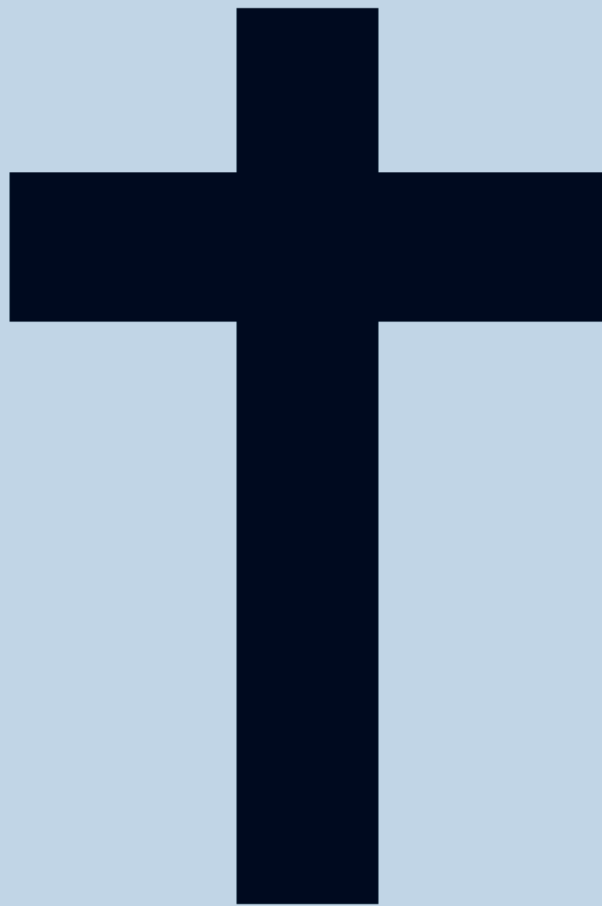

KILE JWUMPE SEMEHI
JWUMPE NINTANMPE

New Testament in Senoufo, Supyire Farakala; spp

KILE JWUMPE SEMEŊI JWUMPE NINTANMPE
New Testament in Senoufo, Supyire Farakala; spp

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Supyire Sénoufo (Sénoufo, Supyire)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Senoufo, Supyire

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

Contents

ZIIFI	1
URUTI	61
MACWO	65
MARIKA	113
LUKA	142
YUHANA	193
KAPYIIFKII	227
OROMU SHIINBII	273
1CO	293
2CO	314
GALATI SHIINBII	327
EFESE SHIINBII	334
FILIFI SHIINBII	341
KOLOSI SHIINBII	346
1TH	351
2TH	356
1 TIMOTI	359
2 TIMOTI	365
TITI	370
FILEMO	373
EBURU SHIINBII	375
YAKUBA	391
1 PIYERI	397
2 PIYERI	403
1 YUHANA	407
2 YUHANA	412
3 YUHANA	413
ZHUDE	414
KACYEEIFKII	416

Dìnyeri sìnkanni sémeni pi maha u pyi Zhenezi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeni funṅo jwumpe e ke

Ŋge sémeni u jye Kile Jwumpe Sémpii puni nìncyiini. U mege jye Zhenezi, kuru mege jwòhò ku jye: «tasìge». Uru sémeni meg'à le tasìge, naha na ye u na yu dìnyeri tasìge ná sùpyani nìncyiini ná *Izirayeli shiinbii sìnkanni kyaa na.

Uru sémeni na yu kabwòhii shuunni kyaa na. Mà lwó kuni 1 na mà sà nò 11 wuuni na, kuru cyage na yu dìnyeri ná u funṅo yaayi puni sìnkanni kyaa na, mu à jwo sùpyani nìncyiini kani ná kapiini jyenkanni dìnyeri i. Sùpyire kapegigii jyahani kurugo, Kile à jwo na uru sí múnayaayi puni shi bò ná lùbwòh'e. Ŋka u à Nuhu shwò lire lùbwooni kakaare na, naha na ye u mpyi a tí.

Mà lwó kuni 12 wuuni na mà sà nò sémeni takwòge na, kuru cyage na yu *Ibirayima ná u tùluge shiinbii kyaa na, ná pire pi jye Izirayeli shiinbii, pire mpiimu cye kurugo, Kile à jwo na uru sí jwó le jìṅke sùpyishiini pun'á ke. Uru sémeni mú à li cyèe na Kile u jye Kafooni, u jyii wuuni li jye sùpyire shini puni si dá uru na Ibirayima fiige. U à dá Kile na, ka Kile si u pyi u cevoo maa tunmbyaara le ná u ná u tùluge e.

TUNMBYAARE na jye mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kanyi shuunni, lire jye me cevee shuunni shwòhò'e; yii maha ṅkàa yiy'á na yii à pyi cìmpyii, lire jye me shinnuu, na yii wà sì kapii pyi u sanji na me, fo kacenjkii kanni.

Kile dìnyere yaankanni

¹ Dìnyere tasìge e, Kile à nìnyini ná jìṅke dá. ² Jìṅke yyaha baa woge nìngage ku mpyi. Lùbwòhò ná numpini mpyi ku cyeyi puni i. *Kile Munaani sí mpyi na mpéele kuru lùbwòhe nìnyini na.

³ Ka Kile si jwo: «Bènmpe pu fworò» ka bènmpe si fworò. ⁴ Kile à bènmpe jya p'à jwò, ka u u pu ná numpini láha yiye na. ⁵ Maa bènmpe mege le canṅke, maa numpini mege le numpilage. Ka numpilage si wwò, ka jyege si múgo, ka kuru si mpyi canjcyiige.

⁶ Jye ka Kile si núr'a jwo: «Lwòhe ku táa, laaga ku pyi ku shwòhò'e.» ⁷ Maa kuru laage yaa, mà tèg'a jìṅke lwòhe ná nìnyini lwòhe láha yiye na. Ka lire si mpyi li jwuṅkanni na. ⁸ Ka Kile si kuru laage mege le nìnyini. Ka numpilage si wwò, ka jyege si múgo, ka kuru si mpyi canzhonwoge.

⁹ Jye ka Kile si núr'a jwo: «Nìnyini jwòhò lwòhe ku bínni cyaga nìṅkin i, cyage sanṅke ku pyi tawaga.» Ka lire si mpyi li jwuṅkanni na. ¹⁰ Ka u u tawage mege le jìṅke, lwòh'à bínni cyage ṅkemu i ke, maa kuru mege le suumpe lwòhe. Maa lire jya l'à jwò.

¹¹ Jye ka Kile si jwo na yaayi shini puni yi fyìn jìṅke na, sùmanji ná cire, yi i yasere pyi yi tàanna ná yi shini i. Ka lire si mpyi li jwuṅkanni na. ¹² Ka yaayi shini puni si fyìn jìṅke na, sùmanji ná cire, maa yasere pyi mà tàanna ná yi shini i. Ka Kile si lire jya l'à jwò. ¹³ Ka numpilage si wwò, ka jyege si múgo, ka kuru si mpyi canntanrawoge.

¹⁴ Jye ka Kile si núr'a jwo na bènmpe yaayi yi pyi nìnyini na, yi i canṅke ná numpilage tēgeni láha. Yire yi pyi tàafyee mpiimu pi sí raa katángii ná canyi ná yyeegii cyèe ke. ¹⁵ Yire yaayi yi pyi nìnyini na, yi raa bènmpe tìrige jìṅke na. Ka lire si mpyi li jwuṅkanni na. ¹⁶ Ka Kile si bènmpe yaaya nimbwoyo shuunni yaa. Maa yi puni nimbwòhe yaha canṅke jùṅo na, maa nimbileni yaha numpilage jùṅo na. Maa worigii mú yaa. ¹⁷ Kile à yire yaayi yaha nìnyini na, bà yi si mpyi s'a bènmpe kaan jìṅke na me. ¹⁸ Maa yi tìṅge canṅke ná numpilage jùṅo na, bà yi si mpyi si numpini ná bènmpe tēgeni láha yiye na me. Ka Kile si lire jya l'à jwò. ¹⁹ Ka numpilage si wwò, ka jyege si múgo, ka kuru si mpyi cansicyere woge.

²⁰ Jye ka Kile si núr'a jwo: «Nyii yaayi yi jyahateete lwòhe e, sanjcyenre mú ti yìri t'a mpéele njaaampe e.» ²¹ Maa lwòhe jyii yaayi nimbwoyi ná lwòhe jyii yaayi shini sanji puni yaa teete, maa yi pyi yi jyaha yi tàanna ná yi shini puni i. Maa sanjcyenre yaa mú mà tàanna ná ti shini i. Maa lire jya l'à jwò. ²² Kile à jwó le y'á, maa jwo yi si teete yi i

suumpe lwøhe jî. Maa jwo na saŋcyɛnre mú ti nyaha ñiŋke na. ²³ Ka numpilage si wwò, ka ñyège si múgo, ka kuru si mpyi canŋkanŋkuro woge.

²⁴ Nyɛ ka Kile si núr'a jwo ñiŋke ku jî nyii yaayi shiŋi puni na, mu à jwo yatɔɔre, ñiŋke yafiliyi, ná sige yaare, yi puni ná yi shiŋi. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. ²⁵ Ka Kile si sige yaare yaa ti shiŋi puni, maa yatɔɔre yaa ti shiŋi puni, maa ñiŋke yafiliyi yaa yi shiŋi puni mú. Ka u u lire nya l'à jwò.

²⁶ Cyire puni jwòhò na, Kile à jwo: «Nyɛ numɛ, wuu sùpyaŋi yaa wuye fiige, u u mpyi wuu málwɔɔ. Bà u si mpyi si mpyi fyaabii puni ñuŋɔ na, si mpyi saŋcyɛnre ñuŋɔ na, si mpyi yatɔɔre ñuŋɔ na, si mpyi ñiŋke ná ku ñuŋɔ yafiliyi puni ñuŋɔ na mɛ.»

²⁷ Ka Kile si sùpyaŋi yaa uye málwɔɔ.

U à u yaa u yabiliŋi fiige.

Maa u yaa nò ná ceewe.

²⁸ Ka Kile si jwó le pi na, maa jwo: «Yii si, yii ñiŋke jî, yii i ntèen ku ñuŋɔ na. Yii i mpyi fyaabii ná saŋcyɛnre ná nyii yaaga maha nyii yaaga ku nyɛ ñiŋke na ke, yire ñuŋɔ na.»

²⁹ Nyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Yii wíi. Mii à ñiŋke sùmaŋi shiŋi puni ná cire shiŋi puni yasɛere kan yii á, yi pyi yii yalyîre. ³⁰ Mii à nyɛpuruge (nyapuruge)* ná wyempuruyi puni kan sige yaare ná yatɔɔre ná saŋcɛnr'á, yire si mpyi ti yalyîre.» Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. ³¹ Ka Kile si li nya na uru kapyiŋkii pun'à jwò sèe sèl'e. Ka numpilage si wwò, ka ñyège si múgo, ka kuru si mpyi canbaani woge.

2

¹ Nyɛ ñiŋyini ná ñiŋke ná yi funŋɔ yaayi pun'à yal'a kwò amuni. ² Kile à kwò u báaraŋi puni na ke, ka u u ñò canŋke baashonwoge e. ³ Puru ŋɔmpe kurugo, u à báraga le canŋke baashonwoge e, maa kuru pyi u wogo, ka kuru canŋke si kuye wwù canyi sanŋyi i.

⁴ Nyɛ ñiŋyini ná ñiŋke yaanŋkanni l'à pyi lire.

Adama ná Awa kani

Nyɛ tɛni i Kafoonji Kile à ñiŋyini ná ñiŋke yaa ke, ⁵ cige mpyi na sàha ŋkwò a fyîn ñiŋke na mɛ, sùma mú mpyi na sàha ŋkwò a fyîn mɛ, jaha na yɛ Kafoonji Kile mpyi na sàha zànha cyán mɛ. Sùpya mú mpyi ñiŋke na si ŋkwò raa ku fàa mɛ. ⁶ Kànŋkuraŋɔ* mpyi maha fwore ñiŋke e, maha mpyi lwòhò na ku puni lwúu.

⁷ Ka Kafoonji Kile si ñiŋke pwoore tà lwó mà tɛg'a nòŋi* cyeere yaa. Lire kàntugo, ka u u shiŋi kafɛɛge fwò a le u múnawyiini i, ka tire cyeere si mpyi nyii yaaga.

⁸ Ka Kafoonji Kile si cikɔɔgɔ yaa Edeni kini canŋa fworompe e, nàŋi u à yaa ke, maa uru yaha wani. ⁹ Maa ciyi shiŋi puni pyi y'à fyîn ñiŋke na, cire nisinate ntemu yasɛere t'à táan ke. Maa shiŋi cige yaha cire puni ñiŋke e, ná cige ŋkemu ku maha sùpyaŋi pyi u à kacenni cè a wwù kapiini i ke.

¹⁰ Baŋi wà lwòhò mpyi na fwu na fwore Edeni kini i, kuru ku mpyi na fwu cire jwòh'i, wani u mpyi a taa banŋkenyi sicyɛere. ¹¹ Banŋkenke niŋcyiige mege nyɛ Pishon, kuru na fwu na ntùuli Kyavila kini puni funŋke e. Sɛɛŋi na nyɛ lire kini i. ¹² Uru sɛɛŋi nyɛ sɛɛŋi yabili biliŋi. Sìnmɛ nùguntanga wumò mú na ntaa wani, pu mege nyɛ bideliyɔmu, ná lulushiŋi wà, u mege nyɛ onikisi. ¹³ Banŋkenke shonwoge mege nyɛ Gikyon, kuru na fwu na ntùuli Kushi kini puni funŋke e. ¹⁴ Banŋkenke tanrawoge mege nyɛ Tigiri. Kuru na fwu Asiri kini canŋafyinmpe e. Sicyerewoge mege nyɛ Efirati.

¹⁵ Nyɛ ka Kafoonji Kile si sùpyaŋi yaha Edeni cikɔɔge e, ur'à ku fàa, u s'a ku kàanmucaa. ¹⁶ Maa yi jwo u á: «Mu sí n-jà raa nte cire puni yasɛere lyî, ¹⁷ ŋka mu aha bú kapiini ná kacenni ñcɛŋi cige yasɛere tà lyî canŋke ŋkemu i ke, mu sí n-sii n-kwù.»

¹⁸ Nyɛ lire kàntugo, ka Kafoonji Kile si jwo: «Nàŋi u kwòro uye niŋkin, lire nyɛ a jwò mɛ. Mii sí tɛgfoo yaa u á ŋgemu u sí n-yaa ná u e ke.» ¹⁹ Kafoonji Kile mpyi a pwoore tà lwó mà tɛg'a sige yaare ná saŋcyɛnre puni yaa, nyɛ, maa ti puni yaha sùpyaŋi taan, maa u kàanmucya, pyiŋkanni na u sí ti meyi le ke, mege maha mege u à le ti mú niŋkin niŋkin na ke, yire meyi y'à pyi ti meyi. ²⁰ Nàŋi mpyi a meyi le yatɔɔre puni na, maa meyi

le saŋcyεenre puni na, maa meyi le sige yaare puni na, mà li ta yire yaayi puni i u mpyi a tegefoo ta uye na, ŋgemu u sí n-yaa ná u e me.

²¹ Nye ka Kafoonji Kile si nàŋi ŋón'a cùnno. Mà u yaha puru ŋəəmpe na, ka u u u bəenjibileni là niŋkin wwú, maa kyambyimpe pà tég'a lire wyiini tò. ²² Lire bəenjibileni, Kafoonji Kile à yaa ceewe, mà kan nàŋ'á. ²³ Tèni i nàŋ'á ceenji nya ke, ka u funntangawuŋi si jwo

«Anhaan, nume sa, mii shiŋi u ŋge.

U kaciiy'á fwo ro mii kaciiyi i.

U cyeer'á fwo ro mii cyeere e.

U mege sí n-le ceewe,

Naha na ye u à fwo ro nòŋi i* .»

²⁴ Lire kurugo nòŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwə u cwonji na, pi mú shuunni si mpyi shin niŋkin†. ²⁵ Nòŋi ná ceenji cípyire wuu pi mpyi. Ŋka wà nye a mpyi a cwônro ná w'e me.

3

Nàŋi ná u cwonj'á Kile ŋwəməeni yaha

¹ Nye Kafoonji Kile mpyi a sige yaare ntemu yaa ke, wwòŋi u mpyi a cyíge tire puni na. Canŋka, ka wwòŋi si jwo ceenj'á: «Sèe wi na Kile à jwo, yii àha ŋkwò cikəoge cire yasεere tà lyí mà?» ² Ka ceenji si jwo: «Wuu sí n-jà cikəoge cire yasεere lyí yoo!» ³ Ŋka cige ku nye cikəoge niŋke e ke, Kile à jwo wuu àha kuru woore lyí me, na wuu bá ká n-sii n-bwòn ti na me, na lire ká mpyi, wuu sí n-kwú!» ⁴ Ka wwòŋi si jwo ceenj'á: «Sèe bà me, yii sì n-sii n-kwú me!» ⁵ Kile à yire jwo, naha na ye u à cè yii àha kure cige yasεere tà lyí canŋke ŋkemu i ke, yii sí n-pyi uru Kile yabilinji fiige, yii nyiigii sí múgo, yii sí kacenni cè n-wwú kapiini i.»

⁶ Nye ka ceenji si li nya na ŋke cige yasεere sí n-táan sèl'e, ti lem'á jwə, ti mú sí n-jà sùpya yákili múgo, si mu pyi kacəŋe. Ka u u tà kwòn a lyí, maa tà kan u poonj'á, u à lyí, uru na mpyi wani ná u e. ⁷ Pi à tire lyí ke, ka pi i piye pyiŋkanni nya, maa jicè na pire cípyire wuu pi nye. Ka pi i ntashan cige wejyi yà kwòn a tutu mà le piye na.

Kile à laŋaŋke ŋkemu cyán nàŋi ná u cwonji ná wwòŋi na ke

⁸ Nye yàkoŋke, nàŋi ná ceenj'á Kafoonji Kile túnmpé lógo, u u uye jaare cikəoge e ke, ka pi i fè a ŋwəhə u yyaha na cire shwəhəl'e. ⁹ Ka Kafoonji Kile si nàŋi yyere: «Taa mu de?» ¹⁰ Ka u u Kile pyi: «Mii à mu túnmpé lógo cikəoge funŋke e ke, ka mii i fyá, naha na ye mii cípyire wu u nye, lire l'á mii pyi mii à ŋwəhə.» ¹¹ Ka Kile si jwo: «Jofoo u à mu pyi na mu cípyire wuŋi u nye ye? Mii à mu sige cige ŋkemu yasεere na ke, tire tà bà mu à lyí mà?» ¹² Ka nàŋi si jwo: «Ceenji mu à kan mii á ke, uru u à tà kan mii à lyí de!»

¹³ Ka Kafoonji Kile si ceenji yíbe: «Naha shi mu à pyi amε ye?» Ka ceenji si jwo: «Wwòŋ'á mii ŋwəfaanŋa, ka mii i tà lyí.»

¹⁴ Ka Kafoonji Kile si jwo wwòŋ'á:

«Ná mu s'á ŋen'a lire pyi,

mii à mu láŋa

yatəore ná sige yaare sannte puni shwəhəl'e,

mu sí raa filili ma yaceni na

s'a nticyenŋi mûre

ma shiŋi canmpyaagii puni i.

¹⁵ Mii sí pege le mu ná ceenji shwəhəl'e,

si kuru pege ninuge le mu yasege ná ceenji woge shwəhəl'e.

U aha mu ta, u sí mu jùŋke bwòn n-jya,

* ^{2:23} *Eburubii shεenre e, nòŋi ná ceenji jwuŋkanni mpyi na ŋko si mpyi niŋkin. † ^{2:24} Pii maha jwo: Lire kurugo nòŋi ná u cwonji sí n-wwò si mpyi shin niŋkin, nòŋi ná u cwonji shwəhəŋ'á yaa u jwə mà tòro nòŋi ná u sifeebii wuŋi na.

mu mú ká u ta, maa u nɔ nintaani na.»

¹⁶ Maa jwo ceɛŋ'á

«Mii sí là bâre mu laani njyàŋi na.

Mu lahigii ziri sí n-waha sèl'e.

Mu la si mpyi si ma poonji jà,

ŋka uru u sí n-pyi mu jùŋɔ na.»

¹⁷ Maa jwo nàŋ'á

«Mu à jɛn'a taha ma cwoŋi jwɔmɛɛni fye e,
mii à yi jwo mu á ma hà cige ŋkemu yaseere lyî mɛ,
tire mu à lyî.

Nye jìŋk'à kèɛge mu kurugo,

mu sí raa ŋkànre sèl'e s'a ma jwɔlyiŋi taa jìŋke e

ma shìŋi canmpyaagii puni funŋke e.

¹⁸ Ŋgure ná nyɛpege sí n-fyîŋ jìŋke na,

mu njyìŋi sí raa fwordo mu yafaanyi i.

¹⁹ Mu sí raa lyî ma byɛɛni fùnmpɛ e,

fo zà mu nùruŋɔ jìŋke e,

jaha na ye pwordo ti nyɛ mu,

mu sí nùru n-pa n-pyi tire pwoore ninure.»

Kile à Adama ná Awa kòr'a yige cikɔɔge e

²⁰ Nye cyire karigii puni kàntugo, Adama à u cwoŋi mɛge le Awa, jaha na ye uru u à pyi sùpyire puni nuŋi. (Awa mɛge jwɔhe ku nyɛ shìŋi.)

²¹ Ka Kafoonji Kile si yatɔɔre tà seeyi pyi vâanya mà le Adama ná u cwoŋi na. ²² Maa jwo «Numɛ, sùpyaŋi nyɛ wuu fiige, u à kacɛnni ná kapiini cè a wwû yiye e. Wuu u sige u àha ŋkwò shìŋi cige yaseere tà kwòŋ njyî si ŋkwôro shì na fo tèekwombaa mɛ.» ²³ Amuni l'à pyi, ka Kafoonji Kile si u kòr'a yige Eɛni kini cikɔɔge e, maa u pyi u sà a jìŋke fàa, Kile à u yaa ná jìŋke ŋkemu pwoore e ke.

²⁴ Nye amuni Kile à Adama ná Awa kòrɔ. Maa sherubenbii* pìi yaha cikɔɔge canja fworompe e pi a ku kàanmucaa. Maa ŋwòtɔŋgɔ nawogo yaha ku u fyíŋge, maa sùpyire tegele kwòŋ shìŋi cige na.

4

Kaŋɛ ná Abeli à sárayi wwû Kile á

¹ Nye Adama à wwò ná u cwoŋi Awa e, ka u u laa lwó maa Kaŋɛ si, maa jwo: «Ei! Mii à pùnambile si Kafoonji Kile barag'e.» ² Lire jwɔhɔ na, ka u u nùr'a laa lwó, maa Kaŋɛ cɔɔŋŋi *Abeli si. Ka Abeli si mpa mpyi mpàbyi, ka Kaŋɛ si mpa mpyi faapyi.

³ Tèni là à tòro ke, ka Kaŋɛ si u kɛrege yaseere tà pyi sáraga Kafoonji á. ⁴ Ka Abeli mú si u mpàbilini là cù mpàpyire niŋcyiire e mà bò, maa li sìnmpɛ kyaare pyi sáraga Kafoonji á. Ka Abeli ná u sárage kyaa si ntáan Kafoonji á. ⁵ Ŋka Kaŋɛ ná u woge kyaa nyɛ a mpyi a táan u á mɛ. Ka lire si Kaŋɛ lùuni yîrige sèl'e, ka u u yyaha tanha.

⁶ Nye ka Kafoonji si Kaŋɛ yíbe: «Naha k'à mu lùuni yîrige fo mu à yyahe tanha amɛ ye?

⁷ Mu kapyiŋkii ká jwɔ, tá mu jìŋke sì n-yîrige mii yyaha taan mà? Ŋka mu kapyiŋkii ká mpi, kapiini mpyiŋi lage sí n-pyi mu na bà nanjyaaga maha mpyi ná kyaare lage e, maa yatɔɔge pɛr'a sige si ku ta jɔcù mɛ. Ŋka mu s'à yaa mu u jɔcù maye na.»

⁸ Nye canjka, ka Kaŋɛ si u cɔɔŋŋi pyi na pi shà sige e. Mà pi yaha wani, ka Kaŋɛ si jɔcwo u cɔɔŋŋi Abeli na a bò.

⁹ Lire kàntugo, ka Kafoonji si Kaŋɛ yíbe: «Taa mu cɔɔŋŋi, Abeli nyɛ ke?» Ka Kaŋɛ si u pyi: «Mii à cè la? Taha mii u nyɛ na cɔɔŋŋi saŋcwònsigiri la?» ¹⁰ Ka Kafoonji si jwo: «Naha kafiile mu à pyi amɛ ye? Mu à ma cɔɔŋŋi bò kɛ? Mii à u sìshange jya jìŋke na ke, l'à pyi

* ^{3:24} Sherubenbii na nyɛ Kile melekɛɛbii shiri wà, fukanyi maha mpyi pi na, pi maha mpyi Kile jwɔ kurugo.

mu à jwo u na ŋkwúuli na mii u uru ŋkooŋi wwû. ¹¹ Nye ñiŋke k'à mu cəŋŋi sishange bya mu cye kurugo ke, kur'a à mu lánja. ¹² Mà lwó nume na, mu aha núr'a ñiŋke fàa, mu saha sì raa nta pyi k'e me. Mu sí raa fahafaha raa ntùuli ñiŋke na.»

¹³ Ka Kaŋe si jwo Kafooŋi á: «Mu à mii lùbyage pyi wεεge lwəhə, mii sì n-jà ku bya me. ¹⁴ Nye mu à mii kòr'a yîrige faaŋi tapyige e. Mii sí n-sà ŋwəhə mu yyaha na tatəŋge e, s'a fahafaha raa ntùuli ñiŋke na. Shin maha shin u à mii ta ke, uru sí mii bò.» ¹⁵ Ka Kafooŋi si jwo Kaŋe á: «Lire mpyi ñye me, shin maha shin u à mu bò ke, lire kapiini fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi baashuunni.» Ka u u fyè bwəŋ Kaŋe na, shin maha shin u á círe ná u e ke, urufoo kà ŋkwò u bò me. ¹⁶ Ka Kaŋe si yîri Kafooŋi taan, maa ŋkàr'a sà ntèn Nədi kini i Edeni canŋa fworompe e. *

Kaŋe tұлuge kani

¹⁷ Lire ñwəhə na, ka Kaŋe si ceewe ləŋe, maa pùnambile si u na, maa li mege le Enəki. Ka u u kànha faanra maa u jyanji Enəki mege le kuru na. ¹⁸ Nye Enəki à Iradi si, ka Iradi si Mekwuyayeli si, ka Mekwuyayeli si Metushayeli si, ka uru si Lemeki si.

¹⁹ Lemeki mpyi ná cyee shuunni i. Wà mege na mpyi Ada, u saanŋi woge sí mpyi Zila. ²⁰ Ada à pùnambile si, lire mege ñye Yabali. Uru tұлuge shiinbii pi na yatəre byí, marii jaare na ntùuli. ²¹ Yabali cəŋŋi u mpyi Yubali, uru u mpyi ŋkəŋəbəwənbii ná tìmpirewyyibii tulyage. ²² Zila mú a pùnambile si, lire mege mpyi Tubali Kaŋe. Ur'à pyi tunntun. U mpyi maha dəŋyanji ná təŋntire yaayi yaa. Tubali Kaŋe cəŋŋi mpyi puceebile, u mege mpyi Naama.

²³ Canŋka, Lemeki à jwo u cyeebil'á:

«Ada ná Zila, yii lógo na ñwə na.

Yii ñiŋgyiigii múgo.

Nə maha nə cyege ká nə mii na ke, mii sí n-si urufoo bò.

Ñəŋjiibile maha ñəŋjiibile l'à kampee tiri mii na ke, mii sí n-si urufoo bò.»

²⁴ L'à cyèe na Kaŋe mbəŋi fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi baashuunni.

ŋka, mii, Lemeki, mii mbəŋi fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi beetaanre ná ke ná baashuunni.»

²⁵ Nye ka Adama si núr'a pùnambile si u cwoŋi na maa lire mege le Seti. Ka Awa si jwo: «Kaŋe à *Abeli bò. Lire e, Kile à pùnambilini labere kan mii á Abeli cyaga.» ²⁶ Nye ka Seti mú si pùnambile si, maa li mege le Enəshi.

Lire tən i, ka sùpyire si nta a li ñwə cū na Kile pēre maa u pyi Kafooŋi Kile.

5

Adama tұлuge

¹ Adama tұлuge shiinbii meyi yi ñye ñje.

Canŋke Kile à sùpyanji yaa ke, u à u yaa uye fiige. ² U à u yaa nə ná ceewe, maa jwó le pi á, maa pi mege le sùpya.

³ Adama à yee ŋkuu ná beŋjaaga ná ke ta, maa pùnambile si uye málwəɔ. Maa u mege le Seti. ⁴ Seti siŋkwooni ñwəhə na, Adama à yee ŋkwuu baataanre pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. ⁵ U shiŋi canmpyaagil'à pyi yee ŋkwuu baaricyeere ná beŋjaaga ná ke, ka u u ŋkwú.

⁶ Seti à yee ŋkuu ná kaŋkuro ta maa Enəsi si. ⁷ Enəsi siŋkwooni kəntugo na, Seti à yee ŋkwuu baataanre ná yee baashuunni ta. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. ⁸ Seti shiŋi canmpyaagii pun'à pyi yee ŋkwuu baaricyeere ná yee ke ná shuunni, ka u u ŋkwú.

⁹ Enəsi à yee beecyeere ná ke ta, maa u jyanji Kena si. ¹⁰ Kena siŋkwooni kəntugo na, Enəsi à yee ŋkwuu baataanre ná ke ná kaŋkuro ta. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si.

¹¹ Enəsi shiŋi canmpyaagil'à pyi yee ŋkwuu baaricyeere ná kaŋkuro, ka u u ŋkwú.

* 4:16 Nədi mege ñwəhe ku ñye: «tukanha baa», Edeni woge sí ñye: «kire nisinaŋa».

¹² Kena à yjee beetaanre ná ke ta, maa u jyaŋi Malaleli si. ¹³ Malaleli siŋkwooni kàntugo na, Kena à yjee ŋkwuu baataanre ná beeshuunni ta. Cyire funŋke e, u à pyiibii piiberii si. ¹⁴ Kena shìŋi canmpyaagil'à pyi yjee ŋkwuu baaricyeere ná ke, ka u u ŋkwû.

¹⁵ Malaleli à yjee beetaanre ná kaŋkuro ta, maa u jyaŋi Yeredi si. ¹⁶ Yeredi siŋkwooni kàntugo, Malaleli à yjee ŋkwuu baataanre ná benjaaga ná ke ta. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. ¹⁷ Malaleli shìŋi canmpyaagil'à pyi yjee ŋkwuu baataanre ná yjee beecyeere ná yjee ke ná kaŋkuro, ka u u ŋkwû.

¹⁸ Zheredi à yjee ŋkuu ná beetaanre ná shuunni ta, maa u jyaŋi Enoki si. ¹⁹ Enoki siŋkwooni kàntugo na, Zheredi à yjee ŋkwuu baataanre ta. Cyire funŋke e u à pùnampyire ná pùceepyire si. ²⁰ Zheredi shìŋi canmpyaagil'à pyi yjee ŋkwuu baaricyeere ná yjee beetaanre ná shuunni, ka u u ŋkwû.

²¹ Enoki à yjee beetaanre ná kaŋkuro ta, maa u jyaŋi Metushala si. ²² Metushala siŋkwooni kàntugo, Enoki à jaare Kile kuni i yjee ŋkwuu taanre funŋ'i. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. ²³ Enoki shìŋi canmpyaagil'à pyi yjee ŋkwuu taanre ná yjee beetaanre ná yjee kaŋkuro. ²⁴ Enoki à u shìŋi puni pyi Kile kuni i. Lire kàntugo, u saha nyɛ a kwôro naha diŋyɛŋi i mɛ, jaaha na ye Kile à u lwó a kàr'a sà yaha uye taan.

²⁵ Metushala à yjee ŋkuu ná beecyeere ná baashuunni ta, maa u jyaŋi Lemeki si. ²⁶ Lemeki siŋkwooni kàntugo na, Metushala à yjee ŋkwuu baashuunni ná beecyeere ná shuunni pyi. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. ²⁷ Metushala shìŋi canmpyaagil'à pyi yjee ŋkwuu baaricyeere ná beetaanre ná baaricyeere, ka u u ŋkwû.

²⁸ Tèni i Lemeki shìŋi mpyi yjee ŋkuu ná beecyeere ná shuunni ke, u cwɔŋ'à pùnambile si u á. ²⁹ U à li mege le Nuhu, maa jwo: «Kafoonji Kile à ñŋke kèege, maa wuu yaha báarawayi njemu na ke, ŋge pyàŋi u sí n-pa wuu funŋyi ñŋe, si wuu yiŋe tire kanhare e.»*

³⁰ Nuhu siŋkwooni kàntugo na, Lemeki à yjee ŋkwuu kaŋkuro ná beecyeere ná yjee ke ná yjee kaŋkuro pyi. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. ³¹ Lemeki shìŋi canmpyaagil'à pyi yjee ŋkwuu baashuunni ná yjee beetaanre ná yjee ke ná yjee baashuunni, ka u u ŋkwû.

³² Tèni i Nuhu shìŋi mpyi yjee ŋkwuu kaŋkuro ke, u cwɔŋ'à pùnampyire taanre si a taha tiye na. Tire ti nyɛ Shemu ná Kyamu ná Zhafeti.

6

Kile à jwo na uru sí múnayaayi shi bò

¹⁻² Tèni i sùpyir'à li jwɔ cù na nyahage ñŋke na ke, Kile à nyii yaayi njemu dá ñŋyŋi na ke, ka yire si li nya na pùceepyire t'à si ñŋke na ke, tire lem'à jwɔ, maa tire tà cwɔɔnɔ mà pyi pi cyee. ³ Lire e, Kafoonji Kile à jwo: «Mii sì ñɛ sùpyire ti kwôro shì na mɛ, jaaha na ye pi à cyé mii jwumpe na*. Mii sí pi yaha pi yjee ŋkuu ná benjaaga ta, si nta pi shi bò. ⁴ Mà lwó lire tèni i, yire Kile yaday'à wwò ná sùpyiibii pworibil'e, maa pyii si pi na, pire pyiibii na mpyi sùpyibwoyo nintɔnyo. Pire pi mpyi tèecyiini nantefeebii, pi mege mpyi a fworò sèl'e.

⁵ Nyɛ Kafoonji à li nya na sùpyire peg'à pèl'a tòro ñŋke na, na pi funŋɔ sònŋɔre nyɛ a sii yaaga mɛ, fo kapiini kanni canŋa maha canŋa. ⁶ Lire kurugo, u à núr'a li ta sùpyire njaambaŋ'à pwóro ti njaanji na. Ka u u yyaha tanha sèl'e. ⁷ Maa jwo: «Mii à sùpyire yaa, ŋka mii sí ti shi bò ñŋke na, mà bàra yatɔɔre ná sige yaare ná yafiliyi ná saŋcyɛenre na, jaaha na ye numɛ mii nyin'à fworò yi njaambaŋi na.» ⁸ Ŋka Nuhu wi ke, u kyaa mpyi a táan Kafoonji Kile á.

Kile à jwo uru sí Nuhu ná u pyɛnge shiinbii shwo

* 5:29 Nuhu mege jwɔhe ku nyɛ: «funŋiŋe». * 6:3 «pi à cyé mii na», lire nyɛ mɛ: «pi nyɛ kwùŋi tɛenre e»

⁹ Nuhu tãjaanji u nyɛ ŋge: Nuhu mpyi a tɔi, tìgìre cyaga mpyi u na u tìŋi sùpyire shwòhòl'e mɛ. Kile kuni kanni i u mpyi na jaare. ¹⁰ Pùnampyire taanrenji u à ta ke, pire pi nyɛ Shemu ná Kyamu ná Zhafeti.

¹¹ Lire tɛni i, diɲyɛŋ'à kɛɛge Kile nyii na. Sùpyire mpyi a pi tiye na, cyeyi puni i. ¹² Kile à pa li nya na diɲyɛŋ'à kɛɛge, sùpyire puni kapyiŋkil'à pyi kapegii, ¹³ kuru cyage e, ka Kile si jwo Nuhu á: «Ná ñiŋke kàmpanɲi pun'à ñi pege na, lire kurugo, mii à li yaha si sùpyire puni shi bò. Mii sí n-sii ti ná ñiŋke kɛɛge siŋcyan. ¹⁴ Lire e, mu sí batobwòhò yaa ná cige shìwoge e ná nyɛge e† maa u funŋke ná u kàntuge wòɔgò ná mánalwòhe e.

¹⁵ U yaanƙanni li nde, u tɔɔnmpe nyɛ meterii ŋkuu ná beeshuunni ná ke, u yɛparampe nyɛ meterii benjaaga ná kaŋkuro, u yerempe nyɛ meterii ke ná kaŋkuro. ¹⁶ Yapwògò yaa u na, maa meterɛ taaga yaha yapwòge ná batonji ŋkèrenkii shwòhòl'e. Maa tajyìge yaa u ŋkère na, maa u yaa sankazuu: ñwòhòbaga, niŋibaga ná niŋibaga.

¹⁷ Mii wi ke, mii sí n-pa zànbwòhò cyán ñiŋke na, yaaga maha yaaga ku na ñòni ke, si yire puni shi bò. Yafyin sì n-kwòro nyii na mɛ. ¹⁸ Mii sí tunmbyaara‡ le ná mu i. Jyè batonji i ná ma jyaabii ná ma cwoŋi ná ma napworibil'e.

¹⁹⁻²⁰ Nyii yaayi shiŋi puni sí n-pa mu á, saŋcyɛnre ná yatɔɔre ná sige yaare ná yafiliyi, bà yire si mpyi si ŋkwòro nyii na mɛ. Ma a yi shiŋi puni shuunni shuunni nò ná ceewe le bakwòge e. ²¹ Ma a yalyìre shiŋi puni lwò a le k'e, yii ná yir'á.»

²² Nyɛ lire Nuhu à pyi. Kile à kyaa maha kyaa jwo u á ke, u à lire pyi.

7

Nuhu à jyè batonji i

¹ Lire kàntugo, ka Kafoonji Kile si yi jwo Nuhu á: «Numɛ, yii jyè uru batonji i, mu ná ma pyenge shiinbii, naha na ye mii à li nya mu kanni u à tɔi mii yyahe taan sùpyire puni shwòhòl'e. ² Múnayaayi shiŋi puni yi sí n-jà n-kan sárage Kile á ke, mu sí yire nàmbaa baashuunni ná cyee baashuunni lèŋe batonji i. Múnayaayi shiŋi puni yi nyɛ yi sì n-jà n-kan sárage Kile á mɛ, ma a yire nò niŋkin ná ceewe niŋkin lèŋe. ³ Ma a saŋcyɛnre shiŋi puni nàmbaa baashuunni ná cyee baashuunni lèŋe, bà ti shiŋi si mpyi t'àha mpîni mɛ. ⁴ Naha na ye ku sanŋa nyɛ cibilaaga niŋkin, mii sí zànhe cyán ñiŋke na, si nta canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni. Mii à múnayaaga maha múnayaaga yaa ke, mii sí yire puni shi bò ñiŋke na.»

⁵ Kafoonji à kyaa maha kyaa jwo Nuhu á ke, u à lire pyi.

⁶ Nyɛ canŋke zànbwòh'á pa ñiŋke na ke, lir'á pyi mà Nuhu shiŋi ta yee ŋkwuu baani. ⁷ Ka Nuhu ná u jyaabii ná u cwoŋi ná u napworibii si jyè batonji i, si shwò zànbwòhe na. ⁸⁻⁹ Múnayaayi yi sí n-jà n-pyi sárage Kile á, ná nje yi nyɛ yi sì n-jà n-pyi sárage Kile á mɛ, ná saŋcyɛnre ná ñiŋke yafiliyi pun'à pa jyè Nuhu fye e batonji i, shuunni shuunni, nò ná ceewe, bà Kile yabiliŋi mpyi a yi jwo Nuhu á mɛ.

¹⁰ Cibilaaga à tòro ke, ka zànbwòhò si ñcwo ñiŋke na.

Lubwooni kani

¹¹ Lir'á pyi mà Nuhu shiŋi ta yee ŋkwuu baani. Lire yyeeni yiŋke shònwoge, canmbilini ke ná baashònwuuni, kuru canŋke ñiŋke lùbilibii ná niŋyini wuubii pun'à múgo, ka lwòhe si fworò mà ñiŋke cù.

¹² Nyɛ ka zànhe si ñcwo ñiŋke na, canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni. ¹³ Kuru canŋke yabiliŋi, Nuhu ná u cwoŋi ná u napworibii ná u jyaabii taanrenji, Shemu, Kyamu, ná Zhafeti à jyè batonji i, ¹⁴ ná sige yaare ná yatɔɔre shiŋi puni, ná ñiŋke nyiiaare puni ná saŋcyɛnre shiŋi puni. ¹⁵ Yire múnayaayi pun'à jyè batonji i Nuhu fye e, yaaga maha yaaga ku na ñòni ke, yire puni shuunni shuunn'à jyè. ¹⁶ Múnayaayi puni, yi puni shuunni shuunn'à jyè batonji i, nò ná ceewe, mu à jwo bà Kile à yi jwo Nuhu á mɛ. Lire kàntugo, ka Kafoonji si ku ñwòge tò.

† 6:14 «ná nyɛge e» lire nyɛ mɛ «maa bakwòge taa taa bapya fiige» ‡ 6:18 TUNMBYAARE na nyɛ mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kanyi shuunni, lire nyɛ mɛ cevee shuunni shwòhòl'e;

¹⁷ Nye zànbwòh'à cwo òn̄ke na, maa mpa canmpyaa beeshuunni. Lwòh'à nyaha fo mà baton̄i yìrig'a taha, marii òkèège ná u e. ¹⁸ Lwòh'à pa nyaha mà dùgo sèl'e òn̄ke ònyin̄i na, ka baton̄i si yìr'a taha. ¹⁹ Ka lwòhe si wá na nyahage fo mà ònyin̄i nintònyin̄i puni òn̄jò jò. ²⁰ Lwòh'à ònyin̄i tò, mà dùg'a nò mèterii baashuunni na. ²¹ Múnayaayi puni yi mpyi òn̄ke na ke, yire pun'à kwû: sañcyèenre ná yatòore ná sige yaare ná yafiliyi ná sùpyire. ²² Múnayaaga maha múnayaaga ku mpyi òn̄ke na ke, yire pun'à kwû, lwòhe wuyi kanni y'à kwòro nyii na. ²³ Kile à yi puni shi tò, mà lwò sùpyire na mà kàre yatòore na, mà sà nò yafiliyi ná sañcyèenre na. Nuhu ná múnayaayi yi mpyi ná u e baton̄i i ke, yire kanni y'à kwòro nyii na.

²⁴ Ka lwòhe si òn̄ke òn̄jò jò mà ta canmpyaa òkuu ná beeshuunni ná ke.

8

Kile à zànbwòhe yyèye

¹ Ŋka Kile nye a fun̄jò wwò Nuhu ná sige yaare ná yatòore na baton̄i fun̄jò e me. U à kafèège pyi ku u fwu òn̄ke na, ka lwòhe si wá na ntîre. ² Ka òn̄ke lùbilibii ná ònyin̄i zànhe wyigigii si ntò, ka ku u yyèye. ³ Ka lwòhe si wá na fwu na òkèège, canmpyaa òkuu ná beeshuunni ná keŋ'à ta cyi tòro ke, ka lwòhe fànhe si jcyèye.

⁴ Yin̄ke baashònwoge, canmpyike ná baashònwuuni, ka baton̄i si ntîg'a tèn Arara k̄ini ònyin̄i kà ònyin̄i. ⁵ Ka lwòhe si òkwòro na ntîre fo mà sà nò yin̄ke ke woge na, kuru canmpyicyiini ònyin̄i ònyin̄i à fworò.

⁶ Canmpyaa beeshuunni kàntugo, Nuhu mpyi a òwoge òkemu yaa baton̄i na ke, ka u u ku múgo. ⁷ Ka u u fwòrògo yaha a fworò, ka kuru si wá na s̄i, marii ma, fo ka òn̄ke lwòh'à sà òkwò. ⁸ Ka u u mpánmpòrògo yaha k'à fworò, ku sà wíi kampyi lwòh'a kwò. ⁹ Ŋka mpánmpòròg'à fworò ke, ku nye a tatèenge ta me, lwòhe mpyi òn̄ke cyeyi puni i, ka ku u núr'a kàre Nuhu yyèye. Ka u u cyège yige mà tèg'a ku cù a lèye baton̄i i.

¹⁰ Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro, maa núr'a mpánmpòròge yaha k'à fworò. ¹¹ Yàkòŋke, ka mpánmpòròge si láha a jyè baton̄i i ná olive cige wyempurug'e òwoge e. Lire e, Nuhu à cè na pà a fworò lwòhe e sèl'e. ¹² Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro sahaŋki, maa núr'a mpánmpòròge yige. K'à fworò kuru tòge e ke, ku saha nye a núr'a pa u yyèye me.

¹³ Yyeeni Nuhu sh̄in̄'à pyi yyee òkwuu baani ná yyee ònyin̄i ke, lire yyeeni canmpyicyi- ini, òn̄ke mpyi a li òwò cù na lwòhe byii. Ka Nuhu si baton̄i ònyin̄i òwoge múgo maa wíi, maa li nyà na lwòhe mpyi na òkwò òn̄ke na. ¹⁴ Lire yyeeni yizhwònwoge canmpyibeenjaaga ná baashònwuuni, lwòh'à kwò òn̄ke na feefee.

¹⁵ Lire tèn i, ka Kile si jwo Nuhu á ¹⁶ «Fworò baton̄i i, mu ná ma cwoŋi, ná ma jyaabii ná ma napworibii. ¹⁷ Sige yaare ná yatòore ti nye ná mu i ke, ti sh̄in̄i puni ná òn̄ke yafiliyi ná sañcyèenre, yi puni yige, yi raa s̄i òn̄ke cyeyi puni i, yi raa sini yi raa nyahage.»

¹⁸ Nye Nuhu à fworò baton̄i i ná u jyaabii ná u cwoŋi ná u napworibil'e. ¹⁹ Sige yaare ná yatòore ná òn̄ke yafiliyi ná sañcyèenre pun'à fworò baton̄i i, yi sh̄in̄i pun'à fworò yiye ònyin̄i ònyin̄i.

²⁰ Ka Nuhu si sáraya tawwùgo yaa Kafoon̄i Kile mege na. Sige yaare ná yatòore ná sañcyèenre ti sí n-jà n-kan sáraga Kile á ke, u à tire tà pyi sáraya nizógoyo Kile á. ²¹ Ka yire *sárayi nùgutaangawuyi si Kafoon̄i Kile lùuni bò. Ka u u jwo uye fun̄jò'i: «Mii saha s̄i jee òn̄ke kèège sùpyire kurugo me, sùpyan̄i múnaani méé ká ntaha kapegigii mpyin̄i na, fo u nimbilere wun̄i. Mii saha s̄i jee múnayaayi puni shi bò, bà mii à li pyi me.

²² Mà òn̄ke yaha wani,
jèempe ná sùmakwòngigii s̄i n-kwò me,
weere ná kafwuge s̄i n-kwò me,
nùngwòhe ná bènge s̄i n-kwò me,
numpilage ná can̄ke mú s̄i n-kwò me.»

9

Kile à tunmbyara le ná Nuhu i

¹ Nye Kile à jwó le Nuhu ná u jyaabil'á, maa jwo pi á: «Sege ku táan yii na, yii pyi nijnyahamii si, yii i ñiŋke ñi.» ² Yii sí n-sii n-pyi fyagara yaaga ñiŋke múnayaayi pun'á, sige yaare ná yatɔɔre ná saŋcyɛɛre ná ñiŋke yafilyi ná fyaabii. Mii sí yi yaha yire puni ñiŋɔ na. ³ Mii sí yire múnayaayi puni kan yii á yi pyi kyara, bà mii à fyânha a sùmanji kan yii á mɛ.

⁴ Ŋka yii àha múnayaage kà pyi kyara si ku múnaani yaha k'e mɛ, lire ñwɔhɔ ku nyɛ, yii àha ku sishange yaha k'e si ku pyi kyara mɛ. ⁵ Yii sishange ku nyɛ yii múnaani ke, yaaga maha yaaga k'à ku pyi k'à wu ke, mii sí yibige pyi ku kyaa na. Naŋiyaaga ká sùpya bò, mii sí uru múnaani kyaa yíbe kuru naŋiyaag'á, sùpya ká u supyiyɛe bò, mii sí uru múnaani kyaa yíbe urufol'á.

⁶ Kile à sùpyanji yaa uye málwɔɔ.

Lire e, sùpya ká u supyiyɛe múnaani kwɔn,
urufoo wun'à yaa li kwɔn sùpya cye kurugo mú.

⁷ Nye yii pi ke, sege ku táan yii na, yii pyi nijnyahamii si, yii tɛg'a ñiŋke ñi.»

⁸ Lire kàntugo, Kile à núr'a jwo Nuhu ná u pyiibil'á ⁹ «Numɛ, mii yabilinji sí *tunmbyara le mii ná yii shwɔhɔl'e si ti le ná yii tɔluge e, ¹⁰ si ti le ná múnayaayi puni i, mu à jwo saŋcyɛɛre, yatɔɔre, sige yaare ná yaaga maha yaaga k'á fwoɔ batonji i ná yii e ke. ¹¹ Tire tunmbyaare ti nyɛ: zànbwɔhɔ saha sì múnayaayi shi tò ñiŋke na mɛ, zànbwɔhɔ saha sì ñiŋke kɛɛge mɛ.

¹²⁻¹³ Nye mii à zànanɔwɔge yaa. Kuru ku sí n-pyi mii ná yii ná múnayaayi puni tunmbyaare tafyɛni. Tire tunmbyaare sí n-kwɔro n-yaha fo mu tɔluge tɛgeni. ¹⁴ Mii aha nahanyi bínni ñiŋke ñiŋyini na, zànanɔwɔge sí n-fwoɔ. ¹⁵ Lire tɛni i, tunmbyaare mii à le mii ná yii ná múnayaayi puni shwɔhɔl'e ke, tire sí n-kwɔro mii funŋ'i. Mii saha sì zànbwɔhɔ cyán ku kwɔ a múnayaayi puni shi tò mɛ. ¹⁶ Zànanɔwɔge sí raa n-fwoɔ nahanyi i. Mii aha kuru nya tère o tère e ke, mii funŋɔ sí n-cwo na tunmbyaare na, nte mii Kile à le mii ná ñiŋke múnayaayi puni shwɔhɔl'e ke.»

¹⁷ Nye lire pyiŋkanni na, tunmbyaare Kile à le ná ñiŋke múnayaayi puni i ke, Kile à jwo Nuhu á na tire tafyɛni u nyɛ zànanɔwɔge.

Nuhu ná u jyaabii

¹⁸ Nye Nuhu jyaabii pi nyɛ Shemu ná Kyamu ná Zhafeti, u ná pire pi à fwoɔ batonji i. Kyamu u nyɛ *Kana tunji. ¹⁹ Pire pi nyɛ Nuhu jyaabii taanrenji. Ñiŋke sùpyishini pun'à fwoɔ pire tɔluyi i.

²⁰ Nye Nuhu na mpyi faapyi. Uru u nyɛ shincyiiwe mà *ɛɛɛɛni fàa. ²¹ Canŋka, Nuhu à ɛɛɛɛni sinmpe pà bya, ka pu u u cyán, ka u u ŋkàr'a sà sínni vàanŋke bage e u cípyire wuŋi i. ²² Nye Kana tunji Kyamu, ur'à kàr'a sà u tunji Nuhu cípyire wuŋi ta u à sínni. Ka u u fwoɔr'a kàr'a sà yi jwo u sɔŋɛbii sanmpii shuunnin'á, cyínni na. ²³ Ka Shemu ná Zhafeti si vàanntinmbwɔhe kà lwó a yaha pi fukanyi na, maa jyè kàntugo mà sà pi tunji cípyire wuŋi tò. Pi à kàntugo wà pi tun'á, lire e pi nyɛ a u vàanŋyibaawuŋi nya mɛ. ²⁴ Sinmp'à pa Nuhu yaha ke, ka u yyahe si jcwɔ, nde u pyiibii puni kàntugowuŋ'à pyi ke, ka u u lire cè. ²⁵ Maa jwo

«Mii à Kana láŋa, u pyi u sɔŋɛbii bilibii kàntugowuŋi.»

²⁶ Maa núr'a jwo

«Mii à Kafoonji Kile metanga yyere, uru u nyɛ Shemu u Kilenji.

Kana u pyi Shemu biliwe.

²⁷ Kile u Zhafeti cyeyaayi nyaha, u u u yaha u sà ntɛɛn u sɔŋɛni Shemu yyére.

U u Kana yaha u pyi pi bilinji.»

²⁸ Nye zànbwɔhe paŋkwooni kàntugo, Nuhu à yyee ŋkwuu taanre ná beeshuunni ná ke pyi sahanji. ²⁹ U à kwú mà u shiŋi yaha yyee ŋkwuu baaricyɛere ná beeshuunni ná ke.

10

Nuhu pyiibii tұлuge.

¹Nye zànbwøhe toronkwooni kàntugo na, Nuhu pùnampyire taanrenji, Shemu, Kyamu ná Zhafeti, pir'à pùnampyire tà ta. Pire tұлuge ku nye ŋke. ²Zhafeti u pùnampyire ti nye, Gomeri, ná Magøgi, ná Madayi, ná Yavani, ná Tubali, ná Mesheki, ná Tirasi. ³Nye Asikenazi, ná Irifati, ná Togarama tұлuy'à fworogomeri i. ⁴Elisiya, ná Tarisisi, ná Kitimu, ná Dodanimu tұлuyi s'à fworogomeri i. ⁵Pire pi à kàr'a sà ntèen suumpe lwøhe jwøge taare e, pimu ná pi cyaga, pimu ná pi shæenre, pimu ná pi tubaya, pimu ná pi shi.

⁶Kyamu u pùnampyire ti nye Kushi, ná Misirayimu, ná Puti, ná Kana. ⁷Kushi u pùnampyire ti nye Seba, ná Kyavila, ná Sabita, ná Arayema, ná Sabiteka. Nye Sheba ná Dedan tұлuy'à fworogomeri i.

⁸Kushi u pyàŋi wà mú u nye Nimirødu. Uru u à pyi shincyiiwe jìŋke na mà fànhe pyi. ⁹Maa mpyi lùuzupege. Lire kurugo, pi mpyi maha ŋko na mucyiin'à pyi lùuzupege Nimirødu fiige. ¹⁰Nimirødu à fyànha a tèen fànhe na Shiniyari kìnì kànyi juy'i, yire yi nye: Babeli ná Ereki ná Akadi ná Kaline. ¹¹U à pa yîri lire kìnì i, mà kàre Asiri wuuni i, maa kànya nijyahaya faanra wani: Ninive ná Eroboiti Iri ná Kalaka ¹²ná Ereseni, Ninive kànhe ná Kalaka kànbwøhe shwøhøŋi i.

¹³Misirayimu, u à pyi Ludi shiinbii, ná Anami shiinbii, ná Lehabi shiinbii, ná Nafitu shiinbii, ¹⁴ná Paturusi shiinbii, ná Kasiluki shiinbii, ná Kafitori shiinbii tuŋi. Nye Filisiti shiinbil'à fworogomeri i.

¹⁵Kana à Sidon ta u pyàŋi nijcyiŋi. Lire kàntugo, u à Kyeti ta. ¹⁶Yebusi shiinbii, ná Amøri shiinbii, ná Girigashi shiinbii mú à fworogomeri i, ¹⁷ná Kyivi shiinbii, ná Ariki shiinbii, ná Sini shiinbii, ¹⁸ná Arivadi shiinbii, ná Zimari shiinbii, ná Kyamati shiinbii. Nye lire kàntugo, Kana bagashiinbil'à caala. ¹⁹Kana shiinbii kìn'à sîi Sidon na, mà kàre Gerari kànmpañke na, Gaza taan, maa ŋkàre Sødømu kànmpañke na, ná Gømøri, ná Adima, ná Zeboyimu, mà sà nõ fo Leshana.

²⁰Nye Kyamu tұлuyi yi mpyi wani, yi puni ná yi tubaya, ná yi shæenre, ná yi cyaga, ná yi shi.

²¹Shemu mú à pùnampyire si. Uru Shemu u à pyi Eberi shiinbii tulyage. Zhafeti yyahawuŋi u mpyi u wi. ²²Shemu pùnampyire t'à pyi Elamu, ná Ashuri, ná Arifasadi, ná Ludi, ná Aramu. ²³Aramu pùnampyire t'à pyi, Uzi, ná Uli, ná Geteri, ná Masi.

²⁴Arifasadi, ur'à Shelaki si, ka Shelaki si Eberi si. ²⁵Eberi à pùnampyire shuunni si. Wà mege na mpyi Pelegi* jaha kurugo ye uru tiŋi i jìŋk'à tåa. U sijnæŋi mege na mpyi Yokitan. ²⁶Ur'à Alimødadi si, ná Sheløfu, ná Kyazamaweti, ná Yeraki, ²⁷ná Adoramu, ná Uzali, ná Dikila, ²⁸ná Obali, ná Abimayeli, ná Seba, ²⁹ná Ofiri, ná Kyavila, ná Yobabu. Nye pire puni pi nye Yokitan tұлuyi. ³⁰Pi mpyi a tèen Meshana ná Safari janyi shwøhøŋi canja fworompe e.

³¹Nye Shemu tұлuyi yi mpyi wani, yi ná yi tubaga, ná yi shæenre, ná yi cyaga, ná yi shi.

³²Nye Nuhu pyiibii bayi y'à pyi yire, yi mú ná yi tұлuyo, ná yi shi. Sùpyire shiŋi u à caala cyeyi puni i jìŋke na, zànbwøhe paŋkwooni kàntugo na ke, uru pun'à fworogomeri i.

11

Babeli etazhiŋi kani

¹Tèecyiini i, diŋyeni sùpyire puni mpyi na shæenre niŋkin yu, pi njirigii kænŋkanni mú mpyi niŋkin. ²Pi à yîri canja fworompe e mà kàr'a sà kaceebwøhe kà ta Shiniyari kìnì i, maa ntèen kuru cyage e. ³Canjka, pi à yi jwo piy'à: «Yii a wá, wuu làfa wu, wuu u u fwo a waha.» Uru làfanji u pyi bage kafaayi, mánalwøhe sí mpyi pwoore cyaga. ⁴Ka pi i jwo: «Yii a ma, wuu u kànha faanra, wuu u etazhi faanra, ŋge u sí raa bwuun kileŋi na

* 10:25 Pelegi mege jwøhe ku nye: «k'à tåa».

ke. Lire pyiŋkanni na, wuu mege sí n-pêe, wuu sí n-wwò, yaaga sì n-jà wuu caala ñiŋke na me.

⁵Nye ka Kafoonji Kile si ntige mà pa kàñhe ná etazhiŋi wíi, nje sùpyire mpyi na faanre ke. ⁶Maa jwo: «Nye yii pi wíi, pi pun'à pyi mu à jwo kire niŋkin sùpyire ti, pi puni na jwumò niŋkin yu mú. Numε, pi à báaraŋi sù. Pi aha ŋkwôro ame, pi aha yíri si kyaa maha kyaa pyi ke, yaaga sì n-jà pi sige lire na me. ⁷Wuu tige, wuu u sà sheenre niŋyahara tîrige bà pi si mpyi pi àha raa piye jwumpe núru me.» ⁸Lire Kafoonji à pyi, maa pi caala a láha piye na, mà tũugo ñiŋke cyeyi puni i. Ka pi i kàñhe vaaŋreŋi ñwò yyéŋe.

⁹Lire kurugo, kuru cyage meŋ'à le Babeli, ñaha na ye wani Kafoonji à diŋyeŋi sùpyire puni jwumpe wùrugo, wani Kile à sùpyire kòr'a caala ñiŋke cyeyi puni i. (Babeli ñwòge ku nye ñyàhaŋgurugunji.)

Burama tulyeyi

¹⁰Nye Shemu tũluge ku nye ŋke. Mà Shemu shiŋi yaha yye ŋkuu, u à Arifasadi si. Zànbwòh'à tòro yye shuunni ka lire si mpyi. ¹¹Arifasadi ziŋi kàntugo, Shemu à yye ŋkwuu kaŋkuro ta sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberε ta.

¹²Mà Arifasadi shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke ná kaŋkuro, u à Shelaki si. ¹³Shelaki ziŋi kàntugo, Arifasadi à nùr'a yye ŋkwuu sicyεere ná yye taanre ta sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberε ta.

¹⁴Mà Shelaki shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke, u à Eberi si. ¹⁵Eberi ziŋi kàntugo Shelaki à yye ŋkwuu sicyεere ná yye taanre pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberε ta.

¹⁶Mà Eberi shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke ná sicyεere, u à Pelegi si. ¹⁷Pelegi ziŋi kàntugo na, Eberi à yye ŋkwuu sicyεere ná yye beŋjaaga ná ke pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberε ta.

¹⁸Mà Pelegi shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke, u à Erehu si. ¹⁹Erehu ziŋi kàntugo Pelegi à yye ŋkwuu shuunni ná baaricyεere pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberε ta.

²⁰Mà Erehu shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke ná shuunni, u à Serugi si. ²¹Serugi ziŋi kàntugo, Erehu à yye ŋkwuu shuunni ná baashuunni pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberε ta.

²²Mà Serugi shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke, u à Nakwòri si. ²³Nakwòri ziŋi kàntugo, Serugi à yye ŋkwuu shuunni pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberε ta.

²⁴Mà Nakwòri shiŋi yaha yye beŋjaaga ná baaricyεere u à Teraka si. ²⁵Teraka ziŋi kàntugo, Nakwòri à yye ŋkuu ná yye ke ná baaricyεere pyi. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberε ta.

²⁶Mà Teraka shiŋi yaha yye beetaanre ná ke, u à Burama ná Nakwòri ná Aran si.

Teraka ná Burama kani

²⁷Teraka u tũluge ku nye ŋke. U à Burama ná Nakwòri ná Aran si, ka Aran si Loti si. ²⁸Aran à kwû mà tufoonji yaha ñyii na. U mpyi a si Kalide kini i, wani u mú à kwû, Uri kàñhe e. ²⁹Burama ná Nakwòri, ka pire si cyee lèŋε. Burama cwoŋi mege mpyi Sarayi, Nakwòri wuŋi mege sí mpyi Milika, uru na mpyi Aran pworò. U pworonji wabere mege na mpyi Yisika. ³⁰Sarayi na mpyi cijiriŋε, lire e ur'à pyi pyà baa.

³¹Nye ka Teraka si Burama, ná Loti, ná Burama cwoŋi, Sarayi lwó a fworo Uri kàñhe e, Kalide kini i. Burama na mpyi Teraka jya, Loti sí nye u ñampyige, Sarayi sí nye u ñapworò. Ka pi i yíri na ŋkèεge zà ntèen *Kana kini i. Ŋka pi à ño Kyaran kàñhe e ke, ka pi i ŋkwôro wani. ³²Teraka shiŋi canmpyaagil'à pyi yye ŋkwuu shuunni ná kaŋkuro, maa ŋkwû Kyaran kàñhe e.

12

Kile à Burama yyere maa u pyi u a sì Kana kini i

¹Nye Kafoonji Kile mpyi a jwo Burama á: «Burama, fworo ma tupyenge e, fworo ma kàñhe e, fworo ma kini i; kini mii sí n-cyèe mu na ke, ma a sà ntèen lire e.

²Mii sí mu pyi sùpyishi niŋyahawa tu,

si jwó le mu á,
 si mu mege pêe,
 si sùpyire sannte pyi ti jwó ta mu cye kurugo.
³ Shin maha shin u à jwó le mu á ke,
 mii sí jwó le urufol'á.
 Ŋka shin maha shin u à mu cùmɔ leme pi ke,
 mii sí urufoo láŋa.
 Mii sí jwó le ñŋke sùpyishiŋi pun'á,
 mu cye kurugo.»

⁴⁻⁵ Ka Burama si ŋkàre bà Kafoonji à yi jwo u á me. U yyahafoonji jyanji Loti mú à kàre ná u e. Burama à yîri Kyaran kîni i mà u shîŋi ta yyee beetaanre ná ke ná karjkuro, maa u cwoŋi Sarayi ná Loti ná pi cyeyaayi puni lwó, ná pi báarapyiibii puni, ná yaaga maha yaaga pi à ta Kyaran kîni i ke, maa fwor'a kàre ná y'e *Kana kîni i.

⁶ Pi à nɔ Kana kîni i ke, maa ŋkàre fo Sikemu kànhe e, fo Mɔri cibwòhe cyage e. Lire tènì i, Kana shiinbii na mpyi kîni i. ⁷ Ka Kafoonji si uye cyêe Burama na, maa yi jwo u á: «Mii sí nde kîni kan mu tûlug'á.» Ka Burama si sáraya tawwûgo yaa wani Kafoonji á, ŋge u à uye cyêe u na ke. ⁸ Maa yîri kuru cyage e mà kàre ñàŋyi woge e, Beteli canŋafyinmpe e. Maa vaaŋŋa baya kwòro Beteli kànhe ná Ayi woge shwòhòŋi i. Beteli à pyi canŋacwumpe e, Ayi sí ñye canŋafyinmpe e. Ka u u núr'a sáraya tawwûgo yaa wani Kafoonji Kile á, maa u mege pêe. ⁹ Maa yîri kuru cyage e mà kàre yyaha na, na ntèn na wá Nɛgevi síwage kànmpañke na.

Burama à kàre Misira kîni i

¹⁰ Ñye lire tènì i, katibwòh'à cwo kîni na. Ka Burama si ŋkàre *Misira kîni i, si sà tɛenle pyi wani, naha na ye katege mpyi a pêe kîni i sèl'e. ¹¹ Pi ñŋjyìibii Misira e, ka Burama si jwo u cwoŋi Sarayi á: «Mii à cè na mu lem'à ñwò sèl'e. ¹² Misira shiinbii ká mu ñya, pi sí n-jwo na mii cwoŋi u ñye mu, si mii bò, si mu yaha ñyii na. ¹³ Lire e, mii na mu ñáare, wuu aha nɔ wani, maa jwo na mu na ñye mii còon, bà pi si mpyi si mii cùmɔ leme ñwò mu kurugo, pi àha bú ŋkwò na bò me.»

¹⁴ Burama ná u cwoŋi'à nɔ Misira e ke, ka Misira shiinbii si li ñya na u cwoŋi lem'à ñwò sèl'e. ¹⁵ Misira saanŋi, Farɔn fyèjwòhòshiinbii mú à u ñya, maa u kyaa jwo u á ke, ka pi i u lwó a kàre Farɔn bage e. ¹⁶ Lire e, ka Farɔn si Burama* cùmɔ leme ñwò Sarayi kurugo, maa mpàa ná sikyaa, ná ñiyyi, ná dùfaanya, ná bilinambaa, ná bilicyee, ná dùfanjcyee ná ñwòhòŋya mú kan u á.

¹⁷ Ŋka Kafoonji Kile à pa yampime wá Farɔn ná u pyenge shiinbii na, Burama cwoŋi Sarayi kurugo. ¹⁸ Farɔn à li ñya amuni ke, ka u u Burama yyere, maa yi jwo u á: «Naha mu à pyi mii na ame ye? Naha na mu ñye a sèeŋi jwo mii á na mu cwoŋi wi mà ye? ¹⁹ Naha na mu à mii pyi na mu còonŋi wi ye, maa mii yaha mii à u lwó a pyi na cwo ye? Ma cwoŋi we, u lwó a yîri naha!»

²⁰ Maa u shiinbii pyi na pi Burama ná u cwoŋi yige Misira kîni i, pi ná pi cyeyaayi puni.

13

Pyiŋkanni na Loti ná Burama à tɛen tɛen piye piye ke

¹ Ka Burama si yîri *Misira kîni i maa nta a kàre Nɛgevi síwage e ná u cwoŋi ná u cyeyaayi puni i. Loti mú mpyi ná u e. ² Yatɔore ná wyérefyinŋi ná sɛenŋi mpyi a ñyaha Burama á. ³ Lire kàntugo, ka u u yîri Nɛgevi síwage e na ntèn na ŋkèege fo Beteli kànmpañke na, fo cyage e u mpyi a fyânha a u vaaŋŋke bayi kwòro ke, Beteli ná Ayi kànyi shwòhòl'e. ⁴ Cyage e u mpyi a fyânha a *sáraya tawwûge yaa ke, u à nɔ wani ke, maa Kafoonji Kile mege pêe.

* 12:16 Farɔn: kuru mege na mpyi pèene mege ŋkemu ku mpyi na leni Misira kîni saanbii puni na ke

⁵ Loti u mpyi ná Burama e ke, u yatoore ná u pyenge shiinbii mpyi a nyaha mú. ⁶ Lire na, tateeng'à cyére pi mú shuunni i, naha na ye pi cyeyaayi mpyi a nyaha sèl'e, pi mú shuunni mpyi na si n-jà n-kwú cyage niŋkin i me. ⁷ Mà bâra lire na, *Kana shiinbii ná Perezi shiinbii mú na mpyi kuru cyage e. Canŋka, ka yogo si mpa yîri Burama yatonahabii ná Loti wuubii shwôhól'e, tateenge kurugo.

⁸ Burama à lire nya ke, ka u u jwo Loti á: «Maye sanŋa yaha, Loti, wuu àha yogo yaha ku yîri mii ná mu shwôhól'e me, lire nye me mii yatonahabii ná mu wuubii shwôhól'e me, naha na ye wuu na nye cìmpyii. ⁹ Kìn'à pèe. Ŋke puni nye tateenge mà? Ta wá wuu u ntèen tèn wuu mege cyeyi i. Kampyi kàmeni kànmpañke k'à mu táan, ta si wani, mii sí raa si kàniŋe woge na. Kàniŋe kànmpañke sí ká nta kuru k'à táan mu á, ta si wani, mii sí raa si kàmeni woge na.»

¹⁰ Ka Loti si nùŋke yîrig'a Zhuruden bafage wíi, lwôhe mpyi a nyaha kuru cyage e. Lire tèn i Kafoonji mpyi na sàha ŋkwò a Sòdòmu kànhe ná Gòmòri kànhe jyà me, kuru cyage leme mpyi a jwò fo mà sà nò Zowari kànhe na. K'à pyi mu à jwo Kafoonji cikòoge nisinaŋke ki, mu à jwo Misira kìn li. ¹¹ Loti à kuru nya ke, ka u u Zhuruden bafage puni lwó a pyi u wogo, maa ŋkàr'a sà ntèen kuru cyage e Beteli canŋafyinmpe e. Lire pyiŋkanni na, Burama ná Loti à tèn tèn piye piye. ¹² Ka Burama si ntèen Kana kìn i. Ka Loti si ŋkàr'a sà ntèen kuru bafage kanyi yà shwôhól'e, maa u vaaŋke bayi kwòro kwòro fo mà sà nò Sòdòmu kànhe byanhampe e, ¹³ Sòdòmu kànhe shiinbii mpyi shinmpii. Pi mpyi na kapegigii niŋyahagii pyi Kafoonji yyahe taan.

¹⁴ Loti ná Burama tɛenŋkwooni kàntugo piye, ka Kafoonji Kile si jwo Burama á: «Burama, ma nyiigii yîrige niŋyini na, cyage e mu nye ke, tèn wani ma a wíi suumòkulo ná wòrokulo yyére, canŋafyinme ná canŋacwumò yyére. ¹⁵ Mu nyii wá kìn ndemu na ke, mii sí lire kan mu ná ma tұлуг'á tɛekwòmbaa. ¹⁶ Mii sí mu tұлугe nyaha bà niŋke nticenni nye me. Kàmpyi sùpya sí n-jà niŋke nticenni tòrò, nye, sùpya mú sí n-jà mu tұлугe sùpyire tòrò. ¹⁷ Yîri ma a kìn jaare, ma a li tɔonmpe ná li pèempe wíi, naha na ye mu á mii sí li kan.»

¹⁸ Ka Burama si vaaŋnyi bayi kòŋgò, ma a sà ntèen Mamire cibwòyi cyage e, kuru cyage na nye Eburon taan. Ka u u núr'a sáraya tawwûgo yaa wani Kafoonji mege na.

14

Burama à saanbii pi tòn maa Loti shwò pi na

¹ Nye lire tèn i, Amurafeli à pyi Shiniyari kìn saanŋi, ka Ariyòki si mpyi Elasari kànhe saanŋi, ka Kidòlamèri si mpyi Elami kìn saanŋi, ka Tideli si mpyi Golimi kùligii saanŋi, ² pire saanbii shiin sicyeereŋ'à wwò maa sà saanli kaŋkuro tòn. Pire saanbii meyi yi nye nje: Sòdòmu saanŋi Bera, ná Gòmòri saanŋi Birisa, ná Adima saanŋi Shineyabi, ná Zeboyimi saanŋi Shemeberi, ná Bela kànhe saanŋi, Bela mege ku nye Zowari niŋjaa ke.

³⁻⁴ Kuru kàshige niŋke ku mpyi: yye ke ná shuunni funŋ'i, saanŋi Kedolamèri na mpyi pire saanbii kaŋkuruŋi niŋŋò na. Ŋka yyeeni ke ná taanre wuuni i, pi à niŋŋò kyán u na, maa piye ta Sidimi bafage e. (Suumpe Lwôhe Nyii Yaaga Baa Woge ku nye kuru cyage e niŋjaa.)

⁵ Lir'à pyi ke, yyeeni ke ná sicyeere wuuni i, ka Kedolamèri ná u saanŋeɛbii si yîri, maa sí ta Arafayiti shiinbii na, lir'à pyi Asiteròti Karinayimu kànhe e, maa sí ta Zuzi shiinbii na mú, lir'à pyi Amu kànhe e, maa sí ta Emi shiinbii na mú, Shave Kiriyatamu kànhe e. ⁶ Maa sí ta Kwori shiinbii na mú, pi ŋaŋyi shwôhól'e, na pi maha yire ŋaŋyi pyi Seyiri; maa pi kòr'a sà nò fo *Eli Paran taan, síwage ŋkère na. ⁷ Lire kàntugo, ka pi i mâhana a kàre Enimishipati kànhe e, pi maha kuru pyi Kadèshi mú, maa Amaleki shiinbii tòn mú, maa sí ta pi kùligii puni na, ná Amòri shiinbii, pire mpyi a tèn Kyazazòn Tamari kànhe e.

⁸ Nye Sòdòmu saanŋi, ná Gòmòri saanŋi, ná Adima saanŋi, ná Zeboyimu saanŋi, ná Bela kànhe wuŋi ná pi maha kuru kànhe pyi Zowari ke; pire saanbil'à bégel'a pa yyére kàshige mee na, Sidimi bafage e, ⁹ maa jwo na pire sí Elami saanŋi Kedolamèri, ná Goyimi saanŋi

⁶ Nye ka Burama si dá Kafoonji Kile jwɔmugure na, ka Kafoonji Kile si jwo na u à t̄fi u d̄aniyaŋi cye kurugo.

⁷ Lire k̄antugo ka Kafoonji si jwo u á sahaŋki: «Mii u nyɛ Kafoonji, ŋge u à mu yige Uri k̄anhe e, Kalide k̄ini i, maa nde k̄ini kan mu á ke.» ⁸ Ka Burama si u pyi: «Kafoonji, mii Kilenji, naha ku sí li cyêe mii na, si mii pyi mii u dá li na, na nde k̄ini sí n-pa n-pyi mii wuu yɛ?» ⁹ Ka u u jwo u á: «Yyee taanre n̄ucwo, ná yyee taanre sikacwo, ná yyee taanre mp̄apoo c̄u, ná kuumpaana niŋkin ná mp̄anmp̄or̄oḡo niŋjaaga niŋkin.» ¹⁰ Ka Burama si yire yaayi puni c̄u maa yi puni niŋkin niŋkinŋi t̄aa niŋke e, maa yi kw̄onyi yaha yaha yiye sicama na. Saŋcyɛɛnre ti ke, u nyɛ a tire kw̄ɔn kw̄ɔn mɛ. ¹¹ Saŋcyɛɛnre ti maha tiye jwɔ caa ná kyaare e ke, ka tire si wá na nt̄ire yat̄ɔre nimbonte kurugo, ka Burama si wá na ti k̄ɔre.

¹² Nye canŋanyiin'à pa a ŋk̄ɛge tacwuge e ke, ka Burama si ŋón'a c̄unnu. Ka numpini si u mâhana ka u u fyá s̄èl'e. ¹³ Ka Kafoonji si jwo u á: «Burama, li c̄è na canŋka, mu t̄uluge sí n-k̄are k̄ini labɛr'e si sà mpyi n̄ampwuun. Pi sí n-pyi bilii lire k̄ini i, pi sí k̄anha fo si nɔ yyee ŋkwuu sicyɛere (400) na. ¹⁴ Ŋka k̄ini li sí pi le tire bilere e ke, lire k̄ini sí n-kyaala mii cye e, lire k̄antugo, mu t̄uluge sí n-ȳiri lire k̄ini i ná n̄afuubw̄he e. ¹⁵ Mu wi ke, mu sí n-kw̄u yyeŋiŋke e. Mu sí lyɛge lage kw̄ɔ si nta ŋkw̄u. ¹⁶ Mu t̄uluge bage sicyɛere woge, ku sí n̄uru n-pa naha, naha na yɛ k̄ini s̄up̄yire ti nyɛ Am̄ori shiinbii ke, pi kapegigii ká nɔ tɛgeni na, mii sí pi k̄ɔrɔ.»

¹⁷ Nye canja nyiin'à cwo mà numpini l̄ɛŋɛ t̄eni ndemu i ke, ka Kile si naŋkyanhii pyi cyi i n̄aŋguruge yige marii j̄i na nt̄uuli yat̄ɔre kyaare nint̄aare ná tiye shw̄ɔh̄ɔl'e. ¹⁸ Kuru canŋke yabilinji i, ka Kafoonji si tunmbyaara le ná Burama e, maa yi jwo u á: «Mii sí nde k̄ini kan mu t̄ulug'á, mà lw̄ó *Misira baŋi na, mà k̄are babw̄he na, ná pi maha kuru pyi Efirati. ¹⁹ Keni shiinbii ná Kenizi shiinbii, ná Kadim̄oni shiinbii, ²⁰ ná Kyeti shiinbii, ná Perezi shiinbii, ná Arafayi shiinbii, ²¹ ná Am̄ori shiinbii, ná *Kana shiinbii, ná Girigashi shiinbii, ná Zhebusi shiinbii, pi à t̄ɛn kuru cyage e.»

16

Sumayila ziŋi kani

¹⁻³ Nye Burama à nɔ yyee ke na *Kana k̄ini i, mà u cwonji Sarayi ta u s̄aha ŋkw̄ɔ a pyà si u á mɛ. Nye bilicwonji wà na mpyi Sarayi á, u mege mpyi Agari, *Misira shin u mpyi u wi. Ka Sarayi si jwo Burama á: «Wíi, Kafoonji Kile à mii pyi cijirinɛ. Maye sanji yaha, ma a ww̄ɔ ná mii báarapyinji i, li sí n-jà n-ta uru sí pyà si mii á.» Ka u u jwɛ Sarayi jwumpe na. Nye Sarayi à u báarapyinji Misira shinji lw̄ó lire pyin̄kanni na, mà kan u poonji Burama á, u pyi u cwo. ⁴ Ka Burama si ww̄ɔ ná Agari e, ka u u yyéere. T̄eni i u à li ta na ur'à yyéere ke, ka u u wá na yyejyeere pyi ná u k̄afɛncwonji i.

⁵ Sarayi à lire nya ke, ka u u yi jwo Burama á: «Nde Agari à pyi mii na numɛ ke, lir'à fworɔ mu i. Mii à na bilicwonji kan mu á. U à uye nya u à yyéere ke, ka u yyahe si jyè mii woge e. Nye Kafoonji Kile u wuu láha wuye na!» ⁶ Ka Burama si Sarayi pyi: «Mu bilicwonji na nyɛ mu yahare e, nde l'à t̄aan mu á ke, lire mu sí n-pyi u na.» Yir'à jwo ke, ka Sarayi si kyaayi shinji puni t̄ɛge Agari juŋ'i, fo ka u u f̄ɛ a fworɔ pyenge e mà k̄are tat̄ɔnge e.

⁷ Ka Kafoonji Kile Melekenji si Agari nya síwage e l̄ubilinji wà taan, uru l̄ubilinji na nyɛ Shuri síwage kuni taan. ⁸ Maa jwo Agari á: «Agari, Sarayi bilicwonji, taa mu à ȳiri ke, taa mu s̄i ke?» Ka u u jwo: «Mii na f̄i na kafɛncwonji Sarayi yyaha na.» ⁹ Ka Kafoonji Kile Melekenji si jwo: «N̄uru ma a s̄i ma kafɛncwonji yyéere, ma a sà maye kan u á. ¹⁰ Mii sí mu t̄uluge nyaha, fo ku s̄i n-jà n-t̄ɔrɔ mɛ.

¹¹ Wíi, mu yacerewu u nyɛ,
mu sí n-si p̄unambile,

ma a u mege le Sumayila*

naha na yɛ Kafoonji à mu n̄avunŋɔ parage lógo.

* 16:11 Sumayila mege jwɔhe ku nyɛ: «Kile à lógo»

¹² Uru pyàŋi sí n-pyi sige dùfaanŋa fiige,
U sí n-pyi sùpyire puni kàshifoo,
sùpyire puni mú sí n-pyi u kàshifoo.
U sí n-láha u cìnmpyiibii na.»

¹³ Ka Agari si jwo: «Ei! Sèe wi na ŋge u ŋye na mii jaa ke, mii à uru jya la?» Maa kuru mege le Kile na: «Kileŋi u ŋye na mii jaa ke». ¹⁴ Lire kurugo, Agari mpyi lùbilingi ŋgemu taan ke, uru meg'à le Lakyayi Ōrɔyi (kuru mege jwòhe ku ŋye: «Ŋgemu u ŋye jyii na ke, uru na mii jaa.») Uru lùbilingi na ŋye Kadeshi kànhe ná Bèredi kànhe shwòhòl'e.

¹⁵ Ŋye puru jwòhò na, Agari à pùnambile si Burama á. Ka u u li mege le Sumayila.

¹⁶ Agari à Sumayila si Burama á, mà Burama shìŋi yaha yee beecyèere ná baani.

17

Burama meg'à kèenŋ' à pyi Ibirayima.

¹ Ŋye mà Burama shìŋi yaha yee beecyèere ná ke ná baaricyèere, ka Kafoonji Kile si núr'a uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u ŋye Kile síŋi puni foo. Ta mii jyii wogigii kanni pyi tìgire cyaga baa. ² Lire e, mà tàanna ná wuu *tunmbyaare e, mii sí mu tùluge jyaha sèl'e.»

³ Burama à yire lógo ke, ka u u niŋkure sín, maa jùŋke sògo maa Kile pèe. Ka Kile si núr'a jwo u á sahaŋki ⁴ «Ŋye wíi, tunmbyaare mii à le ná mu i ke, tire ti ŋye nte: mu sí n-pyi sùpyishi nijyahawa tu. ⁵ Mu mege saha sì n-pyi Burama me. Ku sí n-kèenŋe n-pyi *Ibirayima (Ibirayima mege jwòhe ku ŋye sùpyishi nijyahawa tu), jaha na ye sùpyishi nijyahawa sí n-fworo mu i. ⁶ Mii sí mu pyiibii jyaha sèl'e. Mu pyiibii sí n-pyi sùpyishiŋi nijyahawa, saanlii nijyahamii sí n-fworo mu tùluyi i. ⁷ Tire tunmbyaare sí n-kwòro mii ná mu shwòhòl'e, ti sí n-pyi mii ná mu tùluyi shwòhòl'e tèrigii puni i mú. Ti sì n-kwò me. Lire kurugo, mii sí n-pyi mu ná ma tùluyi u Kileŋi. ⁸ *Kana kini i mu ŋye nijjaa nàmparantèenre ke, mii sí lire kan mu ná ma tùluy'á. Li sí n-pyi pi wuu tèrigii puni i, mii sí n-pyi pi Kileŋi.»

Kile à pùnampyire ŋkwòŋŋi shèenre jwo Ibirayima á

⁹ Ka Kile si núr'a jwo *Ibirayima á sahaŋki: «Mu ná ma tùluyi nimpany'à yaa yii yákili yaha mii *tunmbyaare na, mà tàanna ná pi lyeŋwòyi i. ¹⁰ Nde yii à yaa yii pyi mà yyaha tí ná tire tunmbyaare e ke, lire li ŋye nde: mu ná ma tùluyi nimpany'à yaa yii a pùnampyire puni kwùun. ¹¹ Yii à yaa yii a ŋkwùun, lire li sí n-pyi mii ná yii tunmbyaare tafyeenji. ¹²⁻¹³ Pùnampyire pun'à yaa ti kwòŋ ti canzege canmpyibataanre wuuni na mà tàanna ná pi lyeŋwòyi i. Bilibii pi à si mu pyenge e ná mpii mu à shwò ke, pire pun'à yaa pi *kwòŋ. Lire e, tunmbyaare tafyeenji sí n-pyi yii sèege na si li cyêe na ti sí n-pyi niŋkwombaara. ¹⁴ Pùnambilini ndemu ká mpyi li ŋye a kwòŋ, maa uru fyèŋi yaha u sèege na me, ur'à yaa u kòr'a láha u kìnì shiinbii na, jaha na ye u ŋye a yákili yaha mii tunmbyaare na me.»

Kile à Ishaka ziŋi kyaa jwo

¹⁵ Ŋye puru jwòhò na, Kile à yi jwo *Ibirayima á sahaŋki: «Ma hà nùru raa ma cwoŋi Sarayi yiri sahaŋki Sarayi me. Numè u mege sí n-kèenŋe n-pyi Sara* ¹⁶ Mii sí jwó le u á, si pyà kan u á mu á. Mii sí jwó le u á si u pyi sùpyishi nijyahawa nu. Saanlii sí n-fworo u e mú.»

¹⁷ Ibirayima à puru lógo ke, ka u u niŋkure sín maa jùŋke sògo, maa Kile pèe. Maa jcyàha maa jwo uye funŋ'i: «Sùpyaŋi u à yee ŋkuu ta ke, di uru sí pyà ta n-jwo ye? Sara shìŋi na ŋye yee beecyèere ná ke, di uru sí n-jà pyà ta n-jwo sahaŋki ye?» ¹⁸ Maa jwo Kile á: «Sumayila yaha u shì ta, ma a jwó le u á.» ¹⁹ Ka Kile si u pyi: «Mii à lógo mu jwo na, ŋka mu cwoŋi Sara sí n-sii pùnambile si. Ma a li mege le Ishaka. Mii sí n-kwòro na *tunmbyaare na ná u e, ná u tùluge e. Tire tunmbyaare sì n-kwò me. ²⁰ Sumayila wi ke, nde mu à jáare u kyaa na ke, mii sí lire pyi mu á. Mii si jwó le á, si u pyiibii jyaha, si u tùluge jyaha sèe sèl'e. U sí jùŋufee ke ná shuunni si, mii sí u pyi tùlubwòhò tu. ²¹ Ŋka

* 17:15 Sara mege ku ŋye saanŋi pworonji

nde li nyε mii tũnmbyεere e ke, pyàŋi Sara sí n-si mu á yyeela numε cyiin ke, tire sí n-pyi mii ná ure shwòhòl'e mú.»

Ibirayima ŋkwòŋi kani

²² Nyε Kile à puru jwumpe jwo a kwò *Ibirayima á ke, ka u u yĩri u taan maa dùgo ñŋyĩŋi na.

²³ Nyε kuru canŋke, Ibirayima à Sumayila *kwòŋ, bilibii pi à si u pyenge e ná mp̄ii u à shwò ke, maa pire kwòŋ. Pũnambile maha pũnambile li nyε u pyenge e ke, Ibirayima à pire puni kwòŋ, bà Kile à yi jwo u á mε. ²⁴ Ibirayima yabilĩŋ'á kwòŋ mà u shĩŋi yaha yyeε beεcyεere ná ke ná baaricyεere. ²⁵ U jyaŋi Sumayila à kwòŋ mà u shĩŋi yaha yyeε ke ná taanre. ²⁶ Nyε lire pyĩŋkanni na, Ibirayima ná u jyaŋi Sumayila à kwòŋ cannugo. ²⁷ Bilinambaabii pi à si u pyenge e ná mp̄ii u à shwò ke, u à pire puni kwòŋ mú.

18

Sarayi mpyi a dá na uru sì pyà ta mε

¹ Ncyii karigii puni kàntugo na, Kafoonji Kile à uye cyêe *Ibirayima na sahaŋki Mamire cibwoyi taan. Pyĩŋkanni na u à uye cyêe Ibirayima na ke, lire li nyε nde. Canŋka, mà u nintεenŋi yaha u vaaŋke bage ŋwoge na canvwuge tēni i, ² u à pa u ñũŋke yĩrige, maa wĩl'a namba taanre nya pi à yyéere u yyetiimpe na. Tēni i u à pi nya ke; ka u u fē a pi ñũŋò bē, maa ñĩŋkure sín pi taan maa ñũŋke sògo, maa pi shéere, ³ maa jwo pi wà ñĩŋkin á: «Mii ñũŋufoonji, kampyi mii kyal'á táan mu á, mii na mu ñáare, mii u nyε mu bilinaŋi ke, ma hà ntòro na pyenge taan mε. ⁴ Yii yyéere, pi i mpa ná lwòhe e, yii tooyi si jyé. Yii i ñò naha ŋke cige ŋwòh'i. ⁵ Mii sí n-sà yalyĩre cya mpa ŋkan yii á, bà yii si mpyi si fànha ta si nta yii kuni lwò mε. Naha kurugo ye yii à tòro yii bilinaŋi yyéere.» Ka pi i jwo: «Li pyi amuni.»

⁶ Ka Ibirayima si fyâl'a jyè Sara fye e u vaaŋke bage e, maa yi jwo u á: «Ta fyâa, maa mbyimε janyeyi taanre súma, maa tàntεenŋyε te.» ⁷ U à puru jwo ke, maa fē a kàre u kàcwoge na, maa u ninage sìnme woge kà cū mà kan u báarapyĩŋi wà á. Ka u u kuru bò, maa ku yal'a shwòhò fwòfwò. ⁸ Puru ŋwòhò na, ka Ibirayima si mpa ná ñũjirintanhaga ná nimpuruge e, ná ñũkyaare nizhwòhore e, mà pa yaha nambaabii taanrenŋi taan, maa yyéere pi taan cige mbyimpe e, ñjyĩŋi ká ŋkũũŋò si wà kan pi á. Ka pi taanrenŋi si wá na lyĩ.

⁹ Ka pi i Ibirayima yĩbe: «Taa mu cwoŋi Sara nyε ke?» Ka u u pi pyi: «U na nyε naha vaaŋke bage e.» ¹⁰ Ka pi wà ñĩŋkin si jwo: «Nàkaana nyε mε, mii sí núru n-pa naha mu yyéere yyeela numε cyiin. Lire sí mu cwoŋi ta u à pũnambile si.»

Sara mpyi u poonji kàntugo, vaaŋke bage e, marii puru jwumpe núru. ¹¹ Lire tēni i, Ibirayima ná Sara mpyi a lye sèe sèl'e. Sara pyitaani tēni mpyi a tòro. ¹² Nyε Sara à yire lógo ke, ka u u ñcyàha uye funŋ'i. Maa jwo: «Tatange ŋkire mii ñĩŋjyerŋkwonŋi saha sí n-ta nàŋkwu i fo si zà ñò pyà nta na ye? Mii pyengefoo mú à lye.» ¹³ Ka Kafoonji si jwo Ibirayima á: «Naha kurugo Sara à cyàha uye funŋ'i, maa jwo na uru ñĩŋjyerŋkwonŋi saha sì n-jà pyà ta sēenŋi na mà ye? ¹⁴ Kani ndire li sí n-jà n-waha fo si Kafoonji, mii Kile jà ye? Yyeela numε cyiin, mii sí n-pa mu yyéere. Lire sí mu cwoŋi Sara ta u à pyà ta.» ¹⁵ Puru jwump'á jwo ke, ka Sara fyagara wuŋi si yi kyáala maa jwo: «Mii nyε a cyàha a de!» Ka Kafoonji Kile si jwo: «Mu à sàa cyàha.»

Ibirayima à Kile ñáare Sòdòmu kànhe zhwoŋi kyaa na

¹⁶ Nyε lire kàntugo, ka pire nambaabii taanrenŋi si yĩri na ŋkèege maa dùgo ñaŋke kà na maa Sòdòmu kànhe kànmpañke wii. Ka *Ibirayima si pi tũugo. ¹⁷ Ka Kafoonji Kile si uye yĩbe: «Nde mii sí n-pyi Sòdòmu ná Gòmòri kányi na ke, tá mii à yaa mii u lire ŋwòhò Ibirayima na be? ¹⁸ Naha na ye nàkaana nyε sii mε, Ibirayima sí n-pyi tũlubwòhò tu, kuru tũluge fànhe sí n-pêe. Dĩnyε tũluyi saŋyi sí jwò ta u cye kurugo. ¹⁹ Mii à u cwònrò bà u si mpyi si yi jwo u pyiibii ná u pyenge shiinbil'á mp̄ii pi na ma u kàntugo ke, na pi à Kafoonji, mii Kile kuni ñaare li ñaarenŋkanni na, pi à li ñaare ntĩŋi ná sēenŋi ñũŋ'i. Lire

ká mpyi, mii à kyaa maha kyaa ᵐwᵐεε lwᵐ Ibirayima á ke, mii sí lire pyi u á.» ²⁰ Lire kurugo, Kafoonji à jwo Ibirayima á: «Sᵐᵐu kàñhe ná Gᵐᵐri kàñhe shiinbil'á lawwuge ᵐkemu ta ke, kur'á pēe fo mà tòro, pi kapegigil'á nyaha sèe sèl'e. ²¹ Lire na, mii sí n-tíge n-sà wíi, l'aha nta nje pi na yu pi na ke, yire na ntùuli yi jwuᵐkanni na, sèeji na, si ᵐcè.»

²² Ka nàmbaabii shuunniᵐi sanmpii si yîri Ibirayima taan mà kàre Sᵐᵐu kàñha kàmpañke na. ᵐka Ibirayima niᵐjyérej'á kwᵐro Kafoonji yyaha taan. ²³ Maa file u na maa jwo: «Mu sí ᵐεε shiincēenmpii ná shiinmpiiᵐi shi bᵐ sᵐcᵐan la? ²⁴ Li sí n-jà n-ta shiincēenmii beeshuunni ná ke na ᵐye kàñhe e. Mu sí ᵐεε pire shi bᵐ mú la? Mu sì kàñhe yaha wani pire ᵐpii kurugo mà? ²⁵ Mà shiincēenmpii ná shiinmpiiᵐi puni shi bᵐ sᵐcᵐan, lire ᵐye ᵐe mà pi sàraᵐi tàanna, mii à cè na mu sì n-sii ᵐεε lire shiᵐi i ᵐe. Mu u ᵐye diᵐyeyi sᵐpyire puni sàrafoonji mà tàanna ná pi kapyiᵐkil'e ke, mu sí n-jà n-pyi na mu ᵐye a kacēni cè a wwᵐ kapiini i mà?» ²⁶ Ka Kafoonji si u pyi: «Mii aha shiincēenmii beeshuunni ná ke ta Sᵐᵐu i, mii sí kàñhe puni yaha wani pire ᵐpii kurugo.»

²⁷ Ka Ibirayima si u pyi: «Mii kàfoonji, mii à cè na mii ᵐye yafyin mu taan ᵐe, ᵐka mii na mu ᵐáare ma a na yaha si jwo sahaᵐki. ²⁸ Li sí n-jà n-ta kàñhe shiincēenmpii ᵐye a beeshuunni ná ke kwᵐ ᵐe. Shiin kaᵐkuro sí n-jà n-fᵐ. ᵐye kaᵐkuro kanna ká fᵐ shiin beeshuunni ná keᵐi i, pire kaᵐkuruᵐi kurugo mu sí kàñhe puni shi bᵐ la?» Ka u u jwo: «Mii aha beeshuunni ná kaᵐkuro ta, mii sí kàñhe yaha wani pire ᵐpii kurugo.»

²⁹ Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Li sí n-jà n-ta kàñhe shiincēenmpii ᵐye a tòro beeshuunni na ᵐe.» Ka Kafoonji Kile si jwo: «Pire ᵐpii kurugo mii sì yaaga pyi kàñhe na ᵐe.»

³⁰ Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Mii kàfoonji, ma hà lùuni yîrige na taan ᵐe. Mii sí n-jwo sahaᵐki, l'aha nta kàñhe shiincēenmpii pun'á bê beᵐjaaga ná ke na de?» Ka u u jwo: «Mii aha beᵐjaaga ná ke ta wani, mii sì yaaga pyi kàñhe na ᵐe.»

³¹ Ka Ibirayima si jwo: «Mii kàfoonji, mii na mu ᵐáare si jwo sahaᵐki, li sí n-jà n-ta kàñhe shiincēenmpii pun'á bê beᵐjaaga na?» Ka u u jwo: «Pire beᵐjaagaᵐi kurugo, mii sì kàñhe shi bᵐ ᵐe.»

³² Ka u u núr'a jwo: «Mii kàfoonji, ma hà lùuni yîrige na taan ᵐe, mii jwumpe sí n-yyére ᵐke cyage e. ᵐye kàñhe shiincēenmpii puni ká mpyi ke de?» Ka u u jwo: «Pire keᵐi kurugo, mii sì kàñhe shi bᵐ ᵐe.»

³³ Kafoonji Kile à jwo a kwᵐ ná Ibirayima e ke, maa yîri u taan. Ka Ibirayima si núr'a kàre u pyenge.

19

Kile à Loti shwᵐ maa Sᵐᵐu ná Gᵐᵐri shi bᵐ

¹ ᵐye pire *Kile ᵐelekeᵐbii shuunniᵐi pi à yîri *Ibirayima yyére ke, pir'á nᵐ Sᵐᵐu i kuru canᵐke yàkoᵐke. Maa Loti nintēenᵐi ta kàñhe shiinbii piyetaᵐke e. U à pi ᵐya ke, ka u u yîr'a pi ᵐùᵐᵐò bê. Maa niᵐkure sín, maa ᵐùᵐke sᵐgo, maa pi shéere. ² Maa jwo: «Mii ᵐùᵐfēebii, mii na yii ᵐáare, yii sumbage lèᵐe mii, yii bilinaᵐi, pyenge e, si lwᵐhe kan yii á, yii i yii tooyi ᵐyé, yii i shwᵐn naha. Nùmpañᵐa ᵐyēᵐᵐe na, yii i ntòro ná yii kùsheeni i.» Ka Kile ᵐelekeᵐbii si u pyi: «ᵐnhᵐ, wuu sí n-shwᵐn naha cyínnᵐi na.» ³ Ka Loti si yi jwo a waha pi á, fo pi à kàr'a sà shwᵐn u pyenge e. Maa ᵐjyᵐi nintan shwᵐhᵐ, maa bwúuruᵐi niᵐjîrimbaaᵐi wà yaa, ka pi i lyî.

⁴ Mà nàmpwuunbii yaha sínimbaa, ka Sᵐᵐu kàñhe shiinbii si ᵐpa pyenge kwᵐulo. Nàᵐjiibii ná nàᵐkolyēebii puni na mpyi wani. ⁵ Ka pi i Loti yyere maa yi jwo u á: «Nàmpwuunbii pi à sumbage lèᵐe mu pyenge e ᵐke numpilage e ke, taa pi de? Pi yige naha, wuu u pi shwᵐn!» ⁶ Ka Loti si fwor'a pa pi fye e cyínnᵐi na, maa tajyᵐge ᵐwᵐge shwᵐhᵐ nàmpwuunbii na. ⁷ Maa jwo sᵐpyir'a: «Mii cìᵐᵐyīibii, mii à yii ᵐáare, yii àha kapii pyi pi na ᵐe. ⁸ Mii ᵐùcērii shuunni na ᵐye naha, pi sàha nàmbaa cè ᵐe, mii sí pire yige yii á, nde l'á táan yii á ke, yii i lire pyi pi na. Yii àha yaaga pyi mii nàmpwuunbii na mà de!» ⁹ Ka kàñhe shiin si jwo Loti á: «Mu u yîr'ani de!» Ka ᵐi si jwo: «Yii pi ᵐge nàᵐi wíi de, uru nàmpᵐᵐi u à núr'a kēēᵐe na *saliyaᵐi cyēre wuu na nume!» Ka pi i jwo Loti á: «Mu aha mpyi mu ᵐye a yîri wuu yyaha na nume ᵐe, nde wuu sí n-pyi mu na ke, lire sí

n-pi mà tòro nàmpwuunbii wuuni na.» Pi à yire jwo ke, maa Loti ŋɔɔŋ'a lwó wani fàñhe e, maa file na pire na si pyenge ŋwɔge kebe.

¹⁰ Lire tɛni i, ka Kile melekɛɛbii mú shuunniŋi si pyenge múgo, maa Loti cù a lɛ̀ŋe ku funŋke e, maa ku shwôhɔ. ¹¹ Sùpyire puni ti mpyi pyenge ŋwɔge na ke, melekɛɛbil'à tire puni pyi fyinmii, nàŋjii bàra nàŋkolyee na. Pi à pyi fyinmii ke, ka pi i pyenge ŋwɔge cya a kànha.

¹² Ka Kile melekɛɛbii mú shuunniŋi si jwo Loti á: «Mu nafeebii, mu pùnampyire, mu pùcepyire, shin maha shin u nyɛ mu sùpya ke, pi puni yige ŋke kànhe e. ¹³ Wuu sí ŋke kànhe shi bò, ñaha na ye tìgire pi na ñcyáan ku shiinbii na ke, tire tìgir'a à pɛ̀e sèl'e Kafoonji Kile yyahe taan. Lire e, u à wuu tun wuu u pa ku shi bò.» ¹⁴ Nyɛ ka Loti si fwordo mà kàr'a sà jwo ná u pùcɛribii tanambaabil'e, maa jwo pi á: «Yii fwordo ŋke kànhe e, ñaha na ye Kafoonji Kile sí n-pa ku shi bò!» Ŋka pire mpyi a li yaha bàhaga na u nyɛ.

¹⁵ Nyɛ nyɛkwɔŋg'à nɔ ke, ka Kile melekɛɛbii si li jwo a waha Loti á sahaŋki: «Yîri wahawaha, ma a ma cwoŋi ná ma pùcepyire mú shuunniŋi cù cyage na, bà pi si mpyi pi àha bú ŋkwû ná kànhe e tasógoge e mɛ.»

¹⁶ Nyɛ Kile melekɛɛbil'à li ñya pi à ñiŋe karigii tapyige e ke, ka pi i Loti cù cyage na, ná u cwoŋi ná u pùcepyire mú shuunniŋi, maa fwordo ná pi e mà sà yaha kànhe kàntugo, ñaha na ye Kafoonji Kile la mpyi si pi shwɔ kwùŋi na. ¹⁷ Pi à fword'a kwò kànhe e ke, ka Kile melekɛɛŋi wà si jwo: «Yii a fi shwomɔ. Yii àha raa wíi kàntugo mɛ. Yii mú sí kà n-yyére ŋke bafage cyage k'e mɛ. Yii a fi, yii a si ñanyi cyage e, bà yii si mpyi si shwɔ kwùŋi na mɛ.» ¹⁸ Ka Loti si jwo: «Aa! mii ñuŋufoonji, wuu sí n-jà kuru cyage ta la? ¹⁹ Mu à ŋwɔ wuu na, maa wuu ñuŋaara ta mà nɔ fo ñaha, ŋka wuu si n-jà n-fê nɔ ñanyi cyage e mɛ, ñaha na ye mà jwo wuu nɔ wani ke, kakyaare sí n-pyi, wuu sí n-kwû. ²⁰ Kànhe kà ku ŋke, kuru laage nyɛ a tɔɔn mɛ. Wuu sí n-jà n-fê nɔ wani, si sà ŋwɔhɔ, kuru kànhe mú nyɛ a pɛ̀e mɛ. Yii yiye sanmii yaha, yii kuni kan wuu á, wuu sà ŋwɔhɔ wani lire kànbileni na. Kànbwɔhɔ bà mo. Yii wuu yaha wuu sà wuye shwɔ wani.» ²¹ Ka Kile melekɛɛŋi si jwo Loti á: «Nyɛ mii sí nde kani ñiŋkin pyi mu á sahaŋki. Kànhe kyaa mu à jwo ke, mii si yaaga pyi ku na mɛ. ²² Yii a fyâa, yii sà ŋwɔhɔ wani, ñaha na ye ná yii nyɛ a nɔ wani mɛ, kuni nyɛ a kan mii á mii i jà a yafyin pyi mɛ. Loti à kuru kànhe yyere nimbilere, lire e, kuru kànhe mɛg'à le Zowari. (Zowari mɛge ŋwɔhe ku nyɛ nimbilere.)

²³ Loti tɛenɔni Zowari kànhe e, lir'à bê ná canŋanyiini tɛefworoni i. ²⁴ Lire tɛni i, ka Kafoonji Kile si nage ná ŋkirigini tîrige Sɔdɔmu ná Gɔmɔri ñuŋ'i zànpya fiige. Kafoonji yabiliŋi u à lire pyi. ²⁵ Maa yire kànyi puni shi tò, ná bafage, ná ku kànyi shiinbii puni, ná yaaga maha yaaga ku mpyi a fyîn kuru ñiŋke na ke, yire pun'á súugo kuru nage cye kurugo.

²⁶ Nyɛ pi ñiŋkàribii na, Loti cwoŋ'à yyaha kɛ̀enŋ'a wíi kàntugo. Ka u u ŋkɛ̀enŋ'a pyi suuŋkunuo sùpya fiige.

²⁷ Nyɛ kuru canŋke nyɛsɔge na, cyage e Ibirayima à jwo ná Kafoonji i ke, ka u u yîr'a kàre wani kuru tanuge e. ²⁸ Maa ñiŋke yîrig'a wíi Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kànyi ná kuru bafage kànmpanŋke puni i. Maa nanŋgurugo ñya ku u yîri ñiŋke na, mu à jwo maan nanŋgurugo.

²⁹ Canŋke Kile mpyi na kuru bafage kànyi súuge ke, u funŋk'à cwo Ibirayima na, maa Loti shwɔ nage na. Lire pyiŋkanni na, kànyi na Loti mpyi a tɛen ke, nag'à yire puni shi tò.

Loti ná u pworibii shuunniŋi kani

³⁰ Nyɛ Loti nyɛ a ñen'a kwôro Zowari kànhe e mɛ, maa ŋkàr'a sà ntɛen ñaŋke kànmpanŋke na, ñaha na ye u mpyi na fyáge. U ná u pworibii mú shuunniŋ'a sà ntɛen ñaŋke wyige k'e.

³¹ Canŋka, Loti pworonji ñiŋyêŋ'à jwo nimbilen'á: «Wuu tuŋ'à lye, nò mú si nyɛ naha ŋgemu u sí wuu lɛ̀ŋe nàmbaga na, bà li nyɛ cyeyi puni i mɛ. ³² Wuu *ɛ̀ezen sinme kan u bya, bà u funŋke si mpyi si wùrugo mɛ. Lire ká mpyi, wuu u wwò ná u e, bà wuu si mpyi si pyii ta wuu tuŋi tùluge kà mpîni mɛ.» ³³ Kuru canŋke numpilage e, ka pi i sinmpe

kan pi tunj'á. P'à u cyán ke, ka pworofooŋi nijjyêŋi si sà sínni ná u e. Ŋka tufoofooŋi nyɛ a u téesinnini ná u téesirini cè mɛ. ³⁴Nyèg'à múgo ke, ka mucwofoofooŋi si cɔɔnfoofooŋi pyi: «Pílaga mii à sínni ná wuu tunji i. Nijjaa numpilage e, wuu sinmpe pà kan u á, u àha bya a wùrugo, mu sí n-sà sínni ná u e, bà mu mú si mpyi si pyàŋi wà ta, wuu tunji tùluge kà mpîni mɛ. ³⁵Kuru canŋke numpilage e, ka pi i sinmɛ kan tufoofooŋ'á sahaŋki, ka u u bya fo mà wùrugo. Ka pworofooŋi nimbileni si sínni ná u e. Tufoofooŋi nyɛ a u téesinnini ná u téesirini cè mú mɛ.

³⁶Nyɛ amuni Loti pworibii mú shuunnij'à lahigii lwó u á. ³⁷Ka pworofooŋi nijjyeni si si pùnambile na, maa u mege le Mwabi. (Mwabi mege jwòhe ku nyɛ: «Tufoofooŋ'à laa tège u na.») Uru u nyɛ Mwabi shiji tulyage fo mà pa nɔ nijjaa na. ³⁸Ka cɔɔnfoofooŋi si si pùnambile na mú, maa u mege le Beni Ami*. Uru u nyɛ Amɔni shiji tulyage fo mà pa nɔ nijjaa na.

20

Abimeleki à Ibirayima cwoŋi Sara kwɔn a lwó si mpyi u cwo

¹Nyɛ ka *Ibirayima si yîri u tateŋnyjege e, mà sà ntèen Nɛgevi síwage yyére, Kadeshi kànhe ná Shuri kùluni shwòhòl'e. Puru jwòhò na, u à tɛenle pyi Gerari i mú.

²Nyɛ u à nɔ wani ke, maa yi jwo sùpyir'á na Sara na nyɛ uru cɔɔn. Canŋka, ka Gerari saanŋi Abimeleki si Sara nya maa u lwó si mpyi u cwo. ³Numpilage k'e, ka Kile si uye cyêe Abimeleki ná ŋɔɔge k'e, maa yi jwo u á: «Abimeleki, mu sí n-kwû, ceŋi mu à lwó ke, nɔ na nyɛ u á.»

⁴Nyɛ lir'à ta Abimeleki sàha ŋkwò a wwò ná Sara e mɛ. Ka u u jwo Kile á ŋɔɔge e: «Kafoofooŋi, mu sí jɛɛ mii ná na tùluge shi bò mà li ta wuu nyɛ a kapii pyi mà? ⁵Nàŋi yabiliŋi bà u à mii pyi na uru cɔɔn wi mà? Ka ceŋi mú si jwo na uru yyahafoo wi mà? Mii à nde kani pyi ná funvyinge e, mii nyɛ a kapii pyi mà de!» ⁶Ka Kile si yi jwo Abimeleki á kuru ŋɔɔge niŋkinŋi i: «Mii à cè na mu à nde kani pyi ná funvyinge e, na mu nyɛ a kapii pyi mɛ, lire na mii nyɛ a jɛn'a mu yaha mu u wwò ná ceŋi i, si ŋkwò kapii pyi mɛ. ⁷Numɛ, nàŋi cwoŋi kan u á. U sí jwó le mu á bà mu si mpyi si shwò kwùŋi na mɛ, jaha na ye Kile sùpya u nyɛ u wi. Ŋka mu aha mpyi mu nyɛ a u cwoŋi kan u á mɛ, li cè na mu ná ma pyenge shiinbii puni sí n-kwû.»

⁸Ka Abimeleki si yîri kuru nyɛɔɔge na, maa u bilibii puni yyere, maa yi yyahe jwo pi á. Pir'à yi lógo ke, ka pi i fyá sèl'e. ⁹Ka Abimeleki si Ibirayima mú yyere, maa u pyi: «Naha shi mu à pyi wuu na amɛ ye? Lire tɛni i ke, kapiini ndire mii à pyi mu na, fo mà pa nɔ mu u ŋke lawwuge fiige nɔ mii ná na kɔni shiinbii na ye? Nde mu à sà a pyi amɛ ke, li nyɛ a sii kapyii mɛ. ¹⁰Naha na mu à nde pyi ye?» ¹¹Ka Ibirayima si jwo: «Mii mpyi na sòŋŋi na sùpya nyɛ a sii nde kɔni i ŋgemu u na Kile père mɛ. Maa li yaha naye funŋ'i, na pi sí mii bò na cwoŋi kurugo. Lire na, mii à jwo na mii cɔɔn wi. ¹²Lire na li wuuni mú i, mii cɔɔn mú wi de! Wuu na nyɛ tu na, ŋka wuu nyɛ nu na mɛ. Mii cwo mú sí u nyɛ u wi. ¹³Lire kurugo, canŋke Kile à mii yige na tupyenge e ke, mii à yi jwo Sara á: «Nde mii na jáare mu á ke, wuu aha nɔ cyaga maha cyag'e, ma a yi jwo sùpyir'á na mii na nyɛ mu yyahafoo.»

¹⁴Ka Abimeleki si sikyaa ná mpàa ná nìiyɛ, ná bilinambaa ná bilicyee kan Ibirayima á, maa u cwoŋi Sara núruŋ'a kan u á. ¹⁵Maa jwo Ibirayima á: «Mii kɔni li nde mu taan, cyage k'à mu táan ke, sà ntèen wani.» ¹⁶Maa jwo Sara á mú: «Mii sí wyèrefyinnŋi darashii kampwoo kan mu yyahafooŋ'á, lire li sí li cyêe na mu zòvvinre wu u nyɛ nde kani i, mu shiinbii puni nyii na.»

¹⁷Ka Ibirayima si jwó le Abimeleki á, ka Kile si u cùuŋɔ, maa u cwoŋi ná u bilicyeebii puni cùuŋɔ, ka pi i jà a pyii si sahaŋki, ¹⁸jaha na ye Kafoofooŋi Kile mpyi a zimbaa yama yaha u pyenge shiinbii na, Ibirayima cwoŋi Sara ŋkwòn njwoŋi kurugo.

* 19:38 Beni Ami mege jwòhe ku nyɛ: «Mii cɔnmpyibii pyàŋi».

21

Ishaka ziji kani

¹Nye Kafoonji Kile mpyi a jwumpe mpemu jwo Sara á ke, u funŋo mpyi a wwò puru na me. Pyàŋi jwòmɛeni u mpyi a lwó Sara á ke, u à lire funŋo. ²Tèni kyaa Kile mpyi à jwo *Ibirayima á ke, lir'à nò ke, ka Sara si laa lwó maa pùnambile si Ibirayima nijjyenkwon'á.

³Nye lire pùnambilini Sara à si ke, ka Ibirayima si li mege le Ishaka. ⁴Ishaka ziji canmpyibaataanrewuni na, ka Ibirayima si u *kwòn, bà Kile mpyi a fyànha a yi jwo u á me. ⁵Ibirayima na mpyi yye e ŋkuu u jyanji Ishaka tèsiini i. ⁶Ka Sara si jwo: «Ei! Kile à funntanga ná katanra kyaa pyi mii á nde de!» Shin maha shin ká li lógo, urufoo funŋke sí n-táan sèl'e.» ⁷Ka Sara si núr'a jwo: «Jofoo u mpyi si jɛɛ njwo Ibirayima á na Sara na sí pùnambile si fo si jirini kan u ŋwəɔ yɛ? Ŋka kuru canŋke ku jye nijjaa, mii à pùnambile si u nijjyenkwon'á.»

Ibirayima à u cwoŋi Agari ná u jyanji Sumayila yaha

⁸Nye pyàŋ'à pa lye a nò láhama jirime na ke, ka *Ibirayima si njyì nijyahawa shwəhə maa katanra nimbwoo pyi. ⁹Pùnambilini *Misira shiinbii pworonji Agari à si Ibirayima á ke, ka Sara si lire nya li i Ishaka fwóhəre. ¹⁰Maa jwo Ibirayima á: «Ŋge bilicwoŋi ná u jyanji kəɔ, naha na ye u ná mii jyanji Ishaka jye a yaa pi wwò kəɔge na me.» ¹¹Puru jwump'à waha Ibirayima na sèl'e, naha na ye Sumayila mú jye u pyàŋi wà. ¹²Ŋka Kile à jwo Ibirayima á: «Ma hà mpe jwumpe waha maye na me. Sara ká yaaga maha yaaga cya mu á mà yyaha tíi ná bilicwoŋi ná u jyanji i ke, ma a lire pyi u á. Naha na ye tɔluge jwòmɛeni mii à lwó mu á ke, Ishaka e kuru sí n-fworo ¹³Ŋka mu bilicwoŋi jyanji wi ke, mii sí supyishiŋi wà yige u e mú, naha na ye mu jya wi.»

¹⁴Kuru canŋke numpənŋa nyɛsɔɔge na, Ibirayima à yîri maa yalyîre kan Agari á, maa lwəhe le bùl'i mà kan u á mú, maa pyàŋi kan u á, maa u kəɔ, ka u u ŋkàr'a sà a jaare na màre Berisheba síwage e. ¹⁵Lwəh'à kwò ke, ka Agari si pyàŋi yaha tahe kà jwəh'i. ¹⁶Maa ntɛn u yyetiimpe na mà laaga wwù meterii lada fiige, naha na ye u la mpyi sɔ u jyanji nya takwúge e me. U à tɛn wani ke, maa wá na mɛɛ sɔu fo na ŋkwúuli.

¹⁷Ka Kile sí pyàŋi mɛeni lógo. Ka Kile Melekenji si ntɛn nijnyini na, maa Agari yyere maa yi jwo u á: «Agari, naha k'à pyi ye? Ma hà vyá me, naha na ye Kile à pyàŋi mɛeni lógo mà u yaha tahe jwəh'i. ¹⁸Yîri, ma a ma jyanji lwó, ma a u cù ná cyeyi shuunniŋi i. Mii sí supyishi nijyahawa yige u e.» ¹⁹Ka Kile si Agari nyiigii múgo, ka u u lùbiliŋi wà nya maa kuru lwəhe kà kwó a le u bùlunji i mà pa ŋkan pyàŋ'á, u a bya.

²⁰⁻²¹Ka Kile si pyàŋi jwəhə tò, ka u u mpa lye maa ntɛn Paran síwage e, maa mpa mpyi lùuzu nijcɛnɛ ná sintage e. Ka u nunji si u pyi u à Misira kɔni shiinbii pworonji wà lɛɛ.

Ibirayima ná Gerari saanji Abimeleki kàage

²²Canŋka, Abimeleki à pa ná u kàshikwəɔnbii nùŋufoonji Pikəli i, si jwo ná *Ibirayima i. Maa jwo u á: «Mii à li nya na Kile jye ná mu i ma karigii puni i. ²³Nye numɛ, mii la jye ma a ŋkàa Kile na mii á na mu sɔ jɛɛ mii Abimeleki, lire jye me mii tɔluge jwəhə yaha, si kapii pyi wuu wà na me, na mu sí raa kacɛnŋkii kanni pyi mii na, s'a cyi pyi kɔni i mu jye nàmpantɛnre e ke, bà mii à fyànha a cyi pyi mu á me.» ²⁴Ka Ibirayima si jwo: «Mii sí n-kàa lire na.»

²⁵Ŋka bèɛnŋke Abimeleki báarapyiibil'à shwə Ibirayima na ke, u à Abimeleki cɛɛge lire na. ²⁶Ka Abimeleki si Ibirayima pyi: «Mii báarapyiŋi u à lire pyi ke, mii jye a u cè me, mu sí jye a yi jwo mii á me. Nijjaa mii à yi lógo. ²⁷Ka Ibirayima si mpàa ná sikyaa ná nɔiyi kan Abimeleki á, ka pi i wwɔnɛge le piye shwəhəl'e.

²⁸Lire jwəhə na, ka Ibirayima si mpàayaali baashuunni wwù u mpàabil'e mà yaha piye. ²⁹Ka Abimeleki si u yɔbe: «Naha na mu à mpɔi mpàabii baashuunniŋi wwù mà yaha

* 21:6 Ishaka mege jwəhe ku jye: «katanra».

ŋkèrè na ye?»³⁰ Ka u u jwo: «Mu aha ŋen'a mp̄ii mp̄àabii shwə mii cye e, lire li sí li cyêe na mii u à ŋke b̄èenŋke tũgo.»

³¹ Lire e, pi à kuru cyage mege le Berisheba, ŋaha na ye kuru cyage e Ibirayima ná Abimeleki à k̄aa piy'á.[†]

³² Tèni i pi à k̄aa piy'á mà kwò ke, ka Abimeleki ná u k̄ashikwəonbii ñũũfooŋi Pikòli si núr'a kàrè Filisiti shiinbii k̄ini i. ³³ Ka Ibirayima si támara cige c̄enme Berisheba i, maa Teekwombaa Kafooŋi Kile mege p̄êe.

³⁴ Lire k̄antugo, ka u u nt̄en n̄ampant̄enre e mà m̄o Filisiti shiinbii k̄ini i.

22

Kile à Ibirayima k̄anmucya a wíi

¹ Nye ñcyii karigii puni k̄antugo, Kile à *Ibirayima k̄anmucya mà wíi. P̄yŋkanni na u à u k̄anmucya ke, lire li nde.

Canŋka Kile à u yyere: «Ibirayima!» ka u u jwo: «Yo! Mii u ŋge.»² Ka Kile si yi jwo u á: «Mu jyaŋi ñŋkinŋi, Ishaka kyaa l'à táan mu á ke, ta sí ná u e M̄oriya k̄ini i. Mii sí ñanŋke k̄a cyêe mu na, mu aha n̄o wani, ma a u pyi s̄araga nizógogo kuru cyage e.»

³ Ka Ibirayima si s̄ól'a ȳiri, maa u dùfaanŋke k̄a c̄u, maa u báarapyiibii pi shuunni yyere ná u jyaŋi Ishaka. Maa k̄an̄ciyi yà jya maa yire lwó na ŋk̄èege s̄arage tawwúge e, cyage kyaa Kile à jwo u á ke. ⁴ Canmpyaa taanre ñara pi à pyi. Canntanrawoge, ka Ibirayima si ñũŋke dùrug'a wíl'a kuru cyage ñya tat̄oŋge e. ⁵ Maa jwo u báarapyiibil'á: «Yii t̄en naha ná dùfaanŋke e. Mii ná na pyàŋi sí n-k̄are ñanŋke ñuŋ'i zà Kile p̄êe. Wuu aha ŋkwò, wuu si n̄uru n-pa.»

⁶ U à yire jwo ke, maa nt̄l'a u jyaŋi tugo s̄arage súugo súugo k̄an̄ciyi na, maa na ná ŋwò lwó, ka pi i wá na ñaare na ŋk̄èege s̄iŋcyan kuru cyage e. ⁷ Ka Ishaka si jwo u tuŋ'á: «Baba!» ka Ibirayima si jwo: «Yo, na jya.» Ka Ishaka si jwo: «Nage ñye wuu á, k̄an̄ciyi mú ñye wuu á, ŋka mp̄abilini li sí n-pyi s̄arage ke, taa lire si ñye ke?»⁸ Ka Ibirayima si jwo: «Mp̄abilini li sí n-pyi s̄arage ke, Kile yabilin̄i u sí yire cw̄onr̄o.» Ka pi mú shuunni si wá na ŋk̄èege.

⁹ Cyage Kile mpyi a cyêe pi na ke, pi à n̄o wani ke, ka Ibirayima si s̄arage tawwúge yaa, maa k̄an̄ciyi dùrugo ku ñuŋ'i. U à kwò ke, maa u jyaŋi Ishaka c̄u a pwò, mà dùrugo ku ñuŋ'i k̄an̄ciyi na. ¹⁰ Maa ŋw̄onni ww̄u si nt̄ege raa u jyaŋi k̄onre. Tèni i u à jwo u sí li taha jyafooŋi yacige e ke, ¹¹ lire t̄enuuni i, ka Kafooŋi Kile Melekeŋi si nt̄en ñiŋyiŋi na maa s̄êe: «Ibirayima! Ibirayima!» Ka u u jwo: «Yo!»¹² Ka Kafooŋi Melekeŋi si jwo: «Ma hà ma cyege yaha ku n̄o pyàŋi na me! Ma hà yaaga pyi u na me! Num̄e, mii à li c̄è, s̄en̄i na, mu na Kile p̄ère, ŋaha na ye mu ñye a cyé mà ma jyaŋi tàange wuŋi pyi s̄araga mà kan mii á me.»

¹³ Ka Ibirayima si yyahe k̄èenŋ'a wíi wíi, maa mp̄al'a mp̄apoo ñya, u ñeŋkil'à s̄ur'a yyère tahe k'e. Ka u u sà uru mp̄apooŋi c̄u a pyi s̄araga nizógogo u jyaŋi cyaga. ¹⁴ Maa kuru cyage mege le Yawe-Jire. (Yawe-Jire mege ñwòh̄o ku ñye: «Kafooŋi Kile sí yi yyaha cw̄onr̄o.») Lire kurugo, s̄ũpyire puni maha ŋko ñiŋjaa: «Wuu aha n̄o Kafooŋi Kile ñanŋke ñuŋ'i, Kafooŋi Kile yabilin̄i sí yi yyahe cw̄onre.»

¹⁵ Nye ka Kafooŋi Kile Melekeŋi si nt̄en ñiŋyiŋi na, maa Ibirayima yyère tozh̄onwogo, ¹⁶ maa yi jwo u á: «Kafooŋi Kile jwumpe pu ñye mpe: «Mii sí n-k̄aa naye mege na, nde mu à pyi am̄e ke, mu ñye a cyé mà ma jyaŋi tàange wuŋi kan s̄araga mii á me, ¹⁷ lire kurugo, mii sí jwó le mu á, si mu t̄uluge ñyaha w̄origii fiige, ná suumpe lwòhe nticen̄i fiige mú. Mu t̄uluge sí raa ñini ku z̄amp̄eenbii na. ¹⁸ Dinyeŋi s̄ũpyishin̄i puni sí raa jwóni taa mu t̄uluge cye kurugo, ŋaha na ye mu à ñen'a mii ñw̄om̄eni c̄u.»

¹⁹ Puru ñwòh̄o na, ka Ibirayima ná u jyaŋi si núr'a kàrè báarapyiibii taan. Ka pi i kuni lwó a n̄uru na ŋk̄èege Berisheba e, Ibirayima tat̄enge e.

Erebeka tulyeyi

[†] 21:31 Berisheba mege ñwòhe ku ñye: «k̄àaga b̄èenŋe» lire ñye me: «baashuunni b̄èenŋe».

²⁰ Nye cyire karigii puni kàntugo, y'à pa jwo *Ibirayima á. na u yyahafoonji Nakwōri cwōnji Milika mú à pùnampyire ta. ²¹ Jyafoonji nijcyiinj mege nye Uzi, shōnwunji mege sí nye Buzi, tanrawunji mege nye Kemuyeli. Kemuyeli u à Aramu si. ²² Milika ज्यांji sicyerewun'á pyi Kesedi, maa Kyazo taha uru na, maa Pidilashi taha uru na, maa Yidilafi taha uru na, maa nta a Betuyeli taha uru na. ²³ Ka Betuyeli si mpa Erebeke si. Nye tire pùnampyire baataanreñi Milika à si Ibirayima yyahafoonji Nakwōri á. ²⁴ Nakwōri cwōnji shōnwunji mege na mpyi Ereyuma, uru mú à pùnampyire si. Tire pùnampyire ti nye nte: Tebaki ná Gakyamu ná Takyashi ná Maaka.

23

Sara kwùnji kani

¹ Sara à yyee ŋkuu ná bejjaaga ná baashuunni pyi ke, ² maa ŋkwû Kiriya Ariba kànhe e *Kana kìnì i. Kuru kànhe mege mú ku nye Eburōn. Ka *Ibirayima si mpa ntēen u cwōnji buwunji taan marii yameeni sūu. ³ Maa ŋkwò a pa yîri u taan, mà sà jwo ná Kyiti tûluge shiinbil'e. ⁴ Maa jwo pi á: «Mii na nye nàmpōnḡo naha yii yyé. Yii taare cyage kà pére na á, si na cwōnji buwunji lwó naye yyaha taan zà ntò.» ⁵ Ka Kyiti shiinbii si Ibirayima pyi: ⁶ «Wuu nūḡufoonji, mu nye shinbwo wuu shwòhòl'e. Wuu fanḡyi cyaga maha cyaga k'à mu táan ke, sà ma cwōnji tò wani. Wuu wà sì ḡcyé si u kwùubii tatoḡke yaha mu á, mu u ma cwōnji tò me.»

⁷ Ka Ibirayima si lyéele, maa Kyiti shiinbii shéere. ⁸ Maa yi jwo pi á: «Nye yii aha mpyi a ḡee mii u na cwōnji tò, lire e mii à yii jáare yii Zokyari ज्यांji Efurōn jáare na á. ⁹ Nāḡyige ku nye u á Makipela e, u kerege teḡeni na ke, na u kuru kan na á. Mii sí ku wyérenji puni kan u á mà tàanna ná ku lwōore e, bà kuru cyage si mpyi mii u kwùubii tatoḡke naha yii shwòhòl'e me.»

¹⁰ Nye mà pi yaha puru jwumpe na kànhe shiinbii piyetaḡe e, Efurōn yabilinj na mpyi wani ná Kyiti shiinbii sanmpil'e. Ka u u Ibirayima pyi pi puni nyii na: ¹¹ «Ḍon, mii nūḡufoonji, wíi, mii sí ḡāḡyige kan mu á, si kerege kan mu á si ntaha. Mii sí yire puni kan mu á na kànhe shiinbii puni nyii na. Sà ma buḡji tò.»

¹² Ka Ibirayima si lyéele kànhe shiinbii nyii na, maa u shéere. ¹³ Maa jwo Efurōn á pi puni nyii na: «Mii á mu jáare, maa kerege lwōore shwò si nta zà na cwōnji tò wani.» ¹⁴ Ka Efurōn si jwo Ibirayima á: ¹⁵ «Mii nūḡufoonji, ḡke kerege lwōore sì n-tōro wyérefyinḡi darashii ḡkwuu sicyeere (400) na me. Naha shi lire sí n-jà n-kèege mii ná mu shwòhòl'e ye? Sà mà cwōnji tò.» ¹⁶ Efurōn à wyérenji ḡwōge ḡkemu jwo ke, kur'à bê Ibirayima á, ka u u uru wyérenji tōro Kyiti shiinbii nyii na mà kan Efurōn á wyérefyinḡi darashii ḡkwuu sicyeere mà tàanna ná cwòhōmpii tōrompe e. ¹⁷ K'à ta amuni ke, Efurōn kerege ku mpyi Makipela e, Mamire cyage canḡa fworompe e ke, kerege ná ḡāḡyige ku mpyi kuru cyage e ke, ná cige maha cige ku nye kerege e ke, ¹⁸ yire pun'à pyi Ibirayima wuyo. Kyiti shiinbii puni, pi mpyi kànhe shiin piye taḡe e ke, l'à pyi pire puni nyii na.

¹⁹ Lire kàntugo, ka Ibirayima si u cwōnji Sara tò Makipela kerege ḡāḡyige e, kuru cyage nye Mamire cyage canḡa fworompe e. Kuru cyage mege mú ku nye Eburōn, maa mpyi Kana kìnì i. ²⁰ Lire pyiḡkanni na, kerege ná ḡāḡyige ku mpyi wani ke, yire pun'à pyi Ibirayima wuyo, k'à pyi u kwùubii tatoḡke. Kyiti shiinbil'á u à ku shwò.

24

Ishaka ná Erebeke nàmbage

¹ Nye Kafoonji Kile mpyi a jwó le *Ibirayima á u karigii puni i fo u à pa lyé sèl'e. ² Nye canḡka, Ibirayima á jwo u báarapyiibii puni nijnyen'á, ḡge u mpyi na u karigii puni cwōnre ke: «Mii à mu jáare, ma cyege le na cyiini ḡwòh'i*, ³ maa ḡkâa Kafoonji Kile na, nḡnyinj ná nḡnke foo, na *Kana kìnì i mii à tēen ke, na mu sì ḡee lire kìnì pùceebilini là

* 24:2 Tēecyiini i, kuru cyage sùpyire n'a mpyi na sí raa ḡkâre yaage kà na, amuni pi mpyi maha li pyi.

lwó ŋkan mii jyaŋi Ishaka á u cwo me, ⁴ ŋka mu sí n-kàre mii k̀ini i, mii c̀inmpyiibii yyére zà ceewe cya u á.»

⁵ Ka báarapyiŋi si u jwò shwò: «Ceeŋi ká mpyi u jye a jɛn'a taha mii fye e lire k̀ini i me, lire sannu i ke, tá mii à yaa mii u k̀are ná mu jyaŋi i mu c̀inmpyiibii yyére u sà nt̀èen wani ná ceenji i la? ⁶ Ka Ibirayima si jwo: «Ōnhò dè! ma hà zì ŋkàre ná na jyaŋi i wani me. ⁷ Kafoonji Kile, ǹiŋyini foo, u à mii yige na tupyenge e ná mii k̀ini i bà mii si mpyi si mpa naha nde k̀ini i me, uru u à jwo ná mii i, maa ŋkàa na uru sí nde k̀ini kan mii t̀ulug'á. Uru yabiliŋi Kile, u sí u melekɛŋi yaha mu yyaha na bà mu si mpyi si sà ceewe lwó na tupyenge e mii jyaŋi mɛɛ na me. ⁸ Ceeŋi ká jcyé paŋa ná mu i, mii kàage tugure sí n-láha mu na, ŋka mii na li caa mu á, ma hà ŋkàre ná na jyaŋi i wani me!» ⁹ Ka báarapyiŋi si cyege le u j̀uŋufoonji Ibirayima cyiini jwòh'i, maa ŋkàa, na nde u à jwo ke, na lire uru sí n-pyi.

¹⁰ U à yire jwo ke, maa jwòhòŋyò ke c̀u u j̀uŋufoonji, Ibirayima jwòhòŋyi i, maa u j̀uŋufoonji yacɛŋyi shiŋi puni yà lwó a k̀are, Mesopotami k̀ini i, Nakwòri k̀anhe na.

¹¹ U à nò wani ke, ka u u jwòhòŋyi pyi y'á sínni k̀anhe k̀antugo jcwòdoni là jwò na. Lir'á b̀è ná cyeebii yàkoŋò jwò l̀ukwuuni i. ¹² Maa jwo: «Kafoonji Kile, mu u jye mii j̀uŋufoonji, Ibirayima u Kilenji ke, mii na mu jàare, maa na niŋjaa karigii cwòonrò na á, maa jwò na j̀uŋufoonji na. ¹³ Jye mii niŋjyérenji u ŋge, nde jcwòdoni taan. K̀anhe shiinbii p̀ucyaabii sí n-pa a lwòhe kwóre. ¹⁴ Mii aha bú p̀ucwoŋi ŋgemu pyi: «Mii à mu jàare ma l̀ukwoyaage f̀èen, si bya» ka u u jɛn'a mii jwò shwò: «Bya, si ma jwòhòŋyi kan yi bya mú» ke, uru u pyi mu bilinaŋi Ishaka cwoŋi, ŋgemu mu yabiliŋ'á cyèe mii na ke. Lire e, mii sí n-cè na mu à jwò mii j̀uŋufoonji, Ibirayima na.»

¹⁵ Mà u yaha puru jwumpe na, ka Betuyeli pworonji Erebeke si mpa ná u l̀ukwoyaage e fukange na, lwòhe takwóge e. Betuyeli tuŋi sí mpyi Ibirayima c̀oonŋi Nakwòri, u nuŋi sí mpyi Milika. ¹⁶ P̀uceebile nisinana li mpyi lili. Li mpyi a nò shi cè me. Ka u u nt̀ige jcwòdoni i maa u l̀ukwoyaage j̀i a fwo. ¹⁷ Ka Ibirayima báarapyiŋi si fyàl'a file u na, maa u pyi: «Mii à mu jàare, ma l̀ukwoyaage t̀irige, si bya.» ¹⁸ Ka p̀ucwoŋi si jwo: «Pa bya, Baba!» maa fyàl'a lwòhe t̀irige, maa u kan u a bya. ¹⁹ U à bya a kwò ke, ka p̀ucwoŋi si jwo: «Mii sí mu jwòhòŋyi kan yi bya mú.» ²⁰ Maa fyàl'a lwòhe k̀èenŋe yatòore yabyage e, maa núr'a k̀are fwofwo mà sà kabere kwó. Amuni u à lwòhò niŋyahaga kwó a kan jwòhòŋy'á y'á bya. ²¹ Ka nàŋi si yyére na wii jwumòbaa, si j̀cè kampyi Kafoonji sí n-sii jɛɛ uru k̀usheeni táan uru na.

²² Jwòhòŋy'á bya a kwò ke, ka nàŋi si múnafegewe sɛenwu wwù uye juŋ'i, u mpyi a garamu baani kwò, ná sɛen kanjcyinŋii shuunni, cyire niŋkin niŋkinŋi mpyi a jyahaga garamu ŋkuu na. Maa yire kan Erebeke á. ²³ Maa u yíbe: «Jofoo pwo u jye mu ye? Na jwòhò, tá wuu sí tashwòngò ta mu tuŋi pyenge e be?» ²⁴ Ka Erebeke si jwo: «Nakwòri ná Milika jyaŋi Betuyeli pwo u jye mii.» ²⁵ Maa núr'a jwo: «Yatòore yalyíre niŋyahara sí n-ta wani, yii tashwòngò mú sí n-ta wuu yyére.»

²⁶ Nàŋ'á yire lógo ke, ka u u niŋkure sín, maa Kafoonji shéere. ²⁷ Maa jwo: «Mii à Kafoonji Kile k̀èe, mii j̀uŋufoonji, Ibirayima u Kilenji, jaha na ye u à kacene pyi u na ma u jwòmɛefente cyèe mii j̀uŋufoonji na sèl'e. Kafoonji yabiliŋi u à k̀are ná mii i, mii j̀uŋufoonji c̀inmpyiibii yyére.»

²⁸ Ka p̀ucwoŋi si fê a k̀ar'a sà yire yyahe jwo u nuŋ'á. ²⁹⁻³⁰ U yyahafoonji wà mege na mpyi Laban. Tèni i ur'á múnafegenji ná kapciinŋkii jya u c̀oonŋi cyege na, maa u jwumpe lógo nàŋi k̀anmpanŋke na ke, ka u u yír'a fê a k̀are jcwòdoni na, nàŋi fye e mà sà u niŋjyérenji ta jwòhòŋyi taan. ³¹ U à nò u na ke, maa jwo: «Yír'a jye pyenge e. Kafoonji Kile à jwò le mu á. Naha na mu à t̀èen ntàani na ye? Mii à cyage kà bégele mu ná ma yatòore mɛɛ na.» ³² Ka pi i yír'a k̀are sijcyan Laban pyenge e. Pi à nò ke, ka pi i jwòhòŋyi tugure t̀irige, maa yatòore j̀yì kan y'á, wyere ná jye, maa lwòhe kan nàŋi ná u fyèjwòhòshiinbil'á pi à pi tooyi jye. ³³ Puru jwòhò na, pi à pa ná j̀yì i pi á, ka nàŋi si jwo: «Ná mii jye a na kapani jwo me, mii s̀i n-lyí me. Ka Laban si jwo: «Mpe pu jye mu á ke, pu jwo sá.»

³⁴ Ka nàŋi si jwo: «Mii na nyɛ Ibirayima báarapyi. ³⁵ Kafoonji Kile à jwó le mii jùŋufoonj'á sèl'e, maa u pyi yaarafoo, u à mpàa ná sikyaa ná niye kan u á, ná wyérefyin ná sɛɛn, ná báarapyii, nàmbaa bàra cyee na, ná jwòhɔnyɔ ná dùfaanya. ³⁶ Mii jùŋufoonji cwoŋi Sara nijjyɛŋkwoŋ'á pùnambile si u á. Lire pùnambilin'á, u à u cyeyaayi puni kan.

³⁷ Canŋka, u à jwo mii á na mii u kâa uru nyii na, na Kana kîni i ur'á tɛɛn ke, na mii si ceewe lwó uru jyaŋ'á lire kîni i mɛ, ³⁸ na mii u kàre uru tukanhe na, uru shiinbii yyére, si ceewe cya wani uru jyaŋ'á. ³⁹ Ka mii i u pyi: «Ceeŋi ká mpyi u nyɛ a jɛn'a pa ná mii i mà dɛ?» ⁴⁰ Ka u u jwo: «Kafoonji Kile jwòmɛɛni mii à cû tɛrigii puni i ke, uru yabilinji u sí u mɛlekeŋi wà le ná mu i, bà mu kuni si mpyi si ntáan, maa ceewe lwó mii tukanhe na ma kan na jyaŋ'á mɛ. ⁴¹ Mu aha shà ceɛŋi jáare mii pyɛngɛ shiinbil'á, pi mɛɛ ká jcyé si u kan mu á, lire tɛni i mu kàage tugure sí n-láha mu na.»

⁴² Nyɛ lire e mii à pa yyére nde jcwòdoni jwòge na, maa jwo: «Kafoonji Kile, mii jùŋufoonji Ibirayima u Kileŋi, kampyi mu la nyɛ mii kùsheeni si ntáan, ⁴³ lire tɛni i ke, mii sí n-yyére naha nde jcwòdoni jwòge na, pùcwoŋi u sí n-pa lwòhe kwó ke, mii aha bú jwo u á: «Na pwòhɔ, si bya ma lwòhe e.» ⁴⁴ ka u u mii jwò shwò: «Bya, mii sí n-kwò kà kan mu jwòhɔny'á mú» ke, uru u sí n-pyi mii jùŋufoonji jyaŋi cwoŋi, Kafoonji Kile yabilinji'á ngemu cyêe ke.»

⁴⁵ Nyɛ mà mii yaha puru jwumpe na, ka Erebeke si nɔ ná u lùkwoyaage e, fukange na, maa ntíg'a lwòhe kà kwó jcwòdoni i. Ka mii u u pyi: «Na pwòhɔ, si bya.» ⁴⁶ Ka u u ntíl'a lwòhe tîrige na mii u bya, maa jwo na uru sí kà yige ŋkan jwòhɔny'á. Nyɛ ka mii i bya. Puru jwòhɔ na, ka u u kà kwó a kan mii jwòhɔny'á y'a bya. ⁴⁷ Ka mii i u yíbe: «Joofoo pworo u nyɛ mu yɛ?» Ka u u jwo: «Nakwòri ná Milika jyaŋi Betuyeli pworo u nyɛ mii.» Ka mii i fɛgewe le u múnaani na, maa kajcinŋii le u cyeyi na. ⁴⁸ Lire kàntugo, ka mii i niŋkure sín Kafoonji Kile yyahe taan mii jùŋufoonji Ibirayima u Kileŋi, maa u shéere, jaha na yɛ uru u à kuni nijcɛnni le mii taan, maa mii pyi mii à ceewe ta na jùŋufoonji jyaŋi mɛɛ na, u cìmpyiibii shwòhɔl'e.

⁴⁹ Kampyi yii la nyɛ si kacɛnne pyi mii jùŋufoonj'á si li cyêe na yii na nyɛ u cìmpyii, lire tɛni i, yii lire jwo na á, yii aha nta yii mú si n-jà lire pyi mɛ, yii yire jwo mú, bà mii si mpyi si na takàrege cè mɛ.»

⁵⁰ Nyɛ ka Laban ná Betuyeli si Ibirayima báarapyinji jwò shwò: «Nde kan'à fworo Kafoonji e. Wuu si n-jà n-cyé mɛ. ⁵¹ Erebeke u ŋge, u lwó ma a sì, u u sà mpyi mu jùŋufoonji jyaŋi cwoŋi, bà Kafoonji à li yaa mɛ.» ⁵² Ibirayima báarapyinji'á yire lógo ke, ka u u niŋkure sín maa yyahe cyígile, maa Kafoonji pêe. ⁵³ Maa pùcyaga yaaya wwû uye jwò'i mà kan Erebeke á, wyérefyinwuyo, ná sɛɛnwuyo ná vaaŋnya, maa yacɛnyɛ mú kan pùcwoŋi yyahawuŋi ná u nuŋ'á. ⁵⁴ Puru jwòhɔ na, ka u ná u fyèjwòhɔshiinbii si lyí maa bya, maa sínni.

Nyèg'á múgo ke, ka Ibirayima báarapyinji si jwo Erebeke yyahawuŋi ná u nuŋ'á: «Yii kuni yaha, mii sí núru na jùŋufoonji yyére.» ⁵⁵ Ka pi i jwo: «Pùcwoŋi yaha u tère nimbilere pyi ná wuu e, canmpyaa ke fiige. Cyire ká ntòro, yii raa si ná u e.» ⁵⁶ Ka nàŋi si jwo: «Kafoonji à mii kuni táan mà kwò, yii àha núru na cû n-yaha mɛ. Yii na yaha s'a ŋkèege na jùŋufoonji yyére.» ⁵⁷ Ka Erebeke shiinbii si jwo: «Nyɛ wuu pùcwoŋi yyere, wuu u u yíbe.» ⁵⁸ Ka pi i u yyer'a yíbe: «Mu la nyɛ si ŋkàre ná ŋge nàŋi i numɛ la?» Ka u u jwo: «Mii kèege.»

⁵⁹ Lire pyinŋanni na, pi à pi cìmpworocwoŋi Erebeke yaha a kàre ná Ibirayima báarapyinji ná u fyèjwòhɔshiinbil'e. Báarapyicwoŋi u mpyi a Erebeke byé ke, uru mú a kàre ná pi e. ⁶⁰ Mà jwo pi kuni lwó ke, pi à jwó le Erebeke á maa jwo «Wuu cìmpworocwoŋi,

Kile u pyii nijyahanyahamii kan ma á,

Kile u pi yaha pi jà pi zàmpɛɛnbii na.» ⁶¹ Ka Erebeke ná u báarapyicyeebii si yîr'a kàr'a sà dùgo jwòhɔny'á nuŋ'i, maa ntaha nàŋi fye e.

amuni pi à kàre ná Erebeke e.

⁶² Lir'á ta Ishaka á yîri Lakyayi Ɖrɔyi lùbilingi cyage e maa mpa ntèen Nɛgevi síwage kànmpañke na. ⁶³ Canŋka yàkonɔ, Ishaka à fwor'a kàr'a sà a uye jaare sige e, marii funŋke caa. U à ta u nùŋke yîrige si wíi ke, ka u u nɔwɔhɔnyi nya yi i ma. ⁶⁴ Tèni i Erebeke nimpañ'á nùŋke yîrig'a Ishaka nya ke, ka u u ntîge nɔwɔhɔŋke nuŋ'i. ⁶⁵ Maa jwo Ibirayima báarapyin'á: «Nàŋi ŋgire u na wuu bêni amɛ sige e ye?» Ka u u jwo: «Mii nùŋufoonji Ishaka wi.» Erebeke á yire lógo ke, ka u u u vâanŋke kà tɛg'a yyahe tò. ⁶⁶ Nye ka nàŋi si karigii toronkanni yyaha jwo Ishaka á.

⁶⁷ Nye ka Ishaka si ŋkàr'a sà Erebeke yaha u nuŋi Sara bage e, maa u pyi u cwo, maa u kyaa táan uy'á. Ka lire si Ishaka funŋke níŋe u nuŋi kwùŋi woge na.

25

Ibirayima canmpyaagii sanŋkii toronkanni.

¹ Nye ncyii karigii puni kàntugo, ka *Ibirayima si ceenji wabere lèŋe, uru mege na mpyi Ketura. ² Pùnampyire u à si Ibirayima á ke, tire meyi yi nye nje: Zimiran, ná Yokishan, ná Medan, ná Madiyan ná Yishibaki, ná Shukya. ³ Yokishan mú à pùnampyire shuunni si: Sheba ná Dedan. Uru u tùluyi yi nye Ashuri shiinbii ná Letushi shiinbii ná Lemi shiinbii. ⁴ Madiyan u pùnampyire ti mpyi Efa, ná Eferi, ná Kyanɔki, ná Abida, ná Elida. Nye pire pun'á pyi Ketura pyiibii ná u jampyire.

⁵ Nye Ibirayima á u kɔge puni kan Ishaka á ⁶ ŋka mà jwo u kwû ke, u à bùnye pyi cyeebii sanmpii pyiibil'á maa pi tùugo canŋa fworompe kîrigil'e mà laage tɔon u jyaŋi Ishaka na.

⁷ Nye Ibirayima shìŋi canmpyaagil'á pyi yee ŋkuu ná beetaanre ná ke ná kanjuro. ⁸ U à lye fo mà lyege la kwò. Puru nɔwɔhɔ na, u à kwû maa sà bâra u tulyeyi na. ⁹⁻¹⁰ Ka u jyaabii mú shuunni, Ishaka ná Sumayila, si u buwuŋi tò Makipela nɔŋgyige e. Kuru nɔŋgyige na mpyi Kyiti shiinbii kerege k'e Mamire canŋa fworompe e. Kuru cyage Ibirayima mpyi a shwɔ Kyiti shinŋi Zokyari jyaŋi Efurɔn á. Nye wani Ibirayima ná u cwoŋi Sara à tò.

¹¹ Ibirayima kwùŋi kàntugo, Kile à jwó le u jyaŋi Ishaka á sèl'e. Ishaka mpyi a tɛen Lakyayi Ɖrɔyi lùbilingi cyage e.

Sumayila tùluge

¹² *Ibirayima jyaŋi Sumayila u tùluge ku nye ŋke: *Misira shiinbii pworonji Agari, Sara bilicwoŋ'á ŋgemu si Ibirayima á ke, ¹³ u pùnampyire meyi yi nye nje mà tàanna ná pi tɛsiini i: pùnambilini nijcyiini mege ku nye Nebayoti, uru kàntugo Kedari ná Adibeli ná Mibisamu ¹⁴ ná Mishima ná Duma ná Masa ¹⁵ ná Kyadadi ná Tema ná Yeturi ná Nafishi ná Kedima á si.

¹⁶ Sumayila pùnampyire ti nye tire. Pi meyi yi nye nje mà tàanna ná pi kànyi i. Pi à pyi nùŋufee ke ná shuunni mà tàanna ná pi tatɛenŋyi i. ¹⁷ Yee ŋkuu ná benjaaga ná ke ná baashuunni Sumayila à pyi maa ŋkwû maa sà bâra u tulyeyi na. ¹⁸ U pyiibii mpyi a tɛen mà lwó Kyavila kànhe na, mà kàre fo Shuri woge na, kuru cyage nye *Misira kîni ŋkère na, mà kàre Asiri kîni kànmpañke na; pi à tɛen wani pi cìnmpyiibii puni ŋkère na.

Ishaka ŋampii: Ezawu ná Yakuba kani

¹⁹ *Ibirayima jyaŋi Ishaka tanjaanji u nye ŋge.

Nye Ibirayima jya u mpyi Ishaka. ²⁰ Mà Ishaka shìŋi yaha yee beeshuunni na, u à Betuyeli pworonji Erebeke lèŋe mà pyi u cwo. Erebeke na mpyi Laban cɔon. Aramu tùluge shiin pi mpyi pi pi, Mesopotami kîni i. ²¹ Ishaka cwoŋi Erebeke na mpyi cijiringe, ka u u Kafoonji Kile jáare u na, ka Kile si u naarage shwɔ, ka u u yyere ŋamii laa na. ²² Yacen'á pa lye ke, ka pyiibii si wá na piye fuuli nufoonji funŋke e, ka u u jwo: «Kampyi amɛ li nye, tá nùŋɔ saha na nye mii u kwôro shì na be?» Maa ŋkàr'a sà Kafoonji Kile yíbe. ²³ Ka Kafoonji Kile si jwo:

«Sùpyishi shuunni u nye mu funŋke e,
mu aha pi si, pi sî n-bê ninŋin na me, pi sí n-láhala.
Pi mú shuunni i, wà fànha sí nyaha wà wogo na.

Yyahawuŋi sí n-pyi cɔɔnfooŋi biliwe.»

²⁴ Nye Erebeke canzeg'à nɔ, ka u u si ŋamii. ²⁵ Ka pyàŋi niŋcyiŋi si si maa mpyi bɔmbeewe, maa mpyi ná shire e, mu à jwo shire yaaga. Ka pi i u mege le Ezawu. ²⁶ Lire kàntugo, ka cɔɔnfooŋi si si, uru nimpaŋ'à yyahafooŋi nintaani cû, ka pi i uru mege le *Yakuba*. Pire ŋampil'à si mà Ishaka shìŋi ta yyee beetaanre na.

²⁷ Nye pi à pa yyaha cwo, ka Ezawu si wá na lùuzoge pyi fo mà pa mpyi lùuzupege. Ŋka Yakuba sí wi ke, uru jùŋke mpyi a níŋe, ka uru si ntèen pyenge e. ²⁸ Ezawu kyaa li mpyi a táan Ishaka á, uru cye kurugo u mpyi maha kyaare taa na ŋkyàa. Ŋka Yakuba kyaa li mpyi a táan Erebeke á.

²⁹⁻³⁰ Canŋka, Yakuba mpyi na jàhii sore, cyire yyaha mpyi a jáaŋa. Ka Ezawu kategewuŋi si yîri sige e mà pa. Maa Yakuba pyi: «Katege naha na ŋko si mii bɔ, ma jàhigii niŋyegii cyii kan na á ŋjyî.» Lire kurugo, Ezawu meŋ'a le Edomu (kuru mege jwɔhɔ ku nye ku yyah'à jáaŋa.) ³¹ Ka Yakuba si jwo: «Mu aha ŋen'a ma lyege tɔɔŋi fáa mii á jàhigii na fɔlɔ, lire e mii sí cyii kan mu á.» ³² Ka Ezawu si jwo: «Ei! Katege na ŋko si mii bɔ, naha lyege tɔɔŋi sí jwɔ mii á ye?» ³³ Ka Yakuba si jwo: «Kâa na nyii na» ka Ezawu si ŋkâa, maa u lyege tɔɔŋi fáa Yakuba á jàhigii na. ³⁴ Ka Yakuba si nta a jàhigii cyii ná buuuruŋi wà kan u á. Ka u u yire lyî maa bya, maa yîr'a tòro.

Lire pyiŋkanni na, Ezawu à u lyege ŋjini faha.

26

Ishaka ná Abimeleki à wwoŋeŋe le

¹ Nye lire kàntugo, ka katege si mpa jyè lire kîni i. Kuru katege ná *Ibirayima tîiŋi woge nye a nûr'a pyi niŋkin me.

Ka Ishaka si yîri mà kàre Filisiti shiinbii saanŋi Abimeleki yyére, Gerari kànhe e. ² Ka Kafooŋi Kile si uye cyêe Ishaka na, maa yi jwo u á: «Ma hà ŋkàre *Misira kîni i mà de! Kîni mii sí n-cyêe mu na ke, maa ntèen wani. ³ Tèen naha nde kîni i. Mii sí n-pyi ná mu i si jwɔ le mu á, si nde kîni puni kan mu ná ma tûlug'á. Lire pyiŋkanni na, jwɔmɛeni mii à lwɔ mu tuŋi Ibirayima á ke, lire sí n-fûnŋɔ. ⁴ Mii sí mu tûluge jyaha, bà wɔrigil'à á jyaha me, si ŋke cyage puni kan k'á. Nîŋke sùpyishiŋi puni si jwɔŋi ta mu tûluge cye kurugo, ⁵ naha na ye Ibirayima á mii jwɔmɛeni cû, nde mii à jwo u á ke, lire u à pyi, u à mii tûnnture ná mii *saliyaŋi kurigii jaara.»

⁶ Nye ka Ishaka si ŋkwôro Gerari i. ⁷ Pi n'a mpyi a Ishaka yîbe u cwoŋi kyaa na, u mpyi maha jwo na uru cɔɔn wi. U mpyi na fyáge na uru ká jwo uru cwoŋi wi, pi sí uru bɔ, naha na ye Erebeke lemɛ mpyi a jwɔ sèl'e.

⁸ Pi à pa mɔ Gerari i ke, canŋka Filisiti shiinbii saanŋi Abimeleki à wíi finetiriŋi i, mà Ishaka ná u cwoŋi Erebeke jya, pi i bâhare siŋcyan mu à jwo wà ná u cwo, ⁹ ka u u Ishaka yyere maa yi jwo u á: «Nàkaana baa, mu ná ŋge ceenŋi baharaŋkann'à li cyêe na mu cwoŋi wi, naha na mu à jwo mii á na mu cɔɔn u nye wi ye?» Ka Ishaka si jwo: «Mii à yi jwo naha na ye mii mpyi na fyáge na yii sí mii bɔ u kurugo.» ¹⁰ Ka Abimeleki si jwo: «Naha kafiile mu à pyi amɛ ye? L'à kwôro jcyere, mii shinŋi wà mpyi na sí n-wwɔ ná mu cwoŋi i, mu mpyi na sí wuu pyi wuu lawwuugo ta.» ¹¹ Maa li jwo a waha u shiinbii pun'á: «Shinŋi ŋgemu ká bwɔn Ishaka na, lire nye me u cwoŋi na ke, urufoo sí n-bɔ.»

¹² Nye ka Ishaka si ŋkwôro Gerari i na faanŋi pyi. Ka Kile si jwɔ le u á, ka faanŋi si ntáan u na sèe sèl'e. ¹³ Ka u cyeyaayi si wá na nyahage, fo u à pa mpyi nàfuufembwɔhɔ. ¹⁴ Yatonkururwɔ shi niŋyahaya na mpyi u á, ná báarapyii niŋyahamii. Ka u nyiɛenni si jyè Filisiti shiinbil'e. ¹⁵ Lire e, u tuŋi Ibirayima báarapyiibil'à bèenŋe maha bèenŋe tugo u tîiŋi i ke, ka pi i yire puni tò.

¹⁶ Puru jwɔhɔ na, ka Abimeleki si jwo Ishaka á: «Ta sì, maa yîri wuu taan, naha na ye mu à fànha tò wuu na. ¹⁷ Ka Ishaka si yîri kuru kànhe e, maa ŋkàre Gerari bafage e. Maa ntèen kuru cyage e.

* ^{25:26} Yakuba mege jwɔhɔ ku nye u à nintaani cû, lire nye me u à u nàŋwɔhɔ

¹⁸ Nye bɛɛnɲyi Ishaka tuŋi Ibirayima mpyi a tũgo, ka Filisiti shiinbii si yi tɔ Ibirayima kwũŋkwooni kãntugo ke, nyɛ, Ishaka á núr'a yire bɛɛnɲyi pwoore wwũ. Mɛyi Ibirayima mpyi a le yi na ke, maa yire mɛyi ninuyi le yi na sahaŋki.

¹⁹ Nye canŋka, Ishaka báarapyiibil'à bɛɛnɲke kà tũgo kuru bafage e mà nɔ lwɔhe na. ²⁰ Gerari yatɔɔnahabil'à lire nya ke, ka pi i Ishaka wuubii tũn, maa jwo: «Ŋke lwɔhe nyɛ wuu wogo.» Ka Ishaka si kuru bɛɛnɲke mɛge le Yogo. ²¹ Ka Ishaka báarapyiibii si núr'a bɛɛnɲke kabere tũgo, ka pi i núr'a tũn kuru kurugo. Ka Ishaka si kuru cyage mɛge le Mbembaarŋi. ²² Ka pi i yĩri wani, maa sà bɛɛnɲke kabere tũgo. Sũpya nyɛ a yogo *kwɔn pi na kuru kurugo mɛ. Ka u u kuru mɛge le Tafabwɔhɔ maa jwo: «Numɛ Kafoonji Kile à wuu funŋke níŋe maa tafabwɔhɔ kan wuu á, wuu sí n-jà nyaha numɛ kuru cyage e.»

²³ Puru jwɔhɔ na, ka Ishaka si yĩri kuru cyage e, maa ŋkàre Berisheba kãnhe e. ²⁴ U canŋkarege numpilage e, Kafoonji Kile à uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u nyɛ mu tuŋi Ibirayima u Kilenji, ma hà raa fyáge mɛ, nya na ye mii nyɛ ná mu i. Mii sí jwó le mu á, si mu tũluge nyaha, mii báarapyiŋi Ibirayima kurugo.» ²⁵ Ka Ishaka si sáraya tawwũgo yaa kuru cyage e, maa Kafoonji Kile mɛge pɛe. Maa u vãanŋke bage kwòro wani, ka u báarapyiibii si bɛɛnɲke kà wwũ.

²⁶ Canŋka, Abimeleki ná u ceevoonji Ahusati ná u kãshikwɔɔnbii nũŋufoonji Pikɔli à yĩri Gerari i mà kàre Ishaka yyére. ²⁷ Ka Ishaka si pi pyi: «Naha kurugo yii à pa mii yyére sahaŋki mà li ta mii kyal'à pɛn yii á, yii mú s'a mii kòr'a yĩrige yii cyage e ye?» ²⁸ Ka pi i jwo: «Wuu à li nya na Kafoonji Kile nyɛ ná mu i, lire kurugo wuu à pa mu yyére, wuu u mpa ŋkãa, wuu u wwoŋɛge le wuye shwɔhɔl'e. ²⁹ Mii la nyɛ maa ŋkãa, na mu si kawaa pyi wuu wà na mɛ, mu à jwo bà wuu nyɛ wuu nyɛ a kapii pyi mu na mɛ, kacɛnɲkii kanni wuu à pyi mu na. Wuu à mu yaha a yĩri wuu yyére yyeŋŋke e. Nyɛ numɛ Kafoonji Kile mú à jwó le mu á.»

³⁰ Ka Ishaka si lyĩmbwoo shwɔhɔ pi á, ka pi i lyĩ maa bya. ³¹ Kuru canŋke nũmpanŋa nyɛsɔge na, ka pi i yĩri maa wwoŋɛge le ná Ishaka e, maa jwɔmɛe lwó piye shwɔhɔl'e. Lire jwɔhɔ na, ka Ishaka si kuni kan pi á, ka pi i ŋkàre yyeŋŋke e.

³² Nye kuru canŋke yabiliŋi, Ishaka báarapyiibii mpyi na bɛɛnɲe tũru, maa mpa kuru bɛɛnɲke kyaa jwo Ishaka á na pir'à ku tũg'a nɔ lwɔhe na. ³³ Ka Ishaka si kuru bɛɛnɲke mɛge le Sheba*. Lire kurugo, kuru kãnhe mɛg'a pa le Berisheba. Kuru mɛge ku na yĩri fo nijjaa.

Ezawu à Kana kɔni cyeebii p̄i shuunni lɛŋɛ.

³⁴ Mà Ezawu shĩŋi yaha yye beeshuunni na, u à Kyiti tũluge cyeebii p̄i shuunni lɛŋɛ nãmbaga na, Beri pworonji Yuditi ná Elɔn pworonji Basimati. ³⁵ Pire cyeebii shuunniŋi kan'à Ishaka ná u cwoŋi Erebeke lũgii yĩrige sèl'e.

27

Yakuba à u yyahafoonji jwóni ta nãjwɔhɔre cye kurugo

¹ Tèni i lyɛg'à pa nɔ Ishaka na ke, ka u nyĩnyaanni si li jwɔ cũ na jcyɛrege fo u à pa mpyi u sãha nyɛ na jaa na jcuu mɛ. Canŋka, ka u u jyaŋi nijjyeŋi Ezawu yyere, ka u u shwɔ: «Yo!» ² Ka Ishaka si jwo: «Na jya, ku ke, mii à lyɛ a kwɔ, ŋka mii nyɛ a naye tèekwũ cè mɛ. ³ Nyɛ mii à mu jãare, maa ma lùuzoge yaayi lwó, sintaage ná taanpyaagii, maa sà kyara cya maa ma na á. ⁴ Kyaare shwɔhɔŋkanni l'à táan mii á ke, maa ti shwɔhɔ amuni ma kan na á ŋkyà, bà mii si mpyi si jwó le mu á si yaa ná na tèekwũuni i mɛ.

⁵ Nyɛ puru jwumpe Ishaka á jwo u jyaŋi Ezawu á ke, Erebeke mpyi a puru lógo. Nyɛ Ezawu à pa ŋkàre sige e kyaare tacyag'e ke, ⁶ ka Erebeke si jwo u jyaŋi *Yakuba á: «Mii à mu tuŋi jwumpe lógo, mpemu u à jwo mu yyahafoonji Ezawu á ke. ⁷ U à jwo u á: “Sà kyaare cya na á, kyaare shwɔhɔŋkanni l'à táan mii á ke, maa ti shwɔhɔ amuni, ma kan na á, lire ká mpyi, mii sí jwó le mu á Kafoonji Kile yyahe taan, si nta ŋkwũ.”»

* 26:33 Sheba mɛge jwɔhe ku nyɛ kàaga

⁸Nye Yakuba, nje mii sí n-jwo mu á ke, yire lóg'a tàra, maa li pyi li jwuŋkanni na. ⁹Sà sikyaa nijcɛnmii shuunni cù maa ma. Kyaare shwòhòŋkanni l'à táan mu tuŋ'á ke, mii sí ti shwòhò amuni, ¹⁰ma sà ŋkan u á u kyà, u u jwó le ma á, mà jwo u kwù ke.»

¹¹Ka Yakuba si jwo u nuŋ'á: «Nàa, mii tuŋ'á cè na shire na nye Ezawu na, shire sí nye mii na me. ¹²Mii tuŋi ká bú mpa jwo u sí n-bwòn mii na, u sí n-cè na Ezawu bà u nye mii me, mii sí n-pyi kafiniviniwe. Lire tènì i ke, mà jwo mii u jwó ta ke, laŋaga mii sí n-ta.» ¹³Ka nufoonji si jwo: «Lire ká bú mpyi, na jya, Kile u kuru laŋaŋke yaha ku cwo na na. Nje mii à jwo ke, lire pyi kanna, sà sikaabii cù a pa.»

¹⁴Ka Yakuba si ntíl'a kàr'a sà pire sikyaabii shuunniŋi cù a pa ŋkan u á. Kyaare shwòhòŋkanni l'à táan u tuŋ'á ke, ka nufoonji si ti shwòhò amuni. ¹⁵Maa u jyaŋi nijcyiŋi Ezawu vaaŋyi nisinaŋyi yà lwó bage e mà le Yakuba na. ¹⁶Maa pire sikyaabii seeyi tég'a Yakuba cyeyi ná u yacige tò. ¹⁷Bwurunji ná kyaare nintáanre u à shwòhò ke, maa yire kan Yakuba á.

¹⁸Ka Yakuba si ŋkàre ná y'e, u tuŋi yyére. Maa u yyere: «Baba.» Ka Ishaka si jwo: «Yo! Mii jyaŋi ŋgi u nye mu ye?» ¹⁹Ka Yakuba si u tuŋi jwò shwò: «Mii u nye mu jyaŋi nijcyiŋi Ezawu. Nde mu mpyi a jwo mii á ke, lire mii à pyi. Mii à mu jáare, maa yîr'a tèn, maa na kyaare tà kyà, maa jwó le na á.» ²⁰Ka Ishaka si jwo u jyaŋ'á: «Ei! mu à kwò a kyaare ta la?» Ka Yakuba si jwo: «Mu Kafoonji Kile yabiliŋi u à sige táan mii na.»

²¹Ka Ishaka si jwo: «Na jya, file na na, si bwòn ma na, si jicè kampyi sèe mii jyaŋi Ezawu u nye mu.» ²²Ka Yakuba si file u tuŋi na, ka u u u taala a wíi, maa jwo: «Ei! Yakuba mejwuuni li nye nde de! Ŋka u cyeyi nye Ezawu wuyi fiige.» ²³Ishaka mpyi a cè na Yakuba wi me, jaha na ye shire mpyi u cyeyi na, u yahafoonji Ezawu fiige. Ka u u wá na bégele si jwóni le u á. ²⁴Ŋka mà jwo u jwóni le u á ke, u à u yíbe: «Sèe wi, mu u nye mii jyaŋi, Ezawu la?» Ka Yakuba si jwo: «Mii wi.» ²⁵Ka Ishaka si jwo: «Na jya, lire tènì i, kyaare tîrige na taan si tà kyà si nta jwóni le ma á.» Ka Yakuba si kyaare tîrige u taan, ka u u tà kyà. Ka Yakuba si mpa ná *erezen sinm'e, ka u u puru bya mú. ²⁶Maa jwo: «Na jya, file na na, maa na pur'a cù, maa na shéere.» ²⁷Ka Yakuba si file u na, maa u shéere amuni. Ishaka à u vaaŋyi nùge ta ke, ka u u jwó le u á, maa jwo:

«Sèeŋi na, kerege na Kafoonji à jwó le? ke,
mii jyaŋi nùg'á táan kuru kerege fiige.

²⁸Na jya, Kile u nìnyìŋi kameŋke kan ma á,
u u nìŋke nàfuuŋi kan ma á mú,
u u sùmaŋi ná erezenŋi nijyahawa kan ma á.

²⁹Kile u ma yaha kîrigii nùŋò na,
sùpyishi nijyahawa s'a nìŋkure sínni mu taan.

Kile u ma yaha mà pyi ma sîŋeɛbii saanwa,
mu sîŋeɛbii pi a nìŋkure sínni mu taan.

Shin maha shin u à mu cùmò leme pi ke,
Kile u urufoo láŋa.

Shin maha shin sí u à mu cùmò leme jwò ke,
Kile u jwó le urufol'á.»

³⁰Nye tènì i Ishaka á kwò jwóni nderji na Yakuba á, Yakuba mú s'à yîri u taan mà kwò ke, ka lire si bê ná Ezawu e, u à yîri sige e mú. ³¹Ka uru mú si kyaare tà shwòhò a tîrige tufoonji Ishaka taan. Maa jwo tufoon'á: «Baba, yîri maa ma jyaŋi kyaare nizhwòhòre tà kyà maa jwó le u á.» ³²Ka tufoonji si jwo: «Joofo u nye mu ye?» Ka u u jwo: «Mii u nye mu jyaŋi nijcyiŋi Ezawu.»

³³Tènì i Ezawu à yire jwo ke, ka Ishaka si fyá fo na jcyèenni sèl'e. Maa jwo: «Joofo sí u à kyaare bò a shwòh'a pa ŋkan mii á, mà mu ta mu sàha mpa mà ye? Wà a pa ná kyaare e naha, ka mii i tà kyà maa jwó le u á, u mú sí uru jwóni ta.»

³⁴Nye Ezawu à puru lógo u tuŋi jwò na ke, ka u lùuni si yîri, ka u u ŋkyáala fànha na, maa tufoonji jáare: «Baba, jwóni wà le mii á mú ke!» ³⁵Ka Ishaka si jwo: «Mu còŋŋi u à fini maa wwù mu jwòh'i, maa mu jwóni naŋwòhòre de!» ³⁶Ka Ezawu si jwo: «Ei! Mege

k'à le u na Yakuba*, kur'à u cù ke, lire kurugo u à mii nàṅwòhòrò tooyi shuunni ke? U à mii lyege tònṅi shwò a ta, nume maa núr'a mii jwóni nàṅkaaga mú.» Maa núr'a jwo tufoon'á: «Lire tènì i ke, mu nyè a sà a jwóni wà yaha mii á mà?»³⁷ Ka Ishaka si jwo Ezawu á: «Na jya, sèenji na, mii à jwóni le u á na u pyi mu nùṅṅò na, maa jwóni le u á, bà u cínmpyiibii puni si mpyi u bilii me, maa sùmanji ná erezenṅi jwóni le u á. Jwóni ṅgire mii sí nùru n-le mu á ye?»³⁸ Ka Ezawu si jwo: «Baba, lire tènì i ke, uru jwóni kanni u nyè mu á la? Jwóni wà le na á mú!» U à puru jwo ke, maa me le na sùu.³⁹ Ka tufoonji si jwo: «Mu sì ṅṅke nàfuunji ta me, mu taare sí n-pyi kameṅe baa.

⁴⁰ Mu kàshikwòṅṅwòṅni li sí raa mu ṅwò caa.

Mu sí n-pyi ma kàntugowuṅi biliwe,
mu sí raa báare u á mu à jwo faapyinupee,
ṅka canṅka, mu sí tire bilere zhwúṅi kebe n-láha ma yacige e
si mpyi may'á.

⁴¹ «Nyè Ishaka à jwóobii mpiimu le Yakuba á ke, pir'à u ṅyipeenni le Ezawu e. L'à pa nò cyage k'e fo Ezawu na yu uye funṅ'i: «Mii tuṅi tèekwúun'á byanhara, u àha ṅkwù, ka wuu u kwùge pyi a kwò, mii sí na còṅṅi Yakuba bò.»⁴² Ka wà si ṅkàre Erebeke yyére, maa sà u jyanji Ezawu funzòṅṅore jwo u á. Ka Erebeke si u jyanji Yakuba yyere maa yi jwo u á: «Wíi, mu yyahafoonji Ezawu à jwo uru sí mu bò, bà uru funṅke si mpyi si ṅṅe me.⁴³ Lire e, nde mii sí n-jwo mu á ke, yire lóg'a tàra, mu à yaa mu u fê a kàre Kyaran kìnì i, mii yyahafoonji Laban yyére.⁴⁴ Maa ntèen uru yyére mà tère pyi, mà jwo mu yyahafoonji lùuni li tèn ke.⁴⁵ Sà ntèen wani fo mu yyahawuṅi lùuni ká ntèen, nde mu à pyi ke, fo u funṅò ká wwò lire na. U funṅò ká mpa wwò, mii sí n-jà mu nùruṅò n-pa naha. Ná lire bà me, mii sí n-pòṅn yii mú shuunni i cannugo.»

Yakuba à fê Ezawu yyaha na mà kàre Laban yyére, Mesopotami kìnì i.

⁴⁶ Nyè ka Erebeke si ṅkàr'a sà yi jwo Ishaka á na Kyiti shiinbii pworibii Esawu à lènge ke, na pire cyeebil'à uru tegele ta fo mà dijye la wwù uru na. Maa núr'a jwo na *Yakuba mú ká uru ceenji wà lènge, lire tènì i ke, ur'à ṅyii yige kwùṅi kurugo mà tòro lire na.

28

¹ Ka Ishaka si *Yakuba yyere maa jwó le u á, maa u pyi: «Ma hà ṅkwò ma cwonji lwó *Kana kìnì pùcepyire e mà de! ² Ta sì fo Mesopotami kìnì i, ma nuṅi tuṅi Betuyeli yyére, maa sà ma nuṅi yyahafoonji Laban pwròṅi wà lwó a pyi ma cwo kuru cyage e. ³ Kile Siṅi Punifoo u jwó le ma á, u u pyii niṅyahamii kan ma á, u ma pyi tùlubwòṅ tu. ⁴ Jwóni Kile à le *Ibirayima á ke, u u uru fiige le mu ná ma tùlug'á, kìnì i mu à tèn nàmpòṅn e, ná l'à kan Ibirayima á ke, bà mu si mpyi si lire ta me.»

⁵ Lire e, Ishaka á Yakuba yaha a kàre Mesopotami kìnì i, Aramu shinṅi Betuyeli jyanji Laban yyére. Laban sí u mpyi Yakuba ná Ezawu nuṅi Erebeke yyahafoonji.

Ezawu à ceenji wabere lènge nàmbaga na.

⁶ Nyè Ezawu à pa li jya na Ishaka á jwó le *Yakuba á, maa u pyi u sà u cwonji lwó Mesopotami kìnì i ke, maa li jya mú na u à jwó le u á, maa yi jwo u á na u àha ceewe lwó *Kana shiinbii pùcepyire e me. ⁷ Maa li jya mú na Yakuba á u tuṅi ná u nuṅi ṅwòmeeni cù, maa ṅkàre Mesopotami kìnì i ke, ⁸ lire e Ezawu à cè na Kana pùcyaabil'à pen u tuṅi Ishaka á. ⁹ U à li jya amuni ke, ka u u yír'a kàre *Ibirayima jyanji Sumayila yyére, maa u pwròṅi wà lwó nàmbaga na, mà bàra u cyeebii na. Uru pùcwonji mege na mpyi Makyalati, u muṅcwonji mege sí nyè Nebayoti.

Yakuba ṅṅoge

¹⁰ Nyè *Yakuba á yíri Berisheba kànhe e na ṅkèege Kyaran kànhe e. ¹¹ U niṅkàriṅ'à sà nò cyage k'e, numpilag'à wwò ke, ka u u shwòṅ wani, maa kafaage kà lwó a pyi ṅùntahaga, maa sínni.

* 27:36 Yakuba mege ṅwòṅ ku nyè nàṅwòhòrò

¹² U à ŋóó, mà katanŋanɔyɔin nɔa l'à sín nɔŋke na, fo nɔŋyɔŋi na, ka *Kile mèlekeebii si wá na dùru, marii ntíre lí na. ¹³ Kafoonɔi Kile yabilɔŋi mpyi a yyere Yakuba taan, maa yi jwo u á: «Mii u nɔye Kafoonɔi Kile, mu tulyage *Ibirayima ná mu tunɔi Ishaka u Kilenɔi. Cyage e mu à sínni amɛ ke, mii sí kuru cyage kan mu ná ma tùlug'á. ¹⁴ Mu tùluge sí nɔyaha nɔŋke nticyɛnɔŋi fiige. Mu sí n-pili canɔafyinmpe ná canɔacwumpe e, si mpili suumokulo ná wòrokul'e. Nɔŋke supyishiɔŋi puni sí jwó ta mu ná ma pyenge shiinbii cye kurugo. ¹⁵ Ma ninɔgyiini táan maa lógo, mii sí n-pyi ná mu i ma tashèyi puni i, s'a mu kàanmucaa, si nùru ná mu i nde kɔni i sahaŋki. Mii sì n-sii mu yyaha maye nɔŋkin mɛ, nɔwɔmɛ maha nɔwɔmɛ mii à lwó mu á ke, mii sí cyire puni fùnhɔ.»

¹⁶ Puru nɔwɔhɔ na, ka Yakuba si nɔcêl'a nɛ, maa jwo: «Nàkaana baa, Kafoonɔi na nɔye nke cyage e, mii sí nɔye a mpyi a li cè mɛ.» ¹⁷ Ka u fyagarawunɔi si jwo: «Nke cyage nɔye fyagara cyaga dɛ! Numɛ mii à cè na Kile pyenge ná nɔŋyɔŋi tajiɔge ku nɔye naha.»

¹⁸ Nɔye u à yîri kuru nɔyɛwɔge na ke, kafaage u mpyi a tɛg'a u nɔŋke taha ke, maa kuru yîrig'a yyéɛɛnɛ mà pyi funɔncwogoyaaga, maa sɔnmpe pà wu ku na, maa ku pyi Kile wogo. ¹⁹ Maa kuru cyage mɛge le Beteli, (kuru nɔwɔhɔ ku nɔye Kile pyenge) mà li ta tècyiini i, kuru cyage mɛge na mpyi Luzi.

²⁰⁻²¹ Ka Yakuba si nɔwɔfaaga fáa Kile á maa jwo: «Kafoonɔi Kile, mu aha nɛn'a mii tɛge, maa mii shwɔ kawagigii na, nde nani i, maa yalyîre ná vàanɔyi nindeyi kan mii á, maa mii pyi mii à nùr'a pa yyenɔŋke e na tupyenge e, maa mpyi mii u Kilenɔi*, ²² lire ká mpyi, nke kafaage mii à yyéɛɛnɛ amɛ, mà pyi funɔncwogoyaaga ke, kuru cyage ku sí n-pyi Kile pyenge. Mii aha yaaga maha yaage ta ke, mii sí kuru yáhaŋi wwû nkan mu, Kile á.»

29

Yakuba à Leya ná Araseli lɛnɛ mà pyi u cyee

¹ Lire kàntugo, ka *Yakuba si kuni lwó a kàre canɔafyinmpe kɔrigii kànmpanɔke na. ² Mà u nɔŋkàriɔŋi yaha, u à sà nɔ bèɛnɔke kà na sige funɔke e. Mpàkuruyo taanre ná sikyaa mpyi a sínni sínni ku nɔwɔge na. Yatwɔre tabyage ku mpyi ku ki, kuru bèɛnɔke nɔwɔge mpyi maha ntùni ná kafaabwɔh'e. ³ Yatwɔre puni n'a mpyi a pa bínni, pi mpyi maha kuru kafaage kùunɔkul'a láha bèɛnɔke nɔwɔge na maa ti kan t'a bya, maa nkwɔd maa kuru fáage tɛg'a ku nɔwɔ tɔ. ⁴ Ka Yakuba si pire yatonahabii yíbe: «Mii cɔnmppyiibii, taa yii à yîri ke?» Ka pi i u pyi: «Wuu à yîri Kyaran kànhɛ e.» ⁵ Ka u u jwo: «Ta yii à Nakwɔri nambilini, Laban cè bɛ?» ka pi i jwo: «Ɔɔn.» ⁶ Ka u u jwo: «U à cùunɔ la?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn, u à cùunɔ, u pworonɔi Araseli nimpanɔi u nge ná mpàabil'e.»

⁷ Nɔye ka Yakuba si jwo yatonahabil'á: «Yatwɔre tèebínini sàha nɔ mà dɛ! Yii nɔye a cè na canɔke saha a nɔyaha mà? Yii yatwɔre yaha ti i bya, lire kàntugo yii sà a ti nàha.» ⁸ Ka yatonahabii si jwo: «Ná yatwɔre puni nɔye a bín'a kwɔd mɛ, wuu nɔye na lire pyi mɛ. T'aha bín'a kwɔd, wuu maha nta a kafaage láha bèɛnɔke nɔwɔge na, maa ti kan t'a bya.»

⁹ Mà Yakuba yaha u u yu ná pi e, ka Araseli si nɔ wani ná u tunɔi yatwɔre e. Uru u mpyi na ti nàha. ¹⁰ Tèni i Yakuba à u yalwɔnɔi Laban pworonɔi Araseli nɔyaha ná yatwɔre e ke, ka u u nɔkàr'a sà kafaage láha bèɛnɔke nɔwɔge na, maa ti kan t'à bya. ¹¹ Maa Araseli pùr'a cù maa u yal'a shéere sèl'e, ka u nɔyanɔi funntange si nɔyilwɔhe pyi ku u ntíri u nɔyigil'e. ¹² Maa jwo Araseli á na u tunɔi cɔnmpworo u nɔye ure, na uru na nɔye Erebeke nɔyaha. Ka Araseli si fê a kàre pyenge maa sà yi jwo u tun'á. ¹³ Tèni i Laban à u cɔɔnɔŋi nɔyanɔi Yakuba kyaa lógo ke, ka u u fê a kàre u fye e, maa sà u pùr'a cù, maa u shéere, maa nɔkàre ná u e pyenge. Kyaa maha kyaa l'à pyi ke, ka Yakuba si cyire puni jwo u á. ¹⁴ Laban à yire lógo ke, ka u u jwo: «Mà sèɛnɔi jwo, mii ná mu na nɔye cɔnmpyii. Ka Yakuba si nɔkwɔro na báaranɔi pyi Laban yyéere mà nɔ yɔŋe nɔŋkin na.»

¹⁵ Nɔye ka Laban si jwo u á canɔka: «Mii sùpya u nɔye mu, nka lire ná li wuuni mu i, mu nɔye a yaa mu u a báare mii á mana mɛ. Ma sàranɔi jwo na á, s'a uru kaan ma á.»

* 28:20-21 maa mpyi mii u Kilenɔi: JWUŊKANNI LABÈRE: lire ká mpyi, Kafoonɔi sí n-pyi mii Kilenɔi

¹⁶ Nye lir'à ta pworii shuunni na nye Laban á. Nijnjyeni mege mpyi Leya, nimbileni woge sí nye Araseli. ¹⁷ Leya leme mpyi a jwò mà Araseli kwò me. ¹⁸ Ka Araseli kyaa si ntáan Yakuba á. Ka u u jwo Laban á: «Mii sí báaraŋi pyi yye baashuunni i mu pworonji nimbileni, Araseli kurugo.» ¹⁹ Ka Laban si jwo: «Mii u u kan mu á, lir'à pwòró mii u u kan waber'á. Tèen naha ná mii i.» ²⁰ amuni Yakuba à kwòro Laban yyére, maa báaraŋi pyi yye baashuunni Araseli kurugo. Bà Araseli kyal'à táan Yakuba á sèl'e me, jcyii yyeegii baashuunni'á pyi u á canmpyaa fiige.

²¹ Cyire yyeegil'à tòro ke, ka Yakuba si jwo Laban á: «Na cwoŋi kan na á, tèn'à fúnŋo. Mii la nye si u lèŋe nume.» ²² Ka Laban si kuru cyage sùpyire puni bínni, maa kataán nimbwoo pyi.

²³ Nye kuru canŋke numpilage e, ka Laban si u pworonji Leya lwó a kàre Yakuba yyére. Ka Yakuba si shwòn ná u e kuru numpilage e. ²⁴ Laban mpyi a u báaraŋi pyi wà kan Leya á, uru mege mpyi Zilipa.

²⁵ Nyèg'à pa múgo ke, ka Yakuba si li ta na Araseli bà me, ŋka Leya wi. Maa jwo Laban á: «Naha mu à pyi ná mii i amé ye?» Lire tèn'i i ke, Araseli kurugo bà mii à báaraŋi pyi mu á mà? Naha na mu à mii naŋwòhòrò ye?» ²⁶ Ka Laban si jwo u á: «Mà tàanna ná wuu tɛɛnni i, cɔɔnfoonji nye na jà a kan nàmbage e muŋcwofoonji yyaha na me. ²⁷ Cikwɔɔnre cibilaage sanŋke pyi ná Leya e. K'aha ŋkwò, wuu sí cɔɔnfoonji kan mu á mú, maa núr'a yye baashuunni'á waberé báara pyi mii á.» ²⁸ Ka Yakuba si kuru cibilaage sanŋke pyi ná Leya e, ka Laban si u pworonji Araseli kan u á. ²⁹ Laban mpyi a u báaraŋi pyi wà kan Araseli á, uru mege mpyi Bila.

³⁰ Nye ka Yakuba si shwòn ná Araseli e mú. Ka u kyaa si ntáan u á mà tòro Leya na. Ka Yakuba si núr'a báaraŋi pyi Laban á sahanŋi fo yye baashuunni.

Yakuba pyiibii kani

³¹ Ka Kafoonji Kile si li nya na Leya kyaa nye a táan *Yakuba á me, ka u u sege táan u na. Maa sege pen Araseli na. ³² Ka Leya si yyére maa si pùnambile, maa li mege le Uruben: «Kafoonji Kile à mii nàvunŋke nya, nume mii kyaa sí n-táan na poon'á*.»

³³ Ka u u núr'a yyére, maa si pùnambile, maa jwo: «Kafoonji Kile à lógo na mii kyaa nye a táan na poon'á me, lire kurugo u à nde pùnambilini kan mii á mú.» Maa li mege le Simiyon†.

³⁴ Ka Leya si núr'a yyére maa si pùnambile, maa jwo: «Nume kɔni, mii poonji sí mii màra, naha na ye mii à pùnampyire taanre si u á.» Maa li mege le Levi‡.

³⁵ Ka u u núr'a yyére, maa pùnambile sicyerewu si, maa jwo: «Nume, mii sí Kafoonji kêe.» Lire kurugo, u à lire mege le *Zhuda§. Lire kàntugo, ka u sege si yyére mà tère pyi.

30

¹ Nye Araseli à pa li nya na uru sàha ŋkwò a pyà ta *Yakuba á me, ka u muŋcwoŋi yjncyege si jyè u e. Ka u u jwo Yakuba á: «Pyiibii pii kan mii á mú. Fo lire bà me, mii sí n-kwù.» ² Ka Yakuba lùuni si yîri Araseli taan, maa jwo: «Lire tèn'i i ke, mii u nye Kile la? Kile bà u à mu sige pyisini na mà?» ³ Ka Araseli si jwo: «Mii báaraŋi pyi wà kan Bila u ŋge, u lwó a pyi ma cwo, bà u si mpyi si pyi ta mii á me. Lire ká mpyi, pire pyiibii sí n-pyi mii wuu.» ⁴ Lire pyiŋkanni na, Araseli à u báaraŋi pyi wà kan Bila kan Yakuba á, u à pyi u cwo.

Ka Yakuba si u lèŋe. ⁵ Ka Bila si mpa laa ta, maa pùnambile si Yakuba á. ⁶ Ka Araseli si jwo: «Kile à mii tanga kan. Nde mii à jwo u á ke, u à lire lógo, maa pùnambile kan mii á. Lire kurugo, Araseli à li mege le Dan*.

* 29:32 Uruben mege jwòhe ku nye «Pùnambile li nde», lire nye me «U à mii nàvunŋke nya.» † 29:33 Simiyon jwòhe ku nye U à lógo ‡ 29:34 Levi jwòhe ku nye U à mii màra § 29:35 Zhuda jwòhe ku nye U à kêe * 30:6 Dan mege jwòhe ku nye U à mii tanga kan

⁷ Ka Araseli báarapyipucwoŋi Bila si núr'a laa lwó maa pùnambibile shonwuu si Yakuba á. ⁸ Ka Araseli si jwo: «Sèenji na, mii à zhìŋi le ná na mujucwoŋi i, maa jà u na.» Lire kurugo, u à lire pùnambilini mege le Nefitali†.

⁹ Nye Leya à pa li nya na uru seg'à *kwòn mà tère pyi ke, ka u u u báarapyipucwoŋi Zilipa kan Yakuba á, u à pyi u cwo.

¹⁰ Ka Zilipa si laa lwó, maa pùnambibile si Yakuba á. ¹¹ Ka Leya si jwo: «Mii jùŋk'à táan de!» Lire kurugo, u à li mege le Gadi‡.

¹² Ka Zilipa si núr'a pùnambibile si Yakuba á. ¹³ Ka Leya si jwo: «Ei! funntange kyaa li nye nde de! Cyeebii sí n-jwo na mii wuun'à jwə.» Maa lire pùnambilini mege le Asheri§

¹⁴ Nye canjka, sùmakwəŋgii tènì i, Uruben à fwor'a kàr'a sà mandaragəri cige* kà nya kerenge e. Ka u u kuru cige fwuugii cyii tùgo a pa ŋkan u nuŋi Leya á. Ka Araseli si jwo Leya á: «Na pwəhə, maa ma jyaŋi mandaragəri cige fwuugii cyii kan na á.» ¹⁵ Ka Leya si jwo: «Na naha? Mu à mii pooŋi shwə mii na, lire nye a mu funjke jínje me, fo mu sàha na ŋko mii u na jyaŋi fwuugii kan mu á si ntaha lire na ke?» Ka Araseli si jwo: «Nye kampyi lire li, u sí n-pa ninjaa numpilage pyi ná mu i. Lire sí n-pyi mu jyaŋi fwuugii cyaga.» Ka Leya si jwe.

¹⁶ Nye yàkoŋke Yakuba ninjŋiriŋi kerenge e, ka Leya si ŋkàr'a sà u jùŋə bē, maa yi jwo u á: «Mu sí n-shwòn mii yyére ninjaa. Mii à na jyaŋi fwuugii tēg'a mu fáa Araseli á ninjaa kàzhwəŋni me na.» Ka Yakuba si ŋkàr'a sà shwòn Leya yyére kuru canjke numpilage e.

¹⁷ Ka Kile si Leya jaarage shwə. Ka u u laa lwó maa pùnambilini kanjkurowuuni si Yakuba á. ¹⁸ Maa jwo: «Mii à na báarapyipucwoŋi kan na pooŋ'á ke, lire sàraŋi Kile à kan mii á ame.» Lire kurugo, u à lire pùnambilini mege le Isakari†.

¹⁹ Ka u u núr'a pa laa lwó maa pùnambilini baaniwuuni si Yakuba á. ²⁰ Maa jwo: «Kile à bùyəbwəhə pyi mii á. Numε, mii pooŋi sí mii le njire e, naha na ye mii à pùnampyire baani si u á.» Ka u u lire pùnambilini mege le Zabulon‡.

²¹ Lire kàntugo, ka u u pùceebibile si, maa lire mege le Dina.

²² Nye ka Kile si funjə cwo Araseli na, maa u jaarayi shwə, ka u sege si jwə cū. ²³ Ka u u laa lwó maa si pùnambibile. Maa jwo: «Kile à silege láha mii na numε.» ²⁴ Maa lire pùnambibile mege le Yusufu. Maa jwo: «Kile u pùnambilini labere bâra nde na mii á§.»

Yakuba á pa mpyi yaarafoo

²⁵ Nye Yusufu siŋkwooni kàntugo Araseli á, ka *Yakuba si jwo canjka Laban á: «Kuni kan na á, mii sí nuru n-kàre na tupyenge e. ²⁶ Na cyeebii ná na pyiibii kan na á, pire kurugo mii à báaraŋi pyi mu á. Pi kan na á, mii kēge na tupyenge e. Nde mii à pyi mu á ke, mu yabilij'à li cè.» ²⁷ Ka Laban si u pyi: «Kampyi mii kyal'à táan mu á, mii la nye maa ntēen naha. Naha kurugo ye mii à cēere pyi mà li nya na Kafooŋi Kile à jwó le mii á mu cye kurugo. ²⁸ Mu sàraŋi nye yaage ŋkemu ke, kuru jwo na á, si kuru kan ma á.» ²⁹ Ka Yakuba si jwo: «Báarenkanni na mii à báara mu á, ná nyahanjkan ni na mu yatəə'á nyaha mii cye e ke, mu à li cè. ³⁰ Yatəəre nimpigire ti mpyi mu á, mà mii ta mii sàha mpa me, tir'à púgo a pyi kurumbwəhə. Kafooŋi Kile à jwó le mu á mii cye kurugo. Numε, mà mii yaha naha, tènì ndire mii sí n-ta si mbáare na pyenge shiinbil'á ye?»

³¹ Ka Laban si jwo: «Naha mu la nye mii u kan mu á ma sàraŋi ye?» Ka Yakuba si jwo: «Mii nye a tíge yaage kabere kurugo me, nje mii sí n-jwo mu á ke, mu aha ntēen yire taan, mii sí nuru raa mu yatəəre nàha. ³² Nye ninjaa, mii sí n-jyè mu yatəəre shwəhəl'e si ti wí ninjkin ninjkin. Mpàabii puni pi nye pi nye a ffinje me, ná sikaabii puni pi à jéŋe ke, pire pi sí n-pyi mii sàraŋi. ³³ Mu aha mpa mii yatəəre kànmucya canjke ŋkemu i ke, kampyi

† 30:8 Nefitali jwəhe ku nye «Mii à jà» ‡ 30:11 Gadi jwəhe ku nye jùntanga § 30:13 Asheri jwəhe ku nye funntange. * 30:14 Tire sùpyire mpyi na sōŋŋi na kuru cige fwuugii na nye pyitawyerε † 30:18 Isakari jwəhe ku nye sàra wi ‡ 30:20 Zabulon jwəhe ku nye bùyə, lire nye me njire § 30:24 Yusufu jwəhe ku nye «U à wà bâra

mii à tíi, mu sí n-cè. Mu aha bú mpa sika maha sika ta ti shwòhòl'e ngemu u nyɛ u nyɛ a jéŋɛ mɛ, lire nyɛ mɛ mpà maha mpà u à fíniŋɛ ke, mu kú n-cè n-jwo na mii à uru yû.

³⁴ Nyɛ ka Laban si jwo: «Bà mu à yi jwo mɛ, wuu yi pyi amuni.» ³⁵ Ŋka kuru canŋke yabiliŋi i, Laban à yîri maa sikaabii niŋɛŋɛbii, ná mpàabii niŋgwòobii cwòònr'a yaha piye kanni na, ³⁶ maa pire kan u pyiibil'á pi sà a pire nâha cyage kabɛr'e, bà pi laage si mpyi si ntòon Yakuba na mɛ. Canmpyaa taanre jara pi à pyi, maa nò kuru cyage e. Ka Yakuba si ŋkwòro na Laban yatòore sannte nâha.

³⁷ Nyɛ ka Yakuba si kabiipuruyo *kwòŋ, pepiliye cige na, ná amandiye cige na, ná pilatani cige na. Maa cyire kàbigigii kwooyi nimpuruyi yà lálhala lálhala maa yire tafyinyi yige yig'a yaha. ³⁸ Maa cyi le le yatòore yabyayi i, bà yatòore si mpyi t'aha a ma tabyage e ti raa cyi jaa mɛ.

Nyɛ yatòore tiye tèekòrɔŋ'à nò ke, ³⁹ ka ti i wá na tiye dùru tabyage e, marii cyire kàbigigii jaa, ka li i mpyi amuni, yatòor'à pa a sini ke, ka ti pyire si jéŋɛ.

⁴⁰ Yakuba mpyi a mpàŋɛbii cwòònr'a yaha piye kanni na. Mpàpeebii n'a mpyi na ŋkor'a pi dùru tɛni ndemu i ke, u mpyi maha pi yaha pi i Laban yatòore niŋɛŋɛre ná niŋgwòore jaa, bà pi si mpyi pi aha si, pi pyiibii si jéŋɛ mɛ. Amuni Yakuba á pyi maa yatòoro niŋyahara ta, maa ti yaha tiye kanni na. ⁴¹ Mà bàra lire na, yatòore sèwoore n'a mpyi na ŋkòr'a tiye dùru tabyage e, Yakuba mpyi maha cyire kàbigigii jɛmpe wogigii le lùbyayaayi i, ti i jaa. ⁴² Ŋka niŋcwògòre n'a mpyi na ma tabyage e, u mpyi maha jɛn'a kàbigigii le lwòhe e mɛ. Nyɛ lire pyiŋkanni na, mpàpyire ná sikapyire niŋcwògòr'à pi Laban woro, ka nintubuunte si mpyi Yakuba woro.

⁴³ Nyɛ amuni Yakuba à pa mpyi nàfuufeembwòhò, u à sikyaa ná mpàa niŋyahamii ta. Báarapyicyee ná báarapyinambaa na mpyi u á, ná jwòhònyì ná dùfaanya.

31

Yakuba vèŋi kani

¹ Nyɛ l'à pa nò cyage k'e, fo Laban pyiibil'á jwo na: «*Yakuba à wuu tuŋi cyeyaayi puni lwò á pyi u wuyo. Lire pyiŋkanni na, u à uye pyi yaarafoo.» Ka puru jwumpe si nò Yakuba na. ² Ka Yakuba mú si li jya na yyetange ku mpyi Laban á mà yyaha tíi ná ur'e ke, na u sàha nyɛ ná kur'e mɛ.

³ Nyɛ canŋka Kafoonji Kile à jwo Yakuba á: «Núru ma tupyenge e, cyage e mu à si ke. Mii sí n-pyi ná mu i.» ⁴ Pur'à jwo ke, ka Yakuba si ntèen u yatòore cyage e sige e, maa wà tun u à Araselì ná Leya yyere. ⁵ Pi à pa ke, ka u u yi jwo pi á: «Mii à li jya yii tuŋi yyahe e, cùŋkanni na u mpyi a fyânha a mii cù ke, u sàha nyɛ amuni ná mii i mɛ. Ŋka mii tuŋi u Kileŋi à kwòro ná mii i. ⁶ Yii yabilimpil'á cè na mii à báare yii tuŋ'á ná na fânhe puni i. ⁷ Lire ná li wuuni mú i, yii tuŋ'á mii naŋwòhòrò, maa mii sàraŋi kèenŋe fo tooyo ke. Ŋka Kile nyɛ a jɛe u kapii pyi mii na mɛ. ⁸ U n'a mpyi a jwo na mii sàraŋi u sí n-pyi yatòore t'à jéŋɛ sèè sèl'e ke, ti puni pyiibii mpyi maha jéŋɛ sèl'e. Nyɛ u n'a mpyi a núr'a yi kèenŋe, maa jwo mii sàraŋi u sí n-pyi ntemu ti nyɛ ti nyɛ a jéŋɛ sèè sèl'e mɛ, yatòore pyire puni mpyi maha sini amuni. ⁹ Kile u à yii tuŋi yatòore shwò u na mà kan mii á. ¹⁰ Naha kurugo ye tɛni i yatòore mpyi na tiye dùru ke, mii à ŋòògò ŋòò, mà li jya sikaperigii cyi mpyi na sikacyeebii dùru ke, cyire pun'á jéŋɛ. ¹¹ Lire tɛni i, Kile Melekeŋi à mii yyere ŋòòge e: «Yakuba» ka mii i shwò. ¹² Ka u u jwo: «Ma yyahe yîrige maa wíi: Sikaperigii cyi wá na dùru sikacyeebii na ke, cyire pun'á jéŋɛ jéŋɛ.» Maa jwo: «Mii à lire pyi, jaha na ye jcyii puni Laban à pyi mu na ke, mii à cyire jya. ¹³ Kileŋi u à uye cyêe mu na Beteli i ke, mii u nyɛ ure. Kuru cyage e, mu à sɛmpe wu kafaage na, maa ku pyi funŋcwoyaaga, maa jwò fáa mii, Kile á. Nyɛ nume yîr'a fworò nde kîni i maraa sî ma tasege e.»

¹⁴ Nyɛ Araselì ná Leya á puru jwumpe lógo ke, ka pi i jwo: «Wuu nàzhan yaaga sàha nyɛ naha mɛ, wuu mú sî kòògò ta wuu tuŋi pyenge e mɛ. ¹⁵ Wuu tuŋ'á wuu cù nàmpwuun fiige nume, u à wuu pére maa uru wyérenji lyí a kwò.» ¹⁶ Maa jwo Yakuba á sahanji: «Kile à nàfuunji ngemu shwò u na, mà kan mu á ke, uru na nyɛ wuu ná wuu pyiibii wuu nume. Lire e ke, Kile à ndemu jwo mu á ke, lire pyi.»

¹⁷⁻¹⁸ Ka Yakuba si yîri, maa u cyeebii ná u pyiibii dùrugo ñwòhònyi ñuŋ'i, maa kuni lwó na ñkèege u tuŋi Ishaka yyére, *Kana kîni i. Maa ñkàre ná u yatòore ná u cyeyaayi puni i, ñje u à ta Mesopotami kîni i ke.

¹⁹ Tèni i Yakuba a fê ke, lir'à Laban ta u à kàre u mpàabii shire takwònge e. Nye pi ñiŋkàribii na, ka Araseli si u tuŋi kacyanhigii yû. ²⁰ Lire pyiŋkanni na, Yakuba á wwû Aramu shinŋi Laban ñwòh'i, maa fwor'a kàre, u ñye a jwo ná u e me. ²¹ Yaaga maha yaaga ku mpyi u woge ke, u à fyâl'a yire puni lwó a kàre. U à Efirati baŋi *kwòŋ, maa ñkàre Galadi ñanyi kànmpañke na.

Laban à Yakuba fyè tòrò

²² *Yakuba á canmpyaa taanre ñaara, ka pi i nta a yi jwo Laban á na u à fê. ²³ Ka Laban ná u shiinbii pîi si yîri, maa Yakuba fyè tòrò canmpyaa baashuunni i, mà sà u ta Galadi ñanyi shwòhòl'e. ²⁴ Ŋka kuru canŋke numpilage e, Kile à uye cyêe Aramu shinŋi Laban na ñòog'e, maa yi jwo u á: «Maye kàanmucya. Ma hà yaaga pyi Yakuba na mà de!»

²⁵ Nye tèni i Laban a Yakuba kòr'a ta ke, lir'à u ta u à u vaaŋke bayi kwòro kwòro Galadi ñanyi shwòhòl'e. Ka Laban ná u fyèñwòhòshiinbii mú si pi wuyi kwòro wani cyage kabere'e. ²⁶ Kàntugo, ka Laban si ñkàr'a sà Yakuba yîbe: «Naha mu à pyi ame ye? Naha na mu à mii ñwòhò yaha maa mii pùceribii cû a fworo, mu à jwo bilii pi à cû kàshige takwònge e ye? ²⁷ Naha na mu à wwû mii ñwòh'i maa ñwòh'a fworo, mu ñye a yi jwo mii á mà ye? Kàmpyi mu mpyi a yi jwo mii á, mii mpyi na sí katóan nimbwo pyi mu ñkàraŋi mege na, ná myahigil'e, ná bàribii ná kònbil'e. ²⁸ Mu bà ñye a yyére mii u pishere kan na pyiibii ná na ñampyr'á me! Naha funŋò baara mu à pyi ame ye? ²⁹ Cyage e mu ñye nume ke, mii sí n-jà kapii pyi mu na. Ŋka tanjaa, mu tuŋi u Kileŋi à jwo ná mii i. U à jwo: «Maye kàanmucya, ma hà yaaga pyi Yakuba na me.» ³⁰ Nye mii à cè na mu funŋk'à wyèere, mu la ñye si ñkàre ma tukanha na. Ŋka naha kurugo mu ñiŋkàriŋ'à mii kacyanhigii yû ye?» ³¹ Ka Yakuba si u ñwò shwò: «Mii mpyi na fyáge na mu sí ma pwòribii shwò mii na, lire kurugo mii à ñwòh'a fê a yîri mu taan. ³² Ŋka mu aha ma kacyanhigii ta naha shin maha shin á, urufoo sí n-bò. Cìmpyiibii puni pi mpyi naha, kampyi mu wá ma yaaga ñya, ku lwó.» Lir'à ta Yakuba mpyi a cè na Araseli u à u tuŋi kacyanhigii yû me.

³³ Nye ka Laban si sà jyè Yakuba vaaŋke bage e, maa cyeyi puni wíi, maa sà jyè báarapyicyeebii mú shuunni wuyi i, maa wíi mú, maa jyè Leya woge e, maa kuru wíi. Puru ñwòhò na, maa sà jyè Araseli woge e. ³⁴ Taa Araseli u mpyi a u tuŋi kacyanhigii ñwòhò a lwó a le ñwòhòŋke yatèenŋke ñwòh'i, maa ntèen ku ñuŋ'i. Ka Laban si cyeyi puni wíi, u ñye a yaaga ñya me. ³⁵ Ka Araseli si jwo: «Baba, maye sanŋa yaha, cyeebii làdaŋi u naha mii na ñiŋjaa, lire kurugo mii nàha na sì n-jà n-yîri me.» Ka Laban si u kacyanhigii cya shiŋi puni, u ñye a cyi ñya me.

³⁶ Ka Yakuba lùuni si yîri u taan, fo ka ku pyi kàshi maa jwo u á: «Kapiini ndire mii à pyi ye? Naha kafiile mii à pyi, ka mu u wá na mii fyè tòrò ame ye? ³⁷ Mu à mii yaayi puni wíi ke, mu à ma yaaga ñya la? Mu aha nta mu à kà ñya, ku cyêe ma shiinbii ná mii wuubii na, pire sí mii ná mu láha wuye na. ³⁸ Yee beŋjaaga mii à pyi mu á báaraŋi na. Mu mpàacyeebii ná mu sikacyeebil'à pyà maha pyà si ke, pire puni ñyii wuubii pi à si. Canŋa ñiŋkin mii ñye a mu mpàpoorŋi wà bò a kyà me. ³⁹ Naŋiyaaga n'a mpyi a mu yatòoge kà cû, mii mpyi maha ntèenn'a yi jwo mu á me, mii yabiliŋi mpyi maha kuru faare cya. Yatòoge kà n'a mpyi a yû, l'à pyi canŋke e yoo, l'à pyi numpilage e yoo, mu mpyi maha jwo na mii u ku cyage cya. ⁴⁰ Canŋke e, kafwuge mpyi maha mii sore, numpilage e, wyeere mpyi maha mii ndîri, fo mii sì n-jà ñóo me. ⁴¹ Cyii yee beŋjaaga u ñye ŋge, mii ñye mu pyenge e. Mii à báara mu á yee ke ná sicyeere, mu pworibii mú shuunni kurugo. Puru ñwòhò na, mii à yee baani pyi báaraŋi na sahaŋki si nta yatòore tà ta. Ŋka mu à mii sàraŋi kêenŋe fo tooyi ke. ⁴² Mii tulyage *Ibirayima u Kileŋi, ŋgemu yyaha fyagare e mii tuŋi Ishaka na ñaare ke, kàmpyi uru Kileŋi mpyi ná mii i me, mu mpyi na sí mii cyengayi wuŋi yaha, mii u kàre. Kile à mii kanhare ná mii báaraŋi ñya, lire kurugo u à tange kan mii á tanjaa mu ñòoge e.

Laban ná Yakuba à wwoŋεεge le

⁴³ Nye ka Laban si *Yakuba jwò shwò: «Mii pyii pi nye mu cyeebii, pi pyiibii mú na nye mii pyii. Nte yatòore nye mii woro, yaaga maha yaaga na mu nyii nya ke, yire puni nye mii wuyo. Naha mii sí n-jà n-pyi na pworibii ná pi pyiibil'á ninjaa ye?» ⁴⁴ Maa núr'a jwo Yakuba á: «Wuu wwoŋεεge le, wuu u yaaga yaa mu à jwo shéere wuu ná wuye shwòhòl'e, bà kuru si mpyi s'a wuu funŋò cwo tèrigii puni i me.»

⁴⁵ Ka Yakuba si kafaage kà lwó a yyéerje mà pyi funŋcwogoyaaga, ⁴⁶ maa jwo u shiinbil'á na pi kafaayi yà bíl'a bínni. Y'à bíl'a bín'a kwò ke, ka pi puni si wwò maa lyí yire kafaayi ŋkère na. ⁴⁷ Ka pi i yire kafaayi mege le Shéere. Kuru mege ku nye Laban shéenre e Yegari Sahaduta maa mpyi Yakuba woore e Galèdi.

⁴⁸ Ka Laban si jwo: «Ŋke kafaajŋke ku pyi mu à jwo shéere mii ná mu shwòhòl'e ninjaa. Lire kurugo, kuru cyage meg'à le Galeedi.» ⁴⁹ Ŋka kuru cyage meg'a pa le Mizipa mú, naha na ye Laban à jwo Yakuba á: «Wuu aha mpa mpyi wuu saha nye na wuye naa me, Kafoonji Kile u pyi wuu kàanmucyafoo.» ⁵⁰ Ka Laban si jwo Yakuba á sahaŋki: «Mu aha mii pùceribii cùmò leme pi, maa cyeebii piiberii lwó, sùpya nye wuu shèrefoo mà de! Ta maye kàanmucaa, naha na ye Kile u nye wuu shèrefoo.» ⁵¹ Maa jwo sahaŋki: «Ŋke kafaajŋke wíi, na kafaage mii à yyéerje mà pyi funŋcwogoyaaga ke, ⁵² yire yi pyi wuu shèrefoo, mii nye a yaa mii u tòro yire kafaayi taan ná funmpege e si ŋkàre mu yyéere me, mu mú sí nye a yaa mu u tòro yi taan si mpa mii fye e ná funmpege e me. ⁵³ *Ibirayima u Kilenji ná Nakwòri u kilenji, pire pi pyi wuu yukyaabii.» Ka Yakuba si ŋkâa Kile na, uru ŋgemu yyahafyagare e u tunji Ishaka na naare ke.

⁵⁴ Lire kàntugo, ka Yakuba si yatòoge kà pyi sáraga kuru kafaajŋke cyage e. Maa pi yyer'a pa, ka pi i lyí sijcyan maa shwòn wani.

32

Yakuba á bùnye tùugo u yyahafoonji Ezawu á

¹ Kuru canŋke nùmpañña nyèsòoge na, Laban à yíri maa pishéere kan u pucerebii ná u nampyrir'á, maa jwò le pi á. Puru jwòhò na, maa núr'a kàre u pyenge. ² Nye ka *Yakuba si ntòro ná naani i. Mà u yaha u u ŋkèege u à círi ná *Kile mèlekεebii píl'e. ³ Tèni i u à pi nya ke, ka u u jwo: «Kile tatèenge kà ku nye ŋke!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mege le Tateenyi Shuunni.

⁴ Lire kàntugo, ka Yakuba si u shiinbii pìi tun u yyahafoonji Ezawu yyéere Seyiri ŋajyi i, Edòmu kùluni i. ⁵ Maa yi jwo pi á na pi sà yi jwo uru jùŋufoonji Ezawu á na u bilinaŋi Yakuba u à pire tun, na uru na mpyi Laban yyéere fo mà pa nò ninjaa na. ⁶ Maa núr'a jwo pi á sahaŋki na pi yi jwo u á na niyi na nye ur'á, mà bàra dùfaanyi na, ná sikyaa ná báarapyinambaa ná báarapyicyee, na ur'á yire nje jwo u jùŋufoon'á, bà u si mpyi si uru cùmò leme jwò me.

⁷ Nye ka tùnntunmpii si ŋkàr'a sà tire tùnnture jwo Ezawu á maa núr'a pa yi jwo Yakuba á: «Wuu à shà mu yyahafoonji yyéere. Nàmbaa ŋkwuu sicyeere na wá u fye e na mu bēni.»

⁸ Tèni i Yakuba á yire lógo ke, ka u u fyá fo na ŋcyèenni. Sùpyire ti mpyi u á ke, ná sikaabii ná mpàabii ná niyi, ná jwòhònyi, u à yire puni taa mà pyi kuruyo shuunni. ⁹ Maa jwo uye funŋ'i: «Ezawu ká bú ŋcwo kurunke kà na, ku sanŋke sí tashwògo ta.»

¹⁰ Maa Kile náare maa jwo: «Kafoonji Kile, mii tulyage *Ibirayima ná mii tunji Ishaka u Kilenji, mu à jwo mii á na mii u nùru na kìnì i, na tasege e, na mu sí jwò mii na. ¹¹ Mu à kacenŋii pyi mii á, maa ma jwòmεefente cyèe mii na, mii u nye mu bilinaŋi ke, mà li ta mii mpyi a yaa ná lire e me. Mii niŋkàriŋi Laban yyéere, tèni i mii à Zhurudén banji jyiile ke, yafyin mpyi mii cye e me, fo kàbii kannaa. Ŋka ninjaa, mii à na sùpyire ná na yatòore taa taa kurujyi shuunni. ¹² Mii à mu náare maa na shwò na yyahafoonji Ezawu na, naha na ye mii na fyáge u aha ŋkwò mii ná na cyeebii ná na pyiibii bò me. ¹³ Kafoonji Kile, mu yabiliŋi u à jwo na mu sí jwò mii á, si mii tùluge nyaha bà suumpe lwòhe nticyenŋi nye me, fo wà sà n-jà ku tòro me.»

¹⁴ Nye Yakuba á Kile jáara a kwò ke, maa shwòn wani. Maa yà wwû u cyeyaayi i mà tùugo u yyahafoonji Ezawu á mà pyi bùnyε. ¹⁵ Sikacyee ŋkwuu shuunni ná sikaperii bejjaaga ná mpacyee ŋkwuu shuunni ná mpàpee bejjaaga, ¹⁶ ná jwóhɔncyee bejjaaga ná ke ná yi pyii, ná nùcyee beeshuunni ná nùpyahahii ke ná dùfaanncyee bejjaaga ná dùfaanmpee ke, ¹⁷ maa yire kan u báarapyiibii pi màra, pi puni ná pi mege yatonkurunɔ. Maa yi jwo pi á: «Yii yaha na yyaha na, yii i laaga le le yatonkuruyi ná yiye shwòhɔl'e» ¹⁸ Maa yi jwo yatonkurunɔke niŋcyiige foon'á: «Mii yyahafoonji Ezawu ká bê ná mu i, maa mu yíbe: «Taa mu sì ke? Jofoo u báarapyi u nyε mu ye? Yatokurunɔke ku ŋke mu yyaha na ke, jofoo wogo ki ye?» ¹⁹ Maa u jwò shwò: «Mu bilinaŋi Yakuba woge ki, u jùnjufoonji Ezawu u bùnyε u nyε u wi. Uru yabiliŋi mú sí nyε kàntugo na ma. ²⁰ Puru ninumpe Yakuba á jwo yatonkuruyi sanŋyi feebii niŋkin niŋkin á. Maa yi jwo pi á na pi aha jírí ná Ezawu i, pi i puru jwumpe ninumpe taha u á. ²¹ Maa núr'a jwo pi á: «Yii yi jwo u á na u bilinaŋi Yakuba sí n-pa kàntugo yyére.» Yakuba mpyi na yu uye funŋ'i: «Yatɔɔre nte mii à yaha a kàre naye yyaha na ke, tire ká ŋkan u á, u funŋke sí jíŋε. Lire e, wuu aha bá wuye jya tènì ndemu i ke, lire kú n-jà u pyi u mii bê ná funntange e.

Yakuba á zhì le ná Kile e

²² Nye *Yakuba á yire bùnyεyaayi yaha a kàre uye yyaha na ke, ka u yabiliŋi si ntèen wani kuru canŋke numpilage e. Numpilag'à nò cyage e ke, ²³⁻²⁴ ka u u u cyeebii mú shuunniŋi ná u báarapyicyeebii shuunniŋi, ná u pyiibii ke ná niŋkinŋi pyi pi à Yabòki baŋi jyiile ná u cyeyaayi puni i.

²⁵ Puru jwòhɔ na, maa ntèen uye niŋkin wani, ka nàŋi wà si mpa zhì le ná u e mà nò fo jyeŋkwonge na. ²⁶ Nàŋ'á pa li jya na uru sì n-jà Yakuba cyán me, ka u u u bwòn dìshige na, ka ku u ŋwòhɔɔ. ²⁷ Maa jwo Yakuba á: «Na yaha s'a ŋkèege, jaha na ye jyeŋ'á múgo.» Ka Yakuba si jwo: «Ná mu nyε a jwó le mii á me, mii sì mu yaha mu u ŋkàre mà de!» ²⁸ Ka u u jwo: «Di mu mege nyε ye?» Ka u u jwo: «Yakuba.» ²⁹ Ka nàŋi si jwo: «Mu mege saha sì n-pyi Yakuba me, ku sí n-pyi *Izirayeli, jaha na ye mu à zhì le ná Kile e, mà bàra lire na, mu à sí ta sùpyire ná*.» ³⁰ Ka Yakuba si u pyi: «Mii na mu jáare, maa ma mege jwo ná á.» Ka nàŋi si jwo: «Naha na mu na mii mege yíbili ye?» U à yire jwo ke, maa jwó le Yakuba á. ³¹ Ka Yakuba si kuru cyage mege le Peniyeli†, maa jwo: «Mii yábilinŋi jyiigil'à Kile jya, lire na li wuuni mú i, mii à kwòro jyii na.»

³² Tèni i Yakuba à yíri Peniyeli i, mà baŋi *kwòn ke, lir'à canŋa jyiini ta li i fwore. Dìshige njàŋi mpyi a u pyi u u sègere tajaarege e. ³³ Mà lwó kuru canŋke na, fo mà pa nò niŋjaa na, Izirayeli shiinbii nyε na yatɔɔgo dìshige kapaanre tasogoge kyaare kyàa me, jaha na ye kuru cyage kapaanre tasogoge e Kile à Yakuba bwòn.

33

Yakuba ná u yyahafoonji Ezawu à piye jùŋɔ bê

¹ Nye tèni i *Yakuba à pa jùŋke yírig'a wíi mà Ezawu jya u u u bêni ná nàmbaa ŋkwuu sicyeere ke, ka u u u pyiibii taa Leya ná Araseli, ná báarapyicyeebii shuunniŋi shwòhɔl'e. ² Maa báarapyicyeebii yaha yyaha yyére ná pi pyiibil'e, maa Leya ná u pyiibii taha pire na. Maa nta a Araseli ná Yusufu yaha pi puni kàntugo. ³ Ka u yabiliŋi si ntòro pi yyaha na, maa niŋkure sín sín fo tooyi baashuunni, mà jwo u jaar'a nò u yyahafoonji Ezawu na ke. ⁴ Ka Ezawu si fê a u jùŋɔ bê, maa u pur'a cù, maa u shéere. Ka pi mú shuunni si wá na myahii súu funntange na.

⁵ Tèni i Ezawu à jùŋke yírig'a cyeebii ná pyiibii jya ke, ka u u jwo: «Nte sùpyire ti nte mu fye e ke, mpirefee pi ye?» Ka Yakuba si jwo: «Mii, u nyε mu bilinaŋi ke, Kile à jwò mii na, maa pyiibii mpiimu kan mii á ke, pire pi.» ⁶ Ka báarapyicyeebii ná pi pyiibii si file maa niŋkure sín. ⁷ Ka Leya ná u pyiibii mú si file, maa niŋkure sín. Kàntugo, ka Yusufu ná u nuŋi Araseli si file maa niŋkure sín.

* ^{32:29} Izirayeli jwòhe ku nyε Kile u nyε na cyi cwòɔnre † ^{32:31} Peniyeli jwòhe ku nyε Kile yyahe

⁸ Pi à kwò ke, ka Ezawu si Yakuba yíbe: «Ná yatokuruŋke e mu à pa ke, ɲaha wogo ki ye?» Ka Yakuba si u ɲwò shwò: «Mii la ɲye si ti kan na ɲùŋufooŋ'á bà mii kyaa si mpyi si ntáan u á me.» ⁹ Ka Ezawu si jwo: «Mii còŋŋi, yatòɔɔ ɲiɲyahara na ɲye mii á mà kwò, tèn ná ma woore e.» ¹⁰ Ka Yakuba si jwo: «Mii na mu ɲáare, kampyi yog'à kwò mii ná mu shwòhòl'e, maa ɲge bùɲyeɲi shwò. Mu mii beɲkann'à ɲwò mu à jwo Kile u à mii ɲùŋò bê. ¹¹ Mii na mu ɲáare maa ɲge bùɲyeɲi shwò, ɲaha na ye Kile à jwó le mii á sèl'e, yaaga kuu ɲye mii na me.» Yakuba á pu jwo a waha amuni ke, ka Ezawu si nta a ɲe uru bùɲyeɲi na.

¹² Puru ɲwòhò na, ka Ezawu si jwo: «Nye wuu kuni lwó, wuu a sì sɲɲcyan.» ¹³ Ka Yakuba si jwo: «Mii ɲùŋufooŋi, nàɲkopyire karigil'à waha, mpàpyire mú na ɲye mii á, nùnaare tà na ɲwòre. Wuu aha ɲani pèe yi fànhe na, canɲa ɲiɲkin kanna, yatòɔre sí n-kwù. ¹⁴ Lire e, mii ɲùŋufooŋi, yaha ma bilinaɲi yyaha na. Mii sí raa ɲkèeɲe lùtaan na, yatòɔre kàntugo ná nàɲkopyire e, fo zà nò na ɲùŋufooŋi yyé Seyiri kùluni i.» ¹⁵ Ka Ezawu si jwo: «Lire tèn i, mii sí na sùpyire tà le ná mu i kuni i.» Ka Yakuba si jwo: «Mii ɲùŋufooŋi, ɲùŋò ɲye lire na me, mii kyaa ká jà a táan mu á mà kwò, lire kanni sí mii tìn.»

¹⁶ Nye kuru canɲke yabiliɲi, Ezawu à nùr'a kàre Seyiri kùluni i. ¹⁷ ɲka Yakuba ɲye a ɲen'a kàre Ezawu fye e me, maa ɲkàre cyage kabèr'e, maa бага faanra wani, maa kàcwògo yaa u yatòɔr'á. Lire kurugo, pi à kuru cyage mege le Kàcwògo.

¹⁸ Yakuba à fwoɔ Mesopotami kɲi i, ka u ɲiɲcɲɲe wuu si nò fo Sikemu kànhe e *Kana kɲi i. Ka u u u vaaɲke bayi kwòro kànhe yyaha yyé. ¹⁹ Cyage e u mpyi a u vaaɲke bayi kwòro ke, u à pa kuru cyage shwò Kyamòri shiinbil'á ná wyéefyɲiɲi darashii ɲkul'e. Kyamòri u mpyi Sikemu tuɲi. ²⁰ Ka Yakuba si sàraga tawwùgo faanra wani, maa ku mege le Eli Elohe *Izirayeli*.

34

Sikemu à Yakuba pwoɔɲi Dina ɲjini láha u na

¹ Nye Leya mpyi a pùceebileni ndemu si *Yakuba á, ná li mege ɲye Dina ke, canɲka lire pùceebilin'à kàr'a sà fwoɔ kuru kànhe pùcyepyire tà na*. ² Tèn i Kyivi kùlunifoo, Kyamòri jyaɲi, Sikemu à Dina ɲya ke, ka u u u cyán a cù maa wwò ná u e. Amuni, Sikemu à Dina ɲjini láha u na.

³ Nye lir'à pyi ke, ka Yakuba pwoɔɲi Dina kani si ɲòɔmò para Sikemu yyahe e, ka u u wá na u fòŋŋi si u ta ndèɲe mpyi u cwo. ⁴ Li ɲye a pa ɲwò me, fo Sikemu à kàr'a sà yi jwo u tuɲi Amòri á, na u Dina cya a kan ur'á, uru u pyi u cwo.

⁵ Nye ka Yakuba si mpa lógo na Sikemu à uru pwoɔɲi Dina ɲjini láha u na. Lir'à Yakuba jyaabii ta sige e ná yatòɔre e, ka u u fyâha, u ɲye a yaaga jwo me, fo tèn i pi à pa yîri sige e ke.

⁶ Nye lire ɲwòhò na, ka Kyamòri ná u jyaɲi Sikemu si ɲkàre Yakuba yyé mà sà jwo ná u e. ⁷ Lir'à Yakuba jyaabii ta pi à pa mà yîri sige e, ka pi i puru jwumpe lógo, ka li i waha pi na sèl'e, ka pi lùgigii si yîri sèl'e, ɲaha na ye Sikemu à kyaa pyi, ndemu *Izirayeli shiinbil'á na fún ke, u à wwò ná pi còŋŋi Dina e fànhe e, kapyii sí bà me.

⁸ Ka Kyamòri si yi jwo Yakuba ná u jyaabil'á, na pi pwoɔɲi kyal'à táan uru jyaɲi Sikemu á, na ur'á pi ɲáare pi u kan u á u pyi u cwo. ⁹ Maa nùr'a jwo pi á: «Yii wwoɲeɲe le ná wuu e, yii sí raa yii pùceepyire kaan wuu á nàmbaga na, yii raa wuu wuubii leɲi mú. ¹⁰ Yii sí n-kwòro naha ná wuu e. Kɲi sí n-yaha yii á, ndemu ká yii táan ke, yii a lire pyi. Yii kwòro naha, yii raa sì yii ɲyii cyeyi puni i, yii ɲiɲke kà shwò yiy'á.»

¹¹ Ka Sikemu mú si jwo Dina sɲɲebii ná pi tuɲ'á: «Yii ɲeɲe, yii i nde ɲiɲkinɲi pyi na á sa! Yii aha yaaga maha yaaga ɲáare mii á, mii sí kuru kan yii á. ¹² L'aha yii táan, yii cikwònwɲeɲi ɲyaha sèe sèl'e, mii sí uru kan yii á, li tɲɲeni li ɲye, yii i pùcwòɲi kan mii á.»

* 33:20 kuru mege ɲwòhe ku ɲye Kile, Izirayeli u Kileɲi * 34:1 Jwujkanni labere: lire pùceebilin'à yîri na lire kèeɲe zà pùcyage kwòro kuru kànhe pùcyepyire shwòhòl'e.

¹³ Ka Yakuba jyaabii si Sikemu ná u tuŋi Kyaməri jwə shwə ná cwòore e, pi nyɛ a jɛn'a tɛi u á mɛ, naha na yɛ Sikemu mpyi a pi sɔ̀ɛɛŋi Dina njini láha u na. ¹⁴ Maa yi jwo Sikemu á: «Mà wuu cɔ̀ɛɛŋi kan nò á, ŋgemu u nyɛ u nyɛ a *kwòɔn mɛ, lire na nyɛ kyaa wuu sɔ̀ nyɛ ndemu pyi mɛ. Kuru mú sí n-pyi silege wuu á. ¹⁵ Nje yii à jwo ke, wuu sɔ̀ nyɛ yire e mɛ, fo yii aha mpyi wuu fiige. Lire jwəhɔ̀ ku nyɛ, yii pùnampyire pun'à yaa ti kwòɔn.

¹⁶ Nyɛ yii aha nyɛ lire e, lire tɛni i wuu sí raa wuu pworibii kaan yii á, s'a yii wuubii lwúu mú. Wuu sí n-kwòro yii yyére, wuu puni sí n-pyi niŋkin. ¹⁷ Ŋka yii aha mpyi yii nyɛ a nyɛ wuu jwumpe na, maa yii pùnampyire kwòɔn mɛ, wuu sɔ̀ wuu pworonji kan yii á mɛ, wuu mú sí n-kàre.»

¹⁸ Nyɛ ka puru jwumpe si bê Kyaməri ná u jyaŋi Sikemu á. ¹⁹ Ka Sikemu si lire kani cù ná sèl'e, naha na yɛ Yakuba pworonji kyaa mpyi a táan u á. Pi pyenge shiinbii puni mpyi a cyɛge taha Sikemu na.

²⁰ Ka Kyaməri ná u jyaŋi Sikemu si ŋkàre kànye shiinbii piyetaberŋke e, maa sà jwo ná kànye shiinbil'e, maa jwo: ²¹ «Nte sùpyir'à pa ná funɔ̀ɛɛŋ'i wuu yyére, wuu pi yaha pi i n-tɛɛn wuu kɔ̀ni i, pi raa jaare pi a si pi nyii cyeyi puni i. Wuu kɔ̀n'à pɛe, pi tatɛɛngɛ sɔ̀ n-cya n-kànha mɛ. Wuu sí raa pi pworibii lɛɛ, s'a wuu wuubii kaan pi á mú. ²² Ŋka, wuu nàmbaabii puni niŋkin niŋkinji, kà mpyi pi nyɛ a kwòɔn, bà pi à li pyi mɛ, pi sɔ̀ nyɛ ntɛɛn ná wuu e, wuu u mpyi shin niŋkin mɛ. ²³ Pi aha ntɛɛn wuu á, lire tɛni i ke, pi yatòore, ná pi cyeyaayi puni sɔ̀ n-pyi wuu wuyo mà? Pi aha njemu jwo ke, wuu nyɛ yire e.» ²⁴ Shin maha shin u à pa kànye shiinbii piyetaberŋke e ke, pire pun'à nyɛ Kyaməri ná u jyaŋi Sikemu jwəjwumpe na, ka kànye nàmbaabii puni si ŋkwòɔn.

²⁵ Nyɛ pi kwòɔnkwòoni canmpyitanrawuuni na, mà pi yaha ná nɔ̀oyi i, li síŋi mpyi pi na mà jà a kàshi sùulo mɛ, ka Yakuba jyaabii pii shuunni, Dina yyahawuubii, Simiyon ná Levi, si pi ŋwòhɔ̀gii lwó a kàr'a sà jwə kànye shiinbii na, maa nàmbaabii puni bò. ²⁶ Maa Kyaməri ná u jyaŋi Sikemu bò mú, maa pi cɔ̀ɛɛŋi Dina yige Sikemu bage e mà kàre.

²⁷ Lire kàntugo, ka pi ná Yakuba jyaabii sanmpii si mpa kwùubii yaayi niŋɛɛnyii wwù pi na, maa kuru kànye nàfuunji puni tugo, naha na yɛ Sikemu mpyi a pi cɔ̀ɛɛŋi njini láha u na. ²⁸ Yatòore puni ti mpyi kànye ná keriyi i ke, pi à tire puni lwó, mu à jwo sikaabii ná mpàabii ná niyi ná dùfaanyi. ²⁹ Maa kànye nàfuunji puni ná pyiibii, ná cyeebii, ná yaaga maha yaaga ku mpyi kànye e ke, maa yire puni lwó.

³⁰ Lire kàntugo, ka Yakuba si sêe maa jwo Simiyon ná *Levi á: «Yii à mii mege kèege, maa mii la wwù *Kana shiinbii ná Perezi shiinbii ná kɔ̀ni shiinbii sanmpii puni na. Mii shiinbii nyɛ a nyaha mɛ, pi sí n-wwò, si mpa mii ná na pyenge shiinbii puni bò. ³¹ Ka Simiyon ná Levi si u jwə shwə: «Naha na pi mú à wuu cɔ̀ɛɛŋi pyi mu à jwo fworobacwo yɛ?»

35

Kile à Yakuba pyi u sà ntɛɛn Beteli i

¹ Nyɛ canŋka Kile à jwo *Yakuba á: «Yîri, mà sà ntɛɛn Beteli i. Mu aha nɔ̀ wani, maa *sárayi tawwúgo faanra, mii, Kile á. Mii u à naye cyêe mu na, mu nivêŋi ma yyahawuunji Ezawu yyaha na ke.» ² Ka Yakuba si yi jwo u pyenge shiinbii ná u fyèjwəhɔ̀shiinbii pun'à: «Yii kacyanhigii puni yige yii shwəhɔ̀l'e. Mesopotami kɔ̀ni yii à cyi ta. Yii yiye jyè a fɛniŋɛ, yii vaaŋnyii yaberɛ le bà yii kyaa si mpyi si ntáan Kile á mɛ. ³ Naha na yɛ wuu sí n-kàre Beteli i, mii sí sárayi tawwúgo yaa Kile á wani, uru ŋgemu u à mii jaariyi lógo maa mii tɛge na kanhare tɛrigil'e, maa ŋkwòro ná mii i na jaani i ke.»

⁴ Nyɛ ka Yakuba shiinbii si pi kacyanhigii puni kan u á, ná pi sáraga fɛgempii. Ka Yakuba si wyige tugo cibwəhe kà jwəh'i Sikemu taan maa yi le wani. ⁵ Lire kàntugo, ka pi i ŋkàre. Ka Kile si kuru cyage kànyi shiinbii fùguro sèl'e. Pi sùpya nyɛ a jɛn'a taha Yakuba shiinbii fye e, si kàshi *kwòɔn pi na mɛ.

⁶ Nyɛ Yakuba ná u fyèjwəhɔ̀shiinbil'à kàre, mà sà nɔ̀ Luzi i, kuru kànye mege mú na nyɛ Beteli, ku na nyɛ *Kana kɔ̀ni i. ⁷ Ka Yakuba si sárayi tawwúgo yaa wani, maa ku mege

le *Eli Beteli, naha na ye Kile à uye cyêe uru na kuru cyage e tène i uru mpyi na fi u yyahafooni yyaha na ke*.

⁸Nye lire tène i, ceeni u mpyi a Erebeka byé ke, ur'à kwû. Ka pi i u tò Beteli taan, cige kà jwəh'i, kuru cige mege k'à pa le: «Meesuuni Cige».

⁹Nye ka Kile si nūr'a uye cyêe Yakuba na, maa jwó le u á, lir'à u ta u à yîri Mesopotami kîni i. ¹⁰Maa jwo u á: «Mu mege nyé Yakuba, ŋka mu mege saha si n-pyi Yakuba me, ku sí n-pyi *Izirayeli.» Lire pyiŋkanni na, Kile à Yakuba mege le Izirayeli. ¹¹Maa nūr'a jwo u á:

«Mii u nyé Kile Sirji Punifoo.

Mii sí pyi niŋyahamii kan mu á,

si mu pyi sùpyishiŋi wà tulyaga,

sùpyishi niŋyahawa ná saanlii sí n-fworo mu tùluge e.

¹²Kîni mii à kan Ibirayima ná Ishaka á ke,

mii sí lire kîni kan mu ná ma tùlug'á.»

¹³Nye Kile à yîri cyage e u à jwo ná Yakuba e ke. ¹⁴Ka Yakuba si kafaabwəhə yyéerje kuru cyage e mà pyi funɔcwogoyaaga, maa *erezɛn sinmpe pà pyi sáraga mà wu ku na, lire kàntugo maa sinmpe pà wu ku na, maa ku pyi Kile wogo. ¹⁵Nye cyage Kile à jwo ná Yakuba e ke, ka u u kuru mege le Beteli.

Benzhama ziŋi ná Araseli kwùŋi kani

¹⁶Nye ka Yakuba ná u shiinbii si mpa yîri Beteli i na ŋkèege Efirata kàŋhe kànmpaŋke na. Mà pi laage sanŋke yaha ku nyé a tɔɔn Efirata na me, ka Araseli laani si yîri, ka u ziŋi si waha sèl'e. ¹⁷Mà u yaha u u laani yà, tène i pyàŋ'á pa li jwə cû na fwore ke, ka lashwoŋi si jwo u á: «Ma hà vyá me, mu à pùnambilini labere ta.»

¹⁸Nye Araseli mpyi na kuro caa. Tène i u múnaani mpyi na ŋko si fworo u e ke, ka u u pyàŋi mege le Beni Oni† ŋka kàntugo, tufooni'á pa pyàŋi mege le Benzhama‡.

¹⁹Nye kuru cyage e Araseli à kwû. Ka pi i u tò Efirata kàŋhe kuni na. Kuru kàŋhe mege k'à pa le Betilehemu. ²⁰Ka Yakuba si kafaabwəhə yyéerje Araseli kwùunni juŋ'i. Ali niŋjaa kuru kafaage na nyé wani na Araseli kwùunni cyêre.

Urubɛn à wwò ná u nubileni l'e

²¹Ka *Yakuba si yîri wani mà kàre Migidali Ederi wòrokulo kànmpaŋke na, maa u vaaŋke bayi kwòro wani, ²²Mà Yakuba yaha kuru cyage e, Urubɛn à wwò ná u nubileni Bila e. Yakuba à pa yire cè ke, ka li i waha u na sèl'e.

Yakuba jyaabii meyi yi nyé nje

*Yakuba pùnampyire na mpyi ke ná shuunni. ²³Mpii u cwoŋi Leya à si ke, pire pi nyé Urubɛn, jyafooni niŋcyiŋi, ná Simiyɔn, ná Levi, ná *Zhuda, ná Isakari, ná Zabulon. ²⁴U cwoŋi Araseli wuubii pi mpyi Yusufu ná Benzhama ²⁵U cwoŋi Araseli u báarapyicwoŋi Bila wuubii pi mpyi Dan ná Nefitali. ²⁶U cwoŋi Leya u báarapyicwoŋi Zilipa wuubii pi mpyi Gadi ná Asheri. Pire pi nyé Yakuba jyaabii. Mesopotami kîni i pi à si.

Ishaka kwùŋi kani

²⁷Nye *Yakuba à kàr'a sà nɔ Mamire cyage e, Kiriyaŋi Ariba kàŋhe taan, cyage e u tulyage Ibirayima mpyi ke, ná u tuŋi Ishaka mú sí nyé ke. Kuru kàŋhe ku nyé Eburɔn mú.

²⁸⁻²⁹Nye Ishaka à pa ŋkwû mà u shìŋi yaha yyee ŋkuu ná beecyere, ka u jyaabii Ezawu ná Yakuba si u tò. Ka u u sà bàra u tulyeyi na. U mpyi a lye fo mà lyege la kwò.

36

Ezawu tùluge

¹Ezawu ná pi maha u yiri Edəmu mú ke, u tùluge ku nyé ŋke.

* ^{35:7} Eli Beteli mege jwəhe ku nyé Kilerji u à uye cyêe Beteli i ke † ^{35:18} Beni Oni mege jwəhə ku nyé: Pyàŋi mii à ta yyefuge e ke ‡ ^{35:18} Benzhama mege jwəhə ku nyé pyàŋi u nyé mii kàniŋe cyege na ke, lire nyé me nò nyii cwo pyà

² Ezawu mpyi a u cyeebii lwó *Kana k̀ini p̀ucyaabii shwəhəl'e. U cwoŋi wà mege na mpyi Ada, Kyiti shinŋi Elən pworu u mpyi uru ŋge. Wà mege na mpyi Olibama, uru na mpyi Ana pworu, Ana yabiliŋi tuŋi u mpyi Zibeyən. Zibeyən na nyɛ Kyivi shin. ³ Ezawu cwoŋi tanrawuŋi mege mpyi Basimati. Uru na mpyi Sumayila pworu, Nebayəti cəən u mpyi uru ŋge. ⁴ Ezawu cwoŋi Ada u à Elifazi si. Ka u cwoŋi Basimati si Ereweli si. ⁵ Ka u cwoŋi Olibama si Yesi ná Yalamu, ná Kora si. Ezawu p̀unampyire ti mpyi tire, Kana k̀ini i t'á si.

⁶ Nyɛ canŋka Ezawu à ỳiri ná u cyeebii ná u pỳibii ná u shiinbii sanmpii puni i, ná u yatəore puni, ná yaaga maha yaaga u mpyi a ta Kana k̀ini i ke, maa ŋkàre k̀ini laber'e mà laaga təən u cəənŋi *Yakuba na. ⁷ Pi cyeyaayi nyahanji kurugo pi mpyi si n-jà ntèen piye taan mɛ. Kuru cyage mpyi a cyére pi yatəore e. ⁸ Lire l'á pyi kapuŋə, ka Ezawu si ŋkàr'a sà ntèen Seyiri ŋanyi i. Ezawu mege kà mú ku nyɛ Edəmu.

⁹ Nyɛ Ezawu u mpyi a t̀èen Seyiri ŋanyi i ke, uru u nyɛ Edəmu shiinbii tulyage. U t̀luge ku nyɛ ŋke. ¹⁰ U yabiliŋi jyaabii meyi yi nyɛ nje: Elifazi, u cwoŋi Ada jya u nyɛ ure, Reweli, u cwoŋi Basimati jya u nyɛ ure.

¹¹ Elifazi yabiliŋi pỳibii pi nyɛ: Temani ná Omaru, ná Zefo, ná Gatamu, ná Kenazi. ¹² Elifazi mpyi a bilicwoŋi ŋgemu lèŋe ná u mege nyɛ Timina ke, uru u à Amaleki si. Pire pi nyɛ Ezawu cwoŋi Ada ŋampyire.

¹³ Nyɛ Ezawu jyaŋi Ewele jyaabii pi mpyi Nakyati, Yeraki, Shama ná Miza. Pire pi nyɛ Ezawu cwoŋi Basimati ŋampyire.

¹⁴ Ezawu cwoŋi wà mege na mpyi Olibama, Ana pworu u mpyi u wi, u tulyage ku nyɛ Zibeyən. P̀unampyire u à si Ezawu á ke, tire ti nyɛ Yesi, ná Yalamu ná Kora.

¹⁵ Nyɛ t̀luyi y'á fworu Ezawu e ke, yire yi nyɛ nje. U jyaŋi niŋcyiŋi Elifazi u t̀luyi yi nyɛ nje: Temana shiinbii ná Omaru wuubii ná Zefo wuubii ná Kenazi wuubii, ¹⁶ ná Kora wuubii, ná Gatamu wuubii, ná Amaleki wuubii. Pire puni pi à pyi Ezawu cwoŋi Ada u ŋampyire.

¹⁷ Ezawu jyaŋi Ewele u t̀luyi yi mpyi a t̀èen Edəmu k̀ini i ke, yire yi nyɛ nje: Nakyati shiinbii ná Yeraki wuubii ná Shama wuubii ná Miza wuubii. Ezawu cwoŋi Basimati ŋampyire ti nyɛ tire.

¹⁸ T̀luyi y'á fworu Ezawu ná u cwoŋi Olibama e ke, yire yi nyɛ nje: Yesi shiinbii ná Yalamu wuubii ná Kora wuubii. Olibama sí na mpyi Ana pworu.

¹⁹ Nyɛ yire t̀luyi pun'á fworu Ezawu e, pire pi nyɛ Edəmu shiinbii.

Edəmu k̀inifeebii

²⁰⁻²¹ Nyɛ Ezawu ná u jyaabil'á sà s̀upyire ntemu ta Edəmu k̀ini i ke, pire pi mpyi Seyiri jyaabii. Seyiri sí mpyi Əri t̀luge shin. Nyɛ t̀luyi y'á fworu Seyiri i ke, yire yi nyɛ nje: Lotan shiinbii, ná Shobali wuubii, ná Zibeyən wuubii, ná Ana wuubii, ná Dishən wuubii, ná Ezeri wuubii, ná Dishan wuubii.

²² T̀luyi y'á fworu Lotan e ke, yire yi nyɛ nje Əri shiinbii ná Əmanu wuubii. U c̀inmpworocwoŋi mege na mpyi Timina.

²³ T̀luyi y'á fworu Shobali i ke, yire yi nyɛ nje Alivan shiinbii ná Manakyati wuubii ná Ebalı wuubii ná Shefo wuubii ná Onami wuubii.

²⁴ Zibeyən jyaabii pi mpyi: Aya, ná Ana. Uru Anaŋi u à kàr'a sà fworu síwage e l̀ubilıbii p̀ii na, pire mpyi na l̀ufwuge yige, mà u ta u u u tuŋi Zibeyən d̀ufaanyi náha. ²⁵ Ana jyaŋi mege mpyi Dishən, u pworonji mege sí mpyi Olibama. ²⁶ T̀luyi y'á fworu Dishən e ke, yire yi nyɛ nje Əmadan shiinbii, ná Esibən wuubii, ná Yitiran wuubii, ná Keran wuubii.

²⁷ T̀luyi y'á fworu Ezeri e ke, yire yi nyɛ nje: Bilan shiinbii, ná Zaavan wuubii, ná Akan wuubii.

²⁸ T̀luyi y'á fworu Dishan e ke, yire yi nyɛ nje: Uzi shiinbii, ná Aran wuubii.

²⁹ Ǹunufeebii pi à fworu Əri t̀luge e ke, pire pi nyɛ mpıi: Lotan, ná Shobali, ná Zibeyən, ná Ana, ³⁰ ná Dishən, Ezeri, ná Dishan. Pire pi à ǹunufente pyi Seyiri k̀ini i.

Edəmu k̀ini saanbii

³¹ Saanbii pi à *saanre pyi Edəmu k̀ini i, mà *Izirayeli k̀ini ta li saha ŋkwò a saanwa ta mɛ, pire meyi yi nyɛ nje: uru saanŋi ³² niŋcyiŋi u nyɛ Beyəri jyaŋi Bela, u kàhe mege na

mpyi Dinaba. ³³ Bela à kwû ke, ka Yeraki jyanji Yobabu si ntèen saanre tatèenge e, Bozura kànha shin u mpyi ure. ³⁴ Yobabu à pa ŋkwû ke, ka Kwushamu si ntèen saanre tatèenge e. Uru mpyi na yîri Temani shiinbii kîni i. ³⁵ Kwushamu à pa ŋkwû ke, ka Bedadi jyanji Kyadadi si ntèen u tatèenge e. Ur'à Madiyan shiinbii bò Mwabi kîni i. U kànhe mege na mpyi Aviti. ³⁶ Kyadadi à pa ŋkwû ke, ka Samula si ntèen saanre e u tatèenge e. Uru mpyi na yîri Masireka e. ³⁷ Samula à pa ŋkwû ke, ka Shawuli si ntèen saanre e u tatèenge e. Uru mpyi na yîri Ereboti kànhe e barji jwøge na. ³⁸ Shawuli à pa ŋkwû ke, ka Akibori jyanji Bala Kyanani sí ntèen saanre e u tatèenge e. ³⁹ Ur'à pa ŋkwû ke, ka Kyadari si ntèen saanre tatèenge e. U kànhe mege na mpyi Pawu. U cwoŋi mege na mpyi Mahatabeli. Mahatabeli nuŋi u nyɛ Matiredi, Matiredi tuŋi u mpyi Mezahabu.

⁴⁰⁻⁴³ Nyɛ jùŋufeebii pi à fwozo Ezawu pyiibil'e ke, pire meyi yi nyɛ nje: Timina, ná Aliva, ná Yekyɛti, ná Olibama, ná Ela, ná Pinɔ, ná Kenazi, ná Temana, ná Mibizari, ná Magadiyeli, ná Iramu. Pire pi à jùŋufente pyi Edomu kîni i. Pi puni mpyi a tɛen pi mege kùligil'e. Ezawu u à pyi Edomu shiinbii tulyage.

37

Yusufu ŋɔɔyi

¹ Nyɛ Yakuba á tɛen *Kana kîni i. U tuŋi Ishaka mú mpyi a tɛenle pyi wani.

² Yakuba tùluge tanjaanji u nyɛ ŋge.*

Mà Yusufu yaha yyeɛ ke ná baashuunni na, u ná u sɛŋɛbii, Bila jyaabii ná Zilipa wuubii, mpyi maha mpàabii ná sikyaabii nâha sɛŋcyan. Yusufu mpyi maha mpaɔa pire kakuuyi yu pi tuŋi Yakuba á.

³ Nyɛ Yusufu kyaa li mpyi a táan Yakuba* á mà tòro u jyaabii sanmpii na, naha na yɛ u niŋjyewuŋi u à Yusufu ta. Lire e, Yakuba mpyi a vâanntinmbwòhò nisinaŋa jwool'a kan u á. ⁴ Yusufu yyahafeebil'à li nja na pi tuŋ'à u kyaa táan uy'á mà tòro pire na ke, ka Yusufu kyaa si ntíl'a pɛn pi á. Ali pi sàha mpyi na jwuŋcɛnme yu ná u e me.

⁵ Canŋka, ka Yusufu si ŋɔɔɔ ŋɔɔ, maa kuru yyaha jwo u yyahafeebil'á, ka lire si là bàra pi shwòhɔŋi mpɛnɛi na. ⁶ U à yi jwo pi á «Yii na ŋɔɔge lógo! ⁷ Mii à ŋɔɔ mà wuu nja kerege e, wuu u sùmanji kwùun, marii u pwu kàmpanhii. Ka mii u kàmpani là si mpa yîr'a yyéɛ, ka yii wogigii si wá na jcwò na bùruli na yyérelì na mii wuuni kwùuli, mu à jwo cyi na mii wuuni pèɛ.» ⁸ Ka u yyahawuubii si jwo «Lire tɛni i, mu na sòŋŋi si ntèen wuu jùŋɔ na si mpyi wuu fànhafoo bɛ?» Ka pi i là bàra pi shwòhɔŋi mpɛnɛi na, u ŋɔɔge kurugo.

⁹ Lire kàntugo, Yusufu à núr'a ŋɔɔge kabere ŋɔɔ, maa kuru mú yyaha jwo u yyahafeebil'á. U à jwo «Mii à ŋɔɔge kabere ŋɔɔ sahanjki, mii à canŋa nyiini, ná yɛŋke, ná wòrii ke ná niŋkin nja cyi à pa cyiye tîrige mii taan.» ¹⁰ Maa kuru ŋɔɔge yyaha jwo u tuŋi nyii na mú. Ka tufoonji si yogo jwo u na, maa u pyi «Naha ŋɔɔge fiige mu à ŋɔɔ ame yɛ? Lire tɛni i ke, mu la ku nyɛ mii ná mu nuŋi ná mu sɛŋɛbii, wuu puni s'a niŋkure sínni mu taan kɛ?»

¹¹ Nyɛ ka Yusufu nyipɛenni si jyè u yyahawuubil'e u ŋɔɔyi kurugo, ŋka u tuŋ'à puru jwumpe yaha uye funŋ'i, marii sòŋŋi pu na.

Yusufu yyahawuubil'à u péɛ

¹² Nyɛ Yusufu yyahawuubil'à pa ŋkàre Sikemu kùluni i ná pi tuŋi yatòɔre e zàa nâha. ¹³ Canŋka, Yusufu tuŋi Yakuba à u yyer'a tun, maa jwo u á «Mu yyahawuubil'à kàre ná yatòɔre e Sikemu i, ta ma si ma tun pi yyéɛ.» Ka Yusufu si u pyi «ɔɔn.» ¹⁴ Ka u u jwo «Sà wíi, kampyi mu yyahawuubii ná yatòɔre wá cùuŋɔ, maa mpa ná yyaha wwù kur'e.» Ka Yusufu si yîri Eburɔn bafage e u tuŋi taan mà kàre Sikemu kùluni i.

¹⁵ Ka nàŋji wà si sà bê ná u e sige e u u jaare na u yyahawuubii caa, ka u u yíbe «Naha mu na jcaɔa yɛ?» ¹⁶ Ka u u jwo «Mii na na yyahawuubii caa. Taa pi maha yatòɔre nâha ke?

* 37:3 Yakuba mege kà mú nyɛ Izirayeli

Na pwohɔ, maa pi saha cyêe na na.»¹⁷ Ka nàŋi si jwo «Pi à yîri naha, mii à lógo pi jwo na, na pire na ŋkèege Dotan e.»

Ka Yusufu si ŋkàre pi fye e mà sà pi ta wani kuru cyage e.¹⁸ Ka u yyahawuubii si u nya tatɔnge e u u ma, maa jwɔ li na, na pi u bɔ.¹⁹ Maa jwo piye shwɔhɔl'e «Wuu ŋɔɔyifoo nimpani u ŋge!²⁰ Yii a wá, wuu u bɔ a cyán wyikuunke k'e, wuu u sà yi jwo na sige yaage kà k'à u bɔ a kyà. Wuu fyâha, wuu raa wíi u ŋɔɔyi ká bú jà a pyi sèe.»

²¹Nye pi puni nijjyeni, Uruben à u cɛɛnbii jwumpe lógo ke, ka u la si mpyi si Yusufu shwɔ pi na, maa jwo «Wuu àha u bɔ me!²² Yii àha jɛɛ sùpya bɔ me! Yii u wà ŋke wyige e, naha sige e, yii àha kapii pyi u na mɛ.» Uruben à puru jwo, naha na ye u la mpyi si Yusufu yige pi kàntugo, si nùru ná u e zà ŋkan pi tuŋ'á.

²³Nye Yusufu à pa nɔ pi na ke, ka pi i vaaŋntinmbwɔhe nisinaŋke dir'a wwû u na.²⁴ Maa u ŋɔɔŋ'a cyán wyige e, lwɔhe mpyi k'e mɛ.²⁵ Puru jwɔhɔ na, maa ntɛɛn na lyî.

Mà pi yaha njyɔŋi na, ka pi i mpa jùŋyi yîrig'a wíi mà Sumayila tùluge cwɔhɔmpii pii nimpamii nya ná jwɔhɔ kuruŋ'i mà yîri Galadi kùluni i, yire jwɔhɔŋyi mpyi a tugo sɔmpe nùgontaanwumpe ná làtikolonji na, na ŋkèege *Misira kɔni i.²⁶ Tɛni i Zhuda à pi nya ke, ka u u yi jwo u sɔŋɛbil'á «Wuu aha wuu cɔŋŋi bɔ maa li ŋwɔhɔ, naha lire sí jwo wuu na ye?²⁷ Yii a wá, wuu u u pére mpii cwɔhɔmpil'á. Wuu àha u bɔ mɛ. Ŋka wuu li cè a jwo wuu cɔŋŋi wi, wuu wà wi.» Ka pi sanmpii si jɛɛ u jwumpe na.

²⁸Nye pire Sumayila tùluge cwɔhɔmpil'à† nɔ wani ke, ka pi i Yusufu yige wyige e, mà pére pi á wyérefyinni darashii beŋjaaga na. Ka pi i ŋkàre ná u e Misira kɔni i.

²⁹Nye lire kàntugo, Uruben à nùr'a pa wyige jwɔge na, na uru sí Yusufu yige. U à nɔ wani ke, ka u u fɔ Yusufu i wyige e. Ka u nàvunŋɔ wuŋi si u vaaŋntinŋke cù na jɔcwuun.

³⁰Maa ŋkàre u cɛɛnbii cyage e, maa yi jwo pi á «Ei! Pyàŋi sàha wá bɛɛŋŋke e mà de! Di mii sí nde kani pyi ye?»

³¹Ka pi i Yusufu vaaŋntinmbwɔhe lwɔ, maa sikapeni là bɔ, maa ku le kuru sishange e.³² Puru jwɔhɔ na, maa kuru vaaŋntinŋke tùgo pi tuŋ'á maa yi jwo u á «Wuu à ŋke vaaŋntinŋke ta sige e, ku wíi, kampyi mu jyaŋi woge ki.»³³ Ka *Yakuba si ku wíi mà ku ta u jyaŋi Yusufu woge ki. Maa jwo «Ei! mii jyaŋi vaaŋntinŋke ku jye ŋke! Sige yaage kà k'à u cù maa u sulugo sulugo amɛ.»³⁴ Ka nàvunŋke si Yakuba pyi u u u vaaŋntinŋke cwuun, maa kwùŋi vaaŋŋyi le, marii mɛɛ sùu u jyaŋi kwùŋi na, canmpyaa nijyahagii funŋ'i.³⁵ Ka u jyaabii ná u pworibii puni si mpa si u fɔŋŋɔ, ŋka u la jye a mpyi wà si uru fɔŋŋɔ mɛ. U mpyi na ŋko «Mii sí n-kwôro mɛɛsuuni na fo sí n-kwû si ŋkàre kwùu kànha na, na jyaŋi fye e.» Maa ŋkwôro mɛɛsuuni na.

³⁶Nye pire cwɔhɔmpil'à nɔ Misira kɔni i ke, ka pi i Yusufu pére Potifara á. Uru u mpyi Misira kɔni saanŋi Farɔn sòrolashiibii jùŋufooni.

38

Pyinkanni na lenkwucwoŋi Tamari à pyi maa pyà ta ke

¹Nye jɔyii karigii puni kàntugo na, *Zhuda à yîri u sɔŋɛbii taan mà sà ntɛɛn Adulamu kànhe shinŋi wà yyére; uru mege na mpyi Kyira.² Mà u yaha wani kuru cyage e, ka u u jyii yige *Kana kɔni pùcwoŋi wà kurugo maa uru lèŋe nàmbaga na, uru pùcwoŋi mege na mpyi Shuwa.³ Ka u u laa lwɔ maa si pùnambile, ka Zhuda si li mege le Eri.⁴ Ka u u nùr'a yyére sahaŋki maa si pùnambile, maa lire mege le Ona.

⁵Lire kàntugo, ka u u nùr'a yyére, maa Ona tahare si pùnambile maa lire mege le Shela, lir'à Zhuda ta u à tɛɛn Kezibi kànhe e.

⁶Nye Zhuda jyaŋi nijcyiŋi Eri à pa nɔ cipeere na ke, ka u u ceewe kan u á, uru ceenji mege mpyi Tamari.⁷ Ŋka Eri mpyi shinpi Kafooni Kile jyii na. Lire kurugo, u à u múnaani wwû u e, u jye a jà a shì ta mɛ.

⁸Ka Zhuda si yi jwo Eri cɔŋŋi Ona á: «Ma yyahafooni cwoni lèŋe zàbanngara na, bà mu si mpyi si pyii si u na, mu yyahawuŋi sɔ mpyi ná tùluge e mɛ.⁹ Ŋka Ona mpyi a cè na

† 37:28 Sumayila shiinbii mege kà ku jye Madiyan shiinbii mú.

uru ká pyà ta u na, kuru tùluge sì n-pyi uru wogo me, lire e tère o tère u à wwò ná u e ke, ka u u li pyi, bà u si mpyi u àha pyà ta u na me. ¹⁰ Nye bà u à pyi u nye a jee si pyi ta u na me, ka lire si mpen Kafoonji Kile e, ka u u u múnaani wwù u e, uru mú nye a jà a shì ta me.

¹¹ Ka Zhuda si yi jwo u napworonji Tamari á: «Ta sì ma tupyenge e, maa ntèen wani lenkwucwogore e nò baa, fo mii jyanji sanji Shela ká lye a nò cipere na. Zhuda à yire jwo, naha na ye u mpyi na fyáge Shela kà ñkwò ñkwù u yyahawuubii fiige me, ka Tamari si ñkàr'a sà ntèen u tuŋi pyenge.

¹² Nye canmpyal'à tòro ke, ka Zhuda cwoŋi si ñkwù, uru na mpyi Shuwa pwo. U à u cwoŋi kwùŋi yameeni sú a kwò, ka u funŋke si níŋe tènì ndemu i ke, ka u ná u cevoonji Kyira, Adulamu shinŋi si ñkàre Tima e u mpàabii shire takwòŋe e. ¹³ Mà pi yaha pi sàha ñkwò a kuni lwó me, ka wà si sà yire yyaha jwo Tamari á na u natuŋi wá na ñko raa ñkèege Tima e, u mpàabii shire takwòŋe e. ¹⁴ Tèni i Tamari à yire lógo ke, ka u u u lenkwucwogore vaaŋnyi wwùl'a yaha, maa vaaŋŋke kà tég'a u nùŋke tò, maa uye sanŋi puni tò mú, maa ñkàr'a sà ntèen Enayimu kànhe tajyŋwoge na, Tima kànhe kuni mpyi a tòro kuru kànhe funŋke e. U à nò wani ke, maa uye pyi mu à jwo fworobacwo. Nye Tamari à lire pyi, naha na ye Shela á pa lye a nò cipere na, ñka Zhuda nye a u pyi u a uru lèŋe me.

¹⁵⁻¹⁶ Nye Zhuda niŋkàriŋ'à sà nò wani, maa u nya ke, ka u u wá na sòŋi na fworobacwoŋi wà u nye u wi, naha na ye u mpyi a yyahe tò ná vaaŋŋ'i, u mpyi a cè na uru napworonji wi me. Ka u u file u na, maa u pyi: «Ceewe, na pwòhò, mu kyaa na naha mii na» ka Tamari si u natuŋi pyi: «Mii aha jee mu na, naha mu sí n-kan mii á ye?» ¹⁷ Ka u natuŋi si jwo: «Mu aha jee, mii sí sika kan mu á.» Ka u napworonji si jwo: «Mu à mii nya mii à jee mu na, mu sí ma cyeyaage kà kan mii á, mà jwo sikaŋi u nò mii na ke.» ¹⁸ Ka Zhuda si jwo: «Na cyeyaage ñkire mii sí n-kan mu á ye?» Ka ceenji si u jwò shwò: «Mu mege tafyeŋ'à séme yaage ñkemu na ke, ná ku meere, ná kàbiini li nde mu cye e ke. Ka Zhuda si yire puni kan u napworonji'á, maa sà wwò ná u e, ka u u laa lwó. ¹⁹ Lire kàntugo, ka napworonji si yíri kuru cyage e maa ñkàre u tupyenge e. Vaaŋnyi yi mpyi u na ke, maa yire wwùl'a yaha, maa núr'a u lenkwucwogore vaaŋnyi lwó a le sahaŋki.

²⁰ Nye lire jwòhò na, ka Zhuda si uru sikaŋi kan u cevoonji, Adulamu shinŋi'á, u sà ñkan ceenji'á, u u uru cyeyaayi shwò, u à ma. ñka uru nye a sà ceenji cya a nya me. ²¹ Maa kuru cyage shiinbii yíbe: «Fworobaacwoŋi u mpyi naha ke, taa u nye ke? U mpyi naha kuni jwòge na.» Ka pi i u pyi: «Fworobaacwo nye a têt'a pyi naha mà nya me.» ²² Ka u u núr'a kàre Zhuda yyére, maa yi jwo u á: «Mii nye a jà a u cya a nya me. Mpii mii à ta wani kuru cyage e ke, pir'à jwo na fworobacwo sàha ntêt'a pyi wani me.» ²³ Ka Zhuda si jwo: «Ceenji u kwòro ná y'e ke! Wuu àha silege cya njaha wuye juŋ'i me, mii nò, mii kòn'à sika tùugo u á. Mu aha mpyi mu nye a u nya me, y'á kwò.»

²⁴ Nye yinyi taanre tatòroge e, ka pi i sà yi jwo Zhuda á, na u napworonji Tamari, na u à pyi fworobacwo, na u laa wu bá u nye. Ka Zhuda si jwo: «Yii u yige kànha kàntugo, yii i u bò, yii u súugo!» ²⁵ Tèni i pi à jwo na pi sí raa u cwòre ke, ka u u wà tun u natuŋi'á, maa jwo: «Nàŋi ñgemu u à laani tège mii na ke, uru mege tafyeŋi nye yaage ñkemu na ke, ná ku meere ná u kàbiini yi nye nje, yi kànmucya kampyi mu à yifoŋi cè.» ²⁶ Ka Zhuda si ntèen li taan na uru wuyo yi, maa jwo na ñge ceenji'à tanga ta uru na. U à nde kani pyi uru na, naha na ye uru nye a ñen'a u kan u jyanji, Shela á, zàbangara na me.

Nye mà láha lire tènì na, Zhuda saha nye a sínni ná u e me.

²⁷ Ceenji tètèŋin'à pa nò ke, ka li i nta ñamii laa li nye u á. ²⁸ Tèni i laan'à pa yíri ke, ka pyàŋi wà si cyege yige, ka lashwoŋi si ku cù, maa dizimee niŋyaa pwò ku na, maa jwo na ñge u nye niŋcyiŋi. ²⁹ Ka pyàŋi si núr'a cyege lèŋe wani, ka shonwuŋi si fwo, ka lashwoŋi si jwo na u à kuni múgo, ka pi i uru mege le Perèzi*. ³⁰ Lire kàntugo, ka u sanŋi si si, ná dizimeeni niŋyaani i cyege na, ka pi i uru mege le Yeraki.

* 38:29 Perèzi mege jwòhe ku nye kun'á múgo

39

Potifara à Yusufu yaha u pyenge karigii puni jùŋɔ na

¹Nye pire Sumayila tùluge cwòhòmpil'á kàre ná Yusufu i *Misira e, maa u pére Potifara á, Farɔn sòrolashiibii jùŋufembwòh'á.

²Mà u yaha u jùŋufooji Potifara pyenge e, ka Kafooji Kile si ñkwôro ná u e, maa u karigii puni jwò u á. ³Ka Potifara si mpa li jya na Kafooji Kile na jye ná Yusufu i, u àha cye le kyaa maha kyal'e ke, u maha lire jwò u cye e. ⁴Ka Yusufu kyaa si ntáan u jùŋufooj'á fo u à u yaha u pyenge karigii jùŋɔ na, maa u cyeyaayi puni le u cye e. ⁵Potifara à Yusufu yaha u pyenge karigii ná u cyeyaayi jùŋɔ na ke, ka Kafooji Kile si jwó le Potifara á, maa u pyenge ná u sige karigii puni jwò Yusufu cye kurugo. ⁶Lire kurugo, ka Potifara si u karigii puni puni le Yusufu cye e. U sàha mpyi na bwùun u cyeyaage kà na sahanjki me, fo u yalyîre kanni.

Yusufu jùŋufooji cwoŋ'à jyii yige u kurugo

*Nye Yusufu na mpyi nànjiiwe nisinaŋa, u lempe mpyi a jwò sèe sèl'e. ⁷Canjka, Yusufu jùŋufooji cwoŋ'à jyii yige Yusufu kurugo. Maa jwo «Sini ná mii i.» ⁸Ka u u jcyé maa jwo u á «Ōnhò de! Mii jùŋufooji sàha jye na cye leni kyal'e pyenge e me. U à u cyeyaayi puni le mii cye e. ⁹Mii ná uru mú à pyi niŋkin ñke pyenge e. U jye a mii sige kyaa na me, fo muye niŋkin, jaha na ye mu u jye u cwoŋi. Di mii sí jee lire kapiini fiige pyi n-jwo Kile na ye?» ¹⁰Canjka maha canjka, ceerji mpyi maha Yusufu yiri, ñka Yusufu jye a jnen'a sínni ná u e me.

¹¹Nye canjka Yusufu à jyè bage e na báaraŋi pyi, lir'à pyenge shiinbii puni ta pi à fworo. ¹²Ka ceerji si Yusufu cù vàanntinŋke na, maa jwo na u sínni ná ur'e. Ka Yusufu si uye dir'a shwò u na, maa u vàanntinŋke fwòr'a yaha u cye e, maa fê a fworo ntàani na.

¹³Nye ceerj'à Yusufu jya u à vàanntinŋke yaha u cye e, maa fworo ntàani na ke, ¹⁴ka u u u pyenge shiinbii puni yyere, maa yi jwo pi á «Yii wíi, ná *Eburu nàŋi i mii pooŋ'à pa ke, u à pa mpa wuu pyenge mege kèege. U à pa mii fye e si jcwò mii na, ka mii i ñkwúulo fànha na. ¹⁵U à mii jya mii i ñkwúuli ke, ka u u u vàanntinŋke wwùl'a yaha mii cye e, maa fê a fworo ntàani na.»

¹⁶Nye ka ceerji si ntèen ná Yusufu vàanntinŋke e na u pooŋi sigili. ¹⁷U pooŋ'à pa ke, ka u u jwo «Wíi, Eburu bilinaŋ'i mu à pa ke, u la mpyi si mii njini láha mii na. ¹⁸Ka mii i ñkwúulo, ka u u u vàanntinŋke yaha mii cye e, maa fê a fworo ntàani na.»

¹⁹Nye ceerj'à yire jwo Yusufu na ke, ka u pooŋi lùuni si yîri sèl'e. ²⁰Ka u u Yusufu cù a le kàsuni i ná saanŋi kàsuyiibil'e. U à mò wani.

²¹Ñka lire ná li wuuni mu i, Kafooji Kile à kwôro ná Yusufu i, maa jwò u na, ka Yusufu kyaa si ntáan kasubage jùŋufooj'á. ²²Ka uru si Yusufu yaha kàsuyiibii puni jùŋɔ na, maa u pyi u a pi kàanmucaa. Nye lire pyiŋkanni na, Yusufu mpyi na karigii puni yyaha cwòonre kasubage e. ²³Kasubage kàanmucyafooj'á pa cyeyi láha karigii puni na, maa cyi kan Yusufu u u mpyi, jaha na ye Kafooji mpyi ná u e, marii u karigii puni jwòge.

40

Yusufu à kàsuyiibii pi shuunni ñòyò jwòhe jwo

¹Nye jcyii karigii kàntugo, *Misira saanŋi Farɔn* yabyaare kanfeebii jùŋufooji ná bwúurufwoobii jùŋufooj'á kyaa pyi, ndemu lempe p'à pi Farɔn jyii na ke.

²Ka u lùuni si yîri pire jùŋufeebii mú shuunniŋi taan. ³Maa jwo na pi pi cù a le kàsuni i. Kuru kasubage na mpyi sòrolashiibii jùŋufembwòhe pyenge e, Yusufu mpyi kàsuni ñgemu i ke. ⁴Sòrolashiibii jùŋufembwòh'á pi lèŋe ná Yusufu i, maa u pyi u a pi kàanmucaa. Yusufu u mpyi na pi karigii puni cwòonre. Pi à tere pyi wani kasubage e.

⁵Canjka, mà pi yaha kasubage e, yabyaare kanfeebii jùŋufooji ná bwúurufwoobii jùŋufooj'á ñòyò ñòw numpilage ninuge e. Pi shin maha shin ná u wogo, wà ná wà

* 40:1 Farɔn: kuru mege na mpyi pèene mege ñkemmu ku mpyi na leni Misira kini saanbii puni na ke

wogo ɲwɔhɔ ɲye niŋkin me. ⁶ ɲye ɲyesɔɔge na, Yusufu à pa pi kàanmucya ke, ka u u pi yyahayi ɲya y'à tanha. ⁷ Ka u u pi yíbe: «Naha na yii yyahay'à tanha niŋjaa ye?» ⁸ Ka pi i jwo: «Wuu à ɲɔɔyɔ ɲɔɔ, sùpya sí naha naha ɲgemu u sí n-jà yi ɲwɔhe cè ɲjwo wuu á me.» Ka Yusufu si jwo «Yii ɲye a cè na Kile u sí n-jà ɲɔɔyi ɲwɔhe jwo mà? Yii yii ɲɔɔyi jwo na á.»

⁹ Ka saanŋi yabyaare kanfeebii ɲùɲufooŋi si u u ɲɔɔge jwo Yusufu á na «Mii ɲɔɔge e, *erezen cige mii à ɲya naye yyaha na, ¹⁰ ɲkényi taanre na mpyi ku na, ku mpyi a fyèn, maa se, yaseere s'à nɔ. ¹¹ Farɔn lùbyaceni mpyi mii cye e, ka mii i erezenŋi nimpinŋi lwó a yûg'a le lùbyaceni i mà kan u á.»

¹² Ka Yusufu si jwo u á «Mu ɲɔɔge ɲwɔhe ku ɲye ɲke: cige ɲkényi taanrenŋi ɲwɔhe ku ɲye canmpyaa taanre. ¹³ Canmpyaa taanrenŋi ká fûnɲɔ, Farɔn sí mu yige kàsunŋi i si mu pèe si mu le ma báaraŋi niŋjyeŋi i. Mu sí raa yabyare kaan u á bà mu mpyi a fyànha na li pyi me. ¹⁴ ɲka mu aha fêremɛ ta tènì ndemu i ke, ma hà funɲɔ wwò na na me, maa ɲwɔ na na, maa na kyaa jwo Farɔn á, bà u si mpyi si mii yige kàsunŋi i me. ¹⁵ Naha kurugo ye pi à mii cù fànhe e mà yîri *Eburu shiinbii kìnì i mà kàre naha. Pi à mii le kàsunŋi i mà li ta mii ɲye a kapii pyi me.»

¹⁶ ɲye bwúurufwoobii ɲùɲufooŋi'à li ɲya na Yusufu à u shèrefooŋi ɲɔɔge ɲwɔhe jwo a táan u na ke, ka uru mú si jwo «Mii ɲɔɔge e, sàhagii taanre na mpyi mii a tugo ɲùŋke e, bwúuru na mpyi cyi e. ¹⁷ Sàhani li mpyi cyi puni ɲìnyinŋi na ke, Farɔn ɲyii bwúuruŋi shinŋi puni na mpyi lire e. ɲye ka saŋcyɛnre tà si mpa a uru bwúuruŋi jòore sàhani i mii ɲunŋ'i.»

¹⁸ Ka Yusufu si jwo «Mu ɲɔɔge ɲwɔhe ku ɲye ɲke. Sàhagii taanrenŋi mú na ɲye canmpyaa taanre. ¹⁹ Canmpyaagii taanre ká fûnɲɔ, Farɔn sí mu yige kàsunŋi i si mu dùrugo cige k'e si mu bò. Saŋcyɛnre sí n-pa a mu jòore.»

²⁰ ɲye canmpyaagii taanrenŋi'à fûnɲɔ ke, ka canmpyitanrewuuni si mpa bê Farɔn canzege canmbilini na. Kuru canŋke kátáanni mege na, u à ɲjyi niŋyahawa shwɔhɔ kìnì shinbwoobii puni mee na. Maa yabyare kanfeebii ɲùɲufooŋi ná bwúurufwoobii ɲùɲufooŋi yige kàsunŋi i, u kìnì shiinbwobii puni ɲyii na. ²¹ Maa yabyare yaafeebii ɲùɲufooŋi le u báaraŋi niŋjyeŋi i, ka uru si wá na yabyaare kaan u á. ²² ɲka u à bwúuruŋi yaafeebii ɲùɲufooŋi pwɔ cige e, mà tàanna ná Yusufu jwumpe e.

²³ Lire ná li wuuni mú i, mà lwó yabyaare kanfeebii ɲùɲufooŋi'à fworo kàsunŋi i ke, u ɲye a sòŋɲ'a nɔ Yusufu na me, u à funɲɔ wwò u na punɔ punɔ.

41

Yusufu à saanŋi Farɔn ɲɔɔyi ɲwɔhɔ jwo

¹ ɲye yee shuunni kàntugo, ka Farɔn yabilinŋi si ɲɔɔge kà ɲɔɔ. U à ɲɔɔ mà uye ɲya Nili banŋi ɲwɔge na. ² Maa nìye nimbwoyo baashuunni ɲya, yi lem'à ɲwɔ sèl'e, y'à fworo lwɔhe e, mà paa lyí banŋi ɲwɔge na. ³ Maa nìye niŋcwɔgɔrɔ baashuunni ɲya, yi lem'à pi sèl'e, yire mú à fworo lwɔhe e, nìyi niŋcɛnŋyi baashuunniŋi kàntugo, mà pa yyére yi taan banŋi ɲwɔge na. ⁴ Ka nìjnyi niŋcwɔgɔre baashuunniŋi si nìjnyi nimbwoyi baashuunniŋi kyà. Puru ɲwɔhɔ na, ka Farɔn si ɲè ɲɔɔmpe na. ⁵ ɲye lire ɲwɔhe na, ka u u núr'a ɲɔɔge kabere ɲɔɔ. Maa sùmaŋcahayi baashuunni ɲya y'à fworo sùmacige niŋkin na, yi puni pyànŋi mpyi a bùunŋɔ, u leme mú s'à ɲwɔ. ⁶ Lire kàntugo, ka sùmaŋcahayi yabere baashuunni si fworo kuru sùmacige ninuge na, yire sùmaŋcahayi mpyi a cyére cyére, síwage kafɛge mpyi a yi waha. ⁷ ɲye sùmaŋcahayi y'à waha waha ke, yir'à sùmaŋcahayi niŋcɛnŋyi lyí. Puru ɲwɔhɔ na, ka Farɔn si ɲè mà li ta na ɲɔɔgɔ ur'à ɲɔɔ. ⁸ ɲye kuru ɲyèsɔɔge na, ka Farɔn funŋke si mpen, ka u u *Misira kìnì céfeebii ná ɲcèfeebii puni yyere, maa u ɲɔɔyi yyaha jwo pi á, ɲka pi wà ɲye a jà a ku kà yyaha cè a jwo u á me. ⁹ Lire tènì i ke, ka Farɔn yabyaare kanfeebii ɲùɲufooŋi si puru jwumpe lógo, maa jwo u á «ɲgurugonŋi u à mii ta ke, mii funŋ'à cwo uru na niŋjaa.» ¹⁰ Maa jwo «Canŋka, mu, Farɔn lùuni mpyi a yîri ma kìnì shiinbwoobii pìi taan. Mu mpyi a mii ná bwúurufwoobii ɲùɲufooŋi cù lire tènì i, mà le sòrolashiibii ɲùɲufembwɔhe kàsunŋi i. ¹¹ Mà wuu yaha

wani, wuu mú shuunniŋ'à ɲɔɔyɔ ɲɔɔ numpilage ninuge e, yi ɲɔɔyi ɲye a pyi niŋkin me, yi ɲwɔhe mú ɲye a pyi niŋkin me. ¹² *Eburu nàŋjiŋi wà u mpyi ná wuu e kàsuni i, sòrolashiibii òŋufooŋi báarapyiŋi wà u mpyi a fyànha a pyi u wi. Ur'á wuu à wuu ɲɔɔyi yyaha jwo, ka u u yi ɲwɔhe cè a jwo u á. ¹³ Pyiŋkanni na u à yi ɲwɔhe jwo wuu á ke, y'à tòro li jwuŋkanni na. Mii à le na báaraŋi niŋjyeŋi i, ka bwúurufwoobii òŋufooŋi si mpwɔ cige e.»

¹⁴ ɲye Farɔn à puru lógo ke, ka u u wà tun u sà Yusufu yyere. Ka pi i fyâl'a sà u yige kàsuni i, maa u òŋke ná u mahajwoŋi kùlu, maa vàanŋyi yabere le u na, maa ɲkàre ná u e Farɔn yyere. ¹⁵ Yusufu à nɔ wani ke, ka Farɔn si jwo u á «Mii à ɲɔɔgo ɲɔɔ, sùpya sí ɲye a jà a ku ɲwɔhe cè a jwo mii á me. Mii s'à lógo na ɲɔɔgo ká jwo mu á, mu maha jà a ku ɲwɔhe jwo.» ¹⁶ Ka Yusufu si jwo saanŋ'á «Sèenŋi na, Kile yabiliŋi u sí mu funŋke ɲiŋe si mu ɲɔɔge ɲwɔhe jwo mu á.» ¹⁷ Ka Farɔn si u pyi «Mii ɲɔɔge e, mii à naye ɲya Nili baŋi ɲwɔge na. ¹⁸ Maa òŋye nimbwɔyo baashuunni ɲya, yi lem'à ɲwɔ sèl'e, y'à fworo lwɔhe e mà pa a lyî baŋi ɲwɔge na. ¹⁹ Lire ɲwɔhe na maa òŋye niŋcwɔgɔrɔ baashuunni ɲya, yi lem'à pi sèl'e, y'à fworo lwɔhe e. Misira kini puni i, mii ɲye a yi òŋyi lempe piŋkanni fiige ɲya me. ²⁰ ɲye ka òŋyi niŋcwɔgɔyi si mpa nimbwoyi kyà. ²¹ ɲka lire ná li wuuni mú i, l'à pyi mu à jwo yaaga ɲye yi funŋyi i me. Ka yi i ɲkwôro bà yi mpyi me. Lire kàntugo, mii à ɲè. ²² ɲye mii à núr'a ɲɔɔge kabere ɲɔɔ. Kur'e, mii à sùmaŋcahaya baashuunni ɲya y'à fworo sùmacige niŋkin na, yi puni pyàŋ'à bùŋɔ, u lemɛ mú s'à ɲwɔ. ²³ Sùmaŋcahaya yabere baashuunn'à fworo yire kàntugo, yi mpyi a cyère cyère, maa waha síwage kafɛge cye kurugo. ²⁴ ɲye sùmaŋcahaya y'à cyère ke, ka yire si niŋcenŋyi jò. ɲye ɲye ɲɔɔyi mii à jwo na céefeebil'á, ɲka pi wà ɲye a jà a yi ɲwɔhe cè a jwo me.» ²⁵ Ka Yusufu si yi jwo Farɔn á «ɲɔɔyi shuunniŋi mu à ɲɔɔ ke, yi ɲye niŋkin, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyèe mu na. ²⁶ Òŋyi niŋcenŋyi baashuunniŋi ɲye yyee baashuunni, sùmaŋcahaya niŋcenŋyi baashuunniŋi mú ɲye yyee baashuunni. Yire puni na ɲye ɲɔɔgo niŋkin. ²⁷ Òŋyi niŋcwɔgɔyi baashuunniŋi (y'à fworo ɲye sanŋyi kàntugo ke), yire ɲye yyee baashuunni katege. Sùmaŋcahaya baashuunniŋi y'à cyère, kafɛge s'à yi waha ke, yire mú na ɲye yyee baashuunni katege. ²⁸ Bà mii à yi jwo mu Farɔn á numɛ me, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyèe mu na. ²⁹ ɲye yyegii baashuunniŋi cyi na ma ke, sùmaŋi sí ɲwɔ Misira kini i sèe sèl'e. ³⁰ ɲka yyegii cyiberii baashuunni sí n-pa kàntugo, cyire ɲye katege, li sí n-pyi fo sùpyire funŋo sí n-wwò yyegii baashuunniŋi sùmataani na. Katege sí kini puni kèege. ³¹ Katege piŋkanni sí n-sii sùpyire funŋo pyi ku wwò yyegii nintòrogii sùmatani na. ³² Kampyi mu à ɲye ɲɔɔyi ɲɔɔŋkanagii shuunni ɲɔɔ, lir'à li cyèe sèenŋi na, Kile kayaana li, li sà mɔ si mpyi me. ³³ ɲye numɛ, mu à yaa mu u wà cya, ɲgemu ɲye yákilifoo maa mpyi kacèŋe ke, ma yaha Misira kini puni ɲuŋo na. ³⁴ Maa sùpyire tà tìŋe kini ɲuŋo na ná u e, bà li si mpyi sùmaŋi ɲgemu ká nta ke, uru u táa tatayi kaŋkuro, si taage niŋkin yaha ɲkère na, Misira kini puni yyegii niŋcenŋkii baashuunniŋi funŋke e me. ³⁵ Sùmaŋi ká ɲwɔ yyegii ɲcyii mu i ke, pi i wà bégel'a yaha mu, Farɔn mege na, kànyi puni na, pi raa u kàanmucaa. ³⁶ Yyegii baashuunniŋi katege ká nɔ Misira kini na tènì ndemu i ke, sùmaŋi u à bégel'a yaha ke, uru u sí n-tège raa sùpyire ɲwɔ caa. Lire ká mpyi, katege saha sà kini kèege me.»

Yusufu à pyi Misira kini kacwɔnrɔŋi niŋcyiiŋi

³⁷ ɲye ɲye Yusufu à jwo ke, yir'à táan Farɔn ná u kini yyaha yyere shiinbil'á. ³⁸ Ka Farɔn si jwo pi á «Sùpyanŋi ɲgi u sí n-jà n-ta, Kile à yákilì niŋcenŋe le ɲgemu i ɲge nàŋi fiige ye?» ³⁹ Maa jwo Yusufu á «Bà Kile à ɲcyii karigii cyèe mu na me, sùpya saha sà nta ɲgemu u ɲye yákilifoo, maa mpyi kacèŋe mà mu kwò me.» ⁴⁰ Maa núr'a jwo: «Mii sí mu tìŋe na pyenge ná na kini shiinbii òŋɔ na. Mu aha ndemu jwo ke, lire pi sí n-pyi. Mii kanni u sí n-pyi mu òŋɔ na *saanre tatènge kurugo. ⁴¹ Mii à *Misira kini puni òŋufente le mu cye e niŋjaa.» ⁴² U à puru jwo a kwò ke, maa u yabiliŋi fànhe kampefegeri wwû mà le Yusufu kampeeni na, maa vàanŋcenŋyi le u na, maa sèen ɲkèŋcuro le u na. ⁴³ Maa Yusufu dùrugo shɔngɔ wòtoro ɲuŋ'i mà taha u yabiliŋi wuŋi fye e. Sùpyire tà na mpyi pi yyaha yyere

na ŋkwúuli, marii yu «Yabwóhe, yabwóhe na ma!» Nye lire pyiŋkanni na, Farɔn à Misira kɔni nɔ̀nɔ̀ufente puni kan Yusufu á. ⁴⁴ Maa jwo Yusufu á sahaŋki «Mii u nyɛ saanɔi Farɔn. Ŋka sùpya saha nyɛ a yaa u kyaa pyi Misira kɔni puni funɔke e na mu bà u à kuni kan urufol'á mà yɛ.» ⁴⁵ Maa Yusufu mege le Zafinati Panɔkyaa. Maa ceewe kan u á, ceenɔi mege na mpyi Asanati. Ceenɔi tuɔi mege mpyi Potifira, uru u mpyi Ōni kànhɛ sàragawwuɔi. Ka Yusufu si ntɛɛn lire pyiŋkanni na Misira kɔni puni nɔ̀nɔ̀ na. ⁴⁶ U à báaraŋi sɔi Misira saanɔi Farɔn á, mà u shɔi ta yyeɛ beɔjaaga ná ke. Puru nɔ̀wɔhɔ na, u à yɔri Farɔn taan, mà sà Misira kɔni puni jaara. ⁴⁷ Nye yyeɛ baashuunni funɔ'i, sùmaɔi'á nɔ̀wɔ sɛl'e. ⁴⁸ Ka Yusufu si cyire yyeegii baashuunni sùmaɔi wà bégele mà yaha Misira kɔni cyeyi puni i. U à kànhɛ maha kànhɛ wu bégele kuru kànhɛ e uye kanna na. ⁴⁹ Sùmaɔi u à bínni ke, uru mpyi a nyaha mu à jwo suumpe lɔ̀wɔhe nɔ̀wɔge nticyɛnɔi fiige. Pi mpyi a li nɔ̀wɔ cù na u peseli, ŋka pi à pa li nɔ̀wɔ yyeɛnɔe, naha na yɛ u pɛrege mpyi na sɔi n-jà n-cɛ me.

⁵⁰ Nye mà jwo katege tɛni li nɔ ke, Yusufu mpyi a pùnampyire shuunni si u cwoɔi Asanati na, Ōni kànhɛ sàragawwuɔi Potifira pworɔi u mpyi u wi. ⁵¹ Ka Yusufu si u jyaɔi niɔcyiɔi mege le Manase, naha na yɛ Kile à uru funɔ wɔ̀ u yefuge karigii puni na, nɔcyi cyi à u ta mà u yaha u tupyɛnge e ke* ⁵² Maa u jyaɔi shɔnwuɔi mege le Efirayimu, naha na yɛ ur'á kyaala kɔni ndemu i ke, Kile à pyiibii kan ur'á lire kɔni i†. ⁵³ Nye yyeegii baashuunni sùmaɔi u mpyi a nɔ̀wɔ Misira kɔni i ke, cyir'á pa ŋkwɔ̀. ⁵⁴ Lire kàntugo, bà Yusufu mpyi a yi jwo me, ka yyeegii baashuunni katege si sɔi. Katege mpyi kɔrigii sanɔkii puni i, ŋka yalyɔre na mpyi Misira kɔni cyeyi puni i. ⁵⁵ Nye katege mú a pa nɔ Misira kɔni puni na tɛni ndemu i ke, sùpyir'á paa ŋkwúuli Farɔn taan na u yalyɔre kan pir'á. Ka u u pi pyi «Yii a sɔi Yusufu yyeɛre, u àha nɔ̀jɛmu jwo yii á ke, yii i lire pyi.» ⁵⁶ Kuru kateg'á cwo Misira kɔni puni na. Ka Yusufu si sùmaɔi tayahayi nɔ̀wɔ múgo, marii u pɛreli Misira shiinbil'á, naha na yɛ katege mpyi a pɛe sɛl'e kɔni i.

⁵⁷ Mà bàra lire na, katege mpyi a jyɛ diɔnyɛni puni i. Ka sùpyire si wá na yɔri kɔrigii puni i, na ma na sùmaɔi shuu Yusufu á, Misira kɔni i.

42

Yusufu yyahawuubil'à niɔkure sín u á Misira kɔni i

¹ Ka *Yakuba si mpa lógo na sùmaɔi na ntaa *Misira e. Ka u u yi jwo u jyaabil'á «Naha kurugo yii à tɛɛn naha na yiye wí yɛ? ² Mii à lógo na sùmaɔi na ntaa Misira e. Yii a sɔi, yii sà wà shwɔ wani wuu á, bà wuu si mpyi si shwɔ katege na me.» ³ Ka Yusufu yyahawuubii keɔi si yɔri'á kàr'á sà sùmaɔi wà shwɔ Misira e. ⁴ Ŋka Yakuba nyɛ a Yusufu cɔɔnɔi Benzhamaa yaha u à kàre ná pi e me, u mpyi na fyáge na kapii kà ŋkwɔ̀ u ta wani me. ⁵ Nye Yakuba jyaabii kanni bà pi mpyi na sùmaɔi shuu me, naha na yɛ katege mpyi a jyɛ *Kana kɔni puni i.

⁶ Lir'á ta Yusufu u nyɛ Misira kɔni puni nɔ̀nɔ̀ na, uru u mpyi na sùmaɔi pɛreli sùpyir'á. Yusufu yyahawuubil'á pa nɔ wani ke, ka pi i niɔkure sín, maa yyahayi sɔgo u taan. ⁷ Yusufu à u yyahawuubii nɔ tɛni ndemu i ke, maa ntíl'a pi cɛ, ŋka u à uye yaha mu à jwo u nyɛ a pi cɛ me. Maa yu ná pi e, mu à jwo u lùun'á yɔri pi taan. Maa jwo «Taa yii à yɔri ke?» Ka pi i u pyi «Wuu à yɔri Kana kɔni i mpa sùma shwɔ naha.»

⁸ Yusufu méɛ mpyi a u yyahawuubii cɛ ke, ŋka pire mpyi a u cɛ me. ⁹ Ŋɔɔyi Yusufu mpyi a nɔ̀wɔ u yyahawuubii kyaa na ke, ka u funɔke si nɔ wɔ yire na. Maa jwo pi á «Yii à pa mpa kɔni nɔ̀wɔhɔ nɔ̀gí, cyeyi yii sí n-jà n-tùn l'e ke, si yire cɛ.» ¹⁰ Ka u yyahawuubii si jwo «Wuu nɔ̀nɔ̀ufɔnɔi, lire bà me! Mu bilibil'á pa mpa sùma shwɔ kanna. ¹¹ Wuu puni nyɛ tu niɔkin pyii. Sɛɛnɔi wuu na yu. Wuu nyɛ a pa mpa kɔni nɔ̀wɔhɔ nɔ̀gí me.» ¹² Ka Yusufu si núr'a jwo «Sɛɛ bà me! Yii à pa kɔni tawíge e, cyeyi yii sí n-jà n-tùn ke, si yire cɛ.» ¹³ Ka pi i jwo «Wuu na nyɛ mu bilii. Wuu na mpyi sɔnɔe ke ná shuunni, wuu puni na nyɛ tu niɔkin pyii, wuu à tɛɛn Kana kɔni i. Wuu puni kàntugo wuɔi nyɛ ná wuu tuɔi i pyɛnge,

* 41:51 Manase mege nɔ̀wɔhe ku nyɛ: «U à mii funɔke pyi k'á wɔ̀.» † 41:52 Efirayimu mege nɔ̀wɔhe ku nyɛ: «U à pùnampyire kan»

wà niŋkin à pînni.» ¹⁴ Ka Yusufu si jwo «Nje mii à jwo ke, yire yi nyε sèeŋi. Yii à pa mpa wuu kîni ŋwôhō ŋgîi kanna. ¹⁵ Mii sí yii kàanmucya, ná yii puni nimbileni nyε a pa mε, mii à kâa Farōn mege na, yii sî n-yîri naha mε. ¹⁶ Yii wà niŋkin u nûru u a sî yii cōŋŋi fye e, u raa ma ná u e. Yii sanmpii sí n-kwôro naha kàsuni i. Mii sí yii jwumpe kàanmucya si ŋcè kampyi sèe yii à jwo. Yii aha mpyi yii nyε a lire pyi mε, lire tēni i ke, mii à kâa Farōn mege na, na yii à pa kîni ŋwôh'a wîi.» ¹⁷ Yusufu à yire jwo ke, maa pi le kàsuni i canmpyaa taanre.

¹⁸ Canntanrawoge, ka u u jwo pi á «Numε, nde mii sí n-jwo yii á ke, yii aha lire pyi, lire tēni i ke, mii saha sî yaage pyi yii na mε, naha na ye mii na fyáge Kile na. ¹⁹ L'aha nta yii na sèeŋi yu, lire tēni i ke, yii wà niŋkin u tēen naha kàsuni i, yii sanmpii s'a sî ná sùmaŋi i, yii sà ŋkan yii pyenge shiinbii katege wuubil'á. ²⁰ Puru ŋwôhō na, yii ninúrubbii yii raa ma ná yii cōŋŋi nimbileni i naha, lire ká mpyi, mii sí n-cè na yii à sèe jwo. Lire e, mii sî yii bò mε.» Ka u yyahawuubii si ntēen lire taan.

²¹ Ka pi i wá na yu piy'á «Sèeŋi na, wuu à kapii pyi wuu cōŋŋi Yusufu na, u kyaaga wuŋ'á wuu náare na wuu uru nùnaare ta, ŋka wuu nyε a ŋεε mε. Lire kurugo, ŋke yyefuge pun'à wuu ta niŋjaa.» ²² Ka Uruben si jwumpe lwó maa jwo «Mii ná yi jwo yii á na wuu àha kapii pyi ŋge pyàŋi na mà? Yii nyε a ŋen'a mii jwumpe lógo mε. Ku ke numε, kuru kyaage fwooni Kile na ntùni wuu na amε.»

²³ Nyε pi nyε a mpyi a cè na Yusufu na pire jwumpe nûru mε, naha na ye wà u mpyi na Yusufu jwumpe kēeŋi pi á. ²⁴ Yusufu à puru jwumpe lógo pi ŋwō na ke, ka u u yîri pi taan mà sà mεε sú. Maa núr'a pa jwo ná pi e. Lire kântugo, maa Simiyōn cû pi nyii na, mà le kàsuni i.

²⁵ Maa u báarapyiibii pyi na pi pi bōrigii jî sùmaŋi na, pi i pi puni sùmaŋi lwōore le pi bōrigil'e, pi i pi kuni njyîŋi kan pi á. Ka báarapyiibii si li pyi amuni. ²⁶ Ka pi i pi bōrigii dūrugō dūfaanyi juŋ'i na ŋkēege.

²⁷ Pi à sà nō cyage k'e, lir'à numpilage ta k'à wwò, ka pi i shwòn wani. Ka pi wà niŋkin si u boni ŋwō múgo si yalyîre kan u dūfaanŋk'á, maa u sùmaŋi lwōore ta wani. ²⁸ Maa jwo pi sanmpil'á «Ei! pi naha mii sùmaŋi lwōore núrūŋ'a le mii boni i, u we.» Pi sanmpil'à lire nya ke, ka li i mpen pi e. Ka pi i fyá fo na ŋcyēenni, maa jwo «Naha Kile à pyi wuu na amε ye?»

²⁹ Nyε pi à pa nō pi tuŋi Yakuba yyére, Kana kîni i ke, nde l'à pi ta ke, ka pi i lire puni jwo u á, maa jwo ³⁰ «Misira nùŋufoŋi nyε a jwo ná wuu e tìcenmε na mε. U à jwo na wuu à kàr'a sà pire kîni ŋwôhō ŋgîi kanna. ³¹ Wuu à yi jwo na sèeshiin pi nyε wuu, na wuu nyε a pa mpa kîni ŋwôhō ŋgîi mε. ³² Wuu à yi jwo u á na wuu na mpyi sîŋεε kε ná shuunni wuu tuŋi na, wà niŋkin sàha nyε mε, wuu puni kântugo wuŋi na nyε ná wuu tuŋi i, Kana kîni i.

³³ Nyε ka u u jwo «Kani li sí mii pyi mii u dá na yii na nyε sèeshiin ke, lire li nde. Yii yii sîŋeŋi wà niŋkin yaha naha, yii sanmpii sí sùmaŋi lwó a sà ŋkan yii pyenge shiinbii katege wuubil'á. ³⁴ Yii aha ŋkàre, yii núr'a pa ná yii puni kântugo wuŋi i naha mii yyére. Lire e, mii sí n-cè na yii nyε a pa mpa kîni ŋwôhō ŋgîi mε, na yii na nyε sèeshiin. Lire ká mpyi, mii sí yii sîŋeŋi yaha. Lire kântugo, yii sí n-jà raa sî kîni cyeyi puni i s'a perempe ná zhwoŋi pyi yiy'á.»

³⁵ Nyε tēni i pi à pa sùmaŋi wwû pi bōrigil'e ke, ka pi puni si pi wyéreŋi ta wani. Pi à u nya ke, ka pi ná pi tuŋi si fyá sèe sèl'e. ³⁶ Ka pi tuŋi Yakuba si jwo «Ei! yii sí mii pyi mii u pōŋn ná pyiibil'e dē! Yusufu sàha nyε mε, Simiyōn mú sàha nyε mε, ka yii la si núr'a pyi si Benzhamā shwō mii na la? Naha na yii à tire tugure puni tēge mii juŋ'i ye?» ³⁷ Ka Uruben si jwo tufoŋ'á «Mii aha mpyi mii nyε a núr'a pa ná Benzhamā e mu yyére mε, maa na jyaabii mú shuunni bò! Benzhamā yaha na cye e, l'aha fworō cyaga maha cyag'e, mii sí nûru n-pa ná u e mu yyére.» ³⁸ Ka Yakuba si jwo «Ōnhō, mii jyaŋi sî n-sii n-kàre ná yii e Misira e mε, naha na ye u ná ŋge u nyε jirini na ke, ur'à kwû, maa uye niŋkin yaha. Kyaa ká bú u kùshewuŋi ta, yii sí mii niŋjyerŋkwoŋi nàvunŋō wuŋi yaha mii u kàre kwùu kànha na.»

43

Yusufu yyahawuubil'à nùru na ŋkèege Misira e ná Benzhama e.

¹Nye katege mpyi na nâare *Kana kîni i. ²*Yakuba jyaabii mpyi a pa ná sùmaŋi ŋgemu i, mà yîri *Misira e ke, uru mpyi a kwò, ka Yakuba si yi jwo pi á «Yii nùru, yii a sî Misira e, yii sà sùmaŋi wà cya.» ³Ka u jyaŋi *Zhuda si u pyi «Misira nàŋ'à yi jwo a waha, na wuu aha mpyi wuu nye a nùr'a shà ná wuu còŋŋi i mɛ, na uru sî wuu cumò leme jwò mɛ. ⁴Lire e, kampyi mu sí jɛɛ wuu còŋŋi yaha u kàre ná wuu e, wuu sí sà sùmaŋi shwò mpa mu á. ⁵Ŋka mu aha mpyi mu sî jɛɛ u yaha u kàre ná wuu e mɛ, wuu sî mɛ, jaha na ye nàŋ'à jwo na wuu còŋŋi ká mpyi u nye ná wuu e mɛ, na uru si wuu cumò leme pi.»

⁶Ka tufooni Yakuba si jwo «Yii à kapii pyi mii na de! Naha na yii à yi jwo ŋge nàŋ'à na còŋfooni wabere na nye yii á ye?» ⁷Ka u pyiibii si u pyi «Nàŋi u à wuu yyahayi fwòhòrò ná yibi yi i, wuu ná wuu pyenge shiinbii kyaa na, u à jwo «Yii tuŋi na nye shi na la? Sɛŋɛŋi wabere na nye yii á la?» Ka wuu mú si u jwò shwò: «Ōŋ.» Di wuu mpyi na sí n-jà n-cè, na u sí n-jwo, wuu a ma ná wuu còŋŋi i ye?»

⁸Ka Zhuda si jwo «Baba, pyàŋi yaha na cye e, u raa sî ná wuu e, wuu yaha wuu yîri, wuu a sî, wuu sà yalyîre cya bà katege si mpyi k'àha wuu puni bò naha mɛ. ⁹Mii sí n-yyére ná pyàŋi jùŋò karigil'e. Kyaa ká u ta, maa na yíbe. Mii aha mpyi mii nye a nùr'a pa ná u e mu yyére mɛ, lire tɛni i, mii jɛcèege wuu u sí n-pyi tɛrigii puni i mu yyahe taan. ¹⁰Kampyi wuu mpyi a cwùunnò mɛ, numɛ mpyi a wuu ta wuu à tooyi shuunni pyi mà kwò.»

¹¹Ka pi tuŋi Yakuba si jwo «Nye ná yii ŋkàriŋi sí naha pyi fàŋha, lire tɛni i, nde yii sí n-pyi. Yii wuu kîni yacenyi yà le yii bɔrigil'e, yii a sî yii sà ŋkan Misira nàŋ'à: wyɛere tà ná nùguntanga yaayi yà ná sɛere tà, ná cire yasɛere tà mu à jwo pisitasi ná amandi woore tà. ¹²Yii yii wyéreni fiigii shuunni lwó, lire e wyéreni pi à le yii bɔrigil'e ke, yii nùru ná u e, pi sí n-jà n-ta pi à wurugo.

¹³Nye yii yii còŋŋi lwó, yii i nùru yii a sî Misira nàŋi yyére. ¹⁴Kile Siŋi Punifoo u yii jùŋaare le nàŋi i, bà u si mpyi si yii sɛŋɛŋi sanŋi ná Benzhama yaha pi a ma mɛ. Ŋka kampyi mii à yaa mii u pòŋ ná pyiibil'e, lire tɛni i sí n-pòŋ pi e.»

¹⁵Nye Yusufu yyahafeebil'à uru bùyeyi lwó, wyéreni i pi mpyi a yaa pi à ŋkèege ke, maa uru fiigii shuunni lwó. Ka pi ná Benzhama si yîri mà kàre Yusufu yyére Misira e. ¹⁶Tɛni i Yusufu à Benzhama jya ná pi e ke, ka u u jwo u báarapyiibii jùŋufooni'á «Mpii shiinbii lèŋɛ pyenge e, maa yatòoge kà bò a shwòhò, pi sí canŋalyige lyî ná mii yabiliŋi i niŋjaa.»

¹⁷Ka nàŋi si lire pyi. Maa ŋkàre ná pi e Yusufu pyenge e. ¹⁸Yusufu yyahafeebil'à pi jya pi à kàre ná pire e Yusufu pyenge e ke, ka pi i fyá, maa jwo «Wyéreni u à kwòro toŋcyiige e wuu bɔrigil'e ke, mu sí n-ta lire kurugo, pi à pa ná wuu e naha ŋke cyage e. sí wwò wuu na jɛcù mpyi pi bilii, si wuu dùfaanyi ta mú.»

¹⁹Tire fyagare funŋke e, pi à file Yusufu báarapyiibii jùŋufooni na, pyenge jwòge na, maa jwo ná u e. ²⁰Pi a jwo: «Yàkeŋi yaha, wuu jùŋufooni, wuu à tɛl'a pa sùma shwò naha. ²¹⁻²²Wuu sùmaŋi shwòŋcyiini na, wuu à nùr'a nò wuu tashwònge e ke, wuu à bɔrigii múgo mà sùmaŋi lwòore ta wani, uye jwò na. Wuu nye a wyéreni lefooni cè wuu bɔrigil'e mɛ. Numɛ wuu à nùru ná uru wyéreni i wuye cye e mpa ŋkan. Wuu à pa ná wyéreni waber'e mpa sùmaŋi wà shwò.» ²³Ka báarapyiibii jùŋufooni si jwo pi á «Tapege nye mɛ, yii àha lire tɛge yiye funŋò pen mɛ. Yii Kileŋi, yii tuŋi u Kileŋi, uru u à uru wyéreni yaha yii bɔrigil'e. Ná lire bà mɛ, sùmaŋi lwòore yii à kan ke, ur'à nò mii na.» Nàŋ'à puru jwo a kwò ke, maa mpa ná Simiyon e mà pa ŋkan pi á.

²⁴Maa pi lèŋɛ Yusufu bage e, maa lwòhò kan pi à pi tooyi jyé, maa yalyîre kan pi dùfaanji'á. ²⁵Pi à pa ná bùyeyi yaayi njemu i Yusufu mɛɛ na ke, ka pi i yire bégel'a yaha, na u sigili canvwuge na. Yi mpyi a jwo pi á na pi ná Yusufu sí n-pa lyî siŋcyan u pyenge e.

²⁶Yusufu à pa tɛni ndemu i ke, ka pi i yire yaayi kan u á, maa niŋkure sín u taan, maa fwù kan u á sèl'e. ²⁷Ka Yusufu si pi yíbe «Yii à cùŋò la? Yii tuŋi kyaa yii à jwo na u à lye

ke, u à cùuŋɔ la? U saha na nyɛ nyii na la?»²⁸ Ka pi i u pyi «Mu bilinaŋi u nyɛ wuu tuŋi ke, u nyɛ nyii na, u à cùuŋɔ.» Ka pi i núr'a niŋkure sín Yusufu taan, maa u shéere.

²⁹ Tèni i Yusufu à u jiriŋwɔrɔŋɛŋi Benzhama nya ke, maa jwo «Yii cɔɔŋi kyaa yii à jwo ke, uru u nyɛ ŋge la?» Ka pi i jwo «Uru wi.» Ka Yusufu si jwo Benzhama á «Mii jyaŋi, Kile u jwó le ma á.»³⁰ Ka Benzhama nyaŋi funntange si Yusufu ta fo mà mɛsuu tîrige u funŋ'i. Ka u u fyâl'a jyè u baashɔnge e, maa mɛɛ sú.

³¹ Puru jwɔhɔ na, u à u yyahe jyé, maa fworo u baashɔnge e. Mɛɛsuuni lage saha mpyi u na, ŋka u à jà a cù uye na. Maa jwo u báarapyiibil'á na pi a ma ná yalyîre e.³² Ka pi i Yusufu njyìŋi wwû uye kanni na, maa u sɔŋɛbii wuŋi wwû uye kanni na. Misira shiinbii pi mpyi ná pi e ke, maa pire wuŋi wwû uye kanni na, naha na ye Misira shiinbii mpyi na jɛɛg'a lyî ná *Eburu shiinbil'e mɛ. Mà tàanna ná pi Kile kuni i, lire nyɛ a tii mɛ.³³ Ka pi i Yusufu sɔŋɛbii tìŋe u yyaha na, lyega lyega, mà lwó niŋjyɛŋi na mà kàre nimbilèni na. Ka pi kàkyanhala wuubii si wá na piye wíi.³⁴ Yalyîre ti mpyi Yusufu taan ke, ka u u tire tà kan pi á. Maa pi sanmpii nàzhanŋi fiigii kaŋkuro kan Benzhama á. Ka pi i lyî maa bya, maa mùguro ná Yusufu i.

44

Yusufu à u yyahawuubii kàanmucya a wí sahanŋi.

¹ Nyɛ puru jwɔhɔ na, Yusufu à yi jwo u báarapyiibii nùŋufooŋ'á «Mpii shiinbii bɔrigii nî nî sùmaŋi na, pi fânhe sí n-jà ŋgemu na ke, uru kan pi á. Maa pi puni wyéŋɛŋi taha taha sùmaŋi na pi bɔrigil'e.² Maa nta a mii wyèrefyiŋi fùŋɔcwokwuuni le pi puni nimbilèni boni i, u wyéŋɛŋi juŋ'i.» Nyɛ bà Yusufu à yi jwo mɛ, ka báarapyiibii nùŋufooŋi si li pyi amuni.

³ Nyèg'à múgo ke, ka pi i kuni kan *Yakuba jyaabil'á. Ka pi i pi tugure taha pi dùfaanyi juŋ'i mà kàre.⁴ Pi à fworo kànhe e ke, mà pi ta pi sàha ŋkwɔ a laaga wwû mɛ, ka Yusufu si u báarapyiibii nùŋufooŋi yyere, maa yi jwo u á na u yîr'a taha pi fye e wahawaha, na u aha nɔ pi na, u u yi jwo pi á «Naha na yii à kacenni fwooni tò ná kapiini i ye? ⁵ Ta yii nyɛ a mii nùŋufooŋi fùŋɔcwokwuuni lwó mɛ, ná nde e u maha cɛere pyi ke? Yii à kapii nimbwoo pyi amɛ dɛ!»

⁶ Nyɛ báarapyiibii nùŋufooŋ'á pi kòr'a ta ke, maa yi jwo pi á amuni.⁷ Ka pi i u pyi «Wuu nùŋufooŋi, naha na mu na puru jwumpe shiŋi yu ye? Kile u wuu shwɔ lire kani shiŋi na.⁸ Wyéŋɛŋi wuu à nya wuu bɔrigil'e ke, wuu nyɛ a yîri ná u e *Kana kîni i mà pa ŋkan mu á mà? Di wuu sí n-pyi si wyèrefyin, lire nyɛ mɛ sɛɛn yu mu nùŋufooŋi bage e ye? ⁹ Nyɛ nde fùŋɔcwokwuuni ká nyɛ wuu shin maha shin juŋ'i ke, yii urufoo bò, wuu sanmpii sí n-pyi yii bilii.»¹⁰ Ka báarapyiibii nùŋufooŋi si jwo «Nyɛ nje yii à jwo ke, mii à jɛɛ, ŋka fùŋɔcwokwuuni ká nta shinŋi ŋgemu juŋ'i ke, urufoo u sí n-pyi mii biliwe, yaaga sî n-pyi yii sanmpii na mɛ.»

¹¹ Ka pi puni si ntíl'a pi bɔrigii tîrige, maa cyi múgo.¹² Ka báarapyiibii nùŋufooŋi si wá na bɔrigii funŋyi wíi. Maa ku sîi pi puni niŋjyɛŋi na, mà pa ŋkwɔ nimbilèni na. Ka fùŋɔcwokwuuni si sà nta Benzhama boni i.¹³ L'à pyi amuni ke, ka li i tatèŋge fô pi na fo pi na pi vaaŋntjyɛ cwuun. Maa núr'a pi tugure taha dùfaanyi na, maa nùru kànhe e.

Zhuda à Yusufu jáare Benzhama kyaa na

¹⁴ Ka *Zhuda ná u sɔŋɛbii si ŋkàre Yusufu pyɛnge e, mà sà u ta wani sahanŋi, maa niŋkure sín u taan maa u shéere.¹⁵ Ka u u jwo pi á «Naha kafiile yii à pyi amɛ ye? Yii nyɛ a cè na mii shiŋi maha kaŋwɔhɔni naa mà?»¹⁶ Ka Zhuda si jwo «Wuu nùŋufooŋi, naha wuu sí n-jwo bɛ? Jwumɔ sàha nyɛ wuu á mɛ, di wuu sí wuye shwɔ n-jwo nde kani na ye? Kile à wuu jwɔhɔ múgo wuu kapyiŋkil'e. Nume, wuu mpyi wuu à pyi wuu nùŋufooŋi bilii, wuu ná ŋge u boni i fùŋɔcwokwuun'à nya ke.»¹⁷ Ka Yusufu si jwo: «Kile u na shwɔ nde kani shiŋi mpyiŋi na. Mii fùŋɔcwokwuun'à nya ŋgemu u bor'e ke, uru kanni, u sí n-pyi mii biliwe. Yii sanmpii pi ke, yaaga nyɛ mii ná yii shwɔhɔl'e mɛ. Yii a sî yii tuŋi yyé.»

¹⁸ Ka Zhuda si file Yusufu na, maa yi jwo u á: «Mii nùŋufooŋi, maye sanŋa yaha, maa ma bilinaŋi yaha u jwo ná mu i. Ma hà lùuni yîrige na taan me. Sèenji na, mu ná saanŋi Faron tayîrige nye ninŋin fanhe e. ¹⁹ Mii nùŋufooŋi, wuu paŋcyiini naha, mu u ná wuu yîbe na wuu tuŋi saha na nye wani la? Na còŋfooŋi wabere na nye wuu á la? ²⁰ Ka wuu u mu pyi na wuu tuŋi na nye wani, u à lye, na wuu còŋŋi wà na nye wani mú, wuu tuŋ'à uru si, mà u ta u à lye sèl'e mà kwò. Yyahafoo ná mpyi uru ŋge còŋŋ'á mú, ŋka ur'à kwù, pi shuunniŋi mpyi jiriŋwòŋe. Nye còŋfooŋi kanni u nye wani nume, u kyal'à táan wuu tuŋ'á sèl'e. ²¹ Mu à jwo na wuu a ma ná u e mu yyére, bà mu si mpyi si u nya me. ²² Ka wuu u mu pyi na pyàŋi sè n-jà n-yîri u tuŋi taan me. Lire ká mpyi, tufooŋi sí n-kwù. ²³ Ka mu u jwo wuu á na, wuu còŋŋi ká mpyi u nye a pa me, na mu saha sè wuu cumu leme jwo me.

²⁴ Tèni i wuu à nùr'a kàre wuu tuŋi yyére ke, ka wuu u mu jwumpe ninjwumpe taha u á. ²⁵ Canŋke wuu tuŋ'à jwo na wuu nùr'a pa sùmaŋi wà shwò ke, ²⁶ wuu à yi jwo u á, na wuu sè n-jà n-pa ná wuu còŋŋi nye ná wuu e me, naha na ye *Misira nàŋ'à jwo na, wuu còŋŋi ká mpyi u nye ná wuu e me, uru sè wuu cumu leme jwo me. ²⁷ Mu bilinaŋi, wuu tuŋ'à jwo «Yii à cè na mii cwoŋi Araseli à pùnampyire shuunni si mii á, ²⁸ ninŋin à wil'a fô, mii na sòŋŋi sige yaage kà ku si nta k'à uru cù. ²⁹ Yii aha mpa ŋge lwó mú, yaaga ká u ta wani, yii sí mii ninjyewòŋi yaha mii u kwù nàvunŋe e.»

³⁰ Nye nume wuu aha nùr'a kàre mu bilinaŋi, wuu tuŋi yyére, mà li ta pyàŋi u nye u karigii puni ke, uru nye ná wuu e me, ³¹ nàvunŋe sí u ninjyewòŋi bò. Lire tèni i, wuu pi nye mu bilibii ke, wuu pi sí n-pyi lire nùŋke. ³² Mii nùŋufooŋi, mii u à jwo na mii sí n-yyére ná pyàŋi nùŋò karigii puni i. Mii aha mpyi mii nye a nùru ná u e u tuŋi yyére me, lire tèni i, mii jcége wuu, u sí n-pyi tèrigii puni i u yyahe taan. ³³ Lire kurugo, mii nùŋufooŋi, maye sanŋa yaha, maa na yaha si ŋkwôro naha pyàŋi cyaga, si mpyi mu biliwe, maa pyàŋi yaha u a sè ná u yyahafeebil'e pyenge. ³⁴ Di mii sí n-kàre n-jwo na tuŋi yyére mà li ta pyàŋi nye ná mii i mà ye? Ei! Mii sè n-jà n-kàre zà na tuŋi kyaaga wuŋi nya me!»

45

Yusufu à uye cyêe u sùŋeebii na

¹ Nye *Zhuda à kwò puru jwumpe na ke, Yusufu nye a jà a cù uye na sùpyire shwòhòl'e me, ka u u sèe maa jwo sùpyire puni ti fwooro bage e. Tèni i Yusufu à uye cyêe u sùŋeebii na ke, sùpyanji wabere mpyi ná pi e me. ² Yusufu à mee sú, fo *Misira shiinbii pi mpyi ntaani na ke, pir'à u meeni lógo, ka pure jwumpe si nò Faron pyenge.

³ Ka Yusufu si yi jwo u sùŋeebil'á «Mii u nye Yusufu! Mii tuŋi saha na nye shì na la?» ka pi i fyá fo pi nye a jà a u jwò shwò me. ⁴ Ka u u yi jwo pi á lùtaan na «Yii file na na.» Pi à file u na ke, ka u u jwo «Mii u nye yii sùŋeeŋi Yusufu, ŋge yii à pére cwòhòmpil'á pi i ŋkège Misira e ke. ⁵ Yii wà nye a yaa u funŋke pen u u uye la wwù na yii à mii pére naha me. Kile u à mii tùugo naha yii yyaha na, bà mii si mpyi si sùpyire tà shwò kwùŋi na me. ⁶ Katege yee shuunni cyi nye jcyii kini i. Nye faanji saha sè n-jà n-pyi me, sùmaŋi mú sè n-kwòŋ me, fo yee kanŋkuro ká ntòro sahanŋi ⁷ Kile u à mii tùugo yii yyaha na naha, bà yii tùluge si mpyi si ŋkwôro nùŋke na si nyaha me. ⁸ Yii bà pi à mii tun naha me, Kile yabilinji wi. U à mii tìŋe naha, maa mii pyi Faron kacwònròŋi ninjcyiinji, maa mii yaha u bage puni nùŋke na, maa mii pyi Misira kini puni nùŋufembwòhe.

⁹ Nye yii a fyâa, yii a sè mii tuŋi yyére, yii i sà yi jwo u á na u jyanji Yusufu à jwo na Kile à uru pyi Misira kini puni nùŋufooŋi. Na u a fyâa, u a ma naha uru yyére. ¹⁰ Na u sí n-pa n-tèen uru taan Gozheni i, u ná u pyiibii ná u nampyi, ná u yatòre ná u cyeyaayi puni. ¹¹ Na uru sí n-pa yalyîre kan u á, naha na ye katege sí n-pyi yee kanŋkuro funŋ'i sahanŋi. U aha mpa naha u ná u pyenge shiinbii ná u yatòre sè n-fô yaag'e me. ¹² Yii yabilimpji nyii wà li na, mii kàntugo wuŋi Benzhami yabilinji nyii nye li na, na mii Yusufu u nye na yu ná yii e. ¹³ Pèente ti nye mii i naha Misira kini i ke, ná yii yabilimpji mu à ndemu

ɲya ke, yii a sɪ, yii sà li jwo mii tuŋ'á. Lire kàntugo, yii i nta, yii a ma ná na tuŋi i naha fwɔfwɔ.»

¹⁴Ŋye Yusufu à puru jwo ke, maa cyeyi mígine u cɔɔnɲi Benzhamá yacige e maa mɛɛ sù, ka Benzhamá mú si u wuyi mígine Yusufu yacige e, maa mɛɛ sù. ¹⁵Ka Yusufu mɛɛsuwunɲi si u cyeyi mígine u yyahawuubii puni niŋkin niŋkin yacyi'e. Ka pi i nta a jwo ná u e.

Farɔn à Yakuba yyere na u pa ntɛɛn Misira kɪni i

¹⁶Ŋye tɛni i Yusufu sɪɲɛɛbii mpaŋ'à nɔ Farɔn ná u kɪni yyaha yyére shiinbii na ke, ka lire si ntáan pi e. ¹⁷Ka Farɔn si Yusufu yyere, maa yi jwo u á «Yi jwo ma sɪɲɛɛbil'á na pi pi dùfaanyi tugo sùmaŋi na, pi núru pi a sɪ *Kana kɪni i. ¹⁸Na pi aha nɔ wani, pi pi tuŋi ná pi pyenge shiinbii puni lwó, pi a ma, pi pa ntɛɛn naha na taan. Mii sí *Misira kɪni tacenɲke kà kan pi á. Pi sí n-pa a kɪni njyɲi niŋcenɲi lyí.» ¹⁹Maa jwo Yusufu á sahaŋki «Yi jwo ma sɪɲɛɛbil'á na mii à jwo pi shɔnyi wòtorobii pii lwó naha Misira e, pi i sà pi pyiibii ná pi cyeebii ná pi tuŋi lwó, pi a ma. ²⁰Pi aha mpyi pi ɲye a jà a pa ná yaayi y'e mɛ, lire kà pi funɲɔ pɛn mɛ, ɲaha na ye Misira kɪni tacenyi puni niŋcenɲke ku sí n-kan pi á.»

²¹Ŋye Farɔn à ndemu jwo ke, ka *Yakuba jyaabii si lire pyi. Ka Yusufu si shɔnyi wòtorobii pii kan pi á, mà tàanna ná Farɔn jwumpe e. Maa njyɲi wà kan pi á na pi a uru lyí kuni na. ²²Maa vāanvɔnyɔ kan pi puni niŋkin niŋkin'á, maa wyèrfyɲi darashii ɲkwuu taanre ná vāanvɔnyɔ kaŋkuro kan Benzhamá á. ²³Maa dùfaanmpeeye ke tugo Misira njyɲi niŋcenɲi na, maa dùfaancyaa ke tugo sùmapyaŋi ná bwúuruŋi ná njyɲi shiŋi wabere na, pi i sà yire puni kan uru tuŋ'á, bà pi si mpyi pi aha ma, pi uru pyi kuni njyɲi mɛ. ²⁴Lire ɲwɔhɔ na, u à kuni kan u sɪɲɛɛbil'á na pi a sɪ. Maa jwo pi á «Yii àha ɲkwɔ ntùn kuni na mà dɛ!»

²⁵Ka pi i yiri Misira e, mà kàr'a sà nɔ Kana kɪni i, pi tuŋi Yakuba yyére. ²⁶Pi à nɔ ke, ka pi i yi jwo pi tuŋ'á «Yusufu na wá shi na! Uru yabilɲi u à tɛɛn Misira kɪni ɲunɲɔ na.» Ka li i Yakuba pāa maa u yákiɲi wurugo fo u à fyāha fyiii, ɲaha na ye u ɲye a dá pi jwumpe na mɛ. ²⁷Ŋka jyafeebil'á pa a Yusufu jwumpe puni yu u á tɛni ndemu i ke, shɔnyi wòtorobii Yusufu mpyi a yaha a pa u talwóge e, ka u u pire ɲya ke, ka u yákiɲi si nta a tɛn. ²⁸Maa jwo «Mii jyaŋi Yusufu na ɲye shi na la? Mii saha ɲye na yaaga caa mà tòro lire na mɛ. Mii kɛɛge zà na nyiini tɛge u na mà jwo mii u kwú ke.»

46

Yakuba kàreŋkanni Misira kɪni i.

¹*Yakuba niŋkariŋi *Misira e, u à kàre ná u cyeyaayi puni i. U à sà nɔ Berisheba e ke, maa sáraya wwú u tuŋi Ishaka u Kileŋi á. ²Ka Kile si uye cyêe u na kuru numpilage e, maa u yyere «Yakuba, Yakuba!» Ka u u jwo «Yo!» ³Ka Kile si jwo «Mii u ɲye Kile, mu tuŋi u Kileŋi. Ma hà raa fyáge si ɲkàre Misira e mɛ, ɲaha na ye mii sí mu tɔluge ɲyaha wani kuru cyage e. ⁴Mii, Kile yabilɲi u sí n-kàre ná mu i Misira e, mii yabilɲi mú u sí n-pa mu yige wani si núru mpa naha. Yusufu yyére, mu sí n-kwú, uru mú u sí mu nyiigii tò.»

⁵Ŋye Yakuba à yiri Berisheba kàhe e. Farɔn mpyi a wòtorobii mpiimu yaha pi sà u lwó ke, ka u jyaabii si u lɛɲe pire wòtorobil'e, ná pi cyeebii ná pi pyiibii. ⁶Maa pi yatɔre mú lwó, ná yaayi puni pi mpyi a ta *Kana kɪni i ke. Ka Yakuba ná u pyenge shiinbii puni si ɲkàre Misira e ⁷Lire pyiŋkanni na Yakuba à kàre Misira kɪni i ná u pyenge shiinbii puni i: u jyaabii, ná u pùceribii, ná u ɲampyire.

Yakuba pyenge shiinbii meyi

⁸Ŋye *Yakuba pyiibii ná u ɲampyire pi à kàre *Misira e ke, pire meyi yi ɲye ɲje. U jyaŋi niŋcyiɲi mege ku ɲye Urubɛn. ⁹Urubɛn jyaabii pi mpyi, Kyanɔki, Palu, Kyezirɔn, ná Karimi. ¹⁰Simiyɔn wuubii pi mpyi Yemuwoli, Yamini, Owadi, Yaken, Zokyari, Shawuli. *Kana shin u mpyi Shawuli nuŋi. ¹¹*Levi wuubii pi mpyi Gerishɔn, Kehati, Merari. ¹²*Zhuda wuubii pi mpyi Eri, Ona, Shela, Perɛzi, ná Yeraki. Ŋka Eri ná Ona mpyi a kwú Kana kɪni i. Perɛsi u jyaabii pi mpyi Kyezirɔn ná Kyamuli. ¹³Isakari wuubii pi mpyi Tola, Puva, Yobo ná Shimirɔn. ¹⁴Zabulɔn wuubii pi mpyi Serɛdi, Elɔn, ná Yalɛli. ¹⁵Tire

pùnampyire Leya à si Yakuba á, mà pi yaha Mesopotami k̀ini i, ná u pworonji Dina. Leya pỳibii ná u nampyire na mpyi shiin beɲjaaga ná ke ná taanre. ¹⁶⁻¹⁸Nye bilicwoɲi Laban mpyi a kan u pworonji Leya á ke, uru mege mpyi Zilipa, u à Gadi ná Asheri si Yakuba á. Gadi jyaabii pi mpyi Sifiyɔn, Kyagi, Shuni, Ezibɔn, Eri, Arɔdi, ná Arɛli. Asheri wuubii pi mpyi Yimina, Yishiva, Yishiwi, Beriya ná pi p̀ucerɛɲi Serakyi. Beriya wuubii pi mpyi Kyɛberi, ná Malikiyeli. Zilipa pỳibii ná nampyire mpyi shiin ke ná baani. ¹⁹Yakuba cwoɲi Araseli u jyaabii mpyi Yusufu ná Benzhama. ²⁰Yusufu à jyaa shuunni ta Misira e, pire pi mpyi Manase ná Efirayimu. U cwoɲi Asanati, u à pire si u á. Asanati na mpyi Potifira pworonji wà. Potifera na mpyi ɔni k̀anhe sáragawwuɲi wà. ²¹Benzhama jyaabii pi mpyi Bela, Bekeri, Ashibeli, Gera, Naamani, Eki, ɔrɔshi, Mupimi, Kwupimi ná Aridi. ²²Araseli pỳibii ná nampyire mpyi shiin ke ná sicyɛere.

²³⁻²⁵Nye bilicwoɲi Laban mpyi a kan u pworonji Araseli á, na u mege mpyi Bila ke, u à Dan ná Nefitali si Yakuba á. Dan jyaɲi u mpyi Kwushima. Nefitali jyaabii pi mpyi Yazeli, ná Guni, Yezeri, ná Shilemu. Zilipa pỳibii ná u nampyire na mpyi shiin baashuunni. ²⁶S̀upyire t'à k̀are Misira e ná Yakuba e ke, u yabiliɲi jyaabii ná u nampyire, pi puni mpyi shiin beetaanre ná baani. U napworibii nye a tòro me.

²⁷Nye jyaa shuunni mú à si Yusufu á Misira e, lire pyɲkanni na, Yakuba ná u shiinbii pun'à b̀e shiin beetaanre ná ke na Misira e.

Yakuba ná u pyenge shiinbil'à nɔ Misira e

²⁸Nye mà jwo *Yakuba u kuni lwó u a ɲk̀eɛge *Misira k̀ini i ke, u à *Zhuda yaha a k̀are uye yyaha na, Yusufu yyere, u sà yi jwo u á na uru wá na ma Misira e, Gozheni k̀uluni i.

²⁹Yusufu à yire lógo ke, ka u u shɔnge ẁotoronji wà b̀egel'a k̀ar'a sà u tuɲi Yakuba ɲ̀uɲɔ b̀e? Gozheni i. U à nɔ u tuɲi na ke, maa u cyeyi míginge u tuɲi yacige e, maa mɛɛ sú s̀èl'e.

³⁰Ka Yakuba si jwo Yusufu á «Numɛ, mii méɛ ká ɲkwú, lire nye a waha mii na me, naha na ye mii à mu nya a kwò, mà cè na mu saha na nye shi na.» ³¹Ka Yusufu si yi jwo u s̀ɲɛebii ná u pyenge shiinbii sanmpil'á «Mii sí sà yi jwo Farɔn á na mii s̀ɲɛebii ná mii tuɲi shiinbii pi mpyi *Kana k̀ini i ke, na pi à pa. ³²Mii sí yi jwo u á na mii shiinbii na nye yatombyii, si yi jwo u á na yii à pa ná yii sikyaabii, ná yii mpàabii, ná yii ǹiyyi, ná yii cyeyaayi puni i. ³³Farɔn ká yii yyere, maa yii ỳbe «Naha báara fiiwe yii na mpyi ye?» ³⁴yii yi jwo u á «Mu bilibii na yatɔore byíi mà lwó pi ǹanɲkocyeere e fo numɛ, wuu ná wuu tiibii pun'à lire pyi.» Lire ká mpyi, u sí yii yaha yii pi t̀ɛɛn Gozheni k̀uluni i, naha na ye mà tàanna ná pi Kile kuni i, Misira shiinbii nye a yaa pi a wwúu kari na ná yatombyiiibil'e me.»

47

Yusufu à u pyenge shiinbii cyêe Farɔn na

¹⁻²Nye Yusufu à k̀are ná u s̀ɲɛebii p̀ii kanɲkure e, maa sà yi jwo Farɔn á «Mii tuɲi ná mii s̀ɲɛebil'à ỳiri *Kana k̀ini i mà pa, ná pi mpàabii, ná sikyaabii, ná ǹiyyi, ná pi cyeyaayi puni i. Pi nye Gozheni k̀uluni i.» U à puru jwo a kwò ke, maa pire s̀ɲɛebii kanɲkuruɲi cyêe u na. ³Ka Farɔn si pi ỳbe «Báaraɲi ɲgire yii na mpyi ye?» Ka pi i u pyi: «Wuu ɲ̀uɲufoonji, wuu na nye yatombyii, wuu tiibii fiige. ⁴Wuu à pa ǹampantɛɛnre na mu k̀ini i. Wuu wuuni i, yalỳire sàha nye wuu yatɔar'á me. Kateg'á p̀e Kana k̀ini i. Wuu yaha wuu u nt̀ɛɛn Gozheni k̀uluni i.»

⁵Ka Farɔn si jwo Yusufu á «Nye ná mu tuɲi ná mu s̀ɲɛebii s'á pa mu yyere, ⁶*Misira k̀ini li nde mu taan, ma tuɲi ná ma s̀ɲɛebii yaha k̀ini tacɛɲyi puni niɲcɛɲke e, Gozheni k̀uluni i. Mu aha p̀ii ta ma c̀inmpyibiil'e mpiimu pi à yatombyiiini cè s̀èl'e ke, maa pire yaha pi a mii yabiliɲi yatɔore náha.»

⁷Ka Yusufu si mpa ná u tuɲi *Yakuba e mà pa ɲcyêe Farɔn na. Ka Yakuba si jwó le Farɔn á. ⁸Farɔn à Yakuba nya u à lye ke, ka u u u yyeegii dáɲi ỳbe. ⁹Ka Yakuba si u pyi: «Mii yyee ɲkuu ná beɲjaaga ná ke u nye niɲjyee, cyire mii à pyi pani na. Mii nye a lye s̀èl'e me, mii t̀iɲi mú s'á waha, mii s̀i n-jà shi nintɔonwɔ ta, na tiibii fiige me.» ¹⁰U à puru jwo ke, maa jwó le Farɔn á sahaɲki, maa nta a k̀are.

¹¹ Ka Yusufu si cyage kà kan u tuŋi ná u sùŋɛbil'á bà Farɔn mpyi a yi jwo mɛ, u à kɪni tacenŋke kà kan pi á, Gozheni kùluni i. ¹² Maa njyi kan pi á mà tàanna ná sùpyire dɔnji i.

Kateg'à nàara Misira e sahanŋi

¹³ Nye njyi yaaga sàha mpyi na ntaa *Misira kɪni puni i mɛ, katege mpyi a nàara sèl'e. Ka Misira ná *Kana kɪrigii sùpyire fàhe si ŋkwò fo mà cwəgo katege cye e. ¹⁴ Ka Yusufu si sùmanŋi pére pi á, maa cyire kɪrigii wyérenŋi puni shwə mà yaha nàfuunŋi tamàrage e Farɔn mɛɛ na.

¹⁵ Misira kɪni ná Kana kɪni wyérenŋ'a pa ŋkwò tɛni ndemu i ke, ka Misira shiinbii si mpa Yusufu yyére maa yi jwo u á «Yalyîre kan wuu á, ma hà wuu yaha katege ku bɔ mɛ. Wyére saha nŋe a sii wuu á mɛ.» ¹⁶ Ka Yusufu si yi jwo pi á «Wyére ká mpyi u nŋe yii á mɛ, yii pa yii yatəore fáa sùmanŋi na.» ¹⁷ Ka pi i wá na ma ná pi yatəore e yyeeni puni i Yusufu yyére. Ka u u wá na pi shɔnyi ná mpàabii ná sikyaabii ná nìyi ná dùfaanyi fáre sùmanŋi na.

¹⁸ Lire yyeen'à pa ŋkwò ke, ka pi i mpa Yusufu yyére sahanŋi, maa yi jwo u á «Wuu jùŋufoonŋi, wuu wyérenŋ'a kwò, wuu à pa ná wuu yatəore puni i mu yyére. Wuu sì li ŋwəhɔ mu na mɛ, yaaga sàha nŋe wuu pi kan mu á ná wuu yabilimpìi ná wuu taare bà mɛ. ¹⁹ Ma hà nŋe wuu yaha wuu kwù ma taan mɛ, wuu taare kà ŋkwòro sùpyiibaa mɛ. Wuu ná wuu taare shwə, yalyîre kan wuu á. Wuu ná wuu taare sí n-pyi Farɔn yahare e. Wuu la nŋe sì ŋkwù si wuu taare yaha sùpyiibaa mɛ, sùma kan wuu á, wuu nùgo. ²⁰ Ka Yusufu si Misira taare puni shwə Farɔn mɛge na, jaha na ye, kateg'a ta Misira shiinbil'e ke, ka pi i pi taare puni pére Farɔn á.

Lire pyinŋanni na taare pun'à pa mpyi Farɔn woro. ²¹ Ka Misira kɪni sùpyire puni si mpa mpyi Farɔn bilii, mà lwó kɪni jùŋke kà na, ma sà fwooro ku sanŋke na. ²² Taare t'à kwòro shwombaa ke, tir'à pyi sàragawwuubii woore. Farɔn mpyi a *saliyanŋi wà tɪŋe sàragawwuubii kurugo, nte u mpyi na ŋkaan pi á ke, tire mpyi a jà na pi jwə caa. Lire l'à pi ta pi nŋe a pi taare pére mɛ.

²³ Ka Yusufu si yi jwo sùpyir'á «Nye numɛ, mii à yii ná yii taare shwə a kan Farɔn á ninjaa. Mii sí sùmashinŋi kan yii á yii nùgo. ²⁴ Ŋka sùmakwəonŋii ká nɔ, yii sí sùmanŋi taa tatáayi kanŋkuro, si taaga ninŋkin kan Farɔn á. U sanŋi sí n-pyi shinŋi, ná yii pyenge shiinbii jwəlyinŋi.

²⁵ Ka pi i Yusufu pyi «Wuu jùŋufoonŋi, mu à wuu shwə katege na. Nye ná mu s'à lire kacenni nimbwoni pyi wuu á, wuu sí n-pyi Farɔn bilii.» ²⁶ Ka Yusufu si to le Misira kɪni i: «Nùŋgwəhɔ maha nùŋgwəhɔ, yii sí yii sùmanŋi nintanŋi taa tatáayi kanŋkuro si taaga ninŋkin kan Farɔn á.» Uru tɔŋi nŋe wani fo ninjaa. Sàragawwuubii u taare kanni t'à kwòro ti nŋe a pyi Farɔn wooro mɛ.

²⁷ Nye lire pyinŋanni na, *Izirayeli shiinbil'à tɛen Gozheni kùluni i, Misira kɪni i. Ka pi cyeyaayi ná pi pyiibii si mpa nyaha.

²⁸ Lire kàntugo, *Yakuba à yyee ke ná baashuunni pyi Misira kɪni i. U shinŋi yyeegii pun'à bê yyee ŋkuu ná beeshuunni ná baashuunni na. ²⁹ U tɛekwùun'à nɔ ke, ka u u u jyanŋi Yusufu yyere, maa yi jwo u á «Kampyi mii kyal'à táan mu á, ma tàange ná ma jwəmefente cyêe na na. Mii aha ŋkwù ma hà na tò Misira e mɛ, mii la nŋe maa ma cyege le na cyiini jwəh'i, maa ŋkâa, na mu sì nŋe mii tò Misira e mɛ. ³⁰ Mii aha ŋkwù, maa na buwunŋi lwó a yige Misira kɪni i, mà sà ntò na tulyeyi tatonŋke e.» Ka Yusufu si jwo ur'à yi lógo, na uru sí li pyi, bà u à yi jwo mɛ. ³¹ Ka Yakuba si jwo «Lire tɛni i, mu sí n-kâa mii á.» Ka Yusufu si ŋkâa. Lire kàntugo, ka Yakuba si ninŋkure sín u yasinninŋke jùŋo yyére, maa Kile pêe.

48

Yakuba à jwó le Yusufu jyaabil'á

¹ Lire kàntugo, ka pi i mpa yi jwo Yusufu á, na u tuŋi *Yakuba nŋe a cùunŋo mɛ. Ka Yusufu ná u jyaabii shuunninŋi, Manase ná Efirayimu, si ŋkàre Yakuba taan. ² Tɛni i y'à jwo Yakuba á na u jyanŋi Yusufu wá na ma u yyére ke, ka u u ŋkàrama a yîr'a tɛen u yasinninŋke na.

³ Yusufu à pa ke, ka u u yi jwo u á «Kile Siŋi Punifol'à uye cyêe mii na Luzi kànhe e, *Kana k̀ini i, maa jwó le mii á. ⁴ Maa jwo mii á «Mii sí pỳi niŋyahamii kan mu á, si mu shiinbii nyaha, si pi pyi sùpyishi niŋyahawa, si nde k̀ini kan mu t̀lug'á, li sí n-pyi pi wuu t̀rigii puni i.» ⁵ Maa núr'a yi jwo Yusufu á «P̀nampyire shuunniŋi mu à ta naha *Misira k̀ini i, mà mii ta mii sàha mpa mu yyéere naha me, Efirayimu ná Manase, pire sí n-pyi mii pyi, bà Uruben ná Simiyon nyé me. ⁶ Ŋka pỳibii mu sí n-ta pire k̀antugo ke, pire sí n-pyi mu yabiliŋi wuu. Pi sí pi ǹantan k̀ooge ta Efirayimu ná Manase cye kurugo. ⁷ Mii na lire pyi Araseli kurugo, nyaha na ye mii niŋjiriŋi Mesopotami k̀ini i, mu nuŋi Araseli à kẁu mii á Kana k̀ini i, Efirata kànhe taan. Ka mii i u t̀o kuru cyage e Efirata kànhe kuni na.» (Efirata kànhe pi maha mpyi Bẽtilehemu nume.)

⁸ Yakuba à Yusufu pỳibii nya ke, ka u u jwo «Mpii pi nyé mp̄ii ye?» ⁹ Ka Yusufu si jwo «Kile à p̀nampyire shuunniŋi ntemu kan mii á naha Misira e ke, tire ti.» Ka Yakuba si jwo «Maye sanŋa yaha, maa pi file na na, bà mii si mpyi si jwó le pi á me.»

¹⁰ Nyé lyage mpyi a Yakuba nyiŋyaani cyéeyé. U sàha mpyi na nyaa na nyúu me. Ka Yusufu si u pỳibii file u na, ka u u pi lwó a taha u tooyi na, maa pi pur'a c̀u. ¹¹ Maa jwo Yusufu á «Mii mpyi a t̀en ná l'e na mii saha sí mu nya me. Ŋka li le, Kile à li yaa mii à mu pỳibii yabilimp̄ii nya.» ¹² Ka Yusufu si u pỳibii láha u tuŋi tooyi na, maa niŋkure sín niŋke na u taan maa yyahe cyígile.

¹³ Lire k̀antugo, maa u jyaŋi Efirayimu yaha u k̀aniŋe cyage na, maa Manase yaha u k̀amene woge na. Maa file ná pi e u tuŋi na, maa Efirayimu yyéereŋe tufooni k̀ameni na, maa Manase yyéereŋe u k̀aniŋke na. ¹⁴ Ŋka u tuŋi Yakuba à u cyeyi para a taha, maa u k̀aniŋe cyage taha Efirayimu niŋke na, mà li ta uru u nyé c̀onfooni, maa u k̀ameni taha yyahafooni Manase woge na. ¹⁵ Maa jwó le Yusufu á maa jwo

«Mii tulyage *Ibirayima ná mii tuŋi Ishaka, pir'à Kileni ŋgemu p̄e ke, uru u jwó le mp̄ii pỳibil'á.

Uru Kileni nyé ná mii i, mà lwó mii canzege na, mà pa bẁon nume na.

¹⁶ Kile Melekeri u à mii shwó kawagii puni na ke,

Uru u jwó le mp̄ii pỳibil'á.

Mpii pỳibii pi mii mege pyi ku kẁoro shi,

Mii tulyage Ibirayima ná mii tuŋi Ishaka mege k̀a mp̄ini me.

Pi t̀luge ku nyaha niŋke na.»

¹⁷ Nyé Yusufu à li nya na u tuŋ'á u k̀aniŋe cyage taha c̀onfooni Efirayimu niŋke na ke, ka li i mpen u e, ka u u tufooni k̀aniŋe cyage láha Efirayimu niŋke na mà taha Manase woge na. ¹⁸ Maa jwo «Baba, mu à wurugo, ŋge u nyé jyafooni niŋcyiŋi ke, uru u niŋke na mu mpyi a yaa mu u ma k̀aniŋe cyage taha.» ¹⁹ Ŋka tufooni nyé a nyé me, maa jwo «Mii jyaŋi, mii à yi c̀e fo mà nyó. Manase u t̀luge mú sí nyaha n-pyi shiŋi wà. U sí n-pyi shinbwo, ŋka u k̀antugo wuŋi sí n-p̄e u na. U c̀onŋi t̀luge sí nyaha n-pyi shi niŋyahawa.» ²⁰ Ka Yakuba si jwó le pi á kuru canŋke, maa jwo «*Izirayeli shiinbii sí raa jwóŋi leni ná yii mege e. Pi sí n-pa a ŋko «Kile u jwó le yii á, bà u à u le Efirayimu ná Manase á me.»» Lire pyiŋkanni na, Yakuba à Efirayimu yaha Manase yyaha na.

²¹ Lire nyóhó na, ka u u yi jwo Yusufu á «Mii à na tashàge byanhara, ŋka Kile sí n-pyi ná yii e. U sí yii pyi yii ǹuru yii tulyeyi k̀ini i, Kana k̀ini i. ²² Mà bàra lire na, mii sí mu k̀ooge nyaha n-t̀oro mu siŋeɛbii sanmp̄ii woge taan. Mii sí Sikemu k̀uluni kan mu á. Mii à kuru shwó Am̄ori shiinbii na, ná na k̀ashikw̄onnyóoni ná sintaage e.

49

Yakuba à ǹumpanŋa jwumpe jwo mà yyaha tíi ná u pỳibil'e

¹ Lire k̀antugo, ka *Yakuba si u jyaabii yyere maa jwo: «Yii a ma, yii i mpa bínni na taan, karigii nimp̄ankii cyi sí nò yii na ke, mii sí cyire jwo yii á. ² Yakuba jyaabii, yii a ma yii i mpa bínni, yii lógo yii tuŋi *Izirayeli* nyó na.

* 49:2 Yakuba mege k̀a ku nyé Izirayeli

³ Uruben, mu u nyɛ mii jyaŋi niŋcyiŋi,
 Mu u nyɛ mii nànte yaage, mii à mu si mà mii ta nàŋjiwe.
 Pèente mu à ta ke, tir'a fànha tò mu sɔ̀ɛɛbii sanmpii woore na.
 Fànhe ku nyɛ mu i ke, kur'à nyaha mu sɔ̀ɛɛbii sanmpii woge na.
⁴ Ŋka mu na nyɛ mu à jwo lwɔ̀hɔ ŋkemu k'à dùgo jɪ́ a fwo ro na fwu ke, mu tɛɛnm'à pɛn.
 Mu à dùgo ma tuŋi yasínniŋke juŋ'i, maa wwò ná ma tuŋi cwoŋi w'e.
 Lire kurugo, mu saha sì yyaha yyereŋi ta mɛ

⁵ Simiyɔn ná *Levi kapyiŋkii nyɛ niŋkin,
 pi maha pi kàshikwɔ̀nɔ̀wɔ̀hɔgii lwúu marii kakyaare pyi.
⁶ Mii nyɛ a sìi ná pi e pi ŋgwòŋi i mɛ
 Pi kapyiŋkii mú sí nyɛ a táan mii á mɛ
 Ŋaha kurugo ye mà pi lùyiriwuubii yaha, pi à sùpyire tà bò, pi pege kurugo.
 Mà pi yaha bàhage na, pi à nùpyahii cyi sirakapanya *kwò̀n.
⁷ Mii à pi láŋa pi lùyirini kurugo, ŋaha na ye lùyirini l'à pi wà lire kapiini mpyiŋi na.
 Mii à pi láŋa pi lùyirintoroni kurugo, ŋaha na ye lùyirintoroni l'à pi wà lire kapiini mpyiŋi
 na
 Mii sí pi tùluyi pyi yi láha yiye na Izirayeli k̀ini i,
 Yi sí n-tɛɛn n-tɛɛn yiye Yakuba k̀ini† puni yyaha kurugo.

⁸ *Zhuda, mu sɔ̀ɛɛbii sí raa mu p̀ere,
 mu sí ma cyege taha ma zàmpɛɛnbii kaŋɛkwuunni na,
 mu sɔ̀ɛɛbii sí raa niŋkure sínni mu á.
⁹ Mii jyaŋi, Zhuda, mu na nyɛ mu à jwo cànraga
 ku maha sà ŋaare maa sige yaare tà cù a kyà,
 maa nùr'a pa sínni, maa tooyi sànhana.
 Mà ku yaha tasínage e, jofoo u sí jɛɛ n-jwo na uru sí ku k̀òrɔ n-ỳirige ye?
¹⁰ *Saanre k̀abiini sì n-fwo ro Zhuda pyɛnge e mɛ,
 j̀uŋufente k̀abiini sí n-kwò̀ro u t̀uluge cye e,
 *supyishiŋi sanŋi sí raa làampuŋi kaan u á,
 si ŋkúu u á.

¹¹ Zhuda, mu *ɛɛɛɛn cikɔ̀oge sí jwo sèe sèl'e,
 fo si mpyi mu m̀ɛɛ ká dùfaanŋke pwo k'e, lire sì yaaga k̀ɛɛge mɛ.
 Mu sí raa ma v̀aanntinŋke jyí ɛɛɛɛnŋi lwòh'e
 s'a ma v̀aanntinmbwòhe jyí ɛɛɛɛnŋi sinmpe e.
¹² Mu jyiigii sí raa jɪ́ ɛɛɛɛnŋi lwòhe cye kurugo,
 ǹujirimpe sí mu ŋkyaanŋagii pyi cyi f̀iniŋɛ.

¹³ Zabulon tatɛ̀nge sí n-pyi suumpe lwòhe jwoɔge na,
 batoo nimbwoo sí raa yyereli kuru cyage e,
 mu k̀ini sí n-k̀are sà nɔ̀ fo Sidon k̀anha na.

¹⁴ Isakari fàn'h'à nyaha dùfaanŋa fiige,
 u tatɛ̀ng'à bɛ yatɔ̀ore tabyige na,
¹⁵ u à tatɛ̀nge jya k'à jwo,
 k̀ini mú s'à táan ke,
 ka u u wá na báaranŋi niŋganŋi pyi
 mu à jwo biliwe.

¹⁶ Dan sí u k̀ini shiinbii shwɔ u zàmpɛɛnbii na,
 Izirayeli t̀uluyi sanŋyi fiige.

† 49:7 Yakuba k̀ini ná Izirayeli k̀ini nyɛ niŋkin

¹⁷ U na nyε mu à jwo wwò ngemu u à sínni kuni i ke,
mu à jwo màcwòn kuŋcwøre e,
u maha shònyi nòni tooyi na, shòndugubil'a sì wá na jcwò.

¹⁸ Kafoonji Kile, mii à tèn ná l'e na mu sí mii shwò.

¹⁹ Gadi wi ke, kakuumpyiibii pìi sí n-pa n-cwo u na, si u tun.
ŋka u sí pi kòrò n-caala.

²⁰ Asheri wi ke, yafaayi sí raa jwòge u kìni i.
Saanbii njyìni nijcènnji sí raa ntaa l'e.

²¹ Nefitali na nyε mu à jwo cèŋε, ŋkemu ku nyε kuy'á ke, ku maha cèmpyire nisínante
sini.

²² Yusufu fành'à nyaha mu à jwo sige dùfaanŋa ku nyε lwòhò jwò na;
mu à jwo sige dùfaanmbile kafaawaga juŋ'i.

²³ Sintaayifeebil'à taha u fye e,
maa u jwò ná tàanbil'e, maa u kànha sèl'e.

²⁴ ŋka u sintaag'à kwòro u cye e,
Yakuba u Kilerji Siŋifol'à fànha kan u cyey'á.
Uru Kilerji u nyε Izirayeli kàanmucyafoonji,
uru mú u nyε Izirayeli taŋwòhòge.

²⁵ Mu tuŋi u Kilerji u sí mu tège,
Kile Siŋi Punifoo u sí jwó le mu á,
si nìnyiiŋi zànhe kan mu á,
si jwó le mu á,
si nìŋke lùbilibii kan mu á,
si mu pyiibii pyi pi nyaha;
si mu yatòre pyi ti púgo.

²⁶ Jwóobii Kile à le mu tuŋ'á ke,
pir'à fànha tò nanyi nijjeyi yacenyi na,
Kile u jwó le Yusufu á amuni,
Kile u jwó le u á,
uru ngemu u nyε u cìnmpyiibii jùŋò na ke.

²⁷ Benzhama na nyε mu à jwo sige pwun katege wu.
Nyège na, u maha sige yaare tà cù a kyà,
yàkòŋke u maha tà táa táa u pyiibii na.»

²⁸ Nyε Izirayeli tùluyi ke ná shuunnij'á fworò mpìi shiin ke ná shuunnijì i. Pi tuŋi
Yakuba jwumpe nizanmpe pu mpyi mpe mà yyaha tí ná pi puni niŋkin niŋkinjì i, wà ná
wà wumò nyε a pyi niŋkin mε.

Yakuba kwùŋi kani

²⁹ Nyε lire kàntugo, ka *Yakuba si yi jwo a waha u jyaabil'á na: «Mii aha bú ŋkwù, yii i
sà na tò na tulyeyi tatoŋke e, nanyige ku nyε Kyiti shinŋi Efiròn kerεge e ke, wani yii sí
n-sà mii tò na tulyeyi taan. ³⁰ Kuru nanyige na nyε Makipela kerεge e, Mamire cyage e,
*Kana kìni i. *Ibirayima u à kuru cyage shwò Kyiti tùluge shinŋi Efuròn á, mà pyi u kwùu
tatòŋò. ³¹ Wani Ibirayima ná u cwoŋi Sara, ná Ishaka ná u cwoŋi Erebeke à tò, wani mii
à na cwoŋi Leya tò mú. ³² Kuru kerεge ná nanyige ku nyε k'e ke, yire pun'à shwò Kyiti
shiinbil'á.»

³³ Nyε Yakuba à puru jwumpe jwo a kwò u jyaabil'á ke, maa tooyi dùrugo yasínninŋe
na, maa sínni, ka u múnaani si fworò u e.

50

¹ Tèni i Yusufu à cè na u tuŋ'á kwû ke, ka u u yyahe bûru u woge na, maa mɛɛ sú.

² U à kwò mɛɛsuni na ke, maa u wyempiiibii pyi pi à u tuŋi buwuŋi yal'a yaa ná nùguntangayaayi i mà yaha. ³ Ka pi i ŋkwôro u njaanji na fo mà sà nta canmpyaa beeshuunni, naha na ye *Misira kîni làda u mpyi ure. Ka Misira shiinbii si yameeni sú fo canmpyaa beetaanre ná ke. ⁴ Cyire canmpyaaagil'à fûnŋo ke, ka Yusufu si yi jwo Faron fyènwòhòshiinbil'á «Kampyi sèe wi, mii kyal'à táan yii á, yii na pwòhò yii sà yi jwo Faron á, ⁵ na mà mii tuŋi yaha u sàha ŋkwû mɛ, u à yi jwo mii á na uru ká ŋkwû, mii i sà uru tò u fanŋke nintùgoge e *Kana kîni i, mii s'à kâa u á na mii sí li pyi. Lire kurugo, mii la nyɛ si sà na tuŋi tò si láha nûru mpa.» ⁶ Nyɛ puru jwump'à nò Faron na ke, ka u u yi jwo Yusufu á «Sà ma tuŋi tò Kana kîni i, maa nûru, naha na ye mu à kâa mà kwò u á na mu sí lire pyi.» ⁷ Yusufu niŋkàriŋi ná u tuŋi buwuŋi i, Faron kîni nùŋufeebii pun'á sà u tùugo, Faron nàŋkolyeebii ná Misira kîni nàŋkolyeebii sanmpii puni, ⁸ ná Yusufu pyenge shiinbii puni, ná u sɛŋɛbii, ná u tuŋi pyenge shiinbii puni. Pyiibii ná yatòore kanni t'à kwôro Gozheni kùluni i, Misira kîni i. ⁹ Shònyi wòtorobii ná shòndugubii mú na mpyi ná pi e. Sùpyinyahara ti mpyi tiye fye e na ŋkèɛge.

¹⁰ Tafafyinge ku nyɛ Zhuruden banji kàntugo, ná ku mege nyɛ Atadi ke, pi à nò wani maa yameeni sú, maa kwuuyi wà sèl'e. Canmpyaa baashuunni pi à pyi kuru kwùge na wani. ¹¹ Kana shiinbii pi nyɛ lire kîni i ke, pir'à kuru kwùge pyiŋkanni nya Atadi tafafyinge e ke, maa jwo «Ŋke à pyi kwùbwòhò Misira shiinbil'á de!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mege le na *Abeli Misirayimu, kuru cyage na nyɛ Zhuruden banji kàntugo*

¹² Lire pyiŋkanni na, *Yakuba mpyi a njemu jwo u pyiibil'á u kwùge kyaa na ke, lire pi à pyi. ¹³ Pi à kàre ná u buwuŋi i Kana kîni i. Nangyige ku nyɛ Makipela kɛɛge e ke, mà sà ntò wani. *Ibirayima u mpyi a kuru cyage shwò Kyiti tùluge shinŋi Efiron á, mà yaha kwuutatorò, kuru cyage laage nyɛ a tòn Mamire woge na mɛ. ¹⁴ Yusufu à u tuŋi tò a kwò ke, ka u u núr'a kàre Misira kîni i. U sɛŋɛbii ná shin maha shin u mpyi a kàre ná u e tufoonji tatonke e ke, ka pire puni si núr'a pa Misira e.

Yusufu yyahafeebil'à yàfa cya u á

¹⁵ Nyɛ Yusufu sɛŋɛbil'à li nya na pire tuŋ'á kwû ke, ka pi i jwo: «Yusufu ká yîri wuu kurugo numɛ de! Wuu à kapiini ndemu pyi u na ke, u aha jwo u sí lire fwooni tò wuu na de!» ¹⁶ Ka pi i wà yaha a kàr'a sà yi jwo Yusufu á «Mà jwo mu tuŋi u kwû ke, u mpyi a jwo na ¹⁷ wuu sà jwo ná mu i, wuu u mu jáare, maa náanji maa yàfa ma sɛŋɛbii na, naha na ye pi à kapii pyi mu na.» Ka pi i jwo Yusufu á «Wuu na nyɛ mu tuŋi Kilenji bilii, náanji (maa yàfa*) maa ma sɛŋɛbii kapiini yàfa pi na.» Yusufu à puru jwumpe lógo ke, ka u u mɛɛ sú.

¹⁸ Ka u yyahawuubii si ŋkàr'a sà niŋkure sín u taan, maa jwo «Mu bilibii pi mpai.» ¹⁹ Ka u u pi pyi «Yii àha vyá mɛ, mii u nyɛ Kile la? ²⁰ Yii pi ke, yii la mpyi si kapii pyi mii na, ŋka Kile à li kèɛnŋ'a pyi kacɛnɛ, maa li kàntugo pyi nde niŋjaa, bà sùpyire niŋyahara si mpyi si shwò mɛ. ²¹ Lire e ke, yii àha raa fyáge mɛ, mii sí yii ná yii pyiibii puni le na kaloge jwòh'i.» Maa jwo ná pi e tipoom'i, mà pi zòmpii tiŋɛ.

Yusufu kwùŋi

²² Lire kàntugo, Yusufu ná u cìnmpyiibil'à kwôro *Misira e. Yusufu shìŋi tɛgen'à pyi yee ŋkuu ná ke. ²³ U à u jyanji Efirayimu pyiibii ná u nampyire nya. Nyɛ Manase nampyir'à si ke, ka Yusufu si pire pyi u pyii. Manase nampyire na mpyi Makiri pyii.

²⁴ Canŋka Yusufu à jwo u sɛŋɛbil'á «Li sè mɛ, mii sí n-kwû, ŋka yii i dá li na na Kile sí yii le u kaloge jwòh'i, si yii yige nde kîni i. Kîni jwòmɛeni u à lwó wuu tulyeyi *Ibirayima ná Ishaka ná *Yakuba á ke, u sí n-kàre ná yii e wani.» ²⁵ Lire kàntugo, Yusufu à u sɛŋɛbii pyi «Yii kâa na nyii na, na Kile ká bú yii yige Misira e, yii niŋkàribii, yii sí n-kàre ná mii kaciiyi i.»

* 50:11 Abeli Misirayimu, jwòhò ku nyɛ Misira shiinbii yameeni tasúge.

²⁶Nye Yusufu à pa ŋkwû mà u shìŋi yaha yyee ŋkuu ná ke ke, ka pi i u buwuŋi bégele ná latikol'e mà le keshu funŋ'i mà tò Misira k̀ini i.

Uruti

Elimileki ná u pyenge shiinbil'a kênɛɛ Mwabi kɛni i

¹ Tèni i *Izirayeli fànhe mpyi yukyaabil'a ke, katibwòhò mpyi kɛni i. Lire kurugo, nàɛni wà ná u cwo ná u jyaabii shuunniɛ'a fworò Bètìlehému i, kuru nyɛ *Zhuda kɛni kànhe kà, sà tɛɛnɛ pyi Mwabi kɛni i. ² Nàɛni mɛge na mpyi Elimileki, cɛɛɛni woge sí i mpyi Nahami, pyiibii wuyi sí i mpyi Makulòn ná Kiliyòn. Efirata tùluge wuubii pìi pi, mà yìri Bètìlehému kànhe e, Zhuda kɛni i. Lire tɛɛnni funɛke e Mwabi i, ³ ka Elimileki si ɛkwù, maa Nahami ná u jyaabii yaha. ⁴ Ka pire si Mwabi kɛni cyeebii pìi lèɛɛ, wà mɛge na mpyi Oripa, sanɛni woge sí nyɛ Uruti. Yyee kɛ fiige pi a pyi, ⁵ ka Makulòn ná Kiliyòn si ɛkwù mú. Ka Nahami si ɛkwòro nò ná pyi baa.

Uruti a taha Nahami ɛwòh'i na ɛkèɛge Bètìlehému i.

⁶ Ka Nahami si lógo na Kafoonji Kile na wá u kɛni shiinbii tɛge ná yalyire e. Lire e, ka u u wá na bégele si yìri Mwabi kɛni i, s'a wá u kɛni i ná u napworibii mú shuunni i. ⁷ Ka u u yìri u tateenge e, u ná u napworibii mú shuunni i, mà kuni lwó a núru na ɛkèɛge *Zhuda kɛni i. ⁸ Ka Nahami si yi jwo pi a: «Yii núru, yii a sì yii nɛebii yyére. Tɛgeɛkanni na yii a mii ná niɛkwùubii tɛge ke, Kile u yii tɛge amuni. ⁹ Kile u yyenɛɛke kan yii mú niɛkin niɛkin a, yii nàmbayi i.» Maa tàange fwùu kan pi a, ka pi mú shuunni si mɛɛ le na súu. ¹⁰ Ka pi i u pyi: «Ònhò, wuu sí raa ɛkèɛge ná mu i mu shiinbii yyére.»

¹¹ Ka Nahami si yi jwo pi a: «Mii napworibii, yii núru, yii a sì. Naha kurugo yii sí n-tɛɛn mii yyére yɛ? Mii yyeeɛgil'a nò cyage ɛkemu i ke, mii saha sì n-jà pyi si, mpiimu pi sí n-jà n-pyi yii nàmbaa mɛ. ¹² Yii na yaha naha, yii núru yii a sì yii shiin pyenge, naha na ye mii a lye a kwò, mii saha sì n-jà nàmbaga jyé mɛ. Mii mɛɛ n'a mpyi na sí nò ta niɛjaa, si pùnampyire ta u a, ¹³ yii sì n-jà pire sige fo pi aha lye mɛ. Yii sì n-jà nàmbaabii sanmpii cyé mɛ. Kafoonji Kile a yyefuge yaha mii na, yii s'aha ntaha mii fye e, yii sí n-ta kuru yyefuge e, lire laage sí i nyɛ mii na mɛ.» ¹⁴ Ka pi mú shuunni si myahii le na súu sahanji, ka Oripa si tàange fwùu kan, maa kàntugo wà pi nacwoɛ'a, ka Uruti si ɛcyé, maa yyére u taan.

¹⁵ Ka Nahami si yi jwo u a: «Mu nyii wà ma na yyahafoonji cwoɛni na, u a núru na ɛkèɛge u shiinbii ná u yasunɛy'a. Ma mú u núru u fiige mà sì ma shiinbii pyenge.» ¹⁶ Ka Uruti si yi jwo:

«Ma hà na kárama si nɛjiri ma taan,

s'a ɛkèɛge na shiinbii yyére mɛ.

Cyage maha cyage e mu a kàre ke,

mii mú sí n-kàre wani.

Cyage maha cyage e mu a tɛɛn ke,

mii mú sí n-tɛɛn wani.

Mu shiinbii mú sí n-pyi mii shiinbii,

mu Kileɛni mú sí n-pyi mii Kileɛni.

¹⁷ Mu aha ɛkwù cyage ɛkemu i ke,

kuru cyage e mii sí n-kwù.

Mii sí n-tɛɛn ná mu i,

fo mà sà nò kwùɛni na.

Cyage e mu sí n-tò ke,

wani mii mú sí n-tò.

Lire ká mpyi li nyɛ a pyi mɛ,

Kafoonji u kawaa pyi mii na!»

¹⁸ Nahami a pa ntɛɛn ná l'e na Uruti na sí n-sii n-kàre ná u e ke, ka u u puru jwumpe yyéɛɛ. ¹⁹ Ka pi mú shuunni si ɛkàre Bètìlehému i. Pi a nò Bètìlehému i ke, ka li i kànhe shiinbii puni kàkyanhala, ka cyeebii si jwo: «Ei! Nahami u nyɛ amɛ la?» ²⁰ Ka Nahami si jwo: «Yii àhà núru na yyere Nahami mɛ (Nahami ɛwòhe nyɛ nùntangafoo), yii a na yire

Mara (Mara jwòhe sí jnye nùmpengefoo), jaha na ye Kafoonji Siŋi Punifoo la mii lùbyage pyi wεεge lwòhò mii shìŋi funŋke e. ²¹ Mii niŋkariŋi cyeyi mpyi a jî, Kile s'a mii pyi mii a nùru ná cyenŋaayi i. Yii àha zii nùru na yyere Nahami mε. Kafoonji Siŋi Punifoo u jnye kani jyafoo ná li cévoo ke, uru u a pònŋi nò mii na.»

²² Lire pyiŋkanni na, Nahami a nùr'a pa, mà yîri Mwabi kîni i, ná u napworoŋi Uruti i, u jnye Mwabi kîni shin ke. Pi tèepani Bètílehému i, lir'a bê ná sùmakwòŋgil'e.

2

Uruti a báare Bwazi kerεge e

¹ Nye Nahami pooŋi Elimileki pyenge shin maa mpyi u cévoo, ur'a pyi wani. U mεge na mpyi Bwazi, maa mpyi yaara ná mεgefoo.

² Canŋka, Mwabi Uruti a yi jwo Nahami a: «Mii kεεge sige e. ŋgemu ká bú sà mii jùŋaara ta ke, mii sí sà sùma fùgo urufoo fye e. Ka Nahami si jwo: «Ta sì, mii pworoŋi.»

³ Ka Uruti si yîri, maa ŋkàr'a sà sùmaŋi kòoge fùru sùmakwòŋbii fye e. U jùntancyage k'a pa mpyi, u a sà bê ná Bwazi kerεge e, Elimileki pyenge shinŋi wà.

⁴ Canŋk'a ta ku nò cyage e ke, ka Bwazi si yîri Bètílehému i mà nò wani, maa pi shéere, maa jwo: «Kile u pyi ná yii e.» Ka pi i u jwò shwò: «Kile u jwó le ma a.» ⁵ Ka Bwazi si sùmakwòŋbii jùŋufooŋi yíbe na: «Jofoo wu u jnye nde cibileni ye?» ⁶ Ka u u jwò shwò mà jwo: «Mwabi kîni cibileni l'a pa ná Nahami i mà yîri Mwabi i ke, lire li. ⁷ U a kuni cya mii a, si ntaha sùmakwòŋbii fye e, s'a fùru pi kantugo. Mà lwó jnyege na, u na jnye u tooyi na, numε u a nè na tèen vùŋke e si ŋò.»

⁸ Lire kantugo, ka Bwazi si yi jwo Uruti a na: «Niŋgyiini tège, mii pworoŋi, ma hà nùru jîri naha ŋke kerεge taan, s'a ŋkεεge kabere s'a sùma fùru mε. Ma hà laaga tòn naha na mε, tèen mii sùmakwòŋcyebii taan. ⁹ Ma wí sèl'e, cyage e pi na ntùuli ke, maa ntaha pi fye e. Mii sí yi jwo nàŋjiipyir'a pi àha raa bâhare ná mu i mε. Byage ká ma ta, maa sà bya pi kucwòhil'e. ¹⁰ Ka Uruti si niŋkure sín, maa yyahe cyígile, maa jwo: «Mii na jnye nàmpòŋò, ka jaha sí mu pyi mu a mii jaare ta ye?» ¹¹ Ka Bwazi si u jwò shwò: «Nde mu a pyi ma nacwoŋ'a, mu pooŋi ŋkwòŋi kantugo ke, pi a li jwo mii a. Mà bàre lire na, mu a yîri ma tuŋi ná ma nuŋi taan ma tasege e, maa mpa ntèen kîni labere ná sùpyishiŋi w'e, ŋgemu u jnye mu jnye a pyi a u cè a lye mε. ¹² Nde mu a pyi ke, Kile u ma sàra lire na. Kafoonji, *Izrayeli Kileŋi ŋge fukanyi jwòh'i mu a maye jwòhò ke, u ma kan sè sèl'e.»

¹³ Ka Uruti si jwo: «Kàfoonji Bwazi, mu a sùpygire pyi ná mii i. Mu a màban le mii i, maa lùtaanjwumbo jwo ná mii i, mà li ta, mii bá jnye mu bilicwoŋi wà kwò mε.»

¹⁴ Tèelyiin'a nò ke, ka Bwazi si Uruti yyere u pa lyî ná pire e, maa bwúurukwòŋga kan, u a nígini cyenge e, u a lyî. Uruti a pa ntèen sùmakwòŋbii taan, ka Bwazi si u kan sùmakaaga na. Ka u u lyî a tìn fo mà u sanŋi yaha. ¹⁵ Uruti a sà a fwo ro sahaŋki, ka Bwazi si yi jwo u sùmakwòŋbil'a: «Yii u yaha ba, u a yúu niŋkwònyahaŋi i jwònyahama baa.»

¹⁶ Yii a sùmaŋcyahayii yà cyán, ur'a yire bílili. Yii bà sàha yaaga jwo lire na mε. ¹⁷ Ka Uruti si sùmaŋi fùg'a canŋke kwò Bwazi kerεge e. Yàkoŋke, ka u u u nintaŋi bwòŋ mà taha a sàhala jî. ¹⁸ U a yîri sige e mà pa, maa mpa u sùmaŋi nivugutaŋi cyêe u nacwoŋi na. Maa u canŋa lyìge sanŋke wu mà kan u a.

Nahami a Kile metange yyere.

¹⁹ Ka nacwoŋi si u yíbe na: «Taa mu a ŋge sùmaŋi puni fùg'a ta niŋjaa ke? Taa mu a canŋke pyi ke? Kile u jwó le ŋgemu u a jùŋaara ta ma na ke, ur'a.» Ka u u nacwoŋi pyi na ur'a canŋke pyi nàŋi ŋgemu kerεge e ke, na u mεge na jnye Bwazi. ²⁰ Ka Nahami si jwo: «Bwazi mú na jnye wuu byanhama shin, u na jnye wuu kòoge lyìfoonji wà, u sàha ŋkwò u cyege láha wuu jyii wuubii ná niŋkwuubii na mε, Kile u jwó le u a.» ²¹ Ka Uruti si yi jwo u a, na uru ŋge nàŋi bá a jwo, na uru u ntèen u kerεge e sùmakwòŋbii kantugo, fo uru sùmaŋi ká *kwòŋ a kwò. ²² Ka Nahami si yi jwo Uruti jyii na sahaŋki, na lire nde a táan ur'e, jaha na ye u aha ŋkàre wabere u kerεge e, u sí n-jà yyefugo ta wani. ²³ Ka Uruti si

ntèen Bwazi kerege e ná u sùmakwònbil'e, fo ka pi i sà sùmaŋi kùuyi puni kwòn mà kwò. Lire tènì i, u mpyi na shùun nacwoŋi yyére.

3

Uruti a kàre Bwazi sùmaŋi fyiini na.

¹ Canŋka, Nahami a jwo Uruti a: «Mii pwoŋi, mii sí mu le nàmbage e, bà mu si mpyi sà fèremè ná yyeŋiŋe ta mɛ. ² Ŋge nàŋi, Bwazi u mpyi a mu yaha mu u sùmaŋi fùru u báarapyiibii jwòh'i ke, mu a li cè wuu byanhamu shin u jye u wi. Ŋke numpilage e, u sí n-sà u sùmaŋi pyàŋi wwû fyiini na. ³ Lire tènì i, mu a yaa mu u wili, maa ntìri, maa ma vànŋyi nisinaŋyi lwó a le, maraa sù fyiini na. Ŋka ma hà u yaha u ma cè mà u ta u sàha ŋkwò a lyî maa bya a kwò mɛ. ⁴ Mu aha shà, mu sí n-sà wii u tasínage e, cyage e u na uye ŋóni ke, maa wii u tooyi yyére, maa vànntoŋi yîrige, mu sí tasínage ta, maa sínni wani. Nde mu a yaa mu u mpyi ke, u sí lire jwo mu a.» ⁵ Ka Uruti si u jwò shwò na: «Mu aha ndemu jwo mii a ke, mii sí lire pyi.» ⁶ Maa ŋkàre sùmaŋi fyiini na. Bà u nacwoŋ'a yi jwo u a mɛ, ka u u sà ntòro amuni. ⁷ Bwazi a lyî maa bya, u múguro wuŋi, maa ŋkàr'a sà sínni sùmapyaŋi ŋkwùunni taan. Tènì i u a ŋó ke, ka Uruti si mpeel'a file u na, maa tasínaga ta u tooyi yyére, vànntoŋi jwòh'i, maa uye sànhana. ⁸ Numpilag'a lye ke, ka Bwazi si jè, fo na jcyèenni. L'a pàa u e sèl'e, u a yîr'a ceewe ta u a sínni u tooyi yyére. ⁹ Ka u u yîbe: «Jo u jye mu ye?»: «Mii u jye Uruti, mu bilicwoŋi. Mii na li jáare mu a, maa vànŋke cyege kà tò na na, maa na lwó mà le ma màrampe e. Mu na jye wuu pyenge kòolyibil'e.» ¹⁰ Ka Bwazi si yi jwo Uruti a: «Kile u jwó le ma a. Mu a li cyêe sahaŋki ma nacwoŋi pyenge shiinbii na, na mu na jye ceewe niŋcenŋe. Mu numɛ kacenn'a jwò niŋcyiini na, jaha na ye mu jye a jyii yige si nàmbaga lèŋe nàŋjiw'a mɛ, fòŋfofo bàre ntafoo na mɛ. ¹¹ Lire tènì i, mii pwoŋi, ma hà nùru raa fyáge mɛ, mu aha yaaga maha yaaga cya, mii sí lire pyi mu a, jaha na ye ŋke kànhe shiinbii pun'a li cè na mu na jye ceewe niŋcenŋe. ¹² Kuru cyage e, sèe u jye u wi, mii na jye mu pyenge kòolyiŋi wà, ŋka wà a nùr'a mu pyenge shiinbii byanhara mà tòro mii na. ¹³ Numpilage sanŋke pyi naha. Nyège na, mu kyaa ká mpyi u na, u a bú mu lwó, li sí n-pyi kacenne. Ŋka u aha mpyi u jye a li pyi mɛ, mii s'a na jwòmɛeni kan mu a, Kafoŋi Kile jyii wuŋi mege na, mii sí mu lwó. Síni fo jyeŋkwonge. ¹⁴ Ka Uruti si ntèen Bwazi tooyi yyére fo jyeŋkwonge, maa yîri. Bwazi la mpyi wà sù jicè na ŋge ceŋ'a yîri uru yyére fyiini na mɛ. ¹⁵ Ka u u jwo na Uruti u u vànŋke sàha u u ku cù sèl'e. U a ku sàha ke, maa ku cù. Ka Bwazi si sùmaŋi jayjeyeyi baani le k'e, maa u tège, ka u u ku tugo maa nùr'a kàre pyenge. ¹⁶ Uruti a nùr'a pa u nacwoŋi yyére ke, ka uru si u yîbe: «Di y'a tòr'a jwo ye, mii napwoŋi?» Nde Bwazi a pyi u a ke, ka u u jyè yi yyahe e mà jwo, ¹⁷ maa sùmaŋi cyêe mú, maa nùr'a jwo na li jye a mpyi a táan Bwazi a uru cyengayi wuŋi si mpa Nahami yyére mɛ. ¹⁸ Ka Nahami si jwo: «Tèen naha, mii napwoŋi fo wuu aha nde tugo mà nò li tɛgeni na. Ná Bwazi jye a nde kani cwònrò mɛ, u sù taŋŋò ta wuu jyii na mɛ.»

4

Bwazi a Uruti lèŋe nàmbaga na

¹ Ka Bwazi si ŋkàre kànhe bàanni i, maa sà ntèen, koolyiŋi shɛenre u a jwo ke, ka uru si mpa ntùuli, ka Bwazi si u yyere: «Mucyiin pa naha, maa mpa ntèen» ka nàŋi si mpa maa ntèen. ² Ka Bwazi si kànhe yyecwugofebii shiin ke yyere mà pa ntìŋe ná piye e. Tènì i pir'a pa ntèen ke, ³ ka u u yi jwo koolyiŋi jyii na: «Mu a li cè, Nahami, u a yîri Mwabi kini i mà pa, si mpa lwófoo caa wuu cinmpwoŋi Elimeleki kerege na. ⁴ Mii a li ta maa yi jwo mu niŋgyiigii taan, si yi cyêe mu na naha, mpìi pi naha naha ná wuu shiinbii yyecwugofebii pi naha naha ke, pire jyii na. Mu u jye koolyiŋi, kampyi mu sí kerege lwó, maa ku lwó Nahami cye e. Kampyi mu sù ku lwó mɛ, maa yi jwo sí li cè, jaha na ye wà jye mu ná ŋke kerege shwòhòl'e mɛ, mii u a taha mu na.» Ka u u jwo uru sí ku lwó. ⁵ Ka Bwazi si jwo: «Mu aha kerege lwó, mu a yaa u leŋkwucwoŋi Uruti lwó mà pyi ma cwo bà kòoge si mpyi si ŋkwòro kufoŋi niŋkwùŋi pyenge e mɛ.» ⁶ Ka nàŋi

si jwo: «L'aha mpyi amuni, mii a fworò kòoge e, jaha na ye, mii na fyáge mii kòoge kà ñkwò mpîni me. Lire tènì i, Bwazi, mu yabiliñi u ku lwó, sèerji na, mii sî n-jà ku lwó me.»
⁷ Tèecyiini i, *Izirayeli shin n'a mpyi na sí li cyêe na nde kani cyiin na yal'a kwò, u mpyi maha u tanhanke wwû maha kan u shèrefoon'a. Lir'a pyi kalyee Izirayeli a ndemu l'a li cyêe na mbè a pyi nde kani na ke. ⁸ Kuru cyage e, koolyini, ka uru si yi jwo Bwazi a: «Mu yabiliñi mu u ku lwó.» Maa u tanhanke wwû mà kan u a. ⁹ Bwazi, ka uru si yi jwo yyecwugofeebii nyii na, na sùpyire ti mpyi wani u shiinbii ke: «Mii a ku lwó Nahami cye e, yii mú puni nyii na. Yaaga maha yaaga ku nyé Elimileki, Kilwòn ná Makilwòn wogo ke, ¹⁰ ninjaa mii a ñge ceerji Mwabi shinji Uruti lwó mà pyi na cwo, Makilwòn leñkwucwoji, bà kòogefoo mege ku mpyi si ñkwòro ku na me.» ¹¹ Bàanni shiinbii puni, ka pire si jwo l'a pyi pire nyii na, maa jwo: «Kile u li pyi ñge ceerji u ñge u u ñkor'a jyè mu pyenge e ke, u pyi Araseli ná Leya fiige, mpii mú shuunni pi a Izirayeli bage sîi ke. Ma nàfuunji u púgo, Efirata tùluge e, mu mege ku táan, Kile u ma yaha mà pyà mege le Betilehemu kànhe e. ¹² Kile u pyii nijyahamii kan ma a, nde cibileni na. Ma pyenge sí n-pyi Perèzi woge fiige, ñge Tamara a si *Zhuda a ke.» ¹³ Ka Bwazi si Uruti lèñe u cwo, maa wwò ná u e tasínage na. Ka Kafoonji Kile si mpa ná l'e, ka u u laa ta, maa mpa si pùnambile. ¹⁴ Ka cyeebii si jwo Nahami a: «Kafoonji Kile a yaa u kêe. Ninjaa, u sàha nyé mu yaha koolyi baa me. Kile u yaha u pyi metangafoo Izirayeli. ¹⁵ Mu nyii na yal'a fworò ma napworonji na, mà tòro pùnampyire baashuunni na. U na jicáa mu na, ur'a si, pyà na ñgemu u sí n-pa fànhe kabere kan mu a, si mu tège ma canmpyaagii sanñkil'e ke.» ¹⁶ Ka Nahami si pyàñi lwó, maa u ta uye na, maa mpyi u byifoo. ¹⁷ Ka u cijeebii si múguronji pyi ná u e sèl'e, maa pyàñi mege le Obedi. Nyé Obedi u a pa mpyi Zhese tunji, ka uru si mpyi saanrefoonji *Dawuda tunji. ¹⁸ Saanrefoonji Dawuda tasiige ku ñke: Perezi u a pyi Eziròn tunji, ¹⁹ ka uru si Aramu si, ka Aramu si Aminadabi si, ²⁰ ka uru si Nakisòn si, ka Nakisòn si Salamò si, ²¹ ka uru si Bwazi si, ka Bwazi si Obedi si, ²² ka uru si Zhese si, ka Zhese si Dawuda si.

Macwo Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeŋi funŋa jwumpe e ke

Yesu cyelempyaŋi Macwo pi maha u pyi Levi ke, uru u à nge sémeŋi séme, múnalwære shwofoo u mpyi u wi. Ŋka mà jwo u pyi Yesu cyelempya ke, u à múnalwære shwoshwo báaraŋi yaha. Yesu karenkwooni kàntugo ñjnyŋi na, Macwo à Yesu kapyiŋkii séme, si li cyêe sùpyaŋi shiŋi u nyé Yesu ke, si li cyêe mú na Shwofooŋi kyaa Kile mpyi a jwo na u sí n-pa ke, uru u nyé Yesu.

Yee ñjnyahagii funŋ'i Yahutuubii mpyi na Kile Njncwənrəŋi pi Shwofooŋi mpaŋi sigili. Kile tūntunmpil'à jwo uru Shwofooŋi mpaŋi kyaa na. Macwo sémeŋ'à li cyêe na pyàŋi u à si Bətīlehəmu kànhə e, ná u mege nyé Yesu ke, uru u nyé uru Shwofooŋi. Karigii cyi à li cyêe na Yesu u nyé uru Shwofooŋi ke, Macwo sémeŋ'à cyire puni kyaa jwo. Jwumpe Kile tūntunmpil'à jwo fo tēməni i ke, Macwo à nūru puru pà kurugo maa li cyêe na nde Yesu mpyi na mpyi ke, Kile tūntunmpil'à jwo lire kyaa na mà jwo u pa ke.

Macwo mú à li cyêe na Yesu u nyé Yahutuubii saanŋi ngeŋu u à Kile Saanre jwə cū ñjŋke na ke. Mpii pi à taha u fye e ke, pyiŋkanni na Kile Saanre sùpyaŋ'à yaa u pyi ke, u maha pire kàlali lire na. Ti nyé saanre sannte fiige me. Kile Saanre sùpyaŋ'à yaa u Kile kyaa táan uy'á u tòro wyéŋi na, nde u la nyé sùpyire sannte t'a mpyi ur'á ke, u raa lire pyi t'á (7.12) u u u zàmpeɛnbii kyaa táan uy'á mú (6.44).

Nyè sùpyir'à Yesu bə, ŋka Kile à u jə. Lire kàntugo Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi a Jwumpe Nintanmpe yu ñjŋke supyishiŋi pun'á.

Mà jwo Yesu u si ke, Kile mpyi a jwo na u mege sí n-pyi: «Emanuweli». Kuru mege jwəhe ku nyé: «Kile na nyé ná wuu e» (1.23). Yesu cye kurugo, Kile à pa sùpyire shwəhə'e. Mpe jwumpe p'à tég'a sémeŋi ñjŋa kuu na: «Mii na nyé ná yii e canŋa maha canŋa fo si sà nə diŋyēŋi tēekwooni na» (28.20).

*Yesu Kirisita à fwo ro mpiimu i ke, pire meyi
(Luka 3.23-38)*

¹ Nyé Yesu Kirisita à fwo ro mpiimu i ke, pire meyi yi nyé nje: Yesu à fwo ro saanŋi Dawuda e, Dawuda s'à fwo ro Ibirayima tūluge e.

² Nyé Ibirayima à Ishaka si,
ka Ishaka si Yakuba si,
ka Yakuba si Zhuda ná u sɔŋɛɛbii si,

³ Ka Zhuda si Pɛɛzi ná Zera si. (Pire nuŋi mege mpyi Tamari.)

Ka Pɛɛzi si Esirən si,
ka Esirən si Aramu si,
⁴ ka Aramu si Aminadabu si,
ka Aminadabu si Nashəni si,
ka Nashəni si Salamani si,

⁵ ka Salamani si Bwazi si. (Uru nuŋi mege mpyi Arahabu.)
Ka Bwazi si Obədi si. (Uru nuŋi mege mpyi Uruti.)

Ka Obədi si Zhese si,
⁶ ka Zhese si saanŋi Dawuda si.

Ka saanŋi Dawuda si Solomani si. (Uru nuŋi u mpyi Uri cwəŋi.)

⁷ Ka Solomani si Oroboyamu si,
ka Oroboyamu si Abiya si,
ka Abiya si Azafu si.

⁸ Ka Azafu si Zhozafati si,
ka Zhozafati si Zhoramu si,
ka Zhoramu si Oziyasi si.

⁹ Ka Oziyasi si Zhoyatamu si,
ka Zhoyatamu si Akazi si,

ka Akazi si Ezekiyasi si,

¹⁰ ka Ezekiyasi si Manase si,

ka Manase si Amōni si,
ka Amōni si Zhoziyasi si,

¹¹ ka Zhoziyasi si Zhekoniya ná u sìjɛɛbii si. (Lire tɛni i Babilɔn shiinbil'à Izirayeli shiinbii kul'a kàre piye yyére.)

¹² Nyɛ pi à pi cye yaha Babilɔn i, ka pi i núr'a pa ke,

ka Zhekoniya si Salatiyeli si,
ka Salatiyeli si Zorobabeli si,

ka Zorobabeli si Abiyudi si,
¹³ ka Abiyudi si Eliyakimu si,

ka Eliyakimu si Azori si,
ka Azori si Sadōki si,

¹⁴ ka Sadōki si Akimu si,
ka Akimu si Eliyudi si,

ka Eliyudi si Eliyazari si,
¹⁵ ka Eliyazari si Matan si,

ka Matan si Yakuba si,

¹⁶ ka Yakuba si Yusufu si.

Nyɛ Yusufu cwɔŋi mɛge mpyi Mariyama. Uru u à Yesu si, ŋgemu pi maha yiri Kile Nɔɔcwɔnrɔŋi ke.

¹⁷ Mà lwó Ibirayima tɛni na mà pa nɔ saanŋi Dawuda wuuni na, tulyeye ke ná sicyɛɛr'à tòro. Mà lwó saanŋi Dawuda tɛni na fo mà sà nɔ tɛni i Babilɔn shiinbil'à Izirayeli shiinbii kul'a kàre piye yyére ke, ka tulyeye ke ná sicyɛɛre si ntòro mú. Mà lwó Izirayeli shiinbii tèecûni na Babilɔn shiinbil'á, mà sà nɔ Kile Nɔɔcwɔnrɔŋi tèesini na, ka tulyeye ke ná sicyɛɛre si ntòro mú.

Yesu ziji kani
(Luka 2.1-7)

¹⁸ Nyɛ Yesu Kirisita sirikanni l'à pyi nde: Mariyama u nyɛ u nuŋi ke, uru na mpyi Yusufu tàcwo. Ŋka mà jwo Yusufu u u lɛŋe ke, u yacere wu u mpyi Kile Munaani sífente cye kurugo. ¹⁹ U tànɔŋi Yusufu mpyi a tɛí, u la nyɛ a mpyi si Mariyama mɛge kɛɛge mɛ. U la mpyi si u nàmbage fyinnɛ ŋwɔhɔre e.

²⁰ Mà u yaha ná tire sɔnŋɔre e, ka Kafoonŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe u na ŋɔɔge k'e, maa jwo: «Dawuda tɔluge shinŋi Yusufu, ma hà raa fyáge si ma tàcwoŋi Mariyama lɛŋe mɛ, jaha na ye yaceni li nyɛ u á ke, Kile Munaani sífente cye kurugo u à li ta. ²¹ U sí n-pa si pùnambile, maa li mɛge le Yesu*, jaha na ye uru u sí n-pa u shiinbii kapegigii yàfa pi na, si pi shwɔ.» ²² Ncyii karigii pun'à pyi bà li si mpyi Kafoonŋi Kile à u tùnntunŋi tun ná jwumpe mpemu i ke, puru si fùnŋɔ mɛ. U mpyi a jwo: ²³ «Yii lógo, pùcepyinɔcembraala sí n-pa laa lwó si pùnambile si, uru pyàŋi mɛge sí n-le Emanuweli†» kuru mɛge jwɔhe ku nyɛ: «Kile nyɛ ná wuu e.»

²⁴ Nyɛ Yusufu à pa jɛ ke, maa li pyi bà Kafoonŋi Kile mèlɛkɛŋi mpyi a yi jwo mɛ, maa Mariyama lɛŋe mà pyi u cwo. ²⁵ Ŋka u nyɛ a sínni ná Mariyama i mɛ, fo mà sà nɔ u tètigeni na. U à tige pùnambile, ka Yusufu si li mɛge le Yesu.

2

Ncèfeebii pìl'à sà fwordo Yesu na, maa u pèe

¹ Nyɛ Yesu à si Zhude kùluni i, Bètìlɛhemu kànhe e. L'à pyi Saanŋi Erɔdi tɛni i. Ka ncèfeebii pìi si yìri canŋafyinmpe e mà pa Zheruzalɛmu kànhe e, ² maa yíbe: «Yahutuubii saanŋi u à si numɛ ke, taa u nyɛ ke? Wuu à u woni jya mà wuu yaha canŋafyinmpe e. Lire e wuu à pa mpa u pèe.» ³ Saanŋi Erɔdi à puru jwumpe lógo ke, ka lire kani si u ná

* 1:21 Yesu mɛge jwɔhe ku nyɛ: «Kafoonŋi Kile u nyɛ Shwofoonŋi.» † 1:23 Ezayi 7.14

Zheruzalemu shiinbii puni funḡo wwòḡo sèl'e. ⁴ Ka u u Kile sáragawwuubii jùḡufeebii ná Kile Saliyaḡi cyelentiibii puni bínni maa pi yíbe na Kile Nijɔwɔnɔḡi kyaa l'à jwo ke, taa ur'à yaa u si ke? ⁵ Ka pire si u pyi: «U à yaa u si Betilehemu kàḡhe e, Zhude kùluni i. Yire Kile túnntunḡ'à sémɛ na

⁶ «Betilehemu u nyɛ Zhude kùluni kàḡhe kà ke, kuru bà ku nyɛ Zhude kùluni kànyi puni nimbileni mà dɛ! Naha kurugo yɛ jùḡufoḡi wà sí n-pa fwoɔ k'e,

ḡgemu u sí n-pyi mii sùpyire, Izirayeli shiinbii jùḡo na ke*.»

⁷ Nyɛ ka Eròdi si jɔcèfeebii ḡwòh'a yyere, maa pi yíbe na tɛni ndire e won'à fwoɔ yɛ. ⁸ Nyɛ lire kàntugo ka u u pi yaha a kàre Betilehemu kàḡhe e, pi sà yíbe pyàḡi kyaa na sèl'e, pi aha u nya, pi i mpa yi jwo ur'á, uru sí n-sà u pɛɛ mú. ⁹ U à puru jwo ke, ka jɔcèfeebii si ḡkàre. Pi mpyi a fyànha a woni ndemu nya canḡafyinmpe e ke, lire ninuun'à fwoɔ pi yyaha na, maa pi yyaha cù. Cyage e pyàḡi mpyi ke, l'à nò wani ke, maa yyéɛ kuru cyage nìnyi na. ¹⁰ Ncèfeebil'à li nya l'à yyéɛ ke, ka pi funḡyi si sàa táan. ¹¹ Ka pi i jyè bage e, mà pyàḡi ná u nuḡi Mariyama nya, maa niḡkure sín maa pyàḡi pɛɛ. Lire kàntugo maa pi yaayi jwò múgo, maa sɛɛn† ná wusuna‡ ná miri§ kan pyàḡ'á. ¹² Lire kàntugo ka Kile si yi jwo pi á ḡḡoḡe k'e, na pi àha núru ḡkàre Eròdi yyéɛ mɛ. Nyɛ ka pi i kuni labɛɛ lwó a kàre pi kini i.

Yesu sifeebil'à fɛ a kàre ná u e Misira kini i

¹³ Nyɛ jɔcèfeebii karenkwooni kàntugo, Kafoḡi Kile mɛlɛkɛḡi wà à uye cyêɛ Yusufu na ḡḡoḡe k'e, maa u pyi: «Yíri, maa pyàḡi ná u nuḡi lwó, maa fí maa sì Misira kini i, maa ntɛɛn wani fo mii aha mu pyi ma núru ma a ma tɛni ndemu i ke, naha na yɛ Eròdi na pyàḡi caa raa bùu.» ¹⁴ Nyɛ ka Yusufu si yíri numpilage e, maa pyàḡi ná u nuḡi lwó mà kàre Misira kini i. ¹⁵ U à kwòro wani fo saanḡi Eròdi à pa ḡkwù. Lire pyiḡkanni na, nde Kafoḡi Kile mpyi a jwo u túnntunḡi cye kurugo ke, lir'à fùnḡo. U mpyi a jwo: «Mii à na Jyaḡi yyer'la yige Misira kini i*.»

¹⁶ Nyɛ saanḡi Eròdi à pa li kàanmucya mà li nya na jɔcèfeebil'à uru jwòhɔ yaha ke, ka u lùuni si yíri sèe sèl'e. Maa jwo na pùnampyire ti nyɛ Betilehemu kàḡhe ná ku kwùumpe kànyi na, ná pi sàha ntòro yyee shuunni na mɛ, na pi pire puni bò, naha na yɛ mà tàanna ná jɔcèfeebii jwumpe e, uru pyàḡi mpyi a yaa u ta cyire yyeeḡii shuunniḡi jwòhɔntaan pùnampyire e. ¹⁷ Nde Kile túnntunḡi Zheremi mpyi a jwo ke, lir'à fùnḡo, u mpyi a jwo:

¹⁸ «Mɛjwul'à fwoɔ Arama kàḡhe e, myahigil'à sú maa yameɛni sú sèl'e. Araseli u nyɛ na u pyiibii yameɛni súu, u la nyɛ wà sì uru fòḡḡo mɛ, naha na yɛ u pyiibil'à wíl'a fò†.»

¹⁹ Nyɛ saanḡi Eròdi à pa ḡkwù ke, ka Kafoḡi Kile mɛlɛkɛḡi wà si uye cyêɛ Yusufu na ḡḡoḡe k'e, mà u yaha Misira kini i. ²⁰ U à jwo Yusufu á: «Yíri ma a pyàḡi ná u nuḡi lwó ma a núru ma a sì Izirayeli kini i, naha na yɛ mpii pi mpyi na pyàḡi caa raa bùu ke, pire saha nyɛ mɛ.» ²¹ Nyɛ ka Yusufu si yíri maa pyàḡi ná u nuḡi lwó a núr'a kàre Izirayeli kini i.

²² ḡka Yusufu à pa lógo na Arikilasi à tɛɛn jùḡufente na Zhude kùluni i u tuḡi Eròdi kwùḡkwooni kàntugo ke, ka lire si u pyi u u fyáḡe takarege e wani. Nyɛ ka Kile si núr'a jwo ná u e ḡḡoḡe k'e. Ka u u yíri wani mà kàre Galile kùluni i, ²³ maa sà ntɛɛn kàḡhe kà na, kuru meḡe nyɛ Nazareti. Lire pyiḡkanni na, Kile túnntunmpii jwump'à fùnḡo. Pi mpyi a jwo: «U sí raa yiri Nazareti shinḡi.»

* 2:6 Mishe 5.1 † 2:11 sɛɛnḡi: uru na nyɛ yaaga ḡkemu pi mpyi maha ḡkan saanḡ'á ke. ‡ 2:11 Wusunḡi: uru na nyɛ yaaga ḡkemu pi mpyi maha ḡkan Kile á ke. § 2:11 Miri: Uru na nyɛ yaaga ḡkemu pi mpyi maha ntɛḡ'a buḡi bégele si u tò ke. * 2:15 Oze 11.1 † 2:18 Zheremi 31.15

3

*Yuhana Batizelipyiŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na**(Marika 1.1-8; Luka 3.1-20; Yuhana 1.19-28)*

¹ Nye yyee niŋyahagil'à tòro ke, ka Yuhana Batizelipyiŋi si uye cyêe Zhude kùluni síwage e maa Kile jwumpe yu. ² U mpyi maha ŋko: «Kile Saanre tèn'à byanhara, yii yii toroŋkanni kêenŋe.» ³ Yuhana kyaa Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwo, tènì i u à jwo na: «Sùpya mejwuu na fwore síwage e fànha na “Yii kuni yaa Kafoonŋi mɛɛ na, yii kumpyere nintiire yaa u á*.”»

⁴ Nye Yuhana vâanntinŋke mpyi a yaa ná jwòhòŋi shire e, u mpyi a uye pwò ná seepwòge e. U nŋyìŋi mpyi kampɛenŋyi ná tuwyiyi sɛere. ⁵ Zheruzalemu kànhe shiinbii ná Zhude kùluni kànŋyi sanŋyi shiinbii puni ná Zhurudɛn baŋi taan shiinbii puni mpyi maha fwore na sì u yyére. ⁶ Maa ntèn li taan na pire kapyiŋkii nŋe a tɛi mɛ, Yuhana sí i pi batizeli Zhurudɛn baŋi lwòhe e.

⁷ Farizhɛenbii ná Sadusiibii niŋyahara mpyi na ma si mpa piye batize u yyére. Yuhana à pire nŋa pi i ma ke, maa jwo: «Yii màcwòn fiige sùpyiibii, jofoo u à yii pyi na batizeliŋi kanni sí n-jà yii shwò Kile lùyirini nimpani na ye? ⁸ Yii a katiigii pyi, lire sí li cyêe na yii zòompil'à kêenŋe. ⁹ Yii àha ŋkwò raa sòŋŋi na li tɛgeni li nŋe yii tulyage ku nŋe Ibirayima mà dɛ! Naha na ye mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà nŋe kafaayi kêenŋe n-pyi Ibirayima nampyire†.»

¹⁰ Yii li cè na kaciig'à cèl'a yaha cire ndìre taan. Cige maha cige ku nŋe ku nŋe na yasere niŋcennɛ seni mɛ, kuru sí n-kwòŋ n-wà nage e. ¹¹ Mii wi ke, mii na yii batizeli lwòhe e si li cyêe na yii toroŋkann'à kêenŋe, ŋka wà sí n-pa mii kàntugo, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà u tanhaŋyi mɛere sàŋha, mii nùŋk'à cyére lire mpyiŋi i. Uru u sí n-pa raa yii batizeli ná Kile Munaani ná nage e. ¹² U ntanhe nŋe u cye e, u u u sùmaŋi nimbwòŋŋi fwu. U sí u sùmapyaŋi le bwùunni i, si sùmwòhòŋke súugo nafugombaage e.»

*Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize**(Marika 1.9-11; Luka 3.21-22)*

¹³ Nye ka Yesu si yìri Galile kùluni i, mà kàre Yuhana yyére Zhurudɛn baŋi jwòge na, si sà uye kan u batize. ¹⁴ ŋka Yuhana la mpyi si nŋyɛ maa u pyi: «Mu u à yaa mu u mii batize, ka mu u nùr'a pa mii á la?» ¹⁵ Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à yi jwo mɛ, nŋe wuu u yi pyi amuni numɛ, naha na ye lire cye kurugo wuu sí Kile jwumpe kuni jaara si nò li tɛgeni na.» Nye ka Yuhana si nŋe maa u batize. ¹⁶ Yesu à batize a kwò ke, maa ntíl'a fworo lwòhe e. Lire tèenuuni i, ka niŋyìŋi si múgo. Ka u u Kile Munaani nŋa li i ntìri mpánmpòrògo fiige, mà pa ntèen u na, ¹⁷ ka mejwuu si fworo niŋyìŋi i na: «ŋge u nŋe mii Jyaŋi, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiŋkil'à táan mii á mú.»

4

*Sitaanniŋi na jɛca si Yesu sòn u kapii pyi**(Marika 1.12-13; Luka 4.1-13)*

¹ Lire kàntugo ka Kile Munaani si Yesu yyaha cù mà kàre síwage e, bà Sitaanniŋi si mpyi si u sòn ŋgíi kampyi u sí nŋe kapii pyi mɛ. ² Ka u u sùnŋi le a ta canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni, ka katege si nta a u ta. ³ Sitaanniŋi u maha zòŋŋi pyi ke, ka uru si file u na maa jwo: «Ná Kile Jyaŋi sí u nŋe mu, yi jwo nŋe kafaay'á na yi kêenŋ'a pyi bwúuru.» ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na “Yalyire kanni bà ti nŋe na sùpyaŋi jwò caa mɛ, ŋka jwumpe puni pu nŋe na fwore Kile jwòge e ke*.”»

* 3:3 Ezayi 40.3 † 3:9 Yahutuubii mpyi na sòŋŋi na Kile sí pire shwò, mà lire nùŋke pyi pir'à fworo Ibirayima e. Yuhana 8.33, 37, 39: yii yire cyeyi kàla. * 4:4 Duterɛnɔmu 8.3

⁵ Nye lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i Kile kànze niŋcwànròge Zheruzalèmu i, maa sà dùgo ná u e Kilejaarebage jùŋcyage e, ⁶ maa jwo: «Ná Kile Jyaŋi sí u nye mu, kwònd a cwo jùŋke na, naha na ye y'á sémé Kile Jwumpe Semerŋi i na “Kile sí u mèlekèebii pyi pi mu cwòhò ná pi cyeyi i, bà li si mpyi kafaaga kà ŋkwò mu tòoge kà bànni mē†.”»

⁷ Ka Yesu si u pyi: «Y'á sémé Kile Jwumpe Semerŋi i mú na “Ma hà raa ma Kafoonŋi Kile jwò cwòre mē‡.”»

⁸ Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i jaŋke kà nintòonntòongò jùŋ'i, maa diŋyerŋi kìrigii puni nàfuurŋi cyêe u na, ⁹ maa jwo: «Mu aha jèn'a niŋkure sín mii á maa mii pêe, mii sí jcyii kìrigii jùŋufente puni kan mu á.» ¹⁰ Nye ka Yesu si jwo «Sitaanna wà we, yîri na taan! Y'á sémé Kile Jwumpe Semerŋi i na “Ta ma niŋkure sínni ma Kafoonŋi Kile á, ma a uru kanni pêre§.”»

¹¹ Nye lir'á pyi ke, ka Sitaanniŋi si láha Yesu na, ka Kile mèlekèebii pìi si file u na, yaayi kyaa li mpyi u na ke, maa yire kan u á.

Bèenme nimbwom'á fworò

¹² Nye Yesu à pa lógo na pi à Yuhana Batizelipyiŋi cù a le kàsuni i ke, ka u u nùr'a kàre Galile kùluni i. ¹³ Ŋka u nye a sà ntèen Nazareti kànze e mē, maa ŋkàr'a sà ntèen Kapereŋamu kànze e. Kuru kànze na nye baŋi jwòge na, Zabulòn ná Nefitali taare e. ¹⁴ Nye lire pyiŋkanni na, ka Kile tùnntunŋi Ezayi jwumpe si fùŋhò. U mpyi a jwo:

¹⁵ «Zabulòn tùluge taare ná Nefitali tùluge taare, ti nye Galile kùluni i, baŋi jwòge na, Zhurudèn baŋi canŋacwumpe e ke, Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi shiinbii, pi à tèn t'e ke, ¹⁶ pire mpyi numpini i, bèenme nimbwom'á fworò pi á, pi mpyi a tèn kùluni i, kwùŋi numpini i, bèenme nimbwom'á fworò pi á*.»

¹⁷ Mà lwó lire tènì na, ka Yesu si li jwò cù na Kile jwumpe yu, maa yi yu sùpyir'á na: «Kile Saanre tèn'á byanhara, yii yii toronŋkanni kèenŋe.»

Yesu à fyaŋumii sicyere yyer'a pyi u cyelempyii (Marika 1.16-20; Luka 5.1-11)

¹⁸ Canŋka mà Yesu yaha u u jaare Galile baŋi jwòge na, u à sìnŋe shuunni nya, Simo pi maha mpyi Pyeri ke, ná Andire. Pi mpyi na cwòò wàa baŋi i. Fyácyaa pi mpyi pi pi. ¹⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii taha na fye e. Bà yii na fyaabii caa mē, mii sí yii taanna, yii raa sùpyire caa t'a ma mii á.» ²⁰ Ka pi i ntíl'a pi cwòobii yaha, maa ntaha Yesu fye e.

²¹ Nye pi à ta naha vili yyaha na sahaŋki ke, ka Yesu si nùr'a sìnŋe shuunni nya, pire pi mpyi Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tuŋi Zebedi mpyi a tèn bakwòge funŋke e, na pi cwòobii takegeyi yaa. Ka Yesu si pi yyere, ²² ka pi i ntíl'a kàntugo wà bakwòge ná pi tuŋi na, maa ntaha u fye e.

(Luka 6.17-19)

²³ Yesu à Galile kùluni puni jaara, u mpyi maha sùpyire kàlali Kile Jwumpe kàlambayi i, maa Jwumpe Nintanmpe yu pi á mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U mpyi maha yampii puni ná cwòhòmfèebii puni cùuŋi pi shwòhòl'e. ²⁴ Lire e u mege mpyi a fworò Siri kini puni i. Pi mpyi maha si ná yampii shiŋi puni i u yyère: cífwure feebii ná jínacyaanbii ná kìrikirisaniŋi feebii ná supyimuruyi. Yesu mpyi maha pire puni cùuŋi. ²⁵ Supyikuruŋò nimbwòhò mpyi maha ntaha u fye e, tire sùpyire na mpyi Galile shiin ná Dekapoli kùluni shiin ná Zheruzalèmu kànze ná Zhude kùluni sanni shiin ná Zhurudèn baŋi kàmpanŋke sanŋke shiin.

† 4:6 Zaburu 91.11, 12 ‡ 4:7 Duterènmumu 6.16 § 4:10 Duterènmumu 6.13 * 4:16 Ezayi 8.23--9.1

5

Joofo wuu l'à jwɔ ye?

(Luka 6.20-23)

¹Nye Yesu à kuru supyikuruŋke nya ke, maa dùg'a tɛɛn jaŋke kà na. Ka u cyelempyiibii si file u na. ²Ka u u jwumpe lwó maa sùpyire kâlali na:

³«Mpii pi à pi fànhajcyerere cè Kile kàmpanŋke na ke, pire wuun'à jwɔ, jaha na ye Kile Saanre nye pire woro.

⁴Mpii pi nye na myahii súu ke, pire wuun'à jwɔ, jaha na ye Kile sí n-pa pi fɔɔŋɔ.

⁵Mpii pi nye nùmpijefee ke, pire wuun'à jwɔ, jaha na ye nìŋke jwɔmɛɛni Kile à lwó ke, kuru sí n-kan pi á kɔɔɔ.

⁶Ntiŋi lage nye mpiimu na bà jyjìŋi ná lwɔhe lage maha mpyi wà na mɛ, pire wuun'à jwɔ,

jaha na ye pi sí n-pa n-tìn.

⁷Mpii pi nye na jùnaara taa sùpyire sannte na ke, pire wuun'à jwɔ, jaha na ye Kile sí n-pa jùnaara ta pi na.

⁸Mpii pi nye ná zòvynre e ke, pire wuun'à jwɔ, jaha na ye pi sí n-pa Kile nya.

⁹Mpii pi nye na sisure leni sùpyire shwɔhɔl'e ke, pire wuun'à jwɔ, jaha na ye Kile sí n-pa raa pi yiri uru pyiibii.

¹⁰Mpii sùpyire nye na ŋkyérege pi Kile jwɔmɛɛcuni kurugo ke, pire wuun'à jwɔ, jaha na ye Kile Saanre nye pire woro.

¹¹Sùpyire na yii mpiimu cyere, marii yii kyérege, marii kafinare ná jwumpimpe shiŋi puni yu yii na, mii mege kurugo ke, yii wuun'à jwɔ.

¹²Lire ká mpyi, yii a yógore, yii i mpyi funntange e, jaha na ye Kile à sàra nimbwo bégel'a yaha yii mɛɛ na nìnyìŋi na. Kile túnntunmpii pi à tòro yii yyaha na ke, amuni pi à pire kyérege.

Yesu wuubii nye suumɔ ná bɛɛnmɛ fiige

(Marika 9.50; Luka 14.34-35)

¹³Yii pi nye dijnyɛŋi suumpe. Nye suumpe tìpoompe ká fworɔ p'e, jaha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahanŋi ye? Pu saha sɔ n-jà yafyin jwɔ mɛ, pu sí n-wà cyiŋŋi na, sùpyire s'a pu tánhani.

¹⁴Yii pi nye dijnyɛŋi bɛɛnmpe. Kàhe k'à tɛɛn jaŋa juŋ'i ke, kuru sɔ n-jà ŋwɔhɔ mɛ.

¹⁵Wà nye na fùkina mîni si u le jcyígile cere jwɔh'i mɛ. Ŋka u maha dùrugo yaage kà juŋ'i, bà u bɛɛnmpe si mpyi s'a nɔni bage shiinbii puni na mɛ. ¹⁶Lire pyiŋkanni na, yii bɛɛnmp'à yaa p'a jî sùpyire puni nyii na, pi raa yii kacɛŋkii jaa, s'a yii Tuŋi nìnyì wuŋi père.

Yesu à jwo Musa Saliyaŋi kyaa na

¹⁷Yii àha raa sɔŋŋi na mii à pa mpa Kile túnntunŋiMusaSaliyaŋi ná Kile túnntunmpii sanmpii jwumpe fyìnnɛ mɛ. Mii nye a pa mpa pu fyìnnɛ mɛ, ŋka mii à pa mpa pu fùŋŋɔ.

¹⁸Sɛɛŋi na mii sí yi jwo yii á, fo mà sà nìnyìŋi ná nìŋke kwɔ, Saliyaŋi sémeŋi gyanrampe pà, lire nye mɛ u sémebilini là sɔ n-sii n-pìnni mɛ, fo mà sà nɔ karigii puni tɛgeni na. ¹⁹Lire e ke shin maha shin ká ŋge Saliyaŋi tabilere niŋkin kɛɛge, maa sùpyire sannte leni lire kumpiini i ke, urufoo u sí n-pyi Kile Saanre shiinbii puni nimbileni. Ŋka shinŋi u nye na uru Saliyaŋi kurigii jaare marii sùpyire sannte taanni u na ke, urufoo sí n-pyi shinbwo Kile Saanre e. ²⁰Mii sí yi jwo yii á, yii aha mpyi yii nye na Kile Saliyaŋi kurigii jaare mà tòro Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii na mɛ, yii sɔ n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ.

Yesu à pi sɔŋŋɔ lùyirini kyaa na

²¹ Yii à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na “Ma hà sùpya bò mε. Shin maha shin u à sùpya bò ke, urufoo sí n-yíbe lire na*.” ²² Mii wi ke, mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u lùu yîrige u shinjεε taan ke, urufoo sí n-yíbe lire na. Ægemu ká u shinjεε pyi “Sìjcoṅṅ!” ke, yukyaala kurunke sí urufoo yíbe. Ægemu ká u shinjεε pyi “Sìcyerefoo!” ke, urufol'à yaa u wà nafugombaage e.

²³ Lire e ke mu aha a si sárage wwû Kile á, ka li i ntîge mu funḡ'i na mu shinjεε pyi wà à mu la wwû, ²⁴ tìl'a sárage yaayi yaha sárayi tawwuge taan ma a núr'a sà jwo a bê ná urufol'e, ma a nta a pa ma sárage wwû.

²⁵ Wà ha mu yyere fânhe e, ka yii i wá na ḡkèege wani, mu à yaa mu u jwumabeṅge cya fwófwo ná urufol'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaanḡi cye e, uru si ma le u báarapyinḡi cye e, pi i ma le kàsuri i mε. ²⁶ Sèenḡi na mii sí yi jwo mu á, mu aha mpyi mu jye a lire pyi mε, mu sì n-sii n-fworo wani ná mu jye a urufoo fwooni tò feefee mà ye!

Yesu à jwo jacwǎre ná cýahani kyaa na

²⁷ Yii à yi lógo na y'à jwo “Ma hà zínni ná wabere cwo e mε†.” ²⁸ Mii wi ke, mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à ceewe wíi fo ká tasinnage wuuni si sà ntîge urufoo funḡ'i ke, urufol'à jacwǎre pyi a kwò ná u e u zòmbilini na. ²⁹ Mu kàniḡe nyibilini ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwûl'a wà tatǎnge e. Naha na ye mu u mpǎon ma cyeere cyage kà niḡkin i, lire sí n-pwǎre mu á pi mu cyeere puni wà nafugombaage e. ³⁰ Mu kàniḡe cyege ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwò a wà tatǎnge e. Naha na ye mu u mpǎon ma cyeere cyage kà niḡkin i, lire sí n-pwǎre, mu cyeere puni ti ḡkwò a sà jye nafugombaage e.

³¹ Y'à jwo mú na “Ægemu ká u cwoḡi nàmbage kwò ke, urufol'à yaa u cýaha séme kan u á‡.” ³² ḡka mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u cwoḡi nàmbage kwò, mà li ta jacwǎre jùḡḡ taan bà u à ku kwò mε, li maha mpyi mu à jwo urufol'à kuni kan u á, u a jacwǎre pyi. Shin maha shin u à cýahawa lèḡe ke, urufoo mú à jacwǎre pyi.

Yesu à pi sǎnḡǎ kàage kyaa na

³³ Yii mú à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na “Ma hà raa ḡkâre tawage e mε, ḡka mu aha jwǎfaaga fáa Kafoḡi Kile á, mu à yaa mu u ku wwû.” ³⁴ ḡka mii sí yi jwo yii á, yii jye a yaa yii a ḡkâre puno puno mε. Yii àha raa ḡkâre niḡyini na mε, jaha na ye uru u jye Kile fânhe tateḡge. ³⁵ Yii àha raa ḡkâre niḡke na mú mε, jaha na ye kuru ku jye u tooyi tatahage. Yii àha ḡkwò ḡkâa Zheruzalemu kànhe na mε, jaha na ye kuru ku jye “Saanbwǎhe kànhe.” ³⁶ Yii àha raa ḡkâre yii jùḡyini na mε, jaha na ye yii wà sì n-jà u jùḡjḡke kà niḡkin kèenḡe mpyi nivyinge, lire jye mε niḡgwǎho mε. ³⁷ Kani ndemu ká mpyi “ḲḲn” kyaa ke, yii jwo “ḲḲn” ndemu sí ká mpyi “Ḳnhḡ” wuu ke, yii jwo “Ḳnhḡ” kàaga baa. Mpemu ká ntaha puru na ke, pur'à fworo Sitaanniḡi i.

Yesu à jwo na wuu àha raa ḡkooḡgwuure pyi mε
(Luka 6.29-30)

³⁸ Yii à yi lógo na y'à jwo “Wà ha wà jyii jya, urufoo wuuni mú à yaa li jya, wà ha wà ḡkyàan wwû, urufoo wuuni mú à yaa li wwû§.” ³⁹ ḡka mii sí yi jwo yii á, wà ha kawaa pyi yii na, yii àha li ḡkooḡi wwû u na mε. Wà ha kantawaa bwòḡ mu mùmpenge k'e, ku sanḡke kèenḡe urufol'á*. ⁴⁰ Wà la ká mpyi si mu yyere fânhe yyere si mu vǎanntinmbilini shwǎ mu na, ma vǎanntinmbwǎhe kan u á mú†. ⁴¹ Wà ha tuguro kárama a tège mu jḡḡ'i mà sà yaha culumetiri niḡkin na‡, ti tugo mà sà yaha culumetirii shuunni na, ná urufol'e.

* 5:21 Ekizodi 20.13 † 5:27 Ekizodi 20.14 ‡ 5:31 Duterenoḡmu 24.1 § 5:38 Ekizodi 21.24; Levitiki 24.20; Duterenoḡmu 19.21 * 5:39 Yahutuubil'á, mà kantawaa bwòḡ n sùpya e, lire mpyi mu à jwo mu à urufoo cyahala sèe sèl'e. † 5:40 Yahutuubii yyere, vǎanntinḡke pi mpyi maha le a taha jwǎho woge na ke, kuru pi mpyi maha ntég'a piye tò numpilage e. Lire kurugo canḡke kanni i pi mpyi maha jà a kuru niḡyini vǎanntinḡke kan wà á, ḡka numpilage e bà mε (Ekizodi 22.26; Duterenoḡmu 24.13). ‡ 5:41 Kuni mpyi a kan ḲḲmu sòrolashiibil'á pi pi yaayi tugure tège sùpya jḡḡ'i pi i u pyi u culumetiri niḡkin ná taaga naara ná t'e.

⁴² Wà ha mu jáare, urufoo kan. Wà ha mu cyeyaaga jáare si là pyi ná k'e si nùru mpa ku kan mu á, ma hà jcyé me.

Yesu à jwo na wuu wuu zàmpεεnbii kyaa táan wuy'á
(Luka 6.27-28, 32-36)

⁴³ Yii à yi lógo na y'à jwo “Mu kyal'à táan ηgemu á ke, na ma uru kyaa táan may'á, mu kyal'à pεn ηgemu á ke, maa uru kyaa pεn may'á.” ⁴⁴ ηka mii sí yi jwo yii á, yii yii zàmpεεnbii kyaa táan yiy'á, yii raa Kile jáare yii kyérefeebil'á. ⁴⁵ Lire e yii sí n-pyi yii Tuηi nηnyi wuηi pyii. Naha na ye uru u maha canηanyiini pyi li i fwore shinpiibii ná shincεmpil'á, maa zànhe kaan shintiibii ná shintiimbaabil'á. ⁴⁶ Yii kyal'à táan mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa táan yiy'á, sàraηi ηgire yii sí n-ta lire e Kile yyére ye? Múnalwóore shwofeebii mú jye na lire pyi mà? ⁴⁷ Yii aha a yii cìnmpyiibii kanni shéere, lire jye kakyanhala kyaa la? Kilecεmbaabii mú jye na lire pyi mà? ⁴⁸ Lire e ke yii pyi tìgire cyaga baa, yii Tuηi nηnyi wuηi fiige.

6

Yesu à jwo fòηofeebii tεgeηkanni kyaa na

¹ Yii a yiye kàanmucaa, yii àha raa kacεnηkii pyi sùpyire jyiηyage na me. Lire baare e yii si sàra ta yii Tuηi nηnyi wuη'á me.

² Lire e mu aha a si bùnyε pyi fòηofooηi wà na, mp̄ii pi à fyìnme tò wwom̄o na ke, ma hà li pyi pire fiige me. Pi maha tùnmpε pyi maa piye cyêre Kile Jwumpe kàlambayi ná kànhe kanηw̄or̄o tatεenyi i, bà sùpyire si mpyi s'a pi metange yiri me. ηka sèeηi na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraηi ta a kw̄ò. ³ ηka mu aha a si bùnyε pyi wà na, mu kàmene cyεge jye a yaa ku mu kàn̄iηε cyεge kapyiini cè me, ⁴ bà mu bùnyεηi si mpyi si ηw̄oh̄o me. L'aha mpyi amuni, mu Tuηi u jye na kanηw̄oh̄igii jaa ke, uru sí mu sàra.

Yesu à pi taanna Kilejarege pyiηkanni na
(Luka 11.2-4)

⁵ Yii aha a si raa Kile jáare, mp̄ii pi à fyìnme tò wwom̄o na ke, yii àha raa li pyi pire fiige me. Na yyérel̄i Kile Jwumpe kàlambayi ná kuηgarigil'e maa Kile jáare, bà sùpyire si mpyi s'a pi jaa me, lire l'à táan pi á. ηka sèeηi na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraηi ta a kw̄ò. ⁶ Mu wi ke, mu aha a si raa Kile jáare, jyè ma bage funηke e maa ku tò, maa ma Tuηi Kile jáare kuru tanηw̄oh̄oge e. Lire ká mpyi, mu Tuηi u jye tanηw̄oh̄oge e, maa karigii niηw̄oh̄igii puni jaa ke, uru sí mu sàra. ⁷ Mu aha a Kile jáare, ma hà raa nùruli jwumpe kurugo, bà Kilecεmbaabii maha li pyi me. Naha na ye pi maha sòηηi na pire jwunyahampe pu sí Kile yaha u pire jarege shw̄ò. ⁸ Lire e yii àha mpyi pi fiige me. Yii li cè na yaage ηkem̄u kyaa ku jye yii na ke, mà jwo yii pi ku jáare ke, yii Tuηi Kile maha ku cè. ⁹ Lire e ke yii aha a Kile jáare, yii jwo

“Wuu Tuηi u jye nηnyiηi na ke,
mu mege ku táan.

¹⁰ Ma pyi saanwa sùpyire puni jùη̄o na.

Mu jyii wuuni li pyi jìηke na,
bà li jye na mpyi nηnyiηi na me.

¹¹ Wuu niηjaa jyiηiηi kan wuu á.

¹² Wuu kapegigii yàfa wuu na,

bà wuu maha wuu shinjεebii wogigii yàfani pi na me.

¹³ Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha kēεn̄ηε kapegil'á me,

maa wuu shw̄ò Sitaanniηi na.

[Naha na ye mu u jye fànhe ná síηi ná pèentefoo,

fo tèekwombaa.

Amiina.]”

¹⁴ Yii li cè na sùpyir' à kapegigii jacyiimu pyi yii na ke, yii aha cyire yàfa ti na, yii Tuŋi nìnyì wuŋi mú sí yii wogigii yàfa yii na. ¹⁵ Ŋka yii aha mpyi yii nyɛ na jɛɛg'a sùpyire kapegigii yàfa ti na mɛ, yii Tuŋi mú sɪ yii wogigii yàfa yii na mɛ.

Yesu à jwo súnŋi kyaa na

¹⁶ Yii aha súnŋi le, mpíi pi à fyɪnmɛ tò wwomò na ke, yii àha yyahayi tanha pire fiige mɛ, pire maha li pyi sùpyire si jɛcè na pi à súnŋi le. Ŋka sèenji na mii sí yi jwo yii á, pir' à pi sàranji ta a kwò. ¹⁷ Mu wi ke, mu aha súnŋi le, ma yyahe jyé, maa làtikolo le ma jùŋke e, ¹⁸ bà sùpyire si mpyi t' àha ŋkwò mu súnleni cè mɛ, fo mu Tuŋi u nyɛ taŋwòhòyi i ke, uru kanni. Lire ká mpyi, mu Tuŋi u nyɛ na kaŋwòhigii naa ke, uru sí mu sàra.

Nàfuuŋi sèe wuŋi kani ná karigii cyi nyɛ cyi nyɛ a yaa cyi sùpyaŋi funŋò pen mɛ
(Luka 12.22-34)

¹⁹ Yii àha raa nàfuuŋi caa raa bégeli yiye mɛɛ na jùŋke na mɛ. Ntòonŋi ná zúnŋi maha u kèege, nàŋkaabii maha bayi fúruge marii u lwúu. ²⁰ Ŋka yii nàfuu tabegege niŋcɛnŋe yaa yiye mɛɛ na nìnyìni na. Wani ntòonŋi ná zúnŋi nyɛ na nàfuu kèege mɛ, nàŋkaabii mú nyɛ na u lwúu mɛ. ²¹ Naha na ye cyage e sùpyaŋi nàfuuŋi nyɛ ke, wani u sòŋhòre maha mpyi.

²² Sùpyaŋi nyiigii cyi nyɛ u bèenmpe. Ŋgemu u nyii cyi à jwò ke, urufoo puni maha mpyi bèenmpe e mú. ²³ Ŋgemu wogigii sí cyi à kèege ke, urufoo puni mú maha mpyi numpini i. Mu aha jwo na mu na nyɛ bèenmpe e, mà li ta numpini i mu nyɛ, tahala maha ntaha lire numpini na!

²⁴ Yii li cè na báarapyiŋi sɪ n-sì n-jà raa báare jùŋufɛe shuunn' á mɛ. Lire ká mpyi, u sí jùŋufooŋi wà kyaa táan uy' á, si u sanŋi kyaa pen uy' á. U mú sí n-kúu wà na, si kàntugo wà u sanŋi na. Nyɛ amuni li nyɛ, nàfuuŋi lag' à tateenge fò yii mpiimu na ke, yii sɪ n-jà n-pyi Kile báarapyii mɛ.

²⁵ Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyî, ná v àanŋyi yii sí raa leni ke, yire taŋkanni kà yii funŋò pen mɛ. Tá sùpyaŋi múnaani tayyérege nyɛ a fànha tò yalyire na, ka u cyeere tayyérege mú si fànha tò v àanŋyi na mɛ? ²⁶ Yii saŋcyɛɛnre wíi kɛ! Ti nyɛ na jɛɛmɛ núru mɛ, ti nyɛ na sùma kwùun mɛ, ti nyɛ na sùma bégeli bwùunni i mɛ. Ŋka yii Tuŋi u nyɛ nìnyìni na ke, uru na ti jwò caa. Tá yii nyɛ a pwóro saŋcyɛɛnre na sèl' e mɛ? ²⁷ Funmpɛɛnre sí n-jà yii jofoo pyi u jà a nimbilere bàra u shìŋi canmpyaagii na ye?

²⁸ Naha na yii à v àanŋyi nindeyi kani tɛg' a yiye funŋò pen ye? Yafwòhòfwòhòyi yi maha fyîn sige e maa yafyɛɛnre nisinante yaa ke, yii sòŋhò yire kyaa na kɛ! Yi nyɛ na báara pyi mɛ, yi mú nyɛ na kòonò pìnni mɛ. ²⁹ Ŋka saanŋi Solomani ná u nàfuufente puni i, u v àanndenke kà lemɛ nyɛ a jà a jwò mà ŋke yafwòhòfwòhòge kà niŋkin yafyɛnre kwò mɛ. ³⁰ Yafwòhòfwòhòyi yi nyɛ sige e niŋjaa, ná nùmpañña yi sí n-le nage e ke, Kile ká yire lemɛ pyi p' à jwò amuni, yii nyɛ a li cè na nàkaana baa Kile sí v àanya kan yii á mà? Yii dáníyaŋ' à cyére de! ³¹ Nyɛ yii àha funŋyi pen s' a ŋko “Naha wuu sí n-lyî ye? Naha wuu sí n-bya ye? Taa wuu sí v àanya ta n-le ke?” mɛ. ³² Kilecembaabii pi maha funŋyi pen ná yire yaayi kani i tɛrigii puni i. Yii sí pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li nyɛ yii na ke, yii Tuŋi Kile à yire puni cè. ³³ Mà jwo yii a yire yaayi caa ke, yii yacyage niŋcyiig' à yaa ku pyi Kile Saanre ná ntìiŋi. Lire ká mpyi, Kile sí yire yaayi sanŋyi puni kan yii á. ³⁴ Yii àha karigii nimpaaŋkii tɛge yiye funŋò pen mɛ, naha na ye nùmpañŋke sí raa sòŋŋi kuye na. Canŋa maha canŋa ná ku kawaagii cyi nyɛ.

7

Yii àha raa pi sanmpii cêege mɛ
(Luka 6.37-38, 41-42)

¹ Yii àha raa pi sanmpii cêege mɛ, lire ká mpyi Kile mú sɪ yii cêege mɛ. ² Naha na ye bà yii na sùpyire sannte cêege mɛ, amuni Kile mú sí yii cêege. Cùŋkanni na yii nyɛ na sùpyire sannte cwòre ke, amuni Kile mú sí yii cù. ³ Naha na mu nyɛ na nyɛsenni naa ma cìnmpworonji nyiini i, mà li ta bànnanji u nyɛ mu wuuni i ke, mu nyɛ na uru naa mà ye?

⁴ Mâ tàanna ná lire e, di mu sí n-jà n-jwo ma cìmpworonj'á na u yyére ma a nyèseni wwû u nyiini i, mà li ta bànnanji nyè mu wuuni i ye? ⁵ Mu u à fyìnme tò wwomò na ke, fyànha a bànnanji wwû ma nyiini i, lire ká mpyi, mu sí raa jaa raa jcwúu nyèseni tawwuge e ma cìmpworonji nyiini i.

⁶ Yaayi yi nyè Kile wuyo ke, yii àha raa yire kaan pwuunbil'á mε, lire baare e pi sí n-jà n-yîri yii kurugo si yii sulugo. Yii àha raa yii kóonji longara wunji cyáan caabii taan mε, lire baare e pi sí raa u tánhani.

Kile maha u pyiibii jareyi shuu

(Luka 11.9-13)

⁷ Yii a Kile jáare, u sí yii kan, yii a jcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli, ku sí múgo yii á.

⁸ Yii li cè na shin maha shin u nyè na jáare ke, uru maha ntaa.

Shin maha shin u nyè na jcaa ke, uru maha jaa.

Shin maha shin ká bàrage kúu ke, ku sí múgo urufol'á.

⁹ Jofoo u nyè yii shwòhòl'e, ngemu u sí jεε kafaaga kan u pyàn'á, mà li ta bwúuru u à jáare u á ye? ¹⁰ Lire nyè mε, mà wwò kan u á mà li ta fya u à jáare ye? ¹¹ Nyè yii sùpyiibii pi à pi ke, cyage e yii maha já a yacenyè kan yii pyiibil'á ke, yii nyè a cè a jwo na yii Tunji u nyè nìnyinji na ke, ur'à bégel'a tòro yii taan si yacenyè kan u jáarafeebil'á mà?

¹² Lire e yaaga maha yaaga yii la nyè sùpyire sannte s'a mpyi yii á ke, yii lire pyi pi á mú. Yire Kile túnntunji Musa Saliyanji ná Kile túnntunmpii sanmpii sémebil'á jwo.

Kurigi shuunni kani

(Luka 13.24)

¹³ Yii jyè tajyinjwòge nimbileni i. Naha kurugo ye kuni li maha kakyaare nò sùpyanji na ke, lire tajyinjwòg'à pèe, lire kùn'à pèe, lire e shinnyahara nyè na jaare. ¹⁴ Nka kuni li maha shìnji nìjkwombaanji kaan ke, lire tajyinjwòg'à cyéε, li jarama à pen, li jaarafeebii nyè a nyaha mε.

Cige maha jécè ku yasεεre e

(Luka 6.43-44; 13.25-27)

¹⁵ Kafinivinibii pi maha piye pyi Kile túnntunmii fiige ke, yii a yiye kàanmucaa pire na. Pi aha a ma yii á, pi maha piye pyi mpàa fiige, mà li ta pi funny'à pi sige yaayi fiige.

¹⁶ Yii sí pi cè pi kapyiinkii cye kurugo. Wà sí n-jà εezen cige yasεε kwòñ nguro cige na la? Lire nyè mε, mà fizhiye cige yasεε kwòñ nguro cige na la? ¹⁷ Lire pyiinkanni na, cicenjke yasεεr'à jwò, cipege woore s'à pi. ¹⁸ Cicenjε sè n-jà raa yasεε nimpere seni mε. Cipege mú sè n-jà raa yasεε nìncenne seni mε. ¹⁹ Cige maha cige ku nyè ku nyè na yasεε nìncenne seni mε, ku sí n-kwòñ n-wà nage e. ²⁰ Lire e ke yii sí pi cè pi kapyiinkil'e, bà cige maha jécè ku yasεεre e mε.

²¹ Mpii puni pi nyè na mii pyi “Kafoonji, Kafoonji” ke, pire puni sè n-jyè Kile Saanre e mε, mii Tunji nìnyì wunji nyii wuuni pyifeebii kanni pi nyè jyifeebii. ²² Kuru canjke ká nò, shinnyahara sí n-pa mii pyi “Kafoonji, Kafoonji, wuu mpyi na Kile túnnture yu mu mege na, marii jínabii kòre na yige mu mege na, marii kabwòhii nìnyahagii pyi mu mege na mà?” ²³ Lire tènì i, mii sí yi jwo tire sùpyir'á “Mii nyè a sàa yii cè mà nya mε. Yii yîri na taan, yii kapimpyiibii!”

Yákilifoonji ná funjò baa shinji kani

(Luka 6.47-49)

²⁴ Shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa pu kurigii jaare ke, urufoo sí n-jà n-tàanna ná yákilifoonji w'e ngemu u à u bage faanra kafaafoge jwunji ke. ²⁵ Kuru bage faanranjkwooni kántugo, zànbwòh'à cwo, ka dùyi si jî na fwu na fwore, ka kafεεge si wá na fwu sèè sèl'e na kuru bage njòonji, nka ku nyè a cwo mε, jaha na ye ku nintaani na nyè kafaafogo jwunji.

²⁶ Nka shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa mpyi u nyè na pu kurigii jaare mε, urufoo na nyè mu à jwo funjò baa shin, ngemu u à u bage faanra nticyenji jwunji ke.

²⁷ Kuru bage faanranƙwooni kàntugo, zànbwòh'à cwo, ka dùyi si jî na fwu na fwore, ka kafæge si wá na fwu sèè sèl'e na kuru bage ñòñji, ka ku puni si mpi a wu.»

²⁸ Yesu à puru jwumpe jwo a kwè ke, ka u kàlañi pyiñkanni si sùpyire kàkyanhala.
²⁹ Naha na yè u mpyi na pi kâlali ná Kile sífente e. U kàlañi pyiñkanni ná Kile Saliyañi cyelentiibii wuñi pyiñkanni mpyi niñkin mɛ.

8

Yesu à tògofoo cùuñɔ

(Marika 1.40-45; Luka 5.12-16)

¹ Yesu à tîge ñaŋke na ke, ka shinnyahara si ntaha u fye e. ² Ka tògofooñi wà si file u na maa niñkure sín u fere e maa jwo: «Kafooñi, mu aha ñɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii fíniñɛ.» ³ Nyɛ ka Yesu si u cyɛge sànhà maa bwòñ u na maa jwo: «Mii à ñɛɛ, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si ntíl'a láha u na. ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Cú ma ñwòge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ, ñka ta sì, maa sà maye cyêe sáragawwuñi na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile túnntunñi Musa à jwo tògofeebii kyaa na ke, maa kuru wwû. Lire li sí li cyêe na mu à cùuñɔ*.»

Yesu à sòrolashiibii ñuñufooñi wà báarapyi cùuñɔ

(Luka 7.1-10; Yuhana 4.43-54)

⁵ Mà Yesu yaha u u jyè Kaperenam u kànhè e, Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinñi wà à file u na maa u jáare na: ⁶ «Kafooñi, mii báarapyiñi nizinniñi na wá bage e. U à mùruñɔ, maa ñkyaali sèl'e.» ⁷ Ka Yesu si u pyi: «Mii u sà u cùuñɔ la†?» ⁸ Ka sòrolashiibii yyaha yyére shinñi si jwo: «Kafooñi, mii ñuñk'à cyére mu u jyè mii pyenge e. Mu aha jwuñkanña niñkin jwo, kuru sí mii báarapyiñi cùuñɔ. ⁹ Mii wi ke, sòrolashiibii pìi na nyɛ mii ñuñɔ na, mii sí nyɛ pìi ñuñɔ na. Mii aha wà pyi “Ta sì” u maha ñkàre. Mii aha wabere pyi “Ta ma” u maha mpa. Mii aha na biliñi pyi “Nde pyi” u maha lire pyi.»

¹⁰ Yesu à yire lógo ke, ka li i u kàkyanhala. Mpii pi mpyi u fye e ke, ka u u jwo pir'á: «Sèeñi na mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntél'a sùpya ñya ná ñge daniyañi fiige e Izirayeli shiinbii shwòhòl'e mɛ! ¹¹ Mii sí yi jwo yii á, shinnyahara sí raa yîri canñafworompe ná canñajyimpe e, si mpa lyî ná Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba e Kile Saanre e. ¹² ñka Izirayeli shiinbii mɛɛ na Kile Saanre à bégele ke, pire pìi sí n-wà cyíinñi na numpini i. Wani pi sí raa myahigii súu s'a ñkyàñhigii kùru.»

¹³ Nyɛ Yesu à puru jwo ke, maa sòrolashiibii yyaha yyére shinñi pyi: «Ta sì pyenge. Ná mu à dá mii na, nde mu à cya ke, lire li pyi.» Ka u báarapyiñi si ntíl'a cùuñɔ lire tèneuuni i.

Yesu à Pyeri nafɛñcwonji cùuñɔ

(Marika 1.29-34; Luka 4.38-41)

¹⁴ Nyɛ Yesu à kàre Pyeri pyenge mà sà Pyeri nafɛñcwonji ta tasinnage e cifwuro cye e.
¹⁵ Ka Yesu si bwòñ u cyɛge na, ka cifwure si láha u na. Ka u u yîri, maa ñjyì kan Yesu á.

¹⁶ Yàkoñk'à nò ke, ka pi i wá na ma ná jínacyaanbii niñyahamil'e Yesu á. Ka u u jínabii kòr'a yige pi e ná u ñwòjwumpe e, maa yampii puni cùuñɔ. ¹⁷ Nyɛ lire pyiñkanni na, ka Kile túnntunñi Ezayi jwumpe si fûñɔ, u mpyi a jwo: «U à jyè wuu ná wuu cwòhòmpɛ shwòhòl'e, maa wuu yampe láha wuu na‡.»

Mpii la ku nyɛ si ntaha Yesu fye e ke

(Luka 9.57-62)

¹⁸ Nyɛ shinnyahara mpyi a pa Yesu kwûulo, lire kurugo ka u u u cyelempyiibii pyi pi bañi jyiile ná ur'e. ¹⁹ Ka Kile Saliyañi cyelentuñi wà si file u na maa u pyi:

* 8:4 Tògofooñi ká ñcùuñɔ, sáragawwuñi mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si ñcè kampyi u à cùuñɔ, u u nta a uye cyêe sùpyire na. † 8:7 Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, shinñi u nyɛ u nyɛ pi Kile kuni i mɛ, Yahutu nyɛ a mpyi a yaa u jyè uru pyenge e mɛ. U aha lire pyi, u mpyi maha ñwòhò Kile yyahe taan. ‡ 8:17 Ezayi 53.4

«Cyelentuŋi, mii sí n-taha mu fye e ma tasheyi puni i.»²⁰ Ka Yesu si u pyi: «Wyigii na nyɛ sigepwuunbil'á, shèere mú sí nyɛ saŋcyɛnr'á. Ŋka tashwəngə nyɛ Supyaŋi Jyaŋi á mɛ.»²¹ Ka u cyelempyaŋi wabere si u pyi: «Kafooŋi, yyére, mii aha na tuŋi tò, mii sí n-ta n-pa n-taha mu fye e.»²² Ka Yesu si u pyi: «Taha mii fye e, maa kwùubii yaha pi a piye tùni.»

Yesu à kafeebwəhe yyéne baŋi juŋ'i
(Marika 4.35-41; Luka 8.22-25)

²³ Nyɛ Yesu à jyè bakwəge e, ka u cyelempyiibii si jyè u fye e.²⁴ Ka kafeebwəhə si yîri na fwu baŋi juŋ'i, fo lwəhe na ŋko si bakwəge tò. Lir'à Yesu ta u u ŋwúuni.²⁵ Ka pi i file u na, maa u jè maa jwo: «Kafooŋi, yîri maa wuu shwə, lire baare e wuu sí n-kwôro lwəhe e.»²⁶ Ka u u pi pyi: «Naha na yii na fyáge ye? Naha na yii dányan'á cyére ye?» Maa yîr'a yyére maa fánha cyán kaféegé ná baŋi lwəhe na. Ka yi puni si yyére siu!²⁷ Ka pi puni si wá na ŋkyáli u na, maa jwo: «Naha supyifiwe u nyɛ ŋge nàŋi, fo ka kaféegé ná lwəhe si ntèen u wuuni taan ye?»

Yesu à jínacyaan shuunni cùuŋə
(Marika 5.1-20; Luka 8.26-39)

²⁸ Nyɛ ka Yesu si baŋi jyiil'a sà nə Gadara shiinbii kùluni i. Ka jínacyaan shuunni si fworə fanjyi i[§] mà u jùŋə bê. Pi mpyi a pi sèe sèl'e, fo wà sàha mpyi na jà a tòro kuru kuuge e mɛ.²⁹ Ka pi i wá na yu fánha na: «Kile Jyaŋi, jaha mu nyɛ na jcaaa wuu á ye? Mu à pa mpa kawaa pyi wuu na mà ta tènì sàha nə mà?»

³⁰ Nyɛ lir'à caakurumbwəhə ta ku u lyí pi byanhampe e.³¹ Ka jínabii si Yesu jáare sèl'e na: «Mu aha wuu kòr'a yige mpii sùpyiibil'e, ma a wuu yaha wuu sà jyè mpii caabil'e.»³² Ka u u pi pyi: «Yii a sì.» Ka pi i fworə pire nàmbaabii shuunni i, maa sà jyè pire caabil'e, ka caakuruŋke puni si sùrug'a yîri ŋaŋke numpenge na, mà cwo cwo baŋi i mà kwù. ³³ Ka cáanahabii si fê a kàre kànhe e, ŋcyii cyi à pyi ke, maa sà cyire yyaha jwo, mà cye cyán jínacyaanbii wogigii na. ³⁴ Ka kànhe shiinbii puni si ntíl'a fwor'a kàre Yesu jùŋə tabeŋi i. Pi à sà u jya ke, maa u jáare sèl'e na u fworə pire kùluni i.

9

Yesu à supyimuruŋə cùuŋə maa ku kapegigii yàfa ku na
(Marika 2.1-12; Luka 5.17-26)

¹ Nyɛ ka Yesu si jyè bakwəge e, maa baŋi jyiil'a kàre u yabiliŋi kànhe e.² Ka pi i mpa u á ná yaŋi w'e u yasinniŋke e, u mpyi a mûruŋə. Yesu à pi jya pi à dá uru na ke, maa jwo supyimuruŋk'á: «Na jya, màban le maye e! Mu kapegigil'à yàfa mu na.»

³ Nyɛ Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi mpyi wani ke, ka pire pii si wá na sòŋŋi piye funŋ'i na Yesu na Kile mege kèege.⁴ Ka Yesu si ntíl'a pi sòŋŋə cè, maa jwo pi á: «Naha na yii nyɛ ná nte sòŋŋəpeere shiŋi i ye? ⁵ Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yîri, ma a jaare” yii nyii na, cyire kapyaaŋii mú shuunni i, ndire jwumə p'à táan ye? ⁶ Ŋka yii pi li cè na síŋi na nyɛ Supyaŋi Jyaŋi á naha jinŋke na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimuruŋk'á: «Yîri, maa ma yasinniŋke lwó, maa sì pyenge.»⁷ Ka u u ntíl'a yîr'a kàre pyenge.⁸ Sùpyir'à lire jya ke, ka pi i fyá maa Kile pèe, uru ŋgemu u à ŋge síŋi fiigini kan sùpyir'á ke.

Yesu à lyí ná mɛpenge shiinbil'e
(Marika 2.13-17; Luka 5.27-32)

⁹ Yesu à yîri wani ke, u à sà múnalwəre shwofooŋi wà jya u à tènè u báaraŋi tapyige e, u mege mpyi Macwo. Ka Yesu si u pyi: «Yîr'a taha na fye e.» Ka u u yîr'a taha u fye e.

¹⁰ Nyɛ lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si sà ntèen na lyí Macwo bage e ná mɛpenge shiinbii nijyahamil'e mu à jwo múnalwəre shwofeebii ná piiberii.¹¹ Farizhɛenbii píl'à lire jya ke, maa Yesu cyelempyiibii pyi: «Naha na yii cyelentuŋi na

§ 8:28 Yahutuubii maha pi fanjyi wwù kafaayi juŋ'i. Pi maha ku jwəge yal'a yaa fo maha tateŋŋəŋə yaa mú.

lyî ná múnalwǎore shwofeebii ná mepenge shiinbii piiberil'e ye?»¹² Yesu à yire lógo ke, maa jwo: «Mpii pi à cùuŋǎ ke, wempyiŋi kyaa nyɛ pɪre na mɛ, mpii pi na yà ke, pɪre na u kani nyɛ.¹³ Kile à jwo u Jwumpe Semɛŋi i “Yii a jùŋaara taa yii shinjɛebii na, lir'à táan mii á mà tòro sáragawwuuni ná*.” Nyɛ yii sônŋǎ puru jwumpe jwǎhe na. Naha na ye mpii pi nyɛ na piye sônŋi na pir'à tíi ke, mii nyɛ a pa jùŋke na pɪre tayyerege e mɛ. Ŋka mpii pi à li cè na pɪre nyɛ a tíi mɛ, pɪre tayyerege e mii à pa.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à nyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Marika 2.18-22; Luka 5.33-39)

¹⁴ Lire kàntugo Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibil'à pa Yesu yíbe na naha na pɪre ná Farizhɛɛnbii maha súnŋi leni, Yesu cyelempyiibii sí nyɛ na u leni mà ye? ¹⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Cipooŋi ceveebii sí n-jà yyaha tanha, mà pi yaha ná cipooŋi i cikwǎonre na la? Ŋka tɛni là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi shwǎhǎl'e. Lire tɛni i pi sí n-ta raa súnŋi leni.

¹⁶ Wà nyɛ na vǎanvǎnŋǎ taha na vǎanŋjyɛga tacwǎngǎ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, vǎanvǎnŋke maha vǎanŋjyɛge kèɛge, tacwǎng'a sì nàara a pèe. ¹⁷ Wà mú sí nyɛ na sinmpurugo leni seeye boolyɛgil'e† mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yalenke jya, maa wu, yalenk'a sì ŋkèɛge. Pi maha sinmpuruge leni seeyi boofǎŋkil'e, yire mú shuunniŋi y'à bɛ.»

Yesu à ceɛŋi wà cùuŋǎ, maa Zharusi pworonŋi buwuŋi jɛ
(Marika 5.21-43; Luka 8.40-56)

¹⁸ Nyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, Yahutuubii jùŋufoonŋi wà à pa niŋkure sín u taan maa jwo: «Yesu! Mii pworonŋ'à kwú numɛ. Maye sanŋa yaha, maa mpa ma cyeyi taha u na, u sí jɛ.» ¹⁹ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si yíri na ŋkèɛge ná u e.

²⁰ Mà pi niŋkaribii yaha, ceɛŋi wà à file Yesu na maa bwǎn u vǎanntinŋke zhwǎore na. Lùwulŋkwombaayi mpyi uru ceɛŋi na yyee ke ná shuunni funŋ'i. ²¹ U mpyi na yu uye funŋ'i: «Mii aha bú já a bwǎn u vǎanŋyi na, mii sí n-cùuŋǎ.» ²² Ka Yesu si yyaha kèɛŋŋ'a wíl'a u jya, maa jwo u á: «Na pwooro, ma hà raa fyáge mɛ, naha na ye mu dáníyanŋ'à mu cùuŋǎ.» Ka ceɛŋi si ntíl'a cùuŋǎ.

²³ Yesu à sà nǎ uru jùŋufoonŋi pyɛnge e, maa kwùge tìmpirigii wyifeebii ná supyiŋyahare nya ti i nyàha na wùruge tiye e ke, maa jwo pi á: ²⁴ «Yii caala a yíri naha, pùceebilini nyɛ a kwú mɛ, li na ŋwúuni.» Ka pi i wá na jcyàhali u na. ²⁵ Sùpyir'à fwor'a kwǎ pyɛnge e ke, ka Yesu si jyè bage e, maa pyàŋi buwuŋi cù cyɛge na, ka u u yíri. ²⁶ Ka lire kani si jcaala lire kùluni puni i.

Yesu à fyinmii shuunni ná búbu cùuŋǎ

²⁷ Yesu à fwooro wani na ŋkèɛge ke, ka fyinmii shuunni si ntaha u fye e maa wá na yu fànha na: «Dawuda Tuluge Shinŋi, jùŋaara ta wuu na!» ²⁸ U à sà jyè pyɛnge e ke, ka pɪre fyinmpii si file u na. Ka u u pi pyi: «Yii à dá na mii sí n-jà yii cùuŋǎ la?» Ka pi i jwo: «ǎon, mu sí n-jà, kǎfoonŋi.» ²⁹ Ka u u bwǎn pi nyiigii na maa jwo: «Li sí n-pyi yii á mà tàanna ná yii dáníyanŋi i.» ³⁰ Ka pi i ntíi na naa. Ka u u yi jwo a waha pi á na pi a piye kàanmucaa, pi àha wà yaha u li cè mɛ. ³¹ Ŋka pi à yíri wani ke, pi à kàr'a sà a lire kani yu lire kùluni puni i.

³² Nyɛ pir'à yíri Yesu taan ke, ka pii si mpa ná búbu e. Jínanŋi wà u mpyi u e. ³³ Yesu à jínanŋi kǎr'a yige ke, ka búbuŋi si ntíi na yu. Supyiŋyahare ti mpyi wani ke, ka lire si tire kàkyanhala, ka ti i wá na ŋko: «Wuu sàha ŋkwǎ a nde kani fiige nya Izirayeli kini i mɛ!» ³⁴ Ŋka Farizhɛɛnbil'à jwo na jínanbii jùŋufoonŋi fànhe cye kurugo, Yesu nyɛ na jínanbii kǎre na yige pifeebil'e.

Sùmakwǎg'à pèe, ŋka sùmakwǎnbil'à cyére

³⁵ Nyɛ Yesu mpyi na jaare na màre kànbwoyi ná kànpyɛere puni na. U mpyi na sùpyire kálali Kile Jwumpe kàlambayi i, maa Jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha tíi ná Kile Saanre e,

* 9:13 Oze 6.6 † 9:17 Seeyi boni na nyɛ boro, Yahutuubii maha ndemu jwooli ná yatǎore seeyi i maa lwǎhe, lire nyɛ mɛ nùjirimpe, lire nyɛ mɛ ɛrezen sinmpe leni l'e ke.

maa yampii puni ná cwòhómófeebii puni cùunji. ³⁶ U à supyijnyahare nya ke, ka pi jùñaare si u ta sèl'e, naha na ye ti mpyi a kànha maa jcwònrò, mu à jwo mpàa pi nyé piye jùñjo kurugo. ³⁷ Ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Sùmakòg'à pèe, ñka sùmakwònbil'à cyére. ³⁸ Lire e ke yii kérege foo jàare, u u pìi bàra sùmakwònbii na.»

10

Yesu à u cyelempyiibii yyer'a tun
(Marika 3.13-19; Luka 6.12-16)

¹ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ké ná shuunniñi yyere, maa fànhe kan pi á, pi jà pi a jínabii kòre pi a yige pifeebil'e, pi raa yampii puni ná cwòhómófeebii puni cùunji. ² Tùntunmpii ké ná shuunniñi meyi yi nyé ñje: ñjncyiñi u nyé Simò pi maha mpyi Pyeri ke, ná u sijnéñi Andire ná Zebede jyaabii Yakuba ná u còññi Yuhana ³ ná Filipi ná Baritelemi ná Tomasi ná Macwo ñge u mpyi na múnalwòore shuu ke, ná Alife jyañi Yakuba ná Taadi* ⁴ ná Simò pi maha mpyi Zeloti† ke, ná Zhudasi Isikariyoti ñge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

(Marika 6.7-13; Luka 9.1-6)

⁵ Pire shiin ké ná shuunniñi Yesu à yere maa nta a pi tun. U à jwo pi á: «Yii àha njyè Samari shiinbii kànyi ná supyishiñi sanñi wuy'e mé, ⁶ ñka yii a sè Izirayeli shiinbii yyére, pire mpiimu pi nyé mu à jwo mpàpinniye ke. ⁷ Mà yii ñjñkaribii yaha, yii a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á na Kile Saanre tèn'à byanhara. ⁸ Yii raa yampii cùunji, yii raa kwùubii jèni, yii raa tògofeebii cùunji, yii raa jínabii kòre yii a yige sùpyire e. Yii à ti ta mana, yii a ti kaan mana. ⁹ Yii àha sèen, lire nyé mé wyére, lire nyé mé wyérepya lwó si nde yii dufaabil'e mé. ¹⁰ Yii àha kùshebòrii lwó mé, yii àha vànntinye shònwuyo lwó mé, yii àha tanhanyi yabere lwó mbàra yii tooyi wuyi na mé, yii àha kàbii lwó mé. Yii li cè na báarapyiñ'á yaa u a ñkaan u a lyî.

¹¹ Yii aha jyè kànbwòh'e, lire nyé mé kànbilere e, yii sùpya cya ñgemu u sí ñee yii sunmbage na ke. Yii aha uru sùpya ta, yii i ñkwòro wani fo yii sà nò yii tèekani na. ¹² Yii aha jyè pyenge maha pyeng'e ke, yii pi shéere “Kile u yyeyiñke kan yii á.” ¹³ Kuru pyenge shiin ká yii fwùñi shwò, pi sí kuru yyeyiñke ta. Ñka pi aha mpyi pi nyé a yii fwùñi shwò mé, pi sí kuru yyeyiñke ta mé.

¹⁴ Yii aha ñkàre cyage k'e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa mpyi pi nyé a ñen'a yii jwumpe lógo mé, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambanji kwòro kwòr'a wu wani‡. ¹⁵ Sèen na mii sí yi jwo yii á, canñke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiñkil'e ke, nde li sí yire kànyi sùpyire ta ke, lire sí n-waha mà tòro Sòdòmu kànhe ná Gòmòri kànhe shiinbii wuuni na.»

(Marika 13.9-13; Luka 21.12-17)

¹⁶ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Yii lógo! Mii sí yii tun, ñka yii sí n-pyi sùpyire shwòhòl'e mu à jwo mpàa pi nyé sige yaaya shwòhòl'e. Yii a yiye kàanmucaa bà wwòo nyé mé, yii pyi tateennugo sùpyii mpánmpòròyò§ fiige. ¹⁷ Yii a yiye kàanmucaa sùpyire na, naha na ye pi sí n-kwò n-pa raa yii yiri yukyaabii yyére, s'a yii bwùun ná kàsòrigil'e pi Kile Jwumpe kàlambayi i. ¹⁸ Pi mú sí n-kwò raa yii cwòre raa sè fànhafeebii ná saanbii yyére, mà li jùñke pyi na yii na nyé mii cyelempyii. Lire cye kurugo yii sí mii kyaa jwo Yahutuubil'á, sí mii kyaa jwo supyishiñi sanñ'á mú. ¹⁹ Ñka tènì i pi sí n-pa raa yii leni cye e ke, jwumpe yii sí n-jwo, ná pyiñkanni na yii sí pu jwo ke, yii àha lire tège yiye funñjo pen mé. Jwumpe yii à yaa yi jwo ke, lire tènì yabiliñi i, puru sí n-tìge yii funñ'i. ²⁰ Yii li cè na yii yabilimpil'e bà puru jwumpe sí n-fworo mé, yii Tunji u nyé Kile ke, uru Munaani li sí raa yu yii cye kurugo.

* 10:3 Taadi, kuru ku nyé u mege shònwoge. Mege ñjncyiige ku nyé Zhudasi (Luka 6.16).

† 10:4 Zeloti: kuru mege jwòhe ku nyé: «kìni kyal'à táan ñgemu á sèl'e ke». ‡ 10:14 Mà tooyi bambanji kwòro kwòr'a wu kànha na: lire jwòhe ku nyé, wuu nàzhan à fworo yii karigil'e, yii jùñjo tuguro ti. Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi. § 10:16 Yahutuubii mpyi maha mpánmpòròyi wíi finyiné ná tateennugo sanncyenre.

²¹ Pii sí n-pa raa pi cìmpyiibii kaan pi a bùu, tiibii pìi sí n-pa raa pi pyìibii kaan pi a bùu, pyìibii pìi mú sí n-pa n-yîri pi sifeebii kurugo si pi kan pi bò. ²² Yii kyaa sí n-pen sùpyire pun'á mii mēge kurugo. Ŋka ŋgemu ká jà a uye waha maa ntēen Kile kuni i fo mà sà nò tēgeni na ke, urufoo sí n-shwò. ²³ Pi aha yii kyérege kànhe k'e, yii fê a fworò kur'e, yii raa sì kabēr'e. Sēenji na mii sí yi jwo yii á, mà jwo yii pi Izirayeli shiinbii kànyi puni jaara a kwò ke, Supyaŋi Jyaŋi sí nùru n-pa.

²⁴ Cyelempyaŋi sì n-jà n-pêe n-tòro u cyelentuŋi na mē, biliwe mú nyē a pēe u kàfoonji na mē. ²⁵ Li tēgeni li nyē cyelempyaŋi u pa mpyi cyelentuŋi fiige, biliŋi mú sí mpa mpyi u kàfoonji fiige. Ná pi à jà a pyengefoo tàanna ná jínabii jùŋufoonji Belizebuli i, mpii pi nyē pyengefoo shiinbii ke, pire wuuni sì n-tòro mà?

(Luka 12.2-9)

²⁶ Lire kurugo yii àha raa fyáge pi na mē. Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ŋwòhò ke, cyire puni sí n-pa raa naa. Kyaa maha kyaa li nyē numpini i ke, lire là mú sì n-kwòro jncèmbaa mē. ²⁷ Mii aha jwumpe mpemu jwo yii á numpini i ke, yii a puru yu canŋke e. Mpe mii à jwo yii á katilwòhòre e ke, yii dùgo yii a puru jáare katanjyi juŋ'i. ²⁸ Mpii pi maha jà a sùpyaŋi cyeere bò, ná pi sì n-jà u múnaani bò mē, yii àha raa fyáge pire na mē. Kilenji u maha jà a sùpyaŋi múnaani ná u cyeere shi bò nafugombaage e ke, uru na yii à yaa yii a fyáge.

²⁹ Tá zíziine shuunni maha mpére daashi niŋkin kanna mē? Ŋka lire zíziini là niŋkin sì n-kwù yii Tuŋi Kile pàama mē. ³⁰ Yii pi ke, ali jùŋjoore ti nyē yii jùŋyi i ke, Kile à tire puni pèrege cè. ³¹ Lire kurugo yii àha nùru kyaa tēge yii yiye funŋò pen mē! Yii shin maha shin kan'à waha Kile na mà tòro tire zíziine niŋyahara na.

³² Shin maha shin ká yyére li na sùpyire nyii na na uru na nyē mii wu ke, mii Tuŋi u nyē niŋyiŋi na ke, mii mú sí n-yyére li na uru nyii na na urufoo na nyē mii wu. ³³ Ŋka ŋgemu ká mii cyé sùpyire nyii na ke, mii Tuŋi u nyē niŋyiŋi na ke, mii mú sí urufoo cyé uru nyii na.

(Luka 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Yii àha raa sòŋji na mii à pa si mpa jwumabenke le sùpyire ná tiye shwòhòl'e niŋke na mà de! Mii nyē a pa ná yyeŋiŋke e mē, ná kàshige e mii à pa. ³⁵ Naha kurugo ye mii à pa mpa “jyafoonji ná tufoonji láha piye na, si pworofoonji ná nufoonji láha piye na, si napworonji láha nacwonji na. ³⁶ Pii u zàmpenmii sí n-pa n-pyi pi pyenge shiinbii yabilimpìi*.” ³⁷ Shinji u à u tuŋi, lire nyē mē u nuŋi kyaa táan uy'á mà tòro mii na ke, urufoo nyē a yaa ná mii cyelempyigire e mē. Shinji u à u jyaŋi, lire nyē mē u pworonji kyaa táan uy'á mà tòro mii na ke, urufoo nyē a yaa ná mii cyelempyigire e mē. ³⁸ Shinji la ku nyē si mpyi mii cyelempya ke, urufoo u taha mii fye e, pi mée mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Lire baare e urufoo nyē a yaa ná mii cyelempyigire e mē. ³⁹ Ŋgemu la ká mpyi si u niŋjaanji yaa jwò ke, urufoo nùmpañke sí n-kèege, ŋka ŋgemu ká kàntugo wá u niŋjaan'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañja ta.

(Marika 9.41)

⁴⁰ Shin maha shin ká yii cùmu lemē jwò ke, urufoo mú à mii cùmu lemē jwò, ŋgemu sí ká mii cùmu lemē jwò ke, urufoo mú à mii tunvoonji cùmu lemē jwò. ⁴¹ Ŋgemu ká Kile tùnntunŋi wà cùmu lemē jwò, mà lire jùŋke pyi na u na Kile tùnnture yu ke, tònŋi Kile sí n-pa n-kan Kile tùnntumpil'á ke, uru tònŋi Kile sí n-kan urufol'á. Sùpyire ti nyē na fyáge Kile na ke, wà ha tire tà cùmu lemē jwò, mà lire jùŋke pyi na ti na fyáge Kile na, Kile sí urufoo sàra tire fiige. ⁴² Ŋgemu ká lùŋŋe fùŋŋcwokwuyaga kan ŋge nàŋkocyaanji wà á, mà lire jùŋke pyi na u na nyē mii cyelempya ke, sēenji na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-sii lire tònŋi ta.»

11

¹ Nyē Yesu à kwò yire yerēyi ŋkanŋi na u cyelempyiibii ke ná shuunniŋ'á ke, maa ŋkàr'a sà a sùpyire kálali, maa Jwumpe Nintanmpe yu pi á pi kànyi na.

* 10:36 Mishe 7.6

Yuhana Batizelipyiŋi à t̀̀nntunmii tun Yesu á
(Luka 7.18-35)

²Nye mà Yuhana Batizelipyiŋi yaha k̀̀sunji i, u mpyi a Kile Nijc̀̀wɔ̀̀nrɔ̀̀ŋi kapyiŋkii kyaa l̀̀go. Ka u u u cyelempyiibii p̀̀i tun Yesu á ³pi sà ỳ̀be na: «Ŋge kyaa l'̀̀à jwo na u sí n-pa ke, mu u nye u wi laa, wuu a wabere sigili?»

⁴Ka Yesu si pi pyi: «Yii à ndemu l̀̀go maa ndemu nya ke, yii a s̀̀, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana á na ⁵“Fyinmpii naha na jaa, toŋkegeyifeebii sí i jaare, t̀̀gofeebii na j̀̀c̀̀uŋi, j̀̀ncunbii sí i ǹ̀ru, kẁ̀ubii sí i j̀̀ni, Jwumpe Nintanmpe sí i yu f̀̀ŋɔ̀̀feebil'̀̀á. ⁶Nye mii kapyiŋkii ká mpyi cyi nye a ŋgemu pyi u à cye láha mii na me, urufoo wuun'̀̀à jwo.”»

⁷Nye Yuhana cyelempyiibil'̀̀à k̀̀re ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu s̀̀pyir'̀̀á, u à jwo: «Canke yii ná ŋk̀̀re síwage e ke, taha nyege yii mpyi a k̀̀r'a sà wíi kafeege sí i ku nyàha la? ⁸Naha yii sí mpyi a k̀̀r'a sà wíi ye? V̀̀ansinayafoo la? Yii li c̀̀ na mp̄i pi maha v̀̀ansinayi leni ke, pire maha mpyi saanbii bayi i. ⁹Lire sanni i ke, jaha yii mpyi a sà wíi ye? Kile t̀̀nntunŋo la? Mii sí yi jwo yii á, u bá à f̀̀nha t̀̀ Kile t̀̀nntunŋo na. ¹⁰Naha kurugo ye Kile Jwumpe Semeni à jwo ŋgemu kyaa na na

“Wíi, mii sí na t̀̀nntunŋi tun

u sà mu kuni yaa mu yyaha na*” ke,

uru t̀̀nntunŋi u nye Yuhana. ¹¹S̀̀eni na mii sí yi jwo yii á, s̀̀pya sàha ŋkẁ̀ a si ŋgemu u à f̀̀nha t̀̀ Yuhana Batizelipyiŋi na me, lire ná li wuuni mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'̀̀à f̀̀nha t̀̀ Yuhana na.

¹²Mà lẁ̀ Yuhana Batizelipyiŋi Kile jwumpe t̀̀ejwuuni na, mà pa ǹ̀ nume na, mp̄i la ku nye si jỳ Kile Saanre e ke, shinpiibii na pire kyéree, pi s'̀̀à piye waha si jỳ t'̀̀e. ¹³Kile t̀̀nntunŋi MusaSaliyaŋi ná Kile t̀̀nntunmp̄i sanmpil'̀̀à jwo Kile Saanre kyaa na, fo mà pa ǹ̀ Yuhana t̀̀ni na. ¹⁴Kampyi yii sí n-jà n-dá pu na, Elini mpaŋi shɛenre Kile Jwumpe Semeni a jwo ke, yii li c̀̀ uru u nye Yuhana. ¹⁵Ŋgemu la ká mpyi si kariii yyaha c̀̀ ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán s̀̀l'e.

¹⁶Ná jaha shi i mii sí nte s̀̀pyire shiŋi tàanna ye? Ti na nye mu à jwo ǹ̀kopyire, ntemu ti nye na b̀̀hare k̀̀fuge na ke, tà na b̀̀hare maa ŋko ti sh̀̀refeebil'̀̀á ¹⁷“Wuu à t̀̀nmp̄i wyi yii á, yii nye a j̄n'a kẁ̀hɔ̀ me. Wuu à jáhampe myahigii c̀̀e yii á, yii nye a j̄n'a mɛe sú me.” ¹⁸Yii li c̀̀, Yuhana à pa ke, u mpyi na j̄jyitɔ̀n wu lyi me, u mú mpyi na sinme byii me, ka pi i jwo na jina u nye u e. ¹⁹Nye Supyaŋi Jyaŋi à pa, maa lyi maa byii, ka pi i jwo na u s̀̀nŋore nye a taha yaage kabere na me, fo j̄jyini ná sinmbyaani kanni, maa ǹ̀r'a pyi mepenge shiinbii cevoo mu à jwo múnalẁ̀ore shwofeebii.

Ŋka yákilifente Kile maha ŋkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha j̀̀c̀̀ urufoo kapyi-ŋkil'e.»

Yesu à k̀̀nyi yà faha
(Luka 10.13-15)

²⁰Nye k̀̀nyi na Yesu à t̀̀ro maa kakyanhala kariii nijyahagii pyi, ka yire k̀̀nyi shiin si mpyi pi nye a j̄n'a pi toroŋkanni k̀̀enŋe me, ka Yesu si wá na yire shiinbii fare. ²¹U à jwo: «Yii Korazen k̀̀nhe shiinbii, yii wuun'̀̀à k̀̀ege! Yii Betisayida k̀̀nhe shiinbii, yii wuun'̀̀à k̀̀ege! Naha na ye kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyere ke, kampyi Tiri k̀̀nhe ná Sidon k̀̀nhe e†, cyire mpyi a pyi, nume mpyi na sí pi ta pi à pi toroŋkanni k̀̀enŋe maa láha kapegigii na fo t̀̀em̄ni i, maa cafubor̄igii le mà pyi pi v̀̀anŋyi, maa cẁ̀nre wu piye na. ²²Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, canke Kile sí s̀̀pyire puni s̀̀ra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e ke, nde li sí n-pyi yii na ke, lire sí n-waha mà t̀̀ro Tiri ná Sidon k̀̀nyi wuuni na.

²³Yii Kaperenamu k̀̀nhe shiinbii pi ke, yii na s̀̀nŋi na yii sí n-k̀̀re Kile yyere ǹ̀jnyŋi na be? Lire mpyi nye me, yii sí n-s̀̀i n-t̀̀rige fo ǹ̀nke jwohɔ̀ shiinbii cyage e. Naha kurugo ye kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyere ke, kampyi Sodomu k̀̀nhe e cyire mpyi a

* 11:10 Malaki 3.1 † 11:21 Tiri ná Sidon na mpyi k̀̀nbwoyo shuunni njemu y'̀̀à c̀̀ ná kapegigii mpyiŋi i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyeli 26; Zhoueli 3.4-8; Amosi 1.9-10).

pyi, ku shiinbii mpyi na sí n-yyére pi kapegigii na. Ku mú mpyi na sí n-pyi wani fo mà sà nò nijjaa na. ²⁴ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e ke, nde li sí yii Kapereŋamu kànhe shiinbii ta ke, lire sí n-waha n-tòro Sòdòmu kànhe shiinbii wuuni na.»

Yesu u maha taŋŋke kan sùpyaŋ'á
(Luka 10.21-22)

²⁵ Nyé Yesu à kwè puru na ke, maa jwo: «Tufoŋji Kile, nìnyìŋi ná jìŋke Kafoŋji, mii fwù nyé mu na, jaha na ye kani mu à ŋwòhò yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyêe nàŋkopyire na. ²⁶ Sèe wi, Tufoŋji, mu à lire pyi mà tàanna ná ma nyii wuuni i.»

²⁷ Lire kàntugo maa jwo sùpyir'á: «Mii Tuŋji à karigii puni le mii cyé e. Sùpya nyé a Jyafóŋji cè Tufoŋji baare e mε. Sùpya mú nyé a Tufoŋji cè Jyafóŋji baare e mε, fo Jyafóŋji la ká mpyi si u cyêe ŋgemu na ke.

²⁸ Yii a ma mii yyére, yii pi à kànha maa ntugo ke, mii sí taŋŋŋo kan yii á. ²⁹ Yii a báaraŋi pyi mii á, yii i na yaha s'a yii kèenŋi. Lire ká mpyi, yii sí taŋŋŋo ta, jaha na ye mii nyé jùmpìŋefoo, mii karigii mú sí nyé a waha mε. ³⁰ Mii báaraŋi pyim'á táan, tugure mii sí n-tège yii juŋ'i ke, tir'á faha.»

12

Nje Yesu à jwo canŋŋke kyaa na ke
(Marika 2.23-28; Luka 6.1-5)

¹ Nyé canŋka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e, kuru canŋke na mpyi canŋŋŋo. Cyelempyiibii katege wuubii pi mpyi, ka pi i sùmaŋcahayi yà kwòŋ na mínage na ŋkùru*. ² Farizhèenbii pil'á lire nya ke, maa Yesu pyi: «Wí, mu cyelempyiibii na canŋŋke kafuunŋkii pyi†!»

³ Ka u u pi pyi: «Nde Saanŋi Dawuda à pyi ke, yii nyé a lire kâla mà? Canŋka mà u ná u fyèŋwòhòshiinbii katege wuubii yaha, ⁴ u à jyè Kile bage e, maa sárage bwúuruŋi wà lwó a kyà, maa wà kan u fyèŋwòhòshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruŋi kyà.

⁵ Taha yii nyé a li kâla Kile Jwumpe Semèŋi i na sáragawwuubii ká báara pyi Kileŋaarebage e canŋŋke e, lire nyé na ntòre kapegigil'e mε? ⁶ Mii sí yi jwo yii á, wà na nyé naha ŋgemu u à pèe Kileŋaarebage na ke. ⁷ Jwumpe Kile à jwo na yii aha a jùŋaara taa yiye na, na lir'á táan ur'á mà tòro sáragawwuuni na‡ ke, kampyi yii mpyi a puru jwòhe cè, sùpyire ti nte yii à ti cêeŋe mà li ta ti nyé a yaaga pyi mε, yii mpyi na sè jεε lire pyi mε. ⁸ Supyaŋi Jyaŋi ká kyaa maha kyaa jwo mà yyaha tíí ná canŋŋke e ke, li sí n-jà n-tòro lire na mε.»

Yesu à cyèŋkwugofoo cùuŋŋo canŋŋke e
(Marika 3.1-6; Luka 6.6-11)

⁹ Lire kàntugo Yesu à yíri wani, maa ŋkàre kuru cyage shiin Kile Jwumpe kàlambage e. ¹⁰ Lir'á nàŋi wà ta wani ná cyèŋkwuge e. Ka pi i Yesu pyi: «Mà sùpya cùuŋŋo canŋŋke e, tá lir'á yaa ná mpyi i§?» Kaŋuŋŋo pi mpyi na jcaa ná kuru yibige e, si nta tìgire cyán Yesu na. ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Jofoo u nyé yii shwòhòl'e, ná mpà nìŋkin na nyé u á, ka uru mpàŋi si jcwò wyige e mà bê ná canŋŋke e, urufoo sí jεε u yaha wwùmbaa ye? ¹² Yii nyé a li cè na sùpyaŋi tayyéreg'á pèe mpàŋi woge na sèe sèl'e mà? Yii li cè, mà tàanna ná Kile Saliyaŋi i, kacenni mpyiŋ'á jwò canŋŋke e.» ¹³ Nyé u à kwè puru na ke, maa jwo cyèŋkwugefol'á: «Ma cyége sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u jcwùuŋŋo ku sanŋke fiige.

* 12:1 Kile Jwumpe Semèŋi à li cyêe na wà katege wu ká a ntùuli kerége e, na u sí n-jà sùmaŋi wà kwòŋ ná cyége e, si jyjì wani kerége e (Duterenòmu 23.25). † 12:2 Mà tàanna ná Farizhèenbii sòŋŋŋkanni i, mu aha sùma kwòŋ ná cyége e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cêeŋe na pi à báara pyi canŋŋke (Èkizodi 34.21). ‡ 12:7 Oze 6.6 § 12:10 Farizhèenbii u sòŋŋŋkanni i, shinŋi u nyé na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tège canŋŋke.

¹⁴ Nye Farizheenbii pi mpyi wani ke, ka pire si fwor'a kàr'a sà piye taanna Yesu boŋkanni na.

Kile báarapyiŋi niŋcwənrəŋi u nye Yesu

¹⁵ Yesu à pa yire cè ke, maa yîri kuru cyage e, u niŋkareŋi, shinŋyahara mpyi a taha u fye e, ka u u yampii puni cùuŋə. ¹⁶ Maa yi jwo a waha pi á na pi àha sùpya yaha u yi cè me. ¹⁷ Lire pyiŋkanni na, Kile tūntunŋi Ezayi jwump'á fūnŋə, u mpyi a jwo: ¹⁸ «Kile à jwo:

“Mii báarapyiŋi u nye ŋge, mii à u cwənrə.

U kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiŋkil'à táan mii á mú.

Mii sí na Munaani pyi li tēen u e,

u sí raa supyishiŋi sanŋi leni kuni nintiini i.

¹⁹ U sà raa jwumə dirili ná wà e me, u sà raa sêre wà na me.

Wà sà u jwunyahama lógo sùpyire tabinniŋi i me.

²⁰ Ali kaŋkyaange, u sà ku kebe me,

fūkinanŋi u nye na tafuguyo caa ke, u sà uru fūgo me.

U sí n-kwôro pur'e,

fo si ntìŋi kuni le sùpyire puni taan.

²¹ Supyishiŋi puni sí n-pa pi sòŋŋəre taha u na*.”»

Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kòre ke

(Marika 3.22-30; Luka 11.14-23)

²² Nye lire kàntugo, ka pi i mpa ná jínacyanŋi w'e Yesu á. Uru nàŋi mpyi na jaa me, maa mpyi búbu. Ka Yesu si u cùuŋə u à jà na yu maa jaa. ²³ Ka li i sùpyire puni bilibili fo pi na piye yíbili maa ŋko: «Taha Dawuda Tuluge Shin bà u nye ŋge nàŋi me?» ²⁴ Nye Farizheenbil'à yire lógo ke, ka pi i jwo: «Ŋge nàŋi nye a sà na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná fànhe kabere, jínabii nūŋufoonŋi Belizebuli woge kàntugo na me!»

²⁵ Ná Yesu sí mpyi a pi funzəŋŋəre cè, ka u u jwo pi á: «Kire maha kire li nye na liye tūnni ke, lire maha mpa jya. Kànhe ŋkemu, lire nye me pyenge ŋkemu shiin ká yîri piye kurugo ke, kuru maha mpa jya mú. ²⁶ Sitaanniŋi ká a u báarapyiibii kòre, u na uye tūnni. Lire ká mpyi, u saanre sà n-kwò mà? ²⁷ Yii aha jwo na mii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná jínabii nūŋufoonŋi Belizebuli fànhe e, lire sannii i ke, yii shiinbii pi nye na pi kòre ke, ná jofoo u fànhe e pire maha pi kòre ye? Yii shiinbii yabilimpíi pi sí jwumpe pyi pu cwo yii nūŋ'i. ²⁸ Ŋka yii li cè na mii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná Kile Munaani fànhe e, lir'à li cyêe na Kile Saanre à nə yii na mà kwò. ²⁹ Wà sà n-jà n-ŋyè fànhanyahagafoo bage e, si u yaayi lwó, ná u nye a bage foo pwə a cyán maa nta a jye mà ye. Urufoo ká jà a u pwə a cyán, lire e u maha jà a bage yaayi pyi u ŋeempe.

Sùpyanŋi sí n-yíbe u nwojwumpe kurugo

³⁰ Shinŋi u nye u nye ná mii i me, urufoo nye mii zàmpen, ŋgemu u nye u nye na mii tère na sùpyire wàa tiye na me, urufoo na ti nūŋə kyáŋge.

³¹ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: kapegigi shiŋi puni ná Kile mekegege jwumpe puni sí n-jà yàfa sùpyire na. Ŋka ŋgemu ká Kile Munaani mege kège ke, lire sà n-sii yàfa urufoo na me. ³² Wà ha jwumpime jwo Supyanŋi Jyanŋi na, lire sí yàfa urufoo na. Ŋka ŋgemu ká jwumpime jwo Kile Munaani na ke, lire kapiini sà yàfa urufoo na ŋge tiŋi i me, li mú sà yàfa urufoo na tiŋi nimpanŋi i me.

(Luka 6.43-45)

³³ Cige ká jwə, ku maha yasere niŋcenne pyi. Cige ká mpyi ku nye a jwə me, ku nye na yasere niŋcenne pyi me. Cige shiŋi maha jçè ku yasere cye kurugo. ³⁴ Yii màcwəŋ fiige sùpyiibii! Mà pege yaha yii funŋ'i, yii sà n-sii n-jà jwunçenme jwo me. Sùpyanŋi zòmbilin'à ŋi ndemu na ke, lire u nwoge maha yu. ³⁵ Ŋgemu u zò u à jwə ke, uru maha jwunçenmpe yu. Ŋgemu u nye ná zòmpe i ke, uru maha jwumpimpe yu. ³⁶ Mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e ke, jwumə maha jwumə sùpyir'à

* 12:21 Ezayi 42.1-4

jwo, ná pu nyε laaga baa ke, Kile sí ti yíbe puru puni na. ³⁷ Shin maha shin jwəjwumə kurugo, Kile sí n-jwo na u à tíi, lire nyε mε u à cêεge.»

Yesu tayyéreg'à fànha tò Zhonasi woge na, nka sùpyire nyε a u jwəmεeni cū mε

(Marika 8.11-12; Luka 11.29-32)

³⁸ Nyε ka Kile Saliyarji cyelentiibii pìi ná Farizhεenbii pìi si jwumpe lwó maa jwo: «Cyelentuji, wuu la naha maa kani là pyi a cyêe wuu na, ndemu li sí li cyêe na mu à fworə Kile e ke.» ³⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Mpii pi à pi, maa kàntugo wà Kile na ke, pire maha ncaa si kakyanhala kani là nya tapyige e. Nka nde l'à pyi Kile tūntunji Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha sì n-pyi n-cyêe pi na mε. ⁴⁰ Yii li cè, bà Zhonasi a canmpyaa taanre ná numpiliyi taanre pyi fyabwəhe funnke e mε, amuni Supyarji Jyarji mú sí canmpyaa taanre ná numpiliyi taanre pyi fannke e. ⁴¹ Cannke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiinkil'e ke, Ninive kànhe shiinbii sí n-pa n-yîri n-yyére si pire kapimpyiibii cêεge, naha na ye Zhonasi à sà Kile jwumpe jwo Ninive shiinbil'a ke, pi à pi toronkanni kêenye. Mà li ta wà na nyε naha, ngemu u tayyérege k'à fànha tò Zhonasi woge na ke, pire kapimpyiibii sí nyε a jen'a pi toronkanni kêenye mε.

⁴² Kuru cannke, saancwoji u mpyi Sheba kini jùnjə na ke, uru mú sí n-pa n-yîri n-yyére si pire kapimpyiibii cêεge, naha na ye uru saancwoji mpyi a yîri dijnyerji jùnjke kà na, mà sà saanji Solomani yákilifente jwumpe lógo. Mà li ta wà na nyε naha, ngemu u yáki li u à pēe Solomani wuji na ke, pi sí nyε a jen'a lógo uru jwə na mε.

(Luka 11.24-26)

⁴³ Jína ká fworə sùpya e, u maha sà jaara síwage yyaha kurugo maa tatεenge cya. U aha mpyi u nyε a kà ta mε, ⁴⁴ u maha jwo “Mii sí nūru raa wà na tayirige e.” Nyε u aha nūr'a pa urufoo ta bawaga fiige, nkemu k'à pwó, maa ku funnke bégel'a jwə ke, ⁴⁵ u maha nūr'a kàr'a sà jínahii baashuunni lwó a bàra uye na, mpii pi à pi mà tòro u yabiliñi na ke, maha mpa jyè urufol'e. Lire ká mpyi, urufoo pyin kanni nivənn'a sì nàar'a pi mà tòro nijjyeeni na. Amuni pire kapimpyiibii wuuni mú sí n-pyi.»

Mpii pi nyε Yesu nuñi ná Yesu cìnmpyiibii ke

(Marika 3.31-35; Luka 8.19-21)

⁴⁶ Mà Yesu yaha puru jwumpe na ná sùpyire e, u nuñi ná u cìnmpyiibil'à pa yyére cyiinji na, maa ncaa si jwo ná u e. [⁴⁷ Ka wà si Yesu yyere maa jwo: «Mu nuñi ná mu cìnmpyiibii naha cyiinji na, pi naha na mu kyaa pyi.»] ⁴⁸ Ka Yesu si urufoo pyi: «Mpire pi nyε mii nuñi ná mii cìnmpyiibii ye?» ⁴⁹ U à puru jwo ke, maa cyεge sàanha u cyelempyiibii kàmpañke na, maa jwo: «Mii nuñi ná mii cìnmpyiibii pi nyε mpii. ⁵⁰ Yii li cè na mii Tuñi u nyε niñyini na ke, nge u nyε na uru nyii wuuni pyi ke, uru u nyε mii cìmpworonji ná mii nuñi.»

13

Nεenuguñi bàtaage

(Marika 4.1-20; Luka 8.4-15)

¹ Kuru cannke yabiliñi i, Yesu à fworə bage e maa nkàr'a sà ntēen banji jwəge na. ² Ka shinnyahara si mpa bínni u taan, li nyε a pa jwə mε, ka u u jyè a tēen bakwəge k'e lwəhe juj'i, ka sùpyire si yyére kumpoge na. ³ Ka u u ti kàla kariii nijnyahagii na ná bàtaay'i. ⁴ U à jwo: «Nεenuguñi wà u ná fwor'a kàre jεεmε tanuguge e. Mà u yaha u u sùmashinji wàa fini fiige, wà à cwo kuni jwəge na, ka sanjyεenre si mpa uru jò.

⁵ Ka wà tacwugo si mpa bē ná kafaafoge e, pworo nijnyahara mpyi kuru cyage e mε. Ka uru si fyîn wahawaha, naha na ye u mpyi a jyè jinnke e sèl'e mε. ⁶ Nyε cannk'à pa fworə ke, ka yifyinre si fàan maa waha, ndire kuunji na.

⁷ Ka wà tacwugo si mpa bē ngurotaha na, ka ngure si yîr'a uru cū.

⁸ Nka wà tacwug'a pa bē ná jinnke nijncennke e, maa fyîn, maa lye, maa se. Sùmacire tà à sùmapyanji se mà nò nkūu nkūu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi bejjaaga ná ke ke.

⁹ Ngemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u niñgyigigii cyán sèl'e.»

¹⁰ Ka Yesu cyelempyiibii si file u na, maa u yíbe: «Naha na mu nyɛ na bàtaayi yu sùpyir'á yɛ?» ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Karigii cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e, ná cyi à ɲwɔhɔ ke, yii á cyire ɲcɛ̀ɲ'á kan, u sí nyɛ a kan sùpyire sannt'á mɛ. ¹² Naha kurugo yɛ ɲgemu u à yaaga cè ke, là sí n-bàra urufoo u taceɲke na sèl'e. ɲka ɲgemu u nyɛ u nyɛ a yaaga cè mɛ, urufoo bá na sɔ̀ɲɲi na ur'á nimbileni ndemu cè ke, lire sí n-shwɔ urufoo na. ¹³ Lire kurugo mii na bàtaayi yu pi á, ɲaha na yɛ pi ɲyiigil'á cwôro, ɲka pi nyɛ na ɲaa mɛ, ɲiɲgyigigii na nyɛ pi á, ɲka pi nyɛ na núru mɛ, pi nyɛ na karii yyaha cini mɛ. ¹⁴ Kile túnntunɲi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo ke, pur'á fúnɲɔ pi kàmpanɲke na. U mpyi a jwo:

“Yii sí raa núru, ɲka yii sì raa yafyin yyaha cini mɛ.

Yii ɲyiigii sí n-cwôro ɲka yii sì raa yafyin ɲaa mɛ.

¹⁵ Yii li cè, nte sùpyire ɲiɲgyigigil'á waha, pi à pi ɲiɲgyigigii tò, maa pi ɲyiigii tò, bà pi si mpyi pi àha raa ɲaa s'a núru mɛ, pi yákilibii mú ká raa karii yyaha cini mɛ.

Naha kurugo yɛ pi la nyɛ sì núru mpa mii yyére, mii i pi shwɔ mɛ*.”

¹⁶ ɲka yii pi ke, yii wuun'á ɲwɔ, ɲaha na yɛ yii na ɲaa yii ɲyiigil'e, maa núru yii ɲiɲgyigigil'e. ¹⁷ Sèɲɲi na mii sí yi jwo yii á, nde yii à ɲya maa ndemu lógo ke, Kile túnntunmii ɲiɲyahamii ná Kile ɲwɔmɛɛcuvée ɲiɲyahamii la mpyi si lire ɲya, si li lógo. ɲka pi nyɛ a jà a li ɲya, maa li lógo mɛ.

¹⁸ Nyɛ kuru bàtaage k'á jwo mà yyaha tíi ná ɲɛɛnugunɲi i ke, yii ku ɲwɔhe lógo. ¹⁹ Kuni ɲwɔge na, sùmashiɲi tacwug'á pa bê ke, kuru ku nyɛ mu à jwo shinɲi u à Kile Saanre kani jwumpe lógo, maa mpyi u nyɛ a pu yyaha cè mɛ, ka Sitaanniɲi si mpa pu wwû u funɲ'i ke.

²⁰ Kafaafoge ɲunɲ'i sùmashiɲi tacwug'á pa bê ke, kuru ku nyɛ mu à jwo sùpyire t'á Kile jwumpe lógo maa ntíl'a ɲɛ pu na ná funntange e ke. ²¹ ɲka pu nyɛ a jà a ndire le t'e mɛ, ti ɲwɔmɛɛni kèngemɛ nyɛ a pen mɛ. Kawaa, lire nyɛ mɛ yyéfugo kyaa ká ti ta Kile jwumpe kurugo, ti maha fworó Kile kuni i.

²² ɲgure shwɔhɔl'e sùmashiɲi tacwug'á pa bê ke, kuru ku nyɛ mu à jwo sùpyire t'á Kile jwumpe lógo, ka diɲyɛɲi karigii funmpɛɛnre ná nàfuunɲi lage si pu cwɔ̀nrɔ, pu nyɛ a jà a yasɛɛ pyi mɛ.

²³ ɲiɲke ɲiɲcɛɲɲke na sùmashiɲi tacwug'á pa bê ke, kuru ku nyɛ mu à jwo sùpyire ti nyɛ na Kile jwumpe núru maa pu yyaha cini ke. Tire sùpyire na nyɛ sùmaseɲɛ fiige, sùmáɲi t'à sùmáɲi se mà nɔ ɲkuu ɲkuu (100) na, ka t'à si se mà nɔ beetaanre taanre (60) na, ka t'à si se mà nɔ beɲjaaga ná ke ke na.»

Nyèpege bàtaage

²⁴ Nyɛ Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre à fworó nde kani kurugo: faapyiɲi wà à sùmashi ɲiɲcɛɲɲe nûgo u kɛɛge e. ²⁵ Mà sùpyire yaha ɲɔmpe na numpilage e, u zàmpenɲi wà à pa ɲyèpege kà shi wà kɛɛge e maa núr'a kàre. ²⁶ Nyɛ ka ku ná sùmáɲi si fyin maa lyɛ siɲcyan.

²⁷ Kɛɛge foo báarapyiibil'á sà kɛɛge ta amuni ke, ka pi i sà u pyi “Nùɲufooɲi, sùmashiɲi mu mpyi a nûgo ma kɛɛge e ke, taha u bà mpyi a ɲwɔ mɛ? Nyèpege sí ku wá kɛɛge e ke, taa kur'á yîri ke?” ²⁸ Ka kɛɛge foo si jwo “Mii zàmpenɲi wà u à ɲke báarapege pyi amɛ.” Ka báarapyiibii si u pyi “Mu la nyɛ wuu u sà ku kɔ̀ɲg'a wwû sùmáɲi shwɔhɔl'e la?” ²⁹ Ka kɛɛge foo si jwo “Yii ku yaha wani, lire baare e, ku takɔ̀nge e yii sí raa sùmáɲi kɔ̀nge ná k'e. ³⁰ Yii ku ná sùmáɲi yaha u a lyɛge siɲcyan, sùmakwɔ̀ngigii ká nɔ, mii sí yi jwo sùmakwɔ̀nbil'á pi i kuru ɲyèpege kwɔ̀n a yige sùmáɲi i, pi pɔ̀w pɔ̀w pi i ku súugo fɔ̀lɔ, pi i nta a sùmáɲi kwɔ̀n a le na bwùunni i.”»

*Kile Saanre maha sù nimbilere maa mpêre
(Marika 4.30-34; Luka 13.18-21)*

* 13:15 Ezayi 6.9-10

³¹Nye Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á. U à jwo: «Kile Saanre na nye mu à jwo mutaridi cige pyà nàñi wà à ñgemu nûgo u cikwoge e ke. ³²Kuru cige pyàñ' à yîlege cire sannte puni wuñi na. Ñka u aha nûgo, u maha fyîn maa mpyi cibwòhò mà tòro kajnyege yawyere puni taan, fo sañcyenre maha ti shèere yaa ku ñkényí i.»

³³U à núr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre na nye mu à jwo bwúuruñi yîrigeyirige yaani. Ceewe ká li nimbilere le farini mbyimé nijyaham'i mà cwònhò, li maha puru mbyimpe nijcwònhòmpe puni yîrige.»

³⁴Nye Yesu à puru jwumpe puni jwo bàtaay'i sùpyir'á. Bàtaayi jwumpe baare e, u mpyi na pabere yu ná t'e me. ³⁵Lire e jwumpe Kile túnntunñi mpyi a jwo ke, pur'à fûñjò, u mpyi a jwo:

«Bàtaayi mii sí raa yu pi á,

karigii cyi à ñwòhò fo dijnyeñi tasiige e ke, cyire mii sí raa yu pi á†.»

Yesu à nyèpege bàtaage ñwòhe jwo

³⁶Nye Yesu à kwò puru jwumpe na ke, maa jyè bage e, ka u cyelempyiibii si file u na, maa jwo: «Bàtaage mu à jwo mà yyaha tíi ná nyèpege e sùmañi shwòhòl'e ke, kuru yyaha jwo wuu á.»

³⁷Ka u u pi pyi: «Sùmashiñi nijcenni nùgufooní u nye Supyañi Jyañi. ³⁸Kerege e sùmashiñi nijcenni' à nûgo ke, kuru ku nye dijnyeñi. Sùmashiñi nijcenni u nye mpíi pi à jee Kile Saanre na ke, nyèpege ku nye Sitaanniñi fyèñwòhòshiinbii. ³⁹Zàmpenñi u à nyèpege wà sùmañi shwòhòl'e ke, uru u nye Sitaanniñi. Sùmakwòonre ti nye dijnyeñi tèekwooni, sùmakwòonbii pi nye Kile mèlekεebii. ⁴⁰Pyiñkanni na nyèpege maha ñkòong'a wwú sùmañi shwòhòl'e maa ku súugo ke, amuni li mú sí n-pyi dijnyeñi tèekwooni. ⁴¹Kuru canñke Supyañi Jyañi sí u mèlekεebii tun. Yaaga maha yaaga ku nye na sùpyire ñùñjò kyáñge Kile na, ná mpíi pi maha Kile Saliyañi kèege ke, pi sí pire puni cwòonrò n-yige Kile Saanre e, ⁴²si ñgà nafugombaage e. Wani pi sí raa mee súu s'a ñkyàñhigii kùru. ⁴³Ñka mpíi pi à Kile ñwòmεeni cù ke, pire sí raa bèenmpe yige canña nyii fiige pi Tuñi Saanre e. Ñgemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u ñingyigigii cyán sèl'e.»

Nàfuuyi niñwòhòñi ná kóonñi kani

⁴⁴Kile Saanre na nye sahañki mu à jwo nàfuu ñgemu u à ñwòhò kerege k'e ke. Nàñi wà à sà fworo uru nàfuuyi na tañwòhòge e, maa u yal'a ñwòhò sahañki. U funntanga wuñi, maa ñkàr'a sà u cyeyaayi puni pér'a tèg'a kuru kerege shwò.

⁴⁵Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: cwòhòñi wà u mpyi na kóon nisinaña caa. ⁴⁶U à kóonbile longara wu nya ke, maa ñkàr'a sà u cyeyaayi puni pére, maa li shwò.

Nde li sí n-pyi dijnyeñi tèekwooni i ke

⁴⁷Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: fyacuumpii pìi mpyi a cwò wà lwòhe e, ka uru cwòñi si fyaabii shiñi puni cù. ⁴⁸U à jî ke, ka pi i u ñir'a yige kùmpoge na, maa ntèen maa fyaabii nijcenni mpíi cwòonr'a le yalenke e, maa tòn baa wuubii wà. ⁴⁹Nye amuni li mú sí n-pyi dijnyeñi tèekwooni i. Kile mèlekεebii sí shiñpiibii cwòonrò si ñgwú shincenmpil'e, ⁵⁰si pi wà nafugombaage e. Wani pi sí raa mee súu s'a ñkyàñhigii kùru.

⁵¹Yesu à puru jwo ke, maa u cyelempyiibii yîbe na pi à mpe jwumpe lógo la? Ka pi i jwo: «Dòn, wuu à pu lógo.» ⁵²Ka Yesu si jwo: «Kile Saliyañi cyelentuñi cye k'à le mà yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, uru maha kàla nivòñjò ta maha bàra nijnyeñi na maha yaha uye e, mu à jwo nàfupunò na yige na ñkaan.»

*Yesu kànhe shiinbil' à cyé u na
(Marika 6.1-6; Luka 4.16-30)*

⁵³Yesu à kwò puru jwumpe na ke, maa yîri wani, ⁵⁴maa ñkàre u tukanhe na. U à nò wani ke, maa jyè pi Kile Jwumpe kàlambage e, maa sùpyire kàlali. U kàlañi pyiñkanni mpyi a sùpyire kàkyanhala fo pi na ñko: «Di u à pyi maa mpyi yákilifoo ye? Di u à pyi

† 13:35 Zaburu 78.2

maa kakyanhala karigii pyi ye? ⁵⁵ Taha cíkyanganji tooyo wuñi bà u nyé u wi mé? Taha u nuñi bà u nyé Mariyama mé? U cínmpyiibii bà pi nyé Yakuba ná Yusufu ná Simo ná Zhude mà? ⁵⁶ U ná pùcëribii pi nyé nu na ke, pire nyé naha ná wuu e mà? Di u s'à pyi maa já na ncyii karigii pyi ye?» ⁵⁷ Nyé tire sònñor'à pi pyi pi à nùññ tugo Yesu na. Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo pi á: «Kile túnntunñ maha le njire e cyeyi puni i fo u tukanhe ná u tupyenge ye!» ⁵⁸ Nyé pi dánabaare kurugo, Yesu nyé a kakyanhala karii nijyahagii pyi wani mé.

14

Yuhana Batizelipyiñi kwùñkanni (Marika 6.14-29; Luka 9.7-9)

¹ Nyé saanji Eródi à pa a Yesu shenre núru ke, ² maa jwo u báarapyiibil'á: «Yuhana Batizelipyiñi wi, u à ñè à fworó kwùñi i, lire kurugo u à já na kakyanhala karigii pyi amé.»

³⁻⁴ Yii li cè na Eródi mpyi a u sìñeñi Filipi cwoñi kwòñ a lwó mà pyi u cwo. Uru ceenji mege na mpyi Eródiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Eródi á na u nyé a yaa u u sìñeñi cwoñi shwò u na mé. Ka puru jwumpe si waha Eródi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cú a pwo a le kàsunji i. ⁵ Eródi la mpyi si Yuhana bò, ñka u mpyi na fyáge Yahutuubii yyaha na, ñaha na ye pi puni mpyi a li cè na Yuhana na nyé Kile túnntunñ.

⁶ Nyé Eródi canzeg'à pa màhana a nò lire yyeeni ke, ka u u pìi yyere maa kataan pyi. Nyé mà pi yaha lire kataanni na, Eródiyadi pworon'à pa a ñkwòhòli shinyyerebii shwòhòl'e, ka lire si ntáan Eródi e, ⁷ fo u à káa pùcwoñ'á na u aha yaaga maha yaaga ñáare ur'á ke, kuru sí n-kan u á. ⁸ Ka pùcwoñi nuñi si jwo a kan pùcwoñ'á na u sà jwo saanji'á na u Yuhana Batizelipyiñi nùñke kwòñ a le ñkunan'i, u pa ñkan ur'á. ⁹ Ka puru jwumpe si saanji yyahe pyi k'à tanha. ñka u mpyi na sì n-jà n-cyé mé, ñaha na ye u mpyi a káa u shinyyerebii nyii na. Nyé ka u u pìi pyi pi sà Yuhana nùñke kwòñ kàsunji i pi pa ñkan pùcwoñ'á. ¹⁰ Nyé ka pi i Yuhana nùñke kwòñ ¹¹ mà le ñkunan'i, mà kan pùcwoñ'á, ka u u ku kan u nuñ'á.

¹² Nyé lir'à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si mpa u buwuñi lwó mà sà ntò, maa sà u sànge wyi Yesu á.

Yesu à shiin kampwòhii kanjkuro jwò cya (Marika 6.30-44; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)

¹³ Nyé Yesu à puru jwumpe lógo ke, maa yîri kuru cyage e, maa jyè bakwòge k'e, mà kàre sige funñke e. Sùpyir'à pa u saha cè ke, maa fworó pi kànyi i, maa ñkàre u fye e tòore na. ¹⁴ Yesu à fworó bakwòge e mà pi ñya pi à ñyaha sèl'e ke, ka pi nùñaare si u ta sèl'e, yampii pi mpyi tire sùpyire shwòhòl'e ke, ka u u pire cùññ.

¹⁵ Nyé yàkonk'à pa nò ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Cyelentuñi! Sige funñke e wuu nyé, canñke s'à kwò a kwò. Sùpyire cye yaha bà ti si mpyi si sà njyi shwò jwòkurugo kànyi i mé.» ¹⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Lire nyé a pi kakarala kwò mé, yii yabilimpii pi pi kan pi lyí.» ¹⁷ Ka pi i u pyi: «Bwúuru nùnyò kanjkuro ná fyapya shuunni kanna cyi naha wuu nuñ'i.» ¹⁸ Ka u u pi pyi: «Yii a ma ná y'e.»

¹⁹ Nyé pi à pa ná y'e ke, ka u u sùpyire pyi t'à tèn nyége nuñ'i. Pi à tènna kwò ke, ka u u bwúuru nùnyò kanjkuruñi ná cyire fyapyaagii shuunniñi lwó, maa yyahe yîrige nìnyñi i, maa fwù kan Kile á yi kyaa na. Maa bwúuruñi kwòñ kwòñ a kan u cyelempyiibil'á, pi à kan sùpyir'á. ²⁰ Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à lyí a tìn. Ka pi i ñkwò maa shàhii ke ná shuunni ñi njyipaanyi na. ²¹ Pire lyilyibil'e, nàmbaabii kanni mpyi a shiin kampwòhii kanjkuro (5.000) kwò, cyeebii ná nàñkopyire nyé a tòro mé.

Yesu à ñaara lwòhe nuñ'i (Marika 6.45-52; Yuhana 6.16-21)

²² Nyé lire jwòhò na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè bakwòge e, maa bañi jyiile u yyaha na. ²³ Nyé Yesu à ti cye yaha ke, maa ñkàr'a sà Kile ñáare ñanñke kà na, u kanni. U à kwòro wani fo mà pa nò yàkonñke na.

²⁴ Nye bakwōoge e cyelempyiibii mpyi na baŋi jyiili ke, lir'à kuru ta ku u byanhare lwōhe ninke na. Ka kafεεge si wá na fwu na lwōhe tère na bakwōoge ŋōŋi na wàa kàmpanyi puni na. ²⁵ Nye numpilag'à pa lye ke, ka Yesu si yîri na jaare na ŋkèεge pi fye e lwōhe juŋ'i. ²⁶ Cyelempyiibil'à u nimpani nya lwōhe juŋ'i ke, maa fyá sèl'e fo na jcyêenni maa jwo: «Buŋi wà fwòŋgo ku nye ŋke!» Mà pi fyagara wuubii yaha, pi mpyi na kwuuyi wàa. ²⁷ Mà pi yaha pur'e, ka Yesu si ntíl'a jwumpe lwó maa pi pyi: «Yii yákilibii tìŋe, yii àha vyá me, mii wi.»

²⁸ Ka Pyeri si jwo: «Kampyi mu u nye u wi, na yaha si jaara lwōhe juŋ'i, si ma jùŋo bê.» ²⁹ Ka Yesu si u pyi: «Ta ma.» Ka u u fwo bakwōoge e na jaare na Yesu jùŋo bēni lwōhe juŋ'i. ³⁰ Ŋka u à pa kafεεge nya k'à pēe maa fyá ke, ka u u li jwō cū na ntíri lwōhe jwōh'i, maa ŋkwúuli: «Kafoŋi, na shwò!» ³¹ Ka Yesu si ntíl'a cyεge sàŋha, maa u cū maa jwo: «Mu dáníyaŋ'à cyére de! Naha na mu nye a funŋke pyi ninŋin mà ye?» ³² Ka Yesu ná Pyeri si jyè bakwōoge e, ka kafεεge si ntíl'a yyére. ³³ Nye lir'à pyi ke, mpíi pi mpyi bakwōoge e ke, ka pire si ninŋure sín Yesu á maa jwo: «Nàkaana baa, Kile Jyaŋi u nye mu.»

*Yesu à yamii cùuŋo Zhenzaretì kàmpanyi na
(Marika 6.53-56)*

³⁴ Nye Yesu ná u cyelempyiibil'à baŋi jyiile ke, maa jyè Zhenzaretì kùluni i. ³⁵ Kuru cyage shiinbii mpyi a Yesu cè, lire e pi à Yesu mpani jwo puru màhampe puni i. Ka sùpyire si wá na ma ná yampii shinŋi puni i Yesu á. ³⁶ Pi mpyi na Yesu jáare na u pire yaha pi i bwòn u vāanntinŋke zhwòre na kanna. Yampii pi mpyi maha bwùun u na ke, pire puni mpyi maha jcuuŋi.

15

*Karigii cyi nye na wuu jwóre Kile yyahe taan ke
(Marika 7.1-23)*

¹ Nye canŋka Farizheenbii pìi ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìl'à yîri Zheruzalemu kànhe e mà pa Yesu yyére, maa u yíbe: ² «Naha na mu cyelempyiibii nye na wuu tulyeyi làdaabii karigii leni njire e mà ye? Naha na pi aha a si raa lyî, pi nye na pi cyeyi jyíi mà tàanna ná pire làdaabil'e mà ye*?»

³ Ka Yesu si pi pyi: «Naha na yii à kàntugo wà Kile toŋ'á, maa ntaha làdaabii fye e ye? ⁴ Yii li cè na Kile à jwo “Ma tuŋi ná ma nuŋi pēe†. Ŋgemu ká jwumpime jwo a wà u tuŋi, lire nye me u nuŋi na ke, urufoo sí n-bò‡.” ⁵ Ŋka yii pi ke, yii maha yi yu sùpyir'á na “Wà ha jà a jwo u sifeebil'á na yaayi uru mpyi a yaa u tēg'a pi tēge ke, na ur'à yire kan Kile á mà kwò, ⁶ na urufoo mée ká mpyi u nye na yaaga kaan u sifeebil'á sahaŋki me, na tapege nye yire e me.” Mà tàanna ná lire e, yii à kàntugo wà Kile jwump'á, maa ntaha yii làdaabii fye e. ⁷ Yii pi à fyìnme tò wwomò na ke! Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii kyaa na ke, pur'à sàa pyi sèe. U mpyi a jwo na

⁸ “Kile à jwo ‘Nte sùpyire na mii pēre jwōyi i kanna, mà li ta pi zòompíi laag'à tōon mii na.

⁹ Pi na mii pēre tawage e, jaha na ye kàlaŋi pi nye na ŋkaan ke, ur'à lwó a pwo sùpyire làdaabii kanni na§.’ »

¹⁰ Puru jwōhò na, Yesu à sùpyire yyere maa jwo t'á: «Yii ninŋyigigii pεε, yii raa núru sèl'e. ¹¹ Yaaga maha yaaga ku nye na jyè sùpyaŋi jwōge e ke, kuru kà nye na jà a u jwóhò me. Ŋka nje yi nye na fwore sùpyaŋi jwōge e ke, yire yi maha jà a u jwóhò.»

* 15:2 Yahutuubii n'a mpyi na sí raa lyî, pi mpyi maha pi cyeyi jyè jyinŋkanni là na maa sòŋŋi na lire jyinŋkanni maha pire fíniŋe Kile á. Mà tàanna ná Ekizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, ŋka Farizheenbil'à jwo na shin maha shin u nye na Kilejarege pyi ke, na pire pun'à yaa ná l'e. † 15:4 Ekizodi 20.12; Duterēnōmu 5.16 ‡ 15:4 Ekizodi 21.17; Levitiki 20.9 § 15:9 Ezayi 29.13

¹² Nye Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Mu nyε a cè na mu jwump'à waha Farizhēnbii na mà?» ¹³ Ka Yesu si pi pyi: «Cige maha cige ku nyε ku nyε a cenme mii Tunji ninyi wunji cye kurugo me, yire puni sí n-kò n-wà. ¹⁴ Yii Farizhēnbii yaha wani, fyinmii pi à fyinmii yyaha cù. Fyin ká u fyinnyε kàbii cù, pi mú shuunniñi sí n-tige wyige k'e.»

¹⁵ Ka Pyeri si jwo: «Puru jwumpe jwòhe jwo wuu á.» ¹⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpai, ali nume yákilitan nyε yii á mà? Mpe mii na yu ke, yii nyε na puru nuru mà? ¹⁷ Yii nyε a li cè na yaaga maha yaaga ku maha jyè sùpyañi jwòge e ke, na u yaceni i kuru maha ñkàre, u aha shà yaare e, k'a sì fwo ro mà? ¹⁸ Ñka nje yi nyε na fwore sùpyañi jwòge e ke, u zòñi i yire maha fwore, yire mú sí yi maha u jwòhò Kile á. ¹⁹ Yii li cè na sùpyañi zòñi i sòññopeere maha fwore, mu à jwo: supyibuuni ná jacwòre ná silege baa karigii ná nàñkaage ná kafinare ná jwoore. ²⁰ Cyire karigii cyi maha sùpyañi jwòre Kile á. Lire baare e mà yalyige lyí cyeyi njyimbaa, lire nyε na jin'a sùpya jwòhò me.»

*Supyishinji sanji cwoñi wà à dá Yesu na
(Marika 7.24-30)*

²¹ Ka Yesu si yíri wani mà kàre Tiri ná Sidon kànyi kàmpañke na. ²² Mà pi yaha wani, Kana shiinbii cwoñi* wà à pa Yesu á, maa jwo fànha na: «Kafoonji! Dawuda Tuluge Shinji! Nùñaara ta na na, maa sà na pwo roñi kàanmucya. Jínanji wà u wá a u tēenme pen.» ²³ Yesu nyε a ñen'a u jwò shwò me. Ka cyelempyiibii si jwo Yesu á: «Ñge ceerji cye yaha, ñaha na ye u na ñkwúuli wuu jwòh'i.» ²⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Izirayeli shiinbii kanni meε na Kile à mii tun, pire mpiimu pi nyε mpàa nimpinnimii fiige ke.»

²⁵ Ñka lire ná li wuuni mú i, ceerj'à pa ññkure sín Yesu taan maa jwo: «Kafoonji! Cye le na á.» ²⁶ Ka Yesu si jwo: «Mà nàñkopyire yalyire lwó a wà pwunmpyir'á†, lire nyε a jwò me.» ²⁷ Ka ceerji si jwo: «Kafoonji, yire nyε sèe, ñka pyengefoo ká a lyí, njyipaandre ti maha ñcwo ññke na ke, pwunmpyire maha tire lyí.» ²⁸ Nye ceerj'à yire jwo ke, ka Yesu si jwo: «Ceewe, ñka mu naha a dá mii na de! Nde mu à cya mii á ke, lire sí n-pyi mu á.» Nye ka u pwo roñi si ntíl'a cùñjò.

*Yesu à shiin kàmpwòhii sicyεere jwò cya
(Marika 8.1-10)*

²⁹ Nye lire kàntugo Yesu à yíri kuru cyage e maa ñkàre Galile banji jwòge na, maa dùg'a tēen ñañke kà ñunji. ³⁰ Ka supyikurumbwòhò si mpa u á. Kuru supyikurunke e, pii mpyi a pa ná dishiyifel'e, pii s'à pa ná fyinmil'e, pii sí nyε ná yatannkegeyefel'e, pii sí nyε ná búbul'e, pii sí nyε ná yampii shi ñnyahamil'e. Pi mpyi na ma ná pire yampil'e Yesu á, ka u u pi cùñjò. ³¹ Li mpyi a sùpyire bilibili mà búbuubii nya pi à jà na yu, yatannkegeyifeebii sí i ñcùñjò, dishiyifeebii sí i ñaare, fyinmpii sí i ñaa, lire kurugo pi à Izirayeli shiinbii u Kilerji kēe.

³² Nye ka Yesu si u cyelempyiibii yyere maa jwo: «Ñke supyikurunke ñùñaare naha mii na, ñaha na ye pi canñke taanre woge ku nyε naha mii taan, yalyire nyε pi á me. Mii la nyε si pi cye yaha njyimbaa me, lire baare e katege sí pi fànha kwò kuni na.» ³³ Ka cyelempyiibii si jwo: «Di wuu si n-jà njyì ta naha ñke síwage e, si ntēge ñke supyikurunke fiige jwò cya ye?» ³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Bwúuru ñùnyò jùuli yi wá yii ñunji ye?» Ka pi i jwo: «Bwúuru ñùnyò baashuunni ná fyapyire ti naha wuu ñunji.» ³⁵ Ka u u sùpyire pyi t'à tēen ññke na, ³⁶ maa bwúuru ñùnyò baashuunni ná tire fyapyire lwó, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwòñ kwòñ mà kan u cyelempyiibil'á, ka pire si yi taa ti na. ³⁷ Kuru supyikurunke pun'à lyí a tìn, ka pi i ñkwò maa saanya baashuunni ñi njyìpaanyi na. ³⁸ Pire lyilyibil'e, nambaabii kanni mpyi kàmpwòhii sicyεere (4.000) cyeebii ná nàñkopyire nyε a tòrò me.

* 15:22 Ñge ceerj'à fwo ro supyishinji w'e, ñgemu u mpyi a fyànha a pyi Izirayeli shiinbii zàmpenmii ke.

† 15:26 Sùpyiibii pi nyε pi nyε Yahutuu me, Yahutuubii mpyi maha pire wíi pwo un fiige.

³⁹Nye lire njwòhò na, u à ta a sùpyire cye yaha, maa jyè bakwòoge k'e, mà kàre Magadan kùluni i.

16

Farizhènbii ná Sadusiibil'á jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'á li cyêe na u à fworò Kile e ke

(Marika 8.11-21; Luka 12.54-56)

¹Nye canjka Farizhènbii ná Sadusiibil'á file Yesu na, si u pèrè jwù, maa u pyi na u kani là pyi ndemu l'á li cyêe na u à fworò Kile e ke.

[²Ka Yesu si pi pyi: «Yii aha kileji yyahe nya k'á nááña yàkòjke, yii maha jwo na zànhe sí n-pa nijjaa mɛ. ³Nyège na, yii aha kileji yyahe nya k'á wwò, yii maha jwo na zànhe sí n-pa nijjaa. Nye yii à jà a cyire karigii puni tèepyiinkii cè, ka naha si li ta jcyii cyi nye na mpyi yii shwòhòl'e numɛ ke, yii nye a jà a cyire cè mà ye?]⁴Mpii pi à pi, maa kàntugo wà Kile na ke, pire maha jcaa si kacyele nya tapyige e. Jka nde l'á pyi Kile túnntunji Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha sí n-pyi n-cyêe pi na mɛ.» Nye u à puru jwo ke, maa yîri pi taan mà kàre.

⁵Lire kàntugo ka Yesu cyelempyiibii si banjii jyiil'a kàre kùmpoge sanjke na. Pi à sà nò ke, ka pi i li kàanmucya mà li ta pi funj'á wwò, pi nye a bwúuru lwó mɛ. ⁶Ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii a yiye kàanmucaa Farizhènbii ná Sadusiibii bwúuruji yîrigeyirige yaani na.» ⁷Ka u cyelempyiibii si pi funjyi cya puru jwumpe na, maa jwo piye shwòhòl'e: «Bà wuu à pyi wuu nye a pa ná bwúuru i mɛ, lire e u à mpe jwo be?»

⁸Nye Yesu à pa pi kunjke njwòhe cè ke, maa jwo: «Yii dányan'á cyére de! Naha kurugo bwúuruji wuun'á yii funjò wwòdò ye? ⁹Ali numɛ yii yákilibii sàha njkwò a múgo mà? Canjke mii à bwúuru njnyii kanjuruji tèg'a nàmbaa kampwòhii kanjuruji (5.000) njwò cya, ka shàhigii dányi ngemu si jî njyipaanyi na pi lyinjkwòoni kàntugo ke, yii funj'á wwò lire na la? ¹⁰Canjke mii à bwúuru njnyii baashuunniji tèg'a nàmbaa kampwòhii sicyeereji (4.000) njwò cya, ka yii i njkwò maa saanyi jî njyipaanyi na pi lyinjkwòoni kàntugo ke, taha yii funj'á wwò lire na mú? ¹¹Ná yii funjò nye a wwò lire na mɛ, mii à yii pyi na yii a yiye kàanmucaa Farizhènbii ná Sadusiibii bwúuruji yîrigeyirige yaani na, ka yii i wá na sònji na bwúuru kyaa mii nye na yu ke, naha na yii nye a jà a puru jwumpe njwòhò cè mà ye?»

¹²Nye ka cyelempyiibii si li cè na bwúuruji yîrigeyirige yaani na bà Yesu à jwo pi a piye kàanmucaa mɛ, jka Farizhènbii ná Sadusiibii kàlari kyaa li.

Pyeri à jwo na Kile Nijcwònròji u nye Yesu

(Marika 8.27-30; Luka 9.18-21)

¹³Nye Yesu à kàr'a sà nò Sezare Filipi kùluni na ke, maa u cyelempyiibii yíbe: «Jofoo sùpyire nye na Supyanji Jyanji sònji ye?» ¹⁴Ka pi i u pyi: «Pii wá na njko na Yuhana Batizelipyi u nye mu, pii sí i njko na Kile túnntunji Eli u nye mu, pii sí i njko na Kile túnntunji Zheremi u nye mu, pii mú sí i njko na Kile túnntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u nye mu.» ¹⁵Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii nye na mii sònji ye?» ¹⁶Ka Simò Pyeri si jwo: «Kile Nijcwònròji u nye mu, Kileji nyii wunji Jyanji.»

¹⁷Ka Yesu si u pyi: «Zhonasi jyanji Simò! Mu wuun'á njwò. Naha na ye sùpya bà u à nge sèenji cyêe mu na mɛ, mii Tunji u nye njnyiji na ke, uru u à u cyêe mu na. ¹⁸Mii sí jwo mu á, mii sí mu mege le Pyeri (kuru njwòhe ku nye kafaaga.) Mii sí kuru kafaage tège na dánafeebii kurujke njwòhò cyán, kwùnji mú bà sí n-jà yaaga pyi kuru njkemu na mɛ. ¹⁹Mii sí Kile Saanre tirikyanhigii kan mu á. Mu aha jcyé kyaa maha kyaa na njjke na ke, lire mú sí jcyè ta u à pyi lire na njnyiji na. Mu aha jee kyaa maha kyaa na njjke na ke, lire mú sí jee ta u à pyi lire na njnyiji na.» ²⁰Nye ka Yesu si yi jwo a waha cyelempyiibil'á na pi àha njkwò yi jwo sùpya á na uru u nye Kile Nijcwònròji mɛ.

Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo

(Marika 8.31-33; Luka 9.22)

²¹ Nye mà lwó fo lire tène na, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kálali na fánha ki uru u kàre Zheruzalemu kànhe e, si ñkyaala sèl'e kacwónribii ná Kile sáragawwuubii jùñufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii cye e. Pi sí uru bò, ñka uru kwùñi canmpyitan-rewuuni, uru sí jè. ²² Nye Yesu à puru jwo ke, ka Pyeri si u fèen ñkere na maa u cèége na: «Ma hà puru jwo me, Kafoonji! Kile u ma shwó lire na, lire fiige kà zii ma ta me.» ²³ Ka Yesu si Pyeri wíi ná nyiñkeni i maa jwo: «Yíri na taan, Sitaanna wà we! Mu na mii jùñjo kyánge. Mu nye na sônñi Kile nyii wuuni na me, fo sùpyire nyii wuuni!»

*Pyiñkanni na wuu à yaa wuu taha Supyañi Jyañi Yesu fye e ke
(Marika 8.34-9.1; Luka 9.23-27)*

²⁴ Nye ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Ñgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliñi nyii karigii na, u u ntèen kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi méé ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. ²⁵ Naha na ye ñgemu la ká mpyi si u niñjaañi yaa jwó ke, urufoo sí nùmpañña ta me, ñka ñgemu ká kántugo wà u niñjaañ'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañña ta. ²⁶ Naha li sí jwó sùpyañ'á mà ma nyii yaayi puni ta ñge diñyeñi i niñjaa, mu nùmpaññke si sà ñkèége ye? Sùpya si n-jà yafyin tège u múnaani jùñjo wwù nùmpañña me. ²⁷ Yii li cè na canñka, Supyañi Jyañi sí nùru n-pa ná u Tunji sìnampe ná u mèlèkèebil'e. Kuru canñke, u sí shin maha shin sàra si ntàanna ná u kapyiñkil'e. ²⁸ Sèeñi na mii sí yi jwo yii á, yii mpíi pi nye naha ke, píi na nye yii e, pire sí n-kwù ná pi nye a Supyañi Jyañi saanra wuñi niñpañi nya mà ye.»

17

*Yesu pyiñkann'à kèenñe
(Marika 9.2-13; Luka 9.28-36)*

¹ Nye canmpyaa baani kántugo, ka Yesu si Pyeri ná Yakuba ná u còonñi Yuhana lwó, maa ñkàre ná pire kanni i ñañke kà nintòonjo jwù'i. ² Mà pi yaha wani, Yesu pyiñkann'à pa ñkèenñe pi nyii na. U yyahe mpyi na jî canña nyiini fiige, ka u vaañyi si fñiñe bèenmpe fiige. ³ Kuru tanuge e, ka tèecyiini Kile tùnntunmpiiMusa ná Eli si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre nyii na, mà pa a yu ná u e. ⁴ Ka Pyeri si jwo Yesu á: «Kafoonji, wuu à pa naha ke, lir'à jwó. Mu aha jee, mii sí vùnyó taanre kwòro naha, niñkin sí n-pyi mu wogo, niñkin sí n-pyi Musa wogo, niñkin sí n-pyi Eli wogo.»

⁵ Mà Pyeri yaha puru jwumpé na, ka ñahaña si mpa pi tò, kuru ñahañke mpyi na bèenmpe yige. Ka mejwu si fwordo kuru ñahañke e na: «Mii Jyañi u nye ñge, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiñkil'à táan mii á mú, yii a nùru u jwó na.» ⁶ Nye cyelempyiibil'à lire mejwuuni lógo ke, ka fyagare si pi ta fo pi à cwo cwo jùñke na maa yyahayi cyígile. ⁷ Ka Yesu si file maa bwòn pi na maa jwo: «Yii yíri, yii àha raa fyáge me.» ⁸ Nye pi à ta naha yyahayi yíri ke, pi saha nye a wà nya me fo Yesu kanni.

⁹ Mà pi yaha pi i ntíri ñañke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Nde yii à nya ke, yii àha ñkwò li jwo sùpya á me, fo Supyañi Jyañi ká jè a fwordo kwùñi i.»

¹⁰ Nye ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyañi cyelentiibii s'à jwo na Kile tùnntunñi Eli u à yaa u fyànha a pa Kile Niñcwónrñi yyaha na.» ¹¹ Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u fyànha a pa si karigii puni kurigii tí. ¹² Ñka mii sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwò, sùpyire nye a u cè me, maa u pyi pi nyii pyiñkanni na. Lire pyiñkanni ninuuni na, pi sí Supyañi Jyañi kyérege mú.» ¹³ Nye u à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si li cè na Yuhana Batizelipiñi kyaa u nye na yu.

*Yesu à pyañi wà jína kòr'a yige u e
(Marika 9.14-29; Luka 9.37-43a)*

¹⁴ Nye pi à kàr'a sà nò sùpyire cyage e ke, ka nàñi wà si mpa niñkure sín Yesu fere e maa jwo: ¹⁵ «Kafoonji, mii na mu ñáare maa jwó na jyañi na, kìrikirisannji u nye u e na u kànre sèl'e, u maha u cyáan nage e tèrigii cyil'e, maa u cyáan lwòhe e tèrigii cyil'e. ¹⁶ Mii à pa ná u e mu cyelempyiibii yyére, ñka pire nye a jà a u cùñjo me.»

¹⁷ Ka Yesu si jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpibii, fo naha tère e mii sí n-kwôro ná yii e ye? Mii sí yii kapyiinkii kwú naye e n-sà nò fo naha tère na ye? Yii a ma ná pyàni i na á.» ¹⁸ Nye pi à pa ná pyàni i ke, ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na, ka u u fwo pyàni i, ka pyàni si ncùunɔ lire tènuuni i.

¹⁹ Nye lire kântugo, ka cyelempyiibii si file Yesu na pi mege cyage e maa u yíbe na naha na pire nye a já a nge jínaŋi kòr'a yige pyàni i mà ye? ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii dániyaŋi jcyèreni u à pa ná l'e. Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii dániyaŋi méé n'a mpyi a cyére mutaridi bile fiige, yii mpyi na sí n-jà nke nanke pyi “Kò a yíri naha nke cyage e” ku mú mpyi na sí lire pyi. Yaaga mpyi na sí n-jà yii já pyige me. [²¹ Kilejarege ná súnŋi baare e, nge jínaŋi shiŋi nye na fwore sùpya e me.]»

*Yesu à u kwùŋi ná u jèŋi kyaa jwo sahanŋi
(Marika 9.30-32; Luka 9.43b-45)*

²² Canŋka mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha sijcyan Galile kùluni i, u à jwo pi á: «Pi sí n-pa Supyaŋi Jyaŋi le sùpyire cye e pi bò, ²³ nka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí jè.» Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e.

Yesu ná Pyeri à Kilejaarebage wyérenji sàra

²⁴ Nye Yesu ná u cyelempyiibil'à sà nò Kapereŋamu kànhe e ke, mpii pi maha Kilejaarebage wyérenji shuu ke, ka pire si file Pyeri na maa u pyi: «Taha yii cyelentuŋi bà nye na Kilejaarebage wyérenji sàrali me*?» ²⁵ Ka Pyeri si pi pyi: «U maha u sàrali ke!» U à jyè bage e ke, ka Yesu si jwumpe lwó yyecyiige na, maa jwo: «Simò, naha mu nye na sòŋŋi ye? Jofoo na nge dijnyenji saanbii maha múnalwòore shuu, lire nye me na wyérewwuuge cyáan ye? Pi pyiibii na laa, nàmpwuunbii na?» ²⁶ Ka Pyeri si jwo: «Nàmpwuunbii.» Ka Yesu si jwo: «Pi pyiibii kòni nye a yaa pi a u sàrali me. ²⁷ Nka ná wuu la sí nye sí jcyé u sàraga pi lùgigii cyi kwò a yíri me, lire e, ta sí baŋi jwòge na, maa ma myàhani wà lwòhe e. L'aha fyaŋi nijcyiŋi nge mu cù ke, maa uru jwòge múgo, mu sí wyére ta wani, uru sí n-bê mii ná mu wuŋi na.»

18

*Sùpyaŋi u nye shinbwonji Kile Saanre e ke
(Marika 9.33-37; Luka 9.46-48)*

¹ Nye lire tènì i, ka cyelempyiibii si file Yesu na, maa u pyi: «Jofoo u nye shinbwonji Kile Saanre e ye?»

² Nye ka Yesu si pyàni wà yyere, maa u yyéŋe pi shwòhòl'e, maa jwo: ³ «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, ná yii nye a kèenŋe mà pyi nàŋkopyire fiige me, yii sí n-sii n-jà n-jyè Kile Saanre e me. ⁴ Lire e shinŋi u à uye tírige nge pyàni fiige ke, uru u sí n-pyi Kile Saanre shinbwonji.

⁵ Shin maha shin u à jèn'a nge pyàni fiige cùmu leme jwò mii kurugo ke, urufol'à mii cùmò leme jwò mú.

*Karigii cyi maha sùpyaŋi yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na
(Marika 9.42-48; Luka 17.1-2)*

⁶ Nte nàŋkopyire t'à dá mii na mà kwò ke, shin maha shin ká lire là ninŋin jùŋɔ kyán, l'à pwòrò urufol'à pi kafaabwòhò pwò u yacige e, pi i u wà baŋi i.

⁷ Dijnyenji sùpyire wuun'à kèeŋe pi jùŋkyan karigii kurugo. Karigii cyi nye na sùpyire jùŋɔ kyánge ke, cyire mpyimbaa nye me. Nka nge mu ká mpyi kaŋuŋò maa sùpya jùŋɔ kyán Kile na ke, urufol'á wuun'à kèeŋe!

⁸ Mu cyege kà ninŋin, lire nye me mu tòoge kà ninŋin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwòn a wà tatòonge e, naha na ye mu cye ninŋin wuŋi, lire nye me mu tòogo ninŋin wuŋi

* ^{17:24} Yahutuubil'á, shin maha shin u mpyi a nò yyee bejjaaga ná kântugo na ke, yyee maha yyee uru mpyi maha yaa u wyérenjwòge kà sàra Kilejaarebage e (Ekizodi 30.11-16).

u jyè shìni nìjkwombaani i, lir'á pwórɔ pi mu wà nafugombaage e ná ma tooyi shuunniŋi ná ma cyeyi shuunniŋi i.

⁹ Mu nyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwúl'a wà tatɔnge e, naha na ye mu nyii nìjkin wuŋi u shìni nìjkwombaani ta, lir'á pwórɔ pi mu wà nafugombaage e ná ma nyiigii shuunniŋi i.»

Mpàŋi nimpinniŋi bàtaage
(Luka 15.3-7)

¹⁰ Ka Yesu si núr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a yiye kàanmucaa de! Yii àha jcwô nge nàŋkocyaani w'e mɛ. Naha na ye mii sí yi jwo yii á, pi mèlɛkɛebii* nyɛ nìjyiŋi na mii Tuŋi Kile yyahe taan tɛrigii puni i. [¹¹ Mpii pi à pînni ke, Supyaŋi Jyaŋi à pa mpa pire shwɔ.]

¹² Naha yii nyɛ na sônŋi ye? L'aha mpyi mu à jwo mpàa ŋkuu (100) na nyɛ wà á, ka nìjkin si mpînni pire e, tá urufoo si pi sanmpii beecyɛere ná ke ná baacyɛereŋi (99) yaha waber'á naŋke juŋ'i, si sà a nimpinniŋi caa mɛ? ¹³ Sèŋi na mii sí yi jwo yii á, u aha jà a u cya a nya, u nyaŋi funntange sí n-pêe u á mà tòro pi sanmpii beecyɛere ná ke ná baacyɛereŋi (99) woge na, pire mpiimu pi nyɛ pi nyɛ a pînni mɛ.

¹⁴ Amuni li mú nyɛ, yii Tuŋi u nyɛ nìjyiŋi na ke, li nyɛ a táan ur'á nge pyàŋi wà nìjkin si mpînni mɛ.»

Wurugofoŋi lejkanii kuntiini i

¹⁵ «Mu cìmpworo ká wurugo mu á, sà u yyer'a fêen, mu ná uru kanni, maa u kapyiini cyêe u na. U aha jnen'a lógo mu á, yii cìmpworoge sí n-têen ku lyempe e. ¹⁶ Ŋka u aha mpyi u nyɛ a jnen'a lógo mu á mɛ, shin nìjkin, lire nyɛ mɛ shiin shuunni yyer'a bâra maye na, maa jwo ná u e, bà y'à séme na “Karigii pun'à yaa cyi cwɔnɔrɔ shiin shuunni taanre nyii na†” mɛ. ¹⁷ U aha jcyé lógogo pir'á, sà yi yyaha jwo dánafeebii kuruŋk'á. U aha mpyi u nyɛ a lógo dánafeebii kuruŋk'á mɛ, ma hà nûru raa u leni Kile kuni jaarafeebil'e mɛ, ta u wii mu à jwo múnalwɔɔre shwofoo.

¹⁸ Sèŋi na mii sí yi jwo yii á, yii aha jcyé kyaa maha kyaa na jìŋke na ke, lire mú sí jcyé ta u à pyi lire na nìjyiŋi na. Yii aha jɛɛ kyaa maha kyaa na jìŋke na ke, lire sí jɛɛ ta u à pyi lire na nìjyiŋi na mú.

¹⁹ Mii sí yi jwo yii á mú, sèŋi na, yii shiin shuunni ká bê li na, maa yaaga maha yaaga jáare mii Tuŋi á, uru u nyɛ nìjyiŋi na ke, u sí kuru kan yii á. ²⁰ Naha kurugo ye cyaga maha cyag'e shiin shuunni taanr'à bínni mii mɛge na ke, mii nyɛ pi shwɔhɔl'e.»

Yàfambaani kani

²¹ Nyɛ ka Pyeri si file Yesu na, maa jwo: «Kafoŋi! Mii cìmpworo ká ŋkwôro na wuruge mii á, tooyi jùuli i mii à yaa mii u yàfa u na ye? Fo tooyo baashuunni la?» ²² Ka Yesu si u pyi: «Mii si n-jwo mu á tooyo baashuunni mɛ. Ŋka mii sí n-jwo mu á tooyo beetaanre ná ke (70) tatɛnyɛ baashuunni‡!

²³ Lire kurugo Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: saanŋi wà u ná mpyi a li lwó uye funŋ'i si u báarapyiibii fwɔhigii pɛrege cè, bà pi si mpyi si cyi sàra mɛ. ²⁴ Mà u yaha cyire fwɔhigii kataanmpe na, pi à pa ná báarapyiŋi w'e u yyéere, saanŋi miliyoo ninyahamii fwoo mpyi uru nàŋi na. ²⁵ Ná lire fwooni sàrasara sí mpyi uru báarapyiŋi na mɛ, ka u jùŋufoŋi si jwo na pi u ná u cwɔŋi ná u pyiibii ná u cyeyaayi puni pɛre, bà lire fwooni si mpyi si ntò mɛ. ²⁶ Nyɛ báarapyiŋ'á yire lógo ke, maa nìjkure sín u jùŋufoŋi fere e maa jwo “Mii jùŋufoŋi! Maye sanŋa yaha, maa na tàanna, mii sí mu fwooni puni tò mu á.” ²⁷ Nyɛ u jùŋaar'à jyè jùŋufoŋi i ke, ka u u lire fwooni puni yaha a cyán, maa u cye yaha.

* 18:10 Yahutuubii mpyi na sônŋi na shin maha shin ná u mèlɛkɛ u nyɛ nìjyiŋi i, ŋgemu u nyɛ na u kàanmucaa ke, na sùpyire ti nyɛ ná tayyérege e ke, tire u mèlɛkɛebii kanni pi mpyi na sí n-jà nɔ Kile cyage e. † 18:16 Duterɛnɔmu 17.6; 19.15 ‡ 18:22 Pii maha jwo: «tooyo beetaanre ná ke ná baashuunni (77).»

²⁸ Nye ka uru báarapyiŋi si fworó na ŋkèege mà sà bê ná u báarapyiŋeŋi w'e. U wyérebilere fwoó mpyi uru na, ka u u uru cyán a cwôro yacige e, maa u pyi “Na fwooni sára!” ²⁹ Ka u báarapyiŋeŋi si niŋkure sín u fere e, maa u jáare sèl'e “Maye sanŋa yaha maa na tàanna, mii sí mu fwooni tò.” ³⁰ Ŋka u nyé a jɛe mɛ, maa nàŋi tò kàsuni i, fo u aha uru fwooni tò.

³¹ Nye u báarapyiŋebii sanmpil'à lire nya ke, ka li i mpen pi e sèl'e, ka pi i ŋkàr'a sà yire paara nùŋufooni'á. ³² Ka nùŋufooni si pi pyi pi à u yyere. U à pa ke, ka nùŋufooni si u pyi “Shinpi wà we! Mii à mu fwooni puni yaha a cyán, naha na ye mu à mii jáare. ³³ Mii à mu nùnaara ta taŋkanni ndemu na ke, mu mpyi na sà n-jà nùnaara ta ma báarapyiŋeŋi na amuni mà?” ³⁴ Nye ka nùŋufooni lùyiri wuŋi si uru báarapyiŋi pyi pi à le kàsuni i u a ŋkyaali fo u aha uru fwooni puni tò.

³⁵ Nye lire pyiŋkanni na li mú nyé, yii shin maha shin u nyé u nyé na yàfani u cìmpworonji na ná u zòmbilini puni i mɛ, amuni Kile sí urufoo cù.»

19

Nòŋi nyé à yaa u u cwoŋi nàmbage kwò mɛ
(Marika 10.1-12)

¹ Nye Yesu à kwò puru jwumpe na ke, maa yîri Galile kùluni i, mà kàre Zhude kùluni i, Zhuruden baŋi kàntugo. ² Shinnyahara mpyi a taha u fye e, mpii pi mpyi na yà ke, ka u u pire cùuŋo wani.

³ Ka Farizheenbii pìi si file si u pɛre ŋcù ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná wuu Saliyaŋi i, tá nòŋ'á yaa u jà a u cwoŋi nàmbage kwò nùnyi puni na be?» ⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Nje y'á sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, yii nyé a yire kâla mà? Dinyeŋi tasiige e, dinyeŋi Davoonji à “sùpyaŋi yaa nò ná ceewe*.” ⁵ “Lire kurugo nòŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwò u cwoŋi na, pi mú shuunni si mpyi shin niŋkin†.” ⁶ Lire e pi saha sà n-pyi shiin shuunni mɛ, ŋka pi sí n-pyi shin niŋkin. Lire kurugo Kile à mpiimu pyi niŋkin ke, sùpya nyé a yaa u pire láha piye na mɛ.»

⁷ Nye ka Farizheenbii si núr'a jwo: «Lire sannii i ke, naha na Kile tùnntunŋiMusa s'á jwo na nò ká a ŋko raa u cwoŋi nàmbage kwòu, u nàmbage kwòkwò sémɛŋi kan ceŋ'á, u u nta a ku kwò ye?» ⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Yii njíŋgage kurugo, Musa à cyeebii nàmbakwooni kuni kan yii á. Lire baare e dinyeŋi téesiini i, amuni bà li mpyi mɛ. ⁹ Ŋka mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u cwoŋi nàmbage kwò nùŋke kabere na, mà ta jacwòrò bà mɛ, maa ceŋi wabere lèŋe ke, urufol'à jacwòrò pyi.»

¹⁰ Nye ka cyelempyiibii si jwumpe lwò maa jwo: «Kampyi nòŋi tayyérege ku nyé kure mà yyaha tíi ná u cwoŋi i, nùŋo mú bá naha cileŋeni na mɛ.» ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Sùpyire puni sà n-jà cileŋembaani na mɛ, fo Kile ká li pyime táan mpiimu á ke. ¹² Karii niŋyahagii na nyé wani jcyiimu cyi maha jà a nòŋi sige cileŋeni na ke. Pii na nyé wani, pi sà n-jà ceewe lèŋe mɛ, naha na ye pi à si amuni. Pii u cileŋembaani nùŋk'à fworó sùpyire e, naha na ye pi à pi nànte kèege. Pii mú maha jcyé cileŋeni na Kile Saanre kurugo. Ŋgemu u sí n-jà jɛe puru jwumpe na ke, urufoo u jɛe pu na.»

Yesu à jwò le nàŋkopyire tà á
(Marika 10.13-16; Luka 18.15-17)

¹³ Nye lire kàntugo, sùpyiibii pìl'à pa ná nàŋkopyire t'e Yesu yyére, bà u si mpyi si u cyeyi taha ti na, si Kile jáare t'á mɛ. Ka cyelempyiibii si pi faha. ¹⁴ Ka Yesu si jwo: «Yii nàŋkopyire yaha t'a ma mii yyére, yii àha ti sige na na mɛ. Naha kurugo ye sùpyire t'á tiye pyi nte nàŋkopyire fiige ke, Kile Saanre nyé pire woro.» ¹⁵ Nye u à puru jwo ke, maa u cyeyi taha ti nùnyi na maa jwò le t'á, maa nta a yîri kuru cyage e mà kàre.

* 19:4 Zhenɛzi 1.27 † 19:5 Zhenɛzi 2.24. Lire jwòhe ku nyé: «Lire kurugo nòŋi ná u cwoŋi sí n-wwò si mpyi shin niŋkin, nòŋi ná u cwoŋi shwòhòŋ'á yaa u jwò mà tòro nòŋi ná u sifeebii wuŋi na.»

*Nàfuufooŋi kani**(Marika 10.17-31; Luka 18.18-30)*

¹⁶ Nye mà Yesu niŋkareŋi yaha, nàŋi wà à file u na maa jwo: «Cyeleuntuŋi! Kacenni ndire mii à yaa mii u pyi si shiŋi niŋkwombaani ta ye?» ¹⁷ Ka Yesu si u pyi: «Naha na mu nyɛ na mii yíbili kacenni kyaa na ye? Shin niŋkin kanna u à jwɔ. Mu la ká mpyi si shiŋi sèe wuŋi ta, ta Kile toŋi kurigii jaare.» ¹⁸ Ka nàŋi si Yesu yíbe: «Kurigii jcyire ye?» Ka Yesu si jwo: «“Ma hà sùpya bò mɛ, ma hà zínni ná wabere cwo e mɛ, ma hà nàŋkaaga pyi mɛ, ma hà vini ntaha wà na mɛ, ¹⁹ ma tuŋi ná ma nuŋi pèe‡.” “Ma supyijɛɛŋi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ§.” ²⁰ Ka nàŋjiŋi si Yesu pyi: «Mii na cyire karigii puni pyi. Naha shi saha k'à mii fô ye?» ²¹ Ka Yesu si u pyi: «Kampyi mu la nyɛ si mpyi tìgirecyaga baa, ta sì maa sà ma cyeyaayi puni pére, maa uru wyéɛŋi kan fòŋɔfebil'á. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Maa nta a pa ntaha na fye e.»

²² Nye uru nàŋjiŋi'à puru lógo ke, ka u yyetanha wuŋi si ŋkàre, naha na ye nàfuubwɔho foo u mpyi u wi.

²³ Nye ka Yesu si yi jwo u cyelempyiibil'á: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, nàfuufooŋi jyìm'à pen Kile Saanre e. ²⁴ Mii sí yi jwo yii á sahaŋki, jwɔhɔŋi jyìm'à táan músenneŋi wyiini i, mà tòro nàfuufooŋi u jyè Kile Saanre e.» ²⁵ Ka puru si u cyelempyiibii kàkyanhala fo mà tòro, ka pi i jwo: «Lire sanni i ke, jofoo u sí n-jà nùmpaŋja ta be?» ²⁶ Ka Yesu si pi wíi wíi maa jwo: «Lir'à sùpyire jà, ŋka kyaa nyɛ na Kile jìni mɛ.»

²⁷ Ka Pyeri si jwumpe lwó maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e! Wuu nàzhanŋi u nyɛ ŋgire ye?» ²⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yaayi puni ká mpa mpyi nivɔnyɔ tɛni ndemu i ke, Supyaŋi Jyaŋi ká mpa ntɛen u fàŋhe tateɛnge nisinaŋke e tɛni ndemu i ke, yii pi nyɛ mii fyèjwɔhɔshiinbii ke, yii sí n-pa n-tɛen fàŋhe tateɛnye kɛ ná shuunni i, s'a Izirayeli tùluyi kɛ ná shuunniŋi shiinbii kɛɛŋi. ²⁹ Nye shin maha shin ká jɛn'à kàntugo wà u bayi, lire nyɛ mɛ u sɔŋɛbii, lire nyɛ mɛ u sifeebii, lire nyɛ mɛ u pyiibii, lire nyɛ mɛ u kerɛyi na mii mɛge kurugo ke, urufoo sí yire fiigii ŋkuu (100) ta, si shiŋi niŋkwombaani ta. ³⁰ ŋka yyahe yyére shiin niŋyahamii sí n-pyi kàntugo yyére shiin, kàntugo yyére wuu niŋyahamii mú sí n-pyi yyahe yyére wuu.»

20

Báarapyiibii sàraŋi kani Kile saanre e

¹ «Nye Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: kerɛge fooŋi wà à yíri nyèsooge na maa ŋkàr'à sà a báarapyii caa u ɛɛɛɛn cikɔoge báaraŋi mɛɛ na. ² Báarapyiibii kerɛge fol'à ta ke, u ná pir'à bê canmpuŋke sàraŋi na. Nyɛ ka u u pi yaha a kàre cikɔoge e. ³ Canŋk'à pa nɔ cyage e ke, ka kerɛge foo si sà sùpyire tà ta kàfuge na pi à tɛen là mpyimbaa. ⁴ Ka u u pi pyi “Yii yíri mú, yii a sì na ɛɛɛɛn cikɔoge e, yii i sà a báaraŋi pyi, yii ná sàraŋi u à yaa ke, mii sí uru kan yii á.” ⁵ Ka pire si ŋkàre cikɔoge e. Nyɛ ka cikɔoge foo si núr'a fworo canvwuge na, maa pìi ta. Canvyinge laage e, maa núr'a pìi ta, maa pire puni pyi pi à kàre kerɛge e. ⁶ Yàkoŋke laage e u à pa fworo sahaŋki, mà sà pìi ta pi i yyérel'i cyage k'e, ka u u jwo pir'á “Naha na yii à yyérel'a canŋke kwɔ là mpyimbaa ye?” ⁷ Ka pire si u pyi “Mu aha li jya amuni, wà nyɛ a wuu lwó báaraŋi na niŋjaa mɛ.” Ka u u jwo “Yii a sì na ɛɛɛɛn cikɔoge e.”

⁸ Nye yàkoŋk'à pa nɔ ke, ka cikɔoge foo si jwo u pyɛnge kacwɔnɔŋ'á “Báarapyiibii yyere ma a pi sàraŋi kan pi á, ŋka báarapyiibii pi à pa kàntugo ke, ku sii pire na, ma a sì niŋcyiibil'á.” ⁹ Mpii pi à pa yàkoŋke ke, pir'à canmpuŋke sàraŋi ta. ¹⁰ Nye ka báarapyiibii niŋcyiibii si file, maa sɔŋŋi na pire u nintaŋi si nyaha, ŋka yaaga nyɛ a bàra u na mɛ, pi shin maha shin à canmpuŋke sàraŋi ta mú.

¹¹ Nye wyéɛŋi kanŋkwooni kàntugo pi á, ka pi i wá na cikɔoge foo nùŋke tare maa ŋko ¹² “Mpii pi à pa yàkoŋke ke, tère nimbilere kanna báara pir'à pyi, ka mu u wuu ná

‡ 19:19 Ekizodi 20.12-16; Duterɛnɔmu 5.16-20 § 19:19 Levitiki 19.18

pire u sàranji pyi ninjin, mà li ta wuu à canmpuni pyi báaranji na, canjke kafuge e.” ¹³ Ka cikóoge foo si jwumpe lwó maa jwo pi wà ninjin á “Na cevoo, mii nyé a cwo mu na mé. Taha canmpunke sàranji na bà mii ná mu mpyi a bê mé? ¹⁴ Ma sàranji shwó maa yîri naha. ñge u à kan mu á ke, l'á táan mii á mii i uru ninunji kan kàntugo yyére shinpan'á. ¹⁵ Lire sann i, taha mii wu bà u nyé na wyérenji mé? Kacenni mii à pyi ke, taha lire yjncyége ku nyé mu i?”

¹⁶ Amuni li mú nyé, kàntugo yyére shiin ninjahamii sí n-pyi yyahe yyére shiin, yyahe yyére shiin ninjahamii mú sí n-pyi kàntugo yyére shiin.»

Yesu saha à jwo u kwùnji ná u jènji kyaa na
(Marika 10.32-34; Luka 18.31-34)

¹⁷ Nyé mà Yesu ninjareni yaha Zheruzalemu kànhe e, u à u cyelempyiibii ké ná shuunninji yyere pi mēge cyage e kuni na maa jwo: ¹⁸ «Wuu ninjaribii pi mpii Zheruzalemu i, wani pi sí Supyanji Jyanji le Kile sáragawwuubii jùnjufeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii cye e. Pire sí n-jwo na u à yaa u bò, ¹⁹ si u le Kilecembaabii cye e, pire sí u fwóhəwə, si u bwòn ná tiripaanni i, si u kwòro cige na si mbò. ñka u kwùnji canmpytanrewuuni, u sí jè.»

Zebede jyaabii yacyage
(Marika 10.35-45)

²⁰ Nyé ka Zebede cwoñi si file Yesu na ná u jyaabil'e, maa ninjkure sín, maa u jáare. ²¹ Ka Yesu si u yíbe: «Naha shi la ku wá mu na ye?» Ka u u jwo: «Mii jyaabii pi mpii ke, mu aha mpa ntèen ma saanre e tēni ndemu i ke, ma a wà yaha u tēen ma kànjke na, ma a u sanji yaha ma kàmeni na.» ²² Ka Yesu si pi pyi: «Yaage yii na jáare mii á ke, yii nyé a ku shi cè mé. Kyaage lwóhe mii sí n-bya ke, yii sí n-jà kuru bya la?» Ka pi i u pyi: «Dən, wuu sí n-jà.» ²³ Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lwóhe bya mii fiige. ñka mà tēen mii kànjke ná mii kàmeni na, mii bà u nyé yire kanvoonji mé. Mii Tunji à yire tatēenyi bégele sùpyire ntemu mēe na ke, u sí yi kan tir'á.»

²⁴ Nyé Yesu cyelempyiibii kenji sanj'á puru jwumpe lógo ke, ka pire lùgigii si yîri mpii cìnmpyiibii shuunninji taan. ²⁵ Yesu à pa kuru cyage wíl'a nya ke, maa yi jwo u cyelempyiibii pun'á: «Yii a nùru, yii à cè naha njnke na, kini jùnjufeebii maha ntēen kini sùpyire njn'i fànhe e, kini shinbwoobil'a sè wá na pi fànhe cyáan kini sùpyire na. ²⁶ Li nyé a yaa li pyi amuni yii shwóhəl'e mé. ñgemu la ku nyé si mpyi shinbwo yii shwóhəl'e ke, urufol'á yaa u uye pyi yii sanmpii báarapyi. ²⁷ ñgemu la ku nyé si mpyi yii yyaha yyére shinji ke, urufol'á yaa u uye pyi yii sanmpii biliwe. ²⁸ Naha kurugo ye Supyanji Jyanji nyé a pa dijnyenji i sùpyire si mpa mpyi u báarapyii mé. U à pa si mpa uye pyi sùpyire báarapyi, si uye kan pi bò, si mpyi shinnyahara kapegigii shwóshwó lwəwə.»

Yesu à fyinmii shuunni nyii múgo
(Marika 10.46-52; Luka 18.35-43)

²⁹ Yesu ná u cyelempyiibii nivworobii Zheriko kànhe e, supyikurumbwóhə mpyi a taha u fye e. ³⁰ Fyinnmii shuunni mpyi a tēen kuni njwəge na, pir'á pa lógo na Yesu u nyé na ntùuli ke, ka pi i wá na yu fànha na: «Kafoonji! Dawuda Tuluge Shinji! Nùñaara ta wuu na.» ³¹ Ka sùpyire si pi faha na pi fyâha. ñka pi nyé a jnen'a fyâha mé, maa là bâra pi sèege na: «Kafoonji! Dawuda Tuluge Shinji! Nùñaara ta wuu na!»

³² Ka Yesu si yyére maa pi yyere maa pi yíbe: «Naha yii la nyé mii u pyi yii á ye?» ³³ Ka pi i jwo: «Kafoonji, wuu nyiigii múgo, wuu raa naa.» ³⁴ Nyé ka pi jùñaare si u ta sèl'e, ka u u bwòn pi nyiigii na. Lire tēni mujye e, ka pi i ntii na naa, maa ntaha u fye e.

21

Saanji Yesu à jyè Zheruzalemu kànhe e
(Marika 11.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)

¹ Mà pi yaha pi i byanhare Zheruzalemu kànhe na, pi mpyi a nə Betifajye kànhe na, Olivye cire nanke kàmpañke na. Ka Yesu si u cyelempyiibii pii shuunni tun, ² maa pi

pyi: «Kàñhe ku nyε yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii aha sà nò wani, yii sí n-tíi pi ta pi à dùfaanɲcwo ná u pyà pwò wani. Yii i yi sàñha, yii pa ñkan na á. ³ Wà ha yà jwo yii na, yii i urufoo pyi “Yi kyaa li nyε Kafoonji na, u aha ñkwòd yi na, yi sí n-pa.”»

⁴ Yesu à yire dùfaanɲyi cya, bà tèecyiini Kile túnntunɲi jwumpe si mpyi si fúnɲò mε. U mpyi a jwo: ⁵ «Yii yi jwo Siyɔn kàñhe shiinbil'á na:

“Yii wíi! Yii saanɲi wá na ma yii yyéere,
u ñùñk'à pi sèl'e,

u à dùg'a tèen dùfaanɲa ñunɲ'i*,

dùfaanɲunɲi pyige kà ñunɲ'i†.”»

⁶ Nyε ka cyelempyiibii mú shuunni si ñkàre, nde Yesu mpyi a jwo ke, maa sà lire pyi.

⁷ Pi à pa ná dùfaanɲunɲi ná u pyige e ke, maa pi vàanɲyi yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a tèen na ñkèege.

⁸ Sùpyire ñinyahara mpyi kuni ñwòge na, ka ti ñinyahara si ti vàanntinɲyi yà wwû mà pìli pìli Yesu yyaha na kuni i, ka pìi si weyi kwòñ kwòñ a pìli kuni i‡. ⁹ Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha na ná nte ti mpyi u kàntugo ke, tire puni mpyi na ñkwúuli maa ñko:

«Yabwòhe! Dawuda Tuluge Shinɲi wi!

Ñgemu u nyε na ma Kafoonji Kile mεge na ke, Kile u jwó le u á§!

Pèente ti taha Kile na ñinyicyeyi puni i.»

¹⁰ Nyε Yesu à pa jyè Zheruzalemu kàñhe e ke, ka kàñhe puni si yîr'a taha, fo pi na piye yíbili: «Taha jofoo u wà urufoo ye?» ¹¹ Ka sùpyire si pi pyi: «Yesu wi, Kile túnntunɲi u à yîri Nazareti i, Galile kùluni i ke.»

Yesu à cwòhòmpii kàr'a yige Kileñaarebage ntàani na

(Marika 11.15-19; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)

¹² Nyε ka Yesu si ñkàre Kileñaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na pèrempe ná zhwoɲi pyi wani ke, maa pire kòre, maa wyérefaabii tàbalibii ná sanmpanmperebii yatεenɲyi ñòòñ'a cyán cyán*. ¹³ Maa pi pyi: «“Mii bage sí n-pa a yiri Kileñaarebaga†.” Yire y'à séme Kile Jwumpe Semεɲi i. Ñka yii pi ke, yii à ku kèenɲ'a pyi “nàñkaalii tabinniga‡”.»

¹⁴ Ka fyinmpii pìi ná dishiyifeebii pìi si file u na Kileñaarebage e, ka u u pire cùuɲò.

¹⁵ Nyε Kile sàragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyaɲi cyelentiibil'à cyire kakyanhala karigii ñya tapyige e, maa nàñkopyire ñya ti i yu fànha na: «Yabwòhe! Dawuda Tuluge Shinɲi wi!» ke, ka pire lùuni si yîri§, ¹⁶ maa Yesu pyi: «Nje pi nyε na yu ke, taha mu wá na yi núru mε?» Ka Yesu si pi pyi: «Mii naha na yi núru. Taha yii sàha ñkwòd a mpe jwumpe kála Kile Jwumpe Semεɲi i na “Kile à u pèente jwumpe le nàñkopyire ná jiriñwòro pyiibii ñwòyi i*” mε?»

¹⁷ Ka Yesu si yîri pi taan, maa fwooro kàñhe e, mà kàre Bεtani kàñhe e, maa shwòñ wani.

Yesu à fizhiye cige lája

(Marika 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Kuru canɲa nùmpanɲa, Yesu ninuruɲi na ñkèege Zheruzalemu i, ka katege si u ta.

¹⁹ Ka u u fizhiye cige ñya kuni na, maa file ku na. Wyéere baare e, u nyε a yasere ta ku na mε†, maa jwo ku na: «Ma hà zii núru yasere se ñya mε!» Ka cige si ntíl'a waha.

* 21:5 Saanwa ká dùgo dùfaanɲa na, lire li mpyi yyeɲinɲke ná maye ntìrigenɲi saɲcyεenni. † 21:5 Zakari 9.9 ‡ 21:8 Saanɲi pi nyε na mpèere ke, pi maha ñcyii karigii pyi si u bε (2 Saanbii 9.13). § 21:9 Zaburu 118.26

* 21:12 Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyérenɲi fare Kileñaarebage wunɲi na. Lire pyiñkanni na, wyérenɲwòge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kileñaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sàra, maa nùr'a jà a ntège pyi. Yatòore ti maha yaa ti jà a pyi sàraga ke, pèrempyiibii mpyi maha tire péreli pir'á. Pi mpyi maha ti lwòore dùrugo. † 21:13 Ezayi 56.7 ‡ 21:13 Zheremi 7.11 § 21:15 «Nde l'à pi lùuni yîrige ke»: lire bà li nyε na Yesu à pèrempyiibii kòrò kanna mε, ñka u à fyinmpii ná dishiyifeebii yaha pi à jyè Kileñaarebage e. Lire na mpyi kafuun Yahutuubil'á. * 21:16 Zaburu 8.3 † 21:19 ñke fizhiye cige ku nyε ná weɲyahayi i yasere baa ke, kuru na nyε Yahutuubii ñùñufeebii fiige, mpiimu pi à fyinme tò wwomò na ke.

²⁰ Cyelepnyibil'à lire nya ke, ka li i pi bilibili fo pi à yíbe na: «Di ñke fizhiye cig'à pi maa waha tèneuni i ye?» ²¹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii aha nta yii à dányanji pyi ná funṅo niṅkin i, nde mii à pyi ñke fizhiye cige na ke, yii sí lire fiige pyi, lire kanni bà mɛ, yii aha jwo ñke ñanṅke ku kò a yîri ku tatɛenge e ku sà ñcwo banji i, lire sí n-pyi. ²² Yii aha Kile ñáare yaaga maha yaaga kurugo ná dányanji i ke, yii sí kuru ta.»

Pi à Yesu yíbe u fānhe tatage kyaa na
(Marika 11.27-33; Luka 20.1-8)

²³ Ka Yesu si jyè Kileñaarebage e, maa sùpyire kâlali. Mà u yaha lire na, ka Kile sáragawwuubii ñunṅufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si shà u yyére, maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ñcyii karigii pyi ye? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi ye?»

²⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe kyaa niṅkin na, yii aha mii ñwɔ shwɔ, lire tɛni i, ñge u à kuni kan mii á, mii u a ñcyii karigii pyi ke, mii sí n-ta urufoo cyêe yii na. ²⁵ Mii à jwo yo, jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipyinji tun u pa a sùpyire batizeli ye? Kile laa, sùpyire?»

Ñye ka pi i ñkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na ñaha na wuu sí ñye a ñen'a dá u na mà ye? ²⁶ Wuu sí ká jwo na sùpya u mpyi a u tun, sùpyire sì li yaha wuu na mɛ, ñaha na ye pi pun'à tɛen ná l'e na Yuhana na mpyi Kile tũntunṅo.» ²⁷ Pi à piye taanna a kwɔ ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinṅi u mpyi a u tun ke, wuu ñye a cè mɛ.»

Ka Yesu si pi pyi: «Ñye l'aha mpyi amuni, ñge u à kuni kan mii á, mii u a ñcyii karigii pyi ke, mii mú sì uru cyêe yii na mɛ.»

Jyafeebii shuunninji kani

²⁸ Ka Yesu si núr'a jwo: «Naha shi yii ñye na sɔnṅi mpe e ye? Nànji wà u ná mpyi ná jyafee shuunni i, maa jwo niṅcyiin'á “Na jya, sà báara na ɛezen cikɔoge e niṅjaa.” ²⁹ Ka jyafoonji si jwo “Mii naha na sì mɛ.” Ñka kántugo yyére, u à pa ntêr'a nuru, maa ñkàre cikɔoge e. ³⁰ Ka tufoonji si puru ninumpe taha jyafoonji shɔnwun'á, ka uru si jwo “Baa, mii sí n-kàre” ñka u ñye a pa ñkàre mɛ. ³¹ Pire shiin shuunninji i, u ñgire u à tufoonji nyii wuuni pyi ye?»

Ka pi i jwo: «Jyafoonji niṅcyiinji.» Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, múnalwɔre shwofeebii ná fwɔrobacyeebii sí n-jyè Kile Saanre e yii yyaha na. ³² Naha kurugo ye Yuhana Batizelipyinji à pa ntiiñi kuni cyêe yii na, yii ñye a ñen'a dá u na mɛ. Ñka múnalwɔre shwofeebii ná fwɔrobacyeebil'à ñen'a dá u na. Yii sí pi à lire nya ke, yii ñye a ñen'a têr'a nuru maa dá u na mɛ.»

Ɛezen kɔoge faafeebii bàtaage
(Marika 12.1-12; Luka 20.9-19)

³³ Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii bàtaage kà lógo sahanṅi. Pyengefoonji wà u ná ɛezen cikɔogo yaa, maa ku kwûulo, ɛezen lwɔhe maha wwû wyige ñkem i ke, maa kuru tũgo, maa ñkubaga yaa cikɔoge kànmucyafoonji mɛe na. Lire kántugo maa faafee lwɔ a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasɛere táali piye na, maa nta a kàre kùlutɔnl'e. ³⁴ Ñye ɛezenñi yasɛere tɛekwɔnn'à pa nɔ ke, ka u u báarapyiibii pìi tun u cikɔoge faafeebil'á pi sà uru nàzhan yasɛere shwɔ pi a ma. ³⁵ Ka faafeebii si pire báarapyiibii cyán a cû, maa wà bwɔn, maa wà bò, maa u sanji wà ná kafaayi i. ³⁶ Ka cikɔoge foo si núr'a báarapyiibii piibere tun pi á, pire mpyi a ñyaha mà tɔro niṅcyiibii na, ka faafeebii si pire pyi niṅcyiibii fiige. ³⁷ Ka cikɔoge foo si ñkànha a u yabilinji jyanji tun pi á, maa jwo “Pi sí n-sílege mii jyanji na.” ³⁸ Ñka faafeebil'à cikɔoge foo jyanji nya ke, maa wá na yu piy'á “Cikɔoge foo koolyinji u ñye ñge. Yii a wá, wuu u bò, kɔoge sí n-pyi wuu wogo.” ³⁹ Ka pi i jyafoonji cyán a cû mà wà cikɔoge kántugo, maa u bò.»

⁴⁰ Ñye Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire yíbe: «Numɛ, cikɔoge foo ká mpa, ñaha u sí n-pyi ku faafeebii na be?» ⁴¹ Ka pi i u pyi: «Cikɔoge foo sí pire shinpiibii puni bompere bò, si cikɔoge kan piiberil'á, mpiimu pi sí raa ku yasɛere kaan u á ti tɛewwuuni i ke.» ⁴² Ka Yesu si jwo: «Ñje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semenji i ke, taha yii ñye a yire kála mɛ? Y'à sémɛ:

“Bafaanribil'à cyé kafaage ñkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na.
Kafoonji Kile u à lire pyi,
l'à pyi kakyanhala wuu nyii na‡.”

⁴³ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: yii sí n-yige Kile Saanre e, si supyishiñi waberε lèñe t'e, mpiimu pi sí raa Kile nyii wuuni pyi ke. [⁴⁴ Nye shin maha shin u à cwo kuru kafaage ñuñ'i ke, urufoo sí n-kyεεε n-kyεεε, kuru kafaage sí ká ñcwo shin maha shin ñuñ'i ke, ku sí urufoo cwònhòñ.]»

⁴⁵ Nye Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Farizhεenbil'à Yesu bàtaayi lógo ke, ka pi i nta a cè na pire kyaa na u mpyi. ⁴⁶ Ka pi i wá na ñcaa si u cù, ñka pi mpyi na fyáge sùpyire yyaha na, ñaha na ye sùpyire mpyi a tēen ná l'e na u na ñye Kile tùnntunñò.

22

Cikwòonre lyimbwooni bàtaage

(Luka 14.15-24)

¹ Ka Yesu si núr'a bàtaaga jwo pi á, u à jwo: ² «Kile Saanre à fworò nde kani kurugo: saanñi wà à kataan nimbwoo bégele u jyanñi cikwòonre tooy'e. ³ U à bégel'a kwò ke, mpii pi mpyi a yyere ke, ka u u u báarapyiibii tun pi sà pire pyi pi a ma, ka pi i ñcyé paña. ⁴ Ka u u núr'a báarapyiibii pìi tun, maa pire pyi “Yii sà yi jwo shinyyerebil'á na mii naha a lyimbwoo yaa, na mii naha a na nupyahigii cyii ná yatòore sìnme woore tà bò, na mii naha a bégel'a kwò, na pi a ma cikwòonre zànnεεg'á.”

⁵ ñka pi wà ñye a saanñi yini lwó a wíi me. Ka wà bá si yîr'a kàre u kεrege e, ka wà si ñkàre u cwòhònt'á, ⁶ ka pi sanmpii si saanñi báarapyiibii cyán a cù, maa pi kyérege, maa pi bò. ⁷ Ka saanñi lùuni si yîri, ka u u u kàshikwòonbii yîrige pi à sà pire shinbompìi bò, maa pi kànhe súugo.

⁸ Nye ka u u núr'a jwo u báarapyiibil'á “Cikwòonre ñjyñi'á bégele, ñka shinyyerebii ná uru ñjyñi mpyi a yaa me. ⁹ Yii a sù kuyunyi na, yii aha shin maha shin ñya ke, yii uru yyere cikwòonre zànnεεge na.” ¹⁰ Ka báarapyiibii si yîr'a kàre kurigii ñwòyi na. Shin maha shin pi à ta wani ke, maa pire puni yyer'a pa ntèg'a cikwòonre bage ñí, shinpii bàra shincenmii na.

¹¹ Ka saanñi si jyè si shinyyerebii wíi, mà nàñi wà ta pi shwòhòl'e, cikwòonvaanñyi baa. ¹² Ka saanñi si u pyi “Na cevoo! Di mu à pyi maa jyè naha mà ta cikwòonvaanñyi ñye mu na mà ye?” Uru nàñi ñye a yà ta a jwo me. ¹³ Ka saanñi si u báarapyiibii pyi “Yii u tooyi ná u cyeyi pwò, yii i u wà cyíinñi na numpini i, wani sùpyire maha myahigii súu marii ñkyànhiigii kùru.”»

¹⁴ Yesu à bàtaage jwo a kwò ke, maa núr'a jwo: «Yii li cè na Kile à shinnyahara yyere, ñka shinnyahara ñye a cwòonrò me.»

Pi à Yesu yíbe múnalwòore ñkanñi kyaa na

(Marika 12.13-17; Luka 20.19-26)

¹⁵ Nye ka Farizhεenbii si ñkàr'a sà piye taanna, si kànhaña cyán Yesu na, bà pi si mpyi si u ta ñcù ná u yabiliñi ñwòjwumpe e me. ¹⁶ Maa pi cyelempyiibii pìi ná Eròdi tonkuni shiinbii pìi tun Yesu á*, ka pire si sà u pyi: «Cyelentuñi! Wuu à li cè na mu ñye na fyáge sèenji tajwuge e me. Jwumpe mu sí ñye na yu mà yyaha tíi ná Kile kuni i ke, puru na ñye sèe, mu ñye na fyáge sùpya na me, mu ñye a sùpya pwòñò sùpya na me. ¹⁷ Lire e ke ma tanyage jwo wuu á: wuu à yaa wuu a múnalwòore kaan Ìròmu saanbwòhe Sezari á la?»

¹⁸ ñka Yesu mpyi a fworò pire cwofeebii cwòore ñwòhò na, ka u u pi pyi: «Yii pi à fyìnme tò wwomò na ke, ñaha na yii na mii pere si ñcù ye? ¹⁹ Wyérenji yii ñye na ntège

‡ 21:42 Zaburu 118.22,23 * 22:16 Eròdi shiinbii ná Farizhεenbii mpyi na bēni me. Ìròmu shiinbii fànhe mpyi a táan Eròdi shiinbil'á, ka pi i wá na sòññi na múnalwòore ñgwùñ'á yaa. Farizhεenbii mpyi na sòññi Kafoonji Kile u ñye pire ñùñò na: lire e, mà múnalwòore kan Ìròmu saanbwòhe Sezari á, lir'à li cyêe na mu à ñεε u fànhe na maa ñcyé Kafoonji Kile na.

na múnalwǎore sǎrali ke, yii uru wà cyêe na na wee.» Nye ka pi i uru wyérenji tǎonjke kà cyêe u na. ²⁰ Ka u u pi pyi: «Jofoo nànjá ná u mege ku nyé nge wyérenji na ye?» ²¹ Ka pi i u pyi: «Saanbwǎhe Sezari.» Ka Yesu si pi pyi: «Nye yii a Sezari wunji kaan Sezari á, yii raa Kile wunji kaan Kile á.» ²² Pi à Yesu jwǎshwǎore lógo ke, ka li i pi kàkyanhala, ka pi i yîri u taan mà kàre.

Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubii jènji kyaa na
(Marika 12.18-27; Luka 20.27-40)

²³ Kuru cannuge e, Sadusiibii pi maha jwo na kwujene nyé nùmpañña me, pire pìl'à file Yesu na maa jwo: ²⁴ «Cyelentuñi! Kile tùnntunñiMusa à jwo “Nò ká ceewe lèñe maa ñkwù mà ta u nyé a pyà si u na me, u cǎonj'à yaa u ceenji lèñe zànbangara na, u u pyi si u na, u yyahafoonji niñkwunji mege na.” ²⁵ Nye sìnene baashuunni na mpyi naha wuu yyéere. Pi puni niñjyeh'à ceewe lèñe maa ñkwù, u nyé a pyà ta u na me. ñgemu u à taha u na ke, ka uru si ceenji lèñe. ²⁶ Ka uru mú si mpa ñkwù, u nyé a pyà ta u na me. Ka tanrewunji wuuni mú si mpyi amuni fo mà sà ñkwò pi baashuunni na. ²⁷ Pire puni kántugo, ka ceenji mú si mpa ñkwù. ²⁸ Nye ná pire nàmbaa baashuunni puni s'à uru ceenji lèñ'a círi, kwùubii jènji ká bú nta sèe, pi aha bú jè canjke ñkemu i ke, pi ñgir'à ceenji sí n-kan ye?»

²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo, lir'à ta yii nyé a Kile Jwumpe Semenji yyahe cè, si nta njyéere Kile sífente na me. ³⁰ Yii li cè, Kile yyéere, sùpyire ká jè a fworó kwùni i, nò sè ceewe lèñe me, ceewe mú sè n-kan nò á me. Ti sí n-pyi Kile mèlekéebii fiige. ³¹ Nje y'à sème Kile Jwumpe Semenji i kwunenji kyaa na ke, yii nyé a yire kála mà? Kile à jwo ³² “Mii u nyé Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kilenji†.” Nye puru jwump'à li cyêe na pire mpii nyii wuu pi nyé wani Kile yyéere. Sùpyire nyii woore ti maha Kile pèere, kwùubii kyaa bà me.»

³³ Sùpyire ti mpyi na núru Yesu jwǎ na ke, u kàlanj'à pire puni kàkyanhala.

Kile Saliyanji kabilini l'à fànha tò cyi sanjki na ke
(Marika 12.28-34; Luka 10.25-28)

³⁴ Nye Farizheenbil'à pa lógo na Yesu à jwumpe cyán Sadusiibii na ke, ka pi i ñkàr'a sà bínni Yesu taan. ³⁵ Kile Saliyanji cyelentuñi wà na mpyi pi e, ka uru la si mpyi si Yesu pèere jwǎ maa u yíbe: ³⁶ «Cyelentuñi! Saliyanji kabilini ndi l'à fànha tò cyi sanjki na ye?»

³⁷ Ka Yesu si u pyi: «“Ma Kafoonji Kile kyaa táan may'á ná ma zòmbilini ná ma múnaani ná ma sònjǎore puni i‡.” ³⁸ Saliyanji kabilini niñcyiini li nyé lire, lire l'à fànha tò cyi sanjki puni na. ³⁹ Shǎnwuuni l'à taha lire na ke, lire tayyéreg'à pèe niñcyiini fiige. Lire li nyé “ma supyijneñji kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á me§.” ⁴⁰ Kile Saliyanji kapyaaagii sanjki puni ná Kile tùnntunmpii jwump'à lwǎ a pǎw jcyii kapyaaagii shuunni na.»

Kile Niñcwǎnrǎnji nyé Dawuda Tuluge Shin kannna me
(Marika 12.35-37; Luka 20.41-44)

⁴¹ Mà Farizheenbii nimbinnibii yaha, Yesu à pi yíbe. ⁴² U à jwo: «Kile Niñcwǎnrǎnji kyaa l'à jwo ke, ñaha yii nyé na sǎnñi mà yyaha tí ná u e ye? Jofoo tǎluge e u sí n-fworó ye?» Ka pi i Yesu pyi: «Dawuda Tuluge Shin wi.» ⁴³ Ka Yesu si pi pyi: «Mà Kile Munaani yaha l'à Dawuda yyaha cù, ñaha kurugo u à u yyere uru Kafoonji ye? ⁴⁴ Yii li cè na Dawuda à jwo

“Kafoonji Kile à jwo mii Kafoonji á
‘Ta ma a pa ntèen na kàniñe cyege na,
fo mii aha mu zàmpreenbii le
mu tooyi jwǎh'i*.’”

⁴⁵ Ná Dawuda na Kile Niñcwǎnrǎnji yiri “Kafoonji” lir'à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin kannna bà me, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»

⁴⁶ Pi wà nyé a jà a Yesu jwǎ shwǎ me. Mà láha kuru canjke na, wà saha nyé a ñen'a u yíbe me.

† 22:32 Ekizodi 3.6 ‡ 22:37 Dutereneñmu 6.5 § 22:39 Levitiki 19.18 * 22:44 Zaburu 110.1

23

Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii cêɛge
(*Marika 12.38-40; Luka 11.39-52; 20.45-47*)

¹ Nye supyinyahare ti mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u tire ná u cyelempyiibii pyi:
² «Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii jye ndemu laage e ke, lire li jye: na Musa Saliyaŋi yyaha yu sùpyir'á. ³ Karigii pi jye na yu yii á ke, yii cyire le barag'e yii raa cyi kurigii jaare, ŋka nde pi yabilimpii jye na mpyi ke, yii àha raa lire pyi mɛ. Naha kurugo ye nde pi maha yu ke, lire bà pi maha mpyi mɛ. ⁴ Pi maha Kile Saliyaŋi pyi tuguro sùpyire juŋ'i, ti sî n-jà ntemu lwó mɛ, pi yabilimpii sí jye na jɛɛg'a sùpyire tɛge ti njwòŋi na, ali nimbilere mɛ.

⁵ Pi kapyiŋkii puni jye sùpyire nyinyaga karigii. Lire kurugo yaayi i pi maha Kile Jwumpe séme maha le a pwò pi byahigii ná pi cyeyi na ke, pi maha yire pyi nitabaaya. Mà bâra lire na, pi maha pi vâanntinmbwoyi zhwòŋre tɔŋ* . ⁶ Wà ha pi yyere kataan njyì na, lire jye mɛ pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, bwompe tatɛenyi pi maha jcaa. ⁷ Sùpyire tabinniŋi i, pi la maha mpyi sùpyire s'a pire père s'a pi shéere, s'a pi yiri “Cyelentuŋi”.

⁸ Ŋka yii pi ke, yii àha jɛɛ sùpya u a yii pyi “Cyelentuŋi” mɛ, jaha na ye yii mú puni na jye cìnmpyii, Cyelentu niŋkin u jye yii á. ⁹ Yii àha raa sùpyaŋi wà tufiige yiri “Tufooŋi” niŋke na mɛ, jaha na ye Tufoo niŋkin u jye yii á, uru u jye niŋyini na. ¹⁰ Yii àha sùpyire yaha t'a yii pyi “Nùŋufooŋi” mɛ, jaha na ye Nùŋufoo niŋkin u jye yii á, uru u jye Kile Niŋcwòŋròŋi. ¹¹ Ŋgemu u jye yii shwòhòl'e shinwòŋi ke, urufoo u pyi yii sanmpii báarapyi. ¹² Shin maha shin u à uye dùrugo ke, urufoo sí n-tîrige, ŋka shin maha shin u à uye tîrige ke, urufoo sí n-dùrugo.

¹³ Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèɛge! Naha na ye yii na Kile Saanre tajyinjwòge tùni, yii sî n-jyè mɛ, mpii la ku jye si jyè ke, maa pire tɛgele kwòŋ.

[¹⁴ Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèɛge! Naha na ye yii maha leŋkwucyeebii cyeyaayi shuu pi na ná yii jwòtanyi i. Yii maha Kile jáare na mɔni sùpyire nyinyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa yii ta ke, lire sí n-waha sèl'e.]

¹⁵ Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèɛge! Naha na ye yii maha jaare niŋke ná lwòhe cyeyi puni juŋ'i, maa sùpyire caa na lèŋi yii Kile kuni i. Ŋka yii aha wà ta, nde li sí urufoo pyi u yaa ná nafugombaage njyini i fo tooyi shuunni mà tòro yii yabilimpii taan ke, lire kuni yii maha le urufoo taan.

¹⁶ Yii wuun'à kèɛge! Naha na ye yii fyinmii wuubii pi à sùpyire yyaha cù, maa ŋko pi á na sùpya ká ŋkâa Kilejaarebage na, kuru ŋgwùŋi jye fànha urufoo na mɛ, ŋka wà ha ŋkâa Kilejaarebage funŋke sɛɛŋi na, kuru ŋgwùŋi na jye fànha urufoo na. ¹⁷ Yii na jye funŋò baa shiin maa mpyi fyinmii, sɛɛŋi u à fànha tò laa, Kilejaarebage k'à sɛɛŋi le njire e ke, kuru k'à fànha tò? ¹⁸ Yii à jwo mú na sùpya ká ŋkâa sárayi tawwuge na, na yafyin sî urufoo ta mɛ, ŋka sárage yaage k'à wwùl'a yaha sárayi tawwuge juŋ'i ke, na sùpya ká ŋkâa kuru na, na urufol'à yaa u kuru kàage wwù. ¹⁹ Fyinnii pi pi! Sárage yaage k'à fànha tò laa, sárayi tawwuge ku maha sárage le njire e ke, kuru ki? ²⁰ Shinŋi u à kâa sárayi tawwuge na ke, urufoo mú à kâa ku jùŋò yaayi puni na. ²¹ Shinŋi u à kâa Kilejaarebage na ke, urufol'à kâa Kilejaarebage ná ku fooŋi Kile na. ²² Shinŋi u à kâa niŋyini na ke, urufol'à kâa Kile saanre yatɛɛŋke ná ku tɛɛnfooŋi Kile na.

²³ Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèɛge! Naha na ye yii maha yii nànyeyi ná kanyeyi yafwòhòfòhòre sannte puni yáhaŋi wwù, mà li ta karigii cyi à fànha tò Saliyaŋi kapyaaŋi puni na ke, yii à cyire

* 23:5 Yahutuubii mpyi maha Kile Saliyaŋi jwumpe pà séme maha le yatòre seeyi i, maha mpwò pi byahigii na, lire jye mɛ kàmene cyege na (Ekizodi 13.9; 16; Duterɛnɔmu 6.8). Pi maha zhwòre le pi vâanntinnyi jwòŋkuyi na, s'a piye funŋò cwo pi Saliyaŋi na (Nòmburu 15.37-41; Duterɛnɔmu 22.12). Farizhɛɛnbil'à cyire karigii cù ná sèl'e si li cyèe na pire na Kile jáare mà tòro sùpyire sannte na.

fënn'a yaha ñkere na. Cyire cyi nyε: ntiiñi ná jùñaare ná jwóméefente. Cyire yii sí mpyi a yaa yii a mpyi, yii i cyi sanñkii bâra cyire na. ²⁴ Fyinnmii pi pi! Yii à sùpyire yyaha cù mà li ta yii yabilimpïi nyε na jaa mε. Yii maha yii lùbyage fyiinne si sisònñi wwû k'e, mà li ta yii na jwòhoyi jwoore k'e†!

²⁵ Yii Kile Saliyañi cyelentiibii ná Farizhëenbii, yii pi à fyinnmε tò wwomò na ke, yii wuun'à kèεge! Naha na ye yii maha yii yajigiyi kàntuyi jyí na fíniñi, mà li ta yi funjy'à jî nàñkaage ná sònñòpeere na. ²⁶ Yii Farizhëenbii, yii na nyε fyinnmii! Yajigiyi funjy'i yii à yaa yii fyánha a jyé, lire ká mpyi, kàntugo yyérenji mú maha fíniñe.

²⁷ Yii Kile Saliyañi cyelentiibii ná Farizhëenbii, yii pi à fyinnmε tò wwomò na ke, yii wuun'à kèεge! Naha na ye yii na nyε mu à jwo fanjyeye, pi à njemu fíniñe ke, mu aha yi kàntuge wíi, mu a sì yi lemε ta p'à jwò, yi funjke s'à jî kaciiyi ná kàkyayi na‡. ²⁸ Amuni yii nyε, yii maha yiye pyi mu à jwo yii à tíi sùpyire sannte nyii na, mà li ta yii à fyinnmε tò wwomò na, yii funjy'i s'à jî pege na.

²⁹ Yii Kile Saliyañi cyelentiibii ná Farizhëenbii, yii pi à fyinnmε tò wwomò na ke, yii wuun'à kèεge! Naha na ye yii maha Kile túnntunmpii kwònhigii yaa na faanre, sùpyire t'à tíi ke, maa kacenñkuure yaa tire kwònhigii na, ³⁰ maa ñko “Kampyi wuu mpyi wuu tulyeyi tiiñi i, wuu mpyi na si jεε n-bâra pi na si Kile túnntunmpii bò mε.”

³¹ Lire pyiñkanni na, yii yabilimpil'à li cyêe na mpïi pi à Kile túnntunmpii bò ke, yii mú à pi pire fiige. ³² Nyε sònñe yii tulyey'à lyêele ke, yii yyaha le yii i ku fàl'a nò ku tεgeni na! ³³ Wwòpiyi yà ye! Yii màcwòn tұлugo sùpyiibii! Di yii sí n-jà n-shwò n-jwo nùmpañña nage na ye?

³⁴ Lire e ke yii lógo, mii sí raa Kile túnntunmpii pïi ná yákilifeebii pïi ná Kile Saliyañi cyelentiibii pïi tunni yii á. Yii sí n-bò pi e, si pïi kwòro cige na, si pïi bwòn Kile Jwumpe kàlambayi i, si pïi kyérege kànyi yyaha kurugo. ³⁵ Lire e Kile sí n-tíge yii na pire shintiibii puni mbòñi i: Abeli u à tíi ke, mà lwó uru tèeboni na, fo mà sà nò Baraki jyañi Zakari mbòñi na, Zakari pi à bò Kileñaarebage sèecyage ná sárayi tawwuge shwòhól'e ke. ³⁶ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, Kile sí yii ná yii tulyeyi cêεge tire boore puni kurugo.»

Yesu à jwo Zheruzalem kànhe kyaa na
(Luka 13.34-35)

³⁷ Ka Yesu si núr'a jwo: «Ei! Zheruzalem shiinbii, yii Zheruzalem kànhe shiinbii, yii pi maha Kile túnntunmpii bùu, maa Kile jwumpe jwufëebii wàa ná kafaay'i maha bùu ke, y'à tooyo niñyahaya kwò mii la mpyi si yii bínni yiye e s'a yii kàanmucaa, bà ñkùnuyi maha u pyire bínni tiye e, maa bùru ti juy'i mε. Ñka yii nyε a jεε lire e mε. ³⁸ Ku ke numε! Kile sí cye wwû yii kànhe taan si yii yaha yiye kanna na. ³⁹ Yii li cè, mà lwó numε na, yii nyiini saha sì n-tège mii na mε, fo canñke yii sí n-pa raa ñko “Ñgemu u nyε na ma Kifoñi Kile mege na ke, Kile u jwó le ur'á§.”»

24

Yesu à jwo na Kileñaarebage sí n-jya
(Marika 13.1-23; Luka 21.5-24)

¹ Nyε mà Yesu yaha u u si raa fwore Kileñaarebage e, ka u cyelëmpyiibii si file u na maa u pyi na u Kileñaarebage jwòñkanni wíi. ² Ka u u pi pyi: «Ñke basinañke yii nyε na jan'amε ke, sèenji na mii sí yi jwo yii á, canña na ma, ku puni sí n-sii n-pwòn n-cyán, si ku ñkunuyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

† 23:24 Yahutuubil'á, sisòmpïi ná jwòhoy'à jwòhò. ‡ 23:27 Yyee maha yyee, bilereñkwonji kataanni ká byanhara, sùpyire maha kwònhigii fíniñe, bà shinparantorobii si mpyi s'a cyi jaa raa jcwúu, pi àha ñkwò ntòro mbwòn cyi na mε. Naha na ye pi aha bwòn cyi na, pi saha nyε a fíniñe Kile á mε fo mà cibilaage máhana, pi mú saha sì n-jà n-pyi bilereñkwonji kataanni i mε.

§ 23:39 Zaburu 118.26

³ Nye ka Yesu sí n-kàr'a sà ntèen Olivye cire ñanke ñanji. Ka u cyelempyiibii kanni si file u na, maa u pyi: «Wuu cyelentuji, ñaha tère e cyire karigii sí n-pyi ye? Nde li sí mu téenuruni ná dijnyeni tèekwooni cyèe wuu na ke, lire jwo wuu á.»

⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo me. ⁵ Yii li cè na shinnyahara sí mii mege le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Njncwónrónji kyaa l'à jwo ke, na pire pi nyé ure. Pi sí raa shinnyahara ñwò fáanji s'a wuruge. ⁶ Yii sí raa kàshiyi shenre núru yiye táan, s'a yi shenre núru laatónyi i, lire kà yii funjò pen me. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa nyé me, ñka lire bà li nyé dijnyeni tèekwooni me. ⁷ Supyishinji wà sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kîni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na. Katibwøhe ná ñinke ñcyènnenji sí n-pyi cyeye ñinnyahay'e. ⁸ Ncyii karigii puni na nyé kanhare tasiige, bà laani maha yîri maa nta a yaa ná li zinj i me.

⁹ Pi sí n-pa raa yii leni cye e, pi raa yii kyérege, s'a yii bùu, yii kyaa sí n-pen supyishinji pun'á mii mege kurugo. ¹⁰ Lire sí shinnyahara pyi ti fwo Kile kuni i, s'a tiye leni zàmpeebii cye e, si tiye kyaa pen tiy'á. ¹¹ Kafinivinibii pii sí n-pa piye pyi Kile túnntunmii, si shinnyahara wurugo. ¹² Pege mpèenji kurugo, tàange sí n-pa n-cyére shinnyahara á. ¹³ ñka ñgemu ká jà a uye waha maa ntèen Kile kuni i fo mà sà nò tēgeni na ke, urufoo sí n-shwò.

¹⁴ Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, puru sí n-jwo dijnyeni supyishinji pun'á, bà pi si mpyi si sèenji lógo me. Lire kàntugo dijnyeni tèekwooni sí n-ta nò.

¹⁵ Nye yapege k'à sàa pen Kile á, ná Kile túnntunji Daniyeli à ku kyaa jwo ke*, yii aha kuru ñya Kileñaarebage sèecyage e tēni ndemu i ke, ñgemu ká mpe jwumpe lógo ke, urufoo u yyaha le u u pu ñwøhe cya a cè! ¹⁶ Nye lire tēni ká nò mà shin maha shin ta Zhude kùluni i ke, pifee pi a fi pi a wá ñanji kàmpañke na. ¹⁷ L'aha ñgemu ta u bage kàtanke ñanji ke, urufoo kà núru ntige si yaaga lwó bage e me, u u ntíl'a tige u a fi. ¹⁸ L'aha ñgemu ta kerege e ke, urufoo kà núru raa ma pyenge si mpa u vāanttinmbwøhe lwó me. ¹⁹ Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifēe ná pyinēebii na sèl'e. ²⁰ Yii a Kile ñaare, bà yii canvenke si mpyi k'àha mbê ná wyeere tēni i, lire nyé me ná canñonke e me. ²¹ Yire canñyi sí n-waha sèl'e. Mà lwó dijnyé tasiige e, mà pa bwōn ñinjaa na, uru ñgahanji fiige saha mpyi a ñya me, fo mà sà dijnyé kwò, uru ñgahanji fiige saha mú si n-pyi me. ²² Kàmpyi Kafoonji Kile mpyi a uru ñgahanji tēni bere me, sùpya mpyi na sè n-shwò me. ñka u à u tēni bere u njncwónribii kurugo, bà pire si mpyi si shwò me.

²³ Nye shin ká jwo yii á na Kile Njncwónrónji na wá naha, lire nyé me u wá menji i, yii àha ndá urufoo na me. ²⁴ Naha kurugo ye kafinivinibii pii sí n-yîri na pire pi nyé Kile Njncwónrónji, pii sí raa ñko na pire na nyé Kile túnntunmii. Pi sí raa kacyeenji cyère, s'a kakyanhala karigii pyi, bà pi si mpyi, kampyi pi sí n-jà, s'a Kile njncwónribii mú bá wuruge me. ²⁵ Yii lógo! Mii à ñcyii karigii jwo yii á, mà jwo cyi tēni li nò ke.»

*Yesu sí núru n-yîri ñinnyinji na si mpa
(Marika 13.24-27; Luka 21.25-28)*

²⁶ Ka Yesu si núr'a jwo: «Nye wà ha jwo yii á na Kile Njncwónrónji na wá síwage e, yii àha ñkàre wani me. Wà ha yii pyi na u na wá bage k'e, yii àha ndá yire na me. ²⁷ Bà sùpyire puni maha kilejini ñya l'à yîri dijnyeni ñinke kà na, maha sà fwo ñinke sanke na me, amuni Supyanji Jyanji sí ñya u cannuruge. ²⁸ Cyage e yakwugo nyé ke, wani cinmpunñyi nyé na bínnini.

²⁹ Cyire canmpyaagii yyefuge ká ntòro,
“Canña ñyiini sí n-tíi n-pyi numpire,
yinke saha mú si raa bēenme yige me.
Wōrigii sí raa n-cwu,
yire kakyanhala yaayi yi nyé ñinnyinji na ke,
yire sí n-cúnjò n-cúnjò n-yîri yi tateenyi i†.”

* 24:15 Daniyeli 9.27; 11.31; 12.11 † 24:29 Ezayi 13.10; 34.4

³⁰Nye lire tène i, Supyaŋi Jyaŋi fyèŋi sí n-ta nya nìnyinji na, ñiŋke supyishiŋi puni sí raa mee súu, pi puni sí u nimpaŋi nya jahanyi i ná fànhe ná sinampe nimbwompe e. ³¹Lire kàntugo mpurubwòhò mee sí n-fworo fànha na, u sí u mèlekεεbii tun diŋyeyi kàmpanyi sicyeereŋi puni na, pi i Kile niŋcwənrībii wà piye na, mà lwó diŋyeyi ñiŋke kà na mà sà nò ku sanŋke na.»

Yii a kacyeen̄kii kàanmucaa

(Marika 13.28-31; Luka 21.29-33)

³²Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii fizhiye cige kàanmucya a wíi ke! K'aha ñkénye nivonyo yige, maa fún tène ndemu i ke, yii maha jwo na ñiŋgwòh'a byanhara. ³³Lire pyiŋkanni na, yii aha mpa cyire karigii puni nya cyi i mpyi, yii i ntèen ná l'e na tèn'à byanhara, li bá a nò. ³⁴Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mpii pi à dá mii na ke, pire sí cyire karigii nya tapyige e‡. ³⁵Ñiŋyini ná ñiŋke sí n-pa n-tòro, ñka mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.»

Kile kanni u à Supyaŋi Jyaŋi Yesu tēenuruni cè

(Marika 13.32-37; Luka 17.26-30, 34-36)

³⁶⁻³⁷Ka Yesu si núr'a jwo: «Nde li nye Supyaŋi Jyaŋi nùruŋi ke, shin niŋkin nye a sù ngemu u à u tēenuruni ná u cannuruge cè me. Ali Kile mèlekεεbii ná Jyafooŋi nye a kuru canŋke cè me. Tufooŋi Kile kanni u à ku cè. Karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tiŋi i ke, cyire shiŋi sí raa n-pyi. ³⁸Nuhu tiŋi i, mà jwo lùbwooni li pa ke, sùpyire mpyi na lyí marii byii, cyeebii mpyi na ñkaan nàmbaabii'á, nàmbaabii sí i cyeebii lèŋi fo mà sà nò canŋke Nuhu à jyè bakwòoge e ke, ³⁹pi mpyi na sòŋŋi yafyin na me, ka lùbwooni si mpa pi puni shi bò. Nye amuni Supyaŋi Jyaŋi tēenuruni mú sí n-pa n-pyi.

⁴⁰Nye lire tène ká shiin shuunni ta kerεge e, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha. ⁴¹L'aha cyee shuunni ta pi i sùmaŋi tirili tirage na, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha.

⁴²Lire e ke yii bégele tērigii puni i, jaha na ye yii nye a yii Kafooŋi cannuruge cè me. ⁴³Yii lógo! Kàmpyi bage foo mpyi maha nàŋkaaŋi tēepani cè numpilage e, u mpyi maha sù jee zínni ñóó si u yaha u kakyaaare pyi me. ⁴⁴Lire kurugo yii mú à yaa yii bégel'a kwôro, jaha na ye canŋke ku nye yii nye a tēen ná k'e me, kur'e Supyaŋi Jyaŋi sí n-pa.

⁴⁵Nye báarapyiŋi na ñiŋfufooŋi'á dá pi sanmpii shwòhòl'e, u yákiŋi mú s'à pēe ke, uru báarapyiŋi shiŋi ñiŋfufooŋi maha yaha u u pyenge karigii cwəonre, maa njyiŋi kaan báarapyiibii sanmpil'á u tēekanl'e. ⁴⁶Lire e báarapyi maha báarapyi ñiŋfufoo, u à pa u ta u u báaraŋi niŋcenŋi pyi amuni ke, uru wuuni sí jwo. ⁴⁷Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyiŋi ñiŋfufooŋi sí u pyenge karigii puni ñiŋufente le u cye e. ⁴⁸Ñka báarapyiibii kacwənrəŋi ngemu ká mpyi shiŋi maa sòŋŋi uye funŋ'i na uru ñiŋfufooŋi sí mò lire kùluni i, ⁴⁹maa wá na u báarapyiŋeεbii bwùun, maa uye yaha njyiŋi ná sinmbyaani laage e ná sinmbyampiŋi i ke, ⁵⁰canŋke ku nye uru báarapyiŋi nye a tēen ná k'e me, ná tène li nye u nye a sòŋŋò ná l'e me, u ñiŋfufooŋi sí n-pàa n-pa. ⁵¹U sí uru báarapyiŋi kyéerege sèe sèl'e, mpii pi à fyinme tò wwomò na ke, si u ná pire sàraŋi pyi niŋkin. Wani u sí raa mee súu s'a ñkyànhigii kùru.»

25

Pùceepyire keŋi bàtaage

¹Ka Yesu si núr'a jwo: «Kile Saanre njyiŋi sí n-fworo nde kani kurugo: pùceepyire ke ti ná fùkinabii lwó a kàre cipoonji ñiŋò tabeŋke e. ²Pi shiin kaŋkuro na mpyi funŋò baa, pi sanmpii kaŋkurunji sí mpyi yákiŋifee. ³Mpii pi mpyi funŋò baa ke, pir'à pi fùkinabii lwó a kàre, pi nye a sinme lwó piye cye e me. ⁴Ñka yákiŋifeebil'á pi fùkinabii lwó maa sinmpe pà lwó piye cye e.

⁵Nye cipoonji'á mò u nye a pa me, ka ñòompe si pi puni jà, ka pi i ñóó. ⁶Nye ñiŋk'à pa jî ke, ka mejwuu si fworo fànha na “Cipoonji u ñge! Yii fworo, yii i u ñiŋò bê!” ⁷Ka tire pùceepyire keŋi si jè ñòompe na, maa pi fùkinabii bégele. ⁸Ka funŋò baa wuubii si wá na yákiŋi wuubii pyi “Yii sinmpe pà kan wuu á, jaha na ye wuu fùkinabii naha na sí raa

‡ 24:34 Pii maha jwo: «nde tène shiinbii sí cyire karigii nya tapyige e.»

fùre sìnkuruŋi na!”⁹ Ka pire si pi pyi “Ná sìnmpe e wuu naha a pa ke, puru naha na sì n-jà wuu ná yii ta me. Yii a sì sìmperebii yyére, yii i sà pà shwò.”

¹⁰ Nye mà pi yaha pi i ñkèege sìnmpe tashwòge e, ka cipooŋi si mpa. Mpii pi mpyi a bégele ke, ka pire si jyè ná u e cikwòonre bage e, ka pi i ku shwòhò.

¹¹ Nye tèr'à pyi ke, ka pùceepyire kanjuruŋi sanŋi mú si mpa maa jwo “Nùŋufooŋi, nùŋufooŋi! Nwòge múgo wuu á.”¹² Ka u u pi pyi “Sèenji na mii sí yi jwo yii á, mii jye a yii cè me.”»

¹³ Nye ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii bégele tèrigii puni i, naha na ye yii jye a Kafooŋi cannuruge ná u tèepani cè me.»

Báarapyiibii taanreŋi bàtaage

(Luka 19.11-27)

¹⁴ Ka Yesu si núr'a jwo: «Li sí n-pyi mu à jwo nàŋi wà kùshe wu u à u báarapyiibii yyere, maa u nàfuuŋi le pi cye e.¹⁵ U à wyérefyinni tòonyò ñkwuu kanjuro (500) kan wà niŋkin á, maa ñkwuu shuunni (200) kan wà á, maa ñkuu (100) kan tanrewuŋ'á. U à wyérefyinni kan pi á mà tàanna ná pi shin maha shin pèrege e, pi raa tòn caa u na, maa ñkàre.¹⁶ Wyérefyinni ñkwuu kanjuruŋ'à kan ñgemu á ke, ka uru si ntíl'a kàr'a sà a cwòhònte pyi, maa ñkwuu kanjuro tòn ta mà bàra u wyérefyinke na.¹⁷ ñkwuu shuunniŋ'a kan ñgemu á ke, ka uru mú si li pyi amuni, maa ñkwuu shuunni tòn ta mà bàra u wyérefyinke na.¹⁸ ñkuuŋ'à kan ñgemu á ke, ka uru si ñkàr'a sà wyii kwòn niŋke na, maa u nùŋufooŋi wyérefyinke le a ñwòhò.

¹⁹ Tère nimbwol'à tòro ke, ka pire báarapyiibii nùŋufooŋi si núr'a pa, maa pi puni yíbe pi wyérefyinni báaraŋkanni na.²⁰ Wyérefyinni ñkwuu kanjuruŋi mpyi a kan ñgemu á, ka u u ñkwuu kanjuro tòn ta mà bàra u na ke, ka uru si file maa jwo “Nùŋufooŋi, wyérefyinni tòonyò ñkwuu kanjuro mu mpyi a kan mii á, mii à u báara mà ñkwuu kanjuruŋi wabere ta. U we.”²¹ Ka nùŋufooŋi si jwo “L'à ñwò, mu na jye báarapyi niŋcenne maa mpyi dânasupya. Mu à pyi dânasupya kapyere e, lire e mii sí kabwòhii le mu cye e. Ta ma, wuu u múguro sijcyan.”

²² Nye wyérefyinni ñkwuu shuunniŋi mpyi a kan ñgemu á ke, ka uru si file maa jwo “Nùŋufooŋi, wyérefyinni tòonyò ñkwuu shuunni mu mpyi a kan mii á, mii à u báara mà ñkwuu shuunniŋi wabere ta. U we.”²³ Ka nùŋufooŋi si u pyi “L'à ñwò, mu na jye báarapyi niŋcenne maa mpyi dânasupya. Mu à pyi dânasupya kapyere e, lire e mii sí kabwòhii le mu cye e. Ta ma, wuu u múguro sijcyan.”

²⁴ Nye wyérefyinni ñkuuŋi mpyi a kan ñgemu á ke, ka uru si file maa jwo “Nùŋufooŋi, mii mpyi a li cè na mu kataanmp'à waha, mu jye a kerege ñkemu nùgo me, mu maha kuru sùmaŋi kwòn, mu jye a sùmashi wà cyage ñkemu i me, mu maha kuru sùmaŋi bégele.²⁵ Lire kurugo mii à fyá, maa sà wyige tùgo, maa mu wyérefyinke le a ñwòhò niŋke e. Mu wyérefyinke u ñge, u shwò.”²⁶ Ka nùŋufooŋi si u pyi “Mu jye báarapyi niŋcenne me, kayamafoo u jye mu. Taha mu mpyi a cè na mii jye a kerege ñkemu nùgo me, na mii maha kuru sùmaŋi kwòn, na mii jye a sùmashi wà cyage ñkemu i me, na mii maha kuru sùmaŋi bégele la?²⁷ Nye mu à yire puni cè, naha na mu sí jye a mpyi a jà a mii wyérefyinke yaha wyérefyinke bwùunni na mà ye? Kampyi mu mpyi a lire pyi, mii à núr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tònŋi ta.

²⁸ Yii wyérefyinni ñkuuŋi shwò u na, yii kan kampwooni (1.000) fol'á.²⁹ Yii li cè, shin maha shin u jye ná yaage e ke, kà sí n-bàra urufoo woge na, ku u nyaha. Ñka shin maha shin cyengayi wu u jye ke, yaaga sì n-kan urufol'á me. Nimbileni urufoo bá na sònŋi uye cye e ke, lire sí n-shwò u na.³⁰ Yii ñge báarapyiŋi laaga baa wuŋi wà cyíŋŋi na numpini i, kuru cyage e sùpyire maha mee sùu maa ñkyànhigii kùru.”»

Nùmpaŋa karigii cwòonròŋkanni

³¹ Ka Yesu si núr'a jwo: «Supyaŋi Jyaŋi ká mpa ná u sìnampe ná u mèlekerebii puni i tènì ndemu i ke, u sí n-tèen u fàŋhe tatenge nisinaŋke e.³² Supyishiŋi puni sí n-pa bínni u taan, u sí pi cwòonrò si ñgwù piye e, bà yatonahaŋi maha mpàabii cwòonr'a wwù

sikyaabil'e mε*. ³³ U sí mpàabii yaha u kàniŋe cyege na, si sikyaabii yaha u kàmene woge na. ³⁴ Nye mpíi pi nye kàniŋe cyege na ke, saanŋi sí n-jwo pir'á “Yii a ma naha, mii Tuŋi à jwó le yii á. Yii pa jyè u Saanre e, u à tire ntemu bégel'a yaha yii mε na fo diŋyeŋi téesiini i ke. ³⁵ Naha kurugo ye tēni i katege mpyi mii na ke, yii à mii kan mii à lyî, byag'à mii ta ka yii i mii kan mii à bya. Mii mpyi nàmpɔnnte e, ka yii i mii sunmbage lēŋe. ³⁶ Vàanŋkuuŋi mpyi mii na, ka yii i vāanya kan mii á. Mii mpyi na yà, ka yii i sà mii kàanmucya. Mii mpyi kàsui i, ka yii i sà fwooro mii na.”

³⁷ Nye pire shintiibii sí n-jwo “Kafoonŋi, naha tère e wuu à mu katege wuŋi nya, maa mu kan mu à lyî, lire nye mε mà mu byaga wuŋi nya, maa mu kan mu à bya ye? ³⁸ Naha tère e wuu à mu nàmpɔnŋɔ wuŋi nya, maa mu sunmbage tîrige, lire nye mε mà mu nya vāanŋkuuŋi i, maa vāanya kan mu á ye? ³⁹ Naha tère e wuu à mu yanŋwuŋi, lire nye mε mu kàsujye wuŋi nya, maa sà fwooro mu na ye?” ⁴⁰ Saanŋi sí pi pyi “Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, yii aha ŋcyii kacenŋkii pyi mii cìmpyiibii puni nimbileni là na, yii li cè na mii na yii à cyi pyi.”

⁴¹ Lire kàntugo mpíi pi nye u kàmene cyege na ke, u sí pire pyi “Yii à lánŋa, yii laaga tōon na na, yii raa sà nafugombaage e, kuru ŋkemu k'à bégel'a yaha Sitaanniŋi ná u mèlɛkɛebii mε na ke. ⁴² Naha kurugo ye katege mpyi mii na, yii nye a mii kan mii a lyî mε, byage mpyi mii na, yii nye a mii kan mii a bya mε. ⁴³ Mii mpyi nàmpɔnnte e, yii nye a ŋen'a mii sunmbage lēŋe mε, vāanŋkuuŋi mpyi mii na, yii nye a ŋen'a vāanya kan mii á mε. Tēni i mii mpyi na yà, ná tēni i mii mpyi kàsui i ke, yii nye a ŋen'a sà fwooro mii na mε.”

⁴⁴ Nye pire mú sí u yíbe “Kafoonŋi, naha tère e wuu à mu katege wuŋi ná mu byaga wuŋi ná mu nàmpɔnŋɔ wuŋi ná mu vāanŋkuu wuŋi ná mu yanŋwuŋi ná kàsujye wuŋi nya, maa mpyi wuu nye a mu tēge mà ye?” ⁴⁵ U sí pi pyi “Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, ná yii nye a cyire kacenŋkii pyi mii cìmpyiibii puni nimbileni là na mε, yii mú nye a cyi pyi mii na mε.” ⁴⁶ Nye pire sí n-pyi yyefuge niŋkwombaage e, ŋka mpíi pi à tíi ke, pire sí n-pyi shìŋi niŋkwombaani i.»

26

Pi à vùnŋɔ pɔwɔ Yesu na, si u bò

(Marika 14.1-2; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)

¹ Nye Yesu à kwò puru jwumpe puni na, maa jwo u cyelempyiibil'á: ² «Yii à li cè na cyi sanŋkii nye canmpyaa shuunni bilereŋkwonŋi kataanni sí nɔ, pi sí Supyanŋi Jyanŋi le cye e, si u kwòro cige na si mbò.»

³ Nye ka Kile sàragawwuubii jùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si sà piye bínni Kile sàragawwuubii jùŋufembwòhe Kayifu pyenge e, ⁴ maa bê li na si Yesu cya ŋcû ná cwòore e, si u bò. ⁵ Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li nye a yaa li pyi kataanni tooy'e mε, lire baare e sùpyire sí n-cânra.»

Ceenŋi wà à sìnme nùguntanga wumɔ wu Yesu jùŋke na

(Marika 14.3-9)

⁶ Yesu na mpyi Betani kànhe e tògofoonŋi* Simò bage e. ⁷ Mà pi yaha talyige e, ceenŋi wà à file u na ná lonŋaracwol'e†, li mpyi a jî sìnmpɛ nùguntanga wumpe lonŋara wumpe pà na, maa puru sìnmpɛ wu Yesu jùŋke na. ⁸ Nye u cyelempyiibil'à lire nya ke, ka li i mpen pi e fo pi na ŋko: «Ŋge ŋkèegeŋi jùŋke ku nye naha ye? ⁹ Mpe sìnmpɛ mpyi na sí n-jà n-père wyéreyahaga na, si ntaha fòŋfèebii tēge.»

¹⁰ Nye mpe pi mpyi na yu ke, ka Yesu si mpa puru cè, maa pi pyi: «Naha na yii nye na ŋge ceenŋi cêge ye? Kacenne u à pyi mii na. ¹¹ Fòŋfèebii nye naha ná yii e tèrigii puni i, ŋka mii wi ke, mii sè n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà dɛ! ¹² U à mpe sìnmpɛ wu mii na, si

* 25:32 Yahutuubii yyére, yatonahampii maha mpàabii ná sikyaabii nàhe siŋcyan. Numpilage e, mpàabii la maha mpyi si sínni ntàani na, bage zìnniŋi sí u à táan sikyaabil'á. Nye yatonahampii maha pi cwòonr'a wwû piye e. * 26:6 Pii na sòŋŋi na tēni i Yesu à kàre ŋge nàŋi yyére ke, u mpyi a cùuŋ'a kwò. † 26:7 Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mεge nye: «alibatiri».

mii cyeere bégele njaha fanjke mεε na. ¹³ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, Jwumpe Nintanmpe ká nò cyaga maha cyag'e ke, nde nge ceen'á pyi ninjaa ke, lire sí n-jwo wani bà li si mpyi si nkwoòro sùpyire funn'i mε.»

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e

(Marika 14.10-11; Luka 22.3-6)

¹⁴ Nyε wà na mpyi cyelempyiibii ke ná shuunniñi i, pi mpyi maha uru pyi Zhudasi Isikariyoti, ka uru si nkàre Kile sáragawwuubii njufeebii yyére, ¹⁵ maa pi pyi: «Mii aha yii tège, ka yii i Yesu cù, njaha yii sí n-kan mii á ye?» Ka pire si wyérefyinñi benjaaga ná ke kan u á. ¹⁶ Mà lwó lire tènì na, ka Zhudasi si wá na pyinñana caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni njyñi karigii ncwónròñi kani

(Marika 14.12-21; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

¹⁷ Nyε bwúuruñi ninjirigembaanji kataanni canjcyiige, ka Yesu cyelempyiibii si mpa u pyi: «Taa mu la nyε wuu u sà bilereñkwoñi kataanni njyñi karigii cwónrò ke?» ¹⁸ Ka u u pi pyi: «Yii shà mucyinn'á kànhe funjke e, na cyelentuñ'á jwo na uru tèn'á byanhara, na uru la nyε si mpa kataanni njyñi lyî ná u cyelempyiibil'e u yyére.» ¹⁹ Nyε ka cyelempyiibii si li pyi bà Yesu mpyi a yi jwo mε, maa kataanni njyñi karigii cwónrò wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyanji wà sí uru le cye e

²⁰ Nyε yàkonk'á pa nò ke, ka Yesu si mpa ntéen na lyî ná u cyelempyiibii ke ná shuunniñi i. ²¹ Mà pi yaha njyñi na, ka u u pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, shin ninjin na naha yii shwòhòl'e, nge u sí n-pa mii le cye e ke.»

²² Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili: «Mii la, Kafoonji?» «Mii la, Kafoonji?»

²³ Ka u u pi pyi: «Njgemu cyege ku naha ná mii woge e yalyire yaage e ke, urufoo kyaa li. ²⁴ Supyanji Jyanji nkùmbaa nyε mε, bà l'á sémε u kyaa na Kile Jwumpe Semenji i mε. Njka njgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'á kèege! Urufoo zimbaanji mpyi na sí n-pwòrò u ziji na.»

²⁵ Zhudasi u mpyi na sí n-pa u le cye e ke, ka uru si u yíbe: «Cyelentuñi, mii wi la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu yabiliñi u à yi jwo!»

Wwojñεεge njyñi

(Marika 14.22-26; Luka 22.14-20; 1 Kòrenti Shiinbii 11.23-25)

²⁶ Mà pi yaha pi i lyî, Yesu à bwúuruñi lwó, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwòn kwòn a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «Yii nge shwò a lyî, mii cyeere ti.»

²⁷ Lire kàntugo maa fùnncwokwuuni lwó, εezen sinmε mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa pu kan pi á maa jwo: «Yii puni pi pà bya. ²⁸ Naha na ye puru pu nyε mii sishange, tunmbyaare nivónnte Kile à le ke, tire sishange ki, k'à wu shinnyahara kapegigii yáfani kurugo. ²⁹ Mii sí yi jwo yii á, mii saha sì εezen sinmε bya mε, fo canjke mii sí núru pu bya ná yii e mii Tuñi Saanre e ke.»

³⁰ Nyε ka pi i Kile pèente myahigii cèe maa nta a fwo bage e, maa nkàre Olivye cire nanke nuñ'i.

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nyε a uru cè mε

(Marika 14.27-31; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

³¹ Pi à nò wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Ninjaa numpilage yabiliñi i, yii puni sí n-fè si mii kanni yaha, njaha na ye y'á sémε Kile Jwumpe Semenji i: “Mii sí mpánahanji bò, mpàkurunke puni sí n-caala‡.”»

³² Ka Yesu si nùr'a pi pyi: «Njka mii aha njè a fwo kwùñi i tènì ndemu i ke, mii sí n-sà yii sige Galile kùluni i.» ³³ Ka Pyeri si u pyi: «Pi sanmpii puni mée ká fè, maa mu yaha, mii kyaa bà mε!» ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo mu á, ninjaa numpilage yabiliñi i, nkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nò tooyo taanre na mu nyε a mii cè mε.» ³⁵ Ka Pyeri si

‡ 26:31 Zakari 13.7

jwo: «Pi méε ká mpyi na sí mii bò ná mu i, mii sì n-sii n-jwo na mii nyε a mu cè mε.» Ka cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi taha.

Yesu à Kile jáare Zhetisemani cikōoge e
(*Marika 14.32-42; Luka 22.39-46*)

³⁶ Nyε ka Yesu ná u cyelempyiibii si ηkàr'a sà nō cyage k'e, kuru mεge na nyε Zhetisemani, ka u u pi pyi: «Yii tēen naha mà jwo mii u sà Kile jáare mεyyere ke.» ³⁷ Ka u niηkareñi si ηkàre ná Pyeri ná Zebede jyaabii shuunniñi i. Ka yyetanhare ná funmpεenre si sii u á. ³⁸ Ka u u pi pyi: «Mii funηke naha a pen fo na ηko si mii bò. Yii tēen naha, yii i ηkwōro nyii na ná mii i.»

³⁹ Ka u u ηkàre yyaha yyére, maa uye wà niηke na, maa yyaha cyígile, maa Kile jáare na: «Tufoonji, kampyi mu sí nyε, na shwō ηke kyaage lwōhe mbyañi na. ηka ma hà na nyii wuuni pyi mε, ma nyii wuuni pyi.» ⁴⁰ Lire kàntugo maa núr'a pa u cyelempyiibii yyére, mà sà pi ta pi i ηwúuni. Ka u u Pyeri nē, maa u pyi: «Yii nyε a jà a nde tēni niηkinñi pyi nyii na ná mii i mà? ⁴¹ Yii tēen nyii na, yii raa Kile jáare, bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniñi na, u àha ηkwò yii sòn ηgà kapii na mε. Nàkaana baa, sùpyañ' à bégel'a yaha kacεnñkii mεε na, ηka u fàn'h' à cyéε.»

⁴² Lire kàntugo ka u u núr'a yîri pi taan tozhōnwogo mà sà Kile jáare na: «Mii Tunji, kampyi mii sì n-jà n-shwō ηke kyaage na mε, mu nyii wuuni li pyi.» ⁴³ Ka u u núr'a pa u cyelempyiibii yyére mà pa pi ta pi à ηóó, pi mpyi na sì n-jà nyii mugo n-yaha mε.

⁴⁴ Ka Yesu si núr'a yîri pi taan mà kàre Kile taparege e tontanrewogo, maa nuru jwumpe ninumpe kurugo. ⁴⁵ U à kwò ke, maa núr'a pa u cyelempyiibii cyage e maa pi pyi: «Yii saha na ηwúuni la? Yii yîri, tèn' à nō, Supyañi Jyañi sí n-le kapimpyiibii cye e. ⁴⁶ Yii yîri, wuu a sì, ηge u sí mii le cye e ke, uru naha a nō naha.»

Yesu ncùñi kani

(*Marika 14.43-50; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12*)

⁴⁷ Nyε mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nō wani, uru na nyε cyelempyiibii ke ná shuunniñi wà. U mpyi a pa ná shinjyahar'e, kàshikwōnñwōoyi ná kàbiiyi mpyi pire cye e. Kile sáragawwuubii jùñufeebii ná Yahutuubii kacwōnribii pi mpyi a pi tun. ⁴⁸ Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil' á na: «Yii aha mii nya mii à sùpyañi ηgemu púr'a cù maa u shéere ke, uru wi. Yii i u cù.» ⁴⁹ Pi à nō ke, ka Zhudasi si file Yesu na, maa jwo: «Fwù pìlaga na, wuu cyelentunji» maa u púr'a cù. ⁵⁰ Ka Yesu si u pyi: «Na cevoo, ndemu tapyige e mu à pa ke, lire pyi.» Nyε ka sùpyire sannte si file maa Yesu cù.

⁵¹ Ka Yesu cyelempyañi wà si u kàshikwōnñwōoge dir'a wwù mà taha a sáragawwuubii jùñufembwōhe bárapyñi niηgenke kà kwòñ a cyán. ⁵² Ka Yesu si cyelempyañi pyi: «Ma ηwōñi le li fwuuni i, naha na ye ηgemu u nyε na kàshige kwùun ná ηwōñi i ke, ηwōñi li sí n-tēge urufoo bò mú. ⁵³ Taha mu na sōñi na mii sì n-jà na Tunji pyi u mèlεεε kàshicyeye ke ná shuunni tùugo naha mii á numε, pi i nte sùpyire tun mε? ⁵⁴ ηka lire ká mpyi, nje y' à jwo Kile Jwumpe Semεñi i ke, di yire sí n-fùññō n-jwo ye?»

⁵⁵ Ka Yesu si jwo sùpyir' á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwōnñwōoyi ná kàbiiyi i mpa ncù, mu à jwo kakuumpyi u nyε mii. Mii mpyi maha sùpyire kálali Kileñaarebage e canja maha canja, yii sí nyε a mii cù mε. ⁵⁶ ηka nde mpyiñi sí Kile tùnntunmpii jwumpe fùññō.»

Nyε ka Yesu cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha.

Yesu na nyε yukyaabii cye e

(*Marika 14.53-65; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24*)

⁵⁷ Mpii pi à Yesu cù ke, ka pire si ηkàre ná u e Kile sáragawwuubii jùñufembwōhe Kayifu yyére. Kile Saliyañi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwōnribii mpyi a bínni wani. ⁵⁸ Mà pi yaha pi i ηkēεge ná Yesu i, Pyeri à tēen laage e, marii sì pi fye e fo mà sà jyè sáragawwuubii jùñufembwōhe pyεnge e, maa sà ntēen pyεnge sañcwōnsigibii shwōhōl'e, si karigii sanñkii toronkanni nya. ⁵⁹ Kile sáragawwuubii jùñufeebii ná yukyaala kurunke shiinbii puni mpyi na pyiñkanna caa si Yesu cēεge ná kafinare e, si

u ta mbò§. ⁶⁰ Ali mà li ta shinnyahara mpyi a yà jwo, ñka pi nyε a ñunjo sèe wogo ta ñkemu ku sí mpa ná l'e u bò mε. Ka shiin shuunni si ñkwò a pa jwo: ⁶¹ «Ñge nàñ'á jwo na uru sí n-jà Kilejaarebage jya, si núru ku faanra canmpyaa taanre funñ'i.»

⁶² Ka sáragawwuubii ñunufembwòhe si yíri maa Yesu pyi: «Mpe jwumpe puni p'á jwo mà yyaha tíi ná mu i ke, ñaha mu u à cè p'e yε?» ⁶³ Ka Yesu si fyâha. Ka sáragawwuubii ñunufembwòhe si u pyi: «Kile nyii wuñi mege na, kâa wuu á, maa yi jwo wuu á kampyi mu u nyε Kile Nijcwónrõñi, maa mpyi Kile Jyañi?»

⁶⁴ Ka Yesu si u pyi: «Nje mu à jwo ke, yire yi. Ñka mii sí yi jwo yii á, mà lwó numε na, yii sí Supyañi Jyañi nintεenñi ñya Kile Siñi Punifoo kàñiñe cyεge na. Yii mú sí u nimpañi ñya ñahañi i mà yíri ñiñiñi na.»

⁶⁵ Yesu à puru jwo ke, ka sáragawwuubii ñunufembwòhe lùyiri wuñi si u yabiliñi vâanntinñe cwón*, maa jwo: «U à Kile mege kèεge, wuu saha nyε a tîge wà ñwójwumò kurugo mε. Yii à u Kile mekeεge jwumpe lógo. ⁶⁶ Naha yii nyε na sônñi ye?» Ka pi i u pyi: «U à yaa u bò.» ⁶⁷ Lire kântugo ka pi i ntilwòhe wà u yyahe e, maa kanjuruyo cyán u e, ka pii si kantawahii bwón u e, ⁶⁸ maa jwo: «Kile Nijcwónrõñi, mu nyε a jwo na mu na nyε Kile túnntunñi mà? Ñge u à mu bwón ke, uru mege yyere wuu á!»

Pyeri à jwo na uru nyε a Yesu cè mε

(Marika 14.66-72; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Pyeri nintεenñi mpyi pyenge e ntàani na, ka báarapyicwoñi wà si file u na maa jwo: «Mu mú mpyi ná Galile kùluni shinñi Yesu e!» ⁷⁰ Ka Pyeri si yi kyáala sùpyire puni nyii na, na: «Mii nàha à mu jwumpe yyaha cè mε.»

⁷¹ Lire kântugo ka Pyeri si yír'a kàre pyenge tajjiñwòge yyére. Ka báarapyicwoñi wabere si u ñya, mpíi pi mpyi wani ke, maa jwo pir'á: «Ñge nàñi mpyi ná Nazareti kànhe shinñi Yesu e.» ⁷² Ka Pyeri si núr'a yi kyáala na: «Mii à kâa na mii nyε a ñge nàñi cè mε!»

⁷³ Tère nimbiler'á tòro ke, mpíi pi mpyi wani ke, ka pire si file Pyeri na, maa jwo: «Nàkaana baa, mu na nyε pi wà, mu ñjini lwòñkanni naha a li cyêe.» ⁷⁴ Nyε ka Pyeri si jwo: «Kampyi mii à ñge nàñi cè, Kile kà na yaha mε!» Ka ñkùpoorñi si ntíl'a mεε sú.

⁷⁵ Ka Pyeri funñke si ñcwo Yesu jwumpe ñijwumpe na na: «Ñkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nò tooyo taanre na mu nyε a mii cè mε.»

Nyε ka Pyeri si fwooro pyenge e maa sà mεε sú sèe sèl'e.

27

Pi à kàre ná Yesu i fànhafoorñi Pilati yyére

(Marika 15.1; Luka 23.1-2; Yuhana 18.28-32)

¹ Nyèswòge na, Kile sáragawwuubii ñunufeebii puni ná Yahutuubii kacwónribil'á sà piye ñya, maa jwo a bê Yesu mbòñi na, ² maa u pwò maa ñkàre ná u e fànhafoorñi Pilati yyére*.

Zhudasi kwùñi kani

(Kapyiñkii 1.18-19)

³ Zhudasi u nyε Yesu lefoorñi pi cyε e ke, u à pa li ñya na pi à jwo na pi sí Yesu bò ke, ka li i mpen u e, ka u u wyérefyinñi beñjaaga ná keñi núrunjo Kile sáragawwuubii ñunufeebii ná Yahutuubii kacwónribii na, ⁴ maa jwo: «Mii à kapii pyi, mii à sùpya kan kwùñ'á, ñgemu u nyε u nyε a kapii pyi mε.»

Ka pi i u ñwò shwò: «Wuu ñaha nyε pur'e mε, mu wuyo yi nyε yire.» ⁵ Ka Zhudasi si wyérefyinñi wà Kilejaarebage e, maa yíri pi taan mà sà uye pwò a bò. ⁶ Ka Kile

§ 26:59 Mà tàanna ná Yahutuubii saliyañi i, li mpyi a ñwò mà kyaa cwònrò numpilage e mε. Mà bàra lire na, kani li mpyi na sí n-jà n-pa ná kwù i ke, lire mpyi maha yaha canmpyaa shuunni si ntòro. Tèni i pi à Yesu yíbe ke, pi nyε a tòro cyire kurigil'e mε. * 26:65 Yahutuubil'á, sùpya ká jwumò jwo Kile na, mpemu nyε a yaa pu jwo u na mε, mpíi pi a puru jwumpe lógo ke, pire maha yíri maa pi vâanñyi cwón. * 27:2 Fànhafoorñi Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsuyiñi wà bò.

sáragawwuubii ñùñufeebii si uru wyérefyinji kuu maa jwo: «Mà tàanna ná wuu Saliyañi i, wuu nyé a yaa wuu u le Kileñaarebage wyéreni yalenke e me, ñaha na ye supyibowyeré wi.»⁷ Ka pi i jwo a bê li na si sà coge faanrafoonji wà kerege shwò ná uru wyéreni i, si mpyi nàmpwuunbii fanjya. ⁸ Lire na, pi à kuru kerege mege le: «Sishange Kerege» mà pa nò ná nijjal'e.

⁹ Lire pyiñkanni na, jwumpe Kile tùnntunji Zheremi mpyi a jwo ke, pur'à fùññò. U mpyi a jwo: «Pi à wyérefyinji tònmpyara beñjaaga ná ke lwó. Izirayeli shiinbil'à uru tòro mà yaha supyibowyeré,¹⁰ maa sà coge faanrafoonji kerege shwò ná ur'e, bà Kafoonji Kile à yi jwo mii á me†.»

Pilati à Yesu yíbe

(*Marika 15.2-5; Luka 23.3-5; Yuhana 18.33-38*)

¹¹ Ka pi i Yesu yyéñe fànhafoonji Pilati yyaha na, ka u u yíbe na: «Yahutuubii saanji u nyé mu la?» Ka Yesu si jwo: «Mu aha jwo amuni yo.»¹² Ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Yahutuubii kacwónribii si ntíge Yesu na kariii nijyahagil'e, ñka u nyé a yafyin jwo me.

¹³ Ka Pilati si jwo: «Ñcyii karigii pi na yu na ntare mu na ke, mu nyé na cyi núru mà?»

¹⁴ Yesu nyé a sàa yafyin jwo u á me, ka lire si fànhafoonji kakyanhala sèl'e.

Yesu kataanmp'à cwóñnr'a yaha u mbòñi na

(*Marika 15.6-15; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16*)

¹⁵ Nyé li mpyi kalyee fànhafoonj'á, bilereñkwonji kataanni n'a mpyi a nò, sùpyire ká kàsujyñi ñgemu jáare u á ke, u maha uru yaha u à fworò. ¹⁶ Lire tènì i, wà mpyi kàsujñi i, sùpyire puni mpyi a u cè. U mege mpyi Barabasi. ¹⁷⁻¹⁸ Pilati mpyi a cè na yinçyege kurugo, Kile sáragawwuubii ñùñufeebil'à Yesu Kirisita le uru cye e. Lire e sùpyir'à bínni ke, ka Pilati si pi pyi: «Joofo yii la nyé mii i yige ye? Barabasi laa, Yesu pi maha mpyi Kirisita ke?»

¹⁹ Nyé mà Pilati yaha yukyaalabage e, ka u cwonji si tùnnturo yaha a shà u á, na ñge nàñi u nyé ñcèege cyaga baa ke, na u àha ñkwò u ñwòge le u kyal'e me, ñaha na ye kariii nijyahagil'à uru kànha ñwòge e pìlaga u kyaa na.

²⁰ Nyé ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Yahutuubii kacwónribii si sùpyire fòññ'a ta na ti Barabasi jáare, ti i Yesu yaha pi bò. ²¹ Ka fànhafoonji si núr'a pi yíbe: «Mpii shiinbii shuunniñi i, joofo yii la nyé mii i yige ye?» Ka pi i jwo: «Barabasi!» ²² Ka Pilati si pi yíbe: «Yesu pi maha mpyi Kirisita ke, ñaha mii sí n-pyi uru na ye?» Ka pi puni si jwo: «U kwòro cige na!» ²³ Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Kapiini ndire u à pyi mà sà nò u bò ye?» Ka pi i wá na ñkwúuli fànha na: «U kwòro kworokworocige na!»

²⁴ Pilati à li ñya na uru jwumpe fàn'h'à cyére, tùnmpé sí i ñyahage na ma ke, ka u u lwòhò lwó a u cyeyi jyé sùpyire nyii na, maa jwo: «Mii à na cyeyi jyé a yige ñge nàñi kani i. Yii á li nyé nume.» ²⁵ Ka sùpyire puni si u ñwò shwò: «U kwùñi nùmpañke tugure ti pyi wuu ná wuu pyiibii woro.»

²⁶ Lire tènì i ka Pilati si Barabasi yige mà tàanna ná sùpyire nyii wuuni i, maa pi pyi pi à Yesu bwòñ ná kàsrigil'e, maa u kan pi sà ñkwòro kworokworocige na.

Sòrolashiibil'à cyàha Yesu na

(*Marika 15.16-20; Yuhana 19.2-3*)

²⁷ Nyé ka Pilati sòrolashiibii pii si ñkàre ná Yesu i pi tateenge e, maa sòrolashiibii piiberii yyér'a pa u kwùulo,²⁸ maa u väännyii wwù u na, maa väänntinmbwòhò nijnyege le u na,²⁹ maa ñguro cín mà pyi saanra ñùnntonjò mà tò u na, maa kàbii le u kàññe cyege e, marii ñiñkure sínni u taan, marii u fwóhòre marii ñko: «Yahutuubii Saanji, wuu à mu shéere!»³⁰ Marii ntilwòhe wàa u na, maa kàbiini shwò u na mà taha na u bwùun ñiñke e. ³¹ Pi à u fwóhòr'a kwò ke, maa väänntinmbwòhe nijnyege wwù u na, maa u yabilinji väännyii le u na, maa ñkàre ná u e si sà ñkwòro kworokworocige na.

† 27:10 Zakari 11.12,13; Zheremi 19.1-13; 32.6-9

Pi à Yesu kwòro cige na

(Marika 15.21-32; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)

³² Nye mà sòrolashiibii yaha pi i ñkèege ná Yesu i tabonke e, pi à círi ná Sireni kànhe shinji w'e, u mege mpyi Simò. Nye ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. ³³ Nye pi à sà nò cyage k'e, pi maha kuru cyage mege pyi: «Nunkwòoge Cyage» ³⁴ maa yasorogo le sinm'e mà kan Yesu á, u bya bà u sèege si mpyi si jínje me. U à ku néen'a wíi ke, u nyé a ñen'a ku bya me.

³⁵ Sòrolashiibil'à u kwòr'a kwò ke, maa ñkyaanlwooni tég'a u vaañnyi táa piye na, bà pi puni si mpyi si pi nàzhanji cè me. ³⁶ Lire kàntugo maa ntèen wani na u kàanmucaa.

³⁷ Nye ka wà si u mbònji jùñke sém'a taha kworokworocige na u jùñke ñinyiñi na. Y'à sémé: «IJGE U NYE YESU, YAHUTUUBII SAANIJI.»

³⁸ Nye pi mpyi a nàñkaalii shuunni kwòro kworokworociye na Yesu taan. Wà mpyi u kàññke na, u sanji sí nyé u kàmeni na. ³⁹ Sùpyire nintorore mpyi maha u fwóhore, marii jùnyí kwòre, ⁴⁰ marii ñko: «Mu u mpyi maha jwo na mu sí Kileñaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u nyé ame la? Mu yabiliñi u maye shwò. Kampyi Kile Jyanji u nyé mu, tìge kworokworocige na may'á!»

⁴¹ Nye ka Kile sàragawwuubii jùñjufèebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii ná Yahutuubii kacwòribii mú si wá na u fare marii ñko: ⁴² «U à pìi shwò, maa mpyi u nyé a jà a uye shwò me. Kampyi uru u nyé Izirayeli saanji, u tìge cige na nume, lire ká mpyi, wuu sí n-dá u na. ⁴³ U à u cyege taha Kile na, maa jwo na uru nyé Kile Jyanji. Kampyi u kyal'à táan Kile á, Kile à yaa u u shwò nume.» ⁴⁴ Nàñkaabii pi mpyi a kwòro u taan ke, ka pire mú si wá na u fare amuni.

Yesu kwùñji

(Marika 15.33-41; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

⁴⁵ Nye canñke mpyi a nò jùñjò ñinji i, ka numpini si mpál'a jyè kini cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà sà byanhara yàkonke na. ⁴⁶ Lire tènì i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eli, Eli, lama sabakatani?» Lire jwòhe ku nyé: «Mii Kileñi, mii Kileñi, ñaha na mu à kàntugo wà mii á ye§?» ⁴⁷ Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile túnntunji Eli yiri, na u pa uru tège.»

⁴⁸ Lire tèenuuni i, ka pi wà si fê a sà sìcogo fyinme lùtanhage k'e, maa ku nórò kàbii na, mà yaha Yesu jwòge taan, u u ku ta a shwònrò. ⁴⁹ Ka pi sanmpii si jwo: «Wuu a u wíi kampyi Eli sí n-pa u shwò.»

⁵⁰ Ka Yesu sí núr'a jwo fànha na, maa u múnaani kan Kile á. ⁵¹ Lire tènì i, ka Kileñaarebage táataa vaaññke si ntíl'a cwòn ñinje e, mà lwó ñinyiñi na fo jwòh'i. Ka jùñke si jcyèenne, ka kafaabwoyi si jya. ⁵² Ka fanñyi si múgo. Kile wuubii pi mpyi a kwù ke, ka pire pìi ñinyahara si jè, ⁵³ maa fworo fanñyi i. (Nye Yesu à pa jè ke, ka pi i jyè Zheruzalemu kànhe e mà piye cyêe shinnyahara na.) ⁵⁴ Nye Ìròmu sòrolashiibii yyaha yyére shinji ná mpìi pi mpyi na Yesu kàanmucaa ná u e ke, tènì i pir'à jùñke ñya k'à cyèenne, karigii cyi à pyi ke, maa cyire ñya ke, ka pi i fyá sèe sèl'e, maa jwo: «Nàkaana baa, ñge nàñi mpyi Kile Jyanji.»

⁵⁵ Cyee ñinyahamii mpyi a yyére tatònge e marii wíi. Pire cyeebii mpyi a taha Yesu fye e mà yîri Galile kùluni i, marii u tère. ⁵⁶ Mariyama u mpyi na yîri Magidala kànhe e ke, ná Mariyama u nyé Yakuba ná Yusufu nuñi ke, ná Zebede jyaabii nuñi mpyi pi e.

Yesu ntòñi kani

(Marika 15.42-47; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

⁵⁷ Yàkonk'à nò ke, ka nàfuufòonji wà si mpa, u mege mpyi Yusufu, Arimati kànhe shin u mpyi u wí. U mú na mpyi Yesu cyelempya. ⁵⁸ Ka u u nò Pilati na, maa sà Yesu buwuñi

‡ 27:46 Yesu na ñkwúuli Aramèni shèenre e. Tire shèenre e, Eli jwòhe ku nyé: «Mii Kileñi». Mpii pi nyé pi nyé na tire shèenre nùru me, pire mpyi na sòññi na Kile túnntunji Eli Yesu nyé na yiri. Yahutuubii pìi na sòññi na ná Eli nyé a kwù me, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufoo shwò (2 Saanbii 2.1-12). § 27:46 Zaburu 22.2

jáare u á. Ka Pilati si pi pyi pi u kan u á. ⁵⁹ Ka Yusufu si Yesu buwuŋi lwó a sà mpwò vàanntofonŋi w'e, ⁶⁰ maa u le fanŋke e, kuru mpyi a tũgo kafaaga juŋ'i, u mpyi a ku kwòŋ a yaha uye mɛɛ na, bu mpyi na sàha ŋkwò a tò k'e mà jya mɛ. Ka u u kafaabwòho kũuŋkul'a pa ntò fanŋke jwòge na, maa ŋkàre. ⁶¹ Nye Magidala Mariyama ná Mariyamaŋi sanŋi mpyi a tènna'yaha kan fanŋk'á.

Fanŋke kàanmuŋcyanŋi

⁶² Kuru canŋa nũmpanŋa mpyi canŋonŋe, ka Kile sàragawwuubii jũŋufeebii ná Farizheenbii si ŋkàre siŋcyan Pilati yyére ⁶³ maa jwo: «Nũŋufoonŋi, l'à tũge wuu funŋ'i na ŋge kafiniviniŋi, mà u yaha jyii na, u mpyi maha jwo uru ká ŋkwũ, canmpyaa taanre uru sí jè. ⁶⁴ Kuru cyage e, mu à yaa mu u pii yaha pi a fanŋke kàanmucaa fo canŋyi taanreŋi ká mpa fũnŋò. Lire ká mpyi li jye a pyi mɛ, u cyelempyiibii sí n-jà n-pa u buŋi yũ, si jwo na u à jè a fworò kwũŋi i. Tire kafinare kàntuge sí n-waha si ntòro niŋcyiire na.»

⁶⁵ Ka Pilati si pi jwò shwò: «Kàanmucyafeebii na jye wani, yii a sà, yii i sà pi pyi, pi a ku kàanmucaa pyiŋkanni l'à táan yii á ke.» ⁶⁶ Ka pi i ŋkàr'a sà fanŋke yal'a tò, maa fyè bwòŋ kafaage na, maa kàanmucyafeebii tiŋe wani.

28

Yesu à jè a fworò kwũŋi i

(Marika 16.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

¹ Nye canŋonŋk'à tòro ke, cibilaage canŋcyiige* jyèsòoge na, Magidala Mariyama ná Mariyamaŋi sanŋ'à pa mpa fanŋke wii. ² Ka jũŋke si mpàl'a cyèenne sèe sèl'e. Kafoonŋi Kile mèlekɛŋi wà mpyi a yĩri niŋyini na, maa ntĩg'a pa kafaabwòhe kũuŋkul'a láha a yaha ŋkere na, maa ntèn ku na. ³ U mpyi na jũ kilejini bènmpɛ fiige, u vàanŋyi mú s'à fĩniŋe weewee. ⁴ Ka saŋcwònsigibii si fyá na jcyèenni, fo mà sà jçíriige.

⁵ Ka mèlekɛŋi si jwo cyeebil'á: «Yii àha raa fyáge mɛ. Yesu pi à kwòro cige na ke, mii à li cè na uru yii na jcaa. ⁶ U jye naha mɛ, u à jè bà u mpyi a yi jwo mɛ! Yii u buwuŋi tasinnage wii! ⁷ Numɛ, yii a sà fwòfwò, yii i sà yi jwo u cyelempyiibil'á na “U à jè a fworò kwũŋi i. U à kàr'a sà yii sigɛ Galile kũluni i. Yii sí sà u jya wani.” Yire yi mpyi mii á, mii u jwo yii á.»

⁸ Ka pi fyagara wuubii ná funntanga wuubii si fê a yĩri fanŋke na, na fi na ŋkèege fwòfwò si sà yi jwo Yesu cyelempyiibil'á. ⁹ Ka Yesu si mpàl'a pi jũŋò bê mà pi yaha kuni na, maa pi shéere. Ka pi i file u na, maa niŋkure sín, maa u cù tooyi na, maa u pèe. ¹⁰ Ka Yesu si jwo: «Yii àha raa fyáge mɛ. Yii a sà, yii sà mii cìnmpyiibii pyi na pi a sà Galile kũluni i. Wani pi sí sà mii jya.»

Sòrolashiibii ná sàragawwuubii kafinare kani

¹¹ Mà cyeebii yaha kuni na, sòrolashiibii pi mpyi na fanŋke kàanmucaa ke, ka pire pii si jye kànhe e, mà sà yi puni yyaha jwo Kile sàragawwuubii jũŋufeebil'á. ¹² Ka sàragawwuubii jũŋufeebii si wwò ná Yahutuubii kacwònribil'e, maa jwo a bê li na, maa wyéɛnyahaga kan sòrolashiibil'á, ¹³ maa jwo: «Yii a yi yu yii a ntũuli na u cyelempyiibil'á pa numpilage e, mà pa u buwuŋi yũ, mà yii yaha ŋòmpɛ na. ¹⁴ Fànhafoonŋi ká yire lógo, wuu sí n-jà yi cwònrò ná u e, bà yii si mpyi si shwò kyaage na mɛ.» ¹⁵ Ka pi i wyéɛŋi lwó, maa li pyi bà pi à yi jwo pi á mɛ. Ka puru jwumpe si jcaala Yahutuubii shwòhòl'e fo mà pa nò niŋjaa na.

Yii sà supyishiŋi puni pyi mii cyelempyii

(Marika 16.14-18; Luka 24.36-49; Yuhana 20.19-23; Kapyiŋkii 1.6-8)

¹⁶ Ka cyelempyiibii ke ná niŋkinŋi si ŋkàre Galile kũluni i. Yesu mpyi a jàŋke ŋkemu kyaa jwo pi á ke, ka pi i sà dũgo kuru na, mà u ta wani. ¹⁷ Pi à sà u jya ke, maa u pèe, ŋka pi pii funyò mpyi na pi kyáli. ¹⁸ Ka Yesu si file pi na, maa pi pyi: «Niŋyini ná jũŋke síŋi pun'à kan mii á. ¹⁹ Lire e yii a sà yii sà supyishiŋi puni pyi mii cyelempyii, yii s'a pi

* 28:1 Yahutibil'á cibilaage canŋcyiige ku jye kárinŋi.

batizeli Tufoonji ná Jyafoonji ná Kile Munaani mege na, ²⁰yii raa pi taanni karigii puni mii à jwo a waha yii á ke, cyire na. Mii na nyε ná yii e canḡa maha canḡa fo si sà nɔ diḡyεḡi tɛekwooni na.»

Marika Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeŋi funŋo jwumpe e ke

Marika na mpyi Yesu cyelempyaŋi Pyeri wwoŋεε. Kakyanhala karigii Yesu mpyi a pyi maa kàlaŋi ŋgemu kaan ke, mà bàra lire na, pyiŋkanni na pi à u kwòr'a bò cige na ná pyiŋkanni na Kile à u jè a yige kwùŋi i ke, Marika à cyire karigii puni lógo Pyeri jwò na. Cyi lógoŋkwooni kàntugo u à cyi sém'a kan dánafeebil'á, pire mpyi yyefuge e.

Tèni i Yesu à jwo u yabiliŋi kyaa na ke, u à li cyêe na uru u jye Supyaŋi Jyaŋi. Lir'à li cyêe na ur'á Kile à síŋi puni kan. Puru funŋke e, sùpyire sàraŋi síŋi ná kapegigii yàfaŋi síŋ'à kan ur'á. Cyire pun'à li cyêe na sùpyaŋi u à fworo Kile e ke, Yesu wi. Marika à li cyêe na Kile Jyaŋi u jye Yesu. U na jye Kile, maa mpyi sùpya.

Ná Yesu à kwòro kworokworocige na wuu kurugo, mpíi pi maha ntaha u fye e ke, pi à yaa pi kyaala mú u kurugo. Dánafeebil'á Marika à jwumpe jwo ke, wuu ná pire, wuu pun'à yaa wuu bégel'a yaha kyaage mεε na Yesu kurugo. Yesu à jwo: «Ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi jyii karigii na, u u ntèen kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi méε ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Naha na ye ŋgemu la ká mpyi si u nijjaanŋi yaa jwò ke, urufoo sì nùmpañja ta mε, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u nijjaan'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí nùmpañja ta.» (8.34-35).

Yuhana Batizelipyiŋi na kuni bégele Yesu yyaha na

(Macwo 3.1-12; Luka 3.1-18; Yuhana 1.19-28)

¹ Jwumpe Nintanmpe pu jye na Kile Jyaŋi Yesu Kirisita kyaa yu ke, puru jwòkwòonre ti jye nte. ² Kile à fyànha a jwo u tùnntunŋi Ezayi sémeŋi i:

«Wíi, mii sí na tùnntunŋi tun mu yyaha na,

u sà kuni yaa mu mεε na*,

³ sùpya mejwuu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na

“Yii kuni yaa Kafoonŋi mεε na,

yii kumpyere nintiire yaa u á†.”»

⁴ Lire pyiŋkanni na, Yuhana Batizelipyiŋi à kàre síwage e mà sà uye cyêe, marii sùpyire batizeli, marii yi yu pi á na: «Yii yii toroŋkanni kèenŋe, yii i batize, bà Kile si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mε.» ⁵ Zheruzalemu kànhe ná Zhude kùluni shiinbii nijnyahamii mpyi na si u yyére, maa ntèn li taan na pire kapyiŋkii jye a tí mε, Yuhana sí i pi batizeli Zhuruden baŋi lwòhe e. ⁶ Jye Yuhana vaaŋntinŋke mpyi a yaa ná jwòhòŋi shire e, u mpyi maha uye pwu ná seepwòge e, maa uye jwò caa ná kampεeŋyi ná tuwyiyi seere e. ⁷ U mpyi na yi yu sùpyir'á: «Ŋge u na ma mii kàntugo ke, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà naye tírige si nta mpyi u tanhaŋyi mεere sàhafoo, mii jùŋk'à cyére lire mpyiŋi i. ⁸ Mii wi ke, mii à yii batize lwòhe e, ŋka uru wi ke, uru sí yii batize ná Kile Munaani i.»

Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize

(Macwo 3.13-17; Luka 3.21-22)

⁹ Cyire canmpyaagil'e, Yesu à yîri Nazareti kànhe e Galile kùluni i mà kàre Yuhana yyére. Ka Yuhana si u batize Zhuruden baŋi lwòhe e. ¹⁰ Yesu nivworonŋi lwòhe e, ka u u nìnyìŋi nya u u múru, ka Kile Munaani si ntíg'a tèn u na mpánmpòrògo fiige. ¹¹ Ka mejwuu si fworo nìnyìŋi i na: «Mii Jyaŋi u jye mu, mu kan'à waha mii na sèl'e. Mu kapyiŋkil'à táan mii á mú.»

Sitaanniŋi na jcaa si Yesu sòn u kapii pyi

(Macwo 4.1-11; Luka 4.1-13)

* 1:2 Malaki 3.1 † 1:3 Ezayi 40.3

¹² Lire kàntugo ka Kile Munaani si ñkàre ná Yesu e síwage e. ¹³ U à canmpyaa beeshuunni pyi wani sige yaare shwòhòl'e. Cyire canmpyaaгии funŋke e, ka Sitaanniŋi si file u na, maa jcaa si u sòn ngà kapii na. Kile mèlekɛebii mpyi ná u e, marii u tère.

Yesu à fyacumii sicyɛere yyer'a pyi u cyelempyii
(Macwo 4.12-25; Luka 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Nyɛ Yuhana Batizelipyiŋi lerjkwoni kàntugo na kàsuni i, ka Yesu si ñkàre Galile kùluni i, marii Kile Jwumpe Nintanmpe yu, na ntùuli. ¹⁵ U mpyi na yi yu sùpyir'á: «Tèn'à nò, Kile Saanre tèn'à byanhara. Yii yii toroŋkanni kɛɛnɛ, yii dá Jwumpe Nintanmpe na.»

¹⁶ Canŋka Yesu nijaraŋi Galile baŋi jwòge na, u à fyácyaa shuunni jya, Simò ná u sìjɛɛŋi Andire, pi mpyi na cwòò wàa baŋi i. ¹⁷ Ka u u yi jwo pi á: «Yii taha na fye e. Bà yii na fyaabii caa mɛ, mii sí yii taanna yii raa sùpyire caa t'a ma mii á.» ¹⁸ Ka pi i ntíl'a pi cwòobii yaha, maa ntaha Yesu fye e. ¹⁹ Nyɛ pi à ta naha vili yyaha na sahaŋki ke, ka Yesu si núr'a sìjɛɛ shuunni jya, pire pi mpyi Zebede jyaabii, Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tuŋi Zebede mpyi a tɛɛn pi bakwòoge funŋke e, na pi cwòobii takegeyi yaa. ²⁰ Ka Yesu si ntíl'a pi yyere, ka pi i pi tuŋi Zebede ná u báarapyiibii yaha wani bakwòoge e, maa ntaha u fye e.

Yesu à jínaŋi wà kòr'a yige nàŋi w'e
(Luka 4.31-37)

²¹ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si ñkàre Kapɛrenamu kànhe e. Canŋoŋke, ka u u jyè Kile Jwumpe kàlambage e, na sùpyire kàlali. ²² Mpii pi mpyi wani na núru u jwò na ke, u kàlaŋi pyiŋkanni mpyi a pire kàkyanhala, jaha na ye u nyɛ a mpyi na pi kàlali Kile Saliyaŋi cyelentiibii fiige mɛ, ŋka ná Kile sífente e u mpyi na pi kàlali.

²³ Lire tɛni i, jínacyanŋi wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwo fànha na: ²⁴ «Nazareti kànhe shinŋi Yesu, jaha shi ku nyɛ wuu ná mu shwòhòl'e ye? Mu à pa mpa wuu shi bò la? Mii à mu cè, ŋge u à fworò Kile e ke, uru u nyɛ mu!» ²⁵ Ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na: «Ma jwòge tò! Maa fworò ŋge nàŋi i!» ²⁶ Ka jínaŋi si nàŋi cúnŋò cúnŋò, maa ŋkwúulo fànha na, maa fworò u e. ²⁷ Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala fo ti na yu tiy'á: «Naha ku ñkire ye? Kàlavonŋò ŋge nàŋ'á kan ná Kile fànhe e, u maha fànhe cyáan jínaabii mú na pi i núru u jwò na!» ²⁸ Ka Yesu mege si fworò Galile kùluni puni i.

Yesu à yamii nijyahamii cùuŋò
(Macwo 8.14-17; Luka 4.38-41)

²⁹ Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworò Kile Jwumpe kàlambage e, maa ñkàre ná Yakuba ná Yuhana e, Simò ná Andire yyére. ³⁰ Pi à sà Simò nafɛjcwonŋi ta u à sínni cifwuro cye e, ka pi i u kyaa jwo Yesu á. ³¹ Ka Yesu si file u na tasinnage e, maa u cù cyege na a yîrige. Ka cifwure si ñkwò, ka u u yîri na sore pi á.

³² Yàkoŋke, canŋa nyiin'à cwo ke, ka pi i ñkàre ná yampii puni ná jínacyaanbil'e Yesu yyére. ³³ Kànhe shinjyahara mpyi a bínni bage jwòge na. ³⁴ Ka u u yampe shiŋi nijyahamafee cùuŋò, maa jínacyaanbii nijyahamii jínahii kòr'a yige pi e, maa jwumpe kwòn jínaabii na, jaha na ye pi mpyi a u cè Kile wuŋi wà.

Yesu kapani
(Luka 4.42-44)

³⁵ Kuru canŋa nùmpañja jyèsòoge na, ka Yesu si yîr'a fworò, maa ñkàre sige funŋke e si sà Kile jáare. ³⁶ Simò ná u shèɛfɛebil'à yîr'a fò u e ke, maa ñkàr'a sà a u caa. ³⁷ Pi à u jya ke, maa u pyi: «Sùpyire puni wá na mu caa.» ³⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Wuu a sì wuu taan kányi na. Mii à yaa mii i Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, jaha na ye mii kapani li.» ³⁹ Lire e ka u u wá na jaare Galile kùluni puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu Kile Jwumpe kàlambayi i, maa jínaabii kòre na yige pifeebil'e.

Yesu à tògofoo cùuŋò
(Macwo 8.1-4; Luka 5.12-16)

⁴⁰ Ka tògofoonji wà si file Yesu na, maa niŋkure sín u fere e, maa u jáare fànha na, maa jwo: «Mu aha jɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na, si mii fíniŋɛ.» ⁴¹ Nàŋi jùŋaar'à Yesu ta ke, ka u u cyege sànhà maa bwòn u na, maa jwo: «Mii à jɛɛ, tòge ku láha ma na!» ⁴² Ka tòge si ntíl'a láha u na, ka u u jɛ̀uɔ̀. ⁴³ Ka Yesu si u cye yaha, maa li jwo a waha u á: ⁴⁴ «Cû ma jwøge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ, ŋka ta sì, maa sà maye cyêe sáragawwunji na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile túnntunŋiMusa à jwo tògofeebii jɛ̀uɔ̀ŋi kyaa na ke, maa kuru wwû. Lire li sí li cyêe na mu à cùuɔ̀‡.» ⁴⁵ ŋka nàŋi jɛɛ a já a cû u jwøge na mɛ. U à kàr'a sà a yi yu cyeyi puni i, ka li i mpyi Yesu saha sì n-jà n-tí n-jyè kànha na mɛ. U mpyi sige funŋke e, ŋka lire ná li wuuni mú i, sùpyire mpyi na yîri cyeyi puni i, na u taa wani.

2

Yesu à supyimuruŋɔ̀ cùuɔ̀ maa ku kapegigii yàfa ku na
(Macwo 9.1-8; Luka 5.17-26)

¹ Canmpyal'à tòro ke, ka Yesu si nùr'a kàre Kapereɛnamu kànhe e. Ka sùpyire si lógo na u jɛɛ wani bage k'e, ² maa mpa bínni mà bage jî. Tatɛɛngɛ sàha mpyi mɛ, bage jwøge mpyi a jî. Ka Yesu si wá na Kile jwumpe yu pi á. ³ Lire na u jɛɛ, ka pi i mpa ná yaŋi w'e, u mpyi a múruɔ̀. Nàmbaa sicyɛere mpyi a u tugo. ⁴ ŋka sùpyire nyahaŋi kurugo, pi jɛɛ a já a nɔ̀ ná u e Yesu na mɛ. Ka pi i dùgo bage kàtanŋke na, maa kuru fûru, maa yaŋi ná u yasinnŋke le a tírige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwòhòl'e. ⁵ Yesu à li nya na mpíi nàmpil'à dá uru na ke, ka u u jwo supyimuruŋk'á: «Na jya, mu kapegigil'à yàfa mu na.»

⁶ Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi mpyi a tɛ̀en wani kuru cyage e ke, ka pire si wá na yu piye funŋ'i: ⁷ «Naha na ŋge nàŋi jɛɛ na mpe jwumpe shiŋi yu yɛ? U na Kile mege kèɛge. Fo Kile kanni bà mɛ, wà sì n-jà sùpya kapegigii yàfa u na me!» ⁸ Ka Yesu si ntíl'a pi funŋɔ̀ sòŋɔ̀re cè, maa yi jwo pi á: «Naha na yii jɛɛ ná nte sòŋɔ̀re shiŋi i yɛ? ⁹ Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yîri, ma a ma yasinnŋke lwó ma a jaare” yii nyii na cyire kapyaagii mú shuunni i ndire jwumɔ̀ p'à táan yɛ? ¹⁰ ŋka yii pi li cè na li síŋi na jɛɛ Supyaŋi Jyaŋi na, naha jìŋke na, u wà kapegigii yàfa u na.» ¹¹ Lire e u à jwo supyimuruŋk'á: «Ta nùru na jwɔ̀ na, yîri ma a ma yasinnŋke lwó, ma a sì pyenge.» ¹² Ka nàŋi si ntíl'a yîri, maa u yasinnŋke lwó mà fworò sùpyire puni nyii na, ka li i pi puni kàkyanhala, ka pi i Kile pèe sèl'e, maa jwo: «Wuu sàha nde fiige nya me!»

Yesu à lyî ná mɛpɛngɛ shiinbil'e
(Macwo 9.9-13; Luka 5.27-32)

¹³ Yesu à nùr'a kàre Galile bani jwøge na. Ka shinnyahara si wá na ma u yyére, ka u u wá na pi kálali. ¹⁴ U nintoroŋ'à Alife jyaŋi Levi nya u à tɛ̀en múnalwòore tashwøge e. Ka u u yi jwo u á: «Yîr'a taha na fye e». Ka Levi si yîr'a taha u fye e. ¹⁵ Canŋka Levi à Yesu ná u cyelempyiibii yyere pi sà lyî. Múnalwòore shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piiberii mpyi a nyaha Yesu fyèjwòhòshiinbil'e, ka Levi si pi niŋyahamii yyere pi sà lyî mú. ¹⁶ Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi mpyi Farizhɛɛnbii toŋkuni i ke, pire píl'à lire nya ke, maa Yesu cyelempyiibii pyi: «Naha na yii cyelentuŋi na lyî ná múnalwòore shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piiberil'e yɛ?» ¹⁷ Yesu à yire lógo ke, maa jwo: «Mpii pi à cùuɔ̀ ke, wempyiŋi kyaa jɛɛ pire na mɛ, mpíi pi na yà ke, pire na u kani jɛɛ. Mpíi pi jɛɛ na piye sòŋŋi na pir'à tí ke, mii jɛɛ a pa jìŋke na pire tayyerege e mɛ. ŋka mpíi pi à li cè na pire jɛɛ a tí mɛ, pire tayyerege e mii à pa.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à nyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Macwo 9.14-17; Luka 5.33-39)

¹⁸ Jɛɛ Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii mpyi maha súnŋi leni, ka sùpyire tà si mpa Yesu pyi: «Naha na Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii wuubii maha súnŋi leni, mu cyelempyiibii sí jɛɛ na u leni mà yɛ?» ¹⁹ Ka Yesu si pi pyi:

‡ 1:44 Tògofoonji ká jɛ̀uɔ̀, sáragawwunji mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si jɛ̀cè kampyi u à cùuɔ̀, u u nta a uye cyêe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

«Cipooŋi ká mpyi ná cikwɔnbil'e, pi sí n-jà n-pyi lyimbaa lire tɛni i la? Mà pi ná uru yaha sijcyan pi sì n-sii n-jà n-kwôro lyimbaa mɛ. ²⁰ Ŋka tɛni là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi shwɔhɔl'e. Lire tɛni i pi sí n-ta raa súnŋi leni.»

²¹ Ka Yesu si núr'a jwo: «Wà nyɛ na vɔ̀anvɔ̀nŋɔ̀ tɛ̀gɛ na vɔ̀anŋjyɛga tacwɔ̀ngɔ̀ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, vɔ̀anvɔ̀nŋke maha vɔ̀anŋjyɛge kɛ̀ɛge, tacwɔ̀ng'a sì nâara a pɛe. ²² Wà mú sí nyɛ na sinmpurugo leni seeye boolyɛgil'e* mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yalenŋke jya, maa wu, yalenŋk'a sì ŋkɛ̀ɛge. Sinmpurug'à yaa k'a leni seeyi boofonŋkil'e!»

*Nje Yesu à jwo canŋɔ̀ŋke kyaa na ke
(Macwo 12.1-8; Luka 6.1-5)*

²³ Nyɛ canŋka Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canŋke na mpyi canŋɔ̀ŋɔ̀. Ka u cyelempyiibii si cye le sùmaŋi i na ŋkwùun na mínage na ŋkùru†. ²⁴ Farizhɛɛnbii pìl'à lire jya ke, maa Yesu pyi: «Wíi, jaha na mu cyelempyiibii na canŋɔ̀ŋke kafuunŋkii pyi yɛɛ?» ²⁵ Ka u u pi pyi: «Nde saanŋi Dawuda à pyi ke, yii nyɛ a lire kála mà? Canŋka mà u ná u fyɛ̀nɔ̀wɔ̀hɔ̀shiinbii katege wuubii yaha, ²⁶ u à jyè Kile bage e, lire tɛni i Abyatari u mpyi Kile sáragawwuubii jùŋufembwɔ̀he, maa sárage bwúuruŋi wà lwó a kyà, maa wà kan u fyɛ̀nɔ̀wɔ̀hɔ̀shiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruŋi kyà.»

²⁷ Lire kàntugo ka Yesu si yi jwo pi á: «Canŋɔ̀ŋk'à yaa sùpyire mɛɛ na, ku nyɛ a yaa ku pyi tuguro pi á mɛ. Sùpyire nyɛ a yaa canŋɔ̀ŋke mɛɛ na mɛ. ²⁸ Lire l'à li ta Supyaŋi Jyaŋi ká kyaa maha kyaa jwo ali mà yyaha tíi ná canŋɔ̀ŋke e ke, li sì n-jà n-tòro lire na mɛ.»

3

*Yesu à cyɛ̀ŋkwugofoo cùuŋɔ̀ canŋɔ̀ŋke
(Macwo 12.9-14; Luka 6.6-11)*

¹ Canŋka Yesu à núr'a jyè Kile Jwumpe kálambage e, mà sà nàŋi wà ta wani ná cyɛ̀ŋkwuge e. ² Ka pi i wá na u kàanmucaa, kampyi u sí uru nàŋi cùuŋɔ̀ canŋɔ̀ŋke e, si nta tìgire cyán u na. ³ Ka u u jwo cyɛ̀ŋkwugefoon'á na u yîr'a yyére sùpyire shwɔ̀hɔ̀l'e, pi raa u jaa, ⁴ maa pi yíbe: «Mà tàanna ná Kile Saliyaŋi i, kacenni mpyiŋi u à jwɔ̀ canŋɔ̀ŋke e laa, kapiini mpyiŋi? Mà sùpya múnaa shwɔ̀ laa, mà sùpya múnaa wwú*?» Ka pi puni si fyâha. ⁵ Ka Yesu si jyiŋkeni le pi e, maa yyahe tanha pi na, u à li ta pi nyɛ a cyɛ̀ŋkwugefoo jùjyaare ta mɛ. Maa jwo cyɛ̀ŋkwugefol'á: «Ma cyɛ̀ge sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u jɔ̀cùuŋɔ̀. ⁶ Nyɛ Farizhɛɛnbii pi mpyi wani ke, ka pire si fworu Kile Jwumpe kálambage e, maa ntíl'a kàr'a sà wwɔ̀ ná Erɔ̀di tonŋkuni shiinbil'e Yesu bonŋkanni kyaa na.

Shinŋyahara la nyɛ si Yesu jya

⁷ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Galile baŋi kàmpañke na. Supyikuruŋo nimbwɔ̀hɔ̀ mpyi a taha u fye e. Tire sùpyire mpyi a yîri Galile kùluni ná Zhude wuuni ⁸ ná Zheruzalemu kànhɛ ná Iduma kùluni ná Zhuruden baŋi kàntugo yyére kùluni ná Tiri ná Sidon kànyi na. U kapyiŋkii kyaa sùpyire mpyi na nùru, maa ntaha u fye e. ⁹⁻¹⁰ U mpyi na shinŋyahara cùuŋi, lire e yampii puni la mpyi si bwɔ̀n u na. Ka u u li jáare u cyelempyiibil'á na pi bakwɔ̀ge kà bégel'a yaha ur'á, uru ká bú ŋkwɔ̀ a jà laaga wwú sùpyire na, t'àha bú uru fɛ̀nɛ mɛ. ¹¹ Jínacyaan n'a mpyi a u jya, pi mpyi maha jɔ̀cwo u fere e, maa ŋkwúulo, maa jwo: «Kile Jyaŋi u nyɛ mu!» ¹² Ŋka Yesu mpyi maha yi jwo a waha pi á na pi àha sùpya yaha u yi cè mɛ.

* ^{2:22} Seeyi boni na nyɛ boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔ̀ɔ̀re seeyi i maa lwɔ̀he, lire nyɛ mɛ nùjirimpe, lire nyɛ mɛ ɛ̀ɛɛɛɛn sinmpe leni l'e ke. † ^{2:23} Kile Jwumpe Semɛŋi à li cyèe na wà katege wu ká a ntùuli kerɛg'e, na u sí n-jà sùmaŋi wà kwɔ̀n ná cyɛ̀ge e, si jyiŋ wani kerɛge e (Duterenɔ̀mu 23.25). ‡ ^{2:24} Mà tàanna ná Farizhɛɛnbii sɔ̀nŋɔ̀ŋkanni i, mu aha sùma kwɔ̀n ná cyɛ̀ge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cɛ̀ɛge na pi à báara pyi canŋɔ̀ŋke (ɛ̀kizodi 34.21). * ^{3:4} Farizhɛɛnbii u sɔ̀nŋɔ̀ŋkanni i, shinŋi u nyɛ na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tɛ̀ge canŋɔ̀ŋke.

*Yesu túnntunmpii ke ná shuunniŋi ɲcwɔɔnrɔŋi kani
(Macwo 10.1-4; Luka 6.12-16)*

¹³ Lire kàntugo ka Yesu si dùgo ɲaŋke kà na. Mpii kyaa li ɲye u na ke, maa pire yyer'a yige pi sanmpii shwɔhɔl'e, ka pire si n-kàre u fye e. ¹⁴ Shiin ke ná shuunni u à cwɔɔnr'a pyi u túnntunmpii pi i mpyi ná u e tɛrigii puni i, u s'a pi tunni pi raa Kile jwumpe yu, ¹⁵ maa fànhe kan pi á, pi jà pi a jínabii kòre pi a yige pifeebil'e. ¹⁶ Shiin ke ná shuunniŋi u à cwɔɔnrɔ ke, pire meyi yi ɲye: Simɔ ná Yesu à u mege le Pyeri ke, ¹⁷ ná Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana, Yesu mpyi maha pire yiri Bwonɛrizhe, lire ɲwɔhe ku ɲye pi fàn'h'à ɲyaha kiletinni fiige, ¹⁸ ná Andire ná Filipi ná Baritelemi ná Macwo ná Tomasi ná Alife jyaŋi Yakuba ná Taadi† ná Simɔ, pi maha mpyi Zeloti‡ ke, ¹⁹ ná Zhudasi Isikariyoti, ɲge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

*Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kòre ke
(Macwo 12.22-32; Luka 11.14-23; 12.10)*

²⁰ Lire kàntugo Yesu ná u cyelempyiibil'à núr'a pa pyenge, ka shinɲyahara si núr'a pa pi ɲwɔ tò sahaŋki ná pi funmpɛn karigil'e, fo mà u ná u cyelempyiibii pyi pi ɲye a talyige ta me. ²¹ Yesu cìnmpyiibil'à u kapyiŋkii kyaa lógo ke, maa wá na sônŋi na u ɲumbwuun'à kɛɛge, maa shà zà u cù.

²² Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi à yîri Zheruzalemu kànhe e ke, ka pire si wá na ɲko na jínabii ɲùɲufoonŋi Belizebuli u ɲye Yesu i, na ná uru fànhe e u na jínabii kòre na yige pifeebil'e.

²³ ɲye ka Yesu si pi yyere, maa bàtaaya jwo pi á. U à jwo: «Sitaanniŋi sí n-jà uye kòrɔ la? ²⁴ Kìre maha kìre li ɲye na liye túnni ke, lire kini fànhe maha ɲkwɔ. ²⁵ Pyenge maha pyenge shiin ká yîri piye kurugo ke, kuru pyenge fànhe maha ɲcyére. ²⁶ Sitaanniŋi ká a u bárapyiibii kòre, u na uye túnni. Lire ká mpyi, u fànhe sí n-cyére si mpa ɲkwɔ. ²⁷ Wà sì n-jà n-ɲyè fànhaɲyahagafoo bage e si u yaayi lwó, ná u ɲye a bage foo pɔw a cyán maa nta a ɲyè mà ye. Urufoo ká jà a u pɔw a cyán, lire e u maha jà a bage yaayi pyi u ɲɛɛmpe. ²⁸ Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, sùpyire kapegigii ná ti Kile mekeɛge karigii puni sí yàfa ti na, ²⁹ ɲka ɲgemu ká Kile Munaani mege kɛɛge ke, lire sì n-sii yàfa urufoo na me, urufoo sí lire kapiini tugure lwó fo tèekwombaa.»

³⁰ Yesu à yire jwo amuni, ɲaha na ye pi mpyi na ɲko na jínani wà u ɲye u e.

*Mpii pi ɲye Yesu nuŋi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Macwo 12.46-50; Luka 8.19-21)*

³¹ Mà Yesu yaha kuru cyage e, u nuŋi ná u cìnmpyiibil'à pa yyére cyínnŋi na, maa wà tun u u yyere. ³² Shinɲyahara mpyi a tèn'n'a u kwûulo, ka pi i mpa yi jwo u á: «Mu nuŋi ná mu cìnmpyiibii naha cyínnŋi na, pi naha na mu kyaa pyi.» ³³ Ka u u pi pyi: «Mpire pi ɲye mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii ye?» ³⁴ Ka u u ɲyiigii yîrig'a le sùpyire e, maa jwo: «Mpii nintɛɛnbii pi ɲye mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii. ³⁵ Yii li cè, ɲge u ɲye na Kile ɲyii wuuni pyi ke, uru u ɲye mii cìmpworonŋi ná mii nuŋi.»

4

*ɲɛɛnugunŋi bàtaage
(Macwo 13.1-23; Luka 8.4-15)*

¹ Puru ɲwɔhɔ na, Yesu à kàre Galile baŋi ɲwɔge na, ka shinɲyahara si mpa bínni u taan, ka u u wá na ti kálali sahaŋki. Sùpyir'à pa ɲyaha sèl'e ke, li ɲye a pa ɲwɔ me, ka u u ɲyè a tèn bakwɔge k'e lwɔhe ɲuŋ'i. Ka ti i yyére kùmpoge na, ² ka u u ti kála karigii niɲyahagii na ná bàtaay'i. U à jwo: ³ «Yii a nùru, ɲɛɛnugunŋi wà u ná fwor'a kàre ɲɛɛme tanuguge e. ⁴ Mà u yaha u u sùmapyaŋi wàa fini fiige, sùmashiŋi wà à cwo kuni ɲwɔge na, ka saɲcyɛɛnre si mpa uru jò.

† 3:18 Taadi, kuru ku ɲye u mege shɔnwoge. Mege niɲcyiige ku ɲye Zhudasi (Luka 6.16).

‡ 3:18 Zeloti: kuru mege ɲwɔhe ku ɲye: «kini kyal'à táan ɲgemu á sèl'e ke.»

⁵ Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, pworo nijyahara mpyi kuru cyage e me. Ka uru si fyîn wahawaha, naha na ye u mpyi a jyè ñiñke e sèl'e me. ⁶ Nyè canñk'à pa fworò ke, ka yifyinre si fàan maa waha, ndire kuunji na.

⁷ Ka wà tacwugo si mpa bê ñgurotaha na, ka ñgure si uru cû, u nyè a jà a yasere pyi me.

⁸ Ñka wà tacwug'à pa bê ñiñke tacenñke na, maa fyîn maa yîri fwòfwò. Sùmacire tà à sùmapyanji se mà nò ñkuu ñkuu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi bejjaaga ná ke ke.

⁹ Ñgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u ñiñgyigigii cyán sèl'e.»

¹⁰ Yesu à puru jwumpe jwo a kwò ke, ka u ná u cyelempyiibii ke ná shuunniñi ná shiin niñkin niñkin si yîri sùpyire sannte taan. Ka pire si sà a u yíbili u bàtaayi ñwòhe na. ¹¹ Ka u u pi pyi: «Kani l'à yyaha tii ná Kile Saanre e ná l'à ñwòhò ke, yii á lire ñcèn'á kan. Ñka mpe jwumpe puni ñwòh'á ñwòhò sùpyire sannte na. ¹² Lire kurugo

“pi na Kile kapyiñkii wíi maa ñcyé cyi nyaga,
pi na Kile jwumpe núru maa ñcyé pu lógogo,
naha na ye nde pi la nyè si zii vyiinne ke,
lire li nyè, mà núr'a sà piye kan Kile á,
bà pi kapegigii si mpyi si yàfa pi na me*.”»

¹³ Ka Yesu si yi jwo pi á sahanji: «Yii aha mpyi yii nyè a ñke bàtaage yyahe cè me, di yii sí yi sanñyi yyahe cè n-jwo ye? ¹⁴ Ñeenugunji u nyè Kile jwumpe jwufooni. ¹⁵ Kuni ñwòge na sùmashiñi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyè mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, kuru tanuge e, ka Sitaanniñi si pu wwû pi funñ'i ke. ¹⁶ Kafaafoge ñuñ'i sùmashiñi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyè mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, maa ntíl'a ñee pu na ná funntange e ke. ¹⁷ Ñka pu nyè a jà a ndire le t'e me, tire ñwòmeeni kèngeme nyè a pen me. Kawaa, lire nyè me yyefugo ká ti ta Kile jwumpe kurugo, ti maha fworò Kile kuni i. ¹⁸ Ñgure shwòhòl'e sùmashiñi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyè mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ¹⁹ ka diñyeñi karigii funmpèenre ná nàfuunji lage ná yaayi shiñi puni lage si ti ta, ka tire sòñjore si pu cwònrò, pu nyè a jà a yasere pyi me. ²⁰ Ñiñke niñcenñke na sùmashiñi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyè mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ñee pu na ke, tire sùpyire ti maha Kile nyii wuuni pyi. Tire sùpyire na nyè sùmasenñe fiige, sùmacire tà à sùmanji se mà nò bejjaaga ná ke ke na, tà à yasere pyi mà nò beetaanre taanre (60) na, tà à yasere pyi mà nò ñkuu ñkuu (100) na.»

*Kile jwumpe na nyè fùkina fiige
(Luka 8.16-18)*

²¹ Ka Yesu si núr'a jwo pi á: «Wà nyè na fùkina mîni si u le ñcyígile yaaga ñwòh'i me, ñka u maha dùrugo yaage kà ñuñ'i. ²² Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ñwòhò ke, cyire puni sí n-pa raa jaa. Kyaa maha kyaa l'à yaa numpini i ke, lire là mú sè n-kwòro ñcèmbaa me. ²³ Ñgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u ñiñgyigigii cyán sèl'e.»

²⁴ Maa núr'à jwo pi á: «Kile jwumpe yii na núru ke, yii pu yaha yiye funñ'i, naha na ye Kile sí yii kan n-tàanna ná yii lógonkanni i. Puru ñwòhò na, u sí n-pa tà bàra yii niñcente na. ²⁵ Lire tènì i, shin maha shin u na ñcaa si Kile jwumpe yyahe cè ke, Kile sí là taha uru u niñcempe na. Ñka shin maha shin u nyè u nyè na pu núru me, nimbileni u à cè ke, lire sí n-pînni.»

Kile Saanre na nyè sùmapya fiige

²⁶ Ka Yesu si núr'a jwo: «Kile Saanre à fworò nde kani kurugo: nàñi wà u maha sùmashi nûru u kerenge e. ²⁷ Uru nàñ'á ñóó numpilage e yo, u nyè nyii na canñke e yo, sùmapyanji sí n-fyîn, sùmacire sí raa lyege. Ñka nàñi sè pà cè lire pyiñkanni i me. ²⁸ Ñiñke maha sùmanji pyi u à fyîn, sùmacige ku maha fyânha a fworò, lire kàntugo sùmanjcyahanñk'a sè nta a fworò sùmacige na, kàsanrage na sùmapyanji maha mpa fworò sùmanjcyahanñke na.

* 4:12 Ezayi 6.9, 10

²⁹ Sùmapyarji ká lye a nɔ u tɛgeni na, nàŋi maha ntíl'a kòŋŋarji lwó na u kwùun, naha na ye sùmakwɔngigii tèn'à nɔ.»

*Kile Saanre maha sù nimbilere maa mpêre
(Macwo 13.31-32, 34; Luka 13.18-19)*

³⁰ Ka Yesu si núr'a jwo: «Ná naha shi i mii sí n-jà Kile Saanre tàanna ye? Ti nyɛ mu à jwo naha bɛ? ³¹ Ti na nyɛ mu à jwo mutaridi cige yasɛɛ, nàŋi wà à sà ntemu núgo u cikɔɔge e ke. Kuru cige pyàŋ'à yílege cire sannte puni wuŋi na. ³² Ŋka u aha núgo, u maha fyîn, maa yîri maha ntòro kanyɛge yawyɛɛre puni taan. Ku maha ŋkényi yige, yire maha mpêe fo saŋcyɛɛnre maha ti shèere yaa yi mbyimpe e.» ³³ Nyɛ yire bàtaayi shiŋi niŋyahaya Yesu mpyi maha yu sùpyir'á mà tàanna ná ti yi ceŋkanni i. ³⁴ Puru jwumpe shiŋi baare e, u mpyi na pabere yu ná t'e mɛ. Ŋka u ná u cyelempyiibii kanni ká mpyi tɛni ndemu i ke, u mpyi maha pu puni jwòhe yu pi á.

*Yesu à kafeebwòhe yyéɛŋe baŋi juŋ'i
(Macwo 8.23-27; Luka 8.22-25)*

³⁵ Kuru canŋke yàkɔŋke, ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Wuu a si baŋi kùŋke na.» ³⁶ Ka pi i sùpyire cyɛ yaha, maa ŋkàre ná Yesu i baŋi juŋ'i, bakwooyi yabere mpyi pi jwòh'i. ³⁷ Ka kafeebwòhɔ si yîri na fwu, ka lwòhe si wá na jcyânre na jyè bakwɔɔge e fo na ŋko si ku jî. ³⁸ Yesu mpyi bakwɔɔge kàntugo yyére mà jùŋke taha jùntahaga na, na ŋwúuni. Ka pi i u jè maa jwo: «Cyelentuŋi, wuu na ŋko si ŋkwôro lwòhe e, lire nyɛ a mu funŋɔ pen mà?» ³⁹ U à jè ke, maa yîr'a fànha cyán kafeɛge na, maa lwòhe pyi ku tɛɛn. Ka kafeɛge si yyére, ka lwòhe si ntɛɛn siu! ⁴⁰ Lire kàntugo ka Yesu si pi pyi: «Naha na yii na fyáge amɛ ye? Naha na yii sàha ŋkwò a dá mii na mà ye?» ⁴¹ Ka u cyelempyiibii si fyá sèl'e, marii yi yu piy'á: «Jofoo u nyɛ ŋge nàŋi fo ka kafeɛge ná lwòhe si ntɛɛn u wuuni taan ye?»

5

*Yesu à jínahii niŋyahamii kòr'a yige nàŋi w'e
(Macwo 8.28-34; Luka 8.26-39)*

¹ Nyɛ ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ baŋi kùŋke na, wani Gadara shiinbii nyɛ. ² Yesu à tíg'a fworɔ bakwɔɔge e ke, ka jínacyanŋi wà si ntíl'a fworɔ fanŋyi i*, maa mpa u jùŋɔ bɛ. ³ Uru nàŋi mpyi na shùun fanŋyi i. Sùpya sàha mpyi na sù n-jà u pwɔ mɛ, u mpyi maha u yapwoyi puni kwùun, ali yòrɔyi. ⁴ Tooyi niŋyahay'e, pi mpyi maha u cwòre, marii u tooyi ná u cyeyi pwu ná yòrɔy'e. Ŋka u mpyi maha yire puni kyɛɛge. Sùpyire puni fàn'h'à pa jcyéɛre u e, maa u jya, maa u yaha wani. ⁵ Pilaga bàra canŋa na, nàŋi mpyi maha jaare fanŋyi i, marii dùru jyaŋyi juŋ'i, marii ŋkwúuli, marii uye kúuli na fwóroge kafaayi na.

⁶ Mà u yaha puru na, u à tɛɛn tatɔɔnge e maa Yesu jya, maa fê a pa niŋkure sín u taan. ⁷ Maa jwo fànha na: «Yesu, Kilerŋi niŋyi wuŋi Jyaŋi, naha shi ku nyɛ wuu ná mu shwòhɔl'e ye? Mii na mu jaare, Kile kurugo, ma hà kawaa pyi na na mà dɛ!» ⁸ U à puru jwo, naha kurugo ye Yesu mpyi a jínanyi pyi na u fworɔ u e. ⁹ Ka Yesu si nàŋi yíbe u mege na, ka u u jwo: «Mii mege nyɛ Shinjyahara, naha na ye wuu à nyaha.» ¹⁰ Nyɛ ka jínacyanŋi si Yesu jaare fànha na na u àha pire kòre njige lire kùluni i mɛ.

¹¹ Nyɛ lir'à caakurumbwòhɔ ta ku u lyî jyaŋke kà numpenge na wani. ¹² Ka jínabii si Yesu jaare sèl'e, na u pire yaha pire pi sà jyè kuru caakuruŋke e. ¹³ Ka u u jɛɛ. Ka pi i fworɔ nàŋi i maa sà jyè caabil'e. Lir'à pyi ke, ka caabii si sùrug'a yîri jyaŋke numpenge na mà cwo cwo baŋi i. Pi mpyi a caalii kampwòhii shuunni (2.000) kwò, ka pi puni si ŋkwôro lwòhe e.

¹⁴ Ka caabii kàanmucyafeebii si fê a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwònbugure puni i. Ka sùpyire si mpa lire kani wíi. ¹⁵ Pi à nɔ Yesu na ke, ka pi i nàŋi jya, ŋge e jínabii mpyi ke, u à tɛɛn u taan. Vànŋyi na mpyi u na, u mpyi a tɛɛn tanuge e, ka pi i fyá.

* ^{5:2} Yahutuubii maha pi fanŋyi wwù kafaayi juŋ'i. Pi maha ku jwòge yal'a yaa fo maha tateŋŋɔ yaa mú.

¹⁶ Nde l'à jínacyanji ná caabii ta ke, mpiimu pi à lire nya ke, ka pire si sà a li yu na ntùuli sùpyir'á, fworonkanni na jínabil'à fworò nàñi i maa jyè caabil'e ke. ¹⁷ Sùpyir'à puru jwumpe lógo ke, ka pi i wá na Yesu jáare sèl'e na u fworò pire kùluni i.

¹⁸ Yesu ninjyinjì bakwóoge e, nàñi i jínabii mpyi ke, ka uru si u jáare sèl'e s'a ñkèege ná u e. ¹⁹ Ñka Yesu nye a ñee me, maa jwo: «Núru, ma a si pyenge, kabwooni Káfoonji Kile jùñaare wuñ'à pyi mu á ke, ma a sà lire yyaha jwo ma pyenge shiinbil'á.» ²⁰ Ka nàñi si ñkàre, nde Yesu à pyi u á ke, mà sà a yire yu na màre Dekapoli kùluni i. Lir'à sùpyire puni kàkyanhala.

*Yesu à ceenji wà cùuñò, maa Zharusi pworonji buwuñi jè
(Macwo 9.18-26; Luka 8.40-56)*

²¹ Yesu à nùr'a banji jyiil'a kèenñe kùñke sanñke na ná bakwóoge e. U à fworò ke, ka shinnyahara si mpa u kwùulo. Mà u yaha kuru cyage e, ²² ka Kile Jwumpe kàlambage jùñufoonji wà si nò wani, u mege mpyi Zharusi. U à Yesu nya ke, maa niñkure sín u taan, ²³ maa u jáare sèl'e: «Maye sanñi yaha, mii pworonji wá na kuro caa, pa ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si ñcùuñò me.» ²⁴ Ka Yesu si yír'a kàre ná u e, ka shinnyahara si ntaha u fye e fo na u fwòonji.

²⁵ Tire sùpyire shwòhòl'e ceenji wà mpyi wani, yye e ná shuunni funñ'i, lùwulinjkwombaayi mpyi u na. ²⁶ U mpyi a kànha wempiiini taan, u cyeyaare mpyi a kwò, u à shà wempiiini niñyahamii yyé, ñka pà nye a sàa fworò yampe e me, fo pu na nàare. ²⁷ U à Yesu kyaa lógo ke, ka u u mpa sùpyire shwòhòl'e Yesu kàntugo yyé, maa bwòn u vàanñyi na.

²⁸ U mpyi na yu uye funñ'i: «Mii aha bú jà a bwòn u vàanñyi na, mii sí n-cùuñò.» ²⁹ U à bwòn Yesu vàanñyi na ke, ka lùwulinjkwombaayi si ntíl'a kwò, ka u u li cè uye e na ur'à cùuñò. ³⁰ Ka Yesu si ntíl'a li cè uye e na fànhe kà à fworò ur'e, maa yyaha kèenñ'a le sùpyire e, maa jwo: «Joofo u à bwòn mii vàanñyi na ye?» ³¹ Ka u cyelempyiibii si u pyi: «Mu nyii na nye nte sùpyire puni na, t'à mu fènre kàmpañyi puni na, maa núru na yíbili na jo u à bwòn mu na ye?» ³² Lire ná li wuuni mú i, ka Yesu si wá na wí na màre sùpyire shwòhòl'e, ñge u à bwòn u na ke, si uru cè. ³³ Ceenji u mpyi a bwòn u na ke, ur'à fyá fo na ñcyèenni, nde l'à u ta ke, u à lire cè, ka u u mpa niñkure sín Yesu yyaha na, maa sèenji puni jwo u á. ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Na pworò, mu dáníyan'á mu shwò mpe yampe na, ta si yyeñiñke ná ferempe e.»

³⁵ Mà u yaha puru jwumpe na, píl'à yíri jùñufoonji Zharusi pyenge e mà pa yi jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nò mu pworonji na. Ma hà núru cyelentuñi yaha u uye kànha u a ma me.» ³⁶ Ñka Yesu nye a puru jwumpe lwó a wí me, maa yi jwo nàñ'á: «Ma hà raa fyáge me, dá mii na kanna.» ³⁷ Ka pi i yíri na ñkèege Kile Jwumpe kàlambage jùñufoonji yyé. Yesu nye a ñee sùpyañi wabere u kuni bínni ná ur'e me, fo Pyeri ná Yakuba ná u cìmpworonaji Yuhana. ³⁸ Pi à nò jùñufoonji pyenge e ke, ka Yesu si shinnyahara nya ti i nyàha na wùruge tiye e, marii myahigii súu marii kwuuyi wàa. ³⁹ U à jyè ke, ka u u pi pyi: «Naha kurugo yii na tùpyaagii wàa marii myahigii súu ye? Pyànji nye a kwù me, u na ñwúuni!» ⁴⁰ Ka pi i wá na ñcyàhali u na. Ka u u pi yige ntàani na. Bage e pyànji mpyi a sínni ke, ka u u jyè wani ná pyànji sifeebii ná u cyelempyiibii taanrenji i.

⁴¹ Maa pyànji buwuñi cù u cyege na, maa yi jwo u á pi shèenre e: «Talita kumi!» Lire jwòhe ku nye: «Mii pworonji, ta núru, yíri!» ⁴² Kuru cyage mujye e, ka pùcwoñi si yíri na jaare, u mpyi yye e ná shuunni. Ka lire si sàa pi puni kàkyanhala. ⁴³ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á na pi àha ñkwò wà yaha u nde kani cè me, maa pi pyi na pi njyì kan u á.

6

*Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na
(Macwo 13.53-58; Luka 4.16-30)*

¹ Lire kàntugo Yesu à nùr'a kàre u tukanhe Nazareti i, u cyelempyiibii mpyi u fye e.
² Canñonk'á pa nò ke, ka u u wá na sùpyire kàlali Kile Jwumpe kàlambage e. Lir'à u

lógofeebii nijyahamii kàkyanhala, ka pi i wá na ñko: «Nte yákilifente ti nyɛ u á ke, ná jcyii kakyanhala karigii u na mpyi ke, taa u à jà a cyire puni ta ke? ³ Taha cíkyanganji bà u nyɛ u wi mɛ? Mariyama pyiibii pi nyɛ Yakuba ná Zhoze ná Zhude ná Simo ná pùcëribii pi nyɛ naha kànhe e ke, pire mpïi yyaha wuñi bàl'à?» Nyɛ tire sònñor'à nâara a pi pyi pi a jùññò tugo Yesu na.

⁴ Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo pi á: «Kile túnntunñò maha le ñjire e cyeyi puni i, fo u cìmpyiibii ná u tukanhe ná u tupyenge yɛ.» ⁵ Pi nyɛ a dá Yesu na mɛ, lir'à u sige u nyɛ a kakyanhala kariii nijyahagii pyi wani mɛ. U à u cyeyi taha yamii niñkin niñkin na, maa pire cùuññò. ⁶ Pi dánabaare Yesu na, lir'à u kàkyanhala. Ka u u wá na kàlanji pyi na ntùuli kuru kàmpanñke kànyi na.

Yesu à u cyelempyiibii tun pi sà a Kile jwumpe yu
(Macwo 10.5-15; Luka 9.1-6)

⁷ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuunniñi yyere na ntunni shuunni shuunni pi sà a Kile jwumpe yu. Maa fànhe kan pi á mú, pi a jínabii kòre pi a yige pifeebil'e. ⁸ Maa yi jwo pi á: «Fo kàbii bà mɛ, yii àha yaage kabere lwó raa ñkèege kuni i mɛ, yii àha yalyire lwó mɛ, yii àha boro lwó mɛ, yii àha wyéɛ lwó nde dufaabil'e mɛ. ⁹ Yii tanhanya lwó, ñka yii àha vâanntinñyi shuunni lwó mɛ.»

¹⁰ U à kwò maa pi pyi: «Yii aha ñkàre kànha maha kànha na, ka wà si ñɛɛ yii sunmbage na ke, yii à yaa yii pi tèn wani fo mà sà yaa ná yii tèekani i. ¹¹ ñka yii aha ñkàre cyage k'e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa mpyi pi nyɛ a ñen'a yii jwumpe lógo mɛ, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambanji kwòro kwòr'a wu wani, lir'à kajwu u kwò kuru kànhe shiin na.»

¹² Ka pi i ñkàr'a sà a Kile jwumpe yu sùpyir'á, na pi pi toronkanni kèenñe. ¹³ Marii jínacyaanbii nijyahamii jínahii kòre na yige pi e, marii yamii nijyahamii tìri ná sìnmpɛ e marii Kile ñáare, ka pi i wá na jcùunji.

Yuhana Batizelipyiñi kwùñkanni
(Macwo 14.1-12; Luka 9.7-9)

¹⁴ Lire tèn i, Yesu mɛg'à fwo ro cyeyi puni i, ka saanñi Eròdi si u kyaa lógo. Pii mpyi na ñko: «Yuhana Batizelipyiñi u à ñè a fwo ro kwùñi i, lire kurugo u à jà na kakyanhala karigii pyi amɛ.» ¹⁵ Pii sí i ñko na Kile túnntunñi Eli u à núr'a pa, pii mú sí i ñko na tèecyiini Kile túnntunñi wà u à ñè a fwo ro kwùñi i.

¹⁶ Eròdi à cyire karigii lógo ke, maa jwo: «Yuhana Batizelipyiñi jùññke mii à pyi pi à kwòñ ke, uru u à ñè a fwo ro kwùñi i.»

¹⁷⁻¹⁸ Yii li cè na Eròdi mpyi a u sìnñeñi Filipi cwoñi kwòñ a lwó mà pyi u cwo. Uru ceenji mege na mpyi Eròdiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Eròdi á na u nyɛ a yaa u u sìnñeñi cwoñi shwò u na mɛ. Ka puru jwumpe si waha Eròdi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cù a le kàsunji i.

¹⁹ Ka Eròdiyadi lùuni mú si yîri, maa wá na boñkanni caa Yuhana na. ñka u yabiliñi mpyi na sî n-jà mɛ. ²⁰ Eròdi mpyi na fyáge Yuhana na, ñaha na yɛ u mpyi a cè na Yuhana à tîi maa mpyi Kile sùpya. Lire kurugo u mpyi a yaha u na. Eròdi n'a mpyi a u mejwuuni lógo, u funñke mpyi maha mpen. Lire ná li wuuni mú i, Yuhana jwumpe mpyi maha ntáan u á.

²¹ Nyɛ Eròdi canzeg'à pa mâhana a nò lire yyeeni ke, ka u u kataan bégele u wwoñeebii ná sòrolashiibii jùññeebii ná Galile kùluni shinbwoobii mɛɛ na. Kuru canñke Eròdiyadi sí u nimpyiini pyi Yuhana na. ²² Eròdiyadi mpyi a nàmbage lèñe saanñ'á ná pùceebilini ndemu i ke, mà sùpyire yaha kataanni na, lir'à jyè na ñkwòhòli, ka li kyaa si ntíl'a táan Eròdi ná u shinyyerebil'á. Ka saanñi si jwo pùceebilin'á: «Yaage na mu na jcáa ke, ku cyèe, mii sí ku kan mu á.» ²³ Maa ñkâa pùceebilin'á, na u aha yaaga maha yaaga ñáare ur'á ke, uru sí ku kan u á, ali u niñarege mée k'à bê uru kîni taaga niñkin na. ²⁴ Ka pùceebilini si fwo ro ntàani na, maa u nuñi yíbe: «Naha mii à yaa mii u ñáare yɛ?» Ka nufoonji si u pyi: «Yi jwo u á na u Yuhana Batizelipyiñi jùññke kan ma á.»

²⁵ Kuru cyage mujye e, pùceebilin'à fyâl'a jyè saanji yyére maa yi jwo u á: «Mii la nyε mà Yuhana Batizelipyinji nùñke kwòn a le ñkunan'i mà kan na á numε.» ²⁶ Puru jwump'à saanji yyahe tanha sèl'e, ñka mà u yaha u à kâa pùcwon'á u shinyyerebii nyii na, u la sàha mpyi si jcyé mε. ²⁷ Kuru tanuge e, ka u u sòrolashinji wà tun u sà Yuhana nùñke kwòn, u a ma. Ka uru si ñkàre kasubage e mà sà Yuhana nùñke kwòn, ²⁸ mà le ñkunan'i mà pa ñkan pùceebilin'á, ka uru sà ñkan u nuñ'á.

²⁹ U cyelempyiibil'à u mbòñi kyaa lógo ke, maa mpa u lwó a sà ntò.

*Yesu à shiin kampwòhii kanjkuro jwò cya
(Macwo 14.13-21; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)*

³⁰ Nyε Yesu tùntunmpil'à piye bínni u taan, maa pi kapyiinjkii puni ná pi kàlanji nimpynji puni jwo u á. ³¹ Sùpyiibii nimpaaampii ná niñkaribii mpyi a nyaha a tòro, fo mà Yesu ná u cyelempyiibii sige yalyire na, ka u u yi jwo pi á: «Yii a wá wuu yîri naha, wuu raa si wuu mege cyage sige e, yii i sà ñò wani.»

³² Ka pi i bakwòoge lwó mà kàre pi mege cyage e sige e. ³³ Shinnyahara à pi niñkaribii nya mà pi cè. Ka kuru cyage kàmpañyi kànyi shinnyahara si fê à núr'a sà pi caanra sige e.

³⁴ Yesu à fworò bakwòoge e mà pi nya pi à nyaha sèl'e ke, ka pi nùñaare si u ta sèl'e, naha na ye pi mpyi mu à jwo mpàa pi nyε piye nùñò kurugo. Ka u u wá na pi kàlali karii niñyahagii na. ³⁵ U cyelempyiibil'à tènì nya li i ntùuli ke, ka pi i file u na maa jwo: «Cyelentunji! Sige funñke e wuu nyε, canñke s'à kwò a kwò. ³⁶ Sùpyire cye yaha t'a sà sishwòbugure ná kànyi na, ti sà yalyire cya a shwò.» ³⁷ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii pi pi kan pi lyî.» Ka pi i u pyi: «Wuu mée ká ñkàr'a sà shin niñkin canmpyaa ñkwuu shuunni (200) báara sàra tég'a bwúuru shwò mà pa ñkan pi á, uru sí n-jà pi ta la?» ³⁸ Ka Yesu si núr'a pi yîbe: «Yii sà wíi! Bwúuru nùnyì jùuli yi wá yii á ye?» Ka pi i sà kàanmucyaga pyi, maa mpa Yesu pyi na bwúuru nùnyò kanjkuro ná fyapya shuunni yi wá wani.

³⁹ Nyε ka Yesu si u cyelempyiibii pyi na pi sùpyire tñε tñε, kuruyo kuruyo nyèpuruge jwñ'i. ⁴⁰ Ka pi i ntèen shiin ñkuu ñkuu (100) ná shiin beeshuunni ná ke ke kurunji i. ⁴¹ Ka Yesu si bwúuru nùnyì kanjkurunji ná fyapyaagii shuunniñi lwó u cyeyi i, maa yyahe yîrige niñnyinji i maa fwù kan Kile á yi kyaa na. U à kwò ke, maa bwúurunji ná fyapyaagii kwòn kwòn mà kan u cyelempyiibil'á pi à taa sùpyire na. ⁴² Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à lyî a tìn. ⁴³ Bwúurunji ná fyaabii paanyi y'à kwòro ke, yire mpyi a shàhii ke ná shuunni jñi. ⁴⁴ Mpii pi à lyî ke, pire nàmbaabii kanni mpyi shiin kampwòhii kanjkuro (5.000).

*Yesu à jaara lwòhe jwñ'i
(Macwo 14.22-23; Yuhana 6.16-21)*

⁴⁵ Nyε lire jwòhò na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè bakwòoge e, maa bañi jyiile u yyaha na, Betisayida kànhe yyére. ⁴⁶ Yesu à ti cye yaha ke, maa ñkàr'a sà Kile jáare ñanñke kà na. ⁴⁷ Numpilag'à wwò mà u cyelempyiibii ta bakwòoge e bañi niñke e, uru kanni u mpyi niñke na. ⁴⁸ Numpilyage na, kafεεge mpyi na pi bêni, ka Yesu si li nya na pi à kànha bakwòoge mpurunji taan. Pi sàha mpyi na jìn'a ku pyi ku u ñkèεge fwòfwò mε. Ka Yesu si yîri na jaare na ñkèεge pi fye e lwòhe jwñ'i. U à byanhara pi na ke, ka u la si mpyi s'a ntùuli pi ñkere na. ⁴⁹ Ñka pi à u nimpañi nya lwòhe jwñ'i ke, pi mpyi na sòñji na bunji wà fwòngò ki, ka pi i yîri na kwuugii wàa, ⁵⁰ naha na ye pi puni nyii mpyi u na, pi puni zòmpii mpyi a kwòn. Ka Yesu si ntíl'a jwumpe lwó maa pi pyi: «Yii yákilibii tñε, yii àha vyá mε, mii wi.»

⁵¹ Ka u u jyè bakwòoge e pi fye e, ka kafεεge si ntíl'a yyére. Lir'à pi puni kàkyanhala fo pi funñò jwump'à kwò. ⁵² Pi nyε a mpyi a cè supyishinji u nyε Yesu mε. Kakyanhani u à pyi mà bwúurunyahage kan sùpyir'á ke, lir'à pyi pi nyii na, ñka pi funnyì mpyi a múgo mε.

*Yesu à yamii cùunjo Zhenzaretì kàmpañyi na
(Macwo 14.34-36)*

⁵³ Nye Yesu ná u cyelempyiibil'à banji jyiile ke, maa nõ Zhenzarēti kùluni i, maa bakwōoge yyéēŋe banji jwōge na. ⁵⁴ Pi à fworō bakwōoge e ke, ka sùpyire si Yesu jya a cè, ⁵⁵ maa ŋkàre cyeyi puni i mà sà a Yesu mpani kyaa yu. Cyaga maha cyag'e pi mpyi a u kyaa lógo ke, pi mpyi maha mà ná yampil'e na yîri kàmpanyi puni na, pi yasinnijyi jwŋ'i. ⁵⁶ Yesu n'a mpyi a nõ cyaga maha cyag'e ke, kànbwōhō yo, kànbilere yo, sishwōn bũguro yo, sùpyire mpyi maha mpa ná yampil'e maha mpa yaha tafage e, marii u jáare na u pi yaha pi a bwùun u vāanntinŋke zhwōore na kanna. Yampii pi mpyi maha bwùun u na ke, pire puni mpyi maha jçùunji.

7

*Karigii cyi jye na wuu jwōre Kile yyahe taan ke
(Macwo 15.1-20)*

¹ Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi mpyi a yîri Zheruzalemu kànhe e, ka pi ná Farizhēenbii si sà bínni Yesu taan. ² Maa li kàanmucya mà li jya na u cyelempyiibii mpyi na lyî ná cyeyi nijwōhōyi i Kile yyahe taan, jaha na ye pi jye a yi jyè mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e mē.

³ Farizhēenbii ná Yahutuubii sanmpii n'a mpyi na sí raa lyî, pi mpyi maha cyeyi yal'a jyè a fíniŋe Kile yyahe taan mà tàanna ná pi tulyeyi làdaabil'e. ⁴ Lire pyiŋkanni na, pi n'a mpyi a yîri caange na, pi mpyi maha wili maha piye fíniŋe Kile yyahe taan mà tàanna ná làdaabil'e, maa nta a lyî. Làdaabii pìi saha na mpyi yaayi jyiŋi kyaa na, mu à jwo: fũŋcwoyi ná pwoore cwōhigii ná dānyēŋi yaayi ná yatēŋyi.

⁵ Ka Farizhēenbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii si Yesu yíbe: «Naha na mu cyelempyiibii jye na wuu tulyeyi làdaabii* kurigii jaare mà ye? Naha na pi jye na cyeyi jyí mà tàanna ná làdaabil'e maa nta na lyî mà ye†?» ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii pi à fyinme tò wwomō na ke! Kile tũntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii kyaa na ke, pur'à sàa pyi sèe. L'à séme Ezayi sémeŋi i na Kile à jwo:

“Nte sùpyire na mii pēre jwōyi i kanna,
mà li ta pi zōmpii laag'à tōon mii na.

⁷ Pi na mii pēre tawage e,
jaha na ye kàlaŋi pi jye na ŋkaan ke,
ur'à lwó a pwō sùpyire làdaabii karigii na‡.”»

⁸ Ka Yesu si núr'a yi jwo pi á: «Yii à cyé Kile toŋi na, maa ntaha sùpyire làdaabii fye e. ⁹ Yii na sōnŋi na yii tànga na jye mà cyé Kile toŋi na, maa ntaha yii yabilimpìi làdaabii fye e. ¹⁰ Kile tũntunŋi Musa à jwo na “Ma tuŋi ná ma nuŋi pēe, ŋgemu ká jwumpime jwo a wà u tuŋi, lire jye mē u nuŋi na ke, urufoo sí n-bò§.” ¹¹⁻¹² Ŋka yii pi ke, yii na sùpyire kálali ŋge làdaŋi na, u mege jye Kōrōban. Sùpya ká jwo na uru nāfuunŋi na jye Kōrōban, lire jwōhe ku jye na ur'à u kan Kile á, na fānhe saha jye uru na u u sifeebii tēge mē. ¹³ Lire pyiŋkanni na, yii làdaabii kurugo, Kile jwump'à pyi kaŋwō baa sùpyire jyii na, ŋka lire kanni bà mē, yii na cyire jcyii karigii shiŋi nijyahagii pyi.»

¹⁴ Puru jwōhō na, Yesu à núr'a sùpyire yyere, maa yi jwo t'á: «Yii puni, yii niŋgyigigii múgo, yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè sèl'e. ¹⁵ Yaayi yi na jyii sùpyaŋi funŋke e ke, kuru kà jye a sii na jìn'a u jwōhō mē. Ŋka njemu yi na fwore sùpyaŋi funŋke e ke, yire yi maha sùpyaŋi jwōhō Kile yyahe taan. [¹⁶ Ŋgemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.]»

* 7:5 wuu tulyeyi làdaabii: Saliyaŋi Kile mpyi a kan Musa á ke, Kile Saliyaŋi cyelentiibii mpyi a wà bâra uru na. Saliyaŋi pi à bâra Musa wuŋi na ke, uru ná Musa wuŋi puni mpyi a tàanna pi jyii na. † 7:5 Yahutuubii n'a mpyi na sí raa lyî, pi mpyi maha pi cyeyi jyè jyiŋkanni là na maa sōnŋi na lire jyiŋkanni maha pire fíniŋe Kile á. Mà tàanna ná Ekizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, ŋka Farizhēenbil'à jwo na shin maha shin u jye na Kile pēre ke, na pire pun'à yaa ná l'e. ‡ 7:7 Ezayi 29.13 § 7:10 Ekizodi 20.12; Duterēnōmu 5.16 Ekizodi 21.17; Levitiki 20.9

¹⁷ Tèni i Yesu à yîri sùpyire taan mà jyè bage e ke, ka u cyelempyiibii si u yîbe lire taanlini jwøhe na. ¹⁸ Ka u u pi pyi: «Yii yabilimpïi, ali numε yákilitan jye yii á mà? Mpe mii na yu ke, yii jye na puru núru mà? Yaaga maha yaaga k'à yîri cyínnji na mà jyè sùpyaŋi funŋke e ke, kuru si n-jà u jwóhø mε. ¹⁹ Tire nte yalyire jye na jyè sùpyaŋi zòmbilini funŋke e mε, lage e ti maha jyè, lire kàntugo, urufoo ká shà yaare e, ti maha fword.» Pure jwumpe cye kurugo, Yesu à li cyêe na yalyire pun'à fíniŋε.

²⁰ U a jwo: «Ncyii cyi jye sùpyaŋi zòŋi na ke, cyire cyi maha u jwóhø Kile yyahe taan. ²¹ Naha kurugo ye sònŋøpeere maha fwore sùpyaŋi zòmbilini i, mu à jwo tasinnage kegemε karigii ná nàŋkaage ná supyibuuni ná ²² jacwøore ná ntiimbaaŋi ná pege ná nàjwøhøre ná silegebaare ná nyipεenni ná jwoore ná yàmpeente ná funŋøbaare. ²³ Cyire jcyii kapegigii cyi jye na fwore zòmbilini i ke, cyire cyi maha sùpyaŋi jwóhø Kile yyahe taan.»

*Supyishiji sanŋi cwøŋi wà à dá Yesu na
(Macwo 15.21-28)*

²⁴ Ka Yesu si yîri wani mà kàre Tiri ná Sidøn kànyi kàmpanŋke na. U à nò wani ke, maa jyè bage k'e. U la jye a mpyi wà sù uru kyaa cè mε. Ŋka u jye a jà a jwøhø mε. ²⁵⁻²⁶ Ka ceenji wà si u kyaa lógo, maa ntíl'a pa niŋkure sín u fere e. Uru ceenji mpyi Yahutu mε, u mpyi na yîri Sirofenisi kùluni i*. Jínaŋi wà mpyi u pworonji i, ka u u Yesu jáare na u u kòr'a yige u e. ²⁷ Ka Yesu si ceenji pyi: «Yyére nàŋkopyire si lyí a tìn fòlò, naha na ye mà nàŋkopyire yalyire lwó a wà pwunmpyir'á, lire jye a jwø mε.» ²⁸ Ka ceenji si u pyi: «Kafoonji, yire jye sèe, ŋka pwuunbii pi maha ntèn tàbalaŋi jwøh'i ke, pire maha nàŋkopyire yalyire paanre lyí.» ²⁹ Ka Yesu si yi jwo u á: «Mu jwøshwøør'à jwø, mu sí n-jà núru pyenge, mii à jínaŋi yige mu pworonji i.» ³⁰ Ka u u núr'a kàre pyenge mà sà pyàŋi ta u à sínni yasinnŋke na, jínaŋi mpyi a fword u e.

Yesu à nàŋi wà niŋgyigii múgo

³¹ Ka Yesu si yîri Tiri ná Sidøn kànyi kàmpanŋke na, maa ŋkàre Galile baŋi kàmpanŋke na, maa sà jyè Dekapoli kùluni i. ³² Ka pi i shà ná nàŋi w'e u yyéere. Uru nàŋi mpyi jùncunnò, jwumpe s'à waha u á mú sèl'e. Ka pi i Yesu jáare na u u cyege taha u na, bà u si mpyi si jicùuŋø mε.

³³ Ka Yesu si nàŋi cù mà yîri sùpyire taan mà kàre tatønge e. Kuru cyage e, u à kampeeni le u niŋgyigigil'e, maa ntilwøhe ta u njini na. ³⁴ Maa jùŋke dùrugo kilerji i, maa ñò a kùuŋø, maa jwo: «Efata» lire jwøhe ku jye: «Yii múgo!» ³⁵ Lire tèni mujye e, ka niŋgyigigii mú shuunni si múgo, ka njini mú si sàŋha. Ka u u wá na ntíli na yu.

³⁶ Yesu à núr'a pa sùpyire cyage e ke, maa yi jwo a waha pi á, na pi àha sùpyaŋi wabere yaha u yi cè mε. Ŋka u jwump'à pyi kee p'à pi nàara, ka pi i ntíl'a sà a pu yu na ntùuli. ³⁷ Sùpyire ti mpyi wani ke, li mpyi a pire puni kàkyanhala sèl'e, ka pi i wá na ŋko: «Karigii niŋcenŋkii kanni u na mpyi. U maha jùncunnibii pyi pi i núru, maa búbuubii pyi pi i yu!»

8

*Yesu à shiin kampwøhii sicyεere jwø cya
(Macwo 15.32-39)*

¹ Canŋka shinjyahara à pa bínni Yesu taan sahaŋki, yalyire sí jye a mpyi pi á mε, ka Yesu si u cyelempyiibii yyere maa jwo: ² «Ŋke supyikuruŋke jùnaare naha mii na sèe sèl'e, pi canŋke taanre woge ku jye naha mii taan, yalyire jye pi á mε. ³ Mii aha pi katege wuubii yaha a kàre pi kànyi na, pi fànhe sí n-kwò kuni na, naha na ye pi pìi tayiriy'à tøn.» ⁴ Ka u cyelempyiibii si u yîbe: «Taa nte sùpyire puni tintin yalyire sí n-ta naha ŋke síwage e ke?» ⁵ Ka Yesu si pi yíbe: «Bwúuru jùnyò jùuli yi wá yii á ye?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.»

⁶ Ka u u sùpyire pyi t'à tèn niŋke na. Maa bwúuru jùnyi baashuunniŋi lwó, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwòn kwòn mà kan u cyelempyiibil'á pi taa sùpyire na, ka

* 7:25-26 Ŋge ceen'á fwordo supyishiji w'e, ŋgemu u mpyi a fyànha a pyi Izirayeli shiinbii zàmpenmii ke.

pire si u taa pi na. ⁷ Fyapyire mú na mpyi wani, ka Yesu si tire lwó, maa fwù kan Kile á ti kyaa na, maa tire mú kan u cyelempyiibil'á pi taa sùpyire na. ⁸ Kuru supyikuruŋk'à lyâ a tìn, ka pi i ŋkwò maa saanya baashuunni jî njyipaanyi na. ⁹ Pi mpyi a shiin kampwòhii sicyeere (4.000) kwò. Lire kàntugo ka Yesu si pi yaha a kàre.

*Farizh*εεnbil'à jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'à li cyêe na u à fworo Kile e ke
(Macwo 16.1-12)

¹⁰ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si ntíl'a jyè bakwòoge k'e mà kàre Dalimanuta kùluni i. ¹¹ Pi à nò ke, ka Farizhεεnbii pìi si mpa Yesu jwòoge waha. Pi à jwo na u kani là pyi u cyêe pire na ndemu l'à li cyêe u à fworo Kile e ke. Kànhaŋa pi mpyi a cyán Yesu na. ¹² Lir'à pen u e ke, ka u u ñò a kùuŋò fànhe na, maa jwo: «Naha na nte sùpyire nyε na kacyelee caa mii á yε? Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, là si n-cyêe ti na με.» ¹³ Ka u ná u cyelempyiibii si yîri pi taan mà jyè bakwòoge e, maa barji jyiile.

¹⁴ Ka u cyelempyiibii funŋò si wwò yalyire na, bwúuru jùŋò niŋkin kanna ku mpyi pi á bakwòoge e. ¹⁵ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Yii a yiye kàanmucaa Farizhεεnbii ná Eròdi bwúuruŋi yîrigeyirige yaani na.» ¹⁶ Ka u cyelempyiibii si pi funŋyi cya puru jwumpe na, maa jwo piye shwòhòl'e: «Bà wuu à pyi wuu nyε a pa ná bwúuru i με, lire e u à mpe jwo be?»

¹⁷ Nyε Yesu à pa pi kunuŋke jwòhe cè ke, maa jwo: «Naha kurugo bwúuruŋi wuun'à yii funŋò wwòoŋò yε? Ali numε yii yákilibii sàha ŋkwò a múgo mà? Yii funŋyi saha à tò la? ¹⁸ Nyiigii na nyε yii á, yii nyε na jaa mà? Ningyigigii na nyε yii á, yii nyε na núru mà? Yii funŋyi nyε na jcwu kyaa na mà? ¹⁹ Canŋke mii à bwúuru jùŋyi kanŋkuruŋi kwòŋ kwòŋ mà kan shiin kampwòhii kanŋkuruŋ'á (5.000) ke, pi lyìŋkwooni kàntugo, shàhigii jùuli yii à jî bwúuru kwòŋre na yε?» Ka pi i jwo: «Kε ná shuunni.» ²⁰ «Lire kàntugo canŋke mii à bwúuru jùŋyi baashuunniŋi tég'a shiin kampwòhii sicyeereŋi (4.000) jwò cya à de? Pi lyìŋkwooni kàntugo, saanyi jùuli yii à jî bwúuru kwòŋre na yε?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.» ²¹ Ka Yesu si pi pyi: «Ali numε, yii funŋyi sàha ŋkwò a múgo mà?»

Yesu à fyinŋi wà cùuŋò

²² Puru jwòhò na, Yesu ná u cyelempyiibil'á kàre Betisayida kànhe e. Pi à nò wani ke, ka pi i mpa ná fyinnarŋi w'e, maa Yesu jàare na u bwòŋ u na. ²³ Ka Yesu si u cù cyege na, maa ŋkàre kànhe kàntugo, maa sà u ntilwòhe tég'a u nyiigii cwuugo, maa cyeyi cyígile cyi na. U à pa cyeyi láha tènì ndemu i ke, maa u yíbe: «Mu wá na yaaga jaa la?» ²⁴ Ka nàŋi si nyiigii múgo maa jwo: «Mii naha na sùpyire jaa, ŋka ti naha mu à jwo cire ti jaa.»

²⁵ Ka Yesu si nùr'a cyeyi cyígile u nyiigii na, tènì i u à pa yi láha ke, ka nàŋi si uye ta u à cùuŋò, fo u na jaa na jcwúu. ²⁶ Ka Yesu si u pyi u núru, u a sù pyenge, u sàha bú ntòro kànhe e με.

Pyeri à jwo na Kile Nijcwòŋròŋi u jnyε Yesu
(Macwo 16.13-20; Luka 9.18-21)

²⁷ Yesu ná u cyelempyiibil'á wá na ŋkèege Sezare Filipi kùluni kànyi na. Mà pi yaha kuni na, ka u u pi yíbe: «Sùpyire na mii sòŋŋi joofo yε?» ²⁸ Ka pi i u pyi: «Pìi wá na ŋko Yuhana Batizelipyiŋi u nyε mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u nyε mu, pìi mú sí i ŋko na Kile tùnntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u nyε mu.» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Joofo yii nyε na mii sòŋŋi yε?» Ka Pyeri si u pyi: «Kile Nijcwòŋròŋi u jnyε mu.» ³⁰ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á, na pi àha ŋkwò yire jwo sùpya á uru kyaa na με.

Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo
(Macwo 16.21-23; Luka 9.22)

³¹ Cyire karigii kàntugo, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kálali, maa jwo: «L'à pyi fànha kyaa Supyarŋi Jyarŋi u kyaala sèl'e. Kacwòŋribii ná Kile sàragawwuubii jùŋufeebii ná Kile Saliyarŋi cyelentiibii sí n-cyé u na, si u bò. Ŋka u kwòŋŋi canmpyitanrewuuni u sí jè.» ³² Yesu à cyire karigii jwo a fíniŋe pi jyii na. Ka Pyeri si u yyer'a fêen ŋkere na, maa u cêege u jwumpe kurugo. ³³ Ka Yesu si yyahe kêeŋŋ'a u cyelempyiibii wíi, maa Pyeri faha:

«Yîri na taan, Sitaanna wà we! Mu nyε na sônji Kile jyii wuuni na mε, fo sùpyire jyii wuuni!»

Pyinjanni na wuu à yaa wuu taha Supyaŋi Jyaŋi Yesu fye e ke
(Macwo 16.24-28; Luka 9.23-27)

³⁴ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ná shinnyahara yyere, maa yi jwo pi á: «Ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufof'á yaa u cyé u yabilinji jyii karigii na, u u ntèen kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi mée ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. ³⁵ Naha na ye ŋgemu la ká mpyi si u nijjaanji yaa jwò ke, urufoo sì nùmpañja ta mε, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u nijjaan'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí nùmpañja ta. ³⁶ Naha li sí jwò sùpyan'á mà ma jyii yaayi puni ta ŋge diŋyerji i nijjaa, mu nùmpañke si sà ŋkèege ye? ³⁷ Sùpya sì n-jà yafyin tège u múnaani jùŋjò wwû nùmpañja mε. ³⁸ Lire kurugo ŋgemu u na jcyíge Supyaŋi Jyaŋi ná u jwumpe na sùpyire jyii na, nte ti na kapegigii pyi maa kàntugo wà Kile á ke, Supyaŋi Jyaŋi ká bú mpa ná u Tuŋi sinampe ná Kile mèlekεbil'e canjke ŋkemu i ke, u sí n-cyé urufoo na.

9

¹ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii mpïi pi nyε naha ke, pïi na nyε yii e, pire sì n-kwû ná pi nyε a Kile Saanre jya, ti i ma ná síŋi puni i mà ye.»

Yesu pyinjann'à kèenŋe
(Macwo 17.1-13; Luka 9.28-36)

² Canmpyaa baani kàntugo, ka Yesu si Pyeri ná Yakuba ná Yuhana lwó, maa ŋkàre ná pire kanni i jaŋke kà nintòŋgò juŋ'i. Mà pi yaha wani, Yesu pyinjann'à pa ŋkèenŋe pi jyii na. ³ Ka u vaaŋnyi si mpâl'a ffiniŋe fo na jî. Yi mpyi a ffiniŋe ffiniŋjannii ndemu na ke, sùpya nyε jìŋke na ŋgemu u sì n-jà yaaga pyi ku ffiniŋe amuni mε. ⁴ Kuru tanuge e, ka tèecyiini Kile tùnntunmpiiEli ná Musa si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre jyii na, mà pa a yu ná u e. ⁵ Ka Pyeri si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, wuu à pa naha ke, l'à jwò sèl'e. Wuu yaha wuu u vùnyò taanre kwòro, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo, niŋkin sí n-pyi Eli wogo.» ⁶ Pyeri à puru jwumpe jwo uye jùŋjò kurugo, jaha na ye u ná u shèrefebii shuunniŋi mpyi a fyá a tòro. ⁷ Mà pi yaha puru na, jahaŋa à tîge mà pi tò, ka mejwu u si fworo kuru jahaŋke e: «Mii Jyaŋi u nyε ŋge, u kan'á waha mii na sèl'e. Yii a núru u jwò na.» ⁸ Ka Yesu cyelempyiibii si mpâl'a wíi wíl'a maha, pi saha nyε a sùpya jya mε, fo Yesu kanni.

⁹ Mà pi yaha pi i ntîri jaŋke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á na nde pi à jya ke, na pi àha ŋkwò li jwo sùpya á mε, fo Supyaŋi Jyaŋi ká jè a fworo kwùŋi i. ¹⁰ Ka u cyelempyiibii si puru jwumpe yaha piye funŋ'i, ŋka pi mpyi na piye yíbili: «Mà jè a fworo kwùŋi i jwòhe ku nyε jaha ye?»

¹¹ Nyε ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyaŋi cyelentiibii s'à jwo na Kile tùnntunŋi Eli u à yaa u fyânha a pa Kile Niŋcwònròŋi yyaha na.» ¹² Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u fyânha a pa si karigii puni kurigii tíi. Ŋka li mú à séme Kile Jwumpe Semenji i na “Supyaŋi Jyaŋi à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire kuro mú sì mpyi u e mε.” Yii à sônŋjò lire na la? ¹³ Mii sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwò, pi à u pyi pi jyii pyinjanni na, bà l'à séme u kya na Kile Jwumpe Semenji i mε.»

Yesu à pyànji wà jína kòr'a yige u e
(Macwo 17.14-21; Luka 9.37-43a)

¹⁴ Tèni i Yesu ná u cyelempyiibii taanren'á nò pi sanmpii cyage e ke, pi à sà shinnyahara ta t'à pi kwùulo, Kile Saliyaŋi cyelentiibii pii mpyi a nàkaana ta ná pi e. ¹⁵ Sùpyir'á pa Yesu jya ke, l'à pàa pi puni i sèl'e. Ka pi i fê a kàre u fye e maa u shéere. ¹⁶ Ka Yesu si u cyelempyiibii yíbe: «Naha shi na yii ná pire na yiye kyáali ye?»

¹⁷ Ka wà si Yesu pyi tire sùpyire shwòhòl'e: «Cyelentuŋi, mii à pa ná na jyaŋi i mu yyéere. Jínaŋi wà u nyε u e, ur'á u pyi búbu. ¹⁸ Uru jínaŋi ká yîri ná u e cyaga maha cyag'e ke, u maha u cyán jìŋke na, u maha ŋkyànhigii kùru, u jwòge mú maha ŋkànŋi, fo u

maha mpa shiile. Mii à mu cyelempyiibii náare pi jínanji kòr'a yige u e, pi nyε a jà mε.»
¹⁹ Ka Yesu si jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpibii, fo naha tère e mii sí n-kwôro ná yii e ye? Mii sí yii kapyiinkii kwú naye e sà nò fo naha tère na ye? Yii a ma ná pyàni i na á.»

²⁰ Ka pi i mpa ná u e. Tèni i jínanj' à Yesu nya ke, ka u u pyàni cyán na kúu nkúu nìjke na, maa u njwoge pyi ku u nkànji. ²¹ Ka Yesu si pyàni tunji yíbe: «Fo naha tère e jínanj' à jyè u e ye?» Ka tufoonji si u pyi: «Mà lwó fo u nimbilere wunji na. ²² Tèni l'e, jínanji maha u cyán nage e, tèni l'e maa u cyán lwøhe e si nta u bò. Kampyi mu sí n-jà cyaga pyi, wuu nùnaare ta, maa wuu tège.» ²³ Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo kampyi mii sí n-jà cyaga pyi. Nka mu aha jà a dá mii na, karigii puni sí n-jà n-pyi mu á.» ²⁴ Ka pyàni tunji si ntíl'a jwo fànha na: «Mii à dá, nka na tège, naha na ye mii dániyani fàn'h' à cyére.»

²⁵ Yesu à sùpyire nya t' à lwó a tò u na ke, ka u u fànha cyán jínanji na, maa u pyi: «Jínanji, mu u na jyè sùpyire e marii pi pyi búbuu ná nùncunnii ke, fworò nge pyàni i, ma sàha núru njyè u e mε.» ²⁶ Ka jínanji si kwuugo wà, maa pyàni cúnno cúnno fànha na, maa fworò u e. Pyànj' à pyi mu à jwo u à kwú, fo shinnyahara à jwo u à kwú. ²⁷ Ka Yesu si u cù cyege na a yîrige, ka pyàni si yyére.

²⁸ Yesu à jyè bage e ke, ka u cyelempyiibii si u njwøh'a yíbe: «Naha na wuu nyε a jà a nge jínanji kòr'a yige pyàni i mà ye?» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Kilejarege kanni ku nyε na jin'a nge jínanji shini kòr'a yige sùpya e.»

*Yesu à u kwùni ná u jèni kyaa jwo sahanji
 (Macwo 17.22-23; Luka 9.43b-45)*

³⁰ Yesu ná u cyelempyiibii ninjaribil' à Galile kùluni jyiile, nka u la nyε a mpyi sùpya si li cè mε, ³¹ naha na ye u mpyi na u cyelempyiibii kálali, marii yu pi á: «Pi sí n-pa Supyani Jyani le sùpyire cye e pi bò, nka u kwùni canmpyitanrewuuni, u sí jè.» ³² Pi nyε a pyi a puru jwumpe njwøhe cè mε, fyagare s' à pi sige pi nyε a jà a u yíbe mε.

*Sùpyani u nyε nùnufoo Kile yyére ke
 (Macwo 18.1-5; Luka 9.46-48)*

³³ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nò Kapere namu kànhe e. Tèni i pi a jyè bage e ke, ka u u pi yíbe: «Naha nákaana yii mpyi a ta kuni na ye?» ³⁴ Ka pi i fyáha, naha na ye nákaante nùjke ku mpyi na pire puni i, jofoo u nyε nùnufooonji ye. ³⁵ Ka Yesu si ntèen, maa pi shiin ke ná shuunniyi yyere, maa yi jwo pi á: «Njgemu la ká mpyi si mpyi nùnufoo ke, urufol' à yaa u uye pyi kántugo yyére wunji, u raa báare pi sanmpil' á.»

³⁶ Ka Yesu si pyàni wà cù a pa pi shwøhøl'e, maa u lwó, maa yi jwo pi á na: ³⁷ «Shin maha shin u à jen'a nge pyàni fiige cùmu leme njwø mii kurugo ke, urufol' à mii cùmo leme njwø mú. Shin maha shin sí u à mii cùmo leme njwø ke, urufoo mú à mii tunvoonji cùmo leme njwø.»

*Njgemu ká mpyi u nyε wuu zàmpen mε, uru na nyε ná wuu e
 (Luka 9.49-50)*

³⁸ Ka Yuhana si yi jwo Yesu á: «Cyelentunji, wuu à nàni wà nya u u jínabii kòre na yige sùpyire e ná mu mege e, ka wuu u u sige li na, naha na ye wuu wà bà mε.» ³⁹ Ka Yesu si u pyi: «Yii àha u sige li na mε, sùpya sì n-jà raa kakyanhala pyi ná mii mege e, si ntíi núru mii mege kèege ntaha lire na mε. ⁴⁰ Njgemu u nyε u nyε wuu zàmpen mε, urufoo na nyε ná wuu e. ⁴¹ Amuni li mú nyε shin maha shin u à fùnjcwokwunyaga lwøhø kan yii á mà lire nùjke pyi na yii na nyε Kile Nijcwønronji wuu ke, sèenji na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-sii lire tònji ta.»

*Karigii cyi maha sùpyani yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na
 (Macwo 18.6-9; Luka 17.1-2)*

⁴² Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Nte nànkopyire t' à dá mii na mà kwò ke, shin maha shin ká lire là ninjin nùno kyán, l' à pwóro urufol' á pi kafaabwøhø pwø u yacige e, pi i u wà banji i. ⁴³ Mu cyege kà ninjin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwòn a wà, maa jyè ná ku sanjke e shini ninkwombaani i. Lir' à pwóro mu á, mu ná ma cyeyi shuunniyi u jyè nafugombaage

e. [⁴⁴ “Fyεenre ti maha sùpyire kyaare lyî kuru cyage e ke, tire nyε na ηkwûu με, kuru cyage nage mú nyε na fûru με.”] ⁴⁵ Mu tōoge kà niηkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwòn a wà, maa jyε shìjì niηkwombaani i ná tōoge niηkin i. Lir'á pwórō mu á, mu ná ma tooyi shuunniñi u jyε nafugombaage e. [⁴⁶ “Fyεenre ti maha sùpyire kyaare lyî kuru cyage e ke, tire nyε na ηkwûu με, kuru cyage nage mú nyε na fûru με.”] ⁴⁷ Mu nyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwûl'a wà, mu nyii niηkin wuñi u jyε Kile Saanre e. Lir'á pwórō mu á, mu ná ma nyiigii shuunniñi u jyε nafugombaage e. ⁴⁸ “Fyεenre ti maha sùpyire kyaare lyî kuru cyage e ke, tire nyε na ηkwûu με, kuru cyage nage mú nyε na fûru με*.”

⁴⁹⁻⁵⁰ Kyaage k'à náaηa nage fiige ke, kuru kyaage Kile sí n-tège u shiinbii toroηkanni kēenηε. Suump'à táan, suumpe tipoompe ká fworō p'e, ηaha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahaηki ye? Yii pyi suumō niηcenme, yyenijke ku pyi yii shwòhòl'e.»

10

Yesu à jwo na nòñi ná u cwoñi nyε a yaa pi piye yaha με

(Macwo 19.1-12; Luka 16.18)

¹ Yesu ná u cyelempyiibil'à kàre Zhude kùluni i, Zhuruden baji kàntugo. Wani sahaηki, ka sùpyire si mpa bínni u taan. Ka u u núr'a cye le u kapyijjyeeni i, na ti kálali. ² Ka Farizheenbii pìi si file u na, si u pere ηcû ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná Kile Jwumpe Semēñi i, nò sí n-jà u cwoñi yaha la?» ³ Ka Yesu si pi pyi: «Naha Kile túnntunñiMusa à séme lire nde kyaa na ye?» ⁴ Ka pi i u pyi: «Musa à jwo na mu aha ceenji nàmbage kwòkwò sémeñi kan u á, na mu sí n-jà u yaha*.»

⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii ηjñgagage kurugo, lir'á séme toñi i mà kan yii á. ⁶ ηka mà lwó dijnye tasiige e, Kile à “sùpyaηi yaa nò ná ceewe†.” ⁷⁻⁸ “Lire kurugo nòñi sí u tuñi ná u nuñi yaha si mpwò u cwoñi na, pi mú shuunni si mpyi shin niηkin‡.” Lire e, pi saha sù n-pyi shiin shuunni με, ηka pi sí n-pyi shin niηkin. ⁹ Lire kurugo Kile à mpiimu pyi niηkin ke, sùpya nyε a yaa u pire láha piye na με.»

¹⁰ Tèni i pi à núr'a jyε bage e ke, ka Yesu cyelempyiibii si núr'a u yíbe cyire karigii kyaa na. ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Shin maha shin u à u cwoñi yaha maa ceenji waberε lēñε ke, urufol'à jacwòrō pyi mà yyaha tíi ná ceenji niηcyiñi i. ¹² Ceewe mú ká nàmbaga fworō, maa nàmbaga lēñε nòñi waber'á, uru ceenji mú à jacwòrō pyi.»

Yesu à jwó le nàηkopyir'á

(Macwo 19.13-15; Luka 18.15-17)

¹³ Nyε lire kàntugo, sùpyiibii pìl'à pa ná nàηkopyire t'e Yesu yyére, bà u si mpyi si u cyeyi taha ti na, si jwó le t'á με. Ka cyelempyiibii si pi faha. ¹⁴ Yesu à lire ηya ke, ka li i mpen u e, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Yii nàηkopyire yaha t'a ma mii yyére, yii àha ti sige με, ηaha na ye sùpyiibii pi nyε nàηkopyire fiige ke, Kile Saanre nyε pire woro. ¹⁵ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, ηgemu ká mpyi u nyε a ηen'a uye tírige pyà fiige με, urufoo sù n-sii n-jà n-jyε Kile Saanre e με.» ¹⁶ Ka u u nàηkopyire cù a ta uye na, maa jwó le t'á.

Nàfuufooñi kani

(Macwo 19.16-30; Luka 18.18-30)

¹⁷ Ncyii karigii puni kàntugo, Yesu ná u cyelempyiibil'à kuni lwó sahaηki. Mà pi yaha pi i ηkēεge, nàñi wà à fê a sà niηkure sín Yesu taan, maa jwo: «Cyelentunji niηcenñi, ηaha shi mii à yaa mii u pyi si shìjì niηkwombaani ta be?» ¹⁸ Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo na mii à ηwò wa? Kile kanni baare e, sùpya nyε a ηwò με. ¹⁹ Mu à Kile toñi kurigii cè mà kwò “Ma hà sùpya bò με, ma hà zínni ná waberε cwo e με, ma hà nàηkaaga pyi με, ma

* 9:48 Ezayi 66.24 * 10:4 Duterenoμmu 24.1-4 † 10:6 Zhenεzi 1.27 ‡ 10:7-8 Zhenεzi 2.24. Lire ηwòhe ku nyε: «Lire kurugo nòñi ná u cwoñi sí n-wwò si mpyi shin niηkin, nòñi ná u cwoñi shwòhòñ'á yaa u ηwò mà tòro nòñi ná u sifeebii wuñi na.»

hà vini ntaha wà na me, ma hà jcwu sùpya na me, ma tunji ná ma nuñi pêe[§].”²⁰ Ka nàñi si Yesu pyi: «Cyelentuñi, mii na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nàñkocyere e.»

²¹ Ka Yesu si u wíi, maa u kyaa táan uy'á, maa u pyi: «Yaaga niñkin k'à mu fô, ta sì, maa sà ma cyeyaayi puni pére, maa uru wyéreni kan fòñfeebil'á. Lire ká mpyi, mu sí nàfuú ta Kile yyére. Maa nta a pa ntaha na fye e.»²² Puru jwumpe nyé a u táan me, ka u yyetanha wuñi si ñkàre, ñaha na ye nàfuubwòhò foo u mpyi u wi.

²³ Lir'à pyi ke, ka Yesu si yyahe kēenye, maa sùpyire wíi wíi, maa yi jwo u cyelempyi-ibil'á: «Nàfuúfooni jyim'à pen Kile Saanre e.»²⁴ Lire ñwómēen'à Yesu cyelempyiibii funño wwòñò, ka u u núr'a pi pyi: «Mii pyiibii, li pyim'à sàa pen, wà u jyè Kile Saanre e.²⁵ Nwòhòñi jyim'à táan músenneñi wyiini i mà tòro nàfuúfooni u jyè Kile Saanre e.»²⁶ Ka puru sí nàara a u cyelempyiibii kàkyanhala fo mà tòro, ka pi i wá na yu piy'á: «Lire sanni i ke, joofo u sí n-jà nùmpañja ta be?»²⁷ Ka Yesu si pi wíi wíi, maa jwo: «Lir'à sùpyire já, ñka kyaa nyé na Kile jìni me, ñaha kurugo ye karigii puni síñi nyé u á.»

²⁸ Ka Pyeri si jwumpe lwó maa u pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e.»²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, shin maha shin ká ñen'a kàntugo wà u bayi, lire nyé me u sìnēebii, lire nyé me u sifeebii, lire nyé me u pyiibii, lire nyé me u kerēy'á, mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke,³⁰ urufoo sí yire yaayi fiige ñkuu (100) ta naha ñge diñyeñi i. Urufoo sí baya ná sìnēe ná nēe ná pyii ná kerēye ta, ñka sùpyire mú sí urufoo yyaha fwóhòrò mii mege ná Jwumpe Nintanmpe kurugo. Diñyeñi nimpañi i, urufoo sí shìñi niñkwombañi ta.³¹ Ñka yyaha yyére shiin niñyahamii sí n-pyi kàntugo yyére shiin, kàntugo yyére wuu niñyahamii mú sí n-pyi yyaha yyére wuu.»

*Yesu saha à jwo u kwùñi ná u ñèñi kyaa na
(Macwo 20.17-19; Luka 18.31-34)*

³² Yesu ná u fyèñwòhòshiinbii mpyi kuni i na ñkèege Zheruzalemu kànhe e, uru u mpyi yyaha na. Ñka pi fyagara wuu pi mpyi a taha u fye e. Ka u u núr'a u cyelempyiibii ke ná shuunninji yyer'a file uye na, karigii cyi sí u le ke, maa jyè cyire yyahe e na yu pi á.³³ Maa jwo: «Wuu niñkaribii pi mpìi Zheruzalemu kànhe e, Supyañi Jyañi sí n-le Kile sàragawwuubii ñùñufēebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii cye e. Pire sí n-jwo na u à yaa u bò, si u kan Kilecembaabil'á.³⁴ Pire sí u fwóhòrò, si ntilwòhe wà u na, si u bwòñ ná kàsòrigil'e, si u bò. Ñka u kwùñi canmpyitanrewuuni u sí ñè.»

*Zebede ज्याabii yacyage
(Macwo 20.20-28)*

³⁵ Lire kàntugo ka Zebede ज्याabii Yakuba ná Yuhana si file Yesu na, maa u pyi: «Wuu cyelentuñi, nde wuu sí n-pa n-cya mu á ke, lire pyi wuu á.»³⁶ Ka Yesu si pi yíbe: «Ñaha yii la nyé mii u pyi yii á ye?»³⁷ Ka pi i u pyi: «Mu aha mpa mpyi ma Saanre pèente e tēni ndemu i ke, ma a wuu wà niñkin yaha ma kàññke na, ma a u sanñi yaha kàmēni na.»³⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Yaage yii na ñáare mii á ke, yii nyé a ku shi cè me. Kyaage lwòhe mii sí n-bya ke, yii sí n-jà kuru bya la? Kyaage e mii sí mbyîgime ke, yii sí n-jà mbyîgime kur'e mii fiige la?»³⁹ Ka pi i u pyi: «Dòñ, wuu sí n-jà.» Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lwòhe bya, sí mbyîgime kyaage e mii fiige.⁴⁰ Ñka mà tēen mii kàññke ná mii kàmēni na, mii bà u nyé yire kanvoonji me. Kile à yire tatēenyi bégele sùpyire ntemu mēe na ke, u sí yire kan pir'á.»

⁴¹ Nyé Yesu cyelempyiibii keñi sanñ'à puru lógo ke, ka pire lùgigii si yîri Yakuba ná Yuhana taan.⁴² Yesu à pa kuru cyage wíl'a nya ke, maa jwo u cyelempyiibii pun'á: «Yii a nùru, yii à cè naha ñññke na, mpìi pi à yaha kìni ñùñufēebii ke, pire maha ntēen kìni sùpyire ñuñ'i fànhe e, kìni shinbwoobil'a sì wá na pi fànhe cyáan kìni sùpyire na.⁴³ Ñka li nyé a yaa li pyi amuni yii shwòhòl'e me. Ñgemu la ku nyé si mpyi shinbwo yii shwòhòl'e ke, urufool'à yaa u uye pyi yii sanmpii báarapyi.⁴⁴ Ñgemu la ku nyé si mpyi yii yyaha yyére shinñi ke, urufoo u pyi pi sanmpii puni biliwe.⁴⁵ Naha kurugo ye Supyañi Jyañi

§ 10:19 Ekizodi 20.12-16; Duterēnōmu 5.16-20

nyε a pa dijnyεŋi i sùpyire si mpa mpyi u báarapyii mε. U à pa si mpa uye pyi sùpyire puni báarapyi, si uye kan pi bò, si mpyi shinjyahara kapegii shwəshwə lwəwə.»

*Yesu à fyinji wà nyii múgo
(Macwo 20.29-34; Luka 18.35-43)*

⁴⁶ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ Zheriko kànhe na. Pi nivworobii kànhe e, shinjyahara na mpyi pi fye e, pi à Time jyaŋi Baritime fyin wuŋi ta u à tèn kuni jwəge na, na náare. ⁴⁷ U à lógo na Nazareti kànhe shinji Yesu u wá na ntùuli ke, ka u u wá na yu fànha na: «Yesu, Dawuda Tuluge Shinji, jùñaara ta na na!» ⁴⁸ Ka shinjyahara si u faha na u fyâha. Ŋka u nyε a jɛn'a fyâha mε, maa là bâra sɛεge na: «Dawuda Tuluge Shinji, jùñaara ta na na!» ⁴⁹ Ka Yesu si yyére maa jwo: «Yii u yyere.» Ka pi i sà u yyere, maa u pyi: «Funŋke jínε, ma a yákiliŋi tìnε, Yesu na mu yiri. Yíri, ma a ma.»

⁵⁰ Fyinj'á puru lógo ke, maa u vāantinjke wwúl'a wà jínke na, maa búrug'a yíri na ŋkèεge Yesu yyére. ⁵¹ U à nɔ u taan ke, ka Yesu si u yíbe: «Naha mu la nyε mii u pyi mu á yε?» Ka fyinji si u pyi: «Cyelentuŋi, mii la nyε si nuru s'a jaa.» ⁵² Ka Yesu si u pyi: «Ta sì, mu dányan'á mu cùuŋə.» Ka u jyiigii si ntíl'a múgo, ka u u ntaha Yesu fye e.

11

*Saanji Yesu à jyè Zheruzalemu kànhe e
(Macwo 21.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)*

¹ Mā pi yaha pi i byanhare Zheruzalemu kànhe na, pi mpyi a nɔ Olivye cire jɛŋke ŋkere na, Betifajye ná Betani kanyi taan. Ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, ² maa pi pyi: «Kànhe ku nyε yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii aha nɔ wani, yii sí n-tíi dùfaanjaaga ta k'à pwə, sùpya sàha ŋkwə a dùgo ku na mà jya mε. Yii i ku sàha, yii pa ŋkan na á. ³ Wà ha bú yii yíbe na “Naha na yii nyε na ku sàre yε?” yii urufoo pyi na “Ku kyaa li nyε Kafoonji na. U aha ŋkwə ku na, ku sí n-pa.”»

⁴ Nyε ka cyelempyiibii mú shuunni si ŋkàr'a sà dùfaanjaage ta k'à pwə pyenge jwəge na, kuni taan. Ka pi i wá na ku sàre. ⁵ Sùpyire ti mpyi wani ke, ka tire tà si cyelempyiibii pyi: «Hɛn! Naha yii na mpyi amε yε? Naha kurugo yii nyε na dùfaanŋke sàre yε?»

⁶ Ka cyelempyiibii si pi jwə shwə bà Yesu mpyi a yi jwo pi á mε. Ka tire sùpyire si dùfaanŋke yaha pi cye e na pi a sì ná k'e. ⁷ Cyelempyiibil'á pa ná dùfaanŋke e Yesu yyére ke, maa pi vāanji yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a tèn na ŋkèεge. ⁸ Ka shinjyahara si ti vāantinjyi yà wwû mà pìli pìli Yesu yyaha na kuni i, ka nijyahara si jyè kerɛyi i na wyεere kwùun na jcyáan kuni i*. ⁹ Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha na, ná nte ti mpyi u kántugo ke, tire puni mpyi na ŋkwúuli na:

«Yabwəhe!

Ŋgemu u nyε na ma Kafoonji Kile mεge na ke,

Kile u jwó le u á†!

¹⁰ Yabwəhe! Yabwəhe!

Saanre ti nyε na ma ke,

Kile u jwó le t'á.

Wuu tulyage Dawuda Saanre ti.

Pènte ti taha Kile na nijyicyeyi puni i!»

¹¹ Yesu à nɔ Zheruzalemu i ke, maa ŋkàre Kilejaarebage e. U à yaayi puni wíi wíi ke, maa fwor'a kàre Betani kànhe e ná u cyelempyiibii ke ná shuunni i, naha na ye numpilage mpyi na wwùu.

*Yesu à fizhiye cige lája
(Macwo 21.18-19)*

¹² Kuru canja nùmpañja, pi nijjiribii Betani i, ka katege si Yesu ta. ¹³ Ka u u fizhiye cige kà jya tatəŋge e ná wyεere e, maa file ku na a wíi, kampyi u sí yasere ta ku na. Ŋka

* 11:8 Saanji pi nyε na mpêre ke, pi maha cyire karigii pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). † 11:9 Zaburu 118.26

u à nò ku jwòh'i ke, u nyε a yasεre ta k'e fo wyεere bà mε[‡], jaha na ye ku tèeseni mpyi sàha ñkwò a nò mε. ¹⁴ Ka Yesu si jwo cig'á: «Sùpya saha sù n-sii yasεre ta mu na, si jyjî mε.» Ka u cyelempyiibii si puru jwumpe lógo.

Yesu à cwòhòmpii kòr'a yige Kilejaarebage ntàani na

(Macwo 21.12-17; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)

¹⁵ Kàntugo, Yesu ná u cyelempyiibil'à nò Zheruzalemu kànhe e, ka u u ñkàre Kilejaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na perεmpe ná zhwoñi pyi wani ke, maa pire kòre, maa wyérefaabii tàbalibii ná sanmpanmperebii yatεenñyi ñwòñ'a cyán cyán. ¹⁶ U nyε a jεε sùpya u à jye ná yaperεñi i Kilejaarebage ntàani na mε[§]. ¹⁷ Puru jwòhò na, ka u u wá na pi puni kálali, marii ñko: «“Mii bage sí n-pa a yiri Kilejaarebage supyishiñi pun'á*.” Yire y'à séme Kile Jwumpe Semεñi i. Ñka yii pi ke, yii à ku kēenñ'a pyi “nàñkaalii tabinniga†”.»

¹⁸ Kile sáragawwuubii jùñufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibil'à puru lógo ke, ka pi i wá na Yesu boñkanni caa. Pi mpyi na fyáge u na, jaha na ye u kàlañi mpyi a tateenge wwù shinnyahar'e. ¹⁹ Yàkoñk'à nò ke, ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworo kànhe e.

Yesu à jwo dániyañi ná Kilejarege ná kapegigii yàfani kyaa na

(Macwo 21.20-22)

²⁰ Kuru canñke nùmpanña jyege na, pi nintorobil'à fizhiye cige jya k'à waha fo ndire e. ²¹ Ka Pyeri funño si ñcwo Yesu jwumpe niñjwumpe na, maa u pyi: «Wuu cyelentuñi, wii, fizhiye cige mu à láña tajjaa ke, ku naha a waha.»

²² Ka Yesu si u pyi: «Yii dá Kile na. ²³ Sèenñi na mii sí yi jwo yii á, sùpya ká dá Kile na ná u zòmbilini puni i, urufoo ká jwo na ñke nanñke ku yíri ku tateenge e, ku sà ñcwo bani i, urufoo ká nta u à dá li na, nde u à jwo ke, lire sí n-pyi. ²⁴ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, yii aha Kile jáare yaaga maha yaaga kurugo ke, yii dá li na na yii à kuru yaage ta a kwò, lire ká mpyi, Kile sí kuru yaage kan yii á. ²⁵ Ñka yii aha yîr'a yyére na Kile jáare, ka li i ntíge yii funñ'i na yii à tíge shin na, yii tire tígire kwò, bà yii Tunji u nyε niñyini na ke, uru mú sí n-pyi si yii kapegigii yàfa yii na mε. [²⁶ Naha na ye yii aha mpyi yii nyε na yiye shwòhòlò wogigii yàfani yiye na mε, yii Tunji Kile u nyε niñyini na ke, uru sí n-pa yii kapegigii yàfa yii na mú mε.]»

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na

(Macwo 21.23-27; Luka 20.1-8)

²⁷ Yesu ná u cyelempyiibil'à núr'a kàre Zheruzalemu kànhe e, maa sà jye Kilejaarebage e. Yesu niñarañi ku funñke e, Kile sáragawwuubii jùñufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwònribil'à kàre u yyére. ²⁸ Maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ñcyii karigii pyi ye? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi ye?» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe kyaa niñkin na, yii aha mii jwò shwò, lire tēni i ñge u à kuni kan mii á mii u a ñcyii karigii pyi ke, mii sí urufoo cyēe yii na. ³⁰ Mii à jwo yo, jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipyiñi tun u pa a sùpyire batizeli ye? Kile wi laa, sùpyire ti? Yii na jwò shwò!»

³¹ Nyε ka pi i ñkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na jaha na wuu sí nyε a ñen'a dá u na mà ye? ³² Ñka wuu mú sí n-jà n-jwo na sùpya u à u tun mà de!» Pi mpyi a fyá sùpyire na, jaha na ye tire sùpyire puni mpyi na sòññi na Yuhana na mpyi a sù Kile tùnntunño. ³³ Pi à piye taanna a kwò ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinñi u mpyi a u tun ke, wuu nyε a cè mε.» Ka Yesu si pi pyi: «Nyε

[‡] 11:13 ñke fizhiye cige ku nyε ná weñyahayi i yasεre baa ke, kuru na nyε Yahutuubii jùñufeebii fiige, mpiimu pi à fyinme tò wwomò na ke. [§] 11:16 Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyérenñi fare Kilejaarebage wuñi na. Lire pyiñkanni na, wyérenñwoge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kilejaarebage e ke, pi mpyi maha já a kuru sàra, maa núr'a já a ntége pyi. Yatòre ti maha yaa ti já a pyi sáraga ke, pérempyiibii mpyi maha tire péreli pir'á. Pi mpyi maha ti lwòore dùrugo. * 11:17 Ezayi 56.7 † 11:17 Zheremi 7.11

l'aha mpyi amuni, nge u à kuni kan mii á, mii u a jcyii karigii pyi ke, mii mú sù uru cyêe yii na mε.»

12

*Ερεzen kɔɔge faafeebii bàtaage
(Macwo 21.33-46; Luka 20.9-18)*

¹ Lire kàntugo Yesu à bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nàñi wà u ná ερεzen cikɔɔgo yaa, maa ku kwûulo, ερεzen lwøhe maha wwû wyige nkemu i ke, maa kuru tùgo, maa nkubaga yaa cikɔɔge kàanmucyafoonji mεε na. Lire kàntugo maa faafee lwó a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasεere táali, maa nta a kàre kùlutɔɔn'l'e. ² Nye ερεzenñi yasεere tèekwɔɔnn'á pa nɔ ke, ka u u báarapyiñi wà tun cikɔɔge faafeebil'á u sà uru nàzhan ερεzenñi shwɔ u a ma. ³ ñka uru tùntunñ'á nɔ pi na ke, ka pi i u cù maa u bwòn, maa u cyenɔyayi wuñi kòr'a tùugo. ⁴ Ka cikɔɔge foo si núr'a báarapyi shɔnwu tun, ka pi i uru bwòn nùñke e, maa u cyahala sèl'e. ⁵ Ka u u shin tanrewu tun, ka pi i uru cù a bò. Puru jwɔhɔ na, u à shinnyahara tun, ka pi i pii bwòn maa pii bò. ⁶ U tùntunmpil'e, shin ninkin kanna u mpyi tunmbaa, u jyasege ku mpyi kure, u kyaa mpyi a táan u á sèl'e. Ka u u nkànha a uru tun pi á, maa jwo “Pi sí n-sílege mii jyañi na.” ⁷ ñka jyafoon'á nɔ wani ke, ka pi i yi jwo piy'á na: “Cikɔɔge foo koolyiñi u nyε nge. Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-pyi wuu wogo.”

⁸ Ka pi i u cù maa u bò, maa u wà cikɔɔge kàntugo yyére.

⁹ Nye naha cikɔɔge foo sí n-pyi ye? Nàkaana baa, u sí n-pa mpìi faafeebii bò si u cikɔɔge le piiberε cye e.

¹⁰ Nje y'à séme Kile Jwumpe Semεñi i ke, taha yii nyε a yire kâla mε? Y'à séme “Bafaanribil'à cyé kafaage nkemu na ke, kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na.

¹¹ Kafoonji Kile u à lire pyi,

l'à pyi kakyanhala wuu nyii na*.”»

¹² Nye Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Yahutuubii nùñufeebii si wá na u caa si u cù, naha na ye pi mpyi a cè na u à nke bàtaage jwo a wà pire na. ñka supyinyahara na mpyi wani kuru cyage e, ka pi i fyá tire na, maa Yesu yaha u a kàre.

*Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre nkannji kyaa na
(Macwo 22.15-22; Luka 20.19-26)*

¹³ Lire kàntugo Yahutuubii nùñufeebil'à Farizheebii pii ná Erɔdi tonjkuni shiinbii pii yaha a kàre Yesu yyére, bà pi si mpyi si u ta jcw u jwɔmεeni kurugo mε†. ¹⁴ Ka pire si sà Yesu pyi: «Wuu cyelentuñi, wuu à li cè na mu nyε na fyáge sèenji tajwuge e mε, mu nyε na fyáge sùpya na mε, mu nyε a sùpya pwóɔñɔ sùpya na mε, mu na sùpyire kâlali ná sèenji i Kile kuni jaaranjanni na. Lire na, wuu la nyε sí mu yíbe, wuu à yaa wuu a múnalwɔɔre kaan ðromu saanbwøhe Sezari á la? ¹⁵ Naha mu na sòññi ye?» ñka Yesu mpyi a cè na pi à fyìnme tò wwomɔ na, maa pi pyi: «Naha na yii na mii pere si jcw ye? Yii wyérebile kan na á, si li wíi.» ¹⁶ Ka pi i mpa ná l'e, ka u u pi yíbe: «Jofoo nàñja ná u mεge ku nyε nge wyérenji na ye?» Ka pi i jwo: «Saanbwøhe Sezari.» ¹⁷ Ka u u pi pyi: «Yii a Sezari wuñi kaan Sezari á, yii raa Kile wuñi kaan Kile á.» Ka puru jwumpe si pi puni pâa.

*Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubii jèñi kyaa na
(Macwo 22.23-33; Luka 20.27-40)*

¹⁸ Nye Sadusiibii pi maha jwo na kwuñene nyε nùmpañja mε, pire pil'à file Yesu na maa u yíbe: ¹⁹ «Wuu cyelentuñi, Kile tùntunñiMusa à mpe jwumpe séme wuu Saliyañi i na “Nò ká ceewe lèñe, maa nkwi, mà u ta u nyε a pyà ta ceenji na mε, u cɔɔñ'á yaa

* ^{12:11} Zaburu 118.22,23 † ^{12:13} Erɔdi shiinbii ná Farizheebii mpyi na bêni mε. ðromu shiinbii fànhe mpyi a táan Erɔdi shiinbil'á, ka pi i wá na sòññi na múnalwɔɔre ngwùñ'á yaa. Farizheebii mpyi na sòññi Kafoonji Kile u nyε pire nùñɔ na: lire e, mà múnalwɔɔre kan ðromu saanbwøhe Sezari á, lir'à li cyêe na mu à jεε u fànhe na maa jcyé Kafoonji Kile na.

u ceenji lèñe zànbangara na, u u pyii si u na, u yyahafoonji niñkwunji mege na‡.” 20 Nye sìñe baashuunni na mpyi wani, pi puni niñjyeri mpyi a ceewe lèñe maa ñkwû, u nyε a pyà ta u na mε. 21 Ka sìñeñji shonwuñji si ceenji lwó maa ñkwû, u nyε a pyà ta u na mε. Ka tanrewunji wuuni si mpyi amuni. 22 Ka pire nàmbaabii baashuunniñji puni si ceenji lèñe mà taha taha piye na, ñka pi wà nyε a pyà ta u na mε. Pire puni kàntugo, ka ceenji mú si mpa ñkwû. 23 Nye ná pire nàmbaa baashuunniñji puni s'á uru ceenji lèñ'a círi, kwùubii jèñji ká bú nta sèe, pi aha bú jè canñke ñkemu i ke, pi ñgir'á, ceenji sí n-kan ye?”

24 Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo sùpyire jèñji kyaa na, lir'á ta yii nyε a Kile Jwumpe Semεñji yyaha cè, si nta njyére Kile sífente na mε. 25 Yii li cè, Kile yyére, sùpyire ká jè a fworo kwùñji i, nò sì ceewe lèñe mε, ceewe mú sì n-kan nò á mε. Ti sí n-pyi Kile mèlεkεebii fiige.

26 Nje Kile túnntunñji Musa à séme kwunñeni kyaa na ke, yii nyε a yire kála mà? Kuru cyage e, l'á séme na Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan na “Mii u nyε Ibirayima, ná Ishaka, ná Yakuba u Kileñi§.”

27 Nyε puru jwump'á li cyêe na pire mpíi nyii wuu pi nyε wani Kile yyére. Sùpyire nyii woore ti maha Kile père, kwùubii kyaa bà mε. Yii na sônñji na sùpyire si jè n-fworo kwùñji i mε, kuru cyage e yii à sàa wurugo.»

*Kile Saliyanji kabilini l'á fànha tò cyi sanñkii na ke
(Macwo 22.34-40; Luka 10.25-28)*

28 Kile Saliyanji cyelentuñji wà à Yesu ná nte sùpyire jwumpe lógo, maa li nya na Yesu à pi ñwə shwə a ñwə ke, ka u u file Yesu na, maa u yíbe: «Saliyanji kabilini ndi l'á fànha tò cyi sanñkii na ye?» 29 Ka Yesu si u pyi: «Kile Saliyanji kabilini niñcyiini li nyε “Izirayeli shiinbii, yii lógo, wuu Kafoonji Kile kanni u nyε Kafoonji. 30 Ma Kafoonji Kile kyaa táan may'á, ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma sònñore puni ná ma fànhe puni i*.” 31 Shonwuunni li nyε “Ma supyijεeñji kyaa táan may'á bà mu kyal'á à táan may'á mε.” Kile Saliyanji kapyaañji puni i, là nyε a pèl'a cyire shuunniñji kwò mε†.»

32 Ka uru Kile Saliyanji cyelentuñji si Yesu pyi: «Wuu cyelentuñji, mu à sèe jwo, Kile nyε niñkin, wà saha nyε a bàra u na mε. 33 Bà mu à jwo, ma Kafoonji Kile kyaa táan may'á, ná ma zòmbilini puni ná ma yákiñji puni ná ma fànhe puni i, maa ma supyijεeñji kyaa taan may'á bà mu kyal'á à táan may'á mε, lir'á pwóro sárayi nizogoyi ná sárayi kuuyi sanñyi na.»

34 Yesu à li nya na Kile Saliyanji cyelentuñ'á uru ñwə shwə ná yákiñfente e ke, ka u u pyi: «Mu laage nyε a təon Kile Saanre na mε.» Lire kàntugo wà saha nyε a ñen'a Yesu yíbe mε.

*Kile Niñcwənrəñji nyε Dawuda Tuluge Shin kanni mε
(Macwo 22.41-46; Luka 20.41-44)*

35 Mà Yesu yaha u u sùpyire kálali Kileñaarebage e, u à pi yíbe: «Kile Saliyanji cyelentiibii maha jwo na Kile Niñcwənrəñji na nyε Dawuda Tuluge Shin. Naha yii na sônñji pur'e be? 36 Jwumpe Dawuda à jwo mà Kile Munaani yaha l'á u yyaha cù ke, yii sònñə puru na. U à jwo:

“Kafoonji Kile à jwo mii Kafoonji á,
‘Ta ma a pa ntèen na kàniñe cyεge na,
fo mii aha mu zàmpεenbii le
mu tooyi ñwəh'i‡.’”

37 Ná Dawuda na Kile Niñcwənrəñji yiri “Kafoonji” lir'á li cyêe na Dawuda Tuluge Shin kanni bà mε, u Kafoo mú wi, sèe bàl'á?»

Shinnyahare ti mpyi wani na núru Yesu ñwə na ke, puru jwumpe mpyi a táan t'á sèl'e.

*Yesu à Kile Saliyanji cyelentiibii cêεεε
(Macwo 23.1-36; Luka 20.45-47)*

‡ 12:19 Duterεnəmu 25.5-6 § 12:26 Ekizodi 3.6 * 12:30 Duterεnəmu 6.4, 5 † 12:31 Levitiki 19:18
‡ 12:36 Zaburu 110.1

³⁸ Mà Yesu yaha u u sùpyire kâlali, u à yi jwo t'á: «Yii a yiye kàanmucaa Kile Saliyaŋi cyelentiibii na, pi maha vâanntinmbwoyi leni na jaare. Sùpyire tabinni yi i, pi la maha mpyi pi raa pire père s'a pire shéere. ³⁹ Pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, lire nyε me wà ha pi yere kataan njyi na, bwompe tatεenyi pi maha jcaa. ⁴⁰ Mà bâra lire na, pi maha leŋkwucyeebii cyeyaayi puni shuu pi na ná pi jwotanyi i. Pi maha Kile jaare na mōni sùpyire nyinyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa pi ta ke, lire sí n-waha sèl'e.»

*Bùnyeyi leŋkwucwoŋ'á pyi ke
(Luka 21.1-4)*

⁴¹ Kilejaarebage e, Yesu mpyi a tēnn'a yyaha kan bùnyeyi yalenk'á, maa shinnyahara wyéreyi leŋkanni wíi. Nàfuufēebii nijyahara mpyi na wyéreyi nijyahawa leni. ⁴² Leŋkwucwoŋi kanhamafoŋi wà mú mpyi a pa bùnyε pyi, ná daashipyara shuunni i. ⁴³ Ka Yesu si u cyelempyiibii yyere, maa yi jwo pi á: «Sēeyi na mii sí yi jwo yii á, nge leŋkwucwo fōŋōfoŋ'á bùnyeyi ngemu pyi ke, ur'á fānha tò pi sanmpii puni wuŋi na. ⁴⁴ Naha na ye pi sanmpii pun'á wwū pi cyeyaayi nijyahayi i, mà kan Kile á. Ŋka nge leŋkwucwoŋi kanhamafoŋi wi ke, u jūŋō wyéreyi puni u à kan Kile á, canŋke yalyire lwōre mú bá nyε u á mε.»

13

*Yesu à jwo na Kilejaarebage sí n-jya
(Macwo 24.1-14; Luka 21.5-19)*

¹ Yesu ná u cyelempyiibil'á fwooro Kilejaarebage e ke, ka pi wà ninŋin si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, mu u nke Kilejaarebage jwōŋkanni wíi! Kafaabwoyi y'á tēg'a ku faanra, ku faanraŋkanni s'á jwō sèl'e!» ² Ka u u pi pyi: «Ŋke basinaŋke yii nyε na jan'amε ke, canŋa na ma, ku puni sí n-sii n-pwōn n-cyán, si ku ŋkunuyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

³ Nyε ka Yesu sí n-kār'a sà ntēen Olivye cire ŋaŋke juŋ'i, maa yyaha kan Kilejaarebage á. Ka u cyelempyiibii pìi sicyeere: Pyeri ná Yakuba ná Yuhana ná Andire si file u na. Mà pi kanni yaha ná Yesu i, ka pi i u yíbe: ⁴ «Wuu cyelentuŋi, jaha tère e cyire karigii sí n-pyi ye? Cyi tēepyiini ká nō, jaha ku sí li cyēe wuu na ye?»

⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo mε. ⁶ Yii li cè na shinnyahara sí mii mege le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Ninŋcwōnŋi kyaa l'á jwo ke, na pire pi nyε ure. Pi sí raa shinnyahara jwō fáanŋi s'a wuruge. ⁷ Yii aha mpa a kàshiyi shenre nūru yiye táan, maa yi shenre nūru laatōny i, lire kà yii funŋō pen mε. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa nyε mε, nka lire bà li nyε dijnyeyi tēekwooni mε. ⁸ Supyishiŋi wà sí n-pa n-yīri n-sà n-cwo wà na, kini là sí n-pa n-yīri n-sà n-cwo là na. Ninŋke jcyēennēy nà katibwōhe sí n-pyi cyeye nijyahay'e. Cyire jcyii na nyε kanhare tasiige, bà laani maha yīri maa nta a yaa ná li ziŋi i mε.

⁹ Nyε mii sí yii funŋō cwo li na si njaha na sùpyire sí raa yii yiri yukyaabii yyéere, pi sí raa yii bwūun mú Kile Jwumpe kàlambayi i. Pi sí raa yii yiri fānhafēebii ná saanbii yyéere. Cyire puni sí n-pyi yii na mà li jūŋke pyi na yii na nyε mii cyelempyii. Cyire karigii jūŋō taan, yii sí mii kyaa jwo pi á. ¹⁰ Jwumpe Nintanmpe à yaa pu fyānha a jwo supyishiŋi pun'á. ¹¹ Nyε sùpyire ká mpa a yii cwōre na nkeēge yukyaabii yyéere, lire tēni i jwumpe yii sí n-jwo wani ke, yii àha puru kani tēge yiye funŋō pen mε. Yii aha nō wani yukyaabii cyage e, Kile sí n-pa jwumpe mpemu kan yii á lire tēni i ke, yii puru jwo, jaha na ye yii sí raa yu ná yii funŋō sōnŋōre e mε, Kile Munaani fānhe sí n-pyi yii e. ¹² Pii sí n-pa raa pi cīnmpyiibii kaan pi a bùu, tiibii pìi sí n-pa raa pi pyiibii kaan pi a bùu, pyiibii pìi mú sí n-pa raa yīri pi sifeebii kurugo s'a pi kaan pi a bùu. ¹³ Yii kyaa sí n-pen sùpyire pun'á mii mege kurugo. Ŋka ngemu ká jà a uye waha maa ntēen Kile kuni i fo mà sà nō tēgeni na ke, urufōo sí n-shwō.

¹⁴ Yapege k'á sàa pen Kile á ke, yii aha kuru nya k'á jyé a tēen Kilejaarebage funŋke e na ku jwōre Kile yyaha taan tēni ndemu i ke, ngemu ká mpe jwumpe lōgo ke, urufōo u yyaha le u u pu jwōhe cya a cè! Lire tēni ká nō, mà sùpyire ntemu ta Zhude kùluni i ke,

pi a fi, pi a wá njanji kàmpañke na. ¹⁵ L'aha ngemu ta u bage kàtanjke njan' i ke, urufoo kà nùru ntîge si yaaga lwó bage e me, u u ntíl'a tîge u a fi. ¹⁶ L'aha ngemu ta kerege e ke, urufoo kà nùru raa ma pyenge si mpa u vànntinmbwøhe lwó me. ¹⁷ Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifée ná pyineebii na sèl'e. ¹⁸ Yii a Kile jáare, bà li tènì si mpyi l'aha mbê ná wyeere tènì i me. ¹⁹ Cyire canmpyaagii sí n-waha sèl'e. Mà lwó dijnye tasiige e, mà pa bwòn nijjaa na, uru ngahañi fiige saha mpyi a nya me, fo mà sà dijnye kwò, uru ngahañi fiige saha mú sè n-pyi me. ²⁰ Kàmpyi Kafoonji Kile mpyi a uru ngahañi tènì bere me, sùpya mpyi na sè n-shwø me. ñka u à uru ngahañi tènì bere u nijcwønribii kurugo, bà pire si mpyi si shwø me.

²¹ Nye shin ká jwo yii á na Kile Nijcwønronji na wá naha, lire nye me u wá menji i, yii àha ndá urufoo na me. ²² Naha kurugo ye kafinivinibii pii sí n-yîri na pire pi nye Kile Nijcwønronji, pii sí raa ñko na pire na nye Kile túnntunmii. Pi sí raa kacyeenkii cyêre, s'a kakyanhala karigii pyi, bà pi si mpyi s'a Kile nijcwønribii wuruge, kampyi pi sí n-jà me. ²³ Yii a yiye kàanmucaa cyire karigii puni na, mii à cyi puni jwo yii á mà jwo cyi tènì li no ke.

*Supyañi Jyañi Yesu sí nùru n-yîri nìnyinji na si mpa
(Macwo 24.29-31; Luka 21.25-28)*

²⁴ Nye yyefuge kàntugo,
“Canja nyiini sí n-pyi numpire,
yiñke saha mú sè raa bènme yige me.

²⁵ Wørigii sí raa jcwu,
yire kakyanhala yaayi yi nye nìnyinji na ke, yire sí n-cúnño n-cúnño n-yîri yi tateenyi i*.”

²⁶ Nye lire tènì i, pi sí Supyañi Jyañi nya nahanyi i, u à yîri nìnyinji na ná fànbwøhe ná sinampe e. ²⁷ Lire kàntugo u sí u mèlekεebii tun dijnyeri kàmpañyi sicyeereñi puni na, pi i Kile nijcwønribii wà piye na, mà lwó dijnyeri jùñke kà na mà sà nò ku sanjke na.

*Yii a kacyeenkii kàanmucaa
(Macwo 24.32-35; Luka 21.29-33)*

²⁸ Yii fizhiye cige kàanmucya a wíi ke! K'aha ñkénye nivonyo yige, maa fùn tènì ndemu i ke, yii maha jçè na nùngwøh'à byanhara. ²⁹ Lire pyiñkanni na, yii aha mpa cyire karigii nya cyi i mpyi, yii i li cè na tèn'à byanhara, li bá à nò. ³⁰ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, mpii pi a dá mii na ke, pire sí cyire karigii nya tapyige e†. ³¹ Nìnyinji ná jùñke sí n-pa n-tòro, ñka mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.

*Kile kanni u à Supyañi Jyañi Yesu tènuruni cè
(Macwo 24.36-44)*

³² Nde li nye Supyañi Jyañi nùrunji ke, shin niñkin nye a sii ngemu u à u tènuruni ná u cannuruge cè me. Ali Kile mèlekεebii ná Jyafoonji nye a kuru canjke cè me. Tufoonji Kile kanni u à ku cè. ³³ Yii a yiye kàanmucaa, yii i ñkwôro nyii na, naha na ye yii nye a u tèepani cè me. ³⁴ Li sí n-pyi mu à jwo nàñi wà kùshe wu u à u pyenge karigii puni taa báarapyiibii na, maa yi jwo a waha pyenge jwøge teenfoon'á, na u a ku kàanmucaa sèl'e, maa ñkàre. ³⁵⁻³⁶ Lire pyiñkanni na, yii bégele tèrigii puni i, yii i ñkwôro nyii na, bà pyengefoo si mpyi u aha mpa, u àha mpa yii ta yii i ñwúuni me. Naha kurugo ye yàkorjo u sí n-pa yo, jùñjñe na yo, ñkùunji meeni na yo, jyège na yo, yii nye a cè me. ³⁷ Mpe mii sí n-jwo yii á ke, puru mii sí n-jwo pi sanmpii pun'á “Yii kwôro nyii na.”»

14

*Pi à vùnño pwø Yesu na, si u bò
(Macwo 26.1-5; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)*

* 13:25 Ezayi 13.10; 34.4 † 13:30 Pii maha jwo: «nde tènì shiinbii sí cyire karigii nya tapyige e.»

¹ Cyi sanŋkii mpyi a kwôro canmpyaa shuunni, bilereŋkwoŋi kataanni ná bwúuruŋi ninjirigembaaŋi kataanni sí nɔ. Kile sáragawwuubii ñùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii mpyi na Yesu caa ñcû ná cwòore e, si u bò. ² Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li ñye a yaa li pyi kataanni tooy'e me, lire baare e sùpyire sí n-cânra.»

Ceeŋi wà à sìnme ñùguntanga wumɔ wu Yesu ñùŋke na
(Macwo 26.6-13)

³ Yesu ná u cyelempyiibii na mpyi Betani kànhe e, tògofoonji* Simɔ bage e. Mà pi yaha talyige e, ceeŋi wà à file u na ná lonŋaracwol'e†, li mpyi a ñi sìnme ñùguntanga wumpe lonŋara wumpe pà na‡. Maa cwooni ñwɔge kebe, maa sìnme ñùguntanga wumpe wu Yesu ñùŋke na. ⁴ Ñye sùpyire ti mpyi ná Yesu i ke, ka tire tà si wá na ñkunni tiye shwòhòl'e na: «Ñge ñkèegeŋi ñùŋke ku ñye ñkire ye? ⁵ Mpe sìnme n'a mpyi a péré, pu mpyi na sí wyéreyahaga ta, si ntaha fòŋofeebii tège. Pu lwòore mpyi na sí n-jà shin ninŋin yyee ninŋin báara sàra kwò.» Ka pi i wá na ceeŋi fare. ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii láha ceeŋi na! Naha na yii ñye na u cège ye? Kacenne u à pyi mii na. ⁷ Fòŋofeebii ñye naha ná yii e tèrigii puni i, tènì ndemu ká yii táan ke, yii sí n-jà pi tège, ñka mii wi ke, mii sí n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà de! ⁸ Ceeŋ'á u nimpyiini pyi. U à mii cyeere bégel'a yaha na fanŋke sigili§. ⁹ Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Jwumpe Nintanmpe ká nɔ cyaga maha cyag'e ke, nde ñge ceeŋ'á pyi ninjaa ke, lire sí n-jwo wani bà li si mpyi si ñkwôro sùpyire funŋ'i me.»

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Macwo 26.14-16; Luka 22.3-6)

¹⁰ Zhudasi Isikariyoti na mpyi cyelempyiibii ke ná shuunniŋi i, ka uru si shà Kile sáragawwuubii ñùŋufeebii yyére, maa yi jwo pi á na uru sí Yesu le pi cye e. ¹¹ Ka puru jwumpe si pi funŋyi táan sèl'e, ka pi i wyére ñwɔ jya u á. Mà lwó lire tènì na, ka Zhudasi si wá na pyinŋanna caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni ñjyìŋi karigii ñcwòonròŋi kani
(Macwo 26.17-25; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

¹² Ñye bwúuruŋi ninjirigembaaŋi kataanni canŋcyiige, Yahutuubii mpyi maha ntêre na mpàbili pyi sáraga pi bilereŋkwoŋi kurugo. Kuru canŋk'á nɔ ke, ka Yesu cyelempyiibii si u yíbe: «Taa mu la ñye wuu u sà bilereŋkwoŋi kataanni ñjyìŋi shwòhò ke?» ¹³ Ka Yesu si pi pìi shuunni tun, maa yi jwo pi á: «Yii a sè kànhe e, yii sí n-bê ná nàŋi w'e, u à lwòhò kucwoo tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jye pyenge ñkemu i ke. ¹⁴ Yii aha sà nɔ wani, yii i yi jwo pyengefoon'á, na yii cyelentuŋ'á jwo yii sà u yíbe, na bage ñkire e uru ná u cyelempyiibii sí kataanni ñjyìŋi lyí ye. ¹⁵ Yii aha kuru yibige pyi, uru nàŋi sí batòonge ñnyibabilini là cyêe yii na, l'á bégel'a ñwɔ sèl'e. Lire babilini i, yii sí kataanni ñjyìŋi karigii cwòonrò.» ¹⁶ Ka cyelempyiibii si ñkàre, pi à sà nɔ kànhe e ke, ka pi i sà yi ta Yesu jwuŋkanni na. Ka pi i kataanni ñjyìŋi karigii cwòonrò wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyaŋi wà sí uru le cye e

¹⁷ Ñye yàkoŋk'á pa nɔ ke, ka Yesu si mpa ntèen na lyí ná u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi i. ¹⁸ Mà pi yaha ñjyìŋi na siŋcyan, Yesu à pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii mpii pi naha na lyí ná mii i ke, yii wà ninŋin naha na sí n-pa mii le cye e.» ¹⁹ Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili: «Mii wi la? Mii wi la?» ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii shiin ke ná shuunniŋi wà wi, ñge cyege ku naha na mii woge e ñjyìŋi yaage e ke. ²¹ Supyaŋi Jyaŋi ñkwùmbaa ñye me, bà l'á sème u kyaa na Kile Jwumpe Semèŋi i me. Ñka ñgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'á kèege! Urufoo zimbaaŋi mpyi na sí n-pwóro u ziŋi na.»

* 14:3 Pii na sòŋŋi na tènì i Yesu à kàre ñge nàŋi yyére ke, u mpyi a cùuŋ'a kwò. † 14:3 Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mege ñye: «alibatiri». ‡ 14:3 Puru sìnme mpyi a ta cige ñgemu i ke, kuru mege na ñye «naridi». § 14:8 Yahutuubil'á, sùpya ká ñkwú, pi mpyi maha ñùguntanga wyere ná sìnme ñùguntanga wumɔ tég'a urufoo tiri. Lire kyaa na, Yesu ñye ñke cyage e.

Wwojɛɛge njyɛŋi

(Macwo 26.26-30; Luka 22.15-20; 1 Kɔrenti Shiinbii 11.23-25)

²² Mǎ pi yaha pi i lyî, Yesu à bwúuruŋi lwó, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwònd kwònd mà kan u cyelempyiibil'á, maa jwo: «Yii nge shwò a lyî, mii cyeere ti.» ²³ Lire kàntugo maa fùncwokwuuni lwó, ɛɛɛɛn sinme mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa pu kan pi á, ka pi puni si pu bya. ²⁴ Ka u u pi pyi: «Puru pu nyɛ mii sìshange, tunmbyaare nivònnɛ Kile à le ke, tire sìshange ki, nke k'à wu si ntaha shinnyahara ná Kile shwòhòŋi yaa ke. ²⁵ Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mii saha sì ɛɛɛɛn sinme bya me, fo canŋke mii sí nùru pu bya Kile Saanre e ke.»

²⁶ Nyɛ ka pi i Kile pèente myahigii cêe maa nta a fworo bage e, maa n̄kàre Olivye cire n̄ŋke n̄ŋ'i.

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nyɛ a uru cè me

(Macwo 26.31-35; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

²⁷ Pi à nò wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Yii puni sí n-fê si mii kanni yaha, naha na ye y'à sème Kile Jwumpe Semɛŋi i “Mii sí mpànahaŋi bò, mpàkuruŋke puni sí n-caala*.”»

²⁸ Ka Yesu si nùr'a pi pyi: «Ŋka mii aha n̄è a fworo kwòŋi i tènì ndemu i ke, mii sí n-sà yii sige Galile kùluni i.» ²⁹ Ka Pyeri si u pyi: «Pi sanmpii puni mée ká fê, maa mu yaha, mii kyaa bà me.» ³⁰ Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo mu á, n̄ŋjaa numpilage yabiliŋi i, n̄kùpoos̄ŋi m̄eɛni shònwuuni sí mu ta mu à jwo a nò tooyo taanre na na mu nyɛ a mii cè me.» ³¹ Ka Pyeri si nùr'a u n̄wòm̄eɛni taha maa yi jwo a waha: «Pi mée ká mpyi na sí mii bò ná mu i, mii sì n-sii n-jwo na mii nyɛ a mu cè me.» Ka cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi jwo.

Yesu à Kile n̄áare Zhetisemani cikòoge e

(Macwo 26.36-46; Luka 22.39-46)

³² Nyɛ ka pi i nò cyage k'e, kuru m̄ege nyɛ Zhetisemani. Ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii tèn naha mà jwo mii u sà Kile n̄áare m̄eyyere ke.»

³³ Ka u n̄ŋkareŋi si n̄kàre ná Pyeri ná Yakuba ná Yuhana i. Ka yyetanhare ná funmp̄eɛnre si sii u á. ³⁴ Ka u u pi pyi: «Mii funŋke naha a p̄en fo na n̄ko si mii bò. Yii tèn naha yii i n̄kwòro nyii na.»

³⁵ Ka u u n̄kàre yyaha yyére, maa uye wà n̄ŋke na, maa Kile n̄áare, bà lire tènì kyaage si mpyi si n̄jà ntòro u taan me. ³⁶ U mpyi na n̄ko: «Mii Tu Baba, li fànhe nyɛ mu i mà jà a karigii puni pyi. Na shwò n̄ke kyaage lwòhe na. Ŋka ma hà na nyii wuuni pyi me, ma nyii wuuni pyi.»

³⁷ Lire kàntugo ka Yesu si nùr'a pa u cyelempyiibii yyére, mà sà pi ta pi i n̄wúuni. Ka u u Pyeri n̄è, maa u pyi: «Simò, mu na n̄wúuni b̄e? Mu nyɛ a jà a nde tènì n̄ŋkinŋi pyi nyii na ná mii i mà? ³⁸ Yii tèn nyii na, yii raa Kile n̄áare, bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniŋi na, u àha n̄kwò yii sòn n̄gà kapii na me. Nàkaana baa, sùpyaŋi zòmbilin'à bégel'a yaha kac̄enŋkii m̄eɛ na, n̄ka u fàn'h'à cyéɛɛ.»

³⁹ Lire kàntugo ka Yesu si nùr'a file yyaha yyére, maa wá na Kile n̄áare ná puru jwunumpe e. ⁴⁰ Ka u u nùr'a pa u cyelempyiibii yyére mà pa pi ta pi à n̄jóò, pi mpyi na sì n-jà nyiiigii múgo n-yaha me. Nje pi sí n-jwo Yesu á ke, pi saha nyɛ a cè me.

⁴¹ Ka Yesu si nùr'a kàre yyaha na, maa nùr'a pa nò u cyelempyiibii na tontanrawoge e, maa pi pyi: «Yii saha na n̄wúuni la? N̄jomp'à ta, tèn'à nò. Num̄e, Supyaŋi Jyaŋi sí n-le kapimpyiibii cye e. ⁴² Yii ȳri, wuu raa sì, naha na ye n̄ge u sí mii le cye e ke, uru na naha naha.»

Yesu n̄cùŋi kani

(Macwo 26.47-56; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12)

⁴³ Nyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nò wani, uru na nyɛ cyelempyiibii ke ná shuunniŋi wà. U mpyi a pa ná shinnyahar'e, kàshikwònn̄wòoyi ná kàbiiyi mpyi pire cye e. Kile sàragawwuubii n̄ŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii

* 14:27 Zakari 13.7

kacwɔnrɪbii pi mpyi a pire tun. ⁴⁴ Zhudasi u mpyi na sí u le pi cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil'á: «Yii aha mii nya mii à sùpyañi ñgemu pûr'a cù maa u shéere ke, urufoo wi. Yii i u cù, yii a sí, yii raa u kàanmucaa sèl'e.» ⁴⁵ Pi à nɔ ke, ka Zhudasi si ntíl'a file Yesu na, maa jwo: «Wuu cyelentuñi» maa u pûr'a cù.

⁴⁶ Nyɛ ka sùpyire si cye taha Yesu na, maa u cù. ⁴⁷ Ka Yesu cyelempyañi wà niñkin si u kàshikwɔñwɔge wwû mà taha a Kile sáragawwuubii ñuñufembwɔhe báarapyiñi niñgeñke kà kwɔn a cyán. ⁴⁸ Ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwɔñwɔyi ná kàbiyi i mpa ñcù, mu à jwo kakuumpyi u nyɛ mii. ⁴⁹ Mii mpyi ná yii e canña maha canña. Mii mpyi maha sùpyire kálali Kileñaarebage e, yii sí nyɛ a mii cù mɛ. Ñka nde mpyiñi sí Kile tùnntunmpii jwumpe fûñw.»

⁵⁰ Ka u cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha. ⁵¹ Nànjiñi wà u mpyi a taha u fye e, vâannto kanna u mpyi a taha a uye míginɛ. Ka pi i u cù vâanntoñi na. ⁵² Ka u u láha u na, maa wá na fi u cípyire wuñi.

Yesu na nyɛ yukyaabii cye e

(Macwo 26.57-68; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24)

⁵³ Mpii pi à Yesu cù ke, ka pire si ñkàre ná u e Kile sáragawwuubii ñuñufembwɔhe yyére. Kile sáragawwuubii ñuñufeebii puni ná Yahutuubii kacwɔnrɪbii ná Kile Saliyañi cyelentiibii mpyi a piye bínni wani. ⁵⁴ Mà pi yaha pi i ñkèege ná Yesu i, Pyeri à tèn laage e, marii sí pi fye e fo sáragawwuubii ñuñufembwɔhe pyenge e. U à sà nɔ ke, maa jyè pyenge e, maa ntèn sañcwɔnsigibii taan na uye ware.

⁵⁵ Sáragawwuubii ñuñufeebii ná yukyaala kuruñke shiinbii puni mpyi na kañuñɔ caa si Yesu bò. Ñka pi nyɛ a yaaga ta mɛ. ⁵⁶ Shinnyahara mpyi na fini Yesu na, ñka pi jwumpe nyɛ a bê niñkin na mɛ. ⁵⁷ Píl'à pa yîri, maa fini na pir'à lógo na u à jwo: ⁵⁸ «Mii sí sùpyire Kileñaarebage nivanrage cyán, sí núru ku faanra canmpyaa taanre funñ'i sùpya baa.» ⁵⁹ Puru mpe ñuñɔ taan sahañki, pi jwumpe nyɛ a jà a pyi niñkin mɛ.

⁶⁰ Ka sáragawwuubii ñuñufembwɔhe si yîri sùpyire shwɔhɔl'e, maa Yesu yíbe: «Mpe jwumpe puni p'à jwo mà yyaha tíi ná mu i ke, ñaha mu à cè p'e ye?» ⁶¹ Ka Yesu si fyâha fyii, u nyɛ a yaaga jwo mɛ. Ka sáragawwuubii ñuñufembwɔhe si núr'a u yíbe: «Kile Niñcwɔnrɔñi u nyɛ mu la? Kilerji Niñcɛñji Jyañi u nyɛ mu la?» ⁶² Ka Yesu si u pyi: «Ɖɔn, mii wi! Yii sí Supyañi Jyañi nya u à tèn Siñi Punifoo Kile kàniñe cyege na, lire kàntugo yii mú sí u nimpañi nya ñahañyi i, mà yîri niñyiñi na.»

⁶³ Yesu à puru jwo ke, ka sáragawwuubii ñuñufembwɔhe lùyiri wuñi si u yabiliñi vâanntinñke cwɔn†, maa jwo: «Wuu saha nyɛ a tíge wà ñwɔjwumɔ kurugo mɛ. ⁶⁴ Yii à u Kile mekɛege jwumpe lógo. Ñaha yii nyɛ na sônñi ye?» Ka pi puni si ntèn li taan na u à kapii pyi, na u mú s'à yaa u bò. ⁶⁵ Ka pii si wá na ntilwɔhe wàa u na, maa u yyahe pwɔ, maa kañkuruyo cyán u e, maa u yíbe: «Mu nyɛ a jwo na mu na nyɛ Kile tùnntunñɔ mà? Ñge u à mu bwɔn ke, uru mege yyere wuu ál!» Ka pyenge sañcwɔnsigibii si kantawahii bwɔn bwɔn u e.

Pyeri à jwo na uru nyɛ a Yesu cè mɛ

(Macwo 26.69-75; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Lir'à Pyeri ta u mpyi ñwɔhɔntaan pyenge funñke e. Ka Kile sáragawwuubii ñuñufembwɔhe báarapyicwɔñi wà si mpa ⁶⁷ Pyeri ta u u na ware, maa u yal'a wíi maa u pyi: «Mu mú mpyi ná Nazareti Yesu e!» ⁶⁸ Ka Pyeri si yi kyáala maa jwo: «Ceewe, mpe mu na yu ke, mii nyɛ a puru cè mɛ.» Lire kàntugo ka Pyeri si fworo ntàani na mà sà yyére tajyñwɔge na, [ka ñkùpoñi si mɛɛ sú.] ⁶⁹ Lire kàntugo ka uru ceñji ninuñi si núr'a Pyeri nya kuru cyage e. Sùpyire ti mpyi wani ke, ka u u tire pyi: «Ñge nàñi nyɛ pi wà.» ⁷⁰ Ka Pyeri si núr'a yi kyáala. Nyɛ tèt'à pyi ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire si yi jwo Pyeri á: «Nàkaana baa, mu na nyɛ Yesu fyèñwɔhɔshinñi wà, ñaha na ye mu mú na nyɛ Galile kùluni shin.» ⁷¹ Nyɛ ka Pyeri si jwo: «Kampyi mii à ñge nàñi cè, Kile kà na yaha mɛ!» ⁷² Ka

† 14:63 Yahutuubil'á, sùpya ká jwumɔ jwo Kile na, mpemu nyɛ a yaa pu jwo u na mɛ, mpii pi à puru jwumpe lógo ke, pire maha yîri maa pi vâanñyi cwɔn.

ɲkùpoonji si ntíl'a mee sú tozhonwogo. Ka Pyeri funɲke si ɲcwo Yesu jwumpe nijjwumpe na na: «ɲkùpoonji meeni shonwuuni sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ɲye a mii cè me.» ɲye ka Pyeri si wá na mee súu.

15

Pilati à Yesu yíbe

(Macwo 27.1-2, 11-14; Luka 23.1-5; Yuhana 18.28-38)

¹ Kuru canɲke ɲyèsɔge na, ka Kile sáragawwuubii ɲùɲufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii ná Kile Saliyaɲi cyelentiibii ná yukyaala kurunɲke shiinbii sanmpii puni si piye bínni, maa wwà a jwo, maa Yesu cù a pwɔ maa ɲkàre ná u e fànhafoonji Pilati á*. ² Ka Pilati si u yíbe: «Yahutuubii Saanɲi u ɲye mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu aha jwo amuni yo.»

³ Ka Kile sáragawwuubii ɲùɲufeebii si tìgire nijyahara cyán Yesu na. ⁴ Ka Pilati si núr'a u yíbe: «Tìgire pi à cyán mu na ke, mu ɲye a pà cè a jwo tire e mà?» ⁵ Yesu saha ɲye a jwo me. Ka lire si Pilati kàkyaanhala sèl'e.

Yesu kataanmp' à cwɔnɲ'a yaha u mbòɲi na

(Macwo 27.15-26; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16)

⁶ Yee maha yee Yahutuubii bilereɲkwonji kataanni n'a mpyi a nɔ, Pilati mpyi maha kàsujyi niɲkin yaha, ɲge sùpyire mpyi maha ɲáare u á ke. ⁷ Nànɲi wà, ná u mege na mpyi Barabasi, uru mpyi a le kàsujyi i, ɲaha na ye u ná u wwonɲebii mpyi a cânra Ɖɔmu shiinbil'á, fo mà booro pyi. ⁸ Ka sùpyire si file Pilati na, maa u ɲáare na nde u maha mpyi pir'á yee maha yee ke, na u lire pyi. ⁹ Ka Pilati si pi yíbe: «Li sí n-bê yii á, mii u Yahutuubii Saanɲi yige kàsujyi i la?» ¹⁰ U mpyi a cè na yijcyege na Kile sáragawwuubii ɲùɲufeebil' à Yesu le cye e. ¹¹ ɲka Kile sáragawwuubii ɲùɲufeebil' à sùpyire sòn na ti Pilati ɲáare u Barabasi yige kàsujyi i, u u Yesu yaha wani.

¹² Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «ɲge yii na mpyi Yahutuubii Saanɲi ke, ɲaha yii ɲye na sònɲi mii i mpyi uru na ye?» ¹³ Ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na!» ¹⁴ Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Kapiini ndire u à pyi mà sà nɔ u bò ye?» ɲka pi saha na kwuugii wàa fànha na, marii ɲko: «U kwòro cige na!» ¹⁵ Pilati la mpyi si sùpyire ɲyii wuuni pyi, maa Barabasi yige kàsujyi i, maa pi pyi pi à Yesu bwòn ná kàsorigil'e, maa u kan pi sà ɲkwòro kworokworocige na.

Sòrolashiibil' à Yesu fwóhɔrɔ

(Macwo 27.27-31; Yuhana 19.2-3)

¹⁶ Ka sòrolashiibii si ɲkàre ná Yesu i pi tateenge e, maa sòrolashiibii sanmpii yyer'a pa, ¹⁷ maa vāanntinmbwòhɔ nijnyega† le u na, maa ɲguro cín mà pyi saanra ɲùntonɔ mà tò u na. ¹⁸ Lire kàntugo ka pi i wá na u fwóhɔre, marii ɲko: «Yahutuubii Saanɲi, wuu à mu shéere!» ¹⁹ Marii u bwùun ɲunɲke e ná kàbiini i, marii ntilwòhe wàa u na, marii niɲkure sínni u taan, maa piye pyi mu à jwo pi na u père. ²⁰ Pi à u fwóhɔr'a kwò ke, maa vāanntinmbwòhe nijnyege wwù u na, maa u yabilinji vāanɲyi le u na, maa ɲkàre ná u e si sà ɲkwòro kworokworocige na.

Pi à Yesu kwòro cige na

(Macwo 27.32-44; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)

²¹ ɲye mà sòrolashiibii yaha pi i ɲkèege ná Yesu i tabonɲke e, pi à círi ná nàɲi w'e u à yíri sige e, u mege mpyi Simɔ, Sireni kànhe shin u mpyi u wi. Alezandiri ná Urufusi yii tunji u mpyi u wi. ɲye ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. ²² Ka pi i ɲkàre ná u e cyage mege ku ɲye Galikota ke, lire ɲwòhe ku ɲye: «Nunɲkwɔge Cyage.» ²³ Pi à nɔ wani ke, maa wyere tà le sinmpe e mà kan Yesu á u bya, ɲka u ɲye a ɲen'a ti bya me. ²⁴ Sòrolashiibil' à Yesu kwòr'a kwò ke, maa ɲkyaanlwooni tég'a u vāanɲyi taa piye na, bà

* 15:1 Fànhafoonji Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiji wà bò. † 15:17 Vāanntinɲyeege»: Yahutuubii yyére, pi mpyi maha kuru vāanntinɲke jwoolo maha ɲkan saanbii ná shinwoobil'á.

pi puni si mpyi si pi nàzhanji cè mε. ²⁵ U à kwòro cige na nyège tènì baacyεere wuuni na. ²⁶ U à bò jùñke ñkemu na ke, cikwooni na pi mpyi na sí kuru séme ke, pi à li séme kuru cyage e: «YAHUTUUBII SAANJI». ²⁷ Nàñkaalii shuunni mpyi a kwòro ná Yesu i. Wà mpyi u kàniñke na, u sanji sí nyε u kàmèni na. [²⁸ Lire pyiñkanni na, mpe p'à séme Kile Jwumpe Semεji i u kyaa na ke, pur'à fùññò: «U à tòrò ná kapimpyiibil'e.»]

²⁹ Sùpyire nintorore mpyi maha u fwóhore, marii jùnyyi kwòre, marii ñko: «Mu u mpyi maha jwo na mu sí Kileñaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u nyε ame la? ³⁰ Mu yabilinji u maye shwò, maa ntíge kworokworocige na.»

³¹ Kile sáragawwuubii jùñufeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii mpyi na u fare, marii ñko piy'á: «U à pii shwò, maa mpyi u nyε a jà uye shwò mε. ³² Kile Njncwónrónji! Izirayeli Saanji! Mu aha jà a tíge ñke cige na may'á, wuu sí n-dá mu na!» Mpii pi mpyi a kwòro u taan ke, pire mú mpyi na u fare.

Yesu kwùñji

(Macwo 27.45-56; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

³³ Nyε canñke mpyi a nò jùñò niñi i, ka numpini si mpâl'a jyè kìnì cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà sà byanhara yàkoñke na. ³⁴ Lire tènì i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eloyi, Eloyi, lama sabakatani†?» Lire jwòhe ku nyε: «Mii Kilenji, mii Kilenji, ñaha na mu à kàntugo wà mii á yε?»

³⁵ Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile túnntunñiEli yiri na u pa uru tège.» ³⁶ Ka pire wà niñkin si fê a sà sìcogo fyinme lùtanhage k'e, maa ku nórò kàbii na, mà yaha Yesu jwòge taan, u u ku ta a shwònrò. Maa jwo: «Yii u yaha wani, wuu a wíi kampyi Eli sí n-pa u tírige ñke cige na.» ³⁷ Ka Yesu si núr'a sêe fànha na, ka u múnaani si fwordo u e.

³⁸ Nyε ka Kileñaarebage táataa vaañke si jcwón niñke e, mà lwó niñyini na fo jwòh'i.

³⁹ Nyε Ìròmu sòrolashiibii yyaha yyére shinji u mpyi a yyére Yesu yyaha na ke, u à ta naha u kwùñkanni ñya ke, ka u u jwo: «Nàkaana baa, ñge nàñi mpyi Kile Jyanji.»

⁴⁰ Cyee kurunjo mpyi a yyére laage e, marii wíi. Mariyama u mpyi na yíri Magidala kànhe e ke, ná Mariyama, u nyε Yakuba bilere ná Zhoze nuñi ke, ná Salome mpyi pi e.

⁴¹ Pire cyeebii pi mpyi a taha Yesu fye e mà u yaha Galile kùluni i marii u tère. Cyee nijyahamii mú mpyi wani, pi mpyi a taha u fye e mà kàre Zheruzalemu kànhe e.

Yesu ntòñi kani

(Macwo 27.57-61; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

⁴² Nyε yàkoñke mpyi a nò a kwò, ka pi i wá na canñke bégeli, lire jwòhe ku nyε: kuru canña nùmpañña mpyi canñke. ⁴³ Arimati kànhe shinji Yusufu, uru na mpyi yukyaala kurunke sèe shinji wà. U cyεge mpyi a taha Kile Saanre tèepani na. Ka uru si jùñò waha maa ñkàre Pilati yyére si Yesu buwuñi ñáare u á. ⁴⁴ Pilati à Yesu kwùñi lógo ke, l'à u pâa, ka u u sòrolashiibii yyaha yyére shinji yyer'a pa yíbe kampyi u tèekwuun'à mε. ⁴⁵ Tènì i sòrolashiibii yyaha yyére shinji'à Pilati pyi na Yesu à kwù ke, ka u u kuni kan Yusufu á na u sà u tírige kworokworocige na. ⁴⁶ Ka Yusufu si vaañyinge shwò, maa Yesu buwuñi tírige kworokworocige na, mà le k'e, mà sà ntò fanñke e. Kuru fanñke mpyi a tugo kafaaga na. Ka u u kafaabwòhò kùunkul'à pa ntò fanñke jwòge na. ⁴⁷ Magidala Mariyama ná Zhoze nuñi Mariyama mpyi na Yesu buwuñi tasinnage wíi.

16

Yesu à jè a fwordo kwùñi i

(Macwo 28.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

† 15:34 Yesu na ñkwùlù Aramεni shεenre e. Tire shεenre e, Eloyi jwòhe ku nyε: «Mii Kilenji». Mpii pi nyε pi nyε na tire shεenre núru mε, pire maha sòñji na Kile túnntunñi Eli Yesu nyε na yiri. Yahutuubii pii na sòñji na, ná Eli nyε a kwù mε, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufoo shwò (2 Saanbii 2.1-12).

¹Nye canḡoḡk'à tòro ke, Magidala Mariyama ná Yakuba nuḡi Mariyama ná Salome, ka pire mú taanre si ḡkàr'a sà sìnme nùguntanga wumò shwò si ntège Yesu buwuḡi tìri. ²L'à pyi cibilaage canḡcyiige* nyèsòoge na. Tèni i pi à nò kafaage fanḡke na ke, canḡa nyiini mpyi na fwoe. ³Pi niḡkaribii mpyi na ḡko piy'á: «Jofoo u sí n-pa kafaabwòhe kùuḡkuu n-láha wuu á fanḡke ḡwòge na ye?» ⁴Pi à ta naha pi nyiigii yîrige ke, ka pi i kafaabwòhe ta k'à kùuḡkul'a lwó fanḡke ḡwòge na. ⁵Pi à nò wani ke, maa jyè fanḡke e, mà nàḡjiiwe nya u à vāanvyinge le, mà tēen kàniḡke na, ka cyeebii si fyá sèl'e. ⁶Ka nàḡjiiḡi si pi pyi: «Yii àha vyá me. Nazareti Yesu pi à kwòro cige na ke, uru yii na ḡcaa la? U à ḡè a fwoe kwùḡi i, u nye naha me. Yii u buwuḡi tasinnage wíi. ⁷Yii sà yi jwo Pyeri ná cyelemphyiibii sanmpil'á “U à kàr'a sà yii sige Galile kùluni i. Yii sí sà u nya wani, bà u à fyānha a yi jwo a yaha me.”» ⁸Nye ka cyeebii si fê a fwoe fanḡke e. Pi puni mpyi a fyá fo na ḡcyēenni. Li funmpēenr'à pi pyi pi nye a ḡen'a yaaga jwo sùpya á me.

Mpiimu na Yesu à uye cyêe ke

(Macwo 28.9-10, 16-20; Luka 24.13-49; Yuhana 20.11-23; Kapyiḡkii 1.6-8)

[⁹Yesu à ḡè a fwoe kwùḡi i cibilaage canḡcyiige nyèsòoge na ke, Magidala Mariyama na u à fyānha a uye cyêe, ḡge e Yesu à ḡnabii baashuunḡi kòr'a yige ke. ¹⁰Ka uru ceenḡi si ḡkàr'a sà yi jwo Yesu fyèḡwòhòshiinbil'á. Pi mpyi a tēen yyetanhare e, marii myahigii súu. ¹¹ḡka tēni i pi a lógo na Yesu à ḡè a fwoe kwùḡi i, na u wá ḡyii na, na Mariyama à u nya ke, pi nye a sàa dá me.

¹²Lire kàntugo Yesu à uye kēenḡ'a cyêe u fyèḡwòhòshiinbii pìi shuunni na mà pi yaha pi i ḡkèege sige e. ¹³Ka pire si núr'a pa yi jwo pi sanmpil'á, ḡka pire mú saha nye a dá me.

¹⁴Kàsanrage na, Yesu à uye cyêe u cyelemphyiibii ke ná niḡkinḡi na mà pi yaha pi i lyî. U à pi faha pi dánabaare na, ḡaha na ye mpìi pi à u nya u à ḡè a fwoe kwùḡi i, maa mpyi ḡyii na ke, u cyelemphyiibii nye a ḡen'a dá pire jwumpe na me. ¹⁵Puru ḡwòhò na, ka Yesu si pi pyi: «Yii a sî diḡyeḡi ḡḡḡyi puni na, yii s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyire pun'á. ¹⁶ḡgemu ká dá pu na, maa batize ke, urufoo sí nùmpañḡa ta, ḡka shin maha shin u à pu lógo, maa mpyi u nye a dá pu na me, Kile sí urufoo tùn. ¹⁷Mpii pi à dá mii na ke, pire sí raa kakyanhala karigii ḡcyiimu pyi ke, cyire cyi nye: pi sí raa ḡnabii kòre, pi sí raa yu shēenre taber'e, ¹⁸pi sí raa wwòobii cwòre, ḡka pi sî raa yaage pyi pi na me. Pi méē ká bàha bya, ku sî n-jà kapii pyi pi na me. Pi sí raa cyeyi tare yampii na, s'a Kile ḡáare pi na pi raa ḡcùuḡi.»

Yesu à kò a dùgo nḡḡyḡi na

(Luka 24.50-53; Kapyiḡkii 1.9-11)

¹⁹Kafoonḡi Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwò ke, ka Kile si u kò a dùrugo nḡḡyḡi na, ka u u sà ntēen Kile kàniḡe cyege na.

²⁰Nye ka u cyelemphyiibii si ḡkàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu cyeyi puni i. Kafoonḡi mpyi maha pi tère báaraḡi puni i, kakyanhala karigii pi mpyi maha mpyi Yesu mege na ke, cyire mpyi maha fānha kaan pi jwump'á, mà li cyêe na sèe wi.]

* 16:2 Yahutibil'á cibilaage canḡcyiige ku nye kárinḡi.

Luka Jwumpe Nintanmpe Jwuṅkanni

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeṅi funṅo jwumpe e ke

Luka na mpyi wempyi, Yahutu bà u mpyi u wi me. Mpii pi nyε pi nyε Yahutuu me, Luka la mpyi si Kile Jyaṅi Yesu kyaa jwo pir'á. Lire kurugo mpii pi à Yesu nya maa lógo u jwō na ke, u à file pire na maa Yesu karigii yyaha cya pir'á.

Yesu à si fṅoṅfee pyenge. Mpànahabii pi à sù mpànahabii ke, pir'á u ziṅ'á fyànha a jwo. Kile nyε a sùpya pwōṅṅo sùpya na me, u à jwo na shin maha shin u à uye cè kapimpyiṅe maa nyε Yesu na ke, urufoo sí nùmpañṅa ta. Fṅoṅfeebii ná yampii ná nàṅkopyire ná lenkwucyeebii ná círimpii ná zàmpεenbii ná supyishiṅi sanṅi u mpyi u nyε laage e pìl'á me, pire puni kyaa mpyi a táan Yesu á. Tèni i Yesu à kwòro cige na ke, mpii pi à u kwòro ke, u à Kile jáare na u yàfa pire na.

Yesu à jè a fworò kwùṅi i ke, u à uye cyêe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi tēen Zheruzalemu kànhe e, pi i Kile Munaani sige, Kile mpyi a lire ndemu jwōmεε lwó pi á ke. Yesu à puru jwo ke, maa dùg'a kàre nṅyṅiṅi na, pi nyii na.

Karigii cyi à pyi lire kàntugo ke, Luka à cyire séme sémeṅi waber'e, uru mege na nyε: «Yesu Tunntunmpii Kapyiṅkii Semeṅi».

Luka sémeṅi kasemeni

¹⁻³ Yyaha yyére shinṅi Tofili, karigii cyi à pyi naha wuu yyére ke, cyire cyii mii nyε na sémeni si ntun mu á. Shinṅyahara mú à cyii séme cyire karigil'e, mà tàanna ná sùpyire cyi jwuṅkanni i, mpiimu nyii na cyi pun'á pyi ke, ná pire pi à pa mpyi Jwumpe Nintanmpe jwufeebii ke. Lire e mii mú à li ta kacenne maa cyi yyaha cya fo cyi tasiige e maa cyi yal'a séme si ṅkan mu á, ⁴ bà mu si mpyi si li cè na karigii cyi à jwo mu á ke, na cyire na nyε sèe me.

Kile mèlekeṅi wà à Yuhana Batizelipyiṅi ziṅi kyaa jwo

⁵ Tèni i Eròdi mpyi Zhude kùluni saanṅi ke, Kile sáragawwuṅi wà na mpyi Abiya u sáragawwukuruṅke e, u mege mpyi Zakari. U cwoṅi mpyi Arōn tùluge shin, u mege sí mpyi Elizabeti. ⁶ Pi mú shuunniṅi mpyi a tíi Kafooṅi Kile yyaha taan, pi mpyi a u jwōmεeni cù karigii puni i, marii u toṅi kurigii puni jaare. ⁷ ṅka pyà mpyi pi á me, naha na ye Elizabeti mpyi cijiriṅe. U ná u pooṅi mú sí mpyi a lye a kwò.

⁸ Canṅka Zakari mpyi sáragawwubaaraṅi na Kile yyaha taan, naha na ye màhani mpyi a nō pi sáragawwukuruṅke na. ⁹ Mà tàanna ná sáragawwuubii làdaabil'e, pi mpyi maha ṅkyaanlwooni tēg'a sáragawwuṅi wà cwōṅṅo, ur'a si jyè Kilejaarebage funṅke e maa wusunarṅi súugo. Nyε ka kuru canṅke wuṅi si mpa bē Zakari na. ¹⁰ Mà u yaha u u wusunarṅi súuge, sùpyire puni mpyi ntàani na na Kile jáare. ¹¹ Ka Kafooṅi Kile mèlekeṅi wà si mpâl'a fworò Zakari na, maa yyére wusunarṅi tasogoge kàniṅe cyage na. ¹² Zakari à u nya ke, maa fyá sèl'e.

¹³ Ka mèlekeṅi si u pyi: «Ma hà vyá me Zakari, Kile à mu jarege lógo. Mu cwoṅi Elizabeti sí mu kan pùnambile na, maa li mege le Yuhana. ¹⁴ Uru pyàṅi ziṅi kani sí n-pyi mu á funntanga ná múguro kyaa. Li mú sí n-pyi shinṅyahara á funntanga kyaa, ¹⁵ naha na ye u sí n-pyi shinbwo Kafooṅi Kile yyaha taan. U si raa sinmpe pà tufiige byii me. Kile Munaani sí u jī tērigii puni i, ali mà u yaha zimbaa. ¹⁶ U sí Izirayeli shiinbii nṅyahamii yyaha kēṅṅe Kafooṅi pi Kileṅi á. ¹⁷ U kapyiṅkii sí n-pyi Kile tūntunṅiEli wogigii fiige. Bà Kile Munaani mpyi a fyànha a fànhe kan Eli á me, amuni li sí fànhe kan u á, u u Kafooṅi kuni bégele, u u tiibii ná pyiibii shwòṅṅi yaa. Mpii pi à jùṅṅo kyán Kile na ke, u sí pire kēṅṅe n-pyi shintiilii, si supyishiṅi wà bégele njaha Kafooṅi yyaha na.»

¹⁸ Ka Zakari si jwo mèlekeṅ'á: «Di mii sí puru sèerṅi cè n-jwo ye? Naha kurugo ye mii ná na cwoṅi shiṅ'á tòro zi taan.» ¹⁹ Ka mèlekeṅi si u pyi: «Mii u nyε Gabiriyeli. Mii u nyε Kile taan u tūnture laage e. U à mii tun mii u pa mpe jwumpe nintanmpe jwo mu á.

²⁰ Mu nyɛ a jɛn'a tɛɛn mii jwɔmugure taan mɛ, mà li ta nde mii à jwo mu á ke, li sí n-pyi li tɛɛpyil'e. Lire kurugo mu sí n-pyi búbu, mà lwó numɛ na fo mà sà yaa ná li tɛɛpyiini i.»

²¹ Lire tɛni mpyi a sùpyire puni ta ti i Zakari sigili na nkànre, naha na yɛ u mpyi a mɔ Kilejaarebage funɔke e. U mɔɔni mpyi a pi puni pãa. ²² U à jà a pa fwo ro ke, ka u u mpyi búbu, u nyɛ a jà a jwo ná pi e mɛ, ka pi i jɛcè na Kile à kani là cyèe u na Kilejaarebage funɔke e. Ka u u wá na yu ná cyeyi i. ²³ Nyɛ Zakari sárágawwubaaranji canmpyaagil'à fúnɔ ke, ka u u nkàre pyɛngɛ.

²⁴ Canmpyal'à tòro ke, ka u cwɔɔni Elizabeti si laa ta, maa njwɔhɔ yijnyɛ kanɔkuro funɔ'i. Maa jwo uye funɔ'i: ²⁵ «Kile à jwɔ mii na ná nde e dɛ! U à mii pyítambaani silege láha mii na sùpyire nyii na.»

Kile mɛlɛkɛɔni wà à Yesu zinj kyaa jwo

²⁶ Nyɛ Elizabeti laani yinɔke baani woge e, ka Kile si u mɛlɛkɛɔni Gabiriyeli tun Galile kùluni kànhe kà na, ku mɛge nyɛ Nazareti. ²⁷ Pùcwɔɔni wà u mpyi wani, u mɛge mpyi Mariyama. Saanɔni Dawuda tùluge shinɔni Yusufu tàcwo u mpyi u wi. ²⁸ Ka mɛlɛkɛɔni si jyè uru pùcwɔɔni yyère, maa jwo: «Mii à mu shéere, Kafoonji Kile à jwɔ mu na maa mpyi ná mu i.» ²⁹ Ka puru jwumpe si Mariyama funɔ wwòroɔ sèl'e, ka u u wá na uye yíbili uru fwùɔni jùɔke na. ³⁰ Ka mɛlɛkɛɔni si yi jwo u á: «Ma hà vyá mɛ Mariyama, Kile à jwɔ mu na. ³¹ Mu sí laa ta, li sí n-si pùnambile, maa li mɛge le Yesu*. ³² U sí n-pyi shinbwo, u mɛge sí n-le Kileni ninyi wunji Jyanji. Kafoonji Kile sí u tulyage Dawuda saanre fànhe kan u á. ³³ U sí n-pyi Yakuba shinj† jùɔ na fo tɛekwombaa. U fànhe sì n-kwò mɛ.» ³⁴ Ka Mariyama si yi jwo mɛlɛkɛɔni á: «Di lire sí n-pyi n-jwo yɛ? Naha kurugo yɛ mii sàha nkòwò a nò cè mɛ.»

³⁵ Ka mɛlɛkɛɔni si u pyi: «Kile Munaani sí n-pa n-tɛɛn mu jwɔ'i. Kileni ninyi wunji u síni sí n-pyi mbyime fiige mu jwɔ'i. Lire kurugo pyàni mu sí n-si ke, uru sí n-pyi Kile wu, u mɛge sí n-le Kile Jyanji. ³⁶ Mu cìmpworocwɔɔni Elizabeti, uru nijjyɛnkwoɔni mú à laa ta, u sí pùnambile si. Sùpyire mpyi na uru ngemu sònni cijirinɛ ke, u laani yibaani woge ku nyɛ nke. ³⁷ Sèɛni na, kyaa nyɛ na Kile jini mɛ.» ³⁸ Ka Mariyama si yi jwo u á: «Kafoonji bilicwo u nyɛ mii, Kile u li pyi mii á bà mu à yi jwo mɛ.» Ka mɛlɛkɛɔni si yîri u taan maa nkàre.

Mariyama à sà fwo ro u cìmpworocwɔɔni Elizabeti na

³⁹ Cyire canmpyaagil'e, ka Mariyama si yîr'a fyâl'a kàre njanyi kùluni i, Zhude kànhe kà na. ⁴⁰ Maa jyè Zakari pyɛngɛ e, maa Elizabeti shéere. ⁴¹ Tèni i Elizabeti à Mariyama fwùɔni lógo ke, ka u pyàni si nyàha u funɔke e. Ka Kile Munaani si Elizabeti jî, ⁴² ka u u jwo fànha na Mariyama á: «Kile à jwò le mu á mà tòro cyeebii puni taan! Pyàni mu sí n-si ke, Kile sí jwò le ur'á mú! ⁴³ Jo u nyɛ mii, fo mii Kafoonji nuɔni yabilinji u pa mii yyère yɛ? ⁴⁴ Naha kurugo yɛ mii sí yi jwo mu á, tɛni i mii à mu fwùɔni lógo ke, funntang'à mii pyàni pyi u à nyàha mii funɔke e. ⁴⁵ Mu wuun'à jwɔ, naha na yɛ kani jwɔmɛeni Kafoonji Kile à lwó mu á ke, mu à jɛn'a dá lire na.»

Mariyama à Kile kêe

⁴⁶ Nyɛ ka Mariyama si jwo:
«Mii à Kafoonji Kile kêe ná na zòmbilini puni i,
⁴⁷ mii funɔke naha a táan sèl'e mii Shwofoonji Kile kurugo.
⁴⁸ Naha na yɛ mii u nyɛ u bilicwɔɔni ke,
u à jɛn'a jwɔ mii na, maa kacɛnne pyi mii na,
mii ná na cyɛɛmpɛ puni i.
Mà lwó numɛ na,
tìɔni nimpɔni sùpyire puni sí n-pa raa nkò na mii wuun'à jwɔ.
⁴⁹ Naha kurugo yɛ Kile Sirji Punifol'à kabwòhii pyi mii á,
u mɛg'à táan.

* 1:31 Yesu mɛge jwòhe ku nyɛ: «Kafoonji Kile u nyɛ Shwofoonji.» † 1:33 Yakuba shiinbii pi maha mpyi Izirayeli shiinbii.

⁵⁰ Mpii pi maha fyáge u na ke,
u maha pire ñùnaara taa tèrigii puni i, maa kacenḡkii pyi pi á.

⁵¹ U maha kakyanhala karigii pyi
ná u cyege fànha nyahaga woge e.
Mpii pi nyé ná yàmpeente funḡke e ke,
u maha pire tîn a caala.

⁵² U maha fànhafeebii tîrig'a lwó pi fànhe ñuḡ'i,
mpii pi à piye tîrige ke, u maha pire dùrugo.

⁵³ U maha yacenḡyi kaan kategefeebii'á fo maha pi funḡyi ñíḡe.
U maha nàfuufeebii cyenḡaya wuubii yare pi i ḡkèege.

⁵⁴⁻⁵⁵ Nwómèeni u mpyi a lwó wuu tulyey'á ke, u à lire fûnḡo.

U à pa u báarapyiibii Izirayeli shiinbii tège
U maha kacenḡkii pyi Ibirayima
ná u tûlug'á tèrigii puni i.»

⁵⁶ Nyé ka Mariyama si ḡkwôro Elizabeti yyére fo mà nõ yíḡye taanre fiige na, lire kântugo maa nûr'a kàre u kànhe na.

Yuhana Batizelipyiḡi ziji kani

⁵⁷ Nyé Elizabeti tètigen'à pa nõ ke, ka u u si pùnambile. ⁵⁸ Tèni i Elizabeti tēenḡeebii ná u cìnmpyiibil'à lógo na Kafoonḡi Kile na wá à kacenne nimbwoo pyi u na ke, ka li i mpyi u ná pi á funntanga nimbwôho.

⁵⁹ Pyàḡi ziji canmpyiibaatanrewuuni na, ka pi i ḡkàre u takwonge e. Pi la mpyi si u tuḡi Zakari mege le u na, ⁶⁰ ka pyàḡi nuḡi si jwo: «Ḷnhô, u mege sí n-le Yuhana.» ⁶¹ Ka pi i u pyi: «Ḷka kuru mege fiige nyé mu sùpya na mà de!» ⁶² Ka pi i Zakari búbu wuḡi kà, maa u yíbe pyàḡi mege na. ⁶³ Ka u u pi pyi pi kwôḡḡo lwó a kan ur'á. Pi à pa ná k'e ke, ka u u yi séme ku na: «Pyàḡi mege sí n-le Yuhana» ka li i pi puni pâa.

⁶⁴ Nyé lire tēenuuni i, ka Zakari njini si sàḡha, ka u ḡwḡge si múgo, ka u u wá na yu marii Kile pēre. ⁶⁵ Ka cyire karigii si u tēenḡeebii ná u kwùumpe shiinbii kàkyanhala, fo mà sà nõ Zhude ḡḡyḡi cyeyi kànyḡi puni na. Pi puni mpyi na cyire karigii shēenre yu pi bàḡḡwḡyḡi i.

⁶⁶ Ka lire kani lógofeebii puni si li yaha piye funḡ'i, marii sônḡi li na. Pi shin maha shin mpyi na uye yíbili: «Ḷḡge pyàḡi sí n-pyi ḡaha shi be?» Sēenḡi na, Kafoonḡi Kile cyege mpyi ná u e.

Zakari à Yesu mpaḡi kyaa jwo

⁶⁷ Nyé ka Kile Munaani si pyàḡi tuḡi Zakari ñí, maa u pyi u à mpe jwumpe jwo:

⁶⁸⁻⁶⁹ «Wuu Kafoonḡi Kile kēe,
Izirayeli shiinbii u Kilenḡi,
ḡaha na ye u à Shwofoo niḡcenḡe yige
u báarapyiḡi Dawuda tûluge e mà kan wuu á.
U à pa si mpa u shiinbii tège
si pí ñùḡo wwû bilere e.

⁷⁰ Uru shēenre Kile tûnntunmpii mpyi a jwo fo tēemōni i

⁷¹ na u sí wuu yige wuu zàmpeebii cye e,
wuu kyal'à pen mpiimu á ke, si wuu shwḡ pire na.

⁷² Lire cye kurugo, u à kacenne pyi wuu tulyeyi na.

Nde u mpyi a jwo u tunmbyaare tooy'e ke, u à lire pyi.

⁷³⁻⁷⁴ U mpyi a ḡwómèeni ndemu lwó wuu tulyage Ibirayima á,
na u sí wuu yige wuu zàmpeebii cye e,
bà wuu si mpyi s'a uru pēre fyagara baa me,
u à lire pyi.

⁷⁵ Kile à lire pyi bà wuu si mpyi s'a katiigii pyi u yyahe taan,
si ntaha uru kanni fye e wuu shìḡi puni i me.»

⁷⁶ Lire kàntugo ka Zakari si jwo u pyàŋ'á:
«Mii pyàŋi, pi sí n-pa raa mu pyi Kilerji nìjnyi wuŋi tùnntunji,
jaha na ye mu sí n-pa jaara Kafoonji yyaha na, si u kuni yaa.

⁷⁷ Mu sí yi yyaha jwo Kile wuubil'á na
u sí pi kapegigii yàfa pi na, si pi shwə.

⁷⁸ Wuu Kilerji nùjaare ná u kacənŋkii kurugo,
u à bènmppe yige wuu á mà yîri nìjnyi na, mu à jwo canja nyiini nivworovənni.

⁷⁹ Mpii pi mpyi a tèn kwùŋi numpini i ke, u à bènmppe yige pir'á.
U à yyeŋŋke kuni le wuu taan.»

⁸⁰ Nyə uru pyàŋi mpyi na lyəge, Kile Munaani sí i fànhe kaan u á. Ka u u ŋkwôro sige
funŋke e fo mà sà nɔ u təcyeeni na Izirayeli shiinbii na.

2

Yesu ziŋi kani (Macwo 1.18-25)

¹ Nyə tənì là à pa nɔ, ka saanbwəhe Ogusiti si tùnnturo tun na sùpyire puni meyi yi
séme. ² Lire l'á pyi məseməni nìjnyiini, l'á pyi mà Kirinisi ta Siri kìnì nùŋə na. ³ Sùpyire
puni mpyi na sì na pi meyi sémeni pi tukanyi na. ⁴ Ka Yusufu si yîri Nazareti kànhe e
Galile kùluni i mà kàre saanŋi Dawuda kànhe na, Betilehemu i, Zhude kùluni i, jaha na
ye Yusufu mpyi Dawuda tùluge sùpya. ⁵ U ná u tàcwoŋi Mariyama mpyi a kàre wani meyi
zèmeŋi kurugo. Mariyama laa wuŋi u mpyi. ⁶ Mà pi yaha Betilehemu i, ka Mariyama laani
təsini si nɔ. ⁷ Ka u u jyanji nìjnyiini si, maa u le vànŋyi i mà sínŋiŋe yatəore yabyage
funŋ'i, jaha na ye pi mpyi a tatirige ta nàmpwuunbii tashwəŋe e mə.

Kile mèlekeŋi wà à Yesu ziŋi kyaa jwo mpànahabii pìl'á

⁸ Nyə mpànahabii pìi na mpyi puru kwùumpe e. Pi mpyi maha shwùun nyii na sige
e, marii pi mpàabii saŋcwəŋŋi sigili. ⁹ Ka Kafoonji Kile mèlekeŋi wà si uye cyèe pi na, ka
Kafoonji Kile sinampe bènmppe si mîni kuru cyage e mà pi kwùulo, ka pi i fyá sèe sèl'e.
¹⁰ Ka mèlekeŋi si yi jwo pi á: «Yii àha vyá mə, mii sí múguro kyaa nimbwoo jwo yii á,
lire sí n-pyi yii shiŋi puni wuu. ¹¹ Nìjja numpilage yabilirji i, Shwofol'á si yii á Dawuda
kànhe na. Uru u nyə Kile Nìjcwəŋrəŋi ná Kafoonji. ¹² Amə yii sí li cè, yii sí pìnmpinŋyege
ta pi à le a sínŋiŋe vànŋyi i yatəore yabyage k'e.»

¹³ Lire tənì i, ka mèlekekuruŋə nimbwəhə si mpâl'a pa bínni uru mèlekeŋi taan, marii
Kile père na:

¹⁴ «Pèente ti taha Kile na nìjnyi na.

Mpii kyaa l'á táan Kile á ke, yyeŋŋke ku pyi nìŋke na pire shwəhəl'e.»

¹⁵ Tənì i mèlekeebil'á yîri mpànahabii taan mà dùgo nìjnyi na ke, ka mpànahabii si yi
jwo piy'á: «Yii a wá, wuu u shà Betilehemu i, Kafoonji Kile à wuu pyi wuu à kani ndemu
cè ke, wuu u sà lire wíi.» ¹⁶ Ka pi i fyâl'a kàr'a sà Mariyama ná Yusufu ta wani, maa
pìnmpinŋyege nizinnage nya yatəore lùbyakwəge funŋ'i. ¹⁷ Pi à pìnmpinŋyege nya ke,
jwumpe Kile mèlekeŋi mpyi a jwo pi á ku kyaa na ke, ka pi i puru puni jwo, ¹⁸ ka li i mpyi
kakyanhala pu lógofebii pun'á. ¹⁹ Ŋka Mariyama wi ke, ur'á cyire karigii yaha u yákiliŋi
na, marii sənŋi cyi na. ²⁰ Lire kàntugo ka mpànahabii si núr'a kàre pi tayirige e, pi mpyi
na Kile père marii u kêre pi karigii nindogogii ná nìjyagii kurugo. Cyire karigil'á pyi bà
Kile mèlekeŋi mpyi a cyi jwo mə.

Pi à kàre ná Yesu pìnmpinŋye wuŋi i Kilejaarebage e

²¹ Pyàŋi canzege canmpyibaatanrewuuni na, ka pi i u kwòŋ, maa u məge le Yesu. Kile
mèlekeŋi mpyi a kuru məge le pyàŋi na mà jwo u nuŋi u u laani ta ke.

²² Nyə mà tàanna ná MusaSaliyaŋi i, siveente canmpyaagil'á kwò ke, ka Yusufu ná
Mariyama si ŋkàre Zheruzalemu kànhe e ná pyàŋi i mà sà ŋkan Kafoonji Kile á, ²³ bà l'á
séme Kafoonji Kile Saliyaŋi i na: «Pùnampyire nìjnyiire puni sí n-pyi Kafoonji Kile woro*.»

* 2:23 Ekizodi 13.2, 12

²⁴ Sárage kyaa Kafoonji Kile mpyi a jwo Saliyaŋi i mà yyaha tíi ná sìivoonji tufeempe kani i ke, pi à kuru wwû mú. Kuru sárage ku mpyi: «Sanmpanra shuunni, lire nyε me sanmpanmpwɔrɔŋjaara shuunni†.»

²⁵ Nàŋi wà na mpyi wani Zheruzalemu i, u mege mpyi Simiyɔn. U mpyi a tíi maa fyáge Kile na. U mpyi na Izirayeli shiinbii Tεgefoonji mpanji sigili. Kile Munaani mpyi ná u e. ²⁶ L'à li cyêe u na na u sì n-kwû ná u nyε a Kafoonji Kile Nijɔwɔnrɔŋi nya mε. ²⁷ Nyε tɛni i Yesu sifeebil'à sà nɔ ná u e Kilejaarebage e Kile Saliyaŋi karigii mεε na ke, ka Kile Munaani si Simiyɔn yyaha cû a lɛŋe Kilejaarebage e. ²⁸ Ka u u pɛnmpinnyεge cû u cyeyi i, maa Kile kêe na:

²⁹ «Kafoonji Kile, mii u nyε mu báarapyiŋi ke, numε mu sí n-jà mii yaha mii u kwû yyeŋiŋke

nde mu à jwo ke, mu à lire pyi a kwò,

³⁰ jaha na ye Shwofoonji mu à tun ke, mii nyiin'à uru nya nijjaa.

³¹ Ŋge mu à kan diŋyɛŋi sùpyire shiŋi puni kurugo ke,

³² u sí n-pyi bɛɛnme mpemu pu sí mu cyêe supyishiŋi puni na ke,

Izirayeli shiinbii pi nyε mu wuubii ke, si pire mege pyi ku táan.»

³³ Puru jwumpe Simiyɔn mpyi a jwo Yesu kyaa na ke, puru mpyi a Yesu sifeebii kàkyanhala. ³⁴ Ka Simiyɔn si jwó le pi á, maa yi jwo Yesu nuŋi Mariyama á: «Ŋge pyàŋi kapani li nyε Izirayeli shiinbil'à, mà shinnyahara cyán si shinnyahara yîrige. U sí n-pyi kacyele, ŋka pii sí n-cyé li na. ³⁵ Lire pyiŋkanni na, supyinyahara funzɔŋɔre sí n-yige cyiŋŋi na. Mu wi ke Mariyama, kani là sí n-pa mu súugo ma zòŋi na, mu à jwo kàshikwɔŋwɔ l'à mu sú u na.»

³⁶⁻³⁷ Cijnyɛŋi wà na mpyi wani, u mpyi a yyeε beecyεere ná sicyεere (84) kwò, uru na mpyi Kile tũntunŋɔ, u mege mpyi Ana. U tuŋi mege mpyi Fanuweli. Asheri tũluge sùpya u mpyi u wi. Uru ceenji mpyi a yyeε baashuunni pyi nàmbage e, ka u poonji si ŋkwû. Ka u u ŋkwôro nò baa. Pílaga bâra canŋa na, u mpyi maha mpyi súnleni ná Kilejarege na Kilejaarebage e. ³⁸ Uru cijnyɛŋi mú à sà Yesu sifeebii ta wani, maa Kile kêe, mpíi pi mpyi na Zheruzalemu kànhe shiinbii ñŋgwuure sigili ke, maa Yesu kyaa jwo pir'á.

³⁹ Nyε Yusufu ná Mariyama à Kafoonji Kile Saliyaŋi kurigii puni jaara a kwò ke, maa núr'a kàre Nazareti i, pi kànhe na, Galile kùluni i. ⁴⁰ Pyàŋi mpyi na lyεge ná fànhe e, u yákiŋi mpyi a pêe sèl'e. Kile mpyi a jwɔ u na maa mpyi ná u e.

Yesu ná u sifeebil'à kàre bilereŋkwoŋi kataanni na

⁴¹⁻⁴² Yyeε maha yyeε, Yesu sifeebii mpyi maha ŋkàre ná u e Zheruzalemu kànhe e bilereŋkwoŋi kataann'á mà tàanna ná Yahutuubii làdanji i. Nyε yyeeni kataann'á pi à kàre mà Yesu shiŋi yaha yyeε ke ná shuunni na ke, ⁴³ lire kataann'à pa ŋkwò, ka pi i núru na ŋkèεge ke, ka Yesu si ntɛn Zheruzalemu i u sifeebii pàama.

⁴⁴ Pi mpyi na sòŋŋi na Yesu ná pire shèrefeebii pi sí n-ta pi i ma sijcyan. Pi à jaara a canŋke kwò, pi nyε a u nya mε, ka pi i wá na u caa pi cɛnmpyiibii ná pi shincempii shwòhòl'e. ⁴⁵ Pi à u cya a kànha pire shwòhòl'e ke, maa núru na u caa na ŋkèεge Zheruzalemu i. ⁴⁶ Canmpyaa taanre tatoroge e, ka pi i sà u ta u à tɛn Kilejaarebage e Kile Saliyaŋi cyelentiibii shwòhòl'e, marii pi jwumpe núru, marii pi yíbili. ⁴⁷ Mpíi pi mpyi na u jwumpe núru ke, u yákiŋfente ná u jwòshwòre mpyi a pire puni kàkyanhala. ⁴⁸ Tɛni i u sifeebil'à u nya ke, ka li i mpâa pi e, ka u nuŋi si u pyi: «Yesu, jaha mu à pyi ná wuu e amε ye? Mii ná mu tuŋi funmpɛn wuubii mpyi na mu caa.» ⁴⁹ Ka u u pi pyi: «Naha na yii nyε na mii caa ye? Yii nyε a cè na mii à yaa mii u a na Tuŋi karigii cwòonre mà?» ⁵⁰ Ŋka u sifeebii mpyi a puru jwumpe jwòhe cè mε.

⁵¹ Nyε ka Yesu si núr'a kàre ná u sifeebil'e Nazareti kànhe e. U mpyi a pi jwòmɛeni cû. Ka u nuŋi si cyire karigii puni yaha uye funŋ'i, marii sòŋŋi cyi na.

⁵² Yesu mpyi na lyεge, là sí i bârali u yákiŋfente na. U kyaa mpyi a táan Kile á, maa ntáan sùpyir'á mú.

† 2:24 Levitiki 12.8

3

*Yuhana Batizelipyiji na kuni bégeli Yesu yyaha na
(Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Yuhana 1.19-28)*

¹ Mâ saanbwøhe Tiberi yaha u saanre yye ke ná kaŋkuro wuuni na, lir'à Pønse Pilati ta Zhude kùluni jùŋo na, Erødi sí jye Galile wuuni jùŋo na, u yyahafoonji Filipi sí jye Iture ná Tirasoniti kùligii jùŋo na, Lizaniyasi sí jye Abileni kùluni jùŋo na, ² Ana* ná Kayifu mú sí jye sáragawwuubii jùŋufente na, lire yyeeni mà Zakari jyaŋi Yuhana yaha síwage e, Kile à u tun u sà a uru jwumpe yu. ³ Ka u u ŋkàre Zhuruden baŋi jwøge kùluni puni i, mà sà a jaare na puru jwumpe yu sùpyir'á. U mpyi na yi yu pi á: «Yii yii toroŋkanni kêenŋe, yii batize, bà Kile si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na me.» ⁴ Nde Yuhana mpyi na mpyi amuni ke, lire na mpyi a séme tèecyiini Kile tùnntunŋi Ezayi sémeŋi i na:

«Sùpya mejwuu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na

“Yii kuni yaa Kafoonji mee na,

yii kumpyere nintiire yaa u á,

⁵ yii i kacyei puni jî a tàanna,

yii i jaŋyi ná mpògigii puni cæeg'a tàanna,

kurigii cyi à nahana ke, yii i cyire yal'a tí,

kurigii cyi à jáhara ke, yii i cyire yal'a jwø.

⁶ Lire ká mpyi, sùpyire puni sí li nya na Kile u jye Shwofoonji†.”»

⁷ Jye ka shinŋyahara si wá na ma Yuhana yyére si mpa batize, ka u u pi pyi: «Yii màcwøn fiige sùpyiibii, jofoo u à yii pyi na batizeliŋi kanni sí n-jà yii shwø Kile lùyirini nimpani na ye? ⁸ Yii a katiigii pyi, lire sí li cyèe na yii zòompil'à kêenŋe. Yii àha zii raa sòŋŋi kanna na yii tulyage ku jye Ibirayima mà de! Naha na ye mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà nje kafaayi kêenŋe n-pyi Ibirayima jampyire‡. ⁹ Yii li cè na kaciig'à céll'a yaha cire ndire taan. Cige maha cige ku jye, ku jye na yasere nijcenne pyi me, kuru sí n-kwòn n-wà nage e.»

¹⁰ Jye ka sùpyire si Yuhana yíbe: «Lire tènì i ke, jaaha wuu à yaa wuu pyi be?» ¹¹ Ka u u pi pyi: «Vàanntinnye shuunni jye ŋgemu á ke, urufol'à yaa u kà kan kà baafoonj'á. ŋgemu u jye ná yalyire e ke, urufol'à yaa u tà kan kategefoonj'á mú.»

¹² Jye múnalwøre shwofeebii pi mpyi a pa mpa batize ke, ka pire mú si Yuhana yíbe: «Cyelentunji, jaaha wuu à yaa wuu pyi be?» ¹³ Ka u u pi pyi: «Múnalwøre jwøge pi à pyi yii a shuu sùpyir'á ke, yii àha wyére shwø wà na si ntòro kuru jwøge taan me.» ¹⁴ Ka sòrolashiibii pii mú si u yíbe: «Wuu de? Naha wuu à yaa wuu pyi ye?» Ka u u pi pyi: «Yii àha sùpyarŋi wà tufiige wyére cyán zhwo u na me, yii àha vini ntaha wà na mú me. Ŋka yii sàraŋi u yii funŋyi jíŋe.»

¹⁵ Jye sùpyire puni sòŋŋore mpyi a taha Kile Nijcwønrøŋi nimpaŋi kani na, uru ŋgemu u sí n-pa pi shwø ke. Lire e pi mpyi na ŋko piye funŋ'i: «Tá Yuhana bà u à yaa u ta u wi me?» ¹⁶ Mà pi yaha ná tire sòŋŋore e piye funŋ'i, ka Yuhana si pi pyi: «Mii wi ke, mii na yii batizeli lwøhe e kanna. Ŋka wà sí n-pa mii kàntugo, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà u tanhaŋyi meere sàŋha, mii jùŋk'à cyére lire mpyiŋi i. Uru u sí n-pa raa yii batizeli ná Kile Munaani ná nage e. ¹⁷ U ntanhe jye u cye e, u u u sùmaŋi nimbwøŋŋi fwu. U sí sùmapyaŋi le u bwùunni i, si simwøhøŋke súugo nafugombaage e.»

¹⁸ Jye Yuhana à yereye nijyahaya kan sùpyir'á sahaŋki Yesu kyaa na.

¹⁹ Saanŋi Erødi mpyi a u sijnæŋi cwoŋi Erødiyadi kwòn a lwó. Mà bàra lire na, u mpyi a kapyimbaagii jcyiimu pyi sahaŋki ke, ka Yuhana si u cæege cyire puni na. ²⁰ Lire jye a ja à bê Erødi á me, ka u u kapiini là bàra là na, maa Yuhana cù a le kàsuni i.

*Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize
(Macwo 3.13-17; Marika 1.9-11)*

* 3:2 Ŋge Anaŋi na mpyi nò. † 3:6 Ezayi 40.3-5 ‡ 3:8 Yahutuubii mpyi na sòŋŋi na Kile sí pire shwø, mà lire jùŋke pyi pir'à fworo Ibirayima e. Yuhana 8.33,37,39: yii yire cyeyi kàla.

²¹Nye mà Yuhana Batizelipyiŋi yaha u sàha ŋkwò a le kàsuni i me, canŋka sùpyire puni mpyi na ma u yyére marii batizeli, ka Yesu mú si mpa batize, maa Kile jáare. Mà u yaha kuru parege na, ka ñnyini si múgo. ²²Ka Kile Munaani si liye pyi mpánmpòrògò fiige mà tîg'a tèn Yesu na, ka mejwu u si fwooro ñnyini i na: «Mii Jyaŋi u nye mu, mu kan'à waha mii na sèl'e. Mu kapyiŋkil'à táan mii á mú.»

*Yesu à fwooro mpiimu i ke
(Macwo 1.1-17)*

²³Tèni i Yesu à báaraŋi sù ke, u shìŋi mpyi a yyee bejjaaga ná ke kwò. Sùpyire mpyi na sòŋŋi na Yusufu jya u nye u wi.

Yusufu yabiliŋ'à fwooro Aheli i.

²⁴Aheli à fwooro Matati i.

Matati à fwooro Levi i.

Levi à fwooro Meleki i.

Meleki à fwooro Zhanayi i.

Zhanayi à fwooro Yusufu i.

²⁵Yusufu à fwooro Maticya i.

Maticya à fwooro Amosi i.

Amosi à fwooro Nahumu i.

Nahumu à fwooro Esili i.

Esili à fwooro Nagayi i.

²⁶Nagayi à fwooro Maati i.

Maati à fwooro Maticya i.

Maticya à fwooro Seme i.

Seme à fwooro Zhoseki i.

Zhoseki à fwooro Zhoda i.

²⁷Zhoda à fwooro Zhwónani i.

Zhwónani à fwooro Eresa i.

Eresa à fwooro Zorobabeli i.

Zorobabeli à fwooro Salatiyeli i.

Salatiyeli à fwooro Neri i.

²⁸Neri à fwooro Meleki i.

Meleki à fwooro Adi i.

Adi à fwooro Kosamu i.

Kosamu à fwooro Elimadan i.

Elimadan à fwooro Eri i.

²⁹Eri à fwooro Zhosuwe e.

Zhosuwe à fwooro Eliyezeri i.

Eliyezeri à fwooro Zhorimu i.

Zhorimu à fwooro Matati i.

Matati à fwooro Levi i.

³⁰Levi à fwooro Simiyon i.

Simiyon à fwooro Zhuda i.

Zhuda à fwooro Yusufu i.

Yusufu à fwooro Zhonamu i.

Zhonamu à fwooro Eliyakimu i.

³¹Eliyakimu à fwooro Meleya i.

Meleya à fwooro Mena i.

Mena à fwooro Matata i.

Matata à fwooro Natan i.

Natan à fwooro Dawuda i.

³²Dawuda à fwooro Zhese e.

Zhese à fwooro Obedi i.

Obedi à fwooro Bwazi i.

Bwazi à fwooro Salamoni i.

Salamoni à fwooro Naasun i.

³³Naasun à fwooro Aminadabu i.

Aminadabu à fwordo Adimi i.
 Adimi à fwordo Arini i.
 Arini à fwordo Esirōmu i.
 Esirōmu à fwordo Pɛɛzi i.
 Pɛɛzi à fwordo Zhuda i.
³⁴ Zhuda à fwordo Yakuba i.
 Yakuba à fwordo Ishaka i.
 Ishaka à fwordo Ibirayima i.
 Ibirayima à fwordo Teraka i.
 Teraka à fwordo Nakwōri i.
³⁵ Nakwōri à fwordo Serugi i.
 Serugi à fwordo Erewu i.
 Erewu à fwordo Pɛɛgi i.
 Pɛɛgi à fwordo Eberi i.
 Eberi à fwordo Shelaki i.
³⁶ Shelaki à fwordo Kayinamu i.
 Kayinamu à fwordo Arifasadi i.
 Arifasadi à fwordo Shemu i.
 Shemu à fwordo Nuhu i.
 Nuhu à fwordo Lemeki i.
³⁷ Lemeki à fwordo Mɛtusala i.
 Mɛtusala à fwordo Enōki i.
 Enōki à fwordo Zheredi i.
 Zheredi à fwordo Malaleli i.
 Malaleli à fwordo Kena i.
³⁸ Kena à fwordo Enōsi i.
 Enōsi à fwordo Seti i.
 Seti à fwordo Adama i.
 Adama à fwordo Kile e.

4

Sitaanniŋi na ɲcaa si Yesu sòn u kapii pyi
 (*Macwo 4.1-11; Marika 1.12-13*)

¹ ɲye mà Yesu yaha u à ɲí Kile Munaani na, u à yîri Zhurudɛn baɲi ɲwɔge na mà kàre síwage e.

² U à canmpyaa beeshuunni pyi síwage e, u ɲye a yafyin lyî mɛ, ka katege si u ta. Cyire canmpyaaagii funɲke e, ka Sitaanniŋi si file u na maa ɲcaa si u sòn ɲgà kapii na.

³ ɲye ka u u Yesu pyi: «Ná Kile Jyaɲi sí u ɲye mu, yi jwo ɲke kafaag'á ku kêɛɲ'a pyi bwúuru.» ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛɲi i “Yalyire kanni bà ti ɲye na sùpyaɲi ɲwɔ caa mɛ*.”»

⁵ Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si dùgo ná u e ɲɲyɲi na, maa diɲyɛɲi k̀rigii puni cyêe u na yyerege ɲɲkin, ⁶ maa u pyi: «Mii sí ɲcyii k̀rigii puni ɲ̀ɲufente ná cyi nàfuurɲi kan mu á, ɲaha na ye t'à kan mii á. Shinɲi u à táan mii á ke, ur'á mii sí ti kan. ⁷ Mu aha ɲɛn'a ɲɲkure sín maa mii pêe, yire puni sí n-pyi mu wuyo.» ⁸ Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛɲi i:

“Ta ma ɲɲkure sínni ma Kafoonɲi Kile á, maa uru kanni pêre†.”»

⁹ Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ɲkàre ná Yesu i Zheruzalemu kàɲhe e, maa sà dùgo ná u e Kileɲaarebage ɲ̀ɲcyage e, maa yi jwo u á: «Ná Kile Jyaɲi sí u ɲye mu, kwòn a cwo ɲɲke na, ¹⁰ ɲaha na ye y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛɲi i:

“Kile sí u m̀ɛɛkɛɛbii tun, pi a mu kàanmucaa.

¹¹ Pi sí mu cwɔhɔ ná pi cyeyi i,

bà li si mpyi kafaaga kà ɲkwò mu tɔɔge kà bànni mɛ‡.”»

* 4:4 Duterɛnɔmu 8.3 † 4:8 Duterɛnɔmu 6.13 ‡ 4:11 Zaburu 91.11,12

¹² Ka Yesu si u pyi: «Y'à séme Kile Jwumpe Semēni i “Ma hà raa ma Kafoonji Kile jwō cwôre mεš.”»

¹³ Nyε Sitaanninji à Yesu sòn a kànha shiñi puni u kapii pyi ke, maa yîri u taan maa u yaha na tēni labere sigili.

*Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na
(Macwo 13.53-58; Marika 6.1-6)*

¹⁴ Lire kântugo ka Yesu si núr'a kàre Galile kùluni i. Kile Munaani fànhe mpyi u e sèl'e. Ka u mege si fwordo lire kùluni puni i. ¹⁵ U mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á Kile Jwumpe kàlambayi i, ka tire puni si wá na u metanga yiri.

¹⁶ Ka Yesu si ñkàr'a sà nō Nazareti i. Kuru kànhe na u à lyε. Canḡḡḡke e, ka u u jyè Kile Jwumpe kàlambage e bà u mpyi maha ntēe na li pyi mε, maa yîr'a yyére si Kile Jwumpe kâla. ¹⁷ Ka pi i Kile tūntunḡi Ezayi sémeḡi kan u á, ka u u jwō múgo maa cyage kà kâla: ¹⁸ «Kafoonji Kile Munaani nyε mii nuḡ'i.

U à mii cwōnrō na mii u pa Jwumpe Nintanmpe jwō fōḡḡfeebil'á, si kàsujyibii ḡjaharḡi kyaa jwō pi á, si fyiḡmḡii nyiḡḡi mḡḡḡi kyaa jwō pi á, mḡii pi nyε cwōnrōmpe e ke, si pire yige pi kyéregēfeebii cye e,

¹⁹ tēni i Kafoonji Kile sí jwō sùpyire na si kacenne pyi ti na ke, si lire kyaa jwō*.»

²⁰ Lire kântugo ka Yesu si Kile Jwumpe Semēni jwō tò maa u kan Kile Jwumpe kàlambage kacwōnrōḡ'á, maa ntēen. Ka sùpyire puni si ti jyiḡḡi le u e. ²¹ Ka Yesu si yi jwō pi á: «Kile Jwumpe yii à lógo numε ke, pur'à fūḡḡḡo yii ḡyii na ḡiḡḡaa.» ²² Pi puni mpyi na u metange yu. Jwumpe u à jwō ke, ka puru si mpyi kakyanhala pi pun'á. Ka pi i wá na yi yu piye shwōhōl'e: «Taha Yusufu jyaḡi bà mε?»

²³ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à li cè na yii sí nde tãanlini jwō n-wà mii na “Wemḡyini, maye cūḡḡḡ ma yabiliḡi” si mii cēge na kakyanhala karigii yii à lógo na mii à pyi Kapereḡnamu kànhe e ke, na ḡaha na mii nyε a cyire fiige pyi ḡaha na tukanhe na mà yε?» ²⁴ Maa núr'a jwō pi á: «Sēḡḡi na mii sí yi jwō yii á, Kile tūntunḡi wà tufiige maha le ḡḡire e u tukanhe e mε. ²⁵ ḡka sēḡḡi na mii sí yi jwō yii á, Kile tūntunḡi Eli tūḡi i, leḡkwucyēebii mpyi a ḡyaha Izirayeli kīni i. Yyε taanre ná yiyε baani funḡ'i zànhe nyε a pa mε, ka katibwōhō si ḡcwo kīni puni na. ²⁶ ḡka Kile nyε a Eli tun Izirayeli leḡkwucwōḡi wà yyére mε, fo kīni labere wu, uru mpyi Sareḡpita kànhe na, Sidōn kùluni i.

²⁷ Mà bâra lire na, Kile tūntunḡi Elize tūḡi i, tōḡofee ḡiḡyahaḡii na mpyi Izirayeli i, ḡka pi wà nyε a pa Elize yyére si ticuumpe ta mε, fo kīni labere wu, u mege mpyi Nama, Siri kīni shin u mpyi u wi.»

²⁸ Mḡii puni pi mpyi Kile Jwumpe kàlambage e ke, tēni i pir'à puru jwumpe lógo ke, ka pi lūḡḡḡi si yîri sèl'e. ²⁹ Ka pi i yîri, maa Yesu kòr'a yige kànhe e. Pi kànhe mpyi a cyán ḡaḡke kà nuḡ'i, ka pi i ḡkàre ná u e ḡaḡke ḡiḡcyage e, si u ḡḡḡḡḡ ḡcyán ḡaḡke kacage e. ³⁰ Ka Yesu si pi paha a fwordo.

*Yesu à jinaḡi wà kòr'a yige nàḡi w'e
(Marika 1.21-28)*

³¹ Ka Yesu si ḡkàre Galile kùluni kànhe kà na, kuru mege nyε Kapereḡnamu, maa wá na sùpyire kálali canḡḡḡke e. ³² Ka u kàlarḡi si sùpyire kàkyanhala, ḡaha na yε u mpyi na pi kálali ná Kile sífente e.

³³ Lire tēni i, jínacyanḡi wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwō fànha na: ³⁴ «Ei! Nazareti kànhe shinḡi Yesu, ḡaha shi ku nyε wuu ná mu shwōhōl'e yε? Mu à pa mpa wuu shi bò la? Mii à mu cè, ḡge u à fwordo Kile e ke, uru u nyε mu!» ³⁵ Ka Yesu si fànha cyán jinaḡi na: «Ma jwōge tò! Maa fwordo ḡge nàḡi i!» Ka jinaḡi si nàḡi cyán sùpyire shwōhōl'e, maa fwordo u e. U nyε a kapii pyi u na mε. ³⁶ Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala fo ti na yu tiy'á: «Mpe nyε jwumō de! U maha fànha cyáan jínabii na ná u sífente e, pi a sè wá na fwordo pifeebil'e.» ³⁷ Ka Yesu mege si fwordo lire kùluni puni i.

Yesu à Pyeri nafencwoŋi cùuŋɔ
(Macwo 8.14-17; Marika 1.29-34)

³⁸ Ka Yesu si fworɔ Kile Jwumpe kàlambage e, mà kàre Simɔ pyenge. U à sà Simɔ nafencwoŋi ta u à sínni cifwuro cye e. Ka pi i li cya Yesu á, u pa jwɔ u na. ³⁹ Ka Yesu si file u na, maa fànha cyán cifwure na, ka ti i láha u na. Ka u u ntíl'a yîri na sore pi á.

⁴⁰ Canŋanyiiicwoore na, yama shi maha shi pu mpyi kànhe e ke, ka pi i mpa ná pire puni i Yesu yyére. Ka u u cyeyi taha pi puni niŋkin niŋkinŋi na, maa pi cùuŋɔ. ⁴¹ U mpyi na jínacyaanbii niŋyahamii jínahii kòre na yige pi e. Pire jínabii mpyi na yu fànha na: «Kile Jyanŋi u jye mu!» Ŋka Yesu mpyi maha fànha cyáan pi na, maa jwumpe kwùun pi na, jaha na ye pi mpyi a cè na uru u jye Kile Niŋcwənrəŋi.

Yesu kapani
(Marika 1.35-39)

⁴² Jye jyèg'à pa múgo ke, ka u u fwor'a kàre sige funŋke e. Shinjyahara mpyi a fworɔ na u caa. Pi à pa u cya a nya ke, ka pi la si mpyi u u ŋkwôro ná pire e. ⁴³ Ka u u yi jwo pi á: «Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, mii à yaa mii u puru jwo kànyi sanjy'á, jaha na ye lire mɛɛ na mii à tun.»

⁴⁴ Lire e ka Yesu si wá na jaare na mâre na Jwumpe Nintanmpe yu Zhude kùluni Kile Jwumpe kàlambayi i.

5

Yesu à fyacumii taanre yyer'a pyi u cyelempyii
(Macwo 4.18-22; Marika 1.16-20)

¹ Jye canŋka mà Yesu niŋjyererŋi yaha Zhenɛzarɛti banŋi jwɔge na, sùpyire mpyi a yyér'a u kwùulo Kile jwumpe ndògorŋi kurugo, fo na piye ŋɔŋi kàmpanjyi puni na, na u fɛnre. ² Ka u u mpa wíl'a bakwooyo shuunni nya banŋi jwɔge na. Fyácyaabii mpyi a fworɔ yire bakwooyi i na pi cwòobii jyii. ³ Ka Yesu si sà jyè kuru bakwɔge k'e, Simɔ woge ku mpyi ku ki, maa yi jwo Simɔ á: «Bakwɔge lwó banŋi jwɔge na mà file yyaha yyére dooni.» Simɔ à lire pyi ke, ka Yesu si ntèen bakwɔge funŋke e, maa Kile jwumpe yu sùpyir'á.

⁴ Jye tɛni i u à pa ŋkwò Kile jwumpe njwuŋi na ke, maa jwo Simɔ á: «Bakwɔge file lwòhe tacugunke e, yii i yii cwòobii wà, yii i fyaabii pìi cya.» ⁵ Ka Simɔ si u pyi: «Cyelentuŋi, wuu à numpilage puni pyi fyácyaaani na, wuu jye a yafyin ta mɛ, ŋka ná mu s'à jwo amuni, mii sí cwòŋi wà sahanŋi.» ⁶ Jye pi à cwòobii wà ke, ka pi i fyaan niŋyahamii cù fo cwòobii na ŋkwùun. ⁷ Jye pi shèrɛfebii pi mpyi bakwɔge sanjke e ke, ka pi i pire yyere na pi pa pire tɛge. Ka pi i bakwooyi shuunniŋi jî fyaabii na, fo bakwooyi mpyi na ŋko raa ntîri lwòhe jwəh'i.

⁸ Simɔ Pyeri à lire nya ke, maa niŋkure sín Yesu fere e, maa jwo: «Kafoonŋi, laaga tɔɔn na na, jaha na ye mii jye kapimpyiŋe.» ⁹ Fyaabii pi mpyi a cù ke, Simɔ ná u shèrɛfebii mpyi a fyá pi nyahanŋanni na. ¹⁰ Zebede jyaabii pi mpyi ná Pyeri e, ná pire pi jye Yakuba ná Yuhana ke, pire mpyi a fyá mú. Ka Yesu si Simɔ pyi: «Ma hà vyá mɛ. Mà lwó numɛ na, bà mu mpyi na fyaabii caa na jcwôre mɛ, amuni mu sí raa sùpyire caa t'a bârali mii na.»

¹¹ Jye ka pi i núr'a pa banŋi jwɔge na, maa kântugo wà bakwooyi ná yi funŋɔ yaayi puni na, maa ntaha Yesu fye e.

Yesu à tògofoo cùuŋɔ
(Macwo 8.1-4; Marika 1.40-45)

¹² Mà Yesu yaha lire kùluni kànhe kà na, tògofoonŋi wà na mpyi wani, tòge mpyi a u tegele ta sèl'e. Tɛni i u à Yesu nya ke, ka u u niŋkure sín u fere e, maa yyahe cyígile, maa u jáare: «Kafoonŋi, mu aha jɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii fñiŋe.» ¹³ Jye Yesu à yire lógo ke, maa cyege sànhà maa bwòn u na, maa jwo: «Mii à jɛɛ, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si ntíl'a láha u na.

¹⁴ Ka Yesu si u pyi: «Cû ma jwøge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mε. Æka ta sì, maa sà maye cyêe sáragawwunji na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile túnntunji Musa à jwo tògofeebii jwòwunji kyaa na ke, maa kuru wwû. Lire li sí li cyêe pi na na mu à cùwò*.»

¹⁵ Nyε ka Yesu mεge si li jwø cû na fwore sèl'e. Shinjyahara mpyi maha mpa a bínnini u taan, maa u jwumpe núru, u a sì wá na pi cùwunji. ¹⁶ Æka Yesu mpyi maha ñkwò a yîri pi taan, maa sà Kile jáare síwage funjke e.

*Yesu à supyimuruwò cùwò maa ku kapegigii yàfa ku na
(Macwo 9.1-8; Marika 2.1-12)*

¹⁷ Canjka mà Yesu yaha Kile jwumpe njwunji na, Farizheenbii pìi ná Kile Saliyanji cyelentiibii pìi mpyi wani. Pire mpyi a yîri Galile kùluni ná Zhude kùluni kànyi puni ná Zheruzalemu kànhe na. Ka Yesu si wá na yampii cùwunji ná Kafoonji Kile sífente e. ¹⁸ Ka sùpyire tà si yanji wà tug'a pa u yasinnjke e, uru nànji mpyi a mùruwò. Pi la mpyi si jyè bage e si u file Yesu na. ¹⁹ Æka sùpyire nyahanji kurugo, pi nyε a jà a tajyige ta ná u e mε; ka pi i dùgo bage kàtanjke na, maa kuru fûru, maa supyimuruwò ná ku yasinnjke le a tîrige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwòhol'e. ²⁰ Yesu à li nya na mpìi nàm-pil'á dá uru na ke, ka u u jwo supyimuruwòk'á: «Nà wà we, mu kapegigil'á yàfa mu na.» ²¹ Kile Saliyanji cyelentiibii ná Farizheenbii pi mpyi wani ke, ka pire si wá na ñkunni maa jwo: «Naha na ñge nànji nyε na Kile mεge kèεge yε? Fo Kile kanni bà mε, wà sì n-jà sùpya kapegigii yàfa u na mε!»

²² Nyε Yesu à pa pi kunjke jùnke cè ke, maa pi pyi: «Naha na tire nte sònjore shinji nyε yii funjyi i yε? ²³ Mà jwo “Mu kapegigil'á yàfa mu na” ná “Yîri, maa jáare” yii nyii na, cyire kapyaaagii mú shuunni i ndire jwumò p'á táan yε? ²⁴ Æka yii pi li cè na sínji na nyε Supyanji Jyanji á naha jùnke na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimuruwòk'á: «Ta núru na jwø na. Yîri maa ma yasinnjke lwó maa sì pyenge.» ²⁵ Lire tènuuni i, ka nànji si yîri maa u yasinnjke lwó a fworo sùpyire nyii na, na Kile kère, na ñkèεge pyenge. ²⁶ Ka li i pi puni bilibili. Pi mpyi na Kile kère, maa ñko: «Ei! Wuu à kakyanhala karii nya ninjaa dε!»

*Yesu à lyî ná mεpεnge shiinbil'e
(Macwo 9.9-13; Marika 2.13-17)*

²⁷ Lire kàntugo ka Yesu si fworo ntàani na, maa wíl'a múnalwòore shwofoonji wà nya u à tèen u báarañi tapyige e. U mεge mpyi Levi. Ka Yesu si yi jwo u á: «Yîr'a taha na fye e.» ²⁸ Ka Levi si báarañi puni jwø yaha maa ntaha Yesu fye e.

²⁹ Lire kàntugo Levi à kataan nimbwoo pyi Yesu mεε na u pyenge e. Shinjyahara mpyi na lyî ná pi e síncyan. Pire shwòhol'e, múnalwòore shwofeebii mpyi a nyaha. ³⁰ Farizheenbii ná Kile Saliyanji cyelentiibii pìl'á lire nya ke, maa Yesu cyelemppiibii yíbe: «Naha na yii nyε na lyî marii byii ná múnalwòore shwofeebii ná mεpεnge shiinbii piiberil'e yε?» ³¹ Ka Yesu si pi pyi: «Mpìi pi à cùwò ke, wempyiñi kyaa nyε pire na mε, mpìi pi na yà ke, pire na u kani nyε. ³² Mpìi pi nyε na piye sônji na pir'á tíi ke, mii nyε a pa jùnke na pire tayyerege e mε. Æka mpìi pi à li cè na pire nyε a tíi mε, pire tayyerege e mii à pa, bà pi si mpyi si pi toronjanni kèenjke mε.»

*Jwumpe Nintanmpe fành'á nyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Macwo 9.14-17; Marika 2.18-22)*

³³ Ka pi i u pyi: «Tèrii ninyahagil'e Yuhana Batizelipyinji cyelemppiibii ná Farizheenbii wuubii maha súnji leni marii Kile jáare, mu wuubii sí maha lyî marii byii canja maha canja.» ³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Yii na sônji na yii sí n-jà fànha cyán cifonji poonji ceveebii na, pi i súnji le mà cipoonji yaha ná pi e la? ³⁵ Æka tèni là na ma, cipoonji sí n-pa n-yige pi shwòhol'e. Lire tèni i pi sí n-ta raa súnji leni.»

* 5:14 Tògofoonji ká jwòwunji, sáragawwunji mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si jwòwunji kampyi u à cùwò, u u nta a uye cyêe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

³⁶ Ka Yesu si tàanlini là jwo pi á na: «Wà nyɛ na v àanvɔnɔɔ kwùnn'a tɛg'a v àanɔnyɛga tacwɔngɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, mu maha v àanvɔnɔɔ kɛɛge, v àanvɔnɔɔ kwɔnge ná v àanɔnyɛge sí nyɛ na jìn'a yiye lwó mɛ.

³⁷ Wà mú sí nyɛ na sinmpurugo leni seeye boolyegil'e† mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yalerɔke jya, maa wu, yalerɔk'a sì ɔkɛɛge. ³⁸ Sinmpurug'à yaa k'a leni seeyi boofɔnɔɔkil'e.

³⁹ Lire ná li wuuni mú i, sùpya nyɛ a sì na sinntanhaga byii maa núr'a yyaha yige sinmpurugo kurugo mɛ. Naha kurugo ye u maha jwo na nintanhage k'à táan.»

6

Nje Yesu à jwo canɔɔɔke kyaa na ke

(Macwo 12.1-8; Marika 2.23-28)

¹ Nyɛ canɔka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canɔke na mpyi canɔɔɔ. Ka u cyelempyiibii si sùmanɔahayi yà kwɔn a cwuugo pi cyeyi i mà kùn*.

² Farizhɛɛnbii píl'à lire nya ke, maa Yesu pyi: «Naha na yii nyɛ na canɔɔɔke kafuunɔkii pyi ye†?» ³ Ka u u pi pyi: «Nde saanɔ Dawuda à pyi ke, yii nyɛ a lire kâla mà? Canɔka mà u ná u fyɛnɔwɔhɔshiinbii katege wuubii yaha, ⁴ u à jyɛ Kile bage e, maa sárage bwúuruɔi wà lwó a kyà, maa wà kan u fyɛnɔwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruɔi kyà.» ⁵ Ka Yesu si núr'a jwo pi á: «Supyaɔi Jyaɔi ká kyaa maha kyaa jwo mà yyaha tíi ná canɔɔɔke e ke, li sì n-jà n-tòro lire na mɛ.»

Yesu à cyɛɔkwugofoo cùuɔɔ canɔɔɔke e

(Macwo 12.9-14; Marika 3.1-6)

⁶ Nyɛ Yahutuubiicanɔɔɔke kabɛr'e, Yesu à jyɛ Kile Jwumpe kàlambage k'e, maa li jwɔ cù na Kile jwumpe yu. Nàɔi wà na mpyi sùpyire shwɔhɔl'e, uru kàniɔe cyɛge mpyi a kwù.

⁷ Ka Kile Saliyaɔi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii si wá na Yesu kàanmucaa kampyi u sí nyɛ sùpya cùuɔɔ canɔɔɔke e, si nta tígire cyán u na. ⁸ Ka Yesu si pi funzɔnɔɔre cè, maa yi jwo cyɛɔkwugefoon'á na u yír'a yyére sùpyire shwɔhɔl'e, pi raa u nya, ka nàɔi si yír'a yyére. ⁹ Mà u yaha tayyérege e, ka Yesu si jwo: «Mii sí yii yíbe, mà tàanna ná Kile Saliyaɔi i, kacenni mpyiɔi l'à jwɔ canɔɔɔke e laa, kapiini mpyiɔi? Mà sùpya múnaa shwɔ laa, mà sùpya múnaa wwù?»

¹⁰ Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire puni wíi wíl'a mâha, maa jwo cyɛɔkwugefol'á: «Ma cyɛge sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ɔcùuɔɔ.

¹¹ Nyɛ Kile Saliyaɔi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbil'à lire nya ke, ka pi lùgigii si yíri. Ka pi i ɔkàr'a sà piye taanna, nde pi sí n-jà n-pyi Yesu na ke, si lire cè.

Yesu tùntunmpii ke ná shuunniɔi ɔcwɔɔnɔɔɔi kani

(Macwo 10.1-4; Marika 3.13-19)

¹² Canɔka Yesu à dùg'a kàr'a sà Kile nyaare nyaɔke kà na. U à numpilage puni pyi Kileɔarege na wani. ¹³ Nyèg'à pa múgo ke, ka u u u cyelempyiibii yyere, maa shiin ke ná shuunni cwɔɔnɔɔ pi shwɔhɔl'e, mà pyi u tùntunmii. ¹⁴ Pire tùntunmpii ke ná shuunniɔi mɛyi yi nje: Simɔ, ná Yesu à u mɛge le Pyeri ke, ná Pyeri sìɔɔɔɔi Andire ná Yakuba ná Yuhana ná Filipi ná Baritelemi ¹⁵ ná Macwo ná Tomasi ná Alife jyaɔi Yakuba ná Simɔ pi maha mpyi Zeloti‡ ke, ¹⁶ ná Yakuba jyaɔi Zhudasi ná Zhudasi Isikariyoti ɔge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

(Macwo 4.23-25)

† ^{5:37} Seeyi boni na nyɛ boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔɔre seeyi i maa lwɔhe, lire nyɛ mɛ nùjirimpe, lire nyɛ mɛ ɛɛɛɛɛɛ sinmpe leni l'e ke. * ^{6:1} Kile Jwumpe Semɛɔi à li cyèe na wà katege wu ká a ntùuli kerɛg'e, na u sí n-jà sùmanɔi wà kwɔn ná cyɛge e, si nɔyí wani kerɛge e (Duterenɔmu 23.25). † ^{6:2} Mà tàanna ná Farizhɛɛnbii sɔnɔɔɔkanni i, mu aha sùma kwɔn ná cyɛge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cɛɛge na pi à báara pyi canɔɔɔke. ‡ ^{6:15} Zeloti: kuru mɛge jwɔhe ku nyɛ: «kìni kyal'à táan ɔgemu á sèl'e ke».

¹⁷ Nye ka Yesu si ntîge ná u túnntunmpil'e nanke nɔŋ'i, maa mpa yyére tafage k'e. U cyelempyiibii niŋyahamii ná supyinyahara mpyi wani. Tire sùpyire mpyi a yîri Zhude kùluni i, Zheruzalemu kànhe ná kùluni cyeyi sanɔyi puni i, mà bâra Tiri ná Sidon kànyi na, yire kànyi nye suumpe lwøhe nɔwøge na. ¹⁸ Tire sùpyire mpyi a pa si mpa a Yesu jwumpe núru, si ticuumpe ta. Jínabii mpyi mpiimu i ke, pire mpyi na nɔcùuŋi mú. ¹⁹ Sùpyire puni mpyi na nɔcaa si bwòn Yesu na, naha na ye shin maha shin n'a mpyi a jà a bwòn u na ke, fànha mpyi maha fworo u e, maa urufoo cùuŋø.

Joofo wuu l'à nɔwø ye?

(Macwo 5.1-12)

²⁰ Nye ka Yesu si yyahe yîrig'a le u cyelempyiibil'e, maa jwo «Yii pi nye fõŋke e ke, yii wuun'à nɔwø, naha na ye Kile Saanre nye yii woro. ²¹ Katege nye yii mpiimu na nume ke, yii wuun'à nɔwø, naha na ye yii sí n-pa n-tìn. Yii pi nye na myahigii súu nume ke, yii wuun'à nɔwø, naha na ye yii sí n-pa raa nɔcyàhali. ²² Sùpyir'à yii mpiimu kyaa pen piy'á, marii yii kòre na láre piye na, marii yii cyere, marii yii mepenge yu na yii à taha Supyaŋi Jyaŋi fye e ke, yii wuun'à nɔwø. ²³ Lire ká mpyi yii na tènì ndemu i ke, yii pyi funntange e, yii raa yini, naha na ye Kile à sàra nimbwo bégel'a yaha yii mæe na niŋyini na. Cyire karigii shiŋi pi tulyey'à pyi Kile túnntunmpii na mú. ²⁴ Ŋka yii pi nye ná nàfuuŋi i nume ke, yii wuun'à kèege, naha na ye yyeŋiŋke e yii nye ke, kuru sí n-pa n-kwò. ²⁵ Yii pi à tìn nume ke, yii wuun'à kèege, naha na ye katege sí n-pa n-cwo yii na. Yii pi nye na nɔcyàhali nume ke, yii wuun'à kèege, naha na ye yii yyahayi sí n-pa n-tanha, fo yii sí raa myahigii súu. ²⁶ Sùpyire puni na yii mpiimu kêre kafinare nùŋø taan ke, yii wuun'à kèege, naha na ye lire pyiŋkanni na, pi tulyey'à kafinivinibii kêe, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Kile túnntunmii ke.

Yii yii zàmpeenbii kyaa táan yiy'á

(Macwo 5.38-48; 7.12)

²⁷ Nye mii lógofeebii, mii sí yi jwo yii á: yii yii zàmpeenbii kyaa táan yiy'á. Mpii pi nye ná pege e mà yyaha tíi ná yii e ke, yii a kacenɔkii pyi pire na. ²⁸ Mpii pi nye na jwumpimpe yu mà yyaha tíi ná yii e ke, yii a jwó leni pir'á. Mpii pi à yii cùmu leme pi ke, yii a Kile náare pir'á. ²⁹ Wà ha kantawaa bwòn mu mùmpenge k'e, ku sanɔke kêenɔge urufol'á. Sùpya ká mu vaaŋtinmbwøhe cyán a shwø mu na, ma vaaŋtinmbileni yaha u cye e mú. ³⁰ Wà ha mu náare, urufoo kan. Sùpya ká mu yaaga cyán a shwø, ma hà ku fwoo jáara u na me. ³¹ Nde yii la nye sùpyire sannte s'a mpyi yii á ke, yii a lire pyi pi á mú. ³² Yii kyal'à táan mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa táan yiy'á, tðŋŋi ŋgi yii sí n-ta lire e ye? Mepenge shiinbii mú nye na lire pyi mà? ³³ Mpii pi nye na kacenɔkii pyi yii na ke, yii aha a cyi pyi pire kann'á, tðŋŋi ŋgi yii sí n-ta lire e ye? Mepenge shiinbii mú nye na lire pyi mà? ³⁴ Yii à cè a jwo na yii sí n-jà yaaga náare n-ta mpiimu á ke, yii aha a pire kanni kaan, tðŋŋi ŋgi yii sí n-ta lire e ye? Mepenge shiinbii mú na lire pyi. Pi à cè a jwo na mpii pi sí n-jà pire yaayi cyage núruŋø pire na ke, pire na pi maha yi fwøhigii leni mú. ³⁵ Ŋka yii pi ke, yii yii zàmpeenbii kyaa táan yiy'á, yii raa kacenɔkii pyi pi na. Yii aha fwoo le pi na, yii i yii sðŋŋøre láha li zàraŋi na. Lire ká mpyi, Kile sí sàra nimbwo kan yii á, lire mú li sí li cyèe na yii na nye Kilerji niŋyi wuŋi pyi, naha na ye u à nɔwø kacennecembaabii ná shinpiibii na.

³⁶ Yii pyi nùnaarafee, bà yii Tuŋi Kile nye nùnaarafoo me.

Yii àha raa pi sanmpii cêege me

(Macwo 7.1-5)

³⁷ Yii àha raa pi sanmpii cêege me, lire ká mpyi Kile mú sè yii cêege me. Yii àha raa sùpyire sannte la wwù me, lire e Kile mú sè yii la wwù me. Wà ha kyaa pyi yii wà na, urufoo u lire yàfa. Lire ká mpyi, Kile mú sí yii kapegigii yàfa yii na. ³⁸ Yii a sùpyire

sannte kaan, lire e Kile mú sí yii kan, yaage e yii à sumare pyi maa pi sanmpii kan ke, Kile sí kuru yaage jî si ku cúnḡ cúnḡ si ku fii si kà bâra ku na fo yaage si jî raa wuni.»

³⁹ Lire kântugo ka Yesu si tàanlini là jwo pi á na: «Fyinḡi wà sí n-jà u fyinḡe kàbii cû la? Lire ká mpyi, pi mú shuunninḡi puni sí n-tîge wyige k'e mà? ⁴⁰ Cyelempyanḡi taceḡke sí n-jà n-pêe n-tòro u cyelentuḡi woge taan me, ḡka cyelempyanḡi cyeḡe k'à le a ḡwò ke, uru u taceḡke maha mpyi u cyelentuḡi woge fiige.

⁴¹ Naha na mu ḡye na ḡyèsenni jaa ma cìmpworonḡi ḡyiini i, mà li ta bànnanḡi u ḡye mu wuuni i ke, mu ḡye na uru jaa mà ye? ⁴² Mà tàanna ná lire e, di mu sí n-jà n-jwo ma cìmpworonḡi'á na u yyére maa ḡyèsenni wwû u ḡyiini i, mà li ta bànnanḡi u ḡye mu wuuni i ke, mu ḡyii ḡye uru na mà ye? Mu u à fyinḡe tò wwomò na ke, bànnanḡi wwû ma ḡyiini i fòlò, lire ká mpyi, mu sí raa jaa raa ḡcwúu ḡyèsenni tawwuge e ma cìmpworonḡi ḡyiini i.

Cige maha ḡcè ku yasere e
(Macwo 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Cige niḡcennḡe ḡye na yasere nimpere yaa me, cipege mú ḡye na jìn'a yasere niḡcenne yaa me. ⁴⁴ Cire puni maha ḡcìni ti yasere cye kurugo, lire ḡwòhò ku ḡye: wà sí n-jà fizhiye cige yasere kwòn ḡguro cige na me, wà mú sí n-jà erezen cige yasere kwòn kilege taha na me. ⁴⁵ ḡgemu u zò u à ḡwò ke, uru maha jwupcennḡe yu. ḡgemu u ḡye ná zòmḡi i ke, uru maha jwumpimpe yu. Yii li cè, sùpyanḡi zòmbilin'à jî ndemu na ke, lire u ḡwòge maha yu.»

Yákilifoḡi ná funḡo baa shinḡi kani
(Macwo 7.24-27)

⁴⁶ Ka Yesu si núr'a jwo: «Naha kurugo yii maha mii pyi “Kafoḡi, Kafoḡi” mà li ta yii sí ḡye na mii jwumpe kurigii jaare mà ye? ⁴⁷ Shin maha shin u à pa mii á, maa mii jwumpe lógo, maa pu kurigii jaare ke, urufol'à fworo yaage ḡkemu na ke, mii sí kuru cyêe yii na. ⁴⁸ Urufoo na ḡye mu à jwo bafaanranḡi u à niḡke tũgo fo mà sà nò kafaage na, maa u bage nintaani cyán ku na ke. Bag'à faanra a kwò ke, ka zànbwòhò si mpa, ka lwòhe si wá na fwu na ma na ku kúuli, ḡka bage ḡye a cwo me, jaha na ye ku nintaan'à cyán a ḡwò. ⁴⁹ ḡka shinḡi u ḡye na mii jwumpe nùru, maa mpyi u ḡye na pu kurigii jaare me, urufol'á na ḡye mu à jwo bafaanranḡi u à u bage nintaani cyán niḡtiige na ke. Zành'à pa, ka lwòhe si wá na fwu na ma na ku kúuli ke, ka bage si ntíl'a pi a wu.»

7

Yesu à sòrolashiibii yyaha yyére shinḡi wà bilina cùḡḡo
(Macwo 8.5-13; Yuhana 4.43-54)

¹ Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwò sùpyir'á ke, maa ḡkàre Kapereḡnamu kànhe e. ² Ḳròmu sòrolashiibii yyaha yyére shinḡi wà na mpyi wani kuru kànhe e ná biliwe e. Uru bilinanḡi kani mpyi a waha u na. Ka yampime si mpa uru bilinanḡi cû, fo u na ḡko s'a kuro caa.

³ ḡye uru niḡḡufoḡi'à Yesu kyaa lógo ke, maa Yahutuubii kacwònribii pìi tun pi sà Yesu jàare u u mpa uru bilinanḡi cùḡḡo. ⁴ Pi à nò Yesu yyére ke, maa u jàare fànha na, maa jwo: «ḡge niḡḡufoḡi'à yaa ná mpwòh'e, mu à yaa mu u u pwòhò. ⁵ Naha kurugo ye wuu Yahutuubii kyal'à táan u á sèl'e. Uru mú sí u à wuu Kile Jwumpe kàlambage faanra.»

⁶ ḡye ka Yesu si ḡe maa ḡkàre ná pi e. Tèni i pi à sà byanhara sòrolashiibii yyaha yyére shinḡi pyenge na ke, lir'à sòrolashiibii yyaha yyére shinḡi ta u à u ceveebii pìi tun pi sà yi jwo Yesu á: «Kafoḡi, ma hà maye kànha mpa mii pyenge e me, jaha na ye mii niḡḡk'à cyére mu u jye mii pyenge e. ⁷ Lire kurugo mii à li kàanmucya mà li ta na mii yabilinḡi ḡye a yaa mii u shà mu fye e me. ḡka jwunḡanḡa niḡkin jwo, kuru sí mii bilinanḡi cùḡḡo. ⁸ Mii wi ke, sòrolashiibii pìi na ḡye mii niḡḡo na, mii sí ḡye pìi niḡḡo na. Mii aha wà pyi “Ta sì” u maha ḡkàre. Mii aha wabere pyi “Ta ma” u maha mpa. Mii aha na bilinḡi pyi “Nde pyi” u maha lire pyi.»

⁹Nye Yesu à puru jwumpe lógo sòrolashiibii nùnjufuonji ceveebii jwɔ na ke, ka uru nàñi kani si u kàkyanhala. Supyikuruŋke ku mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u yyaha kêenŋ'a pi wíi wíi, maa jwo: «Mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntêl'a sùpya nya ná ŋge dáníyanji fiige e me, ali Izirayeli shiinbii shwɔhɔl'e mii nye a u fiige nya me.»

¹⁰ Mâ jwo tûnntunmpii pi núr'a nɔ sòrolashiibii yyaha yyére shinji pyenge e ke, pi à sà uru bilinanji ta u à cùunɔ.

Yesu à nàñjiibili niŋkwuu jè

¹¹ Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si yîri na ŋkêege Nayimu kàhe e, shinnyahara mpyi a taha pi fye e.

¹² Pi à sà byanhara kàhe tajyijwɔge na ke, ka pi i jiciri ná kàhe shiinbii pìl'e, pi i ŋkêege ná nàñjiibilini là niŋkwul'e fanji i. Lenkwucwoŋi wà u pyiniŋkinge ku mpyi ku ki. Kàha shiinbii niŋyahamii mpyi a taha lenkwucwoŋi na, pi i ŋkêege uru buŋi tatonke e. ¹³ Kafoonji Yesu à uru ceerji méesuwuŋi nya ke, ka u jùnaare si jyè u e, ka u u u pyi: «Fyâha, ma hà raa me sùu me!»

¹⁴ U à yire jwo ke, maa file buŋi lwófeebii na, maa bwòn kariyi na, ka pi i yyére. Ka u u jwo buŋ'á: «Nàñjiwe, yîri!» ¹⁵ Ka nàñjiŋi si yîr'a tèn, maa li jwɔ cù na yu, ka Yesu si u kan u nuŋ'á.

¹⁶ Shin maha shin u mpyi wani ke, ka li i pi puni bilibili, fo pi na Kile père marii ŋko: «Kile tûnntunji nimbwoŋi wà u à uye cyêe wuu na! Kile à pa u shiinbii tège!» ¹⁷ Nde Yesu à pyi ke, ka sùpyire si sà a lire yu Zhude kùluni ná li kwùumpe kùligii puni i.

Yuhana Batizelipyiŋi à tûnntunmii tun Yesu á

(Macwo 11.2-19)

¹⁸ Nye karigii Yesu à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si ŋkàr'a sà cyire puni yyaha jwo u á. Yuhana à yire lógo ke, maa u cyelempyiibii pìi shuunni yyér'a ¹⁹ tun pi sà Kafoonji Yesu yíbe na: «Y'à jwo na ŋge u sí n-pa ke, uru u nye mu laa, wabere wuu à yaa wuu a sigili?» ²⁰ Pire cyelempyiibil'à kàr'a sà nɔ Yesu na ke, maa u pyi: «Yuhana Batizelipyiŋi à wuu tun na wuu pa mu yíbe na “ŋgemu kyaa l'à jwo na u sí n-pa ke, mu u nye u wi laa, wuu a wabere sigili?”»

²¹ Lire tèn mpyi a Yesu ta u u yamii niŋyahamii ná cwòhómofee niŋyahamii cùunji, maa jínabii kòre na yige pifeebil'e, maa fyinmii niŋyahamii jyii múru. ²² Nye ka Yesu si tûnntunmpii pyi: «Yii à ndemu lógo maa ndemu nya ke, yii a sì, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana á na: fyinmpii naha na naa, tonkegyifeebii sí i jaare, tògofeebii sí i jicùunji, jùncunnibii sí i nùru, kwùubii sí i jèni, Jwumpe Nintanmpe sí i yu fòŋofeebil'á. ²³ Nye mii kapyiŋkii ká mpyi cyi nye a ŋgemu pyi u à cye láha mii na me, urufoo wuun'à jwɔ.»

²⁴ Yuhana tûnntunmpil'à núr'a kàre ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu sùpyir'á, u à pi pyi: «Canŋke yii ná ŋkàre síwage e ke, taha nyege yii mpyi a kàr'a sà wíi kaféegé sí i ku nyàha la? ²⁵ Naha yii sí mpyi a kàr'a sà wíi ye? Vàansinayafoo la? Yii li cè na mpìi pi maha vâansinayi leni, maa pi jyii karigii pyi, maa pi jyii njyŋi lyê ke, pire maha mpyi saanbii bayi i.

²⁶ Nye lire sannii i ke, naha tawiige e yii mpyi a kàre ye? Kile tûnntunŋo la? Mii sí yi jwo yii á, u bá à fànha tò Kile tûnntunŋo na. ²⁷ Naha kurugo ye Kile Jwumpe Semerji à jwo ŋgemu kyaa na na

“Wíi, mii sí na tûnntunŋi tun

u sà mu kuni yaa mu yyaha na*” ke,

uru tûnntunŋi u nye Yuhana.

²⁸ Mii sí yi jwo yii á, sùpya sàha ŋkwò a si ŋgemu u à fànha tò Yuhana na me, lire ná li wuuni mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'à fànha tò Yuhana na.

²⁹ Sùpyire ti mpyi na nùru Yuhana jwɔ na, mà bàra múnalwòore shwofeebii na ke, pire puni mpyi a tèn ná l'e na Kile à tíi, maa jee ka Yuhana si pi batize. ³⁰ ŋka Kile mpyi a

* 7:27 Malaki 3.1

ndemu yaa mà yyaha tíi ná sùpyire e ke, Farizhèenbii ná Kile Saliyanji cyelentiibii nyε a nyε lire na mε, maa nyε pi nyε a nyen'a batize mε.

³¹ Ná naha shi i, mii sí nte sùpyire shiñi tàanna ye? Ti ná naha shi k'à fwooro be? ³² Ti na nyε mu à jwo nànkopyire, ntemu ti nyε na bàhare kàfuge na ke, tà na bàhare maa ñko ti shèrfeebil'á:

“Wuu à tiinmpini wyi yii á, yii nyε a nyen'a kwôho mε.

Wuu à jáhampe myahigii cêe yii á, yii nyε a nyen'a mεε sú mε.”

³³ Yii li cè, Yuhana Batizelipyinji à pa ke, u mpyi na nyjyì tòn wu lyî mε, u mú mpyi na sinme byii mε, ka yii i jwo na jína u nyε u e. ³⁴ Supyanji Jyanji à pa, maa lyî maa byii, ka yii i jwo na u sònjòre nyε a taha yaage kabere na mε, fo nyjyìñi ná sinmbyaani kanni, maa núr'a pyi mεpenge shiinbii cevoo mu à jwo múnalwòore shwofeebii.

³⁵ Ñka yákilifente Kile maha ñkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha nyε urufoo kapyiñkil'e.»

Yesu à fwòrobacwoñi wà kapegigii yàfa u na

³⁶ Nyε Farizhenji wà na mpyi wani, uru mεge na mpyi Simò. Canñka uru nàñ'á Yesu yyere na u sà lyî ná ur'e, ka u u nyε maa ñkàre, ka pi i sà ñkwùulo na lyî.

³⁷ Mà pi yaha wani, ceenji wà na mpyi kuru kànhe e, kànhe sùpyire puni mpyi na uru ceenji cyère kampyahii na, u kapegigii kurugo. Uru ceenji'á pa nyε na Yesu na nyε uru Farizhenji bage e ke, ka u u mpa ná lonjaracwol'e†, l'á jî sinme nùguntanga wumò na.

³⁸ Maa ntòro Yesu kàntugo yyére mà sà yyére u tooyi taan, maa mεε sú sèe sèl'e, fo nyii lwòh'á wu mà Yesu tooyi jñye, maa u nùñjoore tég'a yi cwuugo, maa yi púr'a cù, maa puru sinmpe nùguntanga wumpe tég'a yi tìri.

³⁹ Nyε Farizhenji u mpyi a Yesu yyere ke, ur'á lire nyá ke, maa jwo uye funñ'i: «Kampyi sèenji na nge nàñi na nyε Kile túnntunñò, u mpyi na sí li cè na ceenji shiñi u nyε na bwùn uru na ke, na u nyε kapimpyiñe.» ⁴⁰ Ka Yesu si Farizhenji funzòñjòre cè, maa u pyi: «Simò, jwumò na naha mii u jwo mu á.» Ka Simò si u pyi: «Ta yu, cyelentuñi.»

⁴¹ Ka Yesu si jwo: «Nàñi wà fwòhii na mpyi shiin shuunni na, u kampwòhii ñkwuu kanñkuro (500.000) na mpyi wà na, u sanñi wuñi sí nyε kampwòhii beeshuunni ná ke (50.000). ⁴² Ná li síñi sí nyε a pyi pi wà na mà jà a u fwooni tò mε, ka uru nàñi si cyire fwòhigii yàfa pi na. Nyε pire shiin shuunniñi i, uru nàñi kyaa sí n-táan pi jofol'á mà tòro u sanñi na ye?»

⁴³ Ka Simò si u pyi: «Mii na sòññi ñgemu u fwoò li mpyi a pèe sèl'e ke, nàñi kyaa sí n-táan ur'á mà tòro u sanñi na.» Ka Yesu si u pyi: «Mu à sèe jwo.»

⁴⁴ Maa yyaha kèenñe ceenji yyére maa jwo Simò á: «Mu à nge ceenji nyá la? Mii à pa mu yyére, mu bá nyε a lwòhò kan mii i na tooyi jyé mε. Ñka nge ceenji wi ke, u à mii tooyi jyé ná u nyilwòhe e, maa yi cwuugo ná u nùñjoore e. ⁴⁵ Mu nyε a mii púr'a cù maa mii shéere mε, ñka nge ceenji wi ke, mà lwó u à jyé bage e ke, u à kwòro na mii tooyi shwòonre ná u jwòge e. ⁴⁶ Mu nyε a mii nùñke tìri ná sinm'e mε, ñka nge ceenji wi ke, u à mii tooyi tìri ná sinme nùguntanga wum'i. ⁴⁷ Lire kurugo mii sí yi jwo mu á, kapegigii u à pyi ke, cyi ná cyi nyahañi mú i, cyi pun'á yàfa u na. Lire e u à mii kyaa táan uy'á sèe sèl'e. Kapegii nimpigir'á yàfa ñgemu na ke, urufoo tàange nyε a pèe mε.»

⁴⁸ Lire kàntugo ka Yesu si ceenji pyi: «Mu kapegigil'á yàfa mu na.» ⁴⁹ Mpii pi mpyi na lyî sijcyan ná Yesu i ke, ka pire si wá na ñko piye funñ'i: «Naha supyifiiwe u nyε nge nàñi mà sà nò, fo u u sùpyire kapegigii yàfani ti na ye?» ⁵⁰ Ñka Yesu nyε a puru jwumpe lwó a wíi mε, maa jwo ceenji'á: «Mu dányañ'á mu shwò, ta sì yyeyiñke e.»

8

Cyeebii pi mpyi a taha Yesu ná u cyelemphyiibii jwòh'i ke

¹ Lire kàntugo ka Yesu si wá na jaare na ntùuli kànbwoyi ná kànpyεere na, maa Jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U cyelemphyiibii ke ná shuunniñi

† 7:37 Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mεge nyε: «alibatiri».

mpyi ná u e. ² Cyeebii u à cùunḡ, mà bâra mpiimu jínahii u à kòr'a yige pi e ke, pire pìi mú na mpyi ná u e. Wà meḡe na mpyi Mariyama, pi mpyi maha uru pyi Magidala Mariyama mú (uru nḡe ceenji i Yesu mpyi a jínabii baashuunninji kòr'a yige) ³ ná Cwuzza cwoḡi Zhane (Cwuzza u mpyi na saanji Eròdi karigii cwòonre) ná Suzani ná cyeebii piiberii nijyahamii. Pire cyeebii mpyi maha pi cyeyaayi yà kaan Yesu ná u cyelempyiibil'á, pi i piye tère.

N̄eenugurji bàtaage

(Macwo 13.1-23; Marika 4.1-20)

⁴ Nye canḡka shinjyahara à pa bínni Yesu taan, tire sùpyire mpyi a yîri kànya nijyahaya na, ka u u bàtaaga jwo pi á. U à jwo: ⁵ «N̄eenugurji wà u ná fwor'a kàre n̄eeme tanuguge e. Mà u yaha u u sùmapyanji wàa fini fiige, wà à cwo kuni jwòḡe na, ka kuntorobii si uru tánhana, ka saḡcyeenre si mpa u jò. ⁶ Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, maa fyîn. U nye a m̄ me, maa waha, jaha na ye mbyime nye a pyi kuru cyage e me. ⁷ Ka wà tacwugo si mpa bê ḡgurotaha na, maa fyîn, maa wá na lyege, ka ḡgure si u cù. ⁸ Ḥka wà tacwug'à pa bê ná n̄inke tacenḡke e, maa fyîn, maa lye, maa se. Sùmacige maha sùmacig'à sùmapyanji se mà n̄o ḡkuu (100) na.»

Yesu à kuru bàtaage jwo ke, maa jwo fànha na: «Ḥḡemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niḡyigigii cyán sèl'e.»

⁹ Ka u cyelempyiibii si u yíbe: «Kuru bàtaage jwòhe ku nye jaha shi ye?» ¹⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Karigii cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e ná cyi à ḡwòhò ke, yii á cyire jcenḡ'à kan, ḡka sùpyire sannt'á bàtaay'i cyi à jwo:

“bà pi si mpyi s'a pu wíi, pi àha raa pu jaa raa jcwúu me,

s'a pu núru, pi àha raa pu yyaha cini me*.”

¹¹ Kuru bàtaage jwòhò ku nye: sùmashinji u nye Kile jwumpe. ¹² Kuni jwòḡe na sùmashinji tacwug'à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ka Sitaanninji si pu wwû pi funḡ'i, bà pi si mpyi pi àha ndá pu na, si shwò me.

¹³ Kafaafoge jwḡ'i sùmashinji tacwug'à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa n̄e pu na ná funntange e, ḡka pu nye a jà a ndire le t'e me. Pi maha mpyi Kile kuni i tère nimbilere e kanna, kawaa ká pi ta, pi maha fworò l'e.

¹⁴ Ḥḡure shwòhòl'e sùmashinji tacwug'à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ḡka mà jwo tère nimbilere li n̄o ke, funmp̄eenre karigii ná n̄afuunji lage ná nḡe dijnyerji múguroḡi karigii maha pu cwònrò, fo pu yaseere sì n-jà n̄o me.

¹⁵ N̄inke nijcenḡke na sùmashinji tacwug'à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa n̄e pu na ná funḡò ninḡin i, maa ḡkwòro pu jwḡ'i ná jwòm̄e ninḡin i ke, tire sùpyire ti maha tiye waha tèrigii puni i, marii Kile nyii wuuni pyi.

Kile Jwumpe na nye fùkina fiige

(Marika 4.21-25)

¹⁶ Wà nye na fùkina m̄ini si u le jcyígile yaaga jwòh'i me. Ḥka u maha m̄ini maa u dùrugo yaage kà jwḡ'i, bà u si mpyi s'a b̄enmpe yige bage jyifeebil'á me. ¹⁷ Nye kyaa maha kyaa li nye numpini i ke, cyire puni sí n-pa n-yige b̄enmpe na, kyaa maha kyaa l'à ḡwòhò ke, lire là sì n-kwòro jcn̄embaa me. ¹⁸ Lire kurugo jwumpe yii nye na núru mii jwò na ke, yii yákili yaha pu na sèl'e, jaha na ye ḡḡemu u à yaaga cè ke, kà sí n-bâra urufoo u tacenḡke na. Ḥka ḡḡemu u nye u nye a yafyin cè me, ali u na s̄nḡi na ur'à nimbileni ndemu cè ke, lire sí n-shwò u na.»

Mpii pi nye Yesu nuḡi ná Yesu cìnmpyiibii ke

(Macwo 12.46-50; Marika 3.31-35)

¹⁹ Nye ka Yesu nuḡi ná u cìnmpyiibii si mpa u yyére. Ḥka sùpyire jyahañi kurugo, pi nye a jà a tabaraga ta u na me. ²⁰ Ka wà si Yesu pyi: «Mu nuḡi ná mu cìnmpyiibii naha cyíinḡi na, pi naha na mu kyaa pyi.» ²¹ Ka Yesu si jwo: «Mpii pi nye na Kile jwumpe núru, marii pu kurigii jaare ke, pire pi nye mii nuḡi ná mii cìnmpyiibii.»

* 8:10 Ezayi 6.9

Yesu à kafeebwòhe yyéne baŋi juŋ'i
(Macwo 8.23-27; Marika 4.35-41)

²² Canŋka Yesu à u cyelempyiibii pyi: «Yii a wá, wuu u baŋi jyiil'a kêenŋe kùmpoge sanŋke na.» Ka pi i jyé bakwòge e na baŋi jyiili. ²³ Mà pi yaha pi i ŋkèege lwòhe juŋ'i, ka Yesu si mpa ñóó, ka kafeebwòho si wá na fwu na lwòhe lwúu na wàa bakwòge funŋke e. Ku mpyi na ŋko si ñi lwòhe na, fo na ŋko s'a ntíri lwòhe ñwòh'i. ²⁴ Ka cyelempyiibii si Yesu ñè, maa jwo: «Cyelentuŋi, cyelentuŋi, wuu sí n-kwù de!» Ka Yesu si yíri maa fánha cyán kafége na, maa lwòhe pyi: «Tèen tanuge e!» Ka kafége si yyéne, ka lwòhe si ntèen. ²⁵ Ka u u cyelempyiibii yíbe maa jwo: «Taha yii bá jye a dá mii na me?» Ŋka cyelempyiibii fyagara wuubii ná pi kakyanhala wuubii pi mpyi, ka pi i wá na piye yíbili: «Jofoo u jye ŋge nàŋi fo ka kafége ná lwòhe si ntèen u wuuni taan ye?»

Yesu à jínahii nijnyahamii kòr'a yige nàŋi w'e
(Macwo 8.28-34; Marika 5.1-20)

²⁶ Nyé ka Yesu ná u cyelempyiibii si baŋi jyiil'a sà nò Gadara shiinbii kùluni i, lire kùluni na jye Galile wuuni yyetiimpe na baŋi kàntugo. ²⁷ Pi nivworobii bakwòge e, ka kuru kànhe nàŋi wà si Yesu ñùŋò bê, jínabii mpyi uru nàŋi i. Li mpyi a mò, u sàha mpyi na vànŋyi leni me, u sàha mpyi na shùun kànhe e me, fo fanŋyi i†. ²⁸ Tèni i uru nàŋ'à Yesu jya ke, ka u u ŋkwúulo, maa jwo Yesu fere e, maa jwo fánha na: «Yesu, Kilerŋi ñjnyi wuŋi jyanŋi, naha mu jye na jcaa mii á ye? Mii na mu jáare, ma hà kawaa pyi na na mà de!»

²⁹ Nàŋ'à yire jwo, naha na ye Yesu mpyi a jínanŋi pyi na u fworo u e. Uru jínanŋi mpyi maha u cyáan tèrii nijnyahagil'e. Sùpyire mpyi maha uru nàŋi cwòre maa u cyeyi ná u tooyi pwu ná yòròy'e, bà u si mpyi si ntèen tanuge e me, ŋka u mpyi maha yire yapwoyi puni kwùun. Lire kàntugo jínanŋi mpyi maha si ná u e síwage e.

³⁰ Nyé ka Yesu si nàŋi yíbe u mege na, ka u u jwo: «Mii mege jye Shinnyahara.» U à yire jwo naha na ye jínabii pi mpyi u e ke, pire mpyi a nyaha. ³¹ Ka pire jínabii si Yesu jáare na u àha pire kòrò ŋkàre kacowyicugunŋe e me.

³² Nyé lir'à caakurumbwòho ta ku u lyi nanŋe kà numpenge na wani, ka jínabii si Yesu jáare sèl'e na u pire yaha pire pi sà jyé kuru caakuruŋke e, ka u u jye. ³³ Nyé ka jínabii si fworo nàŋi i maa sà jyé caabil'e. Ka kuru caakuruŋke puni si sùrug'a yíri nanŋe numpenge na mà cwo cwo baŋi i mà kwù.

³⁴ Cáanahabil'à lire jya ke, maa fê a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwònbugure puni i. ³⁵ Ka sùpyire si fwor'a kàre si sà cyire karigii nya. Nàŋi i jínabii mpyi ke, ka pi i sà u ta u à tèen Yesu fere e ná vànŋyi i tanuge e, ka pi i fyá. ³⁶ L'à pyi mpiimu jyii na ke, ka pire si nàŋi cuuŋòŋkanni jwo pi sanmpil'á. ³⁷ Nyé ka Gadara kùluni shiinbii puni si Yesu jáare na u fworo pire kùluni i, naha na ye pi mpyi a fyá u yyaha na sèl'e. Ka Yesu si jyé bakwòge e s'a ŋkèege.

³⁸ Nàŋi i jínabil'à fworo ke, ka uru si Yesu jáare sèl'e, na uru na ŋkèege ná u e. Ka Yesu si u nùruŋò maa jwo: ³⁹ «Núru, ma a sà pyenge, kabwooni Kile à pyi mu á ke, ma a sà lire yyaha jwo ma pyenge shiinbil'á.» Ka nàŋi si ŋkàre kànhe funŋke e, nde Yesu à pyi u á ke, maa sà a lire yu na ntùuli cyeyi puni i.

Yesu à ceŋi wà cùuŋò, maa Zharusi pworonŋi buwuŋi ñè
(Macwo 9.18-26; Marika 5.21-43)

⁴⁰ Nyé tèni i Yesu à nùr'a baŋi jyiil'a kêenŋe kùŋke sanŋke na ke, ka shinnyahara si u ñùŋò bê, naha na ye pi puni mpyi na u sigili. ⁴¹ Kile Jwumpe kàlambage kà ñùŋufoo na mpyi wani, uru mege mpyi Zharusi, ka uru nàŋi si mpa ninŋure sín Yesu fere e maa u jáare fánha na na u shà uru pyenge e, ⁴² naha na ye pworonŋi ninŋinŋi u mpyi u á, ná u mpyi a yyee ke ná shuunni kwò ke, uru mpyi na yà, fo u mpyi na ŋko raa ŋkwúu.

† 8:27 Yahutuubii maha pi fanŋyi wwù kafaayi juŋ'i. Pi maha ku jwòge yal'a yaa fo maha tatèenŋò yaa mú.

Nye Yesu niŋkareŋi Zharusi pyenge e, sùpyire mpyi a u kwûulo kàmpanyi puni na, fo na u fenre piye shwòhòl'e.

⁴³ Ceenji wà na mpyi tire sùpyire shwòhòl'e, lùwulinjkwombaayi mpyi u na yye e ke ná shuunni funŋ'i. Wempyiibii mpyi a kwò u cyeyaare puni na, ŋka wà nye a jà a u cùuŋò me.

⁴⁴ Nye ka u u mpa Yesu kàntugo yyére maa bwòn u vànanyi zhwoòre na, ka yampe si ntil'a kwò. ⁴⁵ Ka Yesu si sùpyire yíbe: «Jofoo u à bwòn mii na ye?» Ka sùpyire puni si wá na ŋko: «Mii bà me.» Ka Pyeri si jwo: «Cyelentuŋi, mu nyii nye sùpyire na t'à mu fenre kàmpanyi puni na mà?» ⁴⁶ Ka Yesu si jwo: «Wà kòn'à bwòn mii na, naha na ye mii à li kàanmucya mà li nya na fànhe kà a fwooro mii i.»

⁴⁷ Nye ceen' à li nya na nde ur' à pyi ke, na Yesu à li cè ke, ka u u fyá fo na jcyèenni, maa mpa niŋkure sín Yesu fere e, nde l' à u pyi u à bwòn Yesu na ke, ná pyiŋkanni na u à uye nya u à cùuŋò tènenuuni mujye e ke, u à yire yyaha jwo Yesu á sùpyire puni nyii na. ⁴⁸ Ka Yesu si u pyi: «Na pwooro, mu dányan' à mu cùuŋò. Kile u yyeŋinke kan ma á.»

⁴⁹ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, tùnntunŋ' à yîri nùŋufooŋi Zharusi pyenge e mà pa yi jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nò mu pwooroŋi na. Ma hà núru cyelentuŋi yaha u uye kànha u a ma me.» ⁵⁰ Yesu à yire lógo ke, maa jwo Zharusi á: «Ma hà raa fyáge me, dá mii na kanna, mu pwooroŋi sí n-yîri.»

⁵¹ Nye pi à sà nò Zharusi pyenge jwòge na ke, Yesu nye a jee sùpyanji wabere u jyè ná ur'e me, fo Pyeri ná Yuhana ná Yakuba ná pyàŋi tunji ná pyàŋi nunji. ⁵² Sùpyire puni ti mpyi pyenge e ke, pire puni mpyi na myahigii súu marii ŋkwúuli pyàŋi ŋkwùŋi na. Ka Yesu si pi pyi: «Yii àha raa mee súu me, pyàŋi nye a kwû me, u na ŋwúuni!» ⁵³ Ka pi i wá na jcyàhali u na, naha na ye pi à li cè na pyàŋ' à kwû.

⁵⁴ Nye ka Yesu si pyàŋi buwuŋi cù u cyege na, maa jwo fànha na: «Pyà, yîri!» ⁵⁵ U à yire jwo ke, ka pyàŋi múnaani si núr'a jyè u e, lire tènenuuni mujye e, ka u u yîri, ka Yesu si pi pyi pi njyì kan u á. ⁵⁶ Ka lire kani si pyàŋi sifeebii bilibili. Ka Yesu si yi jwo pi á na pi àha nde kani jwo sùpyanji wà tufiig' á me.

9

*Yesu à u cyelempyiibii tun pi sà a Jwumpe Nintanmpe yu
(Macwo 10.5-15; Marika 6.7-13)*

¹ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi pyi pi à bínni u taan, maa síŋi ná fànhe kan pi á, bà pi si mpyi s'a jínabii puni kòre s'a yige pifeebil'e, s'a yampii cùuŋi me. ² Lire jwòhò na, u à pi tun pi sà a Kile Saanre kyaa yu sùpyir' á, pi raa yampii cùuŋi. ³ U à pi pyi: «Yii àha ŋkwò yaaga lwó yiye cye e lire kùsheeni na me, mu à jwo kàbii, lire nye me boro ná bwúuru ná wyére. Yii wà hà ŋkwò vànntinŋke kabere lwó mbàra u yacige woge na me. ⁴ Yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka wà si jee yii sunmbage na, yii tèn wani fo mà sà yaa ná yii tèekani i. ⁵ ŋka kànhe ŋkemu shiin kampyi pi nye a jee yii i yii sunmbage tîrige pire yyére me, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambarji kwòro kwòr'a wu wani, lir' à kajwuu kwò kuru kànhe shiin na.»

⁶ Nye ka pi i yîr'a kàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu na màre kanyi puni i, maa yampii cùuŋi.

*Saanji Eròdi na uye yíbili na Yesu nye jofoo ye
(Macwo 14.1-12; Marika 6.14-29)*

⁷ Nye Yuhana boŋkwooni kàntugo, saanji Eròdi à pa Yesu kapyiŋkii lógo, ka li i u yákiliŋi wùrugo sèl'e, naha na ye pii mpyi na ŋko na Yuhana Batizelipyiŋi u à jè a fwooro kwùŋi i. ⁸ Pii sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u à núr'a pa, pii mú sí i ŋko na tècyiini Kile tùnntunŋi wà u à jè a fwooro kwùŋi i. ⁹ Ka Eròdi si jwo: «Mii à pi pyi pi à Yuhana nùŋke kwòn, jofoo shenre mii saha sí nye na núru ame ye?» Ka u u wá na Yesu caa si u nya.

*Yesu à shiin kampwòhii kanjuro jwò cya
(Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Yuhana 6.1-14)*

¹⁰Nye Yesu túnntunmpil'à núr'a pa ke, maa pi kapyiinkii puni jwo u á, ka u u yîri ná pi e sùpyire sannte taan mà kàre pi mege cyage e Betisayida kànhe kàmpanjke na. ¹¹Sùpyir'à pa pi saha cè ke, maa ñkàre wani pi fye e. Ka u u pi cùmu leme jwo, maa Kile Saanre kyaa jwo pi á. Mpii pi mpyi na yà pi e ke, maa pire cùuñɔ.

¹²Tèni i canj'á pa a ntîri ke, ka Yesu cyelempyiibii ke ná shuunniñi si file u na maa yi jwo u á na u sùpyire cye yaha, bà pi si mpyi si sà njyì ná tashwonyo cya kànyi ná sishwõnbugure e me, jaha na ye sige funjke e pire nyɛ. ¹³Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpîi pi pi kan pi lyî.» Ka pi i u pyi: «Bwúuru jùnyo kanjuro ná fyapya shuunni cyi naha wuu á kanna, fo l'aha nta wuu yabilimpîi sí n-sà njyì cya mpa ñkan nte supyinyahare pun'á.»

¹⁴Tire sùpyire e, nàmbaabii kanni mpyi a shiin kampwõhii kanjuro (5.000) kwò, ka Yesu si u cyelempyiibii pyi pi à sùpyire tñe tñe kuruyo kuruyo, yire kuruyi niñkin niñkinji puni mpyi a shiin beeshuunni ná ke ke kwò.

¹⁵Nye ka pi i sùpyire puni tñe tñe, bà Yesu mpyi a yi jwo me. ¹⁶Ka Yesu si yire bwúuru jùnyo kanjuro ná cyire fyapyaagii shuunniñi lwò, maa yyahe yîrige niñyini i, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwòn kwòn a kan u cyelempyiibil'á, pi kan sùpyir'á. ¹⁷Sùpyire puni ti mpyi wani ke, tire pun'à lyî a tìn. Ka pi i shàhii ke ná shuunni jî njyìpaanyi na.

*Pyeri à jwo na Kile Nijcwõnrõni u nyɛ Yesu
(Macwo 16.13-21; Marika 8.27-31)*

¹⁸Nye lire kàntugo, mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha, u à yîri pi taan, maa sà Kile jáare. U à kwò ke, maa núr'a pa, maa pi yibe: «Sùpyire na mii sõñni jofoo ye?» ¹⁹Ka pi i u pyi: «Pii wá na ñko na Yuhana Batizelipyini u nyɛ mu, pii sí i ñko na Kile túnntunñiEli u nyɛ mu, pii mú sí i ñko na Kile túnntunmpii pi à tòro ke, na uru wà u à jè a fworokwòni i.» ²⁰Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii nyɛ na mii sõñni ye?» Ka Pyeri si u pyi: «Kile Nijcwõnrõni u nyɛ mu.» ²¹Ka Yesu si yi jwo a waha pi á na pi àha ñkwò yire jwo sùpya á me.

²²Maa núr'a jwo: «L'à pyi fànha kyaa Supyañi Jyañi u kyaala sèl'e. Yahutuubii kacwõnribii ná Kile sáragawwuubii jùñufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii sí n-cyé u na, si u bò. Ñka u kwòni canmpyitanrewuuni, u sí jè.»

*Pyiñkanni na wuu à yaa wuu taha Supyañi Jyañi Yesu fye e ke
(Macwo 16.24-28; Marika 8.34--9.1)*

²³Lire kàntugo ka Yesu si yi jwo u lógofeebii pun'á: «Ñgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliñi jyii karigii na, u u ntèen kyaage taan u u ntaha mii fye e canja maha canja, pi méé ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. ²⁴Naha na ye ñgemu la ká mpyi si u niñjaañi yaa jwo ke, urufoo sì nùmpañja ta me, ñka ñgemu ká kàntugo wà u niñjaañ'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañja ta. ²⁵Naha li sí jwo sùpyañ'á mà ma jyii yaayi puni ta ñge diñyeni i niñjaa, mu nùmpañjke si sà ñkèege ye?

²⁶Lire kurugo ñgemu u na jcyíge Supyañi Jyañi ná u jwumpe na ke, u aha bú mpa ná u sinampe ná u Tunji wumpe ná Kile mèlèkèebii wumpe e canjke ñkemu i ke, u sí n-cyé urufoo na. ²⁷Sèñi na mii sí yi jwo yii á, pii na nyɛ yii e, pi sì n-kwù ná pi nyɛ a Kile Saanre nya mà ye!»

*Yesu yyahe pyiñkann'à kèenñe
(Macwo 17.1-8; Marika 9.2-8)*

²⁸Nye canmpyaa baataanre fiig'à tòro puru jwumpe jwuñkwooni kàntugo ke, ka Yesu si ñkàre ná Pyeri ná Yuhana ná Yakuba e jañke kà na, si sà Kile jáare. ²⁹Mà Yesu yaha Kilejarege na, u yyahe pyiñkann'à kèenñe, ka u vaañyeni si ffiniñe weewee fo na jî. ³⁰Lire tèenuuni i, ka nàmbaa shuunni si mpa jwo ná u e. Pire pi mpyi tèecyiini Kile túnntunmpiiMusa ná Eli. ³¹Pi mpyi a pa ná sinampe e. Pyiñkanni na Yesu mpyi na sí n-kàre n-sà u báarañi fûñjɔ si ñkwù Zheruzalemu kànhe e ke, maa lire jwo u á.

³² Lire tɛni mpyi a η̄ɔmpe ta Pyeri ná u shɛrɛfeebii na sɛl'e. η̄ɔmp'à pa láha pi na ke, ka pi i pire nàmbaabii shuunniŋi niŋjyerebii nya ná Yesu i u sɛnampe e. ³³ Tɛni i pire nàmbaabii mpyi na ȳiri Yesu taan ke, ka Pyeri si jwo u á: «Wuu cyelentuŋi, wuu à pa naha ke, lir'à jwɔ sɛl'e. Wuu vùnɔ taanre kwòro, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo, niŋkin sí n-pyi Eli wogo.» Pyeri mpyi a puru jwumpe jwo uye jùŋɔ kurugo.

³⁴ Mà Pyeri yaha puru jwumpe na, ka jaharja si mpa pi tò. Mà jaharjke yaha ku u pi tùni, ka pi i fyá. ³⁵ Ka mejwuu si fworo kuru jaharjke e na: «Mii Jyaŋi u jye η̄ge, mii à u cwɔɔnrɔ. Yii a núru u jwɔ na.» ³⁶ Lire mejwuuni fworoŋkwooni kàntugo, Yesu baare e, cyelempyiibii saha jye a wà nya mɛ. Nde pi à nya ke, ka pi i lire yaha piye funŋ'i, pi jye a yaaga jwo wà á lire tɛni i mɛ.

Yesu à pyàŋi wà jína kòr'a yige u e
(Macwo 17.14-18; Marika 9.14-27)

³⁷ Kuru canŋa nùmpañja, Yesu ná u cyelempyiibii nintigibii jaŋke na, ka supyikurumbwɔhɔ sí sà u jùŋɔ bɛ. ³⁸ Tire sùpyire shwɔhɔl'e, ka nàŋi wà si jwo fànha na: «Cyelentuŋi, mii na mu jáare, maa na jyaŋi kàanmucya. Uru niŋkinŋi u jye mii á. ³⁹ Jínaŋi wà u jye u e, u aha ȳiri u kurugo, u maha η̄kwúuli, jínaŋi maha u cúnŋɔ cúnŋɔ fànha na, u jwɔge maha bàafwɔhe yige, u maha u kànha sɛl'e, maa nta a fworo u e. ⁴⁰ Mii à mu cyelempyiibii jáare pi jínaŋi kòr'a yige u e, η̄ka pi jye a jà mɛ.»

⁴¹ Ka Yesu si jwumpe lwɔ maa jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpibii, fo jaha tère e mii sí n-kwòro ná yii e ye? Mii sí yii kapyiŋkii kwú naye e sà nɔ fo jaha tère na ye? Ta ma ná ma jyaŋi i naha.»

⁴² Jye mà pi yaha pi i filili ná pyàŋi i Yesu na, ka jínaŋi si pyàŋi cúnŋɔ cúnŋɔ fànha na maa u cyán jìŋke na. Jye ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na, maa u pyi u à fworo pyàŋi i, maa u kan u tun'á. ⁴³ Sùpyire ti mpyi wani ke, Kile sífente mpyi a pire puni kàkyanhala.

Yesu à jwo u kwùŋi kyaa na sahanjki
(Macwo 17.22-23; Marika 9.30-32)

Karigii Yesu mpyi a pyi ke, cyire mpyi a sùpyire puni kàkyanhala. Mà pi yaha pur'e, ka u u yi jwo u cyelempyiibil'á: ⁴⁴ «Yii mpe jwumpe lóg'a tàra, li saha sì mɔ mɛ, pi sí Supyaŋi Jyaŋi le cye e, pi i pi jyii wuuni pyi u na.» ⁴⁵ η̄ka cyelempyiibii jye a mpyi a puru jwumpe yyaha cè mɛ, jaha na ye pu jwɔhe mpyi a η̄wɔhɔ pi na, pi mú sí mpyi na fyáge si u yíbe pu jwɔhe na.

Sùpyaŋi u jye jùŋufoo Kile yyére ke
(Macwo 18.1-5; Marika 9.33-37)

⁴⁶ Jye ka nàkaana si mpa ȳiri cyelempyiibii ná piye shwɔhɔl'e, tire jùŋke ku mpyi na pire puni i joofo u jye jùŋufooŋi ye. ⁴⁷ Yesu à pa tire nàkaante jùŋke cè ke, maa pyàŋi wà lwɔ a yaha uye taan, ⁴⁸ maa jwo cyelempyiibil'á: «Shin maha shin u à η̄ge pyàŋi cùmu lemɛ jwɔ mii kurugo ke, urufoo mú à mii cùmu lemɛ jwɔ. η̄gemu ká mii cùmu lemɛ jwɔ ke, urufoo mú à mii tunvoŋi cùmu lemɛ jwɔ. Jye η̄gemu u à uye pyi yii puni kàntugo yyére wuŋi ke, uru u jye yii puni jùŋufooŋi.»

η̄gemu ká mpyi u jye wuu zàmpɛn mɛ, uru na jye ná wuu e
(Marika 9.38-40)

⁴⁹ Jye ka Yuhana si jwo Yesu á: «Cyelentuŋi, wuu à nàŋi wà nya u u jínabii kòre na yige sùpyire e ná mu mege e, ka wuu u u sige li na, jaha na ye wuu wà bà mɛ.» ⁵⁰ Ka Yesu si u pyi: «Yii àha u sige li na mɛ, jaha na ye η̄gemu u jye u jye wuu zàmpɛn mɛ, urufoo na jye ná wuu e.»

⁵¹ Jye tɛni i Yesu tèefworon'à pa byanhara η̄ge dijyɛŋi i, s'a η̄kɛɛge niŋyini na ke, ka u u sàa li lwɔ uye funŋ'i si η̄kàre Zheruzalemu kànhe e, ⁵² maa tùnntunmii tùugo uye yyaha na, ka pire si η̄kàr'a sà nɔ Samari kànhe kà na, maa sunmbage tatirige cya Yesu mɛɛ na kuru kànhe shiinbil'á. ⁵³ η̄ka kuru kànhe shiinbii jye a jɛɛ mɛ, jaha na ye Zheruzalemu i u mpyi na η̄kɛɛge.

⁵⁴ Tèni i u cyelempyiibii pìi shuunni Yakuba ná Yuhana à pa yire lógo ke, maa jwo: «Kafoonji, mu sí wuu yaha wuu nage yige nìnyinjì na wuu tîrige pi nuŋ'i wuu u pi shi bò mà?» ⁵⁵ Ka Yesu si yyaha kêenŋ'a le pi e maa pi faha sèl'e*. ⁵⁶ Lire kàntugo ka pi i ntòr'a kàre kànhe kabere na.

Mpii la ku nyɛ si ntaha Yesu fye e ke

(Macwo 8.19-22)

⁵⁷ Mà pi niŋkaribii yaha, ka nàŋi wà si Yesu pyi: «Kafoonji, mii sí n-taha mu fye e ma tasheyi puni i.» ⁵⁸ Ka u u pyi: «Wyigii na nyɛ sigepwuunbil'á, shèere mú sí nyɛ saŋcyɛenr'á. Ŋka tashwəngə nyɛ Supyaŋi Jyaŋi á mɛ.» ⁵⁹ Maa wabere pyi: «Taha na fye e.» Ka uru si jwo: «Kafoonji, yyéere, mii aha na tuŋi tò, mii sí n-ta n-pa n-taha mu fye e.» ⁶⁰ Ka Yesu si u pyi: «Kwùubii yaha pi a piye t̀̀ni, ŋka mu wi ke, ta s̀̀ maa s̀̀ a Kile Saanre kyaa yu.» ⁶¹ Ka wabere si jwo: «Kafoonji, mii la nyɛ si ntaha mu fye e, ŋka na yaha si s̀̀ yi jwo na pyenge shiinbil'á fə̀lə.» ⁶² Ka Yesu si u pyi: «Shin maha shin u à ǹ̀tuuge c̀̀u ǹ̀faanji na, maa wí kàntugo ke, urufoo nyɛ a yaa ná Kile Saanre e mɛ.»

10

Yesu à t̀̀nntunmii beetaanre ná ke ná shuunni tun pi s̀̀ a Jwumpe Nintanmpe yu

¹ Lire kàntugo Kafoonji Yesu à ǹ̀r'a shiin beetaanre ná ke ná shuunni cwə̀nɔ̀ u fyèŋwə̀hə̀shiiinbil'e, mà tun shiin shuunni shuunni uye yyaha na, kànyi puni ná cyeyi puni i u mpyi a yaa u tòro ke.

² Maa yi jwo pi á: «S̀̀makə̀ə̀g'á p̀̀e, ŋka s̀̀makwə̀ə̀nbil'á cyéere. Lire e ke yii kerege foo jáare, u u p̀̀i b̀̀ara s̀̀makwə̀ə̀nbii na. ³ Mii à yii tun, yii a s̀̀. Yii sí n-pyi s̀̀pyire shwə̀hə̀l'e, mu à jwo mpàa pi nyɛ sige yaaya shwə̀hə̀l'e.

⁴ Yii àha wyéere lwó nde yiye nuŋ'i mɛ, yii àha boro lwó mɛ, yii àha tanhaŋyi yabere lwó mbàra yii tooyi wuyi na mɛ. Mà yii niŋkaribii yaha, yii àha raa yyérelì kuni na s'a fwù pyi mɛ.

⁵ Yii aha jyè pyenge maha pyeng'e ke, yii jwumpe niŋcyiimpe pu pyi “Kile u yyeyiŋke kan yii á.” ⁶ Nyɛ s̀̀pya ká nta kuru pyenge e, ŋgemu u nyɛ na ŋcáa yyeyiŋke na ke, urufoo sí kuru yyeyiŋke d̀̀babii ta. Ŋka l'aha nta uru s̀̀pya nyɛ kuru pyenge e mɛ, pire d̀̀babii sí n-kwòro yii á. ⁷ Pyenge ŋkemu ká nyɛ yii sunmbage na ke, yii t̀̀en wani. Pi aha yalyire ná yabyere ntemu kan yii á ke, yii raa tire lyí, naha na ye báarapyiŋi sàraŋ'á yaa u kan u á. Yii àha raa sunmbage k̀̀enŋi raa màre mɛ.

⁸ Yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka pi i nyɛ yii na, maa yalyire ntemu kan yii á ke, yii i tire lyí. ⁹ Yii i kuru kànhe yampii c̀̀uŋə̀, yii i yi jwo kànhe shiinbil'á na Kile Saanre à byanhara pi na.

¹⁰ Ŋka yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka pi i yii sunmbage cyé ke, yii jyè kuru kànhe pyenkuuŋi i, yii i yi jwo pi á ¹¹ “Ali yii kànhe bambaŋi u à ta wuu tooyi na ke, wuu sí uru kwòro kwòro n-yaha yii na*. Ŋka lire ná li wuuni mú i, yii li c̀̀ na Kile Saanre à byanhara yii na.”

¹² Mii sí yi jwo yii á, diŋyeyi canŋkwə̀ge, nde li sí kuru kànhe shiinbii ta ke, lire sí n-waha mà tòro nde li sí n-pyi Sə̀də̀mu kànhe shiinbii na ke.»

Yesu à kànyi yà faha

(Macwo 11.20-24)

¹³ Ka Yesu si ǹ̀r'a jwo: «Yii Korazen kànhe shiinbii, yii wuun'á k̀̀ege! Yii Betisayida kànhe shiinbii, yii wuun'á k̀̀ege! Naha na ye kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyéere ke, kampyi Tiri kànhe ná Sidən kànhe e cyire mpyi a pyi, numɛ mpyi na sí pi ta pi à pi toroŋkanni k̀̀enŋe maa láha kapegigii na fo t̀̀emə̀ni i, maa cafubə̀rigii le mà pyi pi

* ^{9:55} Sémebii p̀̀i maha jwo: «Ka Yesu si yyaha k̀̀enŋ'a le pi e maa pi faha sèl'e. S̀̀nŋə̀peere ti nyɛ yii e amɛ ke, yii nyɛ a ti shi c̀̀ mɛ. Supyaŋi Jyaŋi nyɛ a pa si s̀̀pyire shi bò mɛ, ŋka u à pa si pi m̀̀nahigii shwə̀. * ^{10:11} Mà ma tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a yaha kànha na»: lire ŋwə̀he ku nyɛ, wuu nàzhan à fworo yii karigil'e, yii nuŋə̀ tuguro ti.

vàanɲyi, maa cwəɔnre wu piye na†. ¹⁴ Lire l'à li ta, canɲke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiɲkil'e ke, nde li sí yii ta ke, lire sí n-waha mà tòro Tiri ná Sidɔn kànyi‡ wuuni na.

¹⁵ Yii Kaperenamu kànhe shiinbii pi ke, yii na sônɲi na yii sí n-kàre Kile yyére nɲɲyɲi na be? Lire mpyi nyɛ mɛ, yii sí n-sii n-tîrige fo nɲɲke nɲwəhə shiinbii cyage e.»

¹⁶ Lire kàntugo ka Yesu si núr'a jwo u tũntunmpil'á: «Ŋgemu ká nɛn'a lógo yii nɲwə na ke, l'à pyi mu à jwo mii nɲwə na urufol'à lógo. Ŋgemu ká yii cyé ke, l'à pyi mu à jwo mii urufol'à cyé mú. Ŋgemu sí u à mii cyé ke, l'à pyi mu à jwo mii tunvoonɲi urufol'à cyé mú.»

¹⁷ Nyɛ ka pire tũntunmpii beetaanre ná ke ná shuunɲi si nɲkàre mà sà tère pyi, ka pi funntanga wuubii si núr'a pa, maa jwo: «Kafoonɲi, mu mɛge cye kurugo, ali jínabil'à kúu wuu á.» ¹⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à Sitaannɲi nɲya, u à yîri nɲɲyɲi na nɲyaa nɲɲkin, kileɲini fiige, mà pa nɲcwə nɲɲke na. ¹⁹ Nyɛ mii à li síɲi kan yii á, yii a nɲaare wwòobii ná nónɲyahigii nɲɲ'i, yii i wuu zàmpɛnɲi fànhe fwòɔnɲə yiye tooy'e, yafyin sì n-jà kapii pyi yii na mɛ. ²⁰ Lire ná li wuuni mú i, yii àha funɲyi táan na jínabil'à kúu yii á mɛ, nɲka yii pyi funntange e, nɲaha kurugo ye yii mɛy'à sémɛ Arijinaɲi i.»

Sùpya nyɛ a Kile cè Jyafoonɲi Yesu baare e mɛ

(Macwo 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Lire tèenuuni i, ka Kile Munaani si Yesu funɲke pyi k'à táan sèl'e, ka u u Kile kèe maa jwo: «Tufoonɲi Kile, nɲɲyɲi ná nɲɲke Kafoonɲi, mii fwù nyɛ mu na, nɲaha na ye kani mu à nɲwəhə yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyêe nɲɲkopyire na. Sèe wi, Tufoonɲi, mu à lire pyi mà tàanna ná ma nɲyii wuuni i.» ²² Lire kàntugo ka u u jwo sùpyir'á: «Mii Tuɲi à karigii puni le mii cye e. Sùpya nyɛ a Jyafoonɲi cè Tufoonɲi baare e mɛ. Sùpya mú nyɛ a Tufoonɲi cè Jyafoonɲi baare e mɛ, fo Jyafoonɲi la ká mpyi si u cyêe nɲgemu na ke.»

²³ Lire kàntugo ka Yesu si yyaha kèenɲe u cyelempyiibii kann'á maa yi jwo pi á: «Karigii yii na nɲaa ke, mpii pi na cyire nɲaa ke, pire wuun'à nɲwə. ²⁴ Mii sí yi jwo yii á, nde yii à nɲyaa maa ndemu lógo ke, Kile tũntunmii nɲnyahamii ná saanlii nɲnyahamii la mpyi si lire nɲyaa, si li lógo. Ŋka pi nyɛ a jà a li nɲyaa maa li lógo mɛ.»

Bàtaage Yesu à jwo mà yyaha tíi ná Samari shinɲi nɲɲcɛnɲi i ke

²⁵ Canɲka Kile Saliyaɲi cyelentuɲi wà à yîr'a yyére si Yesu pɛre nɲcú maa jwo: «Wuu cyelentuɲi, nɲaha mii à yaa mii u pyi si shɲi nɲɲkwombaɲi ta ye?» ²⁶ Ka Yesu si u pyi: «Nde l'à sémɛ Kile Saliyaɲi Semɛnɲi i ke, nɲaha mu à cè lire e ye?» ²⁷ Ka u u Yesu pyi: «Y'à sémɛ Saliyaɲi Semɛnɲi i na “Ma Kafoonɲi Kile kyaa táan may'á ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma fànhe puni ná ma sònɲɔre puni i. Mà bàra lire na, ma supyɲɲɛnɲi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ§.” ²⁸ Ka Yesu si u pyi: «Mu nɲwəshwəɔr'à nɲwə. Mu aha jà na lire pyi, mu sí shɲi nɲɲkwombaɲi ta.»

²⁹ Ŋka nàɲi la mpyi si tanga kan uy'á maa jwo: «Jofoo u nyɛ mii supyɲɲɛnɲi ye?» ³⁰ Ka Yesu si u nɲwə shwə ná bàtaag'e na:

«Nàɲi wà u ná yîri Zheruzalemu kànhe e na nɲkèege Zheriko kànhe e. Mà u yaha kuni na, ka kakuumpyiibii pii si nɲcwə u na, maa u cyeyaayi puni cyán a shwə u na, maa u bwòn fo mà u bànnaga a yaha kwùubii ná nɲyii wuubii shwəhəl'e, maa yîri u taan.

³¹ Lir'à bê ná Kile sáragawwuɲi w'e u u ma lire kuni i, ur'à pa nɔ nàɲi nɲɲcwuɲi na ke, maa fènn'a tòro u taan. ³² Nyɛ ka Kilenaarebage báarapyɲi wà si mpa a ntùuli lire kuni ninuuni i, uru na mpyi Levi tũluge shin, uru mú à pa nɔ nàɲi nɲɲcwuɲi na ke, maa fènn'a tòro u taan.

³³ Lire kàntugo ka Samari shinɲi wà kùshe wu si wá na ma lire kuni i mú. Ur'à pa nɔ nàɲi nɲɲcwuɲi na ke, ka u nɲɲnaare si u ta. ³⁴ Ka u u file u na, maa u nɔɔyi wyɛɛ yal'a pyi, maa u lwó a dùrugo u dùfaanɲke nɲɲ'i, maa nɲkàre ná u e nàmpwuunbii tatirige bage k'e,

† 10:13 Nde mpyi kyaa ndemu l'à li cyêe na pi a piye cèege pi kapegigii na ke. ‡ 10:14 Tiri ná Sidɔn na mpyi kànbwoyo shuunni nɲjemu y'à cè ná kapegigii mpyiɲi i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyeli 26; Zhoueli 3.4-8; Amosi 1.9-10). § 10:27 Duterɛnɔmu 6.5, Levitiki 19.18

maa yaha u na. ³⁵ Kuru canja nùmpañña, maa bage sàranji wwû uye ñur'i mà kan bage foon'á, maa yi jwo u á “Yaha ñge nàñi na, mu aha wyére maha wyére wwû u ñur'ò taan ke, mii aha nùr'a pa, mii sí uru puni nùrunjo mu na.” ³⁶ Nye Yesu à puru jwo ke, maa uru Saliyañi cyelentuñi pyi: «Mpii shiin taanreñi i, mu á, ñgi u à ñge nàñi nimbannañi pyi u supyijñeñi ye?» ³⁷ Ka u u Yesu pyi: «Nàñi u à u ñur'aara ta ke, uru u ñye u supyijñeñi.» Ka Yesu si u pyi: «Ta sì, maa sà lire fiige pyi.»

Karigii cyi à Marita yyaha jñ ke, cyire ná Mariyama wuuni ñye ñinjin me

³⁸ Mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha ñani na na ñkèege Zheruzalemu kànhe e, pi à sà nò kànhe kà na, maa sunmbage lèñe ceenji wà yyére. Uru ceenji mege na mpyi Marita. ³⁹ Marita kàntugo wuñi wà na mpyi wani, uru mege mpyi Mariyama, ka uru si ntèen Kafoonji Yesu taan marii u jwumpe nùru. ⁴⁰ Lir'à Marita cyege ta k'à cwònrò sushwòhòbaarañi na, ka u u file Yesu na maa jwo: «Kafoonji, taha mu bá u à mii còonji ñya u à tèn, maa mii kanni yaha mii i báarañi pyi me? U pyi u yîr'a na tège kel!» ⁴¹ Ka Kafoonji si u pyi: «Marita, Marita, mu yyah'à wyère ná kariii ñinyahagil'e maa cyi tég'a maye funjo pen. ⁴² ñka kyaa ñinjin kanna li ñye tòn wuuni mà tòro cyi sanñkii puni taan, lire Mariyama à pyi. Sùpya sì n-jà u láha lire mpyinji na me.»

11

Yesu à u cyelempyiibii taanna Kileñarege pyinjkanni na
(Macwo 6.9-13; 7.7-11)

¹ Canjka Yesu mpyi na Kile ñáare cyage k'e. U à kwò Kileñarege na ke, ka u cyelempyañi wà si u pyi: «Kafoonji, wuu taanna Kileñarege pyinjkanni na, bà Yuhana a u cyelempyiibii taanna ku na me.» ² Ka Yesu si u pyi: «Yii aha a si raa Kile ñáare, yii jwo:

“Tufoonji,
mu mege ku táan.

Ma pyi saanwa sùpyire puni ñur'ò na.

³ Wuu canja maha canja ñjyìnji kan wuu á.

⁴ Wuu kapegigii yàfa wuu na,

ñaha na ye wuu maha wuu shinñeñe wogigii puni yàfani pi na.

Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha kèenñe kapegigil'á me.”»

⁵ Nye maa nùr'a pi pyi: «L'aha mpyi mu à jwo cevoò na ñye yii wà á, ka urufoo si yîr'a kàre ñinjinke na uru cevoonji yyére, maa sà u bage kúu mà jwo “Na cevoò, bwúuru ñur'ny taanre kan na á, ⁶ ñaha na ye mii à nàmpòñjo ta, yalyire sí naha mii u kan u á me.” ⁷ Yii na sòññi na uru cevoonji sí n-tèn bage funjke e si jwo “Ma hà zii mpa na yyaha fwòhòro me. Mii à bage tò a kwò, mii ná na pyiibii naha a sínn'a kwò, mii saha naha na sì n-jà n-yîri bwúuru kan mu á me” la? ⁸ Mii sí yi jwo yii á, u méé ká mpyi u ñye a yîr'a bwúuruñi kan mu á yii cempe kurugo me, u mekegere* yyaha na, yaaga maha yaaga mu ñye na ñcaa ke, u sí n-yîri kuru kan mu á.

⁹ Mii sí yi jwo yii á, yii a Kile ñáare, u sí yii kan, yii a ñcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli, ku sí múgo yii á.

¹⁰ Naha kurugo ye shin maha shin u ñye na Kile ñáare ke, Kile sí urufoo kan.

Ñgemu u ñye na ñcaa ke, urufoo sí n-ta.

Ñgemu ká a bàrage kúuli ke, ku sí múgo urufol'á.

¹¹ Jofoo u ñye yii shwòhòl'e, ñgemu u sí ñee wwò kan u pyañ'á mà li ta fya u à ñáare u á ye? ¹² Lire ñye me, mà nóñgyaa lwò a kan u á, mà li ta ñkùcere u à ñáare ye?

¹³ Nye yii sùpyiibii pi à pi ke, cyage e yii maha já a yacenñye kan yii pyiibil'á ke, yii ñye a cè a jwo na yii Tuñi u ñye ñinjinji na ke, na ur'à bégel'a tòro yii taan si u Munaani le u ñáaraféebil'e mà?»

* 11:8 Pii maha jwo: «mu ñyàhavyeñre».

*Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kòre ke
(Macwo 12.22-30; Marika 3.22-27)*

¹⁴ Canŋka Yesu mpyi na jínani wà kòre na yige nàŋi w'e, uru jínani mpyi a nàŋi pyi búbu. Tèni i jínani'á pa fwooro u e ke, ka uru nàŋi si li jwò cù na yu. Sùpyire ti mpyi wani ke, ka li i pi puni kàkyanhala.

¹⁵ Ŋka pìl'á jwo sùpyire shwòhòl'e, na jínabii jùŋufooŋi Belizebuli† u à síŋi kan Yesu á, u u jínabii kòre na yige pifeebil'e. ¹⁶ Pii la na mpyi si Yesu pèrè jwò, maa jwo na u kani là pyi ndemu li sí li cyêe pire na na u à fwooro Kile e ke.

¹⁷ Ŋka Yesu mpyi a pi funzòŋjòrè cè maa yi jwo pi á: «Kìre maha kìre li jye na liye tùnni ke, lire maha mpa jya. Pyenge maha pyenge shiin ká yîri piye kurugo ke, kuru maha mpa jya mú.

¹⁸ Ná yii na sòŋŋi na jínabii jùŋufooŋi Belizebuli fànhe cye kurugo mii jye na jínabii kòre na yige sùpyire e, jye Sitaanniŋi báarapyiibii ká ntáa maa piye tùnni, pi saanre sì n-kwò mà? ¹⁹ Yii aha jwo na mii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná Belizebuli fànhe e, lire sanni i ke, yii shiinbii pi jye na pi kòre ke, ná jofoo u fànhe e pire maha pi kòre ye? Yii shiinbii yabilimpìi pi sí jwumpe pyi pu cwo yii jwò'i. ²⁰ Ŋka mii aha a jínabii kòre na yige pifeebil'e ná Kile fànhe e, lir'á li cyêe na Kile Saanre à nò yii na mà kwò.

²¹ Yii li cè na fànhanyahagafoo ká kàshikwònyaaya lwó a tèn u pyenge jwòge na marii ku saŋcwòŋŋi sigili, sùpya sì n-jà u yaage ká lwó me. ²² Ŋka wabere ká mpa jwò pyengefoo na, ŋgemu u à fànha tò u na, maa jà u na ke, pyengefoo cyenge mpyi a taha kàshikwònyaayi njemu na ke, urufoo sí yire shwò u na, si u cyeyaayi cyán zhwò u na, si ntáa.

²³ Shinŋi u jye u jye ná mii i me, urufoo jye mii zàmpen, ŋgemu u jye u jye na mii tère na sùpyire wàa tiye na me, urufoo na ti jùŋò kyáŋge.

(Macwo 12.43-45)

²⁴ Jína ká fwooro sùpya e, u maha sà jaara síwage yyaha kurugo, maa tatenge cya. U aha mpyi u jye a ká ta me, u maha jwo “Mii sí nùru raa wà na tayirige e.” ²⁵ Jye u aha nùr'a pa urufoo ta бага fiige ŋkemu k'á pwó maa ku funŋke bégel'a jwò ke, ²⁶ u maha nùr'a kàr'a sà jínahii baashuunni lwó a bâra uye na, mpìi pi à pi mà tòro u yabiliŋi na ke, maha mpa jye urufol'e. Lire ká mpyi, urufoo pyiŋkanni nivònn'a sì nâara a pi mà tòro nijjyeeni na.»

Shinŋi wuuni l'á jwò ke

²⁷ Jye mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka ceerŋi wà si jwumpe lwó sùpyire shwòhòl'e maa jwo u á: «Ceerŋi u à mu si maa mu byé ke, uru wuun'á jwò del» ²⁸ Ka Yesu si ceerŋi pyi: «Ŋgemu u jye na Kile jwumpe nùru, marii pu kurigii jaare ke, urufoo wuun'á sàa jwò.»

*Yesu tayyéreg'á fànha tò Zhonasi woge na, ŋka sùpyire jye a u jwòmeeni cù me
(Macwo 12.38-42)*

²⁹ Sùpyir'á pa bínni mà Yesu kwùulo ke, ka u u jwo: «Nte sùpyir'á pi. Ti la na jye mii u kàkyanhala kani là pyi si jcyêe ti na ndemu l'á li cyêe na mii à fwooro Kile e ke. Ŋka nde l'á pyi Kile tùntunŋi Zhonasi na ke, lire baare e kàkyanhala kyaa saha sì n-pyi n-cyêe ti na me. ³⁰ Nde l'á pyi Zhonasi na ke, lir'á li cyêe Ninive kànhe shiinbii na na Kile u mpyi a u tun. Lire pyiŋkanni na, nde li sí n-pa Supyaŋi Jyaŋi ta ke, lire li sí li cyêe nte sùpyire na na Kile u à u tun.

³¹ Canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e ke, saancwòŋi u mpyi Sheba kini jùŋò na ke, uru sí n-pa n-yîri n-yyére, si nte sùpyire cêeŋe, jaha na ye uru saancwòŋi mpyi a yîri dijyerŋi jùŋke ká na, mà sà saanŋi Solomani yákilifente jwumpe lógo. Mà li ta wà na jye naha, ŋgemu u yákiili u à pèe Solomani wuŋi na ke, ti sí jye a jèn'a lógo uru jwò na me.

† 11:15 Belizebuli: Sitaanniŋi mege ká ku jye ku ki.

³² Kuru canŋke, Ninive shiinbii mú sí n-pa n-yîri n-yyére, si nte sùpyire cêege, naha na ye Zhonasi mpyi a sà Kile jwumpe jwo Ninive shiinbil'á ke, pi à pi toroŋkanni kêenŋe. Mà li ta wà na nyé naha, ŋgemu u tayyérege k'à fánha tò Zhonasi woge na ke, nte sùpyire sí nyé a n'en'a ti toroŋkanni kêenŋe me.»

Bêenmpe sèe wumpe kani
(Macwo 5.15; 6.22-23)

³³ Ka Yesu si núr'a jwo: «Wà nyé na fùkina mîni si u le ncyígile cere nwoh'i me. Ŋka u maha dùrugo yaage kà nŋ'i, bà u si mpyi s'a bêenmpe yige bage jyifeebil'á me. ³⁴ Sùpyaŋi nyiigii cyi nyé u bêenmpe. Ŋgemu u nyii cyi à nwo ke, urufoo puni maha mpyi bêenmpe e mú. Ŋgemu wogigii sí cyi à kêege ke, urufoo puni mú maha mpyi numpini i. ³⁵ Lire e ke yii yiye kàanmucya a wíi, yii bêenmpe kà bú ŋkwò nta numpire me. ³⁶ Yii nyiigii ká nwo sèe sèl'e, lampaŋi bêenmpe sí yii pyi yii a jaa yii a ncowú kuni i.»

Yesu à Farizheenbii ná Saliyaŋi cyelentiibii cêege
(Macwo 23.1-36; Marika 12.38-40)

³⁷ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Farizhenŋi wà si sà u yyere na u pa lyî uru yyére, ka u u nœ. Tèni i pi à nŋyŋi kwûulo si raa lyî ke, ³⁸ ka li i Farizhenŋi kàkyanhala, naha na ye u à li kàanmucya mà li nja na Yesu nyé a u cyeyi jyè mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e, maa nta na lyî me.

³⁹ Kafoonŋi Yesu à li nja l'à Farizhenŋi kàkyanhala ke, maa pi pyi: «Yii Farizheenbii pi ke, yii maha yii yajigiya kàntuyi jyí na fíniŋi, mà li ta yii funŋy'à nî nàŋkaage ná pege karigii na. ⁴⁰ Yii na nyé sŋconyo! Kilenŋi u à yaage kàntuge yaa ke, uru mú bà u à ku funŋke yaa mà? ⁴¹ Yii nàŋkaage ná pege yaha, yii raa yii cyeyaayi kaan fòŋofeebil'á. Lire ká mpyi, yii sí n-pyi fyŋme sùpyii.

⁴² Yii Farizheenbii pi ke, yii wuun'à kêege! Naha na ye yii maha yii nànyeyi ná kanyeyi yafwohòfwòhòre sannte puni yáhanŋi wwû, yii sí nyé na katiigii pyi, maa Kile kyaa táan yiy'á me. Mà li ta lire l'à yaa li pyi yii kapyiini nŋcyiini, yii i nta a cyi sanŋkii bâra lire na. ⁴³ Yii Farizheenbii pi ke, yii wuun'à kêege! Naha na ye yii aha ŋkàre Kile Jwumpe kàlambayi i, bwompe tateenyi yii maha ncaa. Sùpyire tabinniŋi i yii la maha mpyi sùpyire s'a yii père s'a yii shéere. ⁴⁴ Yii wuun'à kêege! Yii na nyé mu à jwo fanŋjyeye, sùpyire maha naare na ntùuli nŋemu nŋy'i piye pàama ke.»

⁴⁵ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà si jwo: «Cyelentuŋi, mpe jwumpe saha nyé Farizheenbii kanni wumò mà de! Mu na wuu cyere mú de!» ⁴⁶ Ka Yesu si u pyi: «Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii wuun'à kêege mú, naha na ye yii à Kile Saliyaŋi pyi tuguro sùpyire nŋy'i, pi sè n-jà ntemu lwó me. Yii yabilimpíi mú sí nyé na nœg'a pi tège ti nŋwòŋi na, ali nimbilere me. ⁴⁷ Yii wuun'à kêege! Naha na ye yii tulyey'à Kile tũntunmpii mpiimu bò tèecyiini i ke, yii à pire kwònhigii yaa na faanre. ⁴⁸ Lire l'à li cyêe na kapegii yii tulyey'à pyi ke, na cyir'à bê yii á, naha na ye pir'à Kile tũntunmpii bò. Ŋka yii pi ke, yii na pi kwònhigii faanre. ⁴⁹ Kile à tèn u yákilifente e maa jwo “Mii sí raa na tũntunmpii pì tunni pi á, pi sí pì bò si pi sanmpii kyéere.” ⁵⁰ Lire kurugo Kile tũntunmpii pi à bò mà lwó fo tèecyiini i ke, Kile sí n-pa yii ná yii tulyeyi cêege pire kyaa na, ⁵¹ mà lwó Abeli mbòŋi na, fo mà sà nò Kile tũntunŋi Zakari mbòŋi na, Zakari pi à bò Kilejaarebage sèecyage ná sárayi tawwuge shwohòl'e ke. Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile sí yii ná yii tulyeyi cêege tire boore puni kurugo.

⁵² Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii, yii wuun'à kêege! Naha kurugo ye kuni li maha sùpyire pyi t'à Kile jwumpe cè ke, yii à para pi yaha lire kuni i. Yii yabilimpíi nyé na lire kuni naare me, mpii la ku nyé s'a li naare ke, maa pire tēgele kwòŋ.»

⁵³ Nyé puru jwumpe puni kàntugo, ka Yesu si fwooro uru Farizhenŋi bage e na ŋkêege. Ka Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizheenbii lùyiri wuubii si yibiyi shiŋi puni taha u na. ⁵⁴ Pi mpyi na lire pyi si nta u père nçú u nwohòwòre cye kurugo.

12

Yesu à u cyelempyiibii yere na pi àha fyinme tò wwomò na me
(Macwo 10.26-27)

¹ Lire tènì i, ka supyikuruṅò nimbwòhò si mpa bínni Yesu taan fo na piye fwòṅji. Pi mpyi a shiin kampwòhii lada kwò. Ka Yesu si jwumpe sùu u cyelempyiibii na maa jwo: «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha fyinme tò wwomò na Farizhèenbii fiige me. Pi na nyè bwúuruṅji yîrigeyirige yaani fiige lire ndemu li maha mbyimpe niṅcwònhòmpe yîrige sùpyaṅji pàama ke. ² Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ṅwòhò ke, cyire puni sí n-pa raa jaa. Kyaa maha kyaa li nyè numpini i ke, lire là mú sù n-kwòro jicèmbaa me. ³ Lire l'à li ta, yii aha jwumò maha jwumò ṅwòh'a jwo numpini i ke, puru sí n-lógo canṅke e, yii aha jwumò maha jwumò jwo katilwòhòre e yii bayi kùruṅcwòngil'e ke, puru sí n-pa raa jáare katanṅji nuṅ'i.»

Wuu a fyáge Kile na, wuu nyè a yaa wuu kyaa tèg'a wuye funṅò pen me
(Macwo 10.28-31)

⁴ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Yii pi nyè mii ceveebii ke, mii sí yi jwo yii á, ṅgemu u nyè u sù n-jà yaage kabere pyi sùpyaṅji na u mbòṅji kàntugo me, yii àha raa fyáge uru yyaha na me. ⁵ Yii à yaa yii a fyáge ṅgemu yyaha na ke, uru u nyè Kile, naha na ye uru u maha já a sùpyaṅji wà nafugombaage e u boṅkwooni kàntugo. Sèṅji na mii sí yi jwo yii á, yii a fyáge Kile na.

⁶ Tá zíziine kanṅkuro maha mpére daashii shuunni kannà me? Ṇka Kile à yaha ti puni niṅkin niṅkinṅi na, marii ti saṅcwòṅji sigili. ⁷ Yii pi ke, yii li cè na yii kan'à waha Kile na mà tòro tire zíziine niṅyahara na. Ali nuṅjoore ti nyè yii nuṅji i ke, Kile à tire puni pèrege cè. Lire kurugo yii àha nùru kyaa tège yiye funṅò pen me.»

Mà nyè Supyaṅji Jyaṅji Yesu na, lire nyè me mà cyé u na
(Macwo 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Mii sí yi jwo yii á, shin maha shin ká yyére li na sùpyire nyii na na uru na nyè Supyaṅji Jyaṅji wu ke, Supyaṅji Jyaṅji mú sí n-yyére li na Kile mèlekèebii nyii na na urufoo na nyè uru wu. ⁹ Ṇka ṅgemu ká mii cyé sùpyire nyii na ke, mii mú sí urufoo cyé Kile mèlekèebii nyii na. ¹⁰ Sùpya ká jcyé Supyaṅji Jyaṅji jwumpe na, lire kapiini sí n-jà yàfa urufoo na. Ṇka ṅgemu ká Kile Munaani mege kèege ke, lire kapiini sù yàfa urufoo na me.

¹¹ Pi aha mpa a yii cyáan na jcwòre na ṅkèege Kile Jwumpe kàlambayi nuṅufeebii, lire nyè me kini yyaha yyére shiinbii ná yukyaabii yyére tènì ndemu i ke, jwumpe yii sí n-jwo pi i jcwè na yii na nyè sèṅji nuṅ'i ke, yii àha puru kani tège yiye funṅò pen me, ¹² naha na ye lire tènì yabiliṅji i, jwumpe yii à yaa yii jwo ke, Kile Munaani sí puru tîrige yii funṅ'i.»

Nàfuunji sèe wunji kani ná karigii cyi nyè cyi nyè a yaa cyi sùpyaṅji funṅò pen me
(Macwo 6.19-34)

¹³ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka nàṅji wà si jwo u á sùpyire shwòhòl'e: «Wuu cyelentuṅji, mii la nyè maa yi jwo mii yyahafoṅ'á na u wuu tuṅji kòoge táa, u u na nàzhan woge kan ná á.» ¹⁴ Ka Yesu si u pyi: «Ei! Nà wà we! Jofoo u à mii tìṅje mà pyi yii kacwònròṅji, lire nyè me yii tuṅji kòoge táafoṅji ye?»

¹⁵ Nyè Yesu à uru nàṅji jwò shwò amuni ke, maa yi jwo u lógofeebii pun'á: «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha nàfuunji lage yaha ku tateenge fò yii na me. Naha kurugo ye sùpyaṅji nàfuunji mée ká nyaha fo mà sà mpyi u tayahaga na jcaa na ṅkànre, yii li cè na uru nàfuunji sù n-jà urufoo sige kwòṅji na me.»

¹⁶ Mà tàanna ná puru jwumpe e, ka Yesu sí bàtaaga jwo pi á na: «Nàfuufòṅji wà u ná mpyi ná kerege e, kuru kerege yafaayi mpyi na jwòge u á sèl'e. ¹⁷ Canṅka ka u u ntèen maa funṅke cya maa jwo uye funṅ'i "Mii sàha naha na kapyii cè me, naha na ye tayahaga nyè mii niṅjyee sùmanji na me." ¹⁸ U à funṅke kyáala a kwò ke, maa jwo "Nde mii sí n-pyi ke, lire li nyè, mii sí na bwònhigii jya, si nùru nimbwòhii faanra, si na sùmanji ná na yaayi sanṅji puni le cyire e. ¹⁹ Lire ká mpyi, mii sí n-jwo naye funṅ'i, na mii à yyee niṅyahagii

njyi bégel'a yaha naye mɛɛ na. Mii saha sì raa naye kànre mɛ, s'a lyî s'a byii si mpyi funntange e kanná.”²⁰ Nye uru nàfuufoonj'á puru jwo uye funnj'i mà kwò ke, ka Kile si jwo u á “Mu funnjɔ baa shinji! Ɔke numpilage yabiliŋi i, mu sí n-kwù. Yaayi mu à bégel'a yaha maye mɛɛ na ke, jofoo u sí n-pyi ná yire e ye?”

²¹ Nye amuni li mú nye, shin maha shin u nye na nàfuunji caa na bínnini nge diŋyɛŋi i uye mɛɛ na, mà li ta nàfuu nye urufol'á Kile yyére mɛ, urufoo sí n-pa n-kwù n-yîri u taan nge nàfuufoonji fiige.»

²² Nye ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyî ná vâanji yii sí raa leni ke, yire tanjanni kà yii funnjɔ pen mɛ. ²³ Naha kurugo ye sùpyanji múnaani tayyéreg'á fànha tò yalyire na, ka u cyeere tayyérege mú si fànha tò vâanji na. ²⁴ Yii saŋcyɛɛnre kàanmucya ke! Ti nye na faa pyi mɛ, ti nye na sùma kwùun mɛ, sùma tabegege mú nye t'á mɛ. Ɔka Kile maha ti njwɔ caa. Tá yii nye a pwóro saŋcyɛɛnre na sèl'e mɛ? ²⁵ Funmpɛɛnre sí n-jà yii jofoo pyi u jà a nimbilere bâra u shiŋi canmpyaagii na ye?»

²⁶ Nye kampyi funmpɛɛnre sì n-jà yafyin bâra yii shiŋi canmpyaagii na mɛ, naha na yii à yaayi sanji kani tég'a yiye funnjɔ pen ye? ²⁷ Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi maha fyîn sige e maa yafyɛɛnre nisinante yaa ke, yii sònjɔ yire kyaa na ke! Yi nye na báara pyi mɛ, yi mú nye na kòonɔ pînni mɛ. Ɔka saanji Solomani ná u nàfuufente puni i, u vâanndenke kà leme nye a jà a njwɔ mà nke yafwɔhɔfwɔhɔge kà niŋkin yafyɛɛnre kwò mɛ. ²⁸ Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi nye sige e nijjaa, ná nùmpañja yi sí n-le nage e ke, Kile ká yire leme pyi p'á njwɔ amuni, yii nye a li cè na nàkaana baa Kile sí vâanji kan yii á mà? Yii dányan'á cyére de!

²⁹ Yii yalyire ná yii yabyɛere tanjanni nye a yaa li tatɛenge fô yii na mɛ. ³⁰ Mpii pi nye pi nye a dá Kile na mɛ, pire pi maha funji pen ná yire yaayi kani i tɛrigii puni i. Yii sí pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li nye yii na ke, yii Tunji Kile à yire puni cè. ³¹ Mà jwo yii kwôro yii a yire yaayi caa ke, yii yacyage nijcyiig'á yaa ku pyi Kile Saanre. Lire ká mpyi, u sí yire yaayi sanji kan yii á.»

³² Ka Yesu si núr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii na nye mu à jwo mpàkurunɔ nimbilere, nka yii àha raa fyáge mɛ, naha na ye l'á táan yii Tunji Kile e mà yii le u Saanre e. ³³ Yii yii cyeyaayi pére, yii i uru wyérenji tég'a fònjɔfeebii tège. Yii nàfuu tabegege nijcɛnne yaa yiye mɛɛ na niŋyini na, nkemu ku nye ku nàfuunji sì n-kwò mɛ. Nànkaalii ná ntɔon nye kuru cyage e si nkwo u kèege mɛ. ³⁴ Yii li cè, cyage e sùpyanji nàfuunji nye ke, wani u sònjɔre maha mpyi.»

*Báarapyiŋi nijcɛnne ná báarapyiŋi nimpini kani
(Macwo 24.36-51)*

³⁵ Ka Yesu sí núr'a jwo u lógofeebil'á: «Yii yii báarapyi vâanji le yii i bégele tɛrigii puni i. Yii i yii làmpaabii mîn'a yaha tɛrigii puni i. ³⁶ Yii pyi mu à jwo báarapyii mpiimu pi à bégel'a tɛn pyenge e, na pi nùnjufoonji tɛpani sigili, u aha yîri cikwɔnre cyage e, mà pa tère o tère e, maa mpa pyenge njwɔge kúu ke, pi i yîr'a ku múgo u á. ³⁷ Nye nùnjufoonji ká mpa báarapyiibii mpiimu ta njómbaa ke, pire wuuni sí njwɔ. Sèŋi na mii sí yi jwo yii á, lire ká mpyi, nùnjufoonji sí uye pwɔ si njyi yaa nkan báarapyiibii puni niŋkin niŋkinj'á, pi lyî. ³⁸ Lire e ke nùnjufoonj'á pa niŋinke na yo, u à pa nkùpecyiini na yo, u aha mpa báarapyiibii mpiimu ta njómbaa ke, pire wuuni kani sí njwɔ.

³⁹ Yii li cè na kàmpyi bage foonji mpyi maha nàŋkaanji tɛpani cè, u mpyi maha sí nɛɛ u yaha u kakyare pyi mɛ. ⁴⁰ Lire e ke yii mú à yaa yii bégel'a kwôro, naha na ye tɛni i Supyanji Jyanji sí nuru n-pa ke, yii nye a lire cè mɛ.»

⁴¹ Yesu à puru jwo ke, ka Pyeri si u pyi: «Kafoonji, mu à nke bàtaage jwo mà yyaha tí ná wuu kani i laa, sùpyire puni kyaa li?»

⁴² Ka Yesu si u pyi: «Báarapyiŋi na, nùnjufoonj'á dá pi sanpii shwɔhɔl'e, u yákiŋi mú s'á pèe ke, uru báarapyiŋi shiŋi nùnjufoonji maha yaha u u pyenge karigii cwɔnre, maa njyiŋi kaan báarapyiibii sanmpil'á u tɛkanl'e. ⁴³ Nye báarapyi maha báarapyi nùnjufoo,

u à pa u ta u u báaranj nijcennj pyi amuni ke, uru wuuni sí jwò. ⁴⁴ Sèenj na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyinj jùnjufooñj sí u pyenge karigii puni jùnjufente le u cye e.

⁴⁵ Ìka báarapyiibii kacwònrònj ñgemu ká a sòñnj uye funñ'i na uru jùnjufooñj sí mò lire kùluni i, maa wá na u báarapyinjεebii bwùun, maa uye yaha njyinj ná mbyanj laage e, maa sinmpe byii na jcwò ke, ⁴⁶ canñke ku jye uru báarapyinj jye a tēen ná k'e ná tēni li jye u jye a sòñnj ná l'e mē, u jùnjufooñj sí n-pâa n-pa. Kapii maha kapii u à pyi ke, jùnjufooñj sí u kyéree cyire puni na, mpii pi jye pi jye Kile kuni i mē, si u ná pire sàranj pyi niñkin.

⁴⁷ Báarapyinj u à jùnjufooñj jyii wuuni cè maa mpyi u jye na li pyi mē, uru báarapyinj bwònrè nizhwòre sí nyaha dē! ⁴⁸ Ìka báarapyinj u jye u jye a u jùnjufooñj jyii karigii cè mē, maa ntòr'a wurug'a kapyimbaala pyi ndemu l'à yaa ná bwònr'e ke, urufoo sì bwònrò nijyahara shwò mē.

Amuni li mú jye, Kile à yaaya nijyahaya kan ñgemu á ke, u maha yaaya nijyahaya cya urufol'á. U aha karii nijyahajyahagii le ñgemu cye e ke, u sí urufoo yibe karii nijyahajyahagii kyaa na mú.»

Sùpyire sí n-láhala tiye na Yesu kurugo

(Macwo 10.34-36)

⁴⁹ Ka Yesu sí nùr'a jwò: «Mii à pa mpa nage le jññke na. Mii la mpyi nume si ku ta k'à mìn'a kwò. ⁵⁰ Ìka mii à yaa mii u mbyîgime yefuge e fòlò, mu à jwò bà sùpyanj ká a ñko si batize pi maha u mbyîgime lwòhe e pyiñkanni ndemu na mē. Mii funvwugo wurj u jye na cyire karigii canmpyige sigili.

⁵¹ Yii àha raa sòñnj na mii à pa si mpa jwumabeñke le sùpyire ná tiye shwòhòl'e jññke na mà dē! Mii sí yi jwo yii á, mii à pa mpa mbèmbaanj le sùpyire ná tiye shwòhòl'e. ⁵² Lire kurugo mà lwò nume na, shiin kanjuro sí n-pyi pyenyi y'e, pi sì n-bê mē. Shiin taanre sí n-wwò s'a shiin shuunni tùnni, shiin shuunni sí n-wwò s'a shiin taanre tùnni. ⁵³ Pyenyi y'e, tufoojj sí n-yîri jyafoojj kurugo, jyafoojj mú sí n-yîri tufoojj kurugo. Nufoojj sí n-yîri pworofooj kurugo, pworofooj mú sí n-yîri nufoojj kurugo. Nacwoj sí n-yîri napworooj kurugo, napworooj mú sí n-yîri nacwoj kurugo.»

Kacyeñkii jncèni

(Macwo 16.2-3)

⁵⁴ Supyikurñke ku mpyi wani ke, ka Yesu si nùr'a jwò kur'á: «Yii aha kileñj nya u à wwò canñacwumpe* e, yii maha jwò na zànha sí n-pa, nàkaana baa ku mú maha mpa. ⁵⁵ Kafεεge ká a fwu na yîri wòro kùl'e, yii maha jwò na kafuge sí n-pêe nijjaa dē! Amuni li mú maha mpyi. ⁵⁶ Yii pi à fyìnme tò wwomò na ke, yii à jà a cyire karigii puni tèepyiñkii cè, ka jaha si li ta jcyii cyi jye na mpyi yii shwòhòl'e nume ke, yii jye a jà a cyire cè mà ye?

(Macwo 5.25-26)

⁵⁷ Naha na kani yii à yaa yii pyi ke, yii jye a jà a lire cè yiy'á si li pyi pyiñkanna nijcenne na mà ye?

⁵⁸ Wà ha mu yere fànhe e, ka yii i wá na ñkèεεge wani, mu à yaa mu u jwumabeñe cya fwòfwò ná urufol'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaanj cye e, uru si ma le u báarapyinj cye e, pi i ma le kàsujj i mē. ⁵⁹ Mii sí yi jwò mu á, mu aha mpyi mu jye a lire pyi mē, mu sì n-sii n-fworo wani ná mu jye a urufoo fwooni tò feefee mà ye!»

13

Yii à yaa yii toroñkanni kēεεñε

¹ Jye mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka sùpyire tà si mpa Galile kùluni shiinbii pìi mbò jwo u á. Fànhafoojj Pilati u mpyi a pìi tun pi à sà pire bò Kilejaarebage e mà pi yaha pi i sárayi wwù. ² Ka Yesu si pi pyi: «Nte sùpyire ti nte pi à bò amē ke, yii na sòñnj na pire

* 12:54 Izirayeli kìnì i, canñacwumpe e zànhe nijyahaga maha yîri.

kapegigii nimpyiinkii cyi mpyi a nyaha mà tòro Galile kùluni shiinbii sanmpii wogigii na be? ³ Lire bà me, ñka mii sí yi jwo yii á, ná yii nyé a yii toronkanni kéenñe me, yii puni mú sí n-kwû. ⁴ Silowe batōnge k'à keb'a cwo Zheruzalemu kànhe shiinbii ke ná baataanreni mpiimu ñun'i mà bò ke, yii na sōññi na pire kapegigii nimpyiinkii cyi à nyaha mà tòro Zheruzalemu kànhe shiinbii sanmpii wogigii na be? ⁵ Lire bà me, ñka mii sí yi jwo yii á, ná yii nyé a yii toronkanni kéenñe me, yii puni mú sí n-kwû.»

⁶ Nyé ka Yesu si bàtaaga jwo pi á na: «Nàñi wà na mpyi ná érezén cikōoge e. Érezén cire shwōhōl'e fizhiye cige na mpyi wani. Cikōoge foo mpyi maha sî na kuru cige kàanmucaa u aha ñkwò a yasere ta ku na. Ñka u shèe maha shèe, u mpyi maha sà yafyin ta ku na me. ⁷ Ka u u yi jwo u báarapyiñ'á “Wíi, cyi yye taanre cyi nyé ñcyii, mii na ma na ñke cige kàanmucaa kampyi k'à yasere yaa, mii sí sî tà ta ku na me. Ku kwòñ à wà, ñaha na ye ku nyé cikōoge cire sannte shwōhōl'e kañwō baa.” ⁸ Ka báarapyiñi si u pyi “Mii ññufoonji, mii na li caa mu á, maa ku yaha ku ñijnyee pyi, mii sí ku ññke tūgo n-kwūulo si ñkyàra le ku taan. ⁹ Lire ká mpyi, ka ku u yasere pyi yyeela, ku sí n-yaha wani. Ñka k'aha mpyi ku nyé a yasere pyi me, maa nta a ku kwòñ.”»

Yesu à dàfoo cùuñō canñōñke e

¹⁰ Nyé Yahutuubiicanñōñke k'e, Yesu mpyi na sùpyire kâlali Kile Jwumpe kàlambage k'e. ¹¹ Sùpyire shwōhōl'e ceñi wà na mpyi wani, jínani wà mpyi u e, uru jínani mpyi a yye ke ná baataanre pyi u e, maa dàñi yampe yaha u na, fo mà u pyi u saha nyé na jà a tíl'a yyere me. ¹² Nyé Yesu à u ñya ke, maa u yyere maa jwo u á: «Ceewe, mu yamp'à láha mu na ñijjaa.» ¹³ U à puru jwo ke, maa u cyeyi taha u na, lire tèenuuni i, ka ceñi túbunji si ntíl'a sànhana, ka u u Kile kèe.

¹⁴ Nyé tēni i Kile Jwumpe kàlambage ññufoonj'á Yesu ñya u à ceñi cùuñō canñōñke e ke, ka li i u lùuni yîrige sèl'e, ka u u jwumpe lwó maa jwo sùpyir'á: «Cibilaage e, yii à yaa yii a báarañi pyi canmpyaa baani funñ'i, lire e ke yii a ma, yii a cicuumpe caa cyire canmpyaagil'e, ñka canñōñke e bà me!» ¹⁵ Ka Kafoonji Yesu si u pyi: «Yii pi à fyinme tò wwomō na ke, jofoo u nyé yii shwōhōl'e ñgemu u nyé u nyé na u ñiyyi, lire nyé me u dùfaanñyi sàñre canñōñke e maa yi kan y'á bya mà ye? ¹⁶ Ná yii maha jà a lire pyi, ñge ceñi sí u nyé Ibirayima tûluge shin ke, ka Sitaanniñi si u cû a pwō, fo yye ke ná baataanre e, ka ñaha si li ta tire pwōore kà ñjà zànha ndáha uru ceñi na canñōñke e mà ye?» ¹⁷ Nyé Yesu à puru jwo ke, ka u zàmpeñbii puni si silege. Ñka sùpyire sannte puni mpyi funntange e Yesu kabwōhigii nimpyiinkii puni kurugo.

Kile Saanre maha sîi nimbilere maa mpêre

(Macwo 13.31-33; Marika 4.30-32)

¹⁸ Nyé ka Yesu si núr'a kàlanji sogo maa jwo: «Kile Saanre nyé mu à jwo ñaha be? Ná ñaha shi i mii sí ti tàanna be? ¹⁹ Ti na nyé mu à jwo mutaridi cige yasere, nàñi wà a sà ntemu nūgo u cikōoge e ke. Kuru cige pyàñi maha yîlege, ñka u aha fyîn, cige maha lyege fo maha mpa mpyi cibwōhō, sañcyenr'a sî wá na ti shèere yaa ku ñkényi i.»

²⁰ «Ná ñaha shi i mii sí Kile Saanre tàanna sahanji ye? ²¹ Ti na nyé bwúuruñi yîrigeyirige yaani fiige. Ceewe ká li nimbilere le farini mbyimé ñijnyaham'i mà cwònhō, li maha puru mbyimpe ñijcwōnhōmpe puni yîrige.»

Nùmpañke tata kuni na nyé mu à jwo tajyijwō nimbilere

(Macwo 7.13-14, 21-23)

²² Nyé lire kàntugo ka Yesu si ntòro ná ñani i, na ñkèege Zheruzalemu kànhe kàmpañke na. U ññkareñi mpyi na Kile jwumpe yu sùpyir'á kànbwoyi ná kàñpyere na. ²³ Ka nàñi wà si u pyi: «Kafoonji, tá nùmpañña tafeebii sí nyaha be?» Ka Yesu si pi pyi: ²⁴ «Yii fànha le yii i jyè tajyijwōge nimbileni i, ñaha na ye mii sí yi jwo yii á, tēni là na ma shinnyahara la sí n-pa n-pyi si jyè kuru tajyijwōge e, ñka pi sî n-pa jà me. ²⁵ Tēni i bage foo sí n-pa n-yîri si bage tò si ku shwōhō ke, lire ká yii ta cyínñi na, yii sí raa bage kúuli s'a ñko “Kafoonji! Nwōge múgo wuu á.” Lire ká mpyi, Kafoonji sí n-jwo yii á na uru nyé a yii cè me. ²⁶ Lire tēni i, yii sí raa ñko “Ko wuu ná mu à tēl'a lyî maa bya sñcyan ke! Mu

mú s'à Kile jwumpe jwo wuu á wuu kànhe pyenkuunji i, ka mu u núr'a jwo na mu nyε a wuu cè mà?" ²⁷ Yii aha puru jwo, u sí núru yi taha yii á na uru nyε a yii cè mε, na yii yîri uru taan, yii kapimpyiibii.

²⁸ Nyε mà yii yaha cyínnji na, yii aha mpa yii tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná Kile túnntunmpii puni nya Kile Saanre e tēni ndemu i ke, yii nāvunḡo wuubii sí raa myahigii súu s'a ḡkyànhigii kùru. ²⁹ Sùpyire tà mú sí raa yîri dijnyεḡi ḡḡnyi sicyεεḡeḡi na, si mpa jyè Kile Saanre e, si lyî. ³⁰ Lire tēni i, sùpyire ti nyε numε kàntugo yyére ke, tire tà sí n-pa n-pyi yyaha yyére. Mpii pi nyε numε yyaha yyére ke, pire pìi mú sí n-pa n-pyi kàntugo yyére.»

*Yesu à jwo Zheruzalemu kànhe kyaa na
(Macwo 23.37-39)*

³¹ Nyε lire tēni yabilinji i, ka Farizhεεnbii pìi si file Yesu na, maa yi jwo u á: «Mu à yaa mu u fwo ro nde kùluni i feefee, ma a si cyage kabεr'e, ḡaha na ye saanḡi Erōdi wá na mu caa raa bùu.» ³² Ka Yesu si pi pyi: «Yii a sî, yii i sà yi jwo Erōdi cwofooḡ'á, na mii naha na jínabii kòre na yige pifeebil'e marii yampii cùḡḡi ḡcyii canmpyaagii shuunninji i, cyire ká ntòro, canntanrewoge e mii báaraḡi sí n-kwò. ³³ Mii à yaa mii u cyire canmpyaagii taanreḡi pyi si sà na báaraḡi fúnḡo Zheruzalemu kànhe e. Naha kurugo ye Kile túnntunḡi wà tufiige nyε a yaa u bò cyage kabεr'e Zheruzalemu kàntugo mε.»

³⁴ Ka Yesu sí núr'a jwo: «Ei! Zheruzalemu shiinbii, yii Zheruzalemu kànhe shiinbii, yii pi maha Kile túnntunmpii wà ná kafaayi i maha bùu ke, y'à tooyo nijyahaya kwò, mii la mpyi si yii bínni yiye e, s'a yii kàanmucaa, bà ḡkùnḡi maha u pyire bínni tiye e maa bùru ti ḡḡ' i mε. ḡka yii nyε a ḡεε lire e mε. ³⁵ Ku ke numε! Kile sí cye wwû yii kànhe taan si yii yaha yiye kanna na. Mii sí yi jwo yii á, yii ḡyiini saha sî n-tèḡe mii na mε, fo canḡke yii sí n-pa raa ḡko “ḡḡemu u nyε na ma Kafooḡi Kile mεḡe na ke, Kile u jwó le ur'á*.”»

14

Yesu à yaḡi wà cùḡḡo canḡḡke k'e sahanḡi

¹⁻² Nyε Yahutuubiicanḡḡke k'e, Farizhεεnbii ḡḡḡfooḡi wà mpyi a Yesu yyere na u sà lyî uru yyére, ka Yesu si ḡεε. Sùpyire ti mpyi wani uru shinbwonji pyεḡe e ke, nàḡi wà yaḡḡwu na mpyi tire shwòhòl'e, puru yampe mpyi a u cyeere cyeyi yà pyi y'à fwo fwo. Ka pi i wá na Yesu kàanmucaa kampyi u sí ḡεε uru yaḡi cùḡḡo canḡḡke e.

³ Ka Yesu si jwumpe lwó maa Kile Saliyaḡi cyelentiibii ná Farizhεεnbii yíbe: «Mà tàanna ná wuu Saliyaḡi i, wà à yaa u jà a yaḡa cùḡḡo canḡḡke e la*?» ⁴ Ka pi i fyâha, pi wà nyε a ḡεn'a u ḡwò shwò mε. Ka Yesu si u cyeyi taha yaḡi na maa u cùḡḡo, maa u pyi u a sî pyεḡe.

⁵ Lire kàntugo ka Yesu si núr'a pi yíbe: «Jofoo u nyε yii shwòhòl'e, ná urufoo ḡyaḡi, lire nyε mε u nùḡi wà ká ḡcwò bεεḡḡ' i mà bε ná canḡḡke e, urufoo sí ḡεε u yaha wwùmbaa ye?» ⁶ Pi nyε a ḡεn'a u ḡwò shwò mε.

Nùḡḡirire ná ḡùzogore kani

⁷ Nyε Yesu à pa li kàanmucya mà li nya na Farizhεεḡ' à sùpyire ntemu yyere ke, na bwompe tateεny i kurugo pi puni nyε na fî ke, ka u u ḡke bàtaage jwo pi á:

⁸ «Sùpya ká mu yyere cikwònrò na, ka mu u shà, ma hà zà ntēen yatεεḡny i puni yyaha yyére woge e mε. Naha kurugo ye u aha nta u à shinbwonji wà yyere ḡḡemu u à fànha tò mu na ke, ⁹ uru ká mpa, ka yii yyerefooḡi si mu pyi, na ma yîri maa kuru yatεεḡke kan uru shinbwonji'á, mu silege wuḡi u sí n-yîri n-sà n-tēen fo kàntugo yyére yatεεḡke e. ¹⁰ Lire e mii sí yi jwo yii á, pi aha yii wà yyere lire kataanni fiige na, mu aha shà, sà ntēen yatεεḡny i puni kàntugo yyére woge e. Lire ká mpyi, mu yyerefooḡi ká li nya na

* 13:35 Zaburu 118.26 * 14:3 Farizhεεnbii u sòḡḡḡkanni i, shinḡi u nyε na múnaa tawwugo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tèḡe canḡḡke.

mu à yaa ná yatεεηke yyaha yyére woge e, maa sà mu pyi “Na cevoo, yîri ma a ma naha, yatεεηke yyaha yyére woge e.” Lire tène i, mu nùηke sí n-yîrige ma lyìηεebii shwòhòl'e.

¹¹ Lire e yii li cè, shin maha shin u à uye dùrugo ke, Kile sí urufoo tîrige, ηka shin maha shin u à uye tîrige ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

¹² Nyε nàηi u mpyi a Yesu yyere na u sà lyî uru yyére ke, ka Yesu si yi jwo ur'á: «Mu aha a ηko si sùpyii yyere pi pa lyî mu yyére canηke e, lire nyε με numpilage e, mu sùpyire nijyerere nyε a yaa ti pyi mu ceveebii ná mu sìηεebii ná mu cìnmpyiibii ná mu tεεηεebii náfuufebii με. Naha kurugo ye pire mú sí n-jà mu yyere canηka, nde mu à pyi pi á ke, si lire fwooni tò mu á. ¹³ ηka mu aha sí raa kataan pyi, mu à yaa mu u fòηofebii ná cwòhòmòfeebii ná dìshiyifeebii ná fyinmpii yyere. ¹⁴ Lire ká mpyi, mu wuuni sí ηwò, mpii pi à tii ke, Kile ká pire ηè a yige kwùηi i canηke ηkemu i ke, kacenni mu à pyi tire sùpyire na ke, u sí lire fwooni tò mu á, nahà na ye pi nyε a mpyi a jà a mu kacenni fwooni tò mu á με.»

Lyimbwooni bàtaage

(Macwo 22.1-10)

¹⁵ Nyε Yesu lyìηεebil'à puru jwumpe lógo ke, ka pi wà nìηkin si jwumpe lwó maa jwo u á: «Mpii pi sí n-jyè Kile Saanre e si lyî ke, pire wuun'à ηwò!» ¹⁶ Ka Yesu si uru nàηi ηwò shwò ná bàtaag'e na:

«Canηka nàηi wà u ná ηjyì nijyahawa shwòhò, maa shinnyahara yyere pi sà lyî uru yyére. ¹⁷ Tèelyiin'à pa nò ke, ka u u u báarapyiηi tun u sà sùpyire yyere pi pa lyî. ¹⁸ ηka pi pun'à karii μεγε le maa ηcyé karaga uru ηjyìηi talyige e. Shincyiiηi báarapyiη'à yyere ke, ka uru si yi jwo u á “Sà yi jwo ma nùηufooη'á na u uye sanηa yaha na á, mii à kerεge shwò, mii à yaa mii u sà ku kàanmucya.”

¹⁹ Ka báarapyiηi si ηkàr'a sà wabere yyere, ka uru si u pyi “Sà yi jwo ma nùηufooη'á na u uye sanηa yaha na á, mii à nupyahii ke shwò, mii s'à yaa mii u sà cyi taanna faanηi na.”

²⁰ Ka u u núr'a kàr'a sà wabere yyere, ka uru mú si u pyi “Sà yi jwo ma nùηufooη'á na mii à ceewe fúru numε. Lire kurugo mii sì n-jà n-shà με.”

²¹ Nyε ka báarapyiηi si núr'a pa puru jwumpe yyaha jwo u nùηufooη'á. Ka u lùuni si yîri, maa jwo báarapyiη'á na u fyâl'a sà fòηofebii ná cwòhòmòfeebii ná dìshiyifeebii ná fyinmpii yyere, sùpyire tabinniηi ná pyenkuuηi i, u a ma.

²² Nyε báarapyiη'à sà pire yyere ke, maa jwo u nùηufooη'á “Mii nùηufooηi, mii à mu tùnture pyi ηka tateenyε niηgaya saha na naha de!” ²³ Ka nùηufooηi si u pyi “Sà ma a jaare ma a màre kumbwoyi ná kerεkuubil'e, ma a fànha le ma a sùpyire kàrama t'a ma, bà tateenyi sanηi si mpyi si ηi με. ²⁴ Mii sí yi jwo yii á, sùpyire t'à yyere yyecyiige na, ka ti i ηcyé paηa ke, pire wà cye sì n-jyè mii ηjyìηi i με.”»

Pyiηkanni na wà sí n-jà n-pyi Yesu cyelempya ke

(Macwo 10.37-38)

²⁵ Canηka mà Yesu yaha ηani na, supyikuruηò nimbwòhò mpyi a taha u fye e. Ka u u yyaha kèεηηe pi á, maa jwo: ²⁶ «Shin maha shin la ku nyε si mpyi mii cyelempya ke, ná urufoo nyε a mii kyaa táan uy'á mà tòro u tuηi ná u nuηi ná u cwòηi ná u pyiibii ná u sìηεebii na, maa mii kyaa táan uy'á, ali mà tòro u yabiliηi na με, urufoo nyε a yaa ná mii cyelempyigire e με. ²⁷ Shinηi la ku nyε si mpyi mii cyelempya ke, urufoo u taha mii fye e, pi mée mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Lire baare e urufoo nyε a yaa ná mii cyelempyigire e με.

²⁸ Jofoo u nyε yii shwòhòl'e, ná urufoo la nyε si batòngò faanra, u sì n-tèen si funηke kyaala fòlò, si li kàanmucya kampyi u sí n-pa n-jà ku faanra n-kwò mà ye? ²⁹ Ná urufoo nyε a lire pyi με, maa ku ηwò cù na faanre, kàntugo ka bage sanηke si u jà faanraga, mpii pi na ntùuli marii ku ηaa ke, pire sí raa urufoo cyàhali, ³⁰ s'a ηko: “Aa! ηge nàη'à u bage ηwò cù na faanre, ka ku u mpa u jà faanraga.”

³¹ Amuni li mú nyε, l'aha mpyi mu à jwo saanηi wà na ηko raa kàshi kwùun u saanηeηi wà na ná u kàshikwònbii kampwòhii keηi i (10.000). Tá u sí n-tèen si funηke kyaala si

ɲcè kampyi u kàshikwɔɔnbii sí n-jà u zàmpeɲɲi kàshikwɔɔnbii kampwɔhii beɲjaagaɲi (20.000) tòn me? ³² ɲka u aha li kàanmucya mà li ɲya na u sì n-jà uru saanɲi na me, u sí n-wyèrè sísurufoo tũugo u sà jwumabeɲe cya u á.

³³ ɲye amuni li mú ɲye, yii ɲgemu ká mpyi u ɲye a kàntugo wà u cyeyaayi puni na me, urufoo sì n-jà n-pyi mii cyelempya me.

Yesu wuubii ɲye suumɔ ná bɛɛnme fiige

(Macwo 5.13; Marika 9.50)

³⁴ Suumpe na ɲye yacɛɲɛ. ɲka pu tìpoompe ká fworɔ p'e, ɲaha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahaɲki ye? ³⁵ Pu saha sì n-jà là ɲwɔ ɲiɲke na me, pu mú sì n-jà n-pyi ɲkyàra me. Pu sí n-wà cyiɲɲi na.

ɲye shin maha shin la ku ɲye si kariii yyaha cè ke, urufoo u niɲgyigigii pɛrɛ, u raa núru.»

15

Mpàɲi nimpinniɲi bàtaage

(Macwo 18.12-14)

¹ ɲye canɲka, mɛpɛɲɛ shiinbii pìi niɲyahamii mu à jwo múnalwɔɔre shwofeebii mpyi a pa bínni Yesu taan s'a u jwumpe núru. ² ɲye Farizhɛɛnbii ná Kile Saliyaɲi cyelentiibil'à lire ɲya ke, ka pi i wá na ɲkunni piye shwɔhɔl'e na: «Naha na ɲge nàɲ'à ɲɛn'a mɛpɛɲɛ shiinbii yaha pi i bàrali u na, fo maha bínnini na lyí ná pi e ye?»

³ ɲye Yesu à pi kunuɲke lógo ke, maa ɲke bàtaage jwo pi á na:

⁴ «Jofoo u ɲye yii shwɔhɔl'e, kampyi mpàa ɲkuu (100) pi ɲye urufool'á, ka wà niɲkin si mpînni, tá urufoo maha pi sanmpii beecyɛere ná ke ná baacyɛereɲi (99) yaha waber'á sige e, maa sà a nimpinniɲi caa fo u aha ɲya me? ⁵ U aha u cya a ɲya tɛni ndemu i ke, u funntanga wuɲi sí u lwó nde yacige e, ⁶ si mpa pyɛɲɛ. U aha mpa ná u e, u sí u ceveebii ná u tɛɲɲɛebii yyere si jwo “Yii a ma, wuu u mpa múguro siɲcyan. Mii mpàɲi u mpyi a pînni ke, mii à u ɲya.”

⁷ Mii sí yi jwo yii á, amuni li mú ɲye, kapimpyiɲɛ niɲkin ká u toroɲkanni kɛɛɲɛ, funntange ku maha mpyi niɲyiɲi na uru kanni kurugo ke, kur'à pɛe sèl'e. Kuru funntange fiige ɲye na mpyi niɲyiɲi na, shiin beecyɛere ná ke ná baacyɛere (99) kurugo me, pìre mpiimu pi ɲye na sɔɲɲi na pir'à tîi na pìre saha ɲye a yaa pi pi toroɲkanni kɛɛɲɛ me.»

Wyérefyiɲi nimpinnini bàtaage

⁸ Ka Yesu si núr'a bàtaage kabere jwo na:

«Ceeɲi ɲgire u ɲye, kampyi wyérefyiɲi daashii ke u ɲye u á, ka niɲkin si ɲcwo mà pînni bage e, na u sì lùuni táan si làmpa mîni si bage kùruɲcwɔngii puni yaa mpwó, si u cya fo si u ɲya mà ye? ⁹ U aha u ɲya tɛni ndemu i ke, u sí u pucyaabii ná u ciɲɛebii yyere si yi jwo pi á “Yii a ma, wuu u mpa múguro siɲcyan. Mii wyéɛɲi u mpyi a pînni ke, mii à u ɲya.” ¹⁰ Lire pyiɲkanni na, mii sí yi jwo yii á, kapimpyiɲɛ niɲkin ká u toroɲkanni kɛɛɲɛ, kuru maha mpyi funntanga nimbwɔhɔ Kile mèlɛkɛbil'á niɲyiɲi na.»

Jyafoonɲi nimpinniɲi bàtaage

¹¹ ɲye ka Yesu sí núr'a bàtaage kabere jwo pi á na: «Nàɲi wà u ná mpyi ná jyaa shuunni i. ¹² Canɲka ka jyafoonɲi nimbileni si jwo tufoon'á “Baba, mii nàzhann'á yaa u pyi ɲgemu yii kɔɔge ke, yii ku taa yii i uru kan na ál!” ɲye ka tufoonɲi si ɲɛɛ, maa u nàfuuɲi taa u jyaabii shuunniɲi shwɔhɔl'e. ¹³ Canmpyal'à tòro ke, ka jyafoonɲi nimbileni si u cyeyaayi puni pɛrɛ, maa fwor'a kàr'a sà ntɛɛn kiritɔɔnni l'e ná u wyéɛɲi i. Mà u yaha wani, ka u u cye le ɲiɲɔ baa karigil'e na mpyi, fo mà pa ɲkwɔ u nàfuuɲi na.

¹⁴ Tɛni i u à u nàfuuɲi kɛɛg'a kwɔ fefee ke, ka lire mú si bê ná katibwɔh'e k'à cwo lire kini na. Ka ɲgahaɲi si li ɲwɔ cù na u taa. ¹⁵ Y'à pa u yyaha jà ke, ka u u ɲkàr'a sà jyè báaraɲi i lire kini shinɲi wà á, ka uru si ɲkàr'a sà u yaha sige e, u u caabii nàhe. ¹⁶ Katege kurugo, u la mpyi maha mpyi s'a caabii yalyire lyí. ɲka wà mpyi maha tà kaan u á me.

¹⁷ Nye mà u yaha pur'e, ka u u mpa sônḡo uye funḡ'i canḡka maa jwo “Báarapyii nijyahamii na nye mii tun'á wuu k̀ini i, pi puni na lỳi na nt̀inni fo na cyeyi wẁu nj̀ỳḡi i. ḡka mii wi ke, katege ku ḡke ku u ḡko raa mii bùu naha. ¹⁸ Nde mii sí n-pyi nume ke, lire li nye nde: mii sí núru raa wá na tuni yyére, sí sà yi jwo u á na mii à kapii pyi Kile na, maa kapii pyi u na. ¹⁹ U saha nye a yaa u mii c̀u u pyà fiige me, ḡka u à yaa u mii c̀u mu à jwo u báarapyi.”

²⁰ Nye u à funḡke kyaala a kwò ke, maa kuni lwó na ḡk̀eḡe u tuni yyére. Mà u yaha u sàha ḡkwò a nò pyenge na me, ka tufooni si u nimpani nya tatòḡge e, ka u ǹuḡaare si u ta, ka u u f̀e a jyafooni ǹuḡò b̀e, maa sà u p̀ur'a c̀u mà ta uye na. ²¹ Ka jyafooni si jwo u á “Baba, mii à kapii pyi Kile na, maa kapii pyi mu na de! Mu saha nye a sàa yaa mu u mii c̀u ma pyà fiige me.”

²² Ka tufooni si u báarapyiibii yyere maa jwo “Yii fyál'a sà v̀aanntinmbwoyi puni nisinaḡke lwó yii pa le u na, yii i kampefegeni wà le u na, yii i tanḡanyi yà le u na, ²³ yii i sà k̀acwòḡe ǹuḡi nijceni c̀u, yii pa b̀ò, wuu u lỳi wuu u múguro s̀el'e. ²⁴ Naha kurugo ye mii jyanḡi u ḡge ke, mii mpyi a li yaha na u à kẁu, ḡka u nyii wun'á pa, u mpyi a p̀inni, ḡka mii à u nya sahanḡi.” Ka múguroḡi si jwò c̀u pi á.

²⁵ Lir'á pyi mà uru ǹaḡi jyanḡi nijjyeni ta sige e. Nye t̀eni i u à ỳiri sige e na ma mà pa byanhara pyenge na, na yatire t̀unmpe núru, maa kwòhòkwòhòbii jaa ke, ²⁶ ka u u báarapyiḡi wà yyere mà ỳibe, nde li nye pyenge e ke, si lire c̀e. ²⁷ Ka báarapyiḡi si u pyi “Mu k̀antugo wunḡi u à pa, lire e yii tun'á wuu pyi wuu à sà k̀acwòḡe ǹuḡi nijceni c̀u mà pa b̀ò, jaha na ye uru jyanḡi nijceniḡe wu à ǹur'a pa.”

²⁸ Yyaha wun'á puru lógo ke, ka u l̀uni si ỳiri, u nye a jen'a jyè pyenge e me. Ka tufooni si fwor'a pa si mpa u f̀òḡḡo si ndeḡe pyenge e. ²⁹ Ka jyafooni si jwumpe lwó maa jwo tufoon'á “Cyii yee j̀uuli cyi nye jcyii mii na báaraḡi pyi yii á biliwe fiige ye? Canḡa niḡkin, yii sàha mii tun, ka mii i jcyé me. ḡka ali sikabilini nintiini yii nye a li kan mà nya mii ná na ceveebil'á wuu u múguro siḡcyan me. ³⁰ ḡka mu jyanḡi u à mu nàfuonḡi lwó a sà ḡk̀eḡe cibahani i ke, ur'á pa ke, ka mu u k̀acwòḡe ǹuḡi nijceni c̀u mà b̀ò u na.”

³¹ Ka tufooni si jwumpe lwó maa jwo jyafooni nijjyeni'á “Mii jyanḡi, ma hà lire waha maye na me, mii ná mu u nye naha t̀erigiḡi puni i ke, ko mii cyeyaayi puni nye mu wuyo ke! ³² Wuu mpyi a li yaha na mu k̀antugo wun'á kẁu, ḡka u nyii wun'á ǹur'a pa. U mpyi a p̀inni ḡka wuu à ǹur'a u nya. Lire e ke wuu à yaa wuu pyi funntange ná múguroḡi i.”

16

Báarapyiḡi siḡcyiime wunḡi bàtaage

¹ Nye Yesu à ǹur'a bàtaage kà jwo u cyelempyiibil'á na: «Nàfuufooni wà u ná mpyi a báarapyi lwó a yaha u u u karigiḡi cwòḡre. K̀antugo, ka nàfuufooni si mpa a núru s̀uḡyire jwò na, na u báarapyiḡi wá na u cyeyaayi k̀eḡe. ² Ka u u báarapyiḡi pyi “Mii à lógo na mu na mii cyeyaayi k̀eḡe, jaha k'á pa ná lire e be? Nye bégele ma a ma báaraḡi pyiḡkanni yyaha jwo na á, jaha na ye mu báaraḡi sí n-kwò nijjaa.”

³ Ka báarapyiḡi si jwo uye funḡ'i “Mii ǹuḡufoon'á jwo na mii báaraḡi sí n-yyére nijjaa. Nye jaha mii sí raa n-pyi be? Faapyi f̀anha nye mii i me. Na j̀aare na lỳi, kuru silege mú sí nye mii na. ⁴ Nye nde mii sí n-pyi ke, mii naha a li c̀e nume. Mii aha lire pyi, mii ǹuḡufoonḡi ká mii yaha t̀eni ndemu i ke, s̀uḡyire sannte sí mii màra pi pyenyi i.”

⁵ U ǹuḡufoonḡi fwòhigiḡi mpyi mpiimu na ke, ka u u pire yyer'a ỳibe niḡkin niḡkin maa shincyiiḡi pyi “Mii ǹuḡufoonḡi j̀uuli u nye mu na ye?” ⁶ Ka u u jwo “U siḡcerii ḡkuu (100) fwo li nye mii na.” Ka báarapyiḡi si u pyi “T̀eḡen fwòfwò, maa ma fwòhigiḡi sémeḡi lwó, maa yi k̀eḡeḡ'a séme na u siḡcerii beeshuunni ná ke fwo li nye mu na.”

⁷ Maa ǹur'a waberé ỳibe “Mu de? Mu fwooni nye j̀uuli ye?” Ka uru si jwo “S̀umapyanḡi b̀orii ḡkuu (100).” Ka báarapyiḡi si u pyi “T̀eḡen, maa ma fwòhigiḡi sémeḡi lwó, maa yi k̀eḡeḡ'a séme na u s̀umapyanḡi b̀orii beecyere (80) fwo li nye mu na.”

⁸ Uru báarapyiḡi méé nye u à u ǹuḡufoonḡi nàfuonḡi k̀eḡe ke, ǹuḡufoon'á u k̀e, jaha na ye u à yákiḡi ta maa u ǹumpanḡke yaa. Nye mpii pi nye numpini i ke, pire maha pi ná

piye shwàhòŋi karigii cwàonre ná yákilifente e pyiŋkanni ndemu na ke, mii à ñke bàtaage jwo pire kyaa na si ntèŋe yii yeɛ, yii mpiimu pi nyɛ bèɛnmpe e ke, bà yii si mpyi si yii nùmpañke bégele mɛ.»

Wà si n-jà raa báare ñùñufee shuunn'á mɛ

⁹ Nyɛ ka Yesu si núr'a jwo: «Yii àha nàfuuŋi yaha yii karigii puni yyaha yyéɛ mɛ, lire nyɛ a tíi mɛ. Yii a cevee caa yiye na ná u e, lire ká mpyi, yii canmpyaagii ká ñkwò ñge dɔnyɛŋi i tɛni ndemu i ke, Kile sí yii lɛŋe u pyɛnge e, yii sí n-pyi wani fo tɛekwombaa.

¹⁰ Shinŋi u maha kapyɛere pyi ná fyɛnm'i ke, urufoo mú maha kabwòhigii pyi ná fyɛnmpe e. Ñka shinŋi u nyɛ u nyɛ na kapyɛere pyi ná fyɛnm'i mɛ, kabwòhii méɛ ká le urufoo cye e, u nyɛ na cyi pyi ná fyɛnmpe e mɛ.

¹¹ Yii aha mpyi yii nyɛ a já a ñge dɔnyɛŋi nàfuuŋi báara ná fyɛnmpe e mɛ, nàkaana baa Kile mú si ñɛ sèe nàfuu le yii cye e mɛ.

¹² Yaage ku nyɛ sùpyaŋi wabere wogo ke, yii aha mpyi yii nyɛ a kuru báara ná fyɛnmpe e mɛ, ñke Kile à bégel'a yaha yii yabilimpíi mɛ na ke, nàkaana baa, u mú si ñɛ kuru kan yii á mɛ.

¹³ Yii li cè na báarapyiŋi si n-sii n-jà raa báare ñùñufee shuunn'á mɛ. Lire ká mpyi, u sí ñùñufoŋi wà kyaa táan uy'á, si u sanŋi kyaa pen uy'á. U mú sí n-kúu wà na, si kàntugo wà u sanŋi na. Nyɛ amuni li nyɛ, nàfuuŋi lag'à tateŋge fò yii mpiimu na ke, yii si n-jà n-pyi Kile báarapyii mɛ.»

(Macwo 11.11-13; 5.31-32; Marika 10.11-12)

¹⁴ Nyɛ Farizhɛɛnbil'à puru jwumpe puni lógo ke, ka pi i wá na Yesu fwòhore, ñaha na ye nàfuuŋi kani mpyi a pèe pi á. ¹⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii pi ke, yii maha yiye pyi mu à jwo yii à tíi sùpyire nyii na, mà li ta Kile à yii zòompíi cè. Yii li cè, yaage k'à pèe sùpyire nyii na ke, kur'à pen Kile á.

¹⁶ Nyɛ MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpíi sanmpíi jwump'à kwòro tooy'e fo mà pa no Yuhana Batizelipyiŋi tɛni na. Mà lwó Yuhana Batizelipyiŋi na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, puru na yu sùpyir'á. Sùpyire puni la mú si nyɛ si fànha le si jyè tire saanre e*. ¹⁷ Yii li cè na ñiŋk'à mpínni tàaŋa a tòro Kile Saliyaŋi jwumbilini là ñiŋkin mpínni na.

¹⁸ Shin maha shin ká u cwòŋi yaha maa ceɛŋi wabere lɛŋe ke, urufol'à jacwòɔ pyi. Shin maha shin u à ciyahawa lɛŋe ke, urufoo mú à jacwòɔ pyi.»

Kanhamafooŋi Lazari ná nàfuufooŋi bàtaage

¹⁹ Ka Yesu si núr'a bàtaage kà jwo sùpyir'á na: «Nàfuufooŋi wà na mpyi wani, u mpyi maha vaaŋyi nisinanyi longara wuyi leni, maa u nyii karigii pyi, maa u nyii ñjyìŋi lyí canŋa maha canŋa. ²⁰ Kanhamafooŋi wà nizinniwe mpyi maha mpyi uru nàfuufooŋi pyɛnge ñwòge na. Uru nàŋi cyeere puni mpyi nòɔyɔ, u mege mpyi Lazari†. ²¹ U la mpyi maha mpyi s'a uru nàfuufooŋi ñjyìpaanyi caa raa lyí, ñka u mpyi maha yi taa mɛ. Mà bàra lire na, pwuunbii mpyi maha mpa a u nòɔyi laali.

²² Ka kanhamafooŋi si mpa ñkwù, ka Kile mèlɛkɛɛbii si mpa u lwó a kàr'a sà yaha Ibirayima taan Arijiŋaŋi i. Lire kàntugo ka nàfuufooŋi mú si mpa ñkwù, ka pi i sà u tò. ²³ Mà nàfuufooŋi yaha kyaage e ñiŋke ñwòhò shiinbii cyage e, u à wíl'a Lazari ñya Ibirayima taan tatòŋge e Arijiŋaŋi i.

²⁴ Nyɛ ka nàfuufooŋi si Ibirayima yyere fànha na “Mii tuŋi Ibirayima, ñùñaara ta na na, maa Lazari pyi u sà u kampeeni fyinmɛ lwòhe e, u pa ntèg'a na ñkòŋge ñiŋe. Naha kurugo ye kyaage e mii naha naha ñke nage e ke, kur'à pèe sèl'e!” ²⁵ Ka Ibirayima si u pyi “Na pyà, mu à yaa mu u li cè na mu à ma tiŋi puni pyi ntàanŋi kanni na. Ñka Lazari sí wi ke, ur'à u tiŋi puni pyi kanhare e. Numɛ, Lazari nyɛ naha yyɛŋiŋke e, mu sí nyɛ yyefuge e. ²⁶ Mà bàra lire na, kacyyewicuguyò na nyɛ wuu ná yii shwòhòl'e. Lire kurugo wà si

* 16:16 Pii maha jwo: «Shin maha shin la ku nyɛ si jyè ke, urufol'à yaa u fànha le u u puru jwumpe cù ná cyeyi shuunnini i.» † 16:20 Lazari mege ñwòhe ku nyɛ Kile u nyɛ tɛgefoŋi.

n-jà n-yîri naha wuu yyére, si ñkàre yii yyére mε. Wà mú sî n-jà n-yîri wani yii yyére, si mpa naha wuu yyére mε.”

²⁷ Nye ka nàfuufooŋi si jwo “Mii tuŋi Ibirayima, l'aha mpyi amuni, mii na mu jáare, ma a Lazari tun diŋyeŋi i, mii tuŋi pyenge e. ²⁸ Sîŋεε kaŋkuro na nye wani mii kàntugo. Lazari yaha u sà pi yeε, bà pi si mpyi pi àha ñkwò mpa ñke yyefuge e naha mε.” ²⁹ Ka Ibirayima si nàfuufooŋi pyi “Kile tûntunŋi Musa ná Kile tûntunmpii sanmpii jwumpe na nye pi á, pi à yaa pi ñεε pire jwumpe na.” ³⁰ Ka nàfuufooŋi si jwo “Mii tuŋi Ibirayima, lire kanni sî n-jà pi pyi pi lógo mε, ñka wà ha ñè a fworo kwùŋi i maa ñkàr'a sà jwo ná pi e, lire e pi sí pi toroŋkanni kêenŋe.” ³¹ Ka Ibirayima sí núr'a u pyi “Pi aha mpyi pi ñεε a ñεε Kile tûntunŋi Musa ná Kile tûntunmpii sanmpii jwumpe na mε, ali wà mée ká ñè, maa ñkàr'a sà jwo ná pi e, pi si ñεε urufoo jwumpe na mε.”»

17

*Wà nye a yaa u wà ñùŋo kyán Kile na me
(Macwo 18.6-7, 21-22; Marika 9.42)*

¹ Canŋka Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Karigii cyi maha sùpyaŋi ñùŋo kyán Kile na ke, cyire mpyimbaa nye a sîi mε. Ñka ñgemu ká mpyi kaŋuŋo maa sùpya ñùŋo kyán Kile na ke, urufoo wuun'à kêege! ² Li bá sí n-pwóro urufol'á pi kafaabwòho pwò u yacige e, pi i u wà baŋi i, mà tòro u nde nàŋkobilini là ñiŋkin ñùŋo kyán. ³ Lire e ke yii a yiye kàanmucaa.

Mu cìmpworonŋi ká mu mùmpenme pyi, u yyere maa u yeε. U aha mu yeεge lógo, maa toroŋkanni kêenŋe, mu à yaa mu u yàfa u na lire kani i. ⁴ Canŋke ñiŋkinŋi i, mu cìmpworonŋi ká mu mùmpenme pyi mà sà nta fo tooyo baashuunni, tóogo maha tóogo u a sî mpa uye mpinni kan mu á, mu à yaa mu u yàfa u na cyire karigii puni i.»

⁵ Ka Yesu tûntunmpii si u pyi: «Kafoonŋi, nye lire sannu i ke, là bàra wuu dáníyaŋi na.»

⁶ Ka Kafoonŋi si pi pyi: «Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, yii dáníyaŋi mée n'a mpyi a cyéere mutaridi bile fiige, yii mpyi na sí n-jà ñke cibwòhe pyi ku kò kuy'á, ku u sà ñcûru baŋi i, ku mú mpyi na sí lire pyi.»

Báarapyiŋi nye a yaa ná ñkèenŋi waber'e me

⁷ Ka Yesu si núr'a jwo: «L'aha mpyi mu à jwo báarapyi na nye yii wà á, ka u u yîri faa sige e, lire nye mε yatòore tanahage e mà pa, tá urufoo sí ñεε báarapyiŋi pyi u tîl'a téen u u lyî la? ⁸ Tá urufoo sî báarapyiŋi pyi u vâanŋwòhoyi wwú, u u shwòho a kan uru u lyî si bya, lire kàntugo báarapyiŋi si nta a lyî si bya mε? ⁹ Báarapyiŋi mée ká u tayyerege ñî, u nye a yaa ná ñkèenŋi waber'e mε!

¹⁰ Amuni li mú nye, báaraŋi Kile à kan yii á ke, yii aha uru pyi a kwò, yii li cè na yii nye a yaa ná ñkèenŋi waber'e mε. Naha kurugo ye nde yii mpyi a yaa yii pyi ke, lire yii à pyi.»

Yesu à tògofee ke cùuŋo

¹¹ Nye mà Yesu ñiŋkareŋi yaha Zheruzalemu kànhe e, u mpyi na ñkèege Samari kùluni ná Galile wuuni tegeŋkuuŋi i. ¹² U à sà byanhara kànhe kà na, ka tògofee ke si wá na u ñùŋo bēni, maa ntéen laage e, ¹³ maa jwo ná u e fànha na: «Yesu! Cyelentuŋi! Nùñaara ta wuu na!» ¹⁴ Yesu à pi nya ke, maa pi pyi: «Yii a sî, yii sà yiye cyêe Kile sáragawwuubii na.» Mà pi ñiŋkaribii yaha, ka pi i ñcùuŋo.

¹⁵ Nye pi wà ñiŋkin a uye nya u à cùuŋo ke, maa núru na Kile kêre fànha na, na ma. ¹⁶ U à pa nò Yesu na ke, maa ñiŋkure sín u taan maa yyahe cyígile ñiŋke na maa fwù kan u á sèl'e. Uru nàŋi na mpyi Samari shin. ¹⁷ Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo: «Tá shiin ke bà mii à cùuŋo mε? Taa pi sanmpii baacyeereŋi nye ke? ¹⁸ Ñge nàŋi u nye u nye Yahutu mε, uru kanni baare e, sùpya nye a ta mpíi shiin keŋi i, si núru n-pa fwù kan Kile á mà?»

¹⁹ Maa yi jwo nàŋ'á: «Yîri ma a sî, mu dáníyaŋ'á mu cùuŋo.»

Yii bégele yii a Yesu cannuruge sigili

(Macwo 24.23-28, 37-41)

²⁰ Nye lire kàntugo, ka Farizheenbii si Yesu yíbe Kile Saanre téesiini kyaa na, ka u u pi pyi: «Kile Saanre sí n-pyi, ñka ti sî n-pyi yawiige, ²¹ sùpyire sí raa ñkemu cyêre piye na

s'a ŋko “Yii wíi, ti te naha!” lire nyε με “Ti te mɛŋi i!” με. Yii li cè na Kile Saanre nyε yii shwòhòl'e.»

²² Maa jwo u cyelempyiibil'á: «Tèni là na ma, canŋke Supyaŋi Jyaŋi à yaa u pa ke, yii la sí n-sii n-pyi kuru canŋke ku wyèr'a nò, ŋka ku sì nò lire tèni i με. ²³ Sùpyire sí n-pa raa ŋko “U naha naha!” lire nyε με “U wá με yyére!” Ŋka yii àha ntaha pi jwòh'i, si ŋkàre wani με. ²⁴ Bà sùpyire puni maha kilejini nya l'à yíri dɔnyɛŋi jùŋke kà na, maha sà fwo-ro jùŋke sanŋke na με, amuni Supyaŋi Jyaŋi sí nya u cannuruge.

²⁵ Ŋka mà jwo kuru canŋke ku nò ke, u à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire nijyahara sí u cyé.

²⁶ Nyε Supyaŋi Jyaŋi tènuruni ká byanhara, karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tìŋi i ke, cyire shiŋi sí raa n-pyi. ²⁷ Nuhu tìŋi i, sùpyire mpyi na lyí, marii byii, maa cyeebii lèŋi, marii pi pyiibii kaan nàmbaya na, fo mà sà nò canŋke Nuhu a jyè bakwòge e, ka lùbwooni si sùpyire sannte puni shi bò ke.

²⁸ Nyε amuni Loti tèni i sùpyire mú mpyi. Pi mpyi na lyí, maa byii, marii zhwoŋi ná perempe pyi, maa cire cɛnmi, maa bayi faanre. ²⁹ Ŋka canŋke Loti à fwo-ro Sòdòmu kànhe e ke, ka nage ná ŋkìrigiŋi si fwo-ro nìnyìŋi na zànpya fiige, mà wu kànhe sùpyire na, maa pi shi bò, ³⁰ nyε canŋke Supyaŋi Jyaŋi sí nùru uye cyé sùpyire na ke, amuni kuru canŋke sí n-pâa pi e.

³¹ Kuru canŋke ká nò, mà ŋgemu ta u bage kàtanŋke jwŋ'i ke, urufoo kà nùru ntíge si yaaga lwó bage e με, u tìl'a tíge u a fí. L'aha mpyi mà ŋgemu ta kɛrege e ke, urufoo kà nùru raa ma pyenge με. ³² Nde l'à Loti cwòŋi ta ke, yii sòŋŋò lire na kɛ! ³³ Shinŋi u nyε na li caa u nijjaanŋi si jwò ke, urufoo nùmpañke sí n-kèege. Ŋka shinŋi u à u nijjaanŋi kèege mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañja ta.

³⁴ Mii sí yi jwo yii á, lire tèni ká bê ná numpilage e, mà shiin shuunni ta pi à sínni yasinŋe niŋkin na, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha. ³⁵ L'aha cyee shuunni ta pi i sùma súu sijcyan, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha. [³⁶ L'aha mpyi mà nàmbaa shuunni ta kɛrege e, wà niŋkin sí n-lwó si u sanŋi yaha.]»

³⁷ Nyε ka cyelempyiibii si Yesu yíbe: «Kafoonŋi, taa lire sí n-pyi ke?» Ka u u pi pyi: «Cyage e yakwugo nyε ke, wani cinmpunŋyi nyε na bínnini.»

18

Yukyaanŋi nintiimbanŋi bàtaage

¹ Ka Yesu si bàtaaga jwo u cyelempyiibil'á maa li cyé pi na na pi à yaa pi kwôro Kilejarege na tèrigii puni i, pi àha sàa le με. ² U à jwo pi á: «Yukyaanŋi wà u mpyi kànhe kà na, u mpyi na fyáge Kile na με, u kuro mú sí mpyi sùpya e με. ³ Lenkwucwoŋi wà mú na mpyi kuru kànhe e, sùpyanŋi wà mpyi a u mùmpɛnme pyi. Uru lenkwucwoŋi mpyi maha sì uru yukyaanŋi yyére tèrigii puni i, bà u si mpyi si u ná uru nàŋi láha piye na με. ⁴ Ceeŋ'á mò uru zhà maa nùruŋi i, jaha na ye yukyaanŋi la mpyi sì lire pyi με. Ka ceeŋi si li wyèŋe u jwòh'i, fo u à pa jwo uye funŋ'i “Mii méε nyε mii nyε na fyáge Kile na με, maa mpyi mii kuro nyε sùpya e με, ⁵ ná ŋge lenkwucwoŋi s'à mii yyaha fwóhòrò mà nò ŋke cyage e, mii sí u ná uru nàŋi láha piye na. Ná lire nyε a pyi με, mii sì yyeŋe ta u nyii na με.”»

⁶ Puru jwunŋwooni kàntugo, ka Kafoonŋi Yesu si u cyelempyiibii yíbe: «Yii à uru yukyaanŋi nintiimbanŋi jwumpe lógo kɛ! ⁷ Nyε ná u s'à uru ceeŋi tanga kan, Kile nijcwònrìbii pi nyε Kile jwòh'i marii u jáare pìlaga bàra canŋa na ke, Kile sí n-sii pire tanga kan. Yii li cè u à lùuni bò ná pi e. ⁸ Mii sí yi jwo yii á, Kile sí tanga kan pir'á wahawaha. Ŋka lire ná li wuuni mú i, Supyaŋi Jyaŋi cannuruge ká nò jùŋke na, tá u nyε a yaa u pa dánafee ta ku na με?»

Farizhenŋi ná múnalwòre shwofoonŋi bàtaage

⁹ Lire kàntugo ka Yesu si nùr'a bàtaage kabere jwo mà yyaha tíi ná sùpyiibii pìl'e, mpiimu pi nyε na piye sòŋŋi na pir'á tíi maa piye pwóŋŋò sùpyire sannte na ke. U à jwo: ¹⁰ «Shiin shuunni pi ná ŋkàre Kilejaarebage e zà Kile jáare. Wà na mpyi Farizhen,

u sanji sí nyɛ múnalwɔɔre shwofoo. ¹¹ M̀a pi yaha Kilejaarebage e, ka Farizhenji sí yîr'a yyére u mege cyage e, maa Kile jáare na “Kile, mii à fwù kan mu á, naha na ye mii à pwórɔ sùpyire sannte na, mpiimu pi nyɛ na nàŋkaage pyi, marii jacwɔɔre pyi, mà bàra kapegigii sanŋkii shiŋi puni na ke. Mii à pwórɔ nge múnalwɔɔre shwofooŋi na mú. ¹² Cibilaaga maha cibilaaga, mii maha canmpyaa shuunni sún le. Yaaga maha yaaga mii à ta ke, mii maha yire puni yáhanji wwù.”

¹³ M̀unalwɔɔre shwofooŋi wi ke, ka uru si yîr'a yyére tatɔɔnge e Kilejaarebage funŋke e, maa nùŋke sôgo, maa mejwuuni tîrige maa jwo “Kile, mii na mu jáare, maa lùŋŋe wà ma lùuni na, naha na ye mii nyɛ kapimpyiŋe.”

¹⁴ Nyɛ mii sí yi jwo yii á, Kile à múnalwɔɔre shwofooŋi kapegigii yàfa u na, ka u u núr'a kàre pyenge. Ŋka Farizhenji wi ke, uru u kapegigii nyɛ a yàfa u na me. Yii li cè na shin maha shin u à uye pèe ke, Kile sí urufoo tîrige. Ŋgemu u à uye tîrige ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

Yesu à jwó le nàŋkopyire tà á

(Macwo 19.13-15; Marika 10.13-16)

¹⁵ Lire kàntugo ka pi i mpa ná pyiibii pìl'e Yesu yyére, bà u si mpyi si cyeyi taha pi na, si jwó le pi á me. Cyelempyiibil'à lire nya ke, mpìi pi à pa ná pyiibil'e ke, ka pi i pire faha.

¹⁶ Ka Yesu si pyiibii file uye na, maa jwo: «Yii àha pi sige na na me. Yii li cè na sùpyiibii pi nyɛ mpìi pyiibii fiige ke, Kile Saanre nyɛ pire woro. ¹⁷ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, ŋgemu ká mpyi u nyɛ a nèn'a uye tîrige pyà fiige me, urufoo si n-sii n-jà n-jyè Kile Saanre e me.»

Nàfuufooŋi kani

(Macwo 19.16-30; Marika 10.17-31)

¹⁸ Nyɛ canŋka, Yahutuubii yyaha yyére shinŋi wà à Yesu yíbe: «Cyelentuŋi niŋcènŋi, naha shi mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaani ta be?» ¹⁹ Ka Yesu si u pyi: «Naha na mu nyɛ na mii yiri niŋcènŋi ye? Kile kanni baare e, sùpya nyɛ a jwɔ me. Mu à sônŋɔ lire na la? ²⁰ Mu à Kile Saliyani kurigii cè mà kwò “Ma hà zínni ná wabere cwo e me, ma hà sùpya bò me, ma hà nàŋkaaga pyi me, ma hà vini ntaha wà na me, ma tuŋi ná ma nuŋi pèe*.” ²¹ Ka nàŋi si Yesu pyi: «Cyelentuŋi, mii na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nàŋkocyere e.»

²² Nyɛ uru nàŋ'à puru jwo ke, ka Yesu si u pyi: «Yaaga niŋkin saha à mu fò, ta si ma a sà ma cyeyaayi puni pére, ma a yi wyérenji taa taa fòŋfèebii na. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Ma a nta a pa ntaha na fye e.»

²³ Tèni i uru nàŋ'à puru jwumpe lógo ke, ka li i mpèn u e, naha na ye nàfuubwòhɔ foo u mpyi u wi. ²⁴ Yesu à u nya u à yyahe tanha ke, maa jwo u á: «Nàfuufèebii jyim'à sàa pèn Kile Saanre e. ²⁵ Nwòhɔŋi jyim'à taa músenneŋi wyiini i mà tòro nàfuufooŋi u jyè Kile Saanre e.»

²⁶ Nyɛ mpìi pi à puru jwumpe lógo ke, ka pire si jwo: «Lire sannii i ke, joofo u sí n-jà nùmpañga ta be?» ²⁷ Ka Yesu si pi pyi: «Kani l'à sùpyire jà ke, lire nyɛ na Kile jini me.»

²⁸ Ka Pyeri si jwumpe lwó maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e.» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à nèn'a kàntugo wà u pyenge, lire nyɛ me u cwonji, lire nyɛ me u cìmpyiibii, lire nyɛ me u sifeebii, lire nyɛ me u pyiibii na Kile Saanre kurugo ke, ³⁰ urufoo sí pire fiigii niŋyahamii ta mà u yaha naha diŋyeni i, sí shìŋi niŋkwombaani ta diŋyeni nimpañi i.»

Yesu à jwo u kwùŋi ná u nènŋi kyaa na sahanŋi

(Macwo 20.17-19; Marika 10.32-34)

³¹ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi yyére maa yi jwo pi á: «Wuu niŋkaribii pi mpìi Zheruzalemu kànhe e. Kyaa maha kyaa Kile túnntunmpil'à séme Supyani Jyani kyaa na ke, cyire puni sí n-tòro cyi jwurkanni na. ³² U sí n-le Kilecembraabii cye e, pire sí raa u fwòhɔre, s'a u cyere, s'a ntilwòhe wàa u na, ³³ si u bwòn ná kàsorigil'e, si u bò. Ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí jè.»

* 18:20 Ekizodi 20.12-16, Dutereneŋmu 5.16-20

³⁴ Cyelempyiibil'à puru jwumpe lógo, nka pi mpyi a jà a pu jwøhe cè me, naha na ye pu jwøhe mpyi a nwohø pi na.

Yesu à fyinnaŋi wà nyii múgo
(Macwo 20.29-34; Marika 10.46-52)

³⁵ Nye Yesu ná u cyelempyiibii niŋkaribii Zheruzalemu kànhe e, pi à sà byanhara Zheriko kànhe na ke, ka pi i fyinnaŋi wà ta u à tèn kuni jwøge na na sùpyire jáare.

³⁶ Sùpyire màhaŋi'à jyè u niŋgyigigil'e ke, ka u u yíbe: «Naha na sùpyire nye na nge màhaŋi pyi ame ye?» ³⁷ Ka pi i yi jwo u á na Nazareti kànhe shinŋi Yesu u nye na ntùuli.

³⁸ Fyinnaŋi'à puru lógo ke, maa jwo fànha na: «Dawuda Tuluge Shinŋi Yesu, jùñaara ta na na!» ³⁹ Mpii pi mpyi yyaha yyére ke, ka pire si u faha na u fyâha. Nka u nye a jen'a fyâha me, maa là bâra u jwuŋkanni na: «Dawuda Tuluge Shinŋi, jùñaara ta na na!»

⁴⁰ Ka Yesu si yyére, maa pi pyi pi u cù a pa. Pi à pa ná u e ke, ka Yesu si u yíbe: ⁴¹ «Naha mu la nye mii u pyi mu á ye?» Ka fyinŋi si u pyi: «Kafoonji, mii la nye si nùru s'a naa.»

⁴² Ka Yesu si u pyi: «Ta naa, mu daniyaŋi'à mu cùuŋ.» ⁴³ Lire tènuuni i, ka fyinŋi si ntfi na naa, maa ntaha u fye e, maa Kile kêe. Sùpyir'à lire nya ke, maa Kile kêe mú.

19

Yesu ná múnalwøore shwofoonji Zanke kani

¹ Nye mà Yesu yaha u u ntùuli Zheriko kànhe e, ² nàŋi wà na mpyi wani kuru kànhe e, u mege mpyi Zanke. Múnalwøore shwofeebii jùŋufoonji wà u mpyi u wi. Nàfuufoo u mpyi u wi. ³ U la mpyi si Yesu nya, si jicè sùpyaŋi u nye u wi ke. Nka u mberenji ná sùpyire nyahaŋi kurugo, u nye a jà a Yesu nya me. ⁴ Ka u u fê a kàre yyaha yyére, maa sà dùgo sikomøri cige e, kuni jwøge na, bà li si mpyi Yesu ká mpa a ntùuli ku jwøh'i, si u ta nya me. ⁵ Yesu à pa nò kuru cyage e ke, maa jùŋke yîrig'a wí cige e, maa jwo: «Zanke, fyâl'a tîge naha, naha na ye mii à yaa mii u sunmbage lèŋe mu pyenge e niŋjaa.»

⁶ Ka Zanke si fyâl'a tîge maa Yesu jùŋo bê ná funntange e maa nkaŋe ná u e pyenge e. ⁷ Sùpyire puni ti mpyi wani maa lire nya ke, ka li i mpen pi e, fo pi na nkaŋni piye shwøhø'e, marii nko: «Nge nàŋi'à kàŋ'a sà sunmbage lèŋe nge kapimpyiŋi pyenge e.»

⁸ Nka mà pi yaha tire jwoore na, Zanke niŋjyereni'à kwôro Kafoonji Yesu taan, maa yi jwo u á: «Kafoonji, mii sí na cyeyaayi puni taaga niŋkin kan fòŋfeebil'á. Yaaga maha yaaga mii à cyán a shwø sùpyire na ke, mii sí yire yaayi puni fiigii sicyere kan kan pi á.»

⁹ Ka Yesu si jwo: «Zhwon'á nò nke pyenge na niŋjaa, naha na ye nge nàŋi mú na nye Ibirayima tùluge shin. ¹⁰ Mii sí yi jwo yii á, mpii pi à pînni ke, Supyaŋi Jyaŋi à pa mpa pire cya si pi shwø.»

Báarapyiibii bàtaage
(Macwo 25.14-30)

¹¹ Mà sùpyire yaha ti i nùru Yesu jwø na, pi à pa byanhara Zheruzalemu kànhe na ke, ka Yesu si li kàanmucya mà li nya na sùpyire sònŋøŋ'á taha li na na Kile Saanre sí n-sii lire tènì yabiliŋi i. Lire kurugo u à nke bàtaage jwo pi á ¹² na:

«Fànhafoonji wà jya u ná mpyi na nkaŋe kiritøonl'e, bà lire kini saanbwøhe si mpyi si u tîŋe mpyi saanwa, u u nùr'a pa ntèn u yabiliŋi kini shiinbii jùŋo na me.

¹³ Mà jwo u lire kùluni tøøge lwó ke, u à u báarapyii ke yyere, maa wyérefyinŋi tønnyo ke kan pi puni niŋkin niŋkin á, maa pi pyi na pi à cwøhønte pyi ná u e, pi i tøn ta u na, mà jwo uru u nùr'a pa ke.

¹⁴ Nka uru nge nàŋi kyaa mpyi a táan u kini shiinbil'á me. U karenkwooni kàntugo, ka pi i túnntunmii tun saanbwøh'á, maa yi jwo u á na pire la nye u u nge nàŋi tîŋe pire jùŋo na me. ¹⁵ Nka lire ná li wuuni mú i, saanbwøh'á u pyi saanwa, ka u u nùr'a pa u kini i. U à pa ke, maa u báarapyiibii yyere, mpiimu á u niŋkarenji mpyi a wyérenji kan ke, si jicè kampyi pi à tøn ta u na. ¹⁶ Ka báarapyiŋi niŋcyiŋi si mpa maa jwo “Kafoonji, wyérenji mu mpyi a kan mii á ke, mii à cwøhønte pyi ná u e, mà u fiigii ke tøn ta.” ¹⁷ Ka

saanji si yi jwo uru báarapyiñ'á “Fwù faa na. Mu na nyε báarapyi niñcennε. Ná mu s'à pyi dánasupya kapyεere e, mii sí mu tñε n-pyi nùñufoo kànyi ke nùñε na.”

¹⁸ Nyε ka báarapyiñi shonwuñi si mpa maa jwo “Nùñufooni, wyéreni mu mpyi a kan mii á ke, mii à cwðhonte pyi ná u e mà u fiigii kanjkuro ta.” ¹⁹ Ka saanji si yi jwo ur'á mú “Mii sí mu tñε kànyi kanjkuro nùñε na.”

²⁰⁻²¹ Ka báarapyiñi wabere si mpa maa jwo “Nùñufooni, wyéreni mu mpyi a kan mii á ke, u we, mu yyahafyagar'à mii ta, ka mii i u le a pwə vāanñke k'e, mà bégele, ñaha na ye mu à kyán, mu cyεge nyε a yaage ñkemu yaha me, mu maha kuru lwó, mu nyε a kerege ñkemu nùgo me, mu maha kuru sùmanji kwðn.” ²² Ka saanji si yi jwo u á “Mu nyε báarapyi niñcennε me. Jwumpe mu à jwo mii na ke, mà tàanna ná pur'e, mu ná ndemu l'à yaa ke, mii sí lire pyi mu na. Mu à cè na mii na nyε supyikyanga, na mii nyε a yaage ñkemu yaha me, mii maha kuru lwó, mii nyε a kerege ñkemu nùgo me, mii maha kuru sùmanji kwðn. ²³ Nyε mu à yire puni cè, ñaha na mu sí nyε a mpyi a jà a mii wyéreni yaha wyéreni bwùnni na mà ye? Kampyi mu mpyi a lire pyi, mii à núr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tðonñi ta.”

²⁴ Mpii pi mpyi ná saanji i wani ke, ka saanji si yi jwo pir'á “Yii na wyéreni shwə ñge báarapyiñi na, yii kan báarapyiñi niñcyiñ'á, ñgemu u à cwðhonte pyi mà u wyérenñke fiigii ke ta ke.” ²⁵ Ka pi i saanji pyi “Kafooni, wyéreni u nyε uru báarapyiñ'á ke, ur'à ñyaha mà kwð.” ²⁶ Ka saanji si pi pyi “Yii lógo! Shin maha shin u nyε ná yaage e ke, kà sí n-bàra urufoo woge na. ñka shin maha shin cyεngaya wu u nyε ke, yaaga sè n-kan urufol'á me. Nimbileni urufoo bá na sònñi uye cye e ke, lire sí n-shwə u na. ²⁷ Nyε nume, mii zàmpeebii pi mpyi na li kðre bà mii si mpyi mii àha bú mpyi saanwa pire nùñε na me, yii pi cù a yige ñaha, yii i pi bò na nyii na.”»

Saanji Yesu à jyè Zheruzalemu kànhe e

(Macwo 21.1-11; Marika 11.1-11; Yuhana 12.12-19)

²⁸ Nyε Yesu à puru jwumpe puni jwo ke, maa ntòro sùpyire yyaha na na ñkèεge Zheruzalemu kànhe e. ²⁹ Tèni i pi à sà byanhara Betifajye ná Betani kànyi na, Olivye cire ñanñke taan ke, ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, ³⁰ maa pi pyi: «Kànhe ku nyε yii yyaha na ke, yii a sè k'e. Yii sí sà pi ta pi à dùfaanñjaaga pwə wani, sùpya sàha ñkwð a dùgo ku na mà ñya me. Yii i ku sàha, yii a ma yii pa ñkan na á. ³¹ Wà ha yii yíbe na “Ñaha na yii nyε na ku sàre ye?” yii i urufoo pyi “Ku kyaa li nyε Kafooni na.”»

³² Ka cyelempyiibii mú shuunni si ñkàre. Jwuñkanni na Yesu mpyi a yi jwo pi á ke, ka pi i sà yi ta amu. ³³ Tèni i pi à wá na dùfaanñke sàre ke, ka ku feebii si jwo: «Hen! Ñaha na yii nyε na ku sàre ye?» ³⁴ Ka pi i pi pyi: «Ku kyaa li nyε Kafooni na.» Nyε pi à yire jwo ke, ka dùfaanñke feebii si pi yaha pi à ku sàha a kàre.

³⁵ Ka pi i mpa ná kuru dùfaanñke e Yesu yyére, maa pi vāanñyi yà taha ku na, maa Yesu pyi u à dùgo ku na. ³⁶ Ka pi i wá na ñkèεge. Mà pi niñkaribii yaha, ka sùpyire si wá na ti vāanntinñyi yà wwù na mpìli Yesu yyaha na kuni i*. ³⁷ Pi mpyi a byanhara Zheruzalemu kànhe na mà kwð. Pi à nò Olivye cire ñanñke tatigige e ke, ka u fyèñwəhəshiinbii puni funntanga wuubii si li ñwə cù na Kile kère fànha na Yesu kakyanhala karigii kurugo, pi à cyire ñcyiimu ñya ke. ³⁸ Pi mpyi na yu fànha na:

«Saanji niñpanji u ñge Kafooni Kile mege na ke,
Kile u jwó le u á!

Kileñi u nyε niñnyini na ke,
uru u nyε yyeyiñkefoo!

Kile mege ku kèe niñyicyeyi puni i!†.»

³⁹ Nyε Farizheenbii pi mpyi sùpyire shwəhəl'e ke, ka pire pìi si Yesu pyi: «Cyelentunji, ma cyelempyiibii faha, bà pi si mpyi si fyàha me.» ⁴⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Mii cyelempyiibii mée ká fyàha, ñje kafaayi sí raa ñkwúuli pi cyaga.»

* 19:36 Saanji pi nyε na mpère ke, pi maha nde kani pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). † 19:38 Zaburu 118.26

Yesu à mεε sù Zheruzalemu kànhe shiinbii kurugo

⁴¹ Nye pi à sà byanhara Zheruzalemu kànhe jwōge na, ka Yesu si kànhe jya ke, maa mεε sù ku shiinbii kurugo maa jwo: ⁴² «Kuni i yyejnjke nye na ntaa ke, kàmpyi yii mpyi a lire lwó a wíi, li mpyi na sí n-táan mii i nijjaa de! Æka lir'à ñwōhō yii na numε.

⁴³ Nye canja na ma, yii zàmpεεnbii sí n-pa n-cwo yii na, si yii kwúulo kajcinne fiige, si kàsōōgō le ntaha yii kwúulo, si yii fenre kàmpañyi puni na. ⁴⁴ Pi sí yii kànhe jya si ku ñkunñyi puni waraga feefee, si yii puni bò, jaha na ye Kile à pa yii ntègēñi mεε na, ñka yii nye a li cè ná u e mε.»

Yesu à cwòhōmpii kòr'a yige Kilejaarebage ntàani na

(*Macwo 21.12-17; Marika 11.15-19; Yuhana 2.13-22*)

⁴⁵ Lire kàntugo ka Yesu si ñkàre Kilejaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi pεrempe na wani ke, maa pire kòrō†. ⁴⁶ Maa yi jwo pi á: «“Mii bage sí n-pyi Kilejaarebage.” Yire y'à sème Kile Jwumpe Semenji i. Æka yii pi ke, yii à ku kēēñ' a pyi “nàñkaalii tabinniga§.”» ⁴⁷ Yesu mpyi maha Kile jwumpe yu Kilejaarebage ntàani na canja maha canja. Ka Kile sàragawwuubii ñunufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii ná yyaha yyére shiinbii si wá na pyiñkanna caa si u bò. ⁴⁸ Æka u cùñkanni mpyi a pi funñō wwòñō, jaha na ye u jwumpe mpyi a sùpyire puni ñumbogigii shwō a ta.

20

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na

(*Macwo 21.23-27; Marika 11.27-33*)

¹ Canñka mà Yesu yaha u u sùpyire kálali maa Jwumpe Nintanmpe yu t'á Kilejaarebage ntàani na, ka Kile sàragawwuubii ñunufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwōñribii si shà u yyére, ² maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na jcyii karigii pyi ye? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi ye?»

³ Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe, ⁴ jofoo u mpyi a Yuhana tun u pa a sùpyire batizeli ye? Kile laa sùpyire?» ⁵ Ka pi i ñkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na jaha na wuu sí nye a ñen'a dá u na mà ye? ⁶ Wuu sí ká jwo na sùpya u mpyi a u tun, sùpyire sí wuu wà n-bò ná kafaayi i, jaha na ye pi pun'à dá na Yuhana na mpyi Kile túnntunñō.»

⁷ Pi à piye taanna a kwò ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinñi u mpyi a u tun ke, wuu nye a cè mε.» ⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Nye l'aha mpyi amuni, ñge u à kuni kan mii á, mii u a jcyii karigii pyi ke, mii mú sù uru cyéē yii na mε.»

Èezen kōōge faafeebii bàtaage

(*Macwo 21.33-46; Marika 12.1-12*)

⁹ Lire kàntugo ka Yesu si bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nàñi wà u ná èezen cikōōgō yaa, maa faafee lwó a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasere táali piye na, maa nta a kàre kùlutōñl'e mà sà mō wani. ¹⁰ Nye èezenñi yasere tèekwōōñn'à pa nō ke, ka u u u báarapyiñi wà tun faafeebil'á u sà uru nàzhan èezenñi shwō, u a ma. Æka uru túnntunñō à nō pi na ke, ka pi i u cù maa u bwōñ, maa u cyengaya wuñi kòr'a tūugo.

¹¹ Ka cikōōge foo si núr'a báarapyi shōñwu tun pi á, ka pi i uru bwōñ maa u cyahala, maa uru cyengaya wuñi kòr'a nūrunō mú.

¹² Ka u u núr'a shin tanrewu tun pi á. Ka pi i sà uru cù, maa u bwōñ mà bāñnaga, maa u yige cikōōge kàntugo.

¹³ Nye ka cikōōge foo si ñkànha a jwo “Jaha mii sí n-pyi numε be? Jyañi ñiñkinñi u nye mii á, ná u kyal'à táan mii á ke, mii sí uru tun pi á. Shwōhōl'e, pi aha uru jya, pi sí

† 19:45 Yahutuubii pi mpyi maha yíri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyérenji fare Kilejaarebage wuñi na. Lire pyiñkanni na, wyérenjwōge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kilejaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sàra, maa núr'a jà a ntègē pyi. Yatōore ti maha yaa ti jà a pyi sàraga ke, pérémpyiibii mpyi maha tire péreli pir'á. Pi mpyi maha ti lwōore dùrugo. § 19:46 Ezayi 56.7, Zheremi 7.11

n-sílege uru na.”¹⁴ Ɔka faafeebil' à cikɔɔge foo jyaŋi nya ke, maa wá na yu piy' á “Cikɔɔge foo koolyiŋi u nyɛ nge. Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-ta n-pyi wuu wogo.”¹⁵ Nyɛ u à pa nɔ pi na ke, ka pi i u cù a wà cikɔɔge kàntugo maa u bò.»

Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire yíbe: «Naha cikɔɔge foo sí n-pyi ye? ¹⁶ Nàkaana baa, u aha mpa, u sí pi puni bò si cikɔɔge kan piiberil' á.»

Nyɛ sùpyir' à puru lógo ke, maa jwo: «Ei! Kile u wuu shwɔ lire shiŋi na de!»

¹⁷ Ka Yesu si pi wíi wíi maa jwo: «Y' à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

“Bafaanribil' à cyé kafaage Ɔkemu na ke,

kuru k' à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na*.”

Di puru jwumpe jwɔhe nyɛ ye?

¹⁸ Nyɛ shin maha shin u à cwo kuru kafaage jwɔ' i ke, urufoo sí n-kyɛɛge n-kyɛɛge, kuru kafaage sí ká jɔcwo shin maha shin jwɔ' i ke, ku sí urufoo cwɔnhɔnɔ.»

¹⁹ Nyɛ Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Kile sáragawwuubii jwɔfɛebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii si wá na jcaa si cye taha u na, si u cù lire tɛnuuni i, naha na ye pi mpyi a cè a jwo na u à Ɔke bàtaage jwo a wà pire na. Ɔka pi mpyi na fyáge sùpyire na. ²⁰ Nyɛ ka pi i wá na Yesu kàanmucaa, maa cwɔfɛebii pii yaha pi à kàr' a sà piye pyi sèeshiini si kàhɔŋa cyán u na, si nta u cù u jwɔjwumpe kurugo, si u le Ɔrɔmu shiiniibii fàhɔfooji u nyɛ kuru cyage e ke, uru cye e.

Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre Ɔkanŋi kyaa na

(Macwo 22.15-22; Marika 12.13-17)

²¹ Nyɛ pire cwɔfɛebil' à sà nɔ Yesu yyére ke, maa jwo: «Wuu cyelentuŋi, wuu à li cè na mu jwumpe ná mu kàlaŋ' à tíi, mu nyɛ na fyáge sùpya na ma kàlaŋi tapyige e mɛ. Jwumpe mu sí nyɛ na yu mà yyaha tíi ná Kile kuni i ke, puru na nyɛ sèe. ²² Wuu sí mu yíbe, wuu à yaa wuu a múnalwɔɔre kaan Ɔrɔmu Saanbwɔhe Sezari á la?»

²³ Ka Yesu si ntíl' a li cè pi e, na cwɔfee pi nyɛ pi pi, maa pi pyi: ²⁴ «Yii wyérebile cyèe na na wee.» Pi à là cyèe u na ke, ka u u pi pyi: «Joofo nàŋja ná u mege ku nyɛ nge wyéɛŋi na ye?» Ka pi i jwo: «Saanbwɔhe Sezari.» ²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Nyɛ yii a Sezari wuŋi kaan Sezari á, yii raa Kile wuŋi kaan Kile á.»

²⁶ Nyɛ pire cwɔfɛebii nyɛ a jà a jwumɔ niŋkin ta Yesu jwɔ na sùpyire nyii na, mpe pu sí n-pa ná l' e pi jà a u cù mɛ. Yesu jwɔshwɔɔre mpyi a pi tɛgele ta fo pi à fyáha fyi.

Sadusiibil' à Yesu yíbe kwùubii jɛŋi kyaa na

(Macwo 22.23-33; Marika 12.18-27)

²⁷ Nyɛ Sadusiibii pi maha jwo na kwɔɔɛɛ nyɛ nùmpaŋa mɛ, pire píl' à file Yesu na maa jwo: ²⁸ «Wuu cyelentuŋi, Kile tùnntunŋi Musa à mpe jwumpe séme wuu Saliyaŋi i na “Nò ká ceewe lɛŋe, maa Ɔkwù, mà u ta u nyɛ a pyà ta u na mɛ, u cɔɔŋ' à yaa u ceɛŋi lɛŋe zànbangara na, u u pyii si u na, u yyahafooji niŋkwuŋi mege na.”

²⁹ Nyɛ sɔŋɛ baashuunni na mpyi wani, pi puni niŋjyeŋi mpyi a ceewe lɛŋe maa Ɔkwù, u nyɛ a pyà ta u na mɛ, ³⁰ ka sɔŋɛŋi shɔnwuŋi si ceɛŋi lwó maa Ɔkwù mà u yaha pyàtambaa.

³¹ Ka tanrewuŋi wuuni mú si mpyi amuni fo mà sà Ɔkwò pi baashuunniŋi na. Pire sɔŋɛbii pun' à uru ceɛŋi niŋkinŋi lɛŋ' a círi, maa Ɔkwù, pi wà nyɛ a pyà ta u na mɛ. ³² Pire puni kàntugo, ka ceɛŋi mú si mpa Ɔkwù. ³³ Nyɛ ná pire nàmbaa baashuunniŋi puni s' à uru ceɛŋi lɛŋ' a círi, kwùubii jɛŋi ká bú nta sèe, pi aha bú jè canŋke Ɔkemu i ke, pi Ɔgir' á ceɛŋi sí n-kan ye?»

³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Ɔge diŋyeŋi i, nàmbaabii na cyeebii lɛŋi, cyeebii sí i nàmbayi jyè, ³⁵ Ɔka sùpyire t' à yaa ná diŋyeŋi niŋpaŋi i, ná Kile sí ti jè n-yige kwùŋi i ke, tire e, nàmbaabii si cyee lɛŋe mɛ, cyeebii mú si nàmbaya jyè mɛ. ³⁶ Pi sí n-kwôro shi na fo tɛkwombaa, si mpyi Kile mèlekɛebii fiige. Ná Kile s' à pi jè a yige kwùŋi i lir' à li cyèe na pi à pyi Kile pyii.

³⁷ Kile tùnntunŋi Musa sémeŋi mú à yi fíniŋ' a jwo wuu á na kwùubii maha jɛni. Tèni i Kafooji Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan ke, u à jwo “Mii u nyɛ Ibirayima ná

* 20:17 Zaburu 118.22

Ishaka ná Yakuba u Kilenji†.”³⁸ Nye puru jwump'à li cyêe na pire mpíi nyii wuu pi nyé wani Kile yyéere. Sùpyire nyii woore ti maha Kile pèere, kwùubii kyaa bà mε. Kile yyéere, sùpyire puni nyii wuu pi nyé.»

³⁹ U à puru jwo ke, ka Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi si file u na, maa jwo: «Cyelentuŋi, mu naha a jwumpe cè de!»⁴⁰ Lire kàntugo wà saha nyé a jnen'a Yesu yíbe mε.

Kile Nijncwōnrōŋi nyé Dawuda Tuluge Shin kannna mε

(Macwo 22.41-46; Marika 12.35-37)

⁴¹ Nye ka Yesu si jwumpe lwó, maa jwo: «Mpii pi maha jwo na Kile Nijncwōnrōŋi na nyé Dawuda Tuluge Shin ke, naha yii na sōnŋi pur'e be? ⁴² Jwumpe Dawuda à jwo Zaburu sémerŋi i ke, yii sōnŋo puru na mú. U à jwo:

“Kafoonŋi Kile à jwo mii Kafoonŋi á,

‘Ta ma a pa ntēen na kàniŋe cyege na,

⁴³ fo mii aha mu zàmpēenbii le

mu tooyi jwōh'i‡.’ ”

⁴⁴ Ná Dawuda na Kile Nijncwōnrōŋi yiri “Kafoonŋi” lir'à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin kannna bà mε, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»

Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii faha

(Macwo 23.1-36; Marika 12.38-40)

⁴⁵ Mà sùpyire yaha ti i nùru Yesu jwō na, u à yi jwo u cyelempyiibil'á: ⁴⁶ «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha ŋkwò mpyi Kile Saliyaŋi cyelentiibii fiige mε. Mà vāanntinmbwoyi le na jaare, lire l'à táan pi á. Sùpyire tabinniŋi i, pi la maha mpyi pi a pire pèere pi raa pire shéere. Pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, lire nyé mε wà ha pi yyere kataan njyì na, bwompe tatēenyi pi maha jcaa. ⁴⁷ Mà bàra lire na, pi maha leŋkwucyeebii cyeyaayi puni shuu pi na ná pi jwōtanyi i. Pi maha Kile jáare na mōni, sùpyire nyinyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa pi ta ke, lire sí n-waha sèl'e.»

21

Bùnyeyi leŋkwucwoŋ'à pyi ke

(Marika 12.41-44)

¹ Nye Yesu à pa wíl'a nàfuufēebii pìi nya pi i ma na pi bùnyeyi leni u yalenke e.

² Leŋkwucwoŋi kanhamafoonŋi wà mú mpyi a pa bùnyeyi pyi ná daashipyara shuunni i.

³ Ka Yesu si u lógofēebii pyi: «Sēenŋi na mii sí yi jwo yii á, ŋge leŋkwucwo fōŋōfoonŋ'à bùnyeyi ŋgemu pyi ke, ur'à fānha tò pi sanmpii puni wuŋi na. ⁴ Naha na ye pi sanmpii pun'à wwù pi cyeyaayi nijnyahayi i, mà kan Kile á. Ŋka ŋge leŋkwucwoŋi kanhamafoonŋi wi ke, u jūŋō wyérenŋi puni u à kan Kile á, canŋke yalyire lwōore mú bá nyé u á mε.»

Yesu à jwo na Kilejaarebage sí n-jya

(Macwo 24.1-14; Marika 13.1-13)

⁵ Lire kàntugo ka pìi si jwo ná Yesu i Kilejaarebage kyaa na na k'à faanra ná kafaayi nisinanyi i, maa sùpyire bùnyeyi yaayi niŋkanyi tēg'a ku wiime táan. Ka Yesu si pi pyi:

⁶ «Ŋke basinaŋke yii nyé na jan'amε ke, canŋa na ma, ku puni sí n-sii n-pwōn n-cyán, si ku ŋkunuyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

⁷ Ka pi i Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, naha tère e cyire karigii sí n-pyi ye? Cyi tēepyiini ká nō, naha ku sí li cyêe wuu na ye?»

⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo mε. Yii li cè na shinnyahara sí mii mege le piye na, si mpa jwo na Kile Nijncwōnrōŋi kyaa l'à jwo ke, na pire pi nyé ure. Pi sí n-pa raa ŋko sùpyir'á na dijnyeyi tēekwoon'à byanhara. Ŋka yii àha ntaha pi fye e mε.

⁹ Yii sí n-pa raa kàshiyi ná nyàhanŋurugunŋi kyaa nùru, lire kà yii funŋō pen mε. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa nyé mε, ŋka lire bà li nyé dijnyeyi tēekwooni mε.

† 20:37 Ekizodi 3.6 ‡ 20:43 Zaburu 110.1

¹⁰ Supyishiŋi wà sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kîni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na. ¹¹ Nîŋke sí n-pa raa ŋcyêenni cyeyi y'e s'a kakyaare pyi sèl'e, yampimpe ná katege sí n-pyi cyeyi y'e, fyagara yaayi ná kakyanhala kacyeenŋkii yaayi mú sí n-pa raa ŋaa nînyinŋi i.

¹² Ŋka mà jwo cyire karigii cyi sîi cyi a mpyi ke, pi sí raa yii kyérege, s'a yii cwôre s'a ŋkèege Kile Jwumpe kàlambayi i, si nta raa yii cêege s'a yii tûni kàsuni i. Pi sí raa yii yiri saanbii ná fànhafeebii yyére. Pi sí raa cyire puni pyi yii na mii mege kurugo. ¹³ Lire sí n-pyi tère nîncenne yii á yii jà yii a mii kyaa yu pi á. ¹⁴ Lire e ke jwumpe yii sí n-jwo si ntège pi nùŋò bê ke, yii àha puru kani tège yiye funŋò pen me. ¹⁵ Naha kurugo ye mii yabiliŋi u sí puru tîrige yii funŋ'i, si yákili nîncenŋe kan yii á, bà yii si mpyi si jwumpe ŋwoge yaha yii zàmpeebii na me. ¹⁶ Yii sifeebii ná yii sîŋeebii ná yii cîmpyiibii ná yii ceveebii sí raa yii leni cye e, pi i yii pîi bò. ¹⁷ Yii kyaa sí n-pen sùpyire pun'á mii mege kurugo. ¹⁸ Ŋka lire ná li wuuni mú i, ali yii wà nùŋŋò nîŋkin sî n-sîi n-pînni me. ¹⁹ Lire kurugo yii yiye waha yii i ntéen Kile kuni i. Lire ká mpyi, yii sí n-shwò.

²⁰ Nyé yii aha mpa zàmpeebii nya pi à Zheruzalemu kànhe kwûulo ná pi kàshicyeyi i tènì ndemu i ke, yii i ntéen ná l'e ku téejyaan'à byanhara. ²¹ Lire tènì ká nò, mà shin maha shin ta Zhude kùluni i ke, pîrefee pi a fî, pi a wá ŋanyi kàmpanŋke na. L'aha mpiimu ta Zheruzalemu yabiliŋi i ke, pîrefee pi fê a fworò kànhe e. L'aha mpiimu ta sige e ke, pîre kà nùru piye ta raa ma kànhe e me. ²² Naha kurugo ye cyire canmpyaagil'e, Kile sí Zheruzalemu shiinbii sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e. Lire mpyiŋi cye kurugo jwumpe Kile tûntunmpil'à sémé ke, puru sí n-fûnŋò. ²³ Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifée ná pyîneebii na sèl'e. Yii li cè, Kile lùuni sí n-yîri kîni sùpyire taan sèl'e, yyefugo nimbwòho ku sí n-pyi kîni i. ²⁴ Pi zàmpeebii sí n-pa nînyahara bò pi e ná kàshikwòŋwòyi i, si pi nînyahamii cù ŋkàre bilere na dînyé yaha kurugo. Supyishiŋi sanŋi sí n-pa Zheruzalemu jya, si fànha cyán ku na, fo sí n-pa nò Kile jyii tènì na.

Yesu sí nùru n-yîri nînyinŋi na si mpa

(Macwo 24.29-31; Marika 13.24-27)

²⁵ Lire kàntugo kakyanhala kacyeenŋkii sí n-pa raa n-pyi canŋa ŋyiini ná yinŋe ná wòrigil'e. Suumpe lùbwòhe sí n-pa raa fuuli raa yîri s'a tûnmpe pyi sèl'e. Puru tûnmpe sí supyishiŋi puni pyi u a fyáge sèl'e. ²⁶ Kawaani li sí n-pa dînyenŋi ná u funŋòyaayi ta ke, lire funmpèenre sí pîi bò. Yii li cè nînyinŋi yaayi sí n-pa n-cúnŋò n-cúnŋò n-yîri yi tateenyi i.

²⁷ Nyé lire tènì i, pi sí Supyaŋi Jyaŋi nimpañi nya jahañyi i, ná sífente ná sinampe tegele baa wumpe e.

²⁸ Yii aha cyire karigii nya cyi à sîi na mpyi tènì ndemu i ke, yii i yii nùnyî yîrige, yii i yyahayi le nînyinŋi i, naha na ye tènì i Kile sí yii shwò ke, lire tèn'à byanhara.»

Yii a kacyeenŋkii kàanmucaa

(Macwo 24.32-35; Marika 13.28-31)

²⁹ Nyé ka Yesu si yyecyeene pyi na: «Yii fizhiye cige ná cire sannte puni kàanmucya a wíi ke! ³⁰ Yii aha mpa ti nya ti i fûnni, yii maha ntéen ná l'e na nùŋgwòh'à byanhara. ³¹ Lire pyiŋkanni na, yii aha mpa cyire karigii nya cyi i mpyi, yii i ntéen ná l'e na Kile Saanre tèn'à byanhara. ³² Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, mpii pi à dá mii na ke, pîre sí cyire karigii nya tapyige e*. ³³ Nînyinŋi ná nîŋke sí n-pa n-tòro, ŋka mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.

³⁴ Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha yii sònŋore taha lyìmbwooni ná sinmbyaani ná ŋge dînyenŋi yaayi ŋcyanŋi na fo mii cannuruge ku pa n-pâa yii e me. Bà fyaŋi maha mpâl'a uye nya cwonŋi i me, ³⁵ amuni mii cannuruge sí n-pâa dînyenŋi sùpyire puni i. ³⁶ Lire e yii àha sàa le me, yii kwôro Kileŋarege na tèrigii puni i, bà yii si mpyi si fànha ta, si shwò kawaagii nimpaanŋkii na, si jà njiyé Supyaŋi Jyaŋi yyahe taan me.»

³⁷ Canŋke e Yesu mpyi maha Kile jwumpe yu sùpyir'á Kileŋaarebage e, ŋka numpilage e, ŋanŋe pi maha mpyi Olivye cire ŋanŋe ke, u mpyi maha ŋkàr'a sà shwòn wani.

* 21:32 Pii maha jwo: «nde tènì shiinbii sí cyire karigii nya tapyige e.»

³⁸Nyèsòoge na, sùpyire puni mpyi maha ñkàre Kileñaarebage e, maha sà a núru u jwò na.

22

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e

(Macwo 26.1-5, 14-16; Marika 14.1-2, 10-11; Yuhana 11.45-53)

¹Nye Yahutuubii mpyi maha kataanni là pyi, pi mpyi maha lire mege pyi bilereñkwoñi kataanni, lire nye me bwúuruñi nijjirigembaañi kataanni. Lire kataann'à pa byanhara ke, ²ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii si wá na pyiñkanna caa si Yesu ñwòhò mbò, ñaha na ye pi mpyi na fyáge sùpyire na.

³Nye Zhudasi pi maha mpyi: «Isikariyoti» ke, Sitaanniñi mpyi a sòñhòpeere tà tîrige uru funñ'i. Yesu tùnntunmpii ke ná shuunniñi wà u mpyi u wi. ⁴Nye ka u u yîr'a kàr'a sà jwò a jwò ná Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Kileñaarebage sañcwònsigibii ñùñufeebil'e, bà u si mpyi si pyiñkanna ta si Yesu le cye e me. ⁵Ka lire si ntáan pi e sèl'e, ka pi i wyére jwò jya u á. ⁶Nye ka u u jee, maa li jwò cù na pyiñkanna caa si Yesu le pi cye e, sùpyire pàama.

Kataanni ñjyìñi karigii ñcwòñròñi kani

(Macwo 26.17-25; Marika 14.12-21; Yuhana 13.21-30)

⁷Nye bwúuruñi nijjirigembaañi kataanni tooy'e, canñke Yahutuubii mpyi a yaa pi yatòore tà pyi sáraga pi bilereñkwoñi kurugo ke, ⁸ka Yesu si Pyeri ná Yuhana tun maa yi jwò pi á: «Yii a sà, yii sà kataanni ñjyìñi karigii cwòñrò.» ⁹Ka pi i Yesu yíbe: «Taa mu la nye wuu u sà li karigii cwòñrò ke?» ¹⁰Ka u u pi pyi: «Yii aha sà nò kànhe tajyijwòge na, yii sí n-bê ná nàñi w'e, u à lwòhò kucwoo tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jyè pyenge ñkemu i ke. ¹¹Yii aha sà nò wani, yii i yi jwò pyengefoon'á, na yii cyelentuñ'á jwò yii sà u yíbe, na bage ñkire e uru ná u cyelempyiibii sí kataanni ñjyìñi lyí ye. ¹²Yii aha kuru yibige pyi, uru nàñi sí batòonge ñjnyibabilini là cyêe yii na, l'à bégel'a jwò sèl'e. Kuru bage e, yii sí kataanni ñjyìñi karigii cwòñrò.»

¹³Nye ka Pyeri ná Yuhana si ñkàr'a sà yi ta Yesu jwuñkanni na. Ka pi i kataanni ñjyìñi karigii cwòñrò wani.

Wwoñeege ñjyìñi

(Macwo 26.26-30; Marika 14.22-26; 1 Kòrenti Shiinbii 11.23-25)

¹⁴Nye tèelyiin'à nò ke, ka Yesu ná u tùnntunmpii ke ná shuunniñi si ñjyìñi kwùulo na lyí. ¹⁵Ka u u yi jwò pi á: «Mii à sàa li lwó naye funñ'i fo tèemòni i si zii nde kataanni ñjyìñi lyí ná yii e, si nta ñkyaala. ¹⁶Mii sí yi jwò yii á, mii saha sà n-sii ñge ñjyìñi fiige lyí me, fo canñke Kile sí u kalyiini ñùñke pyi ku fùñhò u Saanre e ke.»

¹⁷Lire kàntugo ka u u fùñcwokwu l'wó ná erezén sinm'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa jwò cyelempyiibil'á: «Yii erezén sinme shwò a taa yiye na, yii bya. ¹⁸Mii sí yi jwò yii á, mà láha ñijnjaa na, mii saha sà erezén sinme bya me, fo Kile Saanre tènì ká nò.»

¹⁹Lire kàntugo ka Yesu si bwúuruñi l'wó, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwòñ kwòñ a kan u cyelempyiibil'á, maa jwò: «Ñge bwúuruñi u nye mii cyeere, t'à kan yii kurugo ke. Yii a nde pyi, yii raa yiye funñò cwo na na.» ²⁰Nye pi à kwò ñjyìñi na ke, ka Yesu si fùñcwokwu l'wó, erezén sinme mpyi l'e, maa jwò cyelempyiibil'á: «Nde fùñcwokwu l'wó li nye Kile tunmbyaare nivòñnte, t'à le ná yii e mii sishange ñjñgunke cye kurugo ke.

²¹Ñka lire ná li wuuni mú i, yii li cè, ñgemu u sí n-pa mii le cye e ke, urufoo cyege na naha ná mii woge e ñjyìñi yaage e. ²²Sèñi na, Kile à li lwó Supyañi Jyanji u bò. Ñka ñgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kèegel'»

²³Nye Yesu cyelempyiibil'à yire lógo ke, ka pi i wá na piye yíbili na jofoo u nye pire shwòhòl'e, ñgemu u sí jee n-pa lire kapiini shiñi pyi ye.

Jwuñyahama à yîri cyelempyiibii shwòhòl'e na jofoo u nye pire shwòhòl'e ñùñufoonji ye

²⁴ Lire kàntugo ka jwunyahama si mpa yîri cyelempyiibii shwòhòl'e. Puru jwunyahampe nùŋke ku mpyi na jofoo u nyɛ pire shwòhòl'e nùŋufooŋi ye. ²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii li cè, naha nùŋke na, saanbii maha fànhe pyi kɪni sùpyire nùŋ'i. Mpii nùŋ'i pi sí nyɛ na kuru fànhe pyi ke, pi la maha mpyi pire s'a pi kère s'a ŋko na pi na nyɛ sèeshiin. ²⁶ Ŋka yii wuuni nyɛ a yaa li pyi amuni mɛ, yii puni yyaha yyére shinŋ'à yaa u pyi yii puni kàntugo yyére shinŋi. Ŋgemu la ku nyɛ si mpyi yii puni nùŋufooŋi ke, urufol'à yaa u uye pyi yii puni báarapyi.

²⁷ Báarapyiŋi u maha njiyŋi sore u nùŋufooŋ'a sì ntèen maa lyî kanna ke, pire shiin shuunniŋi i, ŋgire u nyɛ yyaha yyére shinŋi ye? Tá ŋge u à tèn marii lyî kanna ke, uru bà mɛ? Ŋka mii wi ke, mii nyɛ báarapyi yii shwòhòl'e.

²⁸ Yii pi ke, yii à kwòro ná mii i na yyefuge tèrigil'e. ²⁹ Lire kurugo bà mii Tuŋi à mii tìŋ'a pyi saanwa mɛ, amuni mii mú sí yii tìŋe n-pyi saanlii. ³⁰ Lire e yii sí n-pa lyî si bya ná mii i, mii Saanre e. Yii sí n-pa n-tèn saanre tateɛnyi y'e, s'a Izirayeli tùluyi ke ná shuunniŋi shiinbii kèenŋi.»

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nyɛ a uru cè mɛ

(Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Yuhana 13.36-38)

³¹ Lire kàntugo ka Yesu si jwo Simò Pyeri á: «Simò! Simò! Sitaanniŋi à li cya si yii nyàha ŋgùrugo, bà sùmapyaŋi maha nyàha a wùrugo tafwòge e ntanh'e mɛ. ³² Ŋka mii à Kile jáare mu kurugo, bà mu si mpyi si ŋkwòro Kile kuni i mɛ. Mu aha maye cêege ma kapyiini na, si nùru raa ma mii yyére tèn ndemu i ke, ma a màban le ma cìmpyiibii dánafeebil'e.» ³³ Ka Simò Pyeri si Yesu pyi: «Kafooŋi, l'à pyi kàsujyire yo, l'à pyi kwò yo, mii à bégele cyire puni mɛɛ na ná mu i.» ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Pyeri, mii sí yi jwo mu á, nijjaa ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nò tooyo taanre na na mu nyɛ a mii cè mɛ.»

³⁵ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Tèn i mii à yii tun, maa yii pyi na yii àha wyére ná boro ná tanhaŋyi yabere lwó mbàra yii tooyi wuyi na mɛ, tá yaaga kul'à yii ta be?» Ka pi i u pyi: «Yaaga kuu nyɛ a wuu ta mɛ.» ³⁶ Ka Yesu si jwo: «Numɛ, wyére na nyɛ yii ŋgemu á ke, urufoo u u lwó, yii ŋgemu u nyɛ ná bor'e ke, urufoo u li lwó, ŋgemu u nyɛ kàshikwòŋwòɔ baa ke, urufoo u u vaaŋntinŋke pèr'a tég'a là shwò. ³⁷ Naha kurugo ye mii sí yi jwo yii á, Kile tùnntunmpil'à jwumpe mpemu séme mii kyaa na ke, puru tèefunŋon'à byanhara. Y'à séme na “Pi à u cù kapimpyiŋe fiige*.” Nde l'à séme mii kyaa na ke, lire tèepyiin'à byanhara.» ³⁸ Ka cyelempyiibii si jwo: «Kafooŋi, kàshikwòŋwòhii shuunni cyi jcyii.» Ka Yesu si pi pyi: «Yi à ta†.»

Yesu à Kile jáare Zhetisemani cikòoge e

(Macwo 26.36-46; Marika 14.32-42)

³⁹ Nyɛ lire kàntugo, ka Yesu si yîri wani mà kàre Olivye cire ŋaŋke na, bà u mpyi maha ntèe na li pyi mɛ. Ka u cyelempyiibii si ŋkàre u fye e. ⁴⁰ Pi à sà nò kuru cyage e ke, ka Yesu si pi pyi: «Yii a Kile jáare bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniŋi na, u àha ŋkwò yii sòn ŋgà kapii na mɛ.»

⁴¹ Yesu à puru jwo ke, maa yîri cyelempyiibii taan, maa laaga nimbilere le u ná pi shwòhòl'e, maa niŋkure sín, maa Kile jáare. ⁴² U Kilejarege e, u à jwo: «Tufooŋi, kampyi mu sí jɛɛ, na shwò ŋke kyaage lwòhe mbyaŋi na. Ŋka ma hà na nyii wuuni pyi mɛ, ma nyii wuuni pyi.» [⁴³ Nyɛ lire tèn i, ka Kile mèlekɛŋi wà si yîri nìnyŋi na, maa màban le u e. ⁴⁴ Yesu yákiŋi mpyi a wùrugo sèl'e, ka u u nùr'a là bàra Kilejarege na, fo u fùnmp'à kèenŋ'a pyi sìshan na jcwò nùŋke na.]

⁴⁵ U à kwò Kilejarege na ke, maa yîr'a kàre u cyelempyiibii cyage e, mà sà pi nàvunŋo wuubii ta pi à ŋóó. ⁴⁶ Maa pi jè, maa jwo: «Di k'à ta a jwo, ka yii i ŋóó ye? Yii yîri, yii i Kile jáare, bà li si mpyi Sitaanniŋi kà ŋkwò yii sòn ŋgà kapii na mɛ.»

Yesu jcwòŋi kani

(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Yuhana 18.3-11)

* 22:37 Ezayi 53.12 † 22:38 Pii maha jwo: «Ka Yesu si pi pyi “Cyire ká mpyi na sí n-jà yo!”»

⁴⁷ Nye mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka pi i wíl'a supyikuruṅṅo nya ku u ma. Zhudasi u mpyi Yesu cyelempyiibii ke ná shuunniṅi wà ke, uru u mpyi a ku yyaha cû. Pi à pa nò Yesu na ke, ka Zhudasi si file u na, maa u pûr'a cû, maa u shéere. ⁴⁸ Ka Yesu si jwo: «Zhudasi, uru fwùṅi mu à pyi si Supyaṅi Jyaṅi le cye e ke!»

⁴⁹ Nye Yesu cyelempyiibil'à pa li nya ná Yesu tacuṅke e pi à pa ke, ka pi i Yesu yíbe: «Kafooṅi, wuu kàshikwòṅṅwòṅhigii lwó pi mɛɛ na la?» ⁵⁰ Ka pi wà niṅkin si ntíl'a u kàshikwòṅṅwòṅge tɛg'a Kile sáragawwuubii nùṅufembwòhe báarapyiṅi kàniṅe niṅgeṅke kwòṅ a cyán. ⁵¹ Ka Yesu si jwo: «Yii kakyaaare jwò yaha!» U à yire jwo ke, maa nàṅi niṅgeṅke lwó a sogo.

⁵² Lire kàntugo Kile sáragawwuubii nùṅufeebii ná Kilejaarebage saṅcwònsigibii nùṅufeebii ná Yahutuubii kacwònrìbii pi mpyi a pa Yesu tacuṅke e ke, ka u u yi jwo pi á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwòṅṅwòṅyi ná kàbiiyi i, si mpa jɔcû mu à jwo kakuumpyi u nye mii, ⁵³ mà li ta, tɛni i mii mpyi maha mpyi ná yii e canṅa maha canṅa Kilejaarebage e ke, yii nye a yaaga pyi mii na mɛ. ḽka nde tɛni na nye yii ná numpinifoo[‡] wuu.»

Pyeri à jwo na uru nye a Yesu cè mɛ

(Macwo 26.57-58, 69-75; Marika 14.53-54, 66-72; Yuhana 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Nye ka pi i Yesu cû a kàre Kile sáragawwuubii nùṅufembwòhe pyenge e. Mà pi niṅkaribii yaha, ka Pyeri si ntɛɛn laage e, marii si pi fye e, fo mà sà jyè pyenge e. ⁵⁵ Pi mpyi a na le, na ware ntàani niṅke e, ka Pyeri si mpa ntɛɛn pi shwòhòl'e.

⁵⁶ Nye báarapyicwoṅi wà à pa Pyeri nintɛɛṅṅi nya nage taan ke, maa u yal'a wíi, maa jwo: «ḽge nàṅi na nye Yesu fyèjwòṅhòshiiṅbil'e.» ⁵⁷ Ka Pyeri si yi kyáala: «Ceewe, mii nye a u cè mɛ.»

⁵⁸ Lire kàntugo ka nàṅi wà si Pyeri wíi maa jwo: «Mu mú na nye Yesu fyèjwòṅhòshiiṅi wà.» Ka Pyeri si jwo: «Sèe bà mɛ!»

⁵⁹ Nye tɛr'à pyi ke, ka wabere si núr'a yi jwo a waha na: «Nàkaana baa, ḽge nàṅi na mpyi ná Yesu i, naha na ye Galile kùluni shin u nye u wi.» ⁶⁰ Ka Pyeri si u pyi: «Mii nàha a mu jwumpe yyeshage cè mà dɛ!»

Nye mà Pyeri yaha puru na, ka ḽkùpoṅi si ntíl'a mɛɛ sú. ⁶¹ Ka Kafooṅi Yesu si yyaha kɛɛṅṅe maa Pyeri wíi. Ka u funṅke si jɔcwo Kafooṅi jwumpe niṅjwumpe na na: «Mà jwo ḽkùpecyiini li mɛɛ sú niṅjaa ke, lire sí mu ta mu à jwo a nò tooyo taanre na na mu nye a mii cè mɛ.»

⁶² Nye ka Pyeri si fworò pyenge e, maa sà mɛɛ sú sèe sèl'e.

Pi à kàre ná Yesu i Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shiinbii yyére

(Macwo 26.59-68; Marika 14.55-65; Yuhana 18.19-24)

⁶³ Nye mpìi pi mpyi na Yesu kàanmucaa ke, ka pire si wá na u fwòḽhòre, maa u bwùun. ⁶⁴ Maa u yyahe pwò, maa u yíbe: «Mu nye a jwo na mu na nye Kile tùnntunṅò mà? ḽge u à mu bwòṅ ke, uru mɛge yyere wuu á!» ⁶⁵ Maa jwuṅjwumbaampe pabere niṅyahama jwo u na.

⁶⁶ Nye nyeḽg'à pa múgo ke, ka Yahutuubii kacwònrìbii ná Kile sáragawwuubii nùṅufeebii ná Kile Saliyaṅi cyelentiibii si piye bínni, maa ḽkàre ná Yesu i pi yukyaala kuruṅke yyére. ⁶⁷ Maa u yíbe: «Kile Niṅcwònròṅi u nye mu la? Yi yyaha jwo wuu á.» Ka u u pi pyi: «Mii mɛɛ ká yi jwo yii á, yii sè n-dá yi na mɛ. ⁶⁸ Mii sí ká yii yíbe, yii sè nɛɛ mii jwò shwò mɛ. ⁶⁹ ḽka mà lwó numɛ na Supyaṅi Jyaṅi sí n-sà n-tɛɛn Kile Siṅifoo kàniṅe cyege na.»

⁷⁰ Nye Yesu à yire jwo ke, ka pi puni si u pyi: «Lire sannì i ke, Kile Jyaṅi u nye mu la?» Ka u u pi pyi: «Nje yii à jwo ke, yire yi nye yi yi.» ⁷¹ Ka pi i jwo: «Wuu saha nye a tige wà jwòjwumò kurugo mɛ, naha na ye wuu yabilimpil'à lógo u jwò na mà kwò.»

23

Pi à kàre ná Yesu i fànhafooṅi Pilati yyére

(Macwo 27.1-2, 11-14; Marika 15.1-5; Yuhana 18.28-38)

[‡] 22:53 Sitaanniṅi u nye numpinifoo.

¹Nye ka pi puni si yîri sijcyan, maa ñkàre ná Yesu i fànhafoonji Pilati yyére*. ²Pi à sà nɔ wani ke, maa fin'a taha Yesu na Pilati á na: «Wuu à sà ñge nàñi ta u u sùpyire jùñjo kyáñge, na pi ñye a yaa pi a múnalwɔore kaan saanbwɔhe Sezari á mɛ. U à jwo na uru u ñye Kile Nijcwɔnrɔñi, na uru na ñye saanwa.» ³Ka Pilati si Yesu yíbe: «Yahutuubii saanñi u ñye mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu aha jwo amuni yo.» ⁴Ka Pilati si jwo Kile sáragawwuubii jùñjuféebii ná sùpyire sannt'á: «Mii nàha tìgìre cyaga ta ñge nàñi na, ñkemu ku sí n-pa ná l'e u bò mɛ.» ⁵Ka pi i núr'a yi jwo a waha Pilati á: «U wá na sùpyire jùñjo kyáñge ná u jwumpe e Yahutuubii kùluni puni i, mà lwó Galile kùluni na, fò mà pa nɔ naha wuu na.»

Pi à kàre ná Yesu i saanji Erɔdi yyére

⁶Tèni i Pilati à yire lógo ke, maa pi yíbe na Galile kùluni shin u ñye ñge nàñi la. ⁷Ka pi i u pyi: «Ɖɔn.» Ka Pilati si pi pyi: «Yii a sà ná u e, saanji Erɔdi yyére, ñaha na ye uru u ñye Galile kùluni jùñjo na, ñka u ñye Zheruzalemu kànhe e ñcyii canmpyaagil'e.»

⁸Nye pi à sà nɔ ná Yesu i saanji Erɔdi yyére ke, ka li i ntáan Erɔdi i sèl'e, ñaha na ye u mpyi a Yesu kyaa lógo tèmmoni i, u la mpyi Yesu si kakyanhala kani là pyi uru ñyii na. ⁹Lire kurugo Erɔdi à yibi yi nijyahaya pyi u na. Ñka u ñye a yafyin jwo mɛ. ¹⁰Nye lir'à Kile sáragawwuubii jùñjuféebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii mú ta pi à kàre wani Erɔdi yyére. Ka pire si wá na sêre Yesu na, maa kafinare shinji puni fini u na. ¹¹Ka Erɔdi ná u sòrolashiibii si Yesu fwóhɔrɔ maa u faha sèl'e. Maa vɔanntinñe nisinaja le u na, maa pi pyi pi à núr'a kàre ná u e Pilati yyére.

¹²Pilati ná Erɔdi mpyi a bēni mɛ. Ñka mà lwó kuru canñke na, pi à pyi cevee.

Yesu kataanmp'à cwɔnr'a yaha u mbɔñi na

(Macwo 27.15-26; Marika 15.6-15; Yuhana 18.39--19.16)

¹³Pi à núr'a sà nɔ ná Yesu i Pilati yyére ke, ka Pilati si bínn'a tēen ná Kile sáragawwuubii jùñjuféebii ná Yahutuubii yyaha yyére shiinbii ná Yahutuubii sanmpil'e, ¹⁴maa jwo: «Yii à pa ná ñge nàñi i naha mii yyére, maa jwo na u wá na sùpyire jùñjo kyáñge. Ñka mii à u yíbe yii puni ñyii na, yaaga maha yaaga yii à jwo a taha u na ke, mii ñye a kuru kà zò ta u na mɛ. ¹⁵Erɔdi mú sí ñye a tìgìre cyaga ta u na mɛ, lire kurugo u à u núr'uñ'a tùugo naha wuu á. Mii á, ñge nàñi kɔni ñye a kyaa pyi ndemu li sí n-pa ná l'e u bò mɛ. ¹⁶Lire kurugo mii sí na sòrolashiibii pyi, pi u bwɔn si u cye yaha.»

[¹⁷Nye yee maha yee, Yahutuubii bilereñkwoñi kataanni i, Pilati mpyi maha kàsujyiñi wà cye yaha, lire na mpyi kalyee.] ¹⁸Ka sùpyire puni si bínn'a jwo fànha na: «Ñge nàñi bò, maa Barabasi cye yaha!» ¹⁹Mà li ta, Barabasi mpyi a ñyàhanjurugunji wà pyi kànhe e, maa booro pyi, lire kurugo pi mpyi a u cù a tò kàsujyi i.

²⁰Pilati la mpyi si Yesu cye yaha, lire e u à núr'a pi yíbe. ²¹Ka pi i sêe maa jwo: «U kwòro cige na! U kwòro cige na!»

²²Ka Pilati si núr'a jwumpe lwó tontanrewogo maa jwo: «Kapiini ndire ñge nàñ'á sàa pyi be? Mii nàha à jùñjo ta ñkemu ku sí u pyi u bò mɛ. Lire e ke mii sí sòrolashiibii pyi pi u bwɔn si u cye yaha.»

²³Ka pi i núr'a sêe fànha na: «U kwòro cige na!» Nye pi màhan'á pa Pilati yyaha jà ke, ²⁴ka u u ñɛe maa pi ñyii wuuni pyi.

²⁵Pi mpyi a Pilati ñáare na u nàñi ñgemu cye yaha, mà li ta uru nàñi mpyi a ñyàhanjurugunji ná boore pyi ke, ka Pilati sí uru cye yaha. Nde pi à cya u á Yesu kyaa na ke, maa lire pyi pi á.

Pi à Yesu kwòro cige na

(Macwo 27.32-56; Marika 15.21-41; Yuhana 19.17-30)

²⁶Mà sòrolashiibii yaha pi i ñkèege ná Yesu i tabonke e, pi à círi ná nàñi w'e u à yîri sige e, u mege mpyi Simɔ, Sireni kànhe shin u mpyi u wi. Ka pi i Yesu kworokworocige kárama a tège u ñun'i, maa u pyi u à taha Yesu fye e.

* 23:1 Fànhafoonji Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiñi wà bò.

²⁷ Supyikuruṅṅo nimbwòhò mpyi a taha pi fye e na ḡkèege mú. Cyeebii pìi na mpyi pi e, nàvunṅke mpyi a pire pyi pi i myahii súu Yesu kurugo. ²⁸ Ka Yesu si yyaha kèenṅe maa pire cyeebii wíi maa jwo: «Zheruzalemu kànze cyeebii, yii àha raa mee súu mii kurugo me. Yii a mee súu yii ná yii pyiibii kurugo. ²⁹ Naha kurugo ye cijirinyi yi nyé yi sàha pyii si mà nya nta raa ḡko mà pyii kan pi à ḡwər'a nya me, tēni là na ma, sùpyire sí n-pa raa ḡko, pire wuun'à ḡwə. ³⁰ Lire tēni i, sùpyire sí raa ḡko ḡaṅy'á “Yii cwo wuu ḡuṅ'i!” s'a ḡko mpògogil'á “Yii cēeg'à wuu ḡwə tò†!” ³¹ Naha kurugo ye pi aha ḡcyii karigii shiṅi pyi cipuruge na, naha pi sí n-pyi cíwage na ye‡?»

³² Pi mpyi na ḡkèege ná kapimpyimii shuunni i si zà bò ná Yesu i mú.

³³ Nyé pi à sà nò cyage k'e, pi maha kuru cyage mege pyi: «Nunḡkwəoge Cyage» maa Yesu ná pire kapimpyiibii shuunniṅi kwòro ciyi na wani. Wà mpyi u kàniṅke na, u sanṅi sí nyé u kàmeni na.

³⁴ Ka Yesu si jwo: «Tufooni, yàfa pi na, naha na ye nde pi à pyi ke, pi nyé a li kapii cè me.»

Lire kàntugo ka sòrolashiibii si ḡkyaanlwooni tēg'a u vāanṅyi taa piye na. ³⁵ Shinṅyahara mpyi a yyére wani marii wíi. Ka Yahutuubii yyaha yyére shiinbii si wá na Yesu fwóhəre na: «U à sùpyire tà shwə, u uye shwə nume ke! Lire e wuu sí n-sii n-cè na uru u nyé Kile Nijcwənrəṅi.» ³⁶ Ka sòrolashiibii mú si file u na ná lùtanhage e maa u fwóhəro ³⁷ maa jwo: «Kampyi mu u nyé Yahutuubii saanṅi, maye shwə.» ³⁸ Pi mpyi a yi sém'a tàra Yesu kworokworocige niṅyini na na «YAHUTUUBII SAANṅI U NYÉ ḡGE.»

³⁹ Nyé kapimpyiibii pi mpyi a kwòro ná Yesu i ke, ka uru wà si u faha maa jwo: «Mu nyé a jwo na mu u nyé Kile Nijcwənrəṅi mà? Maye shwə, maa wuu shwə mú!» ⁴⁰ Ka kapimpyiṅi sanṅi si u shèrefooni cēege maa jwo: «Mu nyé na fyáge Kile na mà? Ko kuru yyefuge ninuge e mu ná uru nyé! ⁴¹ Wuu pi ke, ḡke yyefuge nyé wuu nijcyaga, naha na ye kapiini wuu à pyi ke, lire l'à ku nò wuu na. ḡka ḡge nāṅi wi ke, u nyé a kapii pyi me.»

⁴² U à puru jwo ke, maa Yesu jáare na: «Yesu, mu aha mpa ntēen ma saanre tatēenge e tēni ndemu i ke, ma a yákili yaha na na.» ⁴³ Ka Yesu si u pyi: «Sēenṅi na mii sí yi jwo mu á, niṅjaa mu sí n-pyi ná mii i Ariṅinanṅi i.»

Yesu kwùṅi

(Macwo 27.45-56; Marika 15.33-41; Yuhana 19.28-30)

⁴⁴ Canṅke mpyi a nò ḡuṅṅo niṅi i, ka numpini si mpâl'a jyè kìni cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà nò canvyinge na. ⁴⁵ Vāanṅke k'à tēg'a Kilejaarebage taa mà pyi shuunni ke, ka kuru si ḡcwən niṅke e.

⁴⁶ Ka Yesu si jwo fānha na: «Tufooni, mii sí na múnaani yaha mu cye el!» U à yire jwo ke, ka u múnaani si fworo u e.

⁴⁷ Ḍrəmu sòrolashiibii yyaha yyére shinṅi u mpyi wani tayyérege e ke, ur'à lire nya ke, ka u u Kile pēe maa jwo: «Sēenṅi na, ḡge nāṅi mpyi a tí!»

⁴⁸ Sùpyire ti mpyi a pa cyire karigii tawiige e ke, ka pire puni nàvunṅṅo wuubii si nuru na ḡkèege pi pyenyi i maa myahigii súu. ⁴⁹ Yesu ceveebii ná cyeebii pi mpyi a taha Yesu fye e mà yīri Galile kùluni i ke, pire puni mpyi a yyére tatəonge e, maa ḡcyii karigii wíi tapyige e.

Yesu ntòṅi kani

(Macwo 27.57-61; Marika 15.42-47; Yuhana 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Yahutuubii kànze mege pi maha mpyi Arimati ke, nāṅi wà na mpyi na yīri kuru kànze na, u mege na mpyi Yusufu. U mpyi Yahutuubii yukyaala kurunṅke e. Uru nāṅi na mpyi sùpya niṅcēnṅe, maa ntíi. U sòṅṅore mpyi a taha Kile Saanre tēepani na. Yukyaala kurunṅke shiinbii sanmpii mpyi a jwo a bē kani ndemu na Yesu kyaa na maa li pyi ke, u nyé a ḡen'a jyè lire e me. ⁵² Maa ḡkàr'a sà Yesu buwuṅi jáare Pilati á, si sà ntò. ⁵³ Pilati à ḡcē ke, ka Yusufu si ḡkàr'a sà Yesu buwuṅi tírige kworokworocige na, maa u pwə vāanṅtonṅi

† 23:30 Oze 10.8 ‡ 23:31 Naha ḡke cyage e, Yesu a uye tàanna ná cipuruge e maa Yahutuubii tàanna ná cíwage e.

w'e, mà sà ntò. Fanŋke e u à sà Yesu tò ke, kuru mpyi a tũgo kafaaga ɲuŋ'i, bu mpyi na sàha ŋkwò a tò kur'e mà ɲya mɛ. ⁵⁴ Kuru canŋa nũmpanŋa mpyi na sí n-pyi canŋoŋke.

⁵⁵ Cyeebii pi mpyi a Yesu tũug'a yĩri fo Galile kũluni i mà pa ke, ka pire si ŋkàre ná Yusufu e fanŋke na si sà Yesu buwuŋi sínningkanni ɲya fanŋke funŋke e. ⁵⁶ Lire kàntugo ka pi i nũr'a kàre pyenge, maa sà sɪnmɛ nũguntanga wumò ná wusuna yaa mà yaha. Canŋoŋk'à nò ke, mà tàanna ná Yahutuubii Saliyaŋi i, ka pi i ŋò.

24

Yesu à ɲè a fwordo kwũŋi i

(Macwo 28.1-10; Marika 16.1-8; Yuhana 20.1-10)

¹ Cibilaage canŋcyiige* ɲyèkwonge na, sɪnmpe nũguntanga wumpe ná wusunaŋi pire cyeebii mpyi a yal'a yaha ke, ka pi i yire lwó na ŋkèege fanŋke na. ² Kafaage ku mpyi a tẽg'a fanŋke ɲwò tò ke, pi à sà nò wani ke, ka pi i sà kuru ta k'à kũrũkul'a láha fanŋke ɲwòge na. ³ Ka pi i jyè fanŋke e maa wíi, ŋka pi ɲye a Kafoonji Yesu buwuŋi ɲya mɛ. ⁴ Ka li i pi bilibili. Mà pi yaha pur'e, ka pi i mpál'a nãmii shuunni ɲya pi à vãnvyinweeweere le mà yyére.

⁵ Ka pire cyeebii fyagara wuubii si niŋkure sín maa yyahayi cyígile ɲiŋke na. Ka pire nãmpii shuunniŋi si jwo pi á: «Naha na yii ɲye na ɲyii shinŋi caa kwũubii shwòhòl'e ye? ⁶ U ɲye naha mɛ. U à ɲè a fwordo kwũŋi i. Jwumpe u mpyi a jwo yii á mà u yaha ná yii e Galile kũluni i ke, yii funŋo cwo puru na. ⁷ U mpyi a jwo na “Fànha ki, Supyaŋi Jyaŋi u le kapimpyiibii cye e, pi i u kwòro cige na. U kwũŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲè n-fwordo kwũŋi i.”»

⁸ Pi à puru jwo a kwò ke, ka cyeebii funŋyi si ɲcwo Yesu jwumpe niŋjwumpe na. ⁹ Ka pi i yĩri fanŋke na maa ŋkàr'a sà yi puni yyaha jwo cyelempyiibii ke ná niŋkinŋi ná pi shèrefeebii sanmpii pun'á. ¹⁰ Cyeebii pi mpyi a kàre fanŋke na ke, pire pi mpyi: Mariyama u mpyi na yĩri Magidala kànhe e ke, uru ná Zhanɛ ná Yakuba nuŋi Mariyama mà bàra cyeebii piiberii na. Pire cyeebii pun'à yĩri fanŋke na, maa mpa jwumpe ninumpe jwo Yesu tũntunmpil'á. ¹¹ ŋka pi mpyi na sòŋŋi na ɲũŋò baa jwumò cyeebil'à jwo. Pi ɲye a dá pu na mɛ. ¹² Lire ná li wuuni mú i, ka Pyeri si yĩri maa fê a kàre fanŋke na, maa sà jàara a wíi ku funŋke e. Lempe kanni baare e, u ɲye a yafyin ɲya mɛ. Ka li i u bilibili, ka u u nũr'a kàre pyenge.

Yesu à uye cyèe u fyèŋwòhòshiinbii pìi shuunni na, pi i ŋkèege Emayusi kànhe e

(Marika 16.12-13)

¹³ Kuru canŋke ninuge e, Yesu fyèŋwòhòshiinbii pìi shuunni mpyi na ŋkèege kànhe kà na, kuru kànhe mɛge na mpyi Emayusi. Ku ná Zheruzalemu kànhe laage mpyi a tòro culumetirii ke ná shuunni na mɛ. ¹⁴ Karigii cyi mpyi a pyi lire tènì i ke, pi mpyi na cyire puni yu piy'á, na ŋkèege. ¹⁵ Mà pi yaha jwumpe na piye shwòhòl'e, ka Yesu yabiliŋi si file pi na, maa kuni bínni ná pi e. ¹⁶ Pi mpyi na Yesu ɲaa, ŋka l'à pyi mu à jwo yaage kà k'à para pi yyaha na, mà pi pyi pi ɲye a jà a u cè mɛ.

¹⁷ Ka Yesu si pi yíbe: «Naha shi yii na yu, na ŋkèege ame ye?» Ka pi yyetanha wuubii si yyére. ¹⁸ ŋge mɛge ku mpyi pi e Kilopasi ke, ka uru si jwo: «Karigii cyi à pyi nume Zheruzalemu i ke, mu kanni baare e, sùpya ɲye a sii Zheruzalemu i cyi cèmbaa mɛ.»

¹⁹ Ka Yesu si pi yíbe: «Naha shi k'à pyi ye?» Ka pi i u pyi: «Kile tũntunŋi Yesu u mpyi a yĩri Nazareti kànhe e, ná Kile mpyi a fànha le u jwumpe ná u kapyiŋkil'e sùpyire ɲyii na ke, nde l'à u ta ke, lire ke! ²⁰ Wuu Kile sáragawwuubii ɲũŋufeebii ná wuu yyaha yyére shiinbil'à u le cye e, pi à u kwòro cige na a bò. ²¹ Wuu mpyi na sòŋŋi na uru u sí n-pa Izirayeli shiinbii ɲũŋò wwû bilere e. ŋka u à kwû ke, cyi canmpyaa taanre u ɲye ŋge. ²² Wuu kurũŋke e, cyeebii pìl'à pa jwumpe pà jwo wuu á, mpemu p'à sàa wuu bilibili sèe sèl'e ke. Nyège na, pi à sòl'a kàre u fanŋke na, ²³ maa mpa wuu pyi na pire ɲye a sà u buwuŋi ta wani mɛ, na pir'à Kile mèlekɛebii pìi ɲya, ka pire mèlekɛebii si yi jwo pir'á na

* 24:1 Yahutibil'á cibilaage canŋcyiige ku ɲye káriŋi.

Yesu à jè a fwo ro kwùnjì i. ²⁴ Bà cyeebil'à yi jwo wuu á mε, wuu shèrefeébii pìi mú à shà fanjke na, mà sà yi ta amuni, njka pire mú nyε a u nya mε.»

²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yákili baafeebii, yii dama nyε a táan Kile túnntunmpii jwumpe na mà de! ²⁶ Lire kyaalanjanni na, bà Kile Nijcwónrónjì mpyi a yaa u kyaala u u nta a jyè Kile sinampe e mà?»

²⁷ Lire kántugo mà lwó Kile túnntunnjì Musa sémebii na, mà sà nò fo Kile túnntunmpii sanmpii puni sémebii na, jwumpe p'à séme u kyaa na pire sémebil'e ke, ka u u puru yyaha jwo pi á.

²⁸ Kànhe na pi mpyi na njkèege ke, pi à sà nò kuru na ke, ka Yesu si uye pyi mu à jwo u ko raa ntùuli s'a njkèege yyaha yyé. ²⁹ Ka pi i u jáare na u àha njkàre mε, na numpilage na njko raa wwùu. Ka u u jyè pyenge e maa ntèen wani ná pi e. ³⁰ Tèni i pi à pa njkwùulo s'a lyí ke, ka u u bwúuruñjì lwó, maa fwù kan Kile á, maa u kwòn kwòn a kan pi á. ³¹ Lir'à pyi ke, ka pi yákilibii si múgo, ka pi i jncè na Yesu wi. Lire kántugo ka u u mpâl'a pînni pi na.

³² Ka pi i wá na yi yu piy'á na: «Tèni i u mpyi na Kile Jwumpe Semènjì yyaha yu wuu á kuni na ke, wuu funjyi mpyi a táan sèe sèl'e de!» ³³ Ka pi i ntíl'a yíri, maa núr'a kàre Zheruzalému kànhe e, mà sà cyelemphyiibii sanmpii ke ná ninjkinjì ná pi shèrefeébii ta pi à bínni. ³⁴ Ka pire cyelemphyiibii si jwo pi á na Kafoonjì Yesu à jè nàkaana baa, na Simò yabilij'à u nya!

³⁵ Nyε nde l'à mpìi shiin shuunninjì ta mà pi ninjkaribii yaha ke, ná pyinjanni na pi à Yesu cè, tèni i u à bwúuruñjì kwòn kwòn mà kan pi á ke, ka pi i yire puni yyaha jwo.

Yesu à uye cyèe u cyelemphyiibii na

(Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Yuhana 20.19-23; Kapyiinjìkii 1.6-8)

³⁶ Mà cyelemphyiibii yaha puru jwumpe na, ka pi i mpâl'a Yesu ninjyerenjì nya piye shwòhòl'e. Ka u u jwo: «Kile u yyepinjke kan yii á.» ³⁷ Ka pi i fyá fo mà tateenge fò piye na, jaha na ye pi mpyi na sònjì na bunjì wà fwòngò pir'à nya. ³⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Naha na yii nyε na fyáge bε? Naha k'à nte sònjòre shinjì tîrige yii funj'i ye? ³⁹ Yii na kantahigii ná na tooyi wíi, yii i jncè na mii wi. Yii bwòn na na a wíi, bufwòngò nyε na mpyi ná cyere ná kaciij'i mii fiige mε.» ⁴⁰ Mà u yaha puru jwumpe na, u à u kantahigii ná u tooyi cyèe pi na.

⁴¹ Pi mpyi a dá Yesu jènjì na mε, jaha na ye u jènjì mpyi a pi funjyi táan fo mà pi bilibili. Ka Yesu si pi yíbe: «Yalyige na wá naha yii á la?» ⁴² Ka pi i fyafwògò kan u á. ⁴³ Ka u u ku shwò a kyà pi nyii na. ⁴⁴ Maa jwo: «Tèni i mii mpyi ná yii e ke, mii à yi jwo yii á na yaaga maha yaaga k'à séme mii kyaa na MusaSaliyanjì ná Kile túnntunmpii sanmpii sémebii ná Zaburu sémenjì i ke, cyire pun'à yaa cyi tòro cyi jwurjanni na.»

⁴⁵ Nyε u à yire jwo ke, maa pi yákilibii múgo, bà pi si mpyi si Kile Jwumpe Semènjì jwòhe cè mε. ⁴⁶ Maa núr'à jwo pi á: «L'à séme amuni na Kile Nijcwónrónjì sí n-kyérege n-bò, njka u kwùnjì canntanrawoge u sí jè. ⁴⁷ Na mà lwó Zheruzalému kànhe na, Jwumpe Nintanmpe sí n-jwo u mege na supyishinjì pun'á, na pi pi toronjanni kèenje pi i láha kapegigii na, bà Kile si mpyi si cyi yàfa pi na mε. ⁴⁸ Nyε kyaa maha kyaa mii à pyi ke, yii à cyire puni nya tapyige e, yii a cyi yu yii a màre. ⁴⁹ Yii tèn Zheruzalému i, mii Tunjì Kile à sífente ntemu jwòmεε lwó ke, fo mii aha tire tîrige yii jur'ì tèni ndemu i ke.»

Yesu à kò a dùgo njnyinjì na

(Marika 16.19-20; Kapyiinjìkii 1.9-11)

⁵⁰ Lire kántugo ka Yesu si njkàre ná u cyelemphyiibil'e Betani kànhe taan. Pi à sà nò wani ke, ka u u u cyeyi yírige, maa jwó le pi á. ⁵¹ Mà u yaha u u dùbabii leni pi á, u à kò a yíri pi shwòhòl'e mà kàre njnyinjì na. ⁵² Ka cyelemphyiibii si wá na u kère. Pi à kwò ke, ka pi funntanga wubii si núr'a kàre Zheruzalému kànhe e.

⁵³ Canja maha canja pi mpyi maha piye bínnini Kilejaarebage e, marii Kile kère.

Yuhana Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeŋi funŋə jwumpe e ke

Yuhana à mpe jwumpe séme, bà pu lógofeebii si mpyi si dá li na na Yesu u jye Kile Nijcwənrəŋi ná Kile Jyaŋi me (20.30-31). Yesu jwəjwumpe ná u kapyiŋkii jwəhe k'à ŋwəhə ke, Yuhana à cyaga yaha sèl'e kur'á.

Sémeŋi'á taa tateŋye shuunni. Tateŋge nijcyiige na Yesu kakyanhala karigii cyii baashuunni kyaa yu (1--12). Cyi na yiri kacyeenŋkii, jaha kurugo ye cyi à li cyèe na Kile Jyaŋi u jye Yesu. Yesu ná mpíi pi à bínn'a tēen jwumə na ke, ŋke cyage na yu lire kyaa na mú, mu à jwo u ná Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shinŋi (3) u ná Samari shiinbii cwoŋi (4) u ná yampii (5--9).

Kàlaŋi Yesu jye na ŋkaan ke, ur'á li cyèe na uru u jye:

Njyŋi u à yíri nŋyŋi i ke

Mpànaŋi nijcenŋi

Dijyeŋi bēenmpe

Tajyŋwəge

Kuni i wà sí n-jà nə Kile yyére ke

Sēenŋi

ŋge u maha kwùubii jèni ke

ŋge u maha shìŋi nijkwombaŋi kaan ke.

Lire cyēenŋkanni na, Yesu à uye cyèe dijyeŋi puni na.

Sémeŋi tateŋge shənwoge na yu Yesu vworoŋi kyaa na dijyeŋi i, s'a ŋkēge Tufoonŋi Kile yyére (13--21). Yesu na yu ná u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi i maa pi yerege mà yyaha tíi ná u tēefworoŋi i pi shwəhəl'e (13--16). Yesu à u Tuŋi Kile jáare u cyelempyiibii kyaa na, maa pi le u cye e (17).

Kàntugo yyére, Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shiinbil'á u cū, ka pi i u bə kworokworocige na, maa u buwuŋi tò (18--19). Lire jwəhe na, ka u u jè a fworo kwūŋi i maa uye cyèe u cyelempyiibii na (20--21).

Yesu na mpyi Yahutu, u cyelempyiibii mú sí mpyi Yahutuu, ŋka Yesu kyaa mpyi a pen Yahutuubii jūŋufeebil'á. Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Kile sáragawwuubii jūŋufeebii pi mpyi Yesu zàmpeenbii.

Yuhana sémeŋi jye na Yesu ziŋi ná u nàŋkocyeere kyaa yu me. ŋka u à yi fíniŋ'a jwo na Kile Jwumpe pu jye Yesu, puru ná Kile u à wwə fo tasiige e. Yesu cye kurugo, Kile à pa ntēen sūpyire shwəhəl'e. Lire pyiŋkanni na, ti sí n-jà n-pyi Kile pyii. Mà Yesu yaha jŋke na, u à sēnmeg'a wwə ná Tufoonŋi i maa u tūnnture pyi. Shin maha shin u na Kile caa ke, urufoo sí n-jà u cè Yesu cye kurugo.

Kile Jwumpe à pyi sūpya

¹ Mà jwo dijyeŋi u sii ke, Jwumpe mpyi wani mà mə. Pu mpyi ná Kile e. Puru Jwumpe pu mpyi Kile yabiliŋi. ² ŋge u jye puru Jwumpe ke, u mpyi wani ná Kile e, mà jwo dijyeŋi u sii ke. ³ Uru cye kurugo Kile à yaayi puni dá. Yaaga maha yaaga k'à dá ke, kuru kà jye a dá u baa me. ⁴ Ur'e shìŋi nijkwombaŋi'á fworo, uru u maha bēenmpe kaan sūpyir'á. ⁵ Puru bēenmpe na jŋ numpini i, ŋka numpini jye a jà pu na me*. ⁶ Tēni là à pa nə, ka Kile si nàŋi wà pyi u tūnntunŋə, u mege na mpyi Yuhana. ⁷ U à pa mpa a bēenmpe kyaa yu, bà sūpyire puni si mpyi si dá pu na u jwumpe cye kurugo me. ⁸ Uru yabiliŋi bà u mpyi puru bēenmpe me, u mpyi a pa si mpa pu kyaa jwo kann. ⁹ ŋge u mpyi bēenmpe sēesee wumpe ke, ur'á pa dijyeŋi i mpa bēenmpe kan sūpyir'á.

* 1:5 Pii maha jwo: «Puru bēenmpe na jŋ numpini i, ŋka numpini jye a jəe pu na me.»

¹⁰ U mpyi dijnyehi i, dijnyehi'à dá u cye kurugo, lire ná li wuuni mú i, dijnyehi sùpyir'à u cyé. ¹¹ U à pa u yabiliñi shiinbii yyére, pi nyé a jee u na me. ¹² ñka mpíi pi à jee u na maa dá u mege na ke, u à kuni kan pire pun'á pi pyi Kile pyii. ¹³ Pi nyé a Kile pyifente ta sùpyire woore tañkanni na me. Pi nyé a ta nò ná u cwo pyii tañkanni na me. Sùpya nyii kyaa bà l'à pi pyi amuni me. ñka Kile yabiliñi u à jee maa pi pyi u pyii.

¹⁴ Nyé puru Jwumpe à pa mpyi sùpya, maa ntèen wuu shwòhòl'e mà tère pyi. Wuu à u pèente nya. Uru u nyé Jyafoonji niñkinji mà fwooro Tufoonji Kile e ke, ur'e tire pèente nyé. Uru u à jwò wuu na sèl'e, maa sèenji cyêe wuu na.

¹⁵ Nyé Yuhana à Yesu kyaa jwo. U à jwo fànha na: «Ñge kyaa mii mpyi a jwo na u sí n-kwò n-pa mii kàntugo ke, ur'à fànha tò mii na, jaha na ye mà jwo mii u si ke, u mpyi wani mà kwò.»

¹⁶ U à jwò wuu na sèl'e maa kacenni là tég'a kacenni là fúnño wuu á†. ¹⁷ Yii li cè, Kile mpyi a u Saliyanji kan Musa cye kurugo, nume u à jwò wuu na maa sèenji cyêe wuu na Yesu Kirisita cye kurugo. ¹⁸ Sùpya sàha ñkwò a Kile nya a nya me. ñka Jyafoonji niñkinji u nyé Kile yabiliñi, maa mpyi Tufoonji Kile taan ke, uru u à Kile pyiñkanni cyêe wuu na.

Pi na Yuhana yíbili uye kyaa na

(Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Luka 3.1-18)

¹⁹ Nyé Yahutuubii nùñufeebil'à sáragawwuubii pìi ná Levi tùluge shiinbii pìi yîrige Zheruzalemù kànhe e mà tun Yuhana á, pi sà u yíbe na jofoo u nyé u wi ye? ²⁰ Pi à u yíbe ke, u nyé a yaaga ñwòhò pi na me, u à tíl'a jwo pi á: «Mii bà u nyé Kile Nijcwònròñi me.»

²¹ Ka pi i u yíbe: «Jofoo sí u nyé mu ye? Mu u nyé Kile tùnntunñi Eli la?» Ka Yuhana si pi pyi: «Ñnhò, uru bà u nyé mii me.» Ka pi i núr'a u pyi: «Kile tùnntunñi wuu na sigili ke, uru u nyé mu la‡?» Ka u u núr'a jwo: «Ñnhò.» ²² Ka pi i ñkànha a jwo: «Jofoo sí u nyé mu ye? Yà jwo wuu á, wuu sà jwo wuu tunveebil'á. Jofoo mu yabiliñi na maye sònñi ye?»

²³ Ka Yuhana si pi jwò shwò ná Kile tùnntunñi Ezayi jwòjwumpe e na:

«Mejwul'à fwooro síwage e fànha na

“Yii kuro nintiile yal'a yaha Kafoonji mee na.”

Nyé mii Yuhana u nyé ná lire mejwuuni i§.»

²⁴ Sùpyire ti mpyi a tun Yuhana yyére ke, Farizhèenbii pìi na mpyi ná pi e. ²⁵ Ka pire si núr'a u yíbe: «Mu bà u nyé Kile Nijcwònròñi me, mu nyé Eli me, mu sí nyé Kile tùnntunñi nizigiñi me, ka jaha si mu ta mu u sùpyire batizeli ye?» ²⁶ Ka Yuhana si pi pyi: «Mii na sùpyire batizeli lwòhe e kannna. Yii shwòhòl'e, nàñi wà na nyé wani, yii nyé a u cè me,

²⁷ uru sí n-pa mii kàntugo, ñka mii nùñk'à cyére u tanhanyì meere zànhanji i u tooyi na*.»

²⁸ Cyire karigil'à pyi Betani kànhe e, Zhuruden banji kàntugo. Kuru cyage e, Yuhana mpyi na sùpyire batizeli.

Yesu u nyé Kile Mpabilini

²⁹ Kuru canña nùmpañña, Yuhana à Yesu nya u u sè u yyére ke, maa jwo sùpyir'á: «Yii wíi, Kile Mpabilini li nyé nde, lire li sí n-pa dijnyé sùpyire kapegigii yàfa ti na. ³⁰ Uru kyaa mii mpyi a fyànha a jwo yii á, tènì i mii à jwo “Nàñi wà na ma mii kàntugo, ñka u à pèe mii na, maa mpyi mii yyaha na, jaha na ye mii à sí mà u ta.” ³¹ Mii yabiliñi mpyi a cè na uru wi me. ñka mii à pa mpa a sùpyire batizeli lwòhe e, bà Izirayeli shiinbii si mpyi si u cè me.»

³² Puru kàntugo, mpe Yuhana à jwo: «Mii à Kile Munaani nya l'à yîri nìnyinji na mpánmpòrògò fiige, mà pa ntèen Yesu na. ³³ Mii yabiliñi mpyi a u cè me. ñka ñge u à mii tun mii u pa a sùpyire batizeli lwòhe e ke, uru u à yi jwo mii á na mii aha bú Kile

† 1:16 Pii maha jwo: «Wuu à kacenni là ta là kàntugo.» ‡ 1:21 Yahutuubii mpyi na Kile tùnntunñi sigili ñgemu u nyé Musa fiige ná u mpyi na sí n-pa tèrigii nizannkil'e ke. Pii mpyi na sònñi na uru Kile tùnntunñi u sí n-pyi Kile Nijcwònròñi (Duterenomu 18.15-18; Kapyiñkii 3.22).

§ 1:23 Ezayi 40.3 * 1:27 Yahutuubii mpyi maha pi nàmpwuunbii tanhanyì meere sànhà, maa pi tooyi jyé. Pi bilibii pi mpyi maha lire pyi. Pi nàmpwuunbii sunmage shwoñkanni li mpyi lire.

Munaani nya l' à tîg'a pa ntèn ngemu na ke, uru u sí raa sùpyire batizeli ná Kile Munaani i. ³⁴ Mii à li nya li jwuŋkanni na. Lire e mii à jwo sùpyir' á na “Ŋge nàŋi u nyε Kile Jyaŋi†.”»

Yesu cyelempyiibii niŋcyiibii

³⁵ Kuru canŋa nùmpaŋa, Yuhana mpyi a yyére wani ná u cyelempyiibii pìi shuunni i. ³⁶ Ka u u Yesu nintoroŋi wíi, maa jwo: «Yii wíi, Kile Mpabilini li nyε nde!»

³⁷ Yuhana cyelempyiibii mpìi shuunniŋ' à puru jwumpe lógo ke, maa ntaha Yesu fye e. ³⁸ Yesu à yyahe kèeŋŋ' a wíl' a pi nya pi à taha uru fye e ke, maa pi yíbe: «Naha yii na jcaayε?» Ka pi i u pyi: «Arabi (lire jwøhe ku nyε cyelentuŋi) taa mu à tîrige ke?» ³⁹ Ka u u pi pyi: «Yii a ma, yii sí ku nya.» Ka pi i ŋkàre ná u e, maa sà pyenge nya, maa ntèn wani. Canvyinge tènì li mpyi li li, ka pi i canmpaange pyi ná u e.

⁴⁰ Mpìi nàmbaabii shuunniŋi pi mpyi a Yuhana jwumpe lógo, maa ntaha Yesu fye e ke, pire wà mege na mpyi Andire, Simo Pyeri s̄iŋeŋi. ⁴¹ Ka Andire si ntíl' a kàr' a sà u s̄iŋeŋi Simo cya a nya, maa yi jwo u á: «Wuu à Masiyaŋi nya.» (Lire jwøhe ku nyε Kile Niŋcwønrøŋi.) ⁴² Maa ntíl' a tòro Simo yyaha na mà kàre Yesu yyére. Pi à sà nɔ u na ke, ka Yesu si wá na Simo wíi maa ŋkwò a jwo: «Mu u nyε Simo, Yuhana jyaŋi, pi sí n-pa a mu yiri Sefasi.» (Girekiibii sheenre e, pi maha jwo: «Pyeri».)

Filipi ná Natanayeli à taha Yesu fye e

⁴³ Kuru canŋa nùmpaŋa, ka Yesu si yîri na ŋkèege Galile kùluni i, mà bê ná Filipi i, maa u pyi: «Taha na fye el!» ⁴⁴ Filipi na mpyi Betisayida kàhe shin. Andire ná Pyeri kàhe ku nyε kuru mú. ⁴⁵ Filipi à sà Natanayeli nya ke, maa u pyi: «Nàŋi kyaa Kile tùnntunŋi Musa à jwo u Saliyaŋi sémeŋi i, ná Kile tùnntunmpii sanmpii mú à u kyaa jwo ke, wuu à u nya. U à yîri Nazareti kàhe e, u mege nyε Yesu, Yusufu jyaŋi.» ⁴⁶ Ka Natanayeli si jwo: «Yacεŋε sí n-sìi n-jà n-fworo Nazareti‡ i la?» Ka Filipi si u pyi: «Ta ma wuu u shà, mu yabiliŋi sí n-sà nya.»

⁴⁷ Yesu à Natanayeli nya u u s̄i u á ke, maa jwo: «Ŋge à s̄i Izirayeli shinŋi yabiliŋi, naha na ye u funŋk' à sàa f̄iŋiŋe.» ⁴⁸ Ka Natanayeli si jwo: «Taa mu à mii cè ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mii mpyi a mu nya fizhiye cige§ jwøh' i, maa mu cè, ka Filipi si nta a mu yyere.» ⁴⁹ Ka Natanayeli si jwo: «Cyelentuŋi, Kile Jyaŋi u nyε mu, Izirayeli Saanŋi.» ⁵⁰ Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à mu pyi na mii à mu nya fizhiye cige jwøh' i mε, lire kanni kurugo mu à dá mii na la? Mu sí n-pa karigii cyiiberε nya ŋcyiimu cyi à pèe nintoroni na ke!» ⁵¹ Maa núr' a jwo: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, canŋka yii sí n-kwò niŋyiniŋi nya u à múgo, si Kile mèlekeebii nya pi i dùru na ntîri Supyaŋi Jyaŋi juŋ' i*.»

2

Yesu à lwøhø kèeŋŋ' a pyi εεzen sinmε

¹ Nyε canmpyaa shuunn' à tòro, ka pi i wá na cikwønrø pyi Kana kàhe e, Galile kùluni i. Yesu nuŋi na mpyi wani tire cikwønrø cyage e. ² Yesu ná u cyelempyiibii mpyi a yyere wani. ³ Nyε mà pi yaha cikwønrø múguroŋi na, ka εεzen sinmpe si mpa ŋkùuŋø. Ka Yesu nuŋi si yi jwo u á: «Pi sinmp' à kwò.» ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Nufoonŋi, mii à mu jáare, ma hà ma jwøge le na karigil' e mε. Tènì sàha ŋkwò a nɔ mii á mε.»

⁵ Nyε ka u nuŋi si yi jwo báarapyiibil' á: «U aha mpa kyaa maha kyaa jwo yii á ke, yii i lire pyi.»

⁶ Lir' à cwoyo baani ta wani. Yahutuubii mpyi maha piye jyíi na f̄iŋiŋε ná yire cwoyi lwøhe e, mà tàanna ná pi Kile kuni i. Lwøhe litirii ŋkuu (100) fiige mpyi maha jyè yire

† 1:34 Sémebii pìi maha jwo: «Kile Niŋcwønrøŋi». ‡ 1:46 Nazareti na nyε kànbilere ndemu li nyε wà mpyi a li le njire e mε. Wà mpyi na sí Yesu le njire e u tasege e mε. § 1:48 Fizhiye cige»: kuru cige ŋkéŋyì mpyi a lyêele na ŋko raa bwùun jìŋke na. Kuru cige jwøh' i Yahutuubii mpyi maha s̄i na pi funŋyì caa Kile jwumpe na, maa Kile jáare, maa Kile Jwumpe Semeŋi kálali. * 1:51 Yesu cye kurugo, u cyelempyiibii sí Kile sinampe nya, bà Yakuba à pu nya ŋøøge e, tènì i u à katanŋacyiinni nya l' à sín jìŋke na maa sà sín kileŋi na mε (Zhenεzi 28.12).

cwoyi niŋkin niŋkinji i. ⁷ Ka Yesu si báarapyiibii pyi: «Yii nje cwoyi jî jî lwøhe na.» Ka pi i yi jî fo mà nõ yi jwøyi na.

⁸ Lire kàntugo ka Yesu si pi pyi: «Yii kà kwó numε, yii sà ŋkan cikwøonre njyŋi taafoon'á.» Ka pi i sà kà kan u á. ⁹ Ka njyŋi taafoonji si lwøhe bya a wíi, mà ku ta εezen sinme, u sí nyε a pu tayirige cè mε. Ŋka báarapyiibii pi mpyi a lwøhe kwó ke, pire mpyi a pu tayirige cè. Ka u u ntíl'a cifonŋi poonji yyere, ¹⁰ maa yi jwo u á: «Sùpyire puni maha fyânha a εezen sinmpe nintanmpe kan pu byafeebil'á, pi aha nijyahama bya, mpe pu nyε pu nyε a táan amuni mε, puru maha nta a kan pi á. Ŋka mu wi ke, εezen sinmpe nintanmpe mu à yaha kàntugo!»

¹¹ Nyε lire l'à pyi kyaa nijcyiile, mà li cyêe na Yesu na nyε kakyanhala sùpya. Lir'à pyi Kana kànhe e, Galile kùluni i. Lire pyiŋkanni na, Yesu à u sífente cyêe sùpyire na, ka u cyelempyiibii si dá u na. ¹² Lire kàntugo Yesu ná u nuŋi ná u cìmpyiibii ná u cyelempyiibil'à kàre Kapεrenamu kànhe e. Pi nyε a mō wani mε.

*Yesu à cwøhompïi kòr'a yige Kilejaarebage ntàani na
(Macwo 21.12-13; Marika 11.15-17; Luka 19.45-46)*

¹³ Nyε Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni mpyi a byanhara. Ka Yesu si ŋkàre Zheruzalemu kànhe e, ¹⁴ mà sà sùpyire ta ti i niŋye ná mpàa ná kùmpanhii péreli Kilejaarebage ntàani na, wyérefaabii nintεenbii na mpyi wani mú*.

¹⁵ Ka u u mεere pyi kàsorò mà tèg'a pi puni kòr'a yige Kilejaarebage ntàani na, maa pi mpàabii ná pi niŋyi kòrò, maa wyérefaabii wyéreŋi lwó a wu, maa pi tàbalibii ŋwøŋ'a cyán cyán. ¹⁶ Maa jwo sanmpanmperebil'á: «Yii nje yaayi lwó a yige naha, yii àha na Tuŋi bage kèenŋe mpyi yaperembaga mε.» ¹⁷ Yesu à lire pyi ke, ka u cyelempyiibii funŋò si jcwò li na na l'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i na: «Mu bage kani na mii súuge narŋyaan fiige†.» ¹⁸ Ka Yahutuubii jùŋufeebii si Yesu yíbe: «Kakyanhala kani ndi mu sí n-pyi n-cyêe wuu na, wuu u jçè na jcyii karigii puni mpyiŋi kun'à kan mu á ye?» ¹⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii ŋke Kilejaarebage jya, mii sí ku núruŋò n-faanra canmpyaa taanre funŋ'i!» ²⁰ Ka pi i jwo: «Ei! Pi à yyee beeshuunni ná baani pyi ŋke Kilejaarebage vaanraŋi na. Jofoo niŋkin u nyε mu, si ŋkwò mpa ku faanra ŋkwò canmpyaa taanre funŋ'i ye?»

²¹ Ŋka Kilejaarebage kani Yesu à jwo ke, u yabiliŋi cyeere kyaa u mpyi na yu. ²² Nyε Yesu à pa jè a fworò kwùŋi i ke, ka li i ntíge u cyelempyiibii funŋ'i na Yesu mpyi a ŋke cyage jwo. Ka pi i dá Kile Jwumpe Semεŋi ná Yesu jwøjwumpe na.

²³ Tèni i Yesu mpyi Zheruzalemu i Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni na ke, shinnyahara à u kakyanhala karigii jya, ka cyire si pi pyi pi à dá u na. ²⁴ Yesu mpyi a pi puni zòmpii cè, lire kurugo u mpyi a dá pi na mε. ²⁵ U à shin maha shin funŋò kani cè, lire kurugo jùŋò sàha mpyi sùpya u à u supyijεeŋi yu u á mε.

3

Kile Munaani maha shìŋi niŋkwombaani kaan

¹ Farizhenji wà na mpyi wani, u mege na mpyi Nikodemu, maa mpyi Yahutuubii jùŋufoo. ² Canŋka numpilage e, u à kàre Yesu á maa sà yi jwo u á: «Cyelentuŋi, wuu à li cè na Kile à mu yaha a pa, mu u mpa a wuu kálali, jaha na ye kakyanhala karigii mu na mpyi ke, wà sà n-jà cyire pyi ná Kile nyε a sà ná urufol'e mε.» ³ Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sii yi jwo mu á, sùpya sà n-jà n-jyè Kile Saanre e, ná u nyε a nùr'a si niŋyini na mε.» ⁴ Ka Nikodemu si jwo: «Sùpya ká lye a kwò, di u sí núru n-si sahanŋi ye? Wà sí n-jà núru u nuŋi funŋke e si si la?»

* ^{2:14} Yahutuubii pi mpyi maha yíri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyéreŋi fare Kilejaarebage wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyéreŋwøge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kilejaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sàra, maa nùr'a jà a ntège pyi. Yatøore ti maha yaa ti jà a pyi sàraga ke, pérempyiibii mpyi maha tire péreli pir'á. Pi mpyi maha ti lwøore dùrugo. † ^{2:17} Zaburu 69.10

⁵ Ka Yesu si u pyi: «Sèñji na mii sí n-sii yi jwo mu á, shin maha shin ká mpyi u nyε a si lwøhe ná Kile Munaani fànhe e mε, uru sè n-sii n-jà n-nyε Kile Saanre e mε. ⁶ Ngemu ká si sùpyii sɪnkanna na ke, urufoo na nyε shintiiwe, nka ngemu ká si Kile Munaani síñji i ke, Kile Munaani na nyε urufol'e. ⁷ Mii à jwo na yii núr'a si nɪnyɪñji na ke, lire kà ma kàkɪanhala mε. ⁸ Cyage k'à táan kafεεg'á ke, wani ku maha fwu na nkèεge, mu maha ku fwɔfwɔ tùnmpε nùru. Nka mu sè ku tayirige cè mε, mu mú sè ku takarege cè mε. Amuni Kile Munaani maha mpyi sùpyañji i.»

⁹ Ka Nikodemu si jwo: «Di cyire karigii sí n-jà n-pyi n-jwo yε?» ¹⁰ Ka Yesu si u pyi: «Mu u nyε Izirayeli shiinbii cyelentu ke, mu yabilɪñji saha nyε cyire karigii ncèmbaa la? ¹¹ Sèñji na mii sí n-sii yi jwo mu á, nje wuu à cè ke, yire wuu na yu. Nje wuu à nya ke, yire wuu na yu mú. Nka yii la nyε sè n-nyε wuu nɪnjwumpe na mε. ¹² Mii na nɪñke karigii kyaa yu yii á, yii sí nyε a dá mε, mii aha bú mpa a nɪnyɪñji wogigii kyaa yu yii á, di yii sí n-jà n-dá n-jwo yε? ¹³ Mà li ta wà nyε a dùgo nɪnyɪñji na mε, fo nge u à yîri wani mà tîge naha nɪñke na ke, uru u nyε Supyañji Jyañji.»

¹⁴ Bà Kile tùnntunñjiMusa à dànyεñji yal'a pyi wwò fiige, maa cyiin cûru, maa u dùrugo sùpyire shwøhøl'e mε, amuni Supyañji Jyañji sí n-sii n-dùrugo, ¹⁵ bà li si mpyi ngemu ká dá u na ke, uru si shɪñji nɪñkwombaanji ta mε.»

¹⁶ Kile à sàa dijnyε sùpyire kyaa táan uy'á fo u à u Jyañji nɪñkinñji kan sáraga, ngemu ká dá u na ke, urufoo nùmpañke kà nkèεge mε, nka u shɪñji nɪñkwombaanji ta. ¹⁷ Kile nyε a u Jyañji tun dijnyεñji i u pa yoge kwòñ sùpyire na mε. Nka u à u tun, bà sùpyire si mpyi si shwø u cye kurugo mε. ¹⁸ Ngemu ká dá u na ke, uru nàzhan nyε Kile yoge e mε. Ngemu sí u nyε u nyε a dá u na mε, yog'à kwòñ urufoo na mà kwò, naha na yε u nyε a dá Kile Jyañji nɪñkinñji mege na mε. ¹⁹ Kile yoge nɪñke ku nyε: bèenmp'à pa dijnyεñji i, ka sùpyire si jcyé pu na, maa ntaha numpini fye e, naha na yε pi kapyiñkii nyε a jwø mε. ²⁰ Shin maha shin u na kapegigii pyi ke, bèenmpε nyε a táan urufol'á mε. U nyε na nyεg'a fworò bèenmpε na, sùpyire s'a u kapyiñkii naa mε. ²¹ Nka ngemu ká mpyi sèñji juy'i ke, uru maha fworò bèenmpε na, bà sùpyire si mpyi s'a u kapyiñkii naa, si jçè na u na nyε Kile kuni i mε.

Nje Yuhana à jwo Yesu kyaa na ke

²² Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si nkàre Zhude kùluni i. U à tèn wani ná pi e mà canmpyaa pyi, marii sùpyire batizeli. ²³ Yuhana mú mpyi na sùpyire batizeli cyage k'e, naha na yε lwøhe mpyi a nyaha wani. Kuru cyage mege mpyi Enoni, maa mpyi Salemi taan. Ka sùpyire si wá na sè u yyé, u sí i ti batizeli. ²⁴ Lir'à pyi a Yuhana ta u sàha jyé kàsuyi i mε.

²⁵ Canñka Yuhana cyelempyiibii pii ná Yahutuñji wà à nàkaana ta. Tire mpyi a lwø a jwø Yahutuubii Kile kuni nɪyiviniñji kyaa na. ²⁶ Tire nàkaante nùñjo taan, Yuhana cyelempyiibil'à kàr'a sà yi jwo u á: «Wuu cyelentuñji, mu ná nàñji u mpyi sɪncyan Zhurudɛn bañji kùñke na ke, mu à ngemu kyaa jwo ke, u we, u u sùpyire batizeli numε. Sùpyire puni mú si wá na nkèεge u yyé.»

²⁷ Ka Yuhana si pi pyi: «Kile ká mpyi u nyε a ndemu le sùpyañji i mε, u nyε na lire taa mε. ²⁸ Yii yabilimp̄ii na nyε mii shérii, mii à yi jwo yii á na mii bà u nyε Kile Nɪncwɔnrɔñji mε, nka Kile à mii yaha a pa u yyaha na. ²⁹ Cikwɔnrɔ tèepyiini i, cipoonji ká jwo na uru ná u cifɔñj'à bê, u cevoonji funñke maha ntáan sèl'e. Amuni, mii funñke puni mú maha ntáan, tère o tère e mii à lógo na sùpyire nɪnyahara wá a taha Yesu fye e ke.

³⁰ Numε, là à yaa l'a bārali Yesu tayyérege na, là s'a fwore mii woge e, ³¹ naha na yε nge u à yîri nɪnyɪñji na mà pa ke, uru u nyε sùpyire puni nùñjo na. Nge u à ta naha nɪñke na ke, uru na nyε nɪñke wu, nɪñke karigii uru mú sí raa yu. Nka nge u à yîri nɪnyɪñji na ke, uru u nyε dijnyεñji puni nùñjo na. ³² Nde u à nya, ná nde u à lógo ke, lire u na yu, shinnyahara sí nyε a nyε u jwumpe na mε. ³³ Nka ngemu ká nyε u jwumpe na ke, urufol'à li fíñj'a cyèe na ur'à dá lí na na Kile na sèñji yu. ³⁴ Nge Kile à tun ke, Kile Munaani à kan ur'à tegεle baa, lire e u à jà na Kile jwumpe yu sùpyir'á. ³⁵ Jyafoonji kyal'à táan Tufoonji á, fo ka u

u yaayi puni le u cye e. ³⁶ Ngemu ká dá Jyafooni na ke, urufol'à shìni niñkwombaarji ta. Ngemu ká jcyé u na ke, urufoo sì uru shìni niñkwombaarji ta me, ñka Kile lùuni sí n-yîri n-yaha urufoo taan.»

4

Yesu na yu ná Samari kùluni cwoŋi i

¹ Yesu à pa jçè na Farizhæenbil'à pa lógo na uru na cyelempyiibii pii taa na batizeli, pi mú s'à nyaha Yuhana wuubii na. ² Mà sèŋi jwo, Yesu yabiliŋi bà u mpyi na sùpyire batizeli me, u cyelempyiibii pi mpyi na li pyi. ³ Yesu à pa pi jwumpe niñjwumpe lógo ke, maa fworó Zhude kùluni i maa núru na ñkèège Galile wuuni i. ⁴ U niñkareŋi mpyi a yaa u Samari kùluni jyiile, u u nta a nò Galile wuuni na. ⁵ Ka u u sà nò Samari kànhe kà na, kuru mege mpyi Sikari. Tèecyiini i, Yahutuubii tulyage Yakuba mpyi a kerege ñkemu kan u jyaŋi Yusufu á ke, Sikari na nyé kuru taan. ⁶ Yakuba bèenŋke na mpyi wani. Yesu à jaara a kànha ke, maa sà ntèen kuru bèenŋke taan. Canŋke mpyi a nò jùŋo niñi i.

⁷ Ka Samari shiinbii cwoŋi wà si mpa mpa lwòhò kwó. Ka Yesu si jwo u á: «Lwòhe kà kan na á, si bya.» ⁸ Lir'à u cyelempyiibii ta pi à jyè kànhe e si njyì cya zhwo. ⁹ Ka ceenji si u pyi: «Na naha? Mu na nyé Yahutu, mii sí nyé Samari shin, naha na mu na ma lùbyage jáare mii á ye?» (Lire kajwuuni jùŋke ku nyé Yahutuubii ná Samari shiinbii nyé a mpyi na wwùu kyaa na me.) ¹⁰ Ka Yesu si ceenji pyi: «Yaage Kile maha ñkaan mana ke, kàmpyi mu mpyi a kuru cè, sùpyaŋi u na mu jáare lùbyage na ke, kàmpyi mu mpyi a uru cè, mu u mpyi na sí u jáare, u mpyi na sí lwòhò kan mu á, ñkemu ku maha shìni sèe wuŋi kan sùpyaŋ'á ke.»

¹¹ Ka ceenji si jwo Yesu á: «Nùŋufoonji, bèenŋcere nyé mu á me, ñke bèenŋke s'à cùgo sèl'e, taa mu sí kuru lwòhe ta si ñkan mii á ke? ¹² Wuu tulyage Yakuba u à ñke bèenŋke kan wuu á ke, mu à pèe uru na la? U ná u pyiibii ná u yatòore mpyi na ñke bèenŋke lwòhe byii.»

¹³ Ka Yesu si u pyi: «Shin maha shin u nyé na ñke bèenŋke lwòhe byii ke, byage saha sí urufoo ta. ¹⁴ ñka ngemu ká mii lùkange bya ke, byage saha sì n-sii urufoo ta me. Naha na ye lwòhe mii sí n-kan u á ke, kuru sí n-pyi u funŋke e lùbili. Uru lùbiliŋi sí u pyi u shìni niñkwombaarji ta.»

¹⁵ Ka ceenji si jwo: «Nùŋufoonji, kuru lwòhe kà kan na á, byage kà n-sii núru na ta me, mii saha kà núru mpa lwòhò kwó naha me.»

¹⁶ Ka Yesu si jwo: «Sà ma poonji yyere, ma a ma.» ¹⁷ Ka ceenji si u pyi: «Nò nyé mii á me.» Ka Yesu si u pyi: «Mu u jwo na nò nyé mu á me, mu à sèe jwo. ¹⁸ Mu à nàmbaya kaŋkuro jyé mà kwò, ñge á mu nyé nume ke, uru mú bá nyé mu poo me. Sèe mu à jwo.»

¹⁹ Ka ceenji si u pyi: «Nùŋufoonji, mii naha li nya, Kile tùnntunŋo u nyé mu. ²⁰ Wuu tulyey'à Kile pèe ñke naŋke na, ñka yii Yahutuubii, yii maha jwo na Zheruzalemu kanni i Kile tapeenke nyé.» ²¹ Ka Yesu si u pyi: «Ceewe, ñje mii sí n-jwo mu á ke, mu à yaa mu u dá yire na, tèni là sí n-kwò nò, yii saha sì raa sì ñke naŋke na, lire nyé me Zheruzalemu kànhe e si nta raa Tufoonji père me. ²² Yii Samari shiinbii na ngemu père ke, yii nyé a uru cè me, wuu Yahutuubii, wuu sí na ngemu père ke, wuu à uru cè, naha na ye Shwofoonji à fworó Yahutuubil'e. ²³ Tèni sí n-pa nò, li bá à nò a kwò, mpii pi nyé Tufoonji pèveebii sèe wuubii ke, Kile Munaani li sí raa sèenji cyère Kile karigii kyaa na pir'á. Tire sùpyire shìni Tufoonji Kile na jcaa t'a uru père. ²⁴ Kile na nyé Munaani, wà nyé na u jaa me. Sùpyire sí n-jà raa u père kanni tèni i Kile Munaani sí sèenji cyèe ti na ke.»

²⁵ Ka ceenji si u pyi: «Mii à cè na Masiyaŋi sí bá n-pa (ñge pi na yiri Kile Niñcwònròŋi ke). U aha mpa, u sí yaayi puni yyaha jwo wuu á.» ²⁶ Ka Yesu si ceenji pyi: «Mii u na yu ná mu i ke, mii u nyé ure.»

²⁷ Mâ Yesu ná ceenji yaha puru jwumpe na, ka cyelempyiibii si ntíl'a nò wani. Ka li i pi kàkyanhala*. Li mpyi pi funḡ'i mà u yíbe naha kurugo u na yu ná ḡge ceenji i ye, lire nyε me naha u na ncaa u á ye, ḡka pi wà nyε a jà a u yíbe me. ²⁸ Ka ceenji si u kucwooni yaha bèenḡke taan, maa jyè kànhe e, maa yi jwo sùpyir'á: ²⁹ «Yii a ma yii pa wíi. Nàḡi wà u ḡge u à mii kapyiḡkii puni cè a jwo mii á. Kile Nijcwoḡḡḡi kyaa li na yu ke, u sí n-jà n-pyi ure.» ³⁰ Ka sùpyire si fworò kànhe e, na ḡkèeḡe Yesu yyére.

³¹ Mâ ceenji yaha kànhe e, ka Yesu cyelempyiibii si yi jwo u á: «Wuu cyelentuḡi, mu à yaa mu u mpa lyí amuni.» ³² Ka u u pi pyi: «Yalyige na nyε mii á, mii u lyí, yii nyε a ḡkemu cè me.» ³³ Ka u cyelempyiibii si wá na yi yu piye shwòhòl'e na wà u à pa yalyire kan u á be? ³⁴ Ka Yesu si jwo: «ḡge u à mii tun ke, mii u uru jyii wuuni pyi, túnnture u à kan mii á ke, mii u tire pyi fo ti teḡeni, mii yalyire ti nyε tire. ³⁵ Yii maha jwo yinye sicyεere yi nyε nùḡunte ná sùmakwòḡni shwòhòl'e. ḡka mii sí yi jwo yii á, yii yyahayi yîrige, yii i sùpyire nimpante wíi. Ti na nyε bà sùma maha nò a tèen kerege e, na ḡkwòḡḡi sigili me. ³⁶ ḡge u na sùmaḡi kwùun ke, uru na u sàraḡi tal'a kwò. Uru sàraḡi u nyε: sùpyire u na ntaa ke, tir'à shìḡi niḡkwombaaḡi ta. Lire pyiḡkanni na, ḡeenugunḡi ná sùmakwòḡḡi na múḡure sijcyan. ³⁷ Tàanlini l'à jwo na “Wà na nùru, wabere sí i ḡkwùun” ke, l'à sèe jwo. ³⁸ Mii à yii tùugo yii sà kerege ḡkemu sùma kwòḡn ke, yii nyε a ku fàa me. Mpii pi à báaraḡi pyi ke, ka yii i pire kanhare tòḡḡi ta.»

³⁹ Ka Samari kànhe sùpyire niḡyahara si dá Yesu na, ceenji jwumpe cye kurugo, u mpyi a yi jwo pi á na Yesu à uru kapyiḡkii puni cè a jwo ur'á. ⁴⁰ Tire sùpyir'à nò Yesu taan ke, maa u jáare na u tèen wani pire yyére, ka u u ntèen wani mà canmpyaa shuunni pyi, ⁴¹ maa jwo ná pi e, ka Samari shiinbii niḡyahamii si dá Yesu na sahaḡi, naha na ye u yabiliḡi u à jwo ná pi e. ⁴² Ka pi i yi jwo ceen'á: «Numε wuu saha nyε a dá Yesu na mu jwòjwumpe kanni kurugo me, wuu à lógo u yabiliḡi jwò na, wuu à li cè na uru u nyε diḡyeyi Shwofooḡi, sèeḡi na.»

Yesu à shinbwoḡi wà jya cùḡḡo
(Macwo 8.5-13; Luka 7.1-10)

⁴³ Cyire canmpyaagii shuunniḡ'à tòro ke, ka Yesu si yîri wani mà kàre Galile kùluni i ná u cyelempyiibil'e. ⁴⁴⁻⁴⁵ U à nò wani ke, sùpyire ti mpyi a kàre Zheruzalemu kànhe e Yahutuubii kataanni cyage e, maa nùr'a pa ke, pir'à u bê ná funntange e, ḡka lir'à ta pi à Yesu kapyiḡkii puni nya a kwò wani. Yesu yabiliḡi mpyi a jwo: «Kile túnntunḡò maha le njire e u tukanhe e me.»

⁴⁶ Yesu à nùr'a pa Kana kànhe e, Galile kùluni i. Wani u mpyi a lwòhe kèenḡ'a pyi ezezen sinme. Fànhafeḡbwòhe kà na mpyi Kapereḡnamu kànhe e, u jyaḡi mpyi na yà sèl'e. ⁴⁷ Kuru fànhafeḡbwòh'à lógo na Yesu à fworò Zhude kùluni i, mà kàre Galile wuuni i ke, maa ḡkàr'a sà u jáare na u shà ná ur'e Kapereḡnamu kànhe e u sà uru jyaḡi cùḡḡo, naha na ye u à yà fo sí raa ḡkwùu. ⁴⁸ Ka Yesu si u pyi: «Yii aha mpyi yii nyε a kacyeenḡi ná kabwòhii nya me, yii sì n-sii n-dá me.» ⁴⁹ Ka shinbwoḡi si Yesu pyi: «Nùḡufooḡi, ta ma, wuu a sì fwòfwò, fo lire bà me, mii pyàḡi sí n-kwù.» ⁵⁰ Ka Yesu si yi jwo u á: «Ta sì, mu jyaḡi na nyε jyii na.»

Ka u u dá Yesu jwumpe na, maa ntíl'a yîr'a kàre. ⁵¹ Mâ u yaha u u ḡkèeḡe pyenge, u bilibil'à u nùḡò bê, maa yi jwo u á: «Mu pyàḡi na wá jyii na!» ⁵² Ka u u pi yíbe: «Tèni ndire e u à pwòró ye?» Ka pi i u pyi: «Cifwur'à u yaha, taḡjaa mà canḡke yaha nùḡò niḡi i.»

⁵³ Ka tufooḡi funḡò si jcwò na tèni i Yesu mpyi a u pyi: «Mu jyaḡi na nyε jyii na» ke, lire tèenuuni i pyàḡ'à cùḡḡo. Ka u ná u pyenge shiinbii puni si dá Yesu na.

⁵⁴ Lire l'à pyi kacyeeni kakyanhala wuuni shònwuuni nde Yesu à pyi ke, u à li pyi mà u ta u à yîri Zhude kùluni i na ḡkèeḡe Galile wuuni i.

* ^{4:27} Li mpyi a cyelempyiibii kàkyanhala, naha na ye Yahutuubii cyelentu nyε a mpyi a yaa u jwo ná ceewe e me, mà bàra lire na, Samari shiinbii ná Yahutuubii mpyi a táan me.

5

Yesu à faanwa cùuṅṅ Betisayida kànhe e

¹ Puru jwòhò na, Yahutuubii kataanni là mpyi na mpyi Zheruzalemu kànhe e, ka Yesu si núr'a kàre wani. ² Ncwòḡḡ na mpyi wani, mpàabii tajiye taan, pi mpyi maha kuru jcwòḡḡ mege yiri Eburubii shèenre e: «Betizata». Ìkubaya kaṅkuro na mpyi wani kuru cyage e. ³ Yamii niṅyahamii mpyi maha sínnini yire ṅkubayi jwòh'i. Pii na mpyi fyinmii, pii sí nye dīshiyifée, pii sí nye faanlii. [Pi puni mpyi maha sínnini wani na jcwòḡḡ lwòhe tēnyahani sigili, ⁴ jaha na ye Kile mēlekeṅi wà mpyi maha yīri niṅyini i maha mpa kuru lwòhe nyàha tērigii cyil'e. Lwòhe ká nyàha tēni ndemu i ke, yamafoo maha yamafoo ká fyànha a jyè k'e ke, uru wumpe mpyi maha láha u na.]

⁵ Nàṅi wà na mpyi pi shwòhòl'e, u yamp'à u ta fo mà nò yye bejaaga ná ke ná baataanre na. ⁶ Yesu à nàṅi nizinniṅi nya, maa jicè na u à mò yampe na mà tòro ke, maa u yíbe: «Mu la nye si jcwòḡḡ la?» ⁷ Ka nàṅi si u pyi: «Na cevoo, sùpya nye mii á ṅge u sí n-jà mii lēṅe jcwòḡḡ e mē. Ku lwòhe ká nyàha tēni ndemu i ke, mii la ká mpyi si jyè, wà maha mii caanra.» ⁸ Ka Yesu si u pyi: «Yīri, ma a ma yasinniṅke lwó, ma a jaare.» ⁹ Ka nàṅi si ntíl'a cùuṅṅ maa ku lwó na jaare.

Nye kuru canṅke sí mpyi Yahutuubii canṅṅṅ, ¹⁰ ka Yahutuubii jùṅufēebii pii si jwo nàṅi niṅcuuṅ'á: «Ninjaa nye canṅṅṅke, mu nye a yaa mu u ma yasinniṅke tūgo ma a jaare mē*.» ¹¹ Ka nàṅi si pi pyi: «ṅge u à mii cùuṅṅ ke, ur'à jwo “Ma yasinniṅke lwó, ma a jaare!”» ¹² Ka pi i núr'a u yíbe: «Joofo u à mu pyi “Ma yasinniṅke lwó ma a jaare” ye?» ¹³ ṅka ṅge u à u cùuṅṅ ke, u sàha mpyi a uru cè mē, sùpyire mpyi a nyaha kuru cyage e, ka Yesu si mpīnni ti shwòhòl'e.

¹⁴ Lire kàntugo Yesu à sà u nya Kilejaarebage ntàani na, maa u pyi: «Lógo, mu à cùuṅṅ'a kwò. Ma hà nùru cye le kapiini laber'e nde li sí mu pyi mu u kyaa ta nde l'à waha niṅcyiini na mē.» ¹⁵ Ka nàṅi si ṅkàr'a sà yi jwo Yahutuubii jùṅufēebil'á na Yesu u à uru cùuṅṅ. ¹⁶ Ka pi i wá na pyiṅkanna caa si kapii pyi Yesu na, jaha na ye u à wà cùuṅṅ canṅṅṅke e. ¹⁷ Ka Yesu si pi pyi: «Mii Tuṅi na báaraṅi pyi tērigii puni i, lire kurugo mii mú à yaa mii a báare†.» ¹⁸ Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii jùṅufēebii si nàara na u caa raa bùu, jaha na ye u kuro nye canṅṅṅke e mē, maa núr'a jwo na uru Tuṅi u nye Kile, maa uye tàanna ná Kile e.

Kile à kuni kan Yesu á u sùpyire sàra

¹⁹ Ka Yesu si núr'a jwumpe lwó maa jwo: «Sēṅi na mii sí n-sii yi jwo yii á, Jyafōoṅi sī n-jà yaaga pyi uy'á mē, u aha ndemu nya u Tuṅi u u mpyi ke, lire u maha mpyi. Karigii puni Tufooṅi maha mpyi ke, cyire Jyafōoṅi maha mpyi mú, ²⁰ jaha na ye Jyafōoṅi kyal'à táan Tufooṅi á. Lire e u maha u karigii nimp̄yīṅkii puni cyēre u na. Karigii cyi à pēe yii niṅyāṅkwōgigii na ke, u sí cyire cyēe u na u pyi, bà li si mpyi si yii kàkyanhala mē. ²¹ Bà Tufooṅi na sùpyire jēni na yige kwùṅi i, marii shìṅi kaan t'á mē, amuni Jyafōoṅi maha shìṅi kaan u nyii wuubil'á. ²² Tufooṅi bà u sí sùpyire sàra si ntàanna ná pi kapyiṅkil'e mē, u à kuni kan Jyafōoṅi á u a lire pyi, ²³ bà sùpyire puni si mpyi s'a Jyafōoṅi pēre, Tufooṅi pēṅkanni na mē. ṅgemu ká mpyi u nye na Jyafōoṅi pēre mē, Tufooṅi u à u tun ke, u mú jye na uru pēre mē.

²⁴ Sēṅi na mii sí n-sii yi jwo yii á, ṅgemu ká mii jwumpe lógo maa dá mii tunvooni na ke, urufol'à shìṅi niṅkwombaan̄i ta. U nàzhan saha nye Kile yoge e mē, u à fworo kwùṅi i mà jyè shìṅi niṅkwombaan̄i i mà kwò.

²⁵ Sēṅi na mii sí n-sii yi jwo yii á sahaṅki, tēni là na ma, li bá à nò a kwò, kwùubii sí raa Kile Jyan̄i mejwuuni nùru, mpiimu ká u jwumpe lógo maa jēe pu na ke, pire sí shìṅi

* 5:10 Musa Saliyaṅi mpyi a li cyēe na báara kà raa mpyi canṅṅṅke e mē. Kile Saliyaṅi cyelentiibil'à là bàra u na na wà mēe ká tuguro lwó kuru canṅke, urufol'à báara pyi. † 5:17 Y'à jwo Zhenēzi 2.2-3 i na Kile à ṅò u báaraṅi na canṅṅṅke. Yahutuubil'à dá yire na maa jēe li na piye funṅ'i na Kile na niṅyini ná jìṅke kēen̄i canṅṅṅke e mú. Ná li sí nye amuni, pi nye a yaa pi Yesu cēēge mē.

niṅkwombaani ta. ²⁶ Bà Tufooni nyɛ shɛni niṅkwombaanifoo mɛ, amuni u à Jyafooni pyi uru shɛni kanfoo mú, ²⁷ maa kuni kan u á u sùpyire sàra u tàanna ná pi kapyiṅkil'e, naha na ye uru u nyɛ Supyani Jyani. ²⁸ Jwumpe puni mii à jwo a kwò ke, puru kà yii kàkyanhala mɛ, tɛni là na ma, kwùubii puni sí raa Supyani Jyani mejwuuni núru. ²⁹ Kwùubii puni sí nè n-fworo pi fanɲi i. Mpii pi à kacɛnɲii pyi ke, pire sí shɛni niṅkwombaani ta, kapimpyiibii nàntanɲi u nyɛ kwùni. ³⁰ Mii sì n-jà kyaa pyi naye e mɛ, nde mii Tuɲi à jwo ke, ná lire e mii sí sùpyire sàra si ntàanna ná pi kapyiṅkil'e. Mii sùpyire sàraṅkann'à tii, naha na ye mii nyɛ na li pyi na nyii wuuni mɛ, fo na tunvooni nyii wuuni.

Yesu à jwo na uru jwumpe na nyɛ sèe

³¹ Kàmpyi mii yabiliɲi u mpyi na yu naye kyaa na, mii jwumpe mpyi na sì n-jà n-pyi sèe mɛ. ³² Wabere u à mii kyaa jwo, mii à cè u jwumpe nyɛ sèe. ³³ Nyɛ yii à pii tun Yuhana á, ka u u sɛɛni kanni jwo pi á mii kyaa na. ³⁴ Mii wi ke, mii nyɛ a naye tíiɲe sùpya njwomuguro na mɛ, ŋka mii na ncyii karigii yu yii á, bà yii si mpyi si shwò mɛ. ³⁵ Yuhana à pyi bà fùkina nyɛ na jî yii shwòhòl'e mɛ. Puru bèɛnmpe kurugo yii à tère nimbilere pyi funntange e. ³⁶ Kani là à mii kyaa jwo, lire fành'à nyaha mà tòro Yuhana jwumpe na. Karigii Tufooni à kan mii á maa jwo na mii u cyi pyi a fùɲɲo ke, cyire kyaa na mii nyɛ. Sɛɛni na, ncyii karigil'à li cyèe na Tufooni u à mii tun. ³⁷ Tufooni u à mii tun ke, uru u maha mii kyaa yu. Ŋka yii sàha u mejwuuni lógo mà nya mɛ, yii sàha u nya mà nya mɛ. ³⁸ U jwumpe nyɛ a tateɛge ta yii e mɛ, naha na ye yii nyɛ a dá u tùnntunɲi na mɛ. ³⁹ Yii na Kile Jwumpe Semeɲi kâlali ná funɲiɲke e, naha na ye yii na sônɲi na yii sí shɛni niṅkwombaani ta u e, uru sí u nyɛ na mii kyaa yu. ⁴⁰ Lire ná li wuuni mú i, yii nyɛ a nɛn'a pa mii á bà yii si mpyi si uru shɛni ta mɛ.

⁴¹ Sùpyire t'a mii père, lire bà mii nyɛ na ncaa mɛ. ⁴² Mii à li cè mú na tàange nyɛ yii zòmpii na mà yyaha tíi ná Kile e mɛ. ⁴³ Mii à pa na Tuɲi mege na, ka yii i mii cyé, ŋka kàmpyi sùpyani wabere u mpyi a pa uye mege na, yii mpyi na sí jɛɛ uru na. ⁴⁴ Yii shinɲɛebii pi a yii père, lire l'à táan yii á. Mà li ta ŋge u à sì Kile ke, pènte uru maha ŋkaan ke, yii nyɛ na tire caa mɛ. Nyɛ di yii sí n-jà n-dá mii na n-jwo ye? ⁴⁵ Yii àha raa sônɲi na mii u sí na Tuɲi sòn yii na mɛ. Kile tùnntunɲiMusa na yii sònɲor'à taha ke, uru u sí u sòn yii na. ⁴⁶ Kàmpyi sɛɛni na yii mpyi a dá Musa na, yii mpyi na sí n-dá mii na mú, naha na ye u à mii kyaa jwo u sémeɲi i. ⁴⁷ Nyɛ yii aha mpyi yii nyɛ a dá uru sémeɲi jwumpe na mɛ, di yii sí n-jà n-dá n-jwo mii njwøjwumpe na ye?»

6

Yesu à shiin kampwòhii kaɲkuro njwò cya

(Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Luka 9.10-17)

¹ Lire kàntugo Yesu à kàre Galile baɲi kùɲke na, uru baɲi mege mú na nyɛ Tiberiyadi. ² Shinɲyahara mpyi a taha u njwòh'i, naha na ye u mpyi na kakyanhala karigii ncyiimu pyi na yampii cùuɲi ke, pi nyii mpyi cyire na. ³ Pi à nò baɲi kùɲke na ke, ka Yesu ná u cyelempyiibii si sà dùgo jaɲke kà na, maa ntèen wani. ⁴ Yahutuubiibilereɲkwoɲi kataanni sí mpyi a nò a kwò. ⁵ Mà pi yaha wani, Yesu à wíl'a sùpyire niɲyahara nya ti i sì u yyére, ka u u jwo Filipi á: «Taa wuu sí bwúuru ta n-shwò n-kan nte sùpyire puni ti lyí ke?» ⁶ Yesu à puru jwo si Filipi zò shwò. Sɛɛni na, u mpyi a u nimpyiini cè a kwò. ⁷ Ka Filipi si u pyi: «Wuu méɛ ká sà shin niɲkin canmpyaa ŋkwuu shuunni (200) báara sàra tɛg'a bwúuru shwò mà pa ntáa nte sùpyire na, ti puni sì bwúuru kwònrò ta mɛ.» ⁸ Mà pi yaha puru jwumpe na, Yesu cyelempyani pi maha mpyi Andire, Simò Pyeri sɲɛɛɲi ke, ka uru si jwo Yesu á: ⁹ «Mii à bwúuru* nùnyò kaɲkuro ná fyapyaa shuunni nya nàɲjiibilini là á naha. Ŋka naha yire sí n-jà njwò nte sùpyire puni na ye?»

¹⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii sùpyire pyi ti tɛen.» Ka ti i ntèen nyɛge na, naha na ye kuru cyage nyɛge mpyi a nyaha. Nàmbaabii mpyi a kampwòhii kaɲkuro (5.000) kwò. ¹¹ Ka

* 6:9 Bwúuruɲ'à yaa ná sùmashiɲi ŋgemu i ke, uru mege nyɛ orizhi.

Yesu si bwúuru jùnyi lwó maa fwù kan Kile á, maa yi kan pi à táa sùpyire nintεenre na, maa fyaabii kan pi à táa ti na mú. Ka ti puni si lyî a tìn.

¹² Ti pun'à lyî a tìn ke, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Paanyi y'à kwôro ke, yii yire kuu, bà yi si mpyi y'àha ñkèege mε.» ¹³ Ka pi i yire kul'a tég'a shàhii ke ná shuunni jî.

¹⁴ Lire kakyanhala kani Yesu à pyi ke, sùpyir'à lire nya, maa jwo: «Sèenji na, ñge u nyε Kile túnntunji, ñge kyaa l'à jwo na u sí n-pa dijnyεji i ke†.»

¹⁵ Yesu à li nya na sùpyire la nyε si uru cû fànhe e si mpyi saanji ke, ka u u yîri ti taan, maa núr'a dùgo ñanke ñunji uye niñkin.

Yesu à ñaara lwøhe ñunji

(Macwo 14.22-33; Marika 6.45-52)

¹⁶ Yàkoñwøñr'à nò ke, ka Yesu cyelempyiibii si ñkàre bañi ñwøge na. ¹⁷ Numpilag'à wwò a Yesu yaha u sàha ñkwò a nò pi yyére mε. Ka pi i bakwøøge kà lwó si jyiile s'a ñkèege Kapereñamu kànhe e. ¹⁸ Mà pi yaha bakwøøge e ka kafeebwøhò si yîri na lwøhe ñyàha sèl'e. ¹⁹ Pi à culumetirii kanjkuro pyi na sì baan'á lwøhe ñunji i ke, ka pi i Yesu nya u u ñaare lwøhe ñunji, na sì pi á, ka fyagare si pi cû sèl'e. ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii àha vyá mε, mii wi.» ²¹ Lire tènì i, l'à táan pi á Yesu u jyè ná pire e bakwøøge e, ka pi i ntíl'a nò pi tashage e.

Sùpyire na Yesu caa

²² Kuru canña nùmpañña, sùpyire ti mpyi a kwôro wani bañi kùñke na ke, ka tire si jicè na bakwøøgo niñkin ku mpyi wani, maa jicè na Yesu nyε a jyè kur'e ná u cyelempyiibil'e mε, ñaha na ye pire kanni pi à jyè a kàre. ²³ Ñka bakwooyi yabere mpyi a yîri Tiberiyadi kànhe e. Kafoonji Yesu à fwù kan Kile á, maa bwúuruñi táa táa sùpyire na cyage ñkemu i ke, yi mpyi a yyére kuru cyage taan. ²⁴ Nyε sùpyir'à pa li nya na Yesu nyε wani mε, u cyelempyiibii mú sí nyε wani mε, maa jyè yire bakwooyi i mà kàre Kapereñamu kànhe e Yesu tacyage e.

Yalyire ti maha shìñi niñkwombaanji kaan ke

²⁵ Pi à sà Yesu nya bañi kùñke sanñke na ke, maa jwo: «Cyelentunji, tènì ndire e mu à pa naha ye?» ²⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, kakyanhala karigii yii à nya mii u mpyi ke, cyire kurugo bà yii na mii caa mε, ñka yalyire yii à lyî fo mà tìn ke, tire kurugo yii na mii caa. ²⁷ Yalyire ti na fwónre ke, yii àha raa báare tire kurugo mε, nte ti nyε ti nyε na fwónre mε, ná ti maha shìñi niñkwombaanji kaan ke, yii a báare tire kurugo. Supyañi Jyañi u nyε tire yalyire kanvoonji, ñaha na ye Tufoonji à uru cwøñr'a yaha lire mε na.»

²⁸ Ka pi i Yesu yíbe: «Naha wuu à yaa wuu a mpyi Kile nyii kani ye?» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Kile nyii kani li nyε yii dá u túnntunji na.»

³⁰ Ka pi i núr'a u pyi: «Kakyanhala kani ndire mu sí n-pyi n-cyêe wuu na, wuu u jà a dá mu na ye? Naha mu sí n-pyi ye? ³¹ Mà wuu tulyeyi yaha síwage e, pi à maniji lyî bà l'à séme Kile Jwumpe Semerji i “U mpyi maha yalyire kaan pi i lyî ntemu t'à yîri nìnyinji i ke‡.”» ³² Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yalyire t'à yîri nìnyinji i ke, Kile túnntunji Musa bà u à tire kan mε. Ñka mii Tuñi kanni u maha sèe yalyire kaan, ntemu t'à yîri nìnyinji i ke. ³³ Naha na ye yalyire Kile maha ñkaan ke, tire ti nyε nte t'à yîri nìnyinji i ke, tire ti maha shìñi niñkwombaanji kaan dijnyε sùpyir'á.» ³⁴ Ka pi i u pyi: «Kafoonji, mu à yaa mu a tire yalyire kaan wuu á tèrigii puni i.»

³⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Mii u nyε yalyire nte ti maha shìñi niñkwombaanji kaan sùpyir'á ke. Ñgemu ká mpa mii á ke, katege saha sì n-sii urufoo ta mε; ñgemu ká dá mii na ke, byaga saha sì n-sii urufoo ta mε. ³⁶ Bà mii à yi jwo yii á mà kwò mε, yii à mii nya, yii sí sàha ñen'a dá mii na mε. ³⁷ Mpii mii Tuñi na ñkaan mii á ke, pire puni sí raa ma mii á. Ñgemu ká mpa mii á ke, mii sì n-sii uru kòrò n-yige cyíinnji na mε. ³⁸ Mii nyε a yîri nìnyinji

† 6:14 Yahutuubii mpyi na Kile túnntunji wà sigili, Musa fiige (Duterenomu 18.15). Pìl'à kàlanji wà kan na uru sí bwúuruñi pyi u yîri nìnyinji i, u tìge ñinñke na, bà Musa à li pyi mε. ‡ 6:31 Ekizodi 16.4; Nεemi 9.15; Zaburu 78.24, 25

na mà pa nìjke na si mpa a na nyii wuuni pyi mε, mii à pa mpa a na tunvoonji nyii wuuni pyi. ³⁹ Mii tunvoonji nyii wuuni li nyε, mpii puni u à kan mii á ke, mii àha zìi ñkwò pi wà nìjkin yaha u pìnni mε, ñka mii u pi puni jè a yige kwùñi i dijnyε canñkwòge. ⁴⁰ Nde li nyε mii Tuñi nyii wuuni ke, lire li nyε shin maha shin ká Jyafoonji nya, maa dá u na ke, urufoo sí shìñi nìjkwombaani ta, mii mú sí urufoo jè n-yige kwùñi i dijnyε canñkwòge.»

⁴¹ Yesu à jwo na uru u nyε yalyire t'à yîri nìjnyinji i ke, ka puru jwumpe si mpen Yahutuubii nùñufeebil'e, ka pi i wá na ñkunni piye shwòhòl'e. ⁴² Maa jwo: «Yusufu jyañi Yesu bàl'à? Wuu à u tuñi cè mà u nuñi cè, ka u u mpa a ñko na ur'à yîri Kile yyére la?»

⁴³ Ka Yesu si jwo: «Yii kunuñke jwò yaha. ⁴⁴ Sùpya sì n-pa mii á, Tufoonji u à mii tun ke, ná uru bà u à pa ná u e mε. Urufoo ká mpa mii á, mii sí u jè n-yige kwùñi i dijnyε canñkwòge. ⁴⁵ Kile tùnntunmpii sémebil'e, yii sí mpe jwumpe ta wani “Kile yabilinji sí pi puni kâla§.” Shin maha shin ká Tufoonji jwumpe lógo, maa jεε pu na ke, uru sí n-pa mii á. ⁴⁶ ñka lire nyε a li cyêe na wà a Tufoonji nya mε, fo ñge u à yîri Kile yyére ke. Uru u à Tufoonji nya. ⁴⁷ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, ñgemu u à dá mii na ke, shìñi nìjkwombaani na nyε urufol'á. ⁴⁸ Yalyire ti maha shìñi nìjkwombaani kaan sùpyir'á ke, mii u nyε tire. ⁴⁹ Mà yii tulyeyi yaha síwage e, pi à maninji lyî. Lire ná li wuuni mú i, pi à kwû. ⁵⁰ ñka nte t'à yîri nìjnyinji na mà tíge nìjke na ke, ñgemu ká tire lyî ke, u saha sì n-kwû mε. ⁵¹ Mii u nyε tire yalyire shìñi woore mà yîri nìjnyinji na. Shin maha shin u à tire yalyire tà lyî ke, urufoo sí shìñi nìjkwombaani ta. Yalyire mii sí n-kan dijnyenji si shìñi nìjkwombaani ta ke, mii cyeere ti nyε tire.»

⁵² Yesu à yire jwo ke, ka nàkaante si yîri Yahutuubii shwòhòl'e na: «Di ñge nàñi sí n-jà u cyeere kan wuu lyî ye?»

⁵³ Ka Yesu si nùr'a yi jwo pi á: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yii aha mpyi yii nyε a Supyañi Jyañi kyaare kyà, maa u sishange bya mε, yii sì shìñi nìjkwombaani ta mε. ⁵⁴ ñgemu ká mii cyeere kyà maa mii sishange bya mú ke, shìñi nìjkwombaani na nyε urufol'á. Mii sí urufoo jè n-yige kwùñi i dijnyε canñkwòge, ⁵⁵ ñaha na ye mii cyeere ti nyε yalyire sèe woore, mii sishange mú sí nyε lùbyage sèe woge. ⁵⁶ ñgemu ká mii cyeere kyà maa mii sishange bya ke, urufoo sí n-kwòro mii wwojεεge e, mii mú sí n-kwòro urufoo woge e. ⁵⁷ Tufoonji u nyε shìñifoo ke, ur'à mii tun, ur'e mii à shìñi ta, lire pyinñkanni na, ñgemu ká mii cyeere kyà ke, urufoo sí shìñi sèe wuñi ta mii cye kurugo. ⁵⁸ Yalyire t'à yîri nìjnyinji na ke, tire ti nyε nte. Yii tulyey'à ntemu lyî maa ñkwû ke, ti nyε tire fiige mε. ñgemu ká tire yalyire lyî ke, urufoo sí shìñi nìjkwombaani ta.»

⁵⁹ Nyε Yesu à sùpyire kâla ná mpe jwumpe e Kapereñamu kànhe Kile Jwumpe kàlambage e.

Yesu jwumpe maha shìñi nìjkwombaani kaan

⁶⁰ Nyε Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka u cyelempyiibii nìjnyahamii si jwo: «Sèenji na, mpe jwump'à waha a tòro. Jo u sí jεε mpe e ye?»

⁶¹ Yesu à cè na nje ur'à jwo ke, na yir'à waha u cyelempyiibii na, lire e pi na ñkunni, ka u u yi jwo pi á: «Mpe jwump'à yii yà mú la? ⁶² Yii aha bá Supyañi Jyañi nya u u dùru u tayirige e nìjnyinji na de? Ñaha yii sí n-jwo ye? ⁶³ Kile Munaani li maha shìñi sèe wuñi kaan sùpyañ'á, ná lire bà mε, sùpyañi yabilinji fànhe sì n-jà yaaga pyi mε. Jwumpe mii à jwo yii á ke, p'à fworo Kile Munaani i, pu sí maha uru shìñi kaan. ⁶⁴ ñka pìi na nyε yii e, pi nyε a dá mε.»

Nyε mà lwó fo tasiige e, mpii pi nyε pi nyε a dá mε, ná ñge u sí Yesu le cye e ke, u mpyi a pire cè. ⁶⁵ Ka Yesu si nùr'a pi pyi: «Lire kurugo mii à yi jwo yii á na sùpya sì n-jà n-pa mii á ná Tufoonji Kile nyε a li fànhe kan urufol'á mà ye.»

⁶⁶ Mà lwó kuru canñke na, u cyelempyiibii nìjnyahamil'à nùru u fye e, pi saha nyε a jεn'a taha u jwòh'i mε. ⁶⁷ Ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuunninji pyi: «Yii sí de, yii sí jεε n-kàre mú la?» ⁶⁸ Ka Simò Pyeri si u pyi: «Kafoonji, jofoo yyére wuu sí raa ñkèege,

shìngi nìjkwombaanji jwumpe sí nyε mu á ye? ⁶⁹ Wuu à li cè maa dá li na na ηge u à fworò Kile e ke, uru u nyε mu.»

⁷⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Tá mii bà u à yii ke ná shuunniñi cwəonrə mε? ηka yii wà niñkin na naha zàmpen.» ⁷¹ Simə Isikariyoti jyanji Zhudasi kyaa Yesu mpyi a jwò ke, uru u sí n-pa u le cye e, maa li ta u na nyε cyelempyiibii ke ná shuunniñi niñcwənrəbil'e.

7

Yesu cìnmpyiibii nyε a dá u na mε

¹ Lire kàntugo Yesu à tòro ná jani i Galile kùluni i, u nyε a jən'a jyè Zhude kùluni i mε, jaha na ye Yahutuubii jùñufeebii mpyi na u caa si mbò. ² Yahutuubii vùnnyi kataanni mpyi a byanhara a kwò. ³ Ka Yesu cìnmpyiibii si mpa u fye e, maa yi jwò u á: «Mu à yaa mu u yîri naha numε mà kàre Zhude kùluni i, bà mu cyelempyiibii pi nyε kuru cyage e ke, pire si mpyi si mu kakyanhala karigii nya mε. ⁴ ηgemu la ká mpyi sùpyire si u cè ke, uru nyε a yaa u a karigii pyi ηwəhəre e mε. Ncyii kakyanhala karigii mu na mpyi amε ke, li pyi bà dijnyεni puni si mpyi si cyi nya mε.»

⁵ Yesu cìnmpyiibii mpyi na puru puni yu, jaha na ye pi nyε a dá u na mε. ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Lire tèepyiini sàha ηkwò a nò mii á mε. Tère o tère l'à táan yii á ke, yii maha yii jyyii wuuni pyi. ⁷ Yii kyaa sì n-jà n-pen dijnyε sùpyir'á mε, ηka mii kyal'à pen t'á, jaha na ye mii na li yu t'á na ti kapyiñkii nyε a jwò mε. ⁸ Yii pi ke, yii a sì kataann'á. ηka mii wi ke, mii kèεge numε mε, jaha na ye tènì sàha nò mii á mε.» ⁹ U à yire jwò pi á ke, maa ntèen wani Galile kùluni i.

Yesu à kàre vùnnyi kataanni cyage e

¹⁰ Nyε Yesu cìnmpyiibil'à kàr'a kwò kataann'á ke, ka Yesu si ηwəh'a kàre uye niñkin. ¹¹ Lir'à ta Yahutuubii jùñufeebii mpyi na u caa sùpyire shwəhəl'e, fo na yìbili: «Taa u nyε ke?»

¹² Sùpyire shwəhəl'e, jwumə niñyahama mpyi na ηkunni Yesu kyaa na. Pìi mpyi na ηko: «ηge nàñi nyε sùpya niñcənñε» pìi sí i ηko: «Sèe bà mε, u na sùpyire leni kuni nimpìini i.» ¹³ Mpe jwumpe puni mpyi na ηwəhəni na yu, jaha na ye pi mpyi na fyáge Yahutuubii jùñufeebii na.

Yahutuubii pìl'à nàkaana pyi ná Yesu i

¹⁴ Tènì i kataann'à nò niñke e ke, ka Yesu si ηkàre Kileñaarebage ntàani na, maa cye le na sùpyire kálali. ¹⁵ Ka Yahutuubii jùñufeebii si wá na ηkyáali marii ηko: «Di ηge nàñ'á pyi maa Kile Jwumpe Semεñi cè na yu amε, wà sí nyε a u kála pu na mà ye?»

¹⁶ Ka Yesu si jwò pi á: «Jwumpe na mii na sùpyire kálali ke, mii wumə bà mε, mii tunvoonji wumə pi. ¹⁷ ηgemu la ká mpyi s'a Kile jyyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-pa n-cè kampyi mii kàlan'á fworò Kile e, lire nyε mε mii yabiliñi i u à fworò. ¹⁸ ηgemu ká a yu u yabiliñi mege na ke, uye pèente urufoo maha jcaaa. ηka ηgemu la ká mpyi u tunvoonji s'a mpère ke, urufoo cye e sèenji nyε. Kafinara nyε urufoo karigil'e mε. ¹⁹ Kile túnntunñiMusa bà u à Saliyanji kan yii á mà? Yii wà sí nyε na cyire karigii kuni jaare mε. Nyε jaha na yii sí na mii caa raa bùu ye?» ²⁰ Ka pìi si jwò sùpyire shwəhəl'e: «Jínacyan u nyε mu, sùpya nyε na mu caa raa bùu mà de!»

²¹ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à sàa ta naha kabwoo niñkin pyi canñəñke e ke, ka lire si yii kàkyahanla la? ²² Yii maha pùnampyire kwùn canñəñke e, maa jwò na Musa u à lire kuni kan yii á (mà li ta Musa bà u à ηkwəñni sì mε, ηka yii tulyeyi yi.) ²³ Ná yii maha pùnampyire kwùn canñəñke e, si nta raa Musa Saliyanji kuni jaare, nyε jaha na yii na ntîri mii na na mii à sùpya nimpunə cùunə canñəñke e ye? ²⁴ Yii àha raa sùpyire la wwù kanyaaani kanni na mε, ηka yii fyànha a sèenji cya yii cè, yii i nta a pà jwò.»

²⁵ Mà Yesu yaha jwumpe na, Zheruzalemu kànhe shiinbii pìi mpyi na ηko: «Tá nàñi pi na jcaaa si mbò ke, uru bà u nyε ηge mε? ²⁶ ηka u we, u u yu sùpyire shwəhəl'e, pi s'à fyàha maa u yaha wani. Kampyi wuu jùñufeebil'à tènì li taan na Kile Niñcwənrəñi kyaa

l'à jwo ke, na uru wi de? ²⁷ Wuu s'à nge nàñi tayirige cè, mà li ta Kile Nijcwørøñi ká mpa, sùpya ninjin sù u tayirige cè me.»

²⁸ Nye mà Yesu yaha kàlani na Kilejaarebage e, u à jwo fànha na: «Yii à mii cè, maa mii tayirige cè mú la? ñka mii nye a pa nay'á me, sèenji na wà u à mii tun, yii nye a u cè me. ²⁹ Mii s'à u cè, ñaha na ye mii à yîri u yyére, uru mú sí u à mii tun.» ³⁰ Yesu à yire jwo ke, pi la mpyi si u cù. ñka sùpya nye a jà me, ñaha na ye u tèecûni mpyi na sàha ñkwò a nò me. ³¹ Lire ná li wuuni mú i, sùpyire shwòhòl'e shinnyahara à dá Yesu na, tire sùpyire mpyi na ñko: «Kile Nijcwørøñi ká bú mpa, kakyanhala kani ndire u sí n-pa n-pyi mà núr'a tòro nge nàñi wuuni taan ye?»

Yahutuubii jùñufeebil'à pìi tun pi sà Yesu cù

³² Mpe sùpyire mpyi na ñkunni Yesu kyaa na ke, p'à jyè Farizheenbii ningyigigil'e. Nye ka Kile sàragawwuubii jùñufeebii ná Farizheenbii si Kilejaarebage sañcwønsigibii pìi tun pi sà Yesu cù. ³³ Ka Yesu si jwo: «Mii saha sí tère nimbilere pyi yii shwòhòl'e, lire ká ntòro, mii sí nùru na tunvoonji yyére. ³⁴ Yii sí raa mii caa, yii sù mii nya me, ñaha na ye cyage e mii sí n-pyi ke, yii sù n-jà nò wani me.» ³⁵ Ka Yahutuubii jùñufeebii si wá na ñko piy'á: «Lire tèni i ke, taa nge nàñi la nye s'a ñkèege, marii ñko na wuu sù n-jà uru nya mà ye? Yahutuubii pi à caala a kàr'a sà ntèen Girekiibii shwòhòl'e ke, kampyi pire yyére u la nye s'a ñkèege, si sà a pi kàlali de? ³⁶ Di mpe jwumpe ñwòhe nye ye “Yii sí raa mii caa, yii sù mii nya me, ñaha na ye cyage e mii sí n-pyi ke, yii sù n-jà nò wani me”?»

Yesu à jwo uru sí Kile Munaani kan dánafeebil'á

³⁷ Nye kataanni canzanñk'à nò ke, kuru sí k'à pyi canmbwòhe, ka Yesu si yîr'a yyere sùpyire yyaha na, maa jwo fànha na: «Byaga ká wà ta, urufoo u a ma mii yyére, u u mpa bya. ³⁸ ñgemu ká dá mii na ke, lwòhe ku maha shìñi kaan ke, kuru sí raa fwu raa fwore urufoo funñke e ba fiige, bà l'à séme Kile Jwumpe Semerji i me.» ³⁹ Kile Munaani li mpyi na sí n-pa n-kan dánafeebil'á ke, lire kyaa Yesu mpyi na yu ame. Lire tèni i Kile Munaani mpyi na sàha ñkan me, ñaha na ye Yesu mpyi na sàha dùgo nìnyinji na u pèente e me.

Sùpyire ñwøjwump'à taa Yesu kyaa na

⁴⁰ Sùpyire shwòhòl'e, shinnyahara à Yesu jwumpe lógo ke, ka pìi si wá na ñko: «Nàkaana nye me, Kile túnntunji wuu na sigili ke, uru u nye nge nàñi.» ⁴¹ Pii bá mpyi na ñko na Kile Nijcwørøñi wi. Ka pìi si jwo: «Di Kile Nijcwørøñi sí n-jà n-yîri Galile kùluni i n-jwo ye? ⁴² Li nye a séme Kile Jwumpe Semerji i na Kile Nijcwørøñi sí n-fworo saanji Dawuda tùluge e mà? Maa núr'a séme “U sí n-yîri Dawuda kànsege na, Betilehemu kànhe e.”» ⁴³ Ka sùpyire funzønñore si ntáa Yesu kyaa na. ⁴⁴ Pii mpyi wani sùpyire shwòhòl'e, pire la mpyi si u cù, ñka pi wà nye a cye taha u na me.

⁴⁵ Ka Kilejaarebage sañcwønsigibii si núr'a kàre Kile sàragawwuubii jùñufeebii ná Farizheenbii yyére. Ka pire si pi yíbe: «Di k'à ta a jwo, ka yii i mpa maa u yaha ye?» ⁴⁶ Ka pi i pi pyi: «Wuu sàha ñkwò a nge nàñi jwumpe fiige lógo wuu ningyigigil'e me!» ⁴⁷ Ka Farizheenbii si pi pyi: «Yii mú à yiye yaha u à wurugo la? ⁴⁸ Tá yii sàha ñkwò a lógo na wuu jùñufoonji wà ninjin, lire nye me Farizhenji wà ninjin à dá u na? ⁴⁹ Mpii pi à dá u na ke, pire wà nye a yaage cè MusaSaliyañi i me, pi pun'à lánja.»

⁵⁰ Pi wà na mpyi wani, uru mege mpyi Nikodemu. Uru u mpyi a shà Yesu yyére canñka numpilage e. Ka uru si jwumpe lwó, maa jwo Farizheenbil'á: ⁵¹ «Mà tàanna ná wuu Saliyañi i, wuu sù n-sii n-jà yoge kwòñ shin na, mà li ta wuu nye a fyànha a lógo u ñwò na, lire nye me wuu nye a u kapyiini cè me.» ⁵² Ka pi i u pyi: «Lire e ke Galile kùluni shin mú u nye mu la? Sà Kile Jwumpe Semerji wíi, mu sù n-sii li nya wani na Kile túnntunji wà sí n-yîri Galile e me.»

[⁵³ Pi à puru jwo ke, ka pi puni si yîr'a caala mà kàre pi pyenyi i.

¹ Ka Yesu si ñkàr'a sà dùgo Olivye cire ñanjke na. ² Kuru canña nùmpañña ñyèsòoge na, maa nùr'a pa Kileñaarebage ntàani na. Shinnyahara à pa bínni u taan, ka u u ntèen na pi kâlali. ³ Mà u yaha u u sùpyire kâlali, Kile Saliyañi cyelentiibii pii ná Farizheenbii píl'à shà ná ceewe e u yyére, na u à ta a cù ná ñàñi w'e jacwòrò na. Pi à u yyéenyé Yesu taan, sùpyire shwòhòl'e, ⁴ maa jwo: «Wuu cyelentuñi, ñge ceen'á ta a cù ná ñàñi w'e u u jacwòre pyi. ⁵ Mà li ta Kile túnntunñiMusa s'á jwo Saliyañi i na uru ceen'á shiñ'á yal'a wà a bò ná kafaay'e. Naha mu s'á jwo ye?»

⁶ Kànhaña pi à cyán Yesu na ná ñke yibige e, bà pi si mpyi si u ta ñcû u yabiliñi ñwòjwumpe kurugo me. Ñka Yesu à lyêele na sémeni ññjke na ná kampeeni i. ⁷ Ka pi i ñkwòro na u yíbili. Ka u u ñkwò a yîr'a yyére maa pi pyi: «Ñge u ñye yii shwòhòl'e kapii baa ke, uru u fyànha a kafaaga lwó a tég'a u wà.»

⁸ Yesu à puru jwo ke, maa nùr'a lyêele na sémeni ññjke na. ⁹ Mpii pi à pa ná ceen'á i ke, pir'á Yesu ñwòjwumpe lógo ke, ka pi i wá na fwore ññkin ññkin, mà lwó ñàñkolyeebii na fo mà pa nò kántugo wuubii na. Yesu kanni u à kwòro wani ná ceen'á i. ¹⁰ Yesu à pa ññjke yîrig'a wíi, u ñye a sùpya ñya ná ceen'á i me, maa jwo: «Ceewe, mpii pi à mu la wwù ke, taa pi ñye ke? Wà ñye a jwo mu à yaa mu u bò mà?» ¹¹ Ka ceen'á si Yesu pyi: «Kafoonji, wà ñye a yire jwo me.» Ka Yesu si jwo: «Ñye mii mú sî n-jwo mu à yaa mu u bò me. Ta sí, ñka ma hà nùru lire kapiini fiige pyi me.»]

Yesu u ñye Kile bèenmpe, mpe p'á pa diñyeyi i ke

¹² Lire kántugo Yesu à nùr'a jwumpe lwó maa jwo sùpyir'á: «Mii u ñye diñyeyi bèenmpe. Ñgemu ká ntaha mii fye e ke, urufoo saha sî n-sii ñaare numpini i me, ñka urufoo sí n-pyi bèenmpe e mpe pu sí shiñi ññkwombaani nò urufoo na ke.»

¹³ Ka Farizheenbii si u pyi: «Mu yabiliñi kanni u ñye na maye kyaa yu, mu jwump'á wuu pen.»

¹⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Mii yabiliñi méé ká sí i na naye kyaa yu, sèen'á mii na yu yii á, ñaha na ye mii à naye tayirige cè, maa na takarege cè. Yii sí pi ke, yii ñye a mii tayirige cè me, yii mú ñye a mii takarege cè me. ¹⁵ Yii na mii karigii wíi mà tàanna ná sùpyire sòññòkanni i. Mii wi ke, mii ñye na sùpya kapyiñi wíi lire pyiñkanni na me. ¹⁶ Mii aha a sùpyire karigii kataampe cwòonre tēni ndemu i ke, mii maha li pyi ná ntiiñi i, ñaha na ye mii kanni bà u maha mpyi me, Tufoonji u à mii tun ke, uru maha mpyi ná mii i. ¹⁷ L'á séme yii yabilimpíi Saliyañi i, na shiini shuunni ñwòjwumpe ká mpyi ññkin kyaa na, lire li ñye sèen'á. ¹⁸ Mii yabiliñi na naye kyaa yu, Tufoonji u à mii tun ke, uru mú na mii kyaa yu.»

¹⁹ Ka pi i Yesu pyi: «Taa mu tuñi ñye ke?» Ka u u pi pyi: «Yii ñye a mii yabiliñi cè me, si nta ñyeyé mii Tuñi na la? Yii n'a mpyi a mii cè, yii mpyi na sí mii Tuñi cè mú.»

²⁰ Yesu à mpe jwumpe puni jwo mà u yaha Kileñaarebage ntàani na u u kàlañi pyi Kile bñnyeyi yaayi yalenjke taan. Sùpya ñye a jà a u cù me, ñaha na ye u tèecûni mpyi na sàha ñkwò a nò me.

Yesu à uye cyêe

²¹ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Mii sí n-pa n-kàre, mii sí ká bú n-kàre, yii sí n-pa a mii caa. Ñka yii sí n-kwù ná yii kapegigii tugure e. Cyage e mii kèege ke, yii sí n-jà nò wani me.»

²² U à puru jwo ke, ka Yahutuubii ñññufeebii si wá na yu piy'á: «Taha u sí uye bò maa ñko na cyage e uru sí n-kàre ke, na wuu sí n-jà nò wani me?»

²³ Ka Yesu si pi pyi: «Yii à ta naha ñke ññjke na, mii s'á yîri ññnyeyi na. Naha ñge diñyeyi wuu pi ñye yii, ñka mii ñye naha diñyeyi wu me. ²⁴ Lire na, mii à yi jwo yii á na yii sí n-kwù ná yii kapegigii tugure e. Yii aha mpyi yii ñye a dá li na na “Mii u ñye ñge u ñye ke”* me, yii sí n-kwù ná yii kapegigii tugure e.»

²⁵ Ka pi i Yesu pyi: «Jo u ñye mu lire sanni i ye?» Ka u u pi pyi: «Mii ñye ñgemu ke, mii à fyànha a yire jwo yii á. ²⁶ Karii ññyahagii na ñye mii u jwo yii á si yii cêege yii kapyiñkii

* 8:24 Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mege ku ñye: «Mii u ñye ñge u ñye ke.»

ninyahagil'e. Nje mii à lógo na tunvoorj'á ke, yire mii na yu dijnye sùpyire pun'á. Mii tunvoorji u nyε sènjifoo.»

²⁷ Pi nyε a mpyi a li cè na Yesu na yu Tufoorji Kile kyaa na mε. ²⁸ Lire kurugo ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii aha mpa Supyañi Jyañi yîrige nînyîñi na tène ndemu i ke, yii sí n-ta n-cè na “Mii u nyε nge u nyε ke†.” Yii sí n-ta n-cè na mii nyε a sîi na yaage pyi nay'á mε, nde na Tufoorji à mii kâla ke, lire kanni mii na mpyi. ²⁹ Sèe, mii tunvoorji nyε ná mii i, u nyε a mii yaha naye niñkin mε, ñaha na ye nde l'à bê u á ke, lire mii maha mpyi tèrigii puni i.»

³⁰ Yesu à puru jwo ke, ka shinnyahara si dá u na.

Yesu à pête Ibirayima na

³¹ Yahutuubii pi à dá Yesu na ke, ka u u jwo pir'á: «Yii aha mii ñwøjwumpe cû, sèñji na yii à pyi mii cyelempyii. ³² Lire tène i, yii sí sèñji cè, sèñji mú sí yii yige bilere e.»

³³ Ka Yahutuubii ñùñufeebii si u pyi: «Wuu na nyε Ibirayima tûluge shiin. Wuu nyε a sàa pyi a ñya wà biliwe mε, ka ñaha sí mu ta mu à jwo na wuu sí n-fworo bilere e ye?»

³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Sèñji na mii sí n-sîi yi jwo yii á, ngemu ká ñkwôro na kapegigii pyi ke, urufoo na nyε kapegigii biliwe. ³⁵ Mà li ta bilinji nyε pyenge ñkemu i ke, u nyε a sîi na ñin'a pyi kuru pyenge shin mε, ñka pyengefoo jyañi u à sîi pyenge shinji yabilinji.

³⁶ Jyafoorji ká yii shwô kapegigii bilere na, lire e yii sí n-sîi n-fworo t'e. ³⁷ Mii à li cè na yii na nyε Ibirayima tûluge shiin, lire ná li wuuni mú i, yii na ñcaa si mii bò, ñaha na ye mii jwumpe nyε a tateenge wwû yii e mε. ³⁸ Mii wi ke, karigii mii à ñya na Tuñi á ke, cyire mii na yu. Ncyii yii mú à lógo yii tuñ'á ke, cyire yii na mpyi.»

³⁹ Ka pi i u pyi: «Wuu tuñi u nyε Ibirayima.» Ka Yesu si pi pyi: «Yii n'a mpyi sèñji na Ibirayima pyii, karigii u mpyi na mpyi ke, yii mú mpyi na sí raa cyire pyi. ⁴⁰ Mà jwo yii pi à lire pyi ke, ka yii i wá na mii caa raa bùu na mii na sèñji yu yii á, bà mii à u lógo Kile á mε. Ibirayima sí nyε a lire fiige pyi mà ñya mε. ⁴¹ Yii tuñi maha karigii ñcyiimu pyi ke, cyire yii maha mpyi.» Ka pi i u pyi: «Wuu nyε kàsəəgə kùñə pyii mε. Wuu Tuñi na nyε niñkin, Kile wi.» ⁴² Ka Yesu si pi pyi: «Kàmpyi sèe Kile u nyε yii Tuñi, mii kyaa mpyi na sí n-táan yii á, ñaha na ye mii à fworo Kile e, uru u à mii yaha a pa ñaha. Mii nyε a pa nay'á mε, uru u à mii tun. ⁴³ Ñaha na yii nyε na mii jwumpe yyaha cîni mà ye? Mii à li ta, yii la nyε sî pu lógo mε. ⁴⁴ Sitaanninji u nyε yii tuñi, lire e l'à táan yii á, yii pi a u nyii wogigii pyi. Supyiborjə u nyε u wi, fo mà lwó tasiige e, u sàha ntêl'a sèñji jwo a ñya mε, ñaha na ye sèebili niñkin nyε u funñke e mε. U aha fini, u maha jwo a tàanna ná u funñə sòñjəre e, ñaha na ye kafinare jwufoo wi, kafinare tuñi mú wi. ⁴⁵ Ñka mii wi ke, sèñji kanni mii na yu, lire kurugo yii nyε a dá mii na mε. ⁴⁶ Yii puni shwəhəl'e, jofoo niñkin u sí n-jà li cyèe na mii à kapii pyi ye? Mii sí i sèñji yu yii á, ka yii i mpyi yii nyε a dá mii na ñaha na mà ye? ⁴⁷ Ngemu ká mpyi Kile wu ke, urufoo maha Kile jwumpe núru. Mu aha yii ñya yii nyε na pu núru mε, yii nyε Kile wuu mε.»

⁴⁸ Ka Yahutuubii ñùñufeebii si Yesu pyi: «Wuu tànga na nyε mà jwo mu na nyε Samari shin kanni, jína na nyε mu i.» ⁴⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Jína nyε mii i mε. Sèñji na, mii na na Tuñi pête, yii sí nyε na mii pête mε. ⁵⁰ Mii nyε na na yabilinji mpèenji caa mε, ñka wà u nyε wani, uru u nyε na mii mpèenji caa, uru u sí n-pa tange kan mii á. ⁵¹ Sèñji na mii sí n-sîi yi jwo yii á, ngemu ká mii jwumpe lógo maa ñεε pu na ke, urufoo sî n-sîi n-kwû mε.»

⁵² Ka Yahutuubii ñùñufeebii si Yesu pyi: «Numε wuu à li cè sèñji na na jína na nyε mu i. Ibirayima à kwû, Kile tûnntunmpii puni mú à kwû, ka mu u ñen'a jwo na ngemu ká mu jwumpe lógo maa pu kurigii ñaare ke, urufoo saha sî n-kwû mε. ⁵³ Mu à pête wuu tulyage Ibirayima na la? Ur'à kwû, Kile tûnntunmpii mú à kwû. Jofoo mu na maye sòñji ye?»

⁵⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Mii n'a mpyi na naye pête, mii mpèenji mpyi na sî là ñwə mε. Ñka mii Tuñi u na mii pête. Yii à jwo na uru u nyε yii Kilenji, ⁵⁵ mà li ta, yii nyε a u cè mε, mii s'à u cè. Mii n'a mpyi a jwo na mii nyε a u cè mε, mii mpyi na sí n-pyi yii fiige kafiniviniwe. Ñka mii à u cè, maa u jwumpe kurigii ñaare. ⁵⁶ L'à táan yii tulyage Ibirayima á mà mii

† 8:28 Kile à uye cyèe Musa na, maa jwo na uru mεge ku nyε: «Mii u nyε nge u nyε ke.»

canmpañke nya. U à ku nya ke, ka u funŋke si ntáan sèl'e.»⁵⁷ Ka Yahutuubii nùñufeebii si Yesu pyi: «Ei! mu sàha yyee beeshuunni ná ke ta me, maa jwo mu à Ibirayima nya la?»⁵⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sìi yi jwo yii á, mà Ibirayima ta u sàha si me “Mii u nyé.”»

⁵⁹ Puru jwumpe kurugo, ka pi i kafaaya lwó si ntège Yesu wà†, ŋka u à ŋwòh'a fworò Kileñaarebage e mà kàre.

9

Yesu à fyinji wà cùuŋo

¹ Yesu nintoroŋ'à fyinji wà nya, uru nàŋi fyin wuŋi u à si. ² Ka Yesu cyelempyiibii si u yíbe: «Wuu cyelentuŋi, naha k'à ŋge nàŋi fyin wuŋi pyi u à si ye? U kapegigii fyè wi laa, u sifeebii wogigii fyè?»³ Ka Yesu si pi pyi: «U fyinnté ná u kapegigii ná u sifeebii wogigii nyé cyiye kur'e me, l'à pyi si Kile sífente cyèe. ⁴ Wuu à yaa wuu mii tunvoonji túnnture pyi canŋke e, lire tènì ká ntòro wuu taan, numpilage sí n-wwò, báara saha sì n-jà n-pyi me. ⁵ Mà mii yaha naha diŋyeŋi i, mii u nyé diŋyeŋi bèenmpé.»⁶ Yesu à puru jwo ke, maa ntilwòhe cyán ñiŋke na mà tèg'a pworò fànhara, maa tire tèg'a fyinnaŋi nyiigii cwuugo, ⁷ maa yi jwo u á, na u sà u yyahe jyé Silowe ñcwòge e (Silowe ñwòhe ku nyé: «tùntunŋo»). Ka fyinji si ñkàr'a sà ku jyé, ka u nyiigii si múgo, ka u u nùru.

⁸ Nyé u tɛɛŋɛebii ná mpíi pi mpyi maha u nintɛɛnŋi naa u u sùpyire jáare ke, ka pire si piye yíbe: «Ei! Tá ŋge nàŋi bà wuu mpyi maha naa u à tɛɛn na jáare me?»⁹ Ka pìi si jwo: «Uru wi» ka pìi si jwo: «Uru bà me, u málwòro ti kanna.» Ka nàŋi yabiliŋi si mpa jwo: «Mii wi.»¹⁰ Ka pi i u yíbe: «Di mu nyiigil'à pyi maa múgo ye?»¹¹ Ka u u jwo pi á: «Nàŋi pi maha mpyi Yesu ke, uru u à pworò fànhara a tìri mii nyiigii na, maa jwo na mii i sà yyahe jyé Silowe ñcwòge e. Ka mii i ñkàr'a sà ku jyé. Mii à ku jyé ke, ka mii i ntíi na naa na ñcwúu.»¹² Ka pi i u yíbe: «Taa uru nàŋi nyé ke?» Ka u u pi pyi: «Mii nyé a u takarega cè me.»

¹³ Nyé nàŋi nyiigii cyi à múgo ke, ka pi i ñkàre ná u e Farizhɛɛnbii yyére. ¹⁴ Canŋke Yesu à pwoore fànhara a tèg'a u nyiigii tìri cyi i nta a múgo ke, kuru na mpyi Yahutuubiicanŋoŋo*. ¹⁵ Lire kurugo Farizhɛɛnbii mú à u yíbe nyiigii múguŋkanni na. Ka u u jwo pi á: «Pworò u à fànhara a tìri mii nyiigii na, ka mii i sà yyahe jyé maa ntíi na naa.»¹⁶ Ka Farizhɛɛnbii pìi si jwo: «Nàŋi u à fyinji cùuŋo ke, u sì n-jà n-yîri Kile yyére me, naha na ye u nyé a canŋoŋke le dá e me.» Ŋka pìl'à jwo: «Kàmpyi u mpyi kapimpyi, u mpyi na sì n-sìi n-jà ñcyii kakyanhala karigii pyi me.» Lire pyiŋkanni na, pi nyé a jà a bɛ ñiŋkin na me.

¹⁷ Ka pi i nùr'a nàŋi yíbe: «Mu wi ke, naha mu na sòŋŋi ma nyiigii múgufoonji kyaa na ye?» Ka u u pi pyi: «Kile tùntunŋo wi.»¹⁸ Ŋka Yahutuubii nùñufeebii nyé a ñen'a dá li na na u à si fyin, kàntugo ka u nyiigii si nta a múgo me. Lire e pi à u sifeebii yyere, ¹⁹ maa pi yíbe: «Sèe wi ŋge nàŋi nyé yii jya la? Sèe u fyin wuŋi u à si la? U aha nta u à si fyin, di u à pyi marii naa nume ye?»²⁰ Ka u sifeebii si jwo: «Wuu à li cè na wuu pyà wi, maa li cè wuu à u si fyin. ²¹ Ŋka bà u à pyi marii naa nume me, wuu nyé a cè me. Wuu mú sí nyé a u nyiigii múgufoonji cè me. U saha nyé pyà me, yii à yaa yii i u yíbe, u yabiliŋi sí yi jwo yii á.»²² Nàŋi sifeebil'à yire jwo Yahutuubii nùñufeebii yyaha fyagare na. Pi mpyi a jwo a bɛ li na na ŋgemu ká jwo na Yesu u nyé Kile Njɛwɔnrɔŋi ke, pi sí urufoo kòro n-yige Kile Jwumpe kàlambage e†. ²³ Lire na, u sifeebil'à jwo na u saha nyé pyà me, pi u yíbe.

²⁴ Ka Farizhɛɛnbii si nùr'a nàŋi yyere, maa u pyi: «Sèenji jwo Kile yyahe taan, nàŋi u à mu nyiigii múgo ke, wuu à u cè kapimpyi.»²⁵ Ka nàŋi si jwo: «U à pyi kapimpyi yo, u nyé

† 8:59 Mà tàanna ná Yahutuubii Saliyaŋi i, wà ká Kile mege kèege, urufoo mpyi maha yaa u wà ná kafaay'e. * 9:14 Yahutuubii Saliyaŋi nyé a mpyi a ñɛɛ báaraŋi wà tufiige u a mpyi canŋoŋke e me, lire mpyi na fún pi á. Pi mpyi maha sòŋŋi na mà yaŋa cùuŋo, lire na nyé mu à jwo urufol'à báara pyi. † 9:22 Pi aha wà kòro Kile Jwumpe kàlambage e, sùpyire sannte mpyi maha urufoo wíi mu à jwo u à kwú, pi kuro sàha maha mpyi urufol'e me.

a pyi kapimpyi mà yo, mii nyε a yire cè mε, ηka kani niηkinηi mii à cè ke, lire li nyε mii mpyi fyin, ηka numε mii na jaa na jcwúu.»²⁶ Ka pi i núr'a u yíbe: «Naha u à pyi mu na ye? Di u à mu nyiigii múg'a jwo ye?»²⁷ Ka nàñi si pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwò, ηka yii nyε a lógo mii jwò na mε, jaha yyaha yii la nyε mii u núr'a jwo yii á ye? Taha yii la mú nyε si mpyi u cyelempyii la?»²⁸ Ka pi i u cyahala, maa jwo: «Mu u nyε u cyelempyaji, wuu sí na nyε Kile túnntunηi Musa cyelempyii.»²⁹ Wuu à cè na Kile à jwo ná Musa e, ηka ηge nàñi wi ke, wuu bá nyε a u tayirige cè mε.»³⁰ Ka u u pi pyi: «Nde nyε kakyanhala dε! Yii à jwo na yii nyε a u tayirige cè mε, u s'à mii nyiigii múgo.»³¹ Wuu pun'à cè na Kile nyε na nùru kapimpyi á mε. ηge u na u père marii u jyii wogigii pyi ke, uru jwò na u maha nùru.³² Mà lwó dijnyε tasiige e, wuu sàha sàa lógo na sùpyaji u à si fyin ke, na wà à jà a uru nyiigii múgo mε.³³ Kàmpyii ηge nàñi mpyi a fworò Kile e mε, u mpyi na sì n-jà yaaga pyi mε.»³⁴ Ka Farizhεenbii si jwo nàñ'á: «Mu à si kapimpyi, tacenηe nyε mu i mε! Ka mu u ηkwò a pa a wuu leni kure e la?» Maa u kòrò.

³⁵ Nyε Yesu à pa lógo na pi à nàñi kòrò ke, maa sà u yíbe: «Mu à dá Supyaji Jyaji na la?»³⁶ Ka nàñi si u yíbe: «Wuu cyelentuji, joofo kyaa na mu nyε ye? Mii la nyε si u cè si dá u na.»³⁷ Ka Yesu si u pyi: «Uru mu à nya amε, u u yu ná mu i.»³⁸ Ka nàñi si jwo: «Kafoonji, mii à dá mu na» maa niηkure sín Yesu taan.³⁹ Lire tènì i, ka Yesu si jwo: «Mii à pa dijnyεni i si mpa sùpyire kapyiηkii kataampe cwònrò, bà fyinmpii si mpyi s'a jaa, nyafeebii si mpyi fyinmii mε.»

⁴⁰ Farizhεenbii pi mpyi wani maa puru lógo ke, ka pire si u pyi: «Mà tàanna ná mu jwuηkanni i, wuu mú na nyε fyinmii bε?»⁴¹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii n'a mpyi fyinmii, yii kapegigii tugure mpyi na sí n-láha yii na, ηka yii na sòñji na yii nyiigil'à múgo ke, lire e yii kapegigii tugure sí n-kwòro yii na.»

10

Yesu u nyε mpànahanji niηcennji

¹ Nyε ka Yesu si núr'a jwo: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, ηgemu ká a jcaa si jyε mpàbage e, u sí nyε a jyε mpàbage jwòge e mε, maa dùgo kàsòge na a jyε ke, urufoo na nyε nàñkaawa, maa mpyi nàñkalyεga.»² ηka ηgemu ká jyε mpàbage jwòge e ke, uru u nyε mpànahanji yabiliñi.³ Mpàbage kàanmucyafoonji maha yír'a ku múgo u á. Mpàabii maha u mejwuuni nùru, u maha u yabiliñi mpàabii yiri niηkin niηkin pi meyi na, maha yige ntàani na.⁴ U aha u wuubii nàha a yige ntàani na, u maha jaare pi yyaha na pi a sì ntaha u fye e, jaha na ye pi à tēe u mejwuuni na a kwò.⁵ Pi sì n-sii n-taha nàmponηo fye e mε, pi bá sí raa fi u yyaha na, jaha na ye pi nyε a u mejwuuni cè mε.»⁶ Yesu à ηke bàtaage jwo pi á, ηka pi nyε a ku jwòhe cè mε.

⁷ Nyε ka Yesu si núr'a pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, mii u nyε mpàbage jwòge.⁸ Mpii pi à pa mii yyaha na ke, pire puni na nyε nàñkaalii, pi mú na nyε nàñkalyεye, ηka mpàabii nyε a lógo pi á mε.⁹ Mii sí u nyε mpàbage jwòge. ηgemu ká jyε mii i ke, urufoo sí n-shwò. Uru sí raa jyε, s'a fwore u ηεempe. Mii sí raa yalyire kaan urufol'á mú.¹⁰ Nàñkaanji kapani li nyε nàñkaage ná boore ná kakyaare kanni. ηka mii wi ke, mii à pa si shiñi niηkwombaanji ná ferempe kan na mpàabil'á.

¹¹ Mii u nyε mpànahanji niηcennji. Mpànahanji niηcennji maha u múnaani kan bà u mpàabii si mpyi si shwò mε.¹² Sàrampanahawa nyε mpàabii foo mε. U aha sige yaaga nya, u maha fê maa mpàabii yaha. Sige yaage maha pii cù, pi sanmpil'a sì jcaala.¹³ Sàrampanahanji sí n-fê, jaha na ye wyéε u caa, u kuro nyε mpàabil'e mε.

¹⁴⁻¹⁵ Mii wi ke, mii u nyε mpànahanji niηcennji. Bà Tufoonji Kile à mii cè, ka mii mú si u cè mε, amuni mii à na mpàabii cè, mii mpàabii s'à mii cè mú. Mii sí na múnaani kan na mpàabii kurugo.¹⁶ Mpàabii pii na nyε mii á, pi nyε ηke mpàbage e mε*. Mii à yaa mii i pi nàha a pa, pi i mpa mii mejwuuni lógo. Lire e pi puni sí n-pa wà piye na mpyi mpàbaga niηkin, mpànahawa niηkin sí n-pyi pi jùñjo na.¹⁷ Mu aha mii Tuñi nya u à mii kyaa táan

* 10:16 Mpii pi nyε pi nyε Yahutuu mε, ná pi sí n-pa dá Yesu na ke, pire kyaa na Yesu nyε naha ηke cyage e.

uy'á, lir'à ta mii sí na múnaani kan, si nùru li shwò. ¹⁸ Sùpya sì n-jà mii múnaani wwù mii i fànhe e mε. Mii sí li kan nay'á. Síjɪ nyε mii á mà li kan, síjɪ nyε mii á mà li shwò sahaŋki. Yire mii Tuŋi à jwo mii u pyi.»

¹⁹ Yesu jwəjwumpe mpe kurugo, Yahutuubii jwəmyahigil'à taa sahaŋki. ²⁰ Nijyahara mpyi na ŋko: «Jína na nyε u e, sícyere mú na nyε u e. Naha kurugo yii à yyére marii u jwumpe nùru yε?» ²¹ Ka pii si jwo: «Ei! mpe nyε jínacyan jwumə mε. Jínacyan sí n-jà fyinmii pyi pi a jaa la?»

Yesu à jwo uru u nyε Kile Jyaŋi

²² Nyε Yahutuubii Kilejaarebage kataanni li maha mpyi Zheruzalemu kànhe e yyeε maha yyeε ke, lir'à pa nò mà bê ná wyeere tēni i. ²³ Mà pi yaha lire kataanni na, ka Yesu si wá na jaare na màre Kilejaarebage ntàani na, saanŋi Solomani ŋkubabwəhe jwəh'i. ²⁴ Ka Yahutuubii jùŋufeebii pii si mpa Yesu kwùulo maa u yíbe: «Naha tère e mu sí wuu yige numpini i yε? Kampyi mu u nyε Kile Nijcwənrəŋi, yire fínɪŋ'a jwo wuu á.»

²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwò, ŋka yii nyε a dá mii na mε. Karigii mii na mpyi na Tuŋi mεge na ke, cyire maha mii kyaa yu. ²⁶ Ŋka lire ná li wuuni mú i, yii nyε a dá mii na mε, naha na yε yii nyε mii mpàabii pii mε. ²⁷ Mii mpàabii na mii mejwuuni nùru, mii à pi cè, pi maha ntaha mii fye e mú. ²⁸ Mii sí shìŋi niŋkwombaani kan pi á, pi nùmpañke sì n-kèεge mε. Sùpya saha sì n-jà pi ðiri n-shwò mii na mε. ²⁹ Mii Tuŋi u à pi kan mii á ke, ur'à pēe ðinyeŋi yaayi puni na. Wà mú sì n-jà pi ðiri n-shwò Tufooni na mε. ³⁰ Mii ná Tufooni na nyε niŋkin.»

³¹ Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii jùŋufeebii si nùr'a kafaaya bíle si ntèεge u wà mbò. ³² Ka Yesu si pi pyi: «Kacəŋkii nijyahagii mii à ta Tufooni á, maa cyire pyi yii jyi na ke, cyire shwəhəl'e li ndi kurugo yii la nyε si mii wà mbò yε?» ³³ Ka pi i u pyi: «Mu kacənni là kurugo bà mε, ŋka mu Kile mekεεge jwumpe kurugo. Mu shintiwe, ka mu u wá na maye pyi Kile.»

³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Li nyε a séme yii yabilimpíi Saliyaŋi i na Kile à jwo “Yii na nyε kileebii pí†” mà? ³⁵ Wuu s'à li cè na Kile Jwumpe Seməŋi sì n-jà n-kēεŋe mε, Kile s'à jwumpe kan mpiimu á ke, u na pire yire “kileebii” pii. ³⁶ Mii wi ke, Tufooni à mii cwənr'a tun naha ðinyeŋi i. Mii à jwo na mii u nyε Kile Jyaŋi ke, ka yii i mpyi di mà jwo na mii na Kile mεge kèεge yε? ³⁷ Karigii mii à pyi ke, kampyi yii à li nya na cyire nyε mii Tuŋi wogigii mε, yii àha ndá na jwumpe na mε. ³⁸ Ŋka yii aha nta yii à cè na mii à jcyii karigii pyi mà tàanna ná Kile jyi wuuni i, yii méε ká mpyi yii nyε a dá mii na mε, yii dá li na na cyire karigil'à fworo Kile e. Lire tēni i yii sí li cè na sèeŋi na, mii ná Tufooni à sàa wwò.» ³⁹ Lire tēni i, ka pi i nùr'a yíri s'a Yesu cwòre puru jwumpe kurugo, ŋka u à shwò pi na.

⁴⁰ Ka Yesu si nùr'a kàr'a sà ntēen Zhuruden baŋi kùŋke na, cyage e Yuhana mpyi a fyànha na sùpyire batizeli ke. ⁴¹ Ka sùpyire nijyahara si shà u yyére kuru cyage e. Marii ŋko tiy'á: «Yuhana nyε a kakyanhala kariii pyi wuu á mε, ŋka yaaga maha yaaga u à jwo ŋge nàŋi kyaa na ke, yire pun'à pyi sèe.» ⁴² Ka pi nijyahara si dá Yesu na wani.

11

Lazari kwùŋkanni

¹⁻² Bətani kànhe e, sìŋeε taanre na mpyi wani: Mariyama ná Marita ná Lazari. Mariyamaŋi u mpyi a sinmpe nùguntanga wumpe wu Kafooni Yesu tooyi na, maa pu cwuugo ná u jùŋjoore e ke, uru sìŋeεŋi Lazari mpyi na yà sèl'e. ³ Ka sìŋeεbii pùcəribii si wà tun u sà yi jwo Yesu á: «Kafooni, mu cevooni naha a pyi yampi.» ⁴ Yesu à tire tūntture lógo ke, maa jwo: «Mpe yampe nyε a pa si Lazari bò mε. Ŋka p'à pa si pēenε taha Kile mεge na, bà pēenε si mpyi si ntaha Kile Jyaŋi na mú mε.»

⁵ Marita ná Mariyama ná Lazari, pire shiin taanreŋi kyaa mpyi a táan Yesu á. ⁶ U à Lazari yampe kyaa lógo ke, maa ntēen wani kuru cyage e, mà canmpyaa shuunni pyi. ⁷ Lire kàntugo maa jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a wá, wuu nùru wuu a sì Zhude kùluni i.»

† 10:34 Zaburu 82.6

⁸ Ka u cyelempyiibii si jwo: «Cyelentuŋi, li nyɛ a mɔ mɛ, Zhude shiinbii la mpyi si mu wà mbò ná kafaayi i, ka mu u núr'a jwo wuu a sì wani la?» ⁹ Ka u u jwo: «Tá bɛɛnmpe nyɛ canŋke e mà lwó nyège na fo yàkoŋke na mɛ? Nyɛ nge u na jaare canŋke e ke, u uye burugumɔ nyɛ a táan mɛ, naha na yɛ diɲyɛŋi bɛɛnmpe na nyɛ wani. ¹⁰ Ŋka sùpya ká a jaare numpini i, u uye burugumɔ nyɛ a pɛn mɛ, naha na yɛ bɛɛnmpe nyɛ wani mɛ.»

¹¹ Puru jwɔhɔ na, ka Yesu si pi pyi: «Wuu cevoonŋi Lazari à ŋóó, mii sí n-sà u jè.» ¹² Ka cyelempyiibii si jwo: «Kafoonŋi, kãmpyi nɔɔmpe kanni pi, u sí n-yîri.» ¹³ Lazari kwùŋi kyaa Yesu mpyi na yu, ŋka u cyelempyiibii mpyi na sônŋi na nɔɔmpe yabiliŋi kyaa u na yu. ¹⁴ Ka Yesu si núr'a yi fíniŋ'a jwo pi á: «Lazari à kwû. ¹⁵ L'à pyi mii kântugo na ke, l'à táan mii i, naha na yɛ nde sí yii pyi yii i dá mii na. Numɛ yii a wá, wuu a sì u taan.» ¹⁶ Cyelempyanŋi mege ku nyɛ Tomasi, ná pi maha u pyi: «Ŋaŋi» ke, ka uru si jwo u shèrefeebil'á: «Yii a wá, wuu a sì ná wuu cyelentuŋi i, wuu u sà ŋkwû ná u e.»

Yesu à Lazari buwuŋi jè

¹⁷ Nyɛ Yesu à nɔ Bɛtani kànhe e, mà pi ta pi à Lazari le fanŋke e, canŋke sicyɛere woge e u à nɔ wani*. ¹⁸ Bɛtani ná Zheruzalɛmu kànhe laage nyɛ a mpyi a tɔɔn mɛ. Ku laage nyɛ a tòro culumɛtirii taanre na mɛ. ¹⁹ Yahutuubii niɲyahamii mpyi a shà Marita ná Mariyama yyére mà sà fwù pyi, pi sɲɛɛŋi ŋkwùŋi na.

²⁰ Marita à pa lógo na Yesu na ma, u s'à byanhara kànhe na ke, maa yîr'a sà u jùŋɔ bɛ, ka Mariyama si ntɛɛn bage e. ²¹ Marita à sà nɔ Yesu na ke, maa jwo: «Kafoonŋi, kãmpyi mu mpyi naha, mii sɲɛɛŋi mpyi na sì n-kwû mɛ. ²² Ŋka mii à cè, cyage e wuu nyɛ amɛ ke, mu aha kyaa maha kyaa jáare Kile á ke, u sí lire pyi mu á.» ²³ Ka Yesu si jwo: «Marita, mu sɲɛɛŋi sí jè n-fworo kwùŋi i!» ²⁴ Ka Marita si jwo: «Mii à cè diɲyɛ canŋkwɔge kwùubii ká mpa a jèni, mii sɲɛɛŋi mú sí jè.» ²⁵ Ka Yesu si jwo: «Mii u nyɛ kwùubii jèfoonŋi maa mpyi shiŋi niŋkwombaaniŋi. Ŋgemu ká dá mii na ke, urufoo mɛɛ ká ŋkwû, u sí shiŋi niŋkwombaani ta. ²⁶ Ŋgemu ká uru shiŋi ta maa dá mii na ke, urufoo saha sì n-sii n-kwû mɛ. Marita, mu à dá lire na la?» ²⁷ Ka u u jwo: «Ɖɔn Kafoonŋi, mii à dá li na na mu u nyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, Kile Jyanŋi, nge u mpyi a yaa u pa diɲyɛŋi i ke.»

²⁸ Nyɛ Marita à puru jwo ke, maa núr'a kàre pyenge e, maa sà u sɲɛɛŋi Mariyama ŋwɔh'a yyere maa yi jwo u á: «Wuu cyelentuŋ'a pa, u à jwo mà shà.» ²⁹ Mariyama à yire lógo ke, maa yîri fwɔfwɔ mà kàre Yesu yyére. ³⁰ Lir'à Yesu ta u saha jyè kànhe e mɛ. Cyage e Marita à u bɛ a ta ke, wani u saha mpyi. ³¹ Yahutuubii pi mpyi na Mariyama fɔɔŋŋi bage e ke, pir'à u nya u à pâl'a fworo ke, maa yîr'a taha u fye e mú, pi mpyi na sônŋi na u à kàre fanŋke na zà a mɛɛ sùu.

³² Mariyama à sà nɔ Yesu na ke, maa jwo u fere e, maa jwo: «Kafoonŋi, kãmpyi mu mpyi naha, mii sɲɛɛŋi mpyi na sì n-kwû mɛ.» ³³ Yesu à Mariyama nya u u mɛɛ sùu, Yahutuubii pi mpyi wani kuru cyage e ke, maa pire nya pi i mɛɛ sùu mú ke, ka u lùuni si yîri, ka u u yyahe tanha, ³⁴ maa pi yîbe: «Taa yii à Lazari buwuŋi yaha ke?» Ka pi i jwo: «Kafoonŋi, pa ku cyage wii.» ³⁵ Ka Yesu si mɛɛ sù. ³⁶ Yahutuubii pi à Yesu mɛɛsuwuŋi nya ke, ka pire si jwo: «Yii wii, nge nàŋi kyaa mpyi a táan u á de!» ³⁷ Ka pii si jwo: «Uru u à fyin nàŋi nyiigii múgo, u mpyi na sì n-jà Lazari sige kwùŋi na mà?»

³⁸ Puru jwumpe saha à Yesu lùuni yîrige sèè sèl'e. Nyɛ pi à sà nɔ fanŋke na, kur'à pyi kafawyige, maa kafaaga tèg'a ku tò. ³⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii kafaage láha fanŋke jwɔge na.» Buŋi sɲɛɛŋi Marita mpyi wani, ka uru si Yesu pyi: «Kafoonŋi, mu sí u nùge ta ku u fwore, u canmpyaa sicyɛere cyi nyɛ niɲjaa fanŋke e.» ⁴⁰ Ka Yesu si u pyi: «Mii nyɛ a yi jwo mu á na mu aha dá mii na na mu sí Kile sífente nya mà?» ⁴¹ Ka pi i kafaage láha fanŋke jwɔge na. Ka Yesu si jùŋke dùrugo niɲyini i, maa jwo: «Tufoonŋi, mii fwù nyɛ mu na, naha na yɛ mu à mii jarege shwɔ. ⁴² Mii wi ke, mii à cè na mu maha jɛɛge mii jareyi puni i, ŋka mii na yu amɛ, bà sùpyire puni ti naha a mii kwûulo ke, tire si mpyi si dá li na na mu u à mii tun mɛ.» ⁴³ U à puru jwo ke, maa jwo fánha na: «Lazari, yîr'a fworo naha!»

* 11:17 Yahutuubii cyelentiibii mpyi maha sônŋi na sùpyanŋi ká ŋkwû, u múnaani maha ntɛɛn u taan maha canmpyaa taanre pyi; cyire kântugo urufoo nyɛ na jîn'a yîri sahaŋki mɛ.

⁴⁴ Ka u u ntíl'a fwoꝛo fanŋke e, u tooyi ná u cyeyi mpyi a pwɔ, u yyahe s'à tò ná vàanŋyi i, ka Yesu si pi pyi pi yire puni sànhana a láha u na, pi i u yaha u a sì.

Pi à vùnŋɔ pwɔ Yesu na, si u bò

(Macwo 26.1-5; Marika 14.1-2; Luka 22.1-2)

⁴⁵ Yahutuubii pi mpyi a kàre Mariyama yyére, maa Yesu kapyiĩnkii nya ke, pi nijyahara à dá u na. ⁴⁶ Ŋka pire pil'à kàr'a sà Yesu kapyiĩnkii kyaa jwo Farizhɛɛnbil'á.

⁴⁷ Nyɛ ka Kile sáragawwuubii nùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii si piye nya, maa wwò a jwo ná yukyaala kurunke e Yesu kakyanhala karigii kyaa na. Pi mpyi na piye yíbili: «Ŋge nàŋ'a kakyanhala karii nijyahagii pyi! Naha wuu sí n-pyi ye? ⁴⁸ Wuu aha u yaha u u ŋcyii karigii pyi, sùpyire puni sí n-dá u na. Lire e ke Ōrɔmu shiinbii sí n-pa wuu Kilejaarebage jya, si wuu shiŋi puni bò.» ⁴⁹ Wà na mpyi pi e, pi maha uru pyi Kayifu. Uru u mpyi Kile sáragawwuubii nùŋufembwòhe lire yyeeni. Ka uru si pi pyi: «Yii nyɛ a yaage cè mè! ⁵⁰ Yii nyɛ a cè shin niŋkin u kwû kini puni kurugo, lir'à pwòrɔ kini sùpyire puni ti kèɛge mà?» ⁵¹ Nyɛ Kayifu mpyi a puru jwumpe yige uye e mè. Bà u mpyi sáragawwuubii nùŋufembwòhe lire yyeeni mè, lire kurugo Kile à puru jwumpe le u ŋwòge e, u jwo na Yesu à yaa u kwû Izirayeli kini sùpyire cyaga. ⁵² Ŋka Izirayeli sùpyire kanni kurugo bà u sí n-kwû mè. Kile pyiibii pi nyɛ diŋye yyaha kurugo ke, u à yaa u kwû si pire puni wà piye na, si mpyi niŋkin. ⁵³ Kuru canŋke, Yahutuubii nùŋufeebil'à bê li na na Yesu à yaa u bò. ⁵⁴ Ka Yesu si láha uye ŋcyèenji na sùpyir'á. Maa yíri wani mà kàre kànhè kà na síwage taan, kuru mege nyɛ Efirayimu, mà sà tère pyi wani ná u cyelempyiibil'e.

⁵⁵ Nyɛ Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni mpyi a byanhara, ka shinŋyahara si yíri cyeyi yabere e mà pa Zheruzalemu kànhè e mà kataanni ta li sàha nɔ mè, si mpa piye fíniŋe Kile yyahe taan. ⁵⁶ Pi mpyi na Yesu caa, maa ŋkàre Kilejaarebage ntàani na. Maa wá na piye yíbili: «Di ku nyɛ ye? Lire e ke u sì n-pa kataanni na mà?» ⁵⁷ Lir'à Kile sáragawwuubii nùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii ta pi à yi jwo sùpyir'á mà kwò na shin maha shin ká Yesu saha cè ke, urufoo u sà yi jwo pir'á, bà pire si mpyi si u ta ŋcû mè.

12

Mariyama à Yesu tooyi tìri ná sìnme nùguntan wum'i

¹ Yahutuubiibilereŋkwoŋi kataanni mpyi a byanhara, ku sanŋa mpyi canmpyaa baani. Ka Yesu si núr'a kàre Bɛtani kànhè e. Lazari u mpyi a ñè a yige kwùŋi i ke, uru na mpyi kuru kànhè e. ² Ka pi i yal'a shwòhɔ Yesu á kuru kànhè na, Marita u mpyi na tire yalyire karigii cwòonre. Lazari mú na mpyi ná Yesu i talyige e. ³ Mà pi yaha pi i lyî, Mariyama à sìnme nùguntan wumɔ loŋgara wumɔ* bwuu wu Yesu tooyi na, maa u nùŋjoore tèg'a yi cwuugo. Ka sìnme nùge si bage funŋke puni ñí. ⁴ Yesu cyelempyaŋi mege ku nyɛ Zhudasi Isikariyoti, ŋge u mpyi na sí n-pa Yesu le cye e ke, ka uru si jwo: ⁵ «Naha na mpe sìnme nyɛ a pére maa pu wyérenji kan fòŋɔfeebil'á mà ye? Pu lwòore mpyi na sí n-jà shin niŋkin yyee niŋkin báara sàra kwò.» ⁶ Zhudasi mpyi a puru jwumpe jwo fòŋɔfeebii kurugo mè, u na mpyi nàŋkaawa, uru u mpyi na wyérenji bégeli, u mpyi maha wyérenji lwúu. ⁷ Ka Yesu si jwo: «Láha ceenji na! Mii canntonke kurugo u à nde pyi. ⁸ Fòŋɔfeebii nyɛ naha ná yii e tèrigii puni i, mii sí sì n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà dɛ!»

Sáragawwuubii nùŋufeebil'à jwo pire sí Lazari bò

⁹ Nyɛ Yahutuubil'à lógo na Yesu na nyɛ Bɛtani kànhè e ke, ka pi nijyahamii si ŋkàre wani. Pi nyɛ a mpyi a kàre Yesu yabiliŋi kanni nyaŋi kurugo mè, ŋka Lazari u à ñè a yige kwùŋi i ke, si uru nya mú. ¹⁰ Kile sáragawwuubii nùŋufeebil'à puru lógo ke, maa jwo: «Kampyi lire li, wuu sí Lazari bò» ¹¹ naha na ye Lazari kurugo Yahutuubii nijyahamii mpyi na dáníyaŋi pyi Yesu na, marii fwoꝛe pire ŋwòh'i.

Saanŋi Yesu à jyè Zheruzalemu kànhè e

(Macwo 21.1-11; Marika 1.1-11; Luka 19. 28-40)

* 12:3 Puru sìnme mpyi a ta cige ŋgemu i ke, kuru mege mpyi: «naridi».

¹² Nye kuru canŋke nùmpaŋa na, shinjyahara na mpyi Zheruzalemu kànhe e Yahutuubii bilereŋkworji kataann'á, pi à lógo na Yesu na wá kuro na. ¹³ Ka pi i sháhaŋkenyi kyεεε maa fworu na Yesu bêni. Pi mpyi na ŋko fánha na:

«Yabwòhe!

Ŋgemu u nyε na ma Kafoonji Kile mege na ke,

Kile u jwó le u á!

Izirayeli saanji wi†.»

¹⁴ Yesu à dùfaanjaaga ta a dùg'a tèn, mu à jwo bà l'à séme Kile Jwumpe Semeni i na:

¹⁵ «Siyon kànhe pyiibii, yii àha raa fyáge me!

Yii wíi, yii saanji na ma,

u à tèn dùfaanjaaga‡ nuŋ'i§.»

¹⁶ Cyelepypiibii nyε a mpyi a pu yyaha cè lire tèni i me, ŋka Yesu à pa jè a fworu kwùŋi i, mà jyè Kile pèente e ke, lire kani li mpyi a séme u kyaa na ke, ka pi funji si nta a cwo lire na, maa li nya na l'à tòro li jwurkanni na.

¹⁷ Nye sùpyire ti mpyi ná Yesu i, Lazari buwunji taŋeŋke e fanŋke na ke, tire mpyi na lire kani yyaha yu. ¹⁸ Lire kakanhahi Yesu à pyi ke, lire kyaa sùpyir'à lógo maa fwor'a kàr'a sà u jùŋò bê. ¹⁹ Farizheenbil'à lire nya ke, maa wá na yu piy'á: «Yii yabilimpíi nyii wà u na ke! Ali yafyin, wuu sè n-jà li pyi ŋge nàŋi na me, naha na ye diŋye pun'à taha u fye e.»

Nùmpaŋke ná pèente taŋkanni

²⁰ Kataanni tèni i, mpíi pi mpyi a pa Zheruzalemu i mpa Kile jáare ke, Girekiibii píi na mpyi pire shwòhòl'e. ²¹ Ka pire Girekiibii píi sí yîr'a nò Filipi na, ŋge u mpyi na yîri Betisayida kànhe e, Galile kùluni i ke, maa jwo: «Wuu na mu jáare, wuu la nyε si Yesu nya.» ²² Ka Filipi si ŋkàr'a sà yi jwo Andire á, ka pi mú shuunni si yîr'a kàre Yesu yyére, mà sà yi jwo. ²³ Ka Yesu si pi pyi: «Tèn'à nò numε, Supyaŋi Jyaŋi u jyè u pèente e.» ²⁴ Maa núr'a jwo: «Sèŋi na mii sí n-sii yi jwo yii á, sùmabilini ká mpyi li nyε a jyè jùŋke e maa fwónhò me, li maha ŋkwòro liye niŋkin, ŋka l'aha jyè jùŋke e maa fyîn a fworu, li maha yasere nijyahara pyi. ²⁵ Ŋgemu la ká mpyi si u nijjaanji yaa jwò ke, urufoo sè nùmpaŋa ta me, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u nijjaan'á ke, urufoo sí nùmpaŋa ta. ²⁶ Shin maha shin la ká mpyi s'a báare mii á ke, u à yaa u taha mii fye e. Cyage e mii nyε ke, mii báarayinji sí n-pyi wani mú. Ŋgemu ká a báare mii á ke, Tufoonji sí urufoo pèe.»

Yesu à u kwùŋi kyaa jwo

²⁷ Ka Yesu si núr'a jwo: «Numε, mii funŋk'à pen, tá mii nyε a yaa mii u Tufoonji jáare u na shwò nde tèni yyefuge na me? Ŋka mii à pa diŋyeni i nde tèni yyefuge meε na. ²⁸ Tufoonji, ma mege mpèenji cyêe.» Ka mejwuu si yîri niŋyini na: «Mii à ku pèe mà kwò, ŋka mii sí ku pèe sahaŋki.»

²⁹ Sùpyire ti mpyi wani kuru cyage e, maa lire mejwuuni lógo ke, ka píi si jwo: «Kileŋ'à tîn.» Ka píi si jwo: «Kile mèlekeni wà u à jwo ná u e.» ³⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Nde mejwuuni nyε a fworu niŋyini na mii kurugo me, yii kurugo l'à fworu. ³¹ Numε Kile sí yoge kwòŋ diŋye sùpyire na, si ŋge diŋyeni jùŋufoonji kòrò njîrige u jùŋufente na. ³² Mii aha bú yîri jùŋke na mà dùgo niŋyini na, mii sí sùpyire puni yyaha kèenŋe naye yyére.» ³³ Yesu mpyi na sí n-kwù pyiŋkanni ndemu na ke, lire u mpyi a jwo a cyêe sùpyire na amε. ³⁴ Ka sùpyire si u pyi: «L'à séme Kile Jwumpe Semeni i na “Kile Nijcwònròŋi sè n-sii n-kwù me.” Ŋka mu à jwo na Supyaŋi Jyaŋi à yaa u lwó a yîrige niŋyini na. Lire tèni i ke, jo u nyε Supyaŋi Jyaŋi ye?» ³⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Bèenmpe saha nyε yii shwòhòl'e, pu sí mò sahaŋki me, yii a jaare pu na, bà numpini si mpyi l'àha bú mpâa yii e me, numpini jaarafoonji nyε a u tashage cè me. ³⁶ Bèenmpe na nyε yii shwòhòl'e numε, ŋge u à puru bèenmpe kan ke, yii dá uru na, bà yii si mpyi si mpyi puru bèenmpe e me.»

Yesu à puru jwo ke, maa yîri pi taan ma kàre cyage kabèr'e, maa sà ŋwòhò wani.

† 12:13 Zaburu 118.25, 26 ‡ 12:15 Saanwa ká dùgo dùfaanja na, lire li mpyi yyeŋiŋke ná maye ntîrigeni saŋcyεenni. § 12:15 Zakari 9.9

Yahutuubii nùñufeebii nyɛ a dá Yesu na mɛ

³⁷ Yesu mɛn' à kakyanhala karii nijyahagii pyi sùpyire nyii na ke, lire nyɛ a pi pyi pi à dá u na mɛ. ³⁸ Lir' à pyi ke, Kile túnntunji Ezayi à jwumpe mpemu jwo tèecyiini i ke, pur' à fùñɔ na:

«Kafoonji Kile, jofoo u à dá wuu jwumpe na yɛ?

Jofoo na Kafoonji Kile à u sífente cyêe yɛ*?»

³⁹ Nde li mpyi a pi pyi pi sî n-jà n-dá mɛ, Ezayi à lire yyaha jwo. U à jwo:

⁴⁰ «Kile à pi pyi fyinmii,

maa pi funnyi tò,

ɲaha na yɛ nde pi la nyɛ si zii vyiinɛ ke,

lire li nyɛ nyinjaani

ná karigii yyahe ɲcèñi

ná pi mpañi mii Kile yyére si ticuumpe ta†.»

⁴¹ Ezayi mpyi a Yesu pèente nyɛ, maa u kyaa jwo, lire kurugo u mpyi a puru jwumpe jwo.

⁴² Ʒka puru jwumpe ná pu wuuni mú i, Yahutuubii nùñufeebii nijyahamil' à dá Yesu na, Ʒka Farizheenbii yyaha fyagare kurugo, pi nyɛ a ɲen' a yi jwo a yige mɛ, pi àha bú Ʒkwò pi kòre ɲjige Kile Jwumpe kàlambage e mɛ. ⁴³ Sùpyire t' a Yahutuubii nùñufeebii père, lir' à táan pi á mà tòro Kile u a pi père.

Yesu jwumpe ná Tufoonji wumpe nyɛ niñkin

⁴⁴ CanƷka Yesu à jwo fánha na: «Ʒgemu ká dá mii na ke, urufoo nyɛ a dá mii kanni na mɛ, urufoo mú à dá mii tunvoonji na. ⁴⁵ Ʒgemu ká mii nyɛ ke, urufoo mú à mii tunvoonji nyɛ. ⁴⁶ Mii wi ke, mii à pa Ʒge diɲyɛñi i si mpyi bèenmɛ, bà shin maha shin u à dá mii na ke, urufoo kà núru ɲaare numpini i mɛ. ⁴⁷ Ʒgemu ká mii jwumpe lógo, u sí nyɛ na pu kurigii ɲaare mɛ, mii bà u sí yoge kwòñ urufoo na mɛ. Mii nyɛ a pa si mpa yoge kwòñ diɲyɛñi na mɛ, mii à pa si mpa u shwò. ⁴⁸ Ʒgemu ká mii ná na jwumpe cyé ke, yoge sí n-kwòñ urufoo na. Mii jwumpe niñjwumpe pu sí yoge kwòñ urufoo na diɲyɛñi canƷkwòge. ⁴⁹ Mii nyɛ a jwo naye nùñɔ kurugo mɛ, mii Tuñi u à mii tun ke, uru u à mii jwumpe niñjwumpe puni cyêe mii na. ⁵⁰ Mii mú s' à cè na puru jwumpe pu maha shìñi niñkwombaani kaan sùpyañ' á. Tufoonji à yi jwo mii á jwuñkanni ndemu na ke, amuni mii à yi taha yii á.»

13

Yesu à u cyelempyiibii tooyi jyé

¹ Yahutuubiibilereñkwonji kataanni mpyi a nò a kwò, Yesu mpyi a cè na uru tèefworon' à nò Ʒge diɲyɛñi i s' a Ʒkèege u Tuñi Kile yyére. Nyɛ ka u u u tàange tɛgele baa woge cyêe u diɲyɛñi tàanɲeebii na.

² Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na numpilaga lyìge lyî, lir' à Sitaanniñi ta u à sònɲore le Simò Isikariyoti jyañi Zhudasi i u u Yesu le cye e. ³ Yesu mpyi a cè na Tufoonji à sífente puni le uru cye e, maa ɲcè mú na ur' à fworò Kile e, na uru sí núru n-kàre Kile yyére.

⁴ Ka u u yîri talyige e, maa u v àanntinmbwòhe wwû mà yaha, maa v àanɲke kà lwó mà tɛg' a uye bînni*. ⁵ Maa lwòhe kà le yaage k' e mà tɛge na u cyelempyiibii puni niñkin niñkinji tooyi jyíi, maa yi cwuuge ná v àanɲke e.

⁶ U à pa nò Simò Pyeri na ke, ka uru la si mpyi si ɲcyé, maa jwo: «Kafoonji, mu yabilinji u sí mii tooyi jyé la?» ⁷ Ka Yesu si u pyi: «Nde mii na mpyi ke, mu sî n-jà lire ɲwòhe cè nume mɛ, fo kàntugo yyére.» ⁸ Ka Pyeri si jwo: «Ʒnhò! Mu sî n-sii mii tooyi jyé mɛ.» Ka Yesu si jwo: «Mii aha mpyi mii nyɛ a mu tooyi jyé mɛ, mii ná mu kawwoo saha nyɛ mɛ.» ⁹ Ka Simò Pyeri si jwo: «Kafoonji, l' aha mpyi amuni, ma hà na tooyi kanni jyé mɛ, mii cyeyi ná nùñke mú jyé.» ¹⁰ Ka Yesu si jwo: «Ʒgemu u à wùl' a cwó ke, urufoo tɛgeni li nyɛ mà

* 12:38 Ezayi 53.1 † 12:40 Ezayi 6.10 * 13:4 Yire v àanɲyi ná yi leñkanni Yesu mpyi a le ke, bilibii pi mpyi maha mpyi amuni, bilibii báara u mpyi tooyi ɲjyñi mú.

tooyi jyé. Nye yii s'à fíniŋe, ŋka yii puni bà me.» ¹¹ Yesu mpyi a cè na wà sí uru le cye e, u bá mpyi a urufoo cè, lire na u à jwo pi puni nye a fíniŋe me.

¹² Yesu à pi tooyi jyé a kwò ke, maa u vànntinŋke le maa ntèen talyige e maa pi yíbe: «Nde mii à pyi yii na nume ke, yii à lire jwòhe cè la? ¹³ Yii maha mii yiri “Cyelentuŋi” ná “Kafoonji.” Yii tanga na nye, mii u nye ure. ¹⁴ Nye mii u nye yii Kafoonji ná Cyelentuŋi ke, mii à yii tooyi jyé, kuru cyage e yii mú à yaa yii a yiye tooyi jyí. ¹⁵ Mii à nde pyi a cyêe yii na, bà mii à li pyi me, yii mú s'à li pyi ná yiye e. ¹⁶ Sèenji na mii sí n-sì yi jwo yii á, báarapyinji sí n-jà n-pêe u jùŋufuonji na me, tùnntunŋi mú sí n-jà n-pêe u tunvoonji na me. ¹⁷ Nume, yii à jcyii karigii cè, yii aha jee na ntùuli cyi jwuŋkanni na, yii wuuni sí jwò.»

¹⁸ Yii puni kyaa na bà mii nye me, mpíi mii à cwònrò ke, mii à pire cè. ŋka Kile Jwumpe Semerji à mpemu jwo ke, p'à yaa pu fúnŋò. L'à séme “Mii lyiŋerŋ'a mii tòge lwó†.”

¹⁹ Mii na puru yu yii á nume, si yaa ná li tèepyini i l'à nò, l'aha bú nò, bà yii si mpyi si jwò na “Mii u nye ŋge u nye ke‡.” ²⁰ Sèenji na mii sí n-sì yi jwo yii á, ŋgemu ká jee mii tùnntunŋi na ke, urufol'à jee mii na, ŋgemu sí ká jee mii na ke, urufol'à jee mii tunvoonji na mú.»

Yesu à jwo na Zhudasi sí uru le cye e

(Macwo 26.20-25; Marika 14.17-21; Luka 22.21-23)

²¹ Nye Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u funŋke si mpen sèl'e. Ka u u pu fíniŋ'a jwo pi á: «Sèenji na mii sí n-sì yi jwo yii á, shin niŋkin na naha yii shwòhòl'e, ŋge u sí n-pa mii le cye e ke.»

²² U à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si wá na piye wíi, shinŋi kyaa na Yesu nye ke, pi nye a cè me. ²³ Yesu cyelempyanji kyaa li mpyi a táan u á sèl'e ke, uru u mpyi a tèn u taan talyige e. ²⁴ Ka Simò Pyeri si cyege yíriŋe u á, na u Yesu yíbe shinŋi kyaa na u nye ke. ²⁵ Ka uru cyelempyanji si fèen Yesu kàmpañke na, maa u yíbe: «Kafoonji, joofo kyaa na mu nye ye?» ²⁶ Ka Yesu si u pyi: «Mii sí ŋke bwúurukwonge fyinme. Mii aha ku kan ŋgemu á ke, urufoo kyaa li. Amuni u à bwúuruŋi lwó, maa u kan Simò Isikariyoti jyanji Zhudasi á.» ²⁷ Cyage e bwúuruŋ'a kan Zhudasi á ke, ka Sitaanniŋi si ntíl'a jyè u e. Ka Yesu si u pyi: «Nde mu la nye si mpyi ke, li pyi fwòfwò.»

²⁸ ŋka Yesu lyiŋerŋi wà mpyi a mpe jwumpe jwòhò cè me. ²⁹ Zhudasi u mpyi na wyèerŋi bégeli ke, ka pii si wá na sòŋji na Yesu à u tun u sà kataanni yaayi yà shwò, lire nye me u sà fòŋofeebi pii kan§. ³⁰ Zhudasi à bwúurukwonge shwò a lyi cyage ŋkemu i ke, maa ntíl'a funŋke wyèerŋ'a fwo. Numpilage mpyi a wwò a kwò.

Yesu à to nivòŋŋò kan u cyelempyiibil'á

³¹ Nye Zhudasi Isikariyoti à fwo ke, ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Supyanji Jyanji sí u pèente ta nume, Kile pèente sí raa jaa u e. ³² Lire ká mpyi, li saha sì mò me, Kile sí u sífente kan Supyanji Jyanji á pi ŋgwòŋi funŋke e. ³³ Mii pyiibii, mii saha sì mò ná yii e me. Yii sí raa mii caa, nje mii à jwo Yahutuubii jùŋufeebil'á ke, mii sí yire jwo yii á nume mú, cyage e mii na ŋkèege ke, yii sí n-jà nò wani me. ³⁴ Lire kurugo mii sí to nivòŋŋò kan yii á. Yii yiye kyaa táan yiy'á. Bà yii kyal'à táan mii á me, yii yiye kyaa táan yiy'á lire pyiŋkanni na. ³⁵ Tàange ká mpyi yii shwòhòl'e, lire e sùpyire puni sí n-cè na yii nye mii cyelempyii.»

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nye a uru cè me

(Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Luka 22.31-34)

³⁶ Ka Simò Pyeri si Yesu yíbe: «Kafoonji, lire tèn i ke, taa mu kèege ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mu sí n-jà n-pa mii fye e nume me, kàntugo yyére, mu sí n-ta n-pa mii fye e.» ³⁷ Ka

† 13:18 Zaburu 41.10 ‡ 13:19 Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mege ku nye: «Mii u nye ŋge u nye ke.» § 13:29 Bilereŋkwoŋi kataanni i, Kileŋaarebage jwòyi mpyi maha múg'a yaha. Lire pyiŋkanni na, fòŋofeebi mpyi maha sa ntèen wani, sùpyir'a sì wá na si na yaayi kaan pi á.

Pyeri si núr'a u pyi: «Kafoonji, naha kurugo mii sí n-jà n-pa mu fye e nume mà ye? Mii à tèn li tèn'l'e si na munaani kan mu kurugo.»³⁸ Ka Yesu si u pyi: «Sèe la? Mu sí nje ma munaani kan mii kurugo la? Sèenji na mii sí n-sii yi jwo mu á, nkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nò tooyo taanre na na mu nje a mii cè me.»

14

Yesu à jwo na uru u nje kuni l'à kàre Kile yyére ke

¹ Lire kàntugo Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Yii àha kyaa tège yiye funḡo pen me. Yii dá Kile na, yii dá mii na mú. ² Mii Tuḡi pyenge e, tatenge na nje wani sèl'e, kàmpyi lire bà me, mii mpyi na sí nje n-jwo na mii sí tatenge bégele n-yaha yii yyaha na me. ³ Mii aha cyage bégel'a kwò, mii sí nuru n-pa yii fye e, si yii lwó si nkàre cyage e mii sí n-pyi ke. ⁴ Cyage e mii na nkége ke, yii à lire kuni cè a kwò.»

⁵ Ka Tomasi si Yesu pyi: «Kafoonji, wuu bá nje a mu tashage cè me, di wuu sí n-pyi si kuni cè ye?» ⁶ Ka Yesu si u pyi: «Mii u nje kuni, mii u nje ná sèenji i, mii u nje shìḡi niḡkwombaanifoḡi. Sùpya sí n-jà nò Tufoḡi yyére ná urufoo nje a tòro mii yyére me. ⁷ Kàmpyi yii mpyi a mii cè, yii mpyi na sí mii Tuḡi cè mú. Nume yii à u cè, yii à u nja mú.»

⁸ Ka Filipi si jwo: «Kafoonji, Tufoḡi cyêe wuu na, lire kanni sí wuu tìn.» ⁹ Ka Yesu si u pyi: «Filipi, niḡjaa kyaa bà l'à mii ná yii yaha sijcyan me, mu sí saha nkò a mii cè mà? Shinḡi u à mii nja ke, urufol'à Tufoḡi nja mú. Ka mu u núr'a jà a jwo na mii u Tufoḡi cyêe yii na la? ¹⁰ Lire tèn i ke, mu nje a dá li na na mii ná Tufoḡi à saa wwò mà? Mpe mii na yu yii á ke, mii nje na pu yige naye e me. Mii ná Tufoḡi u à wwò, ka u u wá na u karigii pyi mii cye kurugo. ¹¹ Yii dá na jwumpe na na mii ná Tufoḡi a saa wwò. Mii jwumpe ká mpyi pu nje a yii tìn me, yii dá li na mii kapyiḡkii kurugo. ¹² Mii kège Tufoḡi yyére, lire kurugo sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, ḡgemu ká dá mii na ke, karigii mii na mpyi ke, urufoo mú sí n-jà raa cyire pyi, urufoo sí n-pa raa cyi pyi ncyiimu cyi à pèe ndògogii na ke. ¹³ Yii aha kyaa maha kyaa náare Tufoḡi á ná mii mege e ke, mii sí lire pyi, bà Jyafoonji si mpyi si Tufoḡi pèente cyêe sùpyire na me. ¹⁴ Yii aha kyaa maha kyaa náare ná mii mege e ke, mii sí lire pyi.

Yesu à jwo na Kile Munaani sí n-pyi ná uru cyelempyiibil'e

¹⁵ Kàmpyi mii kyal'à táan yii á, yii sí raa mii toḡi kurigii naare. ¹⁶ Mii sí Tufoḡi náare u u Teḡefoonji wabere kan yii á, bà uru si mpyi si nkòro ná yii e tèrigii puni i me. ¹⁷ Kile Munaani li nje uru Teḡefoonji. Lire maha sèenji yu, diḡye sùpyire sí n-jà li ta me, naha na ye pi nje na li naa, nta nje si li cè me. ḡka yii pi ke, yii à li cè, naha na ye li nje yii taan maa mpyi yii e mú. ¹⁸ Mii sí yii yaha círimii fiige me. ḡka mii sí nuru n-pa yii fye e. ¹⁹ Li saha sí mò me, diḡye sùpyire saha sí raa mii naa me, ḡka yii pi ke, yii sí raa mii naa. Mii sí bá nè n-fworo kwòḡi i, lire kurugo yii mú sí shìḡi niḡkwombaanji ta. ²⁰ Kuru canḡke ká nò, yii sí n-cè na mii à wwò ná Tufoḡi i, yii sí n-cè na yii à wwò ná mii i mú, mii mú s'à wwò ná yii e. ²¹ ḡgemu ká mii toḡi karigii lógo, maa cyi kurigii naare ke, urufol'à mii kyaa táan uy'á. ḡgemu ká mii kyaa táan uy'á ke, mii Tuḡi mú sí urufoo kyaa táan uy'á, mii mú sí urufoo kyaa táan nay'á, si naye cyêe urufoo na.»

²² Yesu cyelempyanji wà mege na mpyi Zhudasi, uru ná Zhudasi Isikariyoti nje shinnu me, ur'à jwo: «Kafoonji, naha na mu sí maye cyêe wuu na, si mpyi mu sí maye cyêe diḡye sùpyire na mà ye?» ²³ Ka Yesu si u pyi: «ḡgemu ká mii kyaa táan uy'á ke, urufoo sí raa mii jwumpe kurigii naare. Mii Tuḡi mú sí urufoo kyaa táan uy'á. Wuu sí n-pa n-tèn urufoo yyére. ²⁴ ḡgemu u nje u nje a mii kyaa táan uy'á me, urufoo sí raa mii jwumpe kurigii naare me. Mpe yii na nuru mii nwo na ke, mii nje a pu yige naye e me, Tufoḡi u à mii tun ke, ur'e p'à fworo. ²⁵ Mii na nje puni yu yii á, mà mii yaha ná yii e sahanḡi. ²⁶ Tufoḡi sí n-kwò Teḡefoonji ḡgemu tun yii á mii mege na, ná uru u nje Kile Munaani ke, karigii puni mii à jwo yii á ke, uru sí yii funḡo cwo cyire na.

²⁷ Mii kège, ḡka mii sí yyeḡḡke kan yii á. Yyeḡḡke ku nje mii á ke, kuru ná diḡyanji woge nje niḡkin me, lire e yii funmpèenre ná fyagare láha yiye na. ²⁸ Yii à yi lógo mii

ɲwɔ na mà kwɔ̀ na mii na ɲkèeɛge, ɲka mii sí núru n-pa yii yyére. Kampyi yii à mii kyaa táan yiy'á, yii sí raa múgure na mii kèeɛge Tufoonji yyére, ɲaha na ye Tufoonji'à pèe mii na. ²⁹ Mii à yii sônɲ'a yaha numɛ, si yaa ná ɲcyii karigii tèepyiini i l'à nɔ, bà yii si mpyi si dá mii jwumpe na li tèepyiini i mɛ.

³⁰ Mii saha sɪ n-jwo ná yii e si mɔ mɛ, ɲaha na ye ɲge diɲyeɲi ɲùɲufoonji'à yîri mii fye e. ɲka lire ɲye a li cyêe na u à fânha ta mii na mɛ. ³¹ Nde Tufoonji à jwo mii á ke, lire mii maha mpyi, bà diɲye sùpyire si mpyi si ɲcè na mii à Tufoonji kyaa táan nay'á mɛ.» Yesu à puru jwo ke, maa jwo: «Yii a wá, wuu yîri naha.»

15

Yesu à jwo na uru na ɲye ɛɛɛɛn cige

¹ Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii u ɲye ɛɛɛɛn cige sèe woge, mii Tuɲi u ɲye ku faafoonji. ² ɲkèɲe maha ɲkèɲe ku ɲye mii na, ku sí ɲye na yasere pyi mɛ, u sí kuru kwɔ̀n n-wà. ɲka ɲkèɲe maha ɲkèɲe ku ɲye mii na, marii seni ke, u sí kuru bînni, là s'a bârali ku zeɲi na. ³ Kàlanji mii à kan yii á ke, uru kurugo yii à ffiniɲ'a kwɔ̀ Kile yyahe taan. ⁴ Yii tèn mii wwoɲeɛge e, mii sí n-tèn ná yii e mú. ɛɛɛɛnɲi ɲkèɲke sɪ n-jà n-se ná ku ɲye a ta cige na mà ye. Amuni yii ɲye, ná yii ɲye a tèn mii wwoɲeɛge e mɛ, yii sɪ n-jà yafyin pyi Kile a mɛ. ⁵ Mii u ɲye ɛɛɛɛn cige, yii pi ɲye ku ɲkèɲyi. ɲgemu ká ntèn mii wwoɲeɛge e, ka mii i ntèn urufoo woge e ke, urufoo sí raa kacennji nijyahagii pyi Kile á. Mii aha mpyi mii ɲye ná yii e mɛ, yii sɪ n-jà yafyin pyi Kile á mɛ.

⁶ ɲgemu ká mpyi u ɲye a ɲen'a tèn mii wwoɲeɛge e mɛ, urufoo sí n-wà cyínni na, bà ɛɛɛɛnɲi ɲkèɲyi maha ɲkwɔ̀n a wà mɛ. Yi sí n-waha, pi sí yi lwó n-wà nage e. ⁷ Yii aha ntèn mii wwoɲeɛge e, ka mii jwumpe si ɲkwôro yii funɲ'i, kyaa maha kyaa yii na ɲcaa ke, yii aha lire ɲáare, li sí n-pyi yii á. ⁸ Yii aha kacennji nijyahagii pyi Kile á, lire li sí li cyêe na yii ɲye mii cyelempyii. Lire e mii Tuɲi mɛge sí n-pêe.

⁹ Bà mii kyal'à táan na Tuɲi á mɛ, amuni yii kyal'à táan mii á. Yii tèn mii tàange e. ¹⁰ Yii aha a mii toɲi kurigii ɲaare, yii sí n-kwôro mii tàange e, bà mii à na Tuɲi wuɲi kurigii ɲaara maa ɲkwôro u tàange e mɛ.

¹¹ Mii na mpe puni yu bà funntange ku ɲye mii i ke, kuru si mpyi si yii ɲî mɛ. Lire e yii funntange sí n-fûnɲɔ. ¹² Mii toɲi u ɲge: yii yiye kyaa táan yiy'á, bà yii kyal'à táan mii á mɛ. ¹³ Mà ma múnaani kan kwùɲ'á ma ceveebii kurugo, tàange sɪ n-tòro kuru na mɛ. ¹⁴ Nde mii à jwo yii á ke, yii aha a lire pyi, lire e yii sí n-pyi mii cevee. ¹⁵ Mii saha sɪ raa yii yiri na báarapyii mɛ, ɲaha na ye báarapyiɲi sɪ n-jà u kàfoonji karigii puni cè mɛ. ɲka mii à yii pyi na ceveebii, ɲaha na ye kyaa maha kyaa mii à ta na Tuɲi á ke, mii à yii kàla cyire puni na. ¹⁶ Yii bà pi à mii cwɔ̀nɲɔ mà de! ɲka mii u à yii cwɔ̀nɲɔ mà pyi tùnntunmii, yii raa báare Kile á, u u mpyi báara ɲgemu tɔ̀nɲi u ɲye u sɪ n-kwɔ̀ mɛ. Lire pyiɲkanni na, yii aha kyaa maha kyaa ɲáare mii Tuɲi á ná mii mɛge e ke, u sí lire kan yii á. ¹⁷ Nde mii na ɲcaa yii á ke, lire li ɲye yii yiye kyaa táan yiy'á.»

Diɲye sùpyire sí n-pa dánafeebii tòn

¹⁸ «Yii kyaa ká mpen diɲye sùpyir'á, yii li cè na mii kyal'à fyânha a pen pi á. ¹⁹ Yii ná diɲye sùpyire n'a mpyi niɲkin, yii kyaa mpyi na sí n-táan pi á, ɲaha na ye yii mpyi na sí n-pyi pi á. ɲka yii saha ɲye pi á mɛ, mii à yii cwɔ̀nɲɔ pi shwɔ̀hɔ̀l'e. Lire kurugo yii kyal'à pen pi á.

²⁰ Jwumpe mii à fyânha a jwo yii á ke, yii funɲke cwo puru na na báarapyiɲi sɪ n-jà n-pêe n-tòro u ɲùɲufoonji na mɛ. Ná pìl'à mii kyérege, pìi sí yii kyérege mú. Ná pìl'à ɲɛ mii jwumpe na, pìi sí ɲɛ yii wumpe na mú. ²¹ ɲye cyire karigii puni sí n-pyi yii na mii mɛge kurugo, ɲaha na ye ɲge u à mii tun ke, pi ɲye a uru cè mɛ. ²² Mii n'a mpyi mii ɲye a pa maa jwo ná pi e mɛ, làwwugo mpyi na sɪ n-jà n-cyán pi na mɛ. ɲka numɛ tashwɔ̀go ɲye pi na mɛ. ²³ Mii kyal'à pen ɲgemu á ke, mii Tuɲi kyaa mú à pen urufol'á. ²⁴ Karigii cyi à sɪ sùpya sàha cyi pyi a ɲya mɛ, kàmpyi mii mpyi a cyire pyi a cyêe pi na mɛ, pi kapegigii yoge sàha mpyi na sɪ n-jà n-kwɔ̀n pi na mɛ. ɲka numɛ, pi mén'à cyi ɲya ke, lire

ná li wuuni mú i, pi à mii ná Tufoonji kyaa pen piy'á. ²⁵ Lire pyiŋkanni na, nje yi mpyi a séme pi Kile Jwumpe Semeni i na “Pi à mii kyaa pen piy'á nùŋɔ baa*” ke, yir'à fùŋɔ.

²⁶ Nye Tegefoonji mii sí n-tun yii á, si njîri Tufoonji yyére ke, uru u nye Kile Munaani, li maha sèŋji yu. L'aha mpa, li sí raa mii kyaa yu sùpyir'á. ²⁷ Yii mú sí raa mii kyaa yu sùpyir'á, naha na ye mii ná yii na nye sijcyan fo mii karigii tasiige e.»

16

Kile Munaani kapyiŋkii

¹ Ka Yesu si nùr'à jwo: «Mii à ncyii karigii puni jwo yii á, bà li si mpyi, tèni ká nɔ, yaaga kà njà yii kèŋŋe njige Kile kuni i me. ² Pi sí n-pa raa yii kòre s'a yige Kile Jwumpe kàlambayi i. Tèni labere sí n-pa nɔ, ŋgemu ká jà a yii wà bò ke, urufoo sí raa sòŋŋi na ur'à báara Kile á amuni. ³ Pi sí cye le cyire karigii puni i s'a mpyi yii na, naha na ye pi nye a Tufoonji Kile cè me, pi nye a mii cè mú me. ⁴ Mii à ncyii karigii puni jwo yii á mà yaha, li nùŋke ku nye cyi tèepyiini ká nɔ, yii i li cè na mii à cyi jwo yii á mà kwò.

Mii nye a cyi jwo yii á fo tasiige e me, naha na ye mii mpyi ná yii e. ⁵ Numɛ mii kège na tunvoonji yyére, sùpya nye a ta yii e mà mii takarege yíbe me. ⁶ Ŋka mii à jà a mpe jwumpe jwo ná yii e ke, ka yii yyahayi si ntanha. ⁷ Lire ná li wuuni mú i, sèŋji mii na yu, mii ŋkàreŋ'à pówɔ yii á, naha na ye ná mii nye a kàre me, Tegefoonji sí n-pa yii á me. Ŋka mii aha ŋkàre, mii sí u tùugo yii á. ⁸ U aha mpa, u sí diŋye sùpyire kapegigii cyêe pi na, si li cyêe pi na na pi nye a tíi Kile yyahe taan me, pi karigii sòŋŋɔkanni sí nye a jwo me. ⁹ U sí pi kapiini cyêe pi na, naha na ye pi nye a dá mii na me. ¹⁰ U sí li cyêe pi na na pi nye a tíi me, naha na ye mii sí nùru n-kàre na Tuŋji yyére, yii saha si mii nya me. ¹¹ U sí li cyêe pi na na pi sòŋŋɔkanni nye a jwo me, naha na ye yog'à kwòŋ a kwò ŋge diŋyeni nùŋufoonji na.

¹² Karii nijyahagii na nye mii u jwo yii á sahaŋki, ŋka cyi fành'à pèe yii na numɛ. ¹³ Lire e Kile Munaani li maha sèŋji cyêe ke, lire ká mpa, li sí yii yyaha cù, si sèŋji puni cyêe. Li jwumpe sí raa fwo ro li yabilinji i me. Mpe li sí n-lógo ke, puru li sí n-jwo yii á. Li sí raa karigii nimpaanjkii yu yii á mú. ¹⁴ Li sí pèente taha mii na, naha na ye mii jwumpe li sí raa yu yii á. ¹⁵ Yaaga maha yaaga ku nye Tufoonji á ke, kuru na nye mii á. Lire kurugo mii à jwo na Kile Munaani li sí mii jwumpe lwò s'a yu yii á.»

Yesu ŋkàreŋji sí u cyelempyiibii yyahayi tanha

¹⁶ Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Ncyère, yii saha si mii nya me. Ncyère, yii sí mii nya sahaŋki.» ¹⁷ Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii pìi si wá na piye yíbili: «Nje u à jwo ke, yire nwohe ku nye naha ye? U à jwo “Ncyère yii saha si mii nya me, ŋka lire kàntugo, ncyère yii sí mii nya.” U à jwo mú “Mii kège Tufoonji yyére.” ¹⁸ Uru ncyèrenji nwohe ku nye naha ye? Wuu nye a uru yyaha cè me.» ¹⁹ Yesu à cè na pi sí raa uru yíbili ke, maa jwo: «Mii à jwo “Ncyère yii saha si mii nya me, maa nùr'a jwo ncyère yii sí mii nya ke” lire na yii na yiye yíbili la? ²⁰ Sèŋji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yii sí mee sú, yii sí n-paara, ŋka diŋye sùpyire sí múguro. Yii yyahayi sí n-tanha, ŋka yii yyetanhare sí n-kèŋŋe mpyi funntanga. ²¹ Ceŋji yaceni ká yîri, li ziji funmpɛenre maha u pyi u a yyahe tanha, naha na ye pyàŋji tèesini yyefug'à nɔ u na. Ŋka u aha si a kwò, kuru funntange cye e, u maha funŋɔ wwò yyefuge na. ²² Amuni yii wuuni sí n-pyi. Yii sí yyaha tanha numɛ, ŋka mii saha sí yii nya. Lire tèni i, yii ná funntange ku sí n-pyi, sùpya sí n-jà kuru shwò yii na me.

²³ Kuru canŋke ká nɔ, yii saha si yaaga yíbe mii á me. Sèŋji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yii aha mii Tuŋji jáare kyaa maha kyaa na ná mii mege e ke, u sí lire pyi yii á. ²⁴ Yii sàha ŋkwò a yaaga jáare Tufoonji á ná mii mege e me. Yii u jáare, u sí yii kan. Lire ká mpyi, yii funntange sí n-fùŋɔ.

Yesu cyelempyiibii sí raa Kile jáare Yesu mege na

²⁵ Nye mii à jwo ná yii e tàanliŋkil'e, ŋka tèni là sí n-pa nɔ, mii saha si raa yu ná yii e amuni me, mii sí raa fíniŋji raa yu yii á Tufoonji kyaa na. ²⁶ Kuru canŋke ká nɔ, yii sí raa

* 15:25 Zaburu 35.19; 69.5

Tufoonji jáare ná mii mege e, li saha sì nò mii u a u jáare yii kyaa na me. ²⁷ Naha na ye Tufoonji yabilij'á yii kyaa táan uy'á, na yii á mii kyaa táan yiy'á, maa dá li na na mii à fworò ur'e. ²⁸ Sèe wi, mii à fworò Tufoonji i, maa mpa dijnyenji i, nume mii na yîri dijnyenji i s'a ñkèege Tufoonji yyére.»

Yesu à fànha ta dijnyenji na mà kwò

²⁹ Yesu à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si jwo: «Wíi, mu na fíniñi na yu, mu saha nyé na tãanliñji yu me. ³⁰ Nume wuu à cè na mu à karigii puni cè a kwò, mu saha nyé na ntèn pi i mu yíbe me, lire e wuu à dá na mu à fworò Kile e.»

³¹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèe yii à dá mii na nume la? ³² Nyé tènì là sí n-pa nò, li bá à nò a kwò, yii puni sí n-fê n-caala, shin maha shin sí n-kàre u pyenge e, si mii kanni yaha. ñka sèenji na, mii kanni bà u sì n-pyi me, Tufoonji nyé ná mii i. ³³ Mii à mpe jwo, bà yii si mpyi si yyenjinke ta mii ná yii wwojenge e me. Yii sí n-kyaala naha dijnyenji i, ñka yii màban le yiye e, mii à fànha ta dijnyenji na mà kwò.»

17

Yesu à Kile jáare uye kyaa na

¹ Yesu à puru jwo ke, maa u nyiigii yîrige ñinyiñi na, maa jwo: «Tufoonji, tèn'à nò nume, mu u pèene taha ma Jyanji na, bà u si mpyi si pèene taha mu na mú me. ² Nyé mu à fànhe kan u á sùpyire puni ñùñò na, mpíi mu à kan u á ke, u u shìñi ñiñkwombaani kan pir'á. ³ Pi shìñi ñiñkwombaani sí u nyé pi mu kanni cè Kilenji sèe wuñi, pi i mu tũntunji Yesu Kirisita cè mú. ⁴ Mii à mu pèe naha ñiñke na. Tũnture mu mpyi a kan mii á ke, t'à fũñò. ⁵ Tufoonji, na pèe maye yyére nume, bà mii mpyi a pèe mu taan mà dijnyenji ta u sàha sii me.

Yesu à Kile jáare u cyelempyiibii kyaa na

⁶ Sùpyire mu à cwòonrò dijnyenji i mà kan mii á ke, mii à mu mege cyêe ti na. Pi mpyi mu wuu, mu s'à pi kan mii á, pi mú s'à jee mà mu jwumpe yaha piye funñ'i. ⁷ Nume, pi à cè na yaaga maha yaaga mu à kan mii á ke, na kur'à fworò mu i. ⁸ Jwumpe mu à jwo mii á ke, puru mii à jwo pi á mú, pi s'à jee pu na. Pi à tèn li taan sèenji na na mii à yîri mu yyére, maa dá li na na mu u à mii tun.

⁹ Mii nyé na mu jáare dijnyé sùpyire kyaa na mà de. Mpíi mu à kan mii á ke, pire kyaa na mii na mu jáare, naha na ye pire pi nyé mu wuubii. ¹⁰ Yaaga maha yaaga ku nyé mii á ke, kuru na nyé mu wogo, yaaga maha yaaga ku nyé mu á ke, kuru mú na nyé mii wogo. Mii cyelempyiibii pi sí mii pèente pyi ti cè. ¹¹ Mii sí n-fworò ñge dijnyenji i, mii kèege mu yyére, pi sí n-kwôro naha. Tufoonji niñcenji, pi màra ma tàanna ná ma mege mpèenji i, mu a kuru ñkemu kan mii á ke, bà pi si mpyi si mpyi niñkin mii ná mu fiige me. ¹² Tènì i mii mpyi ná pi e ke, mii à pi màra mà tàanna ná mu mege mpèenji i, mu à ñkemu kan mii á ke. Mii à pi puni kàanmucya maa pi shwò, pi wà nyé a pînni me, fo li mpyi a jwo a yaha ñge u sí n-pînni ke, mpe pu mpyi a sème Kile Jwumpe Semenji i ke, ka lire si puru pyi p'à fũñò.

¹³ ñka nume mii kèege mu yyére, mii na jcyii puni yu mà mii yaha naha dijnyenji i, bà pi si mpyi si mii funntange puni ta me. ¹⁴ Mii à pi kâla mu jwumpe na. Pi kyal'à pen dijnyé sùpyir'á naha na ye pi nyé ñge dijnyenji wuu me, bà mii nyé mii nyé ñge dijnyenji wu me. ¹⁵ Mii nyé na mu jáare maa pi lwó a yige naha dijnyenji i mà de, mii na mu jáare ma raa pi kàanmucaa Sitaanniñi na. ¹⁶ Pi nyé ñge dijnyenji wuu me, bà mii mú nyé mii nyé ñge dijnyenji wu me. ¹⁷ Sèenji cyêe pi na, bà pi si mpyi si piye puni kan mu á me. Mu jwumpe pu nyé uru sèenji. ¹⁸ Bà mu à mii tun dijnyenji i me, amuni mii à pi tun wani mú. ¹⁹ Mii à naye puni kan mu á pi kurugo, bà pi mú si mpyi si piye puni kan mu á me.

Yesu à Kile jáare dánafeebii sanmpii kyaa na

²⁰ Mii nyé na mu jáare pire kanni kyaa na me, mpíi pi sí n-dá mii na pi jwumpe kurugo ke, mii na mu jáare pire kyaa na mú, ²¹ bà pi puni si mpyi si mpyi niñkin me. Tufoonji,

mii ná mu à sàa wwò pyiṅkanni ndemu na ke, pi puni pi pyi niṅkin ná wuu e amuni, lire e diṅye sùpyire sí n-dá li na na mu u à mii tun.

²² Pèente mu à kan mii á ke, tire mii à kan pi á, bà pi si mpyi si wwò si mpyi niṅkin mii ná mu fiige me. ²³ Pyiṅkanni na mii ná pir'à wwò mà pyi niṅkin, ka mii ná mu si wwò mà pyi niṅkin ke, pi wwò pi i mpyi niṅkin amuni. Lire ká mpyi, diṅye sùpyire sí n-cè na mu u à mii tun, si ṅcè na mu à pi kyaa táan may'á, bà mu à mii kyaa táan may'á me. ²⁴ Tufoonji, mii aha mpyi cyage ṅkemu i ke, sùpyire mu à kan mii á ke, mii la ṅye tire ti tēen, tir'à mii pèente wii wani, mu à tire ntemu kan mii á ke, ṅaha na ye mu à mii kyaa táan may'á, mà diṅyeṅi ta u sàha sii me. ²⁵ Tufoonji, mu u à tí ke, diṅye sùpyire ṅye a mu cè me, ṅka mii wi ke, mii à mu cè, mii cyelempyiibii mú à cè na mu u à mii tun. ²⁶ Mii à pi pyi pi à mu cè, mii sí pi pyi pi mu cè sahaṅki. Bà mu à mii kyaa táan may'á me, kuru tàange fiige ku pyi pi shwòhòl'e, mii ná pire si wwò wuu u mpyi niṅkin.»

18

Pi à sà Yesu cù

(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Luka 22.47-53)

¹ Nye Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Sedòron dùge kàntugo. Cikògò na mpyi kuru cyage e, ka pi i ṅyè kuru funṅke e. ² Yesu mpyi a tēe na sì ná u cyelempyiibil'e kuru cyage e. Nye Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a kuru cyage saha cè. ³ Mà Yesu ná u cyelempyiibii sanmpii yaha kuru cyage e, ka Zhudasi si nò wani. Sòrolashikuruṅò ná Kileṅaarebage saṅcwònsigibii pìi na mpyi ná Zhudasi i. Kile sàragawwuubii ṅùṅufeebii ná Farizheebii pi mpyi a pire tun ná Zhudasi i. Fùkinahii ná bēenme yaayi yaberē ná kàshikwònyaaya na mpyi pi cye e. ⁴ Karigii cyi mpyi na sí Yesu ta ke, u mpyi a cyire cè a kwò. Ka u u file pi na, maa pi yíbe: «Jofoo yii na ṅcaa ye?» ⁵ Ka pi i u pyi: «Nazareti kàhe shinṅi Yesu.» Ka Yesu si pi pyi: «Mii u ṅge!»

Lir'à ta Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi pi shwòhòl'e. ⁶ Tèni i Yesu à jwo: «Mii u ṅge!» ke, ka pi i wá na nùruli kàntugo fo mà sà ṅcwo ṅiṅke na. ⁷ Ka u u nùr'a pi yíbe: «Jofoo yii na ṅcaa ye?» Ka pi i jwo: «Nazareti kàhe shinṅi Yesu.» ⁸ Ka u u nùr'a pi pyi: «Mii ṅye a jwo yii á mà kwò na mii u ṅge mà? Kampyi mii yii saha na ṅcaa, yii na fyèṅwòhòshiiṅbii yaha pi a sì.» ⁹ Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu à jwo na: «Mii Tuṅi, shin maha shin mu à kan mii á ke, u wà ṅye a pìnni me*» ka puru si fùṅṅò.

¹⁰ Lir'à Simò Pyeri ta ná kàshikwòṅwòg'e, ka u u ku òr'a wwù mà tēg'a Kile sàragawwuubii ṅùṅufembwòhe báarapyiṅi kàniṅe niṅgeṅke kwòṅ a cyán. Uru báarapyiṅi mege na mpyi Malikusi. ¹¹ Ka Yesu si Pyeri pyi: «ṅwòṅni le li fwuuni i. Lire sanni i ke, kyaage lwòhe mii Tuṅi à yaha mii me na ke, mu la ṅye mii u ku bya mà?»

¹² Nye Yesu à puru jwo ke, ka sòrolashiibii ná pi ṅùṅufoonji ná Kileṅaarebage saṅcwònsigibii si u cù maa u cyeyi pwò. ¹³ Maa fyànha a kàre ná u e Ana† yyére, Kayifu nafenaṅi u ṅye ure. Kayifu u mpyi sàragawwuubii ṅùṅufembwòhe lire yyeeni. ¹⁴ Uru u mpyi a Yahutuubii ṅùṅufeebii yere na: «L'à pwòrò shin niṅkin kanna u kwù sùpyire puni cyaga.»

Pyeri à jwo na uru ṅye a Yesu cè me

(Macwo 26.69-70; Marika 14 14.66-68; Luka 22.55-57)

¹⁵ Pi niṅkaribii ná Yesu i, Simò Pyeri ná cyelempyaṅi waber'à taha pi fye e, màceṅe na mpyi uru cyelempyaṅi ná sàragawwuubii ṅùṅufembwòhe shwòhòl'e. Lire kurugo u mú à ṅyè ná pi e Kile sàragawwuubii ṅùṅufembwòhe pyenge e. ¹⁶ Pyeri mpyi a kwòro pyenge ṅwòge na, cyiṅṅi na. ṅge cyelempyaṅi u mpyi sàragawwuubii ṅùṅufembwòhe shinceṅi ke, ka uru si fwo cyiṅṅi na, bilicwòṅi u mpyi na pyenge ṅwòge kàanmucaa ke, maa jwo ná ur'e, maa Pyeri lèṅe pyenge funṅke e.

¹⁷ Nye Pyeri niṅjiṅi, ka uru bilicwòṅi si jwo u á: «Tá mu mú ṅye ṅge nàṅi cyelempyaṅi wà me?» Ka Pyeri si jwo: «ṅnhò, mii ṅye u wà me!» ¹⁸ L'à pyi wyeere tèni i, báarapyiṅbii

* 18:9 Yuhana 6.39 † 18:13 ṅge Anaṅi na mpyi nò.

ná Kileñaarebage sañcwənsigibii mpyi a yyére na kyànhigii nage ware, Pyeri mú mpyi a yyére na ku ware ná pi e.

Kile sáragawwuubii jùñufembwəh'à Yesu yíbe

(Macwo 26.59-66; Marika 14.55-64; Luka 22.66-71)

¹⁹ Nye Kile sáragawwuubii jùñufembwəh'à Yesu yíbe u cyelempyiibii ná u kàlani kyaa na. ²⁰ Ka Yesu si u pyi: «Mii nye a kyaa jwo ñwəhəre e me. Tère maha tère mii mpyi maha sùpyire kàlali Kile Jwumpe kàlambayi ná Kileñaarebage e, cyeyi i Yahutuubii maha piye bínnini ke. Mii nye a yafyin jwo ñwəhəre e me. ²¹ Naha kurugo mu saha na mii yíbili ye? Mpii pi à ñen'a mii jwumpe lógo ke, sà pire yíbe nje mii à jwo pi á ke, pir'à yi lógo fo mà ñwə.»

²² Yesu à puru jwo ke, Kileñaarebage kànmucyafooni u mpyi a yyére u taan ke, ka uru si kantawaa bwəñ u e, maa u pyi: «Sáragawwuubii jùñufembwəhe ñwə mu à shwə ame la?» ²³ Ka Yesu si nàñi pyi: «Kampyi jwumpime mii à jwo, cyage k'à pu pi ke, kuru jwo na á. Kampyi jwumpime bà me, naha na mu à mii bwəñ ye?» ²⁴ Nye ka Ana[‡] si u cyempwo wuñi tùugo sáragawwuubii jùñufembwəhe Kayifu yyére.

Pyeri saha à jwo na uru nye Yesu cyelempya me

(Macwo 26.71-75; Marika 14.69-72; Luka 22.58-62)

²⁵ Mà Simo Pyeri yaha u u nage ware, wà à u pyi: «Tá mu mú nye nge nàñi cyelempyanji wà me?» U nye a tèn li taan me, maa jwo: «Ñnhə, mii nye u wà mà de!»

²⁶ Nye nàñi ñingenke Pyeri a kwəñ ke, Kile sáragawwuubii jùñufembwəhe báarapyiñi wà na mpyi uru cìmpworo. Ka uru báarapyiñi si Pyeri pyi: «Lire sanni i ke, mii yabiliñi nyiigii nye a kànha a mu ná uru nya cikəoge e mà?» ²⁷ Ka Pyeri si núr'a yi kyáala. Ka ñkùpooni si ntíl'a mee sú.

Pilati à Yesu yíbe

(Macwo 27.1-2, 11-31; Marika 15.1-20; Luka 23.1-5, 13-25)

²⁸ Lire kàntugo pi à yîri ná Yesu i Kayifu yyére maa ñkàre fànhafooni pyenge[§]. L'à pyi nyèsəoge na. Ñka Yahutuubii nye a ñen'a jyè fànhafooni pyenge e me. Lir'à pyi bà pi fwənrə baa wuubii si mpyi si bilereñkwoñi kataanni njyñi lyî Kile yyahe taan me*. ²⁹ Lire kurugo fànhafooni Pilati à fworo pi fye e cyiñni na, maa pi yíbe: «Ñge nàñi làwwuge jùñke ku nye ñkire yii á ye?» ³⁰ Ka pi i u pyi: «Ñge nàñi n'a mpyi u nye a kapii pyi me, wuu mpyi na sí u le mu cye e me.» ³¹ Ka Pilati si pi pyi: «Yii yabilimpíi pi u cû yii i u kataanmpe cwəñrə yii tàanna ná yii Saliyañi i.» Ka Yahutuubii jùñufeebii si u pyi: «Kuni nye a kan wuu á, wuu sùpya bò me.»

³² Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu mpyi a jwo u mbòñi kyaa na ke, ka puru si fūññə. ³³ Lire tēni i, ka Pilati si núr'a jyè u bage e, maa Yesu yyere, maa u yíbe: «Yahutuubii Saanji u nye mu la?» ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Mu à yi jwo maye e laa, pìi pi à yi jwo mu á mii kyaa na?» ³⁵ Ka Pilati si u pyi: «Mu à mii nya Yahutu la? Mu kini shiinbii ná Kile sáragawwuubii jùñufeebii pi à mu le mii cye e. Naha mu à pyi ye?» ³⁶ Ka Yesu si u pyi: «Mii Saanre nye naha diñyeñi woro me. Kàmpyi ti mpyi naha woro, mii fyèñwəhəshiinbii mpyi na sí kàshige kwəñ, bà Yahutuubii jùñufeebii si mpyi pi àha njà mii cû me, ñka sèñi na, mii Saanre nye naha woro me.» ³⁷ Ka Pilati si u pyi: «Lire e ke saanwa u nye mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu yabiliñi u à jwo na mii nye saanwa! Mii à pa si diñyeñi i, si sèñi cyèe sùpyire na. Shin maha shin la ku nye s'a ñaare sèñi fye e ke, urufoo sí ñee raa mii jwumpe nuru.»

³⁸ Ka Pilati si jwo: «Naha k'à sèñi ye?»

U à puru jwo ke, maa fwor'a kàre Yahutuubii yyére sahanji, maa sà yyére pi yyaha na, maa pi pyi: «Mii nàha sàa tìgire cyage ta nge nàñi na me! ³⁹ Nye ná lire na nye kalyee,

[‡] 18:24 Ñge Anañi na mpyi nò. [§] 18:28 Fànhafooni Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsuyiñi wà bò.

* 18:28 Mà tàanna ná Yahutuubii Saliyañi i, shinji u nye u nye Yahutu me, Yahutu n'a mpyi a jyè uru wà pyenge e, li mpyi maha mpyi mu à jwo uru Yahutuñi à ñwəhə Kile á. Lire n'a mpyi a pyi, uru Yahutuñi mpyi na jà a lire yyeeni bilereñkwoñi kataanni pyi sahanji me.

yee maha yee bilereŋkwoŋi kataanni ká nò, mii maha yii sùpya yige kàsuni i, li sí n-bê yii á mii u Yahutuubii Saanŋi yige la?»⁴⁰ Ka Yahutuubii si jwo fànha na: «Ɖnhò, uru yaha wani! Barabasi yige!» Mà li ta uru ŋge na mpyi kapimpyi.

19

¹ Nye Pilati à yi nya amuni ke, maa jwo na pi Yesu cù, pi i u bwòn ná kàsor'e. ² Ka sòrolashiibii si ŋguro cîn mà pyi saanra jùnŋtoŋò mà tò u na, maa saanlii v àanŋtinmbwòhò nijnye ga le u na. ³ Maa file u na, marii ŋko: «Yahutuubii Saanŋi, wuu à mu shéere!» Maa wá na kantawahigii bwùun u e.

⁴ Ka Pilati si núr'a fworò cyínni na, maa sùpyire pyi: «Mii sí yii yaha yii fworò ná u e tafage e, bà yii si mpyi si jwè na mii nàha a sàa tìgire cyaga ta u na me.»⁵ Ka Yesu si fworò tafage e, ŋgure nìntoŋke nye u jùŋke na, saanbii v àanŋtinmbwòhe sí nye u yacige e. Ka Pilati si jwo sùpyir'á: «Nàŋi u ŋge.»

⁶ Tèni i Kile sàragawwuubii jùnŋufèebii ná Kileŋaarebage saŋcwònsigibii jyiigil'à tège Yesu na ke, ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na! U kwòro cige na!» Ka Pilati si jwo: «Yii yabilimpìi pi u cù, yii sà ŋkwòro cige na*, mii nàha a sàa tìgire cyaga ta u na me.»⁷ Ka Yahutuubii jùnŋufèebii si Pilati pyi: «Saliyanji wà na nye wuu á, mà tàanna ná ur'e, u à yaa u bò, naha na ye u à jwo uru u nye Kile Jyanji.»

⁸ Pilati à puru lógo ke, ka là si bàra u fyagare na sahanŋi. ⁹ Ka u u núr'a jyè ná Yesu i bage e, maa u yíbe: «Taa mu à yíri ke?» Ka Yesu si fyàha u na. ¹⁰ Ka Pilati si u pyi: «Mu à fyàha mii na la? Mu nye a cè na síŋi nye mii á mà mu yaha, lire nye me mà mu kwòro cige na mà?»¹¹ Ka Yesu si u pyi: «Kile u à uru síŋi kan mu á nijjaa. Ná lire bà me, mu mpyi na sì n-jà kyaa pyi mii na me. Lire e ŋge u à mii cù mà le mu cye e ke, urufoo u kapiin'à pèe mu wuuni na.»

¹² Yesu à puru jwo ke, ka Pilati si wá na kaŋuŋò caa si Yesu ta njaha. Ŋka Yahutuubii saha mpyi ŋko fànha na: «Mu aha ŋge nàŋi yaha, mu saha sì n-pyi Ɖròmu saanbwòhe Sezari cevoonji me. Shin maha shin u à uye pyi saanwa ke, urufoo sí n-pyi Sezari zàmpen.»

¹³⁻¹⁴ Kuru canŋke nùmpaŋa na mpyi bilereŋkwoŋi kataanni. Canvwuge na, Pilati à puru jwumpe lógo ke, maa Yesu yige cyínni na sahanŋi. Tafabwòhò na mpyi wani, k'à yaa ná kafaayi i, Eburubii shéenre e ku mege nye: «Gabata». Ka Pilati si ntèen wani u yukyaala tateenge e, maa jwo Yahutuubii jùnŋufèebil'á: «Yii saanŋi u nye ŋge!»¹⁵ Ka pi i wá na ŋko fànha na: «Yii u bò! Yii u bò! Yii u kwòro cige na!» Ka Pilati si pi pyi: «Mà yii saanŋi yabilinji kwòro cige na la?» Ka Kile sàragawwuubii jùnŋufèebii si u pyi: «Saanwa nye wuu á mà tòro Sezari na me†!»¹⁶ Kàntugo ka Pilati si Yesu yaha pi á pi sà ŋkwòro kworokworocige na.

Yesu à kwòro cige na

(Macwo 27.32-44; Marika 15.21-32; Luka 23.26-43)

Ka sòrolashiibii si Yesu cù a kàre. ¹⁷ Maa fworò ná u e kàhe kàntugo, maa u kworokworocige tège u yabilinji jwù'i. Ka pi i ŋkàre cyage k'e, pi maha kuru yiri: «Nunŋwòge Cyage» Eburubii shéenre e pi maha ku yiri: «Gòlikota». ¹⁸ Kuru cyage e pi à Yesu kwòro cige na, maa shiin shuunni kwòro ciyi na u taan. Wà mpyi u kàŋŋke na, u sanŋi sí nye u kàmeni na. ¹⁹ Ka Pilati si pi pyi pi à sémere pyi mà dùrugo Yesu kworokworocige na na: «YESU NAZARÈTI KANHE SHINŊI, YAHUTUUBII SAANŊI.»²⁰ Yahutuu nijyahara à tire sémere kàla, naha kurugo ye Yesu takworoge ná kàhe laage mpyi a tòn me. Mà bàra lire na, tire sémere mpyi a séme Eburubii ná Ɖròmu shiinbii ná Girekiibii shéenre e. ²¹ Ka Kile sàragawwuubii jùnŋufèebii si ŋkàr'a sà yi jwo Pilati á na u mpyi a yaa u séme: «Yahutuubii Saanŋi» me, u mpyi a yaa u séme na ŋge nàŋ'à jwo na

* 19:6 «Yii yabilimpìi pi u cù, yii sà ŋkwòro cige na»: puru jwumpe e, Pilati mpyi na pi fwòhore; u mpyi a sàa li cè na Ɖròmu shiinbii nye na jeege'a kuni kan Yahutuubil'á pi sùpya bò me. † 19:15 Shinŋi u nye u nye a Kile cè me, Yahutuubii mpyi na jeege urufoo u pyi pire saanŋi me. Lire e ke pi nye a sèŋi jwo mpe jwumpe e me.

uru u nyε Yahutuubii Saanji. ²² Ka Pilati si pi pyi na nte t'à séme a kwò ke, tire ti sí n-sii n-yaha wani.

²³ Nyε sòrolashiibil'à Yesu kwòr'a kwò cige na ke, maa u v àanjiyi lwó a t áa tataayi sicyεere, pi shin maha shin à taaga lwó, ka pi i u v àanntinmbwòhe lwó mú, kuru na mpyi jwòonkuriibaa. ²⁴ Maa jwo piy'á na pi àha kuru v àanntinñke t áa me, na pi ñkyaanlwooni pyi, ñge u sí ku ta ke, urufoo sí n-cè. Jwumpe p'à séme Kile Jwumpe Semεji i ke, lir'à pyi bà puru si mpyi si fúnñò me. L'à séme:

«Pi à mii v àanjiyi t áa piye na,

maa ñkyaanlwooni pyi mii v àanntinmbwòhe kurugo‡.»

Lire nde sòrolashiibil'à pyi.

²⁵ Yesu nuñi ná u nuñi sijnεεji ná Kilopasi cwoñi Mariyama ná Mariyama mà yîri Magidala kànhe e, pire mpyi a yyére Yesu kworokworocige taan. ²⁶ Yesu à u nuñi nya, maa u nyii cyelempyanji nya u taan ke, maa jwo nufoon'á: «Nàa, mu jyanji u nyε ñge.»

²⁷ Maa núr'a jwo u cyelempyan'á: «Mu nuñi u nyε ñge.» Mà lwó kuru canñke na, ka cyelempyanji si u k éenñe uye yyére.

Yesu kwùñi kani

(Macwo 27.45-56; Marika 15.33-41; Luka 23.44-49)

²⁸ Lire kàntugo mà Yesu yaha u à cè na karigii pun'à fúnñò, u à jwo: «Byage naha mii na.» U à puru jwo bà Kile Jwumpe Semεji si mpyi si fúnñò me. ²⁹ Lir'à cwooni là ta wani, l'à ñî lùtanhaga na. Ka sòrolashiibii si sìcogo fyinme kuru lwòhe e mà dùrugo kàbii na, mà yaha Yesu ñwòge taan, lire kàbiini na mpyi izope cige. ³⁰ Yesu à kuru lùtanhage néene ke, maa jwo: «Numε cyi pun'à fúnñò.» Lire kàntugo u à ñùñke sògo maa u múnaani kan Kile á.

Sòrolashiñi wà à Yesu buwuñi fûru

³¹ Nyε kuru canñke nùmpañja mpyi Yahutuubiicanñò, kuru mpyi a p èe canñònyii sanjiyi na. Lire kurugo Yahutuubii ñùñuféebii la nyε a mpyi pi kwòro ciyi na canñòñke e me. Ka pi i ñkàre Pilati á maa sà u ñáare na u pire yaha pi sà pi tooyi bwòn a kyεεε, pi i wyèr'a kwù, pi i pi buwuubii tîrige ciyi na. ³² Ka sòrolashiibii si ñkàre, mpii shuunniñi pi mpyi a kwòro Yesu taan ke, ka pi i ñinçyiñi tooyi kyεεε, maa nta a shònwuñi wuyi kyεεε. ³³ Pi à nò Yesu na ke, mà uru ta u à kwù a kwò. Lire kurugo pi saha nyε a uru u tooyi kyεεε me. ³⁴ Lire ná li wuuni mú i, sòrolashiñi wà à Yesu sú a fûru ñkere na ná t àanbil'e. Ka sìshange ná lwòhe si ntíi na fwore kuru tafuruge e.

³⁵ Sùpyañi u à ñcyii karigii séme ke, uru yabilinji u à cyi nya, u jwumpe mú na nyε sèe. U à cè cεcε na sèenji uru na yu, bà yii si mpyi si dá mú me. ³⁶ Nyε ñcyii karigii mpyiñ'á Kile Jwumpe Semεji fúnñò. L'à séme:

«U kaciige kà si n-kebe me§.»

³⁷ L'à séme Kile Jwumpe Semεji cyage k'e mú na:

«Ñge pi à sú a fûru ke, pi sí n-pa yyahayi le u e si raa wíi*.»

Yesu ntòñi kani

(Macwo 27.57-61; Marika 15.42-47; Luka 23.50-56)

³⁸ Lire kàntugo Arimati kànhe shinñi Yusufu à kàre Pilati yyére si Yesu buwuñi ñáare u á. Yesu cyelempyanji wà u mpyi u wi, ñka u mpyi na uye ñwòhòni Yahutuubii ñùñuféebii yyaha fyagare na. Pilati à ñε ke, ka Yusufu si ñkàr'a sà Yesu buwuñi lwó. ³⁹ Nyε Nikodemu, ñge u ná ntêl'a kàre Yesu fye e canñka numpilage e ke, ka uru si mpa ná miri ná aloyesi sìnmε lwòhe e, pu nùg'á t áan, pu s'à wùrugo, pu s'à cúluyi beñjaaga ná ke kwò. ⁴⁰ Ka pire shiin shuunniñi si pi pyi pi à Yesu buwuñi lwó, maa u le u tòto v àanjiyi i, maa

‡ 19:24 Zaburu 22.19 § 19:36 Ekizodi 12.46; Nòmburu 9.12; Zaburu 34.21. Yyee maha yyee bilereñkwonji kataanni ká nò, Izirayeli shiinbii mpyi maha mpàbili bò maha mpyi sáraga pi kapegii yàfanji kurugo. Lire mpàbili kaciige kà maha yaa ku kebe me. Yesu u à lire mpàbilini fáa, lire e Kile nyε a ñεε Yesu kaciige kà si ñkebe me. * 19:37 Zakari 12.10

puru sìnmpe nùguntanga wumpe wu u na, bà Yahutuubii maha pi kwùubii bégeli mà jwo pi pi tò mε. ⁴¹ Cyage e Yesu à kwòro cige na ke, cikòogò na mpyi wani, fanja nivònho na mpyi kuru cikòoge e, bu mpyi na sàha ñkwò a tò kur'e mà nya mε. ⁴² Kuru yàkòñke ku mpyi Yahutuubii canñòñke zònhoñi. Kuru fanñke laage mú sí nyε a mpyi a tòn mε, lire kurugo ka pi i Yesu buwuñi le wani.

20

Cyelempyiibil'à sà Yesu fanñke ningage ta
(Macwo 28.1-10; Marika 16.1-8; Luka 24.1-12)

¹ Cibilaage canñcyiige* nyèsòoge na, nyεge mpyi na sàha jà a cwó mε, Magidala Mariyama à kàre fanñke na mà sà li ta kafaage pi mpyi a tég'a ku jwò tò ke, kur'à lwó wani. ² Nyε ka u u fè a kàre Simò Pyeri ná cyelempyanji kyaa li mpyi a táan Yesu á sèl'e ke, pire yyére, maa pi pyi: «Pi à Kafoonji buwuñi lwó a yige fanñke e, wuu sí nyε a u tayahaga cè mε.»

³ Ka Pyeri ná uru cyelempyanji si fwordo na ñkèege fanñke na. ⁴ Pi mú shuunni mpyi na fi, ñka cyelempyanj'à Pyeri caanra fanñke na. ⁵ U à lyéele ke, maa lempe nya ññke na, ñka u nyε a jyè mε. ⁶ Li nyε a mò mε, ka Simò Pyeri si nò wani, maa ntíl'a jyè fanñke e, maa lempe wíi. ⁷ Vànnyyi yi mpyi a tég'a Yesu ññke tò ke, yire na mpyi a kúrul'a yaha yi mεge cyage e, yi ná lempe nyε a mpyi tanuge e fanñke e mε.

⁸ Nyε cyelempyanji u mpyi a fyànha a nò ke, ka uru mú si jyè maa nya, maa dá. ⁹ Fo mà sà nò lire tènì na, cyelempyiibii nyε a mpyi a yi yyaha cè na Kile Jwumpe Semeni à jwo na Yesu mpyi na sí n-sii ñè n-fwordo kwùñi i mε. ¹⁰ Puru jwòhò na, cyelempyiibii mú shuunn'à núr'a kàre pyenge.

Yesu à uye cyêe Magidala Mariyama na
(Macwo 28.9-10; Marika 16.9-11)

¹¹ Nyε ka Mariyama si mpa yyére fanñke jwòge na, maa mεε le na súu. Ka u mεesuwuñi si ñkwò a lyéel'a wíi fanñke e, ¹² mà Kile mèlεkεebii pìi shuunni nya ná vànvyinnyyi i, pi à tèn Yesu buwuñi tasinnage e. Pi wà à tèn Yesu ññke tayahage e, ka u sanñi si ntèn Yesu tooyi woge e. ¹³ Ka pi i u yíbe: «Ceewe, ñaha na mu na mεε súu ye?» Ka u u pi pyi: «Pi à mii Kafoonji buwuñi lwó a yige, mii sí nyε a u tayahaga cè mε.» ¹⁴ U à ta u puru jwo a kwò ke, maa yyaha kèenñ'a wíi mà Yesu nya u à yyére, ñka u nyε a mpyi a cè na uru wi mε. ¹⁵ Ka Yesu si jwo: «Ceewe, ñaha na mu na mεε súu ye? Jofoo mu na ñcaa ye?» Ka u u wá na sòññi na cikòoge faafoonji wi, ka u u u pyi: «L'aha nta mu u à Yesu lwó, u saha cyêe na na si sà u lwó.» ¹⁶ Ka Yesu si jwo: «Mariyama!» Ka u u yyaha kèenñe Yesu yyére maa jwo Eburubii shεenre e: «Araboni!» Lire jwòhe ku nyε: «Cyelentuñi!» ¹⁷ Ka Yesu si u pyi: «Ma hà na cù n-yaha mε, mii sàha ñkwò a dùgo Tufoonji yyére mε, ñka sà yi jwo mii cìmpyiibil'á na mii naha na dùru na Tuñi yyére, uru mú sí u nyε yii Tuñi, na mii naha na dùru na Kilenji yyére, uru mú sí u nyε yii Kilenji.» ¹⁸ Ka Mariyama si ñkàr'a sà a yi yu cyelempyiibil'á: «Mii à Kafoonji nya!» Nje Yesu à jwo u á ke, maa wá na yire yu.

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na
(Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Luka 24.36-49)

¹⁹ Kuru cannuge, cibilaage canñcyiige yàkòñke, Yesu cyelempyiibii mpyi a bínni bag'e, maa ku shwòhò piye na Yahutuubii ññufeebii yyaha fyagare na. Ka Yesu si mpa yyére pi shwòhòl'e maa pi pyi: «Kile u yyenñke kan yii á.» ²⁰ Mà u yaha puru na, u à u kantahigii ná u kàmpanñke cyêe pi na. Cyelempyiibil'à Kafoonji nya ke, ka pi funñke si ntáan sèl'e. ²¹ Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Kile u yyenñke kan yii á! Bà Tufoonji à mii tun mε, amuni mii à yii tun.» ²² Yesu à puru jwo a kwò ke, maa jwòge kafεεge fwò pi na, maa pi pyi: «Yii Kile Munaani ta.» ²³ Yii aha mpiimu kapegigii yàfa pi na ke, pire wogigii sí n-yàfa pi na, yii aha ñcyé mpiimu wogigii na ke, pire wogigii sí n-kwòro pi na.

* 20:1 Yahutibil'á cibilaage canñcyiige ku nyε kárinji.

Yesu à uye cyêe Tomasi na

²⁴ Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii ke ná shuunninji na canŋke ŋkemu i ke, ŋge mege ku nyɛ pi e Tomasi ná pi maha u pyi: «Ŋanji» ke, uru nyɛ a mpyi ná pi e me. ²⁵ Ka cyelempyiibii sanmpii si u pyi: «Wuu à Kafoonji nya!» Ka u u pi pyi: «Mii aha mpyi mii nyɛ a sikanŋkii fyèŋi nya u cyeyi i me, mii sí nyɛ a na kampeeni tège fyèŋi na, maa bwòn u ŋkèni tafuruge nɔɔpiige na me, mii sì n-dá me.»

²⁶ Cibilaaga ninŋin à tòro ke, ka cyelempyiibii si núr'a piye bínni bage e, maa ku shwôho piye na, Tomasi na mpyi ná pi e lire tɛni i, ka Yesu sí mpa yyére pi shwôhól'e, maa jwo: «Kile u yyeŋinke kan yii á.» ²⁷ Maa Tomasi yyere na u file uru na, maa jwo: «Kampeeni taha naha, na cyeyi wíi, ma cyege file, maa ku le na ŋkèni tafuruge e. Fworo dánabaare e, ma a dá.» ²⁸ Ka Tomasi si u pyi: «Mii Kafoonji ná mii Kileŋi!» ²⁹ Ka Yesu si u pyi: «Mu à mii nya ke, lire e mu à dá, mpíi pi à dá mii na, mà li ta pi nyɛ a mii nya me, pire wuun'à ŋwɔ.»

Yuhana sémeŋi kasemɛni

³⁰ Nyɛ Yesu à kakyanhala kariii ninyahagii pyi u cyelempyiibii nyii na, cyire kyaa nyɛ a jwo ŋge sémeŋi i me. ³¹ Ŋka ŋcyii cyi à séme ke, cyir'à séme bà yii si mpyi si dá li na na Yesu u nyɛ Kile Ninɔcwɔnrɔŋi ná Kile Jyanji me. Yii aha dá u na, yii sí shìŋi ninkwombaani ta u mege kurugo.

21

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii pìi baashuunni na

¹ Nyɛ cyire karigii kántugo, Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na sahanŋi Tiberiyadi bani ŋwɔge na. Amɛ u à uye cyêe pi na: ² kuru cyage e, Yesu cyelempyiibii pìi baashuunni na mpyi wani, pire e Simɔ Pyeri, ná Tomasi pi maha mpyi: «Ŋanji» ke, ná Natanayeli u à yíri Galile kùluni i Kana kànhe e ke, ná Zebede jyaabii mú shuunni. ³ Ka Simɔ Pyeri si pi pyi: «Mii na ŋkèege fyaa tacuŋi i.» Ka cyelempyiibii sanmpii si jwo: «Wuu mú na ŋkèege ná mu i.» Ka pi i fworo lire e, mà sà jyè bakwɔge e na cwòobii wàa lwòhe e, ŋka kuru canŋke numpilage e, pi nyɛ a fya ninŋin ta me.

⁴ Nyèg'à pa múgo ke, ka pi i Yesu ninjyereni nya bani ŋwɔge na, ŋka pi nyɛ a núr'a u cè me. ⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Na pyii, yii à fyaabii pìi ta la?» Ka pi i u pyi: «Wuu nyɛ a yaaga ta me.» ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii cwòŋi wà bakwɔge kàniŋke na, yii sí pìi ta.» Pi à cwòŋi wà ke, fyaabii nyahaŋi cye e pi nyɛ a jà a cwòŋi òr'a yige lwòhe e me. ⁷ Cyelempyanji kyaa li mpyi a táan Yesu á ke, ka uru si jwo Pyeri á: «Kafoonji wi!» Simɔ Pyeri u mpyi a u vàanpyi wwú marii fyaabii caa ke, tɛni i u à lógo: «Kafoonji wi!» ke, ka u u láha a yi le maa jyè lwòhe e. ⁸ Ka cyelempyiibii sanmpii si wá na ŋkèege bakwɔge e kùmpoge yyére, cwòŋi mpyi a jì fyaabii na, ka pi i wá na u òrili. Pi ná lwòhe ŋwɔge laage mpyi a tɔɔn me, ku mpyi a kuye wwú metirii ŋkul'e (100) me.

⁹ Pi à nɔ kùmpoge na maa ntíge ke, ka pi i nanŋyanhii nya, fyaa sí nyɛ cyi juŋ'i, bwúuru mú na mpyi wani. ¹⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a ma ná yii fyaabii ninɔcumpii pìl'e.» ¹¹ Ka Simɔ Pyeri si dùgo kùmpoge na, maa cwòŋi òr'a yige ná fyabwoyi i. Pi puni na mpyi ŋkuu ná beeshuunni ná ke ná taanre (153) ŋka fyaabii na pi nyahaŋi mú i, cwòŋi nyɛ a cwɔn me. ¹² Ka Yesu si pi pyi: «Yii a ma, yii pa lyí.» Cyelempyanji wà nyɛ a ñen'a u yíbe na: «Jo u nyɛ mu ye?» me, ŋaha na ye pi mpyi a cè na Kafoonji wi. ¹³ Ka Yesu si file, maa bwúuruŋi lwó, maa u táa pi na, maa fyaabii mú kan pi á.

¹⁴ Kuru k'à pyi Yesu tontanrawoge mà uye cyêe u cyelempyiibii na, mà lwó u à jè a fworo kwùŋi i ke.

Yesu à Pyeri yíbe

¹⁵ Pi à lyí a kwò ke, ka Yesu si jwo Simɔ Pyeri á: «Yuhana jyanji Simɔ, tàange ku nyɛ mu i mà yyaha tíi ná mii i ke, tá kur'à pèe mà tòro ŋke ku nyɛ pi sanmpil'e mà yyaha tíi ná mii i be?» Ka Pyeri si u pyi: «Ɔɔn, Kafoonji! Mu yabilinji nyɛ a cè na mu kyal'à táan mii á mà?» Ka Yesu si jwo u á na u a uru mpàpyiyi ŋwɔ caa. ¹⁶ Maa núr'a jwo tozhɔnwogo: «Yuhana

jyaŋi Simɔ, mii kyal'à táan mu á la?» Ka u u jwo: «Ɖɔn, Kafoonji! mu à cè na mu kyal'à táan mii á.» Ka Yesu si yi jwo u á na u a uru mpàabii kàanmucaa. ¹⁷ Ka Yesu si núr'a jwo tontanrewogo: «Yuhana jyaŋi Simɔ, mii kyal'à táan mu á la?» Ka Pyeri si yyaha tanha na Yesu à uru yíbe a ta taanre na u kyal'à táan ur'á la, maa Yesu pyi: «Kafoonji, mu à karigii puni cè, mu à cè na mu kyal'à táan mii á.» Ka Yesu si yi jwo u á na u a uru mpàabii jwo caa.

¹⁸ Maa núr'a u pyi: «Sèerji na mii sí n-sii yi jwo mu á, mu nànjiiwe wuŋi mpyi maha vàanntinŋke le, maa maye pwɔ, cyage k'à táan mu á ke, maa ŋkàre wani. Ŋka mu aha mpa lyɛ, mu sí cyeyi yîrige*, wabere sí mu vàanntinŋke le mu na, si mu pwɔ si ŋkàre ná mu i cyage ku nyɛ ku nyɛ a táan mu á mɛ.»

¹⁹ Kwùŋkanni na Pyeri mpyi na sí n-kwû si pèene taha Kile na ke, lire Yesu mpyi na yu ná mpe jwumpe e. Puru jwɔhɔ na, ka Yesu si Pyeri pyi: «Taha na fye e.»

Cyelempyaŋi kyaa l'à táan Yesu á ke

²⁰ Cyelempyaŋi kyaa li mpyi a táan Yesu á ke, Pyeri à yyaha kêenŋ'a wíi mà uru nya u u ma pi kàntugo. Canŋka mà pi yaha pi i numpilaga lyìge lyî, uru cyelempyaŋi u ná mpyi a tèn maa fèn Yesu kàmpañke na, maa u yíbe: «Kafoonji, jofoo u sí mu le cye e ye?» ²¹ Nyɛ Pyeri à uru cyelempyaŋi nya ke, maa jwo Yesu á: «Kafoonji, ŋge de, njaha ku sí uru ta ye?» ²² Ka Yesu si u pyi: «Mii la ká mpyi uru u kwôro kwùmbaa fo mii cannuruge, mu njaha ku nyɛ lire e ye? Mu wi ke, taha mii fye e kann.» ²³ Puru jwumpe cye kurugo, dánafeebil'à jwo cyeyi puni i na uru ŋge cyelempyaŋi sì n-kwû mɛ. Mà li ta Yesu nyɛ a jwo Pyeri á na u sì n-kwû mɛ. Mpe Yesu à jwo ke, puru p'à pyi: «Mii la ká mpyi u kwôro kwùmbaa fo zà nɔ mii cannuruge na, mu njaha ku nyɛ lire e ye?»

²⁴ Uru cyelempyaŋi ninuŋi u à jcyii karigii puni jwo, uru mú sí u à cyi séme. Wuu mú s'à cè na cyi na nyɛ sèe.

²⁵ Nyɛ Yesu à karigii cyiiberii nijnyahagii pyi. Li n'a mpyi a yaha na cyire karigii cyi le cyi mege sémii niŋkin niŋkin i, mii na sônŋi pire sémebii tayahaga mpyi na sì n-ta diŋyeŋi i mɛ.

* 21:18 «Mu sí cyeyi yîrige»: lire na mpyi kyaa mà li cyèe na pi sí Pyeri kwôro cige na, si mbò.

Yesu Tunntunmpii KapyiŃkii Semɛŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeŋi funŋo jwumpe e ke

Karigii Yesu à pyi jŋŋke na ke, Luka à cyire yyaha jwo u sémeŋi niŋcyiŋi i. Ŋge sémeŋi shɔnwuŋi i, pyiŋkanni na Yesu à kàre niŋyiŋi na, ná pyiŋkanni na u à Kile Munaani tun u fyèŋwɔhɔshiiŋbil'á ke, u na yire yyaha yu. Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tii ná Yesu i ke, Kile Munaani à Yesu fyèŋwɔhɔshiiŋbii yyaha cû, ka pi i puru jwo diŋyeŋi cyeyi puni i.

Pi n'a mpyi na puru Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Yesu u jye Kile Niŋcwɔnrɔŋi, ŋgemu jwɔmɛɛ Kile mpyi a lwó na u sí sùpyire shwɔ ke. Mpii pi jye pi jye Yahutuu mɛ, pi n'a mpyi na pu yu pir'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Kileŋi u à yaayi puni dá ke, na uru la jye si pi ná uye shwɔhɔŋi yaa. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á na li síŋi jye Kile na mà yampii cùuŋo si pi shwɔ Sitaanniŋi na. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á mú na Yesu à kwû kworokworocige na, sùpyire kapegigii tugure yàfaŋi kurugo; na sùpyir'à yaa ti toroŋkanni kêenŋe, ti i dá Yesu na, bà Kile Munaani si mpyi si ti yyaha cû mɛ.

Karigii tèesiini i, Yesu túnntunmpii mpyi na sônŋi na Yahutuubii làda karigii tayyérege na jye Yesu kuni jaaraŋi i. Ka Kile Munaani si yi fíniŋ'a cyêe pi na na Jwumpe Nintanmpe na jye supyishiŋi puni wumɔ. Nde li jye na wíi ke, lire li jye mà toroŋkanni kêenŋe maa dá Yesu na. Lire e ke mà maye kan pi à kwɔn si nta mpyi Yahutu mà tàanna ná pi làdaabil'e, mpii pi jye pi jye Yahutuu mɛ maa dá Yesu na ke, lire mpyiŋi fànha jye pire juy'i mɛ.

Jwumpe Nintanmpe à jwo cyaga maha cyag'e ke, píl'à jɛɛ pu na, ka pìi si pu cyé. Cyeye niŋyahay'e mpiimu pi à pu cyé ke, pir'à Yesu fyèŋwɔhɔshiiŋbii kyérege, maa pi le kàsuyi i. Poli na mpyi pi kyéregefeebil'e, ka Yesu si uye cyêe u na maa u pyi u túnntunŋo. Lire kántugo ka Poli si wá na jaare na màre kanyi na, maa Jwumpe Nintanmpe yu maa dánafeebii kuruyi tiŋi. U à ŋgaha niŋyahawa ta uru báaraŋi i. Luka u à ŋge sémeŋi séme ke, uru na mpyi ná u e lire kùsheeni là na.

Yesu à jwo cyelempyiibil'á na pi sí Kile Munaani ta

¹⁻² Mii cìmpworonji Tofili, mà lwó tɛni i Yesu à u karigii sii na mpyi maa sùpyire yerege ná Kile jwumpe e, fo mà sà nɔ u tèekoŋjirini na mà kàre niŋyiŋi na ke, mii mpyi a cyire puni yyaha jwo mu á na sémeŋi niŋcyiŋi i. Ŋka mà jwo Yesu u kàre niŋyiŋi na ke, túnntunmpii u mpyi a cwɔnrɔ ke, karigii pire mpyi a yaa pi a mpyi ke, Kile Munaani mpyi a u pyi u à cyire puni jwo pi á. ³ Yesu jɛŋkwooni kántugo mà fwo ro kwùŋi i, u à uye cyêe pi na pyiŋkannigii niŋyahagii na. U à lire pyi canmpyaa beeshuunni funŋ'i bà pi si mpyi si jɛcè na, sèŋi na, uru na jye jyii na mɛ. U mpyi maha Kile Saanre kyaa yu pi á mú. ⁴ Canŋka mà u ná pi yaha pi i lyî siŋcyan, u à yi jwo pi á na pi àha laaga tɔn Zheruzalemu kànhe na mɛ, na yaage jwɔmɛɛni Tufoonji à lwó, ná uru mpyi a ku kyaa jwo pi á ke, pi kuru sige, ⁵ na Yuhana à pi batize ná lwɔhe e, ŋka mà jwo canmpyaa cyi tòro ke, pi sí batize ná Kile Munaani i.

Yesu à kò a dùgo niŋyiŋi na (Marika 16.19-20; Luka 24.50-53)

⁶ Nye mà túnntunmpii nimbinnibii yaha Yesu taan, pi à u yíbe: «Kafoonji, lire tɛni i mu sí Izirayeli shiiŋbii saanre núruŋo pi á la*?» ⁷ Ka u u pi pyi: «Mii Tunji à tɛni ná canmbilini ndemu bégele ná u yabilinji sífente e ke, yii àha raa lire caa si jɛcè mɛ. ⁸ Ŋka Kile Munaani

* ^{1:6} Yesu túnntunmpii mpyi na Kile Niŋcwɔnrɔŋi mpaŋi sigili Yahutuubii sanmpii fiige, u u mpa pire yige Ōromu shiiŋbii fànŋyage e, u u Izirayeli shiiŋbii wà piye na, bà pi mpyi saanŋi Dawuda tiŋi ná saanŋi Solomani tiŋi i mɛ.

sí n-tîge yii nuŋ'i si fànha kan yii á, lire ká mpyi, yii sí raa mii kyaa yu Zheruzalemu kànhe ná Zhude kùluni sanni puni ná Samari kùluni i, fo mà sà nò dijyerŋi cyeyi puni i.»

⁹Nye u à puru jwo ke, mà u tũntunmpii yaha pi i u wíi, u à kò a yîri pi shwòhòl'e mà kàre nìnyinŋi na, ka nahanké kà si u ŋwòhò pi na. ¹⁰Mà pi yaha pi à yyahayi yîrig'a le nìnyinŋi i, na u niŋkareŋi wíi, pi à pâl'a nàmbaa shuunni nya pi à vaaŋvyinŋye le a yyére pi taan. ¹¹Ka pire shiin shuunniŋi si jwo: «Galile kùluni shiinbii, di k'à ta a jwo ka yii i yyére na nìnyinŋi wíi ye? Yesu u à kò a yîri yii shwòhòl'e mà kàre nìnyinŋi na ke, canŋka u sí nùru n-pa bà yii à u niŋkareŋi nya nìnyinŋi na me.»

Macyasi à Zhudasi tayyérege lwó

¹²Nye ka Yesu tũntunmpii si yîri Olivye cire naŋke na, maa nùr'a kàre Zheruzalemu kànhe e. Kuru cyage ná Zheruzalemu mpyi a culumetiri niŋkin kwò. ¹³Pi à nùr'a nò kànhe e ke, batòŋge nìnyibabilini i pi mpyi maha ntêe na piye bínnini ke, ka pi i dùg'a jyè lire e. Pyeri ná Yuhana ná Yakuba ná Andire ná Filipi ná Tomasi ná Baritelemi ná Macwo ná Alife jyaŋi Yakuba ná Simò pi maha mpyi Zelòti†, ná Yakuba jyaŋi Zhude, pire pi mpyi. ¹⁴Pire puni mpyi maha piye bínnini tèrii niŋyahagil'e, marii Kile jáare ná funŋò niŋkin i. Cyeebii pìi ná Yesu nuŋi Mariyama ná Yesu cìnmpyiibii mú mpyi maha mpyi ná pi e.

¹⁵Nye pi canmbinniŋi canŋke kà, mà pi nimbinnibii yaha, pi mpyi a shiin ŋkuu ná benjaaga (120) kwò, ka Pyeri si yîr'a yyére pi shwòhòl'e maa jwo: ¹⁶«Mii cìnmpyiibii, Kile Munaani mpyi a Dawuda yyaha cù, ka u u jwumpe mpemu jwo ná p'à séme Kile Jwumpe Semerŋi i, na Zhudasi u sí n-tòro sùpyire yyaha na, si Yesu le cye e ke, fànha kyaa li mpyi li li, puru jwumpe pu fũnŋò. ¹⁷Zhudasi sí na mpyi wuu kuruŋke sùpya, wuu ná uru mpyi na báara niŋkin pyi.»

¹⁸(Nye pi à sàraŋi ŋgemu kan u á u kapiini nimpyiini nùŋò taan ke, u à sà kerege shwò ná ur'e. Lire kàntugo u à cwo a jya, ka u funŋò yaayi si ŋceeg'a máha. ¹⁹L'à pyi kyaa Zheruzalemu kànhe shiinbii puni mpyi a ndemu cè ke, fo ka pi i mpa kuru cyage mege le pi shæenre e: «Akélidama» kuru ŋwòhò ku nye: «Sishange Kerege».)

²⁰Nye Pyeri à shà yyaha na ná jwumpe e sahaŋki maa jwo na: «Y'à séme Zaburu sémerŋi i na

“U pyenge niŋgage ku kwòro,

Sùpya kà ntèen k'e me‡.”

“Wabere u u báaraŋwòge lwó§.”

²¹⁻²²Lire kurugo mà Kafoonŋi Yesu yaha u u jaare na ntùuli ná wuu e cyeyi yyaha kurugo, mpíi pi mpyi maha mpyi ná wuu e ke, wuu à yaa wuu shin niŋkin cwòŋrò pire e, wuu bàra wuye na, wuu raa yi yu sùpyir'á na Yesu à jè sèerŋi na. Mà lwó canŋke Yuhana à Yesu batize ke, fo mà sà nò canŋke u à kò a yîri wuu shwòhòl'e mà kàre nìnyinŋi na ke, mpíi pi à cyire karigii puni nya tapyige e ke, uru wà u à yaa u pyi urufoo.»

²³Nye ka pi i shiin shuunni cyêe, Yusufu pi maha mpyi Barisabasi, lire nye me Zhutusi ke, uru ná Macyasi. ²⁴Lire kàntugo maa Kile jáare na: «Kafoonŋi, mu u à sùpyire puni zòompíi cè ke, mpíi shiin shuunniŋi i, ŋge mu à cwòŋrò ke, uru cyêe wuu na, ²⁵bà u si mpyi si Zhudasi tayyérege lwó tũnture báaraŋi i, Zhudasi à kuru ŋkemu yaha maa ŋkàre u yabilinŋi cyage e ke.»

²⁶Nye ka pi i ŋkyaanlwooni pyi, ka ŋkyaanlwooni si Macyasi cyêe, ka uru si bàra Yesu tũntunmpii ke ná niŋkinŋi na.

2

Kile Munaani à tîge dánafeebii nuŋ'i

¹Pantekòtiŋi canŋke, dánafeebii puni mpyi a bínni cyaga niŋkin i. ²Ka tũnmbwòhò si mpâl'a fworò nìnyinŋi na, mu à jwo kafeebwòhò tũnmò, bage e pi mpyi a bínni ke, mà kuru

† 1:13 Zelòti»: kuru mege ŋwòhe ku nye: «kìni kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke». ‡ 1:20 Zaburu 69.26 § 1:20 Zaburu 109.8

jî. ³ Ka pi i njirii nya na fiige cyi à láha láha cyiye na mà pa ntèen ntèen pi puni niŃkin niŃkinji na. ⁴ Ka Kile Munaani si pi puni jî, maa pi shin maha shin pyi u u sheenre tabere yu mà tàanna ná Kile Munaani ti kanŃkanni i urufol'á.

⁵ Yahutuubii pi mpyi na fyáge Kile na diŃyeŃi puni yyaha kurugo ke, lir'à pire pìi ta Zheruzalemu kàhe e. ⁶ Nye puru tũnmp'à fwo ro ke, ka pire si sà piye bínni wani, pi puni kakyanhala wuu pi mpyi, naha na ye pi shin maha shin mpyi na u tateenge sheenre núru pi jwə na. ⁷ Li mpyi a pi puni bilibili fo mà pi yîrige pi yákilibii juŃ'i. Ka pi i wá na piye yíbili maa Ńko: «Nte sũpyire ti jye na yu amé ke, taha Galile kũluni i bà pi pun'à yîri mē? ⁸ Di l'à pyi wuu shin maha shin sí i u tateenge sheenre núru pi jwə na ye? ⁹ Pariti kini ná Medi kini ná Elamu kini shiin na jye wuu e, pìi na jye wuu e pir'à yîri Mezopotami kini i, pìi s'à yîri Zhude ná Kapadōsi ná Pōn wuuni ná Azi kũligil'e, ¹⁰ ná Firijyi wuuni ná Panfili wuuni ná Misira wuuni ná Libi kini cyage ku jye Sireni kàhe taan ke, wuu pìi s'à yîri Ōromu kànbwəhe e. ¹¹ Yahutuu na jye wuu e, pìi sí jye Yahutuu mē, Ńka pi à jye Yahutuubii Kile kuni i. Pìi na jye wuu e, pir'à yîri Kereti kini ná Arabubii wuuni i. Di pi à pyi maa jini na Kile kabwəhigii nimpyiŃkii yu, wuu shin maha shin sí i cyi núru u tateenge sheenre e ye?»

¹² Nye mà pi kakyanhala wuubii yaha fo pi jye a pi niŃjwuyo cè mē, ka pi i wá na piye yíbili: «Nde jwəhe k'à sii Ńki be?» ¹³ Ka pìi si wá na pi fwóhore maa Ńko: «Sinmpe pu jye pi na!»

Pyeri à jwo ná sũpyire e

¹⁴ Nye ka Yesu tũntunmpii ke ná shuunniŃi si yîr'a yyé, ka Pyeri si jwo fànha na: «Yii pi à tēen Zhude kũluni ná yii mpii puni pi naha naha Zheruzalemu kàhe e ke, yii niŃgyigigii múgo, yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè. ¹⁵ Sinmē bà pu jye nte sũpyire na mà tàanna ná yii sōŃŃŃkanni i mē, naha na ye jyege tēni baacyere wuuni li jye numē, sinmē tēbyaa sàha Ńkwò a nə, wà u kwò a bya a wũrugo mē. ¹⁶ Kile tũntunŃi Zhoueli mpyi a ndemu jwo ke, lire li jye na mpyi numē. ¹⁷ U mpyi a jwo na Kile à jwo:

“DiŃyeŃi canzanŃyi ká nə,

mii sí na Munaani pyi li tíge sũpyire puni juŃ'i.

Yii nàŃjiipyire ná yii pũceepyire sí raa Kile tũnture yu.

Mii sí naye cyēe yii nàŃjiibii na, si karigii yyaha cyēe pi na.

Yii nàŃkolyebii sí raa mii karigii naa Ńəyi i.

¹⁸ Sèe wi, cyire canmpyaagil'e,

mii sí na Munaani pyi li tíge

mii bilinambaabii ná mii bilicyebii juŃ'i.

Pi sí n-pyi mii tũntunmii.

¹⁹ Mii sí kakyanhala yaayi yà pyi yi fwo ro niŃyiŃi na,

si kakyanhala kacyeenŃkii cyii yaa niŃke na,

sìshange ná nage ná Ńguruge sí n-pyi.

²⁰ CanŃŃŃyiini sí n-kēenŃe n-pyi numpire.

YiŃke sí náaŃa mu à jwo sìshan.

Cyire puni kàntugo, Kafoonji canmbilini sí nə.

Li sí n-pyi canmbwəhə, sí n-pyi canmbile ndemu sìnampe sí n-pêe ke.

²¹ Nye shin maha shin u jye na Kafoonji mege yiri ke, urufoo sí n-shwə*.”»

²² Nye Pyeri à kwò Zhoueli jwumpe niŃjwumpe na ke, maa núr'a jwo: «Yii, Izirayeli shiinbii, yii niŃgyigigii pēre, yii raa núru. Yii à li cè na Nazareti kàhe shinŃi Yesu na mpyi sũpya, Ńgemu cye kurugo Kile à u fànhe cyēe yii na ná kabwəhigii ná kakyanhala karigii ná kacyeenŃkii mpyiŃi i yii shwəhəl'e ke. ²³ Ńka nde Kile mpyi a yaa mà yyaha tí ná u e, mà tàanna ná u karigii puni jcēŃi i ke, lire yii à pyi. Yii à u le shinpiibii cye e pi à kwòro cige na mà bə. ²⁴ Ńka Kile à u jũŃə wwũ kwũŃi yapwoyi i, maa u jè a yige kwũŃi

* 2:21 Zhoueli 2.28-32

i. Naha kurugo ye li fânhe mpyi kwùŋi na u jà a u cù a yaha wani me. ²⁵ Saanŋi Dawuda à fyânha a jwo u kyaa na, u mpyi a jwo:

“Mii maha na Kafoonji naa naye taan t̀erigii puni i, jaha na ye u maha mpyi mii k̀aniŋke na, bà li si mpyi yaaga k̀a n-jà mii c̀unŋo nj̀irige na tayyerege e me.

²⁶ Lire kurugo mii z̀ombilin' à j̀i funntange na, mii jwumpe puni sí jye funntanga jwumɔ.

Mii à t̀eɛn ná l'e, ali mii kwurkwooni k̀antugo, mii cyeere sí j̀iŋe mii na.

²⁷ Naha kurugo ye Kafoonji, mu sì j̀eɛ mii múnaani yaha li kwôro kwùŋi numpini i me.

Mu mú sì j̀eɛ ma báarapyiŋi niŋcɛnŋi yaha u fwónhɔ fanŋke e me.

²⁸ Mu à ǹumpanŋke tata kuni le mii taan

Mà mu yaha ná mii i, mu sí mii pyi mii i j̀i funntange na†.”»

²⁹ Nye Pyeri à kwò Dawuda jwumpe niŋjwumpe na ke, maa nùr'a jwo: «Mii c̀inmpyiibii, yii na yaha si wuu tulyage Dawuda kani f̀iniŋe njwo yii á. T̀eni i u à mpe jwumpe jwo ke, u mpyi a pu jwo a wà uye na me, jaha kurugo ye wuu à li c̀e na u à kwù, u buwur' à t̀ò. Ali niŋjaa u kwùunni na jye naha wuu yyere. ³⁰ Dawuda na mpyi Kile t̀unntunŋo, u mú mpyi a li c̀e na Kile à k̀a ur'á na uru na sí n-pa u j̀ambilini là t̀iŋe u f̀anhe tatɛenge e u k̀antugo. ³¹ Kile à wyèr'a yi jwo Dawuda á na Kile Niŋcwɔnrɔŋi sí n-pa j̀e n-fworo kwùŋi i. Lire kurugo Dawuda à jwo na “U sì n-kwôro kwùŋi numpini i me, u cyeere sì n-fwónhɔ fanŋke e me‡.” ³² Yesu kyaa li, Kile à u j̀e a yige kwùŋi i. Lir' à pyi wuu mú puni jyi na. ³³ U à dùg'a k̀ar'a sà nt̀eɛn Kile k̀aniŋe cyege na. Kile Munaani jwɔmɛeni u mpyi a lwó wuu á ke, Tufoonji Kile à lire kan u á, ka u u li yaha l' à t̀ige wuu juŋ' i. Lire yii jye na jaa ame, maa nùru lí jwɔ na. ³⁴ Yii li c̀e na Dawuda yabilini jye a dùgo niŋyiŋi na me, ŋka lire ná li wuuni mú i, u à jwo

“Kafoonji Kile à jwo mii Kafoonji á

‘Ta ma a pa nt̀eɛn na k̀aniŋe cyege na,

³⁵ mii sí n-pa mu z̀ampɛɛnbii le mu tooyi jwɔh' i §.’ »

³⁶ Nye Pyeri à puru jwumpe taha a kwò ke, maa jwo: «Lire e ke yii Izirayeli shiinbii pun' à yaa yii li c̀e na nákaana baa na Yesu yii à kwòro cige na ke, Kile à uru pyi Kafoonji ná uru Kile Niŋcwɔnrɔŋi.»

³⁷ Pi à puru lógo ke, ka pu u pi z̀omp̄ii c̀unŋo s̀èl'e, ka pi i Pyeri ná t̀unntunmp̄ii sanmp̄ii pyi: «Wuu c̀inmpyiibii, jaha wuu à yaa wuu pyi be?» ³⁸ Ka Pyeri si pi pyi: «Yii yii toroŋkanni k̀eɛnŋe, yii puni niŋkin niŋkinŋ' à yaa yii batize Yesu Kirisita mege na, bà yii kapegigii si mpyi si yàfa yii na me. Lire ká mpyi, yii sí Kile Munaani ta. ³⁹ Naha kurugo ye Kile à u Munaani jwɔmɛeni lwó yii ná yii t̀ulug' á, mà bàra mp̄ii pi jye tatɔɔnyi i ke. Mp̄ii wuu Kafoonji Kile sí n-pa n-yyere si mpyi u pyii ke, l' à lwó pire pun' á.»

⁴⁰ Pyeri à jwumɔ niŋyahama jwo pi á sahanŋi Yesu kyaa na, maa pi yere na pi nùru ŋge diŋyɛŋi s̀upyire nintiimbaare jwɔh' i, bà Kile si mpyi si pi shwɔ me. ⁴¹ S̀upyire t' à dá u jwumpe na ke, ka pire si batize. Mp̄ii pi à bàra dánafeebii kurunŋke na kuru canŋke ke, pire mpyi a shiin kampwɔhii taanre (3.000) kwò.

Dánafeebii wwoŋɛɛge pyiŋkanni

⁴² Yesu t̀unntunmp̄ii mpyi maha yereyi njemu kaan ke, dánafeebii mpyi a piye waha maa yire nùru t̀erigii puni i, maa ŋkwôro wwoŋɛɛge e. Pi mpyi maha bwúuruŋi kwùun na ntáali piye na na lýi, maa Kile j̀áare siŋcyan. ⁴³ S̀upyire puni mpyi ná fyagare e, jaha na ye kakyanhala karigii ná kacyeenŋkii mpyi na mpyi Yesu t̀unntunmp̄ii cye kurugo. ⁴⁴ Shin maha shin u mpyi a dá Yesu na ke, pire puni mpyi a wwò maa mpyi niŋkin, pi cyeyaayi puni mpyi k̀anŋwɔrɔ wuyo. ⁴⁵ T̀erigii cyil'e, pi mpyi maha pi taare t̀à ná pi cyeyaayi à pérelí, maa yire wyéɛɛŋi táali piye na mà tàanna ná shin maha shin j̀unŋo tugure e.

† 2:28 Zaburu 16.8-11 ‡ 2:31 Zaburu 16.10 § 2:35 Zaburu 110.1

⁴⁶ Pi mpyi maha piye binnini canŋa maha canŋa, ná sòŋŋorò niŋkin i Kileŋaarebage e, maa Kile père. Pi mpyi maha binnini pi pyenyi i, maa bwúuruŋi kwùun na ntáali piye na maa pi njyìŋi lyí ná funntange ná funŋcenni i. ⁴⁷ Pi mpyi maha Kile kère, pi kyaa mpyi a táan sùpyire pun'á. Mpii Kafoonji à shwò ke, u mpyi maha pire bârali pi kurunke na canŋa maha canŋa.

3

Pyeri à cwòhòmfòonji wà cùuŋò

¹ Canŋka yàkonŋò, Kileŋarege tènì i, Pyeri ná Yuhana à kàre Kileŋaarebage e. ² Lir'à pi ta pi à sà faanŋi wà yaha Kileŋaarebage tajyijwòge kà na, pi maha ŋkemu pyi: «Tajyijwòge Nisinaŋke» ke. Amuni u mpyi a si. Canŋa maha canŋa, pi mpyi maha mpa u yaha kuru cyage e, sùpyire ti nyè na jyè Kileŋaarebage e ke, bà u si mpyi s'a pire jáare mɛ. ³ Uru faanŋ'á Pyeri ná Yuhana nya tajyige e maa pi jáare. ⁴ Ka pi i u yal'a wíi, ka Pyeri si jwo: «Wuu wíi.» ⁵ Ka nàŋi si yyahe yîrig'a le pi e. U mpyi na sòŋŋi na pi sí yaaga kan ur'á.

⁶ Nyè ka Pyeri si u pyi: «Wyére, lire nyè mɛ sɛen nyè mii á mii u kan mu á mɛ, ŋka yaage ku nyè mii á ke, mii sí kuru kan mu á. Nazareti kànhe shinŋi Yesu Kirisita mege na, yîri ma a jaare!» ⁷ U à yire jwo ke, maa nàŋi cù kàniŋe cyège na mà yîrige. Nyè ka nàŋi tooyi ná u nintajyiigii si ntíl'a cyiye ta.

⁸ Ka u u yi a yîr'a yyére, maa li jwò cù na jaare, maa sà jyè Kileŋaarebage e* ná Pyeri ná Yuhana i, maa jaare, maa yini, maa Kile kère. ⁹ Sùpyire pun'à u nya u u jaare marii Kile kère. ¹⁰ Pi mpyi a li cè na nàŋi u mpyi maha ntèn Kileŋaarebage Tajyijwòge Nisinaŋke na maa sùpyire jáare ke, uru wi. Pyiŋkanni na uru nàŋ'á pyi maa já na jaare ke, ka lire si sùpyire bilibili.

¹¹ Nàŋi mpyi a taha a yaha Pyeri ná Yuhana fye e. Ka sùpyire kàkyanhala wuubii si fê a kàr'a sà binni pi taan, Kileŋaarebage ŋkubabwòhe kà jwòh'i, pi mpyi a Saanŋi Solomani mege le kuru ŋkubage na. ¹² Pyeri à sùpyire nya ke, maa jwo: «Wuu cìmpyiibii, Izirayeli shiinbii, naha na nde kan'à yii kàkyanhala ye? Naha na yii na wuu wíl'ame mu à jwo wuu yabilimpìi sífente ná wuu Kile yyahafyagare t'à wuu pyi wuu à ŋge nàŋi pyi u à yîri na jaare ye? ¹³ Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná wuu tulyeyi sanŋyi u Kilenji, u à u báarapyiŋi Yesu nùŋke yîrige ná l'e. Yii à u le fànhafoonji Pilati cye e, ka uru si li ta na yaaga nyè a yaa ku pyi u na mɛ, ka yii i jcyé u na Pilati nyii na. ¹⁴ Ŋge u à jwò maa ntíi ke, yii à cyé uru na, ŋge u à boore pyi ke, maa Pilati jáare na u uru cye yaha. ¹⁵ Ŋge u nyè na shiŋi niŋkwombaani kaan ke, yii à uru bò, ŋka Kile à u jè a yige kwùŋi i. Wuu à u nya u jèŋkwooni kàntugo. ¹⁶ Ŋge nàŋi u ŋge yii i jaa, ná yii à u cè ke, wuu à dáníyanji pyi Yesu na, lire cye kurugo, u à já a yîr'a yyére. Wuu à dáníyanji pyi Yesu mege na, lire l'à ŋge nàŋi yampe kwò feefee bà yii puni nyii wá u na mɛ.

¹⁷ Mii cìmpyiibii, mii à li cè na li jcèmbaanji u à yii ná yii nùŋufeebii pyi yii à lire kani pyi. ¹⁸ Lire e ke Kile à jwumpe mpemu jwo fo tèemòni i u tùnntunmpii cye kurugo ke, pur'à fùŋŋò. U mpyi a jwo na Kile Niŋcwònròŋi à yaa u kyaala. ¹⁹ Lire e ke yii yii toronkanni kèenŋe, yii i yiye kan Kile á, bà u si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mɛ. ²⁰ Lire ká mpyi, Kafoonji Kile sí taŋŋò kan yii á. Mà bàra lire na, ŋge u à yaha yii yahare e ke, u sí uru tùugo yii á, Yesu u nyè Kile Niŋcwònròŋi ke, uru kyaa li. ²¹ Ŋka u à yaa u tèn niŋyiŋi na fo u aha yaayi puni pyi y'à nùru yi lyempe e, yire Kile à jwo fo tèemòni i u tùnntunmpii cye kurugo.

²² Nyè Kile tùnntunŋiMusa à jwo

“Bà wuu Kafoonji Kile à mii tun mɛ, amuni u sí n-pa yii cìmpworonji wà pyi u tùnntunŋò mii fiige. U aha jwumò maha jwumò jwo yii á ke, yii i jɛɛ puru na.

²³ Shin maha shin u nyè u nyè a jɛɛ uru tùnntunŋi jwumpe na mɛ, urufoo sí n-bò n-yige sùpyire shwòhòl'e†.”

* ^{3:8} Kuru k'à pyi urufoo canŋcyiige mà jyè Kileŋaarebage kaanke funŋke e, naha na ye Yahutuubii Saliyanji i, kafuun li mpyi li li cwòhòmfòo u jyè Kileŋaarebage kaanke funŋke e. † ^{3:23} Duteremumu 18.15, 18, 19

²⁴ Nye mà lwó Kile túnntunŋi Samuweli na, Kile túnntunmpii pun'à jwo nde tēni kyaa na mú, Musa fiige. ²⁵ Jwumpe Kile túnntunmpil'à jwo ke, pur'à jwo yii á mú. Tunmbyaare Kile à le ná yii tulyeyi i, tēni i u à jwo Ibirayima á na uru sí jwó le ñŋke supyishiŋi pun'à u tūluge cye kurugo ke, tire tunmbyaar'à le ná yii e mú†. ²⁶ Lire e Kile à u báarapyiŋi yaha a pa yii Izirayeli shiinbii mε na yyecyiige na, u u jwó le yii á, yii i láha pege karigii na.»

4

Pi à kàre ná Pyeri ná Yuhana i yukyaabii yyé

¹ Nye mà Pyeri ná Yuhana yaha jwumpe na, Kile sáragawwuubii ná Kilejaarebage saŋcwənsigibii ñŋufooji ná Sadusiibii pìl'à nɔ wani. ² Li mpyi a sàa pɛn pi e mà Pyeri ná Yuhana nya pi i sùpyire yerege ná Kile Jwumpe e na Yesu à ñè a fwo ro kwùŋi i, na lir'à li cyèe na sùpyire sí n-pa ñè n-fwo ro kwùŋi i nùmpaŋa. ³ Ka pi i pi cù a le kàsuŋi i fo mà sà nɔ kuru canŋa nùmpaŋa na, jaaha na ye numpilage mpyi a wwò a kwò. ⁴ Ŋka lire ná li wuuni mú i, mpíi pi mpyi na Pyeri ná Yuhana jwumpe núru ke, pire nijyahamil'à dá Yesu na, ka lire si dánafeebii kurunke shiinbii pyi pi à kampwəhii kaŋkuro (5.000) kwò.

⁵ Kuru canŋa nùmpaŋa, Yahutuubii ñŋufeebii ná kacwənríibii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à pa piye bínni Zheruzalemu kàhe e. ⁶ Kile sáragawwuubii ñŋufembwəhe Ana* mú mpyi wani, mà bàra Kayifu ná Yuhanaŋi wabere ná Alezandiri ná sáragawwuubii ñŋufembwəhe pyenge shiinbii puni. ⁷ Ka pi i ŋkàr'a sà Pyeri ná Yuhana yige kàsuŋi i mà pa yyéŋe piye shwəhəl'e, maa pi yibe: «Ná fàhe ŋkire e, lire nye mε ná mege ŋkire e yii à ŋge nàŋi cùuŋə ye?»

⁸ Nye mà Pyeri yaha u à jŋi Kile Munaani na u à jwo: «Yii pi nye wuu Yahutuubii ñŋufeebii ná kacwənríibii ke, ⁹ ná yii sí naha a wuu yibe faanŋi ná u cuuŋəŋkanni kyaa na nijjaa, ¹⁰ yii puni, mà bàra Izirayeli shiinbii sanmpii puni na, yii li cè na Nazareti kàhe shinŋi Yesu Kirisita mege na ŋge nàŋ' à cùuŋə. Yesu yii à kwòro cige na mà bò, ka Kile si u ñè a yige kwùŋi i ke, uru mege na ŋge nàŋi nijjyereŋi u ŋge yii yyaha na ke, u à cùuŋə. ¹¹ Yesu kyaa l'à jwo Kile Jwumpe Seməŋi i na

“Yii bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke, kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na†.”

¹² Nye shwofooji wà saha nye uru baare e mε. Mege cye kurugo wuu sí nùmpaŋa ta ke, kuru nye a le sùpyaŋi wà tufiige na ŋke ñŋke na Yesu baare e mε.»

¹³ Yahutuubii ñŋufeebii ná kacwənríibii l'à Pyeri ná Yuhana nya pi i yu fyagara baa ke, ka li i pi kàkyaanhala, jaaha na ye pi mpyi a li cè na Pyeri ná Yuhana nye a kàla sèl'e mε, ka pi i li kàanmucya mà li nya na pi ná Yesu u mpyi. ¹⁴ Nye nàŋi u à cùuŋə ke, pi à uru nijjyereŋi nya Pyeri ná Yuhana taan ke, pi nye a yà ta si njwo mε.

¹⁵ Ka pi i Pyeri ná Yuhana pyi pi à fwo ro ntàani na, maa ŋkwòro na piye yíbili: ¹⁶ «Naha wuu à yaa wuu pyi mpíi shiinbii na be? Kakyanhala kani pi à pyi ke, Zheruzalemu shiinbii pun'à li cè, wuu mú sè n-jà nàkaana pyi lire e mε. ¹⁷ Ŋka nde kani nye a yaa li cεεg'a nɔ cyeyi puni i mε, lire e ke wuu pi yyere, wuu u pi fùguro, bà li si mpyi pi àha núru kuru mege kyaa jwo sùpyaŋi wà tufiig'á mε.»

¹⁸ Ka pi i Pyeri ná Yuhana yyere maa yi jwo a waha pi á, na pi àha núru Yesu kyaa jwo sùpyaŋi wà tufiig'á, lire nye mε si sùpyaŋi wà kàla ná u kani i mε. ¹⁹ Ka Pyeri ná Yuhana si pi pyi: «Ncyii kapyaaagii mú shuunnŋi i, li ndi l'à tí Kile á ye? Mà yii ñwəməeni cù laa, mà Kile ñwəməeni cù? Yii yabilimpíi pi yi kàanmucya de! ²⁰ Nde wuu kən'à nya maa li lógo ke, wuu sè n-jà n-pyi ná wuu nye na lire yu mε.»

²¹ Ka pi i pi fùguro sahanŋi maa pi yaha. Pi nye a mpyi a cè yaage pi sí n-pyi pi na mε, jaaha na ye kakyanhala kani li mpyi a pyi ke, sùpyire mpyi na Kile kère lire kurugo. ²² Nàŋi u mpyi a cùuŋə lire kakyanhala cuuŋəŋkanni na ke, uru shìŋi mpyi a nyaha yyee beeshuunni na.

Dánafeebii l'à Kile jáare

† 3:25 ZhenEzi 22.18; 26.4 * 4:6 Ŋge Anaŋi na mpyi nɔ. † 4:11 Zaburu 118.22

²³ Pi à Pyeri ná Yuhana cye yaha ke, ka pi i ñkàre Yesu túnntunmpii sanmpii cyage e. Nje Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Yahutuubii kacwónribil'à jwo pi á ke, maa sà yire puni yyaha jwo pi á. ²⁴ Nye pi à yire lógo ke, ka pi puni si wwò sòññòrò ñinjin na maa Kile jáare fánha na: «Kafoonji, mu u à ñinjin ná ñinje dá, maa suumpe lwøhe ná ku funño yaayi puni dá. ²⁵ Wuu tulyage Dawuda u ñye mu báarapyiñi ke, mu à ma Munaani pyi l'à u yyaha cû, ka u u jwo

“Naha kurugo supyishiñ'à ñùñò kyán ye?

Naha na kirigii sùpyire maha vùnmpwøre pyi ye? Ti ñye ñùñò baa.

²⁶ Saanbii pi ñye ñinje na ke, pir'à piye bégele kàshige mee na,

ka ñùñufeebii si piye bégele Kafoonji Kile ná u Njñcwónrøñi mee na†.”

²⁷ Sèe wi de! ñke kànhe e, saanji Erødi ná Pønse Pilati à wwò ná Izirayeli shiinbii ná supyishiñi sanji i, báarapyiñi mu à cwønr'a yaha maye mee na, ná uru u ñye Yesu ke, maa ntùñke taha uru na. ²⁸ Lire mpyiñi cye kurugo, kyaa maha kyaa mu à kyaala a yaha fo tèemøni i mà tàanna ná ma sífente ná ma ñyii wuuni i ke, cyire pi à pyi. ²⁹ ñka Kafoonji, pi à wuu fùguro ná jwumpe mpemu i nume ke, mu à puru lógo. Wuu pi ñye mu báarapyiñi ke, wuu tège, wuu raa mu jwumpe yu fyagara baa. ³⁰ Li síñi yaha wuu na, wuu já wuu a yampii cùñji, wuu raa kacyeenjkii ná kakyanhala karigii pyi mu báarapyiñi ñinjenñi Yesu mege na.»

³¹ Pi à Kile jáar'a kwò ke, cyage e pi mpyi a bínni ke, ka kuru cyage ñinje si ñcyèenne, ka Kile Munaani si pi puni ñi, ka pi i wá na Kile jwumpe yu fyagara baa.

Dánafeebii cyeyaayi pun'à pyi kàngwørø wuyo

³² Dánafeebii kurunje mpyi a wwò maa pi zòompil'á pi sòññòre pyi ñinjin, fèrenje yaaga saha ñye a mpyi pi wà á me, pi yaayi puni mpyi kàngwørø wuyo. ³³ Sífente na mpyi Yesu túnntunmpil'á sèe sèl'e pi i yi yu sùpyir'á na Kafoonji Yesu à ñè a fwo kwùñi i. Kile mpyi a ñwò pi puni na maa pi tège sèl'e. ³⁴ Kanhamafoo ñye a mpyi pi e me, ñaha na ye mpil'á pi mpyi ná taare e, lire ñye me pyenyi i ke, ñire mpyi maha yire pèrelì, ³⁵ maa ma na uru wyérenji kaan Yesu túnntunmpil'á. Pi mpyi maha uru wyérenji táali piye na, maha ntàanna ná pi shin maha shin ñùñò tugure e. ³⁶ Nye ñanji wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Yusufu, Levi tùluge shin u mpyi u wi, u mpyi na yîri Sipiri kini i. Yesu túnntunmpii mpyi a u mege le Barinabasi, kuru mege ñwøhe ku ñye: «ñgemu u maha màban leni sùpyire e ke.» ³⁷ Kerege na mpyi uru ñan'á, ka u u ku père, maa mpa ná ku wyérenji i mà pa ñkan Yesu túnntunmpil'á.

5

Ananiyasi ná u cwøñi Safira kani

¹ Nye ñanji wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Ananiyasi, u cwøñi mege sí ñye Safira, ka ñire mú si taare tà père. ² Ka pi mú shuunni si bê li na, ka u u taare wyérenji táa, maa taaga ñwøhø, maa ñkàre ná ku sanñke e mà sà ñkan Yesu túnntunmpil'á. ³ Ka Pyeri si u pyi: «Ananiyasi, di mu à pyi maa Sitaanniñi yaha u à sòññòpeere tèg'a mu zòmbilini ñi fo mu à ma taare wyérenji wà ñwøhø maa mpa fine Kile Munaani á ye? ⁴ Mà mu yaha mu sàha ñkwò a taare père me, taha mu woro bà ti mpyi ti ti me? Mu à ti père ke, taha mu wu bà u mpyi ti wyérenji me? Naha k'à nde kani mpyiñi sòññòre tîrige mu funñke e ye? Sùpya á bà mu à fine mà de! Kile á mu à fine.»

⁵ Ananiyasi à puru lógo ke, maa ñcwo ñinje na mà kwù. Mpii pi à yire lógo ke, ka ñire puni si fyá sèl'e. ⁶ Ka ñanjiibii si yîri maa u buwunji pwo a sà ntò. ⁷ Nye tèr'à pyi ke, ka Ananiyasi cwøñi si ñwø wani, nde l'à u poonji ta ke, u mpyi a lire cè me. ⁸ Ka Pyeri si u pyi: «Sèenji jwo na á, kampyi ñge dárji na taar'à père.» Ka ceenji si jwo: «Døn, uru na t'à père.» ⁹ Ka Pyeri si u pyi: «Naha k'à pa ná l'e, ka yii i jwo a ñwò si Kafoonji Munaani ñwò cû ye? Nye mpil'á pi à sà mu poonji tò ke, ñire pi mpil'á cyínni na, pi mú si ñ-kàre ná mu i.» ¹⁰ Ka ceenji si ntíl'a cwo ñinje na Pyeri fere e mà kwù. Ka ñanjiibii si jyè pyenge e, mà u ta u à

† 4:26 Zaburu 2.1, 2

kwû. Ka pi i u lwó a kàr'a sà ntò u pooŋi taan. ¹¹Nye dánafeebii kurunke ná sùpyire puni t'à puru jwumpe lógo ke, ka pire puni si fyá sèl'e.

Yesu túnntunmpil'à kakyanhala karii nijyahagii pyi

¹² Kacyeenjii nijyahagii ná kakyanhala karii nijyahagii mpyi maha mpyi sùpyire shwòhòl'e Yesu túnntunmpii cye kurugo. Dánafeebii puni mpyi maha piye bínnini Kileñaarebage ntàani na, saanji Solomani ŋkubabwòhe jwòh'i. ¹³ Mpii pi nye pi nye a dá Yesu na me, pire wà nye a mpyi na jæeg'a bâra pi na me. Lire ná li wuuni mú i, pi mpyi maha pi père sèl'e. ¹⁴ Nàmbaabii ná cyeebii pi mpyi na ma na piye kaan Kafoonji á ke, là mpyi na bârali pire na sèl'e. ¹⁵ Kakyanhala karigii nimpyiiŋkii kurugo, sùpyire mpyi maha ma na yampii sínŋiŋi bàmbahanyi, lire nye me demebii na pyenkuubil'e, bà li si mpyi li mée ka bê shin niŋkin na, Pyeri nintoronji nàŋjaŋi ká ntò ŋgemu na ke, urufoo si jcuunjo me. ¹⁶ Shinjyahara mú mpyi maha yîri ná yampii ná jínacyaanbil'e Zheruzalemu kwùumpe kanyi na, na ma na jcyêre Yesu túnntunmpii na, pi puni mú sí mpyi maha jcuunji.

Pi à Yesu túnntunmpii kyérege

¹⁷ Nye ka yijcyege si jyè Kile sáragawwuubii jùŋufembwòhe ná u fyèjwòhòshiiŋbii Sadusiibil'e.

¹⁸ Ka pi i cye taha Yesu túnntunmpii na, maa pi cù a le kasubabwòhe e. ¹⁹ Nye ka Kafoonji Kile mèlekenji wà si mpa kasubage jwò múgo numpilage e, maa pi yige, maa pi pyi: ²⁰ «Yii a sù Kileñaarebage e, yii i sà a ŋge shìŋi kani sènmège yii a yu sùpyir'á.» ²¹ Nye pi à yire lógo ke, kuru canja nùmpañja jyèsooge na, ka pi i ŋkàre Kileñaarebage e, maa sà a sùpyire kálali.

Tèr'à pyi ke, ka Kile sáragawwuubii jùŋufembwòhe ná u fyèjwòhòshiiŋbii si yukyaala kurunke ná Izirayeli shiiŋbii kacwòribii puni yyer'a bínni, maa sòrolashiibii pyi pi sà Yesu túnntunmpii yige kasubage e, pi a ma. ²² Ka pire si ŋkàre, pi nye a sà túnntunmpii ta wani me, maa nùr'a sà pi pyi: ²³ «Wuu à kàr'a sà kasubage ta k'à yal'a tò, ku saŋcwònsigibii mú si wá a mpyi na ku saŋcwòŋi sigili. Ŋka wuu à ku múgo ke, wuu nye a sùpya ta wani k'e me.»

²⁴ Nye Kileñaarebage saŋcwònsigibii jùŋufoonji ná sáragawwuubii jùŋufebil'à puru lógo ke, pi saha nye a pi nimpyii cè me, ka pi i wá na piye yíbili li pyiŋkanni na. ²⁵ Mà pi yaha puru na, ka wà si mpa pi pyi: «Nàmpii yii à cù a le kàsuŋi i ke, pi wá na sùpyire kálali Kileñaarebage e.» ²⁶ Nye ka Kileñaarebage saŋcwònsigibii jùŋufoonji ná u shiiŋbii pii si yîr'a kàr'a sà pi yyer'a pa. Pi nye a jæn'a pi cù fànhe e me, naha na ye pi mpyi na fyáge sùpyire kà ŋkwò pire wà mbò ná kafaayi i me.

²⁷ Pi à nò ná pi e yukyaala kurunke yyére ke, ka sáragawwuubii jùŋufembwòhe si pi pyi: ²⁸ «Taha wuu nye a mpyi a yi jwo a waha yii á na yii àha nùru raa sùpyire kálali ná Yesu mege e me? Ku ke, yii à Zheruzalemu kànhe puni shwò a ta ná yii kàlaŋi i, mà bâra lire na, yii sí ŋge nàŋi mbòŋi tugure pyi ti pyi wuu woro.» ²⁹ Ka Pyeri ná Yesu túnntunmpii sanmpii si pi pyi: «Wuu pi Kile jwòmèeni cù, wuu à lire funjo cè mà tòro wuu yii jwòmèeni cù. ³⁰ Yesu yii à kwòro cige na mà bò ke, wuu tulyeyi u Kilenji à u jè a yige kwùŋi i, ³¹ maa u pyi u à dùg'a kàr'a sà ntèen uru kàniŋe cyege na, maa u pyi Nùŋufoonji ná Shwofoonji, bà u si mpyi si Izirayeli shiiŋbii pyi pi pi toronkanni kèenŋe pi i láha kapegigii na, Kile si cyi yàfa pi na me. ³² Wuu ná Kile Munaani na cyire karigii shèenre yu, Kile à lire ndemu kan u jwòmèeni cùveebil'á ke.» ³³ Yukyaala kurun'k'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri fo pi la mpyi si Yesu túnntunmpii bò.

³⁴ Nye Farizhenji wà na mpyi pi shwòhòl'e, uru mege na mpyi Gamaliyeli, Kile Saliyaŋi cyelentu u mpyi u wi, sùpyire puni mpyi na u père, ka uru si yîr'a yyére yukyaala kurunke shwòhòl'e maa jwo na pi Yesu túnntunmpii yige ntàani na tère nimbilere funji. ³⁵ Pi à fworò ntàani na ke, ka u u jwumpe lwó maa jwo: «Mii cìnmpyibii Izirayeli shiiŋbii, nde yii la nye si mpyi mpyi shiiŋbii na ke, yii a yiye kàanmucaa de! ³⁶ Naha kurugo ye li sàha mò me, nàŋi wà mpyi a yîri naha, u mege mpyi Tedasi. U mpyi a uye pyi shinbwo fo shiin

ŋkwuu sicyeere (400) fiige mpyi a taha u fye e. Ŋka pi à pa u bò ke, ka u shiinbii puni si jcaala, ka yire si yyére wani. ³⁷ Lire kàntugo Galile kùluni shinŋi wà à yîri sùpyire mešemèni tènì i, uru nàŋi mege mpyi Zhudasi, u mpyi a shinpyahara yákilibii kêenŋe pi à taha u fye e. Ŋka uru mú à bò, ka u fyèŋwòhòshiinbii puni si jcaala.

³⁸ Lire kurugo nume, mii sí njemu jwo yii á ke, yire yi nyé, yii àha mpìi shiinbii kani pwo yii múnahigii na me, yii pi yaha pi a sì. Kampyi pi funŋo kani, lire nyé me pi kapyin'à fwo sùpyire e, li sí n-pa n-yyére. ³⁹ Ŋka kampyi Kile e l'à fwo, yii sì n-jà li kèege me. Yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha ŋkwò nta yii i Kile tùnni me.»

Nye ka yukyaala kurunke si jee Gamaliyeli jwumpe na, ⁴⁰ maa Yesu tùnntunmpii yyer'a pa, maa pi bwòn, maa pi pyi na pi àha nùru Yesu mege kyaa jwo sùpya á me, maa pi cye yaha pi a sì. ⁴¹ Ka tùnntunmpii funntanga wuubii si yîri yukyaala kurunke taan mà kàre jaha kurugo ye Kile à li ta na pi à yaa pi kyaala Yesu mege kurugo, ka lire si mpyi pi á jùnjirire kyaa. ⁴² Canŋa maha canŋa, pi mpyi maha sùpyire yerege Kilejaarebage ná pyenyi i tèrigii puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu na Yesu u nyé Kile Nijcwònròŋi.

6

Kacwònrìbii tēgefēebii kani

¹ Nye cyire canmpyaagil'e là mpyi na bàrali cyelempyiibii nyahaŋi na. Dánafeebii kurunke e, mpìi pi mpyi na Girekiibii shēenre yu ke, ka pire si wá na Eburubii shēenre jwufēebii jùjyi tare, jaha na ye pi mpyi a li kàanmucya mà li jya na pire u kàmpaŋke leŋkwucyēebii nyé a cù cùŋkanna nijcenne na yalyire kàmpaŋke na me*. ² Nye ka Yesu tùnntunmpii ke ná shuunniŋi si cyelempyiibii puni yyer'a bínni, maa yi jwo pi á: «Wuu aha Kile Jwumpe njwuŋi yaha maa wuye pwo njyŋi karigii kanni jcwònròŋi na, lire nyé a tí me. ³ Lire e ke wuu cìnmpyiibii, yii nàmbaa baashuunni cwònrò yiye shwòhòl'e, mpiimu pi nyé ná metange e maa mpyi yákilifee, maa jî Kile Munaani na ke. Wuu sí njyŋi kataanmpe le pire cye e. ⁴ Wuu pi ke, wuu sí wuye pwo Kilejarege ná Kile jwumpe njwuŋi na.» ⁵ Ka puru jwumpe si ntáan sùpyire puni i, ka pi i shiin baashuunni cwònrò. Pi nijcyiŋi u à pyi Ecyeni, u mpyi a dá Kile na sèl'e, Kile Munaani mpyi a u jî, uru ná Filipi ná Porokori ná Nikanòri ná Timò ná Parimenasi ná Antiyòshi kànhe shinŋi Nikola u mpyi a fyànha a pyi Yahutuubii Kile kuni i ke. ⁶ Ka pi i mpa pire shiin baashuunniŋi cyēe Yesu tùnntunmpii na, ka pire si Kile jáare pi na, maa cyeyi taha pi jùjyi na, maa jwò le pi á.

⁷ Kile Jwumpe mpyi na jcaali, cyelempyiibii sí i nyahage fwòfwò Zheruzalemu kànhe e, Kile sàragawwuubii nijyahamii sí i jeege Yesu na.

Yahutuubil'à Ecyeni cù

⁸ Kile mpyi a jwò Ecyeni na sèl'e, maa síŋi kan u á. U mpyi maha kakyanhala karigii ná kacyeenŋii pyi sùpyire shwòhòl'e. ⁹ Nye Kile Jwumpe kàlambage pi maha mpyi: «Bilibii nijjahabii kàlambage» ke, Sireni kànhe shiinbii ná Alezandire kànhe shiinbii pi mpyi a yîri kuru kàlambage e, mà bàra Silisi kùluni shiinbii pi ná Azi shiinbii pi na, ka tire sùpyire si mpa nàkaana pyi ná Ecyeni i. ¹⁰ Ŋka Kile Munaani mpyi a Ecyeni yyaha cù maa u pyi u u yákilifente jwumpe mpemu yu ke, pi nyé a jà a jwòshwòrò ta puru na me.

¹¹ Nye lir'à pyi ke, ka pi i wyérenŋi tēg'a sùpyire tà sòn a yaha Ecyeni na, ka pire si fin'a taha u na maa jwo: «Wuu à u jwumpe lógo, u à Kile tùnntunŋiMusa ná Kile mege kèege.»

¹² Lir'à pyi ke, ka sùpyire ná kacwònrìbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii lùgigii si yîri Ecyeni taan, maa u cyán a cù fànhe e, maa ŋkàre ná u e yukyaala kurunke yyére. ¹³ Pi mpyi a kàre

* ^{6:1} Yahutuubii mpyi a taa mà pyi kuruyo shuunni: 1 mpìi pi nyé pi nyé Izirayeli taare e me, maa Girekiibii shēenre yu, ná tire ti nyé pi nushēenre ke; 2 mpìi pi nyé Izirayeli taare e maa Eburubii shēenre yu ke. Mpìi pi à tēen cyeyi yabere e nàmpònte e ke, ŋgemu ká lye ke, uru maha nùr'a kàre Izirayeli kìnì i, jaha na ye Yahutuubii la mpyi pire puni si ntò Izirayeli taare e. Mpìi pi à kwù Zheruzalemu i maa pi cyēebii yaha ke, pire leŋkwucyēebii mpyi maha ntēen wani. Lire kurugo leŋkwucyēebii nijyahamii mpyi na Girekiibii shēenre yu.

ná kafiniviniibii pìl'e mú, ka pire si fini na: «Ńge nàŋi maha jwumpimpe yu Kileŋaarebage ná Musa Saliyaŋi na t̀erigii puni i. ¹⁴Wuu à lógo u ɲwə na na Nazareti kàhe shinŋi Yesu na sí n-pa Kileŋaarebage jya, si Kile t̀untunŋi Musa làdaabii k̀eŋŋe.»

¹⁵ Ka yukyaala kurunke shiinbii puni si yyahayi le Ecyeni i na wíi, mà u yyahe ɲya k'á pyi mu à jwo Kile m̀elekeŋi wà wogo ki.

7

Ecyeni à Yahutuubii funŋə cwo Kile Jwumpe na

¹ Ka Kile sáragawwuubii ɲunufembwəhe si Ecyeni pyi: «Nje pi na yu mu na ke, s̀e wila?» ² Ka u u pi pyi: «Mii c̀nmpyiibii ná mii tiibii, yii lógo na ɲwə na. Mà wuu tulyage Ibirayima yaha Mezopotami k̀ini i, s̀inampe fooni Kile à uye cỳe u na mà u ta u s̀aha nt̀eŋ Kyaran kàhe e m̀e. ³ Maa yi jwo u á na u fwo ro u tpyenge e, u fwo ro u k̀ini i, k̀ini uru sí n-cỳe u na ke, u raa s̀i lire e* . ⁴ Nye ka Ibirayima si ỳiri Kalide shiinbii k̀iluni i, maa ɲkàr'a sà nt̀eŋ Kyaran kàhe e. U tuŋi kẁunkwooni kàntugo, k̀ini i yii ɲye am̀e ke, ka Kile si u pyi u à núr'a pa naha. ⁵ Kile ɲye a mpyi a u mege cyaga kan u á k̀ini i m̀e, ali cyaga nimbilere ɲye a mpyi a kan u á m̀e. Ńka Kile mpyi a ɲwə m̀e ni lwó u á na uru sí k̀ini kan u á, u kẁunkwooni kàntugo, li mú sí n-pyi u t̀uluge wuu, mà li ta kuru canŋke na, pyà ɲye a mpyi Ibirayima á m̀e. ⁶ Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na u t̀uluge sí n-pa n-pyi nàmpənnte e k̀ini laber'e, pi sí n-pyi bilii, pi sí pi kyérege yye ɲkwuu sicyere (400) funŋ'i. ⁷ Ńka k̀ini shiinbil'á pi sí bilere pyi ke, uru Kile yabilinji u sí lire k̀ini shiinbii t̀un†. Lire kàntugo pi sí n-ỳiri wani si mpa uru Kile p̀e naha ɲke cyage e. ⁸ Lire kàntugo ka Kile si tunmbyara le ná Ibirayima e, maa ɲkẁonŋi pyi tire fỳenji. Lire kurugo Ibirayima à u jyaŋi Ishaka kẁon u canzege canmpyibaatanrewuuni. Ishaka mú à pa Yakuba ta ke, maa uru kẁon, ka Yakuba mú si wuu tulyeyi ke ná shuunniŋi kẁon.

⁹ Wuu tulyeyi i, wà mege na mpyi Yusufu, uru yin cyege mpyi pi sanmpil'e, ka pi i u p̀ere, u à kàr'a sà mpyi biliwe Misira k̀ini i. Ńka Kile mpyi ná u e, ¹⁰ maa u shuu yyefuge karigii puni na. Kile mpyi a yákilifente kan u á, maa u kyaa pyi l'á táan Misira k̀ini saanŋi Farən á, ka uru si u t̀iŋe Misira k̀ini ná u pyenge puni ɲunŋə na. ¹¹ Nye ka katibwəhə si mpa ɲcwo Misira k̀ini puni ná Kana k̀ini puni na. S̀upyre mpyi na ɲkyaaali s̀el'e. Wuu tulyeyi mpyi na ɲjyi taa na lỳi m̀e. ¹² Yakuba à pa lógo na ɲjyi na wá na ntaa Misira k̀ini i ke, maa wuu tulyeyi tun pi toŋcyiige e pi sà wà shwə, pi a ma. ¹³ Nye pi à pa shà pi tozhonwoge na s̀umaŋi tashwəge e ke, ka Yusufu si nta a uye cỳe u c̀nmpyiibii na. Lir'á pyi ke, ka Farən si nta a Yusufu c̀nmpyiibii c̀e. ¹⁴ Lire kàntugo ka Yusufu si pi tun pi à kàr'a sà u tuŋi Yakuba ná u pyenge shiinbii lwó mà pa. Pi shiin beetaanre ná ke ná kaŋkuro (75) pi mpyi. ¹⁵ Lire pyinŋanni na, Yakuba à kàre Misira k̀ini i. Wani u à kẁu, mà bàra wuu tulyeyi sanŋyi na mú. ¹⁶ Ibirayima mpyi a fanŋke ɲkemu shwə Kyaməri jyaabil'á Sikemu kàhe e ke, ka pi i pi buwuubii tug'a kàr'a sà ntò wani kuru fanŋke e.

¹⁷ Nye ɲwə m̀e ni Kile mpyi a lwó Ibirayima á ke, lire t̀eefunŋon'á pa na byanhare ke, ka wuu shiŋi si mpa ɲyaha maa mp̀e Misira k̀ini i. ¹⁸ Pi à kẁoro Misira k̀ini i fo mà sà nə saanŋi wà u t̀ii na. Uru saanŋi ɲye a mpyi a yafyin c̀e Yusufu kataanmpe e m̀e. ¹⁹ Uru saanŋ'á wuu shiŋi s̀upyre kyérege cẁore e. U mpyi maha pi pyi pi i pi pyiibii lwúu na wàa, bà pi si mpyi s'a ɲkẁu m̀e. ²⁰ Lire t̀eni i Kile t̀untunŋiMusa à si. U lem̀e mpyi a ɲwə, u kyaa mpyi a táan Kile á, ka u sifeebii si u ɲwəhə yin ye taanre funŋ'i bage e maa u ɲwə caa. ²¹ U à pa ɲwəhə jà, ka pi i u yige bage e ke, ka saanŋi Farən pworonji si u lwó na byí mu à jwo u yabilinji jya wi. ²² Lire pyinŋanni na, yaaga maha yaaga na Misira k̀ini shiinbii mpyi a taanna ke, Musa mpyi a taanna yire puni na. Fàhe na mpyi u jwumpe ná u kapyiinŋii puni i. ²³ Nye Musa shiŋ'á pa nə yye beeshuunni na ke, u c̀nmpyiibii pi ɲye Izirayeli shiinbii ke, ka u u li lwó uye funŋ'i si sà fwo ro pi na. ²⁴ U à sà nə wani mà sà Misira shinŋi wà ta u u c̀nmpworonji wà bẁuun, ka Musa si u c̀nmpworonŋi shwə maa u ɲkoonji wẁu fo mà Misira shinŋi b̀o. ²⁵ Musa mpyi na s̀onŋi na lire mpyinji sí uru

* 7:3 ZhenEzi 12.1 † 7:7 ZhenEzi 15.13, 14

cìnpmpyibii pyi pi li cè na Kile na sí pi yige bilere e uru cye kurugo, ŋka u cìnpmpyibii n̄ye a ja à yi yyaha cè me. ²⁶ Kuru canŋa nùmpañña, ka Musa si sà u cìnpmpyibii p̄i shuunni ta pi i ntùnni, ka u u wá na n̄caa si pi jwo nde piye e maa jwo pi á “Yii na n̄ye cìnpmpyii, naha kurugo yii n̄ye na ntùnni ye?” ²⁷ Ŋge u mpyi na u shinŋeŋi bwùun ke, ka uru si Musa ŋòŋ'a wà maa jwo: “Jofoo u à mu t̄iŋe mà pyi wuu n̄jũfoon̄i ná wuu yukyaan̄i ye? ²⁸ Bà mu à Misira shinŋi bò tanjaa me, taha amuni mu la n̄ye si mii bò‡?” ²⁹ Nàn̄'a puru jwo ke, ka Musa si fê a kàre Madiyani k̄ini i. Maa ceewe fúru wani maa p̄nampyire shuunni ta u na.

³⁰ N̄ye yye beeshuunni kàntugo, canŋka mà Musa yaha Sinayi n̄an̄ke byanham'i, ka Kile mèl̄ek̄eŋi wà si uye cyêe u na, nage mpyi na n̄i tahe ŋkemu na ke, kuru funŋke e. ³¹ Musa à lire n̄ya ke, ka li i u kàk̄yanhala. Ka u u file ku na si ku yaa ŋḡi, ka Kafoon̄i Kile si u pyi ³² “Mii u n̄ye mu tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kilen̄i§.” Ka Musa si fyá fo na n̄cyêenni, u saha n̄ye a n̄en'a ku wíi me. ³³ N̄ye ka Kafoon̄i si u pyi “Ma tanhan̄yi ww̄u ma tooyi na, naha na ye cyage e mu à yyére ame ke, kuru na n̄ye Kile wogo. ³⁴ Yyefuge e mii shiinbii n̄ye Misira k̄ini i ke, mii à kuru n̄ya, mii à pi parage lógo mú. Mii à t̄ig'a pa si mpa pi n̄jũŋ ww̄u bilere e. N̄ye nume, mii sí mu tun Misira e*.”

³⁵ N̄ye Izirayeli shiinbii mpyi a cyé Musan̄i ŋgemu na, maa u pyi “Jofoo u à mu t̄iŋe mà pyi wuu n̄jũfoon̄i ná wuu yukyaan̄i ye?” ke, uru Musan̄i Kile à tun u à sà mpyi pi n̄jũfoon̄i, si pi yige bilere e, Kile mèl̄ek̄eŋi u à uye cyêe u na tahe nage woge e ke, uru mèl̄ek̄eŋi cye kurugo. ³⁶ Uru Musan̄i u à pi yige bilere e Misira e, maa kak̄yanhala karigii ná kac̄yeen̄k̄ii pyi Misira k̄ini ná Suumpe Lwòhe N̄inyage ná síwage e yye beeshuunni funŋ'i. ³⁷ Uru Musan̄i ninuŋi mú u à yi jwo Izirayeli shiinbil'á na, bà Kile à uru tun me, amuni Kile sí n-pa t̄untun̄ŋo yige pi shiŋi i uru fiige†. ³⁸ Mà s̄upyire yaha t'á b̄inni síwage funŋke e, Kile M̄el̄ek̄eŋi u mpyi na yu Sinayi n̄an̄ke n̄un̄'i ke, uru Musan̄i ninuŋi u mpyi uru M̄el̄ek̄eŋi ná wuu tulyeyi shwòhòl'e. U à jwumò b̄araga wumò jwo u á, ka u u pu jwo wuu á. ³⁹ Ŋka wuu tulyeyi n̄ye a n̄e puru jwumpe na me, pi à pu cyé maa s̄on̄ni si n̄uru s'a wá Misira k̄ini i. ⁴⁰ Ka pi i Ar̄on pyi “Yasun̄yi yà yaa n̄jemu yi sí wuu yyaha c̄u ke, naha na ye Musan̄i u à pyi k̄an̄uŋò mà wuu pyi wuu à f̄woro Misira e ke, yaage k'á u ta ke, wuu n̄ye a cè me‡.” ⁴¹ N̄ye cyire canmpyaagil'e, ka pi i nunaga yaa mà pyi kac̄yiin, maa kuru sunni. Kuru nunage pi à yaa ná pi yabilimp̄ii cyeyi i ke, maa kuru kataanni pyi. ⁴² N̄ye ka Kile l̄uuni si ȳiri, maa kàntugo wà pi á, maa pi yaha pi i n̄inyin̄i yaayi p̄ere mu à jwo bà Kile t̄untun̄ŋi wà mpyi a yi séme Kile Jwumpe Sem̄eŋi i na

“Yii Izirayeli shiinbii, yatòore yii à pyi s̄araga, mà bàra s̄arayi yii à ww̄u yyeegii beeshuunniŋi funŋ'i

mà yii yaha síwage e ke, taha mii á yii à yire ww̄u la?

Mii á bà yii à yire ww̄u mà d̄e!

⁴³ Yii yasun̄ke mege ku n̄ye Mòlòki§ ke, kuru u v̄aan̄ke bage yii à tug'a kàre.

Mà bàra lire na, woni mege ku n̄ye Erefan ke, lire shiŋi yii à yaa na mp̄ere.

Lire e ke mii sí yii c̄u n-kàre fo Babilòn kàntugo*.”»

⁴⁴ N̄ye Ecyeni à puru jwumpe taha a kwò ke, maa jwo: «Mà wuu tulyeyi yaha nani na síwage e, tunmbyaare v̄aan̄ke bage na mpyi pi á. Kuru bage mpyi maha li cyêe na Kile na n̄ye ná pi e. Kile mpyi a yaan̄kanni ndemu cyêe Musa na ke, lire yaan̄kanni na u mpyi a ku yaa. ⁴⁵ Lire kàntugo lyeŋwòge ku mpyi a taha wuu tulyeyi woge na ke, ka u u kuru bage kan pir'á. K̄ini shiinbii Kile mpyi na sí n-kòrò n-yige si li kan Izirayeli shiinbil'á ke, ka Zhosuwe si pi yyaha c̄u mà kàre lire k̄ini i ná kuru bage e. Tunmbyaare v̄aan̄ke bag'á kwòro wani pi á fo mà sà nò saan̄i Dawuda t̄iin̄i na.

‡ 7:28 Ekizodi 2.14 § 7:32 Ekizodi 3.6 * 7:34 Ekizodi 3.5, 7, 8, 10 † 7:37 Duterem̄omu 18.15, 18 ‡ 7:40 Ekizodi 32.1 § 7:43 Am̄riti shiinbii yasun̄ke mege ku n̄ye kure. Kuru yasun̄ke kyal'á p̄en Kile á mà tòro yasun̄yi san̄yi na. Ku t̄eesunni i, n̄an̄kopyire ku maha mpyi pi i ŋkaan k'á s̄araga. (Levitiki 18.21; 20.2-5; 1 Saanbii 11.7; 2 Saanbii 23.10; Zheremi 32.35). * 7:43 Am̄osi 5.25-27

⁴⁶ Dawuda kyaa mpyi a táan Kile á, ka u u li cya Kile á si бага faanra u á, uru ŋgemu u ŋye Yakuba u Kilenji ke. ⁴⁷ Ŋka saanji Solomani u mpyi Dawuda jyaŋi ke, uru u à pa mpyi kuru bage faanrafooji.

⁴⁸ Ŋka wuu à yaa wuu li cè na nìjnyìni u Kilenji ŋye na ntèn sùpyaŋi bafanrage e me, bà Kafooji Kile à yi jwo u tùnntunŋi wà cye kurugo me, na

⁴⁹ “Nìjnyìni u ŋye mii saanre yatεεŋke, ñiŋke sí ŋye mii tooyi tayahage.

Bage ŋkire yii saha sí n-jà n-faanra mii á, kuru si mpyi mii taŋoŋke ye?

⁵⁰ Mii cyege bà k'à yire yaayi puni yaa mà†?»

⁵¹ Ŋye Ecyeni à puru jwumpe taha a kwò ke, maa jwo: «Yii à kwòŋ, ŋka yii à yii zòompì ná yii ñiŋgyigì tò Kile yini yyaha na, maa ŋcyé Kile Munaani na. Yii à pyi yii tulyeyi fiige. ⁵² Yii tulyey' à Kile tùnntunmpii puni kyérege. Ŋge u à sàa tìi ke, mpìi pi à uru mpaŋi kyaa jwo ke, pi à pire bò. Numε, ka yii i núr'a pa wwù uru sùpyaŋi nintiŋi ñwòh'i mà bò. ⁵³ Yii pi à Kile Saliyaŋi ta Kile mèlekεεbii cye kurugo ke, yii ŋye a ñεε na uru Saliyaŋi kurigii ñaare me.»

Ecyeni boŋkanni

⁵⁴ Yukyaabil' à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri fo mà tatεεge fò pi na Ecyeni kurugo. ⁵⁵ Ŋka mà Ecyeni yaha u à ñi Kile Munaani na, u à yyahe yîrig'a le ñiŋnyìni i, mà Kile sìnampe ñya, maa Yesu ñya u à yyére Kile kàniŋe cyege na, ⁵⁶ ka u u pi pyi: «Yii lógo, mii naha ñiŋnyìni ñya u à múgo, Supyaŋi Jyaŋi s' à yyére Kile kàniŋe cyege na.»

⁵⁷ Ŋye Ecyeni à puru jwo ke, ka pi i ŋkwúulo fànha na, maa pi ñiŋgyigì tò, maa ŋkàr'a sà bôgoro u na, ⁵⁸ maa u cù a yige kànhe kàntugo yyére, maa sà u wà ná kafaayi i mà bò. Mpìi pi à fin'a taha u na ke, pire mpyi a pi vāanntinŋyi wwù a kan nàñjiŋi wà á, uru mege na mpyi Soli.

⁵⁹ Mà pi yaha pi i Ecyeni wàa ná kafaayi i, u à Kile ñáare na: «Kafooji Yesu, mii sí na múnaani kan mu á!» ⁶⁰ Maa ñiŋkure sín maa jwo fànha na: «Kafooji, ma hà nde kapiini fwooni tò pi na me!» U à puru jwo ke, ka u múnaani si fwooro u e.

8

Soli à dánafeebii kyérege

¹ Soli mú mpyi a ñεε Ecyeni mbòŋi i. Kuru canŋke, ka pi i li ñwò cù na Zheruzalemu kànhe dánafeebii kyérege sèe sèl'e. Kuru yyefuge mpèerji kurugo, tùnntunmpii baare e, dánafeebii puni mpyi a caala mà kàre Zhude kùluni ná Samari wuuni i. ² Mpìi pi mpyi na fyáge Kile na ke, ka pire pìi si Ecyeni lwó a kàr'a sà ntò, maa u kwùŋi yameeni sú sèl'e.

³ Soli sí wi ke, uru mpyi a sàa uye pwò si dánafeebii kurunŋke shi tò. U mpyi maha jyè pyenyi i, maa dánafeebii, nàmbaabii bàra cyeebii na, maa pire cwôre na sè na leni kàsuni i.

Filipi na Jwumpe Nintanmpe yu Samari kùluni i

⁴ Ŋye dánafeebii pi mpyi a fê a yîri Zheruzalemu kànhe e ke, pire mpyi na ñaare na màre na Jwumpe Nintanmpe yu. ⁵ Pire e, wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Filipi, ka uru si ŋkàre Samari kànhe e mà sà na Kile Nìŋcwòŋròŋi kyaa yu sùpyir'á. ⁶ Kakyanhala karigii Filipi mpyi na mpyi kànhe shiinbii sí i cyi ñaa marii cyi kyaa núru ke, cyire mpyi a pi puni pyi pi a ñiŋgyigì perε sèl'e maa u jwumpe núru. ⁷ Filipi mpyi na jínacyaanbii ñiŋyahamii jínahii kòre na yige pi e. Pire jínabii mpyi maha ŋkwúuli fànha na maa fwoore pifebil'e. U mpyi na supyimuruyo ñiŋyahaya ná dishiyifée ñiŋyahamii cùuŋi. ⁸ Lire mpyi a pyi kuru kànhe shiinbil'á funntanga nimbwòhò.

⁹ Ŋye nàŋi wà na mpyi wani kuru kànhe na, uru mege na mpyi Simò. U mpyi maha jinamahare pyi, u kapyiiŋkii mpyi maha Samari kùluni shiinbii puni kàkyanhala. U mpyi a uye pyi shinbwo. ¹⁰ Shinbwo bàra shinbilere na, sùpyire puni mpyi a ñεε u á. Pi mpyi

† 7:50 Ezayi 66.1-2

maha ŋko na: «Kile sífente ti ɲye sífente nimbwɔɔre ke, tire ti ɲye ŋge nàŋ'á.» ¹¹ Pi puni mpyi a ɲɛ u á, ɲaha na ye mà lwó fo tɛmɔni i, u mpyi a pi tɛgele ta ná u jinamahare karigil'e.

¹² ɲye Jwumpe Nintanmpe Filipi à jwo pi á Kile Saanre ná Yesu Kirisita kyaa na ke, ka pi i dá puru na, maa batize, nɔ bâra ceewe na. ¹³ Ka Simɔ mú si dá puru jwumpe na, maa batize, maa ŋkwôro Filipi taan. Kakyanhala karigii ná kacyeen̄kii u mpyi na ɲaa cyi i mpyi ke, cyire mpyi a u bilibili.

¹⁴ Yesu túnntunmpii pi mpyi a kwôro Zheruzalemu kànhe e ke, pir'à lógo na Samari kànhe shiin̄bii p̄i na wá a dá Kile jwumpe na ke, ka pi i Pyeri ná Yuhana tun pi á. ¹⁵ Pyeri ná Yuhana à nɔ Samari kànhe e ke, maa Kile ɲáare dánafeebil'á, bà pi si mpyi si Kile Munaani ta mɛ. ¹⁶ ɲaha na ye Kile Munaani mpyi na sàha ŋkwò a t̄ige pi ɲuŋ'i mɛ, pi mpyi a batize kanna Kafoon̄ji Yesu mege na. ¹⁷ ɲye ka Pyeri ná Yuhana si pi cyeyi taha pi ɲùŋyi na, ka Kile Munaani si jyè pi e.

¹⁸ ɲye Simɔ à túnntunmpii ɲya pi à pi cyeyi taha dánafeebii na, ka Kile Munaani si jyè pi e ke, ka u u wyéɛɛ ɲwɔ ɲya Pyeri ná Yuhana á, ¹⁹ maa pi pyi: «Yii kuru fànhe kà kan na á mú, bà li si mpyi mii aha na cyege taha shin maha shin ɲùŋke na ke, Kile Munaani si jyè urufol'e mɛ.»

²⁰ Ka Pyeri si u pyi: «Ná mu sí naha na sòŋŋi na Kile màkange maha jà a shwɔ wyéɛɛɛ na, mu ná ma wyéɛɛɛɛ puni u kèeɛge s̄ɲɲcyan. ²¹ Mu nàzhan ɲye a s̄i nde kani i mɛ, ɲaha na ye mu zòŋi ɲye a ɲwɔ Kile yyaha taan mɛ. ²² Ma toron̄kanni kèen̄ɲɛ, ma a ma sòŋŋon̄kanni nimp̄iini yaha, ma a li ɲáare Kile á, kampyi li sí n-jà n-pyi, u u li yàfa ma na. ²³ ɲaha kurugo ye mii naha a li ɲya mu i, na mu a ɲi ɲyipeɛnni na, maa mpyi biliwe kapegigii mpyin̄ji kàmpan̄ŋke na.»

²⁴ ɲye ka Simɔ si Pyeri ná Yuhana pyi: «Yii yabilimp̄ii pi Kafoon̄ji ɲáare na á, ɲje yii à jwo ke, bà u si mpyi si mii shwɔ yire puni na mɛ.»

²⁵ Pyeri ná Yuhana à Kafoon̄ji kani ná u jwumpe jwo sùpyir'á mà kwò ke, maa núru na ŋkèeɛge Zheruzalemu kànhe e. Pi niŋkaribii mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu Samari kùluni kànyi niŋyahaya na, na ŋkèeɛge.

Filipi ná Ecwopi k̄ini shin̄ji kani

²⁶ Ka Kafoon̄ji Kile m̄èlɛkɛŋi wà si Filipi pyi: «Ȳiri maa s̄i wòro kùl'e yyéɛɛ kàmpan̄ŋke na. Kuni l'à ȳiri Zheruzalemu kànhe e mà kàre Gaza kànhe e, ná wà saha ɲye na ntùuli l'e mɛ, ma a lire lwó.» ²⁷ Ka Filipi si nt̄il'a ȳir'a kàre. U niŋkareŋi, ka u u bê ná Ecwopi k̄ini shin̄ji w'e, u à ȳiri Kile tapeen̄ke e Zheruzalemu i. Uru nàŋi na mpyi fànhafebwòhò. Saancwoŋi u mpyi Ecwopi k̄ini ɲùŋɔ na, ná u mege mpyi Kandasi ke, uru u mpyi uru saancwoŋi nàfuun̄ji puni tabegege ɲùŋɔ na. ²⁸ U mpyi a núru na ŋkèeɛge pyenge. U mpyi a t̄ɛɛn u shon̄ge wòtoron̄ji fun̄ŋke e maa Kile túnntun̄ŋi Ezayi Semeŋi kálali.

²⁹ Ka Kile Munaani si Filipi pyi: «File ŋge wòtoron̄ji na.» ³⁰ Ka u u fê a file wòtoron̄ji na, mà sà Ecwopi shin̄ji ta u u cyage kà kálali Kile túnntun̄ŋi Ezayi sémeŋi i. Ka u u pyi: «Cyage mu ɲye na ŋkálali amɛ ke, mu à ku yyaha cè la?» ³¹ Ka u u Filipi pyi: «Di mii sí ku yyaha cè, ná wà bà u a ku yyaha jwo mii á mà ye?» Maa li cya Filipi á na u dùg'a t̄ɛɛn uru ŋkere na wòtoron̄ji ɲuŋ'i. ³² Ka u u dùg'a t̄ɛɛn u ŋkere na. Cyage u mpyi na ŋkálali ke, kuru ku ɲye:

«U à pyi mu à jwo mp̄an̄ji pi à cù na ŋkèeɛge tabon̄ke e ke,
mu à jwo mp̄an̄ji u ɲye u ɲye na yu u shire kwon̄feebii cye e mɛ.
U ɲye a yafyin jwo mɛ.

³³ U à uye t̄irige, ŋka pi ɲye a tanga kan u á mɛ.

Ná pi à u shi tò ŋke ɲiŋke na,

di wà sí n-jà u t̄uluge kyaa jwo n-jwo ye*?»

³⁴ Ka nàŋi si Filipi pyi: «Jofoo kyaa Kile túnntun̄ŋi ɲye na yu amɛ ye? U yabilin̄ji laa, wabere? Mii na mu ɲáare, ma a yi yyaha jwo na á.» ³⁵ Ka Filipi si jwumpe lwó, maa uye

* 8:33 Ezayi 53.7, 8

tígile kuru takalage na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Yesu i ke, maa puru fíniŋ'a jwo u á. ³⁶ Maa pi niŋkaribii yaha, pi à sà nò lwòhe kà na, ka nàŋi si u pyi: «Lwòhe ku ŋke de, mii sà n-jà batize mà?» [³⁷ Ka u u jwo: «Mu aha dá Yesu na ná ma zòmbilini puni i, mu sí n-jà batize.» Ka u u u pyi: «Mii à dá li na na Yesu Kirisita u jye Kile Jyaŋi.»] ³⁸ Nye ka u u wòtoroŋi yyéŋe, ka pi i ntíge lwòhe e, ka Filipi si u batize. ³⁹ Pi à fworò lwòhe e ke, ka Kafooŋi Kile Munaani si Filipi lwó a yîri nàŋi taan, u saha jye a u jya me, ka u funntanga wuŋi si kuni lwó na ŋkèege.

⁴⁰ Filipi wi ke, ka uru si sà uye ta Azoti kànhe e, maa yîri wani mà kàre Sezare kànhe e. U niŋkareŋi Sezare e, kànha maha kànha na u à tòro ke, u à Jwumpe Nintanmpe jwo yire puni na.

9

Soli à dá Yesu na pyiŋkanni ndemu na ke

¹ Nye lire tène i Soli saha mpyi a uye pwo Kafooŋi Yesu cyelempyiibii vùguroŋi na. U mpyi maha ŋko na uru ká pi ŋgemu ta ke, na uru sí urufoo bò. Canŋka ka u u ŋkàre Kile sáragawwuubii jùŋufembwòhe pyenge e, ² maa sà yi jwo u á na u sémi yaa u kan ur'á. U la mpyi si sà pire sémebii kan Kile Jwumpe kàlambayi jùŋufeebil'á Damasi kànhe e, bà li si mpyi, nò bàra ceewe na, u aha shin maha shin ta u à jyè Yesu kuni i ke, si urufoo pwo s'a ma Zheruzalemu kànhe e me.

³ Maa u niŋkareŋi yaha, u à sà byanhara Damasi kànhe na ke, ka bèenme si mpâl'a yîri niŋyini na mà pa u kwùulo. ⁴ Ka u u jcwò jìŋke na, ka mejwu u si fworò na: «Soli, Soli, jaha kurugo mu jye na mii kyérege ye?» ⁵ Ka u u jwo: «Jofoo u jye mu ye, jùŋufooŋi?» Ka mejwuuni si núr'a fworò maa jwo: «Mii u jye Yesu, mii mu jye na ŋkyérege. ⁶ Numé, yîri ma a si kànhe funŋke e, nde mu à yaa mu u pyi ke, pi sí lire jwo mu á wani.»

⁷ U kùsheŋebii fyagara wuubii mpyi a yyére jwumò baa, pi mpyi na jwumpe núru, ŋka pi mpyi na sùpya jaa me. ⁸ Ka u u yîr'a yyére, u nyiigii mpyi a múgo, ŋka u mpyi na jaa cyi e me, ka pi i u cù cyege na mà kàre Damasi kànhe e. ⁹ U à canmpyaa taanre pyi, u jye na jaa me, u jye na lyî me, u jye na byii me.

¹⁰ Nye Yesu cyelempyaŋi wà na mpyi Damasi kànhe e, uru mege na mpyi Ananiyasi, ka Kafooŋi si uye cyêe uru na maa u pyi: «Ananiyasi!» ka u u jwo: «Mii u ŋge, Kafooŋi.»

¹¹ Ka Kafooŋi si jwo: «Pyenkuuŋi pi maha mpyi kuntiige ke, yîri ma a kuru lwó, ma a si Zhuda pyenge e. Tarisi kànhe shinŋi mege pi maha mpyi Soli ke, ma a sà uru yibige pyi. U numé wuŋi na jye Kilejarege na. ¹² Maa u yaha Kilejarege na, u à mu Ananiyasi jya, mu à jyè bage e, ma a ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si núru s'a jaa me.»

¹³ Ka Ananiyasi si jwo: «Ei Kafooŋi! Mu wuubii pi jye Zheruzalemu i ke, kyéregenkanni na ŋge nàŋ'a pire kyérege ke, shinnyahara à lire jwo mii á. ¹⁴ Kile sáragawwuubii jùŋufeebil'á kuni kan u á naha wuu yyére, na u aha shin maha shin ta u u mu mege yiri ke, u u pifee cù a pwo.»

¹⁵ Ka Kafooŋi si Ananiyasi pyi: «Ta sì, jaha na ye mii à ŋge nàŋi cwònrò, bà u si mpyi s'a báare mii á, si mii mege cyêe supyishiŋi sanŋi ná pi saanbii ná Izirayeli shiinbii na me.

¹⁶ Yyefuge k'à yaa ku u ta mii mege kurugo ke, mii yabiliŋi sí kuru cyêe u na.»

¹⁷ Nye ka Ananiyasi si yîr'a kàre, maa sà jyè bage e, maa u cyeyi taha Soli na, maa jwo: «Mii cìmpworonaŋi Soli, Kafooŋi Yesu u à uye cyêe mu na mà mu nimpaŋi yaha kuni na ke, uru u à mii tun mu á, bà mu si mpyi si núru s'a jaa, Kile Munaani si mu jî me.»

¹⁸ Ka yaayi yà si ntíl'a fworò Soli nyiigil'e fyákwooyo fiige, mà cwo jìŋke na. Ka u u núru na jaa, maa yîri, ka pi i u batize. ¹⁹ Lire kàntugo ka pi i jjiyi kan u á, ka fànhe si jyè u e. Yesu cyelempyiibii pi mpyi Damasi kànhe e ke, ka u u canmpyaa pyi pire taan.

Soli à Jwumpe Nintanmpe sà na yu

²⁰ Ka Soli si ntíl'a li jwò cù na yi yu Kile Jwumpe kàlambayi i, na Yesu u jye Kile Jyaŋi. ²¹ Mpii pi mpyi na u jwumpe núru ke, ka pire puni kakyanhala wuubii si wá na ŋko: «Taha ŋge nàŋi bà u mpyi maha Yesu mege yyerefeebii kyérege Zheruzalemu kànhe e

mε? U kapani nùŋke bà ku mpyi naha, si mpa tire sùpyire shiŋi cù si pi pwo si raa sì Kile sáragawwuubii nùŋufeebii yyére Zheruzalemu i mà?»

²² Nye Soli jwumpe mpyi a li jwò cù na sùpyire yákilibii kêenŋi. Yahutuubii pi mpyi Damasi kànhe e ke, li mpyi a pire bilibili, fo pi sàha mpyi a nijjwuyo cè mε, u mpyi maha yi fíniŋi na yu pi á na Yesu u nyε Kile Nijcwørŋi.

²³ Nye tèr'à pyi ke, ka pi i bê li na, maa li lwó piye funŋ'i si Soli bò. ²⁴ Ŋka kuru vùŋke pi à pwo Soli na ke, u à pa fwooro kuru jwòhò na. Pi mpyi na kànhe tajyijwøyi puni kàanmucaa pilaga bàra canŋa na, bà pi si mpyi si u ta mbò mε.

²⁵ Canŋka numpilage e, ka Soli cyelempyiibii si u le shàhala funŋ'i, maa mεere pwo li na mà yige káanŋke kàntugo, bà u si mpyi si shwò mε.

²⁶ Ka Soli si ŋkàre Zheruzalemu i. U à nò wani ke, ka u la si mpyi si jyè Yesu cyelempyiibii kurunŋe e, ŋka pi puni mpyi na fyáge u na. Pi nyε a mpyi a dá li na na Soli na nyε sèenŋi na Yesu cyelempya mε. ²⁷ Barinabasi sí wi ke, ka uru si ŋkàre ná Soli i Yesu túnntunmpii yyére. Mà Soli niŋkareŋi yaha Damasi kànhe e, nyanŋkanni na u à Kafoonŋi nya mà u yaha kuni na ke, ná jwuŋkanni na Kafoonŋi à jwo ná u e ke, ná pyiŋkanni na Soli à Yesu mεge fíniŋ'a jwo fyagara baa Damasi kànhe e ke, ka Barinabasi si yire puni yyaha jwo túnntunmpil'á. ²⁸ Mà lwó lire tèni na, ka Yesu túnntunmpii si nyε Soli na, ka u u wá na sì na Jwumpe Nintanmpe yu Kafoonŋi Yesu mεge na fyagara baa Zheruzalemu kànhe e, marii ma. ²⁹ Yahutuubii pi mpyi na Girekiibii shèenre yu ke, u ná pire mpyi maha Kafoonŋi kani nàkaante pyi, ŋka pire mú mpyi na pyiŋkanna caa si u bò. ³⁰ Dánafeebii sanmpil'à yire lógo ke, maa u tùugo Sezare kànhe e. Lire kàntugo maa u yaha u à kàre Tarisi kànhe e.

³¹ Nye mà lwó lire tèni na, dánafeebii pi mpyi Zhude ná Galile ná Samari kùligil'e ke, ka pire puni si yyenŋke ta. Pi mpyi maha piye tère, maa naare Kafoonŋi yyahafyagare e. Kile Munaani mpyi a pi pyi pi i sì yyaha na Kile kuni i, là sí i bàrali pi nyahanŋi na.

Pyeri à Tabita buwuŋi jè

³² Pyeri mpyi maha naare na màre kini yyaha kurugo, maa dánafeebii kàanmucaa. Canŋka dánafeebii pi mpyi Lida kànhe e ke, ka Pyeri si ŋkàr'a sà fwooro pire na, ³³ mà sà nàŋi wà ta u à yyee baataanre pyi yampe tasinnage e. Uru nàŋi mεge mpyi Enε. U mpyi a múruŋò. ³⁴ Ka Pyeri si jwo: «Enε, Yesu Kirisita à mu cùuŋò, yîri ma a ma yasinninŋe yaa may'á.» U à yire jwo ke, ka Enε si ntíl'a yîri. ³⁵ Lida ná Sarøn kànyi shiinbii pun'à lire nya ke, ka pi i piye kan Kafoonŋi á.

³⁶ Nye ceenŋi wà na mpyi Zhope kànhe e, cyelempya u mpyi u wi, u mεge mpyi Tabita. Kuru mεge ku nyε Girekiibii shèenre e: «Dorokasi» kuru jwòhe ku nyε: «Ceŋke». Uru ceenŋi mpyi maha kacennŋkii pyi tèrigii puni i, maa fòŋofeebii tère.

³⁷ Mà Pyeri yaha Lida kànhe e, ka yama si Tabita ta cyire canmpyaagil'e, ka u u ŋkwû. Ka pi i u buwuŋi wili, maa u lwó a sà yaha batònge nìnyibabilini l'e. ³⁸ Lida kànhe ná Zhope kànhe laage mpyi a tòn mε. Cyelempyiibii pi mpyi Zhope kànhe e ke, pir'à lógo na Pyeri na nyε Lida kànhe e ke, ka pi i shiin shuunni tun pi sà u jáare, na u pa nume sasa. ³⁹ Nye pi à sà túnnture jwo ke, ka Pyeri si ntíl'a yîr'a kàre ná pi e. U à nò wani ke, ka pi i dùgo ná u e batònge nìnyibabilini i. Lenkwucyeebii pi mpyi wani ke, ka pire puni mesuwuubii si file u na. Vànntinmpyεere ná vànntinmbwoyi Tabita mpyi a yaa pi á mà u yaha shì na ke, maa yire cyêe Pyeri na. ⁴⁰ Ka u u sùpyire puni yige ntàani na, maa niŋkure sín jìŋke na, maa Kile jáare. Lire kàntugo maa yyahe kêenŋe buŋi yyére maa jwo: «Tabita, yîri!» Ka u u nyiigii múgo. U à Pyeri nya ke, maa yîr'a tèen. ⁴¹ Ka Pyeri si u cù cyεge na, maa u tège, ka u u yîri. Lire kàntugo ka Pyeri si lenkwucyeebii ná Kile wuubii sanmpii yyere, maa Tabita nyii wuŋi cyêe pi na. ⁴² Zhope shiinbii pun'à lire kani lógo.

Ka pi nijyahamii si mpa dá Kafoonji na. ⁴³ Ka Pyeri si ntèen mà tère nimbwoo pyi Zhope e, seefanhaŋi wà pyenge*.

10

Pyiŋkanni na Kile à Pyeri taanna Jwumpe Nintanmpe njwuŋi na supyishiŋi sanŋ'á ke

¹ Nàŋi wà na mpyi Sezare kàhe e, uru mege mpyi Kòrineyi. Òròmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà u mpyi u wi. Sòrolashiibii kurunŋe nùŋò na u mpyi ke, pi mpyi maha kuru mege pyi Itali sòrolashikurunŋe. ² U ná u pyenge shiinbii mpyi a piye pwò sèl'e Kile na, maa mpyi ná Kile yyaha fyagare e. U mpyi maha Yahutuubii fòŋòfeebii tère sèl'e, u mpyi maha Kile jáare tèrigii puni i.

³ Nye canŋka yàkoŋò*, mà u yaha u bage e, ka Kile mèlekeŋi wà si uye cyêe u na, maa u pyi: «Kòrineyi!» ⁴ Ka Kòrineyi fyagara wuŋi si yyahe yírig'a le mèlekeŋi i, maa jwo: «Nùŋufoonji, naha shi ye?» Ka mèlekeŋi si u pyi: «Kilejareyi mu nye na mpyi, maa fòŋòfeebii tère ke, yir'à pyi sàraga nùguntanga wugo fiige mà nò Kile na. ⁵ Numε, ma shiinbii pìi yaha pi shà Zhope kàhe e, nàŋi mege ku nye Simò, ná pi maha u pyi Pyeri ke, pi i sà uru yyere. ⁶ U à tìrige seefanhaŋi wà yyére, uru mege mú na nye Simò. U bage na nye suumpe lwòhe jwòge na.»

⁷ Nye mèlekeŋ'á puru jwumpe jwo a kwò maa ŋkàre ke, ka Kòrineyi si u báarapyiibii pìi shuunni yyere, sòrolashiŋi u mpyi na fyáge Kile na u sòrolashikurunŋe e ke, mà bàra uru na. ⁸ Jwumpe mèlekeŋi à jwo u á ke, maa puru puni jwo pi á, maa pi tun Zhope kàhe e.

⁹ Kuru canŋa nùmpañña, pire shiin taanreŋ'á kàr'a sà byanhara Zhope kàhe na mà canŋke yaha nùŋò niŋi i ke, ka Pyeri si dùgo bage kàtanŋke na, maa Kile jáare. ¹⁰ Kateg'á pa u ta ke, ka u u jwo na uru sí n-lyî. Mà pi yaha pi i yalyire sore u á, ka Kile si kani là cyêe u na. ¹¹ Ka u u nìnyinŋi nya u à múgo, maa yaage kà nya vaaŋña nitabaaga fiige, ku mbiiŋkii sicyeereŋi s'á pwò, k'à yîri nìnyinŋi na, na ntîri nìŋke na. ¹² Sige yaare shiŋi puni ná nìŋke yafiliyi shiŋi puni ná saŋcyεenre shiŋi puni mpyi kuru vaaŋŋke funŋ'i†. ¹³ Ka mejuu si fworo na: «Pyeri, yîri ma a bùu ma a ŋkyàa.» ¹⁴ Ka Pyeri si jwo: «Lire sí n-jà n-pyi la Kafoonji? Yaaga maha yaaga ku nye ku nye a yaa k'a lyî mε, lire nye mε k'à jwòhò ke, mii sàha sàa kuru kà lyî mà nya mε.» ¹⁵ Ka mejuuni si núr'a fworo maa jwo: «Yaage Kile à pyi na k'à fíniŋe ke, ma hà njwo na kur'à jwòhò mε.» ¹⁶ Lir'à pyi mà nò tooyo taanre na ke, ka vaaŋŋke si ntíl'a núr'a dùgo nìnyinŋi na.

¹⁷ Lire kani Pyeri à nya ke, mà u funmpen wuŋi yaha u u uye yíbili li jwòhe na, lire tènì mpyi a Kòrineyi tùnntunmpii ta pi à nò Zhope kàhe e, maa seefanhaŋi Simò pyenge yibige pyi, ka pi i ku saha cyêe pi na, ka pi i ŋkàr'a sà yyére pyenge jwòge na, ¹⁸ maa yini pyi, maa jwo: «Simò pi maha mpyi Pyeri ke, naha u sunmbage nye la?» ¹⁹ Lire tènì saha mpyi a Pyeri ta u u uye yíbili lire kani jwòhe na. Ka Kile Munaani si jwo: «Pyeri, shiin taanre pi mpii pi i mu kyaa pyi pyenge jwòge na. ²⁰ Yîri numε sasa, ma a ntíge, ma a sì ná pi e fyagara baa, naha na ye mii u à pi tun mu á.» ²¹ Ka Pyeri si ntíg'a pa, maa jwo: «Sùpyañi yii nye na jcaa ke, mii wi, yii kà kan!» ²² Ka pi i u pyi: «Sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi mege ku nye Kòrineyi ke, uru u à wuu tun. U na nye sùpya ŋgemu u à tíi, maa fyáge Kile na ke. Yahutuubii puni na u metange yîri. Kile mèlekeŋi wà à uye cyêe u na, maa yi jwo u á na u mu yyer'a shà u pyenge e, na jwumò na nye mu á, mu u jwo u á.» ²³ Ka Pyeri si pi pyi pi à jyè pyenge e, maa tashwòŋò kan pi á. Nyèg'á múgo ke, ka u ná pire si ŋkàre, mà bàra Zhope kàhe cìmpyiibii dánafeebii pìi na.

²⁴ Kuru canŋa nùmpañña, pi à sà nò Sezare kàhe e, mà sà Kòrineyi ta u u pi sigili. U mpyi a u cìmpyiibii ná u ceveebii sèe wuubii yyere uye yyére. ²⁵ Nye Pyeri à sà nò na

* ^{9:43} Yahutuubil'á, shinŋi u nye na yatòore seeyi báare ke, urufoo maha jwòhò Kile á, u mú sì n-jà n-file Kile na mε. Puru funŋke e, Pyeri u nye Yahutu ke, mu aha uru nya u à jɛn'a kàre seefanhaŋi Simò pyenge e, lir'à li cyêe na u sòŋŋòŋkanni na ŋkèenŋi. * ^{10:3} Yahutuubii yàkoŋke Kilejarege tènì li mpyi li li. † ^{10:12} Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, Kile mpyi a pi pyi na pi àha raa kyaaare shiŋi wà kyàa mε.

ŋko raa jyè pyenge e ke, ka Kòrineyi si mpa u jùŋò bê, maa niŋkure sín jùŋke na u fere e, si u pèe. ²⁶ Ka Pyeri si u cù cyege na mà yîrige, maa jwo: «Mii mú na jye sùpya mu fiige!» ²⁷ Ka Pyeri ná Kòrineyi si wá na yu na ŋkèege mà sà jyè bage e, mà sà shinnyahara ta pi à bínni wani. ²⁸ Ka Pyeri si pi pyi: «Yii à li cè na mà tàanna ná wuu Yahutuubii saliyani i, wuu jye a yaa wuu a b̄arali supyishiŋi sanŋi na me, lire jye me mà jyè u wà pyenge e me. Ŋka Kile à li cyêe mii na na mii jye a yaa mii u sùpyani wà tufiige pyi na u à jwóhò, lire jye me u jye fíniŋimbaa Kile yyahe taan me. ²⁹ Lire l'á li ta, yii à mii yyere, ka mii i ntíl'a pa jwunyahama baa. Nye nume, yii à mii yyere ndemu na ke, mii la na jye si lire cè.»

³⁰ Ka Kòrineyi si Pyeri pyi: «Cyi canmpyaa sicyeere u jye niŋjaa, mà mii yaha Kilejarege na yàkòŋke na pyenge e, mii à pâl'a nàŋi wà jya u à v̄aanvynweeweere le mà yyéere mii yyahe taan, maa jwo ³¹ “Kòrineyi, Kile à mu jarege shwò, ntègenji mu à pyi fòŋòfeebil'á ke, Kile funŋò jye a wwò uru na me. ³² Pii tun Zhope kànhe e, Simò pi maha mpyi Pyeri ke, pi i sà uru yyere pi a ma. U à t̄irige seefanhanji wà yyéere, pi maha uru mege pyi Simò mú. U pyenge na jye suumpe lwòhe jwòge na.”

³³ Lir'à pyi ke, ka mii i ntíl'a pii tun pi sà mu yyere. Mu pama lem'à jwò. Nume, wuu puni pi mp̄ii Kile yyahe taan, yaaga maha yaaga Kafoonji à pyi mu u jwo wuu á ke, wuu la jye si yire lógo.»

³⁴ Ka Pyeri si jwumpe lwó maa jwo: «Nume mii à li cè sèerji na, Kile jye a sùpya pwóŋŋò sùpya na me. ³⁵ Shin maha shin u jye na fyáge Kile na, maa jaare nt̄iŋi i ke, u mée ká nta supyishi o shi ke, uru kyaa li maha nt̄áan Kile á. ³⁶ Kile à u jwumpe jwo Izirayeli shiinbil'á. Jwumpe Nintanmpe pu jye na yyenj̄ŋke kaan ke, maa puru jwo pi á Yesu Kirisita cye kurugo, uru ŋgemu u jye sùpyire puni Kafoonji ke.

³⁷ Yuhana Kile jwumpe jwun̄kwooni kàntugo maa batizeliŋi pyi, karigii cyi à pyi mà lwó Galile kùluni na, mà sà nò Zhude wuuni na ke, yii à cyire cè. ³⁸ Pyiŋkanni na Kile à Nazareti kànhe shinji Yesu cwòŋrò, maa u Munaani t̄èg'a u j̄i, maa f̄anha kan u á ke, yii à lire cè. U mpyi na jaare na màre, maa kac̄en̄kii pyi sùpyire na. Mp̄ii pi mpyi Sitaanniŋi bilere e ke, maa pire puni yige tire bilere e, jaha na ye Kile mpyi ná u e. ³⁹ Karigii puni u à pyi Zheruzalemu kànhe ná Yahutuubii kànyi san̄nyi na ke, wuu na jye cyire sh̄erii. Pi à u kwòro cige na mà bò. ⁴⁰ U kwùŋi canmpyitanrewuuni, Kile à u j̄e a yige kwùŋi i, maa u pyi u à uye cyêe sùpyire na. ⁴¹ Sùpyire puni bà t'á u jya me. Kile mpyi a fȳanha a wuu mpiimu cwòŋrò mà pyi u sh̄erii ke, wuu pi à u jya. U j̄en̄kwooni kàntugo mà f̄woro kwùŋi i, wuu pi à lȳi maa bya ná u e. ⁴² U à t̄unnture le wuu cye e, na wuu a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, wuu raa yi f̄iŋi wuu a yu pi á, na Kile à Yesu t̄iŋe u u kwùubii ná j̄yii wuubii s̄ara u tàanna ná pi kapyiŋkil'e. ⁴³ Kile t̄unntunmp̄ii puni mpyi a jwo u kyaa na na shin maha shin u à dá u na ke, u mege f̄anha cye kurugo, urufoo kapegigii sí yàfa u na.»

⁴⁴ Mà Pyeri yaha puru jwumpe na, mp̄ii pi mpyi na u jwumpe núru ke, Kile Munaani à t̄ige pire puni j̄uŋ'i. ⁴⁵ Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a shà ná Pyeri e ke, li mpyi a sàa pire kàkyanhala mà Kile jya u à u Munaani sùguro supyishiŋi san̄ni j̄uŋ'i mú. ⁴⁶ Naha kurugo ye pi mpyi a tire sùpyire jya ti i yu sh̄eenre taber'e, maa Kile mege kêre Kile Munaani cye kurugo.

Jye ka Pyeri si jwo: ⁴⁷ «Tá wuu saha sí n-jà nte sùpyire sige t'aha batize lwòhe e me? Bà wuu à Kile Munaani ta me, amuni pi mú à li ta.»

⁴⁸ Nye u à puru jwo ke, maa pi pyi pi à pi batize Yesu Kirisita mege na. Pi batizen̄kwooni kàntugo, ka pi i li cya Pyeri á na u canmpyaa pyi ná pire e.

11

Karigii cyi à pyi supyishiŋi san̄ni shwòhòl'e ke, Pyeri à cyire jwo Zheruzalemu dánafeebil'á

¹ Yesu t̄unntunmp̄ii ná dánafeebii pi mpyi Zhude kùluni i ke, pire mpyi a lógo na supyishiŋi san̄ni sùpyiibii pii mú na jye a j̄e Kile Jwumpe na.

² Nye Pyeri à núr'a kàre Zheruzalemu kànhe e ke, Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a ñkwònni le barag'e ke, ka pire si u faha, ³ maa jwo: «Naha na sùpyire ti nyé ti nyé a kwònn mé, mu à ñen'a sà wwò ná pire e, fo mà lyî ná pi e ye?» ⁴ Nye karigii cyi à pyi ke, ka Pyeri si jyè cyire yyahe e niñkin niñkin mà jwo pi á.

⁵ U à jwo: «Mà mii yaha Zhope kànhe e Kilejarege na canjka, Kile à kani là cyêe mii na, ka mii i yaage kà nya vaañja nitabaaga fiige, ku mbiiñkii sicyeereñi s'à pwò, k'à yîri niñyiñi na na ntîri, mà pa yyére mii taan. ⁶ Ka mii i ku yal'a wii. Yatòore ná sige yaare ná niñke yafiliyi ná sañcyeenre, yire yi mpyi kuru vaañjke e. ⁷ Ka mii i mejwuú lógo na “Pyeri, yîri ma a bùu ma a ñkyàa.” ⁸ Ka mii i jwo “Lire sí n-jà n-pyi la Kafoonji? Naha na ye yaaga maha yaaga ku nyé ku nyé a yaa k'a lyî mé, lire nyé mé mà ñwòhò ke, mii sàha sàa kuru kà lyî mà nya mé.” ⁹ Ka mejwuuni si núr'a fworò niñyiñi na “Yaage Kile à pyi na k'à fíniñe ke, ma hà ñjwo na kur'à ñwòhò mé.” ¹⁰ Lir'à pyi mà nò tooyo taanre na, ka vaañjke ná ku funñò yaayi si nta a dùgo niñyiñi na. ¹¹ Pyenge e mii mpyi ke, lire tèn'à nàmbaa taanre ta pi à yyére kuru pyenge ñwòge na. Pi mpyi a pire tun mii á mà yîri Sezare kànhe e. ¹² Ka Kile Munaani si yi jwo mii á na mii u a sí ná pi e fyagara baa. Cìmpyinambaabii baaniñi u ñge ke, pire pi à mii tùugo mà kàre Sezare e, ka wuu u sà jyè Kòrinéyi pyenge e. ¹³ Nyañkanni na u à Kile mèlèkèñi niñjyereñi nya u bage e, ka mèlèkèñi si njemu jwo u á ke, ka u u jyè yire yyahe e mà jwo wuu á, na mèlèkèñi'à jwo na uru u pìi tun Zhope kànhe e, Simò pi maha mpyi Pyeri ke, pi i sà uru yyére pi a ma. ¹⁴ Pyiñkanni na u ná u pyenge shiinbii sí n-pa n-shwò ke, na mii Pyeri u sí n-pa lire jwo u á.

¹⁵ Nye mii à jwumpe sù ke, ka Kile Munaani si ntíl'a tîge pi ñuñ'i bà li mpyi a fyànha a tîge wuu ñuñ'i mé. ¹⁶ Lir'à pyi ke, jwumpe Kafoonji mpyi a jwo ke, ka mii funñò si ntíl'a cwo puru na. U mpyi a jwo na “Yuhana à sùpyire batize ná lwòhe e, ñka yii pi ke, ná Kile Munaani i yii sí batize.” ¹⁷ Nye lire pyiñkanni na, wuu pi à dá Kafoonji Yesu Kirisita na ke, Kile à ñwò wuu na maa màkange ñkemu kan wuu á ke, kuru ninuge u à kan pi á, lire e ke, di mii mpyi na sí n-jà Kile nyii wuuni fyilinne n-jwo ye?»

¹⁸ Mpii pi mpyi wani maa Pyeri jwumpe lógo ke, ka pire funñyi si nta a ñiñe, ka pi i Kile kèe maa jwo: «Sèe wi, mpii pi nyé pi nyé Yahutuu mé, Kile à pyiñkanna kan pir'á bà pi si mpyi si pi toroñkanni kèenñe, si numpañja ta mé.»

Antiyòshi kànhe dánafeebii kurunje tasiige

¹⁹ Yyefuge ku mpyi a dánafeebii ta Ecyeni bonjwooni kàntugo na ke, kuru mpyi a pi pyi pi à fê a caala. Ka pi pìi si ñkàre fo Fenisi kùluni ná Sipiri kìni i, ka pìi si ñkàre Antiyòshi kànhe e. Yahutuubii baare e, pire nyé a mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu waber'á mé. ²⁰ Lire ná li wuuni mú i, dánafeebii pìi mpyi a yîri Sipiri kìni ná Sireni kànhe e mà pa Antiyòshi kànhe e. Mpii pi nyé pi nyé Yahutuu mé, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kafoonji Yesu i ke, ka pire si puru jwo pi á. ²¹ Kafoonji à pire dánafeebii tège sèl'e pi báarañi i, ka lire si shinnyahara pyi t'à dá u na, maa tiye kan u á.

²² Zheruzalemu kànhe dánafeebii kurunjk'à yire lógo ke, ka pi i Barinabasi tun Antiyòshi kànhe e. ²³ Pyiñkanni na Kile mpyi a ñwò Antiyòshi kànhe dánafeebii na ke, Barinabasi à nò wani maa lire nya ke, ka u funñke si ntáan, ka u u màban le pi e, maa pi pyi na pi piye waha pi i ñkwòro Kafoonji kuni i. ²⁴ Yii li cè na Barinabasi na mpyi sùpya niñcenné. Kile Munaani mpyi a u ñi, u daniyañi mpyi a pèe, ka shinnyahara si ñee Kafoonji na.

²⁵ Lire kàntugo ka Barinabasi si ñkàre Tarisi kànhe na mà sà a Soli caa. ²⁶ U à u cya a nya ke, maa núr'a kàre ná u e Antiyòshi e. Pi à yyee niñkin pyi wani, pi mpyi maha sà na bínnini ná cyelempyiibil'e, maa shinnyahara kàla Kile kuni na. Antiyòshi kànhe e, pi à cyelempyiibii mege le: «kerecyenbii*». Lire l'à pyi ku toñcyiige.

²⁷ Kile túnntunmpii pìi mpyi a yîri Zheruzalemu i cyire canmpyaagil'e mà pa Antiyòshi kànhe e. ²⁸ Wà mege na mpyi pi e Agabusi. Mà Kile Munaani yaha l'à uru yyaha cù, ur'à jwo na katibwòhò na sí n-pa n-pyi diñyeni cyeyi puni i. Nye saanji Kolodi tènì i, lir'à pa

* 11:26 Kerecyenbii ñwòhe ku nyé: Yesu Kirisita fyèñwòhòshiinbii.

mpyi. ²⁹ Lir'à pyi ke, cyelempyiibii pi mpyi Antiyōshi e ke, ka pire si li lwó piye funŋ'i, cìnmpyiibii dánafeebii pi nyɛ Zhude kùluni i ke, si cyeyi wà yiye na mà tàanna ná pi shin maha shin pèrege e si ntège pire tège. ³⁰ Yaayi pi à wà yiye na mà ta ke, ka pi i yire kan Barinabasi ná Soli á pi sà ŋkan Zhude kùluni dánafeebii kacwənribil'á.

12

Yakuba mbòŋi ná Pyeri kàsujyiini kani

¹ Lire tēni i, saanŋi Erōdi mpyi na dánafeebii pìi kyérege. ² U à Yuhana cìnmpworonŋi Yakuba bō ná kàshikwənhwəoni i. ³ U à lire nya l'à táan Yahutuubil'e ke, bwúuruŋi niŋjirigembaanŋi kataanni i, ka u u pi pyi pi à Pyeri cū mú. ⁴ Pi à Pyeri cū ke, ka u u pi pyi pi à u le kàsuni i, maa sòrolashii ke ná baani pyi pi i u kàanmucaa. U la mpyi kataanni ká ntòro si nta u yíbe sùpyire nyii na. ⁵ Mà Pyeri yaha kàsuni i, dánafeebii mpyi a kwôro Kileŋarege na u á.

⁶ Canmbilini i Erōdi mpyi na sí Pyeri yíbe sùpyire nyii na ke, numpilage ku sí n-tòro lire canmbilini sí n-ta a nò ke, kuru numpilage e, mà Pyeri nimpwəŋi yaha ná yòrəyo shuunni i sòrolashiibii pìi shuunni shwəhəl'e, u mpyi na ŋwúuni. Sòrolashiibii pìi mpyi a yyére kasubage ŋwəge na maa ku kàanmucaa. ⁷ Ka Kafoonŋi Kile mèlekeŋi wà si mpâl'a jyè kasubage e, ka ku puni si mpyi bēenmɛ, ka mèlekeŋi si Pyeri bwəŋ bwəŋ ŋkere na mà jè, maa jwo: «Yîri fwəfwə!» Ka yòrəyi si ntíl'a kwəŋ a láha u cyeyi na mà cwo, ka u u yîri. ⁸ Ka mèlekeŋi si jwo: «Seepwəge tég'a maye bînni, ma a ma tanhaŋyi pwə.» Ka u u li pyi amuni. Ka mèlekeŋi si núr'a jwo: «Ma vāanntinmbwəhe le, ma a ma na fye e.» ⁹ Ka u u fwor'à taha u fye e. Nde mèlekeŋ'á pyi ke, u nyɛ a mpyi a cè na lire na nyɛ sèe mɛ. U mpyi na sōnŋi na ŋwəgo uru nyɛ na ŋwúuni. ¹⁰ Sòrolashiibii pi nyɛ na kasubage kàanmucaa ke, ka Pyeri ná mèlekeŋi si ŋkàr'a sà ntòro pire sòrolashikuruŋke niŋcyiige taan, maa ŋkàr'a sà ntòro kuruŋke shənwəge taan, təənnte bərage ku mpyi a tég'a tajyiŋwəge tò, ná ku ŋwəge mpyi a kan kàŋhe funŋke yyére ke, mà jwo pi nò kuru na ke, ka ku u múgo kuy'á, ka mèlekeŋi ná Pyeri si fwo-ro na ŋkèege. Mà pi niŋkaribii yaha, ka mèlekeŋi si mpâl'a pînni u na.

¹¹ Lir'à pyi ke, ka Pyeri yákiliŋi si nta a múgo, ka u u jwo: «Numɛ sèenŋi na, mii à dá li na na Kafoonŋi u à u mèlekeŋi wà tun u à pa mii shwə Erōdi na, Yahutuubii la mpyi si kapegigiŋi nyiimu pyi mii na ke, si mii shwə cyire puni na mú.»

¹² Pyeri yákiliŋ'á pa ntēen ke, Yuhana pi maha mpyi Marika ná u nuŋi mɛge nyɛ Mariyama ke, ka u u ŋkàre uru Mariyamaŋi pyenge e. Dánafee niŋyahamii mpyi a bînni wani, maa Kile jáare. ¹³ U à nò maa bage ŋwəge kúu ke, báarapyicwəŋi wà na mpyi wani na Ōrōda, ka uru si yîr'a pa si mpa ku múgo. ¹⁴ U à Pyeri mejwuuni lóg'a cè ke, funntange kurugo, mà jwo u pyenge ŋwəge múgo ke, ka u u fê a kàr'a sà yi jwo pi sanmpil'á, na Pyeri niŋjyerenŋi na wá pyenge ŋwəge na. ¹⁵ Ka pi i jwo: «Taha mu nùmbwuuni bà nyɛ a ŋwə mɛ?» Ka Ōrōda si núr'a jwo: «Sèe, uru u wá sii u wi!» Ka pi i núr'a jwo: «Mèlekeŋi u maha u kàanmucaa ke, uru u sí n-ta u à uye pyi u fiige mà pa.»

¹⁶ Mà pi yaha puru na, ka Pyeri si ŋkwôro na pyenge ŋwəge kúuli. Pi à pa ŋwəge múgo mà u nya ke, ka li i pi bilibili. ¹⁷ Ka u u cyege yîrige pi á, maa pi pyi pi à fyâha. Pyiŋkanni na Kafoonŋi à u yige kàsuni i ke, ka u u yire puni yyaha jwo pi á. Maa yi jwo pi á na pi sà yi yyaha jwo Yakuba* ná cìnmpyiibii sanmpil'á, maa yîri wani mà kàre cyage kabər'e.

¹⁸ Nyèg'á pa múgo ke, ka sòrolashiibii si wá na nyàha na wùruge piye e, maa piye yíbili: «Di Pyeri à pyi a jwo yɛ?» ¹⁹ Ka Erōdi si pi pyi pi à sà a u caa, ŋka pi nyɛ a u nya mɛ. Ka Erōdi si sòrolashiibii yyer'a yíbe, maa pi pyi pi à pi bō†. Lire kàntugo maa yîri Zhude kùluni i, mà kàre Sezare kàŋhe e mà sà tère pyi wani.

Erōdi kwùŋkanni

* 12:17 Yakubaŋi kyaa l'à jwo naha ke, Yesu cìnmpworonŋi kyaa li. † 12:19 Ōrəmu shiinbil'á, kasubage kàanmucyafoonŋi ká mpyi u nyɛ na ku kàanmucaa na ŋwəge mɛ, ka kàsujyiŋi wà si fwo-ro, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyiŋi na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafoonŋi na.

²⁰ Lire mpyi a saanji Erōdi lùuni ta l'à yîri Tiri ná Sidon kànyi shiinbii taan sèe sèl'e. Ka pire si bê niŋkin na, maa sà jwo a jwō ná saanji bage jùŋufooŋi i, uru mege na mpyi Bilasitusi. Lire kàntugo maa ŋkàr'a sà saanji jáare na u uye sanji yaha u u yoge kwò, jaha na ye Erōdi kîni i pire mpyi na pi njyîŋi taa.

²¹ Canmbilini na pi mpyi a bê si cyire karigii yyaha cwōonrō ke, lir'à pa nō ke, ka Erōdi si u fânhe vāanntinŋke le, maa mpa ntēen saanre yatēenŋke e, jwumpe pu jye u á ke, maa puru jwo sùpyir'á. ²² U à kwò u jwumpe na ke, ka sùpyire si jwo fânha na: «Kile u à mpe jwo lire baare e, sùpya bà mē!» ²³ Lire tēenuuni i, ka Kafoonji Kile mēlekeŋi wà si ntíl'a fyēenre cyán Erōdi i mà bō, jaha na ye pēente t'à yaa ti taha Kile na ke, u jye a tire taha u na mē.

²⁴ Kile Jwumpe mpyi na jcaali, dánafeebii sí i jyahage. ²⁵ Barinabasi ná Soli à kwò pi báaraŋi na Zheruzalemu kànhe e ke, maa núr'a kàre Antiyōshi kànhe e. Pi niŋkaribii, Yuhana pi maha mpyi Marika ke, maa ŋkàre ná ur'e.

13

Kile Munaani à Barinabasi ná Soli cwōonr'a yaha piye kanni na

¹ Kile tūntunmii ná cyelentii na mpyi Antiyōshi kànhe dánafeebii kuruŋke e. Pire meyi yi jye: Barinabasi ná Simiyōn pi maha mpyi: «Nizheri» ke, ná Lusisi uru mpyi a yîri Sireni kànhe e, ná Manayeni uru ná saanji Erōdi mpyi a lye pyennuge e, ná Soli. ² Canŋka mà dánafeebii yaha pi a súnŋi le maa Kile pēre, ka Kile Munaani si jwo ná pi e na: «Yii Barinabasi ná Soli yaha piye kanni na mii á, báaraŋi mēe na mii à pi yyere ke, bà pi si mpyi si uru pyi mē.» ³ Pi à súnŋi le maa Kile jáare a kwò ke, maa pi cyeyi taha Barinabasi ná Soli jùŋke na, maa pi yaha pi à kàre Kile báaraŋi na.

Barinabasi ná Soli à kàre Sipiri kîni i

⁴ Nye lire pyiŋkanni na, Kile Munaani à Barinabasi ná Soli tun pi à kàre Selusi kànhe na. Pi à nō wani ke, ka pi i jyè bakwōge k'e maa ŋkàre Sipiri kîni i, lire kîni na jye lwōhe niŋke e. ⁵ Pi à sà nō Salamisi kànhe e ke, ka pi i wá na jaare na Kile jwumpe yu YahutuubiiKile Jwumpe kàlambayi i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika» ke, uru mpyi a pi tēge pi báaraŋi i.

⁶ Lire kàntugo ka pi i kîni puni jyiil'a sà nō Pafōsi kànhe na. Yahutu nàŋi wà na mpyi kuru kànhe na, uru mege na mpyi Bariyesu. Jinamaha u mpyi u wi. U mpyi maha fini na uru na jye Kile tūntunŋō. ⁷ Uru jinamahaŋi mpyi ná Sipiri kîni jùŋufooŋi Serijusi Polusi i. Serijusi Polusi yákiliŋi mpyi a jwō, ka u u Barinabasi ná Soli yyere, jaha na ye u la mpyi si Kile jwumpe lógo. ⁸ Pi mpyi maha uru jinamahaŋi pyi Girekiibii shēenre e: «Elimasi». Ka u u wá na Barinabasi ná Soli kyáali. U la mpyi si kîni jùŋufooŋi jùŋō kyán bà u si mpyi u àha ndá Yesu na mē.

⁹ Soli pi maha mpyi: «Poli» ke, mà u yaha u a jî Kile Munaani na, u à jinamahaŋi yal'a wíi, ¹⁰ maa jwo: «Mu funŋk'à jî cwōore ná kafinare na, Sitaanniŋi sùpya u jye mu, mu kafuunni li jye mà katiile pyi. Kafoonji Kile kurigii cyi à tí ke, jaha tère e mu sí cyire ŋkēgeŋi jwō yaha ye? ¹¹ Yi lógo! Numē, Kafoonji sí mu pyi fyin. Mu sí tère pyi, mu sí canŋanyiini bēenmpe jya mē.»

Lire tēenuuni i, ka Elimasi jyiigii si ntíl'a wwò, ka numpini si jyè u yyahe e, ka u u wá na cyēge fyíŋge na mâre na wà caa ŋgemu u si u cyēge cû, si u yyaha cû ke. ¹² Kîni jùŋufooŋ'a lire jya ke, maa dá Yesu na. Nde u mpyi a lógo Kafoonji kyaa na ke, lire mpyi a u kàkyanhala sèe sèl'e.

Poli ná Barinabasi à kàre Antiyōshi kànhe e

¹³ Lire kàntugo ka Poli ná u shērefeebii si yîri Pafōsi kànhe e, maa jyè bakwōge k'e mà kàre Perige kànhe e, kuru kànhe na mpyi Panfili kùluni i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika» ke, ka uru si láha pi na, maa núr'a kàre Zheruzalemu kànhe e.

¹⁴ Lire kàntugo ka Poli ná Barinabasi si yîri Perige kànhe e mà kàre Antiyōshi kànhe e, kuru na jye Pisidi kùluni i. Yahutuubiicanŋŋk'a pa nō ke, ka pi i ŋkàr'a sà jyè a tēen

Kile Jwumpe kàlambage e. ¹⁵ Nye cyag'à pa ŋkàla a kwò mà fworò MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii sémebil'e ke, ka kàlambage ñùŋufeebii si pi pyi pi à yi jwo Poli ná Barinabasi á: «Cìnmpyiibii, kampyi yeɛɛɛ jwumɔ na wá yii á mà jwo sùpyir'á, yii pu jwo.»

¹⁶ Nye ka Poli si yîri, maa cyeege yîrige sùpyir'á, maa pi pyi na pi fyâha. Pi à fyâha ke, ka u u jwo: «Yii Izirayeli shiinbii ná yii mpïi puni pi ñye na fyáge Kile na ke, yii lógo na ñwo na. ¹⁷ Wuu pi ñye Izirayeli shiŋi ke, wuu u Kileŋi à wuu tulyeyi cwɔɔnrɔ, maa pi pyi pi à ñyaha mà pi yaha bilere e Misira kîni i. Lire kântugo maa pi yige lire kîni i ná u fânhe e. ¹⁸ U à kwôro ná pi e síwage funŋke e, maa pi karigii kwú uye e, mà sà ño yye beeshuunni laage na.

¹⁹ Lire kântugo u à supyishi kuuyo baashuunni shi bò a yige Kana kîni i, maa pire u taare kan pi á. ²⁰ Pi à tire taare fente pyi mà sà ño yye ŋkwuu sicyɛɛre ná yye beeshuunni ná ke (450) laage na. Lire kântugo ka u u kacwɔnribii pîi tîŋe wuu tulyeyi ñuŋ'i fo mà sà yaa ná Kile tùnntunŋi Samuweli u tîiŋi i. ²¹ Puru funŋke e, ka wuu tulyeyi si li cya na u saanŋi wà kan pir'á. Nye Kisi u ñye Benzhamà u tûluge shin ke, ka Kile si uru jyaŋi Sawuli pyi u à pyi pi saanŋi yye beeshuunni funŋ'i.

²² Nye ka Kile si mpa ñcyé Sawuli na, maa Dawuda kan pi á, pi à pyi pi saanŋi. Uru kyaa na Kile à jwo na “Sùpyaŋi shiŋi mii ñye na ñcaa, ná uru u ñye mii ñyii wuŋi ke, uru u ñye Zhese jyaŋi Dawuda. Uru u sí n-pa mii ñyii karigii puni pyi.” ²³ Bà Kile mpyi a li ñwɔmɛeni lwó mɛ, Dawuda tûluge shin u à pa mpyi Izirayeli shiinbii Shwofoonji. Uru u ñye Yesu.

²⁴ Mà jwo uru Shwofoonji u pa ke, Yuhana mpyi a fyânha a yi jwo Izirayeli shiinbii pun'á, na pi pi toroŋkanni kɛɛnŋe pi i láha kapegigii na, pi i batize. ²⁵ Yuhana báaraŋi mpyi na byanhare u takwɔre na ke, u mpyi maha ŋko sùpyir'á na “Yii na sônŋi na jofoo u ñye mii ye? Shwofoonji yii ñye na sigili ke, uru bà u ñye mii mà de! Ŋka wà sí n-pa mii kântugo, mii ñuŋke bá à cyéɛ u tanhaŋyi mɛɛre zànhaŋi i.”

²⁶ Mii cìnmpyiibii, wuu pi ñye Ibirayima tûluge shiinbii ke, mà bàra yii mpïi puni pi ñye na fyáge Kile na ke, wuu á uru zhwoŋi jwump'à jwo. ²⁷ Yii li cè na Zheruzalemu kânhe shiinbii ná pi ñuŋufeebii mpyi a cè na Yesu u ñye uru Shwofoonji mɛ. Kile tùnntunmpii jwumpe pi mpyi na ŋkálali canŋoŋo maha canŋoŋo ke, pi mpyi a puru yyaaha cè mɛ. Nye pi Yesu ntùnŋi cye kurugo, Kile tùnntunmpii jwump'à tòro pu jwuŋkanni na. ²⁸ Ali mà li ta pi ñye a ñuŋo ta, ŋkemu ku sí n-pa ná l'e u bò mɛ, lire ná li wuuni mú i, pi à fânhafoonji Pilati jáare si u ta mbò kworokworocige na. ²⁹ Kile tùnntunmpii mpyi a yaaga maha yaaga séme Yesu kyaa na ke, tèni i cyire pun'à fûnŋo ke, ka pi i u tîrige kworokworocige na mà sà ntò fanŋke e.

³⁰ Ŋka Kile à u ñè a yige kwùŋi i. ³¹ Mpïi pi mpyi a taha u fye e mà yîri Galile kùluni i, mà kàre Zheruzalemu i ke, u ñeŋkwooni kântugo, u à uye cyêe pire na canmpyaa ñinyahagii funŋ'i. Pire mú pi ñye na u kyaa yu sùpyir'á numɛ.

³² Mii ná Barinabasi sí wi ke, Jwumpe Nintanmpe ñwɔmɛeni Kile mpyi a lwó wuu tulyey'á ke, puru wuu mú ñye na yu yii á. ³³ Wuu pi ñye pi tûluge shiin ke, Kile à lire ñwɔmɛeni fûnŋo wuu á, Yesu ñèŋi cye kurugo, bà l'à séme Zaburu sémeŋi kuni shɔnwuuni i na

“Mu u ñye mii Jyaŋi,

Ñiŋjaa mii à pyi mu Tuŋi*.”

³⁴ Kile à Yesu ñè a yige kwùŋi i, lire e u saha sì n-fwónhɔ mɛ, yire y'à jwo “Yaayi ñiŋcɛnŋi ñwɔmɛeni mii à lwó Dawuda á ke, mii sí yire kan yii á†.”

³⁵ Y'à séme Zaburu sémeŋi cyage kabere e lire ñwɔmɛeni kyaa na na “Mu sì ñe ma báaraŋi ñiŋcɛnŋi buwuŋi yaha u fwónhɔ fanŋke e mɛ‡.”

* 13:33 Zaburu 2.7 † 13:34 Ezayi 55.3 ‡ 13:35 Zaburu 16:10

³⁶ Dawuda sí wi ke, Kile mpyi a ndemu yaa ke, Dawuda à báaraŋi pyi mà tàanna ná lire e. U à báaraŋi pyi a kwò ke, u a kwù, maa sà bàra u tiibii na, maa fwónhò mú. ³⁷ Ŋka Kile à Yesu nè a yige kwùŋi i, u nyɛ a fwónhò mɛ.

³⁸ Mii cìmpyiibii, yii à yaa yii li cè na uru cye kurugo, yii kapegigii sí n-jà yàfa yii na. Kile túnntunŋi Musa Saliyaŋi mpyi na sì n-jà cyi yàfa yii na mɛ. ³⁹ Ŋka yii shin maha shin u à dá Yesu na ke, urufoo wogigii puni sí yàfa u na.

⁴⁰ Lire e ke nde Kile túnntunmpil'à jwo ke, yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi lire kà ŋkwò nò yii na mɛ. Pire cye kurugo Kile à jwo

⁴¹ “Yii wíi, yii pi nyɛ yii nyɛ a Kile jwumpe yaha laage e mɛ, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire sí yii kàkyanhala, puru funŋke e yii sí n-kwù. Yii tɛɛn ná l'e, mii sí n-pa kani là pyi yii tiŋi i, ndemu li nyɛ, wà méɛ n'a mpyi a li jwo yii á, yii mpyi na sì n-dá li na mɛ[§].”»

⁴² Nyɛ Poli ná Barinabasi mpyi na fwore Kile Jwumpe kàlambage e ke, pi à li cya pi á, na pi pa yà jwo pir'á nde kani ninuuni kyaa na canŋŋke nimpaŋke na. ⁴³ Sùpyire mpyi na ŋcaali ke, mpíi pi à jyè Yahutuubii Kile kuni i ke, ka pire niŋyahamii ná Yahutuu niŋyahamii si ntaha Poli ná Barinabasi ŋwòh'i, ka pi i wá na màban leni pi e, maa pi pyi, na Kile à ŋwò pi na maa pi le kuni ndemu i ke, na pi kwòro lire e.

⁴⁴ Nyɛ canŋŋk'á núr'a nò ke, ka kànhe shiinbii fànha si ŋkàr'a sà bínni, maa Kafoonŋi Jwumpe lógo Poli ná Barinabasi ŋwò na. ⁴⁵ Yahutuubii ñùŋufeebil'à tire supyinyahare ŋya ke, ka yŋcyɛge si jyè pi e, ka pi i wá na Poli ná Barinabasi jwumpe ndire páanni, maa pi cyere.

⁴⁶ Nyɛ ka Poli ná Barinabasi si yi ffiniŋ'à jwo pi á: «Yii Yahutuubil'á, Kile Jwumpe mpyi a yaa pu fyànha a jwo. Ŋka ná yii s'à cyé pu na, maa li cyèe na yii nyɛ na ŋcaa shiŋi niŋkwombaani na mɛ, lire e ke mpíi pi nyɛ pi nyɛ Yahutuu mɛ, wuu sí n-kàre pire yyére.

⁴⁷ Naha kurugo yɛ yire Kafoonŋi Kile à jwo wuu á u Jwumpe Semeŋi i na

“Mii à mu tiŋe, bà mu si mpyi si mpyi bɛɛnme supyishiŋi pun'á, si zhwoŋi jwumpe jwo diŋyɛŋi cyeyi puni i mɛ*.”»

⁴⁸ Mpíi pi nyɛ pi nyɛ Yahutuu mɛ, pir'á puru jwumpe lógo ke, pi funntanga wuubil'à Kafoonŋi Jwumpe le barag'e. Mpíi pi mpyi shiŋi niŋkwombaani ntaŋi laage e ke, ka pire puni si dá Yesu na.

⁴⁹ Lire pyiŋkanni na, Kafoonŋi Jwumpe mpyi na ŋcaali lire kùluni puni i. ⁵⁰ Cyeebii megefɛebii pi mpyi a jyè Yahutuubii Kile kuni i ke, ka Yahutuubii ñùŋufeebii si pire ná kànhe shinbwoobii sòn mà yaha Poli ná Barinabasi na, ka pi i pi kyérege, maa pi kòr'a yige pi kùluni i. ⁵¹ Poli ná Barinabasi nivworobil'à pi tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu pi na†. Lire kàntugo maa ŋkàre Ikoni kànhe e. ⁵² Cyelempyiibii pi mpyi Antiyòshi kànhe e ke, pire mpyi a ñi funntange ná Kile Munaani na.

14

Poli ná Barinabasi à Kile jwumpe jwo Ikoni kànhe e

¹ Nyɛ nde l'à pyi Antiyòshi kànhe e ke, lire ninuuni l'à pyi Ikoni kànhe e. Poli ná Barinabasi à sà nò Ikoni i ke, maa ŋkàre Yahutuubii Kile Jwumpe kàlambage e, maa Kile Jwumpe jwo fo ka Yahutuu niŋyahamii ná supyishiŋi sanŋi sùpyire tà niŋyahara si dá Yesu na. ² Ŋka Yahutuubii pi mpyi a cyé si piye kan Yesu á ke, ka pire si dánafeebii meyi kèɛge supyishiŋi sanŋ'á, ka pire si yîri dánafeebii kurugo. ³ Lire ná li wuuni mú i, Poli ná Barinabasi à kwòro wani mà tère nimbwoo pyi. Pi mpyi a pi cyɛge taha Kafoonŋi Yesu na maa u kyaa yu sùpyir'á fyagara baa. Kafoonŋi mpyi maha fànhe kaan pi á, pi i kàkyanhala karigii ná kacyeenŋkii pyi. Lire cye kurugo pi mpyi maha li cyèe na jwumpe pi nyɛ na yu na Kile à ŋwò ke, na puru na nyɛ sèe. ⁴ Nyɛ lir'á pyi ke, ka kànhe shiinbii si ntáa, ka taage kà si mpyi ná Yahutuubii kàmpaŋke e, ka ku sanŋke si mpyi ná Yesu túnntunmpil'e.

§ 13:41 Abakuki 1.5 * 13:47 Ezayi 49.6 † 13:51 Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

⁵ Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi ná pi ñùnjufeebii mpyi a bê li na, si Poli ná Barinabasi kyéreege, si pi wà mbò ná kafaayi i. ⁶ Poli ná Barinabasi à pa ñcè na pi na pire taboŋo caa ke, maa fê a kàre Likayoni kùluni i, Lisitiri ná Dèribe ná yi kwùumpe kànyi na. ⁷ Mà pi yaha wani, pi mpyi maha Jwumpe Nintanmpe yu.

Pii mpyi na sônŋi na Poli ná Barinabasi na ñye yasunyo

⁸ Nànŋi wà na mpyi Lisitiri kànhe e, u tooyi mpyi a fàan. U mpyi a si cwòhòmfòo. ⁹ Canŋka mà Poli ná Barinabasi yaha pi i yu ná sùpyire e, uru nànŋi nintanmpe na mpyi sùpyire shwòhòl'e. U mpyi na Poli jwumpe núru. Ka Poli si mpa u yal'a wíi mà li jya na dáníyaŋi ñye u á, u jà a cùuŋo. ¹⁰ Ka u u jwo fànha na: «Yíri, ma a ntíl'a yyéree ma tooyi na!» Ka nànŋi si yi a yír'a yyéree, maa ntíl na ñaare. ¹¹ Sùpyir'à lire jya ke, maa jwo fànha na pi shéere e: «Kakyanhala! Yasunŋi yà à yiye kèenŋ'a pyi sùpyii, mà tíg'a pa wuu yyéree!» ¹² Ka pi i Barinabasi mege le Zusi, pi yasunmbwòhe mege ku mpyi kure. Yasunŋe mege ku mpyi Èrimesi ke, kuru ku mpyi maha Zusi tùnnture yu, ka pi i kuru mege le Poli na, jaha na ye uru mpyi maha jwumpe yu. ¹³ Yasunŋe Zusi bage na mpyi kànhe tajyijwòge na. Ŋge u mpyi maha kuru sunni ke, ka uru si nupyahigii cyii cù, maa cire yafyéere myígile cyi yacyi i, mà pa yyéere yyéere kànhe tajyijwòge na. U ná sùpyire la mpyi si yire ñiyi bò si mpyi sàraga Poli ná Barinabasi á.

¹⁴ Poli ná Barinabasi à pa yire cè ke, ka pi nàvunŋo wuubii si pi vànntinŋi cwòn cwòn, maa fyâl'a pi ñùŋo bê, maa jwo fànha na: ¹⁵ «Wuu cìnmpyiibii, jaha kurugo yii ñye na nde pyi ye? Wuu na ñye sùpyii, yii fiige. Wuu à pa mpa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, na yii kàntugo wà ñcyii laaga baa karigii na, Kileŋi jyii wunŋi u à ñinyiŋi ná ñiŋke ná suumpe lwòhe ná ku funŋo yaayi dá ke, yii i yyaha kèenŋe uru Kileŋi á. ¹⁶ Tèni là à tòro, Kile mpyi a supyishiŋi puni yaha pi i pi jyii kurigii ñaare. ¹⁷ Ŋka lire ná li wuuni mú i, Kile maha u tàange cyèere yii na ná kacenŋii ñinyahagil'e: u maha zànhe kaan yii á na yíri ñinyiŋi na, maa yii sùmaŋi pyi u u ñwòge u tèefaani i, maa ñjyŋi kaan yii á fo maha yii funŋi tán.»

¹⁸ Poli méé ñye u à mpe jwumpe puni jwo ke, pi à kànha maa jà a sùpyire sige ñiyi mbòŋi na, si mpyi sàraga pi á.

¹⁹ Lire kàntugo ka Yahutuubii pii si yíri Antiyòshi kànhe ná Ikoni kànhe e, maa mpa sùpyire sòn a wà pi na, ka pi i Poli wà a cyán ná kafaayi i, maa u filil'a sà ñcyán kànhe kàntugo. Pi mpyi na sônŋi na u à kwù. ²⁰ Ŋka cyelempyiibil'à pa bínni u taan ke, ka u u yíri mà jyè kànhe e. Kuru canŋa nùmpañŋa, ka u ná Barinabasi si yíri wani mà kàre Dèribe kànhe na. ²¹ Ñye Poli ná Barinabasi à Jwumpe Nintanmpe jwo Dèribe kànhe e, ka shinŋyahara si dá Yesu na, maa mpyi u cyelempyi.

Poli ná Barinabasi à nùr'a kàre Antiyòshi kànhe e

Lire kàntugo ka Poli ná Barinabasi si nùr'a kàre Lisitiri kànhe e, maa yíri wani mà kàre Ikoni kànhe e, maa nùr'a yíri wani mà kàre Antiyòshi kànhe e, kuru na ñye Pisidi kùluni i. ²² Pi nintorobii na yire kànyi na, pi mpyi maha màban leni cyelempyiibil'e, maa pi yeerege bà pi si mpyi si ñkwòro Kile kuni i me. Pi mú mpyi maha yi yu pi á na: «Wuu à yaa wuu yyefugo kariii ñinyahagii kwù wuye e si nta ñjyè Kile Saanre e.»

²³ Dánafeebii kurunŋi yi mpyi yire kànyi na ke, ka Poli ná Barinabasi si kacwònribii pii cwònr'a yaha yire kurunŋi puni ñiŋkin ñiŋkinŋi ñùŋo na. Lire kàntugo maa súnŋi le, maa Kile ñaare pi kyaa na. Kafoonŋi Yesu na pi à dá ke, maa pi kyaa le uru cye e.

²⁴ Lire kàntugo maa Pisidi kùluni jyiile maa ñkàre Panfili wuuni i. ²⁵ Pi à Kile jwumpe jwo Perige kànhe e mà kwò ke, maa ñkàre Atali kànhe e.

²⁶ Pi à nò wani ke, maa jyè bakwòge e mà kàre Antiyòshi kànhe e. Báaraŋi u ŋge Poli ná Barinabasi à pyi ame ke, wani kuru kànhe na dánafeebii mpyi a Kile ñaare pi na maa pi le Kile cye e uru báaraŋi mpyiŋi me na, bà Kile si mpyi si ñwò pi na si pi tège me. ²⁷ Pi à nò wani ke, maa dánafeebii puni bínni. Kile mpyi a pi pyi pi à jà a yaaga maha yaaga pyi ke, mà bàra pyiŋkanni na Kile mpyi a dáníyaŋi kuni cyèe supyishiŋi sanŋi na ke, maa yire puni yyaha jwo dánafeebil'á. ²⁸ Maa ntènn'a tère nimbwoo pyi ná pi e wani.

15

Dánafeebil'à mpinni nimbwo pyi Zheruzalemu i

¹ Yahutuubii dánafeebii pii mpyi a yîri Zhude kùluni i mà pa Antiyoshi kànhe e, cìnmpyiibii dánafeebii pi mpyi pi nyε Yahutuu mε, maa mpa a pire kâlali maa ŋko pir'á na: «Yii aha mpyi yii nyε a kwòn mà tàanna ná Kile tùnntunŋiMusaSaliyaŋi i mε, yii sî nùmpanŋa ta mε.» ² Poli ná Barinabasi nyε a mpyi a jεε puru jwumpe na mε, ka ti i mpyi nákaana pi shwòhòl'e fo mà ti jáaŋa. Li nyε a pa jwò mε fo ka li i yaa mà Poli ná Barinabasi ná piiberii tun Zheruzalemu kànhe e, pi sà mpe jwumpe cyêe Yesu tùnntunmpii ná kacwònribii na.

³ Ka dánafeebii kurunke si pi tùugo. Pi niŋkaribil'à tòro Fenisi kùluni ná Samari wuuni i. Mpii pi nyε pi nyε Yahutuu mε, pyinŋanni na pir'á piye kan Yesu á ke, ka pi i lire yyaha jwo cyire kùligii cìnmpyiibil'á. Puru jwumpe mpyi a cìnmpyiibii puni funŋyi táan sèl'e. ⁴ Poli ná u shèrefeebil'à sà nò Zheruzalemu i ke, ka dánafeebii kurunke ná Yesu tùnntunmpii ná kacwònribii si pi jùŋò bê a jwò. Yaaga maha yaaga pi à jà a pyi Kile fànhe cye kurugo ke, ka pi i yire puni yyaha jwo pi á. ⁵ Farizheebii pi mpyi a dá Yesu na ke, ka pire pii si yîri maa jwo: «Supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pi à dá Yesu na ke, fànha kyaa li pire pi kwòn, mà bàra lire na, pi à yaa pi a Musa Saliyaŋi kurigii sanŋkii jaare.»

⁶ Lir'à pyi ke, ka tùnntunmpii ná kacwònribii si bínn'a tèen, maa piye nya puru jwumpe na. ⁷ Pi à puru jwumpe ðiri piye shwòhòl'e mà mò, ka Pyeri si mpa yîri maa jwo:

«Mii cìnmpyiibii, yii à li cè, mà lwó fo tèmòni i Kile à mii cwònrò yii shwòhòl'e, bà mii si mpyi s'a Jwumpe Nintanmpe yu supyishiŋi sanŋ'á, pi i pu lógo, si dá Yesu na mε. ⁸ Kile sí u à sùpyire puni zòmpii cè ke, ur'à li cyêe na ur'à jεε supyishiŋi sanŋi na, lire kurugo u à u Munaani le pi e bà u à li le wuu e mε. ⁹ Kile nyε a sùcwònrògo pyi wuu ná pire shwòhòl'e mε. U à pi zòmpii fíniŋe, jaha na ye pi à dániyaŋi pyi Yesu na.

¹⁰ Nyε wuu Yahutuubii, tugure ti nyε wuu ná wuu tulyeyi nyε a jà ti na mε, jaha na yii à cyé Kile nyii wuuni na si tire tège mpíi cyelempyiibii juŋ'i ye? ¹¹ Yii àha funŋò wwò li na na bà wuu à dá li na mε, amuni pire mú à dá li na na Kafoonji Yesu à jwò wuu na maa wuu shwò.»

¹² Ka sùpyire puni si fyâha maa núru, kakyanhala karigii ná kacyeenŋkii Barinabasi ná Poli à pyi Kile fànhe cye kurugo supyishiŋi sanŋi shwòhòl'e ke, ka pi i cyire jwo pi á. ¹³ Pi à jwo a kwò ke, ka Yakuba* si jwumpe lwó maa jwo: «Mii cìnmpyiibii, yii lógo na jwò na. ¹⁴ Mà lwó fo ku tasiige e, Kile à yákili yaha supyishiŋi sanŋi na, maa pii cwònrò pi shwòhòl'e mà pyi uye wuu pyinŋanni ndemu na ke, Simò Pyeri à yire jwo yii á. ¹⁵ Puru jwumpe ná Kile tùnntunmpii jwump'à pa bê niŋkin na, bà yi mpyi a séme Kile Jwumpe Seméji i na

¹⁶ «Lire kàntugo mii sí núru n-pa, Dawuda bage k'à cwo ke, mii sí kuru faanra sahanŋi.

Mii sí n-pa ku ŋkunŋyi yîrige si ntíi sahanŋi,

¹⁷ Mpii pi nyε pi nyε Yahutuu mε, bà pire puni si mpyi si mpa mii Kafoonji Kile á, s'a mii père mε.

Mii à supyishiŋi sanŋi yyer'a pyi naye wuu, pi raa mii père†.

¹⁸ Cyire karigii mii Kafoonji Kile à cyêe fo tèmòni i.”

¹⁹ Lire kurugo mii Yakuba á, supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pi à piye kan Kile á ke, wuu àha núru tuguro taha pire juŋ'i mε. ²⁰ Ŋka wuu letere kan pi á, wuu u yi jwo pi á na pi àha raa yasunŋyi kyaa mε, pi àha raa jacwòrò pyi mε, yatòoge k'à kwù mà ta sishan nyε a fworò k'e mε, pi àha kuru kyà mε, pi àha raa sishange lyí mε. ²¹ Yii à li cè na mà lwó fo tèmòni i, canŋòŋò maha canŋòŋò, Musa Saliyaŋi jwumpe na ŋkâlali Kile Jwumpe kàlambayi i kànyi puni i.»

Yesu tùnntunmpil'à letere tun supyishiŋi sanŋi dánafeebil'á

* 15:13 Yakuba na mpyi Yesu cìnmpworò maa mpyi Zheruzalemu dánafeebii kurunke yyaha yyére shinŋi. † 15:17 Amòsi 9.11, 12

²² Yakuba a jwo a kwò ke, ka túnntunmpii ná kacwónribii ná dánafeebii kurunke shiinbii puni si bê li na na pi pìi cwòonrò piye shwòhòl'e pi bàra Poli ná Barinabasi na, pi tun Antiyòshi kànhe e. Nye Zhude pi maha mpyi Barisabasi ke, ka pi i uru ná Silasi cwòonrò, pire shiin shuunninji tayyérege mpyi a pèe cìnmpyiibii dánafeebii shwòhòl'e.

²³ Leterenji pi mpyi a sém'a kan pi á pi sà ŋkan ke, yi mpyi a séme ur'e na:

«Wuu cìnmpyiibii dánafeebii pi à fworò supyishinji sanŋi i ná pi nyé Antiyòshi kànhe ná Siri kìnì ná Silasi wuuni i ke, wuu fwù na nyé yii na. Wuu pi nyé Yesu túnntunmpii ke, wuu ná dánafeebii kurunke kacwónribii pi à ŋge leterenji tun yii á. ²⁴ Wuu à lógo na pìi na nyé a yîri naha wuu yyére mà kàr'a sà yii yákilibii wùrugo ná jwumpe p'e fo mà yii funnyii pyi y'à pèn, mà li ta wuu bà pi à pi tun me.

²⁵ Lire kurugo wuu pun'à wwò a tèen maa bê li na, si pìi tun yii á, mà bàra wuu ntàannamacinmpyiibii Barinabasi ná Poli na. ²⁶ Pire shiin shuunnin'jà piye kan wuu Kafoonji Yesu báaraŋ'á fo na ŋko si mpòon pi múnahigil'e. ²⁷ Wuu à Zhude ná Silasi tun mà bàra pi na, nje wuu à jwo sémenji i ke, pire yabilimpìi sí yire jwo yii á.

²⁸ Kile Munaani à ndemu cyêe wuu na, ka wuu u jœe li na ke, lire li nyé, wuu nyé a yaa wuu tugure tabere tège yii nuŋ'i, ná ncyii kapyaaŋii bà me. Wuu sí yi jwo n-waha yii á, ²⁹ yii àha raa yasunnyi kyaare kyàa me, yii àha raa sishange lyî me, yatòoge k'à kwû mà ta sishan nyé a fworò k'e me, yii àha kuru kyaare kyà me, yii láha jacwòre na. Yii aha láha cyire karigii mpyinji na, lir'à jwò. Wuu fwù nyé yii na.»

³⁰ Nye ka pi i pi yaha pi à kàre. Pi à sà nò Antiyòshi kànhe e ke, maa dánafeebii bínni, maa leterenji kan pi á. ³¹ Ka pi i u kâla, yeréyi jwumpe pu mpyi u e ke, puru jwumpe mpyi a sàa pi funnyii táan. ³² Zhude ná Silasi u nyé Kile túnntunmpii ke, ka pire si yeréye nijyahaya kan cìnmpyiibii dánafeebil'á, maa màban le pi e Kile kuni i, ³³ maa ntèen wani mà tère pyi ná pi e. Lire kàntugo ka dánafeebii si jwó le pi á, maa pi tùugo. Cyage e pi mpyi a yîri ke, ka pi i núr'a kàre wani pi tunveebii yyére. [³⁴ Ka Silasi si li lwó uye funn'i si ntèen Antiyòshi kànhe e.]

³⁵ Ka Poli ná Barinabasi si tère pyi Antiyòshi e. Sùpyire tabere nijyahara mpyi a bàra pi na, pi i sùpyire kâlali, maa Kafoonji jwumpe yu pi á, puru pu nyé Jwumpe Nintanmpe.

Poli ná Barinabasi à láha piye na

³⁶ Lire kàntugo ka Poli si Barinabasi pyi: «Wuu à Kafoonji jwumpe jwo kànyi njemu na ke, wuu núr'a shà wani, wuu sà dánafeebii kàanmucya kampyi pi wá na si yyaha na Kile kuni i.»

³⁷ Mà pi yaha pi i ŋko raa núruli, Yuhana pi maha mpyi Marika ke, Barinabasi la mpyi uru si ŋkàre ná pire e. ³⁸ Ka Poli si jwo na u nyé a yaa u kàre ná pire e me, naha na ye mà pire yaha Panfili kùluni i, u à nùru pire fye e, u saha nyé a pire tège pi báaraŋi na me. ³⁹ Nye ka li i mpyi jwunyahama pi shwòhòl'e fo ka pi i láha piye na. Ka Barinabasi si Marika bàra uye na, ka pi i jyè bakwòoge e, mà kàre Sipiri kìnì i. ⁴⁰ Poli wi ke, ka uru si Silasi bàra uye na. Ka dánafeebii si jwó le pi á, maa pi kyaa le Kile cye e, bà Kafoonji si mpyi si jwò pi na, si pi tège me. ⁴¹ Lire kàntugo ka pi i ŋkàre Siri kìnì i, maa yîri wani mà kàre Silasi kùluni i. Lire tooy'e, pi mpyi maha màban leni dánafeebil'e.

16

Timòti à bàra Poli ná Silasi na

¹ Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si ŋkàre Deribe kànhe e, maa yîri wani mà kàre Lisitiri kànhe e. Cyelempyanji wà na mpyi wani Lisitiri kànhe e, uru mege na mpyi Timòti. U nuŋi na mpyi dánafoo, Yahutu u mpyi ure, ŋka u tuŋi na mpyi Gireki. ² Cìnmpyiibii dánafeebii pi mpyi Lisitiri kànhe e, mà bàra mpìi pi mpyi Ikoni kànhe e ke, pire mpyi na u metange yiri. ³ Lire kurugo Poli la mpyi si u pyi u báaraŋinje. Nye Yahutuubii pi mpyi wani ke,

pire kurugo, ka Poli si u kwòñ, ñaha na ye sùpyire puni mpyi a cè na u tuŋi na ñye Gireki*.
⁴ Pi niŋkaribii na, kànha maha kànha na pi à tòro ke, Yesu tùnntunmpii ná Zheruzalemu kànhe dánafeebii kacwónribii mpyi a karigii ñcyiimu jwo ke, ka pi i cyire jwo yire kànyi dánafeebil'á, maa li cya pi á, na pi a cyi kurigii ñaare. ⁵ Là mpyi na bàrali dánafeebii kuruyi fànhe ñyahaŋi na, pii sí i bàrali pi na canŋa maha canŋa.

Kile kacyeeni l'à Poli pyi u à kàre Masedoni kùluni i ke

⁶ Ñye Poli ná u shèrefeebii la mpyi si sà Kile jwumpe jwo Azi kùluni i, ñka Kile Munaani ñye a ñεε με. Lire e ka pi i Firijyi kùluni jyiile mà kàre Galati kùluni i. ⁷ Pi à sà byanhara Misi kùluni na ke, ka pi la si mpyi si ñkàre Bitini wuuni i, ñka Yesu Munaani † ñye a ñεε με. ⁸ Ñye ka pi i Misi kùluni jyiile mà kàre Torasi kànhe na. ⁹ Mà Poli yaha wani, Kile à kani là cyêe u na. Canŋka numpilage e, u à Masedoni kùluni shinŋi wà niŋjyerewe ñya, ka uru si jwo: «Poli, mii na mu ñáare, ta ma Masedoni i ma a wuu tège.»

¹⁰ Ñye Poli à yire jwo wuu á ke, ka wuu‡ u ntíl'a li lwó wuye funŋ'i si ñkàre Masedoni i, ñaha na ye wuu à li ñya na nàkaana baa, Kile à li cyêe wuu na na wuu sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani shiinbil'á.

Lidi à uye kan Kafoonji á Filipi kànhe na

¹¹ Ka wuu u yîri Torasi kànhe e, maa bakwòge lwó maa ntíl'a kàre Samotirasi kànhe e. Kuru canŋa nùmpañña, maa ñkàre Neyapolisi kànhe e. ¹² Maa yîri wani mà kàre Filipi kànhe na, kuru ku ñye Masedoni kùluni kànhe niŋcyiige, maa mpyi Ìròmu shiinbii màrampe e. Wuu à canmpyaa pyi kuru kànhe e. ¹³ Canŋorŋk'à pa nò ke, ka wuu u ñkàre kànhe kàntugo yyéere dùge ñwòge na, ñaha na ye wuu à li ta na wani pi maha Kilejarege pyi§. Wuu à sà cyeebii mpiimu ta pi à bínni wani ke, wuu à Kile jwumpe jwo pir'á. ¹⁴ Pire cyeebil'e, wà mege na mpyi Lidi, uru mpyi a yîri Cyatiri kànhe e, u mpyi na fyáge Kile na. Uru ceenji mpyi maha vàanŋyi niŋyeyi loŋgara wuyi péreli. Ka Kafoonji Kile si u zòmbilini múgo, maa u pyi u à ñεε Poli jwumpe na. ¹⁵ Ka u ná u pyenge shiinbii puni si batize. Lire kàntugo ka u u wuu pyi: «Ná yii s'à dá li na na sèenji na mii à naye kan Kafoonji á, yii a ma mii pyenge e.» U à wuu kárama fo wuu à ñεε.

Pi à Poli ná Silasi cù a tò kàsuŋi i

¹⁶ Canŋka mà wuu niŋkaribii yaha Kilejarege cyage e, wuu à círi ná bilicwoŋi w'e. Jínanŋi wà na mpyi u e, uru jínanŋi mpyi maha u pyi u u cèere pyi. Uru ceenji mpyi maha wyéreyahaga taa lire céepyiini i na ñkaan u ñùñufeebil'á. ¹⁷ Ka uru ceenji si ntaha wuu ná Poli fye e, maa ñko fànha na: «Mpii shiinbii na ñye Kileŋi ñnyii wuŋi báarapyii. Kuni i zhwoŋi ñye na ntaa ke, lire pi ñye na ñcyêere yii na.»

¹⁸ Ceen'á lire pyi canmpyaa niŋyahagii funŋ'i, li ñye a pa ñwò με. Canŋka ka Poli lùyiri wuŋi si yyaha kèenŋe u á, maa jínanŋi pyi: «Yesu Kirisita mege na, fwordo ñge ceenji i.» Ka jínanŋi si ntíl'a fwordo u e. ¹⁹ Uru bilicwoŋi ñùñufeebil'á li ñya na wyérenji pire ñye na ntaa u céepyiini cye kurugo ke, na lire kuni na ñko s'a ntùni ke, ka pi i Poli ná Silasi cù, cyage e sùpyire maha bínnini ke, maa ñkàre wani ná pi e fànhafeebii yyéere. ²⁰ Pi à nò wani ke, maa jwo yukyaabil'á: «Mpii shiinbii wá na wuu kànhe ñyàha na wùruge. Yahutuu pi ñye pi pi. ²¹ Pi wá na karigii ñcyiimu yu sùpyir'á ke, kapyimbaagii cyi ñye cyi cyi, wuu Ìròmu shiinbii sí ñεε cyi na, si nta ñjyere cyi mpyi na με.»

* 16:3 Ná Timòti nuŋi sí mpyi Yahutu, lire e pi mú mpyi maha u wíi Yahutu. Ñka Yahutuubii pi ja pi a u wíi Yahutu sèe wu, u mpyi a yaa u kwòñ mà tàanna ná pi saliyaŋi i. Poli à Timòti pyi u à uye kan pi à kwòñ bà u si mpyi si mpyi Yesu Kirisita shenre jwufoo niŋcenŋe Yahutuubii shwòhòl'e με. † 16:7 Yesu Munaani ná Kile Munaani ñye niŋkin. ‡ 16:10 Luka à jwo: «wuu»: lir'à li cyêe naha ñke cyage e u à bàra Poli na, pi i báare siŋcyan. § 16:13 Filipi kànhe Yahutuubii nàmbaabii ñye a mpyi a ke kwò με. Lire e kuni ñye a mpyi a kan pi á pi Kile Jwumpe kàlabaga cyán wani με. Lire kurugo Yahutuubii mpyi maha piye bínnini lwòhe ñwòge na kànhe kàntugo. Làdaabii pi mpyi maha mpyi tufeempe ntaŋi kurugo ke, kuru lwòhe pi mpyi maha ntège na pire pyi.

²² Sùpyir'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri Poli ná Silasi taan. Ka yukyaabii si pi pyi pi à pi vâanɲyi dîril'a wwû pi na, maa pi bwòn ná kàsɔrigil'e. ²³ Pi à pi bwòn sèl'e mà kwò ke, maa pi le kàsɔni i, maa kasubage kàanmucyafoonji pyi u a pi kàanmucaa sèl'e. ²⁴ Pi à puru jwo kàanmucyafoonj'á ke, ka u u ntíl'a Poli ná Silasi lènɛ kasubage bapyɛɛgii puni kàntugo yyére wuuni i, maa pi tooyi le a shwôhɔ cinɲke kà na.

²⁵ Nyɛ ɲìɲɲɲke byanhampe e, Poli ná Silasi mpyi na Kile ɲáare, maa Kile pèente myahigii cêe, kàsujyiibii sanmpii sí i nûru. ²⁶ Mà pi yaha puru na, ka ɲɲɲke si mpâl'a cyêenne, maa kasubage cúnɲɔ cúnɲɔ sèe sèl'e, ka ku ɲwɔyi puni si ntíl'a múgo, ka kàsujyiibii puni yòrɔyi si ɲkwòn ɲkwòn a láha pi na. ²⁷ Ka kasubage kàanmucyafoonji si ɲɛ. U à kasubage ɲwɔyi ɲya y'à múgo ke, maa wá na sônɲi na kàsujyiibil'á fê a fworɔ, maa u ɲwɔtɔɔnge dîr'a wwû si ntèɛge uye bò*. ²⁸ Ka Poli si jwo fànha na: «Ma hà kapii pyi maye na mɛ! Wuu puni na naha naha!»

²⁹ Nyɛ ka kasubage kàanmucyafoonji si bèenmɛ cya. U fyagara wuɲi fo na ɲcyêenni, maa fyâl'a jyè babilini i, mà sà ɲcwo Poli ná Silasi fere e. ³⁰ U à yîri ke, maa pi yige ntàani na, maa jwo: «Na cìnmpyii, ɲaha mii à yaa mii u pyi si nùmpañɲa ta yɛ?» ³¹ Ka pi i u pyi: «Dá Kafoonji Yesu na, lire ká mpyi, mu ná ma pyenge shiinbii sí nùmpañɲa ta.»

³² Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si Kafoonji jwumpe jwo u ná u pyenge shiinbii pun'á. ³³ Kuru numpililyage e, ka kasubage kàanmucyafoonji si ɲkàre ná Poli ná Silasi i, maa sà pi nɔɔyi wyere pyi, maa ntíl'a batize mà bâra u pyenge shiinbii puni na. ³⁴ Lire kàntugo maa Poli ná Silasi pyi pi à dùgo u bage ɲɲɲɲɲi na, maa pi kan pi à lyî. Uru nàɲi ná u pyenge shiinbii puni mpyi funntange e, ɲaha na yɛ pi mpyi a piye kan Kile á.

³⁵ Nyɛ ɲyèg'á pa múgo ke, ka yukyaabii kurunke si pìi tun pi sà yi jwo kasubage kàanmucyafoonj'á na u Poli ná Silasi cye yaha. ³⁶ Ka kasubage kàanmucyafoonji si sà Poli pyi: «Fànhafeebii naha a túnntunmii yaha pi à pa yi jwo mii á na mii u yii cye yaha. Yii sí n-jà n-fworɔ s'a sè yyeɲɲɲke e.» ³⁷ Ka Poli si pi pyi: «Pi nyɛ a wuu yal'a yíbe mɛ, maa wuu bwòn, mà li ta wuu na nyɛ Ɔrɔmu shiin†. Lire kàntugo pi à wuu le kàsɔni i. Numɛ, pi la na nyɛ si nûru wuu ɲwɔhɔ ɲjige kàsɔni i la? Lire mpyi nyɛ mɛ, fo pire yabilimpìi pi pa wuu yige.»

³⁸ Ka túnntunmpii si nûr'a kàr'a sà yire jwo yukyaabil'á. Pi à lógo na Poli ná Silasi na nyɛ Ɔrɔmu shiin ke, ka pi i fyá, ³⁹ maa ɲkàr'a sà piye mpìnni kan Poli ná Silasi á, maa pi yige kàsɔni i, maa li ɲáare pi á na pi fworɔ kànhe e. ⁴⁰ Pi à fworɔ kàsɔni i ke, maa ɲkàre Lidi yyére, mà sà dánafeebii ta wani, maa pi yɛɛ maa màban le pi e, maa nta a kàre.

17

Nyàhanɲgurugunji u à pyi Tesaloniki kànhe e ke

¹ Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si ntòro Anfipolisi kànhe e, maa yîri wani maa sà ntòro Apoloni kànhe e mà kàre Tesaloniki kànhe e. Kile Jwumpe kàlambage kà na mpyi wani Yahutuubil'á. ² Bà Poli mpyi maha ntêe na li pyi mɛ, canɲɔɲke ká nɔ, u mpyi maha ɲkàre Kile Jwumpe kàlambage e. Canɲɔɲyi taanre funɲ'i, ɲje y'à séme Kile Jwumpe Semɛɲi i ke, ka u ná wani shiinbii si jwo yire kyaa na. ³ U mpyi maha yi fíniɲi na yu pi á, maa li cyère pi na na fànha ku mpyi ku ki Kile Nɲɲwɔnrɔɲi u kyéreg'a bò, u u ɲè a fworɔ kwùɲi i. U mpyi maha pi pyi: «Yesu kyaa mii nyɛ na yu yii á ke, uru u nyɛ Kile Nɲɲwɔnrɔɲi.» ⁴ Yahutuubii pìi mpyi a ɲɛ puru jwumpe na, maa bâra Poli ná Silasi na. Mpii pi mpyi na fyáge Kile na Girekiibil'e ke, ka pire ɲɲyahamii ná cyeebii mɛgefeebii pìi ɲɲyahamii mú si dá.

* ^{16:27} Ɔrɔmu shiinbil'á, kasubage kàanmucyafoonji ká mpyi u nyɛ na ku kàanmucaa na ɲwɔge mɛ, ka kàsujyiɲi wà si fworɔ, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyiɲi na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafoonji na. † ^{16:37} Mpii pi nyɛ pi nyɛ Ɔrɔmu shiin mɛ, yukyaabii mpyi maha pi pyi pi à pire bwòn maa nta a pi yíbe. Ʋka li mpyi na fún mà Ɔrɔmu shin pyi amuni. Poli ná Silasi mpyi Ɔrɔmu shiin, lire e ke pi mpyi a yaa pi bwòn mɛ.

⁵ Ka lire yijncyege si jyè Yahutuubii jùnjufeebil'e, ka pire si kànhe supyifahafahayi yà yyer'a wà yiye na, maa yi sòn mà wà Poli ná Silasi na. Ka yire si jwujyahama yîrige sùpyire shwòhòl'e fo mà kànhe puni nyàha a wùrugo. Maa piye tug'a kàre Zhasòn pyenge e, mà sà a Poli ná Silasi caa si jicû raa ma sùpyire cyage e. ⁶ Pi nyè a sà Poli ná Silasi ta wani mɛ, maa Zhasòn ná dánafeebii piiberii cû a kàre fànhafeebii cyage e maa jwo fànha na: «Nte sùpyire ti nyè na dijnyɛɛi puni nyàha na wùruge ke, numɛ pir'à nɔ naha wuu yyére! ⁷ Zhasòn yyére pi à sunmbage lɛɛɛ, mà li ta karigii cyi nyè cyi ná Ōromu saanbwòhe saliyaɛi nyè a bê mɛ, cyire pi nyè na yu. Pi wá na ŋko na saanɛi wabere na nyè, na uru mege na nyè Yesu.»

⁸ Puru jwumpe ndògorji mpyi a sàa kànhe shiinbii ná fànhafeebii yákilibii wùrugo. ⁹ Mà tàanna ná saliyaɛi i, wyére Zhasòn ná u pyenge shiinbil'à kan a yaha fànhafeebil'à pi i nta a pi yaha.

Poli ná Silasi à Kile jwumpe jwo Bere kànhe e

¹⁰ Numpilag'à pa wwò ke, ka dánafeebii si ntíl'a Poli ná Silasi pyi pi à kàre Bere kànhe e. Pi à sà nɔ wani ke, maa ntíl'a jyè Yahutuubii Kile Jwumpe kàlambage e. ¹¹ Yahutuubii pi mpyi Bere kànhe e ke, pire mpyi funjɛɛɛɛfɛe mà tòro Tesaloniki kànhe wuubii na. Kile jwumpe ndògorji mpyi a táan pir'à sèe sèl'e. Jwumpe Poli ná Silasi mpyi maha yu ke, pi mpyi maha puru kàanmucaa canɛa maha canɛa, si jicè kampyi pu ná Kile Jwumpe Semɛɛi wumpe na nyè niŋkin. ¹² Lir'à pyi ke, ka Yahutuubii niɛyahamii si dá Yesu na. Girekiibii shwòhòl'e, ka cyeebii megefeebii niɛyahamii ná nàmbaabii niɛyahamii mú si dá Yesu na. ¹³ Ŋka Tesaloniki kànhe Yahutuubii píl'à lógo na Poli ná Silasi wá na Kile jwumpe yu Bere kànhe e ke, ka pire si ŋkàr'a sà Bere kànhe shiinbii sòn a wà pi na. ¹⁴ Nyè ka cìmpyiibii dánafeebii si ntíl'a Poli pyi u à kàre suumpe lwòhe jwòge na, maa sà bakwòge kà lwó, ka Silasi ná Timòti si ntèen wani Bere kànhe e. ¹⁵ Mpii pi mpyi a kàr'a sà Poli tùugo ke, pir'à kàr'a sà u yaha fo Ateni kànhe e. Pi ninurubii na, ka Poli si yi jwo pi á na pi sà yi jwo Silasi ná Timòti á, na pi a fyáa, pi a sè uru jwòh'i.

Poli à jwo ná Ateni kànhe jicèfeebil'e

¹⁶ Mà Poli yaha u u Silasi ná Timòti sigili Ateni kànhe e, u à li kàanmucya mà li jya na kàn'h'à jî yasunɛi na, ka lire si sàa pɛn u e. ¹⁷ Nyè Yahutuubii ná supyishɛɛi sanɛi u mpyi na fyáge Kile na ke, u mpyi maha sè na yu ná pire e Kile Jwumpe kàlambage e. Canɛa maha canɛa, u mpyi maha sè sùpyire tabinniyi i, u aha sà mpiimu ta wani ke, u mpyi maha jwo ná pire e. ¹⁸ Ka Epikuri toɛkuni shiinbii pìi ná Sitoyiki toɛkuni shiinbii pìi si mpa na yu ná Poli i*. Pi píl'à jwo: «Naha jwujyahama ŋge nàɛi nyè na yu ye?» Ka pìi si jwo: «Yasunɛi yi nyè yi nyè naha wuu yyére mɛ, li naha kee yire kyaa u nyè na yu.» Pi à yire jwo naha na ye Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo pi á Yesu ná kwujɛni kyaa na†.

¹⁹ Ka pi i Poli yyer'a kàre kànhe jwumpe tabinnige e, pi maha kuru cyage mege pyi: «Areyopazi». Pi à nɔ wani ná u e ke, maa jwo: «Ná kàlani nivonɛi i mu à pa ke, wuu la nyè ma a yà jwo wuu á uru kàmpañke na. ²⁰ Naha kurugo ye jwumpe mu nyè na yu ke, puru na nyè jwumò nivonmò wuu á, lire kurugo, wuu la na nyè ma a pu yyaha yal'a jwo wuu á.»

²¹ Ateni kànhe shiinbii puni ná nàmpwuunbii pi mpyi pi shwòhòl'e ke, pire mpyi maha pi tènì fànha lwó kafonni kani ndògorji ná li bàraɛi na.

* 17:18 Mà tàanna ná Epikuri toɛkuni shiinbil'e sùpyaɛi maha mpyi shì na ntàanɛi kanni mɛɛ na, na Kile kuro nyè niŋke e mɛ, na karigii puni na nyè jùɛɛ kurugo wogii. Sitoyiki toɛkuni shiinbii nyè a mpyi a jɛɛ sùpyire t'a ntàanɛi kanni caa mɛ. Mà tàanna ná pire sònɛɛkanni i, niŋke kataanmp'à cwòonrò mà tàanna ná saliya e, lire e ke, sùpyir'à yaa pi piye waha pi i uru saliyaɛi yaha njire e. Pi mpyi a karii soro, pi la mpyi si fànha ta pi funɛɛ karigii puni ná cyereyampe na ná pi yákilibil'e. † 17:18 «Kwujɛni»: Girekiibii shɛɛnre e, cyee mege ki. Poli mpyi na Yesu ná kwujɛni kyaa yu ke, lire mpyi a pi pyi pi i sònɛi na yasunɛi yà shuunni kyaa Poli nyè na yu. Yasunmɛɛge ku nyè yesu ná yasunɛwòge ku nyè kwujɛni ke, pi mpyi na sònɛi na yire kyaa Poli nyè na yu.

²² Mâ Poli nijjyererŋi yaha kânhe jwumpe tabinnige e, u à jwo: «Yii Ateni kânhe shiinbii, mii à li kânmmucya mà li nya na yii na Kile caa cyanjannigii shirŋi puni na. ²³ Naha kurugo ye mà mii yaha jani na yii kânhe e, yaaga maha yaaga yii nyɛ na sunni ke, mii à yire puni nya. Ali mii à sémere tà nya t'à séme tasunŋke k'e, na “Kilenŋi u nyɛ sùpya nyɛ a u cè me.” Uru Kilenŋi yii nyɛ na mpêre mà li ta yii nyɛ a u cè me, uru kyaa mii nyɛ na yu yii á.

²⁴ Uru u nyɛ Kile. Uru u à dijyerŋi ná u funŋo yaayi puni dá ke, uru u nyɛ nijyerŋi ná jŋŋke Kafoonŋi. U nyɛ na ntèn sùpya bafanrage e me. ²⁵ Kile nyɛ a tŋge na sùpya u báara pyi si ntaha uru tège me, naha na ye uru u maha shirŋi ná ŋoni ná yi sanjyi puni kaan sùpyire pun'á. ²⁶ U à supyishirŋi puni pyi u à fworó shin ninŋin i, maa pi pyi pi à tèn jŋŋke cyeyi puni i, maa tèrigii láha láha cyiye na, maa pi tatɛenyi tegigii láha láha cyiye na mà kan pi á. ²⁷ U à lire pyi bà pi puni si mpyi s'a uru Kile caa, bà wà maha yaaga caa na mâre me, mà li ta u laage nyɛ a tɔon wuu wà tufiige na me. ²⁸ Naha kurugo ye uru u à wuu dá, maa shirŋi kan wuu á, maa wuu pyi wuu u jini na nyàha. Mpii pi maha myahigii cêe yii shwòhòl'e ke, yire pire pil'à jwo na “Wuu à fworó Kile e.”

²⁹ Nyɛ ná wuu s'a fworó Kile e, lire e ke sùpyanŋi cyeg'à yaayi njemu yaa na mpêre mu à jwo sɛenŋi wuyi, lire nyɛ me wyérefyinŋi wuyi, lire nyɛ me kafaayi lonŋara wuyi ke, wuu nyɛ a yaa wuu a sônŋi na yire yaayi sùpyanŋi à yaa ná u sòŋore e ke, na Kile na nyɛ yire fiige me. ³⁰ Mpii pi à pi tiiŋi pyi Kile jɛcɛmbaanŋi i ke, Kile nyɛ a pire cù a tàanna ná lire e me. Ŋka Kile na yi yu nume sùpyire pun'á cyeyi puni i, na pi pi toronjanni kèenŋe pi i mpa ur'á. ³¹ Naha kurugo ye Kile à canŋke kà tège, ŋkemu i u sí n-pa dijyerŋi sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiinŋkil'e ntiiŋi funŋke e ke. U yabilirŋi shincwònrŋi cye kurugo u sí lire pyi. U à u jè a yige kwùŋi i, lire cye kurugo u à li cyèe sùpyire na na uru Kile à u cwònrò.»

³² Nyɛ pi à kwùubii jèŋi jwumpe lógo Poli jwò na ke, ka pii si wá na u fwòhore, ka pii si jwo: «Wuu sí n-pa pu sanmpe lógo canŋke kabere.» ³³ Nyɛ ka Poli si yiri pi taan mà kàre. ³⁴ Lire ná li wuuni mú i, pii mpyi a taha u fye e, maa dá Yesu na. Pire e, wà mege na mpyi Denisi. Kânhe jwumpe cwònròfoonŋi wà u mpyi ure. Ceenŋi wà mú na mpyi, uru mege na mpyi Damarisi, mà bàra piiberii na.

18

Poli à kàre Kòrenti kânhe e

¹ Lire kàntugo Poli à yiri Ateni kânhe e, mà kàre Kòrenti kânhe e. ² U à sà Yahutu nàŋi wà ta wani, uru mege na mpyi Akilasi. Pòn kùluni shin u mpyi u wi. U nimpavonŋi u mpyi mà yiri Itali kini i ná u cwoŋi Pisisili i, naha na ye saanŋi Kolodi mpyi a jwo na Yahutuubii puni pi fworó Ōromu kànbwòhe e. Ka Poli si bàra pi na. ³ Ná u ná pire sí mpyi na vànŋyi bayi báaranŋi ninuŋi pyi, ka u u ntèn pi yyére maa tère pyi ná pi e báaranŋi na. ⁴ Canŋonyi puni i, u mpyi maha sì na yu ná Yahutuubii ná Girekiibil'e Kile Jwumpe kàlambage e, maa jcaa pyinŋannigii puni na, si pi pyi pi dá Yesu na. ⁵ Mà lwó Silasi ná Timòti à yiri Masedoni kùluni i mà shà ke, Poli saha nyɛ a labere bàra Kile jwumpe njwuŋi na me*. U mpyi maha yi firiŋi na yu Yahutuubil'á na Yesu u nyɛ Kile Nijncwònrŋi. ⁶ Ŋka Yahutuubii nyɛ a jɛe Poli jwumpe na me, maa u cyere. Lir'à pyi ke, ka u u u vànntinŋke jâhara mà wà pi na†, maa yi jwo pi á: «Yii méé ká mpyi yii nyɛ a shwò numpañja yoge na me, mii kuro saha nyɛ yire e me. Mpii pi nyɛ pi nyɛ Yahutuu me, nume mii sí raa wá pire yyére si sà Jwumpe Nintanmpe jwo pir'á.»

⁷ Nyɛ ka Poli si yiri wani mà kàre nàŋi wà pyenge, uru mege na nyɛ Titusi Zhutusi. Uru nàŋi mpyi na fyáge Kile na, u pyenge mpyi a tiiŋe Kile Jwumpe kàlambage na. ⁸ Ka Kile Jwumpe kàlambage jùŋufoonŋi Kirisipusi ná u pyenge shiinbii puni si mpa dá Kafoonŋi

* 18:5 Filipi kânhe dánafeebil'à wyéere kan Silasi ná Timòti á pi tùugo Poli á. Lire mpyi a Poli pyi u à yyerŋe ta u Kile báaranŋi i, ka lire si u pyi u saha nyɛ a uye yaha wyéere cya báara na me. Yii 2 Kòrenti Shiinbii 11.9 ná Filipi Shiinbii 4.14-15 ná Kapyiinŋkii 17.15 wíi. † 18:6 Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

Yesu na. Kòrenti kànhe shiinbii pi mpyi na núru Poli jwɔ na ke, ka pire nijyahamii si mpa dányanji pyi, maa batize.

⁹ Canŋka numpilage e, Kafoonji à kani là cyêe Poli na maa jwo: «Ma hà raa fyáge me, ta yu, ma hà vyáha me, ¹⁰ mii na nyé ná mu i, wà mú sî n-jà nɔ mu na si kapii pyi mu na me, mii wuubil'à nyaha naha ŋke kànhe e.»

¹¹ Nyé ka Poli si ntèen mà yye ninŋkin ná yinye baani pyi wani kuru kànhe e na sùpyire kálali Kile jwumpe na.

¹² Nyé mà Galiyon yaha Akayi kùluni nùnjufente na, canŋka Yahutuubii pìl'à jwo a jwɔ, maa ŋkàr'a sà Poli cù a kàre u yyére, u u sà u yíbe. ¹³ Pi à sà nɔ ná u e Galiyon yyére ke, maa jwo: «Ŋge nàni wá na sùpyire yákilibii kèenŋi na pi a Kile père pyinŋkanni labere na, ndemu l'à kàntugo wà wuu Saliyanji á ke.»

¹⁴ Nyé mà Poli yaha u u ŋko raa yu, ka Galiyon si jwumpe lwɔ maa jwo Yahutuubil'á: «Kampyi kapii, lire nyé me kapyimbaala ŋge nàni mpyi a pyi, mii mpyi na sí jɛɛ yii Yahutuubii jwumpe lógo. ¹⁵ Ŋka ná li s'à pa nta na jwumpe pà ná meyi yà ná yii Saliyanji karigii cyi nàkaana ti nyé ti ti, yii yabilimpíi pi yi yyaha cwɔɔnrɔ. Mii la nyé sî yogo kwɔn wà ná mpe e me.» ¹⁶ Galiyon à puru jwo ke, maa pi pyi pi fworo yukyaala bage e. ¹⁷ Lir'à pyi ke, Kile Jwumpe kàlambage nùnjufonji mege ku nyé Sositeni ke, ka pi i uru cyán a cù, maa u yal'a jya yukyaala bage yyaha yyére, ka Galiyon si uye pyi mu à jwo u nyé na pi jaa me.

Poli à núr'a kàre Antiyoshi kànhe e

¹⁸ Cyire puni kàntugo, Poli à mɔ Kòrenti kànhe e sahanŋi maa nta a kuni cya dánafeebil'á, ka u ná Pisisili ná Akilasi si jyè bakwɔge e mà kàre Siri kini kàmpanŋke na. Lire mpyi a Poli ta u à jwɔfaaga fáa Kile á, lir'à pyi ke, ka u u u nùnjooore kwɔn Sanŋkere kànhe e maa nta a kàre. ¹⁹⁻²¹ Pi à sà nɔ Efese kànhe e ke, ka Poli si ŋkàre Kile Jwumpe kàlambage e, maa sà jwo ná Yahutuubil'e. Ka pire si u jáare na u tèn wani pire yyére u tère pyi, ŋka Poli nyé a jɛɛ me, maa kuni cya pi á, maa jwo na l'aha ntáan Kile e, na uru na sí núru n-pa pi yyére. Lire kàntugo maa yíri u shèɛfeebii Pisisili ná Akilasi taan maa ŋkàr'a sà jyè bakwɔge e mà kàre. ²² Pi à sà nɔ Sezare kànhe e ke, ka Poli si fwor'a kàre Zheruzalemu kànhe e mà sà dánafeebii kurunŋke shéere, maa yíri wani mà kàre Antiyoshi kànhe e. ²³ U à tère pyi wani maa nta a kàre Galati kùluni i, maa yíri wani mà kàre Firijyi wuuni i. Lire jani tooy'e, u à màban le cyelempyiibii puni i, bà pi si mpyi s'a sî yyaha na Kile kuni i me.

Apolosi à kàr'a sà a Kile jwumpe yu Efese ná Kòrenti kànyi na

²⁴ Lire tèn i, Yahutuŋi wà na mpyi a yíri Alezandire kànhe e mà pa Efese kànhe e, uru mege mpyi Apolosi, u mpyi a jwumpe cè, maa Kile Jwumpe Semerji cè sè sèl'e. ²⁵ Pi mpyi a u kàla Kafoonji Yesu kuni jaaranŋkanni na, ŋka nde li nyé batizeliŋi kani ke, u taceŋke mpyi a láha Yuhana Batizeliŋi u kàlanji na. Lire ná li wuuni mú i, u mpyi maha Yesu kani fíniŋi na yu ná u zòmbilini puni i sùpyir'á. ²⁶ U mpyi maha yu sùpyire yyaha yyére fyagara baa Kile Jwumpe kàlambage e. Pisisili ná Akilasi à u jwumpe lógo ke, maa u yyer'a kàre, maa Kile kuni yal'a cyêe u na.

²⁷ Akayi kùluni zhèŋi lage mpyi a pa mpyi Apolosi na, ka cìmpyiibii dánafeebii si màban le u e, maa letere sém'a kan Akayi kùluni cyelempyiibil'á, maa yi jwo pi á na u aha nɔ wani pi yyére, pi i u cùmu leme jwɔ. U à pa shà ke, ka Kile si jwɔ u na, ka u kàlanji ninŋkanŋi si fánha kan dánafeebil'á, maa pi pyi pi i sî yyaha na Kile kuni i. ²⁸ U mpyi maha Yahutuubii tawurugoyi cyêe pi na sùpyire shwɔhɔl'e. Wà mpyi na sî n-jà u kyáala me. U mpyi maha Kile Jwumpe Semerji yyahe fíniŋi na yu pi á na Yesu u nyé Kile Ninɔcwɔnrɔŋi.

19

Poli na Kile jwumpe yu Efese kànhe e

¹ Mà Apolosi yaha Kòrenti kànhe e, Poli à Azi janyí jyíile mà kàre Efese kànhe e, mà sà cyelempyiibii pii ta wani, ² maa pi pyi: «Tèn i yii à dá Yesu na ke, yii à Kile Munaani ta

la?» Ka pi i u pyi: «Wuu bá sàha ŋkwò a Kile Munaani kyaa lógo mà n̄ya m̄e.»³ Ka u u n̄r'a pi pyi: «Lire sanni i ke, batizeliŋi shiriŋi ŋgire pi à pyi yii na ye?» Ka pi i u pyi: «Yuhana Batizeliŋi mpyi na ŋgemu pyi ke.»⁴ Ka u u jwo: «Mpii pi mpyi maha pi toroŋkanni k̄eŋŋe ke, pire Yuhana mpyi maha batizeli lwòhe e. Ŋka u mpyi maha yi yu sùpyir'á na ŋgemu u sí n-pa uru kàntugo ke, na pi dá uru na, uru u n̄ye Yesu.»⁵ N̄ye pi à yire lógo ke, maa nta a batize Kafoon̄i Yesu mege na.⁶ Ka Poli si u cyeyi taha pi n̄n̄yi na, maa Kile n̄aare pi na, ka Kile Munaani si nt̄ige pi n̄uŋ'i, ka pi i wá na yu sh̄eŋre taber'e, maa Kile t̄unnture yu.⁷ Tire sùpyire mpyi a shiin ke ná shuunni kwò.

⁸ Mà Poli yaha kuru kànhe e, u mpyi maha sì na Kile Saanre kani f̄niŋi na yu sùpyir'á f̄yagara baa Kile Jwumpe kàlambage e. U mpyi maha pyiŋkannigii puni pyi bà u lógoŋf̄ebii si mpyi si n̄e puru jwumpe na m̄e. U à lire pyi fo mà sà n̄o ȳn̄ye taanre na.⁹ Ŋka shin̄nyahara mpyi a pi niŋyigigii waha, maa n̄cyé si ndá Poli jwumpe na, maa Kafoon̄i kuni f̄wóh̄ore sùpyire n̄yii na. N̄ye ka Poli si cyelempyibii yyer'a ȳri pi taan, maa ŋkàre ná pi e Tiranusi kàlambage e, maa sà a pi kàlali wani can̄ja maha can̄ja.¹⁰ Poli à lire pyi mà n̄o ȳye shuunni na. Lir'á pyi ke, Yahutuubii ná supyishi maha shi u mpyi Azi k̄uluni i ke, pire pun'á Kafoon̄i jwumpe lógo.

Yahutuubii pi mpyi na j̄nabii k̄òre na yige pifeebil'e ke, pire kani

¹¹ Kakyanhala karigii cyi à s̄i sùpya sàha sàa cyi n̄ya m̄e, Kile mpyi maha cyire pyi Poli cye kurugo.¹² V̄aan̄nyi, lire n̄ye m̄e s̄icuyi yi mpyi a bwòŋ Poli na ke, pi mpyi maha yire lwúu maha sì na ntare yampii ná j̄nacyaanbii na. Lire mpyi maha yampii pyi pi i n̄c̄uŋi, maa j̄nacyaanbii j̄nabii pyi pi i f̄wore pi e.

¹³ Yahutuubii pii na mpyi wani, pire mpyi maha n̄aare na m̄are, marii j̄nabii k̄òre na yige pifeebil'e. Ka pire la si mpyi s'a j̄nabii k̄òre s'a yige pifeebil'e ná Kafoon̄i Yesu mege e mú. Pi aha j̄nacyan̄i wà n̄ya, pi mpyi maha jwo: «Yesuŋi kyaa Poli maha yu ke, uru mege na, yii f̄woro!»¹⁴ Yahutuubii s̄aragawwuubii n̄uŋufembwòhe kà mege na mpyi Sikeva. Uru pyiibii n̄ambaa baashuunni mú mpyi maha uru ŋge báaran̄i pyi.¹⁵ N̄ye can̄ka, pi à puru jwumpe jwo ná j̄nacyan̄i w'e, ka j̄nan̄i si jwo: «Mii à Yesu cè, Poli n̄ye sùpyan̄i ŋgemu ke, mii à uru cè mú, ŋka yii de? Mpire pi n̄ye yii ye?»

¹⁶ N̄an̄i i j̄nabii n̄ye ke, ka uru si n̄cwo pi na, maa pi kyérege s̄e s̄èl'e fo mà pi b̄annaga, ka pi cípyire wuubii si f̄e a f̄woro u bage e.

¹⁷ Yahutuu yo, supyishiŋi san̄i yo, shin maha shin u mpyi Efese kànhe e ke, pire pun'á nde kani lógo maa fyá. Ka Kafoon̄i Yesu mege sí n-p̄e.

¹⁸ Mpii pi mpyi a dá Yesu na ke, pire niŋyahamii mpyi na ma na ȳyérel̄i sùpyire yyaha na, maa pi kapegigii n̄impyiŋkii yu.¹⁹ Mpii pi mpyi na siŋkanmpe pyi ke, pire niŋyahamil'á pa ná pi siŋkanmpe s̄ém̄ebil'e, ka pi i mpa pi bínni piye n̄uŋ'i, maa pi súugo sùpyire n̄yii na, maa pire s̄ém̄ebii lwòore wà tiye na, ka pi lwòore sí mpa b̄e wyérefyinn̄i kampwòhii beeshuunni ná ke (50.000) na.

²⁰ Lire pyiŋkanni na, Kafoon̄i jwumpe mpyi na n̄caali cyeyi yyaha kurugo f̄wòf̄wò maa f̄anha taa.

Nyàhanguruguni u à pyi Efese kànhe e ke

²¹ Cyire karigii toroŋkwooni kàntugo, mà Kile Munaani yaha l'á Poli yyaha c̄u, u à li lwó uye fun̄i si ntòro Masedoni ná Akayi k̄uligil'e si raa wá Zheruzalemu kànhe e. U mpyi maha yi yu na uru ká n̄o wani, na ur'á yaa u sà f̄woro Ōromu kànbwòhe e mú.²² N̄ye ka u u n̄aar̄n̄ebii pii shuunni yaha pi à kàre Masedoni i, pire pi mpyi Timòti ná Erasiti. Ka u yabiliŋi si nt̄eŋ mà t̄ere pyi sahan̄ki Azi k̄uluni i.

²³ Kafoon̄i Yesu kuni kani mpyi a nyàhangurugo nimbwo ȳrige lire t̄eni i.²⁴ S̄eŋbuŋi wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Demetirusi, wyérefyinn̄i u mpyi na bùu. Yasun̄ke mege pi maha mpyi Aritemisi* ke, uru n̄an̄i mpyi maha kuru yasun̄ke bage shiriŋi yaa ná

* 19:24 Shin̄nyahara mpyi na s̄òŋni na kuru yasun̄ke na n̄ye ceewe ŋgemu u maha pyiibii kaan sùpyir'á, maa s̄umaŋi pyi u u n̄wòge ke. Efesi kànhe e kuru yasun̄ke tabwòhe mpyi.

wyérefyinŋi i na mpérelí. U ná u báarapyiibii mpyi maha wyérefnyahaga taa uru báaraŋi i.²⁵ Nye canŋka, ka uru nàŋi si u báarapyiibii ná seenbuubii puni yyer'a bínni maa jwo: «Mii cìmpyiibii, yii à li cè na nge báaraŋi i wuu nye na wuu jwòlyinŋi taa.²⁶ Ńka nde nge Polinŋi nye na mpyi ke, yii na li núru maa li jaa. U à jwo na sùpyire maha kacyanhigii jcyiimu yaa ná pi cyeyi i ke, na cyire nye yafyin me. Nde kani nye Efese kànhe kanni jùŋŋo kyaa mà de, li na ŋko si mpyi Azi kùluni puni jùŋŋo kyaa. U s'à shinnyahara jùmbogii kèenŋe ná puru jwumpe e mà kwò.²⁷ Ná wuu nye a wuye waha me, wuu là nta kuni sí n-tò, mà bàra lire na, wuu yasunŋcwøge mege ku nye Aritemisi ke, kuru yasunŋke bage saha sì n-pa n-pyi laage e me. Kuru yasunŋke Azi kùluni shiinbii ná kìnì shiinbii puni nye na sunni ke, pèene saha sì n-pa n-taha ku na me.»

²⁸ U à puru jwo ke, mpíi pi mpyi wani ke, ka pire lùyiri wuubii si wá na yasunŋke báami maa ŋko fànha na: «Wuu Efese kànhe shiinbii yasunŋcwøge Aritemisi fiige nye me!»

²⁹ Nye ka pi i kànhe puni jyàha a wùrugo ná puru tùnmpé e. Lire mpyi a Poli jaaranŋebii pìi shuunni, Gayusi ná Asitariki ta wani. Masedoni kùluni shiin pi mpyi pire, ka sùpyire si ntíl'a pire cyán a cù mà kàre tafage e.³⁰ Poli yabilinŋi la mpyi si ŋkàre sùpyire tabinnige e, ŋka cyelempyiibii nye a jee me.³¹ Azi kùluni fànhafebwoyi yà mú na mpyi wani, yire na mpyi Poli cevee, ka pire si tùnnturo tun u á, na u àha zhà sùpyire tabinnige e me.

³² Lire tènì mpyi a jwumpe ta p'a nyaha sùpyire shwòhòl'e, wà ná wà wumò nye a mpyi niŋkin me. Nde na pi mpyi a bínni ke, shinnyahara na mpyi wani, pi nye a mpyi a lire cè me.

³³ Yahutuŋi wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Alezandiri. Ka pi i uru ŋòŋ'a kàr'a sà yyéenŋe sùpyire yyaha yyére. Ka u u cyege tég'a sùpyire pyi na ti fyàha. U la mpyi si u Yahutuŋebii tùbile kòrò sùpyire shwòhòl'e.³⁴ Ńka sùpyir'à pa jccè na Yahutu u nye u wi ke, ka pi puni si bínn'a jwo fànha na: «Wuu Efese kànha shiinbii yasunŋcwøge Aritemisi fiige nye me!» Maa ŋkwòro lire na fo na ŋko si nò leri shuunni fiige na.

³⁵ Sémeseŋi u mpyi kànhe e ke, uru u à pa jà a sùpyire pyi t'à fyàha, maa jwo: «Efese kànhe shiinbii, sùpyire pun'à li cè na yasunŋcwøge Aritemisi k'à yîri niŋyini na mà cwo ke, na Efese kànhe ku nye kuru ná ku bage kàn mucyafòŋi.³⁶ Sùpya sì n-jà yire kyáala me. Lire e ke yii yii funŋyi jínŋe, yii àha raa karigii pyi jùŋŋo kurugo me.³⁷ Yii à mpíi nàmpíi cù mà pa naha, mà li ta pi nye a yafyin yù yasunŋke bage e me, pi mú nye a jwumpime jwo mà yyaha tíi ná wuu yasunŋke e me.³⁸ Demetirusi ná u báarapyiŋebii la ká mpyi si sùpyanŋi wà cèege kani là na, pi a sì yukyaala bage e yukyaabii yyére ná lire kani i.³⁹ Kampyi pabere sí na wá yii á, wuu mpínniŋi canŋke, wuu sí puru cwòŋrò.⁴⁰ Lire baare e nde li nde wuu à pyi ame niŋjaa ke, wuu sí n-jà jccèege ta l'e, naha na ye pi aha wuu yíbe, wuu sì n-jà jùŋŋo ta sùpyire kabinnini na me.»⁴¹ U à puru jwo a kwò ke, maa sùpyire cye yaha.

20

Nde Poli à pyi Masedoni ná Geresi kùligil'e ke

¹ Nye màhan'á pa fyàha ke, ka Poli si cyelempyiibii yyer'a bínni maa pi yere, lire kàntugo maa kuni cya pi á maa ŋkàre Masedoni kùluni i.² U à yereye niŋyahaya kan lire kùluni dánafeebil'á maa nta a jyiil'a kàre Geresi kùluni i.³ U à yinye taanre pyi wani. Tènì i u à uye bégele si jyè bakwøge e raa ŋkèege Siri kìnì i ke, ka u u lógo na Yahutuubii pìi na wá a vùnŋŋo pwò u mee na. Nye lir'à pyi ke, ka u u li lwó uye funŋ'i si núru ntòro Masedoni i s'a wá.⁴ Mpíi pi mpyi a u tùugo ke, pire pi mpyi Bere kànhe shinŋi Pirusi jyanŋi Sopateri ná Asitariki ná Sekundusi, pire shiin shuunniŋi mpyi a yîri Tesaloniki kànhe e, mà bàra Gayusi na, uru mpyi a yîri Deribe kànhe e, ná Timòti, ná Tisike ná Torofimu, pire shiin shuunniŋi mpyi a yîri Azi kùluni i.⁵ Ka pire si ŋkàre wuu yyaha na maa sà wuu sige Torasi kànhe e.⁶ Bwúuruŋi niŋjirigembaanŋi kataanni toronkwooni kàntugo, ka wuu u bakwøge kà lwó Filipi kànhe e, maa canmpyaa kanŋkuro jara pyi maa nta a nò Torasi kànhe e, maa ntèen wani mà cibilaaga pyi.

Poli à bu jè Torasi kànhe e

⁷ Cibilaage canjcyiige* ka wuu u wwò maa Kafoonji njyñji lyî sijcyan. Poli la mpyi s'a ñkèege kuru canja nùmpañña na. Nyé ka u u Kile Jwumpe jwo ná dánafeebil'e fo mà sà jìñke jî. ⁸ Wuu mpyi a bínni batòonge nìnyibabilini l'e, bènme yaaya nijyahaya mpyi a mîni mîn'a yaha lire babilini yyaha kurugo. ⁹ Nànjiñji wà na mpyi ná wuu e, uru mege na mpyi Etikusi, uru mpyi a tèn finetiriñji jwòge na. Poli à mò jwumpe na ke, ka uru si mpa ñón'a funño wwò uye na. Pur'e u à kwòro mà bwòn a pól'a yîri batòonge nìnyibabilini tanrewuuni i mà pa jcwò. Pi à ta pi sà u yîrige ke, mà u ta u à kwù. ¹⁰ Ka Poli si ntíg'a kàre maa sà lyéele u juy'i, maa u cù u cyeyi na maa jwo: «Yii àha raa fyáge me, u na nyé nyii na!»

¹¹ Lire kàntugo ka Poli si núr'a dùgo maa sà bwúuruñji lwó maa u kwòn kwòn a taa pi à lyî, maa ñkwò maa jwumpe sogo mà sà nò fo canjnyiiini tèfworoni na, maa nta a kàre. ¹² Nyé ka pi i nànjiñji tùug'a kàre pyenge e, u mpyi nyii na, ka lire si màban lèñe dánafeebil'e.

Poli na Efese kànhe dánafeebii kacwònribii yerege

¹³ Lire kàntugo ka wuu u bakwòoge lwó a kàre Azosi kànhe e. Poli mpyi a jwo na uru sí raa jaare s'a wá tòore na kuru kànhe na. Wani u mpyi na sí sà bàra wuu na bakwòoge e. ¹⁴ U à sà wuu ta Azosi kànhe e ke, maa bàra wuu na, ka wuu u bakwòoge lwó mà kàre Mitilèni kànhe e, ¹⁵ maa yîri wani mà kàr'a sà nò kuru canja nùmpañña na Kiyòsi kini sìcampe na. Kuru canja nùmpañña, maa nò Samòsi kini i. Kuru canja nùmpañña, maa nò Miletì kànhe e. ¹⁶ Yii li cè na Poli la mpyi si ntòro Efese kànhe taan yyérembaa. U la nyé a mpyi si mò Azi kùluni i me. U funñke mpyi a wyèe, naha na ye u la mpyi, ná labere nyé a pyi me, si Pantekòtiñji kataanni jùñò bê Zheruzalemu kànhe e.

¹⁷ Lire e ka u u ntèn Miletì kànhe e maa tùnturo tùugo Efese kànhe dánafeebii kurunke kacwònribil'á, na pi pa.

¹⁸ Pi à pa ke, ka u u pi pyi: «Mà lwó mii à pa naha Azi kùluni i ke, fo mà pa nò nijjaa na, yii à mii toronkanni cè yiye shwòhòl'e. ¹⁹ Mii à naye tîrige pyinñkannigii puni na, maa báarañji pyi Kafoonji á, maa ñkyaala fo mà nyilwòhe wu, naha na ye Yahutuubil'à vùnnyii pwo tooyo nijyahay'e mii na, maa yyefugo nijyahaga nò mii na. ²⁰ Lire ná li wuuni mú i, yaaga maha yaag'e yii tòn nyé ke, mii nyé a kuru kà ñwòhò yii na me. Sùpyire shwòhòl'e yo, yii pyenyi i yo, mii à yii kàla yire na.

²¹ Yahutuubii bàra supyishiñji sanñi na, mii à yi jwo a waha pi á na pi pi toronkanni kèenñe, pi i piye kan Kile á, pi i dá wuu Kafoonji Yesu na. ²² Nyé nume, mii niñkareñji u ñge Zheruzalemu i, nde li sí n-sà mii ta wani ke, mii nyé a lire cè me. Ñka Kile Munaani fànhe ku nyé mii na. ²³ Nde mii à cè ke, lire li nyé: kànha maha kànha na mii na ntùuli ke, Kile Munaani maha li cyêe mii na na kàsuyiini ná yyefuge ku nyé mii yyaha na wani. ²⁴ Ñka mii múnaani kani nyé a mii funño pen me. Nde l'à mii funño pen ke, lire li nyé: Kafoonji Yesu à báarañji ñgemu le mii cye e ke, mii u jà a uru pyi a jwò si nò u tegeri na. Uru u nyé, Kile à jwò wuu na maa kani ndemu pyi ke, mà lire jwumpe jwo sùpyir'á.

²⁵ Nyé yii mpiimu yyéere mii à tòro maa Kile Saanre jwumpe jwo ke, mà lwó nume na, yii saha sì mii nya me. ²⁶ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á nijjaa, yii ñgemu ká kani là para ke, urufoo jùñò tuguro ti nyé tire, ti saha nyé mii woro me. ²⁷ Naha kurugo ye yii zhwoñji kàmpañke na, kyaa maha kyaa li nyé Kile nyii wuuni ke, mii nyé a lire là ñwòhò yii na me. ²⁸ Lire e ke yii a yiye kàanmucaa, Kile Munaani à yii tñje yatonkurunke ñkemu jùñò na ke, yii raa kuru kàanmucaa. Kile Jyañji à u sìshange wu, ka Kile si dánafeebii mpiimu cya mà wà piye na ke, yii yaha pire na, yii raa pi jwò caa. ²⁹ Mii à li cè, mii karenkwooni kàntugo, bà sigepwuunbii maha jyè mpàkurunke shwòhòl'e maa ku bwòn a caala me, amuni sùpyire tà sí n-pa jyè yii shwòhòl'e si yii wurugo. ³⁰ Ali yii shwòhòl'e, pìi sí n-pa raa fini si cyelempyibii pìi fáañña si ñgurugo pi i ntaha pire fye e. ³¹ Lire e ke yii yákili

* 20:7 Yahutibil'á cibilaage canjcyiige ku nyé kárinji.

yaha yiye na, yii funŋyi cwo li na na mii à yyee taanre pyi na yii puni yeŋege pìlaga bâra canŋa na, fo tooyi y'e mii mpyi maha nyilwohe wuuni yii kurugo.

³² Nye nume, mii sí yii le Kile cye e. Jwumpe p'à li cyêe na Kile à jwə wuu na ke, puru pu sí n-jà fànha kan yii á si yii pyi yii a sì yyaha na Kile kuni i, yaayi jwəmɛeni Kile à lwó ke, si yire kan yii á mà bâra u wuubii puni na. ³³ Mii nye a nyii yige sùpya wyéŋe, lire nye mɛ sɛɛn, lire nye mɛ u vàanya kurugo mɛ. ³⁴ Yii yabilimpil'à li cè na mii à báaraŋi pyi ná na cyeyi i, bà mii si mpyi si jà jnyéŋe ná naye e, mà bâra na shèŋefeebii na mɛ. ³⁵ Mii à li cyêe yii na pyiŋkannigii puni na, na amuni wuu à yaa wuu a báaraŋi pyi, wuu raa fòŋŋefeebii tère, mà bâra lire na, wuu u funŋə cwo Kafooŋi Yesu jwumpe na. U à jwo na “Jwóŋi na ntaa ŋkanŋi i mà tòro ntaŋi taan.”»

³⁶ Poli à puru jwumpe jwo a kwò ke, maa niŋkure sín maa Kile jáare ná pi e. ³⁷ Lire kántugo ka dánafeebii puni mesuwuubii si wá na Poli pûruli na jcwòŋe maa pi fwùŋi nizanŋi kaan u á. ³⁸ Pi yyetanha wuubii pi mpyi, jaha na ye u mpyi a jwo na pi saha sì uru nya mɛ, ka pi i ŋkàr'a sà u tùug'a yaha bakwòŋe talwòŋe e.

21

Poli à núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e

¹ Wuu à pishɛɛŋi kan a kwò ke, maa jyè bakwòŋe e, maa ntíl'a kàre Kosi kìni i. Kuru canŋa nùmpaŋa, maa ŋkàre Ɖròdi i, maa yîri wani mà kàre Patara kànhe e. ² Wuu à sà bakwòŋe kà ta wani ku u ŋko raa ŋkèŋe Fenisi kùluni i, ka wuu u jyè kur'e mà kàre. ³ Wuu à kàr'a sà byanhara Sipiri kìni na fo na li jaa ke, ka wuu u li kwòŋ a yaha wuu kàmɛŋe cyege na, maa ŋkàre Siri kìni i. Wuu à sà nɔ Tiri kànhe na ke, maa yyéŋe wani, jaha na ye yaayi yi mpyi bakwòŋe e ke, wani kuru kànhe na yire mpyi na sí n-tîrige. ⁴ Ka wuu u jyè kànhe e mà sà cyelempyiibii pii ta wani, maa ntènn'a canmpyaa baashuunni pyi ná pi e. Kani li mpyi na sí n-pa Poli ta Zheruzalɛmu kànhe e ke, ka Kile Munaani si lire cyêe pi na. Lir'à pyi ke, ka pi i yi jwo Poli á na u àha ŋkàre Zheruzalɛmu i mɛ.

⁵ Cyire canmpyaagii baashuunniŋ'à tòro ke, ka wuu u kuni cya. Ka cyelempyiibii puni si fwoŋo ná pi cyeebii ná pi pyiibil'e, maa wuu tùug'a fwoŋo kànhe e. Wuu à sà nɔ suumpe lwòhe jwòŋe na ke, ka wuu puni si niŋkure sín lwòhe jwòŋe na, maa Kile jáare. ⁶ Wuu à pishɛɛŋi kan wuy'á mà kwò ke, ka wuu u bakwòŋe lwó na ŋkèŋe. Dánafeebii pi ke, ka pire si núr'a kàre kànhe e.

⁷ Nye jani wuu à pyi suumpe lwòhe jwòŋi mà yîri Tiri kànhe e ke, Pitolemayisi kànhe e wuu à lire jùŋke kuu. Ka wuu u fwoŋo bakwòŋe e mà kàre kànhe e mà sà dánafeebii shéere, maa canmbile niŋkin pyi ná pi e. ⁸ Kuru canŋa nùmpaŋa, ka wuu u ŋkàre Sezare kànhe e, maa sà sunmbage lèŋe Filipi yyéŋe. Jwumpe Nintanmpe jwufooŋi wà u mpyi u wi. Nàmbaabii baashuunniŋi pi mpyi a cwəŋrɔ pi a Yesu tùntunmpii tège Zheruzalɛmu kànhe e ke, pire wà u mpyi u wi mú. ⁹ Pùcepyilyeye sicyeere na mpyi u á, yire mpyi maha Kile tùnture yu sùpyir'á.

¹⁰ Wuu à canmpyaa niŋyahagii pyi Filipi pyeŋe e. Mà wuu yaha wani, ka Agabusi si yîri Zhude kùluni i mà pa. Kile tùntunŋə u mpyi u wi. ¹¹ U à pa wuu ta wani ke, maa Poli seepwòŋe lwó, maa ku tég'a u yabiliŋi tooyi ná u cyeyi pwo maa jwo: «Kile Munaani à jwo na ŋgemu u nye ná ŋke seepwòŋe e ke, Yahutuubii jùŋufeebii sí n-pa urufoo cù Zheruzalɛmu kànhe e, si urufoo pwo amɛ si nde supyishiŋi sanŋi cye e.» ¹² Wuu à puru jwumpe lógo ke, ka wuu ná kuru cyage dánafeebii puni si wá na Poli jáare na u àha ŋkàre Zheruzalɛmu i mɛ. ¹³ Ka Poli si jwo: «Naha na yii nye na mɛɛ súu amɛ ye? Yii àha na yákiliŋi wùrugo mà dɛ! Mii à jɛɛ na mpwəŋi i fo mà sà nɔ na mbòŋi na Zheruzalɛmu i Kafooŋi Yesu mege kurugo.» ¹⁴ Wuu à pa li nya na wuu sì n-jà u zhèŋi fyìinne Zheruzalɛmu kànhe e mɛ, ka wuu u u yaha wani, maa jwo: «Kafooŋi nyii wuuni li pyi.»

¹⁵ Canmpyal'à tòro ke, ka wuu u wuye bégele, maa yîri Sezare kànhe e mà kàre Zheruzalɛmu i. ¹⁶ Sezare kànhe cyelempyiibii pii mpyi a kàre ná wuu e. Pire pi à wuu yyaha cù a kàre, ka wuu u sà wuu sunmbage lèŋe Sipiri kìni shinŋi wà yyéŋe, uru nàŋi mege mpyi Minasɔn. Cyelempyaŋi wà u mpyi u wi fo tèmɔni i.

Karigii cyi à pyi supyishini sanji shwòhòl'e ke, Poli à cyire yyaha jwo Zheruzalemu dánafeebil'á

¹⁷ Wuu à sà nò Zheruzalemu kànhe e ke, ka dánafeebii si wuu jùŋò bê ná funntange e. ¹⁸ Kuru canŋa nùmpañña, Poli à kàre ná wuu e Yakuba yyére. Dánafeebii kurunke kacwònrìbii puni mpyi a piye bínni wani mú. ¹⁹ Fwùŋi pyiŋkwooni kàntugo, Poli à jwumpe lwó, karigii Kile à pyi mà u yaha supyishini sanji shwòhòl'e ke, maa cyire puni yyaha jwo pi á niŋkin niŋkin. ²⁰ Pi à puru lógo ke, maa Kile kée. Lire kàntugo maa jwo Poli á: «Wuu cìmpworonani, mu nyé a nya mà? Yahutuu kampwòhii niŋyahamil'á dá Yesu na naha, ŋka ali numé, pi à piye pwò Kile tùnntunŋi Musa Saliyani kurigii jaarani na. ²¹ Nyé pìl'á pa yi jwo pi á na mu à jwo na Yahutuubii pi à tèn supyishini sanji shwòhòl'e ke, na pire kà núru raa Musa Saliyani kurigii jaare mé, na pi àha raa pi pyìbii kwùun sahanŋi mé, na pi àha núru raa làdaabii karigii pyi mé. ²² Lire e ke naha wuu à yaa wuu pyi bɛ? Naha kurugo ye pi sí mu mpani cè. ²³ Nyé wuu sí njemu jwo mu á ke, yire mu à yaa mu u pyi. Nàmbaa sicyéere na nyé naha wuu shwòhòl'e, pire mpyi a jwò fáa Kile á. ²⁴ Jyè ná pi e Kilejaarebage e, maa maye ffiniŋe ná pi e, maa pi ffiniŋefiniŋe yaare lwòore wwù, pi i pi jùnyì kùlu* . Lire ká mpyi, Yahutuubii sí n-cè na jwumò maha jwumò sùpyire nyé na yu na ntare mu na ke, na puru pà nyé sèe mé, ŋka na mu yabiliŋi na Musa Saliyani kurigii jaare.

²⁵ Nyé mpìi pi à dá Yesu na supyishini sanji i ke, nje wuu à jwo pir'á ke, yire yi nyé: pi àha raa yasunŋi kyaare kyàa mé, pi àha raa sìshange lyì mé, yatòoge k'à kwù mà ta sìshan nyé a fworò k'e mé, pi àha kuru kyà mé, pi àha raa jacwòore pyi mé.»

²⁶ Kuru canŋa nùmpañña, ka Poli si bàra pire nàmbaabii na, maa sà uye ffiniŋe ná pi e. Lire kàntugo ka u u ŋkàr'a sà jyè Kilejaarebage e, canmpyaagii pi sí n-pyi si ffiniŋe ke, cyire canmpyaagii sí n-kwò canŋke ŋkemu i ke, maa kuru canŋke cyèe. Kuru canŋke ninuge e, pi shin maha shin sàrage mpyi a yaa ku wwù.

Pi à sà Poli cù Kilejaarebage e

²⁷ Canmpyaagii baashuunniŋi sùpyani mpyi maha mpyi si nta viniŋe ke, cyir'à pa byanhara cyi takwòore na, lire mpyi a Azi kùluni Yahutuubii ta pi à Poli nya Kilejaarebage funŋke e, ka pire si jwunyahama pyi maa sùpyire yìrig'a yaha Poli fye e, pi à cù. ²⁸ Pi mpyi na màhani jyii maa ŋko: «Izirayeli shiinbii, yii pa wuu tège! Ŋge nani u maha jaare cyeyi puni i maa ŋko na wuu shiŋi nyé yafyin mé, na wuu Saliyani nyé a jwò mé, na wuu maha wuu Kileŋi père cyage ŋkemu i ke, na kuru nyé a jwò mé. Mà bàra lire na, u à pa ná supyishini sanji sùpyire t'e wuu Kilejaarebage funŋke e mà pa kuru cyage nisinaŋke jwòhò wuu á†.»

²⁹ Pi mpyi na puru yu, naha na ye pi mpyi a Poli ná Efese kànhe shinŋi Torofimu nya sijcyan kànhe funŋke e, ka pi i wá na sòŋŋi na Poli à kàre ná u e Kilejaarebage funŋke e. ³⁰ Li mpyi a kànhe puni nyàha a wùrugo, ka sùpyire si wá na fì na fwore kàmpañnyì puni na. Ka pi i sà Poli cyán a cù, maa u òr'a yige Kilejaarebage e, maa ntíl'a ku jwòyi tò. ³¹ Mà pi yaha pi i Poli boŋkanna caa, ka pìi sí sà yi jwo sòrolashiibii jùŋufembwòh'á na: «Zheruzalemu kànhe puni na wá a nyàha a wùrugo!» ³² Ka uru si ntíl'a sòrolashiibii pìi ná pi yyaha yyére shiin yìrige pi a fè a kàre pi cyage e. Yahutuubil'á sòrolashiibii ná pi jùŋufembwòhe nya ke, maa Poli bwòore jwò yaha.

³³ Nyé ka sòrolashiibii jùŋufembwòhe si file, maa Poli cù, maa pi pyi pi à u pwò ná yòròyo shuunni i. Pi à u pwò ke, ka u u sùpyire yìbe: «Jofoo u nyé u wi ye? Naha shi u à pyi ye?» ³⁴ Sùpyire puni mpyi na màhani jyii, wà ná wà wumò nyé a mpyi niŋkin mé. Màhani nyahani kurugo, sòrolashiibii jùŋufembwòhe nyé a jà a yafyin yyaha cè pi jwumpe e mé, ka u u sòrolashiibii pyi pi à kàre ná Poli i pi káanŋke funŋke e. ³⁵⁻³⁶ Pi à kàr'a

* 21:24 Nwòfaage mpìi Yahutuubii mpyi a fáa ke, ná kuru tènì mpyi a fùnŋò mé, pi jùnyì nyé a mpyi a yaa yi kùlu mé. † 21:28 Mpìi pi nyé pi nyé Yahutuu mé, pire mpyi a yaa pi a jyè Kilejaarebage kaanŋke funŋke e mé (Ezekiyeli 44.7).

sà nɔ tajyinjwɔge na ke, ka supyinyahara si lwɔ a tò pi na ná kafuge e, maa ŋko: «Yii u bò!» Li jye a pa jwɔ mɛ, ka sòrolashiibii si Poli lwɔ.

Poli à uye jwo a fínjɛ sùpyir'á

³⁷ Tèni i pi mpyi na ŋko raa jyè ná Poli i káan̄ke fun̄ke e ke, u à sòrolashiibii jùnjufembwɔhe yíbe: «Nùnjufooŋi, mii sí n-jà n-jwo ná mu i la?» Ka uru si jwo: «Taha mu à Girekiibii shɛenre cè? ³⁸ Li sàha mɔ mɛ, Misira k̀ini shin̄ji u mpyi a pa jùnjɔ kyán naha maa ŋkàre ná shiin kampwɔhii sicyɛere e (4.000) síwage fun̄ke e supyibuuni mɛ na ke, taha uru bà u naha mu mo!» ³⁹ Ka Poli si u pyi: «Mii na jye Yahutu, mii à ỳiri Tarisi k̀an̄he e, Silisi k̀uluni i. Mii na ỳiri k̀an̄bwɔhɔ na, ŋkemu mɛge k'á p̀e ke. Mii na mu jáare, ma a na yaha si njwo ná sùpyire e.» ⁴⁰ Ka sòrolashiibii jùnjufembwɔhe si kuni kan Poli á, mpe pu jye u á ke, u u puru jwo. Jye mà u ninjyeren̄ji yaha babwɔhe tajyinjwɔge na, ka u u cyɛge ỳirige sùpyir'á. Pi pun'á pa fyáha ke, ka u u jwo ná pi e Eburubii shɛenre e. U à jwo:

22

¹ «Mii c̀inmpyiibii ná mii tiibii, mii na li caa yii á, yii i lógo na jwɔ na. Mii sí jwumɔ jwo si nt̀ege naye fínjɛ yii á.» ² Sùpyir'á u nya u u yu ná pi e pi yabilimp̄ii shɛenre e ke, ka pi puni si fyáha fyii, ka Poli si jwo: ³ «Mii na jye Yahutu, mii à si Tarisi k̀an̄he e, Silisi k̀uluni i, ŋka naha a Zheruzalemu k̀an̄he e pi à mii byé. Mii cyelentuŋi u mpyi Gamaliyeli. Uru u à mii yal'a k̀ala wuu tulyeyi Saliyan̄i na. Mii mú mpyi a naye pwɔ s̀èl'e Kile na, bà yii naha yiye pwɔ u na ninjaa mɛ. ⁴ Mpii pi mpyi na Yesu kuni jaare ke, mii mpyi maha pire kyérege fo maha p̀ii bùu. Mii mpyi maha lire kuni jaarafeebii cẁore, nò bàra ceewe na, na mpwu na leni k̀asuŋi i. ⁵ Sáragawwuubii jùnjufembwɔhe ná Yahutuubii kacẁonribii puni pi jye mii shéribii lire kani i. Pire pi mpyi a séme yal'a kan mii á mii u sà ŋkan Damasi k̀an̄he Yahutuubil'á, maa li cyêe na mii aha sà lire Kile kuni jaarafoon̄ji shin maha shin ta ke, si u pwɔ s'a ma Zheruzalemu k̀an̄he e, pi i mpa pi kyérege. ⁶ Mà mii nin̄karen̄ji yaha Damasi k̀an̄he e, canvwuge laage e mii à sà byanhara k̀an̄he na ke, ka mii i b̀eenge nya k'á p̀al'a ỳiri nin̄nyin̄ji i mà pa mii kẁulo. ⁷ Ka mii i wẁul'a cwo j̀in̄ke na, ka mejwu u si fwo ro na “Soli Soli, jaha na mu jye na mii kyérege ye?”

⁸ Ka mii i jwo “Kafoon̄ji, jofoo u jye mu ye?” Ka mejwuuni si fwo ro “Mii u jye Nazareti k̀an̄he shin̄ji Yesu, mii mu jye na ŋkyérege.” ⁹ Jye mpii pi mpyi ná mii i ke, pir'á b̀eenge nya, ŋka shin̄ji u mpyi na yu ná mii i ke, pi jye a mpyi a urufoo jwumpe lógo mɛ. ¹⁰ Ka mii i jwo “Kafoon̄ji, jaha mii à yaa mii i mpyi ye?” Ka Kafoon̄ji si jwo “Ỳiri ma a s̀i Damasi k̀an̄he e, yaaga maha yaaga mu à yaa mu u pyi ke, pi sí sà yire puni jwo mu á.”

¹¹ Jye ná b̀eenge sí mpyi a mii nyiigii bya mà mii pyi mii saha jye na jaa mɛ, mpii pi mpyi ná mii i ke, ka pire si mii c̀u na cyɛge na, mà k̀are Damasi k̀an̄he e. ¹² Nàn̄ji wà na mpyi wani Damasi k̀an̄he na, u mɛge mpyi Ananiyasi, u mpyi na fyáge Kile na, maa MusaSaliyan̄i kurigii jaare cyi jaaraŋkanni na. Damasi k̀an̄he Yahutuubii puni mpyi maha u metanga yiri. ¹³ Ka uru si mpa mii fye e, maa mpa yyére mii taan maa jwo “Mii c̀inmpworon̄ji Soli, ma nyiigii múgo ma raa jaa.” Ka mii nyiigii si nt̀l'a múgo, ka mii i wíl'a u nya. ¹⁴ Ka u u jwo “Mà ninjaa yaha u sàha nɔ mɛ, wuu tulyeyi u Kilen̄ji à mu cẁon̄ro, bà mu si mpyi si u jyii wuuni cè mɛ, ŋgemu u a sàa t̀ii ke, si uru nya, si lógo u yabilin̄ji jwɔ na. ¹⁵ Naha kurugo ye mu sí n-pyi u shen̄re jwufoo, nde mu à nya maa ndemu lógo ke, si cyire puni yyaha jwo sùpyire pun'á. ¹⁶ Lire e ke numɛ ma hà núru yi le shuunni i mɛ, ỳiri ma a batize, ma a Kafoon̄ji Yesu mɛge yyere bà mu kapegigii si mpyi si jyé ndáha mu na mɛ.”

¹⁷ Jye ka mii i mpa núr'a k̀are Zheruzalemu i. Can̄ka mà mii yaha Kilejarege na Kilejaarebage e, Kile à kani là cyêe mii na. ¹⁸ Ka mii i Kafoon̄ji nya. Ka u u jwo mii á “Fyál'a fwo ro Zheruzalemu i, jaha na ye jwumpe mu sí n-jwo mii kyaa na ke, ŋke k̀an̄he shiin̄bii s̀i jɛe pu na mɛ.” ¹⁹ Ka mii i u pyi “Kafoon̄ji, mii mpyi maha jyè Kile Jwumpe k̀alambayi i, maa dánafeebii cyán na jcẁore, maa pi bẁuun, maa pi leni k̀asuŋi i pyin̄kanni ndemu na ke, pi à lire cè. ²⁰ Ecyeni u mpyi maha mu kyaa yu ke, t̀eni i pi à uru bò ke, mii yabilin̄ji

mpyi wani kuru cyage e. Mii mpyi a ɲɛɛ u mbòŋi i. Mpii pi à u wà a bò ke, mii bá u mpyi a pire v̄aant̄inmbwoyi shw̄o a c̄u.”²¹ Ka Kafoonji si jwo mii á “Fworo kànhe e, mii sí mu tun tat̄oŋge e supyishinji sanji s̄upyr'á.”»

²² Nye s̄upyire puni mpyi a fyáha maa núru fo Poli à jwo mà pa n̄o ɲke cyage na. ɲka t̄eni i u à mpe jwumpe jwo ke, ka pi puni si wá na màhanji jyii maa ɲko: «Yii u b̄ò, ɲge s̄upyaŋi shinji ɲye a s̄àa yaa u yaha sh̄i na m̄e!»

²³ Maa wá na màhanji jyii f̄anha na, maa pi v̄aant̄inɲyi ww̄u na fyíŋge, maa nticyenɲi kure na w̄a n̄iɲyi i.

²⁴ Nye lir'à pyi ke, ka s̄òrolashiibii ɲ̄uɲufembw̄ohe si s̄òrolashiibii pyi na pi Poli l̄en̄ge babw̄ohe e, pi i u bw̄òn ná tiripaanni i, nde u à pyi ka s̄upyire si wá na màhanji jyii u kurugo ke, pi i u kárama u u li jwo. ²⁵ Mà pi yaha pi i u pwu ná yapw̄oyi i s'a u bw̄uun, s̄òrolashiibii yyaha yyére shinji ɲgemu u mpyi wani u taan ke, ka u u uru pyi: «Mà tàanna ná saliyaŋi i, yii à yaa yii i ɉr̄omu shin bw̄òn u ȳibembaa la?»

²⁶ Ur'à yire l̄ogo ke, maa ɲkàr'a sà ɲ̄uɲufembw̄ohe pyi: «Naha mu la ɲye si mpyi ɲge n̄aŋi na am̄e ye? Ko ɉr̄omu shin u wá u wi.» ²⁷ Ka ɲ̄uɲufembw̄ohe si sà Poli pyi: «ɉr̄omu shin u ɲye mu la? Yi yyaha jwo ná á.» Ka Poli si jwo: «ɉ̄on.» ²⁸ Ka u u jwo: «Wyéreyahaga mii à s̄àra maa nta a pyi ɉr̄omu shin de!» Ka Poli si jwo: «Mii wi ke, mii à si ɉr̄omu shin.»

²⁹ U à yire jwo ke, mpii pi mpyi na ɲko s'a u bw̄uun ke, ka pire si nt̄il'a ȳiri u taan. S̄òrolashiibii ɲ̄uɲufembw̄ohe yabilij'à ta u c̄è na ɉr̄omu k̄ini shin ur'à pyi pi pw̄o ke, ka fyagare si jyè u e.

Pi à kàre ná Poli i yukyaala kurun̄ke yyére

³⁰ ɲ̄un̄ke na Yahutuubii mpyi na Poli c̄é̄ge ke, s̄òrolashiibii ɲ̄uɲufembw̄ohe la mpyi a s̄i si kure c̄è. Kuru can̄a n̄umpan̄a, ka u u Kile s̄áragawwuubii ɲ̄uɲufeebii ná yukyaala kurun̄ke yyer'a bínni, maa ȳòr̄oyi ww̄u Poli na, maa ɲkàr'a sà u yyé̄ɲe pi yyaha yyére.

23

¹ Ka Poli si yukyaala kurun̄ke w̄il'a màha maa jwo: «Mii c̄inmpyiibii, mii à s̄àa Kile ɲyii wuuni pyi fo mà pa n̄o ɲiɲjaa na ná z̄ov̄yinre e.» ² Mpii pi mpyi Poli taan ke, ka Kile s̄áragawwuubii ɲ̄uɲufembw̄ohe Ananiyasi si pire pyi na pi u bw̄òn u ɲw̄oge na. ³ Ka Poli si jwo: «Mu à fȳinm̄e tò ww̄om̄o na, Kile mú sí mu bw̄òn. Mu à t̄ig'a t̄èn naha na mu na yogo kw̄uun mii na mà tàanna ná Saliyaŋi i, mà li ta mu yabilij'à Saliyaŋi kyáala. Mu à jwo na pi mii bw̄òn, mà tàanna ná Saliyaŋi i, lire sí ɲye a yaa li pyi m̄e.» ⁴ Mpii pi mpyi u taan ke, ka pire si jwo: «Kile s̄áragawwuubii ɲ̄uɲufembw̄ohe mu ɲye na ɲcyere am̄e la?» ⁵ Ka u u pi pyi: «Mii c̄inmpyiibii, mii ɲye a mpyi a c̄è na Kile s̄áragawwuubii ɲ̄uɲufembw̄ohe ki m̄e, lire baare e mii mpyi na si ɲɛɛ yi jwo m̄e. Naha kurugo ye y'á s̄ém̄e Kile Jwumpe Sem̄eji i na “Ma hà jwumpime jwo yii shinji yyaha yyére shinji na m̄e*.”»

⁶ Poli mpyi a c̄è na yukyaala kurun̄ke k̄ampan̄ke kà na mpyi Sadusii, ku san̄ke sí ɲye Farizh̄en, ka u u jwo f̄anha na pi shw̄oh̄l'e: «Mii c̄inmpyiibii, mii na ɲye Farizh̄en, mii sifeebii na ɲye Farizh̄en! Mii à na s̄òɲ̄ore taha li na na kw̄uubii sí ɲè n̄umpan̄a ke, lire kurugo yoge ɲye na ɲko raa ɲkw̄uun mii na am̄e!»

⁷ Nye u à yire jwo ke, ka jwun̄yahama si ȳiri Farizh̄enbii ná Sadusiibii shw̄oh̄l'e, ka s̄upyire si nt̄áa. ⁸ Sadusiibii maha ɲko na kwun̄ene ɲye n̄umpan̄a m̄e, na m̄elekeɛ ɲye m̄e, na j̄inahii ɲye m̄e, mà li ta Farizh̄enbil'à dá na yire puni na ɲye. ⁹ Là mpyi na b̄arali màhanji ɲyahaŋi na, ka Farizh̄enbii k̄ampan̄ke Saliyaŋi cyelentiibii pii si mpa ȳiri maa ɲcyere maa jwo: «Wuu n̄aha s̄àa tapege ɲya ɲge n̄aŋi na m̄e. Li sí n-jà n-ta m̄elekeŋi wà, lire ɲye m̄e j̄inaŋi wà u à jwo ná u e.»

¹⁰ Màhanj'à pa ɲyaha fo s̄òrolashiibii ɲ̄uɲufembw̄ohe mpyi na s̄òɲ̄e na pi sí Poli òri n-wáaga piye shw̄oh̄l'e. Nye ka u u s̄òrolashiibii pii pyi na pi t̄ige, pi i sà u cyán a shw̄o s̄upyire na pi a ma pi babw̄ohe e.

* 23:5 Ekizodi 22.28

¹¹ Nye kuru canŋa nùmpañŋa numpilage e, ka Kafoonji si uye cyêe Poli na maa jwo: «Maye waha, mu à mii kyaa jwo Zheruzalemu kànhe shiinbil'á pyiŋkanni ndemu na ke, amuni mu à yaa mu u sà mii kyaa jwo Ōromu kànbwøhe shiinbil'á mú.»

Yahutuubil'à vùnŋo pwo Poli na

¹² Kuru canŋa nùmpañŋa nyège na, ka Yahutuubii pìi si vùnŋo pwo Poli mɛɛ na, maa ŋkâa piy'á na pi wà sî n-lyî, lire nyɛ mɛ sî n-bya mɛ, fo pire ká bú Poli bò. ¹³ Mpii pi mpyi a kuru vùnŋke pwo ke, pire mpyi a nyaha shiin beeshuunni na. ¹⁴ Ka pire si ŋkàre Kile sàragawwuubii jùŋufeebii ná Yahutuubii kacwønribii yyére maa sà pi pyi: «Wuu à kâa wuy'á na wuu wà sî n-lyî, lire nyɛ mɛ sî n-bya mɛ, fo wuu aha Poli ta à bò tɛni ndemu i ke. ¹⁵ Lire e ke yii ná yukyaala kurunŋ'á yaa yii bê li na, yii i pìi tun pi sà sòrolashiibii jùŋufembwøhe jáare, na u Poli yaha u pa, na yii sí n-pa u karigii kàanmucya si vyiiinne. Wuu pi ke, wuu sí n-bégele si u sige, si u cya mbò mà u yaha kuni na.»

¹⁶ Ŋka kuru vùnŋke pi mpyi a pwo ke, Poli cìmpworocwoŋi jyaŋi mpyi a fwo ro ku jwøhø na. Babwøhe e Poli mpyi ke, maa ŋkàr'a sà jyè kuru bage e, maa yi yyaha jwo u á. ¹⁷ Nye ka Poli si sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà yyere maa jwo: «Mii na mu jáare ma a shà ná ŋge nàŋjiinŋi i ma jùŋufembwøhe yyére, jwumø na nyɛ u á mà jwo u á.»

¹⁸ Ka uru yyaha yyére shinŋi si ŋkàre ná u e u jùŋufembwøhe yyére maa sà jwo: «Nùŋufoonji, Poli u nyɛ kàsunŋi i ke, uru u à mii yyere maa jwo na mii u pa ná ŋge nàŋjiinŋi i mu yyére, na jwumø na nyɛ u á mà jwo mu á.» ¹⁹ Ka jùŋufembwøhe si nàŋjiinŋi cû cyage na, maa fêen ná u e, maa u yíbe: «Naha shi ku nyɛ mu á mà jwo mii á yɛ?» ²⁰ Ka nàŋjiinŋi si u pyi: «Yahutuubii pìl'á bê li na na pire sí n-pa yi jwo mu á na ma Poli yaha u shà nùmpañŋa, na yukyaala kurunŋ'á jwo na kuru la na nyɛ si sà u karigii yaa vyiiinne sahaŋki. ²¹ Ŋka ma hà ndá pi jwumpe na mɛ, ŋaha na yɛ pi pìi na wá a mà vùnŋo pwo u na si u bò mà u yaha kuni na. Mpii pi à kuru vùnŋke pwo ke, pir'á nyaha shiin beeshuunni na. Pi à kâa piy'á na pi sî n-lyî, lire nyɛ mɛ sî n-bya mɛ fo pire ká bú Poli bò tɛni ndemu i ke. Pi à bégele li mɛɛ na mà kwò, mu jwøshwøre kanni pi nyɛ na sigili.» ²² Ka jùŋufembwøhe si nàŋjiinŋi cye yaha maa u pyi: «Ma hà njwo sùpya á na mu à jcyii karigii yyaha jwo mii á mɛ.»

Pi à Poli tùugo fànhafoonji Felisi yyére

²³ Lire kàntugo ka jùŋufembwøhe si sòrolashiibii yyaha yyére shiinbii pìi shuunni yyere maa pi pyi: «Yii sòrolashii ŋkwuu shuunni (200) ná shøn femii beetaanre ná ke (70) mà bàra shiin ŋkwuu shuunni (200) mpiimu pi à se tàanbii na ke, yii pire bégel'a yaha. Pi sí n-kàre numpilage tɛni baacyerewuuni na Sezare kànhe na. ²⁴ Yii shøn yi à bégele, bà Poli niŋcɛnŋe wu si mpyi si nò fànhafoonji Felisi yyére mɛ.»

²⁵ U à puru jwo ke, maa séme sém'a kan Felisi á ŋgemu funŋ'i u à jwo:

²⁶ «Mii Kolodi Lisiyasi u à ŋge sémeŋi séme si ŋkan fànhafoonji niŋcɛnŋi Felisi á. Mii fwù na nyɛ mu na.

²⁷ Nàŋi u ŋge mii à tùugo wani mu yyére ke, Yahutuubii pìi mpyi a u cû raa bùu. Mii à lógo na Ōromu shin u nyɛ u wi ke, ka mii i na sòrolashikurunŋke kà yaha k'á sà u shwo pi na. ²⁸ Nde u à pyi ka pi i u cêege ke, mii la mpyi si lire cè, ka mii i pi pyi pi à kàre ná u e pi yukyaala kurunŋke yyére.

²⁹ Mii à pa li kàanmucya mà li jya na pi Saliyaŋi kurugo pi à u cêege, lire baare e u nyɛ a kyaa pyi ndemu li sí n-pa ná l'e u bò, lire nyɛ mɛ mà u le kàsunŋi i mɛ.

³⁰ Numɛ, pi à pa yi jwo mii á na pi wá à vùnŋo pwo u mɛɛ na. Lire kurugo mii à tíl'a u tùugo wani mu yyére. Mpii pi nyɛ na u cêege ke, jùŋke na pi nyɛ na u cêege ke, mii à yi jwo pi á, pi a sî mu yyére pi i sà ku yyaha jwo mu á. Yire yi mpyi mii á mà jwo mu á.»

³¹ Ka sòrolashiibii si li pyi bà y'á jwo pi á mɛ maa ŋkàre ná Poli i kuru numpilage e fo Antipatirisi kànhe na. ³² Kuru canŋa nùmpañŋa, sòrolashiibii pi mpyi tøore na ke, ka pire si shøn yifeebii yaha pi i ŋkèege ná u e, maa núr'a kàre pi babwøhe e. ³³ Shøn yifeebil'á sà nò Sezare kànhe e ke, maa sémeŋi ná Poli kan fànhafoonji Felisi á. ³⁴ Fànhafoonji'á sémeŋi

kâla ke, maa Poli yíbe na kùluni ndire e u à yîri ye†. Ka u u jwo na ur'à yîri Silisi kùluni i.
³⁵ Ka u u Poli pyi: «Mpii pi à mu cêege ke, pi aha nò naha, mii sí jwumpe kan mu á.» U à kwò ke, maa pi pyi pi Poli lènye saanji Eròdi saanre bage e, pi raa u kàanmucaa.

24

Pi à Poli cêege fânhafooji Felisi á

¹ Nye canmpyaa karjur'à tòro ke, Ananiyasi u nye Kile sáragawwuubii jùñufembwòhe ke, ka uru si mpa Sezare kànhe e ná Yahutuubii kacwónribii píl'e mà bàra Teritulusi na, uru na mpyi yoge tùpyikòròwò. Karigii cyi à tòro pi ná Poli shwòhòl'e ke, ka pi i mpa cyire tìgire cyán u na fânhafooji Felisi á. ² Ka pi i Poli yyer'a pa. Nde na pi à u cêege ke, ka Teritulusi si jwumpe lwó si lire yyaha jwo Felisi á. U à jwo: «Fânhafooji nijcenni, mu u à wuu kìni pyi l'à tèn yeyenke e. Mu yákilifente kurugo, ñkèenye nijyahawa à pyi kìni i, li yyaha yyére zhèni kurugo. ³ Cyire shiji mu nye na mpyi wuu á cyeyi puni ná tèrigii puni i ke, wuu fwù na nye mu na sèe sèl'e cyire kurugo. ⁴ Ñka mii la nye sù mu cù njaha me, lire kurugo mii na li caa mu á ma a maye sanja yaha ma a lógo wuu jwò na tère nimbilere funji. ⁵ Wuu à li kàanmucya mà li nya na ñge nàñ'à pyi yapege sùpyire shwòhòl'e. U à Yahutuubii puni yákilibii nyàha a wùrugo dijnyeni cyeyi puni i. Uru u nye Nazareti shiinbii Kile kuni yyaha yyére shinji. ⁶ U la bá mpyi si wuu Kilejaarebage pyi njirivaha yaaga, ka wuu u u cù. [Wuu la mpyi si yoge kwònd u na, si ntàanna ná wuu Saliyani i, ⁷ ñka sòrolashiibii jùñufembwòhe Lisiyasi à u cyán a shwò wuu na fànhe e, maa jwo na wuu pa u kacegeni jùñke jwo naha mu á.] ⁸ Wuu à u cêege yaaga maha yaaga na ke, mu yabiliñi ká u yíbe, mu sí li cè na yire puni na nye sèe.» ⁹ Yahutuubii sanmpii pi mpyi wani ke, ka pire si sogo puru jwumpe na, maa jwo: «Sèe u à jwo!»

Poli à uye jwo a fíniye Felisi á

¹⁰ Nye ka fânhafooji si kuni kan Poli á u jwumpe lwó. Ka u u jwo: «Mii à li cè, cyi à yye nijyahagii kwò, mu u nye wuu shiji yukyaalaji. Lire kurugo mii sù n-fyá si naye tanga jwo mu á me. ¹¹ Li sàha ñkwò a tòro canmpyaa ke ná shuunni na me, mii à kàr'a sà Kile pèe Zheruzalemu kànhe e. Li méé ká bê mu á, mu sí n-jà puru jwumpe kàanmucya si pu sèe ná pu kafinara cè. ¹² Canja niñkin wà nye a mii nya mii i nàkaana pyi ná sùpya e, lire nye me na sùpyire jùñ kyáñge Kilejaarebage e, lire nye me Kile Jwumpe kàlambayi i, lire nye me kànhe yyaha kurugo me. ¹³ Nte sùpyire sù yafyin ta si njwo na lire li nye mii kacegeni jùñke me. ¹⁴ Mii sí yi jwo mu á, mii na báarañi pyi wuu tulyeyi u Kileñi á kuni laber'e. Pi à jwo na lire Kile kuni nye sèe me. Yaaga maha yaaga sí k'à sémé Saliyani sémèñi ná Kile túnntunmpii sémèbil'e ke, mii à dá yire puni na. ¹⁵ Mii à na sòñjore taha yaage ñkemu na ke, kuru ninuge na pi à pi sòñjore taha, na shincenye bàra shinpi na, Kile sí sùpyire puni jè nùmpañja. ¹⁶ Lire kurugo mii à naye waha bà mii si mpyi si mpyi tìgire cyaga baa Kile ná sùpyir'á me.

¹⁷ Yye nijyahagii toronkwooni kàntugo, mii à nùr'a kàre Zheruzalemu i, mii shiji sùpyiibii pi nye wani ke, maa sà wyéere kan fòñjfebil'á, maa sáraya wwù Kile á. ¹⁸ Nye yire na mii mpyi, ka pi i sà mii ta wani Kilejaarebage ntàani na. Karigii sùpyani maha mpyi si nta víniye Kile yyahe taan ke, cyire nizanñkii mii mpyi na mpyi. Shinjyahara nye a mpyi wani me, nyàhangurugo nye a mpyi wani me. ¹⁹ Mii ná Azi kùluni Yahutuubii pii pi mpyi wani. Pire pi mpyi a yaa pi pyi naha, kampyi mii à kapyimbaala pyi, pire mpyi na sí mii cêege mu á. ²⁰ Lire nye me, tèn i pi à mii yyéene sùpyire yyaha yyére maa yoge kwònd mii na ke, kampyi mii à kapyimbaala pyi, sùpyire ti naha naha ke, pi yi jwo. ²¹ Mà mii nijjyereni yaha pi yyaha yyére, mii à jwo fànha na “Mii à tèn ná l'e na kwùubii sí jè n-fworo kwùñi i nùmpañja. Lire kurugo yoge nye na ñkwùun mii na yii yyaha yyére nijjaa.” Puru jwumpe mii à jwo ke, mii kacegeni jùñke ku nye kuru la?»

† 23:34 Felisi la mpyi si jwumpe kàntugo na uru nye ke, lire l'e Poli à yîri, puru funñke e si jwumpe uru si n-jà Poli yíbe.

²² Nye Felisi mpyi a Kafoonji Yesu kuni karigii yyaha cè sèl'e, lire e u à jwumpe nùruŋ'a yaha canŋke kabere na maa pi pyi: «Yii a sì, sòrolashiibii jùŋufembwòhe Lisiyasi ká bú mpa, mii sí yii kataanmpe kàanmucya.»

²³ Lire kàntugo ka u u sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà pyi na u Poli lèŋe kasubage e u raa u kàanmucaa, na u àha u fége n-tòro me, na u shinceŋi wà la ká mpyi si mpa fwordo u na, si yaage kà kan u á, u àha urufoo sige lire na me.

²⁴ Canmpyal'à tòro ke, ka fànhafoonji Felisi si mpa ná u cwoŋi Durusili i. Yahutu u mpyi u cwoŋi, maa pi pyi pi a sà Poli yyere. Poli a pa ke, pyiŋkanni na sùpyaŋi sí n-jà n-dá Yesu Kirisita na ke, maa yire yyaha jwo pi á. ²⁵ Pyiŋkanni na sùpyaŋ'a yaa u a jaare ntĩŋi i, ná pyiŋkanni na u à yaa u cù uye na ke, ná pyiŋkanni na Kile sí n-pa sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e ke, mà Poli yaha u u yire yyaha yu, ka Felisi fyagara wuŋi si u pyi: «Wuu nijjaa wuyi yaha ame, mu sí n-jà raa sì, mii aha tēni labere ta, mii sí nùru mu yyere.» ²⁶ Felisi la mpyi Poli si wyéŋe kan ur'á, lire kurugo u mpyi maha u yĩri tère maha tère maa yu ná u e. ²⁷ Pi a yee shuunni pyi pur'e, lire kàntugo, ka Pòrisusi Fesitusi si mpa Felisi fáa k̀ini jùŋufente na. Felisi la mpyi si uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire kurugo u mpyi a Poli tò a yaha kàsui i.

25

Poli à jwo na uru karigii cyi sà jcwəənrə saanbwəhe Sezare yyére

¹ Canŋke Fesitusi à tēen k̀uluni jùŋufente na ke, canmpyaa taanr'à tòro ke, u à yĩri Sezare k̀anhe na mà k̀are Zheruzalemu k̀anhe e. ² U à nò wani ke, nàvunŋke ku jye Kile sàragawwuubii jùŋufēebii ná Yahutuubii yyaha yyére shiinbil'e mà yyaha tíi ná Poli i ke, ka pire si sà kuru paara u á, ³ maa li jáare u á na u Poli yaha u nùru u a ma Zheruzalemu i. Yii li cè na pi mpyi a vùnŋo pwo Poli na si u cya mbò mà u yaha kuni na. ⁴ Ka Fesitusi si yi jwo pi á na Poli na jye k̀asui i Sezare k̀anhe e, na jcyère uru mú sí nùru n-k̀are wani. ⁵ Maa yi jwo pi á na: «Kampyi yii la jye si t̀igire cyán ŋge ǹaŋi na, yii yii yyaha yyére shiinbii yaha pi a ma Sezare k̀anhe e. Pi aha nò wani, nde na pi jye na t̀igire cyáan u na ke, pi i sà lire jwo.»

⁶ Fesitusi jye a tòro canmpyaa baataanre, lire jye me canmpyaa ke na Zheruzalemu i me, maa nùr'a k̀are Sezare k̀anhe e. Canŋke u à shà ke, kuru canŋa nùmpaŋa, u à k̀ar'a sà ntēen yukyaala bage e, maa pi pyi pi à sà Poli yyere. ⁷ Poli à pa ke, Yahutuubii pi mpyi a yĩri Zheruzalemu i mà pa ke, ka pire si mpa yyér'a u kwùulo, karigii cyi à pi ke, maa u cēēge na u à cyire nijyahagii pyi, mà li ta pi yabilimp̄ii mpyi na sì n-jà pi jwumpe pyàagii cyē sùpya na me. ⁸ Nye ka Poli si jwumpe lwò si uye f̀iniŋe maa jwo: «Mii jye a yafyin pyi ndemu l'à para Yahutuubii Saliyaŋi i, lire jye me mà Kilejaarebage kafuun pyi, lire jye me mà saanbwəhe Sezari m̀umpenme pyi me.»

⁹ Nye Fesitusi la mpyi si uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire e u à Poli pyi: «Mu la jye si ŋk̀are Zheruzalemu i pi i sà mu karigii cwəənrə mii jyii na la?» ¹⁰ Ka Poli si u pyi: «Cyage e saanbwəhe Sezari maha pi pyi pi i karigii cwəənrə ke, mii nijjyerenji u ŋge kuru cyage e mà kwò, naha mii karigil'à yaa cyi cwəənrə. Mii jye a yafyin pyi Yahutuubii na me, mu yabilin'á lire cè. ¹¹ Mii n'a mpyi a ta mii à wurugo, lire jye me mà kapii pyi ndemu l'à mii kabonò kwò ke, mii mpyi na sì n-cyè na mbòŋi i me. Ŋka pi na mii cēēge ndemu na ke, sèe ká mpyi u jye a ta lire e me, wà jye a yaa u mii le pi cye e me. Mii la na jye saanbwəhe Sezari u mii karigii cwəənrə.»

¹² Nye ka Fesitusi ná u jwunēebii si sà piye taanna. Pi à kwò ke, ka u u Poli pyi: «Ná mu s'à jwo na mu karigii cyi sà jcwəənrə saanbwəhe yyére, mu sí sà yyēŋe saanbwəhe yyahe taan.»

Saanŋi Agiripa la jye si lógo Poli jwə na

¹³ Canmpyal'à tòro ke, ka saanŋi Agiripa ná u cəəŋi Berenishi* si ŋk̀are Sezare k̀anhe e mà sà fwordo Fesitusi na. ¹⁴ Nye pi à canmpyaa nijyahagii pyi Sezare k̀anhe e ke,

* 25:13 Ceewe mege ku jye Berenishi.

ka Fesitusi si Poli kyaa jwo saanŋ'á na: «Nàŋi wà na nyε Felisi u à le kàsujɪ i naha. ¹⁵Tèni i mii à shà Zheruzalemu kànhe e ke, Kile sáragawwuubii ñùŋufeebii ná Yahutuubii kacwónribil'à nge nàŋi kyaa jwo mii á, maa li cya mii á na mii u tòn. ¹⁶Ka mii i pi pyi na Ōrōmu fànhafeebii nyε na ñεεg'a sùpya tòn, mà li ta mp̄ii pi nyε na urufoo cêεge ke, u ná p̄irefee nyε a tēen maa jwo piye nyii na urufoo sí uye taŋkanna jwo mà yε.

¹⁷Nyε ka pi p̄ii si mpa ná mii i naha. Wuu à nō naha ke, mii nyε a yi le shuunni i mε, kuru canŋa ñumpanŋa ka mii i ŋkàre yukyaala bage e maa ntíl'a pi pyi pi à u yyer'a pa. ¹⁸Mpii pi mpyi na u cêεge ke, ka p̄ire si jwumpe lwó maa pi wumpe jwo. Ŋka kapii maha kapii mii mpyi na sōnŋi u sí n-ta u à pyi ke, pi nyε a lire là jwo mε. ¹⁹Pi Kile kuni karigii na pi mpyi na piye kyáali kanna. Tire nàkaante mpyi a yyaha tíi ná nàŋi wà kyal'e, uru mεge na nyε Yesu. Pi mpyi na ŋko na u à kwù, Poli sí i ŋko na u à ñè. ²⁰Mii wi ke, mii nyε a mpyi a cè nde mii sí n-pyi mpe kataanmpe e mε. Nyε ka mii i Poli yíbe kampyi u sí ñε n-kàre Zheruzalemu i, u kataanmpe si sà ñcwōnŋ wani. ²¹Ŋka Poli à jwo na mà uru karigii yaha saanbwōhe ku cwōnŋ, lire kurugo mii à pi pyi pi à u yaha kasubage e fo mii aha a si u tūugo saanbwōhe yyére tēni ndemu i ke.»

²²Ka Agiripa si Fesitusi pyi: «Mii yabiliŋi la na nyε si lógo uru nàŋi ñwō na.» Ka Fesitusi si jwo: «Ñumpanŋa mu sí n-lógo u ñwō na.»

²³Nyε kuru canŋa ñumpanŋa, ka Agiripa ná Berenishi si piye yal'a le vāanŋyi i, ka shinŋyahara si pi ñùŋō bē mà lēŋe bāanni i. Pi ná sōrolashiibii ñùŋufembwoyi ná kànhe shinbwoobii pi mpyi. Ka Fesitusi si pi pyi pi à pa ná Poli i.

²⁴U à pa ke, ka Fesitusi si jwumpe lwó maa jwo: «Saaniŋ Agiripa ná yii mp̄ii pi naha naha ná wuu e ke, yii nyii nyε nge nàŋi na, mà lwó Zheruzalemu na, mà pa nō naha, Yahutuubii pun'à piye nāvunŋō jwo mii á u kyaa na, maa jwo na u saha nyε a sàa yaa u yaha shi na mε. ²⁵Mii sí wi ke, mii u kàanmucyage e, mii nyε a yafyin ŋya u à pyi ndemu l'à u kabonō kwō mε. Ná u yabiliŋi s'à jwo na uru kataanmpe pu le saanbwōhe cye e, lire kurugo mii à li lwó si u tūugo wani. ²⁶Mii nàha a jwumō ta si zéme u kyaa na si ŋkan saanbwōh'á mε, lire kurugo mii à pa u yyéŋe yii yyahayi taan, mu saanŋi Agiripa kaŋyε na, bà li si mpyi u aha bú yíbe, ka u u ñjemu jwo ke, si yire séme mε. ²⁷Naha kurugo ye mà kàsujyi tūugo Ōrōmu i, ñùŋke na u à le kàsujɪ i ke, mà li ta kuru nyε a cè mε, ñùŋō nyε lire na mii á mε.»

26

Saanŋi Agiripa à jwumpe kan Poli á

¹Ka Agiripa si Poli pyi: «Jwump'à kan mu á, mpe pu nyε mu á ke, mu sí n-jà puru jwo.» Ka Poli si cyεge yírigε maa jwumpe lwó si uye f̄iniŋe. ²U à jwo: «Saaniŋ Agiripa, l'à táan mii i mà naye ta mu yyahe taan ñijnjaa, si li cyéε mu na na Yahutuubil'à yaaga maha yaaga jwo a taha mii na ke, na kuru kà nyε sèe mε. ³Mu yabiliŋ'á Yahutuubii lādaabii karigii puni ná pi nàkaante p̄yiŋkanni cè. Lire e ke mii na mu ñáare ma a ma lūuni bō, ma a lógo na ñwō na.

⁴P̄yiŋkanni na mii à na nàŋkocycēre pyi, ná ñaaraŋkanni na mii mpyi na ñaare mà lwó fo tasiige e na shiŋi shwōhól'e Zheruzalemu kànhe e ke, Yahutuubii pun'à lire cè. ⁵Mà lwó fo tēmōni i, pi pun'à li cè na Farizhēenbii toŋkuni i mii nyε, Yahutuubii Kile kuni ñaarafeebil'e, p̄ire toŋkuni karigii cyi à waha mà tòro pi sanmp̄ii wogigii na. Pi sí n-jà n-pyi mii shérii, kampyi pi la na nyε si sēŋi jwo.

⁶Nyε ñwōmēeni Kile à lwó wuu tulyey'á ke, mii à na sōnŋōre taha lire na ke, lire l'à pi ta pi i yoge kwùun mii na numε. ⁷Wuu shiŋi tūluyi ke ná shuunniŋ'á* pi sōnŋōre taha li na na Kile sí lire ñwōmēeni f̄unŋō, lire kurugo pi na Kile p̄ere p̄ilaga bâra canŋa na. Saanŋi Agiripa, mii mú à na sōnŋōre taha lire na ke, lire kurugo Yahutuubii na mii cêεge amε! ⁸Yii Yahutuubii, ñaha k'à li ta yii nyε a dá li na na Kile sí n-jà kwùubii ñè n-yige kwùŋi i mà yε?

* 26:7 Yakuba jyaabii ke ná shuunniŋi i Yahutuubii tūluyi ke ná shuunniŋ'á f̄woro, p̄ire pi nyε Izirayeli shiinbii.

⁹ Mii mú mpyi na sônŋi na fànha ki, mii i sàa Nazareti kànhe shinŋi Yesu mege tòn. ¹⁰ Lire mii à pyi Zheruzalemu i. Kile sáragawwuubii jùŋufeebii mpyi a kuni kan mii á, ka mii i Yesu fyèŋwòhòshiihbii nijyahagil'e, mii mpyi maha jaare Kile Jwumpe kàlambayi i, maa pi kyérege. Mii la mpyi maha mpyi si pi kárama njige pi Kile kuni i. Mii lùuni mpyi a sàa yíri pi taan fo mii mpyi maha jaare kànkwoore na, maa pi kyérege.

¹² Lire pyiŋkanni na, sáragawwuubii jùŋufeebii mpyi a kuni kan mii á báaraŋi ŋgemu mee na ke, canŋka mii à yíri na ŋkèege Damasi kànhe dánafeebii mee na. ¹³ Saanŋi Agiripa, mà mii niŋkareŋi yaha, canŋk'à pa nò jùŋò niŋi i ke, ka mii i mpâl'a bèenge nya k'à yíri niŋyiŋi na. Kuru bèenge mpyi a pèe canŋke woge na, ka ku u mpa mii ná na shèrefeebii kwúulo. ¹⁴ Ka wuu puni si wwúl'a cwo jùŋke na. Ka mii i mejwuu lógo wuu Eburubii sheenre e na “Soli, Soli, jaha na mu na mii kyérege ame ye? Mu à ma ntùŋke taha mii na, lire e mu à maye bânni bà faapyinuŋi niŋcyiŋi maha uye bânni tùuge na me.” ¹⁵ Ka mii i yíbe “Kafoonŋi, joofo u jye mu ye?” Ka Kafoonŋi si mii jwò shwò “Mii u jye Yesu, mii mu jye na ŋkyérege. ¹⁶ Nye yír'a yyére nume. Mii à naye cyêe mu na bà mu si mpyi s'a báare mii á me. Nyanŋkanni na mu à mii nya niŋjaa ke, mu sí raa lire yu sùpyir'á. Mii sí n-pa naye cyêe mu na si karigii jcyiimu jwo mu á ke, mu sí raa cyire yu pi á mú. ¹⁷ Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋ'á mii sí mu tun ke, mii sí n-pyi ná mu i, si mu shwò pi na. ¹⁸ Mii sí mu tun pi á, bà mu si mpyi si pi jyiigii múgo, si pi yige numpini i si mpa bèenmpe na, si pi yige Sitaanniŋi fànhe jwòh'i, pi i piye kan Kile á, bà pi si mpyi pi aha dá mii na, pi kapegigii nimpyiŋkii si yàfa pi na, pi ná Kile wuubii sanmpii si mpyi koolyijee me.”

¹⁹ Nye saanŋi Agiripa, mà láha lire tèni na, nde Kile à cyêe mii na ke, lire kyaa mii jye na yu. ²⁰ Damasi kànhe shiinbil'á mii à fyànha a yi jwo, lire kàntugo maa yi jwo Zheruzalemu kànhe ná Zhude kùluni shiinbii sanmpii pun'á fo mà sà nò supyishiŋi sanŋi shiinbii na. Mii à yi jwo pi á pi pi toroŋkanni kèenŋe, pi i núru Kile á, pi raa kariii pyi jcyiimu cyi sí li cyêe na pi à pi toroŋkanni kèenŋe sèenŋi na ke. ²¹ Lire kurugo Yahutuubil'à sà mii cù mà mii yaha Kilejaarebage e, maa ŋko raa mii bùu. ²² Ŋka Kile à kwôro ná mii i, maa mii tège fo mà pa nò niŋjaa na. Kile tùnntunŋi Musa ná Kile tùnntunmpii sanmpii mpyi a fyànha a kani ndemu shenre jwo na li sí n-pa n-pyi ke, mii mú sí na jye naha si lire kyaa jwo sùpyire pun'á, shinwoo bàra sùpyire sannte na. Mii mú sí jye na yaaga bàrali lire na me. ²³ Pi mpyi maha yi yu na Kile Niŋcwònròŋi sí n-kyaaala n-kwù, na uru mú u sí n-pyi shincyiiwe si jè vworò kwùŋi i, si bèenmpe kyaa jwo wuu shiŋi ná supyishiŋi sanŋ'á.»

²⁴ Mà Poli yaha puru jwumpe na u u uye tànga yu, ka Fesitusi si sêe u na: «Poli, sìcyer'à jyè mu i! Mu à kàlanŋi pyi fo mà sà ma jùŋke pyi k'à yíri!» ²⁵ Ka Poli si u pyi: «Mii jùŋufoonŋi, sìcyere jye mii i mà de! Sèenŋi jwumpe kanni mii jye na yu, pu mú s'à fíniŋe. ²⁶ Saanŋi Agiripa yabilin'á jcyii karigii puni cè, lire l'à mii ta mii i cyi yu fyagara baa u yyahe taan. Mii à tèn ná l'e na u à cyi puni cè, jaha na ye li là jye a pyi ŋwòhòre e me. ²⁷ Saanŋi Agiripa, Kile tùnntunmpil'à njemu jwo ke, mu jye a dá yire na mà? Mii à li cè na mu à dá yire na.» ²⁸ Ka Agiripa si u pyi: «Poli, mu naha na sônŋi na mu sí n-jà mii kèenŋe mpyi dánafoo de!» ²⁹ Ka u u u pyi: «L'à pyi nume yo, l'à pyi canŋke kabere yo, mii na Kile jáare l'àha ndâ mu kanni na mà de, ŋka li pyi yii puni pi naha na mii jwumpe núru niŋjaa ke, yii puni pi pyi mii fiige, ŋka pi àha yòròyo tège yii pwò mii fiige me.»

³⁰ Nye ka saanŋi ná fànhafoonŋi ná Berenishi, mà bàra mpíi pi mpyi ná pi e ke, ka pire puni si yíri na fwore, ³¹ maa ŋko piy'á: «Ŋge nàŋi naha a kyaa pyi ndemu l'à u kabonò kwò, lire jye me mà u kalene kwò kàsuni i me.» ³² Nye ka Agiripa si yi jwo Fesitusi á: «Kàmpyi ŋge nàŋi naha mpyi a u kataanmpe le saanbwòhe Sezari cye e me, u cye naha a mpyi sí n-jà n-yaha nume.»

¹ Tèni i pi la mpyi si wuu lènje bakwəəge e wuu a ŋkèege Itali k̀ini i ke, pi à Poli ná k̀asujyibii p̀ii kan s̀òrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà á, uru mege na mpyi Zhuliyusi. Uru nàŋi na mpyi Ɔrəmu shiinbii s̀òrolashikurumbwəhe k̀à j̀ùŋə na, pi mpyi maha kuru mege pyi: «Saانبwəhe Sorolashikuruŋke.» ² Nyé ka wuu u jyè bakwəəge k'e, kuru mpyi a ỳiri Adaramiti i na ŋkèege Azi k̀uluni k̀ampanŋke na. Asitariki na mpyi ná wuu e. Tesaloniki k̀anhe shin u mpyi u wi, Masedoni k̀uluni i. ³ Kuru canŋa ǹumpanŋa, ka wuu u ǹo Sidən k̀anhe e. Zhuliyusi mpyi a Poli c̀umu leme j̀wə, maa kuni kan Poli á u s̀à f̀woro u ceveebii na, yaayi kyaa li nyé u na ke, bà u si mpyi si s̀à yire cya pi á me. ⁴ Lire k̀antugo wuu à ỳiri wani maa kuni lwó na ŋkèege mà s̀à ntòro Sipiri k̀ini ŋkere na, jaha na ye kaféegge mpyi na wuu j̀ùŋə b̀eni. ⁵ Ka wuu u ŋkàre suumpe lwəhe juŋ'i mà s̀à ntòro Silisi k̀uluni ná Panfili wuuni taan, maa ŋkàre mà s̀à ǹo Mira k̀anhe na Lisi k̀uluni i. ⁶ Nyé ka s̀òrolashiibii yyaha yyére shinŋi si bakwəəge k̀à ta wani k'á ỳiri Alézandire k̀anhe e na ŋkèege Itali k̀ini i, maa wuu pyi wuu à f̀woro bakwəəge nijcyiige e mà jyè kur'e.

⁷ Wuu à canmpyaa nijyahagii pyi lwəhe juŋ'i. Bakwəəge nyé a mpyi a jà na ŋkèege f̀wəf̀wə me. Wuu à k̀anha s̀èl'e maa nta a jà a ǹo Kinidi k̀anhe s̀icampe na. Nyé ná kaféegge mpyi a wuu k̀arama p̀en kuru k̀ampanŋke na, ka wuu u ntòro K̀ereti k̀ini ŋkere na, mà k̀are Salaməni k̀ampanŋke na. ⁸ Kuru k̀ampanŋke sheme mpyi a p̀en, ŋka wuu à wuye waha maa ŋkàre mà s̀à ǹo cyage k'e, pi maha kuru mege pyi: «Bakwooyi Tayyerege Nijcenyŋke». Kuru cyage na nyé Lase k̀anhe ŋkere na.

⁹ Tère nimbwoo mpyi a tòro wuu na kuni na mà kwò. Bakwofeni mpyi a pa mpyi farati, jaha na ye wyeere t̀eni mpyi a ǹo a kwò, Yahutuubii s̀unŋi t̀eni mpyi a t̀òr'a kwò. Nyé ka Poli si u t̀anyage j̀wə. ¹⁰ U à j̀wə: «Mii ceveebii, mii naha a li k̀aanmucya mà li jya na wuu k̀usheeni si j̀ùŋə kuu ná kakyara nimbwəro nyé a f̀woro l'e me. Yaayi wuu à le bakwəəge e ke, ti si n-dà yire ná bakwəəge na mà d̀e! Wuu yabilimp̄ii pi nyé k'e ke, wuu múnahigii na nyé ku j̀wəge e mú.»

¹¹ ŋka s̀òrolashiibii yyaha yyére shinŋi mpyi a dá bakwəəge f̀evoonŋi ná ku j̀ùŋufoonŋi wumpe na mà tòro Poli wumpe táan. ¹² Kuru cyage bakwooyi tayyérege mú nyé a mpyi a j̀wə wyeere t̀eni i me. Lire kurugo mp̄ii pi mpyi bakwəəge e ke, pire nijyahara mpyi a li ta na pi pyiŋkanna cya pi i ỳiri wani kuru cyage e, pi a s̀i Fenikisi k̀anhe bakwooyi tayyérege e K̀ereti k̀ini i, pi i s̀à wyeere t̀eni pyi wani. Kuru cyag'á yyaha kan canŋacwumpe e. Kaféebwoyi nyé na ǹoni kuru cyage na me.

¹³ Nyé kaféegge nimbiler'á pa na fwu na ỳiri wòro k̀ul'e ke, ka pi i wá na s̀onŋi na pire sí n-jà n-kàre. T̀əonmpirige pi maha ntèg'a bakwəəge yyéere ke, maa kuru wwú wani, ka bakwəəge si wá na ŋkèege K̀ereti k̀ini ŋkere na. ¹⁴ Li nyé a mə me, ka kaféebwəhə si ỳiri na fwu na ỳiri suumə k̀ul'e na ŋkèege canŋafyinnmpe e na j̀cwúunni wuu juŋ'i. Pi maha kuru kaféebwəhə mege pyi: «Erakilən». ¹⁵ Ka kuru kaféebwəhe si mpa bakwəəge lwó. Wuu nyé a jà a ku k̀éenyé me, ka wuu u wuye yaha ku cye e. ¹⁶ Kaféeg'á k̀are ná wuu e, ka wuu u s̀à ntòro k̀ire nimbilere ŋkere na, suumpe lwəh'á li kwúulo, li mege nyé Koda. Kuru cyag'á pa jyè wuu ná kaféegge shwəhəl'e maa ku t̀egele kwòn wuu na dooni ke, bakwobileni* li mpyi wuu á ke, ka wuu u wuye waha maa lire ŋáhana a yige lwəhe e, ŋka báara u mpyi lire tayigege e d̀e!

¹⁷ Nyé wuu à núr'a pa bakwobileni lènje ke, maa m̀ere t̀eg'a bakwobwəhe yal'a p̀wə. V̀aanŋke ku maha bakwəəge pyi ku u ŋkèege ke, maa kuru t̀irige, jaha na ye wuu mpyi na fyáge kaféegge k̀à ŋkwò bakwəəge lwó si ŋkàre zà yaha nticyenŋi juŋ'i Libi k̀ini k̀ampanŋke na me, maa wuye yaha kaféegge cye e ku u ŋkèenyi. ¹⁸ Kaféebwəhe f̀anha mpyi na mp̀ere fo li nyé a pa j̀wə me, kuru canŋa ǹumpanŋa, ka pi i wá na bakwəəge funŋə yaayi yà wwú na wàa lwəhe e. ¹⁹ Ku canntanrewoge, ka bakwəəge feveebii yabilimp̄ii si pi báarapyiyaayi yà wwú'l'a wà lwəhe e. ²⁰ Wuu à canmpyaa nijyahagii pyi, canŋanyiini báara wərigii na, wuu nyé a kuru k̀à jya me. Kaféebwəhe f̀anhe mpyi na nyahage na wá, fo wuu puni mpyi a li yaha na wuu wà saha s̀i n-shwə me.

* 27:16 Bakwobileni maha mpyi nimbwəhe funŋke e. Nimbwəhe ká ŋkèege, s̀upyire maha jyiile ná nimbileni i.

²¹ Wuu mpyi a mɔ maa yalyige lyî. Ka Poli si mpa yîr'a yyére sùpyire yyaha na, maa jwo: «Mii ceveebii, yii mpyi a yaa yii i mii jwumpe lógo, wuu u ntèen Kereti kîni i. Lire n'a mpyi a pyi, ŋke kafeebwøhe ku ŋke k'à wuu ta, ka wuu u mpɔɔn yaayi njemu i ke, lire là mpyi na sî n-pyi mɛ. ²² Ŋka numɛ, mii sí yi jwo yii á, yii àha vyá mɛ, yafyin sî yii wà ta mɛ. Bakwɔɔge kanni i wuu sí n-pɔɔn. ²³ Kilenji ŋgemu wu u nyɛ mii, mii sí i báare u á ke, yii li cè na uru mèlekenji wà à uye cyêe mii na pìlaga, ²⁴ maa yi jwo mii á na mii àha raa fyáge mɛ, na mii à sàa yaa mii yyéɛɛ saanmbwøhe Sezari yyahe taan. Kile à jwɔ mii na maa mii jareyi lógo. Shin maha shin u nyɛ ná mii i bakwɔɔge e ke, u sí wuu puni shwɔ. ²⁵ Lire e ke mii ceveebii, yii àha raa fyáge mɛ. Mii à dá Kile na. Nje y'à jwo mii á ke, yire puni sí n-tòro yi jwurjanni na. ²⁶ Ŋka bakwɔɔge sí n-kèege ná wuu e lwøhe niŋke kîni l'e.»

²⁷ Kuru ku mpyi wuu numpili ke ná sicyɛrewoge suumpe lwøhe juŋ'i, kafeebwøhe sí i wuu lwúu na ŋkèege ku nyii cyeyi i. Suumpe lwøhe juŋ'i wuu mpyi ke, kuru mɛge na mpyi Adiriyatiki. Niŋk'à pa jî ke, ka bakwɔɔge feveebii si wá na sɔnŋi na wuu à byanhara kùmpoge na. ²⁸ Ka pi i mɛɛɛ le a tîrige lwøhe e maa ku súma mà ku cùgumpe ta metirii bejaaga ná ke ná baashuunni. Ka pi i file yyaha na, maa núr'a ku súma mà ku ta metirii bejaaga ná baataanre. ²⁹ Pi mpyi na fyáge bakwɔɔge kà ŋkwɔ zà ŋkúu kafaage kà na lwøhe e mɛ. Nyɛ tɔɔnmpiriyi pi maha ntèg'a bakwɔɔge yyéɛɛ ke, ka pi i yire sicyɛɛɛ tîrige lwøhe e bakwɔɔge kàntugo yyére, maa ntèen pi funvwugo wuubii na nyège sigili. ³⁰ Nyɛ mà pi yaha pur'e, mpii pi mpyi na bakwɔɔge fî ke, pir'à bakwobileni yig'a tîrige lwøhe e, maa piye pyi mu à jwo tɔɔnmpirige kà pire la nyɛ si ntîrige bakwɔɔge yyaha yyére, mà li ta tafɛɛ pi mpyi na jcaa bakwobileni cye kurugo. ³¹ Ka Poli si sòrolashiibii ná pi yyaha yyére shinŋi pyi: «Ná bakwɔɔge feveebii nyɛ a tɛen bakwɔɔge funŋke e mɛ, yii sî n-sii n-shwɔ mɛ.» ³² Nyɛ mɛɛɛ ti mpyi a tɛg'a bakwobileni pwɔ ke, ka sòrolashiibii si tire kwɔn, maa li yaha l'à kàre lwøhe juŋ'i.

³³ Nyɛ nyèg'à pa byanhara ke, ka Poli si li cya pi pun'á na pi njyi cya pi lyî. U à jwo: «Canmpyaa ke ná sicyɛɛɛ cyi nyɛ jcyii, yii funmpen wuubii pi nyɛ, yii sàha njyi sèe wu lyî mɛ. ³⁴ Lire e mii na li caa yii á, yii njyi cya yii lyî. Lire li sí yii pyi yii fànha ta yii i shwɔ. Mii sí yi jwo yii á, yii wà jùnjurɔ niŋkin sî n-sii n-pînni mɛ.»

³⁵ Poli à yire jwo ke, maa bwúuruŋi lwó maa fwù kan Kile á pi puni nyii na, maa u kwɔn kwɔn, maa wà lwó na lyî. ³⁶ Pi sanmpil'à lire nya ke, ka pi puni yákilibii si ntèen, ka pi i wá na lyî mú. ³⁷ Wuu shiin ŋkwuu shuunni ná shiin beetaanre ná ke ná baani (276) pi mpyi bakwɔɔge e. ³⁸ Wuu pun'à lyî a tîn ke, sùmapyaŋi u mpyi bakwɔɔge e ke, ka pi i uru wu lwøhe e, bà bakwɔɔge si mpyi si faha mɛ.

³⁹ Nyèg'à pa múgo mà wuu ta wuu à nɔ cyage ŋkemu i ke, bakwɔɔge feveebii nyɛ a mpyi a kuru cyage cè mɛ. Ka pi i lùŋkuuŋi wà nya, niŋke mpyi a fworu wani, ka pi la si mpyi s'a ŋkèege wani kuru cyage e. ⁴⁰ Nyɛ tɔɔnmpirige ku maha ntèg'a bakwɔɔge yyéɛɛ ke, pi à kuru sàha mà tîrige lwøhe e, mɛɛɛ ti maha ntèg'a bakwɔɔge yafɛŋke pwɔ ke, maa tire sàha mú, maa vaaŋa nitabaaga pili bakwɔɔge yyaha yyére, bà kafɛɛge si mpyi s'a ŋkèege ná k'e suumpe lwøhe jwøge na mɛ. ⁴¹ Pur'e pi nyɛ, ka bakwɔɔge si ŋkàr'a sà dùgo nticyen jaraŋke kà juŋ'i, lùŋkuubii pii shuunni shwɔhɔl'e. Bakwɔɔge munag'à kàr'a sà jcûru nticyenŋi i, ku nyɛ a jà a fworu mɛ. Lir'à lwøhe ta ku u fuuli na yîri na ma na bakwɔɔge kàntugo yyéɛɛni bwúun, fo mà sà kuru kèege.

⁴² Sòrolashiibii la mpyi si kàsujyibii bò, bà li si mpyi pi wà kà ŋkwɔ lwøhe jà vworu si shwɔ mɛ. ⁴³ Ŋka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi la mpyi Poli sí bò mɛ. Lire kurugo nde sòrolashiibii la mpyi si mpyi ke, ka u u pi sige lire na. Mpii pi na jini lùjani na ke, ka u u jwo na pire pi fyànha a cwo lwøhe e, pi i ku jà pi sà fworu kùmpoge na. ⁴⁴ Maa yi jwo pi sanmpil'á na pi cikwooyi yà, lire nyɛ mɛ bakwɔɔge jyayi yà lwó pi i dùgo yire juŋ'i pi i fànha le, pi i lwøhe jyiile yire juŋ'i. Amuni l'à pyi, ka pi puni si jyiil'a kàre kùŋke na, yaaga nyɛ a pi wà ta mɛ.

28

Karigii cyi à pyi mà Poli yaha Maliti kini i ke

¹ Nye wuu shwoŋkwooni kàntugo, ka pi i yi jwo wuu á na kuru cyage mege na nye Maliti. ² Lire kini shiinbil'á wuu cùmu lemε jwə sèl'e. Ná zàñhe sí mpyi na jcwō wyeere sí nye, ka pi i nabwōhō le, maa wuu puni pyi wuu à pa ntènn'a kuru kwûulo na ware. ³ Poli à pa yîri si kàŋkyaanyi yà fâara si mpa le nage e, lir'á màcwōŋŋi wà ta wani yire kàŋkyaanyi i. Yi talenke e, nage kafug'á jyè uru màcwōŋŋi i ke, ka u u yîr'a kwōro Poli cyege na. ⁴ Kàñhe shiinbil'á wwōŋŋi nya u u fánŋŋi Poli cyege na ke, ka pi i wá na yu piy'á na: «Nàkaana baa, ŋge nàŋŋi sí n-ta shinbu. U méε nye u à shwō lwōhe na ke, wuu yasunŋke “Seenifoo” nye na ŋko si u yaha u shì shà mε.»

⁵ Nye ka Poli si wwōŋŋi jâhara a cyán nage e. Wwōŋŋi tanōŋke nye a mpyi a yafyin pyi u na mε. ⁶ Sùpyire mpyi na sōŋŋi na kuru cyege sí n-fwō, na u sí n-cwo n-kwû lire tèenuuni i. Pi à u nyii cyán mà mō, pi nye a yafyin nya k'á u ta mε, ka pi funzōŋŋore si ŋkèenŋe, maa jwo na yasunŋke kà ku nye Poli.

⁷ Cyage e wuu mpyi ke, kìnifooŋŋi cyage kà na mpyi kuru ŋkere na, uru nàŋŋi mege na mpyi Pubilusi. U mpyi a wuu jùŋŋō bē a jwō, maa wuu pyi wuu à wuu sunmbage lèŋe u pyenge e canmpyaa taanre funŋ'i. ⁸ U tuŋŋi mpyi tasinnage e cifwure ná tōgōtōgōŋŋi cye e. Ka Poli si ŋkàr'a sà fwooro u na, maa u cyege taha u na, maa Kile jáare u á, ka u u jcwōŋŋō. ⁹ Lir'á pyi ke, ka kuru cyage yampii puni si wá na sî Poli yyére, ka u u wá na pi cùuŋŋi. ¹⁰ Kuru cyage shiinbil'á pèente shiŋŋi puni taha wuu na. Wuu tèekaren'á pa nō, ka wuu u wá na ŋko raa jyè bakwōŋge e ke, yaayi kani li mpyi wuu na ke, pi à yire puni kan wuu á.

Poli à nō Ōrōmu kànbwōhe e

¹¹ Yinye taanre wuu à pyi kuru cyage e. Bakwōŋge k'á yîri Alezandire kàñhe e ná pi maha ku pyi: «Ŋampii*» ná ku mpyi a yyér'a kafeebwoyi tēni pyi wani ke, wuu tèekaren'á pa nō ke, ka wuu u jyè kur'e na ŋkèεge. ¹² Wuu à sà nō Sirakusi kàñhe na ke, maa canmpyaa taanre pyi wani. ¹³ Wuu à yîri wani ke, maa ŋkèεge suumpe lwōhe jwō kurugo mà sà nō Erezho kàñhe na, maa shwōn wani. Kuru canŋa nùmpañŋa, mà wuu niŋkaribii yaha, ka kafeebwōhō si yîri na fwu wuu kàmene yyére. Canmpyaa shuunni wuu à pyi kuni na, maa nta a nō Puzōli kàñhe na. ¹⁴ Wuu à sà dánafeebii pii ta wani kuru kàñhe na, ka pire si li cya wuu á na wuu cibilaaga niŋkin pyi wani ná pire e. Puru funŋke e wuu à pa yîri wani mà kàre Ōrōmu kànbwōhe e.

¹⁵ Nye Ōrōmu dánafeebil'á wuu kyaa lógo na wuu wá na sî wani pi yyére ke, ka pi pii si mpa wuu jùŋŋō bē fo Apwusi caange na. Cyage mege pi maha mpyi: «Nampwuunbii Tatiriyi Taanrenŋi» ke, ka pii si mpa wuu jùŋŋō bē wani. Poli à pi nya ke, maa ntíl'a fwù kan Kile á, ka màban si jyè u e. ¹⁶ Wuu à sà nō Ōrōmu kànbwōhe e ke, ka pi i ŋkàr'a sà Poli yaha u mege cyage e, maa sōrolashiŋŋi wà yaha u u kàanmucaa.

Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Ōrōmu kànbwōhe e

¹⁷ Nye canmpyaa taanr'á pa ntōro ke, ka Poli si Yahutuubii jùŋŋufēebii yyere uye yyére. Pi à pa bínni ke, ka u u jwo: «Mii cìnmpyiibii, pi à mii cû Zheruzalemu kàñhe e, maa mii le Ōrōmu fàñhāfēebii cye e mà li ta mii nye a yafyin pyi wuu shiŋŋi sùpyire na mε, mii mú nye a yafyin pyi ndemu l'á para ná wuu tulyeyi làdaabil'e mε. ¹⁸ Pir'á mii yíb'a kwō ke, pi la mpyi si mii yaha, jaha na ye pi nye a yafyin ta mii à pyi ndemu li sí n-pa ná l'e pi mii bō mε. ¹⁹ Ŋka Yahutuubii nye a mpyi a jεε pi mii yaha mε, lire kurugo, li mpyi a pyi fāñha kyaa mii na, mii i na kataanmpe le saanbwōhe Sezari cye e. Ŋka wuu shiŋŋi sùpyire jcwōŋŋe funŋŋō nye a mpyi mii á mà dē! ²⁰ Lire na mii à li cya si yii nya si jwo ná yii e. Izirayeli shiinbii sōŋŋōr'á taha Shwofoorŋŋi ŋgemu na ke, yii li cè na uru kurugo pi à mii pwō ná jje yōrōyi i.»

* 28:11 Bakwofempii mpyi maha pire ŋampii sunni bà pi si mpyi s'a pire kàanmucaa lwōhe jwōŋŋi i mε.

²¹ Ka pi i Poli pyi: «Zhude kùluni shin sàha séme kan naha wuu á mu kyaa na me, wuu cìmpworonji wà mú sàha ŋkwò a yîri wani mà pa yafyin jwo, lire nyɛ me mà mu mɛpenge jwo wuu á me. ²² Ŋka nje yi nyɛ mu á ke, wuu la nyɛ ma a yire jwo wuu á, naha na ye wuu à li cè na Kile kuni i mu nyɛ ke, sùpyir'à ntùŋke taha lire na cyeyi puni i.»

²³ Nyɛ ka pi i canŋke kabere tɛg'a kan piy'á. Kur'à pa nɔ ke, ka shinnyahara si bâra sùpyire na mà piye ta Poli cyage e. Mà lwó nyège na fo mà sà nɔ yàkoŋke na, ka Poli si wá na Kile Saanre kyaa yu pi á, maa pyiŋkannigii puni cya ná MusaSaliyanji ná Kile túnntunmpii sanmpii sémebii jwumpe e, bà pi si mpyi si dá Yesu na me. ²⁴ Ka pì si dá Poli jwumpe na, ŋka pì nyɛ a dá pu na me. ²⁵ Tire sùpyire nyɛ a bê niŋkin na me. Ŋka mà jwo pi caala ke, ka Poli si kyaa niŋkin jwo pi á, u à jwo: «Kile túnntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii tulyeyi na, Kile Munaani fànhe cye kurugo ke, puru mpyi a sii sèe. ²⁶ Kile mpyi a u pyi

“Sà yi jwo ŋge supyishin'á na:

‘Yii sí n-sii raa núru, ŋka yii sì raa yafyin yyaha cìni me.

Yii sí n-sii raa wíi, ŋka yii sì raa yafyin naa me.’

²⁷ Naha kurugo ye ŋge supyishin'á cyé si pi zòmpii kɛɛnɛ,

maa pi niŋgyigigii tò,

maa pi nyiigii tò,

bà pi nyiigii si mpyi cyi àha raa naa me,

pi niŋgyigigii kà hà raa núru me,

pi zòmpyaagii kà hà ŋkɛɛnɛ me.

Lire l'à pi ta pi nyɛ a ŋen'a yyaha kɛɛnɛ mii yyére, si shwɔ me†.”»

²⁸ Ka Poli si núr'a pi pyi: «Supyishinji sanji u nyɛ u nyɛ Yahutuu me, yii li cè na Jwumpe Nintanmpe pu nyɛ na sùpyire zhwoŋi kyaa yu ke, Kile à puru tun pir'á. Pire pi ke, pire sí pu lógo.»

[²⁹ Poli à puru jwo ke, ka Yahutuubii si yîri na ŋkèege, maa piye kyáali sèl'e na wá.]

³⁰ Poli à yyee nimpunji shuunni pyi bage k'e Ōromu kànbwàhe e. U mpyi maha kuru bage sârani. Sùpyire ti mpyi maha sì u yyére ke, u mpyi maha tire puni cwôre na ŋwoge.

³¹ U mpyi maha sùpyire kálali Kile Saanre kyaa na, maa Kafoonji Yesu Kirisita kyaa yu pi á fyagara baa, wà mú mpyi maha u sige uru báaranji mpyinji na me.

† 28:27 Ezayi 6.9, 10

Letereñi Poli à tun ገጽ ገጽ dānafeebil'á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereñi funጽo jwumpe e ke

Poli na mpyi Yahutu, u à si Siri kini i, Tarisi kànhe e. ገጽ Zheruzalem u kànhe e u à lyé, wani u à Kile Jwumpe taanna mú. Poli mpyi a uye pwo Yahutuubii làda karigii na sèl'e. U mpyi maha dānafeebii kyérege sèl'e. ገጽ Kafoonji Yesu à uye cyêe u na, maa u yyer'a pyi u túnntunጽo supyishinji sanጽ'á.

Poli la mpyi si ገጽ ገጽ ገጽ kànbwàhe e si Jwumpe Nintanmpe jwo, si yîri wani si ገጽ ገጽ ገጽ si sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, ገጽ u jye a jà a li pyinጽanni ta me.

Dānafeebii kuruጽke ku mpyi ገጽ ገጽ kànbwàhe e ke, kuru shiinbii mpyi Yahutuubii ná supyishinji sanጽi.

Nye ka Poli si mpa lógo na dānafeebii pi mpyi a fwo Yahutuubii shinji i, ná mpí pi mpyi a fwo supyishinji sanጽi i ke, na ገጽ ገጽ na wá uru supyishinji kuuyi shuunninji shwàhàl'e: Yahutuubii mpyi a supyishinji sanጽi le barag'e me, naha kurugo ye pi mpyi a li ta na supyishinji sanጽi jye na Kile túnntunጽi Musa Saliyanji kurigii jaare me. Supyishinji sanጽi mpyi na sà ገጽ na pir'à pwo, naha kurugo ye pire jye a pwo uru Saliyanji na me.

Ka Poli si li cyêe pi kuuyi shuunninji na na Kile jye a sùpya pwo ገጽ sùpya na me, Jwumpe Nintanmpe na jye sùpyire puni wumò, Yahutuubii bàra supyishinji sanጽi na.

Sùpyire pun'à Kile jwómeeeni yaha, Yahutuubii bàra supyishinji sanጽi na. Kile lùn'à yîri sùpyire puni taan (1.18--3.20). ገጽ Yesu u jye u jye a kapii pyi me, ur'à kwù sùpyire puni cyaga. U kwù ገጽ sùpyire kapegigii yàfa ti na. Lire e shin maha shin u à dá u na ke, Kile maha pire tère shintiibil'e (3.21--5.21). Pyinጽanni na Kile maha sùpyanji pyi na u à tí ur'à ke, Jwumpe Nintanmpe na lire cyêe. Dāniyanji kanni kurugo lire maha jà a pyi, mà lwó tasiige na, mà sà nò takwàge na (1.17).

Poli à li cyêe na Kile Saliyanji na jye yacene, ገጽ li fanhe jye sùpyanji i, u jà u a u kurigii jaare me. ገጽ Kile à jù jaara ta wuu na, maa u Munaani tun l'à wuu tège (6--8).

Nye Poli à jwo mà yyaha tí ná Yahutuubil'e, u a jwo: Yahutuubii pì mén'à Kile Nijcwànrጽi cyé ke, Kile jye a u shiinbii cyé me. U à jwo pi na maa pi cwànrጽ. Canጽka Izirayeli shiinbii sí shinji ninጽkwombaani ta Yesu Kirisita cye kurugo (9--11).

Mà tàanna ná Kirisita kacenni nimpयीni i wuu mú pun'á, pyinጽanni na dānafeebil'á yaa pi piye pwo u na, pi i piye kyaa táan piy'á ná pi zòmpyaagii puni i ke, Poli à lire cyêe pi na (12--16).

Letereñi tasiige

¹ Mii Poli na jye Yesu Kirisita báarapyi. Kile à mii cwànrጽ maa mii yyere mà pyi Yesu túnntunጽo, bà mii si mpyi s'a u Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á me. ² Kile mpyi a puru Jwumpe Nintanmpe jwómeeeni lwó fo tèeməni i u Jwumpe Semenji i u túnntunmpii cye kurugo. ³ Puru Jwumpe Nintanmpe na u Jyanji shenre yu, uru ገጽ ገጽ u à pa mpyi sùpya maa mpyi saanጽi Dawuda tұлuge shin ke. ⁴ U à jè a fwo kwùni i, Kile Munaani à li cyêe na Kile Jyanji wi, uru u jye wuu Kafoonji Yesu Kirisita, uru u jye sínifoo. ⁵ Uru cye kurugo Kile à jwo mii na, maa mii pyi túnntunጽo Kafoonji metange kurugo, bà supyishinji puni si mpyi si dá u na s'a u père me. ⁶ Yii mú na jye tire sùpyire e, yii Kile à yyere yii pyi Yesu Kirisita wuu ke. ⁷ Yii pi jye ገጽ ገጽ kànbwàhe e ke, yii pun'á mii à ገጽ letereñi kan. Kile à yii kyaa táan uy'á, maa yii yyer'a pyi u wuu. Wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi jwo yii na, pi i yyenጽke kan yii á.

Poli la jye si sà fwo Yesu dānafeebii na ገጽ ገጽ kànbwàhe e

⁸ Yyeciige na, mii à fwù kan na Kilenji á, Yesu Kirisita mege na yii puni kurugo, naha na ye yii dāniyanji kyaa na yu dijyenji cyeyi puni i. ⁹ Mii na báare Kile á ná na zómbilini puni i, u Jyanji Jwumpe Nintanmpe njwuñi cye kurugo. Kile à li cè na mii na sà ገጽ yii

kyaa na, na Kilejareyi puni i. ¹⁰ Tère o tère e mii nyɛ na Kile jáare ke, mii maha li cya u á, kampyi u nyii wuuni li nyɛ li li, u na yaha si tère ta sà fwooro yii na. ¹¹ Yii li cè na mii la à sù si yii nya, Kile Munaani à kàlanji ngemu kan mii á ke, bà mii si mpyi si sà yii taanna uru na, yii i fànha ta mɛ. ¹² Mii la nyɛ si màban le yii e bà yii si mpyi s'a sù yyaha na Kile kuni i mɛ. Mà bàra lire na, mii la nyɛ yii Kile kuni yyaha yyére zhènji si màban le mii i.

¹³ Mii cìmpyiibii, mii la na nyɛ yii li cè, na mii mpyi a li lwó tooyo nijyahay'e naye funŋ'i, si sà fwooro yii na, bà mii si mpyi si báara pyi yii yyére si u fyè nya yii shwòhòl'e, bà mii à u nya supyishiŋi sanŋi shwòhòl'e mɛ. Ŋka ali numɛ, mii sàha jà a shà mɛ. ¹⁴ Kànbwòhòshiin bàra nyegɛŋwòhòshiin na, mpii pi à kàla ke, mà bàra mpii pi nyɛ pi nyɛ a kàla mɛ, sùpyire puni fwooro na nyɛ mii na Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kàmpañke na. ¹⁵ Lire kurugo l'à sàa táan mii á, mà sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii Ɔrɔmu shiinbil'á mú.

¹⁶ Mii nyɛ na sílege si Jwumpe Nintanmpe jwo mɛ, jaha kurugo yɛ mpiimu ká dá pu na ke, Kile sífene ti nyɛ pu pi mà pire shwò, mà lwó Yahutuubii na, mà sà nò supyishiŋi sanŋi na. ¹⁷ Yii li cè, pyiŋkanni na Kile maha sùpyaŋi pyi u à tíi u yyaha taan ke, Jwumpe Nintanmpe maha lire cyèrɛ. Dániyaŋi kanni cye kurugo lire maha jà a pyi, mà lwó tasiige e, mà sà nò takwòge e. Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Sùpyaŋi u à tíi ke, dániyaŋi cye kurugo uru maha mpyi nyii na*.»

Mpii pi nyɛ pi nyɛ na fyáge Kile na mɛ

¹⁸ Mpii pi nyɛ pi nyɛ na fyáge Kile na, maa mpyi pi nyɛ a tíi mɛ, Kile lùyirini na liye cyèrɛ mà yíri nìnyìŋi i pire mɛɛ na, jaha na yɛ pi ntiimbaanji kurugo, pi à cyé sèŋi na. ¹⁹ Mà li ta, nde wà sí n-jà n-cè Kile kyaa na ke, lir'à fíniŋe pi á. Kile yabiliŋ'á lire fíniŋ'a cyèrɛ pi na. ²⁰ Kile sífente tɛgɛɛ baa woore ná u yabiliŋi nyɛ yaage ŋkemu ke, yire na nyɛ yaaya nijyambaaya. Ŋka mà lwó diŋyɛŋ'á dá ke, yaayi Kile à dá ke, u sífente tɛgɛɛ baa woore ná u kileere na jaa na jcwúu yire cye kurugo. Lire e ke tanga tataga nyɛ sùpya á mɛ. ²¹ Ali mà li ta pi à Kile cè, u ná pèente t'à yaa ke, pi nyɛ a tire taha u na mɛ, pi nyɛ na fwù kaan u á mú mɛ. Pi sòŋjòrɛ na nyɛ laaga baa, pi yákilibii puni sí nyɛ numpire. ²² Pi à piye yaha yákilifɛe, mà li ta sɔjcomii pi.

²³ Kile u nyɛ u nyɛ na ŋkwúu mɛ, pi à uru sìnampe fáa ná yaayi yà malwòore e, njemu yi nyɛ na ŋkwúu ke, mu à jwo: sùpyaŋi ná saŋcɛnre ná tooyo sicyɛere yaayi ná jìŋke yafiliyi.

²⁴ Lire kurugo Kile à pi yaha piy'á pi i katupwòhoyi pyi mà tàanna ná pi nyii wuuni i, fo ka pi njini si láha pi na. ²⁵ Pi à Kile sèŋi fáa kafinare na, maa u yadayi pèrɛ maa yi kèrɛ, maa jcyé yi Davooŋi na, uru sí u à yaa ná ŋkèŋi i fo tèekwombaa. Amiina. ²⁶ Lire kurugo Kile à pi yaha piy'á pi i pi nyii karigii sílege baa wogigii pyi. Tasinnage k'à yaa k'a mpyi nòŋi ná ceŋi shwòhòl'e ke, pi cyeebil'á kuru kèŋŋe na mpyi ná piye e. ²⁷ Lire pyiŋkanni na, nàmbaabii mú à cyeebii yaha wani, ka pi nàmbañɛebii lage si shwò pi e. Nyɛ nàmbaabii'á sílegebaare pyi ná pi nàmbañɛebil'e, maa pi kapiini sàraŋi ta. ²⁸ Nyɛ ná pi sí nyɛ a li ta kacenne si Kile cè mɛ, lire e Kile à pi yaha piy'á ná pi sòŋjòŋkanni nimpini i, ka pi i wá na kapyimbaagii pyi. ²⁹ Pi zòompil'á jù ntiimbaanji karigii shiŋi puni ná pege na, pi nyɛ na ntinni mɛ, maa mpyi jyiɛɛnfee. Pi zòompil'á jù yijcyɛge ná boore ná yoge ná nàŋwòhòrɛ ná zòŋkuuyi ná jwoore na. ³⁰ Mɛkɛɛgɛfee pi, maa mpyi Kile zàmpɛnmii. Pi nyɛ na sílege mɛ, yàmpeene ná funmbwòhò sùpyii pi. Tèrigii puni i, kapegii nivòŋŋii yyaha pi na jcaa. Pi nyɛ a pi sífeebii jwòmɛeni cù mɛ. ³¹ Yákili baafɛe pi, jwòmɛefɛe bà mɛ, sùpyigire nyɛ pi e mɛ, jùñaara nyɛ pi e mɛ. ³² Ali mà li ta pi à Kile Saliyaŋi cè, na cyire jcyii karigii pyifeebil'á yaa ná kwùŋi i, pi nyɛ a li dà cyi mpyiŋi kanni na mà dɛ! Ŋka mpii pi nyɛ na cyi pyi ke, pi maha màban leni pire e.

2

Shinji u nyɛ na sùpyire sannte cêɛge ke, urufoo maha jɛcɛɛŋi nò uye na

* 1:17 Abakuki 2.4

¹Nye mu shin maha shin u maha sùpyire sannte cêege ke, tànga nyé a sii mu á mε. Mu aha a sùpyire sannte cêege, mu maha jçèegeñi cyán maye na, naha na ye karigii na mu na sùpyire sannte cêege ke, mu mú na cyire pyi. ²Wuu à li cè na mpïi pi nyé na cyire karigii pyi ke, Kile sí pire sâra si ntàanna ná pi kapyiñkil'e ntiñi funñke e. ³Mu u nyé na cyire karigii pyifeebii cêege mà li ta cyire mu mú nyé na mpyi ke, mu na sônñi mu sí n-shwo Kile yibige na bε? ⁴Lire e ke Kile u à karii kwú ke, mu na uru ticenmpe ná u lùtaanni tegele baa wuuni njini fare la? Mu nyé a cè na Kile ticenmp'à yaa pu mu pyi mu u ma toroñkanni kênñe mà? ⁵Mu niñgyiwaani ná mu toroñkanni ñkênñembaañi kurugo, mu na nàvunñke bínnini maye yyaha na canñka mε na, kuru ñkemu i Kile sí u lùyirini ná u yukyaani cyêe sùpyire na ntiñi funñke e ke. ⁶U sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiñkil'e*. ⁷Mpïi pi à piye waha maa kacenñkii pyi bà pi si mpyi si mpyi shinbwoo Kile yyahe taan, u u pi kêe, pi i mpyi ná u e tèrigii puni i mε, u sí shiñi niñkwombaañi kan pir'á. ⁸Ñka mpïi pi nyé na nàkaante pyi, maa jcyé sèñi na, maa jεe ntiimbaañi na ke, nàvunñke ná lùyirini sí nɔ pire na. ⁹Shin maha shin u nyé na kapegigii pyi ke, mà lwó Yahutuubii na yyeciye na, mà sà nɔ supyishiñi sanñi na, kyaage ná yyefuge sí pire puni ta. ¹⁰Ñka shin maha shin u nyé na kacenñkii pyi ke, mà lwó Yahutuubii na, mà sà nɔ supyishiñi sanñi na, ñkèerñi ná pèente ná yyeniñke sí n-kan pire pun'á. ¹¹Naha na ye Kile nyé a sùpya pwóññ sùpya na mε.

¹²Mpïi pi à kapegigii pyi mà pi ta pi nyé a Musa Saliyañi cè mε, yoge sí n-kwòn pire na u baa. Ñka mpïi pi à kapegigii pyi mà pi ta pi à Musa Saliyañi cè ke, yoge sí n-kwòn pire na si ntàanna ná u e. ¹³Mpïi pi nyé na Musa Saliyañi jwumpe núru kanna ke, pire bà pi à tíi Kile á mε. Ñka mpïi pi nyé na u kurigii ñaare ke, pire Kile sí n-pyi na pi à tíi. ¹⁴Supyishiñi sanñi u nyé u nyé a Musa Saliyañi cè mε, pire ká a ñaare na ntàanna ná u e piy'á, pi mée nyé Saliyañi cèmbaa ke, pi maha li cyêe pi ñaarañkanni cye kurugo, na pir'á pi nimpyiini cè. ¹⁵Pi maha li cyêe na ñje Saliyañi nyé na yu ke, yir'á tèn pire funñ'i. Pi zòmpyaagii maha lire cyêe. Tèrigii cyil'e, pi sònñore maha pi cêege; tèrigii cyil'e ti maha pi tànga kaan. ¹⁶Nye bà mii à li jwo Jwumpe Nintanmpe e mε, canñke Kile sí shin maha shin sâra si ntàanna ná u kapyiñkil'e Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru canñke, sùpyire numpire karigii puni jwóññ sí múgo.

Kile à Yahutuubii cêege mú

¹⁷Nye mu u à maye pyi Yahutu, ma a ma sònñore taha Musa Saliyañi na, ma a maye pèe na mu na nyé Kile wu ke, ¹⁸mu à Kile nyii wuuni cè, mu s'á taanna Musa Saliyañi karigii na, ka mu u kacenni cè. ¹⁹Mu à maye pyi fyinmpii kàbicuñi, mpïi pi nyé numpini i ke, ma a maye pyi pire bènmpε. ²⁰Mpïi pi nyé pi nyé a kya cè mε, maa mpyi nàñkopyire fiige ke, mu à jwo na mu u nyé pire cyelentuñi, mà li jùñke pyi na mu à sèñi kuni jçèñi puni ta Saliyañi i.

²¹Nye mu u nyé na sùpyire sannte kâlili ke, maye kâla ke! Mu u nyé na ñko na nàñkaage nyé a jwɔ mε, mu sí i ku pyi mà de? ²²Mu u nyé na ñko na jacwɔrɔ kà raa mpyi mε, mu sí i ti pyi mà de? Mu u nyé na ñko na kacyzunn'à pen mu á, mu sí maha kaczinmbayi yaayi nàñkaage mà de? ²³Mu u à maye pèe na mu à Musa Saliyañi karigii cè, mu sí nyé na u kurigii ñaare mε. Lire e mu à Kile njini faha! ²⁴Yii li cè na y'á jwo Kile Jwumpe Semerñi i na: «Yii Yahutuubii kurugo, supyishiñi sanñ'à Kile mege kèege†.»

²⁵Sèe wi, mu aha a Musa Saliyañi kurigii ñaare, kañwɔ maha mpyi ñkwònñi na, ñka ná mu nyé na Saliyañi kurigii ñaare mε, mu ñkwònñi maha mpyi laaga baa. ²⁶L'aha mpyi mu à jwo shinñi u nyé u nyé a kwòn mε, ñka u na Saliyañi kurigii ñaare, tá li sí n-pyi Kile á mu à jwo u à kwòn mε? ²⁷Uru nàñi nyé a kwòn u cyeere e mε, ñka u na Saliyañi kurigii ñaare. Nye mu u nyé mu nyé na Saliyañi kurigii ñaare mε, uru nàñi u sí mu cêege. Mà li ta, Saliyañi à sém'a kan mu á, mu mú s'á kwòn. ²⁸⁻²⁹Mà si Yahutu cye kurugo, lire kanni nyé na wà pyi Yahutu sèe wuu mε. Fyèñi mú sí u à bwòn cyeere na mà tàanna ná Yahutuubii karigil'e ke, uru bà u nyé ñkwònñi sèe wuñi mε. Yahutuñi sèe wuñi u nyé shinñi u nyé u

* 2:6 Zaburu 62.13; Taanliñkii 24.12 † 2:24 Ezayi 52.5; Ezekiyeli 36.22-23

wi funɲɔ karigil'e ke, Kile Munaani maha ɲkwɔ̀nɲi ɲgemu pyi zɔ̀mbilini i ke, uru u ɲye ɲkwɔ̀nɲi sèe wuɲi. Sùpyir'á bà Yahutuɲi sèe wuɲi maha u ɲkèeɲi taa me; Kile á u maha u taa.

3

Sùpyaɲi wà tufiige ɲye à tíi me

¹ ɲye l'aha nta amuni, ɲaha k'à Yahutuɲi wwû supyishiɲi sanɲi i ye? Kaɲwɔ̀ na ɲye ɲkwɔ̀nɲi na be? ² Kaɲwɔ̀ nimbwoo na ɲye u na kàmpaɲyi puni na! Yahutuubil'á Kile à fyánha a u Jwumpe kan. ³ ɲye ná Yahutuubii pìi sí ɲye a pyi ɲwɔ̀mɛɛ niɲkinfee me, lire sí Kile pyi u yîri u ɲwɔ̀mɛɛni ɲuɲ'i la? ⁴ Sèeɲi na, lire sî n-pyi me. Wuu à yaa wuu li cè na Kile na sèeɲi yu, sùpyire puni sí ɲye kafinivinimii bà y'à sème Kile Jwumpe Semɛɲi i me, na:

«Kile, sùpyir'à yaa ti li cè na mu jwump'à tíi.

Pi aha mu cêege, mu à yaa mu u ta tàngafoo*.»

⁵ ɲka kapegigii wuu ɲye na mpyi ke, cyire ká li cyêe na Kile à tíi, ɲaha saha ye? Kile lùuni ká yîri wuu taan, tá wuu à yaa wuu jwo na u ɲye a tíi me? (Naha mii na yu funɲɔ baa shin fiige.) ⁶ Kaɲɛ bà me! Kampyi Kile mpyi a tíi me, di u mpyi na sí diɲyeɲi sùpyire kapegigii fwooni tò pi na n-jwo ye?

⁷ ɲye pìi mú sí n-jà n-jwo: «Mii kafinare cye kurugo, Kile sèeɲi ká fwor'a yyére u pèente kurugo, lire e, ta mii saha à yaa mii i ɲcû mu à jwo kapimpyiɲe?» ⁸ ɲye pìi ká a puru yu, ɲaha na wuu àha n-jwo na: «Wuu à kapegigii pyi, kacɛɲkii si nta a fworo cyi e mà ye?» Pìi na mii cêege na mii à yire jwo. Pire sî n-sii n-shwɔ̀ Kile yoge na me.

⁹ Di yi ɲye ye? Wuu Yahutuubil'à pwɔ̀rɔ̀ sùpyire sannte na la? Mà byanhara bá la! Mii à fyánha a li cyêe, Yahutuubii bàra supyishiɲi sanɲi na, pi puni na ɲye kapegigii tugure ɲwɔ̀h'i, ¹⁰ bà y'à sème Kile Jwumpe Semɛɲi i na:

«Sùpyaɲi wà tufiige ɲye a tíi me, ali shin niɲkin!

¹¹ Wà ɲye a sîi yákilifoo me,

wà ɲye na Kile caa me!

¹² Pi pun'à kuni niɲcɛnni yaha,

pi pun'à pyi kaɲwɔ̀ baa.

Wà ɲye na kacɛnne pyi me,

ali shin niɲkin†!

¹³ Pi ɲkɔ̀ɔ̀nyì na ɲye mu à jwo fanmugonahaga.

Pi maha pi ɲjirigii tège na pi sanmpii wuruge‡.

Pi ɲwɔ̀shɛɛnr'à pi mu à jwo màcwɔ̀n shɔ̀nrɔ̀§.

¹⁴ Laɲaɲke jwumpe ná jwumpimpe kanni pu maha fwore pi ɲwɔ̀yi i*.

¹⁵ Pi supyiɔ̀ ton'à wyèɛ.

¹⁶ Pi maha ɲkèeɲeɲi ná yyefuge yare pi tatoroyi puni i.

¹⁷ Pi ɲye a yyeyiɲke kuni cè me†.

¹⁸ Pi ɲye a sîi na fyáge Kile na me‡.»

¹⁹ ɲye yire y'à sème Kile Jwumpe Semɛɲi i Saliyaɲi kyaa na. Wuu s'à cè na wuu Yahutuubil'á y'à sém'a kan, bà li si mpyi sùpya kà tànga ta me, sùpyire puni si ɲcêege Kile yyahe taan. ²⁰ Lire kurugo Kile yyahe taan, sùpyaɲi wà tufiige sî n-jà n-tíi Saliyaɲi kurigii ɲaaraɲi cye kurugo me. Nde kanni Saliyaɲi maha jà a pyi ke, lire li ɲye, u maha sùpyaɲi pyi u à kapiini cè.

Sùpyaɲi ká dá Kile na, Kile maha jwo na u à tíi

²¹ ɲka numɛ, pyiɲkanni na wuu si n-jà n-tíi Kile yyahe taan ke, Kile à lire cyêe wuu na. Lire ɲye a lwó a pwɔ̀ Saliyaɲi kurigii ɲaaraɲi na me. Yire Kile túnntunɲi Musa ná Kile túnntunmpii sanmpil'à jwo. ²² Kile maha sùpyire pyi shintiilii dániyaɲi cye kurugo Yesu

* 3:4 Zaburu 51.6 † 3:12 Zaburu 14.1-3; 53.2-4; Ekileziyasi 7.20 ‡ 3:13 Zaburu 5.10 § 3:13 Zaburu 140.4

* 3:14 Zaburu 10.7 † 3:17 Ezayi 59.8 ‡ 3:18 Zaburu 36.2

Kirisita na, wà nyɛ a wwû w'e mɛ. ²³ Sùpyire pun'à kapegigii pyi, lire l'à pi nàzhan yige Kile sìnampe e. ²⁴ Ŋka Kile à jwɔ pi na maa pi pyi pi à tɔ́i mana, Yesu Kirisita à pi jùŋɔ wwû pi kapegigil'e ke, lire cye kurugo. ²⁵⁻²⁶ Kile à Yesu yaha a pa, pi i u kwòro cige na, bà u si mpyi si Kile lùuni tɔ́ŋɛ, si wuu kapegigii yàfa wuu na, u sishange ŋgunji cye kurugo mɛ. Mà ta lire sàha mpyi mɛ, Kile lùtaanni kurugo, u nyɛ a mpyi a sùpyire cù a tàanna ná ti kapyiŋkil'e mɛ. Numɛ, Yesu à pa, mpɔ́i pi à dá u na ke, ali mà ta pi à kapegigii pyi, Kile à jwo na pi à tɔ́i. Lire Kile à pyi ke, ntiimbaa bà mɛ, jaha na yɛ Yesu à pi kapegigii tugure lwó.

²⁷ Nyɛ tá tanga saha na nyɛ wà a u uye pɛɛ? Ɔnhɔ! Naha kurugo yɛ nde li nyɛ na wíi ke, Saliyaŋi kurigii naaraŋi bà mɛ, ŋka dáníyaŋi. ²⁸ Sèe wi, wuu à li cè na sùpyire ntɔ́iŋi na ntaa dáníyaŋi cye kurugo, ŋka Musa Saliyaŋi kurigii naaraŋi i bà mɛ. ²⁹ Taha Yahutuubii kanni wu u nyɛ Kile? Supyishiŋi sanŋi wu mú bàl'à? Ɔon ke! Supyishiŋi sanŋi wu wi mú dɛ! ³⁰ Naha kurugo yɛ Kile niŋkin u nyɛ. Uru u sí Yahutuubii pyi na pi à tɔ́i pi dáníyaŋi kurugo, si supyishiŋi sanŋi mú pyi na pi à tɔ́i pi dáníyaŋi kurugo.

³¹ Nyɛ wuu aha dáníyaŋi kaŋwɔɔni jwo amuni, lir'à li cyɛɛ na Musa Saliyaŋi na nyɛ kaŋwɔɔ baa la? Mà byanhara bá la! Wuu bá maha u kaŋwɔɔni yal'a cyɛɛ.

4

Pyiŋkanni na Kile à Ibirayima pyi na u à tɔ́i ke

¹ Nyɛ Ibirayima u mpyi wuu Yahutuubii tùluge siifooŋi ke, jaha wuu sí n-jwo uru kyaa na yɛ? ² Kampyi yi mpyi a jwo na Ibirayima à tɔ́i u kapyiŋkii kurugo, u mpyi na sí n-jà uye pɛɛ, ŋka ná yire sí bà y'à jwo mɛ, u si n-jà uye pɛɛ Kile yyahe taan mɛ. ³ Yii li cè na y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Ibirayima à dá Kile na, u dáníyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tɔ́i*.» ⁴ Shin ká báara pyi, u sàraŋ' à yaa u kan u á. Uru sàraŋi nyɛ a kan mana mɛ, ŋka u ná ur'à yaa. ⁵ Shinŋi u nyɛ u nyɛ a u sònŋɔre taha u katiigii nimpyiŋkii na mɛ, maa dá li na na Kile maha kapegigii pyifeebii kapegigii yàfani pi na ke, Kile maha urufoo le shintiibil'e u dáníyaŋi kurugo.

⁶ Lire pyiŋkanni na, sùpyaŋi Kile à pyi u à tɔ́i mà ta u kapyiŋkii fye bà mɛ, saanŋi Dawuda mú à mɛɛ cɛɛ urufoo wuuni jwɔŋi kyaa na:

⁷ «Mpiimu u ntiimbaa karii cyi à yàfa pi na,
ka toro si ntaha pi kapegigii na ke,
pire wuun'à jwɔ.

⁸ Kafooŋi Kile nyɛ a shinŋi ŋgemu cù a tàanna ná u kapegigil'e mɛ,
urufoo wuun'à jwɔ†.»

⁹ Nyɛ mpɔ́i pi à kwòŋ ke, pire kanni wuuni l'à jwɔ laa, niŋkwònmbaabii wuuni mú à jwɔ? Wuu à yi jwo a kwòŋ na: «Ibirayima à dá Kile na, u dáníyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tɔ́i». ¹⁰ Tèni i Kile à u cè shintiwe ke, u mpyi a kwòŋ laa, u mpyi na sàha ŋkwòŋ mɛ? U niŋkwònŋi bà mɛ, ŋka u niŋkwònmbaanji. ¹¹ Lire kàntugo ka u u ŋkwòŋŋi fyèŋi ta, ŋgemu u à li cyɛɛ na Kile mpyi a u cè shintiwe u dáníyaŋi kurugo mà u ta kwòŋmbaa ke. Lire pyiŋkanni na, mpɔ́i pi nyɛ pi nyɛ a kwòŋ mɛ, ŋka pi à dá Kile na, ka Kile si jwo na pi à tɔ́i ke, Ibirayima à pyi pire puni tuŋi dáníyaŋi kuni i, ali pi mɛɛ nta pi nyɛ a kwòŋ mɛ. Kile à pire cè shintiilii. ¹² Mpɔ́i pi à kwòŋ ke, Ibirayima mú u nyɛ pire tuŋi. Mpɔ́i pi nyɛ pi nyɛ a kwòŋ cyeere e kanna mɛ, ŋka pi na dáníyaŋi kuni jaare wuu tuŋi Ibirayima fiige ke, pire kyaa mii nyɛ na yu. Ur'à dá Kile na mà ta u sàha ŋkwòŋ mɛ.

¹³ Nwɔmɛɛni Kile à lwó Ibirayima ná u tùlug'á na pi sí diŋyɛŋi ta kɔɔɔ ke, li nyɛ a lwó mà li jùŋke pyi na Ibirayima na Saliyaŋi kurigii jaare mɛ, u à dá Kile na ka Kile si jwo u à tɔ́i ke, lire kurugo l'à lwó. ¹⁴ Lire nwɔmɛɛni n'a mpyi a lwó a pɔ́w Saliyaŋi kurigii naaraŋi na, dáníyaŋi kaŋwɔɔ mpyi na si n-pyi mɛ, Kile nwɔmɛɛni mpyi na si n-pyi laage e mú mɛ. ¹⁵ Yii li cè na Kile lùyirini jùŋke ku nyɛ Saliyaŋi, ŋka ná Saliya nyɛ mɛ, wà mpyi na si u kafuun pyi mɛ.

* 4:3 Zhenɛzi 15.6 † 4:8 Zaburu 32.1-2

¹⁶ Lire pyinjanni na, yaayi jwəməeni Kile à lwó ke, dáníyaŋi kurugo l'á lwó, bà yi si mpyi s'a ntaa mana mə. Wuu pi jye Ibirayima tüluge shiinbii ke, wuu à tēen ná l'e, wuu sí yire ta dáníyaŋi cye kurugo, ali wuu mée ká mpyi wuu jye na Yahutuubii làda karigii pyi mə. Mpii pi à dá Kile na Ibirayima fiige ke, pire puni mú sí yire ta. Uru u jye wuu puni tuŋi Kile kuni i. ¹⁷ Amuni y'à séme Kile Jwumpe Seməŋi i na: «Mii à mu pyi supyishi nijyahawa tu‡.» Kile u maha kwùubii jèni, yaayi yi jye yi mpyi mə, maa yire dá ke, uru u à mpe jwo. Ibirayima à dá Kile na maa mpyi wuu tuŋi Kile yyahe taan.

¹⁸ Səŋjəwə mpyi na sì n-jà n-taha kani ndemu na mə, Ibirayima à dá maa u səŋjəwə taha lire na. Lire e u à pa mpyi supyishi nijyahawa tu bà y'à jwo Kile Jwumpe Seməŋi i mə na: «Mu tüluge shiinbii sí jyahawa wərigii fiige§.» ¹⁹ Ibirayima mpyi a byanhara yye e ŋkuu (100) na mà kwə. Ali mà u yaha u u sənŋi na ur'à lye pyitaa na, u cwəŋi Sara sí jye cijiriŋe, u jye a u səŋjəwə láha Kile na mə. ²⁰ Nwəməeni Kile à lwó ke, u səŋjəwə jye a láha lire na mà nya mə. Lire bá mpyi a u pyi u à dá Kile na səl'e, maa u pēre. ²¹ Ibirayima mpyi a sàa dá li na na jwəməeni Kile à lwó ke, u sí n-jà li fūŋjə. ²² Lire e u dáníyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi. ²³ «Kile à jwo na u à tíi» puru jwumpe jye a séme uru kanni kurugo mə. ²⁴ Kile u à wuu Kafoonji Yesu jè a yige kwùŋi i ke, wuu mpiimu pi à dá uru na ke, p'à séme wuu kurugo mú, jaha kurugo ye wuu mú sí n-pyi na wuu à tíi. ²⁵ Kile à u kan kwùŋ'á wuu kapegigii kurugo, maa u jè a yige u e, bà wuu si mpyi si ntíi uru yyahe taan mə.

5

Wuu ná Kile shwəhəŋ'á yaa

¹ Lire pyinjanni na, wuu à pyi shintiilii Kile yyahe taan, wuu dáníyaŋi kurugo, lire e wuu jye yyeŋiŋke e ná Kile e nume, wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo. ² Yesu barag'e, wuu dáníyaŋi kurugo, wuu à Kile ticənmpe cè, maa pu taa nume canŋa maha canŋa. Wuu funŋy'á sàa táan, jaha na ye wuu à dá li na na Kile sí wuu pyi shinbwoo uye yyére. ³ Mà bāra lire na, wuu à kwōro funntange e yyefuge tēni i, jaha na ye wuu à li cè na yyefuge maha ma ná mayezhiilij i. ⁴ Mayezhiilij maha ma ná sítaare e zəzhwəwəre na. Síŋi ká nta, səŋjəwə tatahage mú maha nta. ⁵ Tire səŋjəwə tatahage sì wuu jwəhəwə yaha mə, jaha na ye Kile à wuu zəmpyaagii jî u tàange na u Munaani cye kurugo, u à lire ndemu kan wuu á ke.

⁶ Mà wuu yaha wuu fəŋhəŋcyerere e, Kile jyii tən'à nə ke, ka Kirisita si ŋkwú maa wuu nimpibii shwə. ⁷ Shinŋi u à tíi ke, li sí n-waha sùpya u jye si ŋkwú uru kurugo; ŋka shinŋi u jye na ŋkanŋi pyi səl'e ke, wà bá kú n-jà jùŋjə waha si jye ŋkwú uru kurugo. ⁸ ŋka Kile à li cyée wuu na na ur'à sàa wuu kyaa táan uy'á. Mà wuu yaha kapegigii mpyiŋi i sahaŋki, Kirisita à kwú wuu kurugo. ⁹ U à u sishange wu mà pyi sáraga maa wuu pyi shintiilii nume Kile yyahe taan. Ná lire s'á pyi, wuu à sàa tēen ná l'e na Yesu Kirisita sí wuu shwə Kile luyirini na. ¹⁰ Mà wuu yaha Kile zəmpenmii, Kile à wuu ná uru shwəhəŋi yaa u Jyaŋi ŋkwùŋi cye kurugo. Mà wuu ná u shwəhəŋi yaha u à yaa, nakaana baa, wuu sí n-shwə u Jyaŋi jèŋi cye kurugo. ¹¹ Lire kanni bà mə, wuu funntanga wuu pi jye Kile wwoŋeŋge e wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo, uru u à wuu ná Kile pyi wuu à wwə.

Kapegigii sijnkanni ná cyi láhaŋkanni

¹² Kapegigil'á jye dijyeŋi i shin niŋkin cye kurugo, uru u jye Adama, ka kapegigii si mpa ná kwùŋi i. Lire pyinjanni na, kwùŋ'á nə sùpyire puni na, jaha na ye pi pun'á kapegigii pyi. ¹³⁻¹⁴ Yii li cè, mà lwó Adama tēni na mà pa nə Kile tūntunŋiMusa wuuni na, sùpyire mú mpyi na kapegigii pyi. Lire tēni i, Kile mpyi na sì n-jà yoge kwəŋ pi na na pi à Musa Saliyaŋi kuni yaha mə, jaha na ye uru Saliyaŋi mpyi na sàha ŋkwə à kan pi á mə. Pi mú jye a mpyi a Adama kapiini nimpyiini shi pyi mə. Lire ná li wuuni mú i, pi mpyi maha ŋkwúu. Jye nde Adama mpyi a pyi ke, lire mpyi a kyaa nə sùpyire na. Amuni li mú jye, Yesu Kirisita u mpyi na sí n-pa ke, nde ur'à pa mpyi ke, lir'á kyaa nə sùpyire na.

‡ 4:17 Zhenəzi 17.5 § 4:18 Zhenəzi 15.5

¹⁵ Ɔka Kile à kani ndemu pyi mana ke, lire tayyérege ná Adama kapiini nimpyiini woge nyé sumara mɛ. Shin niŋkin kapii ká mpyi kaɲuŋɔ mà kwùŋi nɔ shinnyahara na, yii li cè na kacenni Kile à sàa pyi shinnyahara á shin niŋkin cye kurugo, ná uru u nyé Yesu Kirisita ke, lire sɔ n-jà n-jwo si nɔ li tɛgeni na mɛ. ¹⁶ Mà bâra lire na, Kile kacenni tayyérege ná shin niŋkinŋi kapiini tayyérege nyé niŋkin mɛ, jaha na ye shin niŋkin kapii kurugo, Kile à sùpyire puni cêɛge. Ɔka kapegii niŋyahagii pyiŋkwooni kântugo, Kile kacenni nimpyiini kurugo, pi sí n-jà n-tíi Kile yyahe taan. ¹⁷ Shin niŋkin kanna u à kapiini pyi, ka lire si sùpyire pyi ti i ŋkwúu. Ná lire s'à pyi, nákaana baa, shin niŋkin cye kurugo mú, mpiimu ká jɛɛ Kile ticenmpe na, ka u u pi pyi na pi à tíi ke, pire sí sí ta, mà lwó numɛ na, fo tɛekwombaa. Uru shinŋi niŋkinŋi u nyé Yesu Kirisita.

¹⁸ Nyé shin niŋkin kapii kurugo, Kile à sùpyire puni cêɛge, lire pyiŋkanni na mú, shin niŋkin kacenne kurugo, sùpyire pun'à pyi shintiilii maa shiŋi niŋkwombaaŋi ta. ¹⁹ Shin niŋkin Kile jwɔmɛɛyahani kurugo, shinnyahara à pyi kapimpyimii. Lire pyiŋkanni na mú, shin niŋkin Kile jwɔmɛɛcunte kurugo, shinnyahara sí n-pyi shinziilii Kile yyahe taan.

²⁰ Kile à Saliyaŋi kan, bà sùpyire si mpyi si jɛcè na pir'à kapegii niŋyahagii pyi mɛ. Ɔka cyage e kapegigil'à nyaha ke, Kile kacenŋkii maha núr'a nyaha sèl'e cyi na. ²¹ Tèni l'e, sùpyire mpyi na sɔ n-jà n-pyi ná ti nyé na kapegigii pyi mɛ; lire na kwùŋ'à nɔ ti na. Ɔka Kile à jwɔ wuu na maa jwo na wuu à tíi, lire e, wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo, wuu sí shiŋi niŋkwombaaŋi ta.

6

Wuu à kwú kapegigii kàmpanŋke na, maa mpyi nyii na, ná Kirisita e

¹ Nyé wuu jaha jwo be? Wuu à yaa wuu kwôro kapegigii mpyiŋi i, Kile ticenmpe si mpêe la? ² Mà byanhara bá la! Wuu pi nyé mu à jwo kwúu, kapegigii kàmpanŋke na ke, jaha na wuu saha sí n-kwôro kapegigil'e ye? ³ Wuu mpii pi à batize Yesu Kirisita mege na ke, yii nyé a cè na l'à pyi mu à jwo wuu à kwú ná u e mà? ⁴ Uru batizeliŋi kurugo, l'à pyi mu à jwo wuu à le fanŋke e ná u e, bà Kirisita à jɛ a fworo kwùŋi i Tufoonji sifente cye kurugo mɛ, amuni wuu sí shiŋi nivonŋi ta.

⁵ Sèeŋi na, ná wuu s'à wwò ná u e u kwùŋi shiŋi i, wuu mú sí n-wwò ná u e u jɛnŋi shiŋi i. ⁶ Wuu li cè na wuu à wuu pyiŋkanni niŋjyeeni kwôro cige na ná Kirisita e, kapegigii mpyiŋi lage ku mpyi maha mpyi wuu na ke, bà kuru si mpyi si ŋkwò mɛ. Wuu saha nyé ku bilere e mɛ. ⁷ Naha na ye shinŋi u à kwú ke, uru saha nyé kapegigii fànhe jwɔh'i mɛ.

⁸ Ná wuu à kwú ná Kirisita e, wuu à dá li na mú na wuu sí n-kwôro ná u e nyii na. ⁹ Naha na ye wuu à li cè na Kirisita à jɛ, u saha sɔ n-kwú mɛ, kwùŋi saha sɔ n-jà u na mɛ. ¹⁰ U niŋkwuŋi, u à kwú tɔɔgo niŋkin si kapegigii fànhe kwò. Numɛ, mà u yaha nyii na, u na karigii puni pyi si Kile pêe. ¹¹ Lire pyiŋkanni na mú, yii a yiye tɔre kwúbil'e kapegigii kàmpanŋke na. Yesu Kirisita wwojɛge kurugo, yii a yiye tɔre nyii wuubil'e, yii raa yii karigii puni pyi Kile mege mpèeŋi kurugo. ¹² Lire e yii àha nuru kapegigii mpyiŋi lage yaha ku fànha ta yii na mɛ. Mà yii yaha yii sí n-pa n-kwú n-fworo nge diŋyeŋi i, yii àha nuru jɛɛ u nyii karigii na mɛ. ¹³ Yii àha nuru yii cyeeere yatanŋi yaha ntiimbaaŋi karigii lage e mɛ. Ná yii s'à jɛ mà fworo kwùŋi i, yii yiye puni kan Kile á. Yii yii yatanŋi yaha katiigii mpyiŋi laage e. ¹⁴ Yii li cè na kapiini fànhe saha nyé yii na mɛ, jaha na ye yii saha nyé Musa Saliyaŋi fànhe jwɔh'i mɛ, ŋka Kile ticenmpe funŋke e yii nyé.

¹⁵ Nyé ná wuu sí nyé Musa Saliyaŋi fànhe jwɔh'i mɛ, fo Kile ticenmpe funŋke e, tá lir'à li cyèe na wuu à yaa wuu a kapegigii pyi? Mà byanhara bá la! ¹⁶ Yii à li cè na yii aha yiye kan shin á s'a u père, yii maha mpyi urufoo biliwe. Lire e yii aha a kapegigii pyi, yii maha mpyi cyire bilii, cyire sí cyi maha ma ná kwùŋi i, ŋka yii aha a Kile père, yii maha mpyi u bilii, lire sí li maha ma ná ntiŋi i. ¹⁷ Wuu fwù kan Kile á, jaha na ye yii pi mpyi kapegigii bilii ke, numɛ, kàlanji u à kan yii á ke, yii à jɛɛ uru na ná yii zòmpyaagii puni i. ¹⁸ Yii à fworo ntiimbaaŋi bilere e mà jyè ntiŋi bilere e. ¹⁹ Kileŋi ná sùpyire karigii jcyii yyaha cème sɔ n-táan mɛ, lire kurugo, mii à nde tàanlini jwo yii á mà yyaha tíi ná bilere

kani i. Yii mpyi a fyânha a yiye puni yaha ñwòhòmpe ná ntiimbaanji bilere e, tire ntemu ti maha ma ná ñùñkyaanre e Kile na ke. Lire pyiñkanni na, yii yiye puni kan bilii fiige ntìñji karigii mpyiñji mɛɛ na, bà yii si mpyi si fíniñe mɛ. ²⁰ Tèni i yii mpyi kapegigii bilere e ke, yii kuro ñye a mpyi ntìñji karigil'e mɛ. ²¹ Yii na silege karigii ñcyiimu tapyige e nume ke, tònñji ñgire yii mpyi maha ntaa cyi mpyiñji i ye? Cyire karigii maha ma ná kwùñji i. ²² ñka nume, yii à fworò kapegigii bilere e mà pyi Kile bilii. Lire e yii maha sì yyaha na Kile ñyii karigii mpyiñji i. Tònñji yii sí n-ta lire e ke, uru u ñye shìñji ñiñkwombaani.

²³ Ñye yii li cè na kapiini fwotonte ti ñye kwùñji. ñka Kile maha yaage ñkemu kaan mana wuu ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita wwoñege kurugo ke, kuru ku ñye shìñji ñiñkwombaani.

7

¹ Mii cìnmpyiibii, mii à li cè na ñje mii na yu yii á ke, yii à yi cè a kwò, ñaha na ye yii à saliyani karigii cè. Yii à li cè na sùpyani ká mpyi shì na, lire e saliyani fànhe maha mpyi u na. ² Yyecyeene na, ceenji u ñye nàmbage e ke, mà u poonji yaha shì na, saliyani maha pi pwo piye na. ñka nòñji ká ñkwù, saliyani fànhe saha ñye ceenji na nòñji kàmpanña na mɛ*.
³ Ñye mà u poonji yaha shì na, u aha ñkàre nòñji waber'á, u à jacwòrò pyi. ñka u poonji ká ñkwù, saliyani saha ñye u ñur'ì mɛ, u aha ñkàre nòñji waber'á, u ñye a jacwòrò pyi mɛ.

⁴ Mii cìnmpyiibii, amuni yii wuuni mú ñye. Li mpyi mu à jwo MusaSaliyani u mpyi yii poonji. ñka nume, l'à pyi mu à jwo yii à kwù ná Kirisita e. Lire e ke yii poonji fànhe saha ñye yii na mɛ. Yii na ñye nòñji waber'á ñgemu u à ñè a fworò kwùñji i ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi s'a kacenñii pyi s'a Kile père mɛ. ⁵ Yii li cè na tènì i wuu mpyi na wuu ñyii karigii pyi ke, Musa Saliyani mpyi a wuu ñyii karigii nimpegigii lage pyi k'à wuu yaha kapegigii na, ñcyiimu ná Saliyani mpyi a kàntugo wà yiy'á ke. Lire mpyi a wuu le kwùñji kuni i. ⁶ Nume wuu à fworò Musa Saliyani bilere e, ñaha kurugo ye wuu mpyi uru ñgemu cye e kasujyii fiige ke, wuu à kwù uru kàmpanñke na. Saliyani nizemenji u ñye ke, wuu mpyi maha ñcaa s'a ñaare s'a ntaanni ná ur'e, ñka nume, Kile Munaani à fànhe kan wuu á, wuu u ñaare ñaaranñkana nivònno na.

Musa Saliyani maha kapegigii cyère

⁷ Ñye mpe funñke e, ñaha mii la ñye si jwo ye? MusaSaliyani na ñye kapii la? Mà byanhara bá la! Saliyani u à mii pyi mii à kapiini cè. Uru baare e, mii mpyi na sì n-cè na ñyipɛenni na ñye kapii mɛ. Ñje y'à jwo Saliyani i na: «Ma hà ma supyiñeñi cyeyaage ñyipɛen pyi mɛ» yire y'à mii pyi mii à li cè kapii†. ⁸ Ñye Saliyani à pyi kañuño mà kapegigii mpyiñji lage tîrige mii funñ'i pyiñkannigii ñiñyahagii na. Ñaha na ye Saliyani kàmpyi u ñye mɛ, wuu mpyi na sí wuu kapegigii cè mɛ. ⁹ Tèni l'e, mii mpyi a Saliyani cè mɛ, ñka tènì i u à cyèe mii na ke, ka mii i nta a cè na mii na kapegigii pyi, ¹⁰ na mii laage mpyi a tòn Kile na. Lire e Saliyani u mpyi a yaa u shìñji ñiñkwombaani kuni le mii taan ke, u à kwùñji kuni le mii taan. ¹¹ Kapegigii mpyiñji lage ku ñye mii i ke, kur'à mii wurugo, maa mii pyi mii à kwù Saliyani cye kurugo.

¹² Ñye Saliyani à fworò Kile e, ñje y'à jwo u e ke, yire mú à tíi, maa ñwò. ¹³ Lire e ke yaage k'à ñwò ke, kuru k'à pyi kañuño si mii bò la? Mà byanhara bá la! ñka kuru yaag'à pyi kañuño mà kapegigii mpyiñji lage pèe mii funñ'i, ka lire si mii pyi mii à kwù. Lir'à pyi mii si li cè na mii kapyiñkii ñye a tíi mɛ. Mii aha ñcè na mii à Kile Saliyani kuni yaha, mii maha ñcè na mii sònñore ñye a sàa ñwò mɛ.

¹⁴ Sèenji na, wuu à li cè na Saliyani à yîri Kile yyère, ñka mii na ñye sùpya, ñgemu fànha k'à cyère ke. Mii na ñye mu à jwo biliwe kapegigii mpyiñji kàmpanñke na. ¹⁵ Ñaha na ye nde mii na mpyi ke, mii ñye na lire yyaha cini mɛ. Nde l'à táan mii á ke, mii ñye na lire pyi mɛ, nde l'à pen mii á ke, lire mii maha mpyi.

* 7:2 Ɔrɔmu shiinbii yyère, wà fànha mpyi leñkwucyeebii na mɛ. U poonji kwuñkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lèñe wani. † 7:7 Ekizodi 20.17; Duterɛnɔmu 5.21

¹⁶ Nye nde l'à pen mii á ke, ná lire mii maha mpyi, lire e ke, mii à li cè na Saliyanji à jwō. ¹⁷ ŋka mii fànha nye naye na me, naha na ye kapegigii mpyiŋi lage ku nye mii i ke, kuru ku maha mii yaha li na. ¹⁸ Mii à li cè na kacenŋkii mpyiŋi fànha nye mii i me. Sèenji na, mii la maha mpyi s'a katiigii pyi, ŋka mii maha ja me. ¹⁹ Kacenŋkii mii la maha mpyi s'a mpyi ke, mii nye na jini na cyire pyi me fo kapegigii, cyire lage sí nye mii na me. ²⁰ Nde l'à pen mii á ke, mii aha a lire pyi, lir'à li cyêe na mii fànha nye naye na me, ŋka kapegigii mpyiŋi sòŋŋore ti nye mii i ke, tire fànhe ku nye mii na.

²¹ Mii à nde kani kàanmucya naye e, tère o tère e mii la nye s'a kacenŋii pyi ke, kapiini mpyiŋi lage ku maha mii ta. ²² Kile Saliyanji kyal'à sàa táan mii á. ²³ ŋka mii maha kani labere fànha nya naye na, ndemu li nye li nye mii nyii wuuni me. Lire li maha mii yaha kapegigii mpyiŋi na, mii a sí mpyi cyi biliwe. ²⁴ Ei! Mii wuun'à kèege de! Mii sòŋŋopeere ti sí kwùŋi nò mii na ke, jofoo u sí mii shwō tire na ye? ²⁵ Wuu Kile kêe, naha na ye wuu Kafoonji Yesu Kirisita à wuu shwō.

Nye mii la na nye s'a Kile Saliyanji kurigii jaare, ŋka kapegigii mpyiŋi lage kurugo, mii nye a ja a li pyi me.

8

Naaranjanni l'à táan Kile Munaani á ke

¹ Nye nume, mpíi pi nye Yesu Kirisita wwoŋeegge e ke, Kile saha sí tìgire cyán pire na me. ² Kile Munaani maha shìŋi ŋgemu kaan Yesu Kirisita wwoŋeegge e ke, lire fàn'h'à mii jùŋŋ wwù kapegigii ná kwùŋi fànhe e. ³ Sùpyanji fàn'h'à cyéere, lire kurugo wuu nye a ja na Musa Saliyanji kurigii jaare sí ntíi me. Lire e Kile à u yabiliŋi Jyanji tun, u à pa sùpya wuu kapimpyiibii fiige, maa u pyi kapegigii yàfanji sárage. ⁴ U à lire pyi, bà wuu sí mpyi s'a jaare ntíŋi i Kile Saliyanji yi jwuŋkanni na me. Nume, wuu saha nye na jaare wuu nyii wuuni i me, ŋka wuu na jaare na ntàanni ná Kile Munaani nyii wuuni i.

⁵ Yii li cè, shinŋi u na jaare na ntàanni ná u nyii wuuni i ke, u nyii karigii kanni na urufoo maha sòŋŋi. ŋka shinŋi u na jaare na ntàanni ná Kile Munaani nyii wuuni i ke, lire nyii karigii na urufoo maha sòŋŋi. ⁶ Na sòŋŋi ma nyii karigii na, lire maha kwùŋi nò mu na, ŋka na sòŋŋi Kile Munaani nyii karigii na, lire maha shìŋi ná yyeŋŋe kaan. ⁷ Mpíi pi maha sòŋŋi pi nyii karigii kanni na ke, pire na nye Kile zàmpenmii. Naha na ye pi nye na jeege na Kile Saliyanji kurigii jaare me, pi bá jini me. ⁸ Lire l'à li ta, mpíi pi na sòŋŋi pi nyii karigii kanni mpyiŋi na ke, pire sí n-ja Kile nyii kariii pyi me. ⁹ Yii pi ke, yii nye na jaare na ntàanni ná yii nyii wuuni i saharŋki me, Kile Munaani nyii wuuni yii nye na mpyi, naha na ye Kile Munaani na nye yii e.

Ná Kirisita Munaani* nye ŋgemu i me, urufoo nye Kirisita wu me. ¹⁰ Yii mée nye yii sí n-kwù yii kapegigii kurugo ke, ná Kirisita sí na nye yii zòmpyaagil'e, Kile Munaani sí shìŋi niŋkwombaarji kan yii á, naha na ye Kile à jwo na yii à tíi. ¹¹ Ná Kile s'à Yesu jè a yige kwùŋi i u Munaani cye kurugo, Kile Munaani sí nye yii e, yii aha ŋkwù, Kile sí yii jè u Munaani cye kurugo mú.

¹² Lire e ke cìmpyiibii, wuu à yaa wuu a jaare wuu a ntàanni ná Kile Munaani nyii wuuni i, ŋka wuu nye a yaa wuu a jaare wuu a ntàanni ná wuu nyii wuuni i me. ¹³ Yii aha a jaare na ntàanni ná yii nyii wuuni i, yii sí n-kwù, ŋka yii aha yii nyii karigii nimpegigii bò Kile Munaani barag'e, yii sí shìŋi niŋkwombaarji ta.

¹⁴ Nye mpíi pi na jaare na ntàanni ná Kile Munaani nyii wuuni i ke, pire puni na nye Kile pyii. ¹⁵ Naha na ye Kile Munaani li nye yii e ke, lire kurugo, yii saha sí n-pyi bilii me, yii mú saha sí raa fyáge me. Li sí yii pyi Kile pyii, si yii pyi yii ja yii a ŋko fànha na Kile á: «Baba, Tufoonji!» ¹⁶ Lire Kile Munaani li maha wuu pyi wuu à tēen ná l'e wuye funŋ'i na wuu na nye sèenji na Kile pyii. ¹⁷ Nye ná wuu sí nye u pyii, wuu à pyi u koolyii mú, maa mpyi Kirisita koolyijee. Ná wuu s'à pyi ná u e u yyefuge e, wuu mú sí n-pyi ná u e u sìnampe e.

* 8:9 Kirisita Munaani ná Kile Munaani nye niŋkin.

Sìnampe nimpampe kani

¹⁸ Mii à li cè na yyefuge e wuu nyɛ amɛ numɛ ke, kuru nyɛ yafyin mɛ, sìnampe nimpampe Kile sí n-kan wuu á ke, ku bá sɪ n-jà n-tàanna ná pur'e mɛ. ¹⁹ Yii li cè na canŋke Kile sí u pyiibii sìnampe cyêe ke, Kile yadayi puni funvwugo wuyi yi nyɛ na kuru canŋke sigili. ²⁰ Yaayi Kile à dá ke, yire pun'à pa mpyi kajwɔɔ baa. Lire nyɛ a pyi yire yaayi nyii kyaa mà dɛ! Kile u à li pyi l'à pyi amuni. Lire ná li wuuni mú i, sònŋɔɔ tatahaga saha na nyɛ. ²¹ Bà biliŋi maha fwordo bilere e mɛ, amuni yaayi Kile à dá ke, yire sí n-pa n-fwordo vwɔnhɔŋi i. Lire pyiŋkanni na, Kile pyiibii na nyɛ sìnampe mpemu i ke, yire yaayi sí n-pyi pur'e. ²² Wuu à li cè, ali niŋjaa, yaayi puni na ŋkyɛn yyefuge cye e, layirilifoo fiige. ²³ Lire kanni bà mɛ, wuu mú na ŋkyɛn. Yaayi Kile sí n-pa n-kan wuu á ke, Kile Munaani à kan wuu á mà pyi yire niŋcyiige. Kile sí n-pa yaayi puni kan u pyiibil'á mà bàra cyeere nivɔnnte na canŋke ŋkemu i ke, mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke, wuu mú na ŋkyɛn. ²⁴ Kile à wuu shwɔ, ŋka wuu sàha ŋkwɔ a yire yaayi puni ta mɛ. Wuu à wuu sònŋɔɔre taha yire na. Yii li cè na mu aha yaage ŋkemu ta a kwɔ ke, mu sàha maha kuru nta sònŋi mɛ. ²⁵ Nyɛ yaage na wuu na sònŋi ke, ná wuu sàha ku ta mɛ, wuu wuu funŋyi níŋe wuu raa ku sigili.

²⁶ Kile Munaani maha wuu tère wuu fànhajcyerere karigil'e mú. Naha na ye wuu à yaa wuu Kile jáare kani ndemu na ke, wuu maha lire cè mɛ. Kile Munaani maha Kile jáare wuu kurugo fɔ maha kyèŋkanni là pyi, wuu nyɛ a ndemu yyaha cè mɛ. ²⁷ Kile u maha sùpyaŋi zòmbilini karigii yyaha caa ke, nde u Munaani nyɛ na ncaa ke, uru u à lire cè. Yii li cè na mpìi pi nyɛ Kile wuubii ke, Kile Munaani maha u jáare pire kurugo maha ntàanna ná Kile nyii wuuni i. ²⁸ Mpìi pi à Kile kyaa táan piy'á ke, wuu à li cè na yaayi puni maha báaraŋi pyi siŋcyan pire ntègeŋi kurugo, u à pire mpiimu yyere mà tàanna ná u kayaaŋjahani i ke. ²⁹ Kile à fyànha a mpiimu cwɔɔnrɔ ke, u à wyè'a li lwó uye funŋ'i, si pire pyi u Jyaŋi fiige, bà u Jyaŋi si mpyi si mpyi shinŋyahara yyaha wu mɛ. ³⁰ Mpiimu u kariii Kile à fyànha a cwɔɔnrɔ ke, u à pire yyere. U à pi yyere ke, maa pi pyi na pi à tíi. Nàkaana baa, u mú sí pi pyi shinbwoo uye yyé.

Tàange ku nyɛ Yesu Kirisita e ke, yafyin sɪ n-jà wuu láha kuru na mɛ

³¹ Nyɛ naha wuu saha sí raa yu ye? Ná Kile sí nyɛ ná wuu e, naha wà sí n-jà n-pyi wuu na ye? ³² Kile nyɛ a ŋɛn'a u yabiliŋi Jyaŋi shwɔ kyaage na mɛ, ŋka u à u yaha u à kwù mà pyi sáraga wuu puni kurugo, naha ku sí li ta na u àha yaayi puni kan wuu á u Jyaŋi cye kurugo mà ye? ³³ Mpìi Kile à cwɔɔnrɔ ke, joofo u sí n-jà tìgìre cyán pire na ye? Wà sɪ n-jà mɛ, naha na ye Kile u à pi pyi pi à tíi. ³⁴ Joofo u sí n-jà pi cège ye? Wà sɪ n-jà mɛ, naha na ye Yesu Kirisita à kwù wuu cyaga, lire kanni bà mɛ, u à jè a fwordo kwùŋi i, u à sà ntèen Kile kàniŋe cyege na, maa Kile jáare wuu á. ³⁵ Tàange ku nyɛ Kirisita e mà yyaha tíi ná wuu e ke, naha ku sí n-jà wuu láha kuru na ye? Yyefuge sí n-jà la? Lire nyɛ mɛ fyagare, lire nyɛ mɛ wuu ŋkyèregenɛ, lire nyɛ mɛ katege, lire nyɛ mɛ fòŋke, lire nyɛ mɛ kawaa, lire nyɛ mɛ boore la? ³⁶ Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Mu kurugo, wuu maha mpyi kwùŋi laage e canmpuni, pi maha wuu pyi mu à jwo mpàa, pi na ŋkèege ná mpiimu i taboŋ'i ke†.»

³⁷ ŋka lire ná li wuuni mú i, ŋge u à wuu kyaa táan uy'á ke, uru fànhe cye kurugo, wuu à sí ta yire yyefuyi puni na. ³⁸ Sèenɛ na, mii à sàa dá li na na kwùŋi yo, shìŋi yo, mèlɛkɛɛbii yo, jínabii yo, numɛ yaayi yo, yaayi nimpayi yo, ³⁹ niŋyiŋi fànhe yaayi yo, niŋke niŋɔ wuyi yo, yaaga maha yaaga k'à dá ke, tàange ku nyɛ Kile á mà yyaha tíi ná wuu e, u à kuru ŋkemu cyêe wuu na wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru kà sɪ n-jà wuu láha kuru na mɛ.

9

Kile à Izirayeli shiinbii cwɔɔnrɔ

¹ Sèenɛ mii nyɛ na yu yii á, kafinara bà mɛ, naha kurugo ye mii nyɛ Kirisita wu, mii zòmbilini yyaha Kile Munaani à cù ke, lir'à li cyêe mii na na sèenɛ mii nyɛ na yu na: ² mii

† 8:36 Zaburu 44.23

yyetanha wu ná mii nàvunḡo wu u nyɛ mii shiḡi shiinbii taan. ³ Laḡaḡke méɛ n'a mpyi a cwo mii na pi cyaga, maa mii yige Kirisita wwoḡɛɛge e bà pi si mpyi si jyè kuru wwoḡɛɛge e mɛ, lire mpyi na sí n-táan mii i. ⁴ Pire pi nyɛ Izirayeli shiinbii, Kile à pi pyi u pyenge shiin. U à sɛnampe kan pi á, maa tunmbyaare le ná pi e, maa Saliyaḡi kan pi á, pyiḡkanni na pi à yaa pi a uru père ke, maa lire cyêe pi na, maa yaayi ḡwɔmyahigii lwó pi á. ⁵ Pi à fworo tiibii niḡcyiibil'e. Pire cye na Kirisita à pa, uru u nyɛ yaayi puni ḡuḡo na, uru u nyɛ Kile. U à yaa u a mpère tèrigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina.

⁶ Izirayeli shiinbii niḡyahamii mén'à Kile cyé ke, lire nyɛ a li cyêe na yaayi ḡwɔmyahigii Kile à lwó ke, na cyir'à pyi kaḡwɔ baa mà de! Yii li cè na Izirayeli shiinbii puni nyɛ Izirayeli tɔluge shiin mɛ. ⁷ Ibirayima tɔluge shiinbii puni nyɛ Ibirayima pyii mɛ. Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na: «Ishaka pyiibii pi sí n-pyi mu tɔluge shiinbii*.» ⁸ Lire ḡwɔhe ku nyɛ, pyiibii pi à ta mà tàanna ná sùpyire ḡyii wuuni i kanna ke, pire nyɛ Kile pyii mɛ. Mpii pi à ta mà tàanna ná Kile ḡwɔmɛni i ke, pire pi nyɛ Ibirayima tɔluge shiinbii. ⁹ Kile ḡwɔmɛni jwumpe pu nyɛ mpe: «Yyeela numɛcyiin, mii sí núru n-pa, lire sí pyà ta Sara á†.» ¹⁰ Lire kanni bà mɛ. Wuu sɔḡḡo Erebeke na mú! Ur'à u ḡampii laani lwó wuu tulyeɛge Ishaka á. ¹¹⁻¹³ Mà pyiibii yaha pi sàha si, si ḡkwò kacɛnne, lire nyɛ mɛ kapii pyi mɛ, Kile mpyi a yi jwo Erebeke á na yyahafoḡi Ezawu sí n-pyi kàntugo wuḡi Yakuba báarapyi‡. Kile à jwo u Jwumpe Semɛḡi i na: «Mii à Yakuba funḡo lwó mà tòro Ezawu na§.» Kile à yire jwo mà pi ta pi sàha si mɛ. Lir'à li cyêe na kani Kile à bége'l'a yaha ke, u na u báaraḡi pyi na ntàanni ná lire e, u nyɛ na u pyi mà tàanna ná sùpyaḡi kapyiinḡil'e mɛ.

Kile maha sùpyire cwɔɔnre maha ntàanna ná u ḡyii wuuni i

¹⁴ Nyɛ ḡaha wuu sí n-jwo ye? Lire e ke Kile nyɛ a tɔl'à be? Ɔnhò! Lire bà mɛ! ¹⁵ Sèḡi na, u à yi jwo Musa á na: «Shinḡi na mii la nyɛ si ḡuḡaara ta ke, mii sí ti ta uru na, shinḡi i mii la nyɛ si ḡuḡke pi ke, mii sí ku pi ná ur'e*.» ¹⁶ Lire e ke sùpya ḡyii wuu, lire nyɛ mɛ u kapyiḡi sè n-jà lire pyi li pyi mɛ, fo Kile ká ḡuḡaara ta ḡgemu na ke. ¹⁷ Kile Jwumpe Semɛḡi i, Kile à jwo Farɔn á na: «Mii à mu tɔḡe saanre tateɛnge e bà mii fàḡhe ná mii mɛge si mpyi si nɔ ḡuḡke cyeyi puni i mu cye kurugo mɛ†.» ¹⁸ Lire e ke shinḡi na Kile la nyɛ si ḡuḡaara ta ke, u maha ti ta urufoo na, u la ká mpyi si ḡgemu niḡḡyii waha ke, u maha li waha. ¹⁹ Wà sí n-jà mii yɔbe na «ḡaha na Kile maha núru na wuu cêeɛge ye? Jofoo u sí n-jà n-cyé u ḡyii wuuni i ye?» ²⁰ Mu u nyɛ sùpya kanna ke, ḡaha ku nyɛ mu, ka mu u wá na Kile kyáali ye? Pwoore cwooni sí n-jà li yaafoḡi pyi na ḡaha na u à lire yal'ame ye la‡? ²¹ Pwoore cwòḡhɔfoḡi bà u maha ti pyi u ḡɛmpe mà? L'aha u táan, ná pwoore ninure e, u sí n-jà loḡgara cwo, lire nyɛ mɛ cwotiile yaa. ²² Kile la mpyi si li cyêe na uru lùun'à yîri, si u sífente cyêe mú. ḡka cyire cwòḡigii cyi mpyi a yaa cyi kèeɛge ná Kile lùuni mpyi a yîri cyi taan ke, Kile à li kwû uye e, maa ḡcû uye na cyi taan. ²³ Mpii na u à ḡuḡaara ta maa pi bége'l'a yaha pi i jyè niḡyini i ke, u à lire pyi si li cyêe sùpyire puni na na u pèente na nyɛ tegele baa. ²⁴ Wuu u à yyere ke, Yahutuubii kanni shwòhòl'e bà u à wuu yyere mɛ, u à wuu pii yyere mà fworo supyishiḡi sanḡi shwòhòl'e mú. ²⁵ Yire y'à jwo Kile tùnntunḡi Oze sémeḡi i na:

«Mpii pi nyɛ pi mpyi mii shiin mɛ,
 mii sí pire pyi na shiin.
 Supyishiḡi u nyɛ mii mpyi a u kyaa táan nay'á mɛ,
 mii sí uru kyaa táan nay'á sèl'e§.
²⁶ Cyage e yi mpyi a jwo pi á na
 “Yii nyɛ mii shiinbii mɛ” ke,
 kuru cyage ninuge e pi sí raa yiri Kile ḡyii wuḡi pyiibii*.»

Nje Kile à jwo Izirayeli shiinbii kyaa na ke

* 9:7 Zhenɛzi 21.12 † 9:9 Zhenɛzi 18.10, 14 ‡ 9:11-13 Zhenɛzi 25.23 § 9:11-13 Malaki 1.2,3
 * 9:15 Ekizodi 33.19 † 9:17 Ekizodi 9.16 ‡ 9:20 Ezayi 29.16; 45.9; Zheremi 18.6 § 9:25 Oze 2.22 * 9:26 Oze 1.10

²⁷ Kile tūntunጅ Ezayi mú mpyi a jwo Izirayeli shiinbii kyaa na na: «Izirayeli shiinbii mée ká sàa jyaha suumpe lwøhe jwøge nticenጅ fiige, pi shin paanra kannna ti sí n-shwø.»

²⁸ Yii li cè na jwumpe Kafoonጅ Kile à jwo ke, u sí pu fūnጅ feefee jūጅke na fwøfwø†.»

²⁹ Kile tūntunጅ Ezayi mú mpyi a fyānha a jwo na: «Kāmpyi Sirji Punifoo Kile jye a mpyi a shinpaanra yaha t'à kwōro wuu shirji i me, wuu shirji mpyi na sí n-tò Sødōmu fiige, wuu shirji mpyi na sí n-tò Gōmōri fiige‡.»

Mpii pi à dá Kirisita na ke, Kile à jwo na pire pun'à tí

³⁰ Nye supyishiጅ sanጅ shiinbii pi mpyi pi mpyi na ntiiጅ caa me, pir'à ntiiጅ ta pi dāniyaጅ kurugo; ³¹ mà li ta, Izirayeli shiinbii pi mpyi na sōnጅ si ntiiጅ ta MusaSaliyaጅ kurigii naaraጅ kurugo ke, pire jye a u ta me. ³² Naha na lir'à pyi ye? Pire pi ke, mà jwo pi dāniyaጅ pyi si u ta ke, pi mpyi na u caa ná pi kapyiጅkil'e. Nye l'à pyi mu à jwo pi à búruጅ kafaage na mà cwo. ³³ Yire y'à séme Kile Jwumpe Semenጅ i na:

«Yii wii, kafaage na sūpyire sí raa búruጅ ke, mii à kuru yaha Siyon kånhe e.

Kafaage ku sí raa sūpyire cyāan ke, mii à kuru yaha wani.

ገka ጅgemu u à dá ku na ke, urufoo sì n-sílege me§.»

10

¹ Nye mii cūmpyiibii, nde mii na jcaa ná na zōmbilini puni i, maa Kile jáare li na na shirji Izirayeli shiinbii kurugo ke, lire li jye, pi nūmpanጅ ta. ² Sēenጅ na, mii à li jya na pi à piye pwø sèl'e Kile kuni naaraጅ na, ጅka pi jye a li yyaha cè me. ³ Pyyiጅkanni na Kile maha sūpyaጅ pyi na u à tí ke, pi jye a lire yyaha cè me, maa ntiiጅ caa ná pi yabilimpii kapyiጅkil'e. Lire pyiጅkanni na, kuni i Kile maha sūpyaጅ pyi u à tí ke, pi à cyé lire na. ⁴ Kirisita u jye Saliyaጅ tēgeni, bà li si mpyi, shin maha shin u à dá u na ke, Kile sí urufoo le shintiibil'e me.

⁵ Ntiiጅ u maha ntaa Saliyaጅ cye kurugo ke, Kile tūntunጅMusa à jwo uru kyaa na na: «ገgemu ká jà na Saliyaጅ kurigii puni jaare ke, urufoo sí shì ta lire cye kurugo*.» ⁶ Ntiiጅ u maha ntaa dāniyaጅ kuni i ke, shinጅ u jye na jáare lire kuni i ke, urufoo sí n-jà n-jwo Kile tūntunጅ Musa fiige na: «Li jye a nō yii pi dūgo niጅyጅ i† (yii sà Kirisita cya yii tīrige me.) ⁷ Li mú jye a nō yii tīge kacycwicugunጅke e (yii i Kirisita pyi u jè a fwo kwūጅ i me.)» ⁸ ገka naha Kile Jwumpe Semenጅ à jwo ye? U à jwo: «Jwumpe na jye mu taan, mu jwøge e ná mu zōmbilini i‡.» Puru jwumpe pu jye dāniyaጅ jwumpe, wuu na puru mpemu yu sūpyir'á ke. ⁹ Mu aha jēn'a yyēre li na ma jwøge e na Yesu u jye Kafoonጅ, maa dá li na ná ma zōmbilini puni i na Kile à u jè a yige kwūጅ i, mu sí nūmpanጅ ta. ¹⁰ Wà ha dá Kirisita na u zōጅ na, Kile maha jwo na urufo' à tí. Wà ha yyēre li na u jwøge e sūpyire jyii na na Yesu u jye Kafoonጅ, urufoo sí nūmpanጅ ta. ¹¹ Yii li cè na y'à séme Kile Jwumpe Semenጅ i na: «Shin maha shin u à dá u na ke, urufoo sì n-sílege me§.» ¹² Lire e ke Yahutuubii bâra supyishiጅ sanጅ na, wà jye a wwū w'e me. Kafoonጅ ninuጅ u jye pi puni jūጅ na. Mpiimu ká u jáare ke, u maha pire kan fo maha pi funጅyጅ jūጅ. ¹³ Naha na ye yire y'à séme Kile Jwumpe Semenጅ i na: «Shin maha shin ká Kafoonጅ Kile meጅ yeere ke, urufoo sí n-shwø*.»

Yahutuubil'à cyé Jwumpe Nintanmpe na

¹⁴ Nye wà sí n-jà n-jwo, ná pi jye a dá u na me, di pi sí n-jà u yyere n-jwo ye? Ná pi jye a u kyaa lógo me, di pi sí n-jà n-dá u na n-jwo ye? Ná wà jye na u kyaa yu me, di pi sí u kyaa lógo n-jwo ye? ¹⁵ Ná pìi jye a tun u shēenre njwuጅ me na me, di u shēnre sí raa yu s'a ጅko ye? Y'à jwo Kile Jwumpe Semenጅ i na: «Mpii pi na ma ná Jwumpe Nintanmpe e

† 9:28 Ezayi 10.22, 23 ‡ 9:29 Ezayi 1.9 § 9:33 Ezayi 8.14; 28.16 * 10:5 Levitike 18.5 † 10:6 Duterēnōmu 30.12 ‡ 10:8 Duterēnōmu 30.14 § 10:11 Ezayi 28.16 * 10:13 Zhouēli 2.32

ke, pire pama lem'à jwɔ cyeyi puni i†.»¹⁶ Ŋka sùpyire puni nyɛ a dá Jwumpe Nintanmpe na mɛ. Nyɛ yire Kile tùnntunɲi Ezayi à jwo na: «Kafoonɲi Kile, Jwumpe Nintanmpe wuu à jwo ke, jofoo u à dá pu na yɛ‡?»¹⁷ Dániyaɲi maha ntaa Jwumpe Nintanmpe ndògonɲi cye kurugo, puru Jwumpe Nintanmpe à fworo Kirisita e.¹⁸ Yíbigɛ wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Taha Yahutuubii nyɛ a pu ta a lógo mɛ?» Pi à pu lógo ke! Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛɲi i na:

«Pi à yi§ jwumpe lógo ɲɲke cyeyi puni i,
yi jwump'à nɔ diɲyɛɲi ɲɲnyi puni na*.»

¹⁹ Yíbigɛ wà saha sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Taha Izirayeli shiinbii nyɛ a mpe jwumpe yyaha cè mɛ?» Kile tùnntunɲi Musa mpyi a jwo na Kile à jwo: «Supyishiɲi u nyɛ yii nyɛ a u le dá e mɛ, mii sí uru yiɲcyɛge lɛɲɛ yii e, yii na supyishiɲi ɲgemu sônɲi yákili baafee ke, mii sí uru nàvunɲke pyi ku yii ta†.»

²⁰ Ezayi mú à jwo fyagara baa na Kile à jwo:

«Mpii pi mpyi pi mpyi na mii caa mɛ, pir'à mii ɲya,
mpii pi mpyi pi mpyi na mii yíbili mɛ, mii à naye cyêe pire na‡.»

²¹ Ŋka nde li nyɛ Izirayeli shiinbii kàmpanɲke ke, Kile à jwo:

«Mii à canmpuni pyi na na cyɛge kaan sùpyire t'á,
ntemu ti nyɛ ti nyɛ ná pèen'i mɛ, maa ɲùɲo kyán ke§.»

11

Kile nyɛ a cyé Izirayeli shiinbii na mɛ

¹ Nyɛ yibige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Lire e ke Kile à u shiinbii, Izirayeli shiinbii cyé bɛ?» Mà byanhara bá la! Naha na yɛ mii yabilɲi na nyɛ Izirayeli shin, maa mpyi Ibirayima tùluge shin, mà fworo Benzham a bage e.² Sùpyire Kile à cwɔɔnrɔ mà lwó fo ku tasiige e ke, u nyɛ a pi cyé mɛ. Nje Kile tùnntunɲi Eli à jwo Kile á Izirayeli shiinbii kyaa na ke, Kile Jwumpe Semɛɲi à ɲjɛmu jwo mà yyaha tii ná yire e ke, yii nyɛ a yire cè mà? ³ U à jwo: «Kafoonɲi, pi à mu tùnntunmpii bɔ, maa mu sárayi tawwuyi jya. Mii kanni u à kwôro, pi la na nyɛ si mii mú bɔ*.»⁴ Ŋka di Kile à u jwɔ shwɔ a jwo yɛ? U à jwo: «Mii à shiin kampwɔhii baashuunni (7.000) bégel'a yaha naye mɛɛ na, pire wà nyɛ a u niɲkure sín Baali† taan mɛ.»⁵ Lire pyiɲkanni na mú, niɲjaa Izirayeli shiinbii paanra na nyɛ wani, Kile à jwɔ pire na, maa pi cwɔɔnrɔ.⁶ Ná u s'à jwɔ pi na maa pi cwɔɔnrɔ, pi kapyiɲkii bà cyi à lire pyi l'à pyi mɛ. Kampyi pi kapyiɲkii fyè u mpyi u wi, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo fwotonɔ na Kile nyɛ, ná lire bà mɛ, u nyɛ a jwɔ pi na mɛ.

⁷ Nyɛ ɲje mii sí n-jwo ke, yire yi nyɛ: nde Izirayeli shiinbii mpyi na ɲcaa ke, pi nyɛ a lire ta mɛ. Mpii Kile à cwɔɔnrɔ ke, pire pi à lire ta. Pi sanmpil'à pi niɲgyigigii waha.⁸ Yire y'à jwo Kile Jwumpe Semɛɲi i na:

«Kile à pi yákilibii tò,
maa pi ɲyiigii pyi cyi nyɛ na ɲaa mɛ,
maa pi niɲgyigigii pyi cyi nyɛ na núru mɛ,
fo mà pa nɔ niɲjaa na‡.»

⁹ Saanɲi Dawuda mú à jwo:

«Njyɲi pi à wwò a lyí ke,
Kile à uru pyi pi á kànhaɲa k'a pi cwôre,
maa u pyi pi á kaɲuɲo sí raa pi cyáan,
lire si mpyi pi kapyiini sàranɲi.

¹⁰ Na pi ɲyiigii cyi wwò, pi àha raa ɲaa mɛ,

† 10:15 Ezayi 52.7 ‡ 10:16 Ezayi 53.1 § 10:18 Canɲaɲyiini ná yɲke ná wɔrigii, cyire kyaa li nyɛ naha ɲke cyage e. * 10:18 Zaburu 19.5 † 10:19 Duterɛnɔmu 32.21 ‡ 10:20 Ezayi 65.1 § 10:21 Ezayi 65.2 * 11:3 1 Saanbii 19.10, 14 † 11:4 Baali»: Sùpyire ti mpyi a tɛɛn Izirayeli shiinbii ɲkere na ke, pire yasunmbwòhe kà mɛge ki. Izirayeli shiinbii niɲyahamii mú mpyi a li jwɔ cù na ku père (1 Saanbii 19.18). ‡ 11:8 Duterɛnɔmu 29.4; Ezayi 29.10

pi tùbuubii pi kùr'a yaha tèrigii puni i§.»

Izirayeli shiinbii nùmpañke kani

¹¹ Nye yibige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nye: «Taha Izirayeli shiinbii sí n-kwôro pi taburugunwo e?» Mâ byanhara bá la! Pi ñcwun'á pyi kañunjo, ka supyishiñi sanñi si nùmpañna ta. Lir'á pyi bà yinçyege si mpyi si jyè Izirayeli shiinbil'e me. ¹² Nye Izirayeli shiinbii ngurugonji ká mpyi kañunjo mà kacenñii nimbwôhii pyi ñinñke na, ka pi ñcwunji si mpyi kañunjo mà supyishiñi sanñi pyi u à tòon nimbwo ta, lire e ke pi puni ká nùr'a pa Kile á tènì ndemu i ke, nàkaana baa, là sí n-bâra kacenñkii ñyahañi na. ¹³ Yii pi nye supyishiñi sanñi wuubii Yahutuubii shwôhól'e ke, ná yii e mii nye na yu. Mii na nye Yesu túnntunjo ngemu u à tun supyishiñi sanñ'á ke. Mii à uru báarañi cù ná na cyeyi shuunniñi i, ¹⁴ bà yinçyege si mpyi si mpêe mii cìnmpyiibii Izirayeli shiinbil'e, lire si pi pii pyi pi shwô me. ¹⁵ Kampyi Kile à pi yaha ñkere na ke, lir'á pyi kañunjo mà Kile ná ñinye sùpyire shwôhônji yaa, Kile ká nùr'a pi bàra uye na tènì ndemu i ke, karigii ñiccenñkii cyi sí n-pyi ke, yii sônñjo cyire na ke. Li sí n-pyi mu à jwo mpii pi mpyi a kwû ke, pir'á nùr'a nè.

¹⁶ Sùmanji ñinçyiñi u à nò pi à kwôn ke, uru ká yaha Kile mee na, u mbyimpe ká ntèg'a bwúuru yaa, uru mú na nye Kile wu. Cige ndire ká yaha Kile mee na, ku ñkényi mú maha mpyi u wuyo. ¹⁷ Izirayeli shiinbii na nye mu à jwo olivye cige, ñkemu k'á cenme kerege e ke, yii supyishiñi sanñi sí nye mu à jwo nyege funjo woge. Pi à kerege woge ñkényi yà kwôn, maa nyege funjo woge ñkényi yà kwôn a pwô yire takwonyi i, bà yii si mpyi si ku tunmpe pà ta me. ¹⁸ Lire e ke ma hà raa ñkényi ñinñkwônñyi fwôhore si maye pèe me. Mu aha maye pèe, li cè na mu bà u à ndire yyéerje me, ñka ndire t'á mu yyéerje. ¹⁹ Mu sí n-jà n-jwo na yire ñkény'á kwôn, si mu pwô yi takwonyi i. ²⁰ Sèe mu à jwo. Yi dánabaare kurugo y'á kwôn, maa mu pwô yi takwonyi i mu dányañi kurugo. ñka ma hà maye pèe ná lire e me! Fyá Kile na! ²¹ Kile ká mpyi u nye a ñùñaara ta cige yabiliñi ñkényi na me, mu nye a cè na u sí n-jà mu mú pyi amuni mà? ²² Kile kacenni ná u kawaani nimpyiini wíi ke! Mpii pi à cwo ke, u à kawaa pyi pire na, maa kacenne pyi mu na. Maye waha maa ñkwôro puru ticenmpe e de, lire baare e mu mú sí n-kwôn. ²³ Izirayeli shiinbii mú ká fwo ro pi dánabaare e, Kile sí nùru pi pwô pi talyege e, ñaha na ye sí na nye Kile na mà pi pwô sahañki. ²⁴ Mu u à kwôn nyege olivye cige na mà pa mpwô kerege olivye cige ñkényi takwonge e mà ta yii nye ñinñkin me, mu nye a cè a jwo na yire pwôhômô sí n-táan yi ñinñke na mà tòro mu taan mà?

²⁵ Mii cìnmpyiibii, kani l'á ñwôhó ke, mii la nye yii i lire cè, bà li si mpyi, yii pi nye supyishiñi sanñi shiinbii ke, yii àha ñkwô yiye pyi yákilifee me. Supyishiñi sanñi shiinbii pi sí n-shwô ke, Izirayeli shiinbii pii sí pi ñinçyigigii waha fo sà yaa ná pire e pi à fúnñjo.

²⁶ Lire ká mpyi, Izirayeli puni sí n-shwô bà y'á séme Kile Jwumpe Semeni i na:

«Shwofoonji sí n-yîri Siyon kànhe e,

U sí n-pa Yakuba túluge shiinbii pyi pi pi toronkanni kênñe, pi raa fyáge Kile na.»

²⁷ Yire Kile mpyi a jwo u Jwumpe Semeni i na: «Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e ke, tire ti nye nte: mii sí pi kapegigii yàfa pi na*.»

²⁸ Jwumpe Nintanmpe kàmpañke na, pi à cyé puru na ke, pi à pyi Kile zàmpenmii, ka lire si yii pyi yii à tòon ta. Kile pi ñcwônronji kàmpañke na, pi kyaa saha à táan u á pi tulyeyi kurugo. ²⁹ Naha na ye Kile ká yaage ñkemu kan ke, u saha nye na kuru shuu me, u à ngemu yyere ke, u nye na urufoo cyíge sahañki me. ³⁰ Tènì l'e, yii nye a mpyi a Kile ñwômeeñi cù me, ñka nume, Izirayeli shiinbil'á cyé Kile na ke, lir'á Kile pyi u à ñùñaara ta yii na. ³¹ Lire pyinñkanni ninuuni na, Izirayeli shiinbil'á Kile ñwômeeñi yaha, bà li si mpyi, Kile à ñùñaara ta yii na pyinñkanni ndemu na ke, u u ñùñaara ta pi na nume mú. ³² Yii li cè na Kile à sùpyire puni yaha ti ñwômee yahare e, si ñkwô mpa ñùñaara ta ti puni na.

Kile yákilifente kani

³³ Ei! Tègele nye Kile nàfuufente ná u yákilifente ná u ñcèñi na me!

§ 11:10 Zaburu 69.23-24 * 11:27 Ezayi 59.20, 21; 27.9; Zheremi 31.33, 34

Karigii u à bégel'a yaha ke, wà sî n-jà cyire yyaha cè mε.

Wà nyε a u kurigii cè mε.

³⁴ Y'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i na:

«Jofoo u à Kafooŋi Kile sòŋŋɔre cè yε?

Jofoo u nyε u yεεfooŋi yε†?

³⁵ Jofoo u à fyâŋha a yaaga fwoo le u na,

u u mpa urufoo fwooni tò yε‡?»

³⁶ Yii li cè na yaayi pun'à fworo Kile e,

maa mpyi u mεε na,

maa mpyi u wuyo.

Pèente ti taha u na fo tèekwombaa.

Amiina.

12

Naaraykanni nivõnni kani

¹ Nyε mii cìnmpyiibii, ná Kile s'a nùŋaara ta wuu na, lire e ke, mii na li caa yii á, yii yiye puni kan u á sáraga niŋcεŋε* fiige, ŋkemu ku nyε Kile yahare e, maa ntáan u á ke. Kile pèenŋkanni niŋcεnni li nyε lire. ² Yii àha raa yii karigii pyi diŋnyε sùpyire wogigii fiige mε, ŋka yii Kile yaha u a yii kêεŋŋi, u u yákilii nivõnmii kan yii á. Lire ká mpyi, nde li nyε Kile nyii wuuni, maa ŋwɔ, maa ntáan ná cyaga nyε a li fô mε, yii sí lire cè.

³ Kile à ŋwɔ mii na maa sífente ntemu kan mii á ke, mà tàanna ná tire e, mii sí yi jwo yii pun'á, yii àha yiye pèe si ntòro mε. Yii yiye tírige, fânhe Kile à kan yii á yii dáníyaŋi kurugo ke, yii a yii karigii pyi yii a ntáanni ná kur'e. ⁴ Wuu cyeere na nyε niŋkin, ŋka ti yatanŋy'à ŋyaha, yi puni ná yi báara sí u nyε. ⁵ Lire pyiŋkanni na, wuu dánafeebil'à ŋyaha, ŋka wuu na nyε cyere niŋkin Kirisita wwoŋεεge e. Wuu pun'à pwo pwo wuye na. ⁶ Kile à ŋwɔ wuu na, maa màkanyi njemu kan wuu á wuu a báare ke, yir'à ŋyaha. Kile túnnture njwuŋi màkange nyε ŋgemu á ke, urufoo u a ti yu u tàanna ná u dáníyaŋi i. ⁷ Dánafeebii ntègeŋi màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a pi tère. ŋgemu wogo ku nyε na kàlaŋi kaan sùpyir'á ke, urufoo u a lire pyi. ⁸ Yεεge màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a sùpyire yεεge. Sùpyire ŋkanŋi màkange nyε ŋgemu á ke, urufoo u a sùpyire kaan sèl'e. Yyahe yyére shingire màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a ti pyi ná sèl'e. Kanhamafeebii ntègeŋi màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a li pyi ná funntange e.

⁹ Tàange sèe woge ku pyi yii ná yiye shwòhòl'e, yii a kapegigii fún, yii i ŋkwòro yii a kacεŋkii pyi. ¹⁰ Tàange ku maha mpyi cìnmpyiibii ná piye shwòhòl'e ke, kuru ku pyi yii shwòhòl'e. Shin maha shin u a li caa si mpyi shincyiiŋi sí raa pi sanmpii père. ¹¹ Yii àha mpyi sàafee mε, yii pyi màbanfee. Yii a báare Kafooŋi á ná yii zòmpyaagii puni i. ¹² Sòŋŋɔre tatahage ku nyε yii á ke, yii pyi funntange e kuru kurugo. Yii funŋyi níŋε yyefuge tēni i, yii yiye waha Kileŋarege na. ¹³ Yaayi kuurŋi u nyε yii cìnmpyiibii dánafeebii na ke, yii yire kan pi á, yii raa nàmpwuunbii cwòre yii a ŋwòge yii pyenyi i.

¹⁴ Mpii pi na yii kyérege ke, yii a jwó leni pir'á. Yii àha pi láŋa mε, yii a jwó leni pi á. ¹⁵ Mpii pi nyε funntange e ke, yii pyi funntange e ná pire e; mpii pi na mεε súu ke, yii a mεε súu ná pire e. ¹⁶ Yii yii sòŋŋɔre pyi niŋkin, yàmpeene kà mpyi yii e mε, yii yiye tírige, yii àha yiye yaha yákilifee mε.

¹⁷ Yii àha kapii fwoo tò ná kapil'e mε, yii yiye waha yii raa kacεŋŋii pyi sùpyire puni na. ¹⁸ Yii fânha le bà yyeŋŋke si mpyi si ŋkwòro yii ná pi sanmpii shwòhòl'e, kampyi lire sí n-jà n-pyi mε. ¹⁹ Mii ntàannamacinmpyiibii, wà ká yii mùmpenmε pyi, yii àha yii wuuni ŋkooŋi láha mε, yii li yaha Kile á. Yii li cè na y'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i na: «Mii u sí yii túbileni kòrɔ, mii u sí yii ŋkooŋi wwù†.» Kafooŋi Kile u à jwo amuni. ²⁰ Y'à jwo mú na: «Katege ká mpyi mu zàmpeŋŋi na, njyi kan u á. Byage ká mpyi u na, lwòhò kan u á. Mu aha lire pyi, li maha mpyi mu à jwo nàŋkyanhii mu à wwù u nùŋke e‡.» ²¹ Ma

† 11:34 Ezayi 40.13 ‡ 11:35 Zhubu 41.2 * 12:1 Pii maha jwo: «sáraga nyii wogo». † 12:19 Duterεnɔmu 32.35 ‡ 12:20 Taanliŋkii 25.21, 22

hà kapegigii mpyiṅi lage yaha ku fànha ta ma na me, maye waha ma a kacenṅkii pyi, ma a fànha ta kapegigii mpyiṅi na.

13

Dánafeebil'à yaa pi piye tîrige fànha'á

¹ Sùpyire pun'à yaa ti tiye tîrige fànha'á, nahà na ye fànha nṅe wani, ṅkemu k'à tìṅe Kile pàama me, fànhafeebii pi nṅe ke, Kile u à pi tìṅe. ² Lire e ke ṅgemu u à cyé fànhafeebii wuyi na ke, urufol'à cyé Kile wuyi na mú. Mpii pi à cyé amuni ke, pire maha jçèegeṅi pyi u à nò piye na. ³ Mpii pi na kacenṅkii pyi ke, pire nṅe na fyáge fànhe yyaha na me, mpii pi nṅe pi nṅe na kacenṅii pyi me, pire pi maha fyáge ku yyaha na. Kampyi mu la nṅe s'a fyáge ku yyaha na me, ta kacenṅii pyi. Lire ká mpyi, mu sí ṅkèe ta. ⁴ Fànhafeebii na nṅe Kile báarapyii yii tðṅṅi kurugo. Ná mu nṅe na kacenṅii pyi me, mu sí raa fyáge pi na, nahà na ye kàshikwònyaage nṅe pi cye e tawage e me. Kile báaraṅi na pi nṅe s'a kapegigii pyifeebii kapyiṅkii ṅkooṅi wwû pi na. ⁵ Lire e ke sùpyir'à yaa ti tiye tîrige fànha'á. Yefuge pi maha ntège sùpyire na ke, pi àha li pyi kuru yyaha na kannà mà de, ṅka pi li pyi, nahà na ye li kun'à tîi.

⁶ Lire na yii na múnalwòore sàrali mú. Mpii pi maha ti shuu ke, Kile u à pire yaha uru báaraṅi na, pi raa u pyi pi a jwòge. ⁷ Shin maha shin à yaa ná ndemu i ke, yii lire kan u á. Shinṅ'á yii à yaa yii a múnalwòore kaan ke, yii a ti kaan ur'á. Cùuy'à yaa y'a ṅkaan ṅgemu á ke, yii a yi kaan ur'á. Shinṅi na yii à yaa yii a fyáge ke, yii a fyáge uru na. Shinṅi yii à yaa yii a mpêre ke, yii a uru pêre.

⁸ Tàange baare e, yafyin kà zii mpyi yii ná yii supyiṅebii shwòhòl'e me. ṅgemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo na Kile Saliyaṅi kurigii puni jáare. ⁹ Yii li cè na nṅe y'à jwo Kile Saliyaṅi i na: «Ma hà zinni ná wabere cwo e me, ma hà sùpya bò me, ma hà nàṅkaaga pyi me, ma hà ma supyiṅeeṅi cyeyaage nyiṅeeṅi pyi me*» ke, yire ná Saliyaṅi kapyaaṅi sanṅkil'à lwó a pwò nde kabilini na: «Ma shinṅeeṅi kyaa táan may'á ma yabiliṅi fiige†.» ¹⁰ Tàange ká mpyi ṅgemu i ke, urufoo nṅe na kawaa pyi u shinṅeeṅi na me. Nṅe mu aha sùpyire sannte kyaa táan may'á, mu à Kile Saliyaṅi kurigii puni jaara.

Wuu bégele, wuu a wuu Kafooji cannuruge sigili

¹¹ Yii mpe lóg'a tara, tèni i wuu nṅe nume ke, yii à lire cè. Tèn'à nò wuu nṅe a yîri ṅwòmpe na, nahà na ye tèni i wuu à jwè Kile kuni i ke, wuu à zhwoṅi byanhara nume mà tòro lire tèni na. ¹² Numpilag'à nò cyage e, nṅeege na ṅko raa múru. Lire e ke wuu numpire karigii jwò yaha, wuu bèenmpe kàshikwònyaayi le wuye na. ¹³ Wuu a jaare ntiṅi i, bà sùpyaṅi maha jaare canṅke e me. Wuu láha nṅyintoroṅi ná sinmbyaani ná jacwòore ná silegebaare ná yukwòonni ná yṅcyeege na. ¹⁴ Yii Kafooji Yesu Kirisita pyiṅkanni lwó yii karigii puni i, yii àha raa yii cyeere nyii karigii pyi me.

14

Dánafeebii nṅe a yaa pi a piye cêege me

¹ Mpii pi nṅe pi sàha fànha ta Kile kuni i me, yii pire cùmu leme jwò, yii àha raa pi jwumpe cyíge me. ² Wà na nṅe wani, ur'à cè a jwo na uru sí n-jà raa yalyire puni lyî, wà sí nṅe wani ṅgemu u nṅe u sàha fànha ta Kile kuni i me, faayaayi kanni uru na lyî. ³ ṅge u nṅe na yi puni lyî ke, uru kà raa yi puni lyimbaafooji fare me, yi puni lyimbaafooji mú kà raa yi puni lyiṅfooji fwòhòre me, nahà na ye Kile à jee uru na mú. ⁴ Di mu nṅe na maye sòṅṅi maa wabere báarapyi cêege ye? U à báaracenṅe pyi yo, u nṅe a báaracenṅe pyi mà yo, mu kuro nṅe yire e me, u ná u jùṅufooṅi shwòhòl'e yire nṅe. U mú sí báaracenṅe pyi, nahà na ye síṅi na nṅe Kafooji na mà lire pyi. ⁵ Wà maha canmpyaagii cyii sòṅṅi na cyir'à jwò mà tòro cyi sanṅkii na, wabere sí i sòṅṅi na canmpyaagii pun'à tàanna. Shin maha shin u u sòṅṅokanni yaha li pyi sèe. ⁶ Shinṅi u à canṅke kà pwòṅṅo canṅyi sanṅyi na ke, urufoo maha lire pyi Kafooji pèente kurugo. Shinṅi u nṅe na yalyire puni lyî ke,

* 13:9 Ekizodi 20.13-15, 17; Dutereneṅmu 5.17-19, 21 † 13:9 Levitike 19.18

uru mú na lire pyi Kafoonji pèente kurugo, jaha na ye u maha fwù kaan Kile á ti kyaa na. Shinji u jye u jye na yalyire puni lyî me, uru mú maha lire pyi Kafoonji pèente kurugo, jaha na ye uru mú maha fwù kaan Kile á. ⁷ Sèenji na, wuu wà tufiige jye na u shìnji pyi uye kurugo me, wuu wà mú sí jye na ñkwûu uye kurugo me. ⁸ Mà wuu yaha shì na, wuu jye Kafoonji wuu, wuu mú sí ká ñkwû, wuu na jye Kafoonji wuu. Lire e ke wuu jye shì na yo, wuu à kwû yo, wuu na jye Kafoonji wuu. ⁹ Lire kurugo Kirisita à kwû maa jè si mpyi kwùubii ná nyii wuubii Kafoonji.

¹⁰ Jye mu wi ke, jaha na mu jye na ma cìmpworonji cêege ye? Mu sí wi ke, jaha na mu jye na ma cìmpworonji fare ye? Wuu shin maha shin sí Kile yibige jwə shwə canka.

¹¹ Kafoonji Kile à jwo u Jwumpe Semenji i na:
«Mii nyii wuji u jye,
sùpyire puni sí raa ninjkure sínni mii yyahe taan,
pi puni sí raa mii père*.»

¹² Lire pyinjkanni na, wuu shin maha shin sí u kapyinjii yyaha jwo Kile á.

Yii àha raa yii cìmpyiibii jùnjə kyánge me

¹³ Jye wuu wuye jcegegeni jwə yaha, yii àha yaaga yaha yii cìmpworonji yyaha na si u yyaha kwòn, lire jye me si u pyi u cwo me. ¹⁴ Mii à li cè maa dá li na, na Kafoonji Yesu barag'e, yaage kà tufiige jye a jwóhə me. ñka wà ha ñkemu pyi na k'à jwóhə ke, kuru maha jwóhə urufol'á. ¹⁵ Mu aha jce na mu shinjegeni sí jige mu yalyige na, ma hà ku lyî u nyii na me, ná lire bà me, mu sí tàange kuni yaha u kàmpañke na. Mu cìmpworonji kurugo Kirisita à kwû ke, ma hà mpyi kapuñə si u jùnjə kyán yalyire kurugo me. ¹⁶ Ma hà ma mege yaha ku kèege yaaga kurugo, na k'à táan mu á me. ¹⁷ Yii li cè na Kile Saanre kani jye a yyaha tíi ná njyinjii ná yabyeere e me, ñka Kile Munaani maha ntijinjii ná yyejinjke ná funntange ñkemu kaan ke, ná yire e t'à yyaha tíi. ¹⁸ Shinji u jye na báare Kirisita á lire pyinjkanni na ke, urufol kyaa li maha ntáan Kile á, sùpyire mú maha urufol kère.

¹⁹ Jye nde li sí yyejinjke kan wuu á, si wuu pyi wuu fànha ta wuu ná wuye shwəhəl'e Kirisita kuni i ke, wuu wuye waha lire na. ²⁰ Ma hà Kile báarañi kèege yalyire jùnjə taan me. Sèe wi, yalyire pun'à jwə, ñka ntemu njyi sí n-jà n-pyi kapuñə si mu cìmpworonji jùnjə kyán ke, tire njyinjii jye a jwə me. ²¹ Kyara yo, sinmbyaa yo, yaaga maha yaaga ku sí n-jà n-pyi kapuñə si mu cìmpworonji jùnjə kyán ke, kuru yaha wani, lire l'à pwóro. ²² Nde mu jye na sòñji mà yyaha tíi ná ñke cyage e ke, lire yaha mu ná Kile shwəhəl'e. Shinji u jye u funjke jye a ceeñne ná u kapyiñkil'e me, uru wuun'à jwə. ²³ ñka mu funjke ká jceñne yalyige kà njyi na, maa núr'a ku lyî, Kile sí mu cêege, jaha na ye mu jye a li pyi ná dániya e me. Kani sí li jye li jye a pyi ná dániya e me, lire maha mpyi kapii.

15

Dánafeebil'à yaa pi piye cümü leme jwə

¹ Wuu mpiimu pi à fànha ta Kile kuni i ke, mpii pi jye pi sàha fànha ta l'e me, wuu pi fànhanjcyerere karigii kwú wuye e. Wuu àha raa wuu nyii karigii kanni caa raa mpyi me. ² Shin maha shin à yaa u a u shinjegeni nyii kariii pyi jcyiimu cyi sí là jwə u na, si u pyi u a sì yyaha na Kile kuni i ke. ³ Yii li cè na ali Kirisita jye a u yabilinjii nyii wuuni pyi me, mà tàanna ná yi jwuñkanni i Kile Jwumpe Semenji i na: «Mpii pi à mu faha ke, mii pirefel'à faha*.» ⁴ Yaaga maha yaaga ku mpyi a séme fo tèməni i Kile Jwumpe Semenji i ke, yire pun'à séme si wuu kála, bà wuu zòmpii si mpyi si ntàra, wuu u wuye waha, wuu u sòñjəro tatahaga ta me. ⁵ Kile u maha wuu pyi wuu a wuye waha, maa wuu zòmpii taali ke, uru u yii sòñjəre pyi ninjin, bà Yesu Kirisita jye na li caa me, ⁶ bà wuu puni si mpyi si wuu Kafoonji Yesu Tuñi Kile pèe ná yákili ninjin ná mee ninjin i me. ⁷ Bà Kirisita à yii cümü leme jwə me, yii a yiye cümü leme jwəge amuni, lire sí pèene taha Kile mege

* 14:11 Ezayi 45.23 * 15:3 Zaburu 69.10

na. ⁸ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, Kirisita à pyi Yahutuubii báarapyi, jwəmyahigii Kile à lwó pi tulyey'á ke, bà cyire si mpyi si fúnjə mə. Lir'à li cyêe na Kile ká ndemu jwo ke, u maha lire pyi. ⁹ U kapani núnke ku nyé mú, bà supyishiñi sanñi si mpyi s'a Kile pēre u kacənñkii kurugo bà y'à sémə Kile Jwumpe Semənji i na:

«Lire kurugo mii sí mu pēe supyishiñi sanñi shwəhəl'e,
mii sí məe cēe si mu kēe†.»

¹⁰ Y'à sémə mú na:

«Supyishiñi sanñi puni, yii pyi funntange e ná Kile shiinbil'e sijcyan‡.»

¹¹ Y'à nūr'a sémə mú na:

«Supyishiñi puni, yii a Kafoonji kēre.

Sùpyire puni, yii a u pēre§.»

¹² Kile tūnntunñi Ezayi mú à jwo na:

«Sùpya sí n-pa n-fworo Zhese tұлuge e,
u sí n-pa n-yîri si mpyi supyishiñi sanñi júnjufoonji,
pi mú sí pi sònjəre taha u na*.»

¹³ Kilerji u maha sònjəre tatahage kaan ke, uru u funntanga nimbwəhə ná yyeñjke kan yii á, yii daniyanji kurugo, bà li si mpyi jwəməeni u à lwó wuu á ke, Kile Munaani fənhe si yii pyi yii sònjəre taha lire na səl'e mə.

Poli báaranji pyiñkanni

¹⁴ Mii cìnmpyiibii, nde li nyé yii kàmpañke ke, mii à sàa li cè na yii à sàa yiye yaha cènmpə mpyiñi laage e, jçèñi sèe wunji mú sí na nyé yii e, na yii sí n-jà raa yiye yerege.

¹⁵ ŋka ŋge letereñi i, mii à naye waha maa karigii cyii sémə si yii funñyi cwo cyi na. Mii à lire pyi, naha na ye Kile à jwə mii na, ¹⁶ maa mii pyi Yesu Kirisita báarapyi supyishiñi sanñi shwəhəl'e. Jwumpe Nintanmpə njwunji báaranji mii nyé na mpyi ke, uru na nyé mu à jwo sáragawwu báara, mpíi pi nyé pi nyé Yahutuu mə, bà pire si mpyi si mpyi sáraga fiige ŋkemu k'à táan Kile á, ka Kile Munaani si ku yaha kuye kanna na, uye məe na ke. ¹⁷ Lire e ke Yesu Kirisita wwoñege kurugo, mii sí n-jà raa ŋkwóhəli ná na báaranji nimpyiñi i Kile á. ¹⁸ Sèenji na, mii aha a si yaaga jwo, nde Kirisita à pyi mii cye kurugo ke, lire kanni mii maha jwo. Mpíi pi nyé pi nyé Yahutuu mə, u à mii tège, maa pire pyi pi à jən'a Kile jwəməeni cū mii jwumpe ná mii kapyiñkii cye kurugo. ¹⁹ Lir'à pyi kacyeenñkii ná kacyanhala karigii cye kurugo, Kile Munaani sífente funñke e. Lire pyiñkanni na, Jwumpe Nintanmpə p'à yyaha tíi ná Kirisita kani i ke, puru kàmpañke na, mii à sàa báaranji pyi mà nə u tēgeni na mà lwó Zheruzalemu kànhe e mà sà nə Iliri kúluni puni i. ²⁰ Kirisita kyaa sàha jwo a nya cyeyi njemu i mə, mii à naye waha maa Jwumpe Nintanmpə jwo yire cyeyi i, bà li si mpyi, mii àha ŋkwə raa wà fyè tare mə. ²¹ ŋka l'à pyi mu à jwo bà y'à sémə Kile Jwumpe Semənji i na:

«U kyaa nyé a jwo mpiimu á mə, pire sí u nya,

Mpii pi nyé pi nyé a u kyaa lógo mə, pire sí u cè†.»

²² Nyé lire l'à sàa mii tēgele kwən fo tooyo niñyahay'e yii yyére zhèni na.

²³ Nyé numə, mii báaranj'à kwə naha jcyii kùligil'e. Ná cyi naha a yyee lada kwə, mii la mpyi si sà fworo yii na, ²⁴ mii niñkareñi Esipani kini i, mii sí n-yyére si tère pyi yii yyére. Mii aha a ŋkèege, yii i na tège bà mii si mpyi si nə wani mə. ²⁵ ŋka mii sí n-fyānha n-shà Zheruzalemu i, Kile wuubii pi nyé wani ke, mii sí n-sà ntège kan pir'á. ²⁶ Yii li cè na dánafeebii pi nyé Masedoni ná Akayi kùligil'e ke, pir'à cyeyi wà yiye na si ntège Zheruzalemu dánafeebii fəñəfeebii tège. ²⁷ Pi à li lwó piye e si pi tège, ŋka sèenji na, pi ná li mpyiñj'à yaa, naha na ye pi nyé Yahutuu mə, ŋka Jwumpe Nintanmpə pu nyé nāfuu fiige Kile maha ŋgemu kaan ke, Zheruzalemu Yahutuubii dánafeebil'á pi à puru ta. Lire e ke pi aha pi tège ná pi cyeyaayi i, lire na nyé pi nimpyii. ²⁸ Nyé mii aha cyire karigii

† 15:9 2 Samuwəli 22.50; Zaburu 18.50 ‡ 15:10 Duterənəm 32.43 § 15:11 Zaburu 117.1 * 15:12 Ezayi 11.10 † 15:21 Ezayi 52.15

cwɔɔnrɔ, maa uru wyéréŋi kan, mii sí n-tòro yii yyére s'a wá Esipani k̀ini i. ²⁹ Mii mú s'à li cè na mii aha nɔ wani yii yyére, Kirisita sí jwɔŋi lwó wuu na sèè sèl'e.

³⁰ Nye mii c̀nmpyiibii, ná wuu sí jnye Kafoonji Yesu Kirisita wuu, Kile Munaani s'à wuu pyi wuu u wuye kyaa táan wuy'á, mii na li caa yii á, yii raa Kile jáare mii á na zhileni na, ³¹ Zhude k̀luni shiinbii pi jnye pi jnye Kile kuni i me, bà mii si mpyi si shwɔ pire na, ntègeŋi mii sí sà n-kan Kile wuubil'á Zheruzalemu i ke, pi i jɛe uru na ná funntange e me. ³² Lire ká mpyi, Kile ká jɛe, mii funntanga wunji sí nɔ yii yyére, mà bàra lire na, yii sí màban le mii i. ³³ Yyeŋjkefoo Kile u pyi ná yii puni i. Amiina.

16

Poli à u ceveebii shéere

¹ Mii sí wuu c̀nmpworocwoŋi Febe kyaa jwo yii á, metangafoo u jnye u wi, Sanɔkere dánafeebii kurunke tɛgefooŋi wà wi. ² U aha nɔ yii yyére, yii i u c̀mu leme jwɔ Kafoonji mege kurugo, mu à jwo bà l'à yaa l'a mpyi Kile wuubii shwɔhɔl'e me. U aha ntège cya yii á kyaa maha kyal'e ke, yii u tɛge. U yabilin'á shinnyahara tɛge mà cye cyán mii yabilinji na.

³ Yii Pirisili ná Akilasi shéere. Pire na jnye mii báarapyijɛe Yesu Kirisita báaraŋi i. ⁴ Pire mpyi na ŋko si mpɔɔn pi múnahigil'e mii wuuni zhwoŋi kurugo. Mii kanni bà u jnye na pi k̀ere me, supyishinji sanji dánafeebii kurunji puni mú na pi k̀ere. ⁵ Dánafeebii pi maha piye bínnini pi pyenge e ke, yii pire shéere mú. Yii mii ntàannamacinmpworonji Epayinɛti shéere. Uru u à pyi shincyinji mà dá Kirisita na Azi k̀luni i. ⁶ Mariyama u à báaraŋyahage pyi yii á ke, yii uru shéere. ⁷ Yii Andoronikusi ná Zhuniyasi shéere. Mii ná pire jnye supyishi ninjin, wuu à pyi k̀asuŋi i sijcyan. Pi mey'à fworo sèl'e Yesu túnntunmpii shwɔhɔl'e, pi mú à jyè Kirisita kuni i mii yyaha na.

⁸ Yii Anpiliyasi shéere, mii ntàannamacinmpworo wi Kafoonji wwoŋɛge e. ⁹ Yii Uruben shéere, wuu báarapyijɛe u jnye ure Kirisita báaraŋi i, yii i mii ntàannamacinmpworonji Sitasisi shéere. ¹⁰ Yii Apelesi shéere, ur'à jɛe yyefuge na Kirisita mege kurugo. Yii Arisitobuli pyenge shiinbii shéere. ¹¹ Yii mii c̀nmpworonji Erɔdiyɔn shéere. Narisisi pyenge shiinbii pi à dá Kafoonji na ke, yii pire shéere. ¹² Yii Tirifeni ná Tirifosi shéere, pire cyeebii shuunniŋi na báaraŋi pyi Kafoonji á. Yii mii ntàannamacinmpworocwoŋi Perisidi shéere, ur'à uye kan Kafoonji báaraŋ'á sèl'e. ¹³ Yii Kafoonji nijcwɔnrɔŋi Urufusi ná u nuŋi shéere, mii nu mú u jnye ure. ¹⁴ Yii Asenkiriti ná Filegɔn ná Erimesi ná Patorobasi ná Erimasi shéere, c̀nmpyiibii sanmpii pi jnye ná pi e ke, yii pire puni shéere mú. ¹⁵ Yii Filologi ná Zhuli ná Nerɛ ná u c̀nmpworocwoŋi shéere mà bàra Olenpi na. Dánafeebii sanmpii pi jnye ná pi e ke, yii pire puni shéere. ¹⁶ Yii a c̀nmpworogo fwunji kaan yiy'á ná funjɛnŋi i, Kirisita dánafeebii kurunji pun'à yii shéere.

Yereyi nizanŋyi

¹⁷ Mii c̀nmpyiibii, mp̄ii pi maha ma ná ndàhalaŋi i dánafeebii shwɔhɔl'e, maa pi wuruge, maa ntunke taha wuu k̀alaŋi na ke, mii na li caa yii á, yii a yiye k̀aanmucaa pire na. ¹⁸ Wuu Kafoonji Kirisita á bà tire s̀pyire jnye na báare me, pi fucɛrigil'á pi maha báare. Mp̄ii pi jnye pi saha ŋkwɔ a fãha ta Kile kuni i me, pi maha pire wuruge ná jwuntanmp̄e ná k̀ayituwɔgɔre e. ¹⁹ Yii pi ke, yii à Kafoonji jwɔmɛɛni c̀u pyinji kanni ndemu na ke, s̀pyire pun'à lire cè. Lire e ke mii funntanga wunji u à sii yii kurugo. Mii na li caa yii á, yii pyi yákilifee, yii raa kacɛnŋi pyi, yii i láha kapegigii na feefee. ²⁰ Nye li saha s̀i mɔ me, yyenŋke kanvoonji Kile sí Sitaanniŋi t̄rige n-cyán yii a fwɔonji ná yii tooy'e. Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u jwɔ yii na, u u yyenŋke kan yii á. ²¹ Mii báarapyijɛenji Timɔti à yii shéere. Lusisi ná Zhasɔn ná Sosipateri à yii shéere, mii ná pire mp̄ii na jnye shinuu. ²² Nye mii Teritusi u à Poli tɛg'a ŋge letɛrɛŋi séme ke, mii mú à yii shéere Kafoonji wwoŋɛge e. ²³ Gayusi yyére mii jnye nàmpɔnnte na ke, ur'à yii shéere. Uru yyére dánafeebii maha piye bínnini mú. Kànhe wyéɛmaraŋi Erasiti ná wuu c̀nmpworonji Karitusi à yii shéere.

[²⁴ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u jwɔ yii na, u u yyenŋke kan yii á. Amiina.]

²⁵ Wuu pèenɛ taha Kile na. Jwumpe Nintanmpe mii nyɛ na yu Yesu Kirisita kyaa na yii á ke, sí na nyɛ Kile á mà puru pyi pu fànha kan yii á. Puru cye kurugo, Kile à u kaɲwɔhɔni cyêe, u mpyi a lire ɲwɔhɔ mà lwó fo diɲyɛɲi téesiini i. ²⁶ Numɛ, l'à yige bèenmpe na. Nyɛ Kile túnntunmpii sémebii cye kurugo, mpíi pi nyɛ pi nyɛ Yahutuu mɛ, pire pun'à lire kaɲwɔhɔni cè. Kileɲi u nyɛ wani fo tèekwombaa ke, uru u à li kuni kan, bà sùpyire puni si mpyi si dá uru na s'a uru père mɛ.

²⁷ Kile kanni u nyɛ yákilifoorɲi ke, pèente ti taha u na tèrigii puni i Yesu Kirisita cye kurugo fo tèekwombaa. Amiina.

**Poli à letereñi ninjyini ngemu kan Kõrenti kãhe dãnafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereñi funḡo jwumpe e ke**

Kõrenti kãhe na mpyi kãnbwõhõ, yasunnyi mpyi a nyaha k'e sèl'e. Cikwuñi ná nãḡkwuñi mpyi na mpyi pyiḡkannigii puni na kuru kãhe e.

Yesu tũntunḡi Poli à yye ninḡin ná paanga pyi Kõrenti kãhe e. Lire tẽni i, u à Jwumpe Nintanmpe jwo wani, ka pii si piye kan Yesu á (Kapyiḡkii 18.1-18). Poli kareḡkwooni kãntugo, nyahaḡgurug'á jyè dãnafeebii ná piye shwõhõl'e. Poli à yire lógo maa ḡge letereñi tun si pi yeḡ, maa li cyèe pi na, na dãnafeebii wwoḡeḡge na nyḡ mu à jwo cyere, ti ḡḡke ku nyḡ Yesu Kirisita kanni. Tire cyeere yatannyi pun'á yaa yi yiye kyaa táan yiy'á, yi raa yiye tère (13).

Dãnafeebii kurunḡe e, pii mpyi a letere tũgo u á, maa yibiyi yà pyi u na. Poli à ḡge letereñi sème maa ḡwõshwõrõ kan yire yibiyi na, yire yi mpyi:

Dãnafeebii sí n-jà fũru pyi la? (7)

Mpii pi nyḡ na zunḡi pyi ke, dãnafeebii sí n-jà n-lyi pire yyere la? (8--10)

Di dãnafeebil'á yaa pi a báare ná Kile Munaani màkanyi i ye? (12--14)

Dãnafõoñi kwũñi kãntuge nyḡ naha shi ye? (15)

Jwumpe tasiige

¹ Mii Poli u à yyer'a pyi Yesu Kirisita tũntunḡo mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, mii ná wuu cĩmpworõñi Sositeni u à ḡge letereñi sème si ḡkan ² yii dãnafeebii kurunḡ'á, Kõrenti kãhe e, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu Yesu Kirisita cye kurugo ke, u à yii yyer'a pyi u wuu, mà bàra mpii puni pi nyḡ na wuu Kafoõñi Yesu Kirisita meḡe yiri cyeyi puni i, maa u pyi pi Kafoõñi wuu fiige ke, ³ wuu Tuñi Kile ná wuu Kafoõñi Yesu Kirisita pi ḡwo yii na, pi i yyenḡke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kõrenti dãnafeebii kurugo

⁴ Mii fwù nyḡ Kile na tẽrigii puni i, naha na ye u à ḡwo yii na, yii ná Yesu Kirisita wwoḡeḡge kurugo. ⁵ Mà yii yaha kuru wwoḡeḡge e, yii à Kile màkanyi shiḡi puni ta, mà cye cyán jwumpe ná ḡcèñi na. ⁶ Naha kurugo ye jwumpe pu nyḡ na Kirisita kyaa yu ke, pur'á tateḡḡge wwũ yii e. ⁷ Lire e canḡke wuu Kafoõñi Yesu Kirisita sí uye cyèe ke, mà yii yaha yii i kuru canḡke sigili, Kile màkange kà tufiige kuu nyḡ yii na me.

⁸ Uru Kile mú u sí yii tẽḡe si fãha kan yii á, bà yii si mpyi si ḡkwõro u kuni i fo sà no li tẽḡeni na, si mpyi tĩḡire cyaga baa Kafoõñi Yesu Kirisita cannuruge me. ⁹ Kile na nyḡ ḡwõmeḡ ninḡinfoo, uru u à yii yyere bà yii si mpyi si mpyi u Jyañi, wuu Kafoõñi Yesu Kirisita wwoḡeḡge e me.

Poli à li cya Kõrenti dãnafeebil'á na pi bê

¹⁰ Mii cĩmpyiibii, mii na li jáare yii á, wuu Kafoõñi Yesu Kirisita meḡe na, yii i bê ninḡin na, yii àha n-láha yiye na me. Yii bê, yii i mpyi ná sõḡõrõ ninḡin i, yii i yii karigii kapyiini ḡḡke yaha ku pyi ninḡin. ¹¹ Naha kurugo ye mii cĩmpyiibii, mii à lógo Kilowe pyeḡge shiĩnbii pii ḡwo na, na mbẽmbaanḡi na wá yii shwõhõl'e, ¹² na pii na wá na ḡko yii shwõhõl'e na pire na nyḡ mii Poli wuu, pii sí i ḡko na pire na nyḡ Apolosi wuu, pii sí i ḡko na pire na nyḡ Pyeri wuu, pi sanmpii sí i ḡko na pire na nyḡ Kirisita wuu. ¹³ Mii sí yii yĩbe, Kirisita à táa la? Taha Poli u à kwõro kworokworocige na yii kurugo, lire nyḡ me taha Poli meḡe na yii à batize? ¹⁴ Mii Poli à Kile shéere, naha na ye Kirisipusi ná Gayusi baare e, mii nyḡ a yii wà tufiige batize wani me. ¹⁵ Lire e yii wà sè n-sè n-jà n-jwo na ur'á batize mii meḡe na me. ¹⁶ Mii funḡo naha mpyi a wwõ, mii mú u à Sitefanasi pyeḡge shiĩnbii batize, pire baare e, mii naha a dá na mii sãha à sũpya batize wani yii yyere me.

Sũpyire yákilifente nyḡ Kile nyii na sijncomõ

¹⁷ Yii li cè na báaraŋi nijncyiŋi mεε na Kirisita à mii tun ke, uru bà u nyε batizeliŋi mε, Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo u à mii tun. Mii mú sí nyε na tire tũnture pyi mà tàanna ná sùpyire yákilifente e mε, bà li si mpyi sùpyire kà raa òrili mii jwuŋkanni kurugo mε, ŋka pi a òrili Kirisita kwũŋi kurugo kworokworocige na. ¹⁸ Mpii pi nyε kuni nimpini i, ná Kile sí n-pa pi shi bò ke, jwumpe pu nyε na yu mà yyaha tíi ná Kirisita kwũŋi i kworokworocige na ke, puru na nyε s̄ŋcomò pire mpil'á. Ŋka wuu mpii pi nyε kuni nijcenni i, ná Kile sí n-pa wuu shwò ke, Kile sífente ti nyε ti ti wuu á.

¹⁹ Nyε y'á sémε Kile Jwumpe Semεŋi i na:

«Mpii pi na piye s̄ŋŋi yákilifee ke, mii sí pire s̄ŋcompe cyêe.

Mpii pi na piye s̄ŋŋi na pir'á kyaa cè ke, mii sí li cyêe na pire nyε a yafyin cè mε*.»

²⁰ Mà tàanna ná lire e, taa yákilifeebii nyε ke? Mpii pi na piye s̄ŋŋi na pir'á Kile Saliyaŋi cè ke, taa pire nyε ke? Taa ŋge ðiŋyεŋi jwuŋceempii nyε ke? Kile à li cyêe na ŋge ðiŋyεŋi yákilifente na nyε s̄ŋcomò. ²¹ Mà tàanna ná Kile yákilifente e, u à li lwó ŋge ðiŋyεŋi yákilifeebii kà n-jà uru cè ná pi yabilimpii yákilifente e mε. Lire kurugo jwumpe wuu nyε na yu, ná ðiŋyεŋi sùpyire na pu s̄ŋŋi s̄ŋcomò ke, Kile à li lwó sùpyire t'á dá puru jwumpe na ke, si pire shwò.

²² Nyε Yahutuubii la maha mpyi s'a kakyanhala karigii naa tapyige e si nta ndá puru jwumpe na. Girekiibii sí na jcaa pire yákilibii si múgo si nta ndá pu na. ²³ Wuu pi ke, Kirisita kani wuu nyε na yu na u à kwú kworokworocige na ke, puru na nyε jwuŋjwumbaama Yahutuubil'á, maa mpyi s̄ŋcomò supyishiŋi sanŋ'á. ²⁴ Ŋka Kile à mpiimu yyer'a pyi u wuu ke, pi à pyi Yahutuu yo, pi à pyi Girekii yo, pir'á Kirisita na Kile sífente ná u yákilifente cyêe. ²⁵ Naha kurugo ye kani Kile à pyi, ka sùpyire si wá na s̄ŋŋi s̄ŋcomò ke, lir'á fànha tò pi yákilifente na. Nde Kile à pyi, ka sùpyire si wá na s̄ŋŋi na fànhaŋcyerere ti nyε ti ti ke, lir'á fànha tò sùpyire na.

²⁶ Mii c̄nmpyiibii, yyereŋkanni na Kile à yii yyer'a pyi uye wuu ke, yii lire kàanmucya a wii ke! Mà tàanna ná sùpyire kàanmucyage pyiŋkanni i, yákilifee nijyahamii nyε yii e mε, sífee nijyahamii nyε yii e mε, yii nijyahamii mú sí nyε a si shinwoo pyenyi i mε. ²⁷ Nyε karigii ðiŋyεŋi sùpyire na s̄ŋŋi s̄ŋcomò ke, cyire Kile à cwònr'a tég'a ðiŋyεŋi yákilifeebii sílege. Ncyii pi nyε na s̄ŋŋi fànhaŋcyerere wogigii ke, maa cyire cwònr'a tég'a fànhafeebii sílege. ²⁸ Karigii cyi nyε ñũŋò baa ðiŋyε sùpyire nyii na, ná pi kuro nyε cyi e mε, cyire karigii Kile à cwònrò, pi na jcyiimu s̄ŋŋi s̄e wogii ke, mà tég'a cyire kèege. ²⁹ U à lire pyi, bà li si mpyi sùpyaŋi wà tufiige kà ŋkwò uye pèe uru Kile yyahe taan mε.

³⁰ Uru u à wuu le Yesu Kirisita wwoŋεεge e. Kile à pyi kaŋũŋò, ka Yesu Kirisita si wuu pyi yákilifee, maa jwo na wuu à tíi, maa wuu pyi Kile wuu, maa wuu ñũŋò wwú kapegigii bilere e. ³¹ Nyε bà l'á sémε Kile Jwumpe Semεŋi i mε: «Ŋgemu la ká mpyi si pèene taha yaaga na ke, urufoo u ti taha Kafoonji Kile na†.»

2

Poli nyε a Kile jwumpe jwo ná sùpyire yákilifente e mε

¹ Mii c̄nmpyiibii, tēni i mii à sà Kile jwumpe jwo yii yyére ke, mii nyε a naye pèe na mii à jwumpe cè, lire nyε mε na mii yákilif'á pèe mà tòro pi sanmpii wuŋi na mε. ² Naha kurugo ye mii nyε a li lwó naye funŋ'i, si yaage kabere kyaa jwo yii á, Yesu Kirisita kàntugo na mε, si u kwũŋi kyaa jwo yii á kworokworocige na. ³ Mii fànhe mpyi a cyéere wani yii shwòhòl'e, fyagare mpyi maha mpyi mii na fo mii mpyi maha jcyéenni sèl'e. ⁴ Tère o tère e mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, ná sùpyire yákilifente e bà mii mpyi maha pu yu si nta yii ñũmbogigii kèenŋe ná p'e mε. Ŋka ná Kile Munaani sífente e mii mpyi maha pu yu, ⁵ bà li si mpyi yii dániyaŋi kà ntaha sùpyire yákilifente na mε, fo Kile sífente.

Kile maha u yákilifente kaan wuu á, u Munaani cyε kurugo

* 1:19 Ezayi 29.14 † 1:31 Zheremi 9.24

⁶ Kile jwump'e à tateenge wwû mpiimu zòmpyaagil'e ke, pire maha yákilifente taa wuu jwumpe e. Ìka Kile sí n-pa ñge ðinyeñi sùpyire ná u ñùñufeebii mpiimu shi bò ke, yákilifente ti ñye pir'á ke, tire shiñi bà me. ⁷ Kile yákilifente shenre wuu ñye na yu ke, sùpya mpyi a ti shi cè me, ñaha na ye Kile mpyi a ti ñwòhò. Mà jwo ðinyeñi u dá ke, Kile mpyi a lire kañwòhòni yaa, bà wuu si mpyi si mpyi shinbwoo si ntèen ná u e u cyage nisinañke e me. ⁸ Ìge ðinyeñi ñùñufooñi wà ñye a tire yákilifente cè me. Ná lire bà me, pi mpyi na sì ñee Kafooñi Peentefoo kwòro kworokworocige na me. ⁹ Bà l'á séme Kile Jwumpe Semerñi i na:

«Sùpya ñyii sàha ñkwò a ndemu ñya me,

ná ñingyii sàha ñkwò a li lóg'a ñya me,

ná li sàha ñkwò a tíge sùpya funñ'i mà ñya me,

mpii pi à Kile kyaa táan piy'á ke, lire u à bégel'a yaha pire mee na*.»

¹⁰ Wuu pi ke, Kile à lire kani cyêe wuu na, u Munaani cye kurugo. Lire li maha karigii puni yyaha caa, ali karigii Kile à ñwòhò ke, li maha cyire puni yyaha caa, si cyi cè, ¹¹ bà li ñye sùpya sì n-jà u supyineñi funzòñore cè ná u yabilinji bà me, amuni li mú ñye sùpya sì n-jà Kile funñò karigii cè me, Kile Munaani kanni l'á cyi cè. ¹² Wuu sí pi ke, Kile à u Munaani le wuu e, lire l'á wuu ná sùpyire sannte sòññòkanni pyi l'á wwû liye e. U à lire pyi bà li si mpyi, u à ñwò wuu na maa yaayi ñjemu kan wuu á ke, wuu u yire cè me. ¹³ Ná sùpyire yákilifente e bà wuu ñye na yire yaayi kyaa yu me. Ìka Kile Munaani à ndemu cyêe wuu na ke, lire wuu ñye na yu sùpyir'á, wuu na li yu bà Kile Munaani à li jwo me. ¹⁴ Ìka Kile Munaani ká mpyi li ñye a tèn sùpyañi ñgemu i me, urufoo ñye na ñeege Kile Munaani karigii na me, ñaha na ye u maha cyire karigii sòññi sìncomò. U sì n-jà cyi yyaha cè me, ñaha na ye Kile Munaani kanni cye kurugo sùpyañi maha já a cyi yyaha cè. ¹⁵ Kile Munaani ñye sùpyañi ñgemu i ke, uru u maha yaayi puni cè a wwû yiye e. Shintiiwe mú sí ñye na n-jà a urufoo kapyiñkii cè a wwû cyiye e me. ¹⁶ Yire y'á séme Kile Jwumpe Semerñi i na:

«Sùpya ñye a sù ñgemu u à Kafooñi funzòñore cè me?

Sùpya mú ñye a sù ñgemu u sí n-jà u yere me†.»

Ìka wuu pi ke, Kile Munaani ñye wuu mpiimu i ke, wuu à Kirisita funzòñore cè.

3

Kile báarapyiibii puni tayyérege ñye ñinjin

¹ Mii cìnmpyiibii, mà sèerñi jwo, mpìi pi à Kile Munaani yaha l'á pi yyaha cù ke, jwuñkanni na mii maha yu ná pire e ke, mii ñye a já a jwo ná yii e lire jwuñkanni na me. Ìka mpìi pi ñye na pi ñyii karigii kanni pyi ke, mii à jwo ná yii e mu à jwo ná pire e mii ñye na yu. Mii na yii sòññi mu à jwo pìnmpinñyea mà yyaha tíi ná Kirisita kuni i. ² Jwumpe mii à jwo yii á ke, pur'á pyi mu à jwo jirime mii à kan yii á. Mii ñye a ñen'a yawaya kan yii a lyí me, ñaha na ye yii mpyi na sì n-jà yawaya lyí me. Ali nume yii sì n-jà yawaya lyí me, ³ ñaha na ye yii saha na yii ñyii karigii pyi. Sèe wi de! Ná yinçyege ná mbembaañi sí ñye yii shwòhòl'e, lire l'á li cyêe na yii ná sùpyire sannte ñye a wwû yiye e me. Yii ná pi kapyiñkii pun'á pyi ñinjin. ⁴ Ñye ná yii pìi s'á jwo na yii na ñye Poli wuu, ka pìi si jwo na pire na ñye Apolosi wuu, mà tàanna ná lire e, tá yii ná sùpyire sannte sòññòkann'á wwû liye e be?

⁵ Yii li cè na Apolosi wi yo, mii Poli wi yo, Kile báarapyii pi ñye wuu kanna. Wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ka lire si mpyi kañuñò mà yii lèñe Kile kuni i, wuu mú pun'á wuu báarañi pyi mà tàanna ná Kafooñi u kañkanni i wuu shin maha shin á. ⁶ L'á pyi mu à jwo mii à cige cenme, ka Apolosi si ku lwò, ñka Kile u à cige pyi k'á yíri. ⁷ Lire e ke l'á pyi cige cenmefooñi yo, l'á pyi ku lwòfooñi yo, pi wà tayyérege ñye a pèe me. Kile kanni u tayyérege k'á pèe, ñaha na ye uru u maha cige pyi ku u lyege. ⁸ Cige cenmefooñi ná ku lwòfooñi mú à tàanna. Kile sí pi shin maha shin sàra si ntàanna ná pi báarañi

* 2:9 Ezayi 64.4 † 2:16 Ezayi 40.13

nimpyiŋi i. ⁹ M̀a t̀aanna ńa lire e, wuu na nyɛ báarapyɲɛɛ Kile báaraŋi i, yii pi nyɛ Kile cikwɔge.

Yesu u nyɛ Kile bage nintaani

Yii mú pi nyɛ Kile bage. ¹⁰ M̀a t̀aanna ńa Kile màkange e mii á, mii à kuru bage ɲwɔhɔ cyán bafaanrawa ɲɲɛɲɛ fiige, ka piiberɛ si mpa ku faanra a dùrugo. Ɔka shin maha shin la ku nyɛ si vaanra pyi kuru bage nintaani ɲuŋ'i ke, urufoo u u báaraŋi pyime cè dɛ! ¹¹ Naha kurugo yɛ bage nintaani l'á cyán ke, lire li nyɛ Yesu Kirisita. Sùpya saha s̀i n-jà nintaani labɛɛ cyán lire k̀antugo na mɛ. ¹² Bafaanribii ɲii sí báara ɲɲɛɲɛ pyi, si pi vaanraŋi pyi kuru bage nintaani na ńa sɛɛɲɲi i, lire nyɛ mɛ ńa wyɛɛfyinŋi i, lire nyɛ mɛ ńa kafaayi loŋgara wuyi i. Ɔka ɲii sí báaraɲɛ pyi si vaanraŋi pyi ńa cire e, lire nyɛ mɛ ńa ɲyèsigire e, lire nyɛ mɛ ńa k̀acyeere e. ¹³ Ɔka yii li cè, canŋke Kile sí sùpyire puni s̀ara si nt̀aanna ńa pi kapyiŋkil'e ke, shin maha shin à báaraŋi ɲgemu pyi ke, uru shi sí n-cyèe kuru canŋke. Nage cye kurugo shin maha shin u báara shi sí n-cè. ¹⁴ Nage ká mpyi ku nyɛ a ɲgemu u tafaanraga súugo mɛ, urufoo sí t̀ɔn ta. ¹⁵ Ɔka nage ká ɲgemu u tafaanraga súugo ke, urufoo s̀i t̀ɔn ta mɛ. Urufoo k̀oni sí n-shwɔ sa! Ɔka li sí n-pyi mu à jwo nage e urufof'á jyè a fwordo.

¹⁶ Yii nyɛ a li cè na Kileɲaarebage ku nyɛ yii, Kile Munaani à t̀ɛɛn kuru ɲkemu i mà? ¹⁷ Shin maha shin ká kuru bage jya, Kile sí urufoo shi b̀ò, ɲaha na yɛ Kile wogo ki, yii sí pi nyɛ kuru bage.

¹⁸ Wà ha uye ɲwɔ fáanŋa mà dɛ! Yii wà ha nta u u s̀ɔnŋi na uru na nyɛ yákilifoo mà t̀aanna ńa sùpyire s̀ɔnŋɔŋkanni i, urufoo u uye pyi s̀ɲɔɲɔ. Lire ká mpyi, urufoo sí yákilifente sèe woore ta. ¹⁹ Naha kurugo yɛ karigii diɲyɛɲi sùpyire nyɛ na s̀ɔnŋi yákilifene ke, cyire na nyɛ s̀ɲɔmɔ Kile ɲyii na. Y'á sɛmɛ Kile Jwumpe Semɛɲi i na: «K̀anhayɲi ɲge diɲyɛɲi yákilifeebii maha ɲcyáan ke, Kile maha pi pyi pi i ɲcwôre yire na*.»

²⁰ Y'á sɛmɛ mú na:
«Mpii pi nyɛ na piye s̀ɔnŋi yákilifee ke, Kafoonji à ɲire funzɔnŋɔre cè.
Pi funzɔnŋɔre nyɛ u á laaga baa†.»

²¹ Lire kurugo wà nyɛ a yaa u a ɲkwɔhɔli na uru na nyɛ mucyiin wu mɛ, ɲaha na ye yaayi puni nyɛ yii wuyo. ²² L'á pyi mii Poli yo, l'á pyi Apolosi yo, l'á pyi Pyeri yo, l'á pyi diɲyɛɲi yo, l'á pyi sh̀ɲi yo, l'á pyi kẁɲi yo, l'á pyi numɛ yaayi yo, l'á pyi yaayi nimpayi yo, yire puni na nyɛ yii wuyo. ²³ Yii yabilimpii pi ke, yii na nyɛ Kirisita wuu, Kirisita sí nyɛ Kile wu.

4

Yesu t̀untunmpii báaraŋi ńa pi yyefuge kani

¹ Lire kurugo yii li cè na wuu na nyɛ Kirisita báarapyii kanna, maa mpyi kacwɔnrii fiige. Karigii Kile mpyi a ɲwɔhɔ sùpyire na t̀ɛɛcyiini i ke, Kile à cyire cyèe wuu na, bà wuu si mpyi s'a cyi yyaha yu sùpyir'á mɛ. ² Nde sí li nyɛ na ɲcaa báarapyiibil'á ke, lire li nyɛ pi pyi s̀èeshiin pi raa pi báaraŋi pyi pi a ɲwɔge. ³ Mii wi ke, l'á pyi yii jworo yo, l'á pyi sùpyire sannte jworo yo, mii kuro nyɛ tire e mɛ. Mii mú sí nyɛ a naye c̀ɛɛge na báaraŋi nimpyiŋi na mɛ, ⁴ ɲaha na ye mii nyɛ a naye ɲɛn na báaraŋi wà tufiige e mɛ. Ɔka lire nyɛ a li cyèe na mii báaraŋi puni pyiŋkann'á ɲwɔ mà dɛ! Kafoonji kanni u sí n-jà u ɲwɔ ńa u ɲwɔmbaa jwo.

⁵ Lire kurugo yii àha t̀anga kan sùpya á, lire nyɛ mɛ si u c̀ɛɛge mà li t̀ɛni ta li s̀aha no mɛ. Yii Kafoonji cannuruge sige. U aha mpa, karigii cyi à ɲwɔhɔ numpini i numɛ ke, u sí n-pa cyire yige b̀ɛɛnmpe na, si sùpyire funzɔnŋɔre yige cyiŋŋi na. Nyɛ kuru canŋke, shin maha shin à yaa ńa ɲkèɲi ɲgemu i mà t̀aanna ńa u báaraŋi nimpyiŋi i ke, Kile sí uru kan urufof'á. ⁶ Mii c̀ɛnmpyiibii, mii à mii ńa Apolosi kani lwɔ a pyi yyecyeene mà t̀ɛg'a yii le kur'e, si li cyèe yii na, na yii ɲaaraŋkann'á yaa li t̀aanna ńa Kile Jwumpe Semɛɲi yi jwuŋkanni i. Lire e yii wà nyɛ a yaa u k̀asimɛɲii yogolo na uru na nyɛ wà wu, s'a u

* 3:19 Zhobu 5.13 † 3:20 Zaburu 94.11

shinjɛɛŋi fwóhɔre mɛ. ⁷ Mu u nyɛ na sɔnɔŋi na mu à pwórɔ pi sanmpii na ke, di mu nyɛ na maye sɔnɔŋi bɛ? Naha ku nyɛ mu á mà ta Kile bà u à ku kan mu á mà yɛ? Nyɛ ná Kile sí u à yi kan mu á, mu kàsimeŋkii kayogoni li nyɛ ndire, kee mu yabiliŋi u à yi ta may'á yɛ?

⁸ Yii pi ke, yii na sɔnɔŋi na yii à yaayi puni ta mà kwò, na yii funɔny'à jíŋ'a kwò, yii na sɔnɔŋi na nùŋufent'à le yii cye e mà kwò, maa wuu yaha. Ŋka mii la nyɛ yii i mpyi nùŋufee sɛɛŋi na, bà wuu mú si mpyi si ntɛɛn ná yii e nùŋufente e mɛ. ⁹ Yii li cè, wuu pi nyɛ Yesu túnntunmpii ke, li nyɛ mu à jwo Kile à wuu yaha sùpyire puni kàntugo. L'à pyi mu à jwo kwùŋi laage e wuu nyɛ. Wuu à pyi yawiye diɔnyɛ ɔwɔhɔyaayi pun'á, sùpyire bàra mèlɛkɛɛbii na. ¹⁰ Wuu à pyi sicyerefee fiige Kirisita mege kurugo, ŋka yii pi ke, yii na sɔnɔŋi na yii à Kirisita yákilifente puni ta a kwò. Yii à jwo na wuu pi nyɛ fànhanyerere sùpyiibii, maa yiye sɔnɔŋi na yii pi nyɛ fànhanyahaga wuubii. Sùpyire nyɛ a wuu le dá e mɛ, ŋka yii pi ke, pi à yii pɛe. ¹¹ Ali numɛ, wuu na ŋkyaali katege ná byage cye e, maa mpyi vaaŋkuuŋi i. Sùpyire maha wuu bwùun, wuu na jaare na màre cyeyi yyaha kurugo. ¹² Wuu na báaraŋi niŋgaŋi pyi, bà wuu si mpyi s'a wuu nùŋɔ karigii yaa mɛ. Mpii pi maha wuu cyere ke, wuu maha jwó leni pir'á. Pi maha wuu kyéree, ŋka wuu maha li kwú wuye e. ¹³ Sùpyire méɛ ká a jwumpimpe yu wuu na, wuu maha jwupcɛnmpɛ tɛg'a pi nùŋɔ bɛ. Ali numɛ wuu na nyɛ mu à jwo yakuuyo ná kàkyaya sùpyire nyii na.

¹⁴ Mii nyɛ a mpe jwumpe séme si yii sílege mɛ, ŋka mii à yii yere ná p'e, naha na ye yii pi nyɛ mu à jwo mii pyiibii, yii kyal'à táan mii á sèl'e. ¹⁵ Ali li méɛ nta cyelentii niŋyahanyahamii pi nyɛ na Kirisita kyaa yu yii á, yii li cè na yii tuŋi na nyɛ niŋkin. Mii wí, naha na ye mii u à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ka yii i dá Yesu Kirisita na. ¹⁶ Mà tàanna ná lire e, mii na li caa yii á, yii raa yii karigii pyi mii wogigii fiige. ¹⁷ Lire e Timoti u nyɛ mii jyaŋi mà tàanna ná Kafoonɔ wwoŋɛɛge e ke, mii sí uru tun yii á. U kyal'à táan mii á, ɔwɔmɛɛ niŋkinfoo u nyɛ u wi Kafoonɔ báaraŋi i. U aha nɔ yii na tɛni ndemu i ke, mii karigii pyiŋkanni li nyɛ ndemu Kirisita wwoŋɛɛge e ke, u sí yii funɔ cwo lire na, bà mii nyɛ na li yu na màre cyeyi puni i dánafeebii kuruyi'á mɛ.

¹⁸ Pii na nyɛ yii shwɔhɔl'e, mpiimu pi na sɔnɔŋi na mii saha sì n-shà wani yii yyére mɛ, maa li ɔwɔ cù na piye yare tabwoyi i. ¹⁹ Ŋka Kafoonɔ ká ɔɛɛ, li saha sì mɔ mɛ, mii sí núru n-kàre wani yii yyére, mpii pi nyɛ ná tire yàmpeente e ke, kampyi jwumbwompe kanni pi na yu, lire nyɛ mɛ kampyi Kile sífente nyɛ pi á sɛɛŋi na, si lire cè. ²⁰ Naha kurugo ye Kile Saanre nyɛ jwumbwoŋjwuu mɛ, Kile sífene ti nyɛ ti ti. ²¹ Nyɛ di yii ko numɛ bɛ? Yii la nyɛ mii u shà yii yyére ná kasor'e laa, ná ntàannamagare ná nùmpinɔke e?

5

Silegebaare kani l'à pyi Kɔrenti dánafeebii shwɔhɔl'e ke

¹ Mii cìmpyiibii, wuu à lógo na silegebaara kani là à pyi yii shwɔhɔl'e, ali Kilecembaabii mú bà sì ɔɛɛ ndemu pyi mɛ. Pi à jwo na yii wà na wá a u tuŋi cwoŋi lɛŋɛ. ² Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pɛe, mà li ta lire mpyi a yaa li pyi yyetanbara kyaa yii á, bà yii si mpyi si lire kapiini pyifoŋi yige yiye shwɔhɔl'e mɛ.

³ Mii laage kɔn'à tɔɔn yii na, ŋka mii nyɛ yii shwɔhɔl'e Kile Munaani cye kurugo. Nde l'à yaa li pyi ŋge kapimpyiŋi na ke, wuu Kafoonɔ Yesu Kirisita mege na, mii à lire lwó naye funɔ'i mà kwò. ⁴ Lire pyiŋkanni na, mii ná yii ká bínn'a tɛɛn, Kafoonɔ Yesu fàhe cye kurugo, ⁵ urufol'à yaa u le Sitaanniŋi cye e, u u ŋkyaala, bà li si mpyi kapegigii mpyiŋi lage ká wwù u na, ka u u cyi ɔwɔ yaha tɛni ndemu i ke, Kile si u shwɔ Kafoonɔ Yesu cannuruge mɛ.

⁶ Yii na yiye pɛere tawage e, yii nyɛ a cè a jwo na: «bwúuruŋi yîrigeyirige yaani nimbileni maha ntɛg'a farani mbyimpe niŋcwɔnhɔmpe puni yîrige» mà? ⁷ Lire kurugo yii kapimpyiŋi yige yiye shwɔhɔl'e, bwúuruŋi yîrigeyirige yaani l'à lye ke, u na nyɛ lire fiige, bà yii si mpyi si ntɛɛn fwɔnrɔ baa mbyivɔnmɔ niŋcwɔnhɔmɔ fiige mɛ. Yii li cè na yatɔge Yahutuubii mpyi maha bò pi bilereŋkwoŋi kataanni i ke, Yesu à bò kuru yatɔge fiige, maa wuu kapegigii yàfa wuu na. Lire e wuu nyɛ numɛ mu à jwo mbyivɔnmɔ

nijncwōnhōmō, bwúuruŋi yîrigeŋyirige yaani nyε a le mpemu i mε. ⁸ Lire kurugo bwúuruŋi u à yaa ná yîrigeŋyirige yaani nijnyeeni i ke, wuu àha kataanni pyi ná ur'e mε, uru u nyε katupwōhōyi ná pege. Bwúuruŋi u à yaa yîrigeŋyirige yaani baa ke, wuu wuu kataanni pyi ná ur'e, uru u nyε zōvyinre ná sèejwuuni.

⁹ Letereŋi mii à fyānha a kan yii á ke, ur'e mii mpyi a yi jwo yii á na yii àha jacwoobii pyi yii kapyiŋεε mε. ¹⁰ Ŋka mii nyε a jwo yii á na mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e mε, ná pi na jacwōore pyi, lire nyε mε na nāŋwōhōrō pyi, lire nyε mε na nāŋkaage pyi, lire nyε mε na kacyanhigii sunni ke, na yii àha pire pyi yii kapyiŋεε mà de! Lire baare e li sí n-pyi kee yii sí n-fworo diŋyεŋi i de! ¹¹ Pu kajwuuni jùŋke ku mpyi ŋke: shin maha shin u à uye pyi na uru na nyε Kile kuni i, maa ŋkwōro na jacwōore pyi, lire nyε mε na nāŋwōhōre pyi, lire nyε mε na kacyanhigii sunni, lire nyε mε na jwumpimpe yu, lire nyε mε mà uye yaha sinmbyaani kanni laage e, lire nyε mε na nāŋkaage pyi ke, yii àha cyire karigii pyifeebii pyi yii kapyiŋεε mε, yii bá kà jεε pi a lyî ná yii e mε.

¹²⁻¹³ Yii li cè, mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i mε, mii kuro nyε pire wogigil'e mε, Kile u sí pire wogigii cwōonrō. Ŋka yii ná mpii pi nyε wwoŋεε Kile kuni i ke, yii pi à yaa yii a pire karigii cwōonre. Y'à sémε na: «Yii kapimpyiŋi kòr'a yige yiye shwōhól'e*.»

6

Dánafeebii nyε a yaa pi a piye yiri fānhe e mε

¹ Yii Kile wuubii kurunke e, kyaa ká jyè wà ná u cìmpworonji wà shwōhól'e, jaha na urufoo maha u cìmpworonji yyere fānhe e yukyaabii Kilecembaabii yyére, mà li ta yii Kile wuubii pi à yaa yii a yii karigii cwōonre ye? ² Mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e mε, yii nyε a cè a jwo na yii Kile wuubii pi sí n-pa pire u karigii cwōonrō mà? Nyε ná yii sí pi sí n-pa pire u karigii cwōonrō, jaha na yii nyε na yii ná yiye shwōhōŋi kapyεere cwōonre mà ye? ³ Yii nyε a li cè na ali wuu sí n-pa raa mèlekεebii jùŋo karigii cwōonre mà? Ná wuu sí n-pa raa pire jùŋo wogigii cwōonre, tá jwumō saha na nyε yii á, yii ná yiye shwōhōŋi wogigii jcwōonrōŋi na? ⁴ Kyaa sí ká jyè yii wà ná u shinjεε shwōhól'e, mpii pi nyε pi nyε na sōŋŋi dánafeebii sōŋŋoŋkanni na mε, jaha kurugo yii maha ŋkàr'a sà lire cwōonrō pire yyére ye?

⁵ Puru kajwuuni li nyε yii i li cè na silege ku nyε ku ki yii á. Safe, yákilifoo nyε yii e, ŋgemu u sí n-jà kyaa cwōonrō yii wà ná u cìmpworonji wà shwōhól'e mà ke? ⁶ Tá kacenne li nyε li li, cìmpyiibii pi à piye yiri fānhafeebii yyére, mpiimu bá pi nyε pi nyε a dá Yesu na mε?

⁷ Mbèmbaanji u pyi yii shwōhól'e, fo ku sà nō yii à yiye yiri fānhe e, lire kann'à yii kacεgele kwò. Jaha na wà ká yii mùmpenmε kyaa pyi, yii nyε na jìn'a li kwú yiye e mà ye? Jaha na wà ká yii nāŋwōhōrō, yii maha lire kwú yiye e mà ye? ⁸ Yii nyε na lire pyi mo! Marii pi sanmpii mùmpenmε karigii pyi, maa pi nāŋwōhōre, yii sí na nyε cìmpyiii mà tàanna ná Kile kuni i.

⁹ Mpii pi nyε na kapegigii pyi ke, yii nyε a cè a jwo na pire nāzhan à fworo Kile Saanre e mà? Yii àha raa yiye jwō fáanji mà de! L'à pyi jacwoo yo, l'à pyi kacyzunmii yo, l'à pyi mpii pi nyε pi nyε a kúu pi fúrupyiŋεebii na mà yo, nāmbaabii pi maha wwūu ná piye e nò ná ceewe wwoŋkanni na ke, l'à pyi pire yo, ¹⁰ l'à pyi nāŋkaabii yo, l'à pyi nāŋwōhōre pyifeebii yo, mpii pi à piye yaha sinmbyaani kanni laage e ke, l'à pyi pire yo, l'à pyi jwumpimpe jwufēebii yo, mpii pi maha sùpyire yaayi cyáan na shuu pi na ke, l'à pyi pire yo, yii li cè na pire wà tufiige nāzhan nyε Kile Saanre e mε. ¹¹ Mà li ta yii pìi mpyi na cyire karigii pyi. Ŋka wuu Kilenji Munaani cye kurugo, yii à jyé a fñiŋε, maa yii yaha yiye kanni na, mà pyi Kile wuu, maa yii pyi yii à tíi Kile yyahe taan Kafoonji Yesu Kirisita mεge na.

Wuu cyeer'à dá Kafoonji Yesu nyii wuuni mpyiŋi mεε na

* 5:12-13 Duterenōmu 17.7; 19.19; 21.21; 22.21,24; 24.7

¹² Yii à jwo na karigii puni mpyiñi kun'à kan yii á, ñka mii sí yi jwo yii á, tòn ñye karigii puni i me. Mii mú sí n-jà n-jwo na karigii puni mpyiñi kun'à kan mii á, ñka mii kóni sí naye pyi biliwe fiige kani là tufiige e me. ¹³ Yii mú à jwo na yalyire maha shwòhò fuceni mee na, na fuceni mú à dá yalyire mee na, na canñka Kile sí yi mú shuunniñi shi bò, ñka mii sí yi jwo yii á, sùpyañi cyeere ñye a dá jacwòore mpyiñi mee na me. T'à dá Kafoonji Yesu ñyii wuuni mpyiñi mee na, Kafoonji mú u ñye ti foo. ¹⁴ Kile à Kafoonji ñè mà yige kwùñi i. Kile sí n-pa wuu mú ñè n-yige kwùñi i ná u sífente e. ¹⁵ Yii ñye a li cè na yii pi ñye Kirisita cyeere yatanñyi mà? Mà Kirisita yatanñyi lwó a bàra fwòrobacwoñi wuyi na, lire ñye a sì kacenne me. ¹⁶ Taha yii bà ñye a cè na shinñi u à wwò ná fwòrobacwo e ke, na urufoo ná fwòrobacwoñi maha mpyi shin niñkin me? Y'à séme Kile Jwumpe Semeni i na: «Pi mú shuunniñi sí n-pyi shin niñkin*.» ¹⁷ ñka yii li cè na shinñi u à uye pwò Kafoonji na ke, urufoo ná Kafoonji maha mpyi sòññòrò niñkin.

¹⁸ Lire kurugo yii àha zii ñe jacwòore mpyiñi i me. Kapegigii sanñkii puni sùpyañi maha mpyi ke, cyire ñye na jyè u cyeere e me. ñka shinñi u ñye na jacwòore pyi ke, urufoo maha u cyeere yake lwó. ¹⁹ Yii ñye a li cè na yii shin maha shin cyeere ti ñye Kileñaarebage, Kile Munaani à tèn kuru ñkemu i mà? Kile à u Munaani pyi l'à tèn yii e, lire e yii ñye yiye wuu me. ²⁰ Naha kurugo ye Kile à yii ñùñò wwù ná longare e. Lire kurugo yii a Kile père ná yii cyeere yatanñyi puni i.

7

Fúruñi karigii cùñkanni

¹ Leterenji yii mpyi a tùugo mii á ke, u ñwòshwòore ti ñye nte. Yii à jwo na kacenni li ñye li li, nòñi u kwòro ceewe baa. ² Yire na ñye sèe, ñka jacwòore mpyiñi yyaha na, nàmbaabii pun'à yaa pi cyee lèñe, cyeebii puni mú à yaa pi pyi nàmbay'e. ³ Nòñi ñye a yaa u tasinnage kwòñ u cwoñi na me. Ceenji mú ñye a yaa u tasinnage kwòñ u pooñi na me. ⁴ Naha kurugo ye ceenji ñye uye wu me, nòñi u ñye u fooñi. Nòñi mú ñye uye wu me, ceenji u ñye u fooñi. ⁵ Nòñi ná u cwoñi ñye a yaa pi a tasinnage kwòñ piye na me, fo pi mú shuunni ká bê li na si tère yaha piye na Kileñaarege mee na. ñka lire tèn ká ntòro, pi à yaa pi nùru piy'á, bà Sitaanniñi si mpyi u àha ñjà pi sòn ñgà jacwòore na me. ⁶ Mii à puru jwo si ntège yii yere, fànha bà mii ñye na ñcyáan yii na me.

⁷ Mu aha li yaha mii na, sùpyire puni mpyi a yaa pi kwòro mii fiige. ñka shin maha shin ná u Kile màkanga ku ñye, Kile maha kani là pyipyi fànha kan wà á, maa labere pyipyi fànha kan waber'á.

⁸ Lenkwunambaabii* ná lenkwucyeebii pi ke, mii sí yi jwo pir'á na pi aha jà a kwòro amuni mii fiige, lir'à ñwò. ⁹ ñka pi aha li ñya na pi sí n-jà cù piye na me, pi fúru pyi†, lir'à pwòro tasinnage kani li tateenge fò pi na.

¹⁰ Mpii pi à fúru pyi ke, mii sí yi jwo pir'á, mii yabiliñi ñwòmuguro bà me, Kafoonji Yesu ñwòmuguro ti, na fúrucwo ñye a yaa u nàmbaga fworo me. ¹¹ ñka là ká mpa ná l'e u à nàmbaga fworo, u ñye a yaa u kabere jyè me, u à yaa u kwòro amuni, lire ñye me nòñi ñuñ'i u à fworo ke, u nùr'a sà uye kan u á. Nòñi mú sí ñye a yaa u u cwoñi nàmbage kwò me.

¹² Nje mii sí n-jwo mà yyaha tíi ná pi sanmpil'e ke, Kafoonji i bà yir'à fworo me, mii yabiliñi ñwòmuguro ti ñye tire. L'aha nta ceewe na ñye dánafoonji wà á, ñgemu u ñye u ñye Kile kuni i me, ka ceenji si ñen'a tèn urufol'á nàmbage e, urufoo ñye a yaa u u nàmbage kwò me. ¹³ L'aha nta mú na nò na ñye dánafeenjwoñi wà á, ñgemu u ñye u ñye Kile kuni i me, nòñi ká ñen'a u màra, u ñye a yaa u nàmbaga fworo me. ¹⁴ Naha kurugo ye ceenji kurugo, Kile maha jwó le nòñ'á mà li ta nòñi ñye Kile kuni i me. Amuni li mú ñye, nòñi kurugo, Kile maha jwó le ceen'á mà li ta ceenji ñye Kile kuni i me. Lire baare e pi pyiibii mpyi na sí n-fíniñe Kile yyahe taan me, mà li ta Kile à jwó le pi á. ¹⁵ ñka ñge u

* 6:16 ZhenEzi 2:24 * 7:8 Pii maha jwo: «Mpii pi ñye pi sàha a fúru pyi me, pire». † 7:9 Kòrenti shiinbii yyéere, wà à fànha pyi lenkwucyeebii na me. U pooñi kwuñkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage leni wani.

nye u nye Kile kuni i me, uru ká ndàhanj cya, mu u nye dánafoonji ke, ma hà u sige me. Li saha sì n-pyi fànha mu ná uru u kwôro yiye nuŋ' i me. Ŋka mu à yaa mu u maye waha yii i bê. Naha kurugo ye Kile à wuu yyere bà wuu si mpyi si ntèen yyeŋiŋke e me. ¹⁶ Mu u nye Kile kuni i maa mpyi fúrucwoŋji ke, shwôhól'e mu sí n-jà n-pa ma poonji lèŋe Kile kuni i. Mu u nye Kile kuni i maa mpyi cipoonji ke, shwôhól'e mu sí n-jà n-pa ma cwonji lèŋe Kile kuni i.

¹⁷ Ŋka nde Kafoonji Yesu à pyi shin maha shin á, ka Kile si urufoo yyere mà pyi uye wu mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufofol'à yaa u kwôro amuni. Yire ninuyi mii nye na yu dánafeebii kuruyi pun'á. ¹⁸ L'aha nta Kile à ŋgemu yyere mà u ta u à kwôn a kwò ke, urufoo u kwôro amuni. Li sí ká nta Kile à ŋgemu yyere mà u ta kwônmbaa ke, urufoo kà núru uye kan pi kwôn me†. ¹⁹ Wà à kwôn yo, wà nye kwônmbaa yo, lire là nye na wíi me. Nde li nye na wíi ke, lire li nye na Kile Saliyanji kurigii jaare. ²⁰ Kile à shin maha shin yyere mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufofol'à yaa u kwôro amuni. ²¹ L'aha nta Kile yin'à nò mu na mà mu ta bilere e, ma hà lire tège maye funŋo pen me. Ŋka mu aha pyiŋkanna ta si njà vworò t'e, lire pyi. ²² Naha kurugo ye Kafoonji ká ŋgemu yyere mà u ta bilere e ke, urufoo maha fworò bilere e Kafoonji cye kurugo. Amuni li mú nye, Kafoonji ká ŋgemu yyere mà urufoo ta u nye bilere e me, urufoo maha mpyi Kirisita biliwe. ²³ Kile à yii ñùŋò wwû ná loŋgare e, lire e yii àha núru nye sùpyire t'a yii kèenŋi ná pi sònŋòŋkanni i me. ²⁴ Mii cìnmpyiibii, Kile à yii shin maha shin yyere mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufofol'à yaa u kwôro lire pyiŋkanni na Kile yyahe taan.

Mpii pi nye pi nye a fúru pyi me

²⁵ Nye nàmbaabii ná cyeebii pi nye pi saha fúru pyi me, nde li nye pire u kàmpanŋke ke, mii nye a Kafoonji Yesu ñwòmuguro ta mà yyaha tíi ná pire e me. Ŋka mii yabiliŋi sí na tanyage jwo, yii mú s'a yaa yii dá mii jwumpe na, naha na ye Kile à ñùjaara ta mii na, maa mii pyi dánaŋsupya. ²⁶ Mà tàanna ná nume tiŋi yyefuge karigil'e, mii tanyage ku nye ŋke: pi shin maha shin à yaa u kwôro bà u nye me. ²⁷ Ŋgemu u nye ná ceewe e ke, urufoo kà u nàmbage kwò me. Ŋgemu u nye ceewe baa ke, urufoo u kwôro ceewe baa. ²⁸ Ŋka lire ná li wuuni mú i, nòŋi ŋgemu ká uye nya u sí n-jà ceewe lèŋe ke, lire nye kapii me. Pùcwonji ŋgemu ká li nya na uru sí nàmbaga jyè ke, lire nye kapii me. Ŋka kyaage ku sí n-pa fúrupyiibii ta ke, mii la nye yii i shwò kuru na.

²⁹ Nye mii cìnmpyiibii, nje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi nye nje, diŋyeyi tèekwoon'à byanhara, lire e mà lwó nume na, fúru na nye mpiimu shwôhól'e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, fúruŋi nye a yaa u pi sige Kile báaraŋi na me. ³⁰ Mpii pi nye na myahigii sùu ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, meesuuni nye a yaa li pi sige Kile báaraŋi na me. Mpii pi nye funntange e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, funntange nye a yaa ku pi sige Kile báaraŋi na me. Mpii pi nye na zhwoŋi pyi ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, zhwoŋi nye a yaa u pi sige Kile báaraŋi na me. ³¹ Mpii pi nye na là taa ŋge diŋyeyi i ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, ŋge diŋyeyi làntaŋi nye a yaa u pi sige Kile báaraŋi na me. Naha kurugo ye diŋyeyi sí n-pa n-kwò.

³² Mii la nye yii i mpyi funmpɛɛre e me. Nòŋi u nye ceewe baa ke, uru maha jà a uye pwo Kafoonji báaraŋi na bà u kyaa si mpyi si ntáan Kafoonji á me. ³³ Nòŋi sí u à ceewe lèŋe ke, fúruŋi karigii maha uru yyaha jî, u maha li kòre si ntáan u cwonji'á. ³⁴ Nye lire pyiŋkanni na, u yákiliŋi maha ntáa u cwonji kàmpanŋke ná Kile kàmpanŋke shwôhól'e. Amuni li mú nye, Kafoonji báaraŋi maha ceenji nò baa wuŋi ná pùceebilini yyaha jî. Pi maha u pyi bà pi si mpyi si piye puni kan Kafoonji á me. Ŋka ceenji u nye nàmbag'e ke, nàmbage karigii maha uru yyaha jî. U maha li kòre si ntáan u poonji'á.

³⁵ Mii nye na mpe yu si yii kárama njaha kani là na mà de! Yii nàfannji kurugo mii nye na pu yu. Kuni i yii nàfannji nye ke, lire mii la nye yii lwó, yii i yiye puni kan Kafoonji báaraŋi mee na.

† 7:18 Lire tɛni i Yahutuubii kanni pi mpyi na ŋkwùun. Supyishiŋi sanŋi mpyi na ŋkwùun me.

³⁶ Nye wà ha nta u à cyé u tàcwoŋi lwɔgɔ, ka li i mpa ntíge urufoo funŋ'i na ur'à u yake lwó, u ndèŋeŋi lage ká nta k'à tateŋge fô urufoo na, u u lèŋe, lire nyé kapii mɛ. ³⁷ Ŋka cilerɛmbaani fánha ká mpyi ku nyé a cyán tànŋi na mɛ, fo u à li lwó uye funŋ'i na uru sɪ ceewe lèŋe mɛ, u aha jà a cù uye na, maa li lwó uye funŋ'i na uru sɪ nɔ u tàcwoŋi na mɛ, lir'à jwɔ.

³⁸ Lire e tànŋi ŋgemu ká u tàcwoŋi lwó ke, lir'à jwɔ, ŋka ŋgemu ká u tàcwoŋi yaha lwómbaa ke, lir'à jwɔ sèl'e.

³⁹ Nwɔnyega niŋkin na, ceewe maha ceewe poo u nyé shì na ke, nàmbage maha u pwo u pooŋi na. Ŋka nòŋi ká mpyi u saha nyé shì na mɛ, cyage k'à ceenji táan ke, u sí n-jà n-sà nàmbage kabere jyè wani, li tɛgeni li nyé, nòŋ'á u sí n-shà ku jyè ke, uru u pyi dánafoo. ⁴⁰ Ŋka mii na sòŋŋi na li sí n-pwóro uru ceen'á u kwôro lenkwucwɔgore e. Mii à tɛen ná l'e na mpe jwump'à bê Kile Munaani jyii wuuni na.

8

Poli à jwo yasunŋyi kyaare kyaa na

¹ Nde li nyé yasunŋyi kyaare kàmpaŋke ke, bà yii à yi jwo na wuu mú pun'à kyaa cè mɛ, yire na nyé sèe. Ŋka mà li yaha maye funŋ'i na mu à kyaa cè, lire maha sùpyaŋi pyi u à uye pèe. Mà li ta ntàannamagare maha pi sanmpii tège sèl'e pi i sɪ yyaha na Kile kuni i. ² Wà ha nta u u sòŋŋi na ur'à kyaa cè, urufoo u li cè na yaaga saha a urufoo fô. ³ Ŋka ŋgemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi Kile cevoo*.

⁴ Yibige yii à pyi na: «wuu sí n-jà raa yasunŋyi kyaare kyaa laa, wuu sɪ n-jà raa ti kyaa mɛ†?» ke, mii sí yii jwɔ shwɔ numɛ. Wuu à li cè na sùpyire maha sòŋŋi na yasunŋyi yi nyé pire u kileebii mà li ta yire yasunŋyi nyé Kile mɛ, Kile na nyé niŋkin. ⁵ Li mée ká nta sùpyire na niŋyini yaayi yà ná niŋke wuyi yà sòŋŋi kileebii pìi, maa sòŋŋi na kafeebil'à nyaha pir'á, ⁶ wuu kòn'á, Kile na nyé niŋkin, uru u nyé wuu Tuŋi, maa mpyi yaayi puni Davooŋi, uru mɛe na wuu nyé shì na. Kafoo niŋkin mú sí u nyé, uru u nyé Yesu Kirisita. Uru cye kurugo, Kile à yaayi puni dá maa shìŋi kan wuu á mú.

⁷ Ŋka dánafeebii puni nyé a uru sèeŋi cè mɛ. Pii na nyé pi e, zunŋi mpyi a tateŋge wwû pi e, ali niŋjaa pi aha ntòr'a yasunŋo kyara kyà, pi maha sòŋŋi na pire saha na zunŋi pyi. Pi nyé a sèeŋi cè sèl'e mɛ, lire e pi maha sòŋŋi na yasunŋyi kyaare maha pire ná Kile shwòhòŋi kèege. ⁸ Li nyé mu à jwo yalyige ku maha wuu kyaa táan Kile á mà dɛ! Wuu à lyí yo, lire sɪ yafyin bàra wuu ná Kile shwòhòŋi na mɛ. Wuu nyé a lyí mà yo, lire sɪ yafyin yige wuu ná Kile shwòhòŋi i mɛ. ⁹ Ti njyìŋi ná ti njyìmbaanji i, nde l'à táan yii á ke, yii sí n-jà lire pyi. Ŋka yii a yiye kàanmucaa, mpìi pi nyé pi sàha ŋkwò a Kile kuni karigii yyaha cè sèl'e mɛ, bà li si mpyi yii àha mpyi kaŋuŋo si pire wurugo mɛ.

¹⁰ Mu u nyé na maye sòŋŋi na mu à kyaa cè ke, mpìi pi nyé pi nyé a sèeŋi cè sèl'e mɛ, uru wà ká mu jya mu à tɛen yasunŋke kà tasunŋ'i na lyí, tá lire sɪ màban lèŋe urufole yasunŋyi kyaare ŋkyàŋi na mɛ? ¹¹ Lire ká mpyi, uru cìmpworonŋi kurugo Kirisita à kwù mú ke, tá mu u ñcèŋi shìŋi sɪ n-pyi kaŋuŋo si uru wuuni pyi li kèege mɛ? ¹² Mu aha lire pyi, mu maha uru cìmpworonŋi yake lwó, jaha na ye kani u nyé na sòŋŋi kapyimbaala ke, li maha mpyi kee mu à u sòn a wà lire na. Lire mpyiŋi tooy'e, Kirisita na mu maha lire kapiini pyi.

¹³ Lire kurugo kampyi yalyige kà ku sí n-pyi kaŋuŋo mii i na cìmpworonŋi wà yaha u kapii pyi, mii sí raa kuru yalyige fún, bà li si mpyi mii àha ŋkwò na cìmpworonŋi jùŋo kyán mɛ.

* 8:3 Pii maha jwo: «Ŋka ŋgemu u à Kile kyaa táan uy'á ke, Kile maha urufoo cè.» † 8:4 Mpìi pi maha zunŋi pyi ke, pi aha yatɔgɔ tɛg'a zun pyi, ku kyaare ntemu ká ŋkwôro ke, pi maha tire pére caange na. Dánafeebii mpyi maha sòŋŋi na pire ká tire kyaare tà kyà, tá li sí n-pyi mu à jwo pire na nyé kuru yasunŋke wwɔŋeŋe e mɛ? Sùpyire t'à karii yyaha cè sèl'e Kile kuni i ke, pire maha ñcè na tapege nyé tire kyaare shìŋi ŋkyàŋi i mɛ. Ŋka mpìi pi nyé pi sàha mɔ Kile kuni i si karii yyaha cè sèl'e l'e mɛ, mu aha tire kyaare kyà pire wà jyii na, lire maha jà a urufoo yákiliŋi kànha. Yii Ōromu shiinbii 14 wíi mú.

9

Yesu túnntunmpii tayyérege

¹ Taha yii na sôn̄ji na mii sî n-jà raa na nyii karigii pyi mɛ? Taha Yesu túnntun̄jo bà u nyɛ mii mɛ? Taha yii na sôn̄ji na mii nyɛ a wuu Kafoon̄ji Yesu nya mɛ? Báaraŋi mii à pyi Kafoon̄ji á ke, taha yii bà pi nyɛ uru yasɛere mɛ? ² Nyɛ sùpyire sannte mée ká a sôn̄ji na mii nyɛ Yesu túnntun̄jo mɛ, yii kôn'á yaa yii li cè na mii na nyɛ Yesu túnntun̄jo. Naha kurugo yɛ Kafoon̄ji Yesu túnnture mii à pyi yii á, ka yii i jyè u wwoɲɛɛge e ke, lire l'á li cyêe nàkaana baa na mii na nyɛ u túnntun̄jo.

³ Mpii pi nyɛ na mii nùŋke tare na mii nyɛ Yesu túnntun̄jo mɛ, nde mii maha ntèg'a jwumpe cyán pire na ke, lire li nyɛ nde: ⁴ tá mii nyɛ a yaa mii a lyî s'a byii Yesu túnnture báaraŋi i mɛ? ⁵ Taha yii bà na sôn̄ji na mii mú sí n-jà dánafoon̄ji wà lèŋɛ n-pyi na cwo, mii ná uru s'a jaare na báaraŋi tooy'e, bà Yesu túnntunmpii sanmpii ná Kafoon̄ji cìmpyiibii ná Pyeri à li pyi mɛ? ⁶ Taha yii na sôn̄ji na mii ná Barinabasi kanni u à yaa wuu a báaraŋi pyi wuu raa wuye ɲwɔ caa la? ⁷ Jofoo yii à têt'l'a nya u à kàre sòrolashigire e, maa yyéere ná uye e sàra baa yɛ? Lire nyɛ mɛ, cikɔɔge foon̄ji ŋgire u nyɛ u nyɛ na u cire yasɛere lyî mà yɛ? Lire nyɛ mɛ, jofoo u maha n̄iye n̄aha, u àha ŋkwɔ n̄jirimpe pà lyî mà yɛ?

⁸ Yyɛcyɛente mii à pyi ke, sùpyire kanni bà pi nyɛ na sôn̄ji amuni mɛ, yire y'á séme Kile Jwumpe Semɛŋi i mú. ⁹ Kile túnntun̄jiMusa à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mu aha a sùmaŋi bwùun ná n̄iye i, si u pyàŋi wwû, ma hà yi ɲwɔyi pɲwɔ mɛ*.» Yii na sôn̄ji na puru jwump'á li cyêe na Kile na sôn̄ji n̄iye kanni na la? ¹⁰ Wuu pi nyɛ Kile báaraŋiibii ke, tá wuu kurugo bà u à yi séme mɛ? Sèŋi na, wuu kurugo u à yi séme, ɲaha na yɛ shin̄ji u nyɛ na faaŋi pyi ke, u maha u pyi ná lant̄aŋi fun̄ŋke e. Ŋge u maha sùmaŋi bwùun si u pyàŋi wwû ke, u maha u bwùun ná lant̄aŋi fun̄ŋke e mú.

¹¹ Wuu à Kile jwumpe jwo yii á ke, l'á pyi mu à jwo nùgunɔ wuu à pyi. Nyɛ numɛ tá wuu aha yii cyeyaayi yà ta mà tèt'g'a wuye tèt'ge, lir'á para bɛ? ¹² Ná p̄i sí na yii cyeyaayi yà taa na mpyi pi ɲɛmpe, tá wuu wuuni bà l'á lyɛ mɛ?

Ŋka wuu nyɛ a t̄ge lire kurugo mɛ. Wuu à karigii puni kwú wuye e, bà li si mpyi Jwumpe Nintanmpe pu nyɛ na Kirisita kyaa yu ke, wuu àha mpyi kaɲuŋɔ si puru yyaha yyéere zhèŋi fyiinni mɛ. ¹³ Yii à li cè cɛcɛ na mpii pi nyɛ na báaraŋi pyi Kileɲaarebage e ke, na wani pire ɲwɔcyɛere maha fwore. Mpii pi nyɛ na sárayi wwû wani sárayi tawwuge na ke, pire nàzhan maha mpyi yire sárayi yaayi i. ¹⁴ Amuni li mú nyɛ, mpii pi nyɛ na Jwumpe Nintanmpe yu ke, Kafoon̄ji à jwo na pire u ɲwɔcyɛere t'a fwore uru báaraŋi i.

¹⁵ Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, mii nyɛ a yafyin cya yii á mɛ. Mii mú sí nyɛ a mpe séme si yaaga cya yii á mɛ, ɲaha na yɛ mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana ke, lir'á mii nùŋke ȳirige. Mii à na kwùŋi fun̄ŋɔ lwó mà tòro mii u p̄ɔn tire n̄jirire e. ¹⁶ Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi nyɛ mii á yàmpeene kyaa mɛ, ɲaha na yɛ kyaa li ndemu mpyiŋi fànha ku nyɛ mii ɲuŋ'i ke, lire kurugo, ná mii nyɛ na pu yu mɛ, mii p̄ɔn u nyɛ lire e. ¹⁷ Kampyi mii mpyi a li lwó naye e s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, mii mpyi na sí raa sàra shuu li n̄uŋɔ taan, ŋka ná li fànha s'a cyán mii na, pu ɲjwuŋi u nyɛ mii nàzhan. ¹⁸ Lire e ke mii sàraŋi u nyɛ ɲaha shi bɛ? N̄jirire mii nyɛ na ntaa Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi i sùpyir'á mana, yaaga shwombaa ke, tire ti nyɛ mii sàraŋi.

¹⁹ Sùpyaŋi wà tufiige sî n-jà fànha cyán mii na, mà lire nùŋke pyi na u na mii sàrali mɛ. Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii à naye t̄rige mu à jwo biliwe sùpyire pun'á, bà shin̄nyahara sí mpyi sí dá Yesu na mɛ. ²⁰ Mii aha mpyi Yahutuubii shwòhòl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi sí dá Yesu na mɛ. Musa Saliyaŋi fànha nyɛ mii na mɛ, ŋka mpii pi à piye pɲwɔ uru Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi na sèl'e ke, mii aha mpyi pire shwòhòl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi sí dá Yesu na mɛ. ²¹ Musa Saliyaŋi fànha nyɛ mpiimu na mɛ, mii aha mpyi pire shwòhòl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi sí dá Yesu na mɛ. Mii maha lire pyi, mà li ta mii na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare, ɲaha na yɛ mii nyɛ Kirisita

* 9:9 Duterɛnɔmu 25.4 Lire t̄eni i Yahutuubii t̄ɛenni i, n̄iye pi mpyi maha ntèg'a sùmaŋi fwòŋɔ maa u pyàŋi wwû.

Saliyaŋi kuni i. ²² Mpii pi nyε sùpyire nyε a pi le dá e mε, mii aha mpyi pire shwòhòl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mε. Mii à naye pyi sùpyire shiŋi puni fiige, bà li si mpyi pyiŋkannigii puni na, pi pìi si dá Yesu na si shwò mε. ²³ Mii na cyire karigii puni pyi, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi s'a sù yyaaha na, mii yabilinji sí na nàzhan ta p'e mε.

²⁴ Yii à li cè cècè na mpìi pi maha kajatafèere fì ke, pi maha nyaha tafeyke e, ŋka shin niŋkin u maha ti nàfanŋi ta. Nyε yii yiye waha amuni Kile kuni i, bà yii si mpyi si li nàfanŋi ta mε. ²⁵ Mpii pi maha kajatafèere fì ke, pi maha piye fége pyiŋkannigii puni na, maa ŋcù piye na karigii cyi tapyige e. Ŋka yaage pire maha nta tire tafèere e ke, kuru na nyε yakwògò. Wuu sí pi ke, wuu na wuu woore fì yaage ŋkemu kurugo ke, kuru na nyε yakwombaaga. ²⁶ Lire kurugo mii na na tafèere fì maa yákili yaha ti kafeni na. Mii nyε mu à jwo kaŋkuruwaŋi u maha kaŋkurubogigii wàa tawage e mε. ²⁷ Ŋka mii na naye kyéerege sèl'e, nde l'à táan mii cyeer'á ke, lire bà mii nyε na mpyi mà dε! Mii na Kile nyii wuuni caa raa mpyi, bà li si mpyi Kile Jwumpe jwuŋkwooni kàntugo sùpyir'á, mii àha ŋkwò na tafèere kuzheeni bwònmpe mε.

10

Karigii cyi à nò Izirayeli shiinbii na ná cyi na dánafeebii yerege ke, cyire kani

¹ Mii cìnmppyiibii, nde l'à wuu tulyeyi ta mà pi yaha ná Kile tùnntunŋiMusa e síwage funŋke e ke, mii la nyε yii i sòŋŋò lire na. Pi pun'à jaara jahanyke ŋwòh'i, maa suumpe lwòhe jyiile mú. ² L'à pyi mu à jwo pi à batize kuru jahanyke ná suumpe lwòhe e maa shwò Misira shiinbii na Musa cye kurugo. ³ Yalyire ti mpyi na yîri niŋyini na ke, pi puni pi mpyi na tire lyî. ⁴ Lwòhe Kile à kan pi á ke, pi puni pi à kuru bya. Kile mpyi a kafaage kà pyi k'à taha pi fye e, kuru mpyi maha lwòhe kaan pi á. Kirisita u mpyi kuru kafaage*. ⁵ Ŋka lire ná li wuuni mú i, pi niŋyahanyahara à Kile mùmpenmpe pyi. Lire kurugo pi à kwù síwage yyaaha kurugo.

⁶ Ncyii karigii cyi à pi ta ke, cyir'à wuu yere, bà wuu si mpyi wuu àha ŋkwò nyii yige karigii nimpegigii kurugo pi fiige mε. ⁷ Yii àha nyε kacyinzunni i, bà pi pìi mpyi maha li pyi mε. Y'à séme pi kyaa na Kile Jwumpe Semenji i:

«Sùpyir'à tèn maa lyî maa bya, lire kàntugo maa yîri na bâhare pi kacyiinni taan†.»

⁸ Wuu àha wuye yaha jacwòre laage e bà pi pìl'à li pyi, ka Kile si shiin kampwòhii benjaaga ná taanre (23.000) bò pi e canŋa niŋkin mε. ⁹ Wuu àha raa Kafoonji ŋwò cwòre, bà pi pìl'à li pyi, ka wwòobii si pire nò a bò mε. ¹⁰ Yii àha raa Kile niŋke tahare bà pi pìl'à li pyi mε. Nyε mpìi pi à lire pyi ke, Kile mèlekenji u maha kakyaare pyi ke, ka Kile si uru yaha u à pa pire bò.

¹¹ Cyire karigil'à nò pi na, maa mpyi yyecyeene wuu á. Wuu mpìi pi nyε diŋyeni tèekwooni byanhampe e ke, cyi à séme si wuu yere bà wuu si mpyi s'a wuye kàanmucaa mε. ¹² Lire kurugo shinŋi u nyε na sòŋŋi na ur'à fànha ta Kile kuni i ke, urufoo u a uye kàanmucaa, u àha ŋkwò ŋcwo mε. ¹³ Pyiŋkanni na Sitaanniŋi nyε na yii sòŋŋi na wàa kapegigii na ke, amuni u nyε na li pyi sùpyire sannte na. Ŋka Kile na nyε ŋwòmεe niŋkinfoo, u sù nyε Sitaanniŋi u yii tegele ta fo si ntòro yii pèerege taan mε. Kawaa mée ká yii ta, Kile sí fànha kan yii á, bà yii si mpyi si li kwù yiye e fo si sà nò li tegeŋi na mε.

¹⁴ Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, yii láha kacyinzunni na feefee. ¹⁵ Yii na nyε yákilifee. Kampyi sèe mii à jwo, yii à yaa yii li cè. ¹⁶ Wuu aha a Kafoonji niŋyini lyî, wuu maha fwù kan Kile á yabyere ntemu kurugo maa ti bya ke, tá tire maha li cyèe na wuu ná Kirisita na nyε wwònyε u sishange cye kurugo mε? Bwúuruŋi wuu maha ŋkwòŋ ŋkwòŋ a táa wuye na ke, tá uru maha li cyèe na wuu ná Kirisita na nyε wwònyε u cyeeere cye kurugo mε? ¹⁷ Bwúuru niŋkin u nyε, uru u nyε Yesu cyeeere. Wuu mée nyε wuu à nyaha

* 10:4 Yahutuubii cyelentiibii kàlaŋi funŋke e, pi mpyi a jwo na kafaage e lwòhe mpyi maha fwore ke, na kuru ku mpyi a taha Izirayeli shiinbii fye e síwage funŋke e. Nòmburu 20.8-11 na yu kuru kafaage kyaa na. † 10:7 Ekizodi 32.6

ke, wuu mú pun'à wà wuye na mà pyi cyere ninjin. Naha kurugo ye wuu mú pun'à wà ta uru bwúuruŋi ninjinŋi i‡.

¹⁸ Amuni li mú nye Yahutuubii pi maha sárayi kyaare kyàa ke, Kilenji á tire kyaar'à pyi sáraga ke, pi ná uru Kilenji maha mpyi wwoŋεε. ¹⁹ Yii na sônŋi na jwumpe mii à jwo ame ke, na pur'à li cyêe na kacyiinni na nye yaaga la? Lire nye me, li maha sun ná kyaare ntemu i ke, na tire na nye ná tayyérege e la? Yire bà me! ²⁰ Mpe mii la nye si jwo ke, puru pu nye: sùpyire ti nye na kacyanhigii sunni ke, Kilenji sèe wuŋi bà pi nye na mpère me. Jínabii pi maha sunni. Mii la sí nye yii ná jínabii pi pyi wwoŋεε me. ²¹ Yii sì n-jà raa byii Kafoonji fúnŋwocwokuuni i, s'a byii jínabii wuuni i me. Yii sì n-jà raa Kafoonji njyŋi lyí s'a jínabii wuŋi lyí me. ²² Taha yii la nye si Kafoonji lùuni yîrige la? Yii na sônŋi na yii aha lire pyi, ku jwøge sí n-táan yii na la?

Kacyinzunkyaare ŋkyanji ná ti ŋkyambaanji kani

²³ Yii píl'à jwo na karigii puni kun'à kan yii á, ŋka tònŋ nye karigii puni mpyinji i me. Karigii puni kun'à kan yii á, ŋka karigii puni sì n-jà sùpyire sannte tège pi a sì yyaha na Kile kuni i me. ²⁴ Yii wà nye a yaa u a u yabilinji kanni tònŋi caa me, shin maha shin à yaa u a pi sanmpii tònŋi caa.

²⁵ Kyara maha kyara ti nye na mpérelí caange na ke, yii aha ti ta, yii ti kyà yibige baa. ²⁶ Naha kurugo ye y'à séme Kile Jwumpe Semenji i na: «Ninŋke ná ku jùŋŋo yaayi puni nye Kafoonji wuyo§.»

²⁷ Shinŋi u nye u nye Kile kuni i me, uru wà ká yii yyere yii sà lyí uru yyere, ka yii i jεε maa ŋkàre, u aha yalyige maha yalyige kan yii á ke, yii ku lyí, yibige baa. ²⁸ ŋka u aha jwo yii á na: «Ŋke yatøg'à bò kacyiin na» u jwumpe kurugo, yii àha tire kyaare kyà me, bà urufoo yákiliŋi si mpyi u àha ŋkwò ŋgùrugo me. ²⁹⁻³⁰ Ti ŋkyànji sì yaaga kèεge yii á me. ŋka urufofol'á, li sí n-jà yaaga kèεge, naha na ye u sí n-jà raa sônŋi na yii na nye kacyzunmii.

Lire nde baare e, mii sì n-cyé yalyige kà tufiige na sùpyire yyaha fyagare na me. Yalyige kurugo, mii à fwù kan Kile á maa ku lyí ke, naha na sùpyanji wabere sí mii cèεge kuru njyí na ye?

³¹ Mii sí yi jwo yii á, jwønyεga ninjin na, l'à pyi njyí yo, l'à pyi yabyara yo, l'à pyi yii kapyii yo, cyire karigii pun'à yaa cyi pèene taha Kile mege na. ³² L'à pyi Yahutuu yo, l'à pyi Girekii yo, l'à pyi dánafee yo, yii àha sùpyanji wà tufiige mùmpenme pyi me. ³³ Yii na pyinŋanni lwó. Mii à naye waha, bà mii kyaa si mpyi si ntáan sùpyire pun'à karigii puni i me. Mii nye na ŋkòre naye kurugo me, ŋka pi sanmpii kurugo mii nye na ŋkòre, bà shinnyahara si mpyi si dá Yesu na, si shwø me.

11

¹ Yii a mii pyimpe taanni, bà mii yabilinji nye na Kirisita pyimpe taanni me.

Kilejarege tapyiyi i, ceen'á yaa u u jùŋke tò

² Mii à yii kèe, naha na ye yii à yákili yaha mii na karigii puni i, yereyi mii à kan yii á ke, marii yire kurigii naare. ³ Lire ná li wuuni mú i, mii la nye yii i li cè, bà Kirisita nye nàmbaabii puni jùŋke, Kile sí nye Kirisita jùŋke me, amuni nòŋi mú nye ceenji jùŋke*.

⁴ Nye mà tàanna ná lire e, nò ká a Kile jáare, lire nye me na Kile túnnture tà yu dánafeebil'á mà jùnntøŋ ta u jùŋke na, urufoo maha u jùŋke† faha. ⁵ Ceewe mú ká a Kile jáare, lire nye me na Kile túnnture tà yu dánafeebil'á, mà li ta u nye a u jùŋke tò me, u maha u jùŋke‡ faha, li maha mpyi mu à jwo ceenji u à u jùŋke§ kùlu ke. ⁶ Ceenji ŋgemu ká mpyi u nye na u jùŋke tùni Kilejarege tènì i me, u ku kùlu ke! Kampyi ceenji

‡ 10:17 Ŋke cyage na yu Kirisita wwoŋεεge kyaa na. § 10:26 Zaburu 24.1 * 11:3 Pii maha jwo: «bà Kirisita nye nàmbaabii puni jùŋŋo na, Kile sí nye Kirisita jùŋŋo na me, amuni nòŋi mú nye ceenji jùŋŋo na.» † 11:4 Pii maha jwo: «jùŋufoonji». ‡ 11:5 Pii maha jwo: «jùŋufoonji». § 11:5 Lire tènì i, ceenji jùŋjwoore ti mpyi u njire cyage (11.15 wí). Lire e ceenji jùŋjwoore ŋkwòŋŋi, lire nye me u jùŋke ŋkùluŋi mpyi a sii silege.

jùnjooore ñkwònni, lire nyε με u jùñke ñkùlunji na nyε silege kyaa, lire e ke, u a ku tùni. ⁷ Nòñi kòni nyε a yaa u a jùntonjò tùni Kilejarege tène i με, ñaha na ye nòñi u nyε Kile malwòore, u sìnampe mú maha pèene taha Kile na. Ceeri sí wi ke, uru sìnampe maha pèene taha nòñi na. ⁸ Yii li cè, tène i Kile à dijnyeri dá ke, nòñi bà u à fwooro ceeri i με, ñka ceeri u à fwooro nòñi i. ⁹ Nòñi mú sí nyε a dá ceeri μεε na με. ñka ceeri u à dá nòñi μεε na. ¹⁰ Lire kurugo cyeebil'á yaa pi a pi jùnyu tùni Kilejarege tapyige e, lire sí n-pyi kyaa ndemu li sí li cyèe na pi sí n-jà raa Kile père, bà Kile mèlekεebii lùgigii si mpyi cyi àha ñjiri pi taan με*. ¹¹ ñka lire ná li wuuni mú i, mà wuu yaha Kafooji wwojεεge e, ceeri si n-jà n-kàre nòñi yaha με, nòñi mú si n-jà n-kàre ceeri yaha με. ¹² Naha kurugo ye dijnyeri tèsiini i, ceeri'á fwooro nòñi i. ñka numε nambaabii maha fwoore cyeebil'e. Kile u nyε cyire karigii puni jùñke.

¹³ Yii na nyε yákilifee. Kampyi kacenne li nyε li li, ceeri u u jùñke múg'a yaha Kilejarege tène i, yii à yaa yii li cè. ¹⁴ Mà tàanna ná sùpyigire yyeshage e, silege ku nyε ku ki, nòñi u pyi ná jùnjunyahare e. ¹⁵ Mà li ta nijjunyahare na nyε pèene kuro ceeri'á. Yii li cè na Kile à jùnjunyahare kan ceeri'á ti i mpyi u jùntonjò. ¹⁶ Wà ha mpe jwumpe cyé, urufoo u li cè na wuu nyε a tée li na cyeebil pi a Kile ñáare pi jùnyu ntòmbaa dánafeebii tabinni i με.

Kafooji Yesu jyjìni lyìnkanni

(Macwo 26.26-29; Marika 14.22-25; Luka 22.15-20)

¹⁷ Nde mii sí n-jwo yii á numε ke, mii nyε a yii kèe lire e με, ñaha na ye yii mpìnniñi na ndemu kèεge yii á ke, u nyε na lire ñwøge yii na με. ¹⁸ Li nijcyiini li nyε, y'á jwo mii á na yii mpìnniñi cyeyi i, na yii nyε na ñwøμεε ñjkin yu με, mii s'á dá li na, na sèe sí n-ta puru jwumpe e. ¹⁹ (Mbèmbaan'á yaa u pyi yii shwòhòl'e, lire ká mpyi mpii pi à dá Kile na sèeri na ke, pire sí n-cè.) ²⁰ Yii maha yiye bínnini Kafooji Yesu jyjìni μεε na, ñka lyìnkanni nimpini na yii maha u lyí ke, lire maha li cyèe na Kafooji jyjìni bà yii na lyí με. ²¹ Naha kurugo ye yii aha ñkwùulo uru jyjìni μεε na, yii shin maha shin funvwugo wunji maha ñcaa si uru jyjìni lyí si ñjaha u zannεεge laage e. Li maha mpa mpyi fo pìi katege wuu maha mpyi, mà li ta pìl'á lyí a tìn maa bya fo mà wùrugo. ²² Lire sanni i ke, taha pyenyε nyε yii á με? Yii si n-jà raa lyí s'a byii yii pyenyi i mà? Taha yii la nyε si jùzogoro ñò fòñfèebii na si dánafeebii kurunke ñjini faha? Lire sanni i ke, yii la nyε mii u ñaha jwo ye? Yii la nyε mii u yii kèe la? Sèeri na, mii si n-sii n-jà yii kèe mpe jùñjò taan με!

²³ Jwumpe Kafooji à jwo mii á ke, puru mii à taha yii á, mii sí núru pu kurugo sahanji: canñke numpilage e Kafooji Yesu à le cye e ke, u à bwúuruñi lwó, ²⁴ maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwònn kwònn a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «Ñge bwúuruñi u nyε mii cyeere t'á kan yii kurugo ke, yii a nde pyi yii raa yiye funñjò cwo na na.» ²⁵ Lire pyìnkanni na mú, pi à kwò ñjyjìni na ke, u à fùñcwokwuuni lwó, ερεzen sinμε mpyi l'e, maa jwo: «Nde fùñcwokwuuni li nyε Kile tunmbyaare nivònnite, ntemu t'á le ná mii sishange e ke. Yii a byii nde fùñcwokwuuni i, yii raa yiye funñjò cwo na na.» ²⁶ Nyε fo mà sà yaa ná Kafooji tènuruni i, yii aha uru bwúuruñi kyà maa bya lire fùñcwokwuuni i tère o tère e ke, Kafooji kwùñi shenre yii maha jwo amuni.

²⁷ Lire kurugo ñgemu ká mpyi u nyε na Kafooji bwúuruñi lyí u lyìnkanna na maa byii u fùñcwokwuuni i li byanñkanna na με, urufool'á kapii pyi Kafooji na, bà Kafooji bofeebil'á kapii pyi u na με. ²⁸ Lire kurugo yii shin maha shin à yaa u uye kàanmucya, u u nta u a uru bwúuruñi lyí, u raa byii lire fùñcwokwuuni i. ²⁹ Naha kurugo ye wà ha uru bwúuruñi kyà maa bya lire fùñcwokwuuni i, maa mpyi u nyε a li lwó a wíi na dánafeebii pi nyε Kiriisita cyeere με, urufoo na li caa Kile sí urufoo tùn. ³⁰ Lire kurugo yii nijnyahara à pyi yamii, ka pìi si ñkwù yii e. ³¹ Wuu aha wuye kàanmucya maa nta a uru bwúuruñi kyà, maa bya lire fùñcwokwuuni i, Kile saha si wuu tùn με. ³² ñka Kafooji à wuu sàra numε

* 11:10 Pii maha jwo: «Lire kurugo dánafeebii tabinni i, ceeri'á yaa u u jùñke tò, lire li maha li cyèe na u à uye tírige nòñ'á, bà Kile mèlekεebii lùgigii si mpyi cyi àha ñjiri u taan με.»

mà tàanna ná wuu kapyiĩkil'e, maa wuu le kur'e, bà li si mpyi u àha bú ñkwò wuu tùn ná Kilecembaabil'e mε.

³³ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii aha bínni tère o tère e Kafoonji njyĩnji mεε na ke, yii pyi ná sùpyigire e pi sanmpii kàmpanñke na, yii raa wwùu yii a u lyî. ³⁴ Katege ká mpyi ñgemu na ke, urufoo u lyî u pyenge e, u u nta u a ma Kafoonji njyĩnji talyige e, bà li si mpyi yii àha ñkwò kapyimbaala pyi uru njyĩnji talyige e, Kile si yii sàra a tàanna ná lire e mε.

Mii aha nò wani yii yyére tènì ndemu i ke, karigii sanñkii cyi à yáañ a yaha ke, mii sí cyire cwòñrò.

12

Kile Munaani màkanyi kani

¹ Nye mii cìnmpyiibii, nde li nyε Kile Munaani màkanyi kani ke, mii la nyε yii i ñkwòro numpini i yire kàmpanñke na mε. ² Pyiñkanni na yii mpyi mà yii yaha yii sàha Kile cè mε, yii sòññò lire na ke! Yii mpyi a yiye pwò kaciññkwuñi na sèl'e, mà li ta cyire kacyanhigii nyε na jà a jwo mε. ³ Lire kurugo mii sí yi fíniñe n-jwo yii á, Kile Munaani à sùpyañi ñgemu yyaha cù ke, urufoo sì n-jà jwumpime jwo Yesu na mε. Sùpya mú sì n-jà n-jwo na: «Yesu u nyε Kafoonji» ná Kile Munaani bà l'à urufoo yyaha cù mε.

⁴ Kile Munaani màkanyi shiñ'á nyaha, ñka Kile Munaani ninuuni li maha yi puni kaan. ⁵ Báarañi Kile Munaani maha ñkaan ke, u shiñ'á nyaha. ñka Kafoonji ninuñ'á uru báarañi puni maha mpyi. ⁶ Karigii pyiñkannigil'á nyaha. ñka Kileñi ninuñi u maha cyire karigii pyipyi fànha kaan cyi pyifeebii pun'á. ⁷ Kile Munaani à báarañi wà kan dánafeebii puni niñkin niñkinñ'á pi kuruñke ntéñeñi mεε na.

⁸ Yii li cè na Kile Munaani à yákilifente jwumpe njwuñi kan pìl'á. Lire Kile Munaani ninuun'á ñcèñi jwumpe njwuñi kan piiberil'á. ⁹ Lire Kile Munaani ninuun'á dányañi shiñi wà kan pìl'á, maa pyiñkanna kan piiberil'á pi i yampii cùuñi. ¹⁰ Li maha pìi pyi pi i jìni na kacyanhala karigii pyi, maa Kile tũnture pyipyi fànhe kan pìl'á, li maha pìi pyi pi i jìni na Kile karigii ná Sitaanniñi wogigii cini na wwù cyiye e, li maha pìi pyi pi i jìni na shèenre tabere yu, maa pìi pyi pi i jìni na tire shèenre kèenñi. ¹¹ Kile Munaani ninuuni li maha cyire karigii puni pyipyi fànhe kaan cyi pyifeebil'á. Mà tàanna ná li nyii wuuni i, l'à kani là pyipyi fànha kan pìl'á, maa labere pyipyi fànha kan piiberil'á.

¹² Sùpyañi cyeere na nyε niñkin, ñka u yatanñyi maha nyaha. U yatanñyi ná yi nyahañi mú i, yi puni maha wà yiye na maha mpyi cyere niñkin. Yii li cè na wuu mpii pi nyε Kirisita wwoñeεe e ke, amuni wuu mú nyε. ¹³ Naha kurugo ye wuu mú puni à batize Kile Munaani niñkinñi cye kurugo, maa wwò maa mpyi cyere niñkin, lire Munaani niñkinñi cye kurugo, l'à pyi Yahutuu yo, l'à pyi Girekii yo, l'à pyi bilii yo, li nyε a pyi bilii mà yo, Kile Munaani niñkinñi l'à tìg'a tèn wuu mú puni i.

¹⁴ Sùpyañi cyeere nyε yatanña niñkin kanna mε, ñka yi maha nyaha. ¹⁵ Tòge ká jwo na kuru nàzhan nyε cyeere e mε, mà lire nùñke pyi na kuru nyε cyeere mε, tá lire sí n-jà ku nàzhan yige cyeere e be? ¹⁶ Nyε niñgenke ká jwo na kuru nyε cyeere yatanñke kà mε, mà lire nùñke pyi na kuru nyε nyii mε, tá lire sí n-jà ku nàzhan yige cyeere e? ¹⁷ Kampyi cyeere yatanñyi puni mpyi nyii, di sùpyañi mpyi na sí raa núru raa ñko ye? Kampyi ti puni mpyi niñgenye, di sùpyañi mpyi na sí raa nùge taa raa ñko ye? ¹⁸ Mà sèenji jwo, Kile nyε a cyeere dá amuni mε, u à ti yatanñyi puni niñkin niñkinñi dá mà tàanna ná u nyii wuuni i. ¹⁹ Kampyi yatanña niñkin kanna ku mpyi, wà mpyi na sì raa ku pyi cyeere mε.

²⁰ Lire kurugo sùpyañi cyeere yatanñy'á nyaha, ñka cyere niñkin ti nyε ti ti.

²¹ Lire e nyiini sì n-jà n-jwo na lire kuro nyε cyeere e mε. Nùñke mú sì n-jà n-jwo na kuru kuro nyε tooyi i mε. ²² ñka yatanñyi yi nyε cyeere e fànha baa ke, yire tayyéreg'á pèe sèl'e. ²³ Yatanñyi wuu nyε na sòññi na yi nyε kuru fiige silege wuyo mε, wuu maha yákili yaha yire na mà tòro yatanñyi sanñyi na. Yatanñyi yi nyε silege cyeyi wuu cyeere e, ná yi nyε a yaa y'a naa cyiĩñni na mε, wuu maha yaha yire na sèl'e. ²⁴ Yatanñyi yi nyε yi nyε silege wuyo wuu cyeere e mε, wuu nyε na yare yire na sèl'e mε. Yatanñyi njemu wuu nyε na sòññi na yi nyε tòn wuyo mε, Kile à cyeere dá maa yire yatanñyi le dá e.

²⁵ Kile à lire pyi, bà cyeere yatanɲyi si mpyi y'àha ndáha ndáha yiye na me. Ɔka yi puni y'a yiye tère. ²⁶ Yatanɲke kà ha mpyi ná tayanɲyage e, cyeere puni ti maha yà. Yatanɲke kà ha ɲkèe ta, cyeere puni ti maha mpyi kuru funntange e.

²⁷ Yii pi ke, yii pi nyɛ Kirisita cyeere, yii shin maha shin à pyi tire cyeere yatanɲke kà. ²⁸ Lire kurugo Kile à pii tɲɛ dánafeebii kurunɲke e u báaraɲi mɛɛ na. Yyeciige na, u à Yesu túnntunmpii tɲɛ, li shɔnwuuni maa Kile túnnture pyifeebii tɲɛ, li tanrewuuni maa cyelentiibii tɲɛ. Lire ɲwɔhɔ na, u à kakyanhala karigii pyifeebii tɲɛ, mpii pi maha yampii cùunɲi ke, maa pire tɲɛ, maa dánafeebii tɛgɛfeebii tɲɛ, maa yyaha yyére shiinbii tɲɛ, maa pii pyi pi i jini na shɛɛnre tabere yu. ²⁹ Tá y'à jwo na pi puni pi pyi Yesu túnntunmii? Lire nyɛ me, Kile túnnture pyifee? Lire nyɛ me, cyelentii? Lire nyɛ me, kakyanhala karii pyifee? ³⁰ Lire nyɛ me, pi a yampii cùunɲi? Lire nyɛ me, na yu shɛɛnre taber'e? Lire nyɛ me, na tire shɛɛnre yyaha yu pi sanmpil'á? Tá lire kani là niɲkin pyipyi fành'à kan pi pun'á? ³¹ Yii a Kile Munaani màkanyi puni niɲcenɲyi caa. Lire e mii sí lire kuni niɲcenni le yii taan numɛ.

13

Ntàannamagare kani

¹ Nyɛ wuu méɛ ká shɛɛnre puni cè na yu, mà bàra Kile mèlɛkɛebii woore na mú, ná ntàannamagare nyɛ wuu zòmpyaagil'e me, wuu jwumpe maha mpyi màhawaya. Li maha mpyi mu à jwo tɔɔnɲɔ, lire nyɛ me yatinɲɛ wuu nyɛ na bwùun ɲùɲɔ kurugo.

² Kile méɛ ká wuu pyi u túnntunmii, karigii cyi à ɲwɔhɔ ke, maa wuu pyi wuu u jini na cyire yige bèɛnmpe na, maa ɲcɛɲi shiɲi puni kan wuu á, ali wuu dáníyaɲi fànhɛ méɛ ká sàa nyaha fo na jini na ɲaɲyi pyi yi i ɲkùni na yíri yi tateɛnyi i, ná ntàannamagare nyɛ wuu zòmpyaagil'e me, wuu nyɛ yafyin me. ³ Wuu méɛ ká wuu cyeyaayi puni táa fòɲɔfeebii na pi à tɛgɛ na piye ɲwɔ caa, mà li táan wuy'á pi wuu kyérege Kirisita kurugo, ná ntàannamagare nyɛ wuu zòmpyaagil'e me, lire sɪ yafyin ɲwɔ wuu na me.

⁴ Ntàannamagare ká mpyi ɲgemu i ke, urufoo lùuni maha bò, u maha kacɛɲkii pyi sùpyire sannte na, ɲyipeɛn nyɛ na mpyi u e me, bwomɔ nyɛ na mpyi u e me, yàmpeene nyɛ na mpyi u e me. ⁵ Urufoo nyɛ na jyè ɲùzogoro karil'e me, u yabilinɲi nàfan karigii kanni bà urufoo maha mpyi me, urufoo nyɛ na mpyi lùfwuufu me, u nyɛ na wà nàvunɲjaga yare uye funɲ'i me. ⁶ Ntiimbaaɲi karigii nyɛ na urufoo funɲɔ tángɛ me. Ɔka ntiiɲi karigii cyi maha u funɲke táan. ⁷ U maha ɲcù uye na karigii puni i, u maha dá Kile na karigii puni i, u maha u sòɲɲɔre taha karigii puni na, maa karigii puni kwú uye e. ⁸ Ntàannamagare sɪ n-sii n-kwɔ me, ɲka Kile túnnture báaraɲi sí n-pa n-kwɔ, mpii pi nyɛ na shɛɛnre tabere yu ke, lire sí n-pa n-kwɔ, ɲcɛɲi u nyɛ wuu e ke, uru sí n-pa n-kwɔ. ⁹ Yii li cè na wuu nyɛ a karigii puni cè me. Wuu taceɲke nyɛ a pèe Kile túnnture báaraɲi i me. ¹⁰ Ɔka Kile ká u báaraɲi fùɲɲɔ canɲke ɲkemu i ke, wuu karigii nivunɲɔmbaagii sí n-kwɔ.

¹¹ Tèni i wuu mpyi nàɲkocyeere e ke, nàɲkocyeere mpyi maha ɲaa wuu jwumpe ná wuu sòɲɲɔɲkanni ná wuu karigii kàanmucyaɲkanni i. Ɔka wuu à pa lye ke, wuu à lire puni ɲwɔ yaha. ¹² Numɛ, wuu nyɛ na karigii ɲaa na ɲcwúu me, li na nyɛ mu à jwo bà wà maha uye wíi dùba e me*. Canɲa na ma, wuu sí raa karigii ɲaa raa ɲcwúu. Numɛ wuu taceɲke nyɛ a pèe me, ɲka kuru canɲke, bà Kile à wuu cè feefee me, amuni wuu sí n-pa Kile karigii yyaha cè. ¹³ Nyɛ kapyaa taanre cyi nyɛ, cyire sɪ n-sii n-kwɔ me, cyire cyi nyɛ: dáníyaɲi ná sòɲɲɔre tatahage ná ntàannamagare, ɲka nde li nyɛ cyi puni nimbwooni ke, lire li nyɛ ntàannamagare.

14

Kile túnntur'à yaa t'a mpyi dánafeebii shɛɛnre niɲcente e

* 13:12 Tɔɔnnte shiɲi wà tèecyiini shiinbii mpyi maha ntèg'a dùbaɲi yaa, lire mpyi maha sùpyaɲi pyi u jìn'a uye wíl'a cwó u e me. Dùbaɲi yyahe nyɛ a mpyi maha ɲcwó me.

¹ Lire kurugo ntàannamagar' à yaa ti pyi yii yacyage nijncyiige. Kile Munaani maha màkanyi njemu kaan ke, yii raa yire caa mú. Ìka Kile túnnture njwunji màkange wuuni l' à lyé. ² Naha kurugo ye shinji u nyé na shéenre tabere yu ke, ná sùpyire e bà urufoo maha yu mé, ná Kile e u maha yu, naha na ye wà nyé na u jwumpe yyaha cini mé. Karigii cyi nyé cyi yyaha nyé a cè mé, Kile Munaani sífente cye kurugo u maha cyire kyaa yu. ³ Ìka ngemu u nyé na Kile túnnture yu ke, ná sùpyire e urufoo maha yu, maa ti tère ti i sù yyaha na Kile kuni i, maa màban leni t'e, maa ti zòmpyaagii tàali. ⁴ Shinji u nyé na yu shéenre taber'e ke, ti maha urufoo kanni tère u u sù yyaha na Kile kuni i. Mà li ta shinji u nyé na Kile túnnture yu ke, urufoo maha dánafeebii kurunke puni tère pi i sù yyaha na Kile kuni i.

⁵ Yii puni ká a jini na shéenre tabere yu, lir' à táan mii i. Ìka nde l' à táan mii i sè sèl' e ke, lire li nyé yii puni pi a Kile túnnture yu. Kile túnnture jwufooji tayyéreg' à fànha tò shéenre tabere jwufooji woge na, fo wà ha nta na tire shéenre kèenji, bà ti si mpyi si dánafeebii kurunke tège pi a sù yyaha na Kile kuni i mé. ⁶ Mii cìmpyiibii, yii yabilimpii pi li kàanmucya a wii ké! Mà jwo mii u pa Kile túnnture tà jwo yii á, si kani là cyèe yii na Kile kuni i, lire nyé mé si yerege kà kan yii á ke, kampyi shéenre taber' e mii mpyi a pa jwo ná yii e, naha tòn yii mpyi na sí n-ta lire e ye?

⁷ Nde li nyé yatinji kàmpañke, mu à jwo tìinmpini, lire nyé mé ñkònnonji ke, kuru ká mpyi ku nyé a bwòn ku bwònkanna na mé, mæni li nyé na bwùn ke, di wà sí n-jà lire cè n-jwo ye? ⁸ Tìinmpini pi maha wyi maha ntég' a kàshikwònbii wà piye na ke, ná lire nyé a wyi li wyìnkanna na mé, jofoo u sí uye bégele kàshige mæ na ye? ⁹ Amuni li mú nyé yii á, yii pi nyé na yu shéenre taber' e ke, yii lógofebii ká mpyi pi nyé na yii jwumpe núru mé, nje yii nyé na yu ke, di pi sí yire cè n-jwo ye? Li maha mpyi mu à jwo ná kafæge e yii nyé na yu. ¹⁰ Shéenre shij' à nyaha dijnyeni i, ñka tire shéenre puni na núru ti jwufebil' á. ¹¹ Mii aha mpyi mii nyé na shéenre tà núru mé, ti jwufooji maha mpyi nàmpònnò mii á, mii mú maha mpyi nàmpònnò ti jwufooj' á. ¹² Nyé ná Kile Munaani màkanyi lage sí nyé yii na, nje yi sí n-sii n-jà dánafeebii pyi pi a sù yyaha na Kile kuni i ke, yii a yire caa ná yii cyeyi shuunni i.

¹³ Lire kurugo shinji u nyé na shéenre tabere yu ke, urufoo u a Kile jáare, bà u si mpyi s' a ti kèenji mé. ¹⁴ Naha kurugo ye mii aha a Kile jáare shéenre taber' e, mii kòni maha mpyi Kilejarege na, ñka mii nyé na na jwumpe yyaha cini mé. ¹⁵ Lire e ke naha mii à yaa mii u pyi ye? Mii sí n-jà raa Kile jáare shéenre taber' e, ñka shéenre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa u jáare tire shéenre e. Mii sí n-jà raa Kile pèente myahigii cèe shéenre taber' e, ñka shéenre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa cyi cèe tire shéenre e. ¹⁶ Nyé mu aha a fwù kaan Kile á shéenre taber' e, wà ha nta dánafeebii kurunke e ngemu u nyé u nyé na tire shéenre núru mé, di urufoo sí n-jà n-jwo: «Amiina» mà li ta u nyé a mu jwumpe lógo mà ye? ¹⁷ Mu fwùni nijkanji mée ká nta u à jwò sèl' e, u sù n-jà urufoo tège Kile kuni i mé.

¹⁸ Mii à Kile shéere, naha na ye u à mii tège mii à jà na yu shéenre sannte e mà tòro yii puni na. ¹⁹ Ìka lire ná li wuuni mú i, mii aha mpyi dánafeebii kurunke e, mà jwònyeya kanjuro kanna jwo dánafeebii shéenre nindogore e, mii maha lire funjò lwó maha ntòro mii u canmpuni lwó jwumpe na shéenre taber' e pi nyé na tire ntemu núru mé.

²⁰ Mii cìmpyiibii, yii àha raa sònni nànkopyire sònnònkanni na mé. Ìka kapegigii kàmpañke na, yii yiye pyi pìmpinnyeyé fiige. Yákilifente kàmpañke na, yii yiye pyi shinlyee. ²¹ Y' à sémé Kile Jwumpe Semeni i na Kafooji Kile à jwo: «Nàmpwuunbii pii mii sí n-tun na shiinbil' á. Pire sí n-jwo ná pi e shéenre taber' e. Ìka lire ná li wuuni mú i, pi sù mii jwòmæni cù mé*.» ²² Mà tàanna ná lire katoronkwooni i, nje mii sí n-jwo ke, yire yi nyé: wà ha shéenre tabere jwo, mpii pi nyé pi nyé Kile kuni i mé, lire maha li cyèe pire na na Kile sí yoge kwòn pire na. Puru jwumpe nyé a yyaha tíi ná dánafeebil' e mé. Wà ha

* 14:21 Tèni i Izirayeli shiinbil' à Kile jwòmæni yaha ke, Kile à jwo na uru sí Babilòn shiinbii kàshicyege yaha ku pa pi tòn pi i jà pi na. Shenre nàmpònnò Babilòn shiinbii mpyi na yu. Izirayeli shiinbil' à pi nya pi i tire shéenre yu ke, ka lire si li cyèe pi na na Kile à tòn ná pire Izirayeli shiinbil' e e (Ezayi 28.11-12.)

Kile túnnturo jwo, lire maha li cyêe dánafeebii na na Kile nyɛ pi shwəhəl'e. Mpii pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i mɛ, puru jwumpe nyɛ a yyaha tí ná pire e mɛ.

²³ Nyɛ l'aha mpyi kee yii dánafeebii kurunƙ'à bínni, ka yii puni si wá na shɛnre tabɛɛ yu, shincyi ká mpa yii ta pur'e, ɲgemu u nyɛ u nyɛ a Kile cè mɛ, tá u sí n-jwo na yii funɲy'à shwə yii na mɛ? ²⁴ Ʋka l'aha mpyi mu à jwo Kile túnnture yii nyɛ na yu, ka u u mpa jyè yii kurunƙe shwəhəl'e, u aha yii jwumpe lógo, lire sí u pyi u cè na sèɲi yii nyɛ na yu, si u pyi u cè na uru kapyiɲkii nyɛ a tí mɛ. ²⁵ Yaaga maha yaaga k'à ɲwəhə urufoo zòɲi na ke, yire puni sí n-yige cyíɲɲi na, fo u sí yyahe cyígile si niɲkure sín si Kile kêe, si jwo sèɲi na, Kile na nyɛ yii shwəhəl'e.

Kile pèente karigii sogolo ɲkann'à yaa li ɲwə

²⁶ Mii cìmpyiibii, yii à yaa yii ndemu pyi ke, lire li nyɛ: yii aha yiye bínni Kile pèente mɛɛ na, mɛɛ ká mpyi wà á, urufoo u li cêe. Yerege jwumə ká mpyi wà á, urufoo u pu jwo, Kile ká nta u à kani là cyêe wà na, urufoo u li jwo. Kile ká nta u à shɛnre tabɛɛ le wà ɲwə e, urufoo u ti jwo. Kile ká nta u à pyiɲkanna kan wà á u u jà a tire shɛnre kêɲɲe, urufoo u ti kêɲɲe. Ʋka cyire karigii pun'à yaa cyi dánafeebii tɛge pi a si yyaha na Kile kuni i. ²⁷ Mpii pi nyɛ na shɛnre tabɛɛ yu ke, pire nyɛ a yaa pi tòro shiin shuunni taanre na mɛ, pi raa yu niɲkin niɲkin, li i nta wà mú na nyɛ wani ɲgemu u sí n-jà raa tire shɛnre kêɲɲi ke. ²⁸ Kêɲɲefoo ká mpyi u nyɛ a ta tire shɛnre na mɛ, ti jwufeebil'à yaa pi fyâha, pi raa yu piye funɲ'i ná Kile e.

²⁹ Nde li nyɛ Kile túnntunmpii kàmpanɲke ke, pire shiin shuunni taanr'à yaa pi a yu niɲkin niɲkin. Pi sanmpii s'a pi jwumpe núru pi raa pu kàanmucaa. ³⁰ Ʋka Kile ká nta u à kani là cyêe wabɛɛ na, ɲgemu u à fyâha a jwumpe lwó ke, ur'à yaa u fyâha, u u u yaha u li jwo. ³¹ Yii nyɛ a yaa yii bínni yii a Kile túnnture yu mɛ, yii a ti yu niɲkin niɲkin, bà ti si mpyi si dánafeebii le kur'e, si màban le pi e mɛ. ³² Yii li cè na li síɲi nyɛ Kile túnntunɲi na mà jà a cù u ɲwəge na, si pi sanmpii yaha pi jwo a kwò. ³³ Naha kurugo ye ɲyàhanɲurugunɲi nyɛ a táan Kile á mɛ, mà karigii yal'a sogolo yyeɲɲi ke e, lire l'à táan u á, bà li nyɛ na mpyi dánafeebii kurunɲi puni i mɛ.

³⁴ Cyeebil'à yaa pi fyâha mpìnniɲi cyeyi i, ɲaha na ye kuni nyɛ a kan pi á, pi jà pi a yu yire cyeyi i mɛ. Pi à yaa pi piye tírige, bà MusaSaliyaɲi à yi jwo mɛ. ³⁵ Pi la ká mpyi si yibige pyi cyage kà na, pi aha nɔ pyɛngɛ pi kuru yibige pyi pi nàmbaabii na. Naha kurugo ye li lemp'à pi ceewe u a jwumpe lwúu dánafeebii kurunƙe e†.

³⁶ Taha yii na sòɲɲi na yii бага jwumə pu nyɛ Kile jwumpe? Lire nyɛ mɛ, taha yii na sòɲɲi na yii kanni na puru jwump'à nɔ? ³⁷ Wà ha nta u u sòɲɲi na Kile Munaani maha jwumpe leni uru ɲwə e na yu pi sanmpil'á, u li cè na yerege mii nyɛ na sémeni si ɲkan yii á amɛ ke, kur'à fworo Kafoonɲi Yesu i. ³⁸ Wà ha ɲke yerege jwumpe cyé, yii àha núru urufoo le laage e mɛ.

³⁹ Mii cìmpyiibii, ɲwənyɛga niɲkin na, yii a Kile túnnture báaraɲi caa yii a mpyi. Wà ha a si raa yu shɛnre tabɛɛ'e, yii àha urufoo sige lire na mɛ. ⁴⁰ Li tɛgeni li nyɛ, yii karigii puni cyi pyi ná ɲjire e, yii i cyi sogolonkanni yaha li ɲwə.

15

Kirisita à ɲè a fworo kwùɲi i ke, kwùubii mú sí ɲè

¹ Nyɛ mii cìmpyiibii, Jwumpe Nintanmpɛ mii à jwo yii á, ka yii i dá pu na, maa yiye pwo pu na ke, mii la nyɛ si yii funɲə cwo puru na. ² Puru jwumpe cye kurugo, kuni li maha sùpyire shwə ke, lire yii à lwó. Yii aha ɲkwôro lire kuni i, Kile sí yii shwə. Naha na yii na sòɲɲi na yii dániyaɲi kapyiini nyɛ ɲùɲə baa ye?

† 14:35 Pii na sòɲɲi na Poli à cyeebii sige pi àha raa pi nàmbaabii yíbili Kile pèente tɛni i mɛ. Pii sí na sòɲɲi na Poli nyɛ a kuni kan cyeebil'á pi a Kile túnnture jwufeebii jwumpe ɲwəhe tùru mɛ. Pii sí i sòɲɲi na mpii pi à ntunƙe taha Poli na ke, pire jwumpe pu nyɛ 14.35 i. 14.36 i Poli nyɛ a ɲɛɛ puru jwumpe na mɛ.

³ Jwumpe p'à jwo mii á, ná pu tayyéreg'a pêe ke, mii à puru jwo yii á. Puru pu nyε: Kirisita à kwû wuu kapegigii yàfanji kurugo, bà l'à fyânha a jwo Kile Jwumpe Semenji i mε. ⁴ U buwuŋ'à le fanjke e, u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u à jè, bà l'à fyânha a jwo Kile Jwumpe Semenji i mε. ⁵ U ñenkwooni kântugo, u à uye cyêe Pyeri na, lire kântugo, maa uye cyêe u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi na. ⁶ Lire kântugo cìmpyiibii dánafeebii na u à uye cyêe tère niŋkin i ke, pir'à nyaha shiin ŋkwuu kaŋkuro (500) na. Shinpaanra kannna pi à kwû pire e, lire baare e, pi niŋyahamii saha na nyε shì na. ⁷ Lire kântugo u à uye cyêe Yakuba na, maa uye cyêe u tũntunmpii sanmpii puni na.

⁸ Pire puni kântugo, u à uye cyêe mii Poli na mú, mii u nyε mu à jwo pìmpinnyaga niŋjyembaga ŋkemu k'à si ke. ⁹ Yii li cè, mii u nyε Yesu tũntunmpii puni kântugo yyéere wuŋi. Mii bá mpyi a yaa mii u tòro u tũntunmpil'e mε, ñaha na ye mii mpyi maha Kile dánafeebii kurunke kyéerege sèl'e. ¹⁰ Ŋka tayyéerege e mii nyε niŋjaa ke, Kile u à jwo mii na maa mii yaha kur'e. Tawage e bà u à sàa jwō mii na mà dε! Mii bá à báaraŋi pyi mà tòro Yesu tũntunmpii sanmpii na, ŋka ná na yabiliŋi fânhe e bà mii à u pyi mà dε! Kile u à jwō mii na maa mii pyi mii à u pyi. ¹¹ Lire e ke l'à pyi mii u à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á yo, l'à pyi Yesu tũntunmpii sanmpii yo, Jwumpe Nintanmpe ninumpe wuu nyε na yu, yii mú s'à dá pu na.

Dánafeebii ñèŋi kani

¹² Nyε ná wuu s'à jwo yii á na Kirisita à jè a fworo kwùŋi i, ñaha na yii pìi maha jwo na kwuŋene nyε nũmpañña mà ye? ¹³ Kampyi yii na sòŋŋi na kwuŋene nyε nũmpañña mε, lir'à li cyêe na yii nyε a dá na Kirisita mú à jè a fworo kwùŋi i mε. ¹⁴ Kampyi Kirisita nyε a jè a fworo kwùŋi i mε, Jwumpe Nintanmpe wuu nyε na yu ke, puru kajwuuni mpyi na sí n-pyi ñũŋō baa, yii dániyaŋi kapyiini mú mpyi na sí n-pyi ñũŋō baa.

¹⁵⁻¹⁶ Nyε jwumpe wuu nyε na yu na ntare Kile na ke, puru mpyi na sí n-pyi kafinara, ñaha na ye wuu à jwo na Kile à Kirisita jè a yige kwùŋi i. Kampyi yii na sòŋŋi na kwuŋene nyε nũmpañña mε, lir'à li cyêe na yii na sòŋŋi na Kirisita mú nyε a jè a fworo kwùŋi i mε. ¹⁷ Kàmpyi Kirisita nyε a mpyi a jè a fworo kwùŋi i mε, ñũŋō mpyi na sí n-pyi yii dániyaŋi kapyiini na mε, yii kapegigii tugure mú mpyi na sí n-kwôro yii juŋ'i. ¹⁸ Lire mpyi na sí li cyêe mú na mpìi pi à kwû mà pi ta pi à dá Kirisita na ke, na pir'à pìnni. ¹⁹ Kampyi wuu à wuu sòŋŋōre taha Kirisita na numε tiŋi kanni kurugo, lire e ke wuu pi nyε diŋyε sùpyire puni kanhamafeebii.

²⁰ Ŋka sèŋi na, Kirisita à jè a fworo kwùŋi i. Mpìi pi à kwû ke, Kile u à jè a yige kwùŋi i yyecyiige na, maa li cyêe na kwùubii mú sí n-pa jè. ²¹ Yii li cè, bà kwùŋ'à jyè diŋyeyi i shin niŋkin cye kurugo mε, amuni kwuŋeni mú à jyè shin niŋkin cye kurugo. ²² Sùpyire puni sí n-kwû, ñaha na ye pi nyε Adama wwoŋεεge e. Amuni li mú nyε, dánafeebii puni sí núru jè, ñaha na ye pi nyε Kirisita wwoŋεεge e. ²³ Ŋka shin maha shin ná u tēpene li nyε, Kirisita u à pyi shincyiiwe mà jè, lire kântugo, mpìi pi nyε u wuubii ke, u aha bú núr'a pa canjke ŋkemu i ke, pire mú sí jè. ²⁴ Lire kântugo diŋyeyi sí n-kwò. Kirisita sí ñũŋufente puni ná sífente puni ná fânhafente puni shi kwò, si Saanre le Tufooŋi Kile cye e. ²⁵ Yii li cè na fânha ku nyε ku ki, Kirisita u tēn ñũŋufente na fo si zà yaa ná Kile e, u à u zàmpreenbii puni le u tooyi jwòh'i. ²⁶ Zàmprenŋi nizanŋi u sí shi bò ke, uru u nyε kwùŋi. ²⁷ Y'à séme Kile Jwumpe Semenji i na: «Kile à síŋi kan u á yaayi puni na*.» Ŋka puru jwumpe e, l'à fíniŋe na síŋi nyε Yesu á mà pyi Kile ñũŋō na mε, ñaha na ye Kile u à síŋi kan u á u pyi yaayi puni ñũŋō na. ²⁸ Nyε yaayi puni ká bú ŋkúu Kirisita á tēni ndemu i ke, uru u nyε Jyafooŋi ke, Kile ká síŋi kan u á yaayi puni na tēni ndemu i ke, u mú sí uye tîrige Kile á. Lire ká mpyi, Kile sí n-pyi yaayi puni ná sùpyire puni ñũŋō na.

²⁹ Mpìi pi maha piye batizeli kwùubii kurugo ke, yii sòŋŋō pire na mú ke, kampyi kwuŋene nyε a sii nũmpañña mε, ñaha kurugo pi maha piye batizeli pi kurugo ye†?

* 15:27 Zaburu 8.7 † 15:29 Pìi maha jwo: «Nyε ñaha kurugo pìi maha piye kan pi a batize maa piye le kwùŋi jwòge e ye? Kampyi sèe wi na kwuŋene nyε mε, ñaha kurugo pi maha piye le kwùŋi jwòge e maa piye kan pi a batize ye?»

³⁰ Wuu mú de? Kampyi kwujene nye me, naha kurugo wuu maha wuu múnahigii péreli tèrigii puni i ye? ³¹ Mii cìmpyiibii, mii sí n-sìi yi jwo n-waha yii á, mii na nye kwùñi jwōge e canja maha canja. Sèñi na, mà yii yaha wuu Kafoonji Yesu Kirisita wwoñe e, yii pi à mii jùñke yîrige. ³² Zhìñi mii à le ná Efese kànhe sige yaayi i ke, kampyi nùmpañja nye wani me, naha lire zhileni mpyi na sí jwō mii na ye? Kampyi kwujene nye nùmpañja me, mii sí n-jà n-jwo sùpyire sannte fiige na:

«Wuu a lyî, wuu raa byii,

naha na ye wuu aha ñkwû, y'à kwò‡.»

³³ Yii a yiye kàanmucaa: «Sùpyañi ñaarañeñi ká mpyi u nye a jwō me, uru u maha u wurugo, maa u le kumpiini i.» ³⁴ Yii yákili ta, yii i láha kapegigii na, lire l'à jwō. Pii na nye yii shwòhòl'e, pi sàha ñkwò a Kile cè me! Mii na yire yu yii i li cè na yii silege kyaa li nye li li.

Dánafeebii sí jè ná cyere nivónni i

³⁵ Mii méé nye mii à mpe jwo ke, mii à li cè na wà sí n-jà mii yíbe na di kwùubii sí jè n-jwo ye? Ná cyeere shiñi ntire e pi sí n-pyi ye? ³⁶ Sìñconjò kà ke, sùmañi mu maha nùgo ke, u mpùrampe ká fwónhò, u maha fyîn mà? ³⁷ Sùmashiñi mu maha nùgo, mu à jwo kàlage. Lire baare e ku cige nimpunke bà mu maha sà jçûru me. ³⁸ Nye u nùgunkwooni kántugo, Kile maha u pyi u à fyîn maa u pyi u à pyi sùmacige, maha bê ná u nyii wuuni i. Sùmañi shiñi puni ná u cire ti nye.

³⁹ Amuni nyii yaayi puni cyeere mú nye, kà ná kà woro nye niñkin me. Sùpyire cyeere na nye ti ye, yatòore woore sí nye ti ye, sañcèenre woore na nye ti ye, fyaabii woore na nye ti ye. ⁴⁰ Yaayi yi nye niñyini na ke, yire cyeere na nye ti ye, nje yi nye niñke na ke, yire woore mú sí nye ti ye. Nyii yaayi yi nye niñyini na ke, yire sinampe ná niñke wuyi sinampe nye niñkin me. ⁴¹ Canñanyiini sinampe na nye pu ye, yinke sinampe na nye pu ye, wòrigii sinampe mú sí na nye pu ye, ali wòrigii sinamp'à wwû puye e.

⁴² Nye kwùubii ká a sì jè, amuni li mú sí n-pyi. Bà sùmabilini ká nùgo, li mpùrampe maha fwónhò me, amuni li nye, buñi ká ntò, u maha fwónhò, ñka u aha jè tènì ndemu i ke, u saha nye na fwónre me. ⁴³ Buñi ká ntò, u lemè maha mpi, wà kuro sàha maha mpyi u e me, ñka u aha jè, u maha mpyi ná sinampe e. Pi aha u tò, fànha maha mpyi u e me, ñka u aha jè, u maha mpyi ná fànhe. ⁴⁴ Cyeeere múnaa baa woore ti maha ntò, ñka ti múnaa woore ti maha jè. Sùpyire cyeere na nye wani, Kile Munaani maha cyeere ntemu kaan ke, tire na nye wani mú. ⁴⁵ Y'à sémè Kile Jwumpe Semèñi i na: «Adama u nye sùpyañi niñcyiini, Kile à u dá maa múnaani le u eš.» ñka Adamañi u sí n-pa kàsanraga na, ná uru u nye Yesu Kirisita ke, uru u maha shiñi kaan sùpyir'à Kile Munaani cye kurugo. ⁴⁶ Kile Munaani maha cyeere ntemu kaan ke, tire bà ti nye niñcyiire me, supycyeere ti nye niñcyiire, lire kántugo Kile Munaani woore maha nta a pa. ⁴⁷ Adamañi niñcyiini na nye niñke wu, Kile à u yal'a yige pwoore e, ñka Adamañi shònwuñi nye niñyini wu. ⁴⁸ Sùpyañi u à yal'a yige niñke e ke, bà uru nye me, yaaga maha yaaga k'à fworò ur'e ke, amuni yire puni nye. ñge sí u nye niñyini wuñi ke, bà uru nye me, yaaga maha yaaga k'à fworò ur'e ke, amuni yire puni mú nye. ⁴⁹ Sùpyañi u à yal'a yige niñke e ke, bà wuu nye uru fiige me, ñge u nye niñyini wuñi ke, amuni wuu mú sí n-pyi uru fiige.

⁵⁰ Mii cìmpyiibii, nje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi nje: cyeere ti nye wuu na amè ke, wuu sì n-jà n-nyè Kile Saanre e ná tire e me. Cyeeere ti sí n-pa n-fwónhò ke, mà tire yaha wuu na, wuu sì n-jà n-pyi kwùmbaa me.

⁵¹ Kani li mpyi a ñwòhò ke, mii sí lire yyaha jwo yii á, lire li nye, wuu puni sì n-kwû me, ñka wuu cyeere puni sí n-kèenñe. ⁵² Li sí n-pyi tère niñkin ná wiile niñkin tiinmpini wyizanni na. Dinyeñi canñkwòge tiinmpini ká wyl tènì ndemu i ke, mpii pi à kwû ke, pire sí jè, pi saha sì n-kwû me, wuu cyeere puni sí n-kèenñe.

⁵³ Yii li cè na cyeere ti nye wuu na ke, tir'à yaa ti kèenñ'a pyi cyere, ntemu ti nye ti sì n-fwónhò me. T'à yaa ti kèenñ'a pyi cyere ntemu ti nye ti sì n-kwû me. ⁵⁴ Nye wuu cyeere

ká bú ηκêεηη'a pyi cyere nivwōnhōmbaara ná niηkwumbaara tēni ndemu i ke, jwumpe p'à séme Kile Jwumpe Semēni i ke, puru sí n-fūnηō. Y'à séme: «Sí à ta kwùni na, kwùni shi à pīnni feefee*!»

⁵⁵ «Kwù wà we, taha mu síni nyε ke?

Kwù wà we, taha mu bàhe nyε ke†?»

⁵⁶ Kapegigii mpyiηi nyε baha fiige, ηkemu ku maha kwùni pyi u u nōni wuu na ke. Saliyaηi kuni naaraη'a wuu jà ke, lire l'à pa ná l'e kapegigil'à fànha ta wuu na. ⁵⁷ ηka wuu à fwù kan Kile á, jaha na ye uru u à wuu pyi wuu à sí ta kwùni na, wuu Kafooni Yesu Kirisita cye kurugo.

⁵⁸ Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, yii fànha le yiye e, yii àha yafyin yaha ku yii pyi yii a núruli kàntugo mε, yii a sì yyaha na Kafooni báaraηi i tērigii puni i. Yii li cè mà yii yaha Kafooni báaraηi na, kanhare yii à pyi ke, tire sì n-sii n-pyi jùηō baa mε.

16

Wyéεηi Kōrenti dánafeebil'à bínni si ntēge Zheruzalemu wuubii tēge ke

¹ Nyε mii cìnmpyiibii, wyéεηi u nyε na bínnini si ntēge Kile wuubii tēge Zheruzalemu kànhe e ke, yii mú à yaa yii a lire pyi bà mii à yi jwo Galati kùluni dánafeebii kurujy'á mε.

² Cibilaaga maha cibilaaga, canjcyiige* yii shin maha shin à yaa u wwù u jùηō wyéεηi i, mà tàanna ná u cyentage e, u yaha uye kanni na, bà li si mpyi mii aha nta si nō yii yyéε ke, mii i sà uru wyéεηi ta u à bínn'a kwò mε. ³ Mii aha bú nō wani tēni ndemu i ke, tūntunmpii yii sí n-cwōnro ke, mii sí séme taha pire na ná wyéεηi i pi sà ηkan Zheruzalemu kànhe e. ⁴ L'aha mii kakarala kwò, mii ná pire sí n-kàre sijcyan.

⁵ Mii la nyε si jara pyi Masedoni kùluni i, si nta raa sì yii yyéε, jaha na ye mii la nyε si ntōro Masedoni i. ⁶ Mii aha nō wani yii yyéε, shwōhōl'e mii sí tēre nimbilere, lire nyε mε mii sí wyeere tēni pyi ná yii e, bà yii si mpyi si mii tēge mii i na tashage ta mε. ⁷ Naha kurugo ye numε tōge e, mii la nyε sì sà yii jya kanna si ntōro mε, ηka mii la nyε si tēre pyi yii taan, Kafooni ká jεε. ⁸ ηka lire ná li wuuni mú i, mii sí n-kwōro Efese kànhe e, fo zà nō Pantekōtiηi kataanni na, ⁹ jaha na ye Kile à sàa li laage kan mii á, mii u báaraηwōho pyi wani, ali mà li ta mii zàmpeēnbil'à jyaha wani.

¹⁰ Timōti ká nō wani yii yyéε, yii i u cūmu lemε jwō, bà li si mpyi u àha bú ηkwò màban fō uye na mε, jaha na ye u na báare mii fiige Kafooni á. ¹¹ Yii àha ηkwò u wíi jcwō mε! Yii u tēge u kūsheeni na bà u niηcēnē wu si mpyi si nō mii na mε, jaha na ye mii ná cìnmpyiibii naha na u sigili naha.

¹² Nde li nyε wuu cìnmpworōηi Apolosi u kàmpanηke ke, mii à màban le u e sèl'e, bà u ná cìnmpyiibii sanmpii si mpyi si sà fworo yii na mε. ηka u à yi jwo mii á na sēēni na, li tēni sàha nō mε. Li tēni ká nō u á, u sí li pyi.

¹³ Yii kwōro jyii na, yii yiye waha yii i ηkwōro Kile kuni i, yii àha màban yaha u fō yii na mε, yii fànha le. ¹⁴ Ntāannamagar'à yaa t'a naa yii kapyiηkii puni i.

¹⁵ Mii cìnmpyiibii, mii sí kyaa niηkin cya yii á sahaηki. Yii à li cè na Sitefanasi ná u pyenge shiinbii pi à pyi dánafeebii niηcyiibii Akayi kùluni i, pi à piye pwo Kile wuubii ntēgeηi na mú. ¹⁶ Yii à yaa yii a nūru tire sūpyire shiη'á, mà bàra mpii puni pi à piye pwo Kile báaraηi na ke.

¹⁷ Mii funntanga wu u nyε, jaha na ye Sitefanasi ná Foritunatusi ná Akayikusi naha ná mii i. Yii n'a mpyi naha, nde yii mpyi na sí n-pyi ke, pi à lire pyi. ¹⁸ Pi à mii funηke jīηε, bà pi à yii funjyi jīηε mε. Yii a nte sūpyire shiηi metanga yiri.

¹⁹ Azi kùluni dánafeebii kurujy'à yii shéεre. Akilasi ná Pisisili à yii shéεre ná dánafeebii pi nyε na bínnini pi pyenge e ke, pir'à yii shéεre sèl'e Kafooni mege na. ²⁰ Mii cìnmpyiibii pun'à yii shéεre.

Yii a cìnmpworogo fwùni kaan yiy'á ná funjcenēni i.

²¹ Mii Poli yabiliηi u à ηge fwùni séme ná na cyεge e.

* 15:54 Ezayi 25.8 † 15:55 Oze 13.14 * 16:2 Yahutibil'à cibilaage canjcyiige ku nyε káriηi.

²² Kafoonji kyaa ká nta l'à pen ngemu á ke, Kile u urufoo láŋa.
«Kafoonji, ta ma!»

²³ Kafoonji Yesu u nwɔ yii na, u u jwó le yii á!

²⁴ Yii mú puni kyal'à táan mii á, Yesu Kirisita wwoŋεεge e.

**Poli à letereŋi shonwuŋi ngemu kan Kɔrenti kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke**

Poli u à nge letereŋi séme sahaŋki mà kan Kɔrenti kànhe dánafeebii kuruŋk'á. U letereŋi niŋcyiŋi i, u mpyi a jwo na uru la nye si sà yyaha yige pi na. Uru letereŋi tuugoŋkwooni kàntugo u nye a jà a wyèr'a kàre me, naha kurugo ye u wwoŋeŋi Timoti mpyi a yîri Kɔrenti kànhe e ná jwumpe p'e mà yyaha tíi ná dánafeebii kuruŋke e, mpemu p'à waha Poli na ke.

Dánafeebii mpyi a nge kafinivinibii pii jwumo na, pire mpyi a piye pyi Yesu túnntunmii. Pire kafinivinibii u kàlaŋi mpyi a kàntugo wà Jwumpe Nintanmpe na, Poli mpyi a fyànha a puru mpemu jwo dánafeebil'á ke. Pire kafinivinibii mpyi maha yi yu dánafeebil'á na Poli nye Yesu túnntunŋo me. Lire mpyi a Poli lùuni pyi l'à yîri, ka u u letere séme ná jwuŋgam'i mà tùugo Kɔrenti dánafeebil'á. Uru letereŋi kyaa nye a cè me, naha kurugo ye u à pînni. Titi u mpyi a sà uru letereŋi kan Kɔrenti shiinbil'á.

Nye lire kàntugo ka Poli ná Titi si núr'a piye nya, ka Titi si yi jwo u á na u letereŋi jwumpe na wá a ŋkèeŋe lèŋe Kɔrenti dánafeebii toroŋkanni i (7.1-7). Lire ná li wuuni mú i, Poli mpyi a li cè na dánafeebii pii saha na nye wani, mpiimu pi nye na uru mepenge yu ke. Lire kurugo u à nge letereŋi séme.

Nde l'à u zhèŋi fyìinne pi yyére ná nde l'à u ta u à jwuŋgampe jwo pi na ke, u à lire yyaha jwo pi á. Mà bàra lire na, u à li cyèe pi na na uru funntanga wu u nye, naha kurugo ye jwumpe ur'à jwo a tùugo pi á ke, pur'à ŋkèeŋe pyi u à jyè pi karigil'e (1--7).

Wyéŋe pi mpyi na bínnini Zheruzalemu fòŋofeebii ntègeŋi me na ke, u à màban le pi e lire wyéŋe binnini na (8--9).

Letereŋi takwære e, u à jwumpe waha mà yyaha tíi ná kafinivinibil'e, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Yesu túnntunmii ke, u à li cyèe pi na na uru Poli à sîi Yesu túnntunŋo. Poli à yire jwo, naha kurugo ye u la mpyi pire kafinivinibii si dánafeebii le kumpiini i me (10--13).

Letereŋi tasiige

¹ Mii Poli u nye Yesu Kirisita túnntunŋo mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, mii ná wuu cìmpworonji Timoti u à nge letereŋi séme, yii Kile dánafeebii kuruŋke ku nye Kɔrenti i ná yii mpíi puni pi nye Kile wuu Akayi kùluni i ke, si ntun yii á. ² Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi jwò yii na, pi i yyeŋiŋke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á u ntègeŋi kurugo

³ Wuu Kile kèe, uru u nye wuu Kafoonji Yesu Kirisita Tuŋi. Uru u nye jùñaare punifoo, uru u maha wuu tère tèrigii puni i, ⁴ maa màban leni wuu e yyefuge shiŋi puni tèrigil'e. Lire e wuu maha jìni na màban leni yyefuge shiŋi puni feebil'e, bà u maha u leni wuu e me. ⁵ Yii li cè na, bà wuu maha yyefuge taa sèl'e Kirisita mege kurugo me, amuni Kile mú maha màban leni wuu e sèl'e Kirisita cye kurugo. ⁶ Mu aha wuu nya yyefuge e, lire jùŋke ku nye si màban le yii e, yii raa sî yyaha na Kile kuni i. Kile ká màban le wuu e, lire jùŋke ku nye si màban le yii e, si yii pyi yii jà a wuu kyaage shiŋi kwú yiye e. ⁷ Wuu à sàa dá li na na yafyin sî n-jà yii pyi yii fwo Kile kuni i me, naha na ye wuu à li cè na, bà yii nye na yii nàzhan lwúu ná wuu e kyaage e me, amuni yii mú nye na yii nàzhan lwúu màbanŋi ntaji i ná wuu e.

⁸ Nye cìmpyiibii, yyefuge e wuu à tòro Azi kùluni i ke, wuu la na nye yii i kuru cè. Ku fànhe mpyi a pèe mà tòro wuu pèrege na, fo wuu sàha mpyi a tèn ná l'e na wuu sî n-shwò kwùŋi na me. ⁹ Wuu mpyi a sàa li yaha na pi sí wuu bò, lire e wuu sàha mpyi a wuu sòŋore taha wuye na me, fo Kile na, uru u maha kwùubii jèni ke. ¹⁰ Uru u à wuu shwò uru kwùŋi na, u sí n-pa wuu shwò sahaŋki. Sèe wi, wuu à tèn ná l'e na u saha sí

n-pa wuu shwò. ¹¹Yii mú na wuu tère ná Kilejarege e. Yire Kilejareyi nijyahayi kurugo, kacenni Kile à pyi wuu á ke, shinnyahara na fwù kaan u á lire kurugo.

Poli à u tashage kēenḡe

¹²Nde l'à wuu jùnyi yîrige ke, lire li nyε wuu toronkanni dijnyeni i, mà cye cyán tēni i wuu mpyi yii shwòhòl'e ke. Wuu à li cè wuye e na wuu à lire pyi ná funvyinge ná sèenji i, Kile barag'e. Sùpyire yákilifente bà t'à lire pyi mε, ḡka Kile ntègenji cye kurugo l'à pyi. ¹³⁻¹⁴Yii li cè na nde yii à kâla wuu leteribil'e maa li yyaha cè ke, wuu nyε a yafyin sème mà tòro lire na mε. Wuu Kafoonji Yesu cannuruge wuu pi sí n-pyi kaḡuḡò si yii jùnyi yîrige, yii sí n-pyi kaḡuḡò si wuu wuyi yîrige. Yii à jcyèrε cè lire kani i mà kwò, ḡka mii na sônḡi yii sí n-pa li puni yyaha cè sèl'e.

¹⁵Mii à dá lire na, lire e, mii la mpyi si sà fworò yii na, si jwò yii na sahanḡi. ¹⁶Mii la mpyi si ntòro yii yyére, si ḡkàre Masedoni kùluni i, si yîri wani, si núru mpa yii yyére, bà yii si mpyi si mii tège mii i jà a kàre Zhude kùluni i mε. ¹⁷Nyε mii nyε a pa shà mε, lir'à li cyêe na li nyε a mpyi mii sèe na mà? Taha mii na na karigii pyi mà tàanna ná dijnyeni sùpyire pyinḡkanni i, maha jwo: «òon» maa núr'a kēenḡ'a jwo: «ònhò» la? ¹⁸Kile u nyε jwòmεε niḡkin foonji ke, uru u nyε mii shèrεfoonji, mpe mii à jwo yii á ke, puru nyε a mpyi: «òon» ná «ònhò» tanuge e mε. ¹⁹Naha na ye Kile Jyaḡi Yesu Kirisita kyaa mii ná Siliven ná Timòti à jwo yii á ke, uru mú mpyi na «òon» ná «ònhò» yu kani ninuuni i mε, jwòmεε niḡkinfoo u nyε u wi. ²⁰Uru cye kurugo, Kile jwòmyahigii puni maha fûnḡò, uru cye kurugo mú, wuu maha jwo: «Amiina» maa Kile mege pêe. ²¹Kile yabilinji u maha wuu ná yii fànhe jyahage Kirisita wwoḡεεge e, uru mú u à wuu cwòonrò mà pyi uye wuu, ²²maa u fyèḡi bwòḡn wuu na, maa u Munaani le wuu e. Lire kurugo yacenyi sanḡyi Kile à bégel'a yaha wuu mεe na ke, wuu à tèen ná l'e na wuu sí yire ta.

²³Yii li cè, mii la nyε a mpyi si ḡgaha nò yii na mε, lire kurugo mii nyε a núr'a shà wani yii yyére Kòrenti kànhe e mε. Mii aha finε, Kile kà na yaha mε, uru u nyε mii shèrεfoonji. ²⁴Wuu nyε na ḡko si fànha cyán yii na yii jaaraḡkanni i Kile kuni i mε, jaha na ye yii à fànha ta l'e. ḡka wuu la na nyε si yii tège bà yii funḡyi si mpyi si ntáan mε.

2

¹Lire e mii la saha nyε a mpyi si ntòro yii yyére, wuu kwò a sà wuye yyahayi tanha mε, ²jaha na ye mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, jofoo u sí n-jà mii funḡke pyi ku táan ye? Yii kanni pi sí n-jà mii funḡke pyi ku táan, ḡka mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, di yii sí n-jà lire pyi n-jwo ye? ³Lire kurugo mii mpyi a leterε tun yii á, bà li si mpyi, mii aha nò yii yyére, yii pi à yaa yii mii funḡke táan ke, mii àha ḡkwò sà yyetanḡhara ta wani mε. Mii à dá li na na mii funntange na nyε yii puni funntanga. ⁴Mii nàvunḡò wu ná mii yyetanḡhara wu u mpyi a leterε sém'a tun yii á, mii mpyi na nyilwòhe tírige. Lire nyε a pyi si yyetanḡhara nò yii na mε, ḡka si li cyêe yii na na yii kyal'à waha mii na sèl'e.

⁵ḡgemu u à pyi yyetanḡhare jùḡke ke, mii Poli kanni yyahe bà urufol'à tanha mε! Yii puni yyahayi urufol'à tanha. ḡka mii la nyε sè jwo ntòro mε, lire e mii sí n-jwo, yii pìi yyahaya u à tanha. ⁶Yii shinnyahara à bê maa ndemu pyi urufoo na ke, lir'à yaa. ⁷ḡka numε, yii yàfa u na, yii i màban le u e, bà li si mpyi u yyahe kà ḡkwò ntanha si u yákilinji jyahḡgurugo mε. ⁸Lire kurugo mii na li caa yii á, yii i li cyêe u na na u kyal'à táan yii á. ⁹Leterenji mii mpyi a sème mà tùugo yii á ke, mii mpyi a uru sème mú si yii zò shwò ḡḡi si jcè kampyi yii na mii jwumpe puni kurigii jaare. ¹⁰Yii aha yàfa ḡgemu na ke, mii mú sí yàfa urufoo na. Kirisita u nyε mii shèrεfoonji, yii aha mii nya lire na, mii à li pyi yii kurugo, ¹¹bà li si mpyi, Sitaanniḡi kà ḡkwò tajyige ta wuu shwòhòl'e mε, jaha na ye wuu à sàa u funzonḡore cè.

¹²Nyε mii à nò Torasi kànhe e ke, Jwumpe Nintanmpe pu nyε na Kirisita kyaa yu ke, Kafoonji mpyi a kuni pwó mii á puru njwuḡi kurugo. ¹³Lire ná li wuuni mú i, mii yákilinji mpyi a tèen mε, jaha na ye mii nyε a mpyi a na cìmpworonji Titi nya mε. Nyε ka mii i kuni cya pi á, maa ḡkàre Masedoni kùluni i.

Poli báaraŋi pyiŋkanni

¹⁴Wuu fwù kan Kile á, uru u maha wuu pyi yawiiye njemu yi maha Kile sífente cyêre wuu ná Kirisita wwoŋeεge kurugo ke. U maha wuu pyi wuu u Kirisita kyaa yu cyeyi puni i. Lir'à Kirisita kani pyi l'à nɔ cyeyi puni i, bà wusunani nùge maha ŋkèεge kafεεge e mε. ¹⁵Yii li cè na mp̄ii pi n̄ye zhwoŋi kuni i ná mp̄ii pi n̄ye kwùŋi wuuni i ke, Kirisita cye kurugo, wuu na n̄ye mu à jwo wusuna nùguntanga wu Kile á, ŋgemu nùgo ku maha nɔni pire puni na ke. ¹⁶Mpii pi n̄ye kwùŋi kuni i ke, pir'á nùgumpenge ki, ŋkemu ku sí kwùŋi nɔ pi na ke; mp̄ii sí pi n̄ye zhwoŋi kuni i ke, pir'á nùguntanga ki, ŋkemu ku maha shìŋi niŋkwombaani kaan ke*.

N̄ye joofo u sí n-jà ŋge báaraŋi shiŋi na ye? ¹⁷Shin̄nyahara à Kile jwumpe pyi nàfuu cya kuro, ŋka wuu n̄ye pire fiige mε. Kile u à wuu tun, u à li cè na wuu na u jwumpe yu fyin̄mpe fun̄jke e, Kirisita wwoŋeεge e.

3

¹N̄ye tá puru jwump'à li cyêe na wuu na wuye metanga yu yii á be? Bà pi sanmp̄ii maha li pyi mε, wuu à yaa wuu a leterii kaan yii á, mpiimu pi n̄ye na wuu metanga yu laa, yii a pire fiigii tùuge wuu á? ²Yii yabilimp̄ii pi n̄ye wuu letereŋi, ŋgemu u à séme wuu zòm̄pyaagii na ke, sùpyire puni sí n-jà u kála sí u yyaha cè. ³Sèeŋi na, yii na n̄ye letere, Kirisita à ŋgemu séme wuu cye kurugo ke. U n̄ye a séme ná sémeŋkyaaani i mε, ŋka ná Kile j̄yii wuŋi Munaani i u à séme. U n̄ye a séme kafaatenye na mε, ŋka sùpyaŋi zòm̄bilini na u à séme*.

⁴Kirisita cye kurugo, wuu à sàa dá lire na Kile yyahe taan. ⁵Wuu n̄ye a li yaha wuye fun̄ŋ'i na báaraŋi wuu n̄ye na mpyi ke, na wuu fànhe k'à u pyi mε, Kile fànhe cye kurugo wuu maha jà a u pyi. ⁶Uru u à pyiŋkanna kan wuu á wuu pyi u báaraŋyii, wuu raa tunmbyaare nivɔn̄nte kyaa yu sùpyir'á. Tire tunmbyaare n̄ye mu à jwo saliya ŋgemu u à séme mε, Kile Munaani i t'à fwo-ro. Saliyaŋi maha mpa jùŋɔ kuu kwùŋi na, ŋka Kile Munaani maha ma ná shìŋi niŋkwombaani i.

⁷Saliyaŋi u maha mpa jùŋɔ kuu kwùŋi na ke, Kile mpyi a uru karigii séme kafaatenye j̄n̄ŋ'i. Uru Saliyaŋi mpyi a pa ná s̄inampe mpemu i ke, puru mpyi maha Kile t̄un̄ntun̄ŋiMusa yyahe pyi ku u j̄i, fo Izirayeli shiin̄bii mpyi na jà a ku wíi mε, mà li ta puru s̄inampe mpyi na s̄i mɔ mε. ⁸N̄ye Saliyaŋi kuni s̄inampe ká mp̄e lire pyiŋkanni na, tá Kile Munaani kuni wumpe cye s̄i n-tòro mε? ⁹Kuni li maha kwùŋi nɔ sùpyaŋi na ke, lire s̄inampe ká mp̄e amε, ndemu li maha sùpyaŋi pyi u à tí Kile yyahe taan ke, lire u s̄inampe cye s̄i n-tòro mà? ¹⁰S̄inampe p'à fyànha a tòro ke, puru n̄ye a s̄ii yafyin nume wumpe tegεε baa wumpe taan mε. ¹¹Yaage ku n̄ye yakwɔɔ ke, kuru ká s̄inama ta, ŋke ku n̄ye ku s̄i n-kwɔ mε, kuru wuuni n̄ye a tòro mà?

¹²Tire s̄on̄jore tatahage ku n̄ye wuu á, lire l'à wuu ta wuu u karigii pyi fyagara baa. ¹³Wuu n̄ye na li pyi Musa fiige mε. Uru mpyi maha v̄aan̄ŋa tò u yyahe na, Izirayeli shiin̄bii kà ŋkwɔ u yyahe s̄inampe n̄ya takwɔge e mε. ¹⁴Pi yákilibii mpyi a pa ntò. Lire l'à pi ta ali niŋjaa, pi aha a tunmbyaare niŋjyεere jwumpe kálali, li maha mpyi mu à jwo v̄aan̄ŋa k'à para pi yyaha na, maha pi pyi pi s̄i raa pu yyaha cini mε. Kirisita wwoŋeεge kanni cye kurugo kuru v̄aan̄ŋke sí n-jà n-láha wà yyaha na. ¹⁵Ali niŋjaa, pi aha a Musa sémebii kálili, kuru v̄aan̄ŋke maha pi yákilibii tò. ¹⁶Ŋka ŋgemu ká núru maa uye kan Kafooŋi á ke, kuru v̄aan̄ŋke maha láha urufoo yyaha na. ¹⁷Kafooŋi kyaa l'à jwo naha ke, Kile

* 2:16 Kàshige ká ŋkwɔn a kwɔ, mp̄ii pi a pyi javeebii ke, pire maha ntàanna piye na, bilibii pi à ta kàshige cyage e ke, maa pire tàanna pi kàntugo maha mpa j̄yè kànhe e. Kànhe shiin̄bii funntanga wuubii maha cige wyεere niŋcɛn̄te tà kwɔn maha j̄cyán j̄cyán pyenkuuŋi i, maa nùguntanga yaayi yà súugo. Kuru nùguntange ku maha fwore ke, kuru maha ntáan kàshikwɔn̄bil'á. Ŋka ku maha mpyi bilibil'á kwù nùgo. * 3:3 Saliyaŋi u mpyi a kan Musa á ke, uru mpyi a séme kafaatenye na (Ekizodi 24.12). Kile t̄un̄ntun̄ŋi Zheremi a jwo na Kile sí u Saliyaŋi nivɔn̄ŋi séme sùpyire zòm̄pyaagil'e (Zheremi 31.33).

Munaani kyaa li. Kafoonji Munaani† ká mpyi ngemu i ke, urufoo sàha maha mpyi bilere e me. 18 Vaañña nyɛ a para wuu mpiimu yyaha na me, wuu puni pi maha Kafoonji sinampe jaa‡. Lire kurugo canña maha canña, wuu maha nkêenji na mpyi Kafoonji fiige, sinampe pà sí i bârali pà na. Kafoonji Munaani cye kurugo lire maha mpyi.

4

1 Kile à jùnaara ta wuu na, maa nge báarañi le wuu cye e. Lire e sàage nyɛ na jyè wuu e me. 2 Wuu à numpire karigii puni jwɔ yaha, jùzogore na ntaa cyire jcyiimu i ke. Wuu nyɛ na nàjwɔhɔrɔ pyi me, wuu mú nyɛ na Kile Jwumpe labali na yu me, sèenji wuu nyɛ na ffinji na yu, bà sùpyire puni si mpyi si jà li cè piye e na wuu na nyɛ sèeshiin me. Kile u nyɛ wuu shèrfooñi cyire karigil'e. 3 Lire ná li wuuni mú i, Jwumpe Nintanmpe wuu nyɛ na yu ke, puru ká nta pu nyɛ a ffinje me, mpíi pi nyɛ kwùñi kuni i ke, pir'á pu nyɛ amuni. 4 Tire sùpyire ti nyɛ ti nyɛ Kile kuni i me, Sitaannji u nyɛ nge dijyeyi jùñufooñi ke, ur'á ti yákilibii tò. Lire e Kirisita u nyɛ Kile nàñjañi ke, Jwumpe Nintanmpe pu nyɛ na uru sinampe cyère ke, puru maha ffinje pi á me. 5 Wuu nyɛ na wuye kyaa yu yii á mà de! Yesu Kirisita kyaa wuu nyɛ na yu, uru u nyɛ Kafoonji. Wuu pi ke, wuu na báare yii á Yesu kurugo. 6 Kilenji u à jwo tèecyiini i na: «Bèenmpe pu láha numpini na» ke, uru ninurji u à bèenmpe le wuu zòmpyaagil'e, bà li si mpyi, Kile sinampe pu nyɛ Yesu Kirisita yyahe e ke, wuu u puru cè me.

Poli fânhe mée nyɛ k'à cyère ke, u màbann'á nyaha

7 Nyɛ uru jçèñi sèe wuñi nyɛ wuu e, ali mà li ta wuu fân'h'á cyère. Li nyɛ mu à jwo nàfuubwɔhɔ k'à le pworocwol'e bà li si mpyi si jçè na sífente kakyanhala woore nyɛ a fworu wuu e me, nka Kile e t'á fworu. 8 Kyaage shiñi pun'á tège wuu na, nka wuu maha tafworonɔ ta. Wuu yákilibil'á wùrugo, nka sònñɔrɔ tatahaga nyɛ a fô wuu na me. 9 Pi maha wuu kyérege, nka Kile à kwôro ná wuu e. Pi maha wuu bwùun na jcyáan, nka wuu maha yîri. 10 Pi maha wuu caa raa bùu tèrigii puni i bà pi à Yesu bò me, nka Kile maha wuu wwù bà sùpyire puni si mpyi si jçè na Yesu na nyɛ nyii na me, na uru cye kurugo wuu nyɛ nyii na. 11 Mà wuu yaha nyii na, wuu na nyɛ kwùñi laage e tèrigii puni i Yesu kurugo bà sùpyire puni si mpyi si jçè na Yesu na nyɛ nyii na, maa fânhe kaan wuu cyeere fânha baa woor'á me. 12 Lire e wuu na nyɛ kwùñi jwɔge e bà yii si mpyi si shiñi sèe wuñi ta me.

13 Y'á jwo Kile Jwumpe Semenji i na: «Mii à dá Kile na, lire kurugo mii à jwo u mege na.» Wuu mú à dá u na, lire kurugo, wuu na u jwumpe yu. 14 Wuu à li cè na Kile u à Kafoonji Yesu jè a yige kwùñi i ke, uru mú u sí wuu jè ná Yesu i, si wuu ná yii bínni u yyahe taan. 15 Nyɛ yii kurugo jcyii karigii pun'á nɔ wuu na, bà shiñnyahara si mpyi s'a bârali Kile kasinani ceveebii na, lire si fwùñi niñkanji pyi u nyaha, u mege si mpêe me.

16 Lire l'á sàage pyi ku nyɛ a jyè wuu e me. Wuu cyeere fânhe mée ká a jcyérenji, là na bârali wuu múnahigii fânhe na canña maha canña. 17 Yyefuge nimbileni i wuu nyɛ nume ke, kuru na wuu bégeli Kile sinampe tègele baa wumpe mee na, puru sì n-kwò me. 18 Sùpyañi maha yaayi njemu jaa ke, wuu nyɛ na yire caa me. Nje yi nyɛ wà nyɛ na yi jaa me, yire wuu nyɛ na jcaa, jaha na ye yaayi sùpyañi maha jaa ke, yire sí n-kwò; nje yi nyɛ wà nyɛ na yi jaa me, yire nyɛ na nkwwù me.

5

1 Cyeere ti nyɛ wuu na nke niñke na ke, tire na nyɛ mu à jwo vùññɔ. Wuu à li cè na kuru ká jçwo, Kile à бага niñcènñe yaha wuu yahare e niñnyñi na, sùpya cye bà k'à kuru yaa me, kuru nyɛ na nkèege me. 2 Mà wuu yaha kuru vùññke e, wuu na nkýèn, jaha na ye wuu la à sì si nkàre kuru bage e Kile yyére si cyere nivónnɔ ta. 3 Sèenji na, wuu sí cyere nivónnɔ ta, wuu cyere baa wuu sì n-pyi me. 4 Mà wuu yaha kuru vùññke e, wuu na nkyaali maa nkýèn. Li nyɛ mu à jwo na wuu la na nyɛ Kile u tire cyeere láha wuu na mà

† 3:17 Kafoonji Munaani ná Kile Munaani nyɛ niñkin. ‡ 3:18 Píi maha jwo: «Wuu pi maha Kafoonji sinampe wíi, maa pu cyère mu à jwo dùba e pu nyɛ.»

dé! Wuu la na nyε u cyeere nivɔnnte bâra, tire ntemu ti nyε ti nyε na fwónre mε, bà tire si mpyi, cyeere ti nyε na fwónre ke, si tire fáa mε. ⁵ Kile yabilinji u à wuu dá tire cyeere nivɔnnte mεε na. U à u Munaani kan wuu á. Lire e ke wuu à tèn ná l'e na u sí tire cyeere nivɔnnte kan wuu á.

⁶ Lire kurugo wuu yákilibil'à tèn tèrigii puni i, ali mà li ta wuu à cè na mà wuu yaha nte cyeere e, wuu ná Kafoonji laag'à tɔɔn wuye na. ⁷ Wuu nyε na u jaa mε, ŋka wuu à dá u na, maa jaaare u kuni i. ⁸ Sèenji na, wuu yákilibil'à sàa tèn, wuu la mú sí nyε si fwooro nte cyeere e si sà ntèn Kafoonji yyére. ⁹ Lire l'à li ta, wuu à kàre Kafoonji yyére yo, wuu nyε ñinje na yo, wuu maha wuye waha maa u nyii karigii pyi. ¹⁰ Naha kurugo ye wuu pun'à yaa wuu sà yyére Kirisita yyahe taan, u u shin maha shin sàra u tàanna ná urufoo kapyinjiil'e ñinje na, katiigii bâra kapegigii na.

Kirisita à wuu ná Kile shwòhɔnji yaa

¹¹ Lire kurugo wuu na fyáge Kafoonji na, maa Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, bà pi si mpyi si jεε pu na mε. Kile à wuu karigii puni cè. Mii na sònnji na wuu kapyiinjiil'e na nyε yii funji'i mú. ¹² Wuu nyε na puru yu si wuye cyêe yii na sahanji mε, ŋka wuu na pu yu si pyinjiil'e kan yii á, bà yii si mpyi si ñinjiil'e ta wuu báarañi nimpynji kurugo mε. Lire pyinjiil'e na, karigii cyi nyε na jaa ke, mpii pi nyε na piye pèrè ná cyire e maa ñinyambaagii yaha ke, pire ká a yà yu yii na, yii sí tajwugo ta. ¹³ L'aha nta wuu funjiil'e nyε wuu á mε, kuru nyε tapege mε, wuu ná Kile shwòhɔl'e yire nyε. Li mú sí ká nta na wuu funjiil'e na nyε wuu á, yii kurugo lir'à pyi. ¹⁴ Yii li cè na bà Kirisita à wuu kyaá táan uy'á mε, wuu na wuu karigii puni pyi kuru tàange kurugo. Wuu à dá li na na uru ñinjiil'e u à kwù sùpyire puni cyaga, lir'à pyi mu à jwo ti pun'à kwù. ¹⁵ U à kwù sùpyire puni cyaga, bà li si mpyi mpii pi nyε shì na ke, pire kà ha raa pi nyii karigii pyi sahanji mε, ŋka Kirisita u à kwù maa jè pi kurugo ke, pi a pi karigii pyi pi a ntàanni ná uru nyii wuuni i.

¹⁶ Lire kurugo numε, wuu saha nyε na sùpya cwòre na ntàanni ná sùpyire sònnjiil'e na i mε. Tèni l'e, wuu mpyi a Kirisita cù mà tàanna ná sùpyire sònnjiil'e na i. Ŋka numε, wuu saha nyε a u cù amuni mε. ¹⁷ Ŋgemu ká mpyi Kirisita wwojεεge e ke, urufoo maha mpyi shinfɔnɔ. U maha toronjiil'e ñinjiil'e yaha, maa nivɔnno lwó. ¹⁸⁻¹⁹ Cyire karigii pun'à fwooro Kile e. U à wuu ná uye shwòhɔnji yaa Kirisita cye kurugo, maa uru báarañi le wuu cye e na wuu a yi yu sùpyir'á, na Kirisita cye kurugo Kile à u ná sùpyire shwòhɔnji yaa. U saha nyε a ti kapegigii wíi kyaá mε. U à wuu tun na wuu a puru jwumpe yu sùpyir'á.

²⁰ Lire e ke wuu maha yu Kirisita cyaga numε. Li nyε mu à jwo Kile yabilinji u nyε na yu wuu cye kurugo. Kirisita mεge na, wuu na li caa yii á, yii yii ná Kile shwòhɔnji yaha u jwo. ²¹ Kirisita u nyε u nyε a kapii pyi mà nya mε, Kile à uru pyi u à wuu kapegigii tugure lwó, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan Kirisita cye kurugo mε.

6

¹ Wuu ná Kile na nyε báarañi. Lire kurugo wuu na li caa yii á, Kile à jwo yii na maa ndemu pyi yii á ke, yii àha lire yaha li pyi kanwɔɔ baa mε. ² Yii li cè na Kile à jwo: «Tèni l'à táan mii á ke, lire e mii à mu jarege shwɔ, zhwoñi canjke, mii à mu tège*.»

Nyε mii cìmpyiibii, yii lógo, Kile nyii tèni li nyε numε, zhwoñi canjke ku nyε ñinjiil'e.

³ Wuu la nyε sù wurugo sùpyañi wà tufiig'á, wà u kwò a jεεge cyaga ta wuu báarañi na mε. ⁴ Lire e wuu maha li cyêre wuu kapyiinjiil'e puni cye kurugo na wuu na nyε Kile báarañi. Wuu maha kyaage ná kanhare ná yyefuge kwú wuye e. ⁵ Bwɔnre yo, kàsujyiini yo, mà sùpyire sòn a yaha wuu na yo, báarañi yo, ñómbaanji yo, ñyimbäänji yo, wuu maha cyire puni kwú wuye e. ⁶ Wuu na báare ná zòvynre e, wuu à sèenji cè. Wuu lùn'à táan, wuu zòñ'á jwo. Kile Munaani maha wuu tère, tàange sèe woge na nyε wuu e. ⁷ Wuu na sèenji jwumpe yu, Kile sífente na nyε wuu á. Wuu à ntiiñi pyi wuu kàshikwɔnyaayi, si wuu zàmpeenbii tùn, si wuye màra. ⁸ Pii maha wuu pèrè, pii maha wuu fare, pii maha wuu mepenge yîri, pii maha wuu metange yîri. Pii maha sònnji na

* 6:2 Ezayi 49.8

wuu maha pire jwó fáanji, mà li ta sèenji wuu maha yu. ⁹ Pi maha piye pyi mu à jwo pi nyε a wuu cè mε, mà li ta sùpyire pun'à wuu cè. Pi maha wuu wíi kwùu fiige, mà li ta wuu nyε nyii na. Pi maha wuu kyérege, nka wuu nyε a kwú mε. ¹⁰ Pi maha sônji na wuu yyah'à tanha, mà li ta wuu funntanga wuubii pi nyε tèrigii puni i. Pi maha wuu sônji fònjofee, mà li ta wuu à shinnyahara pyi t'à pyi yaarafee. Pi maha sônji na yaaga nyε wuu cye e mε, mà li ta yaayi puni nyε wuu wuyo.

¹¹ Kòrenti shiinbii, wuu à ffinij'a jwo yii á. Wuu à yii kyaa táan wuy'á sèl'e. ¹² Wuu nyε a cyé si yii kyaa táan wuy'á mε, nka yii à cyé si wuu kyaa táan yiy'á. ¹³ Nyε mii na yu ná yii e mu à jwo mii pyii. Yii wuu kyaa táan yiy'á, bà wuu à yii kyaa táan wuy'á mε.

Mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e mε, yii yii karigii pyinjanni cè ná pire e

¹⁴ Mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e mε, yii ná pire nyε a yaa yii pyi pwoo mε. Katiigii ná kapegigii sí n-jà n-shà kununi i la? Bèenmpe ná numpini sí n-jà n-shà sijcyan la? ¹⁵ Wwojεεge nkire ku nyε Kirisita ná Sitaanniñi shwòhòl'e yε? Mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i mε, wwojεεge nkire ku nyε pire ná Kile kuni jaarafeebii shwòhòl'e yε? ¹⁶ Njgwòñi ngire u nyε Kilejaarebage ná kacynmbage shwòhòl'e yε? Wuu pi nyε Kileni nyii wuñi bage, bà Kile à yi jwo na:

«Mii sí n-tèen pi shwòhòl'e,
si mpyi ná pi e.

Mii sí n-pyi pi Kileni,

pi sí n-pyi mii shiinbii†.

¹⁷ Lire kurugo Kafoonji Kile à jwo:

“Yii fwooro pi shwòhòl'e,

yii wâl'a láha pi na,

yii àha mbwòn yajwòhòge kà tufiige na mε.

Lire ká mpyi, mii sí jεε yii na‡,

¹⁸ si mpyi yii Tunji,

yii sí n-pyi mii pùnampyire ná mii pùceepyire.”

Kafoonji Kile Siñi Punifoo u à jwo amuni.»

7

¹ Mii ntàannamacinmpyiibii, ná Kile s'à cyire jwòmyahigii lwó wuu á, lire kurugo wuu wuu cyeere ná wuu zòmpyaagii ffinij'a yige kajwòhòyi puni i, wuu wuye waha wuu raa sì yyaha na fyinmpe karigil'e, wuu raa jaare Kile yyahafyagare e.

Poli funntange nùñke

² Wuu na li caa yii á, yii jεε wuu na. Wuu nyε a kapyimbaala pyi wà na mε, wuu nyε a wà wuu kèεge mε, wuu mú nyε a wà yaaga nàñwòhòro mε. ³ Puru kajwuuni bà li nyε si yii cêεge mà dε! Mii à fyánha a yi jwo yii á, na yii kyal'à táan wuu á sèl'e. Yafyin sì n-jà wuu láha wuye na dijnyeni i mε, ali kwùñi mú sì n-jà mε. ⁴ Mii à sàa dá yii na, maa naye pèe ná yii kani i sèl'e. Numε, mii yákiliñ'à tèn sèl'e. Wuu mée nyε yyefuge e ke, mii funñk'à táan sèl'e.

⁵ Sèenji na, mà lwó wuu à nò Masedoni kùluni i ke, wuu nyε a yyeniñe ta mε. Yyefuge shiñi puni na nyε wuu na. Pi mpyi na yoge kwùun wuu na kàmpanñyi puni na, fyagare sí mpyi wuu e. ⁶ Nka Kile u maha cwònròmòfeebii fòññi ke, uru u à wuu fòññò Titi mpañi cye kurugo. ⁷ Nyε Titi mpañi kanni bà mε, nka yii kan'à u funñke jññe jññenñanni ndemu na ke, lir'à wuu puni funñyi jññe mú. U à yi jwo wuu á na mii seepenge na wá yii na, na kani li mpyi a pyi ke, na lir'à yii yyahayi tanha, na numε yii à mii kani cù ná yii cyeyi shuunniñi i. Lir'à là bàra mii funntange na.

⁸ Leterenji mii à tùugo yii á ke, u jwumpe mén'à yii yyahayi tanha ke, mii nyε a naye cêεge mε. Mii mpyi na nko si naye cêεge tènì l'e li mpyiñi i, naha na yε mii à li cè na u mpyi a yii yyahayi tanha, nka lir'à pyi tère nimbilere funñ'i kanni. ⁹ Lire e mii funntanga wu

† 6:16 Levitiki 26.12; Zheremi 32.38; Ezekiyeli 37.27   ‡ 6:17 Ezayi 52.11

u nyε numε. Yii yyetanhare bà t'à mii funḡke táan mε, ḡka l'à pyi kaḡuḡo mà yii pyi yii à yii toroḡkanni kēenḡe ke, lire l'à mii funḡke táan. Yii yyahay'à tanha mà tàanna ná Kile nyii wuuni i, lire e ke, nde wuu à pyi yii na ke, lire nyε a para mε. ¹⁰ Yii li cè na yyetanhare t'à sùpyaḡi ta mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, tire maha u pyi u à u toroḡkanni kēenḡe maa shwō. Maye ḡcēεεḡe nyε lire e mε. ḡka yyetanhare ntemu ká mpyi ḡge diḡnyεḡi woro ke, tire maha kwùḡi nō sùpyaḡi na. ¹¹ Yyetanha kani l'à yii ta mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, lir'à ḡkēenḡi ḡgemu lèḡe yii karigil'e numε ke, yii uru kàanmucya. Kani l'à pyi yii shwōhōl'e ke, yii à li lwó yiye e si weḡkuro kwòḡ lire na numε. Lire kanni bà mε, yii à li cyêe na yii saha nyε a ḡεε lire kapiini pyifooḡi na yiye shwōhōl'e mε. Lire kan'à sàa yii lùuni yîrige. Yii mú à fyá sèl'e. Yii la mpyi a sîi si núru mii ḡya, yii à yii pèrege pyi maa lire kani pyifooḡi tùn. Yii à li cyêe pyiḡkannigii puni na, na yii à yiye fîniḡ'a yige lire kani i. ¹² Lire e mii nyε a mpyi a lēterēḡi tùugo yii á, kapiini pyifooḡi, lire nyε mε l'à pyi ḡgemu na ke, pire wà kurugo mε. Yii à wuu kani cû ná yii cyeyi shuunniḡi i pyiḡkanni ndemu na Kile yyahe taan ke, mii mpyi a u tùugo yii á, yii puni si lire cè. ¹³ Lire l'à wuu funḡyi pyi y'à ḡiḡe.

Lire kanni bà mε, ḡka yii à Titi yákiliḡi tiḡe tiḡeḡkanni ndemu na, ka u u yîri yii yyére ná funntange ḡkemu i ke, lir'à wuu funḡyi pyi y'à táan sèe sèl'e mú. ¹⁴ Mii à yii metanga yyere u á, yii mú nyε a mii sílege mε. Yaaga maha yaaga wuu à jwo yii á ke, yir'à pa nta sèe. Amuni, ḡje wuu à jwo Titi á yii kyaa na ke, yire mú à pa nta sèe. ¹⁵ Tèni i u à shà yii yyére ke, yii à u ḡwōmēeni cû, maa u cùmu lemε ḡwō pèente funḡke e pyiḡkanni ndemu na ke, u funḡo nyε à wwò lire na mε, lir'à là bâra u tàange na mà yyaha tíi ná yii e. ¹⁶ Mii funntanga wu u nyε, ḡaha na ye mii sí n-jà n-dá yii na karigii puni i.

8

Ntēḡeḡi Kōrenti dánafeebil'à pyi Zheruzalemu wuubil'á ke

¹ Mii cìḡmpyiibii, Kile à ḡwō Masedoni kùluni dánafeebii na ḡwōḡkanni ndemu na ke, wuu sí lire yyaha jwo yii á. ² Pi à kyaala sèl'e, ḡka pi funḡyi mpyi a táan sèl'e. Kuru funntange kurugo, ali mà li ta fōḡofee pi à sîi pi pi, Kile wuubii pi nyε Zheruzalemu kànhe e ke, pi à ḡkanḡi pyi sèl'e pir'á. ³ Sēenḡi na mii sí yi jwo yii á, pi à pi pèrege pyi, pi bá à tòro pi pèrege taan. Wà bà u à fânha cyán pi na mà dē! Pi à li lwó piye e. ⁴ Pi à sàa wuu ḡáare, na Kile wuubii pi nyε Zheruzalemu i ke, na wuu kuni kan pir'á, pire mú si pi tēḡe. ⁵ Lire kanni bà pi à pyi mε, Kafooḡi á pi à piye kan yyecyiige na, maa nta a piye kan wuu á mà tàanna ná Kile nyii wuuni i. Lire pi à pyi ke, lir'à tòro wuu sōḡḡoḡkanni taan. ⁶ Lire kurugo wuu à li cya Titi á u shà yii yyére, báaraḡi niḡcēnḡi ḡwō u à cû na yii wyéreḡi bínnini ke, u u sà uru fûḡḡo. ⁷ Dániyaḡi i yo, Kile Jwumpe ḡjwuḡi i yo, ḡcēḡi i yo, mà karigii puni pyi ná sèl'e yo, mà wuu kyaa táan yiy'á sèl'e, bà wuu à yii kyaa táan wuy'á sèl'e mε, yii a sàa ḡwō cyire karigii puni i. Nyε bà yii à ḡwō cyire karigil'e mε, yii yiye waha yii i mpyi amuni ḡge wyéreḡi ḡkanḡi kàḡpanḡke na mú.

⁸ Fânha bà mii nyε na ḡko si ḡcyán yii na mà dē! Pi sanmpil'à piye waha maa ndemu pyi ke, lire mii nyε na yu yii á, si yii tàange kàanmucya kampyi tàange sèe wogo ku nyε ku ki. ⁹ Wuu Kafooḡi Yesu Kirisita à ḡwō yii na ḡwōḡkanni ndemu na ke, yii à lire cè. Pèente ná yaayi puni mpyi u á, ḡka yii kurugo, u à cyé yire puni na, bà yii si mpyi si Kile yaayi niḡcēnḡi ta mε.

¹⁰⁻¹¹ Nyε na taḡyage mii sí n-jwo yii á. Yii à fyânha a uru wyéreḡi mbìnniḡi kani sōḡḡ'a ta, maa li ḡwō cû taḡjyee. Lire e numε, mii na sōḡḡi yii aha lire kani pyi mà nō li tēḡeni na, lire sí n-pwóro. Yii li pyi ná uru yákiliḡi niḡcēnḡi i, ḡgemu i yii à li ḡwō cû ke, yii tàanna ná yii pèrege e. ¹² Sùpya la ká mpyi si kyaa pyi uye e Kile kurugo, lir'à táan Kile á. ḡka u pèrege nyε ḡkemu ke, kuru na Kile maha ḡcáa. ḡke ku nyε ku nyε u á mε, Kile si kuru cya u á mε.

¹³ Mii nyε a jwo na yii pi sanmpii wuuni ḡjaanḡi tēḡ'a yii wuuni kēεge mε, ḡka mii la nyε sùpyire puni si ntàanna. ¹⁴ Sí na nyε yii na niḡjaa, lire e ke, mpii pi nyε sí baa ke, yii pire

tège. Sí ká mpa mpyi pire na canḡka mà yii ta sí baa, pire sí n-jà yii tège. Lire ká mpyi, yii puni sí n-tàanna, ¹⁵ bà y' à séme Kile Jwumpe Semerji i me, na:

«Ḥgemu u à yalyire nijyahara kuu ke, uru woore paanga nyé a kwôro me; ḡgemu u à nimpigere kuu ke, uru woore mú nyé a u kùuḡ me* .»

¹⁶ Wuu à fwù kan Kile á, u à Titi pyi u à yii kani cù ná u cyeyi shuunniḡi i wuu fiige. ¹⁷ Wuu à li cya u á, u sà fwooro yii na, ka u u nyé, ḡka lire mpyi a u ta u à li lwó uye e mà kwò, naha na ye li mpyi a sàa táan u e. ¹⁸ U ná wuu cìmpworonḡi wà wuu sí n-tun yii yyére. Dánafeebii kuruyi puni na uru cìmpworonḡi kère Jwumpe Nintanmpe njwuḡi kurugo. ¹⁹ Mà bàra lire na, dánafeebii kuruyi' à u le ná wuu e wuu kùsheyeyé lire wyére binnini na. Wuu na uru báaraḡi nijcenḡi pyi Kafoonḡi pèente kurugo, si li cyêe na wuu la na nyé si wuu cìmpyibii tège.

²⁰ Wuu à kuru wyérenyahage karigii cwònrò amuni, bà li si mpyi wà kà ḡkwò cwò cyaga ta wuu báaraḡi na me. ²¹ Wuu la nyé s'a wuu karigii pyi ntìḡi i Kafoonḡi yyahe taan kanna me, ḡka sùpyire yyahe taan mú.

²² Wuu sí wuu cìmpworonḡi wabere bàra pi na si ntun yii á. Wuu à uru ḡge kàanmucya karii nijyahagil'e, mà li nya na u à uye kan Kile báaraḡi' á. U bá à là bàra u uye kanḡkanni na báaraḡi' á nume, naha na ye u à dá yii na sèl'e. ²³ Titi wi ke, uru na nyé mii wwoyeyé ná mii báaraḡi' nyé. Wuu na báare yii á. Dánafeebii kuruyi y' à wuu cìmpyibii mpìi shuunniḡi tun. Pi na báaraḡi pyi Kirisita mege mpèenḡi kurugo. ²⁴ Lire kurugo yii li cyêe pi na na pi kyal' à táan yii á, dánafeebii kuruyi y' à pi tun ke, yire si jce na wuu nyé na yii kère tawage e me.

9

¹ Nyé wyérenḡi yii nyé na bínnini si ntège Zheruzalemu shiinbii tège ke, jùḡo saha nyé mii i yà jwo yii á uru kyaa na me. ² Naha na ye funḡcenḡke ku nyé yii á uru báaraḡi mee na ke, mii à ku cè. Mii à yii metanga yyere kuru kyaa na Masedoni dánafeebii shwòhòl'e. Mii à yi jwo pi á na mà lwó fo tanjyee na, Akayi kùluni dánafeebii' à bégele si Kile wuubii tège Zheruzalemu i. Kuru funḡcenḡke ku nyé yii á ke, kur' à màban le pi shinnyahar'e pi à ntègenḡi pyi sèl'e.

³ Lire ná li wuuni mú i, mii sí mpìi cìmpyibii tun yii yyére, ḡkèenḡi nimbwoḡi yii à ta ḡge wyérenḡi kyaa na ke, uru kà mpyi laaga baa me, pi i sà yii ta yii à bégele bà mii mpyi a yi jwo me. ⁴ Ná lire bà me, Masedoni dánafeebii pìi ká shà ná mii i, mà sà li ta yii nyé a bégele me, ku sí n-pyi silege wuu á, ḡka yii wuuni cye sí n-tòro. ⁵ Lire e mii à li nya na mii à yaa mii i mpìi cìmpyibii náare, pi raa wá na yyaha na yii yyére, wyérenḡi njwòmeeni yii à lwó ke, pi i sà uru karigii cwònrò mà jwo mii u nò wani ke. Lire sí li cyêe na yii à u kan ná funḡo nijkin i, mà ta fànha nyé a cyán yii na me.

⁶ Yii li cè na mu aha sùmashi nimpigere nùgo, sùma nimpigere mu maha ḡkwòḡn. Mu sí kà nijyahawa nùgo, mu maha nijyahawa kwòḡn. ⁷ Pèerege shin maha shin à lwó uye funḡ' i si ḡkan ke, urufoo u kuru kan. U li pyi ná funntange e, l' àha mpyi mu à jwo fànha kyaa me, naha na ye shinḡi u à ḡkanḡi pyi ná funntange e ke, uru kyaa li maha ntáan Kile á. ⁸ Síḡi na nyé Kile á si kacenḡkii shinḡi puni pyi yii á, bà yii si mpyi s'a yii màkwujwòyaayi puni taa tèrigii puni i fo si shinnyahara tège teḡenḡkannigii nijyahagii na, ⁹ bà y' à séme Kile Jwumpe Semerji i sùpyanḡi nijcenḡi kyaa na me na:

«U maha fòḡfeebii kaan sèl'e, u cènmpe nyé a sù na ḡkwòu me* .»

¹⁰ Kile u maha sùmashiḡi kaan faapyin' á, maa yalyire kaan u á ke, uru sí yii cyeyaayi nyaha mú, bà pi sanmpii si mpyi s'a yaaya nijyahaya taa yii á me. ¹¹ Yii sí yaayi shinḡi puni ta, bà yii si mpyi s'a pi sanmpii kaan sèl'e tèrigii puni i me. Lire ká mpyi, wyérenḡi yii sí n-kan wuu sà ḡkan ke, shinnyahara sí fwù kan Kile á uru kyaa na. ¹² Uru wyérenḡi yii sí n-bínni ke, uru sí Kile wuubii wuuni njwò Zheruzalemu kànhe e. Lire kanni bà me, li sí n-pyi kajunḡo pi si fwù kan Kile á sèl'e. ¹³ Pi aha uru ntègenḡi ta, pi sí Kile kèe, naha

* 8:15 Ekizodi 16.18 * 9:9 Zaburu 112.9

na ye pi sí li cè na Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tii ná Kirisita e ke, na yii à dá puru na, maa pu kurigii jaare, maa yii cyeyaayi táali sèl'e ná pi e, mà bàra sùpyire sannte na. ¹⁴Nwònkanni na Kile à sàa jwò yii na ke, lire kurugo pi sí raa Kile jáare yii á, si yii kyaa táan piy'á sèl'e.

¹⁵Nye mii cìmpyiibii, Kile à yabwòhe ñkemu kan wuu á mana, ná sùpya sè n-jà yi yyaha jwo mē, wuu u pēe kuru kurugo.

10

Poli à uye tànga jwo u tùnnture báaraŋi i

¹Mii cìmpyiibii, pìl'à jwo na mii Poli ká mpyi yii shwòhòl'e, mii maha mpyi fyagarafoo, ñka mii aha mpyi latòonge e, mii maha mpyi nò. Mii na li caa yii á Kirisita jùmpinje ná u cènmpē kurugo, ²mii aha nò wani yii yyé, mii la nye sè sà jwungama jwo yii na mē. Ñka mpìi pi nye na ñko na wuu na wuu karigii pyi mà tàanna ná sùpyire sòññònkanni i ke, mii kòni sí n-sà jwungama jwo pire na. ³Sèe wi, wuu puni na nye sùpyii, ñka kàshige wuu nye na ñkwùun ke, wuu nye na ku kwùun mà tàanna ná sùpyire sòññònkanni i mē. ⁴Naha na ye wuu kàshikwònyaayi nye a yìri sùpyire yyé mē, Kile yabiliñi fanhanyahaga yaaya yi. Wuu maha Sitaanniñi fànhe kèege ná y'e, naha na ye wuu maha sùpyire sòññòre laaga baa woore shi tò. ⁵Yampeente jwumpe pu maha sùpyire sige ti si Kile cè mē, wuu maha jēe puru pà tufiige na mē. Wuu maha sùpyire sòññòre puni kēenñi, bà ti si mpyi si jēe Kirisita na mē. ⁶Yii aha u jwòmēeni cū karigii puni i tèn ndemu i ke, mpìi pi sí n-cyé u na ke, wuu sí pire tùn.

⁷Yii maha karigii cwòre cyi nyañkanni na, mà ta yii nye a cyi jwòhe cè mē. Yii wà ká nta u à dá li na na uru na nye Kirisita wu, urufoo u li cè na bà uru nye Kirisita wu mē, amuni wuu mú nye. ⁸Fànhe Kafoonji à kan wuu á ke, mii mēe ká nta mii i ñko si naye pēe si ntòro ná kuru kani i, kuru silege nye mii na mē. Kuru fàn'h'à kan wuu á, si yii tēge yii a sè yyaha na Kile kuni i, ku nye a kan wuu á si yii wuuni kēege mē. ⁹Yii àha raa sòññi na mii à na letëribii tùugo yii á si yii pyi yii fyá mē. ¹⁰Naha na ye pìl'à jwo na mii letëribii jwumpe fàn'h'à nyaha maa súuli, ñka na mii aha mpyi yii shwòhòl'e, mii fànhe maha jcyé, mii jìn'à jwuntarama jwo mē. ¹¹Pirefee pi li cè, bà wuu à yi jwo wuu letëribil'e mē, wuu aha nò wani, amuni wuu sí li pyi.

¹²Mpìi pi maha piye kēre ke, taha yii na sòññi na wuu nye pire fiige? Wuu sè jēe wuye tàanna ná pi e mē! Pi maha piye tàanni ná piye e, maa piye wíi. Lir'à li cyēe na pi nye a cyiige mē. ¹³Wuu pi ke, wuu nye na wuye dùruge na ntùuli wuu pèrege taan mē. Báarañi Kile à le wuu cye e, ná yii mú na nye u e ke, ur'à láha cyage ñkemu i ke, wani wuu maha wuye dùrug'à láha. ¹⁴Wuu pi à pyi shincyiibii mà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á Kirisita kyaa na. Lire e ke wuu à nò wani yii yyé ke, wuu saha nye a tòro wuu tēgeni taan mē. ¹⁵Lire e wuu nye a tòro wuu báarañi tēgeni taan, mà sà pi sanmpii wunji lwò, si wuye pēe ná ur'e mē. Yii dányañi ká mpa mpēe, wuu na sòññi wuu báarañi sí n-shà yyaha na yii yyé, si ntàanna ná Kile u tēgeni niñcyeeni i. ¹⁶Lire ká mpyi, kìrigii cyi nye yii kàntugo ke, wuu sí n-jà Jwumpe Nintanmpe caala si nò cyire e, mà ta wuu nye a wuye pēe ná piiberii báara nimpyi i mē.

¹⁷Y'à séme Kile Jwumpe Semēñi i na: «Ñgemu la ká mpyi si pēenē taha yaaga na ke, urufoo u ti taha Kafoonji Kile na*.» ¹⁸Yii li cè, sùpyañi u nye na uye metanga yu ke, Kafoonji Kile sè jēe urufoo na mē, u yabiliñi na ñgemu metanga yu ke, uru na u maha jēe.

11

Poli ná tùnntunmpii kafinivinibii kani

¹Ei! Mii cìmpyiibii, kampyi yii mpyi na sí jēe mii sijncompe kwú yiye e tère nimbilere e, lire mpyi na sí n-táan mii i. Nye yii pu kwú yiye e. ²Yii tàange na nye mii i fo mà pyi yiñcyege, lire s'à fworò Kile e, naha na ye li na nye mu à jwo mii à yii cū nò niñkin mēe na, uru u nye Kirisita. Mii la nye si yii kan u á pùcepyinòcembraala fiige. ³Ñka mii na fyáge

* 10:17 Zheremi 9.23

yii yákilibii ká ñkwò ñkêenñe, pwoñkanni na yii à yiye pwo Kirisita na ke, yii i lire yaha, bà wwòñ'á cwòore tég'a Awa jwo fáanna a wurugo me. ⁴Naha na ye mii à li nya na wà ká mpa yabere jwo yii á Yesu kyaa na njemu yi nye yi ná wuu wuyi nye niñkin me, yii maha jee yire na. Wà mú ká múnaani labere kyaa jwo yii á ndemu li nye li ná yii zòmpyaagii funño wuuni nye niñkin me, lire nye me mà jwumpe nintanmpe pabere jwo yii á, mpemu pu nye pu ná wuu wumpe nye niñkin me, yii maha ntíl'a dá puru na, ⁵mà li ta, pire yii nye na sòññi túnntunmii, maa sòññi megefée pi ke, mii á pi nye a pwoóro mii na cyaga maha cyag'e me. ⁶Ali mii méé ká mpyi mii nye a jwumpe cè sèl'e me, nde li nye jicèñi kuni ke, mii à là cè lire e. Wuu à lire cyêe yii na pyiñkannigii puni ná karigii puni i.

⁷Mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana, mii nye a yafyin cya yii á me. Lir'à li cyêe na mii à naye tírige maa yii dùrugo. Lire na nye kapyimbaala la? ⁸Mii à jee dánafeebii kuruyi yà cyeyaaya na, maa jee pi i mii sàra, bà mii si mpyi si jà raa báare yii á me. ⁹Tèni i mii mpyi yii yyéere ke, mii cyege mpyi a kùuño, ñka mii nye a jnen'a naye tíñe yii wà na me. Yaayi kani li mpyi mii na ke, cìmpyiibii pi à yíri Masedoni kùluni i ke, pir'à pa yire kan mii á. Mii nye a sàa jee mà na tugure tège yii wà juñ'i me, mii mú sè ti tège yii wà juñ'i me. ¹⁰Lir'à pyi kapuño mà mii jùñke yírige. Akayi kùluni puni i, sùpya sè n-jà lire wwù mii i me. Mii na puru yu mà taha Kirisita sèenji na, uru sèenji u nye mii zòmbilini i. ¹¹Mii à jwo na mii nye a jnen'a na tugure tège yii juñ'i me, lir'à li cyêe na yii kyal'à pen mii á la? Kile à li cè na yii kyal'à táan mii á.

¹²Nye mii sí raa na báarañi pyi bà mii à tée na u pyi me, bà li si mpyi, túnntunmpii pi nye na piye pèe na pire na nye wuu fiige ke, pire kà n-jà raa piye tàanni ná wuu e me. ¹³Túnntunmii kafiniviniimii pi. Pi maha sùpyire wuruge, maa piye pyi mu à jwo Kirisita túnntunmii. ¹⁴Li nye a sàa pàa wuu e me, ñaha na ye Sitaanniñi yabiliñi maha uye pyi bèenmpe mèlèke fiige. ¹⁵Lire e ke l'aha yii pàa si Sitaanniñi báarapyiibii nya pi à piye pyi báarapyii sèe wuu fiige me. Yii li cè na Kile sí n-pa pi puni sàra si ntàanna ná pi kapyiñkil'e.

¹⁶Mii sí yi taha yii á, wà tufiige kà n-sii raa sòññi na sìcyere ti nye mii i me. ñka yii méé ká nta yii sòññi na mii na nye sìcyerefoo, yii jee na sìcyere na tère nimbilere funñ'i, bà mii si mpyi si naye pèe me. ¹⁷Mpe mii sí n-jwo nume ke, Kafoonji bà u à puru jwo a kan mii á me. Mii sí n-jwo sìcyerefoo fiige. ¹⁸Ná shinnyahara s'à tiye pèe mà tàanna ná sùpyire pyiñkanni i, mii mú sí naye pèe, ¹⁹ñaha na ye yii maha sìcyerefeebii karigii kwú yiye e jwunyahama baa, mà li ta yii na sòññi na yii na nye yákilifee. ²⁰Tire sùpyire ti maha yii cù bilii fiige, maa yii cyeyaayi lyí, maa yii nàñwòhòre, maa piye pèe yii na, maa yii bwùun yii yyahayi i ke, yii maha tire karigii kwú yiye e. ²¹Wuu nye a jnen'a lire fiige pyi me, lire na yii nye na wuu sòññi fànha baa shiin la? Tá kur'à yaa ku pyi wuu á silege?

Mii sí n-jwo mu à jwo sìcyerefoo. Pi sanmpii maha piye pèe ná ndemu i ke, mii mú sí n-jà naye pèe ná lire e. ²²Pi aha jwo na pire na nye Eburu shiin, mii mú na nye uru wà. Pi aha jwo na pire na nye Izirayeli shiin, mii mú na nye uru wà. Pi aha jwo na pire na nye Ibirayima tùluge shiin, mii mú na nye uru wà. ²³Pi aha jwo na pire na nye Kirisita báarapyii, mii na nye Kirisita báarapyi mà tòro pi taan. Mii na yu jùmbwuyirilifoo fiige. Mii à báarañi pyi mà tòro pi taan, mii kàsuni jyìigil'à nyaha pi wogigii na, mii bwòonre nizhwòor'à sàa nyaha. Mii múnaan'à pyi kwùñi jwòge e tooyi njemu i ke, yir'à nyaha pi wuyi na. ²⁴Yahutuubii píl'à mii bwòn fo tooyo kanjuro, tòogò maha tòogò tiripaanni jèe benjaaga ná ke ná baacyeere pi à le mii i. ²⁵Ɔromu fànhafeebil'à mii bwòn tooyo taanre ná kàbil'e. Tòoge k'e, sùpyir'à mii wà si mbò ná kafaayi i. Bakwòog'à kèege ná mii i tooyo taanre suumpe lwòhe juñ'i. Mii à canmbile niñkin ná numpilaga niñkin pyi suumpe lwòhe niñke e. ²⁶Mii à kùshégii niñyahagii pyi, cyire tooy'e, mii múnaani mpyi kwùñi jwòge e mu à jwo: lwòhe tajyiilige e ná nàñkaabii cye e ná mii shiñi sùpyiibii ná supyishiñi sanji wuubii cye e. Kànhe e yo, sigè e yo, suumpe lwòhe juñ'i yo, mii cìmpyiibii pi à piye pyi dánafee mà ta dánafee bà me, pire cye e yo, mii múnaani mpyi kwùñi jwòge e. ²⁷Mii à báarañi pyi sèl'e, maa kanhare kwú naye e. Mii à numpiliye niñyahaya pyi mii nye a ñóó me. Mii à katege ná byage shwò. Tèrii niñyahagil'e, mii

maha njyì ta mε. Mii à wyeere shwɔ, vàanya mpyi mii á mε. ²⁸ Mà bâra yire puni na, canja maha canja mii funɲk'à pen ná dánafeebii kurunji puni i. ²⁹ Wà fànha ká nta k'à cyére, mii woge mú à cyére. Wà ká kapii pyi, lire maha waha mii na sèl'e.

³⁰ Kampyi mii à yaa mii i naye pêe, mii sí naye pêe na fànhaɲcyerere kurugo. ³¹ Kile u nyε Kafoonji Yesu Kirisita Tuɲi ke, ur'à li cè na mii nyε a fine mε. Uru u à yaa ná pèente e tèrigii puni i fo tèekwombaa. ³² Mà mii yaha Damasi kànhe e, fànhafoonji u mpyi na saanji Aretasi karigii cwɔɔnre kuru kànhe e ke, uru mpyi a pìi yaha pi a tajyijwɔyi kàanmucaa, bà pi si mpyi si mii ta ɲcû mε. ³³ ɲka dánafeebil'à mii le shàhal'e mà yige ɲkununke wyige e, kànhe kàntugo. Lire l'à pyi mii shwonkanni.

12

Karigii Kile à cyêe Poli na ke

¹ Fo mii i naye pêe, ali mà li ta kaɲwɔɔ nyε lire na mε. Lire e ke karigii Kafoonji à cyêe mii na, maa ɲcèɲi ɲgemu kan mii á ke, mii sí yà jwo yire e numε. ² Mii à nàɲi wà cè*, ɲgemu u à dá Kirisita na ke, Kile à u lwó a kàre nìnyinji tanrewunji i†, li yyee ke ná sicyeere u nyε ɲge. Lir'à pyi mà uru nàɲi ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii nyε a cè mε, Kile kanni u à yire cè. ³ Mii kɔn'à cè na uru nàɲ'à shà Arijinanji i maa mpa. Lir'à pyi mà u ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii nyε a cè mε, Kile kanni u à yire cè. ⁴ U à shà Arijinanji i maa jwumpe mpemu lógo ke, puru yyaha sì n-jà n-jwo mε, sùpya bà nyε a yaa u a puru jwumpe yu u ɲwɔge e mε. ⁵ Nyε mii sí n-jà naye pêe si li cyêe na mii u nyε uru nàɲi, ɲka mii sì lire pyi mε. Mii aha a si naye pêe, karigii cyi nyε na mii fànhe ɲcyèrenji cyêe ke, cyire kanni kàmpañke na mii sí naye pêe. ⁶ Mii la méε ká mpyi si naye pêe, tire nyε sìcyere mε, ɲaha na ye sèenji mii sí n-jwo. ɲka mii sì lire pyi mε, ɲaha na ye mii na ndemu pyi, maa ɲjemu yu ke, mii la na nyε sùpyire ti mii cû a tàanna ná yire e kanna. ⁷ Mii la nyε sùpyire ti pèene taha mii na, mà li ɲunke pyi na mii à kakyanhala karii ɲya mε.

Lire e Kile à yyefuge kà tège mii ɲun'i, bà ɲguro maha sùpya súuli u cyeere e mε. Li nyε mu à jwo Sitaanninji túnntunji wà u à yyefuge yaha mii na, bà li si mpyi, mii àha naye pêe mε. ⁸ Mii à Kafoonji ɲáare tooyo taanre, u kuru yyefuge láha na na, ɲka u nyε a ɲε mε, ⁹ maa mii ɲwɔ shwɔ na ur'à cènmpe mpemu pyi mii á ke, na puru sí mii ta, ɲaha na ye tènì i sùpyanji fàn'h'à cyére ke, lire tènì i uru fànhe maha kuye yal'a cyêe. Lire kurugo li maha ntáan mii á mà naye dùrugo na fànhaɲcyerere tènì i, bà Kirisita fànhe si mpyi si tateenge wwû mii i mε. ¹⁰ Lire e mii fànhe ká ɲcyére, lire nyε mε pi aha mii cyahala, lire nyε mε mà kawaa pyi mii na, lire nyε mε mà mii kyérege, lire nyε mε mà nàvunɲo kyaa pyi mii na Kirisita kurugo, li maha ntáan mii i, ɲaha na ye lire tènì i Kirisita maha u fànhe le mii i.

Kɔrenti shiinbii kan'à Poli funɲo pen

¹¹ Tènì i mii mpyi a naye pêe ke, mii mpyi na yu sicyerefoo fiige, ɲka yii pi à mii pyi mii à li pyi. Yii pi mpyi a yaa yii a mii metange yu, ɲaha na ye li méε ká nta na mii nyε yaaga mε, pire túnntunmpii yii nyε na sônɲi shinbwoo ke, pi nyε a pwóro mii na yafyin kàmpañna na mε. ¹² Karigii cyi à li cyêe na mii na nyε Yesu túnntunɲo ke, mii mpyi a naye waha maa cyire pyi yii shwɔhɔl'e. Yii à Kile sífente fyèɲi ná kabwɔhigii ná kakyanhala karii nìnyahagii ɲya mii cye kurugo. ¹³ Mii nyε a na tugure yaha yii ɲun'i mε, lire kanni baare e, ɲaha mii à pyi dánafeebii kurunji sanɲy'á ná mii nyε a li fiige pyi yii á mà ye? Yii tanga ku nyε mii na, yii yàfa na na.

¹⁴ Yii wíi, na tontanrewog'á mii nyε na sì wani yii yyére, ɲka mii méε sì na tugure yaha yii ɲun'i mε, ɲaha na ye yii cyeyaayi kurugo bà mii nyε mε, yii yabilimpíi kurugo mii nyε. Pyibilere nyε na wyére caa na li sífeebii ɲwɔ caa mε, ɲka sífeebii pi maha wyérenji caa na

* 12:2 Poli ká jwo na ur'à Kirisita cyelempyanji wà cè, uye kyaa na u nyε. † 12:2 Nìnyinji tanrewunji u nyε nìnyinji teganì. Mà tàanna ná Yahutuubii sònɲonkanni i, kuru cyage e Kile à tèen, pi maha ku pyi Arijinanji mú.

pyìbileni jwɔ caa. ¹⁵ Mii wi ke, mii sí jɛ na cyeyaayi puni kan yii kurugo ná funntange e, si naye kan ntaha yi na mú. Nye mii aha yii kyaa táan nay'á amuni, lire li sí yii pyi na yii àha mii kyaa táan yiy'á sahan̄ki mà?

¹⁶ Yii à li cè na mii nye a naye tíiɛ wà tufiige na mɛ, ɲka yii pìi saha na ɲko na mii à cyìige dɛ, na mii à yii wyéɛɲi wà lyí sɲncyiimpe e. ¹⁷ Lire e ke mpii mii à tun yii á ke, pire wà à yii yaaga nàɲwɔhɔr'a pa ɲkan mii á la? ¹⁸ Mii à li cya Titi[‡] á, u shà yii yyére ná wuu cɪnmpworonaji i. Taha Titi à yii wyéɛ nàɲwɔhɔrɔ la? Taha mii ná Titi sɔ̀nɲɔɲkanni wá niɲkin karigil'e mɛ? Taha wuu naaraɲkanni wá niɲkin mɛ?

¹⁹ Mà lwó tèemɔni i, yii na sɔ̀nɲi na tanga wuu nye na jcaa yii á, lire sí bà mɛ. Wuu maha yu Kile yyahe taan, Kirisita wwoɲɛge e. Wuu ntàannamacɪnmpyiibii, yaaga maha yaaga wuu à jwo ke, wuu à yire puni jwo, bà yii si mpyi s'a sɪ yyaha na Kile kuni i mɛ. ²⁰ Mii na fyáge si zhà yii yyére, mii àha ɲkwò sà yii ta yii à pyiɲkanni labere lwó ndemu li nye li nye a táan mii á mɛ. Lire baare e nde mii sí n-pyi ke, lire mú sɪ n-táan yii á mɛ. Lire jwɔhe ku nye, mii na fyáge, mii àha ɲkwò zà mbèmbaari ná yɲcyɛge ná lùyirini ná nyipɛenni ná jwoore ná mekegere ná yàmpeente ná nyàhangurugunji ta yii shwɔhɔl'e mɛ. ²¹ Mii na fyáge, mii aha shà yii yyére, Kile kà ɲkwò mii sílege yii á sahan̄ki mɛ. Mii na fyáge, sùpyire t'à kapegigii pyi, maa mpyi ti nye a láha ti katupwɔhɔyi ná ti jacwɔre ná ti sílege baa karigii na mɛ, mii àha ɲkwò mɛɛ sú tire kurugo mɛ.

13

Yereyi nizanɲyi

¹ Mii tontanrawoge ku sí n-pyi ɲke yii yyére. Wuu sí n-sà kapegigii pyifeebii sàra si ntàanna ná pi kapyiɲkil'e, bà y'á jwo Kile Jwumpe Semenji i na: «Shiin shuunni taanre ká kani ndemu jya tapyige e ke, lire kani sí n-cwɔɔnrɔ si ntàanna ná pire niɲjwuyi i*.» ² Mii tozhɔnwoge yii yyére, mpii pi mpyi a kapegigii pyi ke, mii mpyi a pire puni yere, mà bàra sùpyire sannte na. Numɛ, mà mii laage yaha k'à tɔɔn yii na, mii sí yi jwo yii á sahan̄ki, mii aha sà mpiimu ta pi i kapegigii pyi sahan̄ki ke, mii sɪ ku táan pɪrefee na mɛ. ³ Ná yii s'á jwo na yii la nye si jɔcè na Kirisita u à u jwumpe le mii jwɔge e, yii sí li cè. Kirisita fàhe nye a cyére yii karigil'e mɛ, u maha u sífente cyère yii na. ⁴ Sèe wi, tèni i pi mpyi na u kwòre cige na ke, u mpyi a uye pyi fànha baa yaaga, ɲka u à jè a fworɔ kwùɲi i Kile sífente cye kurugo. Wuu fàn'h'á cyére, bà Kirisita woge mpyi a cyére mɛ. ɲka wuu aha núr'a shà yii yyére, yii sí li jya wuu karigii pyiɲkanni i, na Kile maha fànhe kaan wuu á, bà u à ku kan Kirisita á mɛ.

⁵ Yii yiye kàanmucya sèe sèl'e kampyi sèɛɲi na yii na jaare Kile kuni i. Yii nye a li cè yiye e na Yesu Kirisita na nye yii e mà? U aha nta u nye yii e mɛ, lir'à li cyèe na yii à kùuɲ'a cwo Kile kuni i. ⁶ ɲka mii na sɔ̀nɲi yii sí li cè yiye e na wuu nye a kùuɲ'a cwo Kile kuni i mɛ. ⁷ Wuu na Kile jáare, yii àha ɲkwò kapii pyi mɛ. Li kapyiini jùɲke bà ku nye si li cyèe yii na na wuu na jìn'a kyaa pyi mɛ, ɲka li kapyiini jùɲke ku nye si yii jya kacenne tapyige e. Yii a kacɛɲji pyi, ali lire méɛ ká nta li sí li cyèe na wuu à wurugo, lire nye tapege mɛ. ⁸ Wuu sɪ n-jà Kile sèɛɲi fyinne mɛ, nde kanni wuu sí n-jà n-pyi ke, lire li nye mà u pyi u a sɪ yyaha na. ⁹ Wuu fànhe méɛ ká nta k'à cyére, ka yii woge si mpèe, lire na nye wuu á funntanga. Wuu Kilejarege ku nye, yii ndìre le Kile kuni i.

¹⁰ Mà mii laage yaha k'à tɔɔn yii na, mii na ɲge letɛɛɲi sémeni si ɲkan yii á, bà li si mpyi, mii aha nɔ yii yyére, mii àha zà yafyin cwɔɔnrɔ ná fahan'i si ntàanna ná Kafoonji fànhe niɲkange e mii á mɛ. U à kuru fànhe kan mii á, si yii tège yii a sɪ yyaha na Kile kuni i. Ku nye a kan si yii jùɲɔ kyán Kile kuni na mɛ.

Jwumpe nizanmpe

¹¹ Nye numɛ, mii cɪnmpyiibii, yii pyi funntange e. Nde li sí yii pyi yii ndìre le Kile kuni i ke, yii a lire pyi. Yii a màban leni yiye e. Yii yii sɔ̀nɲɔre pyi niɲkin, yii i yyɛɲiɲke yaha ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e. Lire ká mpyi, Kilenji u maha tàange ná yyɛɲiɲke kaan ke,

‡ 12:18 Poli mpyi a jwo uru cɪnmpworonaji kyaa na mà kwò (8.22). * 13:1 Duterɛnɔmu 19.15

uru sí n-pyi ná yii e. ¹²Yii a cìmpworogo fwùñi kaan yiy'á ná funɲcɛnɲi i. Kile wuubii pi nyɛ naha ke, pire pun'à yii shéere. ¹³Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, tàange ku nyɛ Kile e ke, kuru ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e, yii i mpyi Kile Munaani wwoɲεεge e.

Letereŋi Poli à tun Galati kùluni dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Kini mege pi maha mpyi Turiki nume ke, Galati shiinbii mpyi a tèn lire kini i cyage k'e. Poli à tooyo shuunni pyi pi yyére na Jwumpe Nintanmpe yu, puru njwuŋi tooy'e pii mpyi a dá Yesu na. Nye Poli Kile jwumpe jwuŋkwooni kántugo Galati shiinbil'á, Yahutuubii pii mpyi a shà maa pi pyi na Yesu Kirisita dányanji kanni si n-jà sùpya shwo u kapegigii na me, fo mu aha a Yahutuubii làdaabii kurigii jaare mú. Lire e pi mpyi na yu na fànha ku nyé ku ki dánafeebii puni pi kwòn mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e.

Poli à jwo na mu à pyi Yahutu yo, mu nyé a pyi Yahutu mà yo, sùpyire puni sí n-shwo Yesu Jwumpe Nintanmpe mpemu kurugo ke, na tire sùpyire kàlan'á kántugo wà puru jwump'á. Poli à lógo na Galati dánafeebii wá na ŋko raa kántugo wàa Kile kun'á, si ntaha pire kafinivinibii njwòh'i ke, ka u u nge letereŋi séma' a tũugo pi á, maa pi yere, bà pi si mpyi si ŋkúu Jwumpe Nintanmpe na, si ŋkwôro Kile kuni i me. Yereyi Poli à kan pi á ke, yire yi nyé nje.

U à li cyêe pi na na ur'á uye kan Kile á, na Kafoonji Yesu u à uru tun uru u a Jwumpe Nintanmpe yu. U à li cyêe pi na mú, na uru ná Zheruzalemu dánafeebii kurug'á bín'a tèn, dánafeebii pi nyé pi nyé Yahutuu me, maa jwo pire kyaa na. Nde na pir'á bê ke lire li nyé nde: pire dánafeebii nyé a yaa pi pyi Yahutuubii saliyaji njwòh'i me (1--2).

U à uye tígile Kile Jwumpe Semenji na, maa yi yyaha jwo pi á na Yahutuubii saliyaji kuni jaaraŋi i bà zhwoŋi nyé na ntaa me; ŋka mu aha dá Yesu Kirisita na, lire kanni li sí n-jà sùpya shwo (3--4).

Letereŋi takwore e, u à yi jwo a waha pi á na pi piye yaha Kile Munaani l'a ŋkêenji, jaha kurugo ye lire li maha sùpyanji yige Musa Saliyaji tugure njwòh'i, maa fànhe kan u á, u u kacenŋkii shiŋi puni pyi. Kacenŋkii puni yyaha yyére wuuni sí li nyé tàange (5--6).

Poli à fwù kan Galati dánafeebii kurunji'á

¹ Mii Poli u nyé Yesu Kirisita tũntunŋo ke, mii u à nge letereŋi tũugo yii á. Mii u pyi Yesu Kirisita tũntunŋo, sùpya bà u à lire yaa me, sùpya bà u à mii tun me. Yesu Kirisita u à jè a fworo kwùŋi i Tufoonji cye kurugo ke, uru ná Tufoonji Kile u à wwò lire na. ² Mii cĩmpyiibii puni pi naha ná mii i ke, mii ná pire pi à wwò maa nge letereŋi tũugo Galati kùluni dánafeebii kurunji'á. ³ Wuu Tuŋi Kile ná Kafoonji Yesu Kirisita pi njwò yii na, pi yyenŋke kan yii á. ⁴ Yesu Kirisita u à uye kan mà pyi sáraga si wuu kapegigii yàfa wuu na, bà wuu si mpyi si fworo nge diŋyeni nimpinji karigii puni i mà tàanna ná Tufoonji Kile nyii wuuni i me. ⁵ Pèente ti taha Kile na tèreŋii puni i, fo tèekwombaa. Amiina!

L'à Poli pãa, u lógo na Galati dánafeebil'à kuni labere lwó

⁶ L'à mii pãa sèl'e mà lógo na yii à wyère na ŋko raa kántugo wàa Kile á, uru ŋgemu u à yii yyere maa njwò yii na maa yii shwo ke, mpii pi nyé na yii shwoŋkanni jwumpe labali na yu ke, maa ntaha pire jwumpe njwòh'i, ⁷ mpemu ná Jwumpe Nintanmpe nyé ninŋin me. Tire sùpyire na yii wuruge, Jwumpe Nintanmpe pu nyé na Kirisita kyaa yu ke, marii ncaa s'a puru kèenji.

⁸ Wuu à njemu jwo yii á Yesu kyaa na ke, l'à pyi wuu yabilimpai yo, l'à pyi Kile mèleke mà yiri ninyiŋi na yo, wà ha mpa yabere jwo yii á, Kile u urufoo láŋa. ⁹ Mii à yi jwo yii á mà kwò, mii sí núru yi taha, Jwumpe Nintanmpe yii à lógo wuu njwò na, maa nyé pu na ke, shin maha shin ká puru labala a jwo yii á jwuŋkanni labere na ke, Kile u urufoo láŋa.

¹⁰ Naha yii na sòŋŋi nume be? Mii na ncaa si ntáan sùpyir'á laa, mii na ncaa si ntáan Kile á? Sùpyire nyii wuuni mii na mpyi be? Mii n'a mpyi na sòŋŋi si ntáan sùpyir'á, mii mpyi na si n-pyi Kirisita báarapyi me.

Pyinŋkanni na Poli à pyi Yesu tũntunŋo ke

¹¹ Mii la nyɛ yii li cè mii cìmpyiibii, Jwumpe Nintanmpe mii à jwo yii á ke, pu nyɛ a fworò sùpya e mɛ. ¹² Mii nyɛ a pu ta sùpya á mɛ, wà mú sí nyɛ a mii kâla pu na mɛ, ŋka Yesu Kirisita yabilinji u à pu cyêe mii na.

¹³ Yii à mii pyinƙanni kyaa lógo mà mii yaha Yahutuubii Kile kuni i. Yii mú s'á cè na mii à Kile dánafeebii kurunƙe kyérege fo mà tòro. Mii mpyi na li kòre si ku jya. ¹⁴ Yahutuubii Kile kuni jaaranji i, mii mpyi na yyeɲwɔge shiinbii puni yyaha na. Mii tiibii làdaabii kani mpyi a sàa waha mii na.

¹⁵ ŋka Kile à jwɔ mii na mà mii ta mii sàha si mɛ, maa mii cwɔɔnrɔ, mii a báare ur'á. ¹⁶ Amuni, li mú à pyi, l'á sàa bê u á mà u Jyanji cyêe mii na, mii s'a u kyaa yu supyishinji sanŋ'á, mpíi pi nyɛ pi nyɛ Yahutuu mɛ, mii nyɛ a sùpya yíbe si nta li pyi mɛ. ¹⁷ Mpíi pi à pyi Yesu túnntunmii mii yyaha na ke, mii nyɛ a shà Zheruzalemu i si pi nya mɛ. Mii à tíl'a kàre Arabubii kini i, maa yíri wani mà kàre Damasi kànhe e.

¹⁸ Yyee taanre kàntugo na, mii à kàre Zheruzalemu kànhe e, mà sà canmpyaa ke ná kanƙuro pyi Pyeri yyéere si u cè. ¹⁹ ŋka uru ná Kafoonji Yesu cìmpworonji Yakuba baare e, mii saha nyɛ a Yesu túnntunji wabere nya mɛ. ²⁰ Kampyi kafinara mii na sémeni na ntùuge yii á, Kile u nyɛ mii shèɛfooji.

²¹ Lire kàntugo mii à kàre Siri kini i, maa yíri wani mà kàre Silisi kùluni i. ²² ŋka fo mà sà nɔ lire tènì na, Zhude kùluni dánafeebii kurunji mpyi na sàha ŋkwò a mii cè mɛ. ²³ Pi mpyi a lógo kanna na ŋge u mpyi na pi kyérege si nta pi sige pi àha ndá Jwumpe Nintanmpe na mɛ, na uru u na pu yu sùpyir'á numɛ. ²⁴ Lire e ke pi na Kile metange yiri mii kurugo.

2

Jwumpe Nintanmpe Poli mpyi na yu ke, Yesu túnntunmpii sanmpil'á nyɛ puru na

¹ Nyɛ yyee ke ná sicyɛɛr'á tòro ke, ka mii i núr'a kàre Zheruzalemu kànhe e ná Barinabasi i. Titi mpyi a kàre ná wuu e mú. ² Mii à nde kùluni tɔɔge lwó, jaaha na ye Kile yabilinji u à li cyêe mii na. Mii à nɔ wani ke, maa bínn'a tènè ná dánafeebii jùɲufeebil'e. Jwumpe Nintanmpe mii na yu supyishinji sanŋ'á, mpíi pi nyɛ pi nyɛ Yahutuu mɛ, ka mii i jyè puru yyahe e mà jwo dánafeebii jùɲufeebil'á. Mii la nyɛ a mpyi tafɛere mii à fè tanjaa ná ninjaa Yesu Kirisita kurugo ke, tire ti kwôro kanƙwɔ baa mɛ.

³⁻⁵ Nyɛ mà mii yaha wani, kafiniviniibii pìi mpyi a piye pyi dánafee fiige maa ŋwòhɔ a jyè wuu shwòhɔl'e si nta jɔcè pyinƙanni na Yesu Kirisita à wuu shwò Musa Saliyanji bilere na ke, si lire kèege si nta wuu yaha bilere e sahanƙi. Ali mà li ta mii jaaranjɛɛɲi Titi mpyi Yahutu mɛ, pi la mpyi u u ŋkwòn fànhe e mà tàanna ná Musa Saliyanji i. ŋka wuu nyɛ a jɛn'a wuye yaha pi cye e tère niŋkin i, maa lógo pi jwɔ na mɛ, Jwumpe Nintanmpe pu nyɛ sèɛɲi ke, bà puru si mpyi si ŋkwôro yii á mɛ. Wuu ná Zheruzalemu dánafeebii kacwɔnribii mpyi a wwò jwɔmɛɛ niŋkin na, pi nyɛ a jɛn'a fànha cyán Titi na u u ŋkwòn mɛ. ⁶ Jwumpe Nintanmpe wuu na yu ke, pi sí nyɛ a jɛn'a yaaga bâra puru na mɛ. (Sèɛɲi na, pi tayyérege mpyi ŋkemu ke, kuru nyɛ yaaga mii á mɛ, jaaha kurugo ye Kile nyɛ a sùpya pwɔɔɲɔ sùpya na mɛ.) ⁷ Sèɛɲi na, pi à li ta na Kile à mii tun mii u sà a Jwumpe Nintanmpe yu supyishinji sanŋ'á, bà u à Pyeri tun u sà a pu yu Yahutuubil'á mɛ.

⁸ Kileɲi u à fànhe kan Pyeri á maa u tun Yahutuubil'á ke, uru mú u à fànhe kan mii á maa mii tun supyishinji sanŋ'á. ⁹ Amuni, Yakuba ná Pyeri ná Yuhana pire pi nyɛ jùɲufeebii, maa ntènè li taan na Kile à jwɔ mii na, mii u a nte túnnture pyi. Lire na pi à Barinabasi cyege ná ndoge cù, si li cyêe na wuu ná pire na nyɛ wwɔɲɛɛ. Wuu à bínn'a tènè maa jwɔ lí na na pire sí n-sà a Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á. Wuu pi ke, wuu sí n-sà a pu yu supyishinji sanŋ'á. ¹⁰ Pi à wuu jáare kanna na wuu àha funɲɔ wwò dánafeebii fòɲɔfeebii na wani mɛ. Mii s'á fère sín maa lire pyi.

Poli à Pyeri la wwù Antiyɔshi kànhe e

¹¹ Nyɛ tènì i Pyeri à pa Antiyɔshi kànhe e ke, l'á fwor'a yyéere na u karigii pyinƙanni mpyi a jwɔ mɛ, lire e mii à u tìɲɛ maa u cèege sùpyire puni jyii na. ¹² Pyeri làwwuge

jùŋke ku ŋke: u mpyi a fyânha na lyî ná supyishiŋi sanŋi dánafeebil'e, lire mpyi a jwɔ, ŋka pìl'à yîri Yakuba yyér'a pa, pire mpyi maha jwo na supyishiŋi sanŋ'à yaa u kwòŋYahutuubii fiige, u à fyá pire na, maa li jwɔ cû na láre supyishiŋi sanŋi dánafeebii na, fo mà pa kàntugo wà pi á. ¹³ Lir'à pyi ke, ka Antiyòshi kànhe Yahutuubii dánafeebii sanmpii si mpyi jwɔmyahigii shuunnifée Pyeri fiige. Ali Barinabasi yabiliŋi mpyi a taha pi fye e. ¹⁴ Mii à pa li kàanmucya mà li ta Jwumpe Nintanmpe na sèerji ŋgemu yu ke, pi jye na jaare uru sèerji fye e mɛ, ka mii i yi jwo Pyeri á pi puni jyii na:

«Mu u jye Yahutu ke, Kile kuni yyahe yyére zhèŋi kurugo mu à jæn'a Yahutuubii làdaabii pìi yaha maa mpyi supyishiŋi sanŋi fiige, lire mpyi a jwɔ, ŋka numɛ, jaha na mu la jye si supyishiŋi sanŋi kèerŋe fànhe e si mpyi Yahutuu ye? ¹⁵ Mii ná mu, wuu à si Yahutuu, wuu jye supyishiŋi sanŋi fiige ŋge u jye u jye a Kile kuni cè mɛ. ¹⁶ Ŋka lire ná li wuuni mú i, wuu à cè na sùpya sî n-jà n-tíi Kile yyahe taan mà lire jùŋke pyi na u à MusaSaliyaŋi kurigii jaara mɛ. Dániyaŋi kanni cye kurugo Yesu Kirisita na, sùpya maha ntíi Kile yyahe taan. Lire kurugo wuu mú à dá Yesu Kirisita na, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan mɛ. Lire jye Saliyaŋi kapyii mɛ, jaha na ye sùpya sî n-sii n-jà n-tíi ka lire jùŋke si nta na u à Saliyaŋi kurigii jaara mɛ.»

¹⁷ Wuu pi ke, wuu na jcaa si ntíi Yesu cye kurugo, ŋka l'aha mpa nta na wuu na kapegigii pyi, lir'à li cyèe na Kirisita e cyi à fworo la? Mà byanhara bá la! ¹⁸ Mu aha fworo Musa Saliyaŋi kuni i mà pa Yesu Kirisita wuuni i, kàntugo yyére maa núr'a fwor'a jye lire kuni nijjyeeni i, lire cye kurugo mu maha núr'a pyi Saliyaŋi kèegefoo.

¹⁹ Mii wi ke, mii à fworo Musa Saliyaŋi i. Lire e ke mii saha jye uru Saliyaŋi jwòh'i mɛ. Uru Saliyaŋi yabiliŋi ŋgahaŋi u à mii pyi mii à fworo u e. Cyire pun'à pyi, bà mii si mpyi si nta mpyi Kile sùpya mɛ. ²⁰ L'à pyi mu à jwo mii ná Kirisita à kwòro sijnayan kworokworocige na. Lire kurugo mii yabiliŋi sàha bà u jye na naye karigii cwòonre mɛ. Ŋka Kirisita na jye mii i. Kyaa maha kyaa mii na mpyi numɛ ke, mii à na cyège taha Kile Jyaŋi na maa nta a li pyi. Uru u à mii kyaa táan uy'á, maa uye kan sáraga mii kurugo. ²¹ Kile à jwɔ mii na maa yaage ŋkemu kan mii á ke, mii sî n-cyé kuru na mɛ. Kàmppyi Kile mpyi a jwo na mu aha ntaha Musa Saliyaŋi fye e na mu à tíi uru yyahe taan, lire tènì i ke, Kirisita kwùŋi mpyi na sí n-pyi ka jwɔ baa dɛ!

3

Kile à jwo na sùpyaŋi maha ntíi u dániyaŋi kurugo

¹ Yii Galati dánafeebii funŋɔ baa sùpyiibii! Jofoo u à yii le kuni nimpini i ye? Mà li ta jùŋke na Yesu à kwòro cige na ke, mii à kuru ffiniŋ'a jwo yii á. ² Yii li cè na yii jye a Kile Munaani ta MusaSaliyaŋi kuni jaaraŋi cye kurugo mɛ, ŋka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo maa dá pu na ke, puru cye kurugo yii à li ta. ³ Di yii à pyi maa mpyi funŋɔ baa shiin bɛ? Kani yii à sîi ná Kile Munaani sîŋi i ke, jaha na yii la jye s'a lire pyi numɛ ná yii yabilimpìi sífente e ye? ⁴ Karigii puni Kile à pyi yii á ke, cyir'à pyi ka jwɔ baa ke? Ŋka cyire sí jye a yaa cyi pyi ka jwɔ baa mà dɛ! ⁵ Yii wíi! Kile ká u Munaani yaha l'à pa yii yyaha cû, ka yii i kakyanhala karii pyi, yii àha raa sòŋŋi na yii na Musa Saliyaŋi kuni jaare ke, na lire kurugo u à li pyi mɛ, ŋka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo maa dá pu na ke, lire kurugo u à lire pyi.

⁶ Nyè nde Ibirayima à pyi ke, lire tayyéreg'à pèe wuu á. U à dá Kile na, lire cye kurugo Kile à jwo na u à tíi*. ⁷ Lire e ke yii li cè, mpìi pi à dá Kile na ke, pire pi jye Ibirayima tùluge shiinbii sèesee wuubii. ⁸ Kile Jwumpe Semerji mú s'à jwo a kwò na Kile na sí supyishiŋi sanŋi pyi shintiilii u yyahe taan, pi dániyaŋi kurugo. Lire kurugo u à jwo Ibirayima á na: «Mii sí jwó le supyishiŋi pun'á mu cye kurugo†.» ⁹ Ibirayima à dá Kile na, ka Kile si jwó le u á, amuni li mú jye shin maha shin ká dá Kile na ke, u sí jwó le urufol'á Ibirayima fiige.

¹⁰ Mpìi pi na Musa Saliyaŋi kuni jaare marii sòŋŋi na Kile sí jwó le pir'á ke, pir'à cwo laŋanke e mà kwò. Naha kurugo ye l'à séme Kile Jwumpe Semerji i na: «Yaaga maha

* 3:6 Zhenɛzi 15.6 † 3:8 Zhenɛzi 12.3; 18.18; 22.18

yaaga k'à séme Saliyaŋi i ke, ŋgemu ká mpyi u nyɛ na cyire kapyaaŋii kurigii puni jaare me, urufol'à láŋa‡.»

¹¹ Nyɛ nákaana baa, sùpya sì n-jà n-tíi Kile yyahe taan Saliyaŋi cye kurugo me, naha na ye l'à séme mú na: «Shinŋi u à tíi ke, dáníyaŋi cye kurugo, uru maha mpyi nyii na[§].»

¹² Musa Saliyaŋi kuni ná dáníyaŋi wuuni naaraŋi nyɛ niŋkin me, naha na ye l'à séme mú na: «Ŋgemu la ká mpyi si shìŋi ta Saliyaŋi cye kurugo ke, urufol'à yaa u Saliyaŋi kurigii puni jaara*.»

¹³ Ŋka Kirisita à wuu laŋaŋke lwó wuu cyaga, maa wuu shwɔ Saliyaŋi laŋaŋke na. L'à séme mú na: «Shin maha shin pi à dùrugo cige e mà u bò ke, urufol'à láŋa†.» ¹⁴ Lir'à pyi, Kile à dùbabii mpiimu le Ibirayima á ke, bà pire si mpyi si nɔ supyishinŋi sanŋi na mú Yesu Kirisita cye kurugo me. Kile à u Munaani jwɔmɛeni ndemu lwó ke, bà wuu si mpyi si lire ta dáníyaŋi cye kurugo me.

Musa Saliyaŋi nyɛ a Kile jwɔmɛeni fyinne me

¹⁵ Mii cìmpyiibii, mii sí kani là yyaha jwo yii á mà tàanna ná sùpyire karigii pyiŋkanni i. Shiin shuunni ká tunmbyara le, pire mú shuunni i, shin niŋkin sì n-jà tire kèege me, u mú sì n-jà yaaga le tire e me. ¹⁶ Nyɛ amuni Kile à tunmbyara le ná Ibirayima ná u tùluge e. Li nyɛ a séme: «Ibirayima ná u tùluyi i» me. Li n'a mpyi a séme amuni, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo u tùluy'á nyaha. Ŋka l'à séme: «Ibirayima ná u tùluge e‡» kuru ku nyɛ Kirisita. ¹⁷ Mii jwumpe jwɔhe ku nyɛ ŋke: Kile à tire tunmbyaare le, yyee ŋkwuu sicyɛere ná yyee beŋjaaga ná ke (430) kàntugo, ka Musa Saliyaŋi si nta a pa. Uru Saliyaŋi sì n-jà Kile jwɔmɛeni fyinne, si nta raa ŋko, mà li shi bò me. ¹⁸ Kàmpyi Kile mpyi a sùpyire pyi u koolyii mà tàanna ná Saliyaŋi kuni naaraŋi i, li sàha mpyi na sì n-pyi jwɔmɛeni kayaala me. Mà li ta Kile à jwɔ Ibirayima na jwɔmɛeni cye kurugo.

Naha kurugo Kile à Saliyaŋi kan ye?

¹⁹ L'aha mpyi amuni, naha kurugo Kile à Saliyaŋi kan ye? U à u kan bà wuu si mpyi si u kafuunŋkii cè me. L'à pyi si yaa ná Ibirayima tùluge mpaŋi i, kur'á Kile à nde jwɔmɛeni lwó.

Nyɛ Kile mèlekɛebii ná pi toromayyahafoonŋi cye kurugo Saliyaŋi à nɔ sùpyire na. ²⁰ Ŋka tɛni i Kile à lire jwɔmɛeni lwó Ibirayima á ke, u kuro nyɛ a mpyi toromayyahafoonŋi i me. Kile yabilinŋi ye niŋkin u à tíl'a yi jwo Ibirayima á. ²¹ Tá lir'à li cyêe na Saliyaŋi à kàntugo wà Kile jwɔmyahigil'á? Mà byanhara bá la! Kàmpyi Saliyaŋi mpyi na sí n-jà shin pyi Kile sùpya, u mpyi na sí n-jà sùpyire pyi ti tíi mú Kile yyahe taan. ²² Ŋka Kile Jwumpe Semenŋi à jwo na kapegigii mpyiŋ'á fànha ta sùpyire puni na. Lire e ke yaayi jwɔmɛeni Kile à lwó ke, pyiŋkanni niŋkinŋi na wà sí n-jà yire ta ke, lire li nyɛ mà dá Yesu Kirisita na.

²³ Mà uru dáníyaŋi tɛni yaha li sàha nɔ me, Musa Saliyaŋi u mpyi a tɛen sùpyire puni jwɔŋ'i mà wuu pyi kàsujyii fiige. U à tɛen wuu jwɔŋ'i fo mà sà nɔ tɛni i Kile kun'à cyêe wuu na, ka wuu u dá Kirisita na ke. ²⁴ Lire pyiŋkanni na, Musa Saliyaŋi à wuu le kuni i fo mà sà ŋkan Kirisita á, bà wuu si mpyi s'a ntòre ná shintiibil'e Kile yyahe taan dáníyaŋi cye kurugo me. ²⁵ Numɛ mà wuu yaha wuu à dá Kirisita na, wuu saha nyɛ Musa Saliyaŋi cye e me.

Kile pyifente tanjanni

²⁶ Yii pun'à pyi Kile pyii dáníyaŋi cye kurugo Yesu Kirisita wwoŋɛge e. ²⁷ Yii mpii pi à batize Yesu Kirisita wwoŋɛge e ke, yii à Kirisita yabilinŋi pyiŋkanni lwó. ²⁸ Lire e mu à pyi Yahutu yo, mu à pyi supyishinŋi sanŋi yo, mu à pyi biliwe yo, mu nyɛ a pyi biliwe mà yo, mu à pyi nò yo, mu à pyi ceewe yo, sùpya nyɛ a wwû sùpya e me. Yii puni na nyɛ niŋkin Yesu Kirisita wwoŋɛge cye kurugo. ²⁹ Nyɛ yii aha nta Kirisita wuu, yii mú na nyɛ Ibirayima tùluge shiin. Yaage jwɔmɛeni Kile à lwó Ibirayima á ke, yii sí kuru ta mú.

‡ 3:10 Duterɛnɔmu 27.26 § 3:11 Abakuki 2.4 * 3:12 Levitiki 18.5 † 3:13 Duterɛnɔmu 21.23 ‡ 3:16 Zhenɛzi 12.7; 13.15; 24.7

4

¹ Yii na yaha si yi yyaha jwo yii á. Li na nyε bà tufoo maha nwómεε lwó u pyà á mε. Mà pyàñi yaha nàñkocyεεre e, u maha mpyi biliwe fiige, mà li ta u tunji yaayi puni nyε u wuyo. ² U byífeebii ná mpíi pi na u karigii cwóonre ke, pire maha yaha u na, fo tēni kyaa u tunj'à jwo ke, lire ká nɔ.

³ Wuu mú pi ke, wuu mpyi mu à jwo nàñkopyire mà wuu yaha dijnyeni yasunnyi làdaabii bilere e. ⁴ Ŋka Kile nwómεeni tēn'à fūññɔ ke, ka u u u Jyañi tun u à si sùpya mà yaha MusaSaliyañi nwòh'i, ⁵ mpíi pi nyε uru Saliyañi nwòh'i ke, bà u si mpyi si pire jùññɔ wwù bilere e, Kile si pi pyi u pyi mε. ⁶ Nde l'à li cyēe na yii na nyε Kile pyi ke, lire li nyε Kile à u Jyañi Munaani* tun yii zòmpii na, lire l'à li ta yii aha Kile jáare yii maha jwo: «Baba, wuu Tu Kile!»

⁷ Nyε lir'à li cyēe na yii à fworo bilere e. Yii à pyi numε Kile pyi. Ná yii s'à pyi u pyi de, yaayi puni u à bégel'a yaha u pyiibii mε na ke, yii pi nyε yire tafēebii.

Poli funyik'à pen ná Galati dánafeebil'e

⁸ Nyε tècyiini i, yii mpyi na sàha ñkwò a pyi ná Kile e mε, lire e yii mpyi a yiye le yasunnyi bilere e, njemu yi nyε yi nyε Kile sèe wunji mε. ⁹ Ŋka numε yii nyε ná Kile e, a fo Kile bà u nyε ná yii e, naha na yii la nyε si núru yiye le yire dijnyeni yasunnyi làdaabii bilere e yε? Yire yasunnyi nyε fànha ná kàñwò baa de! ¹⁰ Yii maha canmpyaagii cyii tère canntanya, yinyi yà na nyε amuni, tērigii cyii na nyε amuni, yyeegii cyii na nyε amuni, naha na bε? ¹¹ Yii kapyiñkil'à mii funñɔ pen, fo mii na sòññi mii kanhare puni sí n-pyi kàñwò baa.

¹² Mii cìnmpyiibii, mii à fworo Yahutuubii làdaabii bilere e maa mpyi yii supyishiñi sanñi fiige. Mii na yii jáare, yii i mpyi mii fiige, yii àha yiye le tire bilere e mε.

Mà mii yaha yii yyéere yii nyε a mii mùmpenmε pyi mε. ¹³ Yii à li cè na yampe p'à mii pyi mii à tēen yii shwòhòl'e na tojcyiige, maa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á. ¹⁴ Mii yamp'à yii tēenmε pen, ñka yii nyε a njíge maa jcyé mii na mε, yii à mii cùmò leme nwò mu à jwo Kile mèlεkēñi wà, mu à jwo Yesu Kirisita yabiliñi wi. ¹⁵ Lire tēni i, yii yyahayi mpyi a táan ná mii i sèl'e. Numε taa kuru yyetange de! Mii à dá li na na mii kyaa mpyi a táan yii á, kàmpyi li mpyi na sí n-jà n-pyi, yii mpyi na sí yii nyiigii wwù n-kan mii á. ¹⁶ Lire e ke mii na sēenji yu yii á ke, lire l'à mii pyi yii zàmpen bε?

¹⁷ Sùpyire ti na Jwumpe Nintanmpe labali na yu ke, tire na ñirili yii kurugo, ñka sēeshiin bà mε. Pi la nyε si mii ná yii láha wuye na, bà yii si mpyi si zii ntaha pire fye e mε. ¹⁸ L'à nwò yii kwòro kuni niñcenni i tērigii puni i, ali mii mée ká mpyi mii nyε yii shwòhòl'e tēni ndemu i mε. ¹⁹ Mii pyiibii, mii na ñkànre yii kurugo saharñki layirilifoo fiige, fo Yesu Kirisita ká yii zòmpii puni shwò a ta. ²⁰ Cyage e mii nyε amε ke, li mpyi na sí n-táan mii i mà pyi yii shwòhòl'e nde tēni i, si jwurkanni kēenñe ná yii e, naha na ye nde mii sí n-pyi yii á ke, mii nyε a li cè mε.

Kile nwómεeni ná Kile Saliyañi na nyε Ibirayima cyēebii shuunniñi fiige

²¹ Mii à jwo yo! Yii mpíi la ku nyε si mpyi MusaSaliyañi nwòh'i ke, nje Saliyañi Semēñi à jwo ke, yii nyε a yire lógo mà? ²² L'à séme na Ibirayima à pùnampyire shuunni ta, wà à ta bilicwo á, wà s'à ta u cileñeñ'á. ²³ Bilicwoñi pyàñ'à ta mà tàanna ná u sifeebii nyii wuuni i, ñka cileñeñi wunj'à ta mà tàanna ná Kile nwómεeni i.

²⁴ Mpe jwumpe nwòh'à cùgo, mpíi cyēebii shuunniñi na nyε mu à jwo tunmbyara tateñye shuunni Kile à ntemu pyi ke. Agari u nyε bilicwoñi ke, uru u nyε mu à jwo tunmbyaare Kile à le ná Musa e Sinayi ñañke ñun'i ke, u pyiibii maha sini bilii. ²⁵ Nyε Agari na nyε Sinayi ñañke fiige Arabubii kini i, maa mpyi naha Zheruzalemu kànhe fiige mú, kuru ná ku shiinbii na nyε bilere e†. ²⁶ Ŋka Zheruzalemu kànhe ku nyε niñyini na ke, kuru nyε bilere e mε, kuru mú sí ku nyε wuu nuñi. ²⁷ L'à séme na:

* 4:6 U Jyañi Munaani ná Kile Munaani nyε niñkin. † 4:25 Pyiñkanni na Yahutuubii mpyi na Kile pēre maa piye pwò Musa Saliyañi na fo mà sà mpyi bilii fiige ke, ná lire e Poli à Zheruzalemu tàanna naha ñke cyage e.

«Cijiriŋe, ta múgure sèl'e,
mu u nyɛ mu sàha laa yaŋkanna cè mɛ, ta ŋkwúuli funntange e,
ŋaha na ye ceerŋi nòŋ'à wâl'a yaha ke,
uru pyiibii sí ŋyaha n-tòro nòŋyicwoŋi wuubii na‡.»

²⁸ Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, yii à pyi Ishaka fiige, pyiibii ŋwómɛɛni Kile à lwó maa pi kan Ibirayima á ke, pire pi nyɛ yii.

²⁹ Bilicwoŋi pyàŋ'à ta u sifeebii ŋyii taŋkanni na, cileŋeŋi wuŋ'à ta Kile Munaani sífente cye kurugo. ŋka bilicwoŋi pyàŋ'à tée na cileŋeŋi wuŋi yyahe fwóhɔre, fo mà sà nò niŋjaa na. ³⁰ Nyɛ ŋaha Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo ye? Y'à séme:

«Ma bilicwoŋi ná u jyaŋi kòrò, ŋaha na ye u nàzhan nyɛ kòoge e ná cileŋeŋi jyaŋi i mɛ§.»

³¹ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, wuu nyɛ bilicwoŋi pyi mɛ, ŋka cileŋeŋi pyiibii pi à sù wuu.

5

Yii àha núru yiye le Musa Saliyaŋi bilere e mɛ

¹ Kirisita à wuu yige bilere e, bà wuu si mpyi si mpyi wuye wuu, sèerŋi na mɛ. Lire e yii kwòro pur'e, yii àha núru yiye le bilere mɛere na mɛ. ² Yii lógo! Mii Poli, mii sí yi jwo yii á, yii aha nta yii à dá li na na yii à yaa yii kwòŋ si nta zhwò, lire e Kirisita kaŋwò saha nyɛ yii á mɛ. ³ Mii sí núru pu taha yii á, shin maha shin u à uye kan pi à kwòŋ ke, urufol'à yaa u a Musa Saliyaŋi kurigii puni ŋaare. ⁴ Yii pi na ŋcaa si ntí Kile yyahe taan Musa Saliyaŋi cye kurugo ke, yii à kàntugo wà Yesu Kirisita na, lire e Kile sù ŋwò yii na si yii shwò mɛ. ⁵ Wuu pi ke, Kile Munaani à wuu pyi wuu à tèn li taan na wuu sí n-tí Kile yyahe taan wuu dáníyaŋi kurugo. ⁶ Wuu aha mpyi Yesu Kirisita wwoŋɛe e, l'à pyi ŋkwòŋ yo, l'à pyi ŋkwòŋmbaa yo, lire là nyɛ na wí mɛ. Nde li na wí ke, lire li nyɛ mà dá Yesu Kirisita na. Wuu ná wuye shwòhòlò kapyiŋkii tàange maha lire cyê.

⁷ Yii fèŋkanni mpyi a ŋwò sèerŋi kuni i, jofoo u à yii yige l'e ye? ⁸ Yii li cè na yii yyerefoŋi Kile kapyii bà mɛ. ⁹ Yii nyɛ a cè na: «bwúuruŋi yîrige yirige yaani nimbileni maha mbyimpe niŋcwònhòmpe puni yîrige» mà? ¹⁰ Lire ná li wuuni mú i, mii à cyɛge taha Kafoŋi Yesu na na yii sòŋŋòŋkanni ná mii wuuni sí n-pyi niŋkin. ŋka shin maha shin ká yii wurugo ke, Kile sí yoge kwòŋ urufoo na.

¹¹ Mii cìnmpyiibii, mii wi ke, mii n'a mpyi na Kile jwumpe yu mà yyaha tí ná ŋkwòŋŋi i, na sùpya sù n-jà n-shwò u baa mɛ, shin mpyi na sù n-sii mii yyaha fwóhɔrò niŋjaa mɛ. Jwumpe mii na yu, na Yesu Kirisita à kwú kworokworocige na ke, puru mpyi na sù n-sii n-waha wà na mú mɛ. ¹² Mii la ku nyɛ, mpii pi nyɛ na yii wuruge na yige sèerŋi kuni i ná ŋkwòŋŋi kani i ke, pi àha li dá ŋkwòŋŋi na mɛ, pi piye tònŋò!

Yii Kile Munaani yaha li yii yyaha cù

¹³ Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, Kile à yii yyer'a yige bilere e, ŋka yii àha lire pyi kaŋuŋò s'a yii ŋyii wogigii pyi mɛ. Yii yiye kyaa táan yiy'á, yii raa ŋwòge yiye na. ¹⁴ Naha na ye Kile Saliyaŋi puni na ntaa mpe jwumpe niŋkinŋi i: «Ma supyŋɛɛŋi kyaa táan may'á, bà mu yabiliŋi kyal'à táan may'á mɛ*.» ¹⁵ ŋka yii yabilimpíi ká yîri yiye fye e, marii yiye nòni, marii yiye kyaa sige yaaya fiige, yii a yiye kàanmucaa yii àha yiye kèege ŋkwò mɛ.

¹⁶ Mpe mii la nyɛ si jwo yii á ke, puru pu nyɛ: yii a ŋaare yii yyaha tí ná Kile Munaani ŋyii wuuni i, lire ká mpyi, yii saha sù raa yii ŋyii karigii nimpegigii pyi mɛ. ¹⁷ Naha kurugo ye sùpyaŋi ŋyii wogigii nyɛ a táan Kile Munaani á mɛ, Kile Munaani ŋyii wuuni sí nyɛ a táan sùpyaŋ'á mɛ. Cyire kapyaaŋi shuunniŋ'à tòn. Lire e Kile Munaani ká mpyi yii e, yii saha sù raa yii ŋyii karigii pyi mɛ. ¹⁸ Yii aha Kile Munaani yaha l'à yii yyaha cù, Musa Saliyaŋi fànhe saha sù n-pyi yii na mɛ.

¹⁹ Wuu aha ntaha wuu ŋyii wuuni fye e, wuu kapyiŋkii cyi maha mpyi ŋcyii: jacwòre ná katupwòhòyi ná silege baa karigii ²⁰ ná kacyinzunni ná sŋkanmpe ná pege ná yoge ná yŋcyɛge ná lùyirintoni ná fadiyaŋi ná mbèmbaani ná ndàhalaŋi ²¹ ná ŋyipeɛni ná

‡ 4:27 Ezayi 54.1 § 4:30 Zhenɛzi 21.10 * 5:14 Levitiki 19.18

sinmbyaani ná lakyanhayi ná cyire fiige karigii. Mii à fyânha a yi jwo, ñka mii sí yi taha, shin maha shin u kapyiñjii ká mpyi cyire ñcyii, urufoo nàzhan ñye Kile Saanre e me.

²² Kile Munaani ká sùpyañi ñgemu yyaha cù ke, urufoo kapyiñkii cyi maha mpyi ñcyii: tàange ná funntange ná yyeñjike ná lùtaanni ná sùpyigire ná cènmpe ná dánasupyigire ná ²³ ñumpiñke ná cùmayenañi. Uru saliya ñye ñgemu u ñye na cyire karigii shiñi tùnni me.

²⁴ Mpii pi ñye Yesu Kirisita wuubii ke, pir'à pi ñyii karigii ná pi mùntanma wogigii bò, bà Yesu Kirisita à bò kworokworocige na me.

²⁵ Kile Munaani cye kurugo wuu à shiñi nivonñi ta, lire kurugo, wuu Kile Munaani yaha li wuu yyaha cù. ²⁶ Wuu wà kà uye pèe me, wuu àha raa wuye ñwə cwôre me, wuu àha raa wuye yijncyege pyi me.

6

¹ Mii cìmpyiibii, yii pi à yiye yaha Kile Munaani li i ñkêenñi ke, wà ká Kile kafuun pyi, yii urufoo yere ná lùtaanni i, yii i u le kuni nintiini i. Yii mú s'a yiye kàanmucaa lire fiige kà ñkwò yii ta me. ² Yii yiye tège yii i yiye tugure lwó, lire pyiñkanni na, yii sí KirisitaSaliyañi fùnñə. ³ Ñgemu ká a sônñi na ur'à pwóro pi sanmpii na, mà li ta u ñye a sii yafyin me, urufoo na uye ñwə fáanñi. ⁴ Shin maha shin à yaa u uye toronkanni kàanmucya sèl'e. L'aha nta l'à ñwə, urufol'à yaa u pyi funntange e, u sí ñye a yaa u wabere wuu fwóhəro me. ⁵ Naha kurugo ye Kile sí shin maha shin yíbe u kapyiñkii kyaa na.

⁶ Ñye ñgemu ká a yii kâlali Kile jwumpe na ke, yii a yii cyeyaayi yà kaan urufol'á.

Nde mu à pyi ke, lire tònñi mu maha nta

⁷ Yii àha raa yiye ñwə fáanña me, sùpya sì n-jà raa Kile fare me. Sùpyañi ká yaage shiñi ñgemu nùgo ke, kuru shiñi u maha ñkwòn. ⁸ Lire ñwəhe ku ñye na ñgemu ká a u karigii pyi mà tàanna ná u ñyii wuuni i ke, kwùñi u ñye na urufoo sigili. Ñka ñgemu ká a u karigii pyi mà tàanna ná Kile Munaani ñyii wuuni i ke, Kile Munaani sí urufoo tòn ná shiñi niñkwombaañi i. ⁹ Ñye l'aha mpyi amuni, wuu àha ñkànha kacenñkii mpyiñi taan me, naha kurugo ye wuu aha màban le kacenñkii mpyiñi i, tènì là na ma, wuu sí n-pa li tònñi ta. ¹⁰ Lire kurugo wuu a kacenñkii pyi sùpyire pun'á tère o tère e wuu à li laage ta ke. Ñka wuu cìmpyiibii dánafeebii wuuni l'à lyé.

Jwumpe nizanmpe

¹¹ Ñye yii nte sémere nintibuunte wíi, mii yabiliñi cyege k'à ti sém'a tùugo yii á. ¹² Mpii la ku ñye yii raa ñkwùun fànhe e ke, pi na lire pyi si nta ntáan sùpyir'á. Kabile niñkin ñwəh'i pi ñye, pi la ñye sùpyire s'a pi yyaha fwóhəre na pi na yu na Kirisita kwùñi kanni u sí n-jà sùpyañi shwə me. ¹³ Mà li ta, pire pi à kwòn ke, pi yabilimpii ñye na ñaare mà yyaha tíi ná MusaSaliyañi i me. Pi la ñye yii i ñkwòn si nta raa piye cyère na yii à ñen'a taha pire fye e. ¹⁴ Mii wi ke, mii ñye a sii na li caa si naye jwo si cye taha yaaga na mà tòro wuu Kafoonji Yesu Kirisita kworokworocige na me. Kuru kworokworocige kurugo diñyeñi tònñi'á kwò mii á, mii tònñi mú s'à kwò ñge diñyeñi i. ¹⁵ Wà à kwòn yo, wà ñye a kwòn mà yo, yaaga ñye lire e me, zòñi nivonñi Kile maha le wuu e ke, uru u na wíi. ¹⁶ Mpii pi na li kuni ñaare ke, Kile u yyeñjike kan pir'á, u u ñùñaara ta pi na. Kile sùpyire kyaa na mii ñye, tire ti ñye Izirayeli.

¹⁷ Sùpya kà núru na kànha me, nəppiiyi yi ñye mii cyeere na ke, Yesu kurugo mii à yire ta.

¹⁸ Mii cìmpyiibii, wuu Kafoonji Yesu Kirisita u ñwə yii puni niñkin niñkinñi na u u jwó le yii á. Amiinal!

Leterengi Poli à tun Efese kànhe dánafeebil'á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè leterengi funḡo jwumpe e ke

Efese u mpyi Azi kùluni kànbwòhe, nume pi maha lire mege pyi Turiki. Poli u à Jwumpe Nintanmpe jwo kuru kànhe shiinbil'á, ka pii si jee pu na, maa dá Kafooni Yesu na. Lire l'à pyi dánafeebii kurunke siinkanni wani. U à yee taanre pyi kuru kànhe e Kile jwumpe njwuḡi na. Puru funḡe e u à dánafeebii kurunyi yà tḡe tḡe kuru kwùumpe kanyi puni na.

Poli à nge leterengi sé'm'a kan nje dánafeebii kurunyi'á, maa Kile kayaani jwo. Lire kayaani li jye, mà niḡyiḡi yaayi puni ná niḡke yaayi puni le niḡufoo niḡkin cye e. Uru niḡufooni u jye Yesu Kirisita (1.10). Kirisita à kwû, lire cye kurugo, u à Yahutuubii dánafeebii ná supyishiḡi sanḡi dánafeebii shwò, maa pi puni wà piye na mà pyi kurunḡo niḡkin. Lire kurugo mpíi pi à dá Kirisita na ke, jceenniḡi u mpyi nge supyishiḡi shuunniḡi shwòhòl'e ke, ur'à kwò (1--3).

U à li cya dánafeebil'á na pi piye kyaa táan piy'á, pi raa piye tère bà cyeere niḡkinḡi yatanḡi maha báare siḡcyan me. Poli à li cyèe dánafeebii na na Kile sífent'à fànha tò sífente sannte puni na. Lire e u à li cya dánafeebil'á, pi Kile kàshikwònyaayi puni lwó, bà pi si mpyi si yere Sitaanniḡi ná u nàḡwòhòre karigi puni sige me (4--6).

Jwumpe tasiige

¹ Mii Poli u jye Yesu Kirisita tūntunḡo mà tàanna ná Kile jyii wuuni i ke, mii u à nge leterengi séme si ntun yii á, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu, ná yii à taha Yesu Kirisita fye e tērigii puni i [Efese kànhe e] ke. ² Wuu Tuḡi Kile ná wuu Kafooni Yesu Kirisita pi jwò yii na, pi i yyeḡiḡke kan yii á.

Kacenniḡi Kile à pyi Yesu Kirisita cye kurugo ke

³ Wuu wuu Kafooni Yesu Kirisita Tuḡi Kile kēe, u à wuu wuuni jwò, yaceniḡi Kile Munaani maha ḡkaan ke, maa yire puni kan wuu á niḡyiḡi na, wuu ná Kirisita wwoḡeege kurugo. ⁴ Uru cye kurugo, mà jwo diḡyeḡi u dá ke, Kile mpyi a wuu cwònrò, bà wuu si mpyi si fḡiḡe, si mpyi tḡire cyaga baa u yyahe taan me. ⁵ U à wuu kyaa táan uy'á, lire na, mà ta diḡye sàha dá me, u à li lwó uye funḡ'i si wuu pyi u pyii Yesu Kirisita cye kurugo. Lire l'à pyi u jyii wuuni mà yyaha tii ná wuu e. ⁶ Lire e ke wuu pèene taha u na, u kacenni nimbwooni kurugo. U à lire pyi wuu á u Jyanḡi Yesu Kirisita cye kurugo, uru ḡgemu kyaa l'à waha u á sèl'e ke.

⁷ Yesu Kirisita à uye pyi sáraga, maa wuu niḡḡo wwû u sishange cye kurugo, maa wuu kapegiḡi yàfa wuu na, mà tàanna ná Kile kacenni nimbwooni mpyiḡi i. ⁸ Kile à sàa cyire pyi maa yákilifente shiḡi puni ná jceḡi shiḡi puni kan wuu á. ⁹ Mà tàanna ná u jyii wuuni i, kani u mpyi a yal'a yaha Yesu Kirisita cye kurugo, ná li mpyi a ḡwòhò ke, u à lire cyèe wuu na. ¹⁰ Lire li jye: tēni ká fūnḡo, u sí niḡyiḡi yaayi ná niḡke wuyi puni le niḡufoo niḡkin cye e, uru u jye Kirisita.

¹¹ Kirisita cye kurugo mú, Kile à wuu cwònrò mà pyi uye wuu. U mpyi a lire kani yaa fo tēemōni i mà tàanna ná u jyii wuuni i. ¹² Lire e wuu pi à pyi shinciibii mà wuu sòḡḡore taha Kirisita na ke, wuu sí n-pyi kaḡuḡo Kile mege ku pēe.

¹³ Yii mú pi ke, yii na jye Kirisita wwoḡeege e, mà lwó yii à sēḡi jwumpe lógo yii zhwoḡi kyaa na ke, puru pu jye Jwumpe Nintanmpe. Yii à dá Kirisita na ke, Kile à fyè bwòḡn yii na u Munaani ḡkanḡi cye kurugo yii á, u mpyi a lire ndemu jwòme lwó ke. ¹⁴ Yaceniḡi Kile à yal'a yaha u wuubii me na ke, Kile Munaani l'à wuu pyi wuu à tēen ná l'e na wuu sí yire ta, Kile ká u wuubii niḡḡo wwû feefee tēni ndemu i ke, bà u si mpyi si ḡkēe u mege mpēḡi kurugo me.

Poli à Kile jáare dánafeebil'á

¹⁵ Pyiŋkanni na yii à dá Kafoonji Yesu na sèl'e, ná pyiŋkanni na yii à Kile wuubii sanmpii kyaa táan yiy'á sèl'e ke, mii à lire lógo. ¹⁶ Lire kurugo mii maha fwù kaan Kile á t̀erigii puni maa u jáare yii kyaa na. ¹⁷ Mii jnarege funŋke e, mii maha li caa wuu Kafoonji Yesu Kirisita u Kilenji á, uru ngemu u nyɛ Tufoonji sinampefoo ke, u yákilifente kan yii á sèl'e, u u yɛ cyêe yii na, bà yii si mpyi si u s̀enmɛge j̀cè mɛ. ¹⁸ Mii na u jáare mú u u yii yákilibii múgo. Lire ká mpyi, u à yii yyere maa s̀onŋɔre tatahage ŋkemu kan yii á ke, yii sí kuru cè, kuru ku nyɛ yaayi nisinanyi niŋyahayi u à yal'a yaha u wuubii mɛ na ke. ¹⁹ Mii na li jáare u á mú, bà yii si mpyi si u sífente kakyanhala woore cè wuu dánafeebii kàmpanŋke na mɛ. ²⁰ Tire sífente cye kurugo mú, u à Kirisita j̀nè a yige kẁn̄ji i, maa u pyi u à s̀à nt̀ɛn u kàniŋe cyɛge na, niŋyini na. ²¹ Yaayi niŋyambaayi yi nyɛ ná j̀n̄ufente ná sífente ná f̀anhafente ná kafente e ke, Kile à u tiŋe yire puni j̀n̄ɔ na, mà bàra mɛge maha mɛge ku nyɛ na yiri yi na numɛ, ná mɛge maha mɛge ku sí n-pa raa yiri yi na tiŋi niŋpaŋi i ke, u à u tiŋe yire puni j̀n̄ɔ na. ²² Kile à yaayi puni t̀irig'a cyán u á, maa u pyi dánafeebii kurunke j̀n̄ufoonji, ²³ kuru ŋkemu ku nyɛ u cyeere ke. Yaaga maha yaaga ku nyɛ u e ke, yire puni nyɛ kur'e maa mpyi cyeyi puni i.

2

Mà fworo kẁn̄ji i maa mpyi sh̀i na

¹ Yii pi ke, t̀eni l'e, yii mpyi mu à jwo kẁu yii ntiimbaani ná yii kapegigii kurugo. ² Yii mpyi maha cyire karigii pyi ŋge diŋyɛni s̀upyire sannte fiige. F̀anha yaayi yi nyɛ kafɛɛge e ke, yire j̀n̄ufoonji j̀yii wuuni yii mpyi na mpyi. Mpii sí pi à j̀n̄ɔ kyán Kile na ke, uru u nyɛ na báaraŋi pyi pire e, ali numɛ. ³ Wuu mú puni mpyi pire fiige, wuu mpyi maha wuu karigii pyi mà tàanna ná wuu yabilimpilii j̀yii wuuni i, nde l'á táan wuu cyeer'á ná nde l'á t̀ige wuu funŋ'i ke, lire wuu mpyi maha mpyi. Lire kurugo Kile l̀uuni mpyi a ỳri wuu taan pi sanmpii fiige.

⁴ ŋka Kile j̀n̄jaar'à p̀e sèl'e. U à wuu kyaa táan uy'á sèl'e. ⁵ Lire kurugo wuu pi mpyi kẁu fiige wuu kapegigii kurugo ke, u à wuu j̀nè a yige kẁn̄ji i ná Kirisita e. Yii li cè na Kile à j̀wɔ yii na, maa yii shwɔ. ⁶ Wuu ná Kirisita wwoŋɛge kurugo, Kile à wuu j̀nè a yige kẁn̄ji i ná u e, bà wuu si mpyi si nt̀ɛn ná u e niŋyini i mɛ. ⁷ U à lire pyi Yesu Kirisita cye kurugo, bà u si mpyi si u kacenni t̀egele baa wuuni cyêe lyeŋwɔyi niŋpayi na mɛ. ⁸ Yii li cè na Kile à j̀wɔ yii na, maa yii shwɔ yii d̀aniyaŋi cye kurugo. Yii yabilimpil'e bà lir'á fworo mɛ. Kile u à lire pyi yii á mana. ⁹ Lire nyɛ a pyi yii kacɛŋkii cye kurugo mɛ, lire e s̀upyaŋi wà tufiige s̀i n-jà uye p̀e mɛ. ¹⁰ Yii li cè na Kile à wuu pyi shinf̀onmii wuu ná Yesu Kirisita wwoŋɛge cye kurugo, kacɛŋkii mpyiŋi mɛ na, u mpyi a cyire j̀cyiimu yal'a yaha, bà wuu si mpyi s'a cyi pyi mɛ.

Kirisita kẁn̄ji à Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi pyi pi à wẁ

¹¹ Nyɛ pyiŋkanni na yii mpyi yyecyiige na ke, yii s̀onŋɔ lire na ke! Yii pi nyɛ yii nyɛ Yahutuu mɛ, Yahutuubii mpyi maha yii pyi na yii nyɛ a kẁn̄ mɛ, maa ŋko na pir'á kẁn̄, mà li ta cyeere kanni na uru ŋkẁn̄'á pyi. ¹² Lire t̀eni i, yii mpyi a Kirisita cè mɛ, yii mpyi Izirayeli shiinbil'e mɛ, tunmbyaare Kile mpyi a le ná u shiinbil'e maa yaayi njemu j̀wɔmɛ lwɔ ke, yii nàzhan mpyi yire e mɛ. Yii mpyi s̀onŋɔrɔ tatahaga baa, yii mpyi a Kile cè mɛ. ¹³ Nyɛ yii laage ku mpyi a fyánha a t̀ɔn Kile na ke, Yesu Kirisita à u s̀ishange wu mà pyi s̀araga, kuru kurugo yii à byanhara Kile na numɛ.

¹⁴ Uru u à yyɛniŋke kan, maa Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi wà piye na mà pyi niŋkin. M̀penge ku mpyi pi shẁhɔl'e kàsɔɔgo fiige ke, maa kuru kẁ. ¹⁵ U kẁn̄ji cye kurugo, u à MusaSaliyaŋi ná u toni karigii f̀anhe kẁ. Lire pyiŋkanni na, maa supyishiŋi kuuyi shuunniŋi wà yiye na mà pyi supyishi nivɔnŋɔ niŋkin, maa yyɛniŋke pyi k'á pa pi shẁhɔl'e. ¹⁶ U kẁn̄ji cye kurugo kworokworocige na, u à m̀penge kẁ pi shẁhɔl'e, maa yire kurunji shuunniŋi wà yiye na mà pyi niŋkin, maa pi ná Kile shẁhɔn̄ji yal'a j̀wɔ. ¹⁷ Mpii laage ku mpyi a t̀ɔn Kile na, ná mpii pi mpyi a byanhara Kile na ke, Jwumpe Nintanmpe p'á yyaha t̀ii ná yyɛniŋke e ke, u à pa puru jwo pi á. ¹⁸ Uru cye kurugo, wuu

supyishiŋi kuuyi shuunniŋi sí n-jà tabaraga ta Tufoonji Kile na, Kile Munaani ninuuni cye kurugo. ¹⁹ Lire kurugo yii saha nyε nàmpwuun, lire nyε me shintahantorii me, ŋka yii à bàra Kile wuubii na numε, maa mpyi pyennugo shiin Kile bage e. ²⁰ Yii na nyε бага, Kile à ŋkemu faanra ke. Yesu tūnntunmpii ná Kile tūnntunmpii pi nyε kuru bage nintaani, Yesu Kirisita yabilini u nyε ku nintaani kafaage sèe woge mbìini na. ²¹ Uru cye kurugo, bage ŋkunuyi pun'à yiye cū cū, maa mpyi бага niycenŋe Kafoonji Kile á. ²² Uru cye kurugo mú, yii à pyi mu à jwo kafaaya y'à wà yiye na mà tèg'a бага faanra, Kile à tēen ŋkemu i u Munaani cye kurugo ke.

3

Supyishiŋi sanŋi u nyε u nyε Yahutuu me, Poli à pyi Kile jwumpe jwufoo pir'á

¹ Lire kurugo mii Poli u nyε kàsuni i Yesu Kirisita Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo yii supyishiŋi sanŋ'á ke, mii na Kile jáare yii kya na. ² Kile à jwō mii na, maa báaraŋi ŋgemu kan mii á mà yyaha tíi ná yii e ke, yii wà tufiige nyε à pīnni uru na me. ³ Kani Kile mpyi a yal'a yaha ná li mpyi a ŋwōhō ke, u à lire cyēe mii na, bà mii à cyii niŋkin niŋkin séme yii á ŋge leterēŋi i mà yyaha tíi ná l'e mà kwò me. ⁴ Yii aha cyire kâla, pyiŋkanni na Kile à mii yákiŋi mígo, ka mii i lire kaŋwōhōni cè mà yyaha tíi ná Kirisita e ke, yii sí lire cè. ⁵ Kile nyε a mpyi a lire kaŋwōhōni cyēe tèecyiini sùpyire na, bà u à li cyēe nume u Munaani cye kurugo u tūnntunmpii ná u jwumpe jwufēebii na me. ⁶ Lire kaŋwōhōni li nyε: yaayi Kile sí n-kan Yahutuubil'á ke, supyishiŋi sanŋi sí yire ninuyi ta, ŋaha na ye pi à wwò maa mpyi niŋkin, maa jwōmēeni yaayi ninuyi ta Yesu Kirisita wwoŋεεge e, Jwumpe Nintanmpe cye kurugo.

⁷ Kile à jwō mii na u sífente cye kurugo, maa mii pyi u báarapyi puru Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo. ⁸ Mii u nyε na naye sōnŋi Kile wuubii puni nimbileni ke, Kile à jwō mii na, maa mii pyi mii i Kirisita kasinani tēgele baa wuuni yu supyishiŋi sanŋ'á. ⁹ Kile u à yaayi puni dá ke, kani u mpyi a ŋwōhō fo tēemōni i ke, u à mii pyi mii i lire yige bēenmpe na. ¹⁰ Lire e yaayi niŋyambaayi yi nyε ná jūŋufente ná fānhafente e diŋyēŋi jūŋō na ke, yire sí li cè nume dánafeebii kurunke cye kurugo, na yákiŋfente na nyε Kile á karigii puni i. ¹¹ U mpyi a lire kani yaa mà ta diŋyē sàha dá me, maa mpa li pyi wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo. ¹² Wuu ná Yesu Kirisita wwoŋεεge funŋke e, wuu dāniyaŋi cye kurugo, wuu yákiŋfēenre wuubil'à tabaraga ta Kile na. ¹³ Lire kurugo mii na li caa yii á, yyefuge e mii nyε yii kurugo ke, yii àha kuru kani tēge māban fō yiye na me, ŋaha na ye mii nyε k'e yii jūŋjirire kurugo.

Poli à Kile jáare dánafeebil'á sahaŋki

¹⁴ Lire kurugo mii maha na niŋkure sínni maa Tufoonji Kile jáare, ¹⁵ uru ŋgemu u à niŋyini ná niŋke yaayi puni meyi le ke. ¹⁶ Mii na u jáare, bà u si mpyi si fānha le yii e u Munaani cye kurugo mà tàanna ná u sífente tēgele baa woore e me. ¹⁷ Yii dāniyaŋi cye kurugo, Kirisita u tatēenŋe wwū yii zōmpyaagil'e, yii i ndire wà tàange e, yii i yiye waha kur'e. ¹⁸ Lire e yii ná Kile wuubii sanmpii, yii sí Kirisita tàange tēgele baa woge cè. ¹⁹ Kuru tàange k'à tòro sùpyire puni taceŋke taan ke, yii sí kuru cè. Lire ká mpyi, yaayi puni yi nyε Kile e ke, yire puni sí n-pyi yii e. ²⁰ Yaayi wuu nyε na jáare, lire nyε me na sōnŋi njemu na ke, mà tàanna ná Kile sífente ti nyε wuu e ke, u sí n-jà yire kan wuu á fo si jjà ntòro bá! ²¹ Pēente ti taha u na tērigii puni i dánafeebii kurunke shwōhōl'e Yesu Kirisita wwoŋεεge e fo tèekwombaa. Amiina!

4

Dánafeebii ŋgwōŋi kani

¹ Nyε lire kurugo, mii u nyε kàsuni i Kafoonji Yesu Kirisita mege kurugo ke, mii na li caa yii á, Kile à yii yyere ndemu meε na ke, yii raa jaare yii a ntàanni ná lire e. ² Lire li nyε, yii sàa yiye tīrige, yii i mpyi jūmpinŋefee ná lùtaanfee, yii yiye karigii kwú tàange funŋke e. ³ Yyeŋiŋke cye kurugo, Kile Munaani à yii pyi yii à wwò wwoŋkanni ndemu na ke, yii

yiye waha yii i ñkwôro uru ñgwòñji i. ⁴ Yii li cè na yii à pyi mu à jwo cyere ñiñkin, Kile Munaani ninuuni li ñye yii puni i. Kile à yii yyere maa sòñjore tatahage ñkemu kan yii á ke, kuru mú na ñye ñiñkin. ⁵ Kafoo ñiñkin u ñye, uru ninuñji na yii pun'à dá, maa batize uru ninuñji mege na. ⁶ Kile ñiñkin u ñye, uru u ñye wuu puni Tuñji, maa mpyi wuu puni ñùñjò na, u na báarañji pyi wuu puni cye kurugo, maa mpyi wuu puni zòmpyaagil'e.

⁷ Ñka Kile à ñwò wuu na, maa màkange kà kan wuu shin maha shin á mà tàanna ná Kirisita sùpyire kanñkanni sumare e. ⁸ Lire e y'à jwo Kile Jwumpe Semerñji i na: «Tèni i u à dùgo ke, u à kàre ná bilii ñinyahamil'e, maa mayaaya kan sùpyir'á*.»

⁹ U à dùgo ñinyiñji i, di lire ñwòhe ñye ye? Lir'à li cyèe na u mpyi a fyànha a tîge fo ñiñke na. ¹⁰ Ñge u à tîge ke, uru ninuñji u à dùg'a kàre fo cyeyi puni ñinyiñji na, bà u si mpyi si ñinyiñji ná ñiñke puni ñi ná u sífente e me. ¹¹ Uru u à pìi pyi Yesu túnntunmii, maa pìi pyi Kile túnntunmii, maa pìi pyi Jwumpe Nintanmpe jwufee, maa pìi pyi dánafeebii kurunke sañcwònsigibii, maa pìi pyi ku cyelentii. ¹² U à lire pyi, Kile wuubii pi ñye Kirisita cyeere ke, bà pi si mpyi si pire bégele báarañji me na, pi raa si yyaha na Kile kuni i sijcyan, ¹³ fo mpa mpyi ñiñkin dániyañji ná Kile Jyañji ñcèñji i me. Lire ká mpyi, wuu sí raa si yyaha na Kile kuni i, si mpa fùnñjò Kirisita fiige.

¹⁴ Lire e ke wuu saha si n-pyi mu à jwo nàñkopyire s'a fyíng'e raa màre cyelentiibii kafiniviniibii kàlañji kaféeg'e cye kurugo me. Pi maha sùpyire yákilibii kèenñji ná pi kàyituwògore e. ¹⁵ Ñka wuu aha a sèenji yu tàange funñke e, wuu sí raa si yyaha na karigii puni i Kirisita wwoñeeg'e e. Uru u ñye dánafeebii kurunke ñùñke. ¹⁶ Kuru ñùñke cye kurugo, cyeere yatanñji pun'à sogo sogo yiye na, maa mpyi cyere ñiñkin. Yire yatanñji puni ñiñkin ñiñkinñji ká a yi báarañji pyi, cyeere sí raa lyeg'e si fànha ta tàange funñke e.

Dánafeebii ñaarañkanni nivònñi

¹⁷ Lire kurugo mii sí yi jwo n-waha yii á Kafoonji mege na na mpìi pi ñye pi ñye Kile kuni i ná yii e me, yii àha raa yii karigii pyi pire wogigii fiige me. Pire maha pi karigii pyi mà tàanna ná pi sòñjòñkanni laaga baa wuuni i. ¹⁸ Pi yákilibii ñye a múgo me, shiñji nivònñji Kile maha ñkaan ke, pi Kile kuni ñcèmbaani ná pi ñingyiwaani kurugo pi nàzhan ñye ur'e me. ¹⁹ Lire e silege saha ñye a sii pi na me, pi à piye yaha silege baa karigii laage e, maa katupwòhoyi shiñji puni pyi. Pi funñji ñye a sii na ñiñjini me.

²⁰ Ñka yii pi ke, amuni bà yii à Kirisita kani taanna mà de! ²¹ Nàkaana baa yii à u kyaa lógo, yii mú s'à u kani taanna maa li sèenji cè, ²² na yii à yaa yii yii kapyiñjyegigii yaha. Sùpyañji u ñye na ñaare lire pyiñkanni na ke, uru ñyii karigii maha u wurugo, lir'a si u shi bò. ²³ Yii yii yákilibii ná yii sòñjòñkanni kèenñje. ²⁴ Yii pyiñkanna nivònñjò lwó, nde li sí li cyèe na Kile à yii pyi shinfòmii ke. Lire li ñye, katiigii ná fyinmpe karigii mpyiñji, cyire maha ntaa sèenji cye kurugo.

²⁵ Lire kurugo yii láha kafinare na, shin maha shin u à sèenji yu u shinñeñ'á, ñaha na ye wuu pun'à pyi cyere ñiñkin yatanya. ²⁶ Yii wà lùu ká yîri, u àha kapii pyi me, u bá kà canñayiiini yaha li cwo ná lire lùyirini i me†. ²⁷ Yii àha Sitaanniñji yaha u pyiñkanna ta si yii yaha kapii na me. ²⁸ Yii wà ká nta u mpyi nàñkaawa, urufoo u láha nàñkaage na, u raa báare sèl'e ntiiñji funñke e, bà u si mpyi s'a kanhamafeebii tère me. ²⁹ Jwumpimpe pà tufiige ñye a yaa p'a fwore yii ñwòyi i me. Jwumò maha jwumò pu sí n-jà sùpya pyi u a si yyaha na Kile kuni i ke, yii a puru yu bà pu si mpyi si pu lógofeebii tège me. ³⁰ Yii àha raa Kile Munaani lùyiri karigii pyi me. Lire li ñye Kile fyèñji yii na, ñgemu u à li cyèe na Kile sí n-pa yii ñùñjò wwû feefee canñka ke. ³¹ Yii àha wà nàvunñjò yaha yiye e me, yii àha mpyi lùpeenfee me, yii àha yii lùgigii yaha cyi à yîri me, yii àha raa sère sùpyire na me, yii àha raa cyàhii pyi me. Yii láha pege karigii shiñji puni na. ³² Yii a kacenñji pyi yiye na, yii raa ñùñaara taa yiye na, yii a yàfani yiye na, bà Kile à yàfa yii na Kirisita kurugo me.

* 4:8 Zaburu 68.18-19 † 4:26 Zaburu 4.5

5

¹ Lire e ná yii kyaa s'à táan yii Tuji Kile á, yii a u pyinjanni taanni. ² Yii a yii karigii puni pyi tàange funŋke e, bà Kirisita yabiliŋ'à wuu kyaa táan uy'á fo mà uye kan kwùŋ'á wuu kurugo, mà pyi sáraga ŋkemu k'à táan Kile á ke.

³ Lire kurugo jacwõre ná kaŋwõhõyi shiŋi puni ná funmbwõhe, cyire karigii pyifoo ñye a sàa yaa u ta yii shwõhõl'e me. Naha kurugo ye Kile wuubii ñye a yaa pi a cyire karigii pyi me. ⁴ L'à pyi silege baa jwumõ yo, l'à pyi ñuŋõ baa jwumõ yo, l'à pyi keetupwõhõya yo, puru pà mú ñye a yaa p'a fwore yii jwõyi i me, fo Kile fwùŋi kanni. ⁵ Yii li cè na jacwoobii ná katupwõhõyi pyifeebii ná funmbwõhe feebii, pire wà tufiige nàzhan ñye a sii Kirisita ná Kile Saanre e me. Funmbwõhe ná kacyinzunn'à tàanna.

⁶ Mpii pi à ñuŋõ kyán Kile na ke, cyire karigii cyi maha u lùuni pyi l'à yîri pire taan. Lire e yii àha n-sii wà yaha u yii jwõ fáanŋa a wurugo ná laaga baa jwum'i me. ⁷ Yii àha ŋgwõ ná pire mpil'e kyaa na me. ⁸ Yii li cè na tènì l'e, yii mpyi numpini i, ŋka nume, Kafoonji wwoŋege cye kurugo, yii ñye bènmppe e. Lire e ke yii a ñaare bènmppe sùpyiibii ñaaraŋkanni na, ⁹ naha na ye shinŋi u ñye na ñaare bènmppe e ke, urufoo kapyiŋkii maha mpyi kacenŋkii ná katiigii ná sèejwuuni. ¹⁰ Yii yiye waha nde l'à táan Kafoonji á ke, yii i lire cya a cè. ¹¹ Numpini karigii ñye ná nàfan e me. Yii àha raa cyi pyi me, yii bá à yaa yii a cyi yige bènmppe na. ¹² Karigii tire sùpyire ñye na mpyi numpini i ke, cyire ñjwuŋi mú bá à sii silege. ¹³ Yii li cè na kyaa maha kyaa jwõhõ k'à múgo ke, lire maha fworo bènmppe na. ¹⁴ Kyaa maha kyaa sí l'à fworo bènmppe na ke, lire yyaha maha jicè. Lire kurugo y'à jwo:

«Mu u ñye na ŋwúuni ke,
yîri ŋwõmpe na, ñè a fworo kwùubii shwõhõl'e,
Kirisita sí bènmppe yige mu á.»

¹⁵ Ñye yii a yiye kàanmucaa, yii i yii toronkanni cè. Yii àha mpyi yákili baa shiin me, ŋka yii pyi yákilifee. ¹⁶ Tènì li ñye yii á ke, yii yiye waha yii raa kacenŋii pyi, naha kurugo ye tiŋ'á kèege. ¹⁷ Lire kurugo yii àha mpyi funŋõ baa shiin me, ŋka nde li ñye Kafoonji ñyii wuuni ke, yii lire cya a cè. ¹⁸ Yii àha sinmppe bya si méé me, lire maha sùpyanji yaha silege baa karigii mpyiŋi na, ŋka yii jî Kile Munaani na tèrigii puni i. ¹⁹ Yii a màban leni yiye e ná Zaburu sémeŋi myahigii ná Kile pèente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a Kafoonji père cyire myahigil'e ná yii zòmpyaagii puni i. ²⁰ Yii a fwù kaan Tufoonji Kile á tèrigii puni i karigii puni kurugo, wuu Kafoonji Yesu Kirisita mege na.

Nòŋi ná u cwoŋi piye cùŋkanni

²¹ Yii yiye tîrige yiy'á Kirisita yyaha fyagare kurugo. ²² Cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabil'á, bà yii à yiye tîrige Kafoonji á me, ²³ naha na ye nòŋi u ñye u cwoŋi ñuŋke, bà Kirisita ñye dánafeebii kurunke ñuŋke me*. Dánafeebii kurunke ku ñye Kirisita cyeere, u à kuru ŋkemu shwõ ke. ²⁴ Bà dánafeebii kurunke k'á kuye tîrige Kirisita á me, amuni cyeebil'à yaa pi piye tîrige karigii puni i pi nàmbaabil'á.

²⁵ Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, bà Kirisita à dánafeebii kurunke kyaa táan uy'á, fo mà uye kan sáraga ku kurugo me. ²⁶ U à lire pyi, si ku yaha kuye kanna na Kile á, ku ffiniŋŋkwooni kàntugo ná lwõhe e Jwumpe Nintanmppe cye kurugo, ²⁷ bà u si mpyi si ku yaha uye yyahe taan ku sinampe e, fwõnrõ baa ná takuruyo baa ná cyire tìcyiin baa me. Ŋka ku pyi jicèege cyaga ná cwo cyaga baa. ²⁸ Lire pyinjanni na, nàmbaabil'à yaa pi pi cyeebii kyaa táan piy'á, bà pi yabilimpai cyeere kyal'à táan piy'á me. Shinŋi u à u cwoŋi kyaa táan uy'á ke, urufol'à uye kyaa táan uy'á. ²⁹ Naha kurugo ye sùpyanji wà tufiige cyere kyaa ñye a sàa pen u á me, ŋka u maha uye jwõ caa maa yaha uye na, bà Kirisita maha li pyi dánafeebii kurunke k'á me. ³⁰ Wuu sí pi ñye u cyeere yatanŋyi. ³¹ Y'à jwo Kile Jwumpe Semenji na «Lire kurugo nòŋi sí u tuji ná u nuŋi yaha si mpwõ u cwoŋi

* 5:23 Pii maha jwo: «ñaha na ye nòŋi u ñye u cwoŋi ñuŋõ na, bà Kirisita ñye dánafeebii kurunke ñuŋõ na me.»

na, pi mú shuunni si mpyi shin niŋkin†.»³² Puru jwumpe jwòh'à cùgo sèl'e. Mii na pu yu mà yyaha tíi ná Kirisita ná dánafeebii kurujke wwojεεge e.³³ Ŋka p'à yyaha tíi ná yii e mú: yii shin maha shin à yaa u u cwoŋi kyaa táan uy'á, bà urufoo kyal'à táan uy'á me. Cyeebii, yii pèene le yii nàmbaabil'e.

6

Sifeebii ná pyìibii piye cùŋkanni

¹ Pyìibii, yii yii sifeebii jwòmèeni cù yii tàanna ná Kafoonji jyii wuuni i, jaha na ye lire l'à tíi. ² Y'à jwo Kile Jwumpe Semerji i «Ma tuŋi ná ma nuŋi pèe*.» Kile Saliyaŋi kapyaaŋil'e, kabilini niŋcyiini Kile à jwo maa jwòmèe jwo a taha li na ke, lire li jye lire. ³ Jwòmèeni u à lwó ke, lire li jye: «Mu shìŋi canmpyaagii sí jyaha, si ntáan niŋke na†.» ⁴ Tiibii, yii pi ke, yii àha mpi yii pyìibii na s'a pi lùyiri karigii pyi me, ŋka yii a pi byí, yii raa pi yerege yii tàanna ná Kafoonji jwumpe e.

Bilibii ná pi jùŋufeebii piye cùŋkanni

⁵ Bilibii, yii sàa yii jùŋufeebii jwòmèeni cù pèente funŋke e ná funvyinge e, yii li pyi bà yii à Kirisita jwòmèeni cù me. ⁶ Yii àha raa pi jyiŋyaga báaraŋi kanni pyi si nta ntáan pi á me, ŋka yii a u pyi mu à jwo Kirisita bilii, mpiimu pi jye na Kile jyii wuuni pyi ná funŋo niŋkin i ke. ⁷ Yii a báare pi á ná funŋcèŋ'i mu à jwo Kafoonji á yii jye na báare, yii àha li pyi mu à jwo sùpyire kann'á yii jye na báare me. ⁸ Yii li cè na shin maha shin, mu na báare wà á yo, mu na báare may'á yo, Kafoonji sí n-pa sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkii niŋcèŋkil'e.

⁹ Jùŋufeebii, yii mú pi ke, yii yii bilibii cùmu leme jwò, yii àha ntanha pi na me. Yii li cè na jùŋufoonji ninuŋi u jye yii ná pire jùŋo na niŋyini na ke, uru jye a sùpya pwóŋo sùpya na me.

Dánafeebii kàshikwònyaayi kani

¹⁰ Jye mpe mii sí n-bàra puru na ke, puru pu jye: yii a yii fàŋhe caa Kafoonji wwojεεge e, uru fàŋh'à sàa pèe. ¹¹ Yii Kile kàshikwònyaayi puni le yiye na, bà yii si mpyi si jà tayyérege niŋcèŋe wwù, si Sitaanniŋi nàjwòhòre karigii jùŋo bê me. ¹² Yii li cè, wuu ná mpii pi jye kàshige na ke, sùpyii bà me. Ŋka yaayi yi jye numpini i ná jùŋufente ná fàŋhafente ná kafente e diŋyeri jùŋo na ŋkèeŋe me na ke, wuu ná yire yi jye ku na. ¹³ Lire kurugo yii Kile kàshikwònyaayi puni lwó, bà yii si mpyi si jà kuru kàshige kwòŋ canmpege e me, lire kàntugo yii begelèkanni niŋcènni kurugo, yii i jà a kwòro yii tayyérege e.

¹⁴ Lire e ke yii bégel'a yaha, yii i sèeŋi pyi yii seepwòge, yii i katiigii mpyiŋi pyi tóonno vàanntiŋe yii le yiye na. ¹⁵ Yyeŋiŋke ku jye na ntaa Jwumpe Nintanmpe cye kurugo ke, yii kuru pyi mu à jwo tanhanya yii tooyi na, bà yii si mpyi si jà njyére kàshige sige me. ¹⁶ Yii dániyaŋi pyi yii tóonnte yabeŋke. Ná ur'e yii sí n-jà Sitaanniŋi nyahigii nage wogigii puni fùgo. ¹⁷ Zhwoŋi yii à ta Kile á ke, yii uru pyi yii tóonnte jùntoŋke. Kile Munaani na kàshikwòŋwòŋi ndemu kaan ke, yii lire lwó, lire li jye Kile jwumpe.

¹⁸ Yii a Kilejareyi shiŋi puni pyi tèrigii puni i, Kile Munaani ntèeŋe funŋke e, yii i ŋkwòro lire na. Yii raa Kile jáare u wuubii puni kurugo. ¹⁹ Yii a Kile jáare mii á mú, bà li si mpyi tère o tère e mii à na jwòge múgo Jwumpe Nintanmpe njwuŋi me na ke, si jà raa pu kaŋwòhòni yu raa fíniŋi fyagara baa me. ²⁰ Puru njwuŋi kurugo Kirisita à mii tiŋe, puru kurugo mii jye yòroyi na naha kàsuŋi i. Yii a Kile jáare mii á, bà mii si mpyi s'a pu yu pu jwuŋkanni na fyagara baa me.

Jwumpe nizanmpe

† 5:31 Zhenεzi 2.24. Lire jwòhe ku jye: «Lire kurugo nòŋi ná u cwoŋi sí n-wwò si mpyi shin niŋkin, nòŋi ná u cwoŋi shwòhòŋ'à yaa u jwò mà tòro nòŋi ná u sifeebii wuŋi na.»

* 6:2 Ekizodi 20.12 † 6:3 Ekizodi 20.12

²¹ Kyaa maha kyaa li nyε mii jùŋɔ taan, ná nde mii nyε na mpyi ke, wuu ntàannamac-inmpworɔŋi Tisike sí n-sà cyire puni jwo yii á. Kafoorɔŋi báarapyi nijcɛnɛɛ u nyε u wi. ²² Mii à li yîrige li kurugo maa u tun yii á, nde li naha wuu kàmpanɛke na ke, yii i lire cè, u u màban le yii e. ²³ Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoorɔŋi Yesu Kirisita u yyejɛɛke ná tàange ná dáníyaŋi kan cìnmpyiibii pun'á. ²⁴ Shin maha shin u à Kafoorɔŋi Yesu Kirisita kyaa táan uy'á sèɛŋi na ke, Kile u jwɔ pire puni na, u u jwó le pi á!

Leterenji Poli à tun Filipi kànhe dánafeebil'á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè leterenji funṅo jwumpe e ke

Filipi kànhe na mpyi Masedoni kùluni kànhe kà. Yahutuubii mpyi a nyaha wani me, pi mú bá mpyi a shiin ke kwò si nta nò pi Kile Jwumpe kàlambaga faanra me.

Tèni i Poli à sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani ke, lire tooy'e pìl'á piye kan Yesu á maa mpyi dánafee (Kapyiinkii 16.11-40). Dánafeebii kurunke shiinbii fànha mpyi supyishiji sanji, Yahutuubii mpyi a nyaha pi e me. Lire kàntugo u kùsheeni là tooy'e, fànhafeebil'á u cù a tò kàsunji i Jwumpe Nintanmpe njwuṅi kurugo. Filipi dánafeebil'á yire lógo ke, maa wà tun ná bùnye yaay'i, u sà ṅkan u á kàsunji i. Nye Poli à ṅge leterenji séme mà u yaha kàsunji i, maa fwù kan pi á. U jwump'á yaha tíi ná funntange e, ṅkemu i dánafeebil'á yaa pi pyi yyefuge tèrigil'e ke.

Poli à li cya Filipi dánafeebil'á pi mbèṅi yaha u kwòro pi ná piye shwòhòl'e. Yesu Kirisita à uye tìrige pyiṅkanni ndemu na ke, maa li cya pi á, pi piye tìrige piy'á lire pyiṅkanni na.

Cyelentiibii kafinivinibii pìi mú na mpyi wani, pire la mpyi si fànha cyán dánafeebii na pi raa Yahutuubii saliyaṅi kurigii jaare. Pii sí na mpyi wani, pire mpyi na pi nyii karigii kanni pyi. Poli à nje yereyi kan dánafeebil'á mà taha cyire kapyaaḡii shuunniṅi na, bà pi si mpyi s'a piye kàanmucaa me.

ṅge leterenji funṅo jwump'á li cyêe na Filipi dánafeebii kyal'á táan Poli á sèe sèl'e.

Jwumpe tasiige

¹ Mii Poli ná Timòti, wuu pi nye Yesu Kirisita báarapyii ke, wuu pi à ṅge leterenji séme, si ṅkan yii Kile wuubii ná yii kàanmucyafeebii ná teḡfeebil'á, yii pi nye Yesu Kirisita wwoṅeḡe e, Filipi kànhe e ke. ² Wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi jwoḡo yii ná, pi i yyeṅiṅke kan yii á.

Poli à li cyêe Filipi dánafeebii na na pi kyal'á táan ur'á

³ Tère o tère e mii à sòṅṅo yii kyaa na ke, mii maha fwù kan Kile á. ⁴ Mii aha a Kile jáare yii kyaa na tère o tère e ke, mii maha u jáare ná funntange e, ⁵ naha na ye mà lwó ku tasiige e mà pa nò fo nume na, yii à mii tèḡe Jwumpe Nintanmpe njwuṅi na.

⁶ Kilenji u à uru báaraṅi niṅcenṅi sii yii e ke, mii à tèn ná l'e na u sí uru pyi yii e, zà nò u tēgeni na Yesu Kirisita cannuruge.

⁷ Mii à yaa mii u a sòṅṅi lire sòṅṅoṅkanni na yii kyaa na, naha na ye yii kyal'á waha mii na sèl'e. Mà mii yaha kàsunji i, lire nye me mà mii yaha mii u Jwumpe Nintanmpe báami maa pu pyàḡii sènmēge na ncyêre sùpyire na, Kile à jwoḡo mii na maa uru báaraṅi ṅgemu kan mii á ke, yii à pyi mii wwoṅeḡe uru báaraṅi i. ⁸ Kile yabilij'á li cè na bà Yesu Kirisita à wuu kyaa táan uy'á me, amuni yii kyal'á táan mii á sèe sèl'e.

⁹ Nde mii na jáare Kile á ke, lire li nye, tàange ku nye yii ná yiye shwòhòl'e ke, kuru k'a sè yaha na, yii i yákilifente ná ṅcèṅi sèe wuṅi ta, ¹⁰ bà li si mpyi ndemu l'á yaa ná yii e ke, yii i lire cè me. Lire e yii sí n-pyi sùpyii mpiimu pi à tíi, maa mpyi tìgire cyaga baa, fo zà nò Yesu Kirisita cannuruge na ke. ¹¹ Yii karigii puni sí raa n-pyi ntiiṅi funṅke e ná Yesu Kirisita fànhe e. Lire li sí metange ná pèente taha Kile na.

Poli kàsunji njyìṅ'á Jwumpe Nintanmpe pyi p'á nò cyeye niṅyahay'e

¹² Mii cìmpyiibii, mii la nye yii i li cè na kyaage k'á mii ta ke, kuru bá à pyi kaṅuṅò mà shinnyahara pyi t'á Jwumpe Nintanmpe lógo. ¹³ Naha kurugo ye saanbwòhe pyenge shiinbii ná sùpyire sannte pun'á li cè na Kirisita kurugo pi à mii cù a pwo naha kàsunji i.

¹⁴ Lire e mii kàsunji njyìṅi kurugo, mpìi pi à dá Kafoonji Yesu na ke, pire niṅyahara à piye waha Kile jwumpe njwuṅi na sùpyir'á, fyagara baa.

¹⁵ Sèe wi, pìi maha Kirisita kyaa yu mii báaraṅi yijcyēge ná u nyipeenni na, ṅka pìi maha u kyaa yu ná funvyinge e. ¹⁶ Pire maha uru báaraṅi pyi tàange funṅke e, naha

na ye pi à li cè na mii nye naha kàsuri i s'a Jwumpe Nintanmpe báami sùpyir'á. ¹⁷ Ŋka mpíi pi nye na Kirisita kyaa yu ná mii báaraŋi yiŋcyege e ke, pire funzòŋjore nye a jwò me, pi maha lire pyi si nta là bàra mii yefuge na naha kàsuri i. ¹⁸ Ŋka pi na lire pyi ná funjɔɔŋ'i yo, pi nye na li pyi ná funjɔɔŋ'i mà yo, mii kuro nye yire e me. Kirisita kyaa na yu sùpyir'á mà kwò ke, lir'à mii funjke táan.

Là bá sí n-bàra mii funntange na, ¹⁹ jaha na ye mii à li cè na yii Kilejarege ná Yesu Kirisita Munaani* fàhe sí cyire kawaagii kèŋŋe mpyi mii á, sí ta kuro. ²⁰ Nde mii nye na sigili ná na zòmbilini puni i, maa na sòŋjore taha li na ke, lire li nye, mii sì n-sii n-sílege si raa Kirisita père ná naye puni i me. Mii sí raa lire pyi fyagara baa bà mii à li pyi tanjaa fo mà pa nò niŋjaa na me, ali li méé ká sàa bê ná mii múnaani i.

²¹ Jaha kurugo ye mii múnaani nye a taha yafyin na ŋke niŋke na Yesu Kirisita wwojerege kàntugo na me. Mii aha ŋkwù, mii sí kuru wwojerege tònŋi ta. ²² Ŋka mii u mò shì na, kanypi lire sí n-jà mii pyi mii u báara niŋcɔɔŋe pyi sahanji, nye mii sàha naha a niŋjwuyo cè me. ²³ Mii funjke na mii shwòhòli cyire jcyii kapyaaŋi shuunniŋi shwòhòl'e. Mà kwù, maa mpyi ná Kirisita e, lire l'à táan mii á, lire tònŋi mú u à pèe. ²⁴ Ŋka mii u pyi shì na, lire li sí n-pwòro yii á sèl'e. ²⁵ Mii mú s'à tèn ná lire e. Lire kurugo mii à li cè na mii sí tère pyi yii puni taan, si yii tège, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i ná funntange e me. ²⁶ Lire e mii aha núr'a kàre yii yyére tèn ndemu i ke, lire sí yii niŋyi yîrige Yesu Kirisita wwojerege e.

²⁷⁻²⁸ Ŋka Jwumpe Nintanmpe p'à jwo Kirisita kyaa na ke, yii kapyiŋkii pun'à yaa cyi yyaha tíi ná pur'e. Mii nye yii shwòhòl'e yo, mii laag'à tòn yii na yo, li tɛgeni li nye mii u lógo na yii na wá a kwòro jwòme niŋkin na†, maa yii sòŋjore pyi niŋkin, maa yii fàhe pyi niŋkin báaraŋi na, mpíi pi nye na Jwumpe Nintanmpe tùnni ke, bà yii fyagara baa wuubii si mpyi si pire sige lire na me. Pire u kapyiŋkil'à li cyèe na Kile sí pi shi bò, yii kapyiŋkii s'à li cyèe na Kile sí yii shwò. Kile mú sí u à lire yaa, ²⁹ jaha na ye u à jwò yii na, maa yii pyi yii à dá Kirisita na, lire kanni bà me, maa yii pyi yii à kyaala u kurugo mú. ³⁰ Mpíi pi nye na Jwumpe Nintanmpe tùnni ke, zhìŋi yii mpyi a nya mii u leni ná pire e, ná mii saha na u leni nume ke, uru zhìŋi shìŋi yii na leni nume.

2

Yii yiye tîrige Yesu Kirisita fiige

¹ Nye ná Kirisita à wuu tège wuu u maban leni wuye e, maa wuu zòmpyaaŋi taali tàange cye kurugo, maa wuu pyi wuu à wò Kile Munaani cye kurugo, maa wuu tège wuu à pyi niŋaarafee ná niŋpiŋfee, ² lire e ke, yii yii sòŋjore pyi niŋkin, yii yiye kyaa táan yiy'á, yii bê yii i mpyi niŋkin. Lire ká mpyi, mii funntange sí n-fúnŋo. ³ Yii àha raa yii karigii pyi ná yiŋcyege e s'a yiye cyèe me, ŋka yii yiye tîrige, yii yiye yaha pi sanmpii kàntugo. ⁴ Yii àha raa karigii pyi yii yabilimpíi tònŋi kanni kurugo me, ŋka yii a cyi pyi pi sanmpii tònŋi kurugo mú.

⁵ Yii sòŋjorkann'à yaa li pyi Yesu Kirisita wuuni fiige:

⁶ U ná Kile na nye niŋkin,

ŋka u nye a li lwó uye funj'i si fère sín kuru tayyerege na me.

⁷ U à jɛn'a uye tîrige, maa mpa mpyi sùpya, maa mpyi biliwe fiige.

Puru funjke e

⁸ u à jɛn'a uye tîrige,

maa Kile jwòmeeni cù fo mà sà nò kwùŋi na,

kworokworocige jɛŋ'i u à kwù bál

⁹ Lire kurugo Kile à u dùrugo sèe sèl'e,

mege k'à fànha tò meyi puni na ke, maa kuru le u na,

¹⁰ bà niŋyiŋi yaayi ná niŋke wuyi ná niŋke jwòho wuyi puni

* 1:19 Yesu Kirisita Munaani ná Kile Munaani nye niŋkin. † 1:27-28 Pii maha jwo: «li tɛgeni li nye mii u lógo na Kile Munaani cye kurugo yii à kwòro jwòme niŋkin na.»

si mpyi s'a niṅkure sínni Yesu mege na s'a u père,

¹¹ si ntèen li taan na

Yesu Kirisita u nye Kafoonji me.

Lire sí pèente taha Tufoonji Kile na.

¹² Lire e ke mii ntàannamacinmpyiibii, pyiṅkanni na yii à mii ṅwəmeeni cū mà mii yaha yii shwəhəl'e ke, mii méé nye mii nye yii shwəhəl'e me, yii là bâra tire ṅwəmeecunte na. Kile à yii shwə báaraṅi ṅgemu me na ke, yii a uru pyi yiye ntirigeri funṅke e, yii i pèente taha u na. ¹³ Naha na ye Kile yabilinji u à fānhe kan yii á maa uru báaraṅi mpyinji lage le yii e, bà u nyii wuuni si mpyi s'a mpyi me.

¹⁴ Yii a yii karigii puni pyi jwunyahama ná nàkaana baa, ¹⁵ bà yii si mpyi si ntí si mpyi tìgire cyaga baa, si mpyi Kile pyii, wà sì tajwugo ta mpiimu na, diṅyeni sùpyire nimpeere shwəhəl'e me. Yii bēenmp'á yaa p'a jí tire shwəhəl'e mu à jwo wərii. ¹⁶ Jwumpe Nintanmpe pu nye na shiṅi niṅkwombaṅi kaan ke, yii raa puru yu pi á. Lire ká mpyi, Kirisita cannuruge, yii sí mii pyi mii u nùṅjirire ta. Lire sí li cyèe na báaraṅi niṅṅaṅi mii à pyi ke, uru nye a pyi nùṅṅ baa me.

¹⁷ Yii li cè na uru báaraṅi mii nye na mpyi yii daniyaṅi kurugo ke, mii sishange méé ká mpyi na sí n-wu sáraga fiige uru tooy'e, lire sí n-táan mii i, mii sí n-pyi funntange e ná yii puni i. ¹⁸ Yii pyi kuru funntange e ná mii i mú.

Báaraṅi Timoti ná Epaforoditi à pyi ke

¹⁹ Kafoonji Yesu ká nɛ, li saha sì mɔ me, mii sí Timoti tun yii á, u u sà màban le yii e, u u yii yirṅkanni cè u pa jwo na á, lire sí màban le mii i. ²⁰ Naha kurugo ye uru kanni baare e, sùpya nye naha ṅgemu u na sōṅṅi yii kyaa na mii fiige me. Sèṅṅi na, u na sōṅṅi yii kyaa na. ²¹ Pi sanmpii puni na ṅkòre piy'á. Yesu Kirisita á, bà pi nye na ṅkòre me. ²² Ḳka Timoti wi ke, yii à li cè na u à li cyèe na u na nye báarapyi niṅcɛnɛ. U à mii tège Jwumpe Nintanmpe njwuṅi na, bà pyà maha u tu tège báara na me. ²³ Lire kurugo mii karigii sí n-cwəɔnrɔ n-yaha cyage ṅkemu i ke, mii aha bú kuru cè, mii sí n-tí u tun wani yii yyére. ²⁴ Mii mú s'à tēen ná l'e, Kafoonji ká nɛ, li saha sì mɔ me, mii yabilinji sí n-sà n-fworo yii na.

²⁵ Mii cìmpworonji ná mii báarapyiṅɛṅi Epaforoditi wi ke, u à mii tège zhìleni na Kile Jwumpe yyaha yyére zhèṅi kurugo. Yaayi kani li mpyi mii na ke, yii à u tun ná yire e naha mii yyére. Numɛ mii à li lwó naye e si u nùruṅṅ ntùugo wani yii yyére. ²⁶ Naha kurugo ye u la mpyi a sii si sà fworo yii puni na. Tèni i u à lógo na yii à uru yampe kyaa cè ke, li mpyi a waha u na. ²⁷ Sèṅṅi na, u mpyi a yà fo na ṅko raa ṅkwúu. Ḳka Kile à nùṅnaara ta u na. U kanni na bà Kile à nùṅnaare ta me, u à nùṅnaara ta mii na mú, bà li si mpyi yyetanhare tà hà ṅkwò mbàra mii yyetanhare na me. ²⁸ Lire kurugo mii à wyère na ṅko si u tùugo yii yyére, bà li si mpyi yii aha núr'a u nya, li i yii funṅyi táan, là si fworo mii funmpɛnre e me.

²⁹ Lire e ke u aha bú nɔ wani yii yyére, yii i u nùṅṅ bē ná funntange e Kafoonji Yesu wwoṅɛge kurugo. Yii à yaa yii a pèente tare nte sùpyire shiṅi na. ³⁰ Naha kurugo ye Kirisita báaraṅi kurugo, u mpyi na ṅko si mpɔɔn u múnaani i. Kàmpyi yii mpyi naha mii taan, báaraṅi yii mpyi na sí raa mpyi mii á ke, u à uye kan ur'á fo na ṅko si mpɔɔn u múnaani i.

3

Yesu kurugo Poli à kàntugo wà yaayi puni na

¹ Nye mii cìmpyiibii, yii pyi funntange e Kafoonji kurugo. Jwumpe mii à fyānha a jwo yii á ke, mii sì n-sii n-kānha si puru ninumpe taha yii á me. Puru pu sí yii pyi yii kwôro kuni niṅcenni i.

² Mpii pi maha báarapege pyi ke, yii a yiye kàanmucaa pire na, pi à pi mu à jwo pwuun, pi maha sōṅṅi na ṅkwòṅṅi u maha sùpyaṅi pyi u à pyi Kile sùpya, yire sí nye sèe me.

³ Wuu pi nye na Kile père Kile Munaani fānhe cye kurugo, maa dá Yesu Kirisita na maa

wuye pêe ná u kani i ke, wuu pi nyɛ Kile sùpyiibii sèe wuubii. Wuu nyɛ a wuu sònɔɔre taha sùpyire làdaabii karigii na mɛ.

⁴ Kàmɔpyi sùpyire làdaabii karigii mpyi ná kaɲwɔɔni i, mii yabiliɲi mpyi na sí na sònɔɔre taha cyi na. Wà mée ká nta u u sònɲi na tanga na nyɛ ur'á mà u sònɔɔre taha cyire làda karigii na, tanga na nyɛ mii á mà tòro urufoo na. ⁵ Naha kurugo yɛ mii ziji canmpyibaatanrewuuni, pi à mii kwòn, Izirayeli shiɲi sùpya u nyɛ mii, maa mpyi Benzhamà tùluge shin. Mii à sii Eburu, mii mpyi na MusaSaliyaɲi kurigii jaare mà tàanna ná Farizheenbii tonkuni cyi jwuɲkanni i. ⁶ Mii mpyi a sàa naye pwɔ lire na fo mii mpyi maha dánafeebii kyérege. Tígire cyaga nyɛ a mpyi mii na Saliyaɲi kàmpanɲke na mɛ.

⁷ Mii mpyi na tòn taa cyire karigil'e, ɲka Kirisita kurugo, tòn saha nyɛ cyi na mii á mɛ. ⁸ Mà mii Kafoonɲi Yesu Kirisita cè, yafyin nyɛ a sàa ɲwɔ mà lire kwɔ mii á mɛ. Uru kurugo mii à kàntugo wà yaayi puni na. Yaayi pun'à pyi mii á mu à jwo kafuntuɲɔ bà mii si mpyi si Kirisita ta mɛ.

⁹ Mà mii yaha ná u e, li saha nyɛ na ntîri mii funɲ'i na Saliyaɲi kuni jaaraɲi cye kurugo mii à tí mɛ. ɲka mii à dá Kirisita na ke, lire cye kurugo Kile à jwo na mii à tí. Dániyaɲi cye kurugo Kile maha jwo na sùpyaɲ'à tí. ¹⁰ Nde mii na ɲcaa ke, lire li nyɛ mà Kirisita yal'a cè, fànhe k'à u pyi u à ɲè a fwoɔ kwùɲi i ke, si kuru ta mú, yyefuge k'à u ta ke, si jyè kur'e mú, pyiɲkanni na u à uye tîrige maa ɲkwù ke, si lire pyiɲkanni lwɔ mú. ¹¹ Cyire puni lage nyɛ mii na, bà Kile si mpyi si mii ɲè ɲjige kwùɲi i mɛ.

Wuu wuye waha wuu u tafɛere fê a nɔ ti tɛgeni na

¹² Li nyɛ mu à jwo mii à na karigii pyi a nɔ cyi tɛgeni na maa cyi tònɲi ta, lire nyɛ mɛ mà pyi tígire cyaga baa mɛ. Ali numɛ, mii à yyaha le tafɛere na, bà mii si mpyi si mpyi Yesu Kirisita fiige mɛ. Lire kurugo Yesu Kirisita à wuu cwɔɔn'a pyi uye wuu. ¹³ Mii cìnmpyiibii, mii nyɛ a jwo na mii à ti tònɲi ta a kwɔ mà de, ɲka kyaa niɲkin li nyɛ mii funɲ'i, lire li nyɛ: karigii cyi à tòr'a kwɔ ke, mii nyɛ na cyire kàanmucaa mɛ, nde li nyɛ mii yyaha yyére ke, lire mii nyɛ na ɲcaa ná na cyeyi shuunniɲi i tafɛere e. ¹⁴ Mii à naye waha tire tafɛere vèɲi na, fo si sà nɔ ti tayyérege na, bà mii si mpyi si ti tònɲi ta mɛ. Uru tònɲi kurugo Kile nyɛ na wuu yiri niɲyiɲi na Yesu Kirisita cye kurugo.

¹⁵ Lire e ke Kile Jwumpe à tatɛnge wwù wuu mpiimu zòmɔpyaagil'e ke, wuu sònɔɔɲkanni l'à yaa li pyi lire. Yii wà ha nta ná sònɔɔre tabɛr'e, Kile sí yi yyaha fíniɲe n-cyêe urufoo na. ¹⁶ L'aha mpyi pyiɲkanna o pyiɲkanna na, Kile kuni i yii nyɛ fo mà sà nɔ numɛ na ke, yi kwôro lire kuni i.

¹⁷ Mii cìnmpyiibii, yii puni jaaraɲkann'à yaa li pyi mii wuuni fiige. Mpii pi na jaare wuu jaaraɲkanni na ke, yii a pire pyiɲkanni taanni. ¹⁸ Jwumpe p'à jwo na Kirisita à kwù kworokworocige na ke, pi na nyɛ wani yii shwɔhɔl'e, pire kapyiɲkil'à li cyêe na pi na puru jwumpe tùnɲi. Mii à fyànha a yi jwo yii á, ɲka numɛ mii mɛesuwuɲi saha sí núru yi taha yii á. ¹⁹ Pire canmpyaagii ká ɲkwɔ, Kile sí pi shi bɔ, ɲaha na ye pi à pi muntanma karigii funɲɔ lwɔ mà tòro Kile na. Karigii cyi sí pi sílege ke, pi maha piye pêe ná cyire e. Dinyeɲi karigii kanni cyi à pi yyaha ɲí.

²⁰ ɲka wuu pi ke, wuu pyenge na nyɛ niɲyiɲi na Kile yyére. Wuu na wuu Kafoonɲi Yesu Kirisita sigili, uru u nyɛ wuu Shwofoonɲi. U sí n-yîri wani si mpa. ²¹ U aha bú mpa, u sí wuu cyeere fànha baa woore kêenɲe mpyi cyere nisinana u woore fiige ná u sífente e, tire ntemu ti sí yaayi puni pyi yi kúu u á ke.

4

Poli à sònɔɔɲkanni niɲcenni cyêe dánafeebii na

¹ Nyɛ mii ntàannamacinmpyiibii, mii la à sii si núru yii nya. Mii funɲk'à táan yii kurugo, yii à mii ɲɲɲke yîrige. Mii ntàannamacinmpyiibii, yeyeyi mii à kan yii á numɛ ke, yire kurugo, yii kwôro Kafoonɲi Yesu wwoɲɛɛge e.

² Mii na li ɲáare Evodi ná Sentisi á, pi i bê niɲkin na, pi i ɲkwôro Kafoonɲi wwoɲɛɛge e. ³ Mu u nyɛ mii bárapyɲɛɲi sèe wuɲi ke, mu wi ke, mii à li cya mu á, ma a mpii

cyeebii shuunniŋi tège, ŋaha na ye pi à fère sín ná mii i, ka wuu u Jwumpe Nintanmpe jwo sùpyir'á, mà bâra Kilema ná wuu báarapyiŋeēbii sanmpii meyi y'à séme shiŋi niŋkwombaani tafeebii meyi tasemege e ke.

⁴ Yii pyi funntange e Kafoonji kurugo tērigii puni i. Mii sí yi taha yii á sahaŋki, yii pyi funntange e. ⁵ Yii sùpyire puni yaha pi li cè na yii na ŋye ñumpiŋefee. Kafoonji ŋye yii ŋkere na. ⁶ Yii àha zii kyaa tège yiye funŋo pen me, ŋka yaaga maha yaaga kyaa ku ŋye yii na ke, yii kuru cya Kile á, yii i u ñáare sèl'e, yii i fwù kan u á. ⁷ Lire ká mpyi, yyeŋiŋke Kile maha ŋkaan ná k'à tòro sùpyari sòŋŋoŋkanni taan ke, kuru sí n-kwôro yii zòompīi ná yii sòŋŋore na Yesu Kirisita wwoŋeēge e.

⁸ ŋye mii cìmpyiibii, jwumpe nizanmpe mii sí n-jwo yii á ke, puru pu ŋye mpe: kyaa maha kyaa li ŋye sèe ke, pèente na ntaa kyaa maha kyal'e ke, kyaa maha kyaa l'à tíi ke, kyaa maha kyaa l'à fíniŋe ke, kyaa maha kyaa l'à táan Kile á ke, kyaa maha kyaa l'à yaa l'a mpyi ke, kyaa maha kyaa l'à ñwò ke, kyaa maha kyal'e sùpya sí n-jà ŋkèe ta ke, yii a sòŋŋi cyire karigii shiŋi na. ⁹ Mii à yii taanna karigii ñcyiimu na, ka yii i ñcyiimu ta, maa ñcyiimu lógo mii ñwò na ke, mà bâra yii à mii ñya ñcyiimu tapyige e ke, yii a cyire pyi. Lire ká mpyi, Kileŋi u maha yyeŋiŋke kaan ke, uru sí n-pyi ná yii e.

Poli à fwù kan Filipi shiinbil'á pi bùŋye yaayi kurugo

¹⁰ Mii funntanga wuŋ'á fwù kan Kafoonji á sèl'e, ŋaha na ye yii à li cyèe mii na sahaŋki na yii na sòŋŋi mii na. Yii mpyi a fyânha na sòŋŋi mii na, ŋka pyiŋkanna ŋye a mpyi yii á si mii tège me. ¹¹ Yaaga kurugo bà mii ŋye na yi yu mà de, ŋaha na ye yaaga na ŋye mii á yo, yaaga ŋye mii á mà yo, cyire puni maha bê mii á. ¹² Fòŋke e yo, yaarafente e yo, mii à naye pyiŋkanni cè. Pyiŋkanna maha pyiŋkanna na mii à sù cyaga maha cyag'e ke, lire maha bê mii á. Yalyire na ŋye mii á yo, mii na ŋye katege e yo, yaarafente e yo, yaare kuŋi i yo, mii à tēe cyire puni na. ¹³ Kirisita à fânhe ŋkemu kan mii á ke, kuru ku maha mii pyi mii u ñini cyire karigii puni na. ¹⁴ ŋka lire ná li wuuni mú i, yii à mii tège mii yefuge tēni i, yii à kacenne pyi.

¹⁵ Yii Filipi shiinbii pi ke, yii à li cè na tēni i mii à yīri Masedoni kùluni i mà pa Jwumpe Nintanmpe ñwuŋi ñwò cù ke, yii baare e, dánafeebii kuruŋke kabere ŋye a cye le mii á na báaraŋi i me. Yii à tōn ta mii báaraŋi i, maa mii tège ná yii cyeyaayi i. ¹⁶ Ali mà mii yaha Tesaloniki kànhe e, yaayi kuŋi u mpyi mii na ke, yii kanni pi à yire tūgo mii á fo tooyo shuunni.

¹⁷ Li ŋye mu à jwo yii cyeyaayi yà kurugo mii ŋye mà de, ŋka mii la ku ŋye Kile si jwó le yii á, yii cyeyaayi niŋkanyi kurugo. ¹⁸ Yaayi puni kyaa li mpyi mii na ke, yii à là taha yire na mà kan Epaforoditi u à pa ŋkan mii á. Numē mii funŋk'á ñiŋe, ŋaha na ye yaaga kuu saha ŋye mii na me. Yir'à pyi mu à jwo sáraga ñuguntanga wogo ŋkemu na Kile à ñee ke. ¹⁹ Mii Kileŋi sí yii màkwuŋwōyaayi puni kan yii á mà tàanna ná u yaarafente tegēle baa woore e, Yesu Kirisita kurugo. ²⁰ Pèente ti taha wuu Tuŋi Kile na fo tēekwombaa. Amiina!

Fwùŋi nizanji

²¹ Yii Kile wuubii puni niŋkin niŋkin shéere Yesu Kirisita wwoŋeēge e. Cìmpyiibii pi naha naha ná mii i ke, pir'à yii shéere. ²² Kile wuubii puni pi ŋye naha ke, pir'à yii shéere. ŋka mpii pi ŋye na báaraŋi pyi Ōromu saanbwōhe Sezari pyenge e ke, ñcyi bá a taha pire u fwùŋi niŋkanŋi na.

²³ Kafoonji Yesu Kirisita u ñwò yii na, u u jwó le yii á.

Leterengi Poli à tun Kòlòsi kànhe dánafeebil'á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè leterengi funḡo jwumpe e ke

Poli wwoḡeḡeḡi Epafurasi u à Jwumpe Nintanmpe jwo Kòlòsi kànhe e, ka pìi si piye kan Yesu á. Poli yabiliḡi jye a nò wani kuru kànhe na me, ḡka u mpyi maha Kile jáare pire dánafeebil'á, ali mà u yaha kàsḡi i.

Jye mà Poli yaha kàsḡi i, Epafurasi à kàr'a sà yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pìi na wá na nyàḡḡurugunḡi pyi dánafeebii shwòḡòl'e Kòlòsi kànhe e. Pire kafinivinibii mpyi na dánafeebii nḡḡi tare, mà lire nḡḡe pyi na pi jye na pi yalyire ná pi kataangii karigii cwòḡḡre mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e me, na pi jye na Kile mèlekεebii pēre me.

Jye Poli à yire lógo ke, ka li i u funḡo pen. Lire e u à ḡge leterengi sém'a tun Kòlòsi kànhe dánafeebil'á maa pi funḡo cwo Yesu Kirisita fànhe na, maa li cyēe pi na na Yesu Kirisita à fànha tò mèlekεebii na. Uru cye kurugo, Kile à pi dá. Yesu ká mpyi ná ḡgemu i ke, urufoo saha jye a yaa u a Kile mèlekεebii pēre me.

Lire e Poli à li cyēe pi na na pi kàntugo wà dijyengi jyii karigil'á, bà pi kyaa si mpyi si ntáan pi nḡḡufooḡi Yesu á me, pi a yàfani piye na, pi i piye kyaa táan piy'á, mpìi pi jye pi jye Kile kuni i ná pi e me, pi i jwuḡkanna cè ná pire e.

Poli à Kòlòsi dánafeebii shéere

¹ Mii Poli u jye Yesu Kirisita túnntunḡo mà tàanna ná Kile jyii wuuni i ke, mii ná wuu cìmpworonḡi Timòti, ² u à ḡge leterengi tun Kile wuubil'á Kòlòsi kànhe e. Yii pi jye wuu cìmpyiibii pi à taha Kirisita fye e tèrigii puni i ke, wuu Tuḡi Kile u jwò yii na, u u yyeḡḡe kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kòlòsi dánafeebii kyaa na

³ Jye tèrigii puni i wuu aha a si raa Kile jáare yii kyaa na, uru ḡgemu u jye wuu Kafoonḡi Yesu Kirisita Tuḡi ke, wuu maha u shéere, ḡaha na ye ⁴ pyiḡkanni na yii à dá Yesu Kirisita na ke, ná pyiḡkanni na Kile wuubii puni kyal'à táan yii á ke, wuu à yire lógo. ⁵ Yii à yii sòḡḡore taha yaage ḡkemu na, ná yii sí kuru ta nḡḡiḡi na ke, kuru ku jye yii dáníyanḡi ná yii tàange nḡḡe. Jwumpe Nintanmpe pu jye sēḡi, ná p'à fyànha a nò yii na ke, pur'à ku kyaa jwo. ⁶ Puru jwump'à nò dijyengi puni na bà p'à nò yii na me, p'à yasere pyi, maa mpúgo. Pu na lire pyi yii shwòḡòl'e mú, mà lwó yii à Kile kacenni kyaa lógo, maa li cè sèe sèl'e ke. ⁷ Wuu ntàannamabaarapyiḡeḡi Epafirasi à yii kála yire cyeyi na. Kirisita báarapyi niḡcēḡe u jye u wi yii shwòḡòl'e. ⁸ Kile Munaani à tàange ḡkemu le yii e ke, u à kuru kyaa jwo wuu á.

Poli na Kile jáare Kòlòsi dánafeebii kyaa na

⁹ Lire l'à li ta, mà lwó canḡke wuu à yii kyaa lógo ke, wuu na Kile jáare yii á tèrigii puni i. Wuu na u jáare, nde u la jye yii a mpyi ke, bà yii si mpyi si lire sēnmeḡe ḡcè me. U u yákilifente kan yii á, bà yii si mpyi s'a u karigii naa s'a ḡcwúu me. ¹⁰ Lire e yii toronḡkanni sí Kafoonḡi Kile wuuni lwó, s'a u jyii wogigii kanni pyi, s'a kacēḡkii shiḡi puni pyi, s'a sè yyaha na Kile ḡcēḡi i. ¹¹ Kile Siḡi Punifoo sí raa fànhe kaan yii á, bà yii si mpyi si yii kaleḡkii puni kwú ná funntange ná funḡḡe e me.

Kirisita jye dijyengi puni nḡḡo na

¹² Yaayi Tufoonḡi Kile à yaha u bēnmppe e nḡḡiḡi na, u wuubii mēe na ke, yii a fwù kaan u á yire kurugo, ḡaha na ye u à yii le yire tafeebil'e. ¹³ U à wuu ñir'a yige numpini fànhe e mà le u Jyanḡi saanre e, uru ḡgemu kyaa l'à táan u á ke. ¹⁴ Uru cye kurugo Kile à wuu nḡḡo wwù kapegigii bilere e, maa cyi yàfa wuu na.

¹⁵ Uru u jye Kilenḡi niḡyambaanḡi nḡḡanḡi,

uru u à fànha tò Kilenḡi yayaayi puni na,

¹⁶ ḡaha na ye uru cye kurugo Kile à dijyengi yaayi puni dá,

nìnyinji wuyi ná nìŋke wuyi,
yaayi nijyayi ná nijyambaayi,
mu à jwo nje yi nyε saanre ná kafente ná nùŋufente ná fànhaŋfente e ke,
yire yaayi pun'à dá u cye kurugo, maa dá u mεε na.

¹⁷ Uru u nyε yaayi puni yyaha na, uru cye kurugo yaayi pun'à yiye cû.

¹⁸ Uru u nyε dánafeebii kurunke nùŋke*.

Kuru na nyε sùpyanji cyeere fiige,
uru u nyε kuru tasiige,
naha na ye uru u à pyi shincyiiwe mà nè a fworo kwùŋi i.
Lire na, u à yyahayyereŋi lwó karigii puni i.

¹⁹ L'à táan Kile á, cyeyi puni yi nyε ur'e ke, na yire yi pyi u Jyanji i.

²⁰ Uru cye kurugo Kile à mbèŋi cya ná yaayi puni i.

Sìshange u à wu kworokworocige na ke,
ná kur'e Kile à yyeŋŋe kan nìŋke ná nìnyinji yaayi pun'á.

²¹ Tèecyiini i, yii sònŋòpeere ná yii kapyiŋkii mpyi a li cyêe na yii laage mpyi a tòn Kile na, maa mpyi u zàmpeŋmii. ²² Ŋka u Jyanji à pa mpyi sùpya maa ŋkwù. U kwùŋi cye kurugo, Kile à yii ná uru shwòhòŋi yal'a jwò. Lir'à pyi bà Kile si mpyi si yii fwònrò baa wuubii ná yii tìgire baa wuubii yaha yii yyére u yyahe taan si jεε yii na mε. ²³ Ŋka fo yii aha yiye pwo Kile kuni i, maa tayyérege nijcεŋε wwù, yaage na yii sònŋòr'à taha nìnyinji na ke, maa mpyi yii nyε a funŋò wwò kuru na mε. Kuru yaage kyaa Jwumpe Nintanmpe nyε na yu. Yii à pu lógo, p'à jwo nìŋke sùpyire pun'á mú. Puru jwumpe njwuŋi kurugo, Kile à mii Poli pyi u báarapyi.

Poli na zhìŋi leni dánafeebii kurugo

²⁴ Nyε mii cìmpyiibii, yyefuge e mii nyε naha numε yii kurugo ke, kur'à táan mii i, naha na ye Kirisita ná dánafeebii kurunke'á kwòro kuru yyefuge e fo mà sà nò tènì là na, mii sí na nàzhanji pyi kur'e, bà dánafeebii kurunke si mpyi s'a sè yyaha na mε. ²⁵ Mii à pyi dánafeebii kurunke báarapyi, Kile u à mii yaha uru báaraŋi na yii á. Mii à yaa mii u Kile jwumpe puni jwo yii á. ²⁶ L'à mò, puru jwumpe mpyi a ŋwòhò sùpyire puni na, ŋka numε p'à jwo a nò Kile sùpyiibii na. ²⁷ U la mpyi si lire kaŋwòhòŋi nisinani nimbwooni cyêe supyishinji puni na. Lire kaŋwòhòŋi li nyε: Kirisita nyε yii e, lire l'à yii pyi yii à tèn na l'e na yii sí n-pyi shinbwoo Kile yyére. ²⁸ Wuu na Kirisita kyaa yu sùpyire pun'á, marii pi yerege maa pi kálali ná yákilifente e, bà pi si mpyi si fùŋŋò Kile kuni i, Kirisita wwoŋεεge cye kurugo mε. ²⁹ Lire kurugo mii nyε na báaraŋi pyi. Kirisita à fànhe ŋkemu kan mii á ke, ná kure e mii na zhìŋi leni. Kuru fànhe ku maha síŋi kaan mii á.

2

¹ Zhìŋi mii na leni yii ná Lawodisi dánafeebii kurugo, mà bàra mpii pi nyε pi sàha ŋkwò a mii nya a nya mε, mii la nyε yii i li cè na ur'à waha a tòro. ² Mii na uru zhìŋi leni si màban le yii ná pire puni i, yii i yiye kyaa táan yiy'á cìmpworoge ŋgwòŋi funŋke e, yii i yákilifente shinji puni ta, yii i Kile kaŋwòhòŋi cè, lire li nyε Kirisita. ³ Ur'e nàfuunji niŋwòhòŋi nyε mu à jwo yákilifente ná jçèŋi. ⁴ Mii na puru yu bà yii si mpyi si yiye shwò kàyituwògòre jwufeebii na mε. ⁵ Mii laage méε ká ntòon yii na, mii nyε yii taan sònŋòre e. Mii funntanga wu u nyε, naha na ye yii karigii puni sogolonŋkann'à jwò yiye shwòhòl'e, yii s'à taha Kirisita fye e ná funŋò niŋkin i.

Yii aha mpyi ná Kirisita e, yii nàzhan à fworo yasunji i

⁶ Nyε bà yii à jεn'a Yesu Kirisita pyi yii Kafoonji mε, yii kwòro kuru wwoŋεεge e ná u e. ⁷ Bà cige ndìre maha mpyi nìŋke e, nìŋk'a sè wá na ku jwò caa mε, lire pyiŋkanni na, yii ndìre le Kirisita wwoŋεεge e, bà yii si mpyi s'a sè yyaha na Kile kuni i, bà yii à taanna li na mε. Mà bàra lire na, yii fwùŋi niŋkanji u jyaha u á.

* 1:18 Pii maha jwo: «dánafeebii kurunke nùŋò na».

⁸ Yii a yiye kàanmucaa, yii àha ñkwòd yiye yaha ñwòtanyifeebii pi yii ñwò fáanña a cù me. Pi jwumpe ñye kafinara, Kile e bà p'á fworò me. Pu ñye ñùñò baa, maa yyaha tíi ná làdaabii karigii ná diñyeñi yasunñyi i, yire ná Kirisita sí ñye kunul'e me. ⁹ Kirisita u à pyi sùpya ke, yaayi puni yi ñye Kilenji sèe wunji i ke, yire puni na ñye u e. ¹⁰ Yaaga maha yaaga ku ñye ná ñùñufente ná sífente e ke, u à fànha tò yire puni na. Yii ná uru wwoñeegge cye kurugo, yii à yaayi puni ta mà yii funñyi ñíñe. ¹¹ U wwoñeegge cye kurugo mú, yii à kwòñ, lire ñye a li cyèe na sùpya u à yii cyeere cyage kà kwòñ me. Ñka u à yii sòññopeere kwòñ a láha yii zòompíi na. ¹² Yii à batize ke, l'á pyi mu à jwo yii à le fanñke e ná Kirisita e maa ñè ná u e maa mpyi ná u e wwoñeegge e. Lir'á pyi dániyañi cye kurugo Kile sífente e. Tire sífente t'á Kirisita ñè a yige kwùñi i. ¹³ Yii mpyi mu à jwo kwùu, ñaha na ye yii kapegigii ná yii sòññopeere mpyi na sàha ñkwòd a láha yii na me, ñka Kile à shì nivònñò kan yii á ná Kirisita e, maa yii kapegigii puni yàfa yii na. ¹⁴ Tìgìre ná kapegigii cyi mpyi a sém'a yaha wuu yyaha na, na wuu à Saliyañi kèege ke, Yesu Kirisita kwùñi kworokworocige na, lir'á cyire puni shi bò. L'á pyi mu à jwo uru sémèñ'á kwòdò kworokworocige na. ¹⁵ Uru kwùñi cye kurugo, yaayi yi ñye numpini i ná ñùñufente ná sífente e ke, Kile à yire fànhe shwò yi na, maa yi sílege, maa yi pyi yawiige diñye puni ñyii na.

¹⁶ Lire e yii àha nùru ñe sùpya u a yii la wwù yii yalyire ná yii yabyeere làdañi ntiimbaañi na me. Yii mú àha ñe pi a yii la wwù kataanni canñyi ná yivònñi ná canñòñke làdañi ntiimbaañi na me. ¹⁷ Cyire karigii puni mpyi kàntugo yyéere wuuni nimbwooni nimpani nàñjañi. Yesu Kirisita kyaa li, u à fànha tò nàñjañi na, uru u ñye sèeñi puni. ¹⁸ Mpii pi na yà yu yii Kile pèeñkanni na ke, yii àha raa pire kàanmucaa me, ñaha na ye mà piye tìrige maraa mèlekèebii père, lire l'á táan pi á. Pi ñwòyi na pi à piye tíñe, maa piye pèl'a tòro, mà tàanna ná pi sòññòñkanni i. ¹⁹ Pi saha ñye a piye pwò Yesu na me, uru sí u ñye ñùñke, mà li ta cyeere ká a ñcáa yaage ñkemu na ke, ñùñke ku maha kuru kan t'á. Ñùñke ku maha yatanzogompe ná kapaanre pyi cyere niñkin, Kile sí u maha tire cyeere lyege.

²⁰ Ñye yii à kwù ná Kirisita e ke, yii nàzhan à fworò ñke ñùñke yasunñyi i. Yii kuro saha ñye yi kafuunñkil'e me. Lire e ke yii àha nùru ñe pi fànhe cyán yii na ñcyii karigil'e me: ²¹ «Ma hà nde lwó me, li ñye a ñwò me. Ma hà nde néene me, li ñye a ñwò me. Ma hà mpwòñ nde na me, li ñye a ñwò me.» ²² Cyire kafuunñkil'á yyaha tíi ná yaayi ñjemu i ke, yi shìñi ñye a ñyaha me. Yalyire nintiire ti ñye ti ti, t'aha lyî a kwòd, yi maha ñkwòd. Sùpyiibii yabilimpíi niñjaañii cyi ñye cyi cyi, cyi ñye a lwó a pwò Kile kuni na me. ²³ Pii na sòññi na cyire karigii na ñye ñcè, ñaha kurugo ye cyi na yu Kile pèeñkanni ná sùpyañi uye ñkyèregeñi kyaa na. Mà li ta, kañwò ñye cyi na me, sùpyire maha tiye père ná cyi e, Kile bà pi ñye na mpère ná cyi e me.

3

Toroykanni niñjyeeni ná nivònñi kani

¹ Ná yii s'á ñè a fworò kwùñi i ná Yesu i, lire e ke, sèeyaayi yi ñye niñyiñi na, cyage e Yesu à tèn Kile kàniñe cyege na ke, yii a yire caa. ² Yii a sòññi kanna niñyiñi sèeyaayi na, yii i ñùñke wuyi yaha wani. ³ Ñaha na ye yii à kwù maa ñè, yii shìfònñii wuu pi à tèn ná Kirisita e Kile yyéere. Uru shìfònñi na ñye kyaa ndemu li ñye li ñye na ñaa me. ⁴ Kirisita u à shìfònñi kan yii á ke, u aha a si ñya canñke ñkemu i ke, yii sí ñya ná u e u sìnampe e.

⁵ Lire e ke yii yii zòmpiibii bò, mu à jwo kañwòhòyi ná jacwòore shiñi puni ná yaayi lapege ná funmbwòhe, kuru ná kacyzunni mú à tàanna. ⁶ Mpii pi ñye pi ñye na Kile père me, cyire karigii shiñi cyi maha Kile lùuni pyi l'á yíri pire taan. ⁷ Tèecyiini i, yii mpyi na ntùuli cyi kurigil'e, yii mpyi cyire kapegigii cye e. ⁸ Ñka nume, lùyirini ná lùpèenni ná pege, yii cyire karigii puni yaha. Cyàhigii, lire ñye me sílege baa jwumpe pà tufiige ñye a yaa p'á fwoe yii ñwòyi i me. ⁹ Yii àha nùru raa fini yiye na me, ñaha kurugo ye yii à fworò yii lyempe e, maa yii kapyiñjyegigii yaha. ¹⁰ Yii a zòmii nivònñii lwó, yii à pyi sùpyii nivònñii, maa mpyi yii Davoonji málwòrò, si u cè sèl'e. ¹¹ Lire kurugo yii à pyi Yahutuu yo, yii à pyi shiñi wabere yo, yir'á fworò y'e, yii à kwòñ yo, yii ñye a kwòñ mà

yo, yir'à fworò y'e, yii à pyi kànbwòhòshiin yo, yii à pyi nyegɛɛɛɛwòhòshiin yo, yir'à fworò y'e, yii à pyi bilii yo, yii nyɛ a pyi bilii mà yo, yir'à fworò y'e. Nde li nyɛ na wí ke, lire li nyɛ: Kirisita kyaa l'à jwo ke, uru u nyɛ yaayi puni nùhò na, maa mpyi wuu puni i.

Dánafeebii wwoɛɛge kani

¹² Nyɛ ná Kile s'à yii cwòɔnrò, maa yii pyi uye wuu, maa yii kyaa táan uy'á, lire e yii a nùnaara taa yiye na, yii raa sùpyigire pyi ná yiye e, yii i yiye tîrige yiy'á, yii i mpyi nùmpɛɛfɛe ná lùtaanfɛe, ¹³ yii i yii karigii kwú yiye e, yii raa yii kapyiɛkii yàfani yiye na. Wà ha wurugo wà á, yii i puru jwo a kwò feefee, bà Kafoonji Yesu à yii ná uru shwòhòlo wogigii kwò feefee mɛ. ¹⁴ Mà bàra cyire puni na, yii sàa yiye kyaa táan yiy'á, naha kurugo yɛ tàange ku maha ngwòɔni shiinbii pwo piye na. ¹⁵ Mbèɛni Kirisita à le yii shwòhòl'e ke, uru u kwòro yii shwòhòl'e, naha na yɛ Kile u à yii yyere yii i mpyi niɛkin. Yii a fwù kaan u á mú.

¹⁶ Yii Kirisita jwumpe yaha pu tateɛge wwù yii zòompil'e sèè sèl'e. Yii a yiye kâlali, yii raa yiye yɛɛge ná yákilifente e, ná Zaburu sémɛɛni myahigii ná Kile pèente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a myahigii cêe ná yii zòmɛɛyaaɛni puni i, yii raa Kile shéere. ¹⁷ Yii a yii kapyiɛkii ná yii kajwɛkii puni pyi Kafoonji Yesu mɛge na. Cyire tooy'e, yii raa Tufoonji Kile shéere Yesu mɛge kurugo.

Pyɛnge wwoɛɛge kani

¹⁸ Cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabil'á, lir'à yaa ná yii e Kafoonji Yesu wwoɛɛge e. ¹⁹ Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, yii àha pi cù bilii fiige mɛ. ²⁰ Nàɛkopyire, yii yii sifeebii jwòmɛɛyaaɛni cù karigii puni i. Yii aha a lire pyi, lire sí n-táan Kafoonji Yesu i. ²¹ Tiibii, yii àha lùgigii pɛn ná yii pyìbil'e mɛ, lire ká mpyi, màbanɛni sí n-fworò pi e.

Bilibii ná pi nùɛfɛebii kani

²² Bilibii, yii yii nùɛfɛebii jwòmɛɛyaaɛni cù karigii puni i. Yii àha raa pi jyiɛyaga báaraɛni kanni pyi si nta ntáan pi á mɛ. Yii a u pyi ná funvyinge e, yii raa Kafoonji Yesu père. ²³ Báara maha báara na yii nyɛ ke, yii a u pyi ná zòvɛinre e, bà yii maha báare Kafoonji Yesu á mɛ, l'àha mpyi mu à jwo yii na báare sùpyir'á mɛ. ²⁴ Yii àha ɛkwò funɛo wwò na Kafoonji sí yii sàra mɛ. Yaayi u à yaha u wuubil'á ke, yire yà u sí n-kan yii á. Kafoonji Kirisita á yii na báare. ²⁵ ɛka shin maha shin u kapyii li nyɛ báaraɛge ke, urufofo sí n-sàra n-tàanna ná kur'e, naha na yɛ Kafoonji nyɛ a sùpya pwoɔɔni sùpya na mɛ.

4

¹ Nùɛfɛebii, yii a yii bilibii cwòre ná fyɛnmpe ná ntiiɛni i, yii àha funɛo wwò na yii mú na nyɛ ná Nùɛfoonji w'e nìnyɛni na mɛ.

Yɛɛyɛ nizanɛni

² Yii àha ndáha Kileɛnarege na mɛ, yii yyaha le ku na, yii raa fwù kaan Kile á tèrigii puni i. ³ Yii raa Kile jàare wuu á mú, bà u si mpyi si pyiɛkanni niɛcenni kan wuu á, wuu raa Kirisita kaɛwòhòni kyaa yu sùpyir'á mɛ. Lire kurugo mii à le kàsɛni i.

⁴ Yii kwòro narege na mii á, bà mii si mpyi s'a li sɛnmɛge s'a yu li jwɛkanni na mɛ.

⁵ Nyɛ mɛni pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, tère o tère e yii à laaga ta ke, yii a kacɛɛni pyi pi á, yii raa pi cwòre ná yákilifente e. ⁶ Yii jwòmugure ti pyi ná tìpoomò ná kaɛwòni i tèrigii puni i, yii raa sùpyire jwò shuu yii a jwòge.

Fwùni nizanɛni

⁷ Wuu ntàannamɛɛɛɛmpworonji, Kafoonji Yesu báaraɛni Tisike, u nyɛ na báare ná mii i ke, jwòmɛɛ niɛkinfoo wi. Kyaa maha kyaa li nyɛ naha ke, u sí n-sà cyire puni jwo yii á. ⁸ Mii à li yîrige li kurugo maa u tun yii á, u sà wuu yìriɛkanni jwo yii á, bà lire si mpyi si màban le yii e mɛ. ⁹ Mii à Onezimu mú bàra u na, yii ntàannamɛɛɛɛmpworonji wà wi, dánasupya wi. Karigii cyi nyɛ naha ke, u sí cyire puni jwo yii á.

¹⁰ Mii kàsɛɛni Asitariki à yii shéere. Barinabasi cìmpworonji Marika mú à yii shéere. Mii à u kyaa jwo yii á mà kwò. U aha nò yii na, yii u cù a jwò. ¹¹ Yesu pi maha

Poli à letereŋi niŋcyiŋi ŋgemu tun Tesaloniki kàŋhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Tesalonike kàŋhe na mpyi Masedoni kùluni i. Silasi ná Timoti à Poli tège Jwumpe Nintanmpe njwuŋi na wani, ka pìi si piye kan Yesu á. Poli nyɛ a jà a tère nimbwoo pyi wani kuru kàŋhe na mɛ, ŋaha kurugo yɛ Yahutuubil'á u kyérege wani (Kapyiŋkii 17).

Poli yiriŋkwooni kàntugo lire kùluni i, u à Timoti tun Tesaloniki kàŋhe e, u sà dánafeebii kàanmucya kampyi yyefuge nyɛ a pi pyi pi à sàa le Kile kuni ŋaraŋi na mɛ. Nyɛ tɛni i Timoti à nùr'a pa maa jwuntanma jwo Poli á mà yyaha tíi ná dánafeebil'e ke, ka Poli funntanga wuŋi si nge letereŋi sém'a tun pi á.

Ŋge letereŋi funŋke e u à fwù kan Kile á, maa màban le dánafeebil'e, bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i s'a sù yyaha na mɛ.

U à pi funŋo cwo u báaraŋi pyiŋkanni na tɛni i u mpyi pi shwôhól'e ke. U funŋk'à táan, ŋaha kurugo yɛ u à li ŋya na dánafeebil'á kwôro Kile kuni i, ali mà li ta ŋgahaŋi nyɛ pi ŋuŋ'i. U la nyɛ si nùru pi ŋya (1--3). U à pi funŋo cwo u kàlaŋi na mà yyaha tíi ná ŋaraŋkanni niŋcɛni i. U à li cya pi á na pi a piye kàanmucaa katupwôhoyi na (4.1-12).

Dánafeebii kuruŋke e, pi funmpɛn wuu pi mpyi mà yyaha tíi ná dánafeebii niŋkwuubil'e. Ka Poli si màban le pi e maa li cyêe pi na na Yesu à jè a fworò kwùŋi i pyiŋkanni ndemu na ke, dánafeebii pi à kwù ke, Kile sí pire jè Yesu fiige. U à jwo na Yesu sí nùru n-pa canŋka. U aha mpa, dánafeebii puni sí n-pyi ná u e fo tèekwombaa (4.16-17).

Jwumpe tasiige

¹ Yii dánafeebii kuruŋke ku nyɛ wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kàŋhe e ke, mii Poli ná Siliven ná Timoti, wuu pi à nge letereŋi sémɛ si ŋkan yii á. Kile u jwô yii na, u u yyeŋiŋke kan yii á.

Tesaloniki kàŋhe dánafeebii Kile kuni ŋaraŋkann'à Poli yyaha jî

² Wuu maha fwù kaan Kile á yii kyaa na tèrigii puni i. Wuu aha a si raa u jáare tère o tère e ke, wuu funŋo nyɛ na wwùu yii na mɛ. ³ Kacɛŋkii yii à pyi maa li cyêe na yii à dá Yesu Kirisita na ke, ná báaraŋi yii à pyi maa li cyêe na Kile kyal'á táan yii á ke, ná pyiŋkanni na yii à yiye waha maa yii sòŋŋore taha wuu Kafoonji Yesu Kirisita na ke, wuu aha a Kile jáare, wuu funŋo nyɛ na wwùu cyire na mɛ. ⁴ Wuu cìmpyiibii, wuu à li cè na Kile à yii kyaa táan uy'á maa yii cwôŋr'a pyi u wuu. ⁵ Yii li cè na tɛni i wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, li nyɛ a mpyi a dá jwôjwumpe kanni na mɛ, ŋka Kile Munaani fàŋhe mú mpyi a bâra maa yii pyi yii à dá na wuu jwumpe na nyɛ sèe. Naaraŋkanni na wuu mpyi na ŋaare yii shwôhól'e yii ntègeŋi kurugo ke, yii à lire cè. ⁶ Wuu ŋaraŋkanni ná Kafoonji wuuni nyɛ niŋkin, lire ŋaraŋkanni yii s'à lwó. Kile Munaani fàŋh'à yii pyi yii à jɛɛ Kile jwumpe na ná funntange e yii yyefuge tèrigil'e. ⁷ Lire pyiŋkanni na, yii à pyi yyecyeenɛ Masedoni ná Akayi kùligii dánafeebii pun'á. ⁸ Yii à pyi kaŋuŋo mà Kafoonji Jwumpe pyi p'à caala mà lwó yii yyére, mà sà nɔ fo Masedoni ná Akayi kùligii na, mà bâra lire na, dányañi yii à pyi Kile na ke, uru kyal'á jwo cyeyi puni i. Lire kurugo wuu saha nyɛ na wuye kàŋre na yii kyaa yu sùpya á mɛ. ⁹ Tɛni i wuu à shà yii yyére ke, pyiŋkanni na yii à wuu jùŋo bɛ, ná pyiŋkanni na yii à kàntugo wà yii yasunŋy'á ke, mà bâra lire na, Kilenji nyii wuŋi u nyɛ Kilenji sèe wuŋi ke, yii à jɛɛ uru na maa u père, sùpyire puni na yire yu. ¹⁰ Pi à li cè mú na yii na Kile Jyaŋi Yesu sigili. Kile à u jè a yige kwùŋi i, uru u sí n-yîri niŋyiŋi na mpa wuu shwô Kile lùyirini nimpani na.

2

Kile báaraŋi Poli à pyi Tesaloniki kàŋhe e ke

¹ Wuu cìmpyiibii, yii yabilimpil'á li cè na wuu kasheeni nyɛ a pyi yii yyére jùŋo baa mɛ. ² Yii à li cè na Filipi kàŋhe shiinbil'á wuu kyérege, maa wuu cyahala, ŋka lire ná li

wuuni mú i, Kile barag'e, wuu à wuye waha maa ñkàr'a sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ali mà li ta wuu zàmpeenbil'à nyaha.

³ Jwumpe wuu à jwo sùpyir'á maa pi le kuni nijcenni i ke, wuu nyɛ a puru jwo pi á ná pi ñgurugo funɲ'i, lire nyɛ mɛ ná funɲkyaange e, lire nyɛ mɛ ná ñàɲwòhòrò funɲ'i mɛ.

⁴ Ñka Jwumpe Nintanmpe Kile à kan wuu á ke, puru wuu nyɛ na yu. Naha kurugo yɛ u à wuu kàanmucya mà li nyà na wuu sí n-jà uru báaraɲi pyi, lire e u à wuu pyi wuu u mpe Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á. Wuu nyɛ na pu yu wuu kyaa si ntáan sùpyir'á mɛ, ñka wuu na pu yu wuu kyaa si ntáan Kile á. Uru u à wuu zòompil'á cè.

⁵ Yii yabilimpil'à li cè kàyituwògòrò bà wuu à jwo yii á mɛ, là nta kurugo bà wuu mú s'à pu jwo mɛ. Kile u nyɛ wuu shèrɛfooji. ⁶ Mɛcyara kurugo bà wuu nyɛ na puru Jwumpe Nintanmpe yu yii á, lire nyɛ mɛ sùpyire sannt'á mɛ. ⁷ Mà li ta wuu mpyi na sí n-jà fànha cyán yii na, naha na yɛ Kirisita túnntunmii pi nyɛ wuu. Ñka lire ná li wuuni mú i, wuu à pyi ñùmpinɛfee yii shwòhòl'e, bà pyàɲi nuɲi ñùɲke maha mpi ná u e, maa yaha u na mɛ. ⁸ Nyɛ yii ntàannamagare t'à sii wuu e ke, tire t'à wuu pyi wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, puru mpemu p'à fworo Kile e ke. Lire kanni bà mɛ, wuu mpyi a sàa li ta kacenne si yii tɛge pyinɲkannigii puni na, ali li mɛc ká bɛ ná wuu múnahigil'e, naha na yɛ yii kyal'à waha wuu na sèl'e.

⁹ Mii cìmpyiibii, tɛni i wuu à sà Kile jwumpe jwo wani yii yyére ke, kanhaɲkanni ná báarawage wuu à pyi pìlaga bàra canɲa na, bà li si mpyi wuu àha bú ñkwò mpyi tuguro yii nuɲ'i mɛ, yii funɲò nyɛ a wòò lire na mà kɛ!

¹⁰ Yii à li nyà, Kile mú à li nyà, ñaaraɲkanni na wuu mpyi na ñaare yii shwòhòl'e ke, lire mpyi a ñwò maa ntíi, wuu mú mpyi tìgire cyaga baa.

¹¹ Yii mú à li cè na bà tufooji maha u pyiibii cù mɛ, amuni wuu à yii puni niɲkin niɲkinɲi cù. ¹² Wuu mpyi maha yii yɛrege maa màban leni yii e, maa yi yu na wahage yii á, na yii yii ñaaraɲkanni yaha li yyaha tíi ná Kile nyii wuuni i, uru ñgemu u à yii yyere, bà yii si mpyi si jyè u Saanre sinampe e mɛ.

¹³ Lire kurugo wuu fwù nyɛ Kile na tɛrigii puni i, naha na yɛ Jwumpe Nintanmpe wuu à jwo yii á ke, yii nyɛ a pu pyi sùpyire jwumò mɛ. Ñka bà pu nyɛ mɛ, yii à pu cù amuni, maa li cè na Kile jwumpe pu nyɛ pu pi, yii pi à dá Yesu na ke, na puru pu nyɛ na yii sòɲòrɛ kɛɛɲi. ¹⁴ Wuu cìmpyiibii, Kile à mpiimu yyere ka pi i dá Yesu Kirisita na Zhude kùluni i ke, yii ná pire mú à pyi niɲkin, naha na yɛ bà Yahutuubii pìl'à pire kyérege mɛ, amuni yii yabilimpil'á sùpyiibil'à yii kyérege. ¹⁵ Pire Yahutuubil'à Kile mùmpɛnɛ pyi maa Kafooji Yesu ná Kile túnntunmpii bò, maa wuu kyérege. Pi à piye pyi sùpyire puni zàmpeenmii. ¹⁶ Jwumpe wuu nyɛ na yu supyishiɲi sanɲ'á, bà pi si mpyi si shwò mɛ, pi la nyɛ si wuu sige puru ñjwuɲi na. Lire mpyiɲi cye kurugo, pi à là bàra pi kapegigii na, fo Kile lùun'à pa yíri pi taan maa bégele pi ntùnɲi mɛɛ na.

Tesaloniki kànhe dánafeebii lage nyɛ Poli na

¹⁷ Cìmpyiibii, wuu pi ke, wuu à yíri yii taan si tère pyi, wuu nyɛ na yii ñaa mɛ. Ñka wuu na sòɲɲi yii kyaa na. Mà pu fíniɲ'a jwo, wuu la nyɛ si yii nyà sahaɲki. ¹⁸ Lire kurugo wuu la nyɛ si sà fworo yii na. Mii Poli yabiliɲ'á lire kùsheeni kyal'à yaha tooyo niɲyahay'e, ñka Sitaanniɲi à wuu pyi wuu nyɛ a jà a lire kùluni tòoge lwó mɛ.

¹⁹ Nyɛ jofoo u nyɛ wuu sòɲòrɛ tatahage yɛ? Jofoo u nyɛ wuu funntange ñùɲke yɛ? Jofoo u nyɛ wuu pèente ñùɲke yɛ? Yii pi. Wuu Kafooji Yesu cannuruge, yii pi sí n-pyi wuu sòɲòrɛ tatahage, si mpyi wuu funntange ñùɲke, si mpyi wuu pèente ñùɲke Yesu yyaha taan. ²⁰ Sèɲi na, yii pi nyɛ wuu pèente ná wuu funntange ñùɲke.

3

Poli à Timòti tun Tesaloniki kànhe dánafeebil'á

¹ Nyɛ wuu à mò a yii kyaa lógo fo li nyɛ a pa ñwò mɛ, ka wuu u li lwó wuye funɲ'i, maa ntɛɛn naha Ateni kànhe e, ² maa wuu cìmpworonaɲi Timòti tun yii á, bà u si mpyi si yii tɛge yii a sè yyaha na Kile kuni i, si màban le yii e mɛ. Kile báarapyiɲɛ u nyɛ u wi Jwumpe Nintanmpe ñjwuɲi kurugo, puru mpemu pu nyɛ na Kirisita kyaa yu ke. ³ Wuu à lire pyi

bà li si mpyi yyefuge ku nyɛ yii nuŋ'i ke, kuru kà ŋkwò m̀aban fô yii e mɛ. Yii yabilimpil'à li cè na kuru yyefuge yahare e wuu nyɛ. ⁴ M̀a wuu yaha wani yii yyére, wuu mpyi maha yi yu yii á na yyefugo karií sí n-pa wuu dánafeebii ta. Nyɛ bà yii nyɛ na li naa mɛ, kuru yyefuge e yii nyɛ numɛ. ⁵ Lire kurugo l'à pa tayyérege fô mii na, ka mii i Timoti tun yii yyére u u sà yii Kile kuni naaraŋkanni k̀aanmucya u pa jwo na á, naha na ye mii mpyi na fyáge Sitaanniŋi k̀a ŋkwò yii s̀on n-yige Kile kuni i, si wuu báaraŋi pyi nuŋɔ baa mɛ.

⁶ Ŋka Timoti à núr'a pa a yiri yii yyére ke, jwumpe u à jwo wuu á mà yyaha tíi ná yii Kile kuni naaraŋkanni ná yii ntàannamagare e ke, pur'à wuu funŋyi níŋɛ. U à jwo wuu á mú na yii funŋɔ wà à wwò wuu na mɛ, na bà wuu la nyɛ si yii nya mɛ, amuni yii la mú nyɛ si wuu nya. ⁷ Lire kurugo wuu c̀nmpyiibii, wuu à yire lógo ke, ali mà li ta wuu nyɛ yyefuge ná ǹavunŋke e, yii Kile kuni naaraŋkann'à wuu funŋyi pyi y'à níŋɛ. ⁸ Numɛ, wuu yákilibil'à t̀een, naha na ye yii à kwôro Kafooni wwoŋɛge e. ⁹ Yii kan'à wuu funŋyi táan pyiŋkanni ndemu na ke, wuu bá naha à cè pyiŋkanni na wuu sí Kile shéere n-jwo mɛ. ¹⁰ Wuu na Kile náare sèe sèl'e p̀laga bàra canŋa na, bà u si mpyi si wuu yaha wuu núr'a sà fwooro yii na mɛ, lire cye kurugo cyeyi yi nyɛ yii sàha ŋkwò a yire cè Kile kuni i mɛ, bà wuu si mpyi si yii taanna yire na mɛ.

¹¹ Lire k̀luni t̀oge wuu sí n-lwó si ŋkàre yii yyére ke, wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooni Yesu u kuni p̀wó wuu á. ¹² Nt̀annamagare ti nyɛ yii ná yiye shwòhòl'e ná yii ná s̀upyire sannte shwòhòl'e ke, Kafooni u là bàra tire na sèl'e, bà u a là bàra wuu woore na mà yyaha tíi ná yii e mɛ. ¹³ Lire ká mpyi, yii sí f̀anha ta, si ŋkwôro tufeempe e si mpyi t̀igire cyaga baa wuu Tuŋi Kile yyaha taan, Kafooni Yesu cannuruge e ná u wuubii puni i.

4

Naaraŋkanni l'à táan Kile á ke

¹ Nyɛ c̀nmpyiibii, naaraŋkanni na yii à yaa yii a naare, bà yii kyaa si mpyi si nt̀aan Kile á mɛ, wuu à lire cyèe yii na. Yii mú bá sí na naare amuni mà kwò. Nde wuu à s̀ii na ncaaa yii á Kafooni Yesu mege na numɛ sahaŋki ke, lire li nyɛ, yii là bàra lire naaraŋkanni na. ² Yerɛyi Kafooni Yesu à kan wuu á, ka wuu u yire jwo yii á ke, yii à yire cè.

³ Nde l'à táan Kile á ke, lire li nyɛ: yii pyi fyinmɛ s̀upyii, yii i j̀cú jacwòore mpyiŋi na. ⁴ Yii shin maha shin u pyi sèeshin u jà uye na, u raa njire karií pyi. ⁵ Mpii pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii àha jacwòore mpyiŋi lage yaha ku yii ta pire fiige mɛ. ⁶ Cikwuŋi k̀ampanŋke na, yii wà nyɛ a yaa u u c̀nmpworoni wà mùmpenmɛ pyi si u ǹanwòhòro mɛ, naha na ye bà wuu à t̀el'a yi jwo a waha yii á mɛ, Kafooni sí cyire karigii shiŋi pyifeebii t̀un. ⁷ Yii li cè na Kile nyɛ a wuu yyere katupwòhoyi mpyiŋi mɛ na mɛ, fo fyinmpe karigii. ⁸ Lire kurugo ŋgemu ká jcyé nje yerɛyi na ke, s̀upya jwòjwumò bà urufol'à cyé mɛ. Kileŋi u à u Munaani le wuu e, ná lire li nyɛ Munaani niŋcenni ke, uru na urufol'à cyé.

⁹ Ndemu li nyɛ yii ná yiye shwòhòŋi nt̀annamagare kani ke, nuŋɔ nyɛ mà yaaga sém'a kan yii á kuru k̀ampanŋke na sahaŋki mɛ, naha na ye Kile yabiliŋ'à lire kuni le yii taan mà kwò. ¹⁰ Lire kuni i yii mú nyɛ na naare, mà yyaha tíi ná Masedoni k̀luni dánafeebii puni i. Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii c̀nmpyiibii, wuu na li caa yii á, yii là bàra tire nt̀annamagare na sahaŋki. ¹¹ Mà bàra lire na, mbèŋi u pyi yii ná s̀upyire sannte shwòhòl'e. S̀upyire sannte karigii k̀ampanŋke na, yii yiye pyiŋkanni cè, yii raa báaraŋi pyi bà yii si mpyi si yyere ná yii nuŋɔ karigil'e mɛ. Wuu à fyànha a yire jwo yii á. ¹² Lire ká mpyi, mpii pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii naaraŋkanni sí pire yyaha j̀i, li mú saha s̀i nò s̀upya u yii tugure lwó mɛ.

Kwùubii ǹeŋi kani

¹³ Wuu c̀nmpyiibii, mpii pi à kwù ke, wuu la nyɛ yii i mpyi numpini ná yyetanhare e pire k̀ampanŋke na s̀upyire sannte fiige mɛ, pire mpiimu pi nyɛ s̀onŋòro tatahaga baa ke. ¹⁴ Ná wuu à dá li na na Yesu à kwù maa j̀e, wuu mú à dá li na na dánafeebii pi à kwù ke, na Kile sí pire j̀e n-yige kwùŋi i Yesu cye kurugo pi i mpyi ná Yesu i. ¹⁵ Mà tàanna ná Kafooni Yesu jwumpe e, wuu sí mpemu jwo yii á ke, puru pu nyɛ mpe: Kafooni cannuruge, nyii

wuubii sí n-sii n-yaha kwùubii yyaha na me. ¹⁶ Kuru canŋke, Kafoonji Yesu ká kuni kan, Kile mèlekeebii ñùñufoonji mejwuuni sí n-lógo, lire ñwòhò na Kile tìinmpini sí n-wyì. Lire ká wyì, Kafoonji Yesu yabiliŋi sí n-yíri ñìnyìŋi na si mpa. Mpii pi à kwù mà pi yaha Yesu Kirisita wwoŋeεge e ke, pire pi sí n-fyânha ñè. ¹⁷ Nyε lire ká mpyi a dánafeebii mpiimu ta ñyii na ke, pire sí n-bâra pire na, si ñkò n-yíri síjcyan, si ñkàre ñahanŋi i, si zà Kafoonji ñùñò bê ñìnyìŋi na. Lire pyiŋkanni na, wuu sí n-pyi ná Kafoonji i tèrigii puni i. ¹⁸ Lire e ke yii a yiye fðonŋi ná puru jwumpe e.

5

Dánafeebil'à yaa pi bégel'a Kafoonji Yesu cannuruge sige

¹ Mii cìnmpyiibii, nde li ñye Kafoonji Yesu tènuruni, lire ñye me u cannuruge kani ke, ñùñò ñye mà yaaga sém'a kan yii á kuru kàmpanŋke na me. ² Yii yabilimpil'à li cè a kwò na canŋke Kafoonji sí núru n-pa ke, kuru canŋke sí n-pâa sùpyire e, bà ñanŋaanŋi maha mpâa yaage fol'e numpilage e me. ³ Tèni i sùpyire sí n-pa raa ñko: «Wuu ñye yyeŋiŋke e, wuu saŋcwòŋŋ'á kòr'a ñwò» ke, ñye lire tèni i yyefugo nimbwòhò sí n-pâa n-cwo pi na, bà layanŋke maha mpâl'a cwo ceenŋi laa wuŋi na me. Pi wà tufiige sí n-shwò me. ⁴ Ŋka mii cìnmpyiibii, yii pi ke, kuru canŋke sí n-jà n-pâa yii e, bà ñanŋaanŋi maha mpâa yaage fol'e me, ñaha na ye yii ñye numpini i me. ⁵ Yii puni na ñaare bènmppe na canŋke e, wuu ñye mu à jwo sùpyire ti maha ñaare numpilage e numpini i me. ⁶ Lire e ke wuu àha raa ñwúuni bà sùpyire sannte maha li pyi me. Ŋka wuu kwòro ñyii na, wuu u wuye pèrege cè. ⁷ Yii li cè na numpilage e sùpyire maha ñwúuni, mpii pi maha sinmppe byii na ñcwu ke, numpilage e pire maha byii. ⁸ Ŋka wuu pi ñye na ñaare bènmppe e ke, wuu wuye pèrege cè. Dániyanŋi wuu à pyi Yesu Kirisita na ke, wuu raa sí yyaha na ur'e, wuu u wuu shinŋeebii kyaa táan wuy'á. Wuu aha a lire pyi, li sí n-pyi mu à jwo tòonno vāanntinŋe wuu à le wuye na kàshige yyaha na. Canŋke Kile sí wuu shwò ke, wuu wuu sònŋore taha lire na. Lire ká mpyi, li sí n-pyi mu à jwo tòonno ñùntonŋò wuu à tò.

⁹ Yii li cè na Kile à wuu yyere ndemu mee na ke, lire bà li ñye si tìgire cyán wuu na me. Ŋka u à wuu yyere bà wuu si mpyi si shwò wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo me. ¹⁰ Yesu à kwù wuu kurugo, bà li si mpyi u cannurug'à wuu ta ñyii na yo, k'à wuu ta wuu à kwù yo, wuu u mpyi ná u e shì na me. ¹¹ Lire e ke bà yii à tée na li pyi me, yii a màban leni yiye e, yii raa fànha leni yiye e.

Yereyi nizanŋyi

¹² Wuu na li ñáare yii á wuu cìnmpyiibii, mpii pi ñye na báare sèl'e Kile á yii shwòhòl'e, maa yii yerege, maa yii yyaha cù mà tàanna ná Kafoonji ñyii wuuni i ke, yii pire pyi yii silegashiin, ¹³ yii pèenε le pi e sèl'e yii i pi kyaa táan yiy'á pi báaranŋi kurugo. Yii yyeŋiŋke yaha ku pyi yii ná yiye shwòhòl'e.

¹⁴ Wuu na li ñáare yii á wuu cìnmpyiibii, yii i jwo ná sàafeebil'e, bà pi si mpyi s'a báare me. Mpii pi ñye na fyáge ke, yii pire zòmpyaagii waha. Mpii pi ñye pi ñye a shà yyaha na sèl'e Kile kuni i me, yii pire tège. Yii yii lùgigii táan ná sùpyire puni i. ¹⁵ Yii a yiye kàanmucaa, yii wà ñye a yaa u kapii tèg'a kapii fwoo tò me. Yii a kacenŋkii pyi yii ná yiye shwòhòl'e, ná yii ná sùpyire sannte shwòhòl'e mú tèrigii puni i.

¹⁶ Yii pyi funntange e tèrigii puni i. ¹⁷ Yii a Kile ñáare tèrigii puni i. ¹⁸ L'à pyi ntàan yo, l'à pyi mpen yo, yii a fwù kaan Kile á cyire karigii puni i. Lire li ñye Kile ñyii wuuni mà yyaha tíi ná yii e, Yesu Kirisita wwoŋeεge e.

¹⁹ Yii àha Kile Munaani nage fùgo yiye shwòhòl'e me. ²⁰ Mpii pi ñye na Kile tùnnture yu yii á ke, yii àha raa tire tùnnture jwumpe cyíge me. ²¹ Ŋka yii a pu puni kàanmucaa. Mpe p'à ñwò ke, yii i puru cù. ²² Jwumò maha jwumò pu sí n-jà sùpya wà kapii na ke, yii àha ñee puru pà tufiige na me.

Poli à jwò le Tesaloniki kànhe dánafeebil'à

²³ Kilenŋi u ñye na yyeŋiŋke kaan ke, uru u yii tège, bà yii si mpyi si mpyi sèeshiin karigii puni i me. U u yii múnahigii ná yii zòmpii ná yii cyeere màra, bà yii si mpyi si ñkwòro

tìgìre cyaga baa fo si zà nɔ wuu Kafoonji Yesu Kirisita cannuruge na mɛ. ²⁴ Kilerji u à yii yyere ke, u sí lire pyi, ɲaha na ye ɲwɔmɛɛ niɲkinfoo u ɲye u wi.

²⁵ Cìmpyiibii, yii a Kile ɲáare wuu á mú.

²⁶ Yii cìmpyiibii puni shéere cìmpworogo fwù na ná funɲenɲi i.

²⁷ Mii na li ɲáare yii á Kafoonji mɛge na, yii i ɲge letereɲi kála cìmpyiibii pun'á.

²⁸ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u yii tège.

**Poli à l'etereni shonwuji ngemu tun Tesaloniki kànze dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè l'etereni funṅo jwumpe e ke**

Nye Tesaloniki dánafeebii mpyi yyefuge e, Poli à yire lógo ke, maa nge l'etereni shonwuji tun pi á maa màban le pi e, bà pi si mpyi si ṅkwôro Kile kuni i me. U à li cyêe pi na na Kafooji Yesu sí nûru n-pa pi shwò si pi kyéregfeebii tûn. Pii na mpyi wani kuru kànze e, pire mpyi a màban fô dánafeebii pii na ná pi jwumpe e, pi mpyi maha ṅko na Kafooji Yesu à nûr'a pa a kwò. Poli à li cyêe na pi à fine. Mà jwo Yesu Kirisita u pa ke, Shinpiji sí n-pa fòlo si jùṅṅo kyán Kile na. Ḃka Kafooji Yesu Kirisita sí u shi bò.

Poli mpyi a lógo mú na dánafeebii pii na wá a piye yaha làmpyimbaañi yahare e. Ka u u màban le pire e, bà pi si mpyi s'a báarañi pyi me. U à li cyêe pi na na báarañi nje a táan ngemu á me, urufoo mú nje a yaa u a lyî me (3.10).

Jwumpe tasiige

¹ Yii dánafeebii kurunke ku nje wuu Tuñi Kile ná wuu Kafooji Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kànze e ke, mii Poli ná Siliven ná Timoti u à nge l'etereni séme si ṅkan yii á.

² Wuu Tuñi Kile ná wuu Kafooji Yesu Kirisita pi jwò yii na, pi i yyeñiñke kan yii á.

Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiñkil'e ntiñi funṅke e

³ Wuu cìmpyiibii, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á tèrigii puni i yii kyaa na. Lir'à yaa ná mpyi i, naha na ye yii na sì yyaha na Kile kuni i sèl'e, ntàannamagare ti nje yii mú puni niñkin niñkinji ná yiye shwòhòl'e ke, là sí i bàrali tire na na wá. ⁴ Lire kurugo wuu aha a yii shenre yu Kile dánafeebii kurunji sanjny'á, wuu jùnyu maha yîrige. Pyiñkanni na yii à yiye waha yyefuge tèrigii puni ná nàvunñke tèrigii puni i, maa ntèn Kile kuni i ke, wuu maha yire yu pi á.

⁵ Cyire karigii puni funṅke e, Kile sí li cyêe na uru yukyaan'à tii. Yii li cè na kuru yyefuge e yii nje ke, kuru ku sí yii bégele n-yaha Kile Saanre me na, tire ntemu kurugo yii nje kyaage e ke. ⁶ Yii li cè na Kile à tii, puru funṅke e mpii pi nje na yii kyéreg ke, u sí n-pa pire kyéreg, ⁷ si yyeñiñke kan yii á, yii pi nje kyaage e ke, mà bàra wuu na. Canñke Kafooji Yesu sí n-yîri niñyiñi na si uye cyêe ná u mèlekεebii fànhanyahaga wuubil'e ke, kuru canñke, cyire karigii sí n-pyi. ⁸ U sí n-pa naniñke e, mpii pi à cyé Kile na, maa jcyé Jwumpe Nintanmpe na, puru mpemu p'à yyaha tii ná wuu Kafooji Yesu kani i ke, u sí pire tûn. ⁹ Tunñkanni na u sí pi tûn ke, lire li nje: u sí pi shi bò feefe, pi laage sí n-tòon Kafooji na, pi laage sí n-tòon u sífente nisinante na. ¹⁰ Canñke Kafooji sí nûru n-pa ke, kuru canñke jcyii karigii sí n-pyi. Mpii pi à dá u na maa mpyi u wuubii ke, pire puni sí pèene taha u na, si nyii yige u kurugo. Yii mú sí n-pyi pire e, naha na ye mpe wuu à jwo yii á u kyaa na ke, yii à dá puru na.

¹¹ Lire kurugo wuu na Kile jáare yii á tèrigii puni i. Nde wuu nje na jáare u á ke, lire li nje u yii tège bà yii kapyiñkii si mpyi si yyaha tii ná yii kayini i me. Yii daniyañi funṅke e, kacenñkii yii la nje s'a mpyi ke, wuu na li jáare u á, u yii tège ná u sífente e, yii raa cyire pyi. ¹² Lire ká mpyi, yii cye kurugo pèente sí n-taha wuu Kafooji Yesu mege na, uru cye kurugo yii mú sí pèene ta. Lire na nje kyaa wuu Kileni ná wuu Kafooji Yesu Kirisita à ndemu pyi wuu á mana ke.

2

Karigii cyi sí n-pyi mà jwo Yesu u pa ke

¹ Wuu cìmpyiibii, nde li nje wuu Kafooji Yesu Kirisita cannuruge kani, ná pyiñkanni na wuu sí n-binni u taan ke, wuu sí kyaa niñkin jwo yii á kuru kàmpañke na, lire li nje:

² Pìl'à jwo na Kafooji Yesu à nûr'a pa a kwò. Yii a yiye kàanmucaa! Puru jwumpe na nje kafinara, yii àha raa pu nûru me. Yii àha pi yaha pi a yii bàhabaha ná puru jwumpe e, lire nje me si pu tège yiye funṅo pen me. Yii li cè na wà sí n-jà n-pa puru jwo yii á, si jwo

na Kile u à uru tun, lire nyε με si pu séme letεr'e si ntùugo yii á ná wuu mege e. ³ Yii àha zii jεε sùpya yaha u yii jwō fáanŋa a wurugo pyiŋkanni là tufiige na με. Yii li cè na mà jwo kuru canŋke ku nō ke, shinjyahara ti sí n-fyânha jùŋŋo kyán Kile na. Lire kântugo sùpyaŋi u à sàa pi maa jùŋŋo kyán, ná u à yaha mbòŋi laage e ná Kile sí n-pa u shi bō ke, uru sí uye cyêe mà jwo kuru canŋke ku nō ke. ⁴ Sùpyire na Kile mege yiri yaaga maha yaaga na, maa yaaga maha yaaga pēre ke, uru shinpiŋi sí ntùŋke taha yire puni na. U sí uye pēe yire puni na fo si ŋkàre sà jyè ntēen Kilejaarebage e, si jwo na uru yabilinji u nyε Kile.

⁵ Mà mii yaha yii yyére wani, mii à jcyii karigii jwo yii á, taha yii funŋ'à kwò a wwò cyi na? ⁶ Nde l'à uru shinpiŋi sige u sì n-jà jya numε mà u tēenyaani yaha nōmbaa με, yii à lire cè. ⁷ Lire ná li wuuni mú i, sífente ti nyε shinpiŋ'á ná t'à ŋwōhō ke, tire na báaraŋi pyi mà kwò. Ŋka yaage k'à para u yyaha na ke, ná kuru nyε a yīri wani με, u sì n-jà raa u báaraŋi pyi u nyii pyiŋkanni na με.

⁸ Nyε kuru ká yīri wani tēni ndemu i ke, shinpiŋi sí n-ta n-fworo. U aha fworo, Kafoonji Yesu sí u bō ná u jwōge kafεεge e. Kafoonji Yesu nimpaŋi bēenmpe sí uru shinpiŋi shi bō. ⁹ Uru shinpiŋi sí n-pa uye cyêe ná Sitaanniŋi fânhe e, kabwōhigii cyi sí sùpyire kàkyanhala si pi bilibili ke, u sí raa cyire pyi, bà u si mpyi si pi yákilibii yū με. ¹⁰ Kuni li maha Kile pyi u à sùpyaŋi shi bō ke, mpii pi maha jaare lire kuni i ke, shinpiŋi sí pire jwō fáanŋa si njaha ntiimbaanji karigii shiŋi puni na. Kile sí pi shi bō, jaha na ye sēenji u sí n-jà pi shwō ke, pi nyε a jεε uru na, maa u kyaa táan piy'á με. ¹¹ Ná pi s'à cyé uru sēenji na, lire kurugo Kile sí pi yaha tire sífente cye e, ti i pi yákilibii kēenŋe kafinar'á. ¹² Nyε shin maha shin u nyε u nyε a jεn'a dá sēenji na με, maa ntiimbaanji karigii táan uy'á ke, Kile sí n-pa urufoo tūn.

Dánafeebil'à yaa pi piye pwō Kile kuni i

¹³ Yii pi nyε wuu cìmpyiibii ná Kafoonji Yesu à yii kyaa táan uy'á ke, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á yii kurugo tērigii puni i. Mà lwó fo tasiige e, Kile à yii cwōonrō maa yii shwō. Yii li cè Kile Munaani à yii cwōonr'a yaha yiye kanni na, ka yii i dá sēenji jwumpe na. ¹⁴ Kile à yii yyere lire μεε na, Jwumpe Nintanmpe cye kurugo, wuu à puru mpemu jwo yii á ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi si ntēen ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita e u bwompe e με. ¹⁵ Lire e wuu cìmpyiibii, yii yyére tayyérege niŋcēnŋi i, yii i yiye pwō. Yereyi wuu à jwo yii á, lire nyε με jje wuu à sém'a tūugo yii á ke, yii àha zii ŋkwò funŋō wwò kuru kà na με.

¹⁶ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita ná wuu Tuŋi Kile u à wuu kyaa táan uy'á, maa jwō wuu na, maa wuu zōmpii taala nūmpanŋa μεε na ná sōŋŋōrō tatahaga niŋcēnŋ'i ke, ¹⁷ pi yii zōmpii taala, pi raa fânhe kaan yii á, bà yii si mpyi s'a kacēnŋkii pyi tērigii puni i, yii karigii pyiŋkanni ná yii jwuŋkanni i με.

3

Poli à li cya dánafeebil'á pi a Kile jáare pir'á

¹ Nyε wuu cìmpyiibii, mpe mii sí n-bâra puru na ke, puru pu nyε: yii a Kile jáare wuu á, bà Kafoonji Jwumpe si mpyi si jcaala fwōfwō, pi i pu le njire e, bà l'à pyi yii yyére με. ² Sùpyire t'à sàa pi ke, yii a Kile jáare bà wuu si mpyi si shwō tire na με. Yii li cè, sùpyire puni nyε a dá Kile na με. ³ Ŋka Kafoonji na nyε jwōmεε niŋkinfoo, u sí fânhe kan yii á, si yii shwō Sitaanniŋi na. ⁴ Kafoonji à wuu pyi wuu à dá yii na, yereyi wuu à kan yii á ke, wuu à tēen ná l'e na yii na yi kurigii jaare, yii mú sí n-kwôro s'a yi kurigii jaare.

⁵ Kafoonji u yii tēge bà yii si mpyi si Kile kyaa táan yiy'á, si kariii kwú yiye e Kirisita fiige με.

Shin maha shin à yaa u a báare u raa uye jwō caa

⁶ Wuu cìmpyiibii, mpii pi nyε na fâhafaha na mâre là mpyimbaa yii shwōhōl'e, maa mpyi pi nyε na wuu yereyi kurigii jaare με, wuu na li jáare yii á, wuu Kafoonji Yesu Kirisita mege na, yii àha pire pyi yii kapyiŋεε με. ⁷ Yii yabilimpil'à li cè na yii à yaa yii wuu pyiŋkanni lwó. Tēni i wuu mpyi wani yii yyére ke, wuu mpyi a wuye yaha

báarapyimbaani laage e me. ⁸ Wuu mpyi a wuye tíiŋe sùpyaŋi wà tufiige na uru s'a wuu jwɔ caa mana me. Pílaga bâra canŋa na, wuu mpyi maha báaraŋi niŋgaŋi pyi, bà li si mpyi wuu àha ŋkwò mpyi tuguro yii wà tufiige jwɔ'i me. ⁹ Li jye mu à jwo wuu mpyi na yii ntèŋeŋi fún mà de! Ŋka wuu la mpyi yii i li cè na yii à yaa yii a báaraŋi pyi wuu fiige. ¹⁰ Tèni i wuu mpyi wani yii yyére ke, wuu à yi jwo a waha yii á na báaraŋi jye a táan ŋgemu á me, urufoo mú jye a yaa u a lyî me.

¹¹ Lire ná li wuuni mú i, wuu à yi lógo na yii pìi na wá na fâhafaha na mâre là mpyimbaa, maa pi jwɔyi leni sùpyire sannte karigil'e. ¹² Pire pi mpe lóg'a tàra, wuu sí yi jwo n-waha pi á Kafooŋi Yesu Kirisita mege na, na pi tèn tanuge e, pi raa báaraŋi pyi, pi i yyére ná pi jwɔlyiŋi i.

¹³ Mii cìmpyiibii, yii pi ke, yii àha zìi ŋkànha kacenŋkii mpyiŋi taan tèni là tufiige e me. ¹⁴ Yereyi wuu à kan yii á ŋge letereŋi i ke, wà ha jcyé yi lógogo, yii urufoo jwɔhɔ múgo, yii àha núru ŋgwò ná urufol'e me. Lire ká mpyi, u sí n-sílege. ¹⁵ Lire jye a li cyêe na yii urufoo pyi yii zàmpen mà de! Yii u yere, jaha na ye yii cìmpworo u jye u wi.

Jwumpe nizanmpe

¹⁶ Kafooŋi u jye yyenŋke kanfooŋi ke, uru u yyenŋke kan yii á tèrigii puni ná pyiŋkannigii puni na. Kafooŋi u pyi ná yii puni i.

¹⁷ Mii Poli yabiliri cyege k'à ŋge fwùŋi séme. Ame mii maha na kampeeni fyèŋi yare na leterebii puni na. Mii sémere ti jye nte.

¹⁸ Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u jwɔ yii puni niŋkin niŋkinŋi na, u u mpyi ná yii e.

Poli à letereŋi niŋcyiŋi ŋgemu tun Timŏti á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋŋ jwumpe e ke

Poli u à ŋge letereŋi tun Timŏti á. Timŏti tunji na mpyi Gireki. U nuŋi sí jye Yahutu, uru Yahutucwoŋi mpyi a pa uye kan Yesu á.

Jye tēni i Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Azi kùluni shiinbil'á ke, u ná Timŏti à piye jya. Lire pyiŋkanni na pi à jyè piye e. Mà Poli yaha Kile jwumpe njwuŋi na, tooyo niŋyahay'e Timŏti mpyi maha ŋkàre ná u e. Dánafeebii kuruyi kani li mpyi a Poli funŋŋ pen ke, u mpyi maha Timŏti tunni pire dánafeebil'á. Mà Timŏti yaha Kile jwumpe njwuŋi na Efese kànhe e, Poli à ŋge letereŋi niŋcyiŋi tùugo u á maa kapyaa sicyeere cya u á.

U à yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pi jye na Kile jwumpe labali na yu Efese kànhe yaha kurugo ke, na Timŏti u yi jwo dánafeebil'á na pi àha ntaha pire jwòh'i mē, na pi Kile kuni jye sèe mē. Pi maha jwo na diŋyeyi yaayi pun'à pi, na ŋgemu la ká mpyi si shwò yire yapiyi na ke, urufol'à yaa u a yalyire ná yabyeere tà fún, urufoo mú sí jye a yaa u fúru pyi mē. Ŋka Poli à jwo na yaayi Kile à dá diŋyeyi i ke, yire pun'à jwò.

U à Kile pèenjkanni jwo u á.

Pyiŋkanni na dánafeebii kacwònribil'à yaa pi pyi ke, Poli à lire jwo u á mú.

Timŏti na mpyi cyelentu nàŋjiibile. Lire kurugo yereŋkanni na u à yaa u a dánafeebii yerege ke, Poli à lire kuni le u taan.

Poli à Timŏti shéere

¹ Mii Poli u jye Yesu Kirisita tūntunŋŋ mà tàanna ná wuu shwofoŋi Kile tūnture e ná Yesu Kirisita, wuu sòŋŋore tatahage e ke, ² mii u à ŋge letereŋi tun mu á, Timŏti, mu u jye mii jyaŋi sèese wuŋi mà tàanna ná Kile kuni i. Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoŋi Yesu Kirisita pi jwò ma na, pi i jùŋaara ta ma na, pi i yeyiŋke kan ma á.

Poli à cyelentiibii kafinivinibii kyaa jwo Timŏti á

³ Bà mii à yi jwo a waha mu á, mii niŋkareŋi Masedoni kùluni i mē, mu à yaa mu u ntēen Efese kànhe e, cyelentiibii pi jye na Kile Jwumpe labali na yu ke, maa pi sige lire na. ⁴ Yi jwo pi á na pi àha piye pwo jwuŋjyempe laaga baa wumpe ná pi à fwooro tulyeyi njemu i ke, yire siifeebii meyi nàkaante laaga baa woore niŋkwombaare na mē. Cyire karigii maha nàkaante nyahage, cyi jye a yyaha tí ná Kile jyii wuuni i mē, wuu maha lire ndemu cè u kuni cye kurugo ke. ⁵ Kuru yerege jùŋke ku jye pi á, bà pi si mpyi si pi shinjeebii kyaa táan piy'á ná zòvvinre ná funjcenŋke ná dániyaŋi sèe wuŋi i mē. ⁶ Ŋka p̄i na jye wani, pir'à kàntugo wà lire kun'á, maa ŋkwòro na jwumpe laaga baa wumpe kanni yu. ⁷ Pi la jye si mpyi Kile Saliyaŋi cyelentii, mà li ta jwumpe pi jye na yu ke, pi jye a puru yyaha cè mē. Pi à piye pwo maa sùpyire kálali ndemu na ke, pi jye a lire cè mē.

⁸ Kile Saliyaŋi wi ke, wuu à li cè na u à jwò, ŋka fo sùpyire ká a ŋkálali u na na jwòge. ⁹ Wuu à li cè mú na uru Saliyaŋi jye a tiŋe shintiibii kurugo mē, ŋka u à tiŋe shinpiibii kurugo. Mpii pi à jùŋŋ kyán Kile na ke, mpii pi jye pi jye na fyáge Kile na mē, ná kapimpyiibii, Kile à Saliyaŋi tiŋe pire mpii puni mē na. Mpii pi jye pi jye na Kile pēre mú mē, ná Kile mēkege feebii ná mpii pi à pi sifeebii cūmu lemē pi ke*, ná supyiboomp̄ii, Kile à u Saliyaŋi tiŋe pire puni mē na, ¹⁰ ná jacwoobii ná nambaabii pi maha wwūu ná piye e ke, ná mpii pi maha sùpyire cwòre na mpérel̄i ke, ná kafinivinibii ná mpii pi maha ŋkàre Kile na laaga baa ke, ná kyaa maha kyaa l'à kàntugo wà kàlaŋi niŋcenŋ'á ke, Kile à Saliyaŋi tiŋe cyire karigii puni pyifeebii mē na. ¹¹ Uru kàlaŋi niŋcenŋi na nta Jwumpe Nintanmpe e, mpe p'à Kile pèente cyēe wuu na ke. Kileŋi u jye yeyiŋke kanfoŋi ke, uru u à mpe jwumpe kan mii á.

Poli à fwù kan Kile á, naha na ye Kile à jwò u na maa u shwò

* 1:9 P̄i maha jwo: «ná mpii pi maha pi sifeebii bùu ke».

¹² Mii à fwù kan wuu Kafoonji Yesu Kirisita á, jaha na ye u à cyege taha mii na, maa mii pyi u báarapyi, maa fânha kan mii á uru báaraŋi mee na. ¹³ Mà li ta tèecyiini i, mii mpyi na u mege kèege, mpíi pi à dá u na ke, marii pire kyérege, marii pi cyere mú. Ŋka Kile à jùnaara ta mii na, jaha na ye mii mpyi na cyire karigii pyi cyi jcèmbaanji funŋke e, mii mpyi na sàha ŋkwò a dá Yesu na me. ¹⁴ Ŋka wuu Kafoonji Kile à jwò mii na sèe sèl'e, maa mii tège, ka mii i dá Yesu Kirisita na, maa u kyaa táan nay'á. ¹⁵ Mpe jwumpe na jye kaŋye, sùpyire pun'à yaa ti jee pu na: Yesu Kirisita à pa diŋyeŋi i si kapimpyiibii yige pi kapegigil'e. Pire kapimpyiibil'e, mii wogigii cyi à pi pi puni wogigii na. ¹⁶ Ŋka Yesu Kirisita à jùnaara ta mii na, mii u mpyi kapimpyiibii puni nimpinji ke, lire nde cye kurugo, u à u lùtaanni cyêe sùpyire na. U à tire yyecyeente pyi sùpyir'á, nte ti sí n-pa dá u na si shinji niŋkwombaanji ta ke. ¹⁷ Pèente ti taha saanrefoo Kile na tèrigii puni i, uru u jye jyii na tèrigii puni i ke, sùpya jye na u jaa me; uru u jye Kilenji niŋkinji fo tèekwombaa. Amiinal

Poli à Timōti yere na u uye pwo Kile kuni na

¹⁸ Mii jyaŋi Timōti, mii à nte tūnture jwo mu á mà tàanna ná Kile tūntunmpii pì jwum'i, mpe p'à fyânha a jwo mu kyaa na ke. Zhinji mu jye na leni bà sùpyire si mpyi si kàlaŋi sèe wuŋi ta me, puru jwumpe pu fânha kan ma á lire zhileni na. ¹⁹ Maye pwo Kile kuni jaaraŋi na ná funjcenŋ'i. Kuru funjcenŋk'à pì kùuŋò, ka pi Kile kuni jaaraŋi si yyére shwòhòl'e, mu à jwo bakwògò k'à fūru maa ntige lwohe jwòh'i. ²⁰ Nàmbaa shuunni na jye pire e, Imene ná Alézandiri, mii à pire yaha Sitaanniŋi á, pi i ŋkyaaala, bà pi si mpyi pi àha nūru raa Kile mege kèege me.

2

Dánafeebil'à yaa pi a Kile jáare sùpyire puni kurugo

¹ Jye yaage niŋcyiige mii jye na jcaa dánafeebil'á ke, kuru ku jye ŋke: yii a Kilejareyi niŋcenjyi shinji puni pyi, yii raa u jáare sùpyire puni kyaa na, yii raa fwù kaan u á ti puni kurugo. ² Yii a Kile jáare saanbii ná shinwoobii puni kurugo, bà wuu si mpyi si ntèen yyenŋke ná ferempe e, s'a Kile père ná jaaraŋkanna niŋcenn'i me. ³ Lire l'à jwò, lire mú l'à táan wuu Shwofoonji Kile á. ⁴ U la jye sùpyire puni si shwò, ti i sèenji cè. ⁵ Naha kurugo ye Kile na jye niŋkin, sisuruleŋe niŋkin mú u jye u ná sùpyire puni shwòhòl'e, sùpya u jye u wi, Yesu Kirisita kyaa li. ⁶ U à uye kan mà pyi sùpyire puni jùŋgwulwòrò ti kapegigil'e. Kile jyii tèn'à nò ke, u à lire pyi si li cyêe sùpyire na na uru la jye ti i shwò.

⁷ Puru jwumpe njwuŋi kurugo, Kile à mii Poli tin'a pyi u tūntunŋò. Mii jye a fine me, sèe u jye u wi, supyishinji sanŋi u jye u jye Yahutuu me, Kile à mii tun na mii u sà a pire taanni u kuni jaaraŋkanni na, lire kuni li jye sèenji.

Pyinŋkanni na nàmbaabii ná cyeebil'à yaa pi a Kile kuni jaare ke

⁸ Jye cyaga maha cyag'e dánafeebii na binnini ke, mii la jye nàmbaabii pi a pi cyeyi yirige, pi raa Kile jáare ná zòvyinre e, luyirili ná jwuŋyahama baa.

⁹ Mii la mú jye cyeebii pi pi vāanŋyi nindeyi cè. Pi à yaa pi a vāanya leni njemu yi jye yi si pi njini faha me. Pi jye a yaa pi a jūnŋyi pwo sùpyire s'a pi cyêre kampyahii na me, pi jye a yaa pi a vāanŋyi longara wuyi ná pūcyage yaayi longara wuyi leni me, mu à jwo sèenji wuyi ná ŋkèenŋcurigii longara wogigii. ¹⁰ Ŋka pi pūcyage yaleer'à yaa ti pyi kacempyiini, ceewe maha ceewe u jye na Kile père ke, amuni u à yaa u pyi. ¹¹ Mà bâra lire na, cyeebii ká mpyi Kile Jwumpe tajwuge e, pi à yaa pi tèn tanuge e, pi raa pu nūru pi raa jaare pi a ntàanni ná p'e. ¹² Mii jye a jee ceewe u a sùpyire kálali na cyeebii jye nàmbaabii jūŋò na me, u à yaa u tèn tanuge e*. ¹³ Lire kajwuuni li jye, Kile à Adama dá yyecyiige na, lire jwòhò na maa Awa dá. ¹⁴ Adama bà Sitaanniŋi à jwò fáanŋa yyecyiige na me, ŋka ceerji u à fyânha a jwò fáanŋa, ka u u Kile jwòmèeni yaha. ¹⁵ Ceerji pyiisini

* 2:12 Pii maha jwo: «Mii la jye cyeebii pi pyi nàmbaabii cyelentii, lire jye me pi pyi nàmbaabii jūŋò na me. Pi aha mpyi Kile jwumpe tajwuge e pi a yaa pi fyâha, pi raa nūru.»

sì n-jà u pyi u pōn u nùmpañke e me, li tēgeni li nyē u kwōro Kile kuni i ná tàange ná tufeempe e, u uye pērege cè.

3

Dánafeebii kurunke kàanmucyafeebii kani

¹ Mpe jwumpe na nyē kañye: ngemu la ká mpyi si mpyi dánafeebii kurunke kà kàanmucyafoo ke, urufoo la na nyē si kyaa nijcenne pyi. ² Dánafeebii kurunke kàanmucyafooñ' à yaa u pyi sùpya, tìgire cyaga nyē ngemu na me, u à yaa u kúu u cwoñi na*, u uye pērege cè, u nyē a yaa u kyaa pyi a tòro li tēgeni taan me, u à yaa u pyi sùpya ngemu u à tíi ke, u à yaa u pyi nàmpañmarawa, u u jà u a sùpyire kálali u a jwōge Kile kuni jaarañkanni na. ³ U nyē a yaa u pyi sinmbya me, u mú nyē a yaa u pyi supyikyanga me, ñka u à yaa u pyi nùmpañfoo. U nyē a yaa u pyi kàshikwōn me, u múnaani mú nyē a yaa li lwó a pwō nàfuunji na me. ⁴ U à yaa u jà u pyenge shiinbii cùñkanni na, u pyiibii s'a u pēre sèl'e. ⁵ Yire kajwuuni li nyē, ngemu u nyē u nyē a jà u pyenge shiinbii cùñkanni na me, di urufoo sí n-jà Kile dánafeebii kurunke yyaha cù n-jwo ye? ⁶ U mú nyē a yaa u pyi sùpya nijjyivōññō Kile kuni i me, lire nùñke ku nyē u àha ñkwò uye pēe, Kile si ñkwò a u cēge bà u à Sitaanniñi cēge me. ⁷ Mpii pi nyē pi nyē Kile kuni i ná yii e me, dánafeebii kurunke kàanmucyafooñi mú à yaa u pyi ná metange e pire shwōhól'e, bà sùpyire si mpyi t'àha bú u njini faha, u u jcwō Sitaanniñi kàñharñke e me.

Dánafeebii kurunke tēgefeebii kani

⁸ Nyē dánafeebii kurunke tēgefeebii' à yaa pi pyi metangafee, pi nyē a yaa pi pyi jwōmyahigii shuunni jwufee me, pi nyē a yaa pi pyi sinmbyaa me, pi nyē a yaa pi a nàfuunji caa cyanñkanna nimpai na me. ⁹ Kuni i Kile à wuu le, ná li mpyi a ñwōhō tēecyiini i ke, pi à yaa pi a lire kuni jaare ná funvyinge e. ¹⁰ Pi à yaa pi kàanmucya sèl'e kampyi tìgire cyaga nyē pi na me, pi i nta pi a uru báarañi pyi.

¹¹ Cyeebii mú à yaa pi pyi metangafee, pi nyē a yaa pi a sùpyire sannte meyi kēge me, pi à yaa pi piye pērege cè, pi à yaa pi pyi dānasupyii karigii puni i. ¹² Dánafeebii kurunke tēgefooñ' à yaa u kúu u cwoñi na†, u à yaa u jà u pyiibii ná u pyenge shiinbii puni cùñkanni na. ¹³ Mpii pi nyē na uru báarañi pyi na jwōge ke, pire sí n-kēe. Pi sí raa pi báarañi pyi fyagara baa Kile kuni i, Yesu Kirisita wwoñe e.

Yaaga maha yaaga Kile à dá ke, yire pun' à jwō

¹⁴ Mii na sōñi, li sì mō me, mii sí n-kàre mu yyére, ñka mii sí jcyii karigii séme si ntun mu á. ¹⁵ Mii méé ká mpyi mii nyē a wyèr'a nō mu yyére me, mu sí li cè ñge letereñi cye kurugo, pyiñkanni na Kile bage shiinbil' à yaa pi a Kile kuni jaare ke. Kuru bage shiinbii pi nyē Kile nyii wuñi dánafeebii kurunke, pire pi à kàlañi sèe wuñi cwōhō cinñjo ná cinñkunñō fiige.

¹⁶ Sèe wi, kani li mpyi a ñwōhō Kile kuni i ke, li mpyi a pēe sèe sèl'e, sùpya sì n-sii n-jà nàkaana pyi lire e me:

Kirisita à uye pyi sùpya, maa uye cyēe sùpyire na,

Kile Munaani à li cyēe na u à tíi,

Kile mèlèkēebii' à u nya.

U kyal' à jwo supyishiñi pun' á,

Dijnyēñi cyeyi puni i, pìl' à dá u na,

Kile à u lwó a kàre nìjyini na maa u pēe.

4

¹ Nyē Kile Munaani à yi fíniñ' a jwo wuu á na dijnyēñi tēekwooni ká byanhara, pii sí kántugo wà Kile kun' á, si ntaha kafiniviniibii pii jwōh' i, mpii pi nyē na sùpyire wurugo ke, pire u kàlañi s' à fworo jínabil' e. ² Pire cyelentiibii na nyē kafiniviniimii, pi à fyinme tò

* 3:2 Pii maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe niñkin poo.» † 3:12 Pii maha jwo: «Dánafeebii kurunke tēgefooñ' à yaa u pyi ceewe niñkin poo.»

wwomɔ na, pi saha sɪ n-jà sɛnɔ cɛ n-wwû kafinare e mɛ. ³ Pire cyelentiibii maha sùpyire kâlali na fúruŋi nyɛ a nɔwɔ mɛ, na yalyire shiŋi puni nyɛ a yaa t'a lyî mɛ, mà li ta Kile u à yalyire puni dá. U la nyɛ mpɪi pi à dá uru na maa sɛnɔ cɛ ke, pi fwù kan ur'á pi i ti lyî. ⁴ Yaaga maha yaaga Kile à dá ke, yire pun'à nɔwɔ, wuu nyɛ a yaa wuu cyé yaaga na mɛ, ŋka wuu à yaa wuu fwù kan u á yaayi puni kurugo. ⁵ Wuu à li cɛ Kile Jwumpe cye kurugo na wuu aha fwù kan u á yaayi njemu kurugo ke, yire maha fínɛ.

Yesu Kirisita báarapyiŋi niŋcɛnɔ

⁶ Mu à yaa mu u nɔyɪi karigii yyaha jwo dánafeebil'á, lire e mu sí n-pyi Yesu Kirisita báarapyi niŋcɛnɔ ŋgemu u na uye nɔwɔ caa ná kàlaŋi niŋcɛnɔ i Kile kuni i ke. ⁷ Ma hà raa jwunɔyempe laaga baa wumpe núru mɛ, pu nyɛ a fworɔ Kile e mɛ. Ta maye taanni Kile yyaha fyagare na.

⁸ Mà cyeere taanna karigii cyi na, lir'à nɔwɔ, ŋka mà maye taanna Kile yyaha fyagare na, lire tɔɔnɔ'á pɛe sèl'e

jaha na ye Kile à nɔwɔmɛeni lwó wuu á na uru yyaha fyagare sí wuu niŋjaanɔ ná wuu numpɔnɔke nɔwɔ.

⁹ Puru na nyɛ sɛe, sùpyire pun'à yaa ti nɛe uru sɛnɔ na. ¹⁰ Nyɛ lire kurugo wuu na báaraŋi pyi, marii zhìŋi leni, jaha na ye wuu à wuye tíŋɛ Kileni nyi wuŋi na, uru u nyɛ sùpyire puni Shwofoonɔ, ŋka mpɪi pi à dá Yesu Kirisita na ke, pire wuuni l'à lyɛ. ¹¹ Mu à yaa mu u cyire karigii yyaha jwo pi á sèl'e maa pi taanna cyi na.

¹² Mu naaraŋkanni niŋcɛnɔ l'à yaa li sùpyire sige t'àha bú ŋkwò mu wíi nɔwɔ na mu na nyɛ nàŋkocyaawa mɛ. Mu a yaa mu u ma jwunɔkanni ná ma naaraŋkanni ná ma ntàannamagare ná ma dániyaŋi ná ma zòvɔinre cyé dánafeebii na, bà pi si mpyi si mu pyiŋkanni lwó cyire karigii puni i mɛ.

¹³ Mà jwo mii u nɔ mu yyére ke, maye waha Kile Jwumpe Semɛŋi ŋkàlaŋi na sùpyir'á, maa u jwumpe yyaha jwo pi á, bà pi si mpyi si ntaha pu fye e mɛ. ¹⁴ Kile tũnture ntemu t'à jwo mu kyaa na, ka dánafeebii kacwɔnribii si pi cyeyi taha mu nɔnɔke na, ka mu u Kile màkange ŋkemu ta u báaraŋi mɛe na ke, ma hà cye láha kuru na mɛ.

¹⁵ Maye waha maa cyire karigii pyi ná ma fànhe puni i, bà sùpyire si mpyi si nɔcɛ na mu na sɪ yyaha na Kile kuni i mɛ. ¹⁶ Ma naaraŋkanni kàanmucya. Kàlaŋi mu nyɛ na ŋkaan sùpyir'á ke, maa uru kàanmucya mú. Maye pɔwɔ cyire karigii na tèrigii puni i. Lire ká mpyi, mu yabiliŋi sí n-shwɔ, mpɪi pi nyɛ na mu jwumpe núru ke, pire mú sí n-shwɔ mu cye kurugo.

5

Yɛɛŋkanni na Timŏti à yaa u a dánafeebii yɛɛge ke

¹ Ma hà raa jwunɔwumbaama yu nàŋkolyeebii na mɛ, ŋka ta pi yɛɛge ná lùtaanni i mu à jwo mu tii pi. Lire pyiŋkanni na mú, ta nàŋjiibii yɛɛge mu à jwo mu cìnmpyɪi. ² Cɪnjyeebii pi ke, ta pire yɛɛge mu à jwo mu nɛe pi. Cɪpyire mú ti ke, ta tire yɛɛge mu à jwo ma cìnmpyicyee, ŋka ná zòvɔinre e.

Leŋkwucyeebii pi à yaa ná ntɛɛŋi i ke

³ Tɛɛfɛe nyɛ leŋkwucyeebii mpiimu na mɛ, pire pi à yaa ná ntɛɛŋi i. ⁴ ŋka pyi, lire nyɛ mɛ nampyire ká mpyi leŋkwucwonɔ ŋgemu á ke, pir'à yaa pi Kile yyaha fyagare ntaanniŋi sii pi pyenyi na, pi i pi sifeebii tugure lwó, bà pi sifeebil'à fyànha a pi woore lwó mɛ. Lire l'à táan Kile á. ⁵ Leŋkwucwonɔ u nyɛ uye kanni na, ná sùpya nyɛ u á, ŋgemu u sí u tugure lwó mɛ, ur'à Kile pyi u cyɛge tatahage, marii u jáare pìlaga bàra canɔ na, bà Kile si mpyi si u tɛɛge mɛ. ⁶ ŋka leŋkwucwonɔ u nyɛ mayaare e ke, uru niŋkwuŋi u nyɛ, ali mà li ta u nyɛ nyi na. ⁷ Ta dánafeebii kâlali nɔyɪi karigii na, bà pi si mpyi s'a cyi kuni jaare, si mpyi tìgire cyaga baa mɛ. ⁸ Shin maha shin à yaa u u cìnmpyɪibii tugure lwó, ŋka u pyɛngɛ shiɪnbii wuuni l'à lyɛ. ŋgemu ká mpyi u nyɛ a lire pyi mɛ, urufol'à fworɔ Kile kuni i feefee. Kilecembaabii mú bá à pɔwɔrɔ urufoo na.

⁹ Leŋkwucyeebii pi à nɔ yyee beetaanre (60) na ke, l'aha nta pi mpyi a kúu pi nàmbaabii na, pire mpii meyi y'à yaa y'a sémeni dánafeebii s'a pire tère. ¹⁰ Pi à yaa pi pyi metangafee pi kacenŋkii cye kurugo, pi à yaa pi ta pi à pi pyiibii byé byíŋkanna niŋcenne na, pi à yaa pi ta pi à nàmpwuun màra, maa dánafeebii tooyi jyé mú*, pi à yaa pi ta pi à kanhamafeebii pii tège, pi à yaa pi ta pi à kacenŋkii shiŋi puni pyi. Nye leŋkwucyeebii pi jye amuni ke, pire meyi y'à yaa y'a sémeni.

¹¹⁻¹² Ŋka leŋkwucyeebii pi jye cipyire ke, ma hà raa pire meyi sémeni me. Shwòhòl'e nàmbajyiini lage sí n-pa pi ta. Lire ká mpyi, jwòmeeni pi maha lwó, na pire sí raa báare Kirisita kann'á ke, pi sí lire kège si kàntugo wà u á. ¹³ Mà bàra lire na, mu aha a pi meyi sémeni, pi sí n-pyi sàafee s'a jaare pyenyi ná yiye shwòhòl'e laaga baa, là mpyimbaa. Lire kanni bà me, pi sí n-pyi jwujyahamafee, s'a pi jwòyi leni sùpyire sannte jwumpe e, s'a jwujjwumbaampe yu mú. ¹⁴ Lire kurugo mii la jye leŋkwucipyire ti nàmbaya jyé†, pi i pyii si, pi i yákili yaha pi pyenyi na sèl'e, bà wuu zàmpeebii si mpyi pi àha ŋkwò tìgire cyaga ta wuu na me. ¹⁵ Mii na mpe jwumpe yu jaha na ye leŋkwucipyire tà à kàntugo wà Kile kun'á mà kwò, maa ntaha Sitaanniŋi jwòh'i. ¹⁶ Dánafeebii shwòhòl'e, ceŋi wà cìmpyicyee ká mpyi leŋkwucyee, ur'à yaa u pi tugure lwó, leŋkwucyeebii pi jye piye kanni na ke, bà dánafeebii kurunke si mpyi si jà jyére ná pire e me.

Dánafeebil'à yaa pi a pi kacwòribii père

¹⁷ Dánafeebii kacwòribii pi jye na pi báaraŋi pyi na jwòge ke, pire pi à yaa ná pèente e, yii yaha pire na sèl'e, mpiimu bá pi à piye pwo Kile jwumpe njwuŋi na ke, pire kanyee na. ¹⁸ Naha kurugo ye y'à jwo Kile Jwumpe Semerji i na:

«Mu aha a sùmaŋi bwuun ná ñiyi i si u pyàŋi wwù, mu jye a yaa mu u yi jwòyi pwo me‡.»

Yi mú à jwo Kile Jwumpe Semerji i na:

«Báaraŋi yà yaa ná u sàraŋi i§.»

Nde Timòti à yaa u pyi wà ha dánafeebii kacwòròŋi wà cège u á ke

¹⁹ Wà ha dánafeebii kacwòròŋi wà cège kani là na, ná shiin shuunni taanre jye a lire kani jya maa li jwo mu á me, ma hà ndá li na me. ²⁰ Kacwòribii pi jye na kapegigii pyi ke, pire yere pi sanmpii jyii na, bà pire mú si mpyi s'a fyáge si kàntugo wà kapegigii na me. ²¹ Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita ná u mèlekèebii niŋcawòribii jyii na, na mu à yaa mu u maye waha maa jcyii karigii puni pyi. Mu à yaa mu u sùpyire puni cù cùŋkanna niŋkin na, ma hà sùpya pwòŋò sùpya na me.

²² Ma hà funŋke wyèŋe si ma cyeyi taha sùpya jùŋò na si u pyi dánafeebii kacwòròwò me. Shinŋi u jye na kapegigii pyi ke, ma hà ŋgwò ná urufol'e me, mu à yaa mu u pyi ná zòvynre e tèrigii puni i.

²³ Ma hà raa lùtiige kanni byii me, ta ezezen sinmpe nimbilere byii ma funŋjanke kurugo, bà mu si mpyi si jwòŋò me, jaha na ye mu jye na jwòŋi na ntahali me.

²⁴ Pii na jye wani, pi kapegigii maha jwò, mà li ta wà sàha ŋkwò a pi yíbe me. Pii wogii sí na jye wani cyire maha jwò pi yíberkwooni kàntugo na. ²⁵ Amuni li mú jye kacenŋkii jye na jà a jwòhò me, cyi maha jaa. Cyii mée ká mpyi cyi sàha ŋkwò na jaa me, cyire si n-kwòro jwòmbaa me.

6

Dánafeebii pi jye bilere e ke, pir'à yaa pi a pi jùŋufeebii père

¹ Bilibil'à yaa pi a pi jùŋufeebii père, bà sùpyire si mpyi t'àha raa Kile mege kège, si wuu kàlaŋi pyi laaga baa me. ² Pi jye a yaa pi a pi jùŋufeebii jwò kwuun, na pire na jye

* ^{5:10} Lire tèni i, nàmpòŋò n'a mpyi a pa mu yyére, mu mpyi maha biliŋi wà pyi u à u tooyi jyé. Lire na mpyi bilibii kapyii. † ^{5:14} Lire tenni i, wà fànha mpyi leŋkwucyeebii na me. U poonŋi kwòŋkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lèŋe wani.

‡ ^{5:18} Duterèŋomu 25.4 § ^{5:18} Levitiki 19.13; Duterèŋomu 24.14-15

cinnmpyii mà tàanna ná Kile kuni i mε. Ŋka pi bá à yaa pi a báare pi á sèl'e, naha kurugo ye mpiimu á pi nyε na báare ke, pire na nyε ntàannamadanafee.

Cyire karigii jwo a waha dánafeebil'á.

Cyelitiibii kafinivinibii ná nàfuunji kani

³ Wà ha a kàlanji waberε kaan sùpyir'á ŋgemu u à kàntugo wà wuu Kafoonji Yesu Kirisita kàlanji nijcennji ná Kile kun'á ke, ⁴ urufoo na uye père tawage e, u nyε a yafyin cè mε. Jwunyahamafoo u nyε u wi. U maha kàshige kwùun jwumpe laaga baa wumpe jùŋo taan, cyire karigii maha ma ná yijcyεge ná yoge ná cyàhigii ná sònŋopeere ⁵ ná nàkaante tegele baa woore e sùpyire shwòhòl'e. Pire cyelitiibii funŋyi nyε a jwò mε, pi nyε na sèenji naa sahanji mε. Pi na sònŋi na Kile kuni na nyε nàfuutakuro.

⁶ Sèenji na, Kile kuni na nyε nàfuu li naarafeebil'á, ná pi cyeyaay'á pi funŋyi jínje. ⁷ Wuu canzege, wuu nyε a pa ná yafyin i mε, wuu canŋkwuge wuu mú sì n-kàre ná yafyin i mε. ⁸ Lire e yalyire ná vànŋyi ká mpyi wuu á, yir'á yaa yi wuu funŋyi jínje. ⁹ Mpiimu la ku nyε si mpyi nàfuufee ke, pire maha piye le kapegigii jwòge e. Sitaannji maha pi cù bà yatògo maha jicù kànhaŋa na mε. Pi nyii karigii nimpegigii ná laaga baa wogigii cyi maha pi wuuni kèεge feefee. ¹⁰ Naha kurugo ye nàfuunji lage ku maha kapegigii shiŋi puni sini, u lag'á pì ta, ka pi i fworo Kile kuni i, maa piye le kyaage e.

Poli à Timōti yεε

¹¹ Ŋka Timōti, mu u nyε Kile sùpya ke, laaga tòn cyire karigii puni na, ma a maye waha katiigii mpyinji na Kile yyahe taan. Fànha le ma a maye jwò Kile na, ma a mpyi dánasupya, ma a ma shinjeebii kyaa táan may'á sèl'e, ma a maye waha Kile kuni naaranji i, ma a mpyi jùmpinjefoo. ¹² Ta Kile kuni zhìnji nijcennji leni. Shìnji ninjkwombaanji ta, uru kurugo Kile à mu yyere, ka mu u uru jwumpe jwo, maa li cyèe na mu na Kile kuni jaare, shinjyahara a lire kani lógo maa li nya.

¹³ Nyε mii sí yi jwo n-waha mu á, nyii yaayi puni Davoonji Kile nyii na ná Yesu Kirisita nyii na, ŋgemu u à sèenji jwo Ponse Pilati á ke, ¹⁴ mu à yaa mu u Kile tùnnture kurigii puni jaara. Ma hà tigire cyaga yaha ku ta ma na mε, fo mà sà yaa ná Kafoonji Yesu Kirisita cannuruge e. ¹⁵ U sí nuru n-pa Kile nyii tère e, Kilenji u nyε yaayi puni jùŋo na ke, uru u nyε yyeŋinje fooŋi, kilenji wà saha nyε uru kàntugo mε, uru u nyε saanbii puni Saanji, kafeebii puni Kafoonji. ¹⁶ Uru kanni u nyε Kilenji nyii wuŋi tèekwombaa; cyage e u nyε ke, kuru cyage bèenmpe mpèenji kurugo, sùpya sì n-jà n-file u na mε, sùpya nyii sàha u nya mε, sùpya nyii mú sì n-jà u nya mε. Pèente ná sínji u pyi u wuyo, fo tèekwombaa. Amiina!

Nde nàfuufeebil'á yaa pi pyi ke

¹⁷ Yi jwo nàfuufeebil'á na pi àha raa piye père si pi cyeyi taha pi nàfuunji na mε, naha na ye nàfuunji na nyε yakwògo. Pi à yaa pi pi cyeyi taha Kile na, uru u sí yaayi puni kan wuu á, si wuu funŋyi jínje. ¹⁸ Yi jwo pi á na pi a kacennji nijnyahagii pyi tèrigii puni i, pi àha mpyi cyengarafee mε, pi raa pi cyeyaayi yà kaan sùpyir'á ná funŋo ninjkinji i. ¹⁹ Pi aha a lire pyi, pi sí nàfuu nimbwo ta nùmpañja, nàfuunji sèe wuŋi nivwònhòmbaanji ná shìnji ninjkwombaanji.

Poli yεεge nizanŋke Timōti á

²⁰ Nyε mii jyanji Timōti, tùnnture Kile à le mu cye e ke, ti cù ná ma cyeyi shuunnji i. Jwumpe laaga baa wumpe p'á kàntugo wà Kile kun'á ke, maye kànmmucya puru ná nàkaante jùŋo baa woore na. Pìi maha cyire karigii sònŋi na jicè, mà li ta sèe bà mε. ²¹ Pìl'á jwo na pir'á jicèni ta amuni, mà li ta pi à fworo Kile kuni i.

Kile u jwò yii na, u u jwò le yii á.

Poli à letereŋi shonwuŋi ŋgemu tun Timōti á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Letereŋi shonwuŋi Poli à tun Timōti á ke, uru u à pyi Poli letereŋi nizanŋi, mp̄ii u à séme na pi jye Kile Jwumpe Semer̄i i ke. Pi à u nijjyewuŋi cū a le kàsūŋi i Kile jwumpe njwuŋi kurugo. U mpyi a cè na uru tèekwuun'á byanhara. U mpyi a cè mú na uru ká ŋkwû, na uru sí n-kàre Kafoonji Yesu yyére. Lire e u à ŋge letereŋi séme maa u yer̄eyi nizanŋyi le u e mà tun Timōti á, maa màban le u e u báaraŋi mpyiŋi na.

Poli mpyi a cè na Timōti à ŋgaha ta Kile báaraŋi i. Lire kurugo u à u yer̄e na u pyi uru fiige, u u ŋkwôro u a sùpyire kâlali Kile jwumpe na, bà pi à u kâla pu na mà u yaha nàŋjiiwe me; na u à yaa u a kacer̄ŋii pyi sùpyire puni na, u mú à yaa u a sùpyire taanni Kile kuni jaaraŋkanni na ná lùtaanni i. Bà faapyiŋi maha u ker̄ege báare me, u raa báare sèe sèl'e amuni, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi si nò cyeye nijyahay'e me.

Poli à Timōti shéere

¹ Mii Poli u jye Yesu Kirisita tūntunŋo mà tàanna ná Kile jyii wuuni i ke, sh̄iŋi jwōm̄eeni Kile à lwó ná uru maha ntaa Yesu Kirisita wwoŋeŋe cye kurugo ke, u à mii tun mii u sà a uru jwumpe yu. ² Mii à ŋge letereŋi tun mu á Timōti, mu u jye mii ntàannamajyaŋi mà tàanna ná Kile kuni i ke, wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi jwō ma na, pi i jùnaara ta ma na, pi i yyer̄iŋke kan ma á.

Poli à màban le Timōti i Kile jwumpe njwuŋi na

³ Mii à Kile shéere, uru ŋgemu á mii na báaraŋi pyi ná funvyinge e, na tulyeyi fiige ke. P̄ilaga bâra canŋa na, mii aha a Kile jáare, mii funŋo jye na wwūu mu na me. ⁴ Canŋke wuu à láha wuye na ke, mu à mee sú sèl'e, mii funŋo jye a wwò lire na me. Lire e mii la jye si núru mu jya, bà mii funŋke si mpyi si ntáan sèl'e me. ⁵ Mii funŋo sàha wwò mu Kile kuni jaaraŋkanni nijcer̄enni na me, mu nulyage Loyisi ná mu nuŋi Enisi à lire ndemu jaara mu yyaha na ke. Mii mú s'à tèn ná l'e na mu à kwôro lire kuni i.

⁶ Lire kurugo tēni i mii à na cyeyi taha mu jūŋke na maa Kile jáare, ka mu u Kile makange ŋkemu ta u báaraŋi mee na ke, maye pwo bà kuru si mpyi si ŋkwôro mu cye e me. ⁷ Kile Munaani ká wuu yyaha cū, wuu saha jye a yaa wuu a fyáge me, jaha na ye li sí f̄anha kan wuu á, si tàange le wuu zòm̄pyaagil'e, si wuu pyi wuu cū wuye na. ⁸ Lire kurugo ma hà raa silege s'a wuu Kafoonji Yesu kyaa yu sùpyir'á me. Mii mée jye kàsūŋi i u mege kurugo ke, lire kà mpyi ma á silege kyaa me. Ŋka maye pwo Kile f̄anhe nijkange na, ma a ma nàzhan lwó kyaage e mii fiige Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo.

⁹ Kile u à wuu shwō, maa wuu yyer'a pyi sùpyii fwōnrō baa wuu. Wuu kacer̄ŋkii kurugo bà u à lire pyi me, wuu ná Yesu Kirisita wwoŋeŋe kurugo, u à jwō wuu na maa lire pyi mà tàanna ná u jyii wuuni i, mà dijyeyi ta u sàha sii me. ¹⁰ Num̄e u à lire kacenni cyēe wuu na wuu Shwofoonji Yesu Kirisita mpaŋi cye kurugo. Uru u à f̄anha ta kwūŋi na, maa li cyēe na wuu aha j̄ee Jwumpe Nintanmpe na, wuu sí sh̄iŋi nijkwombaŋi ta. ¹¹ Puru Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo Kile à mii pyi u tūntunŋo. Mii na puru jwumpe yu sùpyir'á marii pi kâlali pu na. ¹² Lire kurugo ŋke yyefuge puni jye mii jur'í. Ŋka lire ná li wuuni mú i, lire jye mii á silege kyaa me, jaha na ye ŋgemu na mii à na cyege taha ke, mii à uru cè, mii mú à tèn ná l'e, nde mii à kan u á ke, li síŋi jye u na mà lire màra fo dijye canŋkwōge.

¹³ Jye Timōti, jwumpe sèe wumpe mii à jwo mu á ke, puru yaha maye funŋ'i, maa maye pwo Kile kuni jaaraŋi na. Ntāannamagare ti jye na ntaa Yesu Kirisita wwoŋeŋe e ke, ta ma karigii pyi ma a ntāanni ná tire e. ¹⁴ Jwumpe Nintanmpe p'à jwo mu á ke, ma hà wà yaha u a pu labali u a yu me. Pu màra ná Kile Munaani f̄anhe e, lire ndemu l'à tèn wuu e ke.

¹⁵ Mu à cè na Azi kùluni dánafeebii pun'à kàntugo wà mii na, Fijeli ná Erimòjeni mú na nyɛ pire e. ¹⁶ Ŋka Onɛzifòri wi ke, u à mii funɲke nɲɛ kariii nɲyahagil'e. Mii kàsujyiini nyɛ a pyi u á silege kyaa mɛ. Kafoonji u nùnaara ta u pyenge shiinbii na. ¹⁷ Tèni i u à pa naha Ōromu kànbwòhe e ke, u à mii cya fo mà mii nya. ¹⁸ Kafoonji Kile u nùnaara ta u na diɲyɛni canɲkwòge Kafoonji Yesu mɛge na. U à kacɛnɲkii ncyiimu pyi mii na mà mii yaha Efese kànhe e ke, mu Timòti à cyire cè mà tòro sùpyire puni na.

2

Kirisita sèbaaapyiɲi kani

¹ Nyɛ mii jyaɲi Timòti, Yesu Kirisita à nɲwɔ mu na maa fànhe nɲkemu kan mu á, mu ná u wwoɲɛge e ke, ta Kile kuni jaare ná kur'e. ² Kile Jwumpe mu à lógo mii nɲwɔ na shinɲyahara nyii na ke, puru jwumpe jwo piiberil'á, wà sí n-jà cye taha mpiimu na, ná pire mú sí n-jà pu jwo piiberil'á ke.

³ Ná mu sí nyɛ Yesu Kirisita sòrolashi nɲcɛnɲɛ, ma nàzhan lwó yɛfuge e. ⁴ Kampyi sòrolashiɲi la nyɛ si ntáan u nùɲufoon'á, u kapyiɲkii saha nyɛ a yaa cyi pyi shintiiwe wogii fiige mɛ. ⁵ Ŋgemu u nyɛ na kajataferɛ fɪ mú ke, u aha mpyi u nyɛ na fɪ mà tàanna ná tire tafɛere kuzhɛgil'e mɛ, urufoo sì kajaɲjwooni ta mɛ. ⁶ Faapyiɲi u à màban le uye e sèl'e ke, uru sí n-fyànha u kanhare tònɲi ta. ⁷ Karigii yyaha mii à jwo mu á ke, funɲke cya cyi na sèl'e. Lire ká mpyi, wuu Kafoonji sí mu tɛge bà mu si mpyi si cyi puni yyaha cè mɛ.

⁸ Funɲɔ cwo saanɲi Dawuda tùluge shinɲi Yesu Kirisita na, u à kwû maa nɛ a fwooro kwùɲi i. Puru Jwumpe Nintanmpe mii nyɛ na yu sùpyir'á. ⁹ Puru jwumpe nɲwuɲi kurugo, mii nyɛ kyaage e, pi à mii le a pɲwɔ kàsɲi i, mu à jwo kakuumpyi u nyɛ mii. Ŋka lire nyɛ a li cyêe na Kile Jwumpe pi à le a pɲwɔ kàsɲi i mà dɛ! ¹⁰ Mii à kuru kyaage puni kwú naye e, Kile nɲcɛwɔnribii kurugo, bà Yesu Kirisita si mpyi si pi shwɔ pi i mpyi Kile sɛnampe e fo tèekwombaa mɛ. ¹¹ Mpe jwumpe na nyɛ kaɲyɛɛ:

Wuu aha nɲkwû ná Kirisita e,
wuu sí n-pyi nyii na ná u e.

¹² Wuu aha kyaage kwú wuye e,
wuu sí n-pyi fànhe e ná u e,
nɲka wuu aha kàntugo wà u na,
u mú sí kàntugo wà wuu na.

¹³ Wuu mɛɛ ká mpyi wuu nyɛ a jà a kwôro ná u e tɛrigii puni i mɛ,
wuu a yaa wuu li cè u na nyɛ ná wuu e tɛrigii puni i
naha na yɛ u nyɛ na nùruli u nɲwɛɛeni nɲwɔh'i mɛ.

¹⁴ Ta sùpyire funɲɔ cwo mpe jwumpe na, yi jwo a waha pi á Kile nyii na, na pi àha raa nàkaante laaga baa woore pyi mɛ, kaɲwɔɔ nyɛ ti na mɛ, ti mú nyɛ na ti lógofebii leni kuro nɲcenni i mɛ, ti maha pi wuuni kɛɛge. ¹⁵ Mu wi ke Timòti, maye waha ma a li cyêe Kile na na mu na nyɛ u báaraɲi nɲcɛnɲɛ, bà mu si mpyi ma hà bú nùzogoro ta ma báaraɲi cye kurugo mɛ. Ta Kile jwumpe yu ma a nɲwɔge, puru pu nyɛ sɛɛɲi. ¹⁶ Cú maye na nàkaante laaga baa woore mpyiɲi na, ti nyɛ a táan Kile á mɛ, naha na yɛ mpii pi maha tire nàkaante shiɲi pyi ke, ti maha pire laage tɔɔnge Kile na. ¹⁷ Tire nàkaante maha kakyaare pyi, bà nɔkwombaaga maha fwónre na nɲkɛge mɛ. Imɛnɛ ná Fileti na nyɛ tire nàkaante pyifeebil'e. ¹⁸ Pi à sɛɛɲi kuni yaha marii fini na Kile à dánafeebii nɛ a yige kwùɲi i mà kwò, na kwuɲɛnɛ saha nyɛ mɛ. Lire pyiɲkanni na, pi à sùpyire tà nɲwɔ fáanna a yige Kile kuni i. ¹⁹ Ŋka Kile Jwumpe nyɛ na nɲkɛɛnɲi mɛ, pu na nyɛ mu à jwo бага nintaa ndemu l'à faanra a nɲwɔ ke, l'à sɛmɛ lire nintaani na:

«Kafoonji Kile à u wuubii cè*.»

L'à sɛmɛ mú na:
«Shin maha shin u à jwo na uru na nyɛ Kafoonji Kile wu ke, urufoo u láha kaɲegii mpyiɲi na.»

* 2:19 Nɔmburu 16.5

²⁰ Mu aha jyè shinbwoŋi wà bage e, mu maha li nya na bage yaayi yà na nye sɛɛn wuyo, yà s'à yaa ná wyérefyinji i, yà sí nye cire wuyo, yà sí nye cogo wuyo. Yajigiyi longara wuyi maha yaha canmbwoyi mɛɛ na, marii jígini ná yi sanɲi i canmpyaagii sanŋkil'e. ²¹ Nye amuni li mú nye, ŋgemu ká láha kapegigii mpyiŋi na ke, urufoo sí n-pyi mu à jwo yajigiŋe longara wogo. Urufoo sí n-yaha uye kanni na u jùŋufooŋi báaraŋi mɛɛ na. Urufoo kaŋwəɔni sí n-pêe u á sèl'e. Urufoo sí n-bégele báaraŋi niɲcɛnɲi shiŋi puni mpyiŋi mɛɛ na.

²² Timŋti, nàŋjiibii na ðirili pi nyii karigii nintiimbaagii ɲcyiimu kurugo ke, laaga tɔɔn cyire na feefee! Maye waha ma a katiigii pyi, ma a mpyi dánasupya, ma a ma shinɲeɛbii kyaa táan may'á, mpii pi nye na Kafooŋi père ná zòvvinre e ke, mu ná pire pi bê. ²³ Ma hà raa ma ɲwəge leni nàkaante laaga baa woore e mɛ, tire maha ma ná yoge e. ²⁴ Mà li ta Kafooŋi Yesu báaraɲi nye a yaa u a kàshi kwùun mɛ. U à yaa u a sùpyigire pyi ná sùpyire puni i, u mú à yaa u a sùpyire taanni Kile kuni ɲaaraŋkanni na, u à yaa u kariii kwú uye e. ²⁵ Mpii pi nye na u kyáali ke, u raa pire leni kur'e ná lùtaanni i. Shwəhəl'e Kile sí pyiŋkanna kan pi á, bà pi funzəŋɲore si mpyi si ŋkɛɛŋɲe, pi i sɛɛŋi cè mɛ, ²⁶ si funɲcɛnɲe ta si piye shwə Sitaanniŋi na, uru ŋgemu u à pi cù bà kànhaŋa maha yaaga cù mɛ. Pi kacuni li nye Sitaanniŋi á, pi raa uru nyii wuuni pyi.

3

Djnyɛŋi canzanɲi kani

¹ Nye Timŋti, mu à yaa mu u li cè na djnyɛŋi canzanɲi sí n-waha sèe sèl'e, ² ɲaha na ye sùpyire sí raa n-kòre tiy'á, ti funzəŋɲore puni sí n-taha wyéɛŋi na, pi sí raa piye père, pi sì raa piye cyiin sòŋɲə mɛ, pi sí raa Kile mege kèɛge, pi sì n-pyi ná pèen'i mà yaha tíi ná pi sifeebil'e mɛ, pi sì wà kacennɛ cè mɛ, pi mú sì Kile kuni kani là le dá e mɛ. ³ Pi sí n-pyi sùpyigire baa ná ɲùnaara baa shiin, s'a sùpyire sannte meyi kèɛge, pi sì n-jà n-cù kapegigii mpyiŋi na mɛ, pi sí n-pyi shinpii, pi tafunŋi u sí n-pyi kacɛnɲkii mpyiŋi. ⁴ Pi sí raa sùpyire leni cye e, pi tɛɛnmɛ sí n-pɛn, s'a piye père sèl'e. Pi sí nyii yige pi yabilimpii nyii karigii kurugo mà tòro Kile nyii wogigii na. ⁵ Pi sí piye pyi sùpyire nyii na, mu à jwo Kile kuni ɲaarafee niɲcɛnmii, mà li ta pi sì ɲɛɛ piye yaha Kile u a ŋkɛɛŋi mɛ. Timŋti, laaga tɔɔn uru supyishiŋi na.

⁶ Pi pii maha jyè pyɛnyi i marii cyeebii funŋə baa wuubii pii wəɔge ná pi ɲwətanyi i, bà pi si mpyi s'a ɲɛɛge pi jwumpe na mɛ. Pire cyeebil'à kapegigii niɲyahagii pyi, maa pi nyii karigii shiŋi puni pyi ɲcyiimu cyi à kàntugo wà Kile kun'á ke. ⁷ Tèrigii puni i, pi la maha mpyi si kariii yyaha cè, ŋka pi sì n-sii n-jà sɛɛŋi cè mɛ. ⁸ Pire nàmbaabii na sɛɛŋi tùnni, bà Zhanɛsi ná Zhanberesi* à Kile tùnntunŋiMusa tùn tèecyiini i mɛ. Pi funzəŋɲore pun'à lwə a pwə kapegigii mpyiŋi na, pi Kile kuni ɲaaraŋi nye ɲùŋə baa. ⁹ ŋka pi karigii sì n-shà yyaha na mɛ, ɲaha na ye shinɲyahara sí n-pa li cè na pi funŋə baa wuu pi nye, mu à jwo Zhanɛsi ná Zhanberesi.

Timŋti à yaa u kwôro Kile kuni i

¹⁰⁻¹¹ Timŋti, mu wi ke, karigii na mii à kâla ke, ná mii toroŋkanni ná karigii mii la nye si mpyi ke, ná mii Kile kuni ɲaaraŋkanni ná pyiŋkanni na mii à cù naye ke, ná pyiŋkanni na sùpyire sannte kyal'à táan mii á ke, ná pyiŋkanni na mii à naye waha Kile kuni i ke, ná pyiŋkanni na mii à kyaala sùpyire cye e ke, mu à pyi mii fiige cyire puni i. Mu à li cè na mii à kyaala Antiyəshi ná Ikoni ná Lisitiri kanyi i. Mii à kyaala wani sèl'e, ŋka lire ná li wuuni mú i, wuu Kafooŋi à mii yige kuru yyefuge puni i pi cye e. ¹² Lire pyiŋkanni na, shin maha shin la ku nye s'a Kile kuni ɲaare Yesu Kirisita wwoŋɛɛge e ke, urufoo sí n-kyaala sùpyire cye e. ¹³ ŋka shinpiibii ná kafiniviniibii pi ke, pire sí yyaha le kapegigii mpyiŋi na, pi sí raa sùpyire wuruge s'a piye wuruge mú.

Kile Jwumpe Semɛŋi kaŋwəɔni

* 3:8 Yahutuubii na sòŋŋi na Misira ɲcèfeebii kyaa l'à jwo Ekizodi 7--8 i ke, pire pi nye Zhanɛsi ná Zhanberesi.

¹⁴ Mu wi ke Timōti, karigii na mu à taanna, ka mu u dá cyi sèñi na ke, maye pwō cyi na, naha na ye mpìi pi à mu taanna cyi na ke, sèeshiin pi. ¹⁵ Mā lwó fo mu nyē nànkocyēere e, mu à Kile Jwumpe Semēni kâla a cè, uru Semēni jwumpe pu sí n-jà yákilifente kan mu á, bà mu si mpyi si dá Yesu Kirisita na si shwō mē. ¹⁶ Uru Semēni jwumpe pun'à fword Kile e, lire kurugo pu tayyēreg'à pēe, pu sí n-jà sùpya taanna, pu sí n-jà sùpya yere si u le kuni njncenni i, pu sí n-jà sùpya kúu, si u yaha katiigii mpyiñi na, pu na lire puni jwōge. ¹⁷ Lir'à pyi bà Kile kuni jaarafeebii si mpyi si fúnñō s'a sù yaha na kacēñkii shiñi puni mpyiñi i mē.

4

Poli à Timōti pyi u yaha le Kile jwumpe njwuñi na

¹ Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita nyii na, uru ngemu u sí núru n-pa saanwa, si mpyi sùpyire jññō na, si kwùubii ná nyii wuubii sâra si ntàanna ná pi kapyiñkil'e ke, ² na mu à yaa mu u a Kile jwumpe yu ma a fíniñe sùpyir'á tērigii puni i, tēewaa bâra tēetaan na. Pi aha kyaa pyi ndemu l'à para ná Kile kuni i ke, li jwo pi á. Ta pi yerege ma a maban leni pi e sèl'e, ma a pi taanni Kile kuni jaarankanni na ná lùtaanni i. ³ Naha kurugo ye tēni là na ma, sùpyire sí n-pa raa jcyíge kàlani njncēñi lógogo, s'a pi nyii karigii pyi si ntaha cyelentiibii kafiniviniibii pìi jwōh'i mpiimu jwumō p'à táan pi njngyigigil'á ke. ⁴ Pi sí raa jcyíge sēñi lógogo, jwujyempe laaga baa wumpe pu sí n-táan pi njngyigigil'á. ⁵ ñka mu wi ke Timōti, cū maye na tērigii puni i, ma a kyaage kwú maye e, ma a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á. Báara maha báara Kile à le mu cye e ke, ma a uru pyi ma nō u tēgeni na.

Poli à jwo u mbōñi kyaa na

⁶ Mii wi ke, li saha sù mō mē, mii sí n-kwù. Mii sishange sí n-wu n-pyi sáraga fiige. ⁷ Mii à báarañi pyi Yesu Kirisita á ná na zòmbilini puni i, bà zhìlēñe njncēñe maha zhì leni mē. Báarañi Kile à kan mii á ke, mii à uru pyi a nō u tēgeni na. Mii tafēer'à nō ti tēgeni na, mà mii ta mii à kwōro Kile kuni i. ⁸ Numē Kafoōñi Yesu à mii tafēere sàrañi yaha mii yyaha na njnyñi na, mii sí ntññi kajanjwooni ta. U à tíi, u sí sùpyire puni sâra sí n-tàanna ná pi kapyiñkil'e dijnyēñi canñkwōge. Mii kann'á bà u sí uru sàrañi kan mē, shin maha shin u à bēgel'a u tēenuruni sige ná funntange e ke, pire puni sí uru sàrañi ta.

Poli yereyi nizanñyi Timōti á

⁹ Timōti, maye waha ma a mpa na yyēre numē sasa, ¹⁰ naha na ye mii wwoñēñi Demasi à kántugo wà mii na, u funzōññōre pun'à taha dijnyēñi karigii na, lire e u à kàre Tesaloniki kànhe e. Kerezansi à kàre Galati kùluni i, Titi mú s'à kàre Dalimasi kùluni i. ¹¹ Luka kanni u à kwōro ná mii i naha. Mu aha a si raa ma, yi jwo Marika á yii raa ma sijnyan, naha na ye u tayyēreg'à pēe mii báarañi i. ¹² Mii à Tisike tun Efese kànhe e. ¹³ Mu nimpanji, ma a ntōro Torasi kànhe e Karipusi yyēre, ma a na vāanntinmbwōhe shwō ma a ma, ná mii sémēbii, ñka sēge wuubii kyaa li nyē mii na sèl'e.

¹⁴ Tunntunnañi Alezandiri à kapii pyi mii na. ñka Kafoōñi sí li fwooni tò u na. ¹⁵ Ta maye kàanmucaa u na mú, naha na ye u à ntññke taha wuu na wuu jwumpe kurugo.

¹⁶ Tojnyiiige e mii à kàre yukyaala bage e ke, sùpyañi wà tufiige nyē a jēn'a mii tēge jwumpe na mē. Pi pun'à kántugo wà mii á, maa mii yaha naye njñkin. ñka Kile kà lire kapiini fwooni tò pi na mē. ¹⁷ ñka Kafoōñi Yesu à mii tēge maa fànha kan mii á, ka mii i jà a Kile Jwumpe jwo sèl'e, mpìi pi nyē pi nyē Yahutuu mē, pire pun'à pu lógo.

Sitaanniñi na nyē mu à jwo cānraga, ñka Kafoōñi à mii shwō ku na. ¹⁸ Mii à li cè na Kafoōñi sí mii shwō si mii pyi mii u láha kapegigii mpyiñi na, si mii le u saanre e njnyñi na. U à yaa ná pēente e fo tēekwombaa. Amiina

Fwùñi nizanñi

¹⁹ Pisisili ná Akilasi shéere ma a Onēzifōri pyenge shiinbii shéere mú. ²⁰ Erasiti wi ke, ur'à tēen Kōrenti kànhe e. Torofimu sí wi ke, mii à yīri u yanñwuñi taan Mileti kànhe e.

²¹ Maye waha, ma a mpa na yyēre mà jwo wyeere tēni li nō ke. Ebulusi ná Pudēnsi ná

Linusi ná Kolojya ná dánafeebii sanmpii pun'à mu shéere naha. ²² Kafoorji Yesu u kwôro ná mu i, u u jwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Leterengi Poli à tun Titi á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè leterengi funḡo jwumpe e ke

Titi na mpyi Poli báarapyiḡe Kile kuni i. Tèni i Poli à ḡe leterengi tũgo u á ke, lir'à u ta Kereti k̀ni i. Poli à yi jwo u á na u kacwõribii p̀i t̀ḡe t̀ḡe Kereti k̀ni dánafeebii kuruyi jũḡo na, pi raa pi karigii cwõnre. ḡge leterengi i jũmbwoyi taanrenji yi nyɛ:

Pyiḡkanni na dánafeebii kacwõribil'à yaa pi pyi ke (1.5-16).

Ná dánafeebil'e Titi sí raa báare, mu à jwo nãḡkolyeebii ná kàcĩḡyeebii ná nãḡjiibii ná bilibii ke, Poli à Titi yɛɛ p̄re cũḡkanni na (2.1-15).

Nde dánafeebil'à yaa pi pyi bà pi si mpyi si nt̄en yyeḡĩḡke e m̄e, u à lire jwo u á (3.1-15).

Poli à Titi sh̄ɛɛre

¹ Mii Poli u nyɛ Kile báarapyi ná Yesu Kirisita tũntunḡo ke, mii u à ḡge leterengi s̄m̄e.

Kile à mpiimu cwõnrõ ke, u à mii tun na mii u kuni le p̄re taan, si s̄enji cȳe pi na mà tàanna ná Kile yyaha fyagare e, ² bà pi si mpyi si s̄õḡḡõ t̄atahaga ta sh̄ĩḡi niḡkwombaḡi kãmpañke na m̄e. Kileḡi u nyɛ u nyɛ na fini m̄e, uru u à uru sh̄ĩḡi niḡkwombaḡi jwõm̄eeni lwõ mà diḡyɛḡi ta u s̄aha s̄ii m̄e. ³ Wuu Shwofoḡi Kile jyi t̄èr'à nõ ke, ka u u uru sh̄ĩḡi cȳe wuu na u jwumpe cye kurugo, maa puru njwuḡi tũnture le mii cye e.

⁴ Nyɛ Titi, mu u nyɛ mii jyaḡi yabiliḡi mà tàanna ná Kile kuni i, lire ndemu l'à wuu pyi wuu à wwõ ke, mii sí ḡge leterengi tun mu á. Wuu Tuḡi Kile ná wuu Shwofoḡi Yesu Kirisita pi jwõ ma na, pi i yyeḡĩḡke kan ma á.

Dánafeebii kacwõribii kani

⁵ Nyɛ Titi, mii à mu yaha Kereti k̀ni i, bà mu si mpyi si karigii niḡcwõnrõmbaagii yaha cyi cyi kuni ta m̄e. Kacwõribii p̀i cwõnrõ dánafeebii shwõhõl'e ma a p̄re t̀ḡe k̀anyi yyaha kurugo dánafeebii kuruyi jũḡo na, bà mii à yi jwo mu á m̄e.

⁶ Dánafeebii kacwõnrõḡi'à yaa u pyi t̀ḡire cyaga baa, u à yaa u kúu u cwõḡi na*, u pyiibil'à yaa pi u jwõm̄eeni cũ, pi nyɛ a yaa pi jũḡo kyán u na m̄e. Pi à yaa pi pyi metangafee. ⁷ T̀ḡire cyaga nyɛ a yaa ku ta dánafeebii kurũḡke kãnmucyafoḡi wà na m̄e, naha na yɛ Kile sũpyiibii kacwõnrõḡi u nyɛ u wi, u nyɛ a yaa u pyi yãmp̄een̄efoo m̄e, u nyɛ a yaa u pyi lũfwuufoo m̄e, u nyɛ a yaa u pyi sinm̄bya m̄e, u nyɛ a yaa u pyi supyikyanga m̄e, u à yaa u a wȳɛḡi caa fyĩnm̄e na. ⁸ U à yaa u pyi nãmp̄õnmarawa, u raa kac̄en̄ji pyi, u à yaa u pyi yákiilifoo, u raa katiḡii pyi, u à yaa u pyi ná zõv̄yinre e, u u jà uye na. ⁹ U à yaa u uye p̄wõ jwumpe s̄e wumpe ḡkãlaḡi na, mp̄emu na u à kãla ke, lire e u sí n-jà màban le sũpyire e, s'a ti taanni Kile kuni jaaraḡkanni na. Lire cye kurugo mú, mpii pi nyɛ na jwumpe s̄e wumpe tũnni ke, u sí n-jà p̄re tawuruge cȳe pi na.

Kereti k̀ni dánafeebii kuruyi kani

¹⁰ Mii na mpe jwumpe yu, naha na yɛ shin̄yahara nyɛ na j̄ɛɛge jwumpe s̄e wumpe na m̄e, maa piye p̄wõ jwumpe laaga baa wumpe njwuḡi na, marii sũpyire wuruge, p̄re e Yahutuubii pi maha jwo na fãḡhe kyaa li dánafeebii pi kwõn ke, p̄re pi à nyaha. ¹¹ Mu à yaa mu u pi sige puru jwumpe sh̄ĩḡi njwuḡi na, naha na yɛ pi maha pyenyi yà nimpuyo jwõ fáan̄i na yige Kile kuni i ná uru jwuzhiḡi i, wȳɛḡi kurugo. ¹² S̄ĩḡcyiimefoḡi wà na mpyi Kereti k̀ni i, ur'à jwo na:

«Kereti k̀ni shiibii na nyɛ kafiniviniimii t̄erigii puni i,
pi na nyɛ mu à jwo sige yaaya nimp̄iye,
s̄aaf̄e pi nyɛ pi pi,
pi funzõḡḡõre pun'à taha yalyire na.»

¹³ Uru nãḡ' à s̄e jwo, lire kurugo mu à yaa mu u pi yɛɛ ma a pi le kur'e, bà pi si mpyi s'a Kile kuni naare li jaaraḡkanni na m̄e. ¹⁴ Pi nyɛ a yaa pi taha Yahutuubii jwuḡjyempe

* 1:6 P̄i maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe niḡkin poo.»

laaga baa wumpe jwòh'i mε. Mpii pi na sèenji cýge ke, pi mú nyε a yaa pi taha pire jwumpe fye e mε. ¹⁵ Mpii pi nyε ná zòvvinre e ke, yafyin sì n-jà pi jwòhò Kile yyahe taan mε, ñka mpii pi nyε na Kile kuni tùnni, ná pi nyε ná zòvvinre e mε, yafyin sì n-jà pire pyi pi fíniñe Kile yyahe taan mε, mà li pyi naha na ye pi nyε ná funjcenñ'i mε, pi sònñòr'à pi. ¹⁶ Pi maha jwo na pir'à Kile cè, ñka pi kapyiñkii cye kurugo, li maha ñcè na pi jwumpe nyε sèe mε, shinpii pi nyε pi pi, pi à jùñò kyán Kile na, pi sì n-sii n-jà kacenne pyi mε.

2

Yereñkanni na Titi à yaa u a dánafeebii yerege ke

¹ Mu wi ke Titi, ta kàlanji ñjncenñi kaan sùpyir'á. ² Yi jwo nàñkolyeebil'á na pi i piye pèrege cè, pi i mpyi sèeshiin, pi i mpyi yákilifee, pi i piye waha Kile kuni i ná tàange ná lùtaanni i.

³ Yire ninuyi taha cinjyeebil'á mú, bà pi ñaarañkanni si mpyi si ntàanna ná Kile kuni i mε, pi àha raa pi shinñeεbii meyi kèege mε, pi àha mpyi sinmbyaa mε; pi a sùpyire sannte leni kur'e, ⁴ bà pi si mpyi si li cyêe cipyire na, pyiñkanni na pi à yaa pi pi nàmbaabii ná pi pyiibii kyaa táan piy'á mε; ⁵ pi i mpyi yákilifee, pi i mpyi fyìnme sùpyii, pi i piye kan pi pyenyi báarañ'á, pi raa kacenñii pyi; pi i pi nàmbaabii jwòm yahigii cù, bà sùpyire si mpyi si Kile jwumpe le dá e mε.

⁶ Yire mu à yaa mu u jwo nàñjiibil'á mú, na pi pyi yákilifee karigii puni i. ⁷ Mu yabilij'à yaa mu u pyi yecyeene kacempyiini i. Fànha le ma a sùpyire taanni ná zòvvinre e. ⁸ Ta jwuntarampe kanni yu, bà sùpyire si mpyi pi àha raa cwo cyaga ñaa mu na mε. Mu aha jà lire na, wuu zàmpeεnbii sí n-sílege, pi mú saha sì tajwugo ta wuu na mε.

⁹ Yi jwo bilibil'á na pi piye tîrige pi jùñufeebil'á karigii puni i, pi raa pi nyii karigii pyi. Pi àha raa pi jwò kwùun mε. ¹⁰ Pi àha pi yaaga yu mε, pi li cyêe tèrigii puni i na pire na nyε dánasupyii, jwumpe wuu nyε na yu wuu Shwofoonji Kile kyaa na ke, bà sùpyire si mpyi si puru le dá e mε.

¹¹ Naha kurugo ye kacenni Kile à pyi ke, u à lire cyêe sùpyire na. Lire kacenni cye kurugo sùpyire puni sí n-jà n-shwò. ¹² Lire kacenni kurugo, Kile à jwo na wuu cyé kapegigii na, wuu u kàntugo wà wuu nyii karigii nimpegigil'á. Lire ká mpyi, wuu sí n-pyi ñge dipyenji i yákilifee s'a katiigii pyi, s'a fyáge Kile na. ¹³ Wuu sònñòr'à taha canmbwòhe ñkemu na, ná wuu na kuru sigili ke, kur'e wuu Shwofoonji Yesu Kirisita u nyε wuu Kilebwoonji ke, uru sí uye cyêe u sinampe e. ¹⁴ U à uye pyi sáraga wuu kurugo, maa wuu jùñò wwù kapegigii puni i. U à lire pyi bà wuu si mpyi si mpyi sùpyii fwònrò baa wuu, mpiimu Kile à cwònr'a yaha uye mε na ke, si wuye pwò kacenñkii mpyiñi na.

¹⁵ Nyε tayyérege Kile à kan mu á ke, mà tàanna ná kur'e fànha le ma a sùpyire yerege ná mpe jwumpe e bà pi si mpyi si ñkwòro Kile kuni i mε. Wà nyε a yaa u mu wíl'a faha mε.

3

Kile à jwò wuu na maa wuu shwò mana

¹ Yi jwo dánafeebil'á ma a pi funjò cwo, na pi piye tîrige fànhafeebii ná kìnì jùñufeebil'á, pi i pi jwòmεeni cù, pi i piye pwò kacenñkii mpyiñi na tèrigii puni i. ² Pi àha jwumpime jwo sùpya na mε, pi àha raa kàshi kwùun mú mε, pi pyi lùtaanfee ná jùmpinjefee tèrigii puni i. ³ Tèni l'e, wuu mpyi funjò baa shiin, maa jùñò kyán Kile na. Wuu mpyi numpini i, marii wuu nyii karigii shiñi puni pyi. Wuu mpyi shinpii, maa mpyi ná yjncyεge e. Wuu kapyiñkii mpyi a pen sùpyire sannt'á, wuu ná wuye shwòhòl'e maa wuye pen mú. ⁴ Ñka tènì i wuu Shwofoonji Kile à li cyêe sùpyire na na ur'à jwò, ti kyaa mú s'à táan ur'à ke, ⁵ u à wuu shwò mana. Wuu kacenñkii kurugo bà u à lire pyi mε. Kile à wuu jùñaara ta maa wuu shwò, maa wuu jyé a fíniñe. U à lire pyi u Munaani fànhe cye kurugo, maa wuu pyi sùpyii nivònmiì bà wuu si mpyi si shiñi nivònñi ta mε. ⁶ Kile à u Munaani le wuu e ná funvyinge e, wuu Shwofoonji Yesu Kirisita cye kurugo. ⁷ Lire

pyiŋkanni na, u à jwɔ wuu na maa wuu tii u yyahe taan, shiŋi niŋkwombaaŋi na wuu sɔnŋɔr'à taha ke, bà wuu si mpyi si uru ta mɛ. ⁸ Puru jwumpe na jye kaŋyeɛ.

Mii la jye ma a pu jwo a waha dánafeebil'á bà pi si mpyi s'a kacɛŋii pyi tɛrigii puni i mɛ. Lir'à jwɔ, sùpyire puni tɔɔn na jye lire e. ⁹ Ma hà raa ma jwɔge leni nákaante jùŋɔ baa woore e mɛ. Pi aha a wuu tulyeyi u tulyeyi mɛyi nákaante pyi, ma hà ma jwɔge le t'e mɛ. Pi aha nákaana pyi mà yyaha tii ná MusaSaliyaŋi i marii piye tũnni, ma hà jwɔ ná pi e mɛ. Tire nákaante pun'à sii jùŋɔ baa.

¹⁰ Ŋgemu ká a li caa si dánafeebii kuruŋke jya ke, urufoo yeɛ, u aha mpyi u jye a li jwɔ yaha mɛ, jwo ná u e tozhɔnwogo. U aha mpyi u jye a lógo mɛ, ma hà núru ŋgwɔ ná u e kyaa na mɛ. ¹¹ Mu à li cè na shin maha shin u jye ná kuru funŋke shiŋi i ke, urufol'à fworo Kile kuni i, shinpi u jye u wi, jaha na ye u kapyiŋkil'à li cyèe na u jye a tii mɛ.

Yɛɛge nizanŋke

¹² Mii sí tũntunŋɔ tun mu á, shwɔhɔl'e Aritemasi, lire jye mɛ Tisike. Pi wà ha nɔ mu na, ma a maye waha, ma a mpa na yyéɛ Nikopolisi kànhe e, jaha na ye mii la jye si sà wyeere tɛni pyi wani. ¹³ Zenasi u maha kɔni saliyaŋi cyèɛ sùpyire na ke, maye waha ma a u ná Apolosi tɛge pi kùsheeni na, bà li si mpyi yaaga kà ŋkwɔ pi kùuŋɔ mɛ. ¹⁴ Wuu cɛmpyiibii jye a yaa pi pyi kaŋwɔ baa mɛ. Maban le pi e bà pi si mpyi s'a kacɛŋkii shiŋi puni pyi tɛrigii puni i s'a pii tɛɛ tɛewaagil'e mɛ.

¹⁵ Cɛmpyiibii pi naha naha ná mii i ke, pire pun'à mu shéɛɛ. Wuu kyal'à táan mpiimu á Kile kuni i ke, wuu à pire puni shéɛɛ.

Kile u jwɔ yii puni na, u u jwɔ le yii á.

Leterɛnɛni Poli à tun FilemƆ á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛnɛni funɲɔ jwumpe e ke

Jwumpe Nintanmpe pu nyɛ na Yesu kyaa yu ke, Poli à puru jwo FilemƆ á, ka u u dá pu na. FilemƆ na mpyi shinbwo, bilinanɛni wà na mpyi u á, uru mɛge na mpyi Onɛzimu. Ka uru bilinanɛni si mpa fê.

Lir'à pi ta pi à Poli cù a tò kàsɔnɛni i Kile Jwumpe njwuɲi kurugo. Nyɛ ka Onɛzimu si fê a sà uye ta Poli yyére kàsɔnɛni i. Nyɛ lir'à pyi ke, ka Poli si wá na Yesu kyaa yu Onɛzimu á fo u à pa dá Yesu na. Lire kàntugo ka u u Poli tɛge Yesu kani njwuɲi na sùpyire sannt'á. U kyaa mpyi a táan Poli á sèè sèl'e fo Poli mpyi maha u pyi uru jyaɲi mà tàanni ná Kile kuni i. Nyɛ tɛni là à pa nɔ, ka Poli si li lwó uye funɲi na uru sí Onɛzimu núruɲɔ n-tùugo FilemƆ á.

Lire tɛni i, biliɲi n'a mpyi a fê, ka pi i núr'a u ta a cù, u nùɲufoonɛni mpyi maha u kyéreege, lire nyɛ mɛ maha u bò. Lire e Poli à nge lɛtɛrɛnɛni séme a kan FilemƆ á, maa yi jwo u á na Onɛzimu ká núr'a nɔ u na, u àha u cù biliwe fiige mɛ, nka u u cù u cìmpworo fiige mà tàanna ná Kile kuni i. Poli zòɲi mpyi na n-kùre mpe jwumpe tajwuge e FilemƆ á Onɛzimu kyaa na mɛ, naha kurugo ye u mpyi a tɛɛn ná l'e na ur'à jwo a kùruɲɔ cyage n-kemu na ke, na FilemƆ sí li pyi n-tòro kuru cyage taan. Puru mpe jwumpe cye kurugo, Poli mpyi a yi fɛɛn a cyán FilemƆ taan na u Onɛzimu cye yaha bilere na.

Poli à FilemƆ shéere

¹ Mii Poli u nyɛ kàsɔnɛni i Yesu Kirisita kurugo ke, mii ná wuu cìmpworonɛni Timɔti u à nge lɛtɛrɛnɛni tun mu FilemƆ á, wuu cevoonɛni ná wuu báarapyɲɛnɛni, ² ná mu Afya á wuu cìmpworocwoonɛni ná mu Arisipi u à wuu tɛge zhìleni na Kile jwumpe yyaha yyére zhèɲi kurugo ke, ná dánafeebii pi maha piye bínnini mu FilemƆ bage e ke. ³ Wuu Tuɲi Kile ná wuu Kafoonɛni Yesu Kirisita pi n-wɔ yii na, pi i yyɛɲɲɛke kan yii á.

Poli à lógo na dánafeebii kyal'à táan FilemƆ á

⁴ FilemƆ, tère o tère e mii à Kile n-áare ke, mii maha u shéere mu kurugo, ⁵ naha na ye mii à lógo na Kile shiinbii kyal'à táan mu á, ali numɛ mu à maye tíɲɛ Kafoonɛni Yesu na. ⁶ Lire kurugo mii na Kile n-áare mu á, Kile kuni l'à wuu pyi wuu à wwò ke, bà kuru wwoɲɛɛge si mpyi s'a sè yyaha na mɛ, yaayi niɲcɛnɲyi wuu à ta Kirisita á ke, kuru wwoɲɛɛge ku ma pyi mà yire cè a n-wɔ. ⁷ Pyɲkanni na Kile wuubii kyal'à táan mu á ke, lir'à mii funɲɛke táan maa màban le mii i sèl'e. Mii cìmpworonɛni, lire mpyiɲi cye kurugo, mu à Kile wuubii zòm-pyaagii waha.

Poli à FilemƆ n-áare bilinanɛni Onɛzimu kyaa na

⁸ Lire kurugo mii sí kyaa niɲkin cya mu á. Mà tàanna ná wuu wwoɲɛɛge e Kirisita na, mii mpyi na sí n-jà fánha cyán mu na mu u li pyi. ⁹ Nka Kile wuubii ntàannamagare ti nyɛ mu i ke, tire kurugo mii sí mu n-áare ma a li pyi. Funɲɔ cwo li na na mii Poli yyecwugo wuɲi pi à cù a tò kàsɔnɛni i Yesu Kirisita kurugo ke, mii u na mu n-áare. ¹⁰ Onɛzimu kurugo mii na mu n-áare, naha na ye u à pyi numɛ mii pyà Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e naha kàsɔnɛni i. ¹¹ Tèni l'e, u kàɲwɔɔ mpyi mu á mɛ. Nka numɛ, u kàɲwɔɔn'à ta mii ná mu á. ¹² Ali mà li ta u kyal'à waha mii na bà mii yabiliɲi kan'à waha naye na mɛ, mii sí u núruɲɔ n-tùugo mu á. ¹³ Mà mii yaha naha kàsɔnɛni i Jwumpe Nintanmpe njwuɲi kurugo, li mpyi na sí n-táan mii i mà u yaha naye taan, u raa kariɲi pyi mii á mu cyaga. ¹⁴ Nka mii à li sòɲɲ'a ta na mii nyɛ a yaa mii u kyaa pyi mu kàntugo ná mii nyɛ a li jwo mu á, ka mu u li cɔn shwo mà ye. Mii la nyɛ sè mu kárama mu u kacɛnɲɛ pyi mii á mɛ, fo ndemu ká fwooro mu i ke.

¹⁵ Li sí n-jà n-ta Onɛzimu à láha mu na tère nimbilere e, si núru nkwò mpyi ná mu i fo tèekwombaa. ¹⁶ U saha sè n-pyi mu biliwe kanna mɛ, u sí n-pwòrɔ biliwe na, u sí n-pyi mu cìmpworo. U kyal'à táan mii á sèl'e, nka u kyal'à yaa li taan mu á mà tòro mii na, naha na ye u nyɛ mu wu, maa mpyi Kafoonɛni Yesu wu mú. ¹⁷ Nyɛ kampyi mii à sèi mu

cìmpworo mà tàanna ná Kile kuni i, mii n'a mpyi a shà mu yyére, mu mpyi na sí mii cù jwɔ cùŋkanni ndemu na ke, mii na li caa mu á, Onezimu ká nɔ mu na, ma a u cù a jwɔ amuni. ¹⁸ U aha nta u à kakyara pyi mu á, lire nyɛ mɛ mu fwoo ká nta u na, mii sí cyire puni tò. ¹⁹ Mii Poli yabiliŋi cyɛge k'à mpe jwumpe puni séme na mii sí mu fwɔhigii puni tò, mii sɪ na wuuni jáara mu na mɛ, lir'à li cyêe na mii fwoo nyɛ mu na, jaha na yɛ mii à mu le Kile kuni i.

²⁰ Mii cìmpworonji, mii la nyɛ ma a lire kacenni niŋkinŋi pyi na á Kafoonji Yesu kurugo, ma a màban le mii i Kirisita wwojɛɛge e. ²¹ Mii à li cè na nde mii à cya mu á ke, na mu sí lire pyi mii á. Lire kurugo mii à nge letɛɛɛni tùugo mu á. Mii mú à tɛɛn ná l'e na mii à jwo a kùuɔ cyage nkemu na ke, mu sí li pyi n-tòro kuru cyage taan.

²² Nyɛ ta na bashonge bégeli, mii à tɛɛn ná l'e, Kile sí yii jareyi shwɔ pi i mii cye yaha mii i sà fwo ro mu na.

Fwùŋi nizanŋi

²³ Epafirasi u naha naha ná mii i kàsuri i Yesu Kirisita mege kurugo ke, u à mu shéere.

²⁴ Mii báarapyiŋɛbii Marika ná Asitariki ná Demasi ná Luka à mu shéere mú.

²⁵ Kafoonji Yesu Kirisita u jwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Leterengi u à tun Eburu shiinbil'á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè leterengi funṅo jwumpe e ke

Ḥge leterengi'á tun Eburubii dánafeebii pìl'á. Eburu shiinbii pi maha mpyi Yahutuubii ná Izirayeli shiinbii. Shinṅi u à ṅge leterengi séme ke, urufoo mege nyé a cè me. U sémefoonji mpyi a Yahutuubii saliyani cè. Yahutuubii pi mpyi a dá Yesu na, ná pi mpyi yyefuge e ke, u à ṅge leterengi sém'a tun pir'á, maa maban le pi e. U à li cyée pi na na pi aha Yesu dániyani yaha ṅkere na, maa Yahutuubii làdaabii kurigii naare, pi sî tòn ta lire e me, naha kurugo ye zhwoṅi sèe wuṅi na ntaa Yesu dániyani kanni cye kurugo.

Ḥge leterengi sémefoon'á li cyée wuu na na Yesu à fanha tò Kile mèlekεebii na. U à fanha tò Kile tūntunṅi Musa na. U à fanha tò Yahutuubii sáragawwuubii ṅūṅufeebii na, naha kurugo ye uru u nyé sáragawwuṅūṅufembwøhe Kile yyahe taan.

Yesu na nyé Melikisedeki fiige, uru na mpyi saanwa maa mpyi sáragawwu Ibirayima tēni i (Zhenzi 14.17-24). Sárayi pi mpyi maha wwū tēcyiini i ke, yire mpyi na ṅin'a sūpyire kapegigii yàfa ti na me. Ḥka Yesu à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii yàfa wuu na tōṅo niṅkin fo tēkwombaa.

Ḥge sémeni sémefoon'á maban le Eburu dánafeebil'e, bà pi si mpyi si dá Yesu na tērigii puni i si piye waha Kile kuni i ali yyefuge tēni i, bà Ibirayima ná pi sanmpii mpyi a piye pwo Kile na yyefuge e me.

Kile à jwo ná wuu e u Jyani cye kurugo

¹ Tēcyiini i, Kile à jwo ná wuu tulyeyi i tooyo niṅyahaya ná pyiṅkannigii niṅyahagii na u tūntunmpii cye kurugo. ² Ḥka ṅcyii tērigii nizanṅkil'e, u à jwo ná wuu e u Jyani cye kurugo, u à uru ṅemu tiṅe mà pyi yaayi punifoo ke, uru cye kurugo Kile à yaayi puni dá. ³ Uru u nyé Kile sīnampe bēenmpe ná Kile nāṅjani yabilinji. U jwumpe fānhe ṅyahaṅi cye kurugo, diṅyeni yaayi pun'á yiye cū. Sūpyire kapegigii yāfani kántugo, u à kār'a sà ntēen niṅyini i Kile Sini Punifoo kaniṅe cyege na.

Yesu Kirisita à fanha tò mèlekεebii na

⁴ Mege u à ta Kile á ke, bà kur'á fanha tò mèlekεebii woge na me, amuni u tayyéreg'á pēe mèlekεebii woge na. ⁵ Kile à tēl'a jwo u mèlekεeni ṅgir'á na:

«Mu u nyé mii Jyani,

niṅjaa mii à pyi mu Tuṅi*» ye?

U mú nyé a tēl'a jwo mèlekεeni wà tufiige kyaa na:

«Mii sí n-pyi u Tuṅi,

u sí n-pyi mii Jyani†» me.

⁶ Ḥka u Jyani u nyé yaayi puni ṅūṅo na ke, tēni i u sí nūru uru tun diṅyeni i ke, u sí n-jwo‡:

«Kile mèlekεebii, yii puni pi a u pēre§.»

⁷ Nje y'á jwo mèlekεebii kyaa na Kile Jwumpe Semeni i ke, yire yi nyé:

«Kile à u mèlekεebii pyi kafεεge,

maa u báarapyiibii pyi na bēenme*.»

⁸ Ḥka Kile à yi jwo u Jyani á:

«Mu u nyé Kile, mu sí n-kwōro ṅūṅufente e tērigii puni i.

Mpii ṅūṅo na mu nyé ke, mu à tí pir'á.

⁹ Ntiṅi karigii cyi à táan mu á,

ntiimbaani karigii nyé a sàa táan mu á me.

* 1:5 Zaburu 2.7 † 1:5 2 Samuweli 7.14; 1 Izirayeli Saanre 17.13 ‡ 1:6 Pii maha jwo: «Ḥka u Jyani u nyé yaayi puni ṅūṅo na ke, tēni i u à uru tun diṅyeni i ke, u à jwo:» § 1:6 Duteremumu 32.43

* 1:7 Zaburu 104.4. Pii maha jwo: «Kile à kafεεge pyi u tūntunṅo, maa kileṅini pyi u báarapyi.»

Lire kurugo, e Kile! Mu u Kilenji à mu cwəonrə,
maa mu pēe mà tòro mu fyèjwəhəshiinbii taan,
maa funntange sùguro mu nɔŋ'i nùguntan sìnme fiige†.»

¹⁰ Maa núr'à jwo:

«Kafoonji, mà lwó fo tasiige e, mu u à nìŋke dá,
mu cyege k'à nìnyinji yaa.

¹¹ Yire puni sí n-pa n-pînni, ŋka mu wi ke, mu sí n-kwôro fo tèekwombaa.

Yi puni sí n-pa lye bà vaaŋa maha lye me.

¹² Mu sí yi kûru bà sùpya maha vaaŋa kûru me,
yi sí n-pa fáa bà sùpya maha u vaaŋdenje fáa me.

ŋka mu wi ke, mu sí n-kwôro ma lyempe e,

mu canmpyaagii sî n-kwò me‡.»

¹³ Mèlèkɛɛni ŋgi Kile à tɛl'a pyi:

«Ta ma a pa ntɛen na kaniŋe cyege na,

fo mii aha mu zàmpeɛnbii pyi mu tooyi tatahage§» ye?

¹⁴ Mèlèkɛɛbii nyɛ naha shi ye? Múnaa yaaya kanna yi nyɛ yi yi Kile báaraŋi laage e.
Nùmpanŋk'à bégel'a yaha mpiimu meɛ na ke, Kile à pi tun pi i mpa pire tège.

2

Yii àha ŋcwô Yesu jwumpe e me

¹ Lire e jwumpe wuu à lógo ke, wuu yákili yaha pu na sèl'e, lire baare e kuni sí n-pînni wuu na. ² Kile mèlèkɛɛbii mpyi a jwumpe mpemu jwo ke*, puru mpyi a tàra. Mpii pi nyɛ pi mpyi a puru jwumpe cù ná sèl'e, lire nyɛ me mà cyé pu na ke, Kile à pire puni sàra mà tàanna ná pi kapyiini i. ³ Nyɛ jwumpe p'à jwo múnahigii zhwoŋi kyaa na ke, wuu à puru lógo. Pur'à fànha tò mèlèkɛɛbii wumpe na. Wuu aha mpyi wuu nyɛ a puru cù ná wuu cyeyi shuunniŋi i me, nde l'à yaa li pyi wuu na ke, Kile sí lire pyi wuu na mú. Kafoonji yabiliŋi u à fyànha a puru jwumpe jwo, mpii pi à pu lógo ke, pir'à jwo na nàkaana nyɛ a sii p'e me. ⁴ Ka Kile yabiliŋi si li cyêe na pi jwumpe na nyɛ sèe, kacyeenŋkii ná kakyanhala karigii ná kabwəhigii ná Kile Munaani màkanyi cye kurugo, u à yire njemu kan sùpyir'à mà tàanna ná u nyii wuuni i ke.

Yesu cye kurugo Kile maha sùpyaŋi shwə

⁵ Nyɛ diŋyɛni nimpəŋi kyaa wuu nyɛ na yu ke, mèlèkɛɛbil'à bà Kile à uru nùŋufente kan me. ⁶ Yii li cè na y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Sùpyaŋi nyɛ naha shi fo mu à yákili yaha u na ye?

Adama pyəŋi nyɛ naha shi fo mu na u kàanmucaa ye?

⁷ Mu à u pyi u tayyérege nyɛ a mèlèkɛɛbii woge kwò sèl'e me†,

mu à pèente ná fànhe kan u á maa njire taha u na.

⁸ Mu à yaayi puni tîrig'a cyán u á‡.»

Kile à yaayi puni tîrig'a cyán u á, lire jwəhe ku nyɛ, yafyin nyɛ u nùŋə na me. Lire ná li wuuni mú i, wuu à li nya na yaayi puni sàha ŋkwò a yiye tîrige u á me. ⁹ ŋka wuu à ndemu kàanmucya ke, lire li nyɛ: Yesu mpyi a tîrige mèlèkɛɛbii jwəh'i mà tère nimbilere pyi, bà u si mpyi si ŋkwù sùpyire puni cyaga Kile kacenni kurugo me. Numɛ, pèente ná njini saanwa maha nta ke, u à yire ta, naha na ye u à kyaala maa ŋkwù wuu kurugo.

¹⁰ Kile à yaayi puni yaa uye wuyo. Lire kurugo li mpyi a jwə na Yesu u kyaala, bà u si mpyi si shinnyahara pyi ti pyi shinbwoo u yyére me. Kyaage cye kurugo, Yesu à pyi nùŋufoo nìŋcɛŋe, ŋgemu u à jà a kuni múgo shinnyahara á, bà ti si mpyi si nùmpanŋa ta me. ¹¹ Yesu u maha sùpyire fíniŋi Kile yyahe taan, u aha mpiimu fíniŋe ke, u ná pire

† 1:9 Zaburu 45.6,7 ‡ 1:12 Zaburu 102.25-27 § 1:13 Zaburu 110.1 * 2:2 Saliyaŋi u à kan Izirayeli shiinbil'à Sinayi ŋaŋke nɔŋ'i ke, uru kyaa l'à jwo naha ŋke cyage e. † 2:7 Pii maha jwo: «Mu à u tîrig'a wuwù Kile mèlèkɛɛbii taan mà tère pyi.» ‡ 2:8 Zaburu 8.4-6

maha mpyi Tu na, lire kurugo u nyε a cwônɔ s'a pi pyi u cìnmpyiibii mε. ¹² Lire e u à jwo Kile á:

«Mii sí mu mεge kêe na cìnmpyiibil'á,
mii sí mu mεge pêe mu wuubii shwǎhǎl'e§.»

¹³ U à jwo mú na:

«Mii kǎni, mii sǐ na sǎnɔɔre láha Kile na mε*»
maa núr'à jwo:

«Pyiibii Kile à kan mii á ke, mii ná pire pi mpii†.»

¹⁴ Nyε Yesu à pire mpiimu pyi pi à nùmpañja ta ke, pire na nyε sùpyii, lire kurugo Yesu mú à pyi sùpya. U à lire pyi bà li si mpyi, u kwùñi cyε kurugo, Sitaanniñi cyε e kwùñi fànhe nyε ke, si uru fànhe kwǎ, ¹⁵ mpii pi mpyi u bilere e kwùñi fyagare na pi shìñi canmpyaagil'e ke, si pire jùñɔ wwú mε. ¹⁶ Sèenji na, Yesu nyε a pa mpa mèlɛkɛebii tège mε, u à pa mpa Ibirayima tùluge shiinbii tège. ¹⁷ Lire kurugo fànha ku mpyi ku ki, u sàa pa sùpya u cìnmpyiibii fiige karigii puni i, bà u si mpyi si mpyi Kile sáragawwujunufembwǎhǎ, ñkemu jùñaare t'à pèe, maa báarañi pyi na jwǎge Kile á, maa sùpyire kapegigii tugure lwó mε. ¹⁸ Nyε ná u s'à tòro jwǎwwuure kyaage e, lire e mpii pi nyε k'e numε ke, u sí n-jà pire tège.

3

Yesu à fànha tò Kile tùnntunji Musa na

¹ Lire e ke mii cìnmpyiibii, yii Kile à yyére mà pyi uye wuu ke, yii a Yesu wíi. Wuu Kile kuni i, uru u nyε Kile tùnntunji ná Kile sáragawwujunufembwǎhe. ² Yesu à báarañi pyi u yyerefoon'á ná jwǎmɛfente e, bà Musa à u pyi Kile pyenge shiinbil'á mε. ³⁻⁶ Nyε бага maha бага, ku ná ku faanrafoonji u nyε, yaayi puni Davoonji sí u nyε Kile. Nyε bage faanrafoonji na nyε ná njire e mà tòro bage na. Lire pyiñkanni ninuuni na, Kile Jyañi Yesu Kirisita u nyε bafaanrañi wwoñɛñi sèe wuñi, maa mpyi bage jùñufoonji ke, uru na nyε ná njire e mà tòro Musa na. Musa mú à báarañi pyi ná sèl'e kuru bage e. Lire e u mpyi báaraipyi kannna. Karigii Kile mpyi na sí n-pa n-pyi ke, u báarañi u mpyi na cyire yyaha yu sùpyir'á. Wuu aha wuye waha maa wuu sǎnɔɔre taha Kafoonji na fyagara baa ná funntange e mà sà nǎ tɛgeni na, wuu sí n-pyi u bage.

Tañɔñke k'à bégel'a yaha Kile wuubii mεε na ke

⁷ Lire e Kile Munaani à jwo:

«Yii aha Kile mejwuuni lógo nijjaa,

⁸ yii àha yii niñgyigigii waha,

bà yii tulyey'à cyé Kile na síwage e, maa u jwǎ cù mε.

⁹ Kuru cyage e, yii tulyey'à jwo na yire sí mii Kile jwǎ cù,

mà li ta pi à mii kapyiñkii nya fo yyee beeshuunni.

¹⁰ Lire l'à mii lùuni yîrige pi taan,

ka mii i jwo “Pi yabilimpai sǎnɔɔre ti nyε na pi wuruge tèrigii puni i,

kuni mii la nyε pi lwó ke, pi nyε a cè mε.”

¹¹ Lire e mii lùyiri wuñ'à kâa

“Tañɔñke mii à bégel'a yaha pi yyaha na ke,

pi saha sǐ n-sǐ n-jyè kur'e mε*.”»

¹² Mii cìnmpyiibii, yii yiye kàanmucya, sùpya kà n-sǐ ta yii e, pege ná dánabaare zòñi nyε ñgemu i fo si sà nǎ u cyé Kile nyii wuñi na mε. ¹³ Lire e ke canmbile maha canmbile wuu sí n-jà n-yyere: «nijjaa» ke, yii a yiye yerεge cyire e, bà kapegigii mpyiñi lage si mpyi k'àha yii wà wurugo si u niñgyiini pyi li waha mε. ¹⁴ Wuu aha sàa kwôro Kile kuni i mà lwó tasiige e fo mà sà nǎ tɛgeni na, wuu à pyi Kirisita wwoñɛ.

¹⁵ Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛñi i na:

«Yii aha Kile mejwuuni lógo nijjaa,
yii àha yii ningyigigii waha,
bà yii tulyey'à nùṅṅo kyán Kile na me†.»

¹⁶ Nye mpire pi à nùṅṅo kyán Kile na u mejwuuni lógonkwooni kàntugo ye? Musa à mpiimu yyaha cù a fworó Misira k̀ini i ke, tá pire bà me? ¹⁷ Mpire taan Kile l̀uni mpyi a ỳiri yee beeshuunni funḡ'i ye? Mpii pi mpyi a kapiini pyi fo pi à kẁu síwage e ke, tá pire bà me? ¹⁸ Mpire kyaa na Kile à k̀aa na pi sì n-jyè uru taṅṅke e mà ye? Mpii pi à cyé u na ke, tá pire bà me? ¹⁹ Lire pyiḡkanni na, mii c̀inmpyiibii, wuu à li nya na pi dánabaare kurugo, pi nye a jà a jyè kuru taṅṅke e me.

4

Kile à taṅṅṅo jwəmeε lwó u pyiibil'á

¹ Nye Kile à u jwəmeeni kan na wuu sí n-pyi ná ur'e u taṅṅke e. Lire e wuu pun'à yaa wuu wuye waha, wuu wà kà ḡkwò ḡk̀uṅṅo kuru cyage na me. ² Wuu à Jwumpe Nintanmpe lógo, bà wuu tulyeyi mpyi a pu lógo me. ḡka wuu à li nya na pu nye a yafyin jwə pi na me, jaha na ye pi à pu lógo, ḡka pi nye a dá pu na me. Lire kurugo pi nye a jyè taṅṅke e me. ³ Wuu pi à dániyaṅi pyi ke, wuu pi sí n-jyè kuru taṅṅke e. Mpii pi nye pi nye a dániyaṅi pyi me, Kile à jwo pire kyaa na:

«Mii l̀uyiri wuḡ'à k̀aa,
taṅṅke mii à bégel'a yaha ke,
pi sì n-sii n-jyè kur'e me*.»

Mà li ta taṅṅk'á yaa, jaha na ye Kile à kwò ku báaraṅi na fo t̀eni i diṅyeḡ'à dá ke. ⁴ Yii li c̀è, y'à jwo cibilaage canmpyiibaashonwuuni kyaa na Kile Jwumpe Semerḡi i na:

«Kile à kwò u báaraṅi puni na, maa ḡḡ canmpyiibaashonwuuni †»

⁵ Y'à jwo Kile Jwumpe Semerḡi cyage kabere na:

«Taṅṅke mii à bégel'a yaha ke,
pi sì n-sii n-jyè kur'e me‡.»

⁶ Mpii pi à pyi shincyibii mà Jwumpe Nintanmpe lógo ke, pire nye a jwen'a dá pu na me. Lire l'á li ta, taṅṅke Kile à bégel'a yaha ke, pi nye a jà a jyè kur'e me. ḡka piiberii sí n-jà n-jyè k'e. ⁷ Lire kurugo Kile mpyi a canḡke kabere kan ku jyiḡḡi meε na, kuru ku nye nijjaa. Shincyibii Kile jwəmeeni yahankwooni kàntugo, yee nijyahigil'á tòro ke, ka Kile si jwumpe pà jwo saanḡi Dawuda cye kurugo, puru pu mpe:

«Yii aha Kile mejwuuni lógo nijjaa,
yii àha yii ningyigigii waha me§.»

⁸ Taṅṅke nivonḡke kyaa l'á jwo ke, k̀ini i Zhouwe à k̀are ná s̀ypyire e ke, lire bà me. Kampyi lire k̀ini li mpyi li li, Kile s̀aha mpyi na sì taṅṅke kabere kyaa jwo me. ⁹ Nye Kile wuubii sí n-jyè kuru taṅṅke e si ḡḡ, bà Kile à ḡḡ canmpyiibaashonwuuni me. ¹⁰ ḡgemu ká jyè kuru taṅṅke e ke, urufoo sí ḡḡ u báaraṅi na, bà Kile à u wuḡi pyi a kwò maa ḡḡ me. ¹¹ Lire e ke wuu wuye waha wuu u jyè kuru taṅṅke e, wà kà ḡkwò mpyi kàntugo bà Kile jwəmeεcumbaabil'á li pyi me.

¹² Kile jwumpe na nye nyii na, pu f̀anh'á nyaaha. Pu jwəḡ'à táan k̀ashikwəḡḡwəḡḡo jwəyi shuunni woge na. Pu maha jyè s̀ypyari cyeeere e fo maha u z̀ombilini ná u múnaani láha yiye na, mà sà nḡ kacizogompe ná kaciyi s̀inmpe na. Pu maha s̀ypyari z̀onḡi ná u s̀onḡore k̀aanmucya fo maha j̀cè. ¹³ Yadaḡke kà tufiige nye a sii ḡkemu k'á ḡwəḡo Kile na me. U jyiwiini b̀eenmp'á wu yi puni na. Ur'á wuu puni sí sà wuu nintaga yyaha jwo.

Yesu u nye wuu sáragawwujunufembwəhe

¹⁴ Nye wuu à li c̀è na sáragawwujunufembwəḡo na nye wuu á ḡkemu k'á d̀uḡ'a k̀are fo Kile yyéere ke, kuru ku nye Yesu, Kile Jyaṅi. Lire e ke Kile kuni i wuu nye ke, wuu wuye waha, wuu u ḡkwòro l'e. ¹⁵ Sáragawwujunufembwəhe ku nye ku sì n-jà j̀unaara ta wuu

na wuu fànhajncyerere karigil'e me, kuru bà ku nyɛ wuu woge me. Bà Sitaanniŋi maha wuu sònni na wàa kapegigii shiŋi puni na me, amuni Sitaanniŋi à ku sòn a wíi, ŋka ku nyɛ a kapii pyi me. ¹⁶ Lire e ke wuu wuu zòmpii waha, wuu file Kile saanre yatɛɛŋke na, uru u à jwɔ maa mpyi wuu saanŋi. Lire ká mpyi, u sí jùnaara ta wuu na. Wuu la ká mpyi u wuu tɛge tɛni ndemu i ke, u sí jwɔ wuu na.

5

¹ Nyɛ Izirayeli shiinbii shwɔhɔl'e, sáragawwuubii jùŋufembwɔhe maha jcwɔɔnrɔ, ku s'a sùpyire ná Kile shwɔhɔŋi yaa. Kuru ku maha sùpyire yaayi niŋkanyi ná ti sárayi niŋgwuyi kaan Kile á, bà Kile si mpyi si ti kapegigii yàfa ti na me. ² Sáragawwuubii jùŋufembwɔhe fàhe mú à cyére, puru funŋke e, mpii pi nyɛ pi nyɛ a Kile kuni cè me, mà bàra mpii pi à wurugo l'e ke, ku maha jà a pire tɛge ná lùtaanni i. ³ Tire fànhajncyerere kurugo, bà ku maha sùpyire kapegigii yàfaŋi sárayi wwû me, amuni ku maha yaa ku ku yabiliŋi wogigii sárayi wwû. ⁴ Wà nyɛ na kuru mebwɔhe kaan uy'á me, ŋka Kile yini li maha ku nɔ wà na, bà Arɔn wuun'à pyi me.

⁵ Amuni Kirisita wuun'à pyi. Uru bà u à uye pyi sáragawwuujùŋufembwɔhe me. U à ti pèente ta Kile á, uru ŋgemu u à jwo:

«Mu u nyɛ mii Jyaŋi,

nijnjaa mii à pyi mu Tuŋi*» ke.

⁶ Kile à jwo u á sahanŋi:

«Mu à pyi tɛrigii puni sáragawwuŋi Melikisedeki fiige†.»

⁷ Mà Yesu yaha niŋke na, u mpyi a cè na Kile sí n-jà uru shwɔ kwùŋi na. U à uye tîrige Kile á, maa mejwuuni dùrugo maa u jáare fàha na fo mà jylwɔhe tîrige, ka Kile si u jarege shwɔ, jaha na ye u à uye tîrige. ⁸ U mén'à sii Kile Jyaŋi ke, u mpyi maha Kile jwɔmɛɛcunte taanni yyefuge cye kurugo. ⁹ Kile à u pyi u à fûnɔ. Lire kurugo mpii pi à u jwɔmɛɛni cû ke, Kile à u pyi u à pire puni shwɔ fo tɛkwombaa. ¹⁰ Yii li cè na sáragawwuujùŋufembwɔhe shiŋi u mpyi Melikisedeki ke, kuru shiŋi Kile à pyi u wi.

Yii àha Kile kuni yaha me

¹¹ Nyɛ mii cìnmpyiibii, kariii nijyahagii na nyɛ wuu á mà jwo yii á puru kyaa na, ŋka cyi yyaha cèm'à pen yii á, jaha na ye yii nyɛ na kyaa yyaha cìn'a ta me. ¹² Nume mpyi a yaa li yii ta yii à pyi cyelentii, ŋka ali nume, pi saha na yii taanni Kile kuni karigii nijncyiigii na. Yii na nyɛ mu à jwo pìnmpinnyeya. Jirimpe kanni yii nyɛ na ŋwɔre, njyŋi fàhe k'à jyaha ke, yii sì n-jà uru lyí me. ¹³ Shiŋi u nyɛ na uye jwɔ caa ná jirimpe kanni i ke, uru na nyɛ pìnmpinnyaga, u nyɛ a kacenne cè a wwû kapil'e me. ¹⁴ ŋka shinlyeebii pi maha fàhanyahaga yalyire lyí, pire yákilibil'à nɔ pi kacenne cè a wwû kapil'e, jaha na ye pi à tɛe cyi na.

6

¹⁻² Lire kurugo wuu àha ŋkwôro s'a núruli Kirisita kani kàlaŋi tasiige na me. Wuu àha nuru cyi sii cyi tasiige e s'a ŋko: wuu wuu toroŋkanni kɛɛŋe, karigii cyi maha kwùŋi nɔ sùpyaŋi na ke, wuu u cyire jwɔ yaha, wuu u dá Kile na me. Cyeresɛge jyŋkannigii ná cyeyi katahani sùpyaŋi na si jwɔ le u á, ná pyiŋkanni na Kile sí kwùubii jɛ, si pi sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e fo tɛkwombaa ke, li saha nyɛ a nɔ wà si kàla kan wuu á mà yyaha tíi ná cyire e me. Wuu a sì yyaha na, bà wuu si mpyi si Kirisita kuni karigii yyaha cè sèl'e me. ³ Kile ká jɛɛ, lire wuu sí n-pyi.

⁴⁻⁶ Lire l'à li ta mà kwôro na karigii nijncyiigii taanni, lire nyɛ na ntɛge pyi me. Pil'à Kile bɛɛnmpe ta, ka Kile si jwɔ pi na, ka Kile Munaani si pi tɛge, ka pi i li cè na Kile jwump'à jwɔ, maa dijyɛŋi nimpaŋi fàhe kà ta, maa núr'a fworɔ Kile kuni i. Pire saha sì n-jà pi toroŋkanni kɛɛŋe me. Li na nyɛ mu à jwo pi na Kile Jyaŋi kwôre cige na sahanŋi, maa sùpyire sannte pyi ti i u cyere.

* 5:5 Zaburu 2.7 † 5:6 Zaburu 110.4

⁷ Nye zànze ká a ma sèl'e nìjke ñkemu na, ka ku yafaayi si jwò ku faafoon'á ke, lire maha li cyêe na Kile à jwó lwó kuru nìjke na. ⁸ Ñka k'aha a ñgure ná nyèpege kanni yige, ka jwò nyè na mpyi ku na me. Li nyè na mōni me, Kile maha kuru cyage láña, pi a si ku súugo.

⁹ Wuu na mpe puni yu, ñka wuu ntàannamacinmpyiibii, wuu à li cè yii na nyè kuni nìjcenii i, ndemu i Kile sí yii shwò ke. ¹⁰ Kile nyè kacennecembaawa me. Yii à ndemu pyi maa yii tàange cyêe u na u wuubii ntègeni cye kurugo mà lwó tajjaa na mà pa nō nìjjaa na ke, u si funjò wwò lire na me. ¹¹ Ñka wuu la nyè yii shin maha shin u uye waha u u jà a nō tēgeni na, nde na u à u sònjore taha ke, bà u si mpyi si lire ta me. ¹² Wuu la nyè yii pyi sàafee me. Yaayi jwòmēni Kile à lwó ke, mpīi pi sí yire ta pi dāniyañi ná piye zhiilinj kurugo ke, yii a pire pyimpe taanni.

¹³ Kile à jwòmēni lwó Ibirayima á tēni ndemu i ke, u à kâa uye na, ñaha na ye u nyè a yaaga ta ñkemu k'à fānha tò uye na me. ¹⁴ U à Ibirayima pyi: «Nàkaanna baa, mii sí jwó lwó mu na, si mu tūluge pēe sèl'e*.» ¹⁵ Nyè ka Ibirayima si Kile nyii cyán. Lire pyinjanni na, yaage ñkemu jwòmēni Kile mpyi a lwó u á ke, u à kuru ta.

¹⁶ Sùpyire ká a ñko si ñkâa, yaage k'à fānha tò ti na ke, kuru na ti maha ñkâa si li cyêe na nje tir'à jwo ke, yire na nyè sèe, nàkaante puni maha ñkwò. ¹⁷ Yaayi jwòmēni Kile à lwó ke, mpīi pi à yaa pi yire ta ke, Kile la mpyi si li cyêe pire na na uru ká jwòmēni ndemu lwó ke, lire nyè na fyìinni me. Lire kurugo u à kâa. ¹⁸ U à jwòmēni lwó wuu á, maa ñkâa. Cyire kapyaaagii shuunniñi si n-kēenñe me, ñaha na ye Kile nyè na fini me. Lire e ke wuu pi à u pyi wuu tajwòhoge ke, wuu wuye waha, ñaha na ye jwòmēni u à lwó wuu á ke, wuu à tēen ná l'e, u sí li yige li kuni i. ¹⁹ Tire sònjore tatahage ku nyè wuu á ke, kuru na nyè mu à jwo tōonmēge, ñkemu k'à wuu yal'a pwo Kile na ke. Kuru tōonmēge maha bage táataa vāanñke† jyile ná wuu e maha ñkàre Kile tatēenge e. ²⁰ Wani Yesu à fyānha a jyè wuu yyaha na wuu ntègeni kurugo. U à pyi Melikisedeki fiige sáragawwuñufembwòhe fo tèekwombaa.

7

Melikisedeki à fānha tò Ibirayima na

¹ Uru Melikisedeki mpyi Salemu kànhe saanji, maa mpyi sáragawwu Kileni nìjyi wuñ'á. Nyè Ibirayima à kàshige kwòn saanbii na maa jà pi na, maa nūru na ma tēni ndemu i ke, Melikisedeki à fwor'a sà u nìjò bē, maa jwó le u á. ² Yaayi Ibirayima à ta kàshige e ke, u à yire puni yáhañi kan Melikisedeki á. Nyè Melikisedeki mege jwòhe ku nyè: «ntiñi saanji». Mà bàra lire na, Salemu saanji u nyè u wi, puru jwòhe ku nyè: «yyenñe saanji». ³ U tunji mege nyè a yyere me, u nunji mege nyè a yyere me, u tayirige mú nyè a jwo me, Kile Jwumpe Semēni wà tufiige nyè a sīi na u siñkanni, lire nyè me na u kwùnkanni kyaa yu me. U na nyè mu à jwo Kile Jyañi, ñaha na ye u sí n-kwôro sáragawwu tērigii puni i.

⁴ Yii nyè a li ñya na Melikisedeki tayyereg'à pēe mà? Puru funñke e, wuu tulyege Ibirayima à kàshige kwòn mà yaayi njemu ta ke, u à yire puni yáhañi kan u á. ⁵ Levi tūluge shiinbii pi nyè sáragawwuubii ke, MusaSaliyañi mpyi a fānhe cyán pi na pi à pi cìmpyiibii Izirayeli shiinbii cyeyaayi yáhañi shuu, ali mà li ta pi ná pire puni na nyè Ibirayima tūluge shiin. ⁶ Melikisedeki mpyi Levi tūluge shin me, ñka uru u à Ibirayima cyeyaayi yáhañi ta. Mà bàra lire na, uru u à jwó le Ibirayima á, mà li ta Ibirayima á Kile mpyi a jwomyahigii lwó. ⁷ Nàkaana baa, jwóni lefoon'á fānha tò u tafoonji na.

⁸ Sáragawwuubii pi maha yáhañi shuu sùpyir'á ke, pire na nyè sùpyii mpiimu pi sí n-kwû canñka ke. Melikisedeki mú mpyi na yáhañi shuu, ñka uru sí n-kwôro nyii na bà y'à sémē Kile Jwumpe Semēni i me. ⁹ Levi tūluge shiinbil'á yáhañi maha ñkaan ke, wuu bá

* 6:14 ZhenEzi 22.17 † 6:19 bage táataa vāanñke»: sùpyire mpyi maha Kile pēe vāanña bage e. Pi mpyi maha vāanña pyi maha ntēg'a bage sèe cyage láha ku sèsee cyage na. Kuni mpyi a kan sáragawwuubii ñufembwòhe kann'á ku jyè bage sèsee cyage e, tōjō nìjkin yyēni i.

sí n-jà n-jwo na pire mú à yáharji wwû, ñaha na ye pi tulyege Ibirayima à u wwû mà kan Melikisedeki á. ¹⁰ Tèni i Melikisedeki à Ibirayima ñùñò bê maa yáharji ta ke, Levi mpyi na sàha si me, ñka u mpyi u tulyege Ibirayima sishange e, lire e ke u mú à wwû yáharji i.

¹¹ Ma tàanna ná Izirayeli shiinbii Saliyañi i, Levi tüluge shiinbii kanni pi mpyi a yaa pi já a pyi sáragawwu. Kampyi pi sáragawwuuni mpyi na sí n-jà Kile nyii wuuni pyi li fûññò, ñùñò sàha mpyi na sì n-pyi sáragawwuñi wabere u pa mà ta u ñye a pyi Aron fiige me, fo Melikisedeki fiige.

¹² Ñye sáragawwuuni ká fáa, fánha ki Saliyañi mú u fáa. ¹³ Ná wuu Kafoonji i, mpe jwump'à yyaha tíi ke, ur'à fworo tüluge ñkemu i ke, pire wà ñye a sáragawwubaarañi pyi mà ñya sárayi tawwuge e me. ¹⁴ Sùpyire pun'à cè na wuu Kafoonji à fworo Zhuda tüluge e, ñka Kile tünntunñi Musa à jwo sáragawwuubii kyaa na ke, u ñwøge ñye a nò Zhuda tüluge na me.

Yesu ñye Melikisedeki fiige

¹⁵ Wuu Kafoonji à pyi sáragawwu bà Melikisedeki mpyi me, lire l'à li fíniñ'a cyêe na u ná Levi tüluge ñye piye kur'e me. ¹⁶ Tülugo kari i cye kurugo bà u à pyi sáragawwu me, shìñi ñiñkwombaañi fánhe ku ñye u e ke, kuru cye kurugo u à pyi u wi. ¹⁷ Y'à jwo Kile Jwumpe Semerji i na:

«Mu à pyi tèrigii puni sáragawwu Melikisedeki fiige*.»

¹⁸ Lire pyiñkanni na, Saliyañi ñiñjyen'à yîrige, ñaha na ye fánha ñye a mpyi u e me, kanwò mú ñye a mpyi u na me. ¹⁹ Musa Saliyañi ñye a kyaa yaa ndemu l'à fûññò me, ñka nume sòññò tatahaga sèe wog'à kan wuu á. Kuru cye kurugo, wuu à tabaraga ta Kile na. ²⁰ Mà bàra lire na, Kile à kâa Yesu á, pi sanmpii s'à pyi sáragawwu mà ta Kile ñye a kâa pir'á me. ²¹ Yesu wi ke, ur'à le sáragawwubaarañi i tèni ndemu i ke, Kile à kâa u á na:

«Mii Kafoonji Kile à kâa, mii sì na ntilwøhe ñiñcyange lwó sahanji me:

“mu na ñye sáragawwu fo tèekwombaa†.”»

²² Lire kurugo tunmbyaare Kile à le ná wuu e nume ke, tir'à fánha tò ñiñjyee na. Yesu cye kurugo, wuu à tèen ná lire e.

²³ Ñye kani là saha na ñye, ndemu l'à u ná pi wwû piye e ke. Sáragawwuubii ñiñyahamil'à tòro mà li ñùñke pyi, pi mpyi na ñkwû. ²⁴ Ñka Yesu wi ke, uru na ñye nyii na fo tèekwombaa, sùpya saha sì n-pyi sáragawwu u cyaga me. ²⁵ Lire l'à li ta, mpiimu pi à bàra Kile na u cye kurugo ke, u sí n-jà pire shwò nume fo tèekwombaa, ñaha na ye u na ñye nyii na tèrigii puni i, maa Kile ñáare pir'á.

²⁶ Sáragawwuñuñufembwøhe kurugo wuu mpyi ke, kuru ku ñye Yesu. U à fíniñe, ñcèege cyaga ná ñwøhø cyaga ñye u na me. Kile à u láha kapimpyiibii na, maa u dùrugo fo ñiñyiñi tegeñi na. ²⁷ Yesu ñye sáragawwuubii ñuñufembwoyi sanñyi fiige me, u kuro ñye canña maha canña sáragawwuuni i uye kapegigii yáfanji kurugo si nta sùpyire sannte wogigii yáfanji sárayi wwû me. U à uye pyi sáraga tóogò ñiñkin tèrigii puni me na. ²⁸ Yii li cè, Musa Saliyañi mpyi a mpiimu tìñe mà pyi sáragawwuubii ñuñufembwoyo ke, pire mpyi a fûññò me. Ñka Musa Saliyañi kántugo, Kile à kâa maa jwumpe mpemu jwo ke, pur'à pyi kanñò mà u Jyañi tìñe mà pyi sáragawwuñuñufembwøhø, uru u à fûññò tèrigii puni i.

8

Yesu, wuu sáragawwuñuñufembwøhe

¹ Ñye wuu jwumpe ñumbwøhe ku ñye: sáragawwuñuñufembwøhø na ñye wuu á bà wuu à yi jwo me. U à sà ntèen ñiñyiñi i fánhe cyage e, Kile Siñi Punifoo kàniñe cyege na. ² Sèe cyage e u ñye na báarañi pyi ke, kuru ku ñye Kile vaaññe bage sèe woge, sùpya cye kurugo bà k'à faanra me, Kile yabiliñi cyege k'à ku faanra. ³ Sáragawwuubii ñuñufembwoyi pun'à tìñe, yi raa ñkanñi pyi Kile á s'a sárayi pyi y'a nòni Kile na. Lire

* 7:17 Zaburu 110.4 † 7:21 Zaburu 110.4

pyiŋkanni na, wuu sáragawwuŋuŋufembwøhe mú à yaa k'a yaaga kaan Kile á. ⁴ Kàmpyi u mpyi ñiŋke na, u bá mpyi na sì n-pyi sáragawwu me, ñaha kurugo ye sáragawwuubii òi na ñye ñaha mpiimu pi ñye na yakanyi kaan mà tàanna ná MusaSaliyaŋi i ke. ⁵ Pire sáragawwuubii na báare cyage ŋkemu i ke, kuru na ñye mu à jwo ñiŋyaŋi woge ñaŋjaŋi. Tèni i Musa mpyi a bégele s'a Kile vaaŋke bage yyéŋi ke, Kile à yi jwo u á: «Lóg'a jwø, yaayi mii à cyêe mu na ñaŋke ñuŋ'i ke, maye waha ma a yire ñcamii yaa*.» ⁶ Nye nume, Yesu Kirisita u ñye wuu sáragawwuŋuŋufembwøhe ke, báaraŋi Kile à kan ur'á ke, ur'a fãha tò pire wuŋi na, ñaha na ye tunmbyaare u à le wuu ná Kile shwøhø'l'e ke, tir'a fãha tò ñiŋjyere na. Yaayi ñwømyahigii Kile à lwó nume ke, yire mú à fãha tò tèecyiini wuyi na.

⁷ Kàmpyi tunmbyaare ñiŋcyiire† mpyi na sí n-jà Kile ñyii wuuni fũŋŋø, ñũŋŋø sàha mpyi na sí n-pyi, mà shønworø tég'a ti fáa me. ⁸ Ŋka Kile à u shiinbii cêeŋe maa jwo:

«Mii Kafooŋi Kile à jwo,

“Canŋa na ma, mii sí n-pa tunmbyara ñivønno le ná Izirayeli shiinbii ná Zhuda shiinbil'e.

⁹ Canŋke mii à pi tulyeyi cû pi cyeyi na, mà fworo Misira ñini i ke, tunmbyaare mii à le ná pi e ke, ti sì n-pyi tire fiige me, ñaha na ye pi à tire kèeŋe.

Lire na, mii à pi yaha wani.”

Mii Kafooŋi Kile à jwo amuni.

¹⁰ “Nye cyire canmpyaagil'à tòro ke, tunmbyaare mii sí n-le ná Izirayeli shiinbil'e ke, tire ti nte:

Mii sí na Saliyaŋi le pi yákilibil'e, si u jwumpe séme pi zòmpii na.

Mii sí n-pyi pi Kileŋi, pi sí n-pyi mii shiinbii.

¹¹ Wà saha sì u shinŋee, lire ñye me u cìmpworø pyi ‘Maye waha ma a Kafooŋi cè’ me, ñaha na ye pi puni sí mii cè, shinbwo bàra shinbilere na.

¹² Mii sí toro taha pi ñtiimbaaŋi na, mii sí pi kapegigii yàfa pi na‡.”»

¹³ Kile à tunmbyara ñivønno kyaa jwo, puru funŋke e, ñiŋjyere kakwoo saha ñye me, fãha saha ñye t'e me, ñcyèrè ti sí n-pìnni.

9

Tunmbyaare ñiŋjyere

¹ Tunmbyaare ñiŋjyere tèni i, pyiŋkannigii cyii mpyi wani, ñcyiimu jwø kurugo sáragawwuubii mpyi maha yaa pi tòro, pi i nta a sárayi wwû ke. Baga mú mpyi wani ñiŋke na, ŋkemu i pi mpyi maha yi wwû ke. ² Vaaŋŋa бага ku mpyi ku ki, maa ku táa mà pyi bapya shuunni. Babilini ñiŋcyiini i bènmbwøhe fùkinaŋi ná tàbalaŋi ñuŋ'i pi mpyi maha sárage bwúuruŋi yaha ke, yire yi mpyi wani. Lire babilini mege mpyi «bage sèecyage». ³ Vaaŋŋa mpyi lire babilini ná funŋø wuuni shwøhø'l'e. Funŋø babilini mege mpyi «bage sèese cyage». ⁴ Kuru cyage e, sárayi tasogoge sèeŋi woge mpyi, pi mpyi maha wusunaŋi súuge ku ñuŋ'i. Tunmbyaare mbwùuni mú mpyi wani. Sèeŋi mpyi a tég'a lire mbwùuni puni wøøŋø. Sèen cwoø mpyi li funŋke e. Njyìŋi mege ku ñye mani ke, uru wà mpyi lire sèeŋi cwooni i. Arøn kàbiini* li mpyi a wyere yige ke, ná kafaatente na Kile mpyi a u tunmbyaare jwumpe séme ke, yire mú mpyi mbwùuni i. ⁵ Sheribeebii mpyi

* 8:5 Ekizodi 25.40 † 8:7 Tunmbyaare t'à le Sinayi ñaŋke ñuŋ'i ke, tire kyaa li ñye na yu ñaha (Ekizodi 24.3-8). ‡ 8:12 Zheremi 31.31-34 * 9:4 Arøn kàbiin'à poroyo yige, maa yasere pyi, lir'a li cyêe na Kafooŋi funŋk'à táan ná Musa ná Arøn e (Nømburu 17.1-11).

mbwùuni ñuñ'i, pire mpyi maha li cyêre na Kile yabiliñi ñye naha. Pire mpyi a fukanyi pili mbwùuni ñwòtonke ñuñ'i†. Ñka mii sì n-jà cyire karigii puni jwo nò cyi tegeni na numε me.

⁶Nye vaañke bage ná ku funño yaayi mpyi a bégele lire bègeleñkanni na. Sáragawwu-ubii mpyi maha jyè kuru bage babilini ñiñcyiini i canña maha canña na pi báarañi pyi. ⁷Sáragawwuubii ñuñufembwòhe kanni ku mpyi maha jyè babilini shonwuuni i tógo ñiñkin yyeeni i. Kuru cyage e u mpyi maha ma ná yatóore sìshange e na ñkaan Kile á, u yabiliñi ná sùpyire sannte ñgurugonji kurugo. ⁸Cyire karigii cye kurugo, Kile Munaani à li cyêe wuu na na kuni ñiñjyeeni tēni i, sùpyire mpyi na sì n-jà n-jyè bage sèese cyage e me.

⁹Lire maha wuu tēge wuu à karii yyaha cè ñiñjaa, maa li cyêe wuu na na sùpyañi u ñye na Kile pēre maa yaaya kaan u á, lire ñye me na yatóore bùu u á ke, lire sì n-jà urufoo zòñi fíññe Kile á me. ¹⁰Kuni ñiñjyeeni karigii cyi mpyi sárayi yalyire ná yabyeere ná wiliñkannigii cyii, si cyeere tufeempe ta. Cyire kurigii ñaarañi fāñhe mpyi a cyán sùpyire na fo mà sà yaa ná tēni i Kile à cyi fáa ná pyiñkanni nivonni i ke.

Yesu Kirisita sìshange

¹¹Nye numε, Kirisita à pa. Uru u ñye sáragawwuñuñufembwòhe, uru u à pa yaayi ñiñcenñyi kan wuu á. Kile vaañke bage tayyerege k'à fāñha tò ñiñjyege na, ku karigii s'a fūñño ke, kur'e Kirisita à jyè. Sùpya bà u à kuru bage yaa me, ku mú ñye ñge ñiñyēñi i me. ¹²Kirisita à jyè bage sèese cyage e ke, ná sikapere sishan, lire ñye me nupeelyevonno sishan e bà u à jyè me. Ñka u à jyè tógo ñiñkin fo tēkwombaa maa u yabiliñi sìshange kan maa wuu ñuño wwù wuu kapegigil'e. Tire ñuñgwuure na ñye tēkwombaa woro. ¹³Sùpyiibii pi mpyi pi ñye a fíññe mà tàanna ná kuni ñiñjyeeni i me, pi mpyi maha sikaperigii ná nupyahigii bùu, maa cyire sìshange wuuni pire na. Pi mpyi maha ñupya bò maa u súugo, maa tire cwōnre kuu na wuni pire sùpyiibii na. Lire mpyi maha pire cyeere pyi t'à fíññe Kile á. ¹⁴Yatóore sìshange mpyi na lire pyi, Kirisita woge s'à pwóro kuru na. Kile Munaani li sí n-kwōro fo tēkwombaa ke, lire l'à u yyaha cū, ka u u uye kan sáraga cwò cyaga baa wogo Kile á. Karigii cyi maha kwūñi nò wuu na ke, u sìshange sí n-jà wuu zòmpii fíññe cyire e. Lire ká mpyi, wuu sí n-jà n-file Kile ñyii wuñi na, s'a báara u á.

¹⁵Ná Kirisita s'à lire pyi, lire kurugo u à pyi tunmbyaare nivonnte sùsuruleñi Kile ná sùpyire shwòhòl'e. Sùpyire mpyi a kapegigii ñcyiimu pyi tunmbyaare ñiñjyeere tēni i ke, Kirisita à kwū si ti ñuño wwù cyire e, bà li si mpyi Kile à mpiimu yyere maa yaayi ñiñkwombaayi ñwōmēeni lwó pi á ke, pi i yire ta me.

¹⁶Yii li cè, mu aha tunmbyaare ñya t'à le, yaaga ku maha bò maha mpyi sáraga. ¹⁷Ná kuru ñye a bò me, mà ku yaha ñyii na, tunmbyaare maha fwo me. ¹⁸Lire kurugo Kile ñye a tunmbyaare ñiñcyiire le ná sùpyire e sìshan baa me‡. ¹⁹Nye ka Musa si Kile Saliyañi kapyaaagii jwo sùpyir'á, lire kàntugo maa nunaare ná sikaperigii sìshange shwò, maa lwòhe wùrugo k'e, maa izope cige wyēere tà ná mpà shire le a wu k'e, mà ñaraga ñaraga Kile Saliyañi Semēñi ná sùpyire puni na, ²⁰maa jwo: «Tunmbyaare Kile à le ná yii e ke, ñke sìshange k'à tire tígile§.» ²¹Lire pyiñkanni na mú, ka Musa si sìshange kà ñaraga Kile vaañke bage ná Kile pēpee yaayi puni na. ²²Mà tàanna ná Musa Saliyañi i, sìshange mpyi maha karii ñiñyahagii fíññe. Ná sìshanga ñye a wu me, sùpyire kapegigii sì yàfa ti na me.

²³Wuu à li ñya na yatóore sìshange ku mpyi maha ntég'a kuni ñiñjyeeni yaayi fíññe, yire sí na ñye ñiñyiñi sèeyaayi ñañja kannā. Lire e ke sárage sìshange tayyerege k'à pē

† 9:5 Yatóore pi mpyi maha bò sùpyire kapegigii yàfāñi kurugo ke, kuru ñwòtonke ñuñ'i tire sìshange mpyi maha wu. ‡ 9:18 Pii maha jwo: «16Wuu kóoge kani kàanmucya. Mu aha lógo na ma kóoge táa, sùpyañi u à kwū sēñi na ke, uru kóoge ku maha ntáa. 17Sùpya ká u kóoge táañkanni jwo, ná u ñye a kwū me, wà ñye na ku táali me. 18Amuni, yi mú ñye Kile tunmbyaare kāmpanñke na. Tēni i Kile à tunmbyaare ñiñcyiire le ke, u à jwo pi á na pi yatóore tà bò, sùpyiibii puni si ti sìshange ñya, si ñcè na t'à kwū.» § 9:20 Ekizodi 24.8

yire woge na ke, kuru kyaa li nyε Kile na yaayi sèe wuyi v̀niņi kurugo. ²⁴ S̀p̀pyir'̀a Kile bage ŋkemu faanra ke, kur'e bà Kirisita à jyè mε. S̀p̀pyir'̀a ŋkemu faanra ke, kuru na nyε Kile bage n̄nȳi woge malw̄oƀ kannna. N̄nȳiņi yabiliņi i Kirisita à jyè maa Kile n̄aare wuu kurugo. ²⁵ Kuni n̄j̄yeeeni i, s̄aragawwuubii n̄uufembw̄ohe mpyi maha jyè Kile bage s̄eese cyage e ná yat̄oore s̄ishange e yee maha yee, ŋka Kirisita nyε a jyè n̄j̄ȳiņi i maa uye kan s̄araga tooyo n̄j̄yahay'e mε. ²⁶ Ná lire bà mε, mà lw̄ó d̄j̄nyeȳ'̀à dá ke, mà pa n̄o n̄j̄jaa na, numε mpyi na sí u ta u à kyaaala tooyo n̄j̄yahay'e mà kw̄o. Ŋka numε t̄eni takw̄oore e, u à pa maa uye pyi s̄araga t̄ooḡo n̄j̄kin t̄erigii puni mε na, maa kapegigii tugure láha wuu na. ²⁷ Yii à li cè na s̀p̀pyani maha ŋkw̄u t̄ooḡo n̄j̄kin, lire k̄antugo Kile maha u ȳbe u kapyiņkii na. ²⁸ Lire pyiņkanni na mú, Kirisita à pyi s̄araga t̄ooḡo n̄j̄kin kannna, bà u si mpyi si shin̄yahara kapegigii tugure lw̄ó mε. Mpii pi nyε na u sigili ke, u sí n-pa uye cyèe pire na tozh̄nwogo pi zh̄woņi kurugo, ŋka kapegigii ȳaf̄aņi kurugo bà mε.

10

Yesu à uye pyi s̄araga

¹ MusaSaliyaņi mpyi yaayi n̄j̄c̄enȳi n̄mpayi n̄aņjaņi kannna, u mpyi a f̄uņ̄o mε. U mpyi a j̄wo na s̄arayi ninuyi y'̀à ww̄u yee maha yee. Lire e s̀p̀pyiibii pi nyε na b̄arali Kile na ke, u s̄i n-j̄à pire f̄iņ̄e n-f̄uņ̄o mε. ² K̄ampyi u mpyi na sí n-j̄à lire pyi, pi mpyi na sí n-kw̄o s'a yi ww̄u mε. Naha na ye k̄ampyi v̀niņi kurugo yi maha ww̄u, mpii pi maha yi ww̄u ke, li mpyi na sí n-pyi mu à j̄wo pir'̀à f̄iņ̄'a kw̄o, pi s̄aha mpyi na sí piye n̄ya kapimpyii mε. ³ Ŋka lire bà li mpyi li li mε. Yee maha yee, s̄arayi mpyi maha ww̄u si s̀p̀pyire fun̄o cwo ti kapegigii na. ⁴ Naha na ye nupyahigii ná sikaperigii s̄ishange s̄i n-s̄i n-j̄à s̀p̀pya kapegii ȳafa u na mε.

⁵ Lire kurugo t̄eni i Kirisita mpyi na ma d̄j̄nyeȳi i ke, u à j̄wo Kile á:
«Mu à j̄wo na mu nyε na n̄caa yat̄oore s̄arayi na mε,
mu nyε a n̄e s̀p̀pya si yaaga kan mu á mε,
ŋka mu à cyere yaa mii na.

⁶ Yat̄oore ti nyε na s̀uuge s̄arayi tasogoge e,
lire nyε mε s̄arayi san̄yi yi nyε na ŋkaan mu á kapegigii ȳaf̄aņi kurugo ke,
kuru k̄a nyε a mu fun̄ke n̄j̄e mε.

⁷ Lire kurugo mii à j̄wo

“Kile, mii u ŋge,

mii à pa si mpa mu nyii wuuni pyi,

bà y'̀à séme mii kyaa na Kile Jwumpe Sem̄eņi i mε*.”»

⁸ Bà wuu à li n̄ya mε, Kirisita à fȳanha a j̄wo Kile á: «Mu à j̄wo na s̄arayi ná yakanyi ná s̄arayi nizogoyi ná kapegigii ȳaf̄aņi s̄arayi nyε a t̄aan mu á mε, na yire na bà mu nyε na n̄caa mε.» U à yire puni j̄wo mà li ta MusaSaliyaņi à j̄wo na yire puni y'a mpyi. ⁹ Nyε ka Kirisita si n̄r'a j̄wo: «Kile, mii u ŋge, mii à pa si mpa mu nyii wuuni pyi.» Puru jwump'̀à li cyèe na s̄araga niv̄oņ'̀à t̄eg'a s̄arayi n̄j̄yeyi fáa. ¹⁰ Yesu Kirisita à Kile nyii wuuni pyi. U yabiliņ'̀à uye kan mà pyi s̄araga t̄ooḡo n̄j̄kin t̄erigii puni mε na, lire pyiņkanni na wuu kapegigil'̀à jyé a láha wuu na.

¹¹ Kuni n̄j̄yeeeni t̄eni i, can̄a maha can̄a, s̄aragawwuubii mpyi maha s̄arayi ninuyi ww̄u Kile á, ŋka yire s̄arayi mpyi na s̄i n-s̄i n-j̄à w̄a kapegigii ȳafa u na mε. ¹² Ŋka Kirisita wi ke, ur'̀à uye kan mà pyi s̄araga t̄ooḡo n̄j̄kin, kuru s̄arage na nyε t̄erigii puni wogo. U à lire pyi kapegigii ȳaf̄aņi kurugo, lire k̄antugo maa ŋk̄ar'a s̄a nt̄een Kile k̄aniņe cyege na. ¹³ T̄eni i Kile sí n-pa u z̄amp̄enbii pyi u tooyi tatahage ke, u à t̄een wani kuru cyage e na lire sigili. ¹⁴ Yii li cè, kuru s̄arage n̄j̄kinņi cye kurugo, Kile à mpiimu f̄iņ̄e ke, u à pire pyi n̄c̄eεge cyaga baa fo t̄eekwombaa.

¹⁵ Kile Munaani mú à yire f̄iņ̄'̀a j̄wo wuu á. L'̀à j̄wo na:

¹⁶ «Kafooņi Kile à j̄wo “Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e can̄yi n̄mpayi i ke, tire ti nyε:

* 10:7 Zaburu 40.6-8

'Mii sí na Saliyaŋi le pi zòmpil'e,
si u jwumpe séme pi yákilibii na†.' »

¹⁷ Maa núr'a jwo:

«Mii saha sì na yákiŋi yaha pi kapegigii ná pi ntiimbaaŋi karigii na me‡.»

¹⁸ Nye kapegigil'à yàfa cyage ŋkemu i mà kwò ke, nùŋo saha na nye mà sáraga wwû cyi kurugo la?

*Wuu yákitit*εenre wuubii pi file Kile na

¹⁹ Lire pyiŋkanni na, mii cìmpyiibii, Yesu sìshange cye kurugo, wuu sí n-jà n-je Kile bage sèsee cyage e fyagara baa. ²⁰ Bage táataa vaaŋke ku mpyi wuu yyaha na ke, bà kur'à cwòn me, amuni pi à Yesu cyeere pyi, ka lire si kuro nivònno múgo wuu á ndemu li sí wuu nò Kile na, si shìŋi sèe wuŋi kan wuu á ke. ²¹ Uru u nye wuu sáragawwuŋuŋufembwòhe maa mpyi Kile bage nùŋo na. ²² Numε, wuu zòmpil'à jyé a yige kaŋwòhoyi puni i ŋjemu yi nye na wuu cèεge ke, wuu cyeere s'à jyé ná lùcεŋke e. Lire e wuu àha nùru raa fyáge me, wuu sàa dá Kile na, wuu u file u na ná funŋo niŋkin i. ²³ Wuu a yi juŋwòfyiŋe na, na wuu à wuu sòŋjore taha Kile ŋwòmεeni na. Wuu àha wuu funŋyi cεenne me, ŋaha na ye u aha ndemu jwo ke, u maha lire pyi. ²⁴ Wuu yaha wuye na wuu raa màban leni wuye e, bà wuu si mpyi s'a sì yyaha na tàange ná kacεmpyiini i me. ²⁵ Wuu àha wuye mbinniŋi ŋwò yaha bà pìl'à li pyi me, ŋka wuu a màban leni wuye e, ŋaha na ye yii à li ŋya na Kafoonji tèpan'à byanhara.

²⁶ Wuu aha sèŋi kuni cè maa ŋcwò maa ŋkwòro na kapegigii pyi, sáraga saha nye ŋkemu ku sí cyire yàfa wuu na me. ²⁷ Shinŋi u nye na lire pyi ke, ur'à yaa u a fyáge Kile yibige ná nabwòhe yyaha na. Mpii pi à cyé Kile na ke, kuru ku sí pire súugo. ²⁸ Wà n'a mpyi a MusaSaliyaŋi kafuun pyi shiin shuunni taanre ŋyii na, ka pire si yi jwo, pi mpyi maha urufoo bò nùŋaara baa. ²⁹ Numε, shinŋi u nye na Kile Jyaŋi fare ke, Kile nye a yaa u kyaa pyi uru na ndemu l'à fànha tò mbòŋi na mà? Sèŋi na, sìshange k'à tèg'a tunmbyaare le maa urufoo kapegigii yàfa ke, u nye a pèene taha kuru na me. Kile Munaani li maha wuu pyi wuu à Kile ticεmpe cè ke, u bá à lire cyahala. ³⁰ Nye Kile yabiliŋ'à jwo: «Mii u sí na ŋkooŋi wwû. Mii u sí katupwòhoyi pyifeebii sàra§.» Yi mú à séme na: «Kafoonji Kile sí u wuubii yíbe pi kapyiŋkii na*.» Nye wuu à li cè na nde u à jwo ke, u sí lire yige li kuni i. ³¹ Fyagara kyaa li nye li li wà u cwo Kile ŋyii wuŋi cyeyi i.

³² Nde l'à pyi yii na tanjaaŋi i ke, yii funŋo cwo lire na. Yii à Kile bεenmpe ta tēni ndemu i ke, yyefug'à yii kànha sèl'e cyire canmpyaagil'e, ŋka lire nye a yii yatanŋyi bò me. ³³ Tèrigii cyil'e, pi mpyi maha yii cyere, maa yii kyérege sùpyire ŋyii na. Tèrigii cyil'e, mpii pi mpyi maha ŋkyérege yii fiige ke, yii mpyi maha pire tère. ³⁴ Mpii pi mpyi a le kàsuni i ke, yii à pire tège pire yyefugo karigil'e. Pi à yii cyeyaayi cyán a shwò yii na, ka yii i li kwú yiye e ná funntange e, ŋaha na ye yii à li cè na yaage ku nye yii á ke, kur'à fànha tò yire puni na, ku mú nye na ŋkwùu me. ³⁵ Lire e ke yii àha yii dányiŋi láha Kile na me, lire sí yii pyi yii tòn nimbwo ta. ³⁶ Yii yiye waha numε, yii raa sì yyaha na Kile ŋyii wuuni mpyiŋi i, lire ká mpyi, yaage ŋwòmεeni u à lwó ke, yii sí kuru ta. ³⁷ Y'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i na:

«Ncyère, ŋgemu u à yaa u pa ke, uru sí n-pa,
u sì mò me.»

³⁸ Kile à jwo:

«Shinŋi u à tíi ke, dányiŋi cye kurugo uru maha mpyi ŋyii na.

ŋka wà ha kàntugo wà mii á, mii funŋke sì n-táan ná urufol'e me†.»

³⁹ Mii à tēn ná l'e, mpii pi maha ntēr'a nùru maa ŋkàre tapinnage e ke, wuu nye pire e me. Nùmpañja tafeebii pi à dá Kile na ke, pire e wuu nye.

† 10:16 Zheremi 31.33 ‡ 10:17 Zheremi 31.34 § 10:30 Duterenoμmu 32.35 * 10:30 Duterenoμmu 32.36;
Zaburu 135.14 † 10:38 Abakuki 2.3,4

11

Mpii pi à fyânha a dá Kile na ke, wuu pire kàanmucya

¹Naha ku nyɛ dáníyaŋi yɛ? Mà ma sònŋɔre taha yaaga na maa ntɛɛn ná l'e mu sí ku ta, lire nyɛ mɛ yaage ku nyɛ mu nyɛ na ku jaɛ mɛ, maa dá ku na mu à jwo mu nyii na nyɛ ku na ke, lire li nyɛ dáníyaŋi. ²Wuu tulyeyi dáníyaŋi kurugo, Kile à jɛɛ pi na.

³Dáníyaŋi cye kurugo, wuu à li cè na Kile à nìnyinji ná jìŋke dá u jwumpe cye kurugo. Puru funŋke e, yaaga maha yaaga wuu nyɛ na jaɛ ke, Kile à ku dá ná yaɲyambaage e. ⁴Abɛli à dá Kile na, lire kurugo sárage u à wwû Kile á ke, kur'à pwóro Kanji woge na. U dáníyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi maa jɛɛ u sárayi na. U à kwû, ŋka u dáníyaŋi kani maha wuu kâlili ali nijjaa.

⁵Enoki à dá Kile na, lire kurugo Kile à u lwó a kàre nìnyinji na mà ta u nyɛ a kwû mɛ. Wà saha nyɛ a u nya mɛ, jaaha na yɛ Kile à u lwó. Kile à jwo na ur'à jɛɛ u na, mà jwo u u lwó ke. ⁶Nyɛ Kile sì n-jà jɛɛ sùpya na ná urufoo nyɛ a dá u na mɛ. Naha na yɛ ŋgemu la ká mpyi si file Kile na ke, fo urufoo u dá li na na Kile na nyɛ wani, na mpii pi nyɛ na u caa ke, na u sí pire sára.

⁷Nuhu à dá Kile na, lire kurugo u mpyi na Kile yɛɛyi núru mà yyaha tíi ná karigii nimpañkil'e jcyiimu cyi nyɛ cyi sàha ŋkwò na jaɛ mɛ. U à Kile jwumpe cû ná sèl'e, maa bakwɔge yaa ŋkemu i u ná u pyenge shiinbil'à shwò ke, ka lire si sùpyire sannte ntiimbaanji cyêe. U à dá Kile na, lire e Kile à jwo na u à tíi.

⁸Ibirayima à dá Kile na, lire kurugo, Kile à u yɛɛ ke, u à Kile jwómɛɛni cû. Kìni Kile mpyi a bégele u mɛɛ na ke, u à fwo ro u yabilinji wuuni i na ŋkèɛge lire e, mà ta u nyɛ a u tashage cè mɛ. ⁹U à dá Kile na, lire kurugo kìni jwómɛɛni Kile mpyi a lwó u á ke, u à jɛn'a kàr'a sà ntɛɛn lire e nàmpɔnnte na. U mpyi na shwùun vànŋyi bayi i. Ishaka ná Yakuba mú mpyi na shwùun yire y'e. Nwómɛɛni ninuuni mú mpyi a lwó pir'á. ¹⁰Kànhe nintaani l'à cyán a jwò ke, kuru na Ibirayima à u sònŋɔre taha. Kile yabilinji u à kuru kànhe bégele, maa ku faanra.

¹¹Ali mà li ta Ibirayima mpyi a lyɛ, Sara sí nyɛ cijirinje, mà Ibirayima yaha u à dá na Kile sí u jwómɛɛni fùnŋɔ pire pyítaani kyaa na, u à jà a pùnambile si. ¹²Ali mà u yaha u u sònŋi na uru tèekwuun'à nɔ a kwò, ŋka supyijyahara à fwo ro uru nàŋi niŋkinji i mu à jwo wɔrigii ná lwòhe jwòge nticenji.

¹³Pire pun'à kwû ná pi dáníyaŋi i Kile na. Kile mpyi a yaayi njemu jwómɛɛ lwó ke, pi nyɛ a yire ta mɛ, ŋka pi à yi nya laage e, ka lire si mpyi pi á funntanga. Puru funŋke e, pi à jɛɛ na pire na nyɛ nàmpwuun na jaare na màre ŋke jìŋke na. ¹⁴L'à fíninje na sùpyiibii pi à jɛɛ pur'e ke, na tateenge kabere pire nyɛ na jcaa. ¹⁵Cyage e pi à yîri ke, kàmpyi kuru kani mpyi a tige pi funŋ'i, pi mpyi na sí pyinŋkanna ta si núru ŋkàre wani. ¹⁶ŋka sèenji na, cyaga pi nyɛ na jcaa ŋkemu k'à jwò ke, kuru na nyɛ nìnyinji i. Lire kurugo Kile maha jɛɛ tire sùpyire t'a uru yiri ti Kilenji, jaaha na yɛ u à cyaga bégel'a yaha ti mɛɛ na. ¹⁷⁻¹⁸Kile mpyi a jwómɛɛni lwó Ibirayima á na u tùluge sí n-fwo ro Ishaka e*, maa nùr'a Ibirayima zò shwò a wíi na u Ishaka pyi sárage. Ibirayima mpyi a dá Kile na, lire kurugo u nyɛ a cyé si u jyaŋi niŋkinji pyi sárage mɛ. ¹⁹Li mpyi u funŋ'i na síni na nyɛ Kile á mà Ishaka jè a yige kwùŋi i, lire kurugo Kile à u jyaŋi núrun'a kan u á. L'à pyi mu à jwo kwùŋi i u à fwo ro.

²⁰Ishaka à dá Kile na, lire kurugo u à jwó le Yakuba ná Ezawu á karigii nimpañkii kyaa na.

²¹Yakuba à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nɔ ke, u à jwó le Yusufu jyaabii shuunniŋi niŋkin niŋkin'á, maa ntígile u kàbiini na, maa niŋkure sín, maa Kile pèe.

²²Yusufu à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nɔ ke, u à jwo u kacyyii kyaa na, na Izirayeli shiinbii ká a sí raa fwore Misira kìni i, pi a sì ná uru kacyyii'e.

²³Musa sifeebil'à dá Kile na, lire kurugo, Musa à si ke, ka pi i u ŋwòhò yinje taanre, jaaha na yɛ pi mpyi a li nya na u lem'à jwò. Jwumpe saanji mpyi a jwo na pi a pùnampyire nizivonnte puni bùu ke, pi nyɛ a fyá puru na mɛ.

* 11:17-18 ZhenEzi 21.12

²⁴ Musa à dá Kile na, lire kurugo, u à pa yyaha cwo ke, u nyε a nyε pi a uru pyi Farōn pworōji jyaŋi mε. ²⁵ Mā jwo u uye yaha kapegigii mpyiŋi funntange e ke, u à li lwó uye e si ŋkyaala ná Kile shiinbil'e, naha kurugo ye kuru funntange shiŋi nyε na mōni mε. ²⁶ Musa mpyi a cè na Misira k̄ini nāfuuŋ'á nyaha, ŋka mà nyε cyàhigii na, bà Kile Njncwōnrōŋi sí n-pa nyε cyi na mε, lire nāfanŋ'á fānha tō Misira nāfuuŋi na. U mpyi a u sōnŋōre taha uru nāfanŋi na, u sí n-pa uru ŋgemu ta ke. ²⁷ Musa à dá Kile na, lire e u à fworō Misira k̄ini i mà ta u nyε a fyá lire k̄ini saanŋi lùyirini yyaha na mε. Kilerŋi u nyε wà nyε na u jaā mε, u mpyi a uye waha mu à jwo u nyii na nyε uru na. ²⁸ U à dá Kile na, lire kurugo u à Izirayeli shiinbii pyi pi à bilereŋkwōŋi kataanni pyi, maa pi pyi pi à mpàbilini s̄ishange jaraga jaraga pi bayi jwōyi na, bà li si mpyi m̄l̄ek̄eŋi u maha boore pyi ke, uru nintoroŋi kà raa pi p̄nampyicyiire bùu mε.

²⁹ Izirayeli shiinbil'á dá Kile na, lire kurugo Suumpe Lwōhe Njnyage à táa, ka pi i jyiile j̄iŋke niŋgage na. Misira shiinbii la mpyi si jyiile t̄eni ndemu i ke, ka lwōhe si pi puni lȳi.

³⁰ Izirayeli shiinbil'á dá Kile na, lire kurugo pi à Zheriko k̄anhe m̄ahana canmpyaa baashuunni i, ka k̄anhe k̄aŋke si jcwō.

³¹ Fwōrobacwōŋi Arahabu à dá Kile na, lire e Izirayeli shiinbii pi mpyi a pa k̄anhe ŋwōh'a wíi ke, uru ceŋ'á à pire t̄ēge. Lire kurugo u nyε a bō ná Kile jwōm̄εεcumbaabil'e s̄jncyan mε.

³² Nyε mii bá s̄i n-jà yi puni jwo mε, naha na ye t̄ere naha mii á, mii i jwo a nō Zhedeyōn ná Baraki ná Samusōn ná Zhēfite ná Dawuda ná Samuweli ná Kile t̄unntunmpii sanmpii kyaa na mε. ³³ Pir'á dá Kile na, lire kurugo pi à jà saanbii p̄ii na, maa fānhe pyi ná nt̄iŋi i, yaayi jwōm̄εeni Kile mpyi a lwó ke, maa yire ta, maa c̄anriyi yà jwōyo pwo. ³⁴ Pi à p̄ii le nage e, ŋka yaaga nyε a pire ta mε. Pi à jwo na pire sí p̄ii bō ná k̄ashikwōŋwōoni i, ŋka pir'á shwō. Fānha mpyi pi e mε, ŋka pi à fānha ta. Síŋi mpyi pi á k̄ashige cyage e, pi à k̄irigii cȳii k̄ashicyeye k̄r'a caala. ³⁵ Cyeebii p̄ii s̄upyii niŋkwul'á j̄è mà kan pi á.

P̄ii mpyi wani, kampyi pire mpyi a fworō Kile kuni i, pi mpyi na sí pi yaha, ŋka pi nyε a j̄en'a fworō l'e mε. Pi à nyε pi pi kyérege, bà Kile si mpyi si pi j̄è nyεŋkanna njncenne na mε. ³⁶ Pi à p̄ii fwōhōrō maa pi bwōn ná tiripaanni i. Pi à t̄ōnnte yōrōyi le pi na mà yaha k̄asuŋi i. ³⁷ Pi à p̄ii wà a bō ná kafaayi i, maa p̄ii pahala ná cikyangayi i, maa p̄ii bō ná k̄ashikwōŋwōoni i. P̄ii mpyi na jaare na m̄are ná mp̄aseeyi ná sikaseeyi i, yire yi mpyi pire v̄aanndeyi. Yaaga mpyi pi á mε. S̄upyiibil'á pi c̄jncyere c̄u maa pi kyérege. ³⁸ Pi mpyi maha jaare na m̄are sige ná j̄aŋyi j̄uŋ'i, maa shwuun kafawiyi ná wyikuuyi i, mà li ta nte s̄upyire nj̄in'á p̄ē ŋge dij̄nyēŋi na.

³⁹ Tire nte s̄upyire puni mpyi a dá Kile na, lire e Kile à nyε ti na. Lire ná li wuuni mú i, yaayi jwōm̄εeni Kile mpyi a lwó ke, ti nyε a yire ta mε. ⁴⁰ Naha na ye Kile à yaaga njncenŋe bégele wuu m̄ε na, u la nyε a mpyi pi kuru ta a wuu yaha mε.

12

Wuu kyaage kwú wuye e Yesu fiŋe

¹ Wuu pi ke, pire s̄upyiibii puni pi mpyi a dá Kile na ke, pir'á pyi yyecyeeŋe maa wuu kw̄ulo, wuu Kile kuni taf̄ere e. Lire kurugo tuguro maha tuguro ti nyε wuu j̄uŋ'i maa wuu sige tire taf̄ere na ke, wuu j̄uŋyi ww̄u tire puni jwōh'i, wuu u kapegigii jwō yaha, cyire cyi maha wuu pyi wuu u búruge. Taf̄ere na Kile à wuu yaha ke, wuu wuye waha wuu u tire f̄ē f̄ēŋkanna njncenne na. ² Wuu a Yesu wíi, uru u à wuu pyi wuu à dá Kile na, uru mú u sí wuu pyi wuu u nō t̄egeni na. U à nyε, ka pi i u kw̄òr'a bō cige na. U nyε a kuru silege wíi yaaga mε, naha na ye funntange Kile mpyi a b̄egel'a yaha u m̄ε na ke, kuru u mpyi na wíi. U à t̄ēen numε saanre e Kile k̄aniŋe cyēge na. ³ Kapimpyiibil'á nt̄iŋke taha u na maa u kyérege s̄èl'e, u à lire kwú uye e pyiŋkanni ndemu na ke, yii funŋō cwo lire na, bà li si mpyi yii àha ŋk̄anha mε, yii yatanŋyi kà ŋkw̄u mε. ⁴ Naha kurugo ye yoge yii nyε na ŋkw̄uun kapegigii na ke, yii wà s̄aha jà a ku kw̄òn a nō u sh̄iŋi t̄egeni na mε. ⁵ Yii pi nyε Kile pyiibii ke, yerege Kile à kan yii á maa m̄aban le yii e ke, yii funŋ'á ww̄ò kuru na la? U à jwo:

«Mii jyaŋi, Kafoonji ká mu kíbe,
ma hà lire wíi jɔwo mɛ.

U aha mu cêɛɛ mú,
lire kà ma yatanɔyi bò mɛ.

⁶Naha na ye shinɔi u à táan Kile á ke, uru u maha ŋkíbili.

U à ŋgemu cè u pyà ke, uru u maha bwùun*.»

⁷Yii Kile ŋkíbinji kwú yiye e, naha kurugo ye Kile à yii cù mu à jwo u pyi, lire kurugo u maha yii kíbili. Pyàni ŋgire u nyɛ ná u tunji nyɛ na u kíbili mà ye? ⁸Kile maha u pyiibii puni kíbili. U aha mpyi u nyɛ a yii kíbe mɛ, lir'à li cyêe na yii nyɛ u pyi sèenji na mɛ, ŋka kàsɔɔgo kùŋɔ pyi pi nyɛ yii.

⁹Tii na nyɛ wuu na naha jìŋke na, pi maha wuu kíbili, ŋka wuu maha pi pêre. Lire e ke wuu Tunji nìnyi wuŋi ká a wuu kíbili, tá wuu nyɛ a yaa wuu jɛɛ lire na sèe sèl'e, bà wuu si mpyi si shìni nìŋkwombaani ta mɛ? ¹⁰Wuu tiibii maha wuu kíbili tère nimbilere funŋ'i maha ntàanna ná pi sònŋɔŋkanni i. Ŋka Kile ká a wuu kíbili, u maha li pyi, bà wuu si mpyi si mpyi shincenmii uru yabilinji fiige mɛ. ¹¹Sèe wi, mu aha a si sùpyanji kíbe, li tasiige maha mpyi u á yyetanha kyaa, funntanga kyaa bà mɛ. Ŋka urufoo ká kàla ta ŋkíbinji funŋke e, li maha mpa jùŋɔ kuu yyeŋinke ná ntiiŋi na.

¹²Lire kurugo yii yii cyeyi fànha baa wuyi yîrige, yii nìŋkunɔyi yi nyɛ na jɔcyêenni ke, yii i yire tígil'a yyéenɛ. ¹³«Yii a jaare kuntiile e†.» Lire e shinɔi u nyɛ na sêgere ke, uru lògɔncini sî n-fêen mɛ, u bá a yaa u cùuŋɔ.

¹⁴Yii yiye waha yii raa yyeŋinke caa yii ná sùpyire puni shwòhòl'e. Yii raa jaare fyinmpe e, naha kurugo ye sùpya sî n-jà Kafoonji nya mà ta u nyɛ na jaare fyinmpe e mɛ.

¹⁵Kile à jwò yii na maa yii shwò. Yii a yiye kàanmucaa, wà kà ŋkwò jɔcyé lire na mɛ. Wà hà uye pyi cige fiige yii shwòhòl'e ŋkemu bàha k'à pi, si kakyaare pyi ti nò shinɔyahara na mɛ. ¹⁶Yii yákili ta, sùpya kà zii mpyi jacwò yii shwòhòl'e mɛ. Yii àha jɔcyé pèene tahaga Kile yaayi na Ezawu fiige mɛ. Ur'à u lyege tònŋi fáa zànnɛɛge nìŋkin kanna kurugo. ¹⁷Yii à li cè na kàntugo, u la mpyi u tunji si jwò le u á, ŋka tufoonj'à cyé. U mɛesuwuŋi la mpyi si tufoonji sònŋɔŋkanni kèenɛ, ŋka u nyɛ a jà mɛ.

¹⁸Kile jaŋke na wà sí n-jà n-bwòn ke, tèecyiini i Izirayeli shiinbil'à file ku na pyinɔkanni ndemu na ke, yii nyɛ a file Kile na amuni mɛ. Nabwòhò ná numpilaga ná nimpirinɛ ná zànha kafeebwòhò mpyi jaŋke na, ¹⁹ka pi i mpuruge tùnmpɛ ná mejwu nimbwoò lógo. Lire mejwuuni jwumpe ŋgahaŋi kurugo, pu lògofeebil'à jwo na pà kà núru mbàra pu na mɛ. ²⁰Naha na ye nje yi mpyi a jwo: «Shin maha shin ká bwòn jaŋke na ke, ali li mée ká nta yatɔɔgo, kuru sí n-wà ná kafaayi i si mbò ke‡» yire mpyi a fànha tò pi na. ²¹Nde pi à nya ke, lire mpyi a sii fyagara fò Kile tùnntunɔiMusa à jwo: «Mii naha fyá fo na jɔcyêenni§!»

²²Ŋka lire nyɛ yii wuuni mɛ. Yii pi ke, yii à file Siyɔn jaŋke ná Kile nyii wuŋi kànbwòhe na, kuru ku nyɛ nìnyinji Zheruzalemu, ŋkemu i Kile mèlɛkɛɛ kampwòhii nìnyahanyahamii nyɛ na kataanni pyi ke. ²³Yii à bàra dánafeebii kurunke na, pire pi nyɛ Kile pyicyiibii. Pi mey'à séme nìnyinji i. Yii à file Kile na, uru u maha sùpyire puni sàra a tàanna ná ti kapyiinkil'e. Mpii pi à toro ná pi mpyi a tíi, ka Kile si pi pyi pi à fùnŋɔ ke, yii à file pire na mú. ²⁴Yii à file Yesu na. U à u sishange wu, maa ŋkwú wuu kurugo. U sishange fàn'h'à pèe Abeli sishange woge na. Lire pyinɔkanni na, Kile à tòro Yesu cye kurugo, maa tunmbyaare nivonnte le ná wuu e.

²⁵Yii a yiye kàanmucaa, Kile ká a yii yerege, yii àha jɔcyé logogo mɛ. Musa u mpyi na Kile jwumpe yu mà u yaha jìŋke na ke, Izirayeli shiinbil'à cyé uru yerege logogo, lire kurugo kakyaar'à nò pi na. Nyɛ Kile ká jwo ná wuu e mà u yaha nìnyinji i maa wuu yere, wuu aha jɔcyé, di wuu sí n-shwò n-jwo ye? ²⁶Tèni i Kile à jwo Sinayi jaŋke juŋj' ke, u jwumpe mpyi a jìŋke cyêenne. Numɛ, u à kâa na: «Tɔɔge kabere, mii sî jìŋke kanni

* 12:6 Taanliŋkii 3.11,12 † 12:13 Taanliŋkii 4.26 ‡ 12:20 Ekizodi 19.12,13 § 12:21 Duterɛnɔmu 9.19

cyêenne me, mii sí nìnyin cyêenne mú*.»²⁷ Lire ñwòhe ku nyé, yadayi yi sí n-jà n-kèege ke, yire sí n-pînni. Lire ká mpyi, nje yi nyé yi sí n-jà n-kèege me, yire kanni yi sí n-kwôro.

²⁸ Amuni li nyé, saanre ti nyé ti sí n-cyêenne me, wuu sí n-nyè tire e. Lire e ke wuu fwù kan Kile á, wuu raa báare u á, wuu raa u nyii wuuni pyi, wuu raa u père, wuu raa fyáge u na. ²⁹ Naha na ye «wuu Kile mú na nyé na fiige, ñkemu ku maha sùpyanji súug'a kwò ke†.»

13

Torokanni l'à táan Kile á ke

¹ Mii cìmpyiibii, yii yiye waha yii i tàange yaha ku pyi yii ná yiye shwòhòl'e cìmpworoge e. ² Yii àha funṅò wwò nàmpwuunbii sunmbashwooni na me, ñaha na ye puru funṅke e pìl'à Kile mèlèkèebii pìi sunmbaya shwò pi pyenyi i mà ta pi nyé a cè me. ³ Yii cìmpyiibii pi nyé kàsuni i ke, yii funṅò cwo pire na mu à jwo yii yabilimpìi na nyé u e ná pi e. Mpii pi nyé na ñkyérege ke, yii funṅò cwo pire na mu à jwo yii yabilimpìi pi nyé na ñkyérege.

⁴ Shin maha shin u fúrunji yaha ñjire e, fúrupyijeneji wà nyé a yaa u tasinnaga pyi ná waber'e u bage wunji kàntugo na me. Naha kurugo ye mpii pi nyé pi nyé a kúu pi fúrupyijenebii na me, Kile sí n-pa pire ná jacwòre pyifeebii cêege.

⁵ Yii àha wyérenji kani yaha li tateenge fò yii na me, ñka yii cye wunji u yii funṅyi ñíje. Naha na ye Kile yabilin'á jwo:

«Mii sí n-sii n-yaha mu na.

Mii sí mu yaha maye ñinjin me*.»

⁶ Lire kurugo wuu maha já a jwo fyagara baa:

«Kafoonji u nyé mii tegefoonji,
mii sí n-fyá yafyin na me,

ñaha shi sùpya sí n-jà n-pyi mii na ye†?»

⁷ Yii yyaha yyére shiinbii ñincyii pi à Kile jwumpe jwo yii á ke, yii funṅò cwo pire na, yii i mpyi pi fiige, bà pi à dá Kile na fo mà sà nò pi canṅkwoge na me. ⁸ Yesu Kirisita nyé na ñkèenji me: bà u mpyi tajjaa me, amuni u nyé ñinjaa, amuni u sí n-kwôro fo tèekwombaa. ⁹ Yii a yiye kàanmucaa, sùpyire ti nyé na ma ná kàlanji ñivonji shiji puni i ke, yii àha tire yaha ti yii wurugo me. Karigii cyi à yyaha tíi ná yalyire kani i ke, cyire tayyérege nyé a pèe me. ñgemu ká ntaha cyire fye e ke, urufoo sí tòn ta cyi e me. Kuni ñincenni li nyé ndemu i Kile yabilin'á jwo wuu na maa màban le wuu e ke.

¹⁰ Yesu à kan sáraga wuu kurugo, ñka mpii saha pi nyé na sárayi wwù mà tàanna ná kuni ñinjyeeni i ke, pire nyé a yaa pi tòn ta u sárage e me. ¹¹ Pi sáragawwuubii ñunufembwòhe maha jyè bage sèsee cyage e ná yatòre sishange e sùpyire kapegigii yàfanji kurugo. Lire kàntugo pi maha yatòre ñinkwure yige maa ti súugo kànhe kàntugo.

¹² Lire kurugo Yesu mú à kwù kànhe kàntugo, bà u si mpyi si sùpyire fíniṅe u yabilinji sishange cye kurugo me. ¹³ Nyé wuu a sí u taan kànhe kàntugo‡, wuu taha Yesu fye e, silege k'à u ta ke, wuu wuu nàzhan lwó kur'e ná u e. ¹⁴ Naha na ye kànha nyé naha wuu á ñke ñinke na, ñkemu ku sí n-kwôro fo tèekwombaa me. Kànhe ku nyé Kile yyére ke, kuru wuu nyé na ñcaa.

¹⁵ Lire kurugo wuu a fwù kaan Kile á, wuu raa u mege kère tèrigii puni i Yesu cye kurugo. Lire na nyé mu à jwo sáraga wuu à wwù u á. ¹⁶ Yii a kacenji pyi yiye na, yii raa yiye tère ná yii cyeyaayi i. Yii àha funṅò wwò lire na me. Lire na nyé sáraga ñkemu k'à táan Kile á ke.

¹⁷ Yii yii yyaha yyére shiinbii ñwomyahigii cù, yii i yiye tîrige pi á, ñaha na ye pire pi nyé na yii kàanmucaa maa yaha yii na. Pire Kile sí n-yíbe nùmpañña yii múnahigii kyaa

* 12:26 Agize 2.6 † 12:29 Duterenu 4.24 * 13:5 Duterenu 31.6 † 13:6 Zaburu 118.6,7 ‡ 13:13 Wuu a sí u taan kànhe kàntugo»: lire ñwòhe ku nyé, wuu àha núru raa ñaare kuni ñinjyeeni i me.

na. Yii kúu pi á, lire ká mpyi, pi sí raa pi báaraŋi pyi ná funntange e. Lire baare e pi sí n-pyi yyetanhare e, yii sí sè tòn ta mɛ.

¹⁸ Yii a Kile náare wuu á. Wuu à tèn ná l'e na funncenŋe na nye wuu á. Wuu la mú si nye s'a naare naaraŋkanna niŋcenne na tèrigii puni i. ¹⁹ Mii à sii na li caa yii á, yii a Kile náare na á, bà mii si mpyi si wyère núru zhà yii yyère mɛ.

Jwumpe nizanmpe

²⁰⁻²¹ Yyeŋiŋkefoo Kile u à wuu Kafoŋi Yesu ñè a yige kwùŋi i ke, uru u yii tège yii jà yii a karigii niŋcenkii shiŋi puni pyi, yii raa u nyii wogigii pyi. Nde l'à táan u á ke, u yii yaha yii jà yii a lire pyi Yesu Kirisita cye kurugo. Uru u nye mpànaŋi niŋceni. U sìshange k'à pyi sárage ke, kur'à wuu le tunmbyaare niŋkwombaare e. U mege ku pê tèrigii puni i fo tèkwombaa! Amiina.

²² Mii cìmpyiibii, mii na li caa yii á, yii i na yeŋe jwumpe lóg'a tara. Yii li cè na mii jwumpe nye a tòn sèl'e mɛ.

²³ Mii sí yi jwo yii á na wuu cìmpworŋi Timoti a fworo kàsuni i. U aha wyèr'a nò naha mii yyère, mii ná uru sí n-shà wani yii yyère sijcyan.

²⁴ Yii na fwùŋi kan yii yyaha yyère shiinbii puni ná Kile wuubii pun'á. Dánafeebii pi nye Itali kini i ke, pir'à yii shéere.

²⁵ Kile u jwo yii puni na, u u jwó le yii á!

Leterengi Yakuba à tun dánafeebil'á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè leterengi funṅṅo jwumpe e ke

Dánafeebii pi à caala a tèn dijnye yyaha kurugo ke, Yakuba à ṅge leterengi tun pir'á, maa màban le pi e Kile kuni naaraṅi na.

U à jwo na yákilifente kyaa ká mpyi wà na, u ti náare Kile á, lire ká mpyi, ti sí n-kan urufol'á.

U à jwo na wuu aha dá Kile na, maa mpyi wuu nyè na kacenṅii pyi maa yaha wuu njirigii na me, uru dániyaṅi na nyè laaga baa. Lire kurugo Yakuba à nje yerèyi kan dánafeebil'á maa màban le pi e maa jwo na:

pi kwôro ná Kile e tèewaagil'e

pi i Kile jwumpe kyaa táan piy'á, pi raa pu kurigii naare

pi i pi shinṅeebii kyaa táan piy'á, pi raa ṅwoge fṅṅofeebii na

pi àha raa pi karigii pyi pi kanni tṅṅṅi kurugo me

pi àha raa jwumpime yu sùpyire sannte na mú me.

Yakuba à fwù kan dánafeebil'á

¹ Mii Yakuba u nyè Kile ná Kafoonji Yesu Kirisita báarapyi ke, mii u à ṅge leterengi tun Izirayeli tùluyi ke ná shuunniṅ'á*, pire pi à caala a tèn dijnye yyaha kurugo ke, mii fwù nyè pi na.

Yyefuge kani

² Mii cìmpyiibii, yyefugo maha yyefugo k'à nṅo yii na ke, yii kuru pyi funntanga nimbwòhò. ³ Yii i li cè na Kile ká yii dániyaṅi kàanmucya yyefuge tènii i mà u ta u à ṅwò, lire li sí yii pyi yii yiye waha Kile kuni i. ⁴ Nyè yii yiye waha tèrigii puni i, yii raa sì yyaha na Kile kuni i, bà yii si mpyi si mpyi sùpyii niṅcenmii sèṅi na, tìgire cyaga nyè mpiimu na me.

Yákilifente kani

⁵ Mii cìmpyiibii, yákilifente ká yii wà kùṅṅò, urufoo u ti náare Kile á. Kile sí ti kan, ṅaha na ye u maha sùpyire puni kaan ná funvyinge e fahana baa. ⁶ ṅka urufoo u ti náare ná funṅṅo niṅkin i, u àha funṅyi pyi shuunni me, ṅaha na ye shinṅi u nyè na ṅarege pyi ná funyò shuunni i ke, urufoo na nyè mu à jwo suumpe lwòhe ku maha fuuli na yíri kafèege cye kurugo, marii ku ṅṅṅi na ṅkèege kàmpañyi puni na ke. ⁷ Shin maha shin u nyè amuni ke, urufoo u tèn ná l'e na u sì yaaga ta Kafoonji á me, ⁸ ṅaha na ye funṅyishuunnifoo u nyè u wi, yyeshaga niṅkin nyè urufoo na kani là tufiige e me.

Nàfuufente ná fṅṅofente

⁹ Nyè cìmpyiibii pi nyè fṅṅke e ke, yii pyi funntange e, ṅaha na ye Kile à yii ṅṅṅi yírig'a kwò. ¹⁰ ṅka cìmpyiibii nàfuufeebii, Kile ká ṅuzogoro nṅo yii na, yii pyi funntange e, ṅaha na ye nàfuufooṅi sí n-tòro mu à jwo nyège yafyènre. ¹¹ Canṅke ká fworò, ku kafuge maha kuru nyège waha, maa ku yafyènre wu, ti sinamp'a sì láha ti na. Amuni li mú nyè, nàfuufooṅi sí n-kwù n-fworò u cyelenkarigii shwòhòl'e.

Yaage ku maha sùpyaṅi sòn a yaha kapiini na ke

¹² Shin maha shin u à jà a uye waha yyefuge tènii i, maa ntèn Kile kuni i ke, urufoo wuun'à ṅwò, ṅaha na ye yyefuge kàntugo, Kile à shìṅi niṅkwombaanji ṅgemu ṅwòmeṅe lwó u tàanṅeebil'á ke, u sí urufoo tṅṅon ná uru shìṅi i.

¹³ ṅka shin maha shin, mu aha òri kapii kurugo, ma hà ṅjwo na Kile u à mu sòn a wà li na mà de! Naha kurugo ye yafyin sì n-jà Kile sòn n-wà kapii na me. Kile mú sí nyè na sùpya sònna na wàa kapii na me. ¹⁴ ṅka sùpyaṅi yabilinji nyii karigii cyi maha u cù kànhaṅa

* 1:1 Naha ṅke cyage e, Izirayeli tùluyi ke ná shuunniṅ'á jwo a wà dánafeebii puni na dijnyeṅi yyaha kurugo.

fiige ke, cyire cyi maha u sòn maha wà kapegigii na. ¹⁵ Mu nyii karigii nimpegigii sí ká fànha ta mu na, cyire maha mu yyaha kêenye kapegigii mpyiñ'á. Cyire sí ká nò cyi tēgeni na, cyi maha kwùñi nò mu na. ¹⁶ Mii ntàannamacinmpyiibii, yii àha raa yiye jwò fáanñi mē. ¹⁷ Yacēnñe maha yacēnñe wuu maha ntaa ke, yire puni na yîri wuu Tunji Kile yyére. Uru mú u à bēenmpe yaayi puni dá, u nyē na ñkēenñi mē, numpire cyaga nyē u e mē. ¹⁸ Kile Jwumpe pu nyē sēenji ke, mà tàanna ná u nyii wuuni i, u à shifōnñi kan wuu á puru jwumpe cyē kurugo, bà wuu si mpyi si mpyi mu à jwo u yadayi puni shwòhòl'e ñjncyiige, ñkemu ku nyē u yahare e mē.

Yii a jaare yii a ntàanni ná Kile Jwumpe e

¹⁹ Mii ntàannamacinmpyiibii, yii jcyii karigii lóg'a tàra, shin maha shin à yaa u u ñingyiini pére, u raa núru, u jwòge kà ñgyère mē, u lùuni kà mpen mē. ²⁰ Naha kurugo yē sùpyañi lùyiri wuñi sì n-jà katiile pyi Kile nyii na mē. ²¹ Lire kurugo yii pege karigii shiñi puni jwò yaha, cyire na nyē katupwòhòyo. Kile jwumpe pu nyē yii funñ'i ke, yii yiye tírige yii i ñēē puru na, puru pu sí n-jà yii shwò.

²² Yii wà ká mpyi pu lógófoo kanna, urufoo na uye jwò fáanñi. Yii a pu kurigii jaare. ²³ Naha kurugo yē ñgemu u na Kile jwumpe núru, u sí nyē na pu kurigii jaare mē, urufoo na nyē mu à jwo ñge u maha uye wíi dùbañi i, ²⁴ uye wíñkwooni kántugo, u a sì ñkàre, u sì ñkēenñe yafyin pyi mē, lire tēnuuni mujye e, maa funñò wwò uye pyiñkanni na ke. ²⁵ ñka Saliyañi sēe wuñi u maha wuu yige kapegigii mpyiñi bilere e ke, ñgemu u à jà na uru kàanmucaa, marii jaare na ntàanni ná u kurigii puni i, maa mpyi u nyē a funñò wwò u na mē, urufoo wuuni sí jwò u kapyiñkii puni i. ²⁶ ñgemu ká a sōnñi na uru na jaare Kile kuni i, mà ta u jwuñkanni nyē a jwò mē, urufoo na uye jwò fáanñi, u Kile kuni jaarañi nyē laaga baa. ²⁷ Kile kuni jaarañkanni sēe wuuni li nyē nde wuu Tunji Kile yyaha taan: mà yákili yaha círimpii ná leñkwucyeebii na, pi yyefuge tērigil'e. Maa kántugo wà ñge diñyeñi kañwòhòyi shiñi pun'á.

2

Yii àha sùpya pwòñò sùpya na mē

¹ Mii cìnmpyiibii, yii pi à dá pèentefoo wuu Kafoonji Yesu Kirisita na ke, yii àha sùpya pwòñò sùpya na mē. ² L'aha mpyi mu à jwo yii à bínni yii Kilepeebage e, ka shiin shuunni si mpa jyè yii shwòhòl'e, wà ñiñkin nyē ná sēen kampefegewe e, maa vàanya nisinanya le, u sanñi sí nyē fòñòfoo, maa vàansicuyo le. ³ Ka yii i vàansinayifoo pēe, maa tatēenge ñjncēñke kan u á, maa fòñòfoonji pyi u yyére, lire nyē mē u tēen ñiñke na yii tooy'e. ⁴ Tá yii nyē a sùpya pwòñò sùpya na, maa sñcwoñrògo pyi ná yii sòññòkanni ñimpiini i mē?

⁵ Mii ntàannamacinmpyiibii, yii lógo na jwò na: Kile à ñge diñyeñi fòñòfeebii cwòñr'a pyi nàfuufee Kile kuni i, pi i mpyi u Saanre e u à tire ntemu jwòmēē lwó u tàanñēēbil'á ke. ⁶ ñka yii pi ke, naha na yii à fòñòfeebii yaha laaga baa yē? Tá nàfuufeebii nyē na ñcwu yii na, marii yii yiri yukyaabii yyére mē? ⁷ Yesu Kirisita metange ku nyē yii na ke, ñire nàfuufeebii ñinuubii bà pi nyē na kuru mēge kēēge mà?

⁸ Yii aha a Kile SaanreSaliyañi kurigii jaare, bà l'à sémē Kile Jwumpe Semēñi i mē na: «Ma shinñēñi kyaa táan may'á, ma yabilinji fiige*» lire na nyē kyaa ñjncēñē. ⁹ ñka yii aha sùpya pwòñò sùpya na, yii à kapii pyi, ka Kile Saliyañi si yii cēēge, naha na yē yii nyē a uru Saliyañi kurigii jaare mē.

¹⁰ Nyē shin maha shin u nyē na Kile Saliyañi kurigii jaare, maa ñkùñò uru Saliyañi kabilini là ñiñkin kanna na ke, urufool'à cēēge u puni i. ¹¹ Naha kurugo yē Kileñi u à jwo: «Ma hà zínni ná wabere cwo e mē†» uru mú u à jwo: «Ma hà sùpya bò mē‡.» Nyē mu aha mpyi mu nyē a jacwòrò pyi mē, maa sùpya bò, mu à cēēge Kile Saliyañi i. ¹² Saliyañi u à yii yige kapegigii mpyiñi bilere e ke, Kile sí yii toronkanni tàanna ná ur'e. Lire kurugo

* 2:8 Levitiki 19:18 † 2:11 Ekizodi 20.14; Duterēñmu 5.18 ‡ 2:11 Ekizodi 20.13; Saliyañi kanshonwuuni 5.17

yii yii jwuŋkanni ná yii kapyiŋkii puni yaha cyi yyaha tii ná uru Saliyaŋi i. ¹³ Ŋgemu ká mpyi u nyɛ a pi sanmpii nùñaara ta mɛ, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e ke, u mú sù nùñaara ta urufoo na mɛ. Ŋka yii aha nùñaara ta pi sanmpii na, Kile sí nùñaara ta yii na si yii shwɔ.

Mu aha dá Kile na, li maha ncè mu kapyiŋkii cye kurugo

¹⁴ Mii cìmpyiibii, wà ha jwo na ur'à dá Kile na, u sí nyɛ na kacɛŋŋii pyi, ncyii cyi à li cyêe na u à dá Kile na mɛ, uru dányiŋaŋi sí naha jwɔ urufol'á yɛ? Tá uru dányiŋaŋi sí n-jà urufoo shwɔ bɛ? ¹⁵ L'aha mpyi kee cìmpworonaŋi wà, lire nyɛ mɛ cìmpworocwoŋi wà na nyɛ vâanŋkuuŋi ná sùmakuuŋi i, ¹⁶ ka yii wà si jwo pi á: «Kile u yii tɛge, u u vâanya kan yii á, u u sùma kan yii á» mà li ta yaayi kuuŋi yi nyɛ pi na ke, urufoo nyɛ a yire kan pi á mɛ, naha uru jwóni ndeŋi sí jwɔ yɛ? ¹⁷ Nyɛ amuni li mú nyɛ sùpya ká dá Kile na, maa mpyi u nyɛ na kacɛŋŋii pyi mɛ, uru dányiŋaŋi na nyɛ laaga baa.

¹⁸ Shwɔhɔl'e wà sí n-jà n-jwo: «Pìl'à dá Kile na, pii sí i kacɛŋŋii pyi.» Ŋka nje mii sí n-jwo ke: «Mii sù n-jà mu dányiŋaŋi nya kacɛŋŋii baa mɛ. Ŋka mii wi ke, mii sí na dányiŋaŋi cyêe na kacɛŋŋii cye kurugo.» ¹⁹ Mu à jwo na mu à dá na Kile na nyɛ niŋkin, lir'à jwɔ. Ŋka lire kanni sù n-jà mu shwɔ mɛ. Jínabii mú à dá li na na Kile na nyɛ niŋkin, lire maha pi pyi pi à fyá fo na ncyêenni. ²⁰ Mu funŋɔ baafoŋi, naha tère e mu sí li cè na dányiŋaŋi kacɛŋŋii baa wuŋi nyɛ laaga baa yɛ?

²¹ Naha kurugo Kile à jwo na wuu tulyage Ibirayima à tii yɛ? U kapyiŋkii kurugo bàl'à? U à nɛn'a u jyaŋi Ishaka cù si mpyi sárage. ²² Yii nyɛ a li nya na Ibirayima a dá Kile na, maa kacɛŋŋii pyi mà? Nyɛ lire pyiŋkanni na, u kacɛŋkil'à u dányiŋaŋi fùŋŋɔ. ²³ Lire pyiŋkanni na, jwumpe Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo Ibirayima kyaa na ke, pur'à pyi sèe. Y'à séme: «Ibirayima à dá Kile na, u dányiŋaŋi kurugo, Kile à jwo u à tii[§].» Lire cye kurugo, u à pyi Kile cevo. ²⁴ Yii à li nya numɛ na sùpyaŋi maha ntii Kile yyahe taan u kacɛŋŋii kurugo, dányiŋaŋi kanni bà u maha u pyi u à tii mɛ.

²⁵ Yii sônŋɔ fwòrobacwoŋi Arahabu kyaa na. Tèni i Izirayeli shiinbii tùnntunmpil'à nɔ u yyére ke, u à pi tège, maa pi ŋwɔhɔ, maa kuni labere le pi taan, bà pi si mpyi si shwɔ mɛ. Lire kacɛnni mpyiŋi kurugo, Kile à jwo u à tii.

²⁶ Kwùŋkanni na cyeere maha ŋkwù, múnaani ká fwooro t'e ke, amuni li mú nyɛ, kacɛŋŋii ká mpyi cyi nyɛ dányiŋaŋi ŋgemu i mɛ, uru dányiŋaŋi mú maha ŋkwù.

3

Wuu à yaa wuu jwuŋkanna cè

¹ Nyɛ mii cìmpyiibii, yii niŋyahamii nyɛ a yaa yii funŋyi wyèrɛŋ'a pyi dánafeebii cyelentii mɛ. Yii li cè, wuu pi nyɛ cyelentiibii ke, wuu aha wurugo, nde Kile sí n-pyi wuu na ke, lire sí n-waha mà tòro pi sanmpii wuuni na. ² Wuu puni na wuruge kariii niŋyahagil'e, ŋka ŋgemu ká jà a cù u jwɔge na, maa mpyi u nyɛ na jwumpime yu mɛ, urufoo na nyɛ sùpya ŋgemu u à fùŋŋɔ ná u sí n-jà n-cù uye na ke. ³ Wuu maha mɛere le shɔnge jwɔge na ku raa wuu nyii wogigii pyi. Lire e wuu maha jà na ku kɛɛŋŋi na ŋkɛge wuu nyii cyeyi puni i. ⁴ Yii bakwɔge kàanmucya a wí mú, k'à pèe, kafeebwoyi maha ku ŋɔŋi na ŋkɛge. Ŋka yaani là nimbilere li maha mpyi bakwɔge na, lire li maha ku pyi ku u ntíli na ŋkɛge ku fèvoŋi nyii cyeyi i. ⁵ Amuni njini nyɛ sùpyaŋi cyeere e tabilere. Ŋka li maha liye pèe marii jwumbwompe yu.

Tá nabilere bà li maha le a tɛg'a sibwɔhe súugo mɛ? ⁶ Sùpyaŋi njini mú na nyɛ na fiige. Dijnyɛŋi pege puni na nyɛ l'e, l'à tɛen wuu cyeere e, marii ti puni jwóre, marii nage leni, ŋkemu ku sí wuu tiŋi puni kɛge ke, kuru nage na yîri nafugombaage yabilini i. ⁷ Sige yaare shiŋi puni ná saŋcɛnre ná niŋke yafiliyi ná lwɔhe jwɔhɔ yaayi, sùpyaŋi maha jà a yire puni kúu. ⁸ Ŋka njini li ke, sùpya nyɛ a sii ŋgemu u sí n-jà li kúu mɛ. Naha kurugo yɛ yapege ku nyɛ ku ki, ŋkemu tɛnme p'à pen ke, ku mú s'à jî shɔnre na. ⁹ Kafoŋi Kile u nyɛ wuu Tuŋi ke, wuu maha uru père ná njini i, marii jwumpimpe yu sùpyire na ná lire

§ 2:23 Zhenɛzi 15.6

njini ninuuni i, Kile à ntemu dá mà pyi u yabiliŋi malwɔrɔ ke. ¹⁰ Kile pèente na mpyi ná jwɔge ŋkemu i ke, kuru jwɔge niŋkinŋi i jwumpimpe nyɛ na fwore. Mii cìmpyiibii, lire nyɛ a yaa li pyi mɛ. ¹¹ Lùtanga ná lùsorogo sí n-jà raa fwu raa fwore lùbiliŋi niŋkinŋi i la? ¹² Mii cìmpyiibii, fizhiye cige sí n-jà olivye cige yasɛrɛ pyi la? Lire nyɛ mɛ, ɛrɛzɛn cige sí n-jà fizhiye cige yasɛrɛ pyi la? Suumpe lwɔhe na fwore lùbiliŋi ŋgemu i ke, lùtanga sì n-jà n-fworo ur'e mɛ.

Yákilifente sèe woore

¹³ Nyɛ wà ha nta yii shwɔhɔl'e ŋgemu u nyɛ na uye sɔnŋi yákilifoo ná kacɛŋe ke, urufoo u a kacɛnŋii pyi, u u uye tîrige, lire li sí li cyêe na u na nyɛ yákilifoo. ¹⁴ Ŋka l'aha nta yiŋcyɛge ná nyipɛɛnni nyɛ yii e, yii saha nyɛ a yaa yii yiye pɛe s'a fini na yákilifene na nyɛ yii á mɛ. ¹⁵ Tire yákilifente shiŋi nyɛ a fworo Kile e mɛ. T'à fworo ŋge diŋyɛŋi i. Sùpyire yabilimpíi yákilifente ti nyɛ ti ti, Sitaanniŋi i t'à fworo. ¹⁶ Naha kurugo yɛ cyaga maha cyag'e yiŋcyɛge ná nyipɛɛnni nyɛ ke, nyàhaŋgurugunŋi ná katupwɔhɔyi shiŋi puni mú maha mpyi wani. ¹⁷ Ŋka yákilifente Kile maha ŋkaan ke, tire ti nyɛ yákilifente sèe woore. Shin maha shin u à tire ta ke, urufoo maha mbɛnŋi caa sùpyire shwɔhɔl'e, maa mpyi jùmpɛŋefoo, u maha wyɛrege na jɛɛge pi sanmpii jwumpe na, u maha mpyi jùnaarafoo, marii kacɛnŋkii pyi, u mú nyɛ na sùpya pɔwɔŋi sùpya na mɛ, u nyɛ na jwɔmyahii shuunni yu mɛ. ¹⁸ Mpii pi nyɛ na sisure leni sùpyire shwɔhɔl'e ke, pire báaraŋi tɔɔnŋi u nyɛ ntiŋi.

4

Yii kàntugo wà diŋyɛŋi nyii karigil'á, yii i ntaha Kile fye e

¹ Nyɛ yoge ná nàkaante ti nyɛ yii shwɔhɔl'e ke, naha ku nyɛ ná lire e bɛ? Yii nyii karigii nimpegigii cyi à yii yyaha jî ke, cyire fyè bàl'à? ² Yii nyiin'à fworo yaaya niŋyahaya kurugo, yii nyɛ na yi taa mɛ, lire kurugo shinbuuni lage nyɛ yii na. Yii nyiin'à fworo yaaya niŋyahaya kurugo, ŋka yii sì n-jà yi ta mɛ, lire kurugo kàshige ná yoge nyɛ yii shwɔhɔl'e. Yaayi yii na jcaa ke, yii nyɛ na yire taa mɛ, naha na yɛ yii nyɛ na Kile jáare mɛ. ³ Yii mée ká Kile jáare si yaage kà ta, u nyɛ na kuru kaan yii á mɛ, naha na yɛ yii nyɛ na Kile jáare ná funjɛnŋi i mɛ. Yii maha u jáare yii yabilimpíi nyii karigii nimpegigii kurugo. ⁴ Yii pi à kàntugo wà Kile á, maa ntaha diŋyɛŋi nyii karigii fye e ke, yii nyɛ a cè a jwo na shinŋi u à diŋyɛŋi nyii karigii kyaa táan uy'á ke, na urufoo maha Kile kyaa pɛn uy'á mà? Amuni li mú nyɛ, ŋgemu ká diŋyɛŋi karigii kyaa táan uy'á ke, urufoo maha uye pyi Kile zàmpɛn. ⁵ Yii na sɔnŋi na nde l'à sémɛ ke, na lir'à jwo jùŋɔ baa la? Y'à sémɛ na: «Sùpyaŋi sɔnŋɔr'à pi. Tire sɔnŋɔpeere maha u pyi u à nyii yige yaaya niŋyahaya kurugo.» ⁶ Lire ná li wuuni mú i, Kile à jwɔ wuu na, maa fàha kan wuu á, ka wuu u sí ta tire sɔnŋɔpeere na. Nde Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo ke, lire li nyɛ nde: «Mpiimu pi à piye pɛe ke, Kile maha pire tùn. Ŋka mpiimu pi à piye tîrige ke, u maha kacɛnŋii pyi pir'á*.» ⁷ Lire kurugo yii yiye tîrige Kile yyahe taan, yii i Sitaanniŋi tùn, lire ká mpyi u sí n-fê si laaga tɔɔn yii na. ⁸ Yii file Kile na, Kile sí n-file yii na mú. Yii mpii pi nyɛ na kapegigii pyi ke, yii yii cyeyi jyè a yige cyire mpyiŋi i feefee. Yii funŋyi shuunnifeebii, yii yii zòmpyaagii yaha cyi fíniŋe. ⁹ Yii pyi yyetanhare e yii kapegigii kurugo, yii raa myahigii súu fo nyilwɔhe ká a fwore yii jyiigil'e. Yii kataanre ti kɛɛnŋ'a pyi mɛ súu. Yii funntange ku kɛɛnŋ'a pyi yyetanhara mú. ¹⁰ Yii yiye tîrige Kafoonŋi Kile yyahe taan, lire ká mpyi, u sí jùnjirire kan yii á.

Yii àha raa yiye yu mɛ

¹¹ Mii cìmpyiibii, yii àha raa yiye yu mɛ. Ŋgemu ká u cìmpworonŋi jwo, lire nyɛ mɛ mà tìgire cyán u na ke, Kile Saliyaŋi nyɛ urufol'á jùŋɔ baa ná kaŋwɔ baa. L'aha mpyi amuni, lir'à li cyêe na mu saha nyɛ na uru Saliyaŋi kuni jaare mɛ, naha na yɛ u à mu pɛn. ¹² Kile kanni u à Saliyaŋi tìŋe, uru kanni mú u sí n-jà sùpya cêɛge, lire nyɛ mɛ si tànga kan u á, uru kanni mú u sí n-jà sùpya shwɔ, lire nyɛ mɛ mà u shi bò. Joofo mu na maye sɔnŋi marii ma cìmpworonŋi cêɛge yɛ?

* 4:6 Taanliŋkii 3.34

Yii àha yiye pèe me

¹³ Yii lógo, yii mpíi pi maha jwo: «Nijjaa, lire nyε me nùmpañja wuu sí n-kàre kànhe kà na, si yyee niñkin pyi wani, si cwòhonte pyi, si wyéreyahaga ta» ke, ¹⁴ nde li sí n-pyi nùmpañja ke, yii à lire cè la? Yii nyε yafyin me, yii na nyε mu à jwo kànkuraña. K'aha mpa, tère nimbilere funñ'i, ku maha mpînni. ¹⁵ Yii à yaa yii jwo: «Kile ká ñen'a wuu cùuñò, wuu sí nde ná nde pyi.»

¹⁶ ñka mà jwo yii lire pyi ke, kabwòhigii yii la nyε si mpyi ke, yii maha yiye pèe cyire kyaa na, yàmpeente sí nyε a ñwò me.

¹⁷ Nyε yii li cè na ñgemu u à kacenni cè, u sí nyε na li pyi me, urufol'à kapii pyi.

5

Yεrege k'à yyaha tíi ná nàfuufeebil'e ke

¹ Nyε yii pi nyε nàfuufeebil'e ke, yii lógo! Yyefuge ku nyε yii yyaha na ke, yii a myahii súu, yii raa kwuuyi wàa kuru yyaha na. ² Yii nàfuun' à fwónhò. Ntòonñ' à yii vàanñyi lyî. ³ Zúnñ' à yii sèenñi ná yii wyérenñi cù, uru zúnñi u sí yii cêεge. U sí n-pyi na fiige s'a yii cyeere súuge fo si yii shi bò. Yii a yii nàfuunñi bínn'a yaha yiye meε na, yii nyε a li cè na ñnyenñi tèekwoon' à byanhara mà? ⁴ Mà li ta báarapyiibii pi à yii keréyi sùmanñi kwòñ ke, yii nyε a pire sàranñi kan pi á me! Myahigii pire báarapyiibil' à sú ke, cyir' à nò Siñi Punifoo Kile na. ⁵ Yii à yii ñnyenñi canmpyaagii puni pyi ntàanñi kanni na, marii yii ñyii karigii pyi. Yii à pèe mu à jwo yatòogò, ñkemu pi à byé si mbò mpyi kyara ke. ⁶ Sùpyanñi u nyε u nyε a yaaga pyi yii na me, yii à uru cêεge, ka u u uye yaha yii cye e yii à bò, ñaha na ye sí nyε u na me.

Funñinke ná Kileñarege

⁷ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii funñyi ñíñe fo Kafoonñi Yesu cannuruge ká nò. Yii nyε a faapyiñi kàanmucya mà? U maha funñke ñíñe na zànñyi niñcyiini ná nizanñyi sigili, ñaha na ye yire yi maha sùmanñi pyi u à ñwò. ⁸ Yii mú pi funñyi ñíñe amuni, yii i yiye waha, ñaha na ye Kafoonñi Yesu tèepañ' à byanhara.

⁹ Mii cìnmpyiibii, yii àha raa ñigire cyáan yiye na me, Kile kà ñkwò ntíge yii na me. Kafoonñi Yesu tèepañ' à byanhara, uru u sí n-pa sùpyire sàra si ntàanna ná pi kapyiñkil'e. ¹⁰ Kafoonñi Kile túnntunmpii pi à tòro tèecyiini i ke, yii pire pyiñkanni lwó, yyefug' à pi ta, ka pi i ku kwú piye e maa ñcù piye na. ¹¹ Mpii pi à jà a cù piye na yyefuge e, maa ntèen Kile kuni i ke, pire wuun' à ñwò. Yii à yi lógo pyiñkanni na Zhobu à cù uye na yyefuge e, ná nde Kafoonñi Kile à pyi u á yyefuge kàntugo ke. Sèenñi na, Kafoonñi Kile maha ñùñaara taa sùpyire na sèe sèl'e.

¹² Mii cìnmpyiibii, mii sí li jwo n-waha yii á, yii àha raa ñkàre Kile na me, yii àha raa ñkàre ñiñke na me, yii àha raa ñkàre yaayi yabere na me, yii òonñ' à yaa u pyi òon, yii ònhòñ' à yaa u pyi ònhò, bà Kile si mpyi u àha bú ñkwò yii cêεge me.

¹³ Nyε wà ha mpyi yyefuge e yii shwòhòl'e, urufoo u Kile ñáare. Wà ha mpyi funntange e, urufoo u Kile shéere ná myahigil'e. ¹⁴ Kampyi yii wà na yà, urufoo u dánafeebii kacwòñribii yyere pi i mpa Kile ñáare u na, pi i sìnmpé tìri u na* Kafoonñi mege na. ¹⁵ Kileñarege ká mpyi ná dáníyanñi i, yanñi sí n-cùuñò, Kafoonñi Kile sí u yîrige. U aha nta u à kapegii pyi, Kile sí cyi yàfa u na.

¹⁶ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii a yii kapegii yu yiy'á, yii raa Kile ñáare yiy'á, bà yii si mpyi si ticuumpe ta me. Sùpyanñi u à tíi Kile yyahe taan ke, uru Kileñarege maha mpyi ná fànhe e sèl'e. ¹⁷ Yii sòññò Kile túnntunñi Eli na, u mpyi sùpya wuu fiige. U à Kile ñáare ná u zòmbilini puni i, na zànha kà mpa me. Nyε mà lwó lire tènì na, mà sà nò yyee taanre ná yiyε baani na, zànha nyε a pa me. ¹⁸ Lire kàntugo ka u u Kile ñáare sahanñi, ka zànhe si mpa cire ná sùmanñi na, ka yi i yasere pyi.

¹⁹ Mii cìnmpyiibii, Kile kuni li nyε sèenñi kuni ke, wà ha fworo lire e, ka yii wà si urufoo yere, ka u u núr'a pa jyè l'e, lir' à ñwò. ²⁰ Yii li cè na shinñi u à kapimpyiñe yere, ka u u

* 5:14 Pii maha jwo: «pi i sìnmpé wu u na.»

láha cyi na ke, urufol'à u shwɔ kwùni na. U mée ká nta u à kapegii ni nyahagii pyi, Kile sí cyi yàfa u na.

Pyeri letereŋi niŋcyiŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Tùntunmpii ke ná shuunniŋi Yesu mpyi a cwɔɔnrɔ ke, Pyeri mpyi uru wà. Pyeri ná u sìŋeŋi Andire mpyi maha fyaabii cwɔre Galile baŋi i. Ŋka Yesu à pi yyere ke, ka pi i fyácyaaŋi yaha maa ntaha u fye e. U à pa dùgo niŋyiŋi na ke, ka Pyeri si wá na Jwumpe Nintanmpe yu na ntùuli.

Nye Pyeri à ŋge letereŋi sém'a tun dánafeebil'á, pire mpiimu pi à caala a tèn tèn Azi kùluni i ke. Lire pi maha mpyi niŋjaa Turiki. Lire tèn i, dánafeebii mpyi yyefuge e wani. Lire kurugo Pyeri à ŋge letereŋi sém'a tun pi á, maa màban le pi e. U à pi funŋo cwo na Kile à yaaya niŋcenyè bégel'a yaha pi mɛe na niŋyiŋi na, pi sí yire ta tèn i Yesu sí nùru n-pa diŋyeŋi i ke. Lire kurugo pi à yaa pi kwôro Kile kuni i, ali pi mée ká mpyi yyefuge e. Kile yabiliŋi u sí raa pi kàanmucaa. U à li cya pi á na pi a fyáge Kile na, pi i pi shiŋeɛbii kyaa táan piy'á, mpii pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i ná pi e mɛ, pi a jaare jaaraŋkanna niŋcenne na pire shwɔhɔl'e. U à li cya pi á mú na pi Yesu Kirisita pyiŋkanni lwó: u à kyaala, mà li ta u nyɛ a kapii pyi mɛ.

Jwumpe tasiige

¹ Mii Pyeri u nyɛ Yesu Kirisita tùntunŋo ke, mii u à ŋge letereŋi séme mà tun yii Kile niŋcwɔnribil'á, yii mpiimu pi à tèn tèn'n'a màha mu à jwo nàmpwuun Pɔn ná Galati ná Kapadasi ná Azi ná Bitini kùligil'e ke. ² Mà tàanna ná Tufoŋi Kile karigii puni jɔcɛŋi i, u à yii cwɔɔnrɔ fo tèmɔni i mà pyi u wuu, u Munaani cye kurugo, bà yii si mpyi si Yesu Kirisita jwɔmɛɛni cù, u sìshange si jaarag'a wà yii na si yii fíniŋe mɛ.

Kile u jwɔ yii na, u u yyɛniŋke kan yii á sèl'e.

Dánafeebii sòŋɔre tatahage kani

³ Wuu Kafoŋi Yesu Kirisita Tuŋi Kile à yaa u kèe! U à sàa jùnaara ta wuu na sèe sèl'e, lire kurugo u à wuu pyi shinfɔnmii, Yesu Kirisita jɛni cye kurugo mà fworɔ kwùŋi i, bà wuu si mpyi si sòŋɔrɔ tatahaga niŋcɛnŋe ta ⁴ niŋyiŋi yaayi kurugo mɛ. U à yire yal'a yaha u wuubii mɛe na. Yire yaayi nyɛ na ŋkèege mɛ, yi nyɛ na jwóre mɛ, là nyɛ na fworɔ yi sìnampe e mɛ. Kile à yire yaha wani niŋyiŋi na yii yyaha na, ⁵ maa yii màra u fànhafente funŋke e, yii dániyaŋi cye kurugo yii zhwoŋi mɛe na, uru ŋgemu u à bégel'a kwò, ná u sí n-pa n-cyèe diŋyeŋi canŋkwoge ke.

⁶ Lire l'à yii funnyi pyi y'à táan sèl'e, ali mà li ta yii nyɛ ŋgahaŋi shiŋi puni i numɛ, yii sì n-jà lire fyìinne mɛ, lire nde na nyɛ tère nimbilere kyaa. ⁷ Uru ŋgahaŋi jùŋke ku nyɛ si yii dániyaŋi tayyerege cè. Sɛɛnŋi u nyɛ yakwogo ke, sɛɛnbuubii maha u le nage e, si jɔcè kampyi u à jwɔ. Lire pyiŋkanni na, yii dániyaŋi u à pwóro sɛɛnŋi na sèe sèl'e ke, ŋgahaŋi maha nɔ yii na, bà uru shi si mpyi si jɔcè mɛ. Lire e yii dániyaŋi sèe wuŋi kurugo, canŋke Yesu Kirisita sí uye cyèe ke, yii sí ŋkèeŋi ná pèente ná metange ta kuru canŋke. ⁸ Yii mée nyɛ yii sàha ntèl'a u nya mɛ, u kyal'à táan yii á, yii jyii nyɛ u na mɛ, ŋka yii à dá u na. Funntange ku nyɛ yii e ke, kuru mpèeŋi kurugo sùpya sì n-jà ku jwo nɔ ku tɛgeni na mɛ, ⁹ jaha na ye ndemu kurugo yii à dániyaŋi pyi ke, yii sí lire ta, lire li nyɛ Kile sí yii shwɔ.

¹⁰ Kile tùntunmpil'à uru zhwoŋi kani yyaha cya sèe sèl'e, tèn i pi à jwo kuru Kile màkange kyaa na, kuru ŋkemu Kile à yaha yii yahare e ke. ¹¹ Kirisita Munaani* li mpyi pi e ke, lire mpyi a li cyèe pi na na Kirisita sí n-pa n-kyaala, kuru kyaage kàntugo, u sí pèene ta. Pi la mpyi si cyire karigii tɛɛpyiini ná cyi pyiŋkanni cè. ¹² Kile mpyi a li cyèe pi na na karigii shɛnre pi mpyi na yu ke, na pi yabilimpai wogii bà mɛ, ŋka yii wogigii cyi. Nye niŋjaa, Jwumpe Nintanmpe jwufeebil'à cyire karigii jwo yii á Kile Munaani cye kurugo, Kile à lire ndemu yaha a yîri niŋyiŋi na ke. Ali Kile mèlekeɛbii na jcaa si cyire karigii yyaha cè.

* 1:11 Kirisita Munaani ná Kile Munaani nyɛ niŋkin.

Dánafeebii jaaraŋkanni

¹³ Lire kurugo yii yákilibii yaha báaraŋi na tèrigii puni i, yii i jɔcû yiye na, Kile sí n-pa jwɔ yii na si ndemu pyi yii á, Yesu Kirisita cannuruge ke, yii i yii sòŋɔre puni taha lire na. ¹⁴ Yii i Kile jwɔmɛeni cû, yii nyii karigii yii mpyi a fyánha na mpyi mà ta yii sàha Yesu Kirisita cè mɛ, yii i cyire jwɔ yaha. ¹⁵ Yii i mpyi fyìnme sùpyii yii kapyiŋkii puni i, bà yii yyerefooŋi Kile à fíniŋe mɛ. ¹⁶ Yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Yii pyi fyìnme sùpyii, naha na ye mii à fíniŋe†.»

¹⁷ Kile u maha sùpyire puni sàra mà tàanna ná pi kapyiŋkil'e ke, uru nyɛ a wà pwóŋɔ wà na mɛ. Ná yii maha u yiri yii Tuŋi yii jareyi i, lire kurugo, yii a yii karigii puni pyi ná u yyaha fyagare e, mà yii yaha ŋge diŋyɛŋi i nàmpwuun fiige. ¹⁸ Yii à li cè na Kile à yaage ŋkemu tɛg'a yii jùŋɔ wwû yii jaaraŋkanni laaga baa wuuni i, yii mpyi a lire ndemu ta yii tulyey'á ke, kuru nyɛ yakwɔgɔ wyéɛŋi ná sɛɛŋi fiige mɛ. ¹⁹ Ŋka u à yii jùŋɔ wwû ná Kirisita sishange lonɣara woge e. Uru u à uye pyi sáraga mpàbili fiige wuu kurugo, ndemu li nyɛ cwɔ cyaga baa ná fwɔnrɔ baa ke. ²⁰ Mà jwo diŋyɛŋi u dá ke, Kile mpyi a u cwɔnrɔ lire mɛ na. Ncyii tèrigii nizaŋkil'e, Kile à u pyi u à pa yii kurugo. ²¹ Uru cye kurugo yii à dá Kile na, uru ŋgemu u à u jè a yige kwùŋi i, maa u pèe, bà yii dányani ná yii sòŋɔre si mpyi si ntaha Kile na mɛ.

²² Yii à jɛɛ sɛɛŋi jwumpe na ke, lir'à yii zòmpyaagii fíniŋe, maa yii pyi yii à yii cìmpyiibii kyaa táan yiy'á ná funvyinge e. Lire e yii yiye kyaa táan yiy'á ná yii zòmpyaagii puni i. ²³ Yii li cè na yii à pyi shinfɔnmii, nùguzhiŋi u maha fwónre ke, uru cye kurugo bà lir'à pyi mɛ, ŋka ŋge u nyɛ u nyɛ na fwónre mɛ, uru cye kurugo lir'à pyi, uru u nyɛ Kile jwumpe, pu na nyɛ nyii na, pu nyɛ na ŋkɛɛŋi mɛ. ²⁴ Naha kurugo ye y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Sùpyaŋi na nyɛ mu à jwo nyèpurugo,
u sìnampe na nyɛ mu à jwo nyɛge yafyɛɛre.
Nyɛge maha waha, ku yafyɛɛr'a sè mìn'a wu,

²⁵ ŋka Kafooŋi Kile jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa‡.»

Puru jwumpe sí pu nyɛ Jwumpe Nintanmpe p'à jwo yii á ke.

2

¹ Lire e ke yii láha pege karigii shiŋi puni ná nàpwohɔre karigii shiŋi puni na. Yii àha fyìnme tò wwomɔ na mɛ, yii i láha nyipɛɛnni ná jwoore shiŋi puni na. ² Bà jirimpe lage maha mpyi pìmpinnyɛge na mɛ, yii Kile Jwumpe lage yaha ku pyi yii na amuni, puru jwumpe na nyɛ yii á mu à jwo jirimpe yabilinji, bà yii si mpyi s'a sè yyaha na Kile kuni i yii zhwoŋi mɛ na mɛ, ³ naha na ye yii à li cè jwɔŋkanni na Kafooŋi à jwɔ ke.

Yesu u nyɛ bage kafaage sèe woge bage mbìini na

⁴ Yii file Kafooŋi na, uru u nyɛ kafaage nyii woge, sùpyir'à cyé ŋkemu na ke. Ŋka Kile à ku tayyérege nya k'à pèe, maa ku cwɔnrɔ. ⁵ Yii yabilimpìi na nyɛ kafaaya nyii wuyo, lire e yii wà yiye na, yii i mpyi bage, Kile Munaani sí n-tɛɛn ŋkemu i ke, yii i mpyi Kile sáragawwuubii kurugɔ, Kile Munaani sí ŋkemu pyi k'a sárayi nintanyi wwû Kile á Yesu Kirisita cye kurugo ke. ⁶ Yii li cè na y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Yii wíi, mii à kafaaga cwɔnrɔ,

ku tayyéreg'à pèe sèl'e.

Mii sí ku pyi bage kafaage sèe woge bage mbìini naSiyɔn kànhe e.

Shinŋi u à dá ku na ke,

urufoo sè n-sii n-sílege mɛ*.»

⁷ Yii pi à dá ku na ke, yii jùnyii sí n-yîrige. Ŋka mpìi pi nyɛ pi nyɛ a dá ku na mɛ, y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,

kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na†.»

† 1:16 Levitiki 11.44, 45; 19.2 ‡ 1:25 Ezayi 40.6-8 * 2:6 Ezayi 28.16 † 2:7 Zaburu 118.22

⁸ «Kafaaga ku nyɛ ku ki, sùpyire maha búruge ñkemu na ke, fáaga ku nyɛ ku ki, ñkemu ku maha sùpyire pyi ti i ñcwɔ ke‡.»

Pi nyɛ na Kile Jwumpe kurigii ñaare mɛ, lire kurugo pi maha ñcwɔ. Lire yahare e Kile mpyi a pi yaha.

⁹ Ñka yii pi ke, yii na nyɛ supyishi, Kile à ñgemu cwɔɔnrɔ ke, Saanji Kile sáragawwuubii kurunke ku nyɛ yii, maa mpyi Kile kɔni shiin, maa mpyi sùpyii, Kile à mpiimu ñunɔ wwu, bà yii si mpyi s'a u kakyanhala karigii ñimpyiinkii shɛnrɛ yu mɛ. Uru u à yii yyer'a yige numpini i, maa yii le u bɛɛnmpe e, puru pu nyɛ bɛɛnmpe sèsee wumpe. ¹⁰ Tèni l'e, yii mpyi na sàha ñkwɔ a pyi Kile shiin mɛ, ñka numɛ, yii à pyi Kile shiin. Tèni l'e, Kile mpyi na sàha ñkwɔ a ñunɔara ta yii na mɛ, ñka numɛ, u à ñunɔara ta yii na.

Dánafeebil'à yaa pi piye ñaarañkanni cè

¹¹ Mii ntàannamacinmpyiibii, yii na nyɛ ñge ñinyɛni i mu à jwo nàmpwuun, kùshee fiige, lire kurugo mii na li caa yii á, yi raa yiye kàanmucaa sùpyarji ñyii karigii ñimpegigii na, cyire karigii maha yii tũnni Kile kuni i. ¹² Mpii pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii yii ñaarañkanni cè pire shwɔhɔl'e. Lire e pi mɛé ká a fini na ntare yii na na yii à kapii pyi, pi sí raa yii kacɛnɛkii ñaa si Kile pɛe canñke u sí n-pa fwordo pi na ke.

¹³ Kafoonji kurugo, yii yiye tîrige ñunufeebii pun'á: yii yiye tîrige saanbwɔh'á, uru u nyɛ pi puni ñunɔ na, ¹⁴ yii yiye tîrige fãnhafeebil'á, pire mpiimu pi à tɛɛ saanbwɔhe cye kurugo, bà pi si mpyi s'a kapimpyiibii tũnni s'a kacɛnmpyiibii kɛre mɛ. ¹⁵ Yii li cè na Kile ñyii wuuni li nyɛ yii a kacɛnɛkii pyi, bà yii si mpyi si supyikuuyi funɔ baa wuyi ñwɔyi tò yi funɔ jwumpe na mɛ. ¹⁶ Yii nyɛ bilere e mɛ. Yii a ñaare yii a ntàanni ná lire e, ñka yii àha lire tɛge fyinmɛ tò wwomɔ na s'a kapegigii pyi mɛ. Yii pyi Kile bilii. ¹⁷ Yii a sùpyire puni pɛre, yii yii cìnmpyiibii kyaa táan yiy'á, yii raa fyáge Kile na, yii raa saanbwɔhe pɛre.

Bilibil'à yaa pi Kirisita pyiñkanni lwó yyefuge tɛrigil'e

¹⁸ Bilibii, yii yiye tîrige yii ñunufeebil'á Kile yyaha fyagare funñke e. Mpii pi à jwo maa mpyi ná sùpyigire e ke, yii àha yiye tîrige pire kann'á mɛ. Ali mpii pi à kyán ke, yii yiye tîrige pir'á, ¹⁹ ñaha na ye yyefuge ku nyɛ yii ná kuru nyɛ a yaa mɛ, pi aha kuru tɛge yii ñun'i, ka yii i ntɛn k'e, maa li pwɔ Kile na, lire na nyɛ kacɛnɛ. ²⁰ Ñka l'aha nta kapyimbaala yii à pyi, ka yyefugo si nɔ yii na, ka yii i ku kwú yiye e, pɛente ntire yii sí n-ta lire e ye? Ñka yii kacɛnmpyiini kurugo, yyefugo ká yii ta, ka yii i ku kwú yiye e, lire na nyɛ kacɛnɛ Kile á. ²¹ Yii li cè na kuru yyefuge shinñi mɛɛ na Kile à yii yyere. Kirisita yabilin'á kyaala yii kurugo, maa lire kuni le yii taan, bà yii si mpyi s'a ñaare u fyɛni i mɛ. ²² U nyɛ a kapiini là tufiige pyi mɛ, kafinara jwumɔ nyɛ a fwordo u ñwɔge e mà ñya mɛ§. ²³ Pi à u cyahala, u nyɛ a cyáhii ñkoo láha pi na mɛ, pi à u kyérege, u nyɛ a pi fùguro mɛ, ñka ñge u sí n-pa sùpyire puni sára si ntàanna ná pi kapyiinkil'e ntɛni funñke e ke, u mpyi a u wuuni yaha uru cye e. ²⁴ U à wuu kapegigii tugure lwó u cyeere e kworokworocige na, bà wuu si mpyi si ñkwú kapegigii kãmpañke na, si shifonñɔ ta, s'a ñaare ntɛni i mɛ. Kyaage tooy'e u à tabannayi ñjemu ta ke, yire cye kurugo yii à cùunɔ. ²⁵ Yii li cè na yii mpyi mu à jwo mpàa mpiimu pi mpyi piye ñunɔ kurugo ke, ñka numɛ yii à núr'a pa yii nãhafoon'á, uru u nyɛ na yii múnahigii sañcwɔnñi sigili.

3

Cileyenambaabii ná nãmbajyicyeebii kani

¹ Nyɛ lire pyiñkanni na, cyeebii, yii yiye tîrige yii nãmbaabil'á. Lire e ali li mɛé ká nta pi pii nyɛ a ñɛ Kile jwumpe na mɛ, bà pire si mpyi si jyè Kile kuni i yii toronkanni cye kurugo, mà ta yii nyɛ a yaaga jwo pi á mɛ, ² ñaha na ye yii toronkanni ná yii sùpyigire sí pi yyaha ñi. ³ Yii àha yii wuuni kwɔ ñjaha pùcyage yaleere ndɛni kanni na, mu à jwo ñunpwooni ná sɛɛnñi pùcyage yaayi ndɛni ná vãanñyi longara wuyi ndɛni na mɛ. ⁴ Ñka pùcyage yaleere ti nyɛ zombilini i ke, yii a tire caa. Tire nyɛ na ñkɛɛge mɛ, tire yaleere ti nyɛ ñunpñke ná zòmpyiñini, kuru ku nyɛ pùcyage sèe woge yaleere Kile á. ⁵ Tècyiini

‡ 2:8 Ezayi 8.14 § 2:22 Ezayi 53.9

i, cyeebii pi mpyi a piye pwo Kile na, maa pi sònjore taha u na ke, pire mpyi maha piye tîrige pi nàmbaabil'á, lire li mpyi pire pùcyage longara yaayi. ⁶ Amuni Sara mpyi. U mpyi a Ibirayima jwómèeni cû fo u mpyi maha u pyi: «mii kàfoonji». Nyé nijjaa, yii pi nyé Sara pworibii, ñka fo yii aha a kacennkii pyi, maa mpyi yii nyé a yaaga yaha k'à yii fùgur'a láha lire na mɛ.

⁷ Lire pyiñkanni na mú, nàmbaabii, yii yii cyeebii cùmu lemɛ jwɔ, ñaha na ye cɛɛɛ na nyé yaaga ñkemu fânhe k'à cyéɛ yii woge na ke. Kile à jwɔ wuu na maa shiñi niñkwombaani ñgemu kan wuu á ke, yii ná yii cyeebil'à uru ta sijcyan. Lire e yii pi le ñjire e, bà li si mpyi yaaga kà ñjà yii Kileñarege pyi kà raa nɔni Kile na mɛ.

Dánafeebil'à yaa pi kwôro kacennkii mpyiñi na, ali pi mée ká ñgaha ta l'e

⁸ Nwɔnyega niñkin na, yii yii sònjore pyi niñkin, yii i mpyi ná funjɔ niñkin i, yii i yiye kyaa táan yiy'á cìmpworoge e, yii raa ñùñaara taa yiye na, yii i yiye tîrige yiy'á. ⁹ Yii àha kapii tège kapii fwoò tò mɛ, yii àha cyàhii tège cyàhii ñkoo láha mɛ. ñka yii a jwó leni pi á, ñaha na ye lire mɛɛ na yii à yyere, jwóni jwómèeni Kile à lwó yii á ke, bà yii si mpyi si uru ta mɛ. ¹⁰ Yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛñi i na:

«Shin maha shin la ku nyé si shì ta,
u canmpyaagii si ntáan u na ke,
urufol'à yaa u láha jwumpimpe ñjwuñi
ná kafinare na.

¹¹ Urufoo u laaga tɔɔn pege na,
u raa kacennii pyi,

u u uye waha u raa yyeñiñke caa
u ná sùpyire sannte shwɔhɔl'e,

¹² ñaha na ye mpìi pi à tíi ke,
Kafoonji Kile maha pire kàanmucaa,
u maha niñgyiini pɛɛ maa pi ñareyi núru.
Ñka mpìi pi nyé na kapegigii pyi ke,
Kafoonji sí yyaha kèenñe pir'á si pi tùn*.»

¹³ Nyé yii aha yiye pwo kacennkii mpyiñi na, jofoo u sí yii kyérege ye? ¹⁴ Yyefugo mée ká nɔ yii na yii ntíñi kurugo, yii li cè na yii wuun'à jwɔ. Mpìi pi nyé na yii kyérege ke, yii àha raa fyáge pire na mɛ, yii àha yii yákilibii yaha pi wùrugo mɛ†. ¹⁵ ñka yii ñɛ Kirisita kafente na ná yii zòmpyaagii puni i. Sònjore tatahage ku nyé yii á ke, tère o tère e wà sí yii yíbe kuru kyaa na ke, yii bégele tèrigii puni i yii i ñwɔshwɔɔ niñcenne kan urufol'á. ¹⁶ ñka yii à yaa yii lire pyi lùtaanni ná pèente funjke e, ná funvyinge e. Lire e kyaa maha kyal'e pi nyé na yii ñùnyi tare, metange ku nyé yii na Kirisita wwoñeɛge e, maa kuru kèeɛge ke, cyire karigii pyifeebii sí n-sílege. ¹⁷ L'à pwóɔ yii kyaala kacennmpyiini kurugo, kampyi Kile ñyii wuuni li nyé li li, mà tòro yii kyaala kapegigii mpyiñi kurugo.

¹⁸ Yii li cè na Kirisita yabiliñi mú à kyaala tɔɔɔ niñkin wuu kapegigii kurugo. Uru u à tíi ke, u à kwû shintiimbaabii kurugo, bà u si mpyi si yii yyaha kèenñe Kile á mɛ. Sùpyir'à u bò naha ñiñke na, ñka Kile Munaani cye kurugo u à ñè a fworo kwùñi i. ¹⁹ Jínabii pi mpyi tañwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú u à sà yi jwo pir'á na ur'à fànha ta pi na‡. ²⁰ Tèecyiini i, pire pi mpyi a ñùñɔ kyán Kile jwumpe na Nuhu tɛni i ke, Kile mpyi a u lùuni bò, ka Nuhu si bakwɔge yaa. Shiin baataanre kanna pi à jyè k'e, maa shwɔ lùbwooni kakyaare na.

²¹ Nyé kuru lwòhe mpyi na batizeliñi kyaa yu. Numɛ uru batizeliñi maha li cyèe na wuu à shwɔ. Lire nyé a li cyèe na wuu cyeer'à jyè mà fwɔɔnre láha ti na mɛ, ñka lire jwòhe ku nyé wuu maha Kile ñáare u wuu zòmpyaagii fíniñe§. Wuu à shwɔ Yesu Kirisita ñèñi cye kurugo, ²² uru u à dùg'a kàre niñyiñi na, maa sà ntèen Kile kàniñe cyege na. Puru

* 3:12 Zaburu 34.12-16 † 3:14 Ezayi 8.12 ‡ 3:19 Pii maha jwo: «sùpyire múnahigii cyi mpyi tañwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú, u à sà Kile jwumpe jwo cyir'á.» § 3:21 Pii maha jwo: «wuu maha Kile ñáare ná zòvynre e.»

funḡke e, mèlekεebii ná yaayi niḡyambaayi sanḡyi yi ḡye ná ḡuḡufente ná sífente e ke, pire pun'à kúu u á.

4

Dánafeebii pyiḡkanni nivōnni

¹ḡye ná Kirisita s'à kyaala cyeere e, yii bégele mú ná tire sōḡḡore ninure e. Yii li cè na uru u à kyaala cyeere e ke, uru u à fānha ta kapegigii na. ²Lire e mà lwó numε na, yii à yaa yii shiḡi canmpyaagii sanḡkii pyi yii tàanna ná Kile ḡyii wuuni i, yii sùpyire ḡyii karigii yaha. ³Yii li cè na tēni l'e, mpii pi ḡye pi ḡye Kile kuni i ná yii e mε, pire mpyi na piye mūntanma karigii ḡcyiimu pyi ke, yii à mō a tòro pire mūntanma karigii mpyiḡi i. Yii mpyi na silege baa karigii pyi, maa mpyi ná yaayi lapege e, maa sinmpe byii na ḡcwo, yii mpyi lakyanhayafee, yii mpyi sinmbyampiye, maa mpyi kacyzunmii lire s'à nūr'a pεn Kile á. ⁴ḡka numε, yii saha ḡye na cyire kapegigii pyi ná pi e mε, lir'à pi kākyanhala fo pi na yii ḡuḡyi tare. ⁵Kile sí n-pa pi yíbe lire na. Uru u sí sùpyire puni sāra si ntāanna ná pi kapyiḡkil'e, ḡyii shiinbii bâra kwūubii na. ⁶Lire kurugo mpii pi à kwū ke, Jwumpe Nintanmpe mpyi a jwo pir'á mú, bà li si mpyi kwūḡi ká nō pi na sùpyire sannte fiige, pi i shiḡi niḡkwombaḡi ta Kile á, u Munaani cye kurugo mε.

⁷Karigii puni takwōr'à byanhara, lire e ke, yii pyi yákilifee, yii i ḡcū yiye na, bà yii si mpyi si yiye pwo Kileḡarege na mε. ⁸Karigii puni niḡcyiini li ḡye: yii yiye kyaa táan yiy'á sèl'e, ḡaha na ye tàange maha pege karigii niḡyahagii kwō sùpyire ná tiye shwōhōl'e. ⁹Yii a yiye sunmbage shuu, jwuyahama baa.

¹⁰Yii shin maha shin à Kile màkange ḡkemu ta mà tàanna ná Kile yabilḡi ku kanḡkanni i ke, yii yire cūmu lemε ḡwō, yii raa ḡwōge yiye na ná y'e. ¹¹Wà ha mpyi Kile jwumpe jwufōo, urufōo jwump'à yaa p'a fwore Kile e, wà ha nta u u sùpyire sannte tēre, urufōo u a pi tēre ná Kile fānhe niḡkange e, bà pēente si mpyi si ntaha Kile na karigii puni i Yesu Kirisita cye kurugo mε. Pēente ná fānhe ḡye u woyō fo tèkwombaa.

Amiina!

Dánafeebii maha yyefuge ḡkemu taa ke

¹²Mii ntāannamacinmpyiibii, yyefuge e yii ḡye numε ke, ali li mée ká nta kuru na yii súuge na fiige, lire ḡye a yaa li pāa yii e mε, yii àha raa sōḡḡi na kani labere li ḡye li li mε. Zōzhwōrō ti ḡye ti ti. ¹³Lire bà à yaa li pyi funntanga kyaa yii á, mà li ḡya na yii à yii nāzhan lwó Kirisita yyefuge e. Lire e canḡke Kirisita sí u sinampe cyēe ke, kuru canḡke yii sí raa yogore si mpyi funntange e. ¹⁴Wà ha yii cyahala mà lire ḡuḡke pyi na yii na ḡye Kirisita wuu, yii wuun'à ḡwō, ḡaha na ye Kile Munaani li ḡye sinampe wuuni ke, lire na ḡye ná yii e. ¹⁵Lire e ke yii a yiye kāanmucaa, yyefugo ḡye a yaa ku nō yii wà na, mà lire ḡuḡke pyi na urufol'à sùpya bō, lire ḡye mε mà nāḡkaaga pyi, lire ḡye mε mà kapii pyi, lire ḡye mε mà yii ḡwōyi le kani l'e, ndemu li ḡye li ḡye yii kur'e mε. ¹⁶ḡka yyefugo ká nō yii wà na, mà lire ḡuḡke pyi na urufol'à dá Kirisita na, urufōo ka lire pyi silege kyaa mε, ḡka u Kile kēe kuru mege kurugo. ¹⁷Yii li cè na Kile sí sùpyire puni sāra si ntāanna ná pi kapyiḡkil'e, lir'à ḡwō cū Kile wuubii na mà kwō. Ná lire s'à ḡwō cū wuu na, mpii pi à cyé Kile jwumpe na ke, di pire sí n-pyi n-jwo ye? ¹⁸Mpii pi à tí ke, pire nūmpanḡa ntaḡi ká waha, lire e ke, mpii pi ḡye pi ḡye na fyáge Kile na mε maa kapegigii pyi ke, di pire wuuni sí n-pyi n-jwo ye?

¹⁹Lire kurugo mpii pi ḡye yyefuge e mà lire ḡuḡke pyi na pi na Kile ḡyii wuuni pyi ke, pir'à yaa pi piye le yaayi puni Davoḡi cye e, ḡwōmεe niḡkin foo u ḡye u wi, pi raa kacēḡkii pyi.

5

Pyeri jwumpe nizanmpe dánafeebii ná pi kacwōnribil'á

¹Numε, mii sí kari ḡlāda cya yii dánafeebii kacwōnribil'á. Dánafeebii kacwōnḡḡi wà u ḡye mii yii fiige, maa Kirisita yyefuge karigii ḡya. U sí n-pa ná u sinampe mpemu i ke, mii sí pà ta pur'e mú. Lire e nde mii ḡye na ḡcaa yii á ke, lire li ḡye: ²dánafeebii kurūḡke Kile

à le yii cye e mpàa fiige ke, yii pire cùmu leme jwə. Li nyε a yaa li pyi mu à jwo sùpya u à yii kárama a yaha uru báaraŋi na mε, yii a u pyi u lage na, yii tàanna ná Kile nyii wuuni i. Yii àha raa u pyi nàfuu kurugo mε, ŋka yii a u pyi ná funɔcɛŋ'i. ³ Dánafeebii pi à le yii cye e ke, yii àha raa fànha cyáan pi na mε. Ŋka yii pyi yyecyeene pi á. ⁴ Lire ká mpyi, tɛni i dánafeebii kacwɔnribii jùŋufembwəhe sí n-pa ke, yii sí kajanjwooni nisinani ta, lire nyε na ŋkèεge mε.

⁵ Nyε nàjjiibii, yii yiye tîrige kacwɔnribil'á. Yii puni, yii yiye tîrige yiy'á, yii i yiye tɛge, jaha na yε y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mpii pi à piye pɛe ke, Kile maha pire tòn, ŋka mpii pi à piye tîrige ke, Kile maha kacɛŋkii pyi pir'á*.» ⁶ Lire kurugo yii yiye tîrige Kile cyεge fànhaŋyahaga wog'á, bà u si mpyi si yii dùrugo u nyii tɛni i mε. ⁷ Yii yii funmpen karigii puni le u cye e, jaha na yε uru u à yaha yii na. ⁸ Yii i jɔcû yiye na, yii yákili yaha yiye na, jaha na yε yii zàmpɛŋi u nyε Sitaanniŋi ke, uru na jaare na mâre, maa ŋkyânge mu à jwo cànruga katege wogo ku nyε na ku njyìŋi caa. ⁹ Yii yiye pwə Kile kuni i, yii i u tòn. Yii li cè na kuru yyefuge ninuge e yii cìmpyiibii nyε diŋyɛŋi yyaha kurugo.

¹⁰ Ŋka Kileŋi u maha kacɛŋkii shiŋi puni pyi ke, uru u à yii yyere Kirisita wwoŋεεge e, bà yii si mpyi si u sìnampe tɛgele baa wumpe ta mε. Yii sí n-kyaala tère nimbilere funŋ'i, ŋka u sí báraga le yii e, si màban le yii e, si fànha kan yii á, si yii pyi yii yiye waha Kile kuni i. ¹¹ Fànhe nyε uru wogo tèrigii puni i. Amiina.

Jwumpe nizanmpe

¹² Siliven u à mii tɛg'a nje jwəkanyi séme si yii yεε. Mii cìmpworu u nyε u wi, jwəmεε niŋkinfoo wi. Mii à ŋge letɛɛŋi tun yii á si màban le yii e, si li cyêe yii na na kacenni nimbwooni Kile à pyi ke, yii yiye pwə lire na.

¹³ Kile à mpiimu cwəɔnrə Babilónni kànhe e yii fiige ke, pir'à yii shéεre, mà bâra Marika na, uru na nyε mii jya mà tàanna ná Kile kuni i. ¹⁴ Yii a cìmpworogo fwù kaan yiy'á.

Yii shin maha shin u nyε Kirisita wwoŋεεge e ke, Kile u yyɛŋiŋke kan yii á.

* 5:5 Taanliŋkii 3.34

Pyeri letereŋi shɔnwuŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Ŋge letereŋi i Pyeri à li cya dánafeebil'á na pi piye pwo Kile jwumpe na, bà pi si mpyi si jà piye shwo cyelentiibii kafinivinibii na me. Pyeri à jwo tàra toroŋkanni nijcenni na mà yyaha tí ná Kile kuni i, ná jwɔmɛcunte mà yyaha tí ná Kile yini zhwoŋi i (1).

Mà bàra lire na, mpí pi jye na Kile mege kèege ná pi yabilimpíi jwuŋjaampe e ke, u à pire toroŋkanni mú jwo (2). Mpí pi jye na Kirisita mpaŋi sigili ke, pi maha pire fwóhɔre, maa ŋko na u saha sì n-pa me. Ŋka Pyeri à jwo na u papa tooy'à jíŋe, jaha kurugo ye Kile à funŋke jíŋe si tɛni kan sùpyire pun'á, bà ti si mpyi si núru mpa tiye kan u á si shwo me (3).

Jwumpe tasiige

¹ Mii Simɔ Pyeri u jye Yesu Kirisita báarapyi maa mpyi u túnntunŋo ke, mii u à ŋge letereŋi séme si ntun yii á, yii mpí pi à dániyaŋi sèe wuŋi ta wuu fiige ke, uru dániyaŋ'á ta wuu Kileni ná wuu Shwofoŋi Yesu Kirisita ntíŋi cye kurugo. ² Kile u jwo yii na, u u yyeyiŋke kan yii á sèl'e, Kile ná wuu Kafoŋi Yesu kani jçèŋi cye kurugo.

Dánafeebil'à yaa pi a jaare jaaraŋkanni ndemu na ke

³ Yaaga maha yaaga ku sí n-jà wuu pyi wuu shiŋi sèe wuŋi ta, si wuu pyi wuu wuye pwo Kile na ke, Kileni u à u sinampe ná u fàhe kakyanhala woge tɛg'a wuu yyere ke, uru kani jçèŋi cye kurugo Yesu Kirisita à yire puni kan wuu á, u kileere fàhe funŋke e. ⁴ Puru sinampe ná kuru fàhe cye kurugo, Kile à jwɔmyahigii jcyiimu lwó wuu á ke, cyire fàh'á sàa pɛe, Kile sí cyire jwɔmyahigii fúnŋo, yaayi lage maha ma ná diŋyeyi kakɛgyi ŋjemu i ke, bà yii si mpyi si shwo yire na, si Kile pyiŋkanni lwó me.

⁵ Lire kurugo yii yiye waha yii i jaaraŋkanni nijcenni bàra yii dániyaŋi na, yii i Kile jçèŋi bàra yii jaaraŋkanni nijcenni na, ⁶ yii i cùmayaŋi bàra Kile jçèŋi na, yii i lùtaanni bàra cùmayaŋi na, yii i Kile yyaha fyagare bàra lùtaanni na, ⁷ yii i cìmpworoge bàra Kile yyaha fyagare na, yii i ntàannamagare bàra cìmpworoge na. ⁸ Cyire karigii ká ndire wà a ta yii e, cyi sí yii yaha kacɛŋkii mpyiŋi na, si yii pyi yii tɔn ta wuu Kafoŋi Yesu Kirisita kani jçèŋi i.

⁹ Ŋka cyire karigii ká mpyi cyi jye ŋgemu i me, urufoo maha mpyi fyin fiige, u maha jaa na jcwúu me. U funŋo maha wwò li na na Kile à u fíniŋ'a yige u kapyiŋjyagil'e. ¹⁰ Lire kurugo mii cìmpyiibii, yii yiye waha yii i li cyèe yii jaaraŋkanni cye kurugo na Kile à yii yyere maa yii cwɔnrɔ. Yii aha a lire pyi, yafyin sì n-jà yii pyi yii búrug'a cwo me. ¹¹ Lire pyiŋkanni na, wuu Kafoŋi ná wuu Shwofoŋi Yesu Kirisita Saanre tɛekwombaa woore tajyiŋwoge sí múgo yii á faaa.

¹² Lire kurugo mii sí raa yii funŋo cwo jcyii karigii na tɛrigii puni i, ali mà li ta yii à cyi puni cè a kwò, sèeŋi jwumpe p'á jwo yii á ke, maa yiye pwo puru na. ¹³ Mà mii yaha jyii na, mii à li ta kacɛnne li jye li li, mii u a yii funŋo cwo tɛrigii puni i. ¹⁴ Bà wuu Kafoŋi Yesu Kirisita à li cyèe mii na me, mii à li cè na mii canmpyaagii sanŋkii neŋke saha jye a tɔn ŋke jìŋke na me. ¹⁵ Lire kurugo mii sí naye waha, bà li si mpyi ali mii kwùŋkwoni kántugo yii i jà a jcyii karigii yaha yiye funŋ'i me.

Nàkaana jye Yesu Kirisita fàhe ná u mpaŋi kani i me

¹⁶ Yii li cè na jwuŋjyeme laaga baa wumɔ na bà wuu à wuye pwo maa wuu Kafoŋi Yesu Kirisita fàhe ná u mpaŋi kyaa jwo yii á me. Wuu yabilimpíi jyiigil'à u bwompe jya, ¹⁷ jaha na ye canŋke u à pèente ná sinampe ta Tufoŋi Kile á ke, lir'à pyi wuu jyii na. Kile u jye sinampe ná pèente punifoo ke, ur'à mɛe wà kuru canŋke na: «Mii Jyaŋi u

nyε u nge, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiĩkil'à táan mii á mú* .»¹⁸ Mà wuu yaha ná u e Kile naŋke naŋ'i, lire mejwuuni li mpyi a fworò nĩnyĩji na ke, wuu à li lógo.

¹⁹ Lire kurugo mú, wuu à dá Kile tũntunmpii nĩnjwuyi na sèl'e. Yii aha yiye pwo puru jwumpe na, lire sí n-yaa ná yii e, naha na ye pu sí yii zòmpyaagii fĩniŋe, bà bēenmpe maha jĩ numpilage e fo mà sà nò canŋke na mε. Lire tēni i Kirisita u bēenmpe sí yii zòmpyaagii fĩniŋe, bà nyēmugo woni maha bēenmpe yige mε. ²⁰ Kabilini nĩjcyiini yii à yaa yii cè ke, lire li nyε: jwumò maha jwumò Kile tũntunmpil'à jwo, ka pu u sémε Kile Jwumpe Semēji i ke, puru pà nyε a fworò pi yabilimpil'e mε†, ²¹ naha na ye Kile tũntunŋi wà tufiige nyε a li yige uye e s'a Kile tũnture yu mε, ŋka Kile Munaani li mpyi a pi yaha Kile tũnture njwuŋi na.

2

Cyelentiibii kafinivinibii kani

¹ Bà kafinivinibii pii mpyi a piye pyi Kile tũntunmii Izirayeli shiinbii shwòhòl'e mε, amuni li mú sí n-pa n-pyi yii á. Cyelentiibii kafinivinibii pii sí n-pa n-yĩri yii shwòhòl'e, pi jwumpe sí n-pyi kafinara, s'a kakyaare pyi. Kafoonji u à pi nũŋò wwù ke, pi sí uru cyé, ŋka pi yabilimpilii nĩmpyiini sí kakyaare pyi ti pàl'a nò pi na. ² Shinjyahara sí n-taha pi fye e pi silege baa karigil'e. Pi kapyiĩkii sí sēenji kuni mēge pen. ³ Nàfuunji kani sí tatēenge fò pi na, lire kurugo, pi sí raa yii cyeyaayi fòonji raa shuu yii na ná pi njwòtanyi i. Ŋka mà lwó fo tēmōni i, Kile à bégele si pi sàra si ntàanna ná pi kapyiĩkil'e. Li saha si mō mε, Kile sí pi shi bò.

⁴ Yii li cè na mēlekēebii pi mpyi a kapegigii pyi ke, Kile nyε a li táan pire na mε. Ŋka u à pi wà Jahanamaŋi numpini i, canŋke u sí pi sàra si ntàanna ná pi kapyiĩkil'e ke, na kuru canŋke sigili, pi si n-jà piye shwò lire numpini na mε. ⁵ Yii li cè na mpilii pi mpyi pi mpyi na fyáge Kile na Nuhu tēni i mε, Kile nyε a li táan pire na mú mε, u à lùbwooni tēg'a pire puni shi bò. Ŋka Nuhu u mpyi maha yi yu lire tēni sùpyir'á na pi a katiigii pyi ke, Kile à uru shwò tire kakyaare na, mà bàra shiin baashuunni na. ⁶ Yii li cè mú na u à Sòdōmu ná Gōmōri kanyi shi tò, maa yi súug'a pyi cwōnrō yi kapegigii kurugo. Mpilii pi nyε pi si n-pa raa fyáge Kile na mε, u à nde pyi mà tēg'a pire yere. ⁷ Ŋka Loti u mpyi a tii, ná u mpyi pire silege baa shiinbii shwòhòl'e, ná pi kapyiĩkii mpyi a u tēgele ta ke, Kile à uru shwò tire kakyaare na. ⁸ Uru u mpyi a tii maa mpyi tēenni i ná tire sùpyire e ke, u mpyi maha ti jaa silege baa karigii tapyige e, maa ti laaga baa jwumpe nĩnjwumpe nuru canŋa maha canŋa. Lire mpyi a pyi u á kayana. ⁹ Nyε jcyii karigii pun'à li cyēe wuu na na mpilii pi à piye pwo Kafoonji Kile na ke, u sí n-jà pire yige kawagil'e, si shinpiibii yaha raa canŋka sigili, kuru canŋke u sí pi sàra si ntàanna ná pi kapyiĩkil'e, si ŋgaha nò pi na. ¹⁰ Mpilii pi nyε na ðirili pi yabilimpilii jyii karigii kurugo, maa katupwòhoyi pyi, maa Kafoonji fānhafente njini fare ke, nde li sí n-pa pire ta ke, lire lemp'à pi a tòro.

Pire cyelentiibii kafinivinibii nyε na fyáge mε, pi maha piye pēre. Yaayi yi nyε ná pēente e nĩnyĩji na ke, pi maha yire fare. ¹¹ Mà li ta ali mēlekēebii pi nyε ná Kile e ná pi tayyēreg'à fānha tò pire kafinivinibii woge na fānhe ná sífente e ke, pire nyε a sii na jεeg'a pire cyahala mε. ¹² Ŋka pire cyelentiibii kafinivinibii na nyε funŋò baa sige yaaya fiige, njemu yi nyε jçũnji ná mbòŋi laage e ke, yaayi y'à fānha tò pi taceŋke na ke, pi maha yire njini fare. Pi shi sí n-pa n-tò sige yaare fiige. ¹³ Lire e kapiini pi à pyi ke, kapii li sí n-tēge lire fwooni tò pi á. Na silege baa karigii pyi sùpyire jyii na, ali canŋke e, lire l'à táan pi á. Kεgempe karigii ná njwòhōmpe karigii kanni cyi à pi yyaha jĩ. Cyire maha sùpyire wuruge, pi aha a wwùu ná yii e kataangii na, pi maha yii meyi kēge. ¹⁴ Jacwōre kanni t'à pi yyaha jĩ, pi nyε na ŋkànre kapegigii mpyiŋi taan mε. Mpilii pi nyε pi sàha fānha ta Kile kuni i mε, pi maha pire yákilibii kēenji ná pi njwòtanyi i. Pi yákilibii pun'à taha nàfuunji na, pi à lánja. ¹⁵ Pi à kuni nĩjcenni yaha maa kumpiini lwó Beyōri jyaŋi

* 1:17 Macwo 17.5; Marika 9.7; Luka 9.35 † 1:20 Pii maha jwo: «Wà si n-jà Kile tũntunmpilii jwumpe njwòhe cè ná ma yabiliŋi yákilifente e mε.»

Balamu* fiige. Wyérenji lage mpyi maha uru yaha ntiimbaanji karigii na. ¹⁶ Ŋka Kile à u faha u ntiimbaanji kurugo, maa dùfaanŋa pyi k'à sùpyii mee jwo ná u e. Ka lire si mpyi kapuŋo mà Kile tũntunŋi Balamu pyi u à láha u funŋo baara karigii na.

¹⁷ Nyé pire cyelentiibii kafinivinibii na nyé laaga baa, pi na nyé mu à jwo lwòho baa lùbilii, pi na nyé mu à jwo kilewwoo kaféeg'à ndemu fwo a tòro ke, kyaage ku nyé na pi sigili numpini cyage e. ¹⁸ Jwumbwompe laaga baa wumpe pi maha yu. Mpii pi à fwo kumpiini jaarafeebii ŋgwòŋi i kàavo ke, pi maha pire yákilibii kèenŋi ná pi silege baa karigil'e, cyire cyi à táan pi á. ¹⁹ Pi maha jwo na pire sí pi yige bilere e, mà li ta pi yabilimpíi na nyé kapegigii bilere e, tire ntemu ti sí kanyaare nò pi na ke. Yii li cè na yaaga maha yaaga k'à fànha ta mu na ke, mu maha mpyi kuru biliwe.

²⁰ Sèenji na, wuu Kafoonji u nyé wuu Shwofoonji Yesu Kirisita ke, mpii pi à fwo dinyenji katupwòhoyi i uru kani jicèŋi cye kurugo ke, cyire karigii ká núr'a pi cù maa fànha ta pi na, nde li sí n-pa pirefee ta ke, lir'à pi mà tòro niŋcyiini na. ²¹ Li mú bá mpyi a pwóro pi á, pi àha kuni nintiini cè me, mà tòro pi li cè pi i núr'a kàntugo wà Kile tonji na, u à uru ŋgemu kan pi á ke. ²² Tàanlini sùpyire maha yu na:

«Pwunŋ'à nùru u tùgur'á» ke,

ná nde pi maha yu na:

«Caanŋ'à wùli, maa ntíl'a sà uye máanŋa yòdɔge e» ke,

lire li nyé mpii shiinbii wuuni.

3

Kafoonji Yesu Kirisita mpanji kani

¹ Mii ntàannamacinmpyiibii, mii sémenji shonwuŋi u nyé ŋge mà tũugo yii á. Pire sémebii shuunniŋi puni i, mii à yii funŋo cwo yii kàlanji nintanji na, si yii yákilibii múgo, ² Kile tũntunmpil'à jwumpe mpemu jwo fo tèemòni i, mà bàra Kafoonji u nyé Shwofoonji ke, kàlanji ur'à jwo u tũntunmpil'á, pi à jwo yii á ke, bà yii si mpyi si funŋo cwo uru na me. ³ Kabilini niŋcyiini yii à yaa yii cè ke, lire li nyé: dinyenji canzanŋyi i, sùpyire tà sí n-pa a yii fwòhore. Pi sí raa pi nyii karigii pyi, s'a yii fwòhore na: ⁴ «Yesu à li jwòmèeni lwó na uru sí nùru n-pa, taa u sí nyé ke? Mà lwó wuu tulyey'à kwù ke, karigii puni saha nyé cyi talyege e dinyenji tèesiini fiige.»

⁵ Nyé tire sùpyire nyé na jéeg'a tèen li taan, na niŋyiŋi ná niŋk'à yaa l'à mò me. Kile à yire yaa u yabilinji jwójwumpe cye kurugo. U à niŋke yige lwòhe e, maa ku ná lwòhe tɛgeni wwù. ⁶ Nyé kuru lwòhe k'à dinyenji ná u funŋo yaayi puni lyí tèecyiini i. ⁷ Ŋka nume, Kile jwójwumpe cye kurugo mú, niŋyiŋi ná niŋk'à bégel'a yaha nage mee na. Canŋke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiinŋkil'e ke, u à yi bégel'a yaha kuru canŋke mee na. Mpii pi nyé pi nyé na fyáge u na me, u sí pire shi tò kuru canŋke.

⁸ Ŋka mii ntàannamacinmpyiibii, kabile niŋkin na nyé wani, yii àha funŋo wwò lire na me, lire li nyé: canmbilini niŋkinji na nyé Kafoonji á mu à jwo yye kampwoo (1.000), yye kampwoo sí nyé u á mu à jwo canmbile niŋkin. ⁹ Nwòmèeni Kafoonji à lwó ke, u sì mò ná u nyé a li fũnŋo me, ali mà li ta pi na sòŋni na u à li yaha l'à mò fũnŋombaa. Ŋka yii li cè na u à funŋke jĩŋe ná yii e, jaha na ye u la nyé sùpyanji wà tufiige u pòon u numpañke e me, ŋka u la nyé sùpyire puni si ti toronŋkanni kèenŋe. ¹⁰ Yii li cè na Kafoonji cannuruge sí n-pâa sùpyire e, bà nàŋkaanji maha mpâa cyagefol'e me. Kuru canŋke, niŋyiŋi sí n-tòro ná tũmbwòh'e, u funŋo yaayi sí ja, dinyenji ná u funŋo yaayi puni sí n-kwò.

¹¹ Ná yire yaayi puni sí n-pa n-kwò lire kwòŋkanni na, lire e ke, yii a jaare jaaranŋkanna niŋcenne na, yii i yiye pwò Kile na, ¹² yii raa Kile canmbilini sigili, yii yiye waha bà lire canmbilini si mpyi si wyère nò me. Kuru canŋke nage sí niŋyiŋi súugo, si u funŋo yaayi puni ja. ¹³ Ŋka wuu pi ke, bà Kile à li jwòmèeni lwó wuu á me, wuu sí niŋyiŋi niwòŋni ná niŋke niwòŋke ta, katiigii kanni cyi sí raa n-pyi wani, lire wuu nyé na sigili.

* 2:15 wyérenji kurugo, Balamu mpyi a Izirayeli shiinbii wurugo pi i yasunŋyi sunni (Nomburu 22.4-35).

¹⁴ Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, mà wuu yaha yire yaayi zigiñi na, yii yiye waha bà yii fyìnme wuubii ná yii tìgire cyaga baa wuubii si mpyi si nta Kile yyahe taan yyeyiñke e kuru canñke me. ¹⁵ Yii li cè na wuu Kafoonji à funñke jíñe, bà sùpyire si mpyi si shwə me. Wuu ntàannamacinmpworonji Poli mú à yire séme mà tàanna ná Kile yákilifente niñkaanre u á. ¹⁶ Cyaga maha cyag'e u à jwo jcyii karigii kyaa na u letëribil'e ke, mpe jwumpe ninumpe u à jwo. U letëribil'e cyeyi yà na nyé wani, yire yyahaceme nyé a táan me. Mpii pi nyé pi nyé a yaaga cè me, mà bâra mpii pi nyé pi nyé a fànha ta Kile kuni i me, pire maha yire cyeyi jwumpe jwəhe labali na yu, bà pi maha lire pyi ná Kile Jwumpe Semëñi cyeyi sanñyi i me. Lire e pi yabilimpïi nùmpañke ntambaarji sí n-fworo pi e.

¹⁷ Nyé mii ntàannamacinmpyiibii, yii pi ke, mii à yii yere mà kwò, yii a yiye kàanmucaa, tayyerege sèe woge ku nyé yii á ke, bà li si mpyi shinpiibii kà njà kuru shwə yii na ná pi kumpiini i me. ¹⁸ Pyiñkanni na Kile maha jwəge yii na ke, yii a sônñi lire na, yii raa jwəge yiye na. Wuu Kafoonji u nyé wuu Shwofoonji Yesu Kirisita ke, yii raa sì yyaha na uru jçèñi i. Uru u à yaa ná pèente e, nume fo tèekwombaa. Amiina!

Yuhana letereŋi niŋcyiŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tùntunŋo. Uru u à nge letereŋi sé m'a tũugo dánafeebil'á Azi kùluni i. U à li cyêe dánafeebii na na pi nje a yaa pi a ŋko pire nje na kapegigii pyi me, pi à yaa pi a yyérelì pi kapegigii na, naha kurugo ye Yesu à kwû, maa pi kapegigii jyé a láha pi na.

U à li cya dánafeebil'á na pi piye kyaa táan piy'á, naha na ye Kile u à fyânha a wuu kyaa táan uy'á. Cyelentiibii kafiniviniibii pìi mú na mpyi wani, pir'à jwo na Yesu nje a pa sùpya diŋyeŋi i me, na Kile Jyaŋi wi kannna. Yuhana à li cya dánafeebil'á na pi a piye kàanmucaa pire na.

Jwumpe pu nje na shìŋi sèe wuŋi kaan ke

¹ Mà jwo diŋyeŋi u dá ke, nge u mpyi wani ke, wuu à uru kyaa lógo, wuu nyiigil'à u nja, wuu à u wii maa bwòn u na ná wuu cyeyi i. Jwumpe pu nje na shìŋi sèe wuŋi kaan ke, puru kyaa li. ² Kile à uru shìŋi cyêe wuu na. Shìŋi niŋkwombaani u mpyi Tufoorŋi Kile taan ná u à u cyêe wuu na ke, wuu à u nja, wuu na u shenre yu, uru kyaa wuu nje na yu yii á. ³ Ŋgemu wuu a nja maa u kyaa lógo ke, uru kyaa wuu nje na yu yii á, bà yii si mpyi si jyè wuu ŋgwòŋi i me. Wuu pi ke, wuu ná Tufoorŋi ná u Jyaŋi Yesu Kirisita pi nje wwoŋe. ⁴ Wuu na jcyii karigii sémeni si ntun yii á, bà wuu funntange si mpyi si fũnŋo me.

Wuu à yaa wuu a jaare bènmppe e

⁵ Jwumpe wuu à lógo u á si njwo yii á ke, puru pu nje: Kile na nje bènmppe, numpire cyaga nje a sù u e me. ⁶ Wuu aha jwo na wuu ná uru na nje wwoŋe, mà li ta wuu na jaare numpini i, wuu na fini, wuu nje sèeŋi juŋ'i me. ⁷ Ŋka wuu aha a jaare bènmppe e, bà Kile yabiliŋi nje bènmppe e me, wwoŋeŋe sí n-pyi wuu ná wuye shwòhòl'e. U Jyaŋi Yesu sìshange sí wuu kapegigii puni jyé n-láha wuu na. ⁸ Wuu aha jwo na wuu nje na kapegii pyi me, wuu na wuye nwo fáanŋi, sèeŋi nje wuu á me. ⁹ Ŋka wuu aha ntèen li taan, na wuu na nje kapimpyimii, Kile sí cyi yàfa wuu na, si ntiimbaani puni jyé n-láha wuu na, naha na ye nwoŋe niŋkinfoo u nje u wi, u à tíi. ¹⁰ Wuu aha jwo na wuu nje a kapii pyi me, wuu maha Kile pyi kafiniviniwe, u jwumpe nje wuu funŋ'i me.

2

¹ Mii pyiibii, mii à nge letereŋi séme si ntun yii á, bà yii si mpyi si láha kapegigii mpyiŋi na me. Ŋka wà ha kapii pyi, tegefoo niŋcenŋe na nje wuu á Tufoorŋi taan, Yesu Kirisita kyaa li, u à tíi. ² U à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii tugure lwó maa Kile lùuni tìŋe. Wuu kanni wogigii kurugo bà u à uye pyi sáraga me, ŋka diŋyeŋi sùpyire puni wogigii kurugo.

³ Wuu aha a u toŋi kurigii jaare, lire cye kurugo wuu sí n-cè na wuu à u cè. ⁴ Wà ha jwo na ur'à u cè, mà li ta urufoo nje na u toŋi kurigii jaare me, urufoo na nje kafiniviniwe, sèeŋi nje urufol'á me. ⁵ Ŋka ŋgemu u nje na u jwumpe kurigii jaare ke, uru maha li cyêe na Kile kyal'à táan ur'á sèeŋi na. Lire cye kurugo, wuu maha li cè na wuu ná Kile à wwò. ⁶ Wà ha jwo na ur'à wwò ná u e, urufol'à yaa u a u karigii pyi Yesu wogigii fiige.

⁷ Mii ntàannamacinmpyiibii, toŋi kyaa mii à jwo yii á nge letereŋi i ke, to nivòŋŋo bà me. To niŋje wi, canŋke na yii à jyè Kile kuni i ke, uru toŋ'a kan yii á kuru canŋke. Jwumpe p'à fyânha a jwo yii á ke, puru pu nje uru toŋi niŋjeŋi. ⁸ Ŋka lire ná li wuuni mú i, to nivòŋŋo wi mú. Yesu Kirisita à uru toŋi kuni jaara, yii mú sí na u kuni jaare. Numpini na ntùuli, bènmppe sèe wumpe na jì mà kwò. ⁹ Shinŋi u à jwo na uru na jaare bènmppe e, mà li ta u à u cìmpworonŋi kyaa pen uy'á ke, urufoo saha na nje numpini i. ¹⁰ Shinŋi u à u cìmpworonŋi kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi bènmppe e, yafyin nje na jìn'a urufoo pyi u à cwo me. ¹¹ Ŋka shinŋi u à u cìmpworonŋi kyaa pen uy'á ke,

urufoo na nyε numpini i, u na jaare numpini i, u nyε a tashaga cè uye na mε, jaaha na ye numpin' à u yyahe wwò u na.

¹² Mii pyiibii, mii na nje sémeni si ntun yii á, jaaha na ye yii kapegigil' à yàfa yii na Yesu mege na.

¹³ Tiibii, mii na nje sémeni si ntun yii á, jaaha na ye mà jwo dijnyεni u dá ke, ηgemu u nyε ke, yii à uru cè.

Nànjiibii, mii na nje sémeni si ntun yii á, jaaha na ye yii à jà Sitaanniηi na.

¹⁴ Mii nànkwoobii, mii à nje séma tun yii á, jaaha na ye yii à Tufooni cè.

Tiibii, mii à nje séma tun yii á, jaaha na ye ηgemu u nyε mà jwo dijnyεni u dá ke, yii à uru cè.

Nànjiibii, mii à nje séma tun yii á, jaaha na ye yii à pyi fànhanjahaga sùpyii. Kile jwump' à tateεnge wwù yii zòompil'e, ka yii i jà Sitaanniηi na.

¹⁵ Yii àha dijnyεni ná u funηo karigii kyaa táan yiy' á mε. Shinηi u à dijnyεni kyaa táan uy' á ke, Tufooni kyaa maha ntáan urufol' á mε. ¹⁶ Naha kurugo ye yaaga maha yaaga ku nyε dijnyεni i mu à jwo sùpyani nyii karigii ná yaayi u maha naa maa nyii yige yi kurugo ke, ná dijnyεni karigii cyi maha ma ná yàmpeente e ke, lire là nyε a fworu Tufooni i mε, ηka dijnyεni i cyi à fworu. ¹⁷ Dijnyεni ná u nyii karigii na ntùuli. ηka shinηi u nyε na Kile nyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-kwôro tèekwombaa.

Kirisita zàmpenni kani

¹⁸ Mii nànkwoobii, dijnyεni tèekwooni laaga saha nyε a tòn mε. Y' à jwo yii á na Kirisita zàmpenni sí n-pa. Nyε tēni i wuu nyε numε ke, Kirisita zàmpeenbii nijyahamil' à pa a kwò. Lire cye kurugo wuu à li cè na dijnyεni tèekwoon' à byanhara. ¹⁹ Pi à fworu wuu shwòhòl'e, ηka pi mpyi ná wuu e mε, jaaha na ye kàmpyi pi mpyi ná wuu e, pi mpyi na sí n-kwôro ná wuu e. ηka pi à fworu wuu shwòhòl'e ke, lir' à li cyēe na pi wà tufiige mpyi ná wuu e mε.

²⁰ ηka yii pi ke, Yesu Kirisita u à fworu Kile e ke, ur' à Kile Munaani le yii e, ka yii puni si sēni cè. ²¹ Mii à ηge lēterēni séma tun yii á, ηka lire nyε a li cyēe na yii nyε a sēni cè mà dē! Yii à u cè ke, lire kurugo u à tun yii á. Yii à li cè mú na kafinara si n-jà n-fworu sēni i mε.

²² Jofoo sí u nyε kafiniviniηi ye? Shinηi u à Yesu cyé na Kile Nijcwōnrōni bà u nyε u wi mε, uru u nyε kafiniviniηi, maa mpyi Kirisita zàmpenni. Urufol' à cyé Tufooni ná Jyafōoni na. ²³ Shin maha shin u à Jyafōoni cyé ke, urufoo nyε ná Tufooni i mε. ηka ηgemu ká jεε Jyafōoni na ke, urufoo mú na nyε ná Tufooni i.

²⁴ Yii pi ke, jwumpe pu nyε na yu yii á mà lwó fo yii tējyiini i Kile kuni i ke, pur' à yaa pu kwôro yii funη'i. Puru ká ηkwôro yii funη'i, yii sí n-pyi Jyafōoni wwojεε, sí n-pyi Tufooni wwojεε mú. ²⁵ Nwōmēni Jyafōoni s' à lwó wuu á ke, lire li nyε: shiηi niηkwombaanj.

²⁶ Sùpyire ti nyε na yii leni kumpiini i ke, mii à jcyii karigii séma tun yii á pire kyaa na. ²⁷ Yii pi ke, Kile Munaani Jyafōoni à le yii e ke, lir' à tēn yii e. Lire e ke jùηo saha nyε mà yaaga jwo yii á mε, jaaha na ye lire Munaani na karigii puni yyaha yu yii á. Yaaga maha yaaga li nyε na yu ke, yire puni nyε sē, li nyε na fini mε. Nyε lire e ke, l'aha ndemu jwo yii á ke, yii a lire pyi. Yii kwôro Kirisita wwojεεge e.

Kile pyiibii pyiηkanni

²⁸ Nyε mii pyiibii, yii kwôro Kirisita wwojεεge e, bà li si mpyi, canjke u sí nuru n-pa ke, u u mpa wuu yákilibii ta pi à tēn, k' àha ηkwò mpyi wuu á silege kuru canjke mε.

²⁹ Bà yii à li cè na Kirisita à tí mε, yii li cè mú na shin maha shin u maha katiigii pyi ke, urufoo maha li cyēe lire cye kurugo na uru nyε Kile pyà.

3

¹ Táanηkanni na wuu kyal' à táan Tufooni á ke, yii lire kàanmucya ke! U à wuu kyaa táan uy' á fo wuu na yire Kile pyii. Kile pyii pi à sii wuu. Nde l' à dijnyεni sùpyire pyi ti nyε a wuu cè mε, lire li nyε: pi nyε a Kile cè mε. ² Mii ntàannamacinmpyiibii, numε kōni, wuu à pyi Kile pyii. Wuu sí n-pa n-pyi yaage ηkemu ke, kuru sàha ηkwò a cyēe wuu na

mε. *¶*ka wuu kɔn'á cè, canŋke Yesu Kirisita sí n-cyêe ke, pyiŋkanni na u nyε ke, wuu sí n-pyi amuni. Lire e*, pyiŋkanni na u nyε ke, wuu sí u nya amuni. ³ Shin maha shin u à u sɔnŋɔre taha li na na uru sí n-pyi Yesu fiige ke, urufoo maha uye fɛniŋε bà u à fɛniŋε mε.

⁴ Shin maha shin u nyε na kapegigii pyi ke, urufoo maha Kile Saliyaŋi tũnni, naha na ye kapegigii cyi nyε Kile Saliyaŋi kafuunŋkii. ⁵ Yii s'a li cè na Yesu Kirisita à pa si kapegigii shi kwɔ. Uru yabiliŋi nyε a kapii pyi mà nya mε. ⁶ Lire e ke shin maha shin u nyε Yesu Kirisita wwoŋεεge e ke, urufoo sì nyε n-kwôro kapegigii mpyiŋi na mε. Shin maha shin u à kwôro kapegigii mpyiŋi na ke, urufoo nyε a Yesu Kirisita nya mε, u mú nyε a u cè mε.

⁷ Mii pyiibii, yii àha ŋkwɔ wà yaha u yii le kumpiini i mε. Shin maha shin u nyε na katiigii pyi ke, urufol'á tɛi bà Yesu Kirisita à tɛi mε. ⁸ Shin maha shin u nyε na kapegigii pyi ke, urufoo na nyε Sitaanniŋi wu, naha na ye mà lwó fo tasiige e, Sitaanniŋi na kapegigii pyi. Kile Jyaŋi kapani sí li nyε si Sitaanniŋi kapyiŋkii shi bò.

⁹ Shin maha shin u nyε Kile pyà ke, urufoo nyε na ŋkwôroli kapegigii mpyiŋi na mε, naha na ye Kile fànhe maha mpyi urufol'e. Ná urufoo sí nyε Kile pyà, lire kurugo u sì n-jà n-kwôro kapegigii mpyiŋi na mε. ¹⁰ Nde l'á Kile pyiibii ná Sitaanniŋi pyiibii wwû piye e ke, lire li nyε: shin maha shin u nyε u nyε na katiigii pyi, maa u cìmpworonji kyaa táan uy'á mε, urufoo nyε Kile pyà mε.

Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu wuu cìmpyiibii kyaa táan wuy'á ke

¹¹ Yii li cè na jwumpe p'á jwo yii á mà lwó fo yii tɛɛjiini i Kile kuni i ke, puru pu nyε: wuu wuye kyaa táan wuy'á. ¹² Wuu àha mpyi Kanji fiige mε, uru na mpyi Sitaanniŋi wu, u à u sɛnɛnɛni bò. Kanji kapyiŋkii mpyi a pi, lire kurugo u à u sɛnɛnɛni bò, mà li ta u sɛnɛnɛni wogigii mpyi a tɛi.

¹³ Cìmpyiibii, yii kyaa ká mpen diŋyɛni sùpyir'á, lire ká mpâa yii e mε. ¹⁴ Wuu à li cè na tɛni l'e shiŋi sèe wuŋi mpyi wuu á mε. *¶*ka nume u nyε wuu á, naha na ye wuu à wuu cìmpyiibii kyaa táan wuy'á. Shinji u à u cìmpyiibii kyaa pen uy'á ke, urufoo na nyε kwùŋi i. ¹⁵ Shin maha shin u à u cìmpworonji kyaa pen uy'á ke, urufoo ná supyibon'á tàanna. Yii s'a li cè na supyibon'ɔ sì n-jà n-kwôro supyibuuni na, si shiŋi niŋkwombaari ta mε. ¹⁶ Ndemu cye kurugo wuu à tàange shi cè ke, lire li nyε: Yesu Kirisita à u múnaani kan wuu kurugo. Lire e wuu mú à yaa wuu wuu múnahigii kan wuu cìmpyiibii kurugo. ¹⁷ Nàfuufu ká u cìmpworonji wà nya kanhare e, maa mpyi u nyε a nɛn'a u tɛge mε, tá Kile tàange nyε urufol'e? ¹⁸ Mii pyiibii, wuu tàange nyε a sàa yaa ku pyi nwojwumɔ kanna mε. K'á yaa ku pyi tàange yabiliŋi, ŋkemu ku sí raa naa wuu kapyiŋkil'e ke.

¹⁹ Lire cye kurugo, wuu sí li cè na wuu na jaare sèenji nuŋ'i, wuu yákilibii mú sí n-tɛen Kile yyahe taan. ²⁰ Ali wuu zòmpyaagii mée ká sii na wuu cêege karigii cyil'e, wuu li cè na Kile à fànha tò wuu zòmpyaagii na, u à karigii puni cè. ²¹ Mii ntàannamacinmpyiibii, wuu zòmpyaagii ká mpyi cyi nyε na wuu cêege mε, wuu yákilibii sí n-tɛen Kile yyahe taan. ²² Lire ká mpyi, wuu aha yaaga maha yaaga jáare u á ke, u sí kuru kan wuu á, naha na ye wuu na u tonji kurigii jaare, maa u nyii karigii pyi. ²³ Nde u à cya wuu á uru tonji funŋke e ke, lire li nyε: wuu dá u Jyaŋi Yesu Kirisita na, wuu u wuye kyaa táan wuy'á bà u à li cya wuu á mε. ²⁴ Shinji u nyε na Kile tonji kurigii jaare ke, urufoo ná Kile maha mpyi wwoŋεε, Kile ná urufoo mú maha mpyi wwoŋεε. Ndemu cye kurugo wuu maha li cè na wuu ná Kile nyε wwoŋεε ke, lire li nyε: u à u Munaani le wuu e.

4

Ndemu cye kurugo Kile tũntunŋi maha jɛcè ke

¹ Mii ntàannamacinmpyiibii, mpii puni pi nyε na ma yii á, na pire na nyε Kile tũntunmii ke, yii àha ndá pi puni na mε, yii a pi zòmpii shuu yii a wíi, yii i jɛcè kampyi Kile u à pi tun, naha na ye shinnyahara na fini diŋyɛni yyaha kurugo na pire na nyε Kile tũntunmii. ² Ndemu cye kurugo Kile tũntunŋi maha jɛcè ke, lire li nyε: shin maha shin u à tɛen li taan na Yesu Kirisita à pa mpyi sùpya ke, urufoo na nyε Kile tũntunŋɔ. ³ *¶*ka

* 3:2 Pii maha jwo: «naha kurugo ye».

shin maha shin u à jwo na uru na nyε Kile tũntunɲɔ, maa Yesu cyé ke, urufoo nyε Kile tũntunɲɔ mε. Kirisita zàmpenɲi tũntunɲɔ u nyε urufoo, u kyaa s'à jwo yii á na u sí n-pa, u s'à pa a kwò dijnyɛɲi i.

⁴ Yii pi ke, mii pyìibii, yii na nyε Kile wuu. Yii à fànha ta pire kafiniviniibii na, naha na yε Munaani l'à tèn yii e ke, lir'à fànha tò dijnyɛɲi sùpyire wuuni na. ⁵ Pire kafiniviniibii pi ke, pire na nyε dijnyɛɲi wuu, lire kurugo pi maha yu mà tàanna ná dijnyɛɲi jwɲkanni i, dijnyɛɲi'a sì wá na núru pi ɲwɔ na. ⁶ Wuu pi ke, wuu na nyε Kile wuu. Shinɲi u à Kile cè ke, urufoo maha núru wuu ɲwɔ na. ɲgemu u nyε u nyε Kile pyà mε, urufoo nyε na núru wuu ɲwɔ na mε. Lire cye kurugo, wuu maha tũntunmpii sèe wuubii cè a wwù kafiniviniibil'e.

Kile à wuu kyaa táan uy'á, wuu wuu shinɲεebii kyaa táan wuy'á mú

⁷ Mii ntàannamacinmpyiibii, wuu wuye kyaa táan wuy'á, naha na yε tàang'à fwooro Kile e. Shin maha shiin u à u cìnmpyiibii kyaa táan uy'á ke, urufoo na nyε Kile pyà, maa u cè. ⁸ Shinɲi u nyε u nyε a u cìnmpyiibii kyaa táan uy'á mε, urufoo nyε a Kile cè mε, naha na yε Kile na nyε tàanga. ⁹ Pyiɲkanni na Kile à li cyêe wuu na na wuu kyal'à táan ur'á ke, lire li nyε: u à u Jyaji niɲkinɲi tun u à pa dijnyɛɲi i, bà wuu si mpyi si shiɲi sèe wuɲi ta u cye kurugo mε. ¹⁰ Kuru tàange ku nyε: wuu bà pi à Kile kyaa táan wuy'á mà dε! ɲka Kile u à wuu kyaa táan uy'á, maa u Jyaji tun u à pa mpyi sárage maa wuu kapegigii tugure lwó maa Kile lùuni tɲɲε.

¹¹ Nyε mii ntàannamacinmpyiibii, ná Kile à wuu kyaa táan uy'á lire pyiɲkanni na, lire e wuu mú à yaa wuu wuye kyaa táan wuy'á. ¹² Sùpya nyii nyε a tég'a nya Kile na mε, ɲka wuu aha wuye kyaa táan wuy'á, wuu sí n-kwôro Kile wwoɲεεge e, u tàange mú sí raa ɲaa wuu shwɔhɔl'e sèenɲi na.

¹³ Ndemu cye kurugo wuu à li cè na wuu à wwò ná Kile e, Kile mú s'à wwò ná wuu e ke, lire li nyε: u à u Munaani le wuu e. ¹⁴ Tufoonɲi à Jyafoonɲi tun u à pa mpyi dijnyɛɲi Shwofoonɲi, wuu à lire nya wuu nyiigii na, maa mpyi lire kani shεenre jwufee. ¹⁵ Shinɲi u à tèn li taan na Yesu u nyε Kile Jyaji ke, Kile à wwò ná urufol'e, urufoo mú à wwò ná Kile e. ¹⁶ Táanɲkanni na Kile à wuu kyaa táan uy'á ke, wuu à lire cè, maa dá li na. Kile na nyε tàanga, shinɲi u à kwôro tàange e ke, urufol'à wwò ná Kile e, ka Kile sí wwò ná urufol'e.

¹⁷ Wuu kyal'à táan Kile á sèenɲi na, lire kurugo canɲke u sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiɲkil'e ke, wuu yákiliteenre wuu pi sí n-pyi kuru canɲke. Naha kurugo yε bà Yesu Kirisita mpyi ɲge dijnyɛɲi i mε, amuni wuu mú nyε. ¹⁸ Shinɲi u à Kile ná u cìnmpyiibii kyaa táan uy'á ke, urufoo yákiɲi maha ntèn, naha na yε tàange sèe woge maha fyagare kwò. Yii li cè na mu aha sùpyarɲi nya u u fyáge, u kapegigii sí ndemu nɔ u na ke, lire yyaha na u maha fyáge. Lir'à li cyêe shinɲi u nyε na fyáge ke, tàange nyε a ndire wà urufol'e mε. ¹⁹ Wuu pi ke, Kile u à fyànha a wuu kyaa táan uy'á, lire kurugo wuu à Kile ná wuu cìnmpyiibii kyaa táan wuy'á. ²⁰ Wà ha jwo na Kile kyal'à táan ur'á, mà li ta urufol'à u cìnmpworonɲi kyaa pen uy'á, urufoo na nyε kafiniviniwe, naha na yε mu nyii nyε ma cìnmpworonɲi ɲgemu na ke, mu aha uru kyaa pen may'á, Kile u nyε mu nyii nyε uru na mε, di uru kyaa sí n-jà n-táan mu á n-jwo yε? ²¹ Nde Kile nyε na ɲcaa wuu á ke, lire li nyε: uru kyal'à táan ɲgemu á ke, urufoo u u cìnmpworonɲi kyaa táan uy'á mú.

5

Kile à njemu jwo Yesu kyaa na ke, wuu dá yire na

¹ Shin maha shin u à dá li na na Yesu u nyε Kile Niɲcwɔnrɔɲi ke, urufoo na nyε Kile pyà. Tufoonɲi Kile kyal'à táan shin maha shin á ke, u pyiibii kyaa maha ntáan urufol'á mú. ² Wuu aha Kile kyaa táan wuy'á, maa u tonɲi kurigii ɲaare, lire cye kurugo wuu sí li cè na u pyiibii kyal'à táan wuu á. ³ Yii li cè, mà Kile kyaa táan may'á, lire li nyε: na u tonɲi kurigii ɲaare. Cyire sí nyε kapyimpengii mε, ⁴ naha na yε shin maha shin u nyε Kile pyà ke, urufoo maha fànha ta dijnyɛɲi na. Yaage urufoo maha ntég'a fànha ta dijnyɛɲi na ke,

kuru ku nyɛ wuu dáníyaŋi Yesu Kirisita na. ⁵ Jo u sí n-jà fànha ta diŋyɛŋi na yɛ? Shinŋi u à dá li na na Kile Jyaŋi u nyɛ Yesu ke, urufoo wi.

⁶ Yesu Kirisita à pa diŋyɛŋi i, maa batize lwøhe e, maa uye pyi sáraga, u sìshang'à wu. U nyɛ a batize kannna mɛ, u à batize, lire kàntugo maa uye pyi sáraga, u sìshang'à wu. Kile Munaani na yire yu wuu á, lire li nyɛ sèɛŋi. ⁷ Nyɛ yii li cè na yaayi taanre yi nyɛ na Yesu Kirisita kyaa yu wuu á, yire yi nyɛ: ⁸ Kile Munaani ná lwøhe ná sìshange. Yire taanreŋi mú s'à bê niŋkin na u kyaa na. ⁹ Nde sùpyir'à nya maa li yu ke, wuu maha nyɛge lire na, mà li ta nde Kile nyɛ na yu ke, lir'à fànha tò sùpyire wuuni na, naha na yɛ Kile yabilin'á jwo u Jyaŋi kyaa na. ¹⁰ Shin maha shin u à dá Kile Jyaŋi na ke, urufol'à nyɛ Kile niŋjwuyi na, maa yi yaha uye funŋ'i. Ŋgemu sí u nyɛ u nyɛ a dá Kile niŋjwuyi na mɛ, urufol'à Kile pyi kafiniviniwe, naha na yɛ nde Kile à jwo u Jyaŋi kyaa na ke, urufoo nyɛ a dá lire na mɛ. ¹¹ Lire sí li nyɛ: Kile à shìŋi niŋkwombaŋi kan wuu á, uru shìŋi na ntaa u Jyaŋi cye kurugo. ¹² Shin maha shin u nyɛ ná Jyafooni i ke, shìŋi sèe wuŋi na nyɛ urufol'á. Shinŋi u nyɛ u nyɛ ná u e mɛ, shìŋi sèe wuŋi nyɛ urufol'á mɛ.

Jwumpe nizanmpe

¹³ Yii pi à dá Kile Jyaŋi na ke, mii à ŋge letɛɛŋi séme si ntun yii á, bà yii si mpyi si li cè na yii à shìŋi niŋkwombaŋi ta mɛ. ¹⁴ Wuu aha yaaga maha yaaga jáare Kile á mà tàanna ná u nyii wuuni i ke, wuu à tɛɛn ná l'e na u sí wuu nyarege lógo. ¹⁵ Ná wuu s'à li cè na u maha wuu nyareyi núru, lire e, wuu aha yaaga maha yaaga jáare u á ke, wuu maha li cè na wuu à kuru ta a kwò.

¹⁶ Wà ha cìmpworonŋi wà nya u u kapii pyi, ndemu li nyɛ li sì kwùŋi nɔ u na mɛ, urufoo u Kile jáare u á. Kile sí shìŋi sèe wuŋi kan u á, kapegigii cyi nyɛ cyi nyɛ na kwùŋi nɔni sùpyaŋi na mɛ, cyire pyifeebii kyaa li. Ŋka kapiini là na nyɛ wani, lire maha sàa kwùŋi nɔ sùpyaŋi na. Lire kapiini shìŋi pyifoonŋi kyaa na bà mii à jwo yii Kile jáare mɛ. ¹⁷ Kyaa maha kyaa l'à para tapyige e ke, lire na nyɛ kapii. Ŋka kapegigii puni nyɛ na kwùŋi nɔni sùpyaŋi na mɛ*.

¹⁸ Wuu à li cè na shin maha shin u nyɛ Kile pyà ke, urufoo nyɛ na uye yare kapegigii mpyinŋi yahare e mɛ, naha na yɛ Kile Jyaŋi maha urufoo saŋcwɔŋŋi sigili, lire kurugo Sitaanniŋi sì n-jà yafyin pyi urufoo na mɛ.

¹⁹ Wuu à li cè na wuu na nyɛ Kile wuu, diŋyɛŋi sùpyire sannte sí nyɛ Sitaanniŋi fànhe jwɔh'i.

²⁰ Wuu à li cè mú na Kile Jyaŋi à pa, maa wuu yákilibii múgo, ka wuu u Kileŋi sèe wuŋi cè. Wuu nyɛ Kileŋi sèe wuŋi wwoŋɛɛ, wuu ná u Jyaŋi Yesu Kirisita wwoŋɛɛge cye kurugo. Uru u nyɛ Kileŋi sèe wuŋi, ŋgemu u maha shìŋi niŋkwombaŋi kaan ke.

²¹ Mii pyiibii, yii a yiye kàanmucaa yasunŋyi na.

* 5:17 Yii Marika 3.28-29 wí.

Yuhana l'eterengi shonwunji

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè l'eterengi funnɔ jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tɔnntunɔ. Uru u à nge l'eterengi sém'a tũugo dánafeebii kurunke kà á. Ku mpyi a sàa táan u á. Lire e u à ku yyere: «cɔnmpworocwɔnji». U à ku dánafeebii yyere: «cɔnmpworocwɔnji pyibii».

Yuhana à li cya pi á, pi piye kyaa táan piy'á. U à li cya mú na wà ha mpa pi á ná kàlanji waber'e, ngemu u à li cyêe na Yesu jye a pa mpyi sũpya dijnyeni i mɛ, pi àha jɛɛ urufoo na mɛ.

Jwumpe tasiige

¹ Mii u jye dánafeebii kacwɔnrɔnɔ ke, mii u jye na nge l'eterengi sémeni si ntun cɔnmpworocwɔnji* ná u pyibii'á, Kile à uru ngemu cwɔnrɔ ke. Yii kyal'à táan mii á sèenɔ na. Mii kann'á bà yii kyal'à táan mɛ, nka mpɔi puni pi à sèenɔ cè ke, yii kyal'à táan pire pun'á. ² Yii kyal'à táan wuu á, naha na ye wuu à sèenɔ cè, u mú sí n-kwôro ná wuu e, fo tèekwombaa. ³ Tufoonji Kile ná u Jyanji Yesu Kirisita sí jwɔ wuu na, si jũnaara ta wuu na, si yyenɔnke kan wuu á, bà wuu si mpyi s'a jaare sèenɔ jũn'i, si wuye kyaa táan wuy'á mɛ.

Wuu à yaa wuu a jaare sèenɔ jũn'i, wuu u wuye kyaa táan wuy'á

⁴ L'à pyi mii á funntanga nimbwɔhɔ, mà li nya na mu pyibii pɔi na jaare sèenɔ jũn'i, bà Tufoonji à li cya wuu á mɛ. ⁵ Nye mii cɔnmpworocwɔnji, jje mii jye na sémeni si ntun mu á numɛ ke, to nivɔnɔ bà mɛ. Uru toj'à le wuu á, canɔke wuu à jyè Kile kuni i ke, uru u jye: wuu wuye kyaa táan wuy'á. ⁶ Wuu aha a Kile tojɔ kurigii jaare, lire li jye tàange. Yire yi jye na yu yii á, mà lwó fo yii canjyige Kile kuni i, yii a lire pyi.

⁷ Mpɔi pi jye na sũpyire jwɔ fáanɔ na leni kumpiini i ke, pir'à nyaha dijnyeni yyaha kurugo numɛ. Pi jye na jɛɛg'a tɛn li taan na Yesu Kirisita à pa dijnyeni i ná supyicyeere e mɛ. Shin maha shin u jye amuni ke, urufoo na jye kafiniviniwe, maa mpyi Kirisita zàmpen. ⁸ Yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha nkɔ wuu báaraɔi kapyiini yaha li pyi laaga baa mɛ, yii yiye waha bà yii si mpyi si u tɔnɔi puni ta mɛ. ⁹ Kàlanji u à yyaha tíi ná Kirisita kani i ke, shin maha shin u jye u jye a uye pɔɔ uru na mɛ, maa laaga tɔn uru na ke, urufoo jye ná Kile e mɛ. Nka shinɔi u à uye pɔɔ uru na ke, urufoo jye ná Tufoonji ná Jyafoonji i. ¹⁰ Wà ha mpa yii á ná kàlanji waber'e, ngemu u jye u jye a yyaha tíi ná Kirisita kani i mɛ, yii àha jɛɛ urufoo yaha u sunmbage lèɔe yii pyenge e† mɛ. Yii àha urufoo shéere bá mɛ, ¹¹ naha na ye ngemu ká urufoo shéere ke, u à wwɔ ná urufol'e kuru báaraɔe na.

Jwumpe nizanmpe

¹² Karii nijyahagii saha na jye mii á mà jwo yii á, mii la nàha si cyi séme mɛ, naha na ye mii la jye si nkàre wani yii yyéere si sà cyi jwo yii á, bà wuu funntange si mpyi si fũnɔ mɛ. ¹³ Mu cɔnmpworocwɔnji Kile à cwɔnrɔ ke, uru pyibii'à mu shéere.

* 1:1 Naha nke cyage e, dánafeebii kurunke kà mɛge ki. Dánafeebii kurunke shiinbii pi jye u pyibii.

† 1:10 Pyenge kyaa l'à jwo naha nke cyage e ke, dánafeebii tabinnige kyaa li. Lire tɛni i cyeye mpyi saha nkɔ a faanra Kile pɛente mɛ na mɛ, dánafeebii mpyi maha piye bínnini pyenyi i.

Yuhana lɛtɛrɛŋi tanrewuŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu t̀̀ntunŋɔ. Uru u à nge lɛtɛrɛŋi sém'a tun Gayusi á. T̀̀ntunmpii Yuhana mpyi a tun pi sà Jwumpe Nintanmpe jwo Gayusi kànhɛ e ke, Gayusi mpyi a pire sunmbage lèŋɛ. Ŋka nàŋi wà na mpyi dánafeebii shwòhòl'e, na Jwotɛrɛfu. Uru mpyi a jɛɛ Yuhana t̀̀ntunmpii sunmbage na mɛ. U mpyi maha Yuhana j̀̀ŋke tare. Yuhana à Gayusi k̀̀e maa li cya u á na u àha mpyi Jwotɛrɛfu fiige mɛ.

Ŋge lɛtɛrɛŋ'á li cyèe na shin maha shin u jye na báare Kafooŋi á ke, wuu à yaa wuu pire c̀̀mu lemɛ jwò.

Jwumpe tasiige

¹ Mii u jye dánafeebii kacwònròŋi ke, mii u jye na nge lɛtɛrɛŋi sémɛni si ntun mii ntàannamacinmpworòŋi Gayusi á. Sèŋi na, mu kyal'á t̀̀an mii á. ² Mii ntàannamacinmpworòŋi, mii na li j̀̀are Kile á, u u ma wuuni jwò, u u ma yaha ticuumpe e, bà mu jye na s̀̀ yyaha na Kile kuni i mɛ. ³ Mii funŋk'á t̀̀an sèl'e, jaha na ye pyiŋkanni na mu à maye pwò sèŋi na, ná pyiŋkanni na mu jye na jaare u juŋ'i ke, c̀̀nmpyiibii p̀̀l'á pa yire jwo mii á. ⁴ Mà lógo na mii pyiibii wá na jaare sèŋi juŋ'i, funntanga nimbwòhò jye a tòro kuru na mii á mɛ.

Gayusi kani

⁵ Mii ntàannamacinmpworòŋi, kyaa maha kyaa mu jye na mpyi c̀̀nmpyiibil'á fo mà sà nò nàmpwuunbii na ke, mu à li cyèe na mu na jye jwòmɛɛ niŋkinfoo cyire karigii cye kurugo. ⁶ Pyiŋkanni na mu à li cyèe pi na na pi kyal'á t̀̀an mu á ke, pi à pa lire jwo naha dánafeebii kuruŋk'á. Mu aha yá kili yaha pi na, maa pi t̀̀ge pi k̀̀sheeni i mà tàanna ná Kile jyii wuuni i, lire sí n-yaa. ⁷ Li cè na Kirisita mɛge kurugo pi à nde k̀̀luni t̀̀oge lwò, mpii pi jye pi jye Kile kuni i ná wuu e mɛ, pi jye a pire cyeyaage kà tufiige j̀̀are mɛ. ⁸ Jye wuu à yaa wuu a tire s̀̀pyire shiŋi t̀̀re. Wuu aha a lire pyi, lire li sí li cyèe na wuu à cyeyi kan wuy'á maa báare, bà sèŋi jwumpe si mpyi si nò tanyahay'e mɛ.

Jwotɛrɛfu ná Demetirusi kani

⁹ Mii à jwòjyeya sém'a t̀̀ugo dánafeebii kuruŋk'á wani, ŋka Jwotɛrɛfu à wuu jwumpe cyé, u la jye si uye pyi dánafeebii puni j̀̀ŋufooŋi. ¹⁰ Lire e mii aha nò wani, kapyimbaagil'e u à cye le, maa wuu j̀̀nyi tare ke, mii sí cyire puni t̀̀ge yii niŋgyigigii na. Lire kanni bà mɛ, u jye na jɛɛge c̀̀nmpyiibii sunmbage na mɛ, mpiimu la si ku jye s'a pi sunmbage lèŋi ke, u maha núru na pire sigili lire na, maa pi k̀̀re na yige dánafeebii kuruŋke e.

¹¹ Mii ntàannamacinmpworòŋi, ma hà raa òrili kapiini kurugo mɛ, ta òrili kacenni kurugo. Shinŋi u jye na kacenni pyi ke, urufoo na jye Kile wu. Ŋka shinŋi u jye na kapiini pyi ke, urufoo jye a yafyin cè Kile e mɛ.

¹² Demetirusi wi ke, dánafeebii puni na uru metanga yu, sèŋi juŋ'i u jye na jaare ke, uru mú à li cyèe na u mɛg'á t̀̀an. Wuu na u metanga yu mú, mu s'á li cè na jye wuu à jwo u kyaa na ke, yire na jye sèe.

Jwumpe nizanmpe

¹³ Karii niŋyahagii saha na naha mii á si jwò mu á, ŋka mii la nàha si cyi séme mɛ. ¹⁴ Mii na s̀̀nŋi li saha s̀̀ mɛ, wuu sí wuye jya, si jwo ná wuye e.

¹⁵ Kile u yyeŋiŋke kan ma á.

Mu ceveebil'á mu shéere. Wuu ceveebii puni niŋkin niŋkinŋi shéere wani.

Zhude letereni

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereni funṅo jwumpe e ke

Zhude na mpyi wuu Kafooji Yesu Kirisita cìmpworo. Cyelentiibii kafinivinibii pii mpyi na kàlanji wà kaan dánafeebil'á na Kile maha sùpyire kapegigii yàfani pi na, ná lire e dánafeebii sí n-jà raa pi nyii karigii puni pyi. Lire e Zhude à ṅge letereni séma'a tun dánafeebil'á, maa li cyêe pi na na pi àha raa pi jwumpe núru me, jaha kurugo ye pi nyi na fyáge Kile na me.

Jwumpe tasiige

¹ Mii Zhude u nyi Yesu Kirisita báarapyi, maa mpyi Yakuba sɔ̃ɛe ke, Tufooji Kile à yii mpiimu yyere mà pyi u wuu, maa yii kyaa táan uy'á, maa yii saɔ̃cwɔ̃nɔ̃ji sigili na Yesu Kirisita cannuruge sigili ke, yii á mii à ṅge letereni tun. ² Kile u jùnaara ta yii na, u u yyerɔ̃nɔ̃ke ná tàange kan yii á sèe sèl'e.

Cyelentiibii kafinivinibii kani

³ Mii ntàannamacinmpyibii, mii la mpyi a sɔ̃i si letere séme si ntun yii á wuu mú puni zhwoji kyaa na. Ŋka mii à li ta kacenne li nyi li li mii u ṅge letereni tun yii á si màban le yii e, bà yii si mpyi si yiye waha Kile kuni zhì leni na, lire ndemu l'à le Kile wuubii taan tɔ̃ɔ̃gɔ̃ nɔ̃nkin fo tèekwombaa ke. ⁴ Mii à u tun yii á, jaha na ye mpɔ̃i pi nyi pi nyi na fyáge Kile na me, pire pìl'à ṅwɔ̃h'a jyè yii shwɔ̃hɔ̃l'e, maa wuu Kile kacenni kani labali na yu, si nta raa silege baa karigii pyi. Wuu jùṅufooji ná wuu Kafooji nɔ̃nkinɔ̃ji u nyi Yesu Kirisita ke, pi maha uru cyíge. Mà lwó fo tèemɔ̃ni i y'à séme Kile Jwumpe Semenji i na Kile sí pire sàra si ntàanna ná pi kapyɔ̃nɔ̃kil'e.

⁵ Kyaa maha kyaa mii sí n-jwo yii á ke, yii à cyire puni cè mà kwò, ṅka mii sí yii funṅo cwo cyi na na Kafooji à u shiinbii yige Misira kɔ̃ni i ke, mpɔ̃i pi mpyi pi e pi nyi a dá u na me, u à pire bò. ⁶ Yii funṅo cwo li na mú, mèlekɛɛbii pi mpyi ná pi tayyérege mpyi a pi yyaha jî me, ka pi i yîri pi tatɛenge e ke, pire nimpwɔ̃njahabii pi nyi tèrigii puni i yòrɔ̃yi na numpini cyage e, na canmbwɔ̃he sigili, kuru canṅke Kile sí pi sàra si ntàanna ná pi kapyɔ̃nɔ̃kil'e. ⁷ Yii funṅo cwo Sɔ̃dɔ̃mu ná Gɔ̃mɔ̃ri kànyi shiinbii ná pi kwùumpe kànyi shiinbii na mú. Pire mpyi a piye yaha jacwɔ̃ɔ̃re ná silege baa karigii mpyiṅi na pire mèlekɛɛbii fiige. Lire e Kile à nafugombaage tɛ̃g'a pire súgo si mpyi yyecyeenɛ.

⁸ Nyi pire cyelentiibii kafinivinibii kyaa mii à jwo ke, cyire karigii shɔ̃ji pire nyi na mpyi mú: pi maha piye jwóre ná jacwɔ̃ɔ̃re e, maa ṅko na cyire karigii kun'à kan pir'á ṅɔ̃ɔ̃yi i, pi maha Kafooji kafente cyíge, pèent'à yaa ti taha yaaga maha yaaga na nɔ̃nyɔ̃ni na ke, pi maha yire cyere. ⁹ Mà li ta Misheli u nyi mèlekɛɛbii jùṅufembwɔ̃hɔ̃ ke, mà u ná Sitaanniṅi yaha piye na Musa buwɔ̃ni kyaa na, u nyi a Sitaanniṅi jwɔ̃ shwɔ̃ ná cyàhigill'e me, ṅka u à jwo kanna: «Kafooji Kile u ma sàra.» ¹⁰ Ŋka pire kafinivinibii nyi a yaage ṅkemu cè me, pi maha kuru njini fare, pi na nyi mu à jwo sige yaaya. Pi maha karigii pyi piye jùṅo kurugo, pi yabilimpɔ̃i kapyiini li sí pi shi tò. ¹¹ Pi wuun'à kèege, jaha kurugo ye pi à kumpiini lwó Kanji* fiige. Wyérenji kurugo pi à sùpyire wurugo Balamu† fiige. Pi à jùṅo kyán Kile na, bà Kore‡ mpyi a jùṅo kyán me, lire kurugo Kile sí pi shi bò.

¹² Pire pi maha karigii nyaha na wùruge yii kanṅwɔ̃ɔ̃ njyɔ̃ni cyeyi i, silege nyi pi na me. Piye kanni pi maha wíi. Pi na nyi mu à jwo kilewwo kafɛeg'à ndemu fwɔ̃ a tòro ke, pi na nyi mu à jwo cire ntemu ti nyi ti nyi a sɔ̃i na yasere pyi tɛ̃ni là tufiige e me, pi na nyi mu à jwo cige k'à òr'a kò ná ku ndire e ke, lire kurugo k'à waha. ¹³ Pi maha pi silege baa karigii pyi sùpyire nyi na, bà suumpe lwɔ̃he maha ṅkànji na yîri maa kakyayi yige

* 1:11 Adama jyanji njicyiini u mpyi Kanji. Ur'à u cɔ̃ɔ̃nɔ̃ji bò (Zhenzi 4.1-8). † 1:11 Wyérenji kurugo, Balamu mpyi a Izirayeli shiinbii wurugo pi i kacyanhigii sunni (Nɔ̃mburu 22.4-35). ‡ 1:11 Kore mpyi a jùṅo kyán Kile tùnntunɔ̃ji Musa na (Nɔ̃mburu 16.1-35).

na wàa cyíinji na mε. Pi na nyε mu à jwo wɔrii jɔcyiimu cyi nyε na jaare na mâre ke. Nde Kile à bégele pi mεε na ke, lire li nyε nimpiriŋke, pi sí n-pyi kur'e fo tèekwombaa.

¹⁴ Enɔki u mpyi Adama tɔluge lyejwɔge baashɔnwoge ke, Kile mpyi a uru pyi u à jwo mpii shinpiibii shiŋi kyaa na, u mpyi a jwo: «Kafoonji sí n-pa ná u mèlekεebii kampwɔhii nijyahanyahamil'e, ¹⁵ si sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiinkil'e, mpii pi nyε pi nyε na fyáge Kile na mε, si pire cêεge pi kapegigii mpyiŋi kurugo. Jwungama maha jwungama pi à jwo u na ke, u sí pi cêεge cyire puni kurugo.»

¹⁶ Jwujyahamafee pi nyε pi pi, pi funŋke nyε na jírini mε, pi maha jaare na ntàanni ná pi nyii karigil'e, pi maha jwumbwompe yu, maa sùpyire booli pi nàfanji kurugo.

Dánafeebil'à yaa pi piye waha Kile kuni i

¹⁷ Ŋka mii ntàannamacinmpyiibii, yii pi ke, jwumpe Yesu tɔntunmpil'à fyânha a jwo yii á ke, yii àha funŋɔ wwɔ puru na mε. ¹⁸ Pi mpyi a jwo yii á na diŋyεŋi canzanŋyi i, sùpyire tà sí raa yii fwóhɔre, pi sí raa fyáge Kile na mε, pi sí raa pi nyii karigii pyi. ¹⁹ Tire sùpyire ti nyε nte, pi maha ma ná ndàhalaŋi i dánafeebii kurunke e, pi maha pi karigii pyi mà tàanna ná pi yabilimpaii sɔnŋɔŋkanni i. Kile Munaani nyε pi e mε.

²⁰ Ŋka yii pi ke, mii ntàannamacinmpyiibii, yii yiye waha yii raa si yyaha na Kile kuni i, yii raa Kile jáare u Munaani fânhe cye kurugo. ²¹ Kile à yii kyaa táan uy'á, yii kwôro kuru tàange e. Kafoonji Yesu Kirisita jùnaare funŋke e, u sí shiŋi niŋkwombaani ŋgemu kan yii á ke, yii a uru sigili. ²² Mpii pi nyε ná funyɔ shuunni i ke, yii a pire jùnaare taa, yii fânha le, yii i pi yákilibii tìŋe. ²³ Yii i pìi dir'a yige nage e bà pi si mpyi si shwɔ mε. Pii na nyε wani, yii a jùnaara taa pire na mú, ŋka yii a yiye kàanmucaa pi na, yii laaga tɔɔn pi katupwɔhɔyi puni na, ali pi vâanntinŋyi y'à jwóhɔ kapegigii cye kurugo ke, yii yire cyé.

Jwumpe nizanmpe

²⁴ Kile sí n-jà yii shwɔ kapegigii mpyiŋi na, si yii tìgire cyaga baa wuubii ná yii funntanga wuubii pyi yii yyére u yyaha taan u sìnampe e canŋka. ²⁵ Uru Kile niŋkinŋi u à wuu shwɔ wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo. Sìnampe ná pèente ná fânhe ná jùŋufente nyε u á, mà ta diŋyεŋi sàha dá mε, maa mpyi u á numε ná tèekwombaa. Amiina!

Kacyeenkii sémeŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeŋi funŋo jwumpe e ke

Azi kùluni pi maha mpyi numε Turiki ke, Yesu tùnntunŋi Yuhana u à nge lɛtɛɛŋi sém'a tun lire dánafeebii kurunŋi baashuunniŋ'á. Lire tɛni i, Ɖrɔmu saanbwɔhe mpyi na dánafeebii kyérege. Lire funŋke e, pi à Yuhana cù mà le kàsunŋi i Patimɔsi i, lwɔh'á kuru cyage kwùulo. Mà Yuhana yaha wani, Kafoonŋi Yesu Kirisita à uye cyêe u na maa nìnyinŋi yaayi ná yaayi nimpayi cyêe u na, maa u pyi na nde u à nya ke, na u lire séme. Nge sémeŋi i Yuhana à li cyêe na ncyèɛ Yesu sí n-pa si u wuubii shwɔ, si u zàmpeɛnbii shi bò. Puru jwumpe cye kurugo, u à dánafeebii fɔnŋo, maa màban le pi e, bà pi si mpyi si piye pwo Kile kuni i yyefuge tɛni i me.

Kuni niŋcyiini i, pyinŋkanni na Yesu à uye cyêe Yuhana na ke, u à lire jwo. Jwumɔ tateɛnyɛ baashuunni yi nɔye nge sémeŋi funŋke e, yire tateɛnyɛ puni ninŋin ninŋinŋi sí n-jà n-táa tataaya baashuunni shuunni.

Jwumpe tateɛnyɛ nimbwoyi baashuunniŋi u nɔye:

Lɛtɛribii baashuunniŋi u à tùugo Azi kùluni dánafeebii kurunŋi'á ke (2--3).

Fyèebii baashuunniŋi kani (4.1--8.6).

Mpuruyi baashuunniŋi kani (8.7--11.19).

Kabwɔhigii kani (12--15).

Kile lùyirini nŋkunahigii baashuunniŋi kani (16).

Kapyaagii cyi à yyaha tíi ná Babilɔnni kànhe e ke (17.1--19.10).

Kacyeenkii nizanŋkii mà yyaha tíi ná tɛrigii nizanŋkii ná Zheruzalɛmu nivɔnŋi kani i (19.11--22.5).

Sémeŋi takwɔɛ e, Yesu à nɔwɔmɛ lwɔ, u à jwo «Ncyèɛ, mii sí n-pa.»

Sémeŋi tasiige

¹ Yesu Kirisita à karigii nimpaanŋkii ncyiimu nya ke, cyire cyi nɔye nge sémeŋi i. Kile u à cyire karigii cyêe u na, u cyêe u báarapyiibii na na ncyèɛ cyi sí n-pyi. Yesu à u mèlɛkɛŋi tun u pa cyire karigii cyêe u báarapyinŋi Yuhana na. ² Kile à karigii ncyiimu kyaa jwo, ka Yesu Kirisita si cyi sɛɛnŋi cyêe Yuhana na, ka u u cyi puni nya ke, Yuhana à cyire puni séme. ³ Ngeŋu ká nge sémeŋi kála sùpyir'á, ka mpiimu si u funŋo jwumpe lógo karigii nimpaanŋkii kyaa na, maa pu kurigii jáare ke, pifree wuun'á nɔwɔ, naha na ye nge sémeŋi karigii tɛɛpyiin'á byanhara.

⁴ Dánafeebii kurunŋi baashuunniŋi* yi nɔye Azi kùluni i ke, mii Yuhana u à nge sémeŋi séme si ntun yir'á. Kilenŋi u nɔye, ná u mpyi, ná u sí n-pa ke, uru u nɔwɔ yii na, u u yyɛnŋke kan yii á. Múnahigii baashuunniŋi cyi nɔye u saanre yatɛɛnŋke yyaha yyéɛ ke, cyire mú cyi nɔwɔ yii na, cyi i yyɛnŋke kan yii á. ⁵ Yesu Kirisita u à Kile jwumpe jwo ná nɔwɔmɛfente e, maa mpyi shincyinŋi mà nɛ a fwoɔ kwùnŋi i ná uru u nɔye nŋnke saanbii nŋnfoonŋi ke, uru mú u nɔwɔ yii na, u u yyɛnŋke kan yii á.

Uru u à wuu kyaa táan uy'á maa wuu nŋnŋo wwù wuu kapegigil'e, u sishange nŋunŋi cye kurugo, ⁶ maa wuu le u Saanre e, maa wuu pyi sáragawwu, bà wuu si mpyi s'a báare u Tunŋi Kile á me. Pɛɛntɛ ná fánhe na nɔye u á tɛrigii puni i, fo tɛɛkwombaa. Amiina!

⁷ Yii li cè, u sí n-pa nahanyi i! Sùpyire puni sí u nya, ali mpii pi à u fúruugo ke, pifree mú sí u nya. Nŋnke supyishinŋi puni sí mɛɛ sú u kurugo. Amuni li sí n-pyi. Amiina.

⁸ Kafoonŋi Kile à jwo: «Mii u nɔye Alifa ná Omega--tasiige ná takwɔge. Mii u nɔye, mii u mpyi, mii sí n-pa, Sinŋi Punifoo.»

Yesu Kirisita à uye cyêe Yuhana na

* 1:4 Yahutuubil'á, baashuunniŋi maha jwo a wà yaaga na nŋkemu k'à fúnŋo ke. Naha nŋke cyage e, baashuunniŋi'á jwo a wà Azi kùluni dánafeebii kurunŋi puni na.

⁹ Mii Yuhana u nyɛ yii cɪnmpworonji ke, mii ná yii pi nyɛ Kile saanre shiinbii, maa wuye shiile yyefuge e Yesu wwojɛɛge kurugo ke, Kile jwumpe ná Yesu kani njwuŋ'á pi pyi pi à mii cù a kàre Patimosi i†. ¹⁰ Kafoonji pèente canŋke, ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka mii i mejuwu nimbwoo lógo naye kàntugo mu à jwo mpurugo mɛɛ. ¹¹ L'á jwo: «Nde mu nyɛ na ja ke, lire sém'a tùugo dánafeebii kurujyi baashuunniŋ'á nje kànyi na: Efese ná Simirina ná Perigamu ná Cyatiri ná Saridesi ná Filadelifi ná Lawodisi.»

¹² Ka mii i yyaha kèenŋe si jɔcè shinŋi u nyɛ na yu ná mii i ke. Mii à yyaha kèenŋe ke, ka mii i sɛenŋi fùkinahii baashuunni nya, ¹³ maa yaage kà nya fùkinabii shwòhòl'e mu à jwo sùpya. Vàantintmbwòhò mpyi u à le, kuru mpyi na u taa fo u nintakuruyi na, sɛen v àanmɛɛge s'á tɛg'a u máhana u ntùŋke e. ¹⁴ U jùŋke mpyi a ffiniŋe weewee, nyiigii sí i jî mu à jwo na. ¹⁵ U tooyi mpyi na jî mu à jwo danyɛ tɔɔnnò pi à le a fwò nage e, u mejwuuni sí nyɛ mu à jwo lufoomò tùnmo. ¹⁶ Wòrii baashuunni mpyi u kàniŋe cyɛge e. Nwɔyɔ shuunni kàshikwòŋwòtanga mpyi na fwore u jwòge e. U yyaha mpyi na jî bà canŋke maha mpyi canvwuge na mɛ.

¹⁷ Mii à u nya ke, maa jɔcwo u fere e, mu à jwo mii à kwù. Ka u u u kàniŋe cyɛge taha mii na, maa jwo: «Mà hà raa fyáge mɛ, mii u nyɛ niŋcyiŋi ná nizannji. ¹⁸ Mii nyii wu u nyɛ. Mii mpyi a kwù, ŋka numɛ mii nyɛ nyii na fo tɛekwombaa. Kwùŋi ná jùŋke jwòhò shiinbii cyage tirikyaanni na nyɛ mii cye e. ¹⁹ Nyɛ karigii cyi nyɛ na mpyi numɛ, ná jɔyii cyi sí n-pa n-pyi ke, cyire puni mu à nya ke, cyi séme. ²⁰ Wòrigii baashuunniŋi mu à nya mii kàniŋe cyɛge e, ná sɛenŋi fùkinabii baashuunniŋi mu à nya ke, cyire karigii jwòhe k'á ŋwòhò ke, kuru ku nyɛ ŋke: wòrigii baashuunniŋi cyi nyɛ dánafeebii kurujyi baashuunniŋi yyaha yyére shiinbii‡. Fùkinabii pi nyɛ yire kurujyi baashuunniŋi.

2

Letɛɛɛŋi u à tùugo Efese kànhe dánafeebii kurujk'á ke

¹ Dánafeebii kurujke ku nyɛ Efese kànhe e ke, letɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á*, maa yi jwo u á na:

“Mii kàniŋe cyɛge e wòrigii baashuunniŋi nyɛ, mii i jaare sɛenŋi fùkinabii baashuunniŋi shwòhòl'e ke, mii à jwo: ² mii à yii kapyiŋkii cè, báaraŋi yii nyɛ na mpyi maa yiye shiile shiiliŋkanni ndemu na ke, mii à yire cè. Mii à li cè na yii nyɛ na jɛɛge shinpiibii karigii na mɛ. Mpii pi à piye pyi Yesu tùnntunmii mà ta sèè bà mɛ, yii à pire kàanmucya mà li ta na pi na fini. ³ Yii à yiye waha, maa kyaage kwù yiye e mii mɛge kurugo, sàage nyɛ a jyè yii e mɛ. ⁴ Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, jaaha na ye yii mpyi a mii kyaa táan yiy'á pyiŋkanni ndemu na ke, là a fworo lire e. ⁵ Cyage yii à kùuŋ'a cwo ke, yii funŋò cwo kuru na, yii i yiye cèɛge, yii i núru yii toronkanni niŋjyeen'á. Ná yii nyɛ a lire pyi mɛ, mii sí n-pa yii mɛɛ na, si yii fùkinaŋi lwó u tayahage e. ⁶ Ŋka kyaa niŋkin na nyɛ yii e, ndemu l'á táan mii á ke. Nikolayiti shiinbii† kapyiŋkil'á pen yii á, mii fiige. ⁷ Nyɛ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurujy'á ke, ŋgemu la ku nyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛɛ, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, shiŋi cige ku nyɛ Kile Arijanaŋi i ke, mii sí kuru yasɛɛre tà kan urufoo u lyî.”

Letɛɛɛŋi u à tùugo Simirina kànhe dánafeebii kurujk'á ke

⁸ Dánafeebii kurujke ku nyɛ Simirina kànhe e ke, letɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á‡, maa yi jwo u á na:

“Mii u nyɛ niŋcyiŋi ná nizannji ke, mii u mpyi a kwù maa jè ke, mii à jwo: ⁹ mii à yii yyefuge ná yii fòŋke cè, ŋka Kile kàmpañke na, yii na nyɛ yaarafee. Mpii pi maha ŋko na pire pi nyɛ Kile shiinbii§, mà ta sèè bà mɛ, pire na yii meyi kèɛge pyiŋkanni ndemu

† 1:9 Kìribilere li nyɛ li li suumpe lwòhe niŋke e. ‡ 1:20 Pii maha jwo: «dánafeebii kurujyi baashuunniŋi mèlɛkɛbii». * 2:1 Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». † 2:6 Nikolayiti shiinbii na mpyi tonjkuro. Lire tonjkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi ná pi kapyiŋkil'e. ‡ 2:8 Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». § 2:9 Pii maha jwo: «Yahutuubii». Yahutuubii pii mpyi maha sòŋŋi na pire pi nyɛ Kile shiinbii, ali pi méɛ ká mpyi pi nyɛ na kacɛnŋii pyi mɛ.

na ke, mii à lire cè. Sitaanniŋi wwoŋεε pi nyε pi pi. ¹⁰ Yyefuge ku sí raa yii taa ke, yii àha vyá kuru yyaha na mε. Yii lógo, Sitaanniŋi sí yii p̄i le kàsuni i, bà pi si mpyi si yii zò shwò ŋgíi mε. Yii sí canmpyaa ke yyefugo pyi, ŋka yii kwôro Kile kuni i, pi mée ká mpyi na sí yii bò. Lire ká mpyi, mii sí shiŋi niŋkwombaani kan yii pyi yii kajanjwooni.

¹¹ Nyε Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunɣ'á ke, ŋgemu la ku nyε si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pεε, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, kwùŋi shonwuŋi sì nò urufoo na mε.”

Lεtereŋi u à tùugo Perigamu kànhe dánafeebii kurunɣ'á ke

¹² Dánafeebii kurunɣe ku nyε Perigamu* kànhe e ke, lεtere sém'a kan kuru yyaha yyére shinɣ'á†, maa yi jwo u á na:

“Nwoyo shuunni kàshikwòŋwòtange nyε mii ŋgemu á ke, mii à jwo: ¹³ mii à yii tateεge cè. Mii à cè na Sitaanniŋi fànhe tateεge ki. Antipasi u à pyi ŋwòmεε niŋkinfoo maa mii kyaa jwo ke, pi à uru bò wani yii yyére Sitaanniŋi tateεge e. Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pwò mii na, yii nyε a ŋen'a kàntugo wà mii na mε. ¹⁴ Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, ŋaha na ye p̄i na nyε yii shwòhòl'e, pir'à taha Balamu‡ kàlaŋi fye e. Balamu u mpyi a saanŋi Balaki sòn, ka lire si mpyi kaŋuŋò mà Izirayeli shiinbii yaha yasunŋyi kyaare ŋkyaŋi ná jacwòore karigii mpyiŋi na. ¹⁵ Amuni li mú nyε, sùpyire tà na nyε yii shwòhòl'e, tir'à taha Nikolayiti shiinbii§ kàlaŋi fye e. ¹⁶ Nyε yii yii toronkanni kêεŋε, lire baare e kàshikwòŋwòoni li nyε na fwore mii ŋwòge e ke, ŋcyère mii sí n-shà yii yyére si sà tire tòn ná l'e.

¹⁷ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunɣ'á ke, ŋgemu la ku nyε si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pεε, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, njyŋi mege ku nyε mani ná u à ŋwòhò ke, mii sí uru kan urufol'á. Mii sí kafafyinge kan urufol'á mú. Mεge nivòŋh'à séme kuru kafaage ŋun'i, sùpya nyε a ku cè mε, fo ku tafoonj.”

Lεtereŋi u à tùugo Cyatiri kànhe dánafeebii kurunɣ'á ke

¹⁸ Dánafeebii kurunɣe ku nyε Cyatiri kànhe e ke, lεtere sém'a kan kuru yyaha yyére shinɣ'á*, maa yi jwo u á na:

“Mii Kile Jyaŋi nyiigii cyi nyε na ŋî na fiige, mii tooyi sí i ŋî dànyε tònno fiige ke, mii à jwo: ¹⁹ ‘Mii à yii kapyiŋkii ná yii tàange ná yii daniyaŋi ná yii sùpyire ntègeŋi ná yii yiye zhiiliŋi cè. Yii báaraŋi mú s'à ŋyaha numε mà tòro niŋcyiŋi na. ²⁰ Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, ŋaha na ye ceenji u nyε Zhezabeli† ke, ur'à fine na uru na nyε Kile tūntunŋò, ŋka yii à u yaha u u mii báarapyiibii leni kumpiini i ná u kàlaŋi i, bà pi si mpyi s'a jacwòore pyi, s'a yasunŋyi kyaare kyaa mε. ²¹ Mii à tère kan u á u u toronkanni kêεŋε, ŋka u la nyε si láha u jacwòore karigii na mε. ²² Lire kurugo mii sí yampe pà yaha u na fo si u sínŋiε. Mpii pi nyε na jacwòore pyi ná u e ke, mii sí yyefugo nimbwòhò wà pire na mú, fo pi aha pi toronkanni kêεŋε. ²³ Mii sí u fyèŋwòhòshiinbii pyi pi a ŋkwúu. Lire e, dánafeebii kurunɣi puni sí n-cè na shinŋi u à sùpyire sònŋore ná ti funŋò karigii cè ke, mii wi. Mii sí yii shin maha shin sàra si ntàanna ná u kapyiŋkil'e.

²⁴ Nyε yii sanmpii pi nyε Cyatiri i, ná yii nyε a ŋεε uru ceenji kàlaŋi na mε, yii pi à pyi yii nyε a ŋen'a Sitaanniŋi kaŋwòhigii yyaha cya si ŋcè mε, mii sí kyaa niŋkin kanna cya yii á, lire li nyε: ²⁵ kàlaŋi yii à ta ke, yii kwôro uru na fo mà sà nò mii tèepani na. ²⁶ Ŋgemu ká mpyi javoo maa mii nyii karigii pyi mà nò fo tεgeni na ke, mii sí supyishiŋi

* 2:12 Kacinzunni mpyi a fànha ta kuru kànhe e. Kuru mú k'à pyi kànha niŋcyiige ŋkemu i pi à Ōromu saanbwòhe pèe mu à jwo Kile ke. † 2:12 P̄i maha jwo: «mèlεkεŋ'á». ‡ 2:14 Yεreyi Balamu à kan saanŋi Balaki á ke, yir'à pyi kaŋuŋò mà Izirayeli shiinbii le kumpiini i (Nòmburu 31.16). Naha ŋke cyage e, cyelentiibii kafiniviniibii pi nyε na sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi i ke, Yuhana à pire tàanna ná Balamu i. § 2:15 Nikolayiti shiinbii na mpyi toŋkuro. Lire toŋkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi ná pi kapyiŋkil'e. * 2:18 P̄i maha jwo: «mèlεkεŋ'á». † 2:20 Uru ceenji Zhezabeli kurugo, Akabu mpyi a Kile kuni yaha (1 Saanbii 16.29-31; 1 Saanbii 18.4,19; 2 Saanbii 9.22). Lire kurugo, naha ŋke cyage e, ceenji u à dánafeebii le kumpiini i ná u kàlaŋi i ke, Yuhana à uru ceenji mege le Zhezabeli.

puni nùnjufente kan urufol'á. ²⁷ U sí raa pi kêenji ná tɔɔnnɔ kàbil'e, si pi jya jya pwooro cwooo fiige. ²⁸ Mii sí tire nùnjufente kan urufol'á, bà mii Tuŋi Kile à ti kan mii á me. Mii sí nyèmugo woni kan urufol'á mú.'

²⁹ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunɣy'á ke, ngemu la ku nyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛɛ, u raa núru."

3

Letɛɛɛɛɛɛ u à tùugo Saridesi kànhe dánafeebii kurunɣk'á ke

¹ Dánafeebii kurunɣke ku nyɛ Saridesi kànhe e ke, letɛɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyéɛɛɛ shiŋɣ'á* maa yi jwo u á na:

"Kile múnahigii baashuunniŋi ná wɔrigii baashuunniŋi nyɛ mii ngemu á ke, mii à jwo mii à yii kapyiŋkii cè. Sùpyire na sônŋi na yii à shiŋi sèe wuŋi ta, mà li ta yii à kwû u kàmpanɣke na. ² Nyɛ yii yîri ɣɔmpɛ na, yii fànha le yiye e, jaaha na ye yii fànha'á kwò a kwò. Yii li cè na yii nyɛ na yii karigii pyi na nɔni cyi tɛgeni na mii u Kilenji nyii na me. ³ Kàlanji yii à lógo maa jɛɛ u na ke, yii funɣɔ cwo uru na, yii i u cû yii tàanna ná u lógonkanni i, yii i yii toronkanni kêenɣɛ. Ná yii nyɛ a nyiiigii múgo me, mii sí n-pâa yii e nàŋkaawa fiige, yii sì mii tɛɛpani cè me. ⁴ Lire ná li wuuni mú i, sùpyire tà na nyɛ wani Saridesi kànhe e, tire nyɛ a ti vâanɣyɛ jwòhɔ me. Tire ti sí n-pa vâanvynɣyɛ le, s'a jáare ná mii i, jaaha na ye ti ná lir'á yaa.

⁵ Ngemu ká mpyi javoo ke, urufoo mú sí vâanvyinge kà le amuni. Mii sí n-sii urufoo mege bò shiŋi niŋkwombaanji tafeebii meyi tasemege e me. Mii sí yi jwo mii Tuŋi Kile ná u mèlɛkɛɛbii nyii na, na urufoo na nyɛ mii wu. ⁶ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunɣy'á ke, ngemu la ku nyɛ si yire cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛɛ, u raa núru."

Letɛɛɛɛɛɛ u à tùugo Filadelifi kànhe dánafeebii kurunɣk'á ke

⁷ Dánafeebii kurunɣke ku nyɛ Filadelifi kànhe e ke, letɛɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyéɛɛɛ shiŋɣ'á†, maa yi jwo u á na:

"Mii u nyɛ niŋcɛnŋi, sɛɛɛɛɛɛ, saanŋi Dawuda tirikyaanni foo. Mii aha jwɔge ɣkemu múgo ke, wà sì n-jà kuru tò me, mii aha ɣkemu tò ke, wà sì n-jà kuru múgo me. ⁸ Mii à yii kapyiŋkii cè. Mii à li cè na yii fànha'á cyéɛɛ, lire ná li wuuni mú i, yii à kwôro na mii jwumpe kuni jaare, yii nyɛ a cyé mii na me. Lire kurugo, mii à jwɔge múgo yii á, sùpyanji wà tufiige sì n-jà ku tò me. ⁹ Sitaanniŋi wwoɣɛɛbii pi à piye pyi Kile shiin‡ mà ta sèe bà me, mii sí fànha cyán pire na, pi a ma pi a niŋkure sínni yii á, s'a yii pɛɛɛ. Lire e pi sí n-cè na yii kyal'á táan mii á. ¹⁰ Yii à kwôro na mii jwumpe kurigii jaare, maa yiye shiile. Lire kurugo, yyefuge ku sí n-pa diŋyɛni sùpyire puni ta si pi zò shwɔ ngii ke, kuru tɛni ká nɔ, mii mú sí n-kwôro ná yii e. ¹¹ Ncyèɛ mii sí n-pa. Kàlanji yii à ta ke, yii uru cû ná sèl'e, wà kà ɣkwò kajajwooni shwɔ yii na me. ¹² Ngemu ká mpyi javoo ke, mii sí uru pyi cinɣkunɣɔ mii Kilenji jáarebage e, u saha sì n-fworo wani me. Mii sí na Kilenji mege ná Kile kànhe mege sémɛ urufoo na. Kuru ku nyɛ Zheruzalɛmu kànhe nivɔnɣke, ɣkemu ku sí n-yîri niŋyini i Kile yyéɛɛ si ntige ke. Mii sí na yabilini mege nivɔnɣke sémɛ urufoo na mú.

¹³ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunɣy'á ke, ngemu la ku nyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛɛ u raa núru."

Letɛɛɛɛɛɛ u à tùugo Lawodisi kànhe dánafeebii kurunɣk'á ke

¹⁴ Dánafeebii kurunɣke ku nyɛ Lawodisi kànhe e ke, letɛɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyéɛɛɛ shiŋɣ'á§, maa yi jwo u à na:

* 3:1 Pii maha jwo: «mèlɛkɛɛɛ'á». † 3:7 Pii maha jwo: «mèlɛkɛɛɛ'á». ‡ 3:9 Pii maha jwo: «Yahutuubii». Yii 2.9 wíi. § 3:14 Pii maha jwo: «mèlɛkɛɛɛ'á».

“Mii u nyɛ Amiina*, ɲɛmu u nyɛ na Kile jwumpe yu ná ɲwɔmɛɛfente ná sɛɛŋi i ke. Mii cye kurugo Kile à yaayi puni dá. ¹⁵ Mii à yii kapyiŋkii cè. Yii nyɛ a ɲiŋɛ mɛ, yii mú nyɛ a wyèrɛ mɛ. Yii n'a mpyi a ɲiŋɛ, lire nyɛ mɛ mà wyèrɛ, lire bá mpyi na sí n-pwóro. ¹⁶ ɲka yii na nyɛ mu à jwo lùwɔɔgo. Yii nyɛ a wyèrɛ mɛ, yii mú nyɛ a ɲiŋɛ mɛ, lire kurugo mii sí yii tũgo na ɲwɔge e. ¹⁷ Yii na yiye sɔŋɲi yaarafee, na yaayi puni na nyɛ yii á, na yafyin kyaa saha nyɛ yii na mɛ, ɲka yii nyɛ a cè na yii na nyɛ kanhamafee ná ɲɲaarafee mɛ. Yii cyɛŋgaya wuu ná yii cipyire wuu pi nyɛ, maa mpyi fyinmii. ¹⁸ Lire kurugo, mii na yii yɛrɛge: yii a ma, mii sí sɛɛŋi sèe wuŋi pɛrɛ yii á, bà yii si mpyi si mpyi yaarafee mɛ. Yii a ma, mii sí vɔanvyinnyɛ pɛrɛ yii á, yii tɛg'a yii cipyire tò, bà silege si mpyi si láha yii na mɛ. Yii a ma, mii sí nyiiŋi wyɛere pɛrɛ yii á, yii pyi yii nyiiŋi na, bà yii si mpyi s'a naa mɛ. ¹⁹ Mpii kyaa l'à táan mii á ke, pire wà ká wurugo, mii maha u yɛrɛ, maa u le kuni i. Nyɛ yii yiye waha, yii i yii toroŋkanni kɛɛŋɛ. ²⁰ Mii niŋjyɛrɛŋi na nyɛ ɲwɔge na, maa ku kúuli. ɲɛmu ká mii mejwuuni lógo, maa ɲwɔge múgo ke, mii sí n-ɲyè urufoo yyére si lyí ná u e, urufoo mú sí n-lyí ná mii i.

²¹ ɲɛmu ká mpyi javoo ke, mii sí urufoo pyi u tɛɛn ná mii i na saanre yatɛɛŋke e, bà mii à pyi javoo maa ntɛɛn ná na Tuŋi i u saanre yatɛɛŋke e mɛ.

²² Kile Munaani na ɲjɛmu yu dánafeebii kuruyi'á ke, ɲɛmu la ku nyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigii pɛrɛ, u raa núru.”»

4

Kile pèente niŋyini i

¹ Lire kàntugo nde à pyi mii á kacyele mà ɲwɔgo ɲya k'à múgo niŋyini i. Mejwuuni mii mpyi a fyánha a lógo mpurugo mɛɛ fiige ke, lir'à jwo: «Dùgo naha, karigii cyi à yaa cyi pyi nde kàntugo ke, mii sí cyire cyèe mu na.» ² Lire tɛɛnuuni i, ka Kile Munaani si mii yiye na lyempe e, ka mii i saanra yatɛɛŋɛ ɲya niŋyini i, wà s'à tɛɛn k'e. ³ Urufoo mpyi na ɲi zasipe ná sariduwanɛ kakyanhala kafaare loŋgara woore fiige. Zànhajwɔge mpyi a kuru tatɛɛnge kwûulo, ku mpyi na ɲi mu à jwo kafaani pi maha mpyi emeroŋi ke. ⁴ Saanra yatɛɛnyɛ beŋjaaga ná sicyɛere mpyi a saanre yatɛɛŋke niŋcyiige kwûulo. Kacwɔnrii beŋjaaga ná sicyɛere mpyi a tɛɛn y'e, pi mpyi a vɔanvyinre le, maa sɛɛŋi ɲuntɔnyi tò pi ɲuntɔnyi na. ⁵ Kileŋini ná tɛɛnmpe ná kiletinni mpyi na fwore kuru saanre yatɛɛŋke e. Fùkinahii baashuunni mpyi na ɲi ku yyaha yyére, pire pi nyɛ Kile múnahigii baashuunni. ⁶ Yatɛɛŋke yyaha yyére, tafabwɔhɔ mpyi wani mu à jwo lwɔhɔ cyaga. Kuru cyage mpyi na ɲi dùba ná zànhafunɲɛɛŋɛ fiige. Nyii yaaya sicyɛere mpyi saanre yatɛɛŋke niŋke e maa ku kwûulo, yire yyaha yyéreni ná yi kàntugo yyéreni puni mpyi ɲyipyaa. ⁷ Nyii yaage niŋcyiige mpyi mu à jwo cànrage, shɔnwoge mpyi mu à jwo nupeyaaga, tanrawoge yyaha sí nyɛ mu à jwo sùpya wogo, sicyɛrewoge sí nyɛ mu à jwo nyɛ u nyɛ na mpéeli. ⁸ Fukanya baani mpyi yire ɲyii yaayi sicyɛereŋi puni niŋkin niŋkinŋi na. Yi cyeeere puni mpyi ɲyipyaa. Pìlaga bàra canŋa na, yi maha ɲko:

«Niŋcɛŋi, niŋcɛŋi, niŋcɛŋi, Kafoonji Kile, Siŋi Punifoo,
ɲɛmu u mpyi, ná u nyɛ, ná u sí n-pa ke.»

⁹ ɲge u à tɛɛn saanre yatɛɛŋke e, ná u nyɛ ɲyii na fo tɛɛkwombaa ke, ɲje ɲyii yaayi ká a uru pɛrɛ, maa u báami, maa fwù kaan u á tère o tère e ke, ¹⁰ kacwɔnribii beŋjaaga ná sicyɛereŋi maha niŋkure sín saanre yatɛɛŋkefoo yyaha yyére, uru ɲyii wuŋi u nyɛ tɛrigii puni i, maa u pèe, maa pi kajanjwooni ɲuntɔnyi kwɔɔŋg'a tîrige u taan, maa jwo: ¹¹ «Wuu Kafoonji Kile, mu à yaa ná pèente ná ɲkèɛŋi ná sífente e, ɲaha na ye mu u à yaayi puni dá, mu à yi dá mà tàanna ná ma ɲyii wuuni i.»

* 3:14 Nde jwumbilini ɲwɔhe ku nyɛ naha ɲke cyage e: «Sèe wi.» Kirisita mɛge ká mpyi Amiina, lir'à yaa li wuu pyi wuu tɛɛn ná l'e na ɲwɔmyahigii Kile à lwó u cye kurugo ke, cyire puni sí n-fùŋɔ.

5

Mpabilini ná sémeŋke kani

¹Nye ŋge u mpyi a tɛɛn saanre yateŋke e ke, ka mii i sémeŋke nimbwɔhɔ nya k'à myígile uru kàniŋe cyege e. Sémeŋke mpyi ku kàmpanjyi shuunniŋi na, maa ku jwɔ tɔ ná fyèe baashuunni i. ²Ka mii i Kile mèlɛkɛ fanhanyahaga wu nya u u yu fànha na: «Jofoo u à yaa ná fyèebii ndàhanj i si sémeŋi jwɔ múgo ye?»

³Ŋka wà nye a ta niŋyini ná jìŋke ná jìŋke jwɔh'i, ŋgemu u sí n-jà sémeŋi jwɔ múgo si u funŋke wíi mɛ. ⁴Ka mii i mɛɛ sú sèl'e, naha na ye sùpya nye a ta ŋgemu u à yaa ná sémeŋi mùgoŋi i, si u funŋke wíi mɛ. ⁵Ka kacwɔnrɔŋi wà niŋkin si mii pyi: «Ma hà raa mɛɛ súu mɛ. Zhuda tùluge shinŋi u nye mu à jwo cànraga, maa mpyi saanŋi Dawuda jampyige ke, yii li cè na kur'à pyi javoo. Lire e, ku sí n-jà fyèebii baashuunniŋi láha, si sémeŋi jwɔ múgo.»

⁶Nye ka mii i Mpabili nya l'à yyére saanre yateŋke yyaha yyére, nyii yaayi sicyeŋeŋi ná kacwɔnrɔŋi shwɔhɔl'e. Li mpyi mu à jwo l'à bò mà pyi sáraga. Nɛŋii baashuunni mpyi l'à, ná nyii baashuunni, cyire cyi nye Kile múnahigii baashuunniŋi cyi à tùugo diŋyeni cyeyi puni i ke. ⁷Ka Mpabilini si file maa sémeŋi shwɔ saanre yateŋke tɛenfoŋi kàniŋe cyege e. ⁸Lir'à pyi ke, ka nyii yaayi sicyeŋeŋi ná kacwɔnrɔŋi bejjaaga ná sicyeŋeŋi si piye tîrig'a cyán Mpabilini á. Pi shin maha shin mpyi ná ŋkɔnn'i, mà bàra sɛɛn ŋkunahii, cyire puni mpyi a jî wusuna nùguntanga wu na. Nareyi Kile wuubii maha mpyi ke, yire yi mpyi uru wusunani. ⁹Pi mpyi na mɛɛ nivɔnnɔ cêe na:

«Mu u à yaa ná ŋke sémeŋke zhwoŋi i,
si ku fyèebii láha,

jaha na ye mu à bò mà pyi sáraga,
maa sùpyire tà jùŋɔ wwû ná ma sishange e mà pyi Kile wuu,
tùluyi puni ná shɛenre puni ná supyishiŋi puni ná kîrigii puni i.

¹⁰Mu à pi pyi saanlii ná sáragawwu, bà pi si mpyi s'a báare Kile á,
si mpyi jùŋufente e jìŋke na mɛ.»

¹¹Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛɛ miliyoo niŋyahanyahamii mɛɛ lógo. Pi mpyi a saanre yateŋke ná nyii yaayi ná kacwɔnrɔŋi kwùulo. ¹²Pi mpyi na ŋko fànha na:

«Mpabilini l'à bò mà pyi sáraga ke,
lire l'à yaa ná sífente ná yaarafente ná yákilifente ná fànhe
ná pèente ná sìnampe ná ŋkèŋi i.»

¹³Yaaga maha yaaga k'à dá niŋyini ná jìŋke ná jìŋke jwɔh'i ná lwɔhe e ná yaaga maha yaaga ku nye ke, ka mii i yire puni nya yi i mɛɛ cêe na:

«Ŋkèŋi ná pèente ná sìnampe ná fànhafente ti pyi saanre yateŋke tɛenfoŋi ná
Mpabilini woro, fo tèekwombaa!»

¹⁴Nyii yaayi sicyeŋeŋi mpyi na ŋko: «Amiina». Ka kacwɔnrɔŋi si piye tîrig'a cyán, maa saanre yateŋke tɛenfoŋi ná Mpabilini pèe.

6

Mpabilini à fyèe baani láha yyecyiige na

¹Nye sémeŋke fyèebii baashuunniŋi i, ka mii i Mpabilini nya l'à niŋcyiŋi láha. Nyii yaayi sicyeŋeŋi i, ka mii i kuru kà niŋkin nya k'à jwo fànha na mu à jwo kileŋi u à tîn, na: «Pa naha!» ²Ka mii i wíl'a shɔnfyinge nya, sintaaga mpyi ku fèvoŋi cye e. Kajanjwoo nintonɔ mpyi a kan u á, ka u kajanŋuŋi si ŋkàre si sà mpyi kajaŋa sahanjki.

³Mpabilini à fyèŋi shɔnwuŋi láha sémeŋke na ke, ka nyii yaage shɔnwoge si jwo: «Pa naha!» ⁴Nye ka shɔnge kabere si fworo. Kuru mpyi a jáaŋa. Fànhe mpyi a kan ku fèvoŋi'á u yyeniŋke kwò jìŋke na, bà sùpyire si mpyi s'a tiye bùu mɛ. Kàshikwɔŋwɔtɔŋgɔ mpyi a kan u á.

⁵Tèni i Mpabilini à fyèŋi tanrewuŋi láha ke, ka nyii yaage tanrawoge si jwo: «Pa naha!» Ka mii i shɔngɔ niŋgwɔhɔ nya k'à fworo. Ŋge u mpyi ku juŋ'i ke, paanni mpyi uru cye e. ⁶Ka tùmɔ si fworo sùpya mejwu fiige nyii yaayi sicyeŋeŋi shwɔhɔl'e na: «Mòŋi

paanni nyege ninjkinji na nyε shin ninjkin canmpuɔɔ báara sàra. Kàlage paanni nyeyi taanrenji mú na nyε amuni. Ɔka ma hà sìnmpε ná ɛɛɛɛɛɛ sinmpε kèɛge mε.»

⁷Nyε Mpabilini à fyèni sicyɛrewuɔɔ láha ke, ka mii i nyii yaage sicyɛrewoge nya k'à jwo: «Pa naha!» ⁸Nyε ka mii i shɔngɔ nishwushwugo nya. Ɔge u mpyi ku juɔɔ'i ke, uru mεge ku nyε Kwùni. Nijke jwɔhɔ shiinbii cyage mpyi a taha u fye e. Mu aha dijnyɛɛɛni sùpyire táa tataaya sicyɛɛɛɛ, fànhe mpyi a kan pi á, pi taaga ninjkin bò ná kàshikwɔɔnɔɔni ná katege ná yampimpe ná nijke sige yapiyi i.

⁹Nyε Mpabilini à fyèni kanjuro wuɔɔ láha ke, mpɔɔ pi mpyi a bò Kile jwumpe ná pu njwuɔɔ kurugo ke, ka mii i pire múnahigii nya sárayi tawwuge jwɔh'i. ¹⁰Pi mpyi na ɔko fànha na: «Wuu Kafoonji nijcɛɛɛni ná sèe wuɔɔ, naha tère mu nyε na sigili si dijnyɛ sùpyire yíbe wuu mbòni kyaa na, si li fwooni tò pi na yɛ?» ¹¹Ka vànntinmbwɔhɔ nivyinge si ɔkan pi shin maha shin á, maa pi pyi pi funjyi níɔɔ sahanjki tère nimbilere e fo pi báarapyiɛɛbii ná cìnmpyiibii pi sí n-bò pi fiige ke, pire dáni ká fùnɔɔ.

¹²Nyε Mpabilini à fyèni baani wuɔɔ láha ke, ka mii i nijke nya k'à cyèɛɛɛ sèl'e. Ka canjanyini si wwò diri, ka yijke si jáara mu à jwo sishan. ¹³Ka wɔrigii si yíri ninyiɔɔni i mà pa jcwɔ jcwɔ nijke na mu à jwo kafeebwɔhɔ k'à fizhiye cige nimpimbaaga jáhara a wwù. ¹⁴Ka nijyiɔɔni si myígil'a lwó wani, bà wà maha sémewɛɛɛ myígil'e mε. Nanji ná kíripyɛɛɛɛ ti nyε suumpe lwɔhe ninjke e ke, ka yire puni si jcwúnɔɔ jcwúnɔɔ'a lwó yi tateɛny'e. ¹⁵Ka nijke saanbii ná fànhafeebii ná kàshikwɔɔnbii jùɔɔfueebii ná nàfuufueebii ná sifeebii ná dijnyɛ sùpyire sannte puni, bilibii bàra mpɔɔ pi nyε pi nyε bilii mε, ka pire puni si ɔwɔhɔ nanjyiyi ná kafawiyi'e. ¹⁶Pi mpyi na ɔko nanji ná kafaay'á: «Yii cwo wuu juɔɔ'i, yii wuu ɔwɔhɔ saanre yateɛɛɛɛke tɛɛɛfoonji yyaha na, ná Mpabilini lùyirini yyaha na. ¹⁷Naha na yɛ pi lùyirini canmbwɔhe k'à nɔ ninjaa, jofoo u si n-jà n-shwɔ yɛ?»

7

Fyè à bwòn Kile báarapyiibii na

¹Lire kántugo ka mii i Kile mèlɛkɛɛ sicyɛɛɛɛɛɛ nya pi à yyéɛɛ dijnyɛɛɛɛni jùɔɔni sicyɛɛɛɛɛɛni na. Pi mpyi a kafɛɛge kwòɔɔ dijnyɛɛɛɛni jùɔɔni sicyɛɛɛɛɛɛni na, bà li si mpyi kafɛɛge kà núru vwɔɔ nijke ná suumpe lwɔhe ná cige kà tufiige na mε. ²Ka mii i Kile mèlɛkɛɛɛɛni wabɛɛɛɛɛɛ nya u à yíri canjafyinmpe e. Kilenji nyii wuɔɔni fyèni mpyi u cyɛ e. Kile mèlɛkɛɛɛɛbii sicyɛɛɛɛɛɛ'á fàn'h'à kan pi nijke ná suumpe lwɔhe yaayi kèɛge ke, u mpyi na yu fànha na pir'á na: ³«Yii àha yaaga pyi nijke ná suumpe lwɔhe ná cire na mε, fo wuu aha fyè bwòn wuu Kilenji báarapyiibii byahigii na.»

⁴Sùpyire na fyèni mpyi a bwòn ke, ka pire pèɛɛɛɛɛɛ si jwo mii á. Pi mpyi shiin kampwɔhii ɔkuu ná beeshuunni ná sicyɛɛɛɛɛɛ (144.000) mà fworo Izirayeli túluyi puni i.

⁵Zhuda shiinbil'e fyèni mpyi a bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni (12.000) na,

Uruben shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

Gadi shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

⁶Asheri shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

Nefitali shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

Manase shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

⁷Simiyɔɔn shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

Levi shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

Isakari shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

⁸Zabulɔɔn shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

Yusufu shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na,

Benzhama shiinbil'e, maa u bwòn shiin kampwɔhii ke ná shuunni na.

Shinjyahanyahara na Kile pèɛɛ

⁹Lire kántugo ka mii i núr'a wíi mà sùpyinyahanyahara nya wà si n-jà ntemu tòɔɔ mε. Kírígii puni ná túluyi puni ná supyishinji puni ná shɛɛɛɛɛɛ puni sùpyii pi mpyi pi pi. Pi mpyi a yyéɛɛ Kile saanre yateɛɛɛɛke ná Mpabilini yyaha yyéɛɛ. Vànvyinre mpyi pi na,

sháhaŋkenye* sí nyɛ pi cye e. ¹⁰ Pi mpyi na yu fánha na: «Wuu Kilenji u à tɛɛn saanre yatɛɛnɛke e ke, uru ná Mpabilini à wuu shwɔ.» ¹¹ Kile mɛ̀lɛkɛɛbii puni mpyi a saanre yatɛɛnɛke ná kacwɔnribii ná nyii yaayi sicyɛɛrenji kwûulo, maa piye tîrig'a cyán saanre yatɛɛnɛke taan, maa Kile pɛ̀re, ¹² maa ŋko:

«Amiina!

Ŋkèenji ná sinampe

ná yákilifente ná fwùnji ná pèente

ná sífente ná fánhe

na nyɛ wuu Kilenji wuyo fo tɛ̀ekwombaa.

Amiina.»

¹³ Nyɛ ka kacwɔnrɔŋi wà ninŋin si mii pyi: «Mpire pi à nte vâanvynre le amɛ yɛ, taa pi à yîri ke?» ¹⁴ Ka mii i jwo: «Mu à pi cè kàfoonji.» Ka u u jwo: «Mpii pi à fworo kyaage nimbwɔhe e, maa pi vâanŋyi jyé a fíniŋɛ Mpabilini sishange e ke, pire pi. ¹⁵ Lire e, pi nyɛ Kile saanre yatɛɛnɛke yyaha yyére, maa u pɛ̀re u bage e pílaga bâra canja na. Ŋge u à tɛ̀ɛn saanre yatɛɛnɛke e ke, uru sí n-tɛ̀ɛn pi shwɔhɔl'e, si pi le u fukange jwɔh'i. ¹⁶ Katege ná byage saha sì pi ta mɛ. Canŋke sì pi súugo mɛ, kafuge kà tufiige saha sì pi ta mɛ, ¹⁷ jaha na yɛ Mpabilini li nyɛ saanre yatɛɛnɛke ninŋe e ke, lire sí n-pyi pi náhafoonji. Lùbilibii lwɔhe ku maha shìnji sèe wuŋi kaan ke, li sí n-kàre ná pi e pire cyage e. Kile yabilinji sí pi nyilwɔhe puni cwûun.»

8

Mpabilini à fyèni baashɔnwuŋi láha

¹ Tèni i Mpabilini à fyèni baashɔnwuŋi láha ke, ka tùmpe si fyâha nìnyinji i, mà tère nimbilere pyi. ² Kile mɛ̀lɛkɛɛbii baashuunninji u à yyére Kile yyaha yyére ke, ka mii i pire jya, ka mpuruyo baashuunni si ŋkan pir'á.

³ Ka Kile mɛ̀lɛkɛɛni wabere si mpa yyére sárayi tasogoge taan. Wusunasuugocwoo mpyi u cye e, ndemu l'à yaa ná sɛɛnŋi i ke. Ka wusuna nìnyahawa si ŋkan u á, u pyi sáraga ná Kile wuubii puni jarey'e, sárayi tasogoge sɛɛnŋi woge ku nyɛ Kile saanre yatɛɛnɛke yyaha yyére ke, kuru juŋ'i. ⁴ Ka wusunani ŋguruge si wá na fwore cwooni i Kile mɛ̀lɛkɛɛni cye e, na dùru ná Kile wuubii jarey'e Kile yyahe taan. ⁵ Lire kántugo ka Kile mɛ̀lɛkɛɛni si wusunani cwooni jî sárayi tawwuge nanŋkyanhigii na, mà wu jìŋke na. Ka kilenji si wá na ntînni, maa jî, tùmpe s'à nyaha, ka jìŋke si jcyêɛnne.

Kile mɛ̀lɛkɛɛbil'à mpuruyo baani wyi yyecyiige na

⁶ Kile mɛ̀lɛkɛɛbii baashuunninji cye e mpuruyi baashuunninji mpyi ke, ka pire si bégele s'a yi wyi.

⁷ Kile mɛ̀lɛkɛɛni ninŋcyiin'á u mpuruge wyi ke, ka zànhafunŋcɛɛnŋyi ná nage ná sishange si wùrugo yiye e mà yîri nìnyinji na mà wà jìŋke na. Nìŋke ká ntáa tataaya taanre, taaga ninŋin à sógo ná ku cire ná ku nyèpuruge e.

⁸ Kile mɛ̀lɛkɛɛni shɔnwuŋ'á u mpuruge wyi ke, ka yaaga nimbwɔhɔ si wà suumpe lwɔhe e mu à jwo jaja nawogo. Suumpe lwɔhe ká ntáa tataaya taanre, taaga ninŋin à kɛɛnŋ'a pyi sishan. ⁹ Nyii yaayi yi nyɛ suumpe lwɔhe e ke, yire ká ntáa tataaya taanre, taaga ninŋin à kwû, bakwooyi ká ntáa tataaya taanre, taaga ninŋin à murulo.

¹⁰ Kile mɛ̀lɛkɛɛni tanrewuŋ'á u mpuruge wyi ke, ka woro nintabaala si yîri nìnyinji i mà mpa jcwɔ jìŋke na. Li mpyi na jî na fiige. Baabii ká ntáa tataaya taanre, l'à cwo taaga ninŋin ná ku lùbilibii juŋ'i. ¹¹ Lire woni mege na nyɛ Zoronji. Lwɔhe ká ntáa tataaya taanre, l'à taaga ninŋin pyi k'à soro. Mpii pi à ku bya ke, pire nìnyahara à kwû ku zoronji kurugo.

¹² Kile mɛ̀lɛkɛɛni sicyɛrewuŋ'á u mpuruge wyi ke, canŋke ná yinŋe ná wɔrigii ká ntáa tataaya taanre taanre, taaya ninŋin ninŋin à kɛɛge. Lir'à pyi ke, yi saha nyɛ a jà a bɛɛnmpe yige pu yigenkanni na mɛ. Canŋke ká ntáa tataaya taanre, taaga ninŋin à kwôro

* 7:9 Yire ŋkènyii mpyi na funntange ná kataanni cyêre.

canḡanyiiini b̄eenmpe baa. Numpilage ká ntáa tataaya taanre, yinḡe nyɛ a b̄eenmpe yige taage tanrawoge e mɛ.

¹³ Ka mii i núr'a nyɛ nya fo n̄nyini i, u u ḡko f̄anha na: «N̄inḡe s̄upyire wuun'á k̄eɛge, l'á k̄eɛge, l'á k̄eɛge, jaaha kurugo ye nyɛȳere m̄elekeebii taanrenḡi sanḡi sí pi mpuruyi wyl.»

9

¹ Nyɛ Kile m̄elekeḡi kanḡkuro wuḡ'á u mpuruge wyl ke, ka mii i woni lá nya l'á ȳiri n̄nyini i mà mpa nyɛwɔ n̄inḡe na, ka kacɛwɛyicugunḡe tirikyaanni si ḡkan l'á. ² Ka li i ku múgo, ka ḡguruge si ntíi na dùgudugu na dùru mu à jwo kacɛɛge ku nyɛ na sóre, mà canḡanyiiini ná kafɛɛge pyi k'á w̄w̄. ³ Ka kampɛɛnyɛ si fwo kuru ḡguruge e mà caala mà n̄inḡe tò. F̄anhe mpyi a kan y'a s̄upyire n̄oni n̄nyahigii fiige. ⁴ Y'á jwo y'á na y'áha yaaga pyi nyɛge, lire nyɛ mɛ cire, lire nyɛ mɛ yaaga maha yaaga k'á sii na fȳin n̄inḡe na ke, kuru ká na mɛ, fo s̄upyire ti nyɛ Kile fȳenḡi nyɛ a bw̄n ti byahigii na mɛ. ⁵ Kuni nyɛ a kan y'á, y'a s̄upyire bùu mɛ, ḡka yi ti yyahay f̄w̄h̄o yiyɛ kanḡkuro funḡ'i. Yi tanḡke yanḡanni ná n̄nygaani woge na nyɛ n̄inḡin. ⁶ Cyire canmpyaagil'e, s̄upyire sí raa kw̄nḡi caa, ḡka ti si u ta mɛ. Ti la sí n-pyi si ḡkw̄, ḡka kw̄nḡi sí raa fi ti yyaha na.

⁷ Yire kampɛɛnyɛ mpyi sh̄onyo fiige, njemu y'á b̄egele k̄ashige mɛɛ na ke. Yaaya na mpyi yi n̄nyini na s̄een n̄untoyo fiige, yi yyahay mpyi s̄upya wogo fiige. ⁸ Yi n̄nyjoore mpyi ceewe woro fiige, ḡkȳanhigii sí nyɛ canraga wogii fiige. ⁹ Yi nt̄unḡe mpyi mu à jwo k'á tò ná t̄on̄n̄o v̄aanntinḡ'i, yi fukanyi t̄unmpe mpyi mu à jwo sh̄onkuruḡo ku nyɛ na fi ná yi w̄toribil'e na wá k̄ashige cyage e. ¹⁰ Yi n̄nyini mpyi ná s̄enḡil'e n̄nyahii fiige. Yire n̄nyini cye kurugo, f̄anhe mpyi y'e, yi já a yyefuge n̄o s̄upyire na yiyɛ kanḡkuro funḡ'i. ¹¹ Kacɛwɛyicugunḡe m̄elekeḡi u mpyi yi saanḡi. Eburubii sh̄eenre e pi maha u m̄ege pyi: «Abad̄n» Girekiibii woore e maa u m̄ege pyi: «Apoliȳon». (Kuru m̄ege nȳw̄he ku nyɛ: «kakyampyini».)

¹² Nyɛ yyefuge n̄nyiiḡ'á tòro, yii li c̄e shuunni saha na ma k̄antugo.

¹³ Nyɛ Kile m̄elekeḡi baani wuḡ'á u mpuruge wyl ke, s̄arayi tawwuge s̄eenḡi woge ku nyɛ Kile yyaha yyere ke, ka mii i m̄ejwu l̄ogo kuru mb̄inḡkii sicyɛɛrenḡi na. ¹⁴ Kile m̄elekeḡi baani wuḡi u mpyi ná mpuruge e ke, ka nde m̄ejwuuni si uru pyi: «Kile m̄elekeebii sicyɛɛrenḡi u à p̄w̄o Efirati banḡ nimbwoḡi cyage e ke, pire s̄anha.» ¹⁵ Pire Kile m̄elekeebii sicyɛɛrenḡi mpyi a b̄egel'a yaha na nde yyeeni ná ḡke yinḡe ná nde canmbilini ná nde t̄eni yabilinḡi sigili ke, pi à s̄anha, bà li si mpyi, diḡnyɛ s̄upyire ká ntáa tataaya taanre, pi i taaga n̄inḡin b̄o mɛ. ¹⁶ Pi k̄ashikw̄onbii pi mpyi sh̄onyi nȳ'á ke, pire p̄ɛɛḡ'á jwo mii á. Pi mpyi sh̄iin miliyoo ḡkwuu shuunni (200.000.000). ¹⁷ Kacɛeni mii à nya ke, lire l'á pyi, mii à sh̄onyi ná yi feveebii nya. T̄on̄nte v̄aanntinḡi yi mpyi pi na ke, yire mpyi a jāaḡa na fiige, maa mpyi bula fiige, maa mpyi n̄ere fiige. Sh̄onyi n̄nyini mpyi canraya wuyi fiige. Nage ná ḡguruge ná ḡk̄iriginḡi mpyi na fwore yi nȳw̄yi i. ¹⁸ Diḡnyɛni s̄upyire ká ntáa tataaya taanre, nage ná ḡguruge ná ḡk̄iriginḡi u mpyi na fwore sh̄onyi nȳw̄yi i ke, yire yyefuyi taanrenḡ'á taaga n̄inḡin b̄o. ¹⁹ Sh̄onyi f̄anhe mpyi yi nȳw̄yi ná yi n̄nyini i. Yi n̄nyini mpyi w̄w̄o fiige, maa mpyi ná n̄umbogil'e. Cyire cye kurugo, yi mpyi maha yyefuge w̄a s̄upyire na.

²⁰ Nyɛ s̄upyire t'á pyi ti nyɛ a kw̄ yire yyefuyi cye e mɛ, tire nyɛ a láha ti cyeyayaayi mp̄enḡi na mɛ. Ka ti i nt̄oro ná ti j̄inasunni ná ti kacɛinzunni i, ti mpyi a yire njemu yaa ná s̄eenḡi, lire nyɛ mɛ wȳɛfyinḡi, lire nyɛ mɛ d̄anyɛni, lire nyɛ mɛ kafaayi, lire nyɛ mɛ ná cire e ke. Mà li ta, yire yaayi nyɛ na jāa mɛ, yi nyɛ na núru mɛ, yi nyɛ na já a jaara mɛ. ²¹ Ti mú nyɛ a láha ti supyibuuni ná ti s̄inḡanmpe ná ti jacw̄ore ná ti n̄anḡkaage na mɛ.

10

Sémɛbileni kani

¹ Lire k̄antugo ka mii i Kile m̄eleke fanḡanyahaga wuḡi wabere nya u à t̄ige mà ȳiri n̄nyini i. Nahaḡa mpyi u na v̄aanntinḡe fiige, z̄anḡanw̄oḡe sí nyɛ u n̄nyinḡe e. U yyaha mpyi canḡanyiiini fiige, u tooyi sí nyɛ mu à jwo na ku nyɛ cinḡkunyo na. ² Sémɛbileni lá

Ƶwə mpyi a múgo u cye e. Ka u u à kàniŋe tɔɔge yaha suumpe lwəhe Ƶuŋ'i, maa kàmene woge yaha Ƶiŋke na, ³ maa jwo fànha na cànrage fiige. U à jwo amuni ke, ka kileŋi si ntîn tooyo baashuunni. ⁴ Cyire kiletiinŋkii baashuunni'á Ƶjemu jwo ke, mii la mpyi si yire séme, ŋka mii à mejuwu lógo Ƶiŋyiŋi i na: «Kiletiinŋkii baashuunni'á Ƶjemu jwo ke, puru pyi ma kanni funŋɔ kyaa, ma hà pu séme me.» ⁵ Kile mèlekeŋi mii mpyi a Ƶya u à u tɔɔge kà niŋkin yaha suumpe lwəhe Ƶuŋ'i, maa ku sanŋke yaha Ƶiŋke na ke, ka uru si u kàniŋe cyege yîrige Ƶiŋyiŋi i, ⁶ maa jwo: «Kileŋi u Ƶye fo tèkwombaa, ná u à Ƶiŋyiŋi ná Ƶiŋke ná suumpe lwəhe ná yi funŋɔ yaayi puni dá ke, mii sí n-kâa uru mege na na tèn'á nɔ, tère saha Ƶye me. ⁷ Mèlekeŋi baashonwuŋi ká u mpuruge wyi canŋke ŋkemu i ke, kaŋwəhəni Kile à bégel'a yaha ke, u sí lire pyi, bà u à yi jwo u tūntunmpii, u báarapyibil'á me.»

⁸ Mejuuuni mii mpyi a fyànha a lógo mà yîri Ƶiŋyiŋi i ke, ka lire si núr'a mii pyi: «Kile mèlekeŋi u à yyére suumpe lwəhe ná Ƶiŋke Ƶuŋ'i ná sémebileni nimugonjahani i ke, sà li shwə u cye e.» ⁹ Ka mii i file uru Kile mèlekeŋi na, maa u pyi u sémebileni kan, ka u u mii pyi: «Li shwə ma a ŋkyàa, li sí n-soro mu funŋke e, ŋka li sí n-pôo mu Ƶwəge e sere fiige.» ¹⁰ Ƶye ka mii i sémebileni shwə Kile mèlekeŋi cye e mà kyà. Li mpyi a pòo mii Ƶwəge e sere fiige, ŋka mii à li jò ke, ka li i mii funŋke pyi ku u mii yà zoroŋi cye e.

¹¹ Ka pi i yi jwo mii á na Kile saha sí tūnturo le mii cye e mii u jwo supyishi niŋyahawa ná kírri niŋyahagii ná shenre niŋyahara sùpyii ná saanlii niŋyahamil'á.

11

Kile tūntunmpii shuunniŋi kani

¹ Ƶye lire kàntugo, ka pi i sumara pyipyi yaaga kan mii á mu à jwo kàbii, maa yi jwo mii á: «Yîr'a Kileŋaarebage ná sárayi tawwuge súma, mpíi pi Ƶye wani na Kile père ke, ma a pire tɔrɔ. ² Ŋka ma hà Kileŋaarebage ntàani súma me, Ƶaha na ye mpíi pi Ƶye pi Ƶye Kile kuni i me, kuru cyag'á kan pir'á. Pire pi sí n-pa Kile kànhe Ƶya yiyeye beeshuunni ná shuunni funŋ'i. ³ Mii sí na jwumpe jwufeebii shuunniŋi tun ná bubaga vāanŋyi i yacyi'e. Pi sí raa mii tūnture pyi canmpyaa kampwoo ná ŋkwuu shuunni ná beetaanre (1.260) funŋ'i.» ⁴ Olivye ciyi shuunniŋi ná fūkinabii shuunniŋi pi Ƶye Ƶiŋke Kafoonji taan ke, yire yi Ƶye pire tūntunmpii shuunniŋi. ⁵ Sùpya la ká mpyi si kawaa pyi pi na, nage maha fworo pi Ƶwəyi i, maa uru zàmpenŋi bò. Sèenŋi na, sùpya maha sùpya la ká mpyi si kawaa pyi pi na, urufol'á yaa u bò amuni. ⁶ Fànhe na Ƶye pi á pi jà a zànhe cū k'áha mpa pi tūnture canmpyaagii funŋke e me. Pi mú maha jà a lwəhe kèenŋ'a pyi sishan. Tère o tère l'á pi táan ke, yyefuge shiŋi u à pi táan ke, pi maha jà a kuru wà sùpyire na Ƶiŋke na.

⁷ Pi aha pi tūnture jwo a kwò tēni ndemu i ke, sige yapege kà sí n-fworo kacewyicugunke e si mpa pi tūn, si jà pi na, si pi bò. ⁸ Pi buwuubii sí n-yaha kànbwəhe tafage e. Kuru kànhe ku sí n-jà n-tàanna ná Sədomu* ná Misira† e, yi kapegigii kurugo, kur'e pi à pi Kafoonji kwòro cige na mú. ⁹ Pi sí n-yîri kírígii puni ná tūluyi puni ná shēenre puni ná supyishiŋi puni i si mpa a pi buwuubii wíi canmpyaa taanre ná paanga funŋ'i, pi sè Ƶee wà u pi tò me. ¹⁰ Pi ŋkwūŋi funntange kurugo, diŋye sùpyire sí n-pyi ntàanŋi i, s'a ma yaaya kaan piy'á, Ƶaha na ye pire Kile tūntunmpii shuunniŋi mpyi a diŋyeŋi sùpyire yyahayi fwəhəɔ sèl'e.

¹¹ Ƶye cyire canmpyaa taanre ná paange kàntugo, ka shiŋi ŋoni si yîri Kile yyére mà Ƶye pi e, ka pi i yîr'a yyére. Mpíi pi à pi Ƶya ke, ka pire si fyá sèl'e. ¹² Ka pire tūntunmpii shuunniŋi si mejuwu lógo fànha na mà yîri Ƶiŋyiŋi i na: «Yii dùgo naha.» Ka pi i dùgo Ƶiŋyiŋi i Ƶahanke k'e, mà pi zàmpeebii yaha tayyérege e na pi wíi. ¹³ Ka Ƶiŋke si ntíl'a cyēenne sèl'e. Kànhe ká ntáa tataaya ke, taaga niŋkin baya mpyi a cwo, ka shiin kampwəhii baashuunni (7.000) si ŋkwū kuru Ƶiŋke Ƶcyēenniŋi kajyil'e. Mpíi pi à kwòro ke, ka pire si fyá sèl'e, Kileŋi u Ƶye yaayi puni Ƶiŋɔ na ke, maa li Ƶwə cū na uru père.

* 11:8 Kuru kànhe mpyi a cè ná silege baa karigil'e (ZhenEzi 19.4-11). † 11:8 Lire kîni shiinbii na mpyi Izirayeli shiinbii zàmpenmii. Wani Izirayeli shiinbii mpyi bilere e.

yii pyi funntange e,
 ñka ñiñke ná suumpe lwøhe wuun'à kèège,
 ñaha na ye Sitaanniñi nàvunñò wuñ'à tíge yii yyére.
 U à cè na uru canmpyaagii neñe saha ñye a tòon me.»

¹³ Wwòlyeg'à pi ñya pi à kuru wà ñiñke na ke, ceñji u mpyi a pùnambilini si ke, maa ntaha uru fye e na ñkòre. ¹⁴ Ka ñye nimbwøhò fukanya shuunni si ñkan ceñj'á, u yíri yire na u a sì u tateenge e síwage e, bà u ñwø si mpyi s'a ñcaa wani yyee taanre ná paanga funñ'i, si laaga tòon wwòlyege na me. ¹⁵ Lir'à pyi ke, ka wwòlyege si lwøhò yige ku ñwøge e mà wà ceñji kàntugo ba fiige, bà kuru si mpyi si u lwó me. ¹⁶ Ñka ñiñk'à ceñji tège. Lwøhe wwòlyeg'à yige ku ñwøge e mà wà ke, ñiñk'à múgo, maa kuru bya. ¹⁷ Lir'à pyi ke, ka wwòlyege lùuni si yíri ceñji taan, maa kàshige kèenñe u pyiibii sanmpil'á. Pire pi ñye, mpíi pi ñye na Kile tonji kurigii ñáare, maa Yesu kyaa yu sùpyir'á ke.

¹⁸ Lire kàntugo ka wwòlyege si sà yyére suumpe lwøhe ñwøge na.

13

Sige yapiyi shuunniñi kani

¹ Ñye lire kàntugo, ka mii i sige yapege kà ñya ku u fwore suumpe lwøhe e. Neñji ke ná ñumbogigii baashuunni ñye k'á. Saanre ñuntonñò na mpyi cyire ñeñkii puni ñiñkin ñiñkinñi na, Kile mekegere meyi s'à séme ku ñumbogigii na. ² Sige yapege mii mpyi a ñya ke, kuru mpyi cin fiige. Fànhe mpyi ku tooy'e, ku ñwøge sí ñye cànrage wogo fiige. Ka wwòlyege si ku fànhe fiige kan k'á, maa ku saanre yatèenñe kan k'á, maa ñunñufente kan k'á sèl'e. ³ Sige yapege ñumboge kà ñiñkin mpyi a bânni mu à jwo ku sí n-kwù. Ñka kuru tabannag'à pa ñkwò, ka li i mpyi kakyanhala sùpyir'á fo t'à yír'a taha ku fye e. ⁴ Ka ti i wwòlyege pèe, ñaha na ye k'à ñunñufente kan sige yapeg'á. Ka ti i sige yapege pèe mú na: «Jofoo u ñye ñke sige yapege ñca ye? Jofoo u sí n-jà ku tòn ye?»

⁵ Nwøg'à kan k'á, bà ku si mpyi si kuye pèe, s'a Kile mekegere jwumpe yu me. Kun'à pa ñkan k'á yiyne beeshuunni ná shuunni funñ'i, k'a lire pyi. ⁶ Ka ku u ku ñwøge múgo maa Kile ná u tateenge mege kèège, mpíi pi à téen ñiñyiñi i ke, maa pire meyi kèège mú. ⁷ Kun'à pa ñkan k'á, ku Kile wuubii tòn, ku u jà pi na. Fàn'h'à kan k'á, ku pyi tùluyi puni ná kìrigii puni ná shèenre puni jwufèebii ná supyishiñi puni ñunñò na. ⁸ Dinye sùpyire puni sí raa ku père, fo mpíi meyi y'à séme shiñi ñiñkwombaanji tafèebii meyi tasemege e mà lwó dinye tasiige e ke. Mpabilini l'à pyi sàraga ke, uru sémenji na ñye lire wu.

⁹ Ñgemu la ku ñye si kariii yyaha cè ke, urufoo u ñiñgyigigii père, u raa nùru. ¹⁰ Ñgemu ká mpyi na sí n-le kàsuni i ke, urufoo sí n-le kàsuni i. Ñgemu ká mpyi na sí n-bò ná kàshikwønñwønñi i ke, urufoo sí n-bò ná l'e. Lire e ke Kile wuubil'à yaa pi kyaage kwù piye e, pi i ñkwôro Kile kuni i.

¹¹ Ñye ka mii i nùr'a sige yapege kabere ñya ku u fwore ñiñke e. Neñji shuunni mpyi ku na mpabili wogii fiige, ku mpyi na yu wwòlyege fiige. ¹² Ku mpyi na ku karigii pyi sige yapege ñiñcyiige ñyii na, ná kuru u fànhe puni i. Tabannage mpyi na ñko s'a sige yapege ñiñcyiige ñkemu bùu, ka ku u nùr'a yíri ke, ñke nume wog'à dinyeñi ná u sùpyire pyi na t'a kuru père. ¹³ Sige yapege shønwoge mpyi maha kakyanhala karigii pyi, fo maha nage pyi ku u yíri ñiñyiñi i na ntíri ñiñke na sùpyire ñyii na. ¹⁴ Lire pyiñkanni na, fànhe ku mpyi a kan k'à kakyanhala karigii pyi sige yapege ñiñcyiige ñyii na ke, ku mpyi a dinyeñi sùpyire wurugo ná cyire karigil'e. Kàshikwønñwønñi mpyi a sige yapege ñkemu bânni, ka ku u nùr'a cùnñò ke, ku mpyi a dinyeñi sùpyire pyi na ti kuru nàñjani yaa ti raa ku père. ¹⁵ Ñye sige yapege ñiñcyiige nàñjani sùpyir'à yaa ke, fàn'h'à kan sige yapege shønwo'á, ka ku u múnaa le uru nàñjani i, bà u si mpyi s'a yu, mpiimu ká ñcyé si u pèe ke, u u pire bò me. ¹⁶ Ka ku u fànha cyán sùpyire puni na, bà fyè si mpyi si bwòn pi shin maha shin kàñiñe cyege, lire ñye me u byaani na me, shinbilere bâra shinbwo na, yaarafoo bâra yaara baafoo na, biliwe bâra shinñi u ñye u ñye biliwe me. ¹⁷ Sùpya mpyi na sì n-jà zhwo pyi, lire ñye me mà pèreme pyi, ná ñke sige yapege fyèñi ñye urufoo na me. Uru fyèñi u ñye sige yapege mege, lire ñye me tərəmpe pu sí n-bê ná ku mege e ke.

¹⁸ Nde na nyɛ yákilifee kyaa. Tərɔmpɛ pu sɪ n-bê na sige yapege mege jwəh'i ke, shinji u nyɛ yákilifoo ke, urufoo u puru jwəhe cya a cè. Sùpya mege ku nyɛ ku ki. Kuru ku nyɛ ŋkwuu baani ná beetaanre ná baani (666).

14

Mpabilini ná l'à mpiimu nùŋɔ wwû ke

¹ Lire kàntugo ka mii i wii mà Mpabilini nijjyereni nya Siyɔn janke juŋ'i. Shiin kampwəhii ŋkwuu ná beeshuunni ná sicyɛere (144.000) mpyi ná l'e. Mpabilini mege ná li Tuŋi mege mpyi a séme pire shiinbii byahigii na. ² Ka mii i mejwuu lógo l'à fwo ro nìnyinji i mu à jwo lufoomɔ tùnmɔ, maa mpyi mu à jwo kiletinne. Li mú mpyi mu à jwo pii pi nyɛ na ŋkònnii bwùun. ³ Pi mpyi Kile saanre yatɛɛŋke ná nyii yaayi sicyɛereŋi ná kacwənrɪbii yyaha yyére na mɛɛ nivənnɔ cêe. Pire shiin kampwəhii ŋkuu ná beeshuunni ná sicyɛereŋi nùŋɔ Kile à wwû dijnyɛŋi i ke, pire baare e, sùpya mpyi na sɪ n-jà lire mɛɛni taanna mɛ. ⁴ Tire sùpyire nyɛ a mpyi a jɛn'a tiye jwəhɔ ná cibahani i mɛ. Ti nyɛ a mpyi a ceewe shi cè mɛ. Tire mpyi maha ntaha Mpabilini fye e li tasheyi puni i. Tire nùnyɪ y'à wwû yyecyiige na sùpyire shwəhəl'e, maa ti pyi Kile ná Mpabilini wuu. ⁵ Ti nyɛ a sɪi na fini mɛ, jɛcɛɛge cyaga nyɛ ti na mɛ.

Kile mɛlɛkɛebii taanreŋi kani

⁶ Lire kàntugo ka mii i Kile mɛlɛkɛŋi wabere nintorowo nya fo nìnyinji i. Jwumpe Nintanmpe pu nyɛ tɛrigii puni wumpe ke, puru mpyi u á njwuŋi mɛɛ na sùpyire pun'á. U mpyi a yaa u a pu yu kirigii puni ná tɔluyi puni ná shɛɛnre puni jwufɛebii ná supyishiŋi pun'á. ⁷ Ka u u wá na yu fànha na: «Yii a fyáge Kile na, yii raa u kêre, jaha na ye tèn'à nɔ u dijnyɛ sùpyire yíbe ti kapyiŋkii na. Uru u à nìnyinji ná nìŋke ná suumpe lwəhe ná lùbilibii dá ke, yii a u pèe.»

⁸ Kile mɛlɛke shɔnwu mpyi a pa nijcyiŋi kàntugo maa ŋko: «K'à jya! Kànbwəhe Babilɔnni à jya! Kuru k'à ku ɛɛɛɛn sinmpe kan supyishiŋi puni u a bya. Lire jwəhe ku nyɛ, k'à supyishiŋi puni pyi u à jacwəɛre pyi ku fiige.»

⁹ Nyɛ Kile mɛlɛke tanrewu mpyi a pa mpii shuunniŋi kàntugo, maa ŋko fànha na: «Shin maha shin ká ŋke sige yapege ná ku nànjani pèe, ka ku fyèŋi si bwɔn u byaani, lire nyɛ me u cyɛge na ke, ¹⁰ urufoo sí ɛɛɛɛnŋi sinmpe nintanhampe bya. Puru pu nyɛ Kile lùyirini. Yyefuge sí nɔ u na nage ná ŋkirigiiŋi cye kurugo, Kile mɛlɛkɛebii ná Mpabilini nyii na. ¹¹ Nage e u sí n-pyi ke, kuru sɪ n-sii n-fùgo mɛ. Mpii pi à sige yapege ná ku nànjani pèe, ku mege fyèŋi sí nyɛ pi na ke, pilaga bâra canŋa na, ŋɔmɔ sɪ n-pyi pir'á mɛ.»

¹² Lire e ke mpii pi nyɛ Kile wuubii, maa u torji kurigii jaare maa ntaha Yesu fye e ke, pir'á yaa pi kyaage kwú piye e.

¹³ Lire kàntugo ka mii i mejwuu lógo nìnyinji i na: «Yi séme na mà lwó numɛ na, sùpyire ti sí n-kwú si ti yaha Kafoŋi wwoŋɛɛge e ke, tire wuun'à jwɔ.» Kile Munaani à jwo: «Sɛe wi, tire sí ŋɔ ti báarawage na, jaha na ye Kile sɪ funŋɔ wwɔ ti báaraŋi nijcɛnŋi na mɛ.»

Kile lùyirini l'à tàanna ná sùmakwəngigil'e ke

¹⁴ Nyɛ ka mii i núr'a wii mà jahanke kà nivyinge nya, wà mpyi a tɛɛn ku na mu à jwo sùpya. Sɛɛn nùntoŋɔ mpyi urufoo nùŋke na, kòŋŋa nintan sí nyɛ u cyɛge e. ¹⁵ Ka Kile mɛlɛkɛŋi wabere si fwo ro Kilejaarebage e, maa jwo fànha na ná jahanke nùŋi wuŋi i na: «Nìŋke sùmaŋi tɛekwəɔnn'à nɔ, sùmaŋi pun'à nɔ, ma kòŋŋaŋi lwó ma a u kwùun.» ¹⁶ ŋge u mpyi a tɛɛn jahanke juŋ'i ke, ka uru si u kòŋŋaŋi lwó, maa nìŋke sùmaŋi kwɔn.

¹⁷ Lire kàntugo ka Kile mɛlɛkɛŋi wabere si fwo ro Kilejaarebage e nìnyinji na, kòŋŋa jwɔtanga wu na mpyi uru cye e mú.

¹⁸ Ka Kile mɛlɛkɛŋi wabere si fwo ro sárayi tawwuge e, uru u nyɛ nage nùŋɔ na. Ka u u kòŋŋaŋifoo pyi: «Nìŋke ɛɛɛɛnŋi'à nɔ, u kwɔn ná ma kòŋŋaŋi i.» ¹⁹ Ka Kile mɛlɛkɛŋi si u kòŋŋaŋi lwó, maa nìŋke ɛɛɛɛnŋi kwɔn mà wà ɛɛɛɛn lwəhe tawwuge wyige e. Kuru ku nyɛ Kile lùyirini. ²⁰ Ka pi i ɛɛɛɛnŋi fwɔŋɔ kuru wyige e kànhe kàntugo. Mà pi yaha pi i

u fwòŋi, sìshang'à fworo wyige e mà dùg'a nò shònyi jwòyi na, maa fwu a kàre sumare kampwoo ná ñkwuu baani (1.600*) ñiŋke na.

15

Kile mèlekeebii baashuunniŋi ná yyefuyi nizanŋyi kani

¹ Lire kàntugo mii à núr'a kakyanhala kacyele nimbwoo nya ñiŋyiŋi i: Kile mèlekeebii baashuunni mpyi ná yyefugo kuuyo baashuunni i piye cye e. Yyefuyi nizanŋyi yi mpyi yire, Kile lùyirini sí ñuŋo kuu yire na.

² Lire kàntugo ka mii i cyage kà nya suumpe lwòhe fiige, ku mpyi na jî dùba fiige, maa mpyi mu à jwo na k'à wùrugo k'e. Mpii pi à pyi javee sige yapege na ke, mii à pire nya pi à yyére suumpe lwòhe cyage e. Pire nyé a mpyi a sige yapege ná ku nàŋjanji pèe me, tóròmpe pu sí n-bê ná ku mege jwòhe e ke, pi à cyé uru fyèŋi na piye na. Ñkònnibii Kile mpyi a kan pi á ke, pire mpyi pi cye e. ³ Pi mpyi na Kile báarapyiŋi Musa meeni ná Mpabilini meeni cêe na:

«Kafoonji Kile, Siji Punifoo!

Mu kapyiŋkii na nyé kabwòhii ná kakyanhala.

Supyishiŋi puni Saanŋi,

mu kapyiŋkii pun'à tíi,

maa mpyi sèe!

⁴ Kafoonji, jofoo u nyé u sì n-fyá mu yyaha na mà ye?

Jofoo u nyé u sì mu pèe mà ye?

Mu kanni u nyé niŋcenŋi.

Supyishiŋi puni sí n-pa niŋkure sín mu á,

jaaha na ye mu katiigii nimpyiŋkil'à fíniŋ'a cyêe pi na.»

⁵ Lire kàntugo ka mii i tunmbyaare cyage nya k'à múgo ñiŋyiŋi i Kilejaarebage e.

⁶ Yyefuyi baashuunniŋi mpyi Kile mèlekeebii baashuunniŋi mpiimu cye e ke, ka pire si fworo Kilejaarebage e. Vànvyinweeweere mpyi pi à le. Sèenŋi vànmeenyé mpyi pi à tég'a piye bínni ntùŋyi i. ⁷ Nyii yaayi sicyeereŋi i, ka kà niŋkin si sèen ñkunahii baashuunni kan Kile mèlekeebii baashuunniŋ'á. Kileŋi u nyé jyi na fo tèekwombaa ke, cyi mpyi a jî uru lùyirini na. ⁸ Lire tènì i, ka Kilejaarebage si jî naŋguruge na, lir'à li cyêe na Kile sìnampe ná u fànhafente na nyé kuru cyage e. Kile mèlekeebii baashuunniŋi mpyi a pa ná yyefuyi baashuunniŋi njemu i ke, sùpya mpyi na sì n-jà n-nyè Kilejaarebage e ná yire nyé a tòro me.

16

Ñkunahigii baashuunniŋi cyi nyé na Kile lùyirini kyaa yu ke

¹ Lire kàntugo ka mii i mejwuu lógo fànha na Kilejaarebage e, li i ñko Kile mèlekeebii baashuunniŋ'á na: «Kile lùyirini na nyé ñkunahigii baashuunniŋi ncyiimu i ke, yii sà cyi sùguro ñiŋke na.»

² Nyé ka Kile mèlekeŋi niŋcyiŋi si sà u ñkunaani sùguro ñiŋke na. Lir'à pyi ke, sige yapege fyèŋi mpyi mpiimu na, pi sí i ku nàŋjanji père ke, ka nòwapiye si fworo pire na.

³ Ka Kile mèlekeŋi shònwuŋi si sà u ñkunaani sùgoro suumpe lwòhe e, ka lwòhe si ñkèenŋ'a pyi mu à jwo supyikwugo sìshan. Nyii yaayi yi mpyi k'e ke, ka yire puni si ñkwù.

⁴ Ka Kile mèlekeŋi tanrewuŋi si sà u ñkunaani sùgoro baji lwòhe ná lùbilibil'e, ka yire puni si ñkèenŋ'a pyi sìshan. ⁵ Kile mèlekeŋi u nyé lwòhe ñuŋo na ke, ka mii i uru nya u à jwo: «Mu u nyé niŋcenŋi, mu u nyé, ná mu mpyi ke, mu à tíi, jaaha na ye amuni mu nyé na yoge kwùun. ⁶ Pi à mu shiinbii ná mu túnntunmpii sìshange wu, ka mu u sìshange kan pi a byii, pi ná lir'à yaa.» ⁷ Lire kàntugo ka mii i mejwuu lógo sárayi tawwuge e na: «Sèenŋi na, Kafoonji Kile, Siji Punifoo, mu yoge kwòŋkann'à tíi.»

* 14:20 Ku laag'à culumetirii ñkwuu taanre (300) kwò.

⁸ Ka Kile mèlekenji sicyerewuŋi si u ŋkunaani sùgoro canŋaŋyiini juŋ'i, bà li kafuge si mpyi si mpêe s'a sùpyire sùuge na fiige me. ⁹ Kuru kafug'à sùpyire sùugo sèl'e. Ka pi i wá na Kile mege kèege, uru cye e cyire yyefuge karigii nye. Pi nye a ŋen'a pi toroŋkanni kèenŋe si u pèe me.

¹⁰ Ka Kile mèlekenji kaŋkuro wuŋi si u ŋkunaani sùgoro sige yapege saanre yatæenŋke e. Ku mpyi na ku saanre pyi cyeyi ŋjemu ñùŋo na ke, ka numpini si jyè yire puni i, ka sùpyire si wá na ti ŋjirigii nōni yyefuge cye e. ¹¹ Yyefuge ná nōwapiyi kurugo, ka pi i wá na ñjnyŋi Kilenji mege kèege, ŋka pi nye a pi toroŋkanni kèenŋe me.

¹² Ka Kile mèlekenji baani wuŋi si u ŋkunaani sùgoro Efirati baŋi i, ka baŋi lwøhe si waha maa tatorogo kan saanbil'á, pire mpyi a yîri canŋafyinmpe e. ¹³ Lire kântugo ka mii i múnapegii taanre nya ntàseen fiige, là à fworo wwòlyege ñwøge e, ka là si fworo sige yapege ñwøge e, ka là sí fworo túnntunŋi kafiniviniŋi ñwøge e. ¹⁴ Jínahii pi mpyi cyire múnahigii, cyi maha kakyanhala karigii pyi. Cyi sí n-shà dijnyenji saanbii puni bínni, bà pi si mpyi si kàshige kwòn Kile Siŋi Punifoo canmbwøhe e me.

¹⁵ Kafoonji à jwo: «Lógo, mii sí n-pa mu à jwo nàŋkaawa. ŋgemu u à kwôro nyii na, maa mpyi u nye a u vaaŋnyi wwú sùpyire ti kwò t'a u silege cyeyi ŋaa me, urufoo wuun'à ñwø.»

¹⁶ Nye ka jínabii si sà saanbii bínni cyage k'e, pi maha kuru mege pyi Eburubii shæenre e: «Arimagedon*».

¹⁷ Nye ka Kile mèlekenji baashonwuŋi si u ŋkunaani sùgoro kafæge e. Ka mejwuu si fworo Kileŋaarebage e saanre yatæenŋke e na: «Y'à kwò nume.» ¹⁸ Ka kileŋini ná túnmpé ná kiletinni si mpyi, ka ñjŋke si ŋcyêenne sèl'e. Mà lwó sùpyire nye ñjŋke na ke, ku mpyi na saha ŋcyêenne lire cyêenneŋkanni na me. ¹⁹ Ka Babilonni kànbwøhe si jya mà pyi taanre. Ka kîrigii puni kànyi si ñcwo. Kile funŋo nye a wwò kuru kànbwøhe na me, maa u lùyirini tîrige ku shiinbii juŋ'i, lire li nye mu à jwo u à eræzen sintanhampe kan pi a bya. ²⁰ Kîripyæere ti mpyi suumpe lwøhe ñjŋke e ke, ka tire puni si mpînni, wà saha nye a ŋaŋyi saha cè me. ²¹ Ka zànhafunŋcæenye nitabaaya si wá na ñcwo sùpyire juŋ'i. Yi puni ñjŋkin ñjŋkinji mpyi a dùgo sèe sèl'e. Ka sùpyire si wá na Kile mege kèege kuru yyefuge mpèenji kurugo.

17

Fwòrobacwøge kani

¹ ŋkunahigii baashuunnŋi mpyi Kile mèlekæebii baashuunnŋi mpiimu cye e ke, ka pire wà si file mii na, maa jwo: «Ta ma, fwòrobacwøge ku nye lùbwoyi ñwøge na ke, tunŋkanni na mii sí kuru kapegigii tòn ke, mii sí lire cyêe mu na. ² Dijnyenji saanbil'à jacwøore pyi ná k'e, ka dijnyenji sùpyire si ku eræzen sinmpe bya a méé, lire li nye pi à jacwøore pyi ku fiige.»

³ Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile mèlekenji si ŋkàre ná mii i síwage e. Wani mii à ceenji wà nya u à tæen sige yapege ñjnyega juŋ'i. Kuru sige yapege mpyi ná ñumbogii baashuunni ná ñenji ke e, Kile mekegere jwumpe mpyi a séme ku puni na. ⁴ Vaaŋya loŋgara wuyo ñjnyeya ceenji mpyi a le, maa uye yaa ná sæenji ná kafaare loŋgara woore ná kóŋŋi loŋgara wuŋi i. Sæenji fùnŋcwokwuu na mpyi u cye e, jacwøore karigii cyi à nàar'a pi maa ñwóho ke, li mpyi a ñi cyire na. ⁵ Mege kà mpyi a séme u byaani na ŋkemu ñwøhe k'à cùgo ke, kuru mege ku nye: «Kànbwøhe Babilonni: jacwoobii ná dijnyenji katupwøhoyi pyifeebii nuŋi.» ⁶ Mii à li nya na ŋge ceenji mpyi a bya mà méé Kile wuubii sishange ná Yesu kani jwufæebii sishange e.

Mii à u nya ke, li mpyi a mii kàkyanhala mà tòro. ⁷ Nye ka Kile mèlekenji si mii pyi: «Naha na l'à mu kàkyanhala ye? Ceenji u à tæen sige yapege juŋ'i ná ku nye ná ñumbogigii baashuunnŋi ná ñenŋkii kenji i ke, mii sí lire ñwøhe jwo mu á. ⁸ Sige yapege mu à nya ke, ku mpyi nyii na, ŋka ku saha nye me, ku sí n-pa fworo wyicugunŋke e, si ŋkàre tapinnage

* 16:16 Izirayeli shiinbil'à kàshibwoyi kwòn kuru cyage e.

e. Mà lwó dijnyeh'á dá ke, sùpyire ti nyε ti meyi nyε a séme shìŋi niŋkwombaani tafeebii meyi tasemege e me, sige yapege nyani sí n-pâa tire e. Yii li cè na tènì l'e ku mpyi nyii na, ŋka ku saha nyε me, ku sí núru n-pa.

⁹ Sijncyiimpe ná yákiliŋi u à yaa u tég'a ŋke cyage yyaha cè. Nùmbogigii baashuunniŋi na nyε nanya baashuunni yire njemu juŋ'i uru ceŋ'á tèn ke. ¹⁰ Cyire nùmbogigii na nyε saanlii baashuunni mú, kaŋkur'á cwo pire e, niŋkin na nyε wani, u sanŋi sàha mpa me. Ŋka uru ká mpa, u sí tère nimbilere pyi kannna. ¹¹ Sige yapege ku mpyi nyii na, ná ku saha nyε me, kuru mú na nyε saanŋi wà, kuru ku sí pi fùŋŋo baataanre, ŋka ku na ntòre mpii saanbii baashuunniŋi i. Kuru na ŋkège tapinnage e. ¹² Nεeŋkii keŋi mu à nya ke, cyire na nyε saanlii ke, pire sàha ŋkwò a tèn fànhe na me. Pire sí n-pa juŋufente ta si tère nimbilere kannna pyi ná ŋke sige yapege e sijcyan. ¹³ Sòŋŋore ninure ti nyε pire pun'á, pi sí pi fànhaŋfente ná pi juŋufente kan sige yapeg'á. ¹⁴ Pi sí Mpabilini tùn, ŋka Mpabilini sí n-jà pi na, naha na ye lire li nyε kafeebii puni Kafooni ná saanbii puni Saanŋi. Mpii pi nyε ná l'e ke, pire Kile à yyere maa pi cwòŋŋo, ka pi i ŋkwòro u kuni i.»

¹⁵ Ka Kile mèlekeŋi si núr'a mii pyi: «Lùbwoyi jwòge na mu à fwòrobacwoŋi nya u à tèn ke, yire na nyε kírìi ná supyikuruyo ná supyishi niŋyahawa ná shenre. ¹⁶ Nεeŋkii keŋi mu à nya ke, cyire ná sige yapege sí fwòrobacwoŋi kyaa pen yiy'á. Yi sí u cyengaya wuŋi ná u cipyire wuŋi yaha, si ŋkyà u e, si u sanŋi súugo.

¹⁷ Yii li cè, Kile u à sòŋŋore le pi e pi i uru nyii wuuni pyi, pi i pi sòŋŋore pyi niŋkin, pi i pi juŋufente kan sige yapeg'á, fo Kile jwumpe ká fùŋŋo. ¹⁸ Kànbwòhe ku nyε na niŋke saanbii puni kèeŋi ke, ceŋi mu à nya ke, uru u nyε kure.»

18

Babilónni kànbwòh'á jya

¹ Lire kàntugo ka mii i Kile mèlekeŋi wabere nya u à yîri niŋyini i na ntîri. Nùŋufente mpyi u á sèl'e, u sinampe mpyi bènme niŋke cyeyi puni i. ² Ka u u ŋkwúulo fànha na: «K'á jya! Babilónni kànbwòh'á jya! K'á pyi nume jínabii tateenge, maa mpyi múnapegigii puni ná màpenge saŋcyenŋwòhoyi puni taŋwòhògo. ³ Lir'á pyi, naha na ye k'á supyishiŋi puni pyi pi à jacwòre pyi ku fiige, ka lire si mpyi mu à jwo pi à ku erzen sinmpe bya. Niŋke saanbil'á jacwòre pyi ná k'e, niŋke cwòhòmpil'á pa mpyi kàmpyaafee ku pùcyage yaare cye kurugo.»

⁴ Nyε ka mii i mejwuuni labere lógo niŋyini i na: «Mii shiinbii, yii fwooro Babilónni kànhe e, lire e kapegigii k'á pyi ke, yii nàzhan sì n-pyi cyire e me. Amuni li mú nyε, yyefuyi yi sí nò ku na ke, yii nàzhan sì n-pyi yire e me. ⁵ Yii li cè na ku kapegigil'á bínni cyiye e, mà dùg'a nò fo niŋyini na. Kile funŋo nyε a wwò ku ntiimbaani karigii na me. ⁶ Nde k'á pyi pi sanmpii na ke, yii lire fiige pyi ku na. Yii ku nimpyiini fiigii shuunni pyi ku na. K'á yaage ŋkemu kan yii à bya ke, ŋkemu fànhe k'á nyaha kuru woge na tooyo shuunni ke, yii kuru le ku byabya ceni i. ⁷ Bà k'á yasinayi ná nàfuŋi tég'a kuye pèe me, yii kyaage ná nàvunŋke pyi ku nò ku na amuni, naha na ye k'á kuye pyi saancwo, na kuru nyε leŋkwucwo me, na kuru sì n-sii yameε sú me. ⁸ Lire kurugo, yyefuyi yi nyε ku meε na ke, yire yi nyε: kwùŋi ná yameeni ná katege. Yire sí nò ku na canŋa niŋkin. Nage sí ku súugo, naha na ye Kafooni Kile u nyε na yoge kwùun ku na ke, fànhe na nyε ur'e.»

⁹ Nyε niŋke saanbii pi à jacwòre pyi ná k'e, maa ku pùcyage loŋgara yaayi ta ke, pire ká ku súugo súugo naŋguruge nya, pi sí raa ŋkwúuli s'a yameeni súu sèe sèl'e. ¹⁰ Pi sí n-yyére tatòŋge e, naha na ye pi sí raa fyáge ku yyefuge kà ŋkwò nò pire na me, s'a ŋko: «Kànbwòhe Babilónni wuun'á kège! L'á kège! Nàmbaa kànhe! Yoge ku kwòŋ mu na, lire nyε a pyi kamòŋ me, tère nimbilere kannna.»

¹¹ Dijnyehi cwòhòmpii mú sí raa ŋkwúuli s'a yameeni súu ku kurugo, mà li niŋke pyi pi yapereyi saha nyε na shuu me. Yire yaayi yi nyε: ¹² seŋŋi ná wyérefyiniŋi ná loŋgara kafaare ná loŋgara kóŋŋi ná shire vànnyyi ná vànnyeyi nisinanyi ná vànntufagare loŋgara woore ná nùguntanga cire ná ntàsuŋi ŋkyaangil'á tég'a yaayi njemu yaa ke, ná loŋgara cir'á tég'a yaayi njemu yaa ke, ná dànyehi wuyi ná tònnte wuyi ná kafaayi

longara wuy'à te mà pyi yaayi njemu ke, ¹³ ná cyangayaare nùguntanga woore ná làtikolorji ná miri nùguntanga sìnmpe ná wusunari ná erezen sinmpe ná sìnmpe ná farini mbyimpe ná m̀òŋji ná n̄iyi ná mpàabii ná shònyi ná wòtoribii, ali bilibii mú. ¹⁴ Pi sí raa ŋko: «Yaayi mu mpyi a cya ke, yire pun'à fworu mu cye e. Uru nàfuunji ná yire kakyanhala yaayi pun'à p̄inni mu na, mu saha sì n-sii yi ta me.» ¹⁵ Cwòhòmpii pi à nàfuunji ta ku cye kurugo ke, pire sí laaga t̀òŋ ku na, ku yyefuge kà ŋkwò nò pire na me. Pi sí raa mee súu s'a ŋkwúuli, ¹⁶ s'a ŋko: «Kànbwòhe wuun'à k̀ège! L'à k̀ège! Ku sí mpyi a yal'a jwò ná shire v̀anŋyi ná v̀anŋyeyi ná s̄eŋŋi ná kafaare longara woore ná k̀òŋŋi longara wunji i. Yire puni y'à k̀ège am̄e t̀ere niŋkin!»

¹⁷ Bakwooyi j̀n̄ufeebii puni ná yi k̀usheebii ná mp̄ii pi j̄ye na báare yi e ke, ná shin maha shin u j̄ye na u jwòlyiŋi taa suumpe lwòhe j̄un̄'i ke, pire pun'à pa yyére tatòŋge e, ¹⁸ maa k̀anhe w̄i tasogoge e, maa jwo f̀anha na: «K̀anha mpyi a s̀aa p̀el'a ŋke k̀anbwòhe kwò me.» ¹⁹ Pi à cwòŋre wu pi j̀umbogigil'e, maa yameeni kwuuni wà, maa jwo: «K̀anbwòhe wuun'à k̀ège! L'à k̀ège! Ku longara yaayi yi mpyi a bakwooyi feebii puni pyi yaarafee ke, t̀ere niŋkin fun̄'i kur'à p̄inni. ²⁰ N̄iŋyiŋi, ta múgure ku j̄jyaŋi kurugo! Kile wuubii ná Yesu t̀unntunmp̄ii ná Kile t̀unntunmp̄ii, yii a múgure mú, jaha na ye Kile à yogo kwòŋ ku na, maa yii ŋkooŋi wwù ku na.»

²¹ J̄ye ka Kile m̀èl̄ek̄eŋi wà si kafaabwòhò lwò mu à jwo tiraga, maa ku wà suumpe lwòhe e, maa jwo: «Am̄e Babilònni k̀anbwòhe sí n-wà f̀anha na, wà saha sì ku j̄ya me. ²² ŋkòŋnò ná meceen̄kurugò ná t̀inmp̄ire ná mpurugo mee saha sì n-sii n-lógo wani me. Cyebaarapyi saha sì j̄ya wani me, tiraga mee saha sì n-fworu wani me. ²³ F̀ukina b̀eŋme saha sì n-fworu wani me, tacwokwòŋgò ná ku poo jwumò saha sì n-lógo wani me, jaha na ye mu cwòhòmpii pi mpyi diŋye shinbwoobii, mu siŋkanma karigil'à diŋye s̀up̄yire puni wurugo. ²⁴ Mà bàra lire na, Kile t̀unntunmp̄ii ná Kile wuubii ná s̀up̄yire puni t'à b̀ò j̀iŋke na ke, mu yyére pire puni sìshang'à j̄ya.»

19

¹ Lire k̀antugo ka mii i t̀unmbwòhò lógo n̄iŋyiŋi i, mu à jwo sup̄yij̄yahara ti j̄ye na yu, na: «Aleluya*! Zhwoŋi ná p̀eente ná sífente na j̄ye wuu Kileŋi á. ² U kapegigii tun̄kanni na j̄ye s̀eè, maa nt̄i, jaha na ye fwòrobacwòge ku mpyi a diŋye s̀up̄yire pyi t'à tiye p̀wò kapegigii na ke, u à kuru t̀un. Kile báarapyiibii k'à b̀ò ke, Kile à lire ŋkooŋi wwù ku na.» ³ Ka pi i núr'a jwo: «Aleluya! Ku súugosuugo nan̄guruge sí raa dùru t̀erigii puni i.» ⁴ Ka kacwòŋribii benjaaga ná sicyeereŋi ná j̄yii yaayi sicyeereŋi si piye t̀irig'a cyán, maa Kile nint̄eŋŋi p̀eè u saanre yat̄eŋŋe e na: «Amiina, Aleluya!»

Dánafeebii kurun̄k'à b̀égel'a yaha Mpabilini mee na mu à jwo tàcwo

⁵ J̄ye ka mejwu u si fworu saanre yat̄eŋŋe cyage e na: «Yii pi j̄ye Kile báarapyiibii maa fyáge u na ke, shinpyeere bàra shinbwoobii na, yii puni, yii a wuu Kileŋi k̀eè.» ⁶ Ka mii i núr'a t̀unmbwòhò lógo mu à jwo shin̄yahara, lire j̄ye me lufoomò, lire j̄ye me mu à jwo kile u à s̀eè f̀anha na na: «Wuu wuu Kafooŋi Kile k̀eè, jaha na ye wuu Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo na j̄ye u saanre e. ⁷ Wuu pyi funntange e, wuu raa múgure, wuu u p̀eene taha u na, jaha na ye Mpabilini cikwòŋr'à nò, li tàcwoŋi mú à t̀eŋ li t̄eŋl'e. ⁸ Kun'à kan u á, u v̀anv̄yinweeweere nisinana le. Kile wuubii kapyiŋkii nintiigii cyi j̄ye tire v̀anv̄yinre.»

⁹ Ka Kile m̀èl̄ek̄eŋi si mii pyi: «Yi s̄eme “mp̄ii pi à yyére Mpabilini cikwòŋre j̄jyiŋi na ke, pire wuun'à jwò.”» Maa núr'a mii pyi: «Kile yabiliŋi jwumpe pu j̄ye mpe.»

¹⁰ Ka mii i niŋkure sín u fere e si u p̀eè, ŋka u à mii pyi: «Ma hà li pyi me, mii mú na j̄ye Kile báarapyi mu à jwo mu ná ma c̀inmp̄yiibii pi j̄ye na Yesu kyaa yu s̀up̄yir'á ke. Kile mu à yaa mu u a mp̀eè.» Jwumpe pu j̄ye na yu Yesu kyaa na ke, puru pu j̄ye Kile t̀unntunmp̄ii t̀unnture j̀iŋke.

Kirisita à pyi javoo sige yapege ná ku fyèjwòhòshiinbii na

* 19:1 Lire jwòhe ku j̄ye: «Wuu Kile k̀eè!»

¹¹ Ka mii i n̄nyin̄i n̄ya u à múgo, ka sh̄nḡo nivyinge si fwo-ro. S̄up̄yan̄i u mpyi ku n̄un̄'i ke, uru mege ku n̄ye: «N̄w̄om̄eε n̄iŋkin̄foor̄ji ná s̄eŋifoor̄ji». N̄tiin̄i fun̄ŋke e, u maha yoge kw̄un̄ maa s̄up̄yire t̄un̄ni. ¹² U n̄yiigii na j̄i na fiige, saanra n̄unt̄oyo n̄inyahaya sí n̄ye u n̄un̄ke na. Mege kà mpyi a s̄ém̄e u na, uru kanni baare e wà n̄ye a kuru c̄e m̄e. ¹³ U mpyi a v̄aan̄tin̄mbw̄oh̄o le, ku puni mpyi sishan. U mege na n̄ye: «Kile Jwumpe». ¹⁴ N̄iŋȳin̄i k̄ashikw̄on̄bii kurun̄yi mpyi a taha u fye e sh̄n̄fyinyi n̄un̄'i. Pi puni mpyi a shire v̄aan̄vyin̄weeweere le. ¹⁵ K̄ashikw̄on̄ŋw̄otanga mpyi na fwore u n̄w̄oge e, si nt̄ege s̄up̄yire b̄o. U sí raa pi k̄eŋen̄i ná t̄on̄mbil'e. U sí Kile Sin̄i Punifoo l̄uyirini nimbwooni cȳe, bà pi maha e-rezen̄piŋke fw̄on̄ŋ e-rezen̄ lw̄ohe tawwuge wyige e m̄e. ¹⁶ Mege kà mpyi a s̄ém̄e u v̄aan̄tin̄ŋke ná u cyiini na na: «saanbii Saan̄i, k̄afeebii Kafoor̄ji».

¹⁷ Lire k̄ant̄ugo ka mii i Kile m̄el̄ek̄en̄i wà n̄ya u à ȳyére can̄ŋanyiini n̄un̄'i, saŋcȳeεnre ti n̄ye na mp̄eeli fo n̄iŋȳin̄i i ke, maa jwo f̄anha na tire pun'á: «Yii a ma, yii pa bínni yii a Kile l̄ymbwooni sigili. ¹⁸ Yii pa saanbii ná k̄ashicyeyi n̄un̄ufeebii ná k̄ashikw̄on̄mpiyi ná sh̄onyi ná sh̄on̄feempii ná s̄up̄yire puni, bilibii ná mp̄ii pi n̄ye pi n̄ye bilii m̄e, ná shin̄pȳeere ná shin̄bwoobii kyaare kyà.»

¹⁹ N̄ye ka mii i sige yapege ná n̄iŋke saanbii ná pi k̄ashicyeyi n̄ya y'á bínni si k̄ashige kw̄on̄ sh̄on̄fyinge f̄evoor̄ji ná u k̄ashicyege na. ²⁰ Ka pi i sige yapege c̄u mà bàra t̄un̄ntun̄ŋi kaviniviniŋi u mpyi maha kakyanhala karigii pyi sige yapege n̄yii na ke. Kuru sige yapege fȳen̄i mpyi s̄up̄yire ntemu na, ka ti i ku n̄an̄jan̄i p̄e ke, cyire kakyanhala karigil'á pire wurugo. Ka sige yapege ná t̄un̄ntun̄ŋi kafiniviniŋi n̄yii wuubii si j̄c̄u a wà ŋkirigiŋi nabw̄ohe e. ²¹ K̄ashikw̄on̄ŋw̄oge ku mpyi na fwore sh̄on̄fyinge f̄evoor̄ji n̄w̄oge e ke, ka u pi san̄mp̄ii b̄o ná kur'e. Saŋcȳeεnre pun'á j̄o a t̄in̄ pi kyaare e.

20

Sitaanniŋi à pw̄o mà yyeε kampwoo pyi

¹ Lire k̄ant̄ugo ka mii i Kile m̄el̄ek̄en̄i wà n̄ya u à ȳiri n̄iŋȳin̄i i na nt̄iri, kac̄yewyicugun̄ke tirikyaanni ná ȳdr̄oȳo nitabaaya mpyi u cye e. ² Ww̄olyeεge ku mpyi t̄eεcyiini i, ná pi maha ku pyi j̄in̄abii n̄un̄ufoor̄ji, lire n̄ye m̄e Sitaanniŋi ke, ka pi i kuru c̄u a pw̄o fo yyeε kampwoo (1.000) ³ maa ku wà kac̄yewyicugun̄ke e, maa ku shw̄oh̄o, maa fȳe b̄w̄on̄ ku n̄w̄oton̄ke na, bà li si mpyi, k'aha n̄uru s'a s̄up̄yire wuruge n̄cyii yyeε kampwooni fun̄ŋke e m̄e. Cyire ká nt̄oro, k'á yaa ku yige ku t̄ere nimbilere pyi.

⁴ N̄ye ka mii i saanra yat̄eεnye n̄ya. Mp̄ii pi mpyi a t̄eεn̄ yi n̄un̄'i ke, f̄an̄he mpyi a kan̄ pir'á, pi a yoge kyáali. Mp̄ii n̄umbogigii pi mpyi a kw̄on̄ Yesu kani n̄jwun̄i ná Kile jwumpe n̄jwun̄i kurugo ke, mii à pire m̄un̄ahigii n̄ya. Pi mpyi a n̄en'a sige yapege, lire n̄ye m̄e ku n̄an̄jan̄i p̄e m̄e, pi mú mpyi a n̄eε fȳen̄i u b̄w̄on̄ pire byahigii, lire n̄ye m̄e pire cyeyi na m̄e. Pire mpyi a n̄e, maa nt̄eεn̄ ná Kirisita e saanre e mà yyeε kampwoo pyi. ⁵ Shinc̄ȳiibii pi n̄ye pire mà n̄e a fwo-ro kw̄un̄i i. Kw̄uubii san̄mp̄ii n̄ye a n̄e mà ta yyeegii s̄aha f̄un̄ŋo kampwoo na m̄e. ⁶ Mp̄ii pi à pyi n̄iŋcȳiibil'e mà n̄e ke, pire wuun'á n̄w̄o, pi à pyi Kile wuu. Pi saha s̄i kw̄uzh̄on̄wuu kw̄u m̄e. Pi sí n-pyi Kile ná Kirisita s̄aragawwuu, si nt̄eεn̄ ná Kirisita e saanre e si yyeε kampwoo pyi.

F̄anha à ta Sitaanniŋi na

⁷ Yyeε kampwooni (1.000) ká f̄un̄ŋo, Sitaanniŋi sí n-yige u taton̄ke e. ⁸ U sí n-k̄are si sà sup̄yishiŋi puni wurugo diŋȳen̄i yyaaha kurugo. Uru sup̄yishiŋi puni mege ku n̄ye Ḡogi ná Maḡogi*. U sí sup̄yishiŋi puni bínni k̄ashige m̄eε na. Pir'á n̄yaha bà suumpe lw̄ohe n̄w̄oge n̄ticȳen̄i n̄ye m̄e. ⁹ Mii mpyi a li n̄ya na pi à pa cyage puni shw̄o a ta, maa Kile wuubii cyage kw̄ulo, kuru ku n̄ye k̄an̄he t̄aange woge. Mà pi yaha puru na, nage kà à ȳiri n̄iŋȳin̄i na mà pa pi puni s̄úugo. ¹⁰ N̄ye Sitaanniŋi u mpyi maha s̄up̄yire wuruge ke, ka pi i uru c̄u,

* 20:8 Ḡogi u mpyi Maḡogi k̄ini n̄un̄ufoor̄ji (Ezekiyeli 38-39). Uru u à pyi Izirayeli shiin̄bii z̄amp̄en̄i n̄izann̄i. Naha ŋke cyage e, Sitaanniŋi à mpiimu wurugo sup̄yishiŋi puni i ke, pire pi maha mpyi Ḡogi ná Maḡogi. Pire pi sí n-pa k̄ashige kw̄on̄ ná Kile shiin̄bil'e diŋȳen̄i can̄ŋkw̄oge.

ɲkìriginji na ɲye kacyewyige nage ɲkemu i ke, maa u wà kur'e sige yapege ná tùnntunɲi kafiniviniɲi kurugo. Pi sí raa ɲkyaali wani pìlaga bâra canɲa na fo tèekwombaa.

Kile yoge nizanɲke

¹¹ ɲye ka mii i núr'a saanre yateɲɲke kà nimbwòhò nivyinge ɲya, wà u à tèen k'e. Ka nìɲyini ná ɲìɲke si fê a yîri u yyaha na, wà saha ɲye a yi ɲya mɛ. ¹² Mpii pi à kwû ke, ka mii i pire ɲya, shinbwo bâra shinbilere na, pi puni mpyi a yyére saanre yateɲɲke yyaha yyére. Ka sémébii pii si múgo. Lire kàntugo ka wà si núr'a múgo, shìɲi niɲkwombaanɲi taféebii meyi tasemege ku mpyi ure. Ka Kile si kwùubii sâra a tàanna ná pi kapyiɲkil'e ɲcyiimu cyi à sémɛ sémebil'e ke. ¹³ Suumpe lwòhe mpyi a sùpyire ntemu lyî ke, k'à tire nùruɲ'a yige. Mpii pi à kwû mà kàre ɲìɲke ɲwòhò shiinbii cyage e ke, pire mú à fworò, ka shin maha shin si sâra mà tàanna ná u kapyiɲkil'e. ¹⁴ ɲye ka kwùɲi ná ɲìɲke ɲwòhò shiinbii cyage si wà kacyewyige nage e, kuru ku ɲye kwùɲi shònwuɲi. ¹⁵ Shin maha shin u ɲye u mæge ɲye a ta k'à sémɛ shìɲi niɲkwombaanɲi taféebii meyi tasemege e mɛ, pire pun'à wà kacyewyige nage e.

21

Zheruzalemu kàhe nivònɲke kani

¹ Lire kàntugo ka mii i nìɲyi nivònɲò ná ɲìɲe nivònɲò ɲya, ɲaha na ye nìɲyini nìɲyeni ná ɲìɲke nìɲyige mpyi a pînni, suumpe lwòhe mú sàha mpyi mɛ. ² Ka mii i Kile kàhe ɲya, Zheruzalemu kàhe nivònɲke, k'à yîri Kile yyére nìɲyini i na ntîri ɲìɲke na. Ku mpyi a légel'a ɲwò mu à jwo tacwokwòngò ku ɲye na ɲkèege ku poo yyére. ³ Ka mii i meɲwu nimbwoo lógo saanre yateɲɲke cyage e na: «Yii lógo! Kile à u tateenge yaa sùpyire shwòhòl'e, u sí n-tèen ná t'e, ti sí n-pyi u shiinbii, Kile yabilinji sí n-pyi ná t'e, si mpyi ti Kilerji. ⁴ U sí ti ɲyilwòhe puni cwûun. Kwù saha sì n-pyi mɛ, yameesuu mú sì n-pyi mɛ, meesuu sì n-pyi mɛ, kyaaga sì n-pyi mɛ, ɲaha na ye yalyey'à tòro.» ⁵ ɲge u à tèen saanre yateɲɲke e ke, ka uru si jwo: «Yii li cè, mii sí yaayi puni kèɲɲe n-pyi nivònɲò numɛ.» Maa núr'a jwo mii á: «Mpe jwumpe sémɛ, ɲaha na ye pu na ɲye pyàa jwumò sèe wumò!» ⁶ Maa núr'a mii pyi: «L'à pyi a kwò. Mii u ɲye Alifa ná Omega, tasiige ná takwòge. Byage na ɲye ɲgemu na ke, lùbilinji lwòhe ku ɲye na shìɲi sèe wuɲi kaan ke, mii sí uru lwòhe kan urufoo u bya mana. ⁷ ɲgemu ká mpyi javoo ke, mii sí yire kan urufof'á. Mii sí n-pyi urufoo Kilerji, urufoo sí n-pyi mii pyàɲi. ⁸ ɲka fyagarafeebii ná mpii pi ɲye pi ɲye a dá mii na mɛ, ná kapimpyiibii ná shinbuubii ná jacwoobii ná sìɲkanfeebii ná kacyinzunmpii ná kafinivinibii puni, pire nàzhanɲi u ɲye ɲkìriginji wyicugunɲke nage. Uru u ɲye kwùɲi shònwuɲi.»

⁹ ɲye ɲkunahigii baashuunniɲi cyi mpyi a ɲì kasanrage yyefuyi baashuunniɲi na ke, cyire mpyi Kile mèlekɛebii baashuunniɲi ɲgemu cye e ke, ka pire wà niɲkin si mpa mii pyi: «Pa naha, mii sí cifònɲi cyêe mu na, Mpabilini cwoɲi.» ¹⁰ Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile mèlekɛɲi si ɲkàre ná mii i ɲaɲa nintòwòngò ɲuɲ'i, Kile kàhe ku ɲye Zheruzalemu ke, maa kuru cyêe mii na. Ku mpyi na ntîri mà yîri nìɲyini i Kile yyére. ¹¹ Kile sìnampe mpyi ku na mà ku pyi ku u ɲì longara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire fiige. Tire maha ɲì dùba fiige. ¹² Kàsòwò nintòwòngò mpyi a kàhe kwùulo. Tajyijwòyò ke ná shuunni mpyi ku na. Tajyijwòyò maha tajyijwòyò, Kile mèlekɛ niɲkin mpyi kuru na. Izirayeli tùluyi ke ná shuunniɲi meyi mpyi a sémɛ yire tajyijwòyò na. ¹³ Tajyijwòyò taanre taanre mpyi kàmpañyi sicyeɲɲeɲi na: canɲafyinnmpe ná canɲacwumpe ná suumò kùlo ná wòro kùlo. ¹⁴ Kàsòwò mpyi a cyán kafaaya ke ná shuunni ɲuɲ'i, Mpabilini tùnntunmpii ke ná shuunniɲi meyi mpyi a sémɛ yire kafaayi na.

¹⁵ Mèlekɛɲi u mpyi a jwo ná mii i ke, súmasuma sèen kàbii mpyi uru cye e, u tèg'a kàhe ná tajyijwòyò ná kàsòwò sùma. ¹⁶ Kàhe mpyi sìcyeye sicyeɲe, sìcyeyi puni mpyi a tàanna. U mpyi a kàhe sùma ná kàbiini i. Sìcyaga maha sìcyaga mpyi kàbiini sinnagii kampwòhii ke ná shuunni (12.000). Ku yyesanhampe ná ku yyeparampe ná ku yyerempe mpyi a taanna. ¹⁷ Lire kàntugo ka u u kàhe kàsòwò bilimpe sùma, ka ku

u bê kàsimeeni sinnagii ŋkuu ná beeshuunni ná sicyeere (144) mà tàanna ná sùpyire sumare pyiŋkanni i. ¹⁸ Loŋgara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire ti mpyi a tég'a kàsòoge faanra, maa sɛɛnɛi yabiliŋi tég'a kànhe faanra, ku u jî dùba fiige. ¹⁹ Kàsòoge nintaani mpyi a cyán ná loŋgara kafaayi shiŋi puni i. Nintaani kafaage niŋcyiige mege mpyi zasipe, shonwoge mege mpyi safiri, tanrawoge mege mpyi agati, sicyerewoge mege mpyi emerodi, ²⁰ kaŋkuro woge mege mpyi onikisi, baani woge mege mpyi sariduwane, baashonwoge mege mpyi kirizoliti, baatanrewoge mege mpyi berili, baacyerewoge mege mpyi topazi, ke woge mege mpyi kirizopirasi, ke ná niŋkin woge mege mpyi iyasenti, ke ná shonwoge mege sí mpyi ametisiti. ²¹ Kànhe tajyiŋwɔyi ke ná shuunniŋi bàrayi mpyi loŋgara kóonŋi pyàa ke ná shuunni. Bàraga maha bàraga mpyi kóonbile niŋkin. Kànhe tafabwòhe mpyi sɛɛnɛi yabiliŋi, maa jî mu à jwo dùba.

²² Mii jye a Kilejaarebaga jya kànhe e me. Kafoonji Kile, Siŋi Punifoo ná Mpabilini li mpyi kànhe Kilejaarebage. ²³ Bèenmpe kàmpanŋke na, kànhe kuro jye a mpyi canŋanyiini, lire jye me yiŋke e me. Kile sinampe mpyi ku bèenmpe, Mpabilini sí jye ku fùkinaŋi. ²⁴ Niŋke sùpyire sí raa jaare ku bèenmpe e, niŋke saanbii sí n-jyè k'e ná pi bwompe e. ²⁵ Kànhe tajyiŋwɔyi sì n-tò tɛni là tufiige e me, jaha na ye numpilage saha sì n-wwò wani me. ²⁶ Supyishiŋi puni sí raa ma ná u pèente ná u njire yaay'e ku funŋke e. ²⁷ Yarwòhòge kà tufiige sì n-jyè wani me, shin maha shin u jye na kapegigii pyi, lire jye me na fini ke, pire wà sì n-jyè wani me. Mpabilini sémeŋi u jye shiŋi niŋkwombaani tafebii meyi tasemege ke, mpiimu meyi y'à séme ur'e ke, pire kanni pi sí n-jyè wani.

22

¹ Lire kàntugo ka Kile mèlekeŋi si baŋi wà cyèe mii na. Uru lwòhe maha shiŋi kaan. Ku mpyi na jî dùba fiige na fwore Kile ná Mpabilini saanre yatɛɛnŋke e, ² na fwu kànhe tafabwòhe e. Cige ku maha shiŋi kaan ke, kuru mpyi baŋi kàmpanyi shuunniŋi na. Yyeeni i, ku maha se tooyo ke ná shuunni i. Yiŋe maha yiŋe, ku maha se, ku weyi maha sùpyire wyere pyi. ³ Lanjaga sì n-sii n-pyi me. Kile ná Mpabilini saanre yatɛɛnŋke sí n-pyi kànhe e, Kile báarapyiibii sí raa u père, ⁴ s'a u jaa pi jyiigii na, u mege sí n-séme pi byahigii na. ⁵ Numpilage saha sì n-wwò wani me. Fùkina, lire jye me canŋke bèenmpe kyaa saha sì n-pyi pi na me, jaha na ye Kafoonji Kile yabiliŋi sí bèenmpe yige pi á. Pi sí n-pyi saanlii fo tèekwombaa.

Yesu tèpan'à byanhara

⁶ Lire kàntugo ka Kile mèlekeŋi si mii pyi: «Jwumpe mu à lógo ke, puru puni na jye sèe, wà sí n-jà n-dá pu na. Kafoonji Kile u maha u jwumpe leni u túnntunmpii jwɔyi i pi i yu u Munaani cye kurugo ke, ur'à u mèlekeŋi tun, karigii cyi à yaa cyi pyi jcyère ke, u pa cyire cyèe u báarapyiibii na.»

⁷ Yesu à jwo: «Ncyère mii sí n-pa. Jwumpe p'à séme ŋge sémeŋi i karigii nimpaanjii kyaa na ke, ŋgemu u jye na pu kuni jaare ke, urufoo wuun'à jwɔ.»

⁸ Mii Yuhana à jcyii karigii lógo, maa cyi jya. Mii à cyi lógo maa cyi jya ke, Kile mèlekeŋi u à cyi cyèe mii na ke, ka mii i niŋkure sín u fere e si u pèe. ⁹ Ka u u mii pyi: «Ma hà li pyi me! Mii na jye báarapyi, mu ná túnntunmpii sanmpii mu cìmpyiibii fiige, mà bàra mpaii pi jye na ŋge sémeŋi jwumpe kurigii jaare ke. Kile mu à yaa mu u a mpère.»

¹⁰ Maa núr'a mii pyi: «Karigii cyi sí n-pa n-pyi ná cyi à séme ŋge sémeŋi i ke, ma hà cyi ŋwòhò me, jaha na ye cyi tèepyiin'à byanhara. ¹¹ ŋge u jye u jye à tíi me, u yyaha le ntiimbaani i, ŋge u jye na kaŋwòhɔyi pyi ke, u yyaha le u a kaŋwòhɔyi pyi. ŋge u à tíi ke, u yyaha le u a katiigii pyi, ŋge u à fíniŋe ke, u yyaha le u a fyinme karigii pyi.»

¹² Yesu à jwo: «Lógo, li saha sì mɔ me, mii sí n-pa. Sùpyire sàraŋi na jye mii cye e, mii sí n-pa shin maha shin sàra si ntàanna ná u kapyiŋkil'e. ¹³ Mii u jye Alifa ná Omega, niŋcyiŋi ná nizanŋi, tasiige ná takwòge.»

¹⁴ Mpii pi à pi vaaŋyi jyé ke, pire wuun'à jwɔ, jaha kurugo ye kun'à múgo pi á pi jye kànhe tajyiŋwɔyi i, cige ku jye na shiŋi kaan ke, pi i kuru yaseere lyí. ¹⁵ ŋka kaŋwòhɔyi

pyifeebii ná sìnŋkanfeebii ná jacwoobii ná shinbuubii ná kacyzunmpii ná kafinar'à táan mpiimu á pi mú si i fini ke, pire sí n-kwôro kànhe kàntugo.

¹⁶ «Mii Yesu à na mèlèkèŋi tun u pa ŋcyii karigii puni cyêe yii dánafeebii kuruyi na. Saanŋi Dawuda tùluge shin u ŋye mii. Nyèmugo woni li maha nî ke, mii wi.»

¹⁷ Kile Munaani ná cifòŋŋ'à jwo: «Ta ma!» Ŋgemu u à mpe jwumpe lógo ke, urufoo u jwo: «Ta ma!»

Byage na ŋye ŋgemu na ke, urufoo u a ma. Lwòhe ku ŋye na shìŋi sèe wuŋi kaan ke, kuru lage na ŋye ŋgemu na ke, urufoo u kà kwó a bya mana.

¹⁸ Shin maha shin u à ŋge sémeŋi jwumpe lógo mà yyaha tíi ná karigii nimpaŋkil'e ke, mii sí yi jwo n-waha pir'á, ŋgemu ká pà bàra pu na ke, yyefuyi kyaa l'à jwo ŋge sémeŋi i ke, Kile sí yire bàra urufoo woge na. ¹⁹ Sùpya ká là yige ŋge sémeŋi jwumpe e, shìŋi cige yasèere ná Kile kànhe kyaa l'à jwo u e ke, Kile sí urufoo nàzhan yige yire e.

²⁰ Ŋgemu u à li cyêe na ŋcyii karigii na ŋye sèe ke, ur'à jwo: «Sèeŋi na, ŋcyèere mii sí n-pa.»

Amiina! Ta ma, Kafoonŋi Yesu.

²¹ Kafoonŋi Yesu u jwò yii puni na, u u jwó le yii á!